

E-ISSN:
2147-2971
P-ISSN:
2148-4163

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

YEAR: 16 - NUMBER: 96
AUTUMN / 2023

EDITOR

Assoc. Prof. Dr. Serdar BULUT

ASSISTANT OF EDITOR

Ahmet Fatih ŞENEL

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Academic Social Science Studies dergisi yılda dört dönem yayın yapan uluslararası hakemli bir dergidir.

Academic Social Science Studies dergisinde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları www.jasstudies.com'a aittir.

Yayınlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.

Gönderilen yazılar iade edilmez.

The Journal of Academic Social Science Studies, Uluslararası hakemli ve indeksli bir dergidir.

The Journal of Academic Social Science Studies is an international peer-reviewed journal that is published four terms per annum.

Language, science and the law of liability of all the articles published in the Journal of Academic Social Science Studies belong to their authors www.jasstudies.com.

The published articles partially or completely in any way cannot be printed, reproduced without the written permission of the publisher.

Editorial Board is absolutely free whether to publish or not publish all the articles send to journal. Submitted papers will not be returned to the authors.

The Journal of Academic Social Science Studies, is an international peer-reviewed and indexed journal.

e-ISSN: 2147-2971 / p-ISSN: 2148-4163

**Firat University Faculty of Education Turkish Education Department Elazig-
TURKEY**

30 / 09 / 2023

Number: 96 – Autumn 2023

*The Journal of Academic Social Science Studies
International Journal of Social Science*

JASSS

*The Journal of Academic
Social Science Studies*

JASSS

International Journal of Social Science

Editor

Assoc. Prof. Dr. Serdar Bulut

E-mail: info@jasstudies.com

Web: <http://www.jasstudies.com/>

Adress: *Firat University Faculty of Education Turkish Education Department Elazig-TURKEY*

The Journal of Academic Social Science Studies

Year: 16 Number: 96 - Autumn 2023

ACADEMIC SOCIAL SCIENCE STUDIES

Uluslararası Hakemli Dergi / International Journal of Academic Social Science Studie

Editör / Editor

Assoc. Prof. Dr. Serdar Bulut

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

PhD Ahmet Fatih Şenel

Alan Editörleri / Field Editors

Dr. Ahmet AĞCA
Dr. Ali M. BAYRAKTAROĞLU
Dr. Ayça Can KIRGIZ
Dr. Ayşegül TÜRK
Dr. Barış TOPTAŞ
Dr. Bayram TAY
Dr. Bulat SIBGATOV
Dr. Douglas KELLNER
Dr. Elbrus VELIYEV
Dr. Erfumiye ERTEKİN
Dr. Erkan Turan DEMİREL
Dr. Fatih ÖZEK
Dr. Fatma Ebru İKİZ
Dr. Fevzi RENÇBER
Dr. Gözde EMEKLİ
Dr. Guzalya KHAZIEVA
Dr. H. Sibel ÜNALAN
Dr. Hanife Nalan GENÇ
Dr. Hilal Oytun ALTUN
Dr. İbrahim Halil ÇANKAYA
Dr. İbrahim ÜNAL
Dr. Işıl TANRISEVEN
Dr. Julia BARTHA
Dr. Konrad HIRSCHLER
Dr. Kürşat Yusuf AYTAÇ
Dr. Lütfiye CENGİZHAN
Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU
Dr. Menent SHUKRIEVA
Dr. Mete Yusuf USTABULUT
Dr. Mümin DAYAN
Dr. Murat SUNKAR
Dr. Mustafa AKDAÇ
Dr. Mustafa ŞENEL
Dr. Sabri SİDEKLİ
Dr. Şebnem SOYGÜDER
Dr. Seda TAŞ
Dr. Sedat CERECİ
Dr. Selim YILMAZ
Dr. Şenay Sezgin NARTGÜN
Dr. Soyalp TAMÇELİK
Dr. Süleyman KARACELİL
Dr. Suzana CANHASI

Accounting and Finance
Photography
Product Management/Marketing
Plastic Arts
Music
Social Sciences Education
Language and Literature
Philosophy
Philology
History
Business and Economics
Turkish Language and Literature
Psychological Counseling and Guidance
Theology
Geography
Language and Literature
History of Art
French Language and Education
Turkish Studies
Sociology
Science Education
Primary Education
Folklore and Ethnography
History
Physical Education
English Language Teaching
Painting Job Training
Turkish Language Teaching
Philologia
Turkish Education
Marketing
Geography
Educational Sciences
Turkish Language
Education Classroom Teacher
Radio Television/Broadcasting
English Language and Literature
Radio Television/Broadcasting
Linguistics
Educational Sciences
International Relations
Religious Education
Linguistics

Dumlupınar University
Trakya University
Yeditepe University
Ankara Hacı Bayram Veli University
Adiyaman University
Ahi Evran University
Tatarstan Academy of Sciences-Russia
University of California Los Angeles-USA
Nakhchivan State University-Azerbaijan
Mersin University
Firat University
Firat University
Dokuz Eylül University
Şirnak University
Ege University
Tatarstan Academy of Sciences-Russia
Adnan Menderes University
Ondokuz Mayıs University
Jagiellonian University-Poland
Uşak University
İnönü University
Mersin University
University of Debrecen-Hungary
Freie Universität Berlin-Germany
Adiyaman University
Trakya University
B. A. I. Baysal University
Abant I. Baysal University
Shumen University-Bulgaria
Presidency of The Republic of Turkey
Arab Emirates University-United Arab Emirates
Firat University
Erciyes University
Kafkas University
M. Sitki Kocman University
Ege University
Trakya University
Mustafa Kemal University
Marmara University
A. Izzet Baysal University
Gazi University
Mustafa Kemal University
Universiteti i Prishtinës-Kosovo

Dr. Türkan ERDOĞAN
Dr. Yusuf GENÇ

Sociology
Social Work

Pamukkale University
Sakarya University

Danışma Kurulu / Board of Advisory

Dr. Ahmet BURAN	Firat University
Dr. Alexandre KALACHE	Oxford University
Dr. Erdal ZORBA	Gazi University
Dr. Gloria GUTMAN	Simon Fraser University, Vancouver / Kanada
Dr. Gürer GÜLSEVİN	Ege University
Dr. Han-Woo CHOİ	Dışışleri Kore Üniversite Araştırmaları / Güney Kore
Dr. Hassan ALİ	Maldivler Ulusal University / Maldivler
Dr. Horst UNBEHAUN	Robert Gordon University, Nürnberg / Almanya
Dr. İlhan GENÇ	Düzce University
Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University
Dr. Jürgen NOWAK	Uygulamalı Bilimler Alice Salomon University / Berlin
Dr. Kim Hyo JOUNG	Dışışleri Busan University Çalışmaları / Güney Kore
Dr. Monika DOHNANSKÁ	Teknoloji, Slovakya Dubnica Enstitüt
Dr. Muammer ÇETİNGÖK	Tennessee Knoxville, ABD University of
Dr. Nurşen ADAK	Akdeniz University
Dr. Özden TEZEL	Eskişehir Osmangazi University
Dr. Remzi OTO	Dicle University
Dr. Ronald A. FELDMAN	Columbia University / ABD
Dr. Shannon MELİDEO	Marymount University, Arlington / ABD
Dr. Woo Duck CHAN	Busan University Yabancı Çalışmaları / Güney Kore

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Abdullah ŞAHİN	Çanakkale Onsekiz Mart University
Dr. Bülent Cercis TANRITANIR	Yuzuncu Yil University
Dr. Çavuş ŞAHİN	Çanakkale Onsekiz Mart University
Dr. Faruk ÖZTÜRK	Kilis 7 Aralık University
Dr. Mustafa ÇOLAK	Birleşik Arap Emirlikleri University
Dr. Nadir İLHAN	Ahi Evran University
Dr. Nazmi ÖZEROL	Adiyaman University
Dr. Sevil H. MEHDİYEVA	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Dr. Tarık ÖZCAN	Firat University
Dr. Yücel YÜKSEL	Istanbul University

İndeks Sorumluları / Personsfor Index Process

Dr. Mehmet BAYANSALDUZ	M. Sitki Kocman University
------------------------	----------------------------

Hukuk Danışmanı / Legal Counselar

Av. Gürhan CANPOLAT	Istanbul Barosu Baro Sicili: 25490
---------------------	------------------------------------

Yabancı Dil Uzmanları / Foreign Language Specialist

Dr. Ozan Deniz YALÇINKAYA	Dicle University
Lect. Özlem ALADAĞ BAYRAK	Trakya University
Lect. Alize CAN	Trakya University

Redaktörler / Redactors

Lect. Cihat BIÇAKCI	Giresun University
Lect. Mehmet Akif KARA	Giresun University
Lect. Osman ALBAYRAK	Giresun University

Dış Temsilciler Koordinatörü / General Coordinator of Foreign Editor

Dr. Zafer DANIŞ	Sakarya University
-----------------	--------------------

Sosyal Paylaşım Ağları Sorumlusu / Social Sharing Nets Principal

Ress. Assist. Hasan KIZILDAĞ	Ondokuz Mayıs University
------------------------------	--------------------------

Derginin Tarandığı Dizinler / Indexes

- *Directory of Open Access Journal (DOAJ)*
- *CABI Cab Direct*
- *EBSCO*
- *GIGA German Institute of Global and Area Studies*
- *SOBIAD (Sosyal Bilimler Atıf Dizini)*
- *ROAD (Directory of Open Access Scholarly Resources)*
- *Base Biefeld Academic Search Engine*
- *EZB (EZB Electronic Journals Library)*
- *OpenAIRE*
- *Ulricsweb*
- *Microsoft Academic*
- *Europub*
- *ROOTINDEXING*
- *Scilit*
- *MLA Index*
- *Mendeley*
- *Index Copernicus - ICI World of Journals*
- *OAJI (Open Academic Journals Index)*
- *DRJI*
- *ESJI (Eurasian Journal Index)*
- *SHERPA/ROMEO*
- *Academic Keys*
- *TEİ (Türk Eğitim İndeksi)*
- *İSAM*
- *Sparc Indexing*
- *Scientific Indexing Services*
- *Journal Index*
- *Akademik Dizin (Akademik Türk Dergileri İndeksi)*
- *MIAR (Information Matrix For The Analysis of Journals)*
- *Infobase Index*
- *Systematic Impact Factor*
- *Scholar Article Journal Index*
- *Research Bible*
- *ASOS*
- *ARASTIRMAX*
- *Journal Seek*
- *Advanced Science Index*
- *Acar İndeks*
- *Science Library Index*
- *Genamics*
- *CyberLeninka*
- *OUCI (Open Ukrainian Citation Index)*
- *US Library of Congress*
- *Chronos Hub*
- *Naver Academic*
- *Baidu Scholar*
- *ASI (Advanced Scientific Indexing)*
- *British Library*
- *TIB – Leibniz Information Centre for Science and Technology and University Library*
- *World Wide Science*
- *WorldCat*
- *Stanford Libraries*
- *Glasgow Caledonian University Sir Alex Ferguson Library*
- *University of Huddersfield*
- *London School of Economics and Political Science*
- *Robert Gordon University Aberdeen*
- *University of Birmingham*
- *University of York Yorssearch*
- *Royal Holloway University of London*
- *Newcastle University Library*
- *Northumbria University Library*
- *Edingburg Napier University Library*
- *Sheffield Hallam University Library Gateway*
- *University of Strathclyde Glasgow Library*
- *University of Bath*
- *University of California Riverside*
- *University of College London Library*
- *Imperrial College of London*
- *University of Sheffield Star Plus*
- *University of Edinburg DiscoverEd*
- *University of Surrey Surrey Search*
- *MetSearch*
- *ExLibris*
- *The National Library of Wales*
- *London School of Hygiene and Tropikal Medicine*
- *University of Westminster Library*
- *Bangor University Library and Archives*
- *Linguistic Bibliography Online*
- *Locate*
- *Semantic Scholar*
- *Mir@bel*

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

EĞİTİM BİLİMLERİ, FEN BİLİMLERİ, MATEMATİK VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME / EDUCATIONAL SCIENCES, SCIENCES, MATHEMATICS AND TEACHER TRAINING

Teymur Erol, Ramazan Şimşek

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Sosyolojik Görünümü: Yeni İstanbul Örneği - Education - *Sociological View of Textbooks Used in Teaching Turkish as a Foreign Language: The New Istanbul Example* 1-14

FİLOLOJİ / PHILOLOGY

Hüseyin Kürşat Türkan, Rabia Sekitmen

21. Yüzyıl Âşıklarından Yakup Temeli'nin "Yusuf İle Elif" Hikâyesinin Tahlili - *From 21st Century Lovers Analyzing Yakup Temeli's "Yusuf and Elif" Story* 15-30

Barış Ağır

Cultural Disputes and Identity Dilemmas in the Postcolonial Plays of Ngugi wa Thiong'o and Derek Walcott - *Ngugi wa Thiong'o ve Derek Walcott'un Postkolonyal Oyunlarında Kültürel Anlaşmazlıklar ve Kimlik Karmaşası* 31-48

Dolunay Kumlu

Yapay Zekâyla Çevrilen Film Yapımcılığı Metinlerinde Terminolojik Sorgulamalar - *Investigations into the Terminology in Filmmaking Texts Translated by Artificial Intelligence* 49-68

Esra Özkaya Marangoz

Balancing Ethical Responsibility and Fairness: Considerations in Conference Interpreting - Etik Sorumluluğu ve Hakkaniyeti Dengelemek: Konferans Çevirmenliğinde Dikkate Alınması Gereken Unsurlar 69-78

Seher Özsert

A Distinctive Reading of the Creation Story: Adam, Eve and the Serpent in the Traditional Accounts from the Feminist Perspective - Yaratılış Hikayesinin Farklı Bir Okuması: Feminist Perspektiften Geleneksel Anlatılarda Adem, Havva ve Yılan 79-90

Derya Biderci Dinç

Linguistic Colonialism in *the Tempest* by William Shakespeare - William Shakespeare'in *Fırtına Adlı Eserinde Dilsel Sömürgecilik* 91-106

Hasan Kızıldağ

Rodop Türklerinin İdeolojik/Sosyalist Türküleri - Ideological/Socialist Folk Songs of Rhodope Turks 107-120

Ezginaz Emirkadı

The Subject in Self-Translation? A Case Study on Self-Translation: Portrait of a Turkish Family - Öz Çeviride Özne? Bir Vaka Çalışması: Bir Türk Ailesinin Öyküsü 121-136

GÜZEL SANATLAR / FINE ARTS

Çiğdem Sığırcık, Evrim Şahinkaya Kaplancık

Şehrin Bilimsel Kimliği: Lisansüstü Tezlerde "Sakarya" - Castrati in Vocal Music History 137-148

Merve Ersan, Banu Önder

Ankara Film Festivali Afişlerinin Göstergebilimsel Açından İncelenmesi - Semiotics Analysis of Ankara Film Festival Posters 149-164

Semih Delil

Engelsiz Oyun Deneyimi İçin Tasarım Kuralları: Erişilebilirlik Perspektifinden Bir Bakış - Design Principles For An Inclusive Gaming Experience: A Perspective From Gaming Accessibility 165-182

Eda Balaban Varol, Adem Varol

Temel Sanat Eğitimi Dersi Öğrenim Çıktılarının Temel Tasarım İlkeleri Bağlamında Analizi - *Analysis of the Outcomes of the Basic Art Education Course in the Context of Basic Design Princip* 183-196

Tuncay Çiçek,

Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine İlişkin Tutum ve Bilişsel Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme - *An Examination on the Attitudes of Fine Arts Faculty Students Regarding Turkish Islamic Works and Cognitive Levels* 197-210

Semih Okcu,

Batı Müziği Bestekârlarının Doğuya İthaf Ettikleri ve Doğudan Esinlenerek Oluşturdukları Eserler - *Some Works by Western Music Composers Dedicated to the East and Inspired by the East* 211-228

Emrah Sayın

Piyanişterde Teknik Gelişimin Önemi ve Müzikaliteye Katkısı - *The Importance of Technical Development in Pianists and Its Contribution to Musicality* 229-240

İLÂHİYAT / THEOLOGY

Hacı Mustafa Kiriş

Using the Brain-Based Learning Approach in Religious Education - *Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımının Din Eğitiminde Kullanılması* 241-250

Mehmet Emin Çiftçi

Hadislerin Kabulü ve Reddinde Sahâbeye Arz Yöntemi - *The Method of Presenting to the Companions in the Acceptance and Rejection of Hadiths* 251-264

Nazan Yeşilkaya

The Role of Identification in Frankfurt's Account of Autonomy - *Frankfurt'un Özerklik Anlayışında Özdeşleşmenin Rolü* 265-274

Zübeyir Karataş, Orhan Ertürkmen

Kur'ân ve Sünnet Bağlamında Tenkit Âdâbı - Criticism in the Context of the Qur'an and Sunnah
275-288

Abdulkerim Seydaoğlu

لعمارة الدولة عهد في الرسالة بأسلوب التفسيرتة قد يد: زاده لأخي أحزاب سورة تفسير
- **The Tradition of Risale Style Interpretation in the Ottoman Empire: Ahizade's
Commentary on Surah Ahzab - Osmanlı'da Risale Tarzı Tefsir Geleneği: Ahîzâde'nin Ahzâb Sûresi
Tefsiri**
289-304

Emine Sena Dolma

**Medine Vesikasının İslam Hukuku Açısından Kaynak Değeri - An Evaluation on the Medina
Document**
305-322

MİMARLIK, PLANLAMA VE TASARIM / ARCHITECTURE, PLANNING AND DESIGN

Dilek Yaşar

**Suggestions for Universal Design Applications in Villa-Type Residential Buildings - Villa
Tipi Konut Yapılarında Evrensel Tasarım Uygulamalarına Yönelik Öneriler**
323-334

Nurgül Arısoy

**Impact of Frequency of Visits in Urban Park on Leisure Time Satisfaction and Recovery
Experience: The Case of Kalehan Ecdat Park - Kent Parkı Ziyaret Sıklığının Serbest Zaman
Doyumu ve Yenilenme Deneyimi Üzerindeki Etkisi: Kalehan Ecdat Parkı Örneği**
335-346

Emine Cantürk

**Çini Sanatında Kullanılan Lale Motifinin Çağdaş Sanat Alanında Yorumlanması - The
Interpretation of the Tulip Motif Used in Tile Art in the Field of Contemporary Art**
347-358

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER /
SOCIAL, HUMAN AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Ayfer Özçelik, Serap Cerezci

Bir Açlık, Bir Yokluk, Bir Aşk Trajedisi: Bunalım Yılları Olarak Adlandırılan Dönemde İstanbul'da Yaşanan İntiharların Basına Yansıyan Örnekleri - Tragedy of A Hunger, A Poverty, A Love: Examples of Suicides Reflected in the Press in Istanbul During the Years of the Depression 359-382

Erol Demir

Areas of Economic Conflict in the Middle East: Libya Case - Ortadoğu'da Ekonomik Çatışma Alanları: Libya Örneği 383-402

Bülent Kara

Milli Mücadele'de Yabancı Ortaklı Bir Mülkiyet Savunması - Defense of Property With a Foreign Partner in the National Struggle 403-418

Hasan Türker

1919 Sonbaharında İstanbul'da Görülen Veba Vakaları ve Vebaya Karşı Alınan Önlemler - Plague Cases Observed in Istanbul During the Autumn of 1919 and the Measures Taken Against the Plague 419-440

Halil Karadağ, Figen Karaca

Almanya ve Türkiye'deki Okullarda Yaşanan Güvenlik Sorunlarının Karşılaştırılması - Schools in Germany and Turkey Comparison of Experienced Security Problems 441-472

İlyas Pür

Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı ve Dindarlık İlişkisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği - The Relationship between Future Anxiety and Religiosity in University Students: The Case of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University 473-488

Seda Bektaş, Zülfiye Gül Ercan

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Görsel Motor Becerilerinin İncelenmesi - A Study of Visual Motor Skills of Preschool Children 489-508

İsrafil Karataş

Milli Mücadele Döneminde Dr. Mazhar Bey - The Interpretation of the Tulip Motif Used in Tile Art in the Field of Contemporary Art 509-530

Fevzi Yahşi

Edmund Burke ve Thomas Paine'de Meşruluk Düşüncesi - Legitimacy Thought in Edmund Burke and Thomas Paine 531-550

KİTAP DEĞERLENDİRME / BOOK REVIEW

FİLOLOJİ / PHILOLOGY

Berrin Demir

Kitap Tanıtımı: Çeviri Eleştirisi - Olanaklar ve Sınırlılıklar: Çeviri Kalitesinin Değerlendirilmesi İçin Kategoriler ve Kriterler- Katharina Reiss - Book Review: Translation Criticism – The Potentials and Limitations: Categories and Criteria for Translation Quality Assessment- Katharina Reiss 551-555

Editörden;

Merhaba;

The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS) dergisinin 2023 yılı Güz sayısı (Yıl: 16 / Number: 96) ile karşınızda olmanın mutluluğunu yaşadığımızı bilmenizi isteriz. Dergimizin yayın süreci hem doçentlik şartlarına hem ULAKBİM TR DİZİN kriterlerine uygun şekilde devam ediyor. Yaz döneminde de dergimize yoğun makale başvurusu olmasına rağmen, yayın süreçlerini çok uzatmadan yayın hayatımıza devam etmek için uğraşıyoruz. Dergimize gelen makalelerin ön incelemelerini yapıp, hakem sürecine alınmaya layık görülmeyen makaleleri yayın sürecine dâhil etmiyoruz. Hakem sürecine dâhil ettiğimiz makalelerde hakem süreçlerini titizlikle takip ediyoruz. Yayına aldığımız makalelerin de son okumalarını yaparak hem akademik anlamda hem de şekilsel anlamda kaliteli yayınlar yapmaya özen gösteriyoruz.

Bu sayımızda, 34 araştırma makalesi ile 1 kitap inceleme çalışmasının yayını gerçekleştirdik. Makalelerin yayın alanlarına bakacak olursak, 1 adedi Eğitim Bilimleri, 8 adedi Filoloji, 7 adedi Güzel Sanatlar, 6 adedi İlahiyat, 3 adedi Mimarlık, Planlama ve Tasarım ve 9 adedi de Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler temel alanlarına aittir. 1 adet de kitap inceleme çalışması yayınladık. Kitap inceleme çalışması Filoloji alanına aittir.

Yayınlanan makalelerin öğrenme ve öğretme sürecinde başta akademisyenlere, öğrencilere ve tüm okurlara faydalı olmasını umuyoruz. Derginin hem elektronik hem de basılı ortamda yayınlanması sürecinde katkı sağlayan, yol gösteren, bakış açısı kazandıran herkese teşekkür ediyorum.

Yeni bir sayıda görüşmek dileğiyle...

Doç. Dr. Serdar Bulut
JASS Dergisi Editörü

From the Editor;

Hello;

We would like you to know that we are happy to be here with the 2023 Autumn issue (Year: 16 / Number: 96) of The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS). The publication process of our journal continues in accordance with both the conditions of associate professorship and the criteria of ULAKBIM TR INDEX. Although there are heavy applications for articles in our journal in the Summer term, we are trying to continue our publication life without prolonging the publication process. We do preliminary reviews of the articles submitted to our journal and do not include the articles that are not deemed worthy of being included in the referee process in the publication process. We follow the referee processes meticulously in the articles we include in the referee process. We take care to make quality publications both academically and formally by making final readings of the articles we publish.

In this issue, we published 34 research article and 1 book review. If we look at the publication areas of the articles, 1 of them are Educational Sciences, 8 of them are Philology, 7 of them are Fine Arts, 6 of them are Theology, 3 of them are Architecture, Planning and Design, 9 of them are Social, Humanities and Administrative Sciences. We also published 1 book review study. Book review work belongs to the field of Philology.

We hope that the published articles will be useful to academicians, students and all readers in the learning and teaching process. I would like to thank everyone who contributed to the publication of the magazine in both electronic and print media, guiding and providing perspective.

Hope to see you in a new issue...

Assoc. Prof. Dr. Serdar Bulut
Editor of JASSS

YAYIM VE YAZIM KURALLARI

Genel İlkeler

1. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)*, uluslararası hakemli bir dergi olup yayın yeri Elazığ-Türkiye'dir. Yılda 4 (dört) sayı olarak yayımlanır. Gerektiği durumlarda bu sayıların dışında özel sayılar ve ek sayılar yayımlayabilir.

2. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)*, Eğitim Bilimlerinin tüm alanları, İlahiyat, İktisadi ve İdari Bilimler Alanı, Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Tarih, Sanat Tarihi, Coğrafya, Dilbilim, Edebiyat gibi sosyal bilimlerin tüm alanlarıyla ilgili bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazıları vb. çalışmalarını yayımlayan akademik bir dergidir.

3. Bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazılarının dergi sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazı hakem sürecine gönderilir.

4. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)* gönderilen yazıların bütün telif hakları dergiye ait olup, JASSS dergisinden izin alınmaksızın başka bir yerde yayınlanamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Ayrıca yazılardan doğabilecek herhangi bir yasal sorumluluk yazarlarına aittir. Editöryel ekip yazı üzerinde istediği değişikliği yapma hakkına sahiptir.

5. *Jasss'ın (The Journal of Academic Social Science Studies)* yayın dili Fransızca, Türkçe, İngilizce, Rusça ve Almancadır. Ancak gerektiği takdirde diğer dillerde de yazı kabul edilebilir.

6. Makalenin başında en az 200 kelimeden oluşan Türkçe (özet) ve İngilizce (Abstract), 5 kelimelik Türkçe (Anahtar Kelimeler) ve İngilizce (Key Words); Türkçe ve İngilizce başlığa yer verilmelidir. Bu şartları yerine getirmeyen yazılar hakem sürecini tamamlasalar bile yayımlanmazlar.

7. *Jasss'a (The Journal of Academic Social Science Studies)* gönderilen yazılar hakem sürecine gireceği için, sisteme eklenen yazıların içine isim veya yazarın kimliğini deşifre edici bilgiler konulmamalıdır. Makalenin hakem süreci tamamlandıktan sonra yazar veya yazarlar ile ilgili bilgiler makaleye editör tarafından eklenecektir.

8. *Jasss'ta (The Journal of Academic Social Science Studies)* makale sisteme yazar tarafından yüklendikten sonra aşağıdaki süreçler gerçekleşmektedir. Yüklenen makale editör/editör yardımcıları tarafından yayım ve yazım kurallarına uygunluk kontrolü yapılmaktadır. Editör onayı tamamlandıktan sonra yazı hakemlere yönlendirilmektedir. Editör onayından geçen her makale için dört hakem atanmaktadır. Bu hakemlerden biri yabancı dil özet hakemi, biri yazım ve kaynakça kontrol hakemi iken diğer iki hakem ise ilgili anabilim dalında uzman akademisyenlerden oluşmaktadır. Yazar kendi ana sayfasından makalesinin hakem sürecini takip etmelidir.

9. *Jasss'ta (The Journal of Academic Social Science Studies)* makaleler, e-posta adresi ve parolayla girilen kişisel sayfadan gönderildikten sonra, aynı sistemden makalelerin hakem süreci takip edilebilir. Bu aşamadan sonra, düzeltmelerin yapılması için, bütün hakemlerden (1 yabancı dil, 1 yazım ve kaynakça kontrol ve 2 alan hakemi) raporların gelmesi beklenmelidir. Çünkü yazarlar, sisteme bir kez düzeltme ekleyebilmektedirler. Bir hakemin istediği

düzeltilmeyi yapıp yazı sisteme eklendiğinde, sonraki aşamada ikinci bir hakemin de düzeltme istemesi durumunda istenen düzeltmeler yapılamayacaktır.

10. Dergi sistemine eklenen yazılar daha önce başka bir yerde yayımlanmış olmamalıdır. Sempozyum bildirileri ise, durumun makale içinde belirtilmesiyle yayınlanabilir.

11. Metnin sonunda **KAYNAKÇA** başlığı altında atıf yapılan eserler, yazar soyadı sırasına göre yazar soyadı büyük adı küçük yazılmış bir şekilde düzenlenmelidir.

12. *Jasss'a (The Journal of Academic Social Science Studies)* yazar veya hakem olarak üye olunurken istenilen bütün bilgiler eksiksiz olarak doldurulmalıdır. Özgeçmiş başlığında yazarın/hakemin çalışma ve ilgi alanları sıralanmalıdır. Anabilim dalı başlığında ise önce anabilim dalı sonra da bilim dalı yazılmalıdır. Örn: İşletme/Yönetim ve Organizasyon; Türk Dili ve Edebiyatı/Yeni Türk Dili.

13. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)*, % 15'in üzerinde intihal oranına sahip olan makaleleri yazarlarına iade etmektedir.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Sosyolojik Görünümü: Yeni İstanbul Örneği*

Dr. Öğr. Üyesi Teymur Erol

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1738-0858>

Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Muş – TÜRKİYE

Doç. Dr. Ramazan Şimşek

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8295-8903>

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Nevşehir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 23.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Ders kitapları

Kültür

Türk Toplum

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi

Sosyoloji

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72027>

Öz

Bu çalışma, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yaygın biçimde kullanılan Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı setini örneklem olarak Türk toplumunun sosyolojik görünümünü ortaya koymayı amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesinin kullanıldığı çalışmada veriler belirtilen kitap setinden elde edilmiş ve betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu kapsamda Türk toplumunun sosyolojik görünümünü belirlemeye kaynaklık edebilecek verilerin beş tematik başlık altında toplanabileceği değerlendirilmiştir. Türk insanının betimlenme biçimi, Türk aile yapısı, kişiler arası ilişkiler, Türk toplumunun sosyoekonomik görünümü ve Türkiye'nin kültürel mirası belirlenen tematik çerçevelerdir. Adı geçen tematik başlıklar altında bulgulardan hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır: İncelenen kitap setinde Türk insanının ait olduğu medeniyet dairesi Doğu değil Batı'dır. Kentli ve eğitilmiş olan bu bireyler varlıklı sosyal tabakalara mensuptur. Türk aile yapısı akrabalık bağı sağlam, güçlü ilişkileri olan, kültürel bakımdan daha çok Batılı yaşamı benimseyen çekirdek aile olarak yansıtılmıştır. Kadın ve erkek ilişkileri modern dünyanın kabul ettiği çerçevede ele alınmıştır. Küresel kültürle birlikte giderek zayıflayan komşuluk ilişkisinin devam ettiği vurgulanmaktadır. Türk toplumunun sosyoekonomik görünümü refah düzeyi yüksek bir ülke imajı çizecek biçimde sunulmuştur. Ülkemizin sosyolojik görünümünün önemli bileşenlerinden biri olan kültürel öğelerimiz tanınmış örnekleriyle kitap setinde yer almaktadır. Bu kültürel motifler arasında hem somut hem de soyut olanlar bulunmaktadır. Bunlar dil becerilerini geliştirecek biçimde tasarlanmıştır. Kitap yazarları Türk toplumunun sosyolojik görünümünü belli kesimlere indirgeyerek kapsayıcı ve kuşatıcı olmak yerine seçici olmayı tercih etmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Erol, T. & Şimşek, R. (2023). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Sosyolojik Görünümü: Yeni İstanbul Örneği. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 1-14.

*Sociological View of Textbooks Used in Teaching Turkish as a Foreign Language: The New Istanbul Example**

Asst. Prof. Dr. Teymur Erol

Mus Alparslan University, Social Sciences Vocational School, Department of Management and Organization, Mus-TÜRKİYE

Assoc. Prof. Dr. Ramazan Şimşek

Nevşehir Hacı Bektas Veli University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Nevşehir-TÜRKİYE

Article History

Submitted: 23.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Textbooks

Culture

Turkish Society

Teaching Turkish as a Foreign Language

Sociology

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72027>

Abstract

This study aimed to reveal the sociological view of Turkish society by taking the New Istanbul Turkish Coursebook for International Students set as an example, which is widely used in teaching Turkish as a foreign language. In the study, in which document analysis, one of the qualitative research methods, was used, the data were obtained from the specified book set and analyzed by descriptive analysis method. In this context, it has been evaluated that the data that can be a source for determining the sociological view of Turkish society can be gathered under five thematic headings. The way of depicting Turkish people, Turkish family structure, interpersonal relations, socioeconomic view of Turkish society and cultural heritage of Turkey are the determined thematic frameworks. Based on the findings under the aforementioned thematic headings, the following conclusions were reached: In the book set examined, the civilization circle to which the Turkish people belonged is the West, not the East. These individuals, who are urban and educated, belong to wealthy social strata. The Turkish family structure is reflected as a nuclear family with strong kinship ties, strong relations, and culturally adopting more Western life. The relations between men and women are handled within the framework accepted by the modern world. It is emphasized that the neighborhood relationship, which is gradually weakening with the global culture, continues. The socio-economic view of the Turkish society is presented in a way that draws the image of a country with a high level of prosperity. Our cultural elements, which are one of the important components of the sociological view of our country, are included in the book set with well-known examples. These cultural motifs include both concrete and abstract ones. These are designed to improve language skills. Book authors have preferred to be selective rather than being inclusive and encompassing by reducing the sociological view of Turkish society to certain segments.

GİRİŞ

Türkçenin yabancı dil olarak öğretim süreci Dünya’da konuşulan diğer yaygın dillere oranla yeni sayılabilir. Ancak Türk üniversitelerine kayıt yapan öğrenci istatistikleri Türkçeye duyulan ilginin her geçen gün arttığını göstermektedir. Farklı ülkelerin yükseköğretim kurumlarıyla yapılan iş birlikleri sonrasında, 2022 yılı itibariyle yaklaşık 200 ülkeden 300 binden fazla uluslararası öğrencinin Türk üniversitelerine kayıt yapması hem Türkiye’ye hem de Türkçeye olan ilgiye işaret etmektedir (www.yok.gov.tr, 2022). Yabancı öğrencilerin Türkçe öğrenme ihtiyacını karşılamak üzere üniversiteler bünyesinde kurulan Türkçe Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezleri (TÖMER) de eğitim ve kültür alanlarında farklı milliyetler arasında köprü görevi görerek sürece destek sağlamaktadır (Erdem, Gün, Şengül & Şimşek, 2015).

Türkiye’ye gelen uluslararası öğrenci sayısındaki hızlı artış doğal olarak Türkçe öğretim süreçlerinin sürekli gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Mevcut durum, özellikle ders materyallerinin öğrenci ihtiyaçlarına göre güncellenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Ders materyali tasarlayan kurum ve kuruluşlar da Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine aracılık eden ders kitaplarını ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli güncellemektedir. Yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla dil bilgisi ağırlıklı olarak hazırlanan ilk örneklerle kıyaslandığında güncel kitapların tasarımında yeni yaklaşımların dikkate alındığı görülmektedir.

Ders materyallerinin hazırlanmasında bilimsel veriler, ülkelerin dil politikası, öğrenenlerin ihtiyacı gibi değişkenler belirleyici olabilir. Bununla birlikte materyal tasarımında en belirleyici kaynak ihtiyaçlar doğrultusunda zaman zaman güncellenen Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’dir (Hamaratlı, 2023). Sözü edilen metin yabancı dil öğretimine yönelik bir dizi öneri çerçevesi sunarken doğal olarak ders materyali hazırlayanlara izlemeleri gereken yolları sezdirmektedir. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’nin (Millî Eğitim Bakanlığı, 2021) iletişim ve eylem odaklı bir yaklaşımı benimsemesinden sonra Türkiye’de kullanıma sunulan kitapların tasarım ve içeriğinde köklü değişikliklere gidilmiştir. Buna ilaveten son yıllarda hazırlanan öğretim programları da ders kitaplarının güncellenip zenginleştirilmesine katkı sunmaktadır.

Esas itibariyle hem ana dil öğretimi hem de yabancı öğretiminde kullanılan ders kitaplarının öğretmen ve öğrenciler için birer program niteliği taşıdığı bilinmektedir. Öğretim sürecinin planlanması, uygulanması ve belirlenen hedeflere ulaşılmasında öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden en önemli kaynağın ders kitapları olduğu sıklıkla dile getirilmektedir (Halis, 2002; Kalaycı & Durukan, 2019)

Geçmişten bugüne ders kitapları başta olmak üzere geliştirilen öğretim materyallerinin üç aşamalı bir süreçten geçtiği literatürde yer almaktadır. İlk aşamada yapılan değişiklik ezbere dayalı etkinlik veya alıştırmaların terk edilip anlamlı ve bağlamsallaştırılmış içeriklere geçiştir. Ders materyallerinin yaşama yönelik ve öğrenci ihtiyaçlarına göre tasarlanması ikinci aşamada gerçekleştirilen iyileştirmelerdir (Finneman, 1987). Teknolojik gelişmelerle uyumlu zengin öğrenme deneyimleri içeren son değişikliklerle ders materyalleri sınıf ortamından sanal ortamlara doğru genişlemiş, etkileşimli öğrenme süreçleri dil öğretiminin ayrılmaz bir bileşeni haline gelmiştir (Allen, 2008).

Dil öğretimi bir dilin gramer kurallarından ibaret değildir (Köşker, 2015). Dilin kullanımı da gramer bilgisinden daha fazlasını gerektirmektedir. Bu nedenle dil öğrenme süreçleri, iletişim sırasında ortaya çıkan farklı kullanım biçimlerini, dilin kendine özgü karakterini, toplumsal yaşamın, geleneklerin, kültürel motiflerin dile yansıma şeklini tanıyıp benimsemeyi içermektedir. Yani toplumun gündelik yaşamında var olan kültürel dokuyu bilmeyi ya da kültürel aktarımı zorunlu kılmaktadır (İşcan & Yassıtaş, 2018). Ders materyallerinde yer alan diyaloglar ve okuma metinleri başta olmak üzere belli becerileri kazandırmak amacıyla üretilmiş içeriklerin salt gramer bakımından doğru olması

yetersizdir. Bunlar dilin kullanımında kendini gösteren anlama ve anlatma olanaklarını yansıtabildiği ölçüde öğrenme sürecini destekleyebilir. Aksi halde geçmişte dil bilgisi odaklı başarısız öğrenme deneyimlerinin ötesine geçilemeyecektir.

Dil, bir toplumun hayat ve tabiat tasavvuruna göre biçimlendiğine göre dil öğretiminin ve elbette bu amaca yönelik olarak hazırlanan ders materyallerinin ait olduğu toplumsal dokuyu yansıtmaması beklenir. Çünkü ders materyalleri dili yaşayan ve yaşatan toplumun sosyolojik arka planından bağımsız değildir. Materyal tasarımı toplumun sosyolojik görünümünü yansıttığı ölçüde başarılı olabilir. Bu anlayıştan hareketle yürütülen çalışmada, yabancılar için hazırlanmış ders kitaplarından Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı seti örnekleme esas alınarak Türk toplumunun sosyolojik görünümünün ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan taramada uluslararası öğrenciler için hazırlanan ders materyallerinin genellikle kültür aktarımı açısından irdelendiği görülmüştür. Söz konusu araştırmalarda ders kitaplarına seçilecek metinlerde yer alması gereken kültürel öğeler (Demir & Açık, 2011), çok kültürlülük kavramına yönelik görüşler (Gün & Şimşek, 2020), kültür paylaşımına yönelik öğretmen görüşleri (Moralı & Göçer, 2019), Türk kültür öğelerinin aktarımı (İşcan & Yassıtaş, 2018; Koparan & Canbulat, 2020; Köşker, 2015; Sever, 2019; Ökten & Kavanoz, 2014; Özkan, 2017), kültürel unsurların incelenmesi (Mutlu & Set, 2020), folklor öğelerinin yabancı dil öğretiminde yeri ve işlevi (Özdemir, 2013) gibi konular üzerinde durulmuştur.

Türk kültürünün yabancı öğrencilere aktarımı haklı olarak dil öğretiminin bir bileşenidir. Ancak bunun nasıl yansıtıldığı daha önemlidir. Bu çalışmada yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan ve yaygın biçimde kullanılan Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı setinde Türk insanının, Türk aile yapısının, kişiler arası ilişkilerin, toplumun sosyoekonomik durumunun ve kültürel mirasın nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı setinde;

1. Türk insanı nasıl betimlenmiştir?
2. Türk aile yapısı nasıl yansıtılmıştır?
3. Kişiler arası ilişki nasıl ele alınmaktadır?
4. Türk toplumunun sosyoekonomik görünümü nasıldır?
5. Türkiye'nin kültürel mirası nasıl aktarılmıştır?

YÖNTEM

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarından örneklem seçimi yapılarak yürütülen çalışmada Türk toplumunun ders kitaplarındaki sosyolojik görünümünü belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2018: 189).

Veri Kaynağı

Çalışma verileri Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı setinde okuma ve anlama becerisini geliştirmek için hazırlanan metinlerden elde edilmiştir. Öğretmen ve öğrenci etkileşimine uygun biçimde zenginleştirilmiş kitap seti Kültür Sanat Yayınevi tarafından 2022 yılında basılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada nitel veri analiz süreçlerinden olan betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde daha önceden belirlenmiş temalara göre veriler özetlenip yorumlanmaktadır. Amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2018:

239). Bu kapsamda kitap gözden geçirilmiş ve Türk toplumunun sosyolojik görünümünü belirlemeye kaynaklık edebilecek verilerin beş tematik başlık altında toplanabileceği değerlendirilmiştir. Belirlenen temalar şunlardır: Türk insanının betimlenme biçimi, Türk aile yapısı, kişiler arası ilişkiler, Türk toplumunun sosyoekonomik görünümü ve Türkiye'nin kültürel mirası. Adı geçen tematik başlıklar altında bulgulardan hareketle veriler tablo halinde özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Tablolar altında yer alan yorumlarda ihtiyaç duyulduğunda metinlere gönderme yapılmıştır.

Yapılan göndermelerin hangi metne yönelik olduğunu belirtmek için kitabın düzeyi ve metin numarası birlikte verilmiştir. Örneğin A1 düzeyindeki metne gönderme yapılmışsa hem düzey hem de metin numarası (A1.2C) şeklinde birlikte verilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı setinden elde edilen çalışma bulguları 5 alt problem etrafında ele alınmış ve yorumlanmıştır.

1. Çalışmanın Birinci Alt Problemine Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın birinci alt problemi Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı setinde Türk insanının genel olarak nasıl betimlendiğine yöneliktir. Bu kapsamda elde edilen bulgular Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı Setinde Türk İnsanın Öne Çıkan Özellikleri

Tanımlayıcı Kavram	Genel Betimlenme Biçimi
Aidiyeti	Doğuludan çok Batılıdır.
Yaşam Alanı	Kent soylu bireylerdir.
Eğitim Düzeyi	Genellikle eğitilidir.
Öne Çıkarılan Bazı Meslekler	Öğretmen, doktor, hemşire, mühendis, ev hanımı, garson, esnaf, çiftçi, terzi
Sosyal İlişkileri	Dışa dönük kimselerdir.
Kendine Yönelik Tutumu	Sağlıklı, gezip eğlenmeyi seven, kendine zaman ayıran, yaşamdan keyif alan mutlu bireylerdir.
Sosyoekonomik Durumu	Varlıklı kimselerdir.
Toplumsal Duyarlılığı	Yardımsever ve iyimserdir.

Tablo 1'de ders kitabındaki metinlerden hareketle oluşturulan tanımlayıcılar ve bu tanımlayıcılara göre Türk insanının genel betimlenme biçimi yer almaktadır. Buna göre Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı setinde betimlenen insan tipi Doğuludan çok Batılıdır. Bu durum kişisel ilişkilerine, yaşam alışkanlıklarına, tutum ve davranışlarına yansımaktadır. Kitap setinde yer alan kişiler genel olarak kent merkezlerinde müreffeh bir yaşam süren, sosyal ilişkileri güçlü, dışa dönük ve eğitilmiş kimselerdir. Öğretmen, doktor, hemşire, mühendis gibi karakterlerde gözlemlenen temel davranış biçimi moderndir. Başta alışveriş merkezleri olmak üzere, nezih mekanlarda zamanlarını geçirmektedir.

Hedef kitlenin genç olması dolayısıyla kitaplardaki kişiler de genç ve dinamiktir. Sağlıklı yaşamaya, gezip eğlenmeye, kendine zaman ayırmaya özen gösteren kimselerdir. Dil öğretimine aracılık eden tematik metinlerde kent kimliğini benimsemiş bu bireylerin yaşam alışkanlıklarına da yer verilmektedir. Mekân kavramını sezdirmek, sıradan bir günü özetlemek, serbest zamanı değerlendirmek, hafta sonu alışkanlıklarını ifade etmek amacıyla tasarlanan metinlerde söz konusu

kişilerin yaşamları genellikle iş yeri, kafe, okul, ev gibi alışlagelen yerlerde geçmektedir (A1.2C; A1.3A). Özellikle gençlik kavramı etrafında inşa edilmiş metinlerde, küreselleşmenin etkisiyle birey davranışı belli bir coğrafyayı temsil eden etnik ve folklorik özellikler taşımaktan ziyade modern dünyanın üretim ve tüketim ilişkileri çerçevesinde yansıtılmaktadır. Diğer bir ifadeyle gençlik davranışı yerellik içeren bir formun dışına çıkarılarak küresel alana aktarılmaktadır. Örneğin gençlerin serbest zamanlarını değerlendirme biçimi film, gezi, spor, pijama-terlik gibi kulüplere aidiyet üzerinden ve daha çok eğlenmeye, tüketmeye, yaşamdan keyif almaya yönelik olarak verilmektedir (A1.3B). Böylece -Türk de olsa- gençler, küresel kültürün biçimlendirdiği davranış kalıbına sokularak yerelden ziyade tüketime dayanan küresel kültürün bir ürünü biçiminde betimlenebilmektedir.

Eğitim sürecinde olan bireylere rol-model oluşturan kişiliklerin tanıtılması başarı ve motivasyonu destekleyici olabilir. Bu amaçla küçük hayatların büyük başarılarla değiştirilmesine aracılık eden öykülere yer verildiği görülmektedir. Kitap setinin bazı metinlerinde (A2.2A; B1.2B) zor koşullarda okuyan ancak tüm engelleri aşmış başarı hikayesi geride bırakan insanlar tanıtılmaktadır. Bu karakterlerin başarılı olduktan sonra sivil toplum kuruluşlarında insanlığa yararlı gönüllü faaliyetler bulunması ve sosyal duyarlılığı yüksek olması Türk insanının yardımseverliğini öne çıkaracak niteliktedir. Metinlerde aynı zamanda umut ve iyimserlik duygusu öne çıkarılmaktadır.

2. Çalışmanın İkinci Alt Problemine Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın ikinci alt problemi inceleme konusu kitap setinde Türk aile yapısının nasıl yansıtıldığına yöneliktir. Türk aile yapısıyla ilgili genel bulgular Tablo 2’de verilmektedir:

Tablo 2. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı Setinde Türk Aile Yapısının Yansıtılma Biçimi

Tanımlayıcı Kavram	Aile Yapısının Yansıtılma Biçimi
Aile Yapısı	Ataerkil çekirdek ailedir.
Akrabalık Kavramı	Akrabalık ilişkisi sıcaktır.
Eğitim Düzeyi	Genellikle eğitilidir.
Yaşam Alanı	Daha çok kent merkezlerinde yaşamaktadırlar. Bununla birlikte göç ettikleri köyle olan bağları süreklidir.
Kültürel Yapısı	Daha çok Batılı ve moderndir. Evlilik yıldönümü, doğum günü gibi özel günlere önem verilir.
Evlilik Tercih	Farklı milliyet ve din evlilik tercihinde engelleyici bir değişken değildir. Bununla birlikte yakın çevreden biriyle evlilik de tercih edilmektedir.

Tablo 2’de tanımlayıcı ve yansıtıcı veriler dikkate alındığında Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı setinde aile kavramına yoğun biçimde yer verildiği görülmektedir. Akrabalık ilişkilerinin diğer toplumlara göre nispeten daha sıcak olduğu kabul edilen Türk toplumunda diğer dillerle karşılaştırıldığında akrabalık isimlerinin de fazla olduğu söylenebilir. Bu bakımdan aile kavramının kitap setinde hedeflenen kazanımlarla uyumlu olarak okuma metinlerinde yer bulması isabetli bir seçimdir. Türk toplumunda da giderek yaygınlaşan çekirdek aile yapısı kitap setinde okuma metni ve görsellerle desteklenmektedir. Bu kapsamda aile ve akrabalık konusunun ilk kez ele alındığı temel düzeydeki ders kitabında tercih edilen aile, iki çocuklu, eğitimli ve modern bir ailedir. Metnin üstündeki fotoğraf karesinde babaanne ve dedenin yer alması muhtemelen ataerkil düşüncenin modern aile algısına sinmiş bir göstergesidir (A1.4A).

Ailenin ele alındığı A1 düzeyindeki kitabın dördüncü ünitesinin sonunda yer alan “Kültürden Kültüre” bölümünde toplumun aslında geniş ailelerden oluştuğu; ancak son zamanlarda geniş ailelerin

azaldığı, çiftlerin bir veya iki çocuk tercih ettiği belirtilerek Batılı yaşam biçiminin ülkede yaygın biçimde benimsendiği algısı yaratılmaktadır.

Akrabalarım (A1.6A) adlı metinde ev hanımıyla evli bir doktorun ailesine yer verilmiştir. Köyden büyük şehre taşınmış ve orada düzen kurmuş aile yapısı Cumhuriyet sonrasındaki göç olgusuyla yeniden şekillenen aile biçimlerinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Köy ile kent arasındaki bağ Türkiye’de başlangıçta kentlere doğru itici bir güç iken son zamanlarda salgın hastalıklar, depremler, sosyoekonomik gibi koşullar nedeniyle eski cazibesini kaybetmiş gibidir. Bununla birlikte Anadolu’da çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşanların günümüzde de nispeten canlı olan çocuklarını okutma eğilimi metne yansımıştır. Tarım toplumundan kent toplumuna geçiş, metindeki doktor karakteri üzerinden verilmektedir. Doktorun anne ve babası Anadolu’nun küçük bir köyünde yaşamakta ve çiftçilikle uğraşmaktadır. En küçük kardeş olan doktorun kendisi gibi eğitilmiş diğer bir kardeşi de kent merkezinde mühendis olarak çalışmaktadır. Büyük kardeş ise köyde anne ve babayla birlikte yaşamaktadır. Üç kardeşten ikisinin okutulması ve birinin anne ve babanın yanında kalması Türk aile yapısında görülen yaygın bir tercihtir. Bu durum, önceki neslin yaşamını sürdürdüğü topraklardan ayrılmamasına ve kentle kır arasındaki bağın kopmamasına hizmet eder. Nitekim metindeki kurguya göre üçüncü kuşak olan torunlar dedelerini, babaannelerini ve amcalarını görmek için her yaz köye gitmekte ve böylece nesiller arasındaki bağ devam ettirilmektedir. Ailelerin kök itibarıyla ilişkili oldukları köyle olan bağlarının sağlanmasına yönelik toplumsal eğilim metindeki kurguya yansıtılmış görünmektedir.

Söz konusu metinde dikkati çeken noktalardan biri mekânsal değişimin ve kuşak geçişkenliğinin isim tercihi üzerindeki etkisidir. Üst soyun isimleri (Fikret ve Ayşe gibi) geleneksel iken torunların isimleri (Berk gibi) modern tercihlerin ürünüdür. Doktor kardeşin çocuklarına verilen isimler babanın uğraştığı işle ve yaşam biçimiyle uyumlu olarak konulmuştur. Benzer şekilde köydeki büyük kardeşin çocuklarına da geleneksel yaşamın yaygın isimlerinden olan Fatma, Nursel ve Mustafa ismi verilmiştir. Bu kurgunun örtük olarak yabancılar üzerinde bir modernite algısı yaratma amacı taşıdığı değerlendirilmektedir.

Türk ailelerin Batılı yaşam tarzını benimsediğine yönelik algıyı güçlendiren metinlerden biri de “Özel Günler” (A1.5C) başlığı taşımaktadır. Anneler günü, evlilik yıl dönümü, doğum günü partisine yer verilen metinde Türk ailesi Batılı aile tipiyle örtüşecek biçimde yansıtılmaktadır. Anneler gününde dışarıda yemek yenildiği, evlilik yıl dönümünün dışarıda kutlandığı, her yıl farklı bir mekânda doğum günü partisinin düzenlendiği, yaş günü pastasının mumlarına üflendiği sırada dilek tutulduğu ifade edilirken örtük biçimde Batılı yaşam tarzında olduğu gibi özel günlerin önemsendiği vurgulanmaktadır. Bu kurguda doğal olarak “Batılı” tavrı benimsemiş Türk insanı modeli sunulmaktadır.

Kitap setinin temel düzeydeki metinlerinden birinde (A2.6A) soyadını Alman eşinden alan Esra isimli Türk kızının uzun yıllar Almanya’da yaşaması ve orada üniversite bitirip bankacılık sektöründe başarı kazanması Türk toplumunun Batı Avrupa’ya göç öyküsünü betimler gibidir. Metinde dikkat çeken nokta Türk kızının Alman biriyle evliliğidir. Bu evlilikten bir kız çocuk dünyaya gelmiştir. Onun yokluğunda kızına anneannesi bakmaktadır. Başarılı bir iş kadını olarak bir Türk firmasından iş teklifi almış ve kabul etmiştir. Söz konusu kadının modern profili metnin sol üst kenarına yerleştirilen temsili fotoğrafla somutlaştırılmıştır. İncelenen kitap setinde genel eğilimin veya referans kaynağının modern ve Batılı yaşam olduğu ve bu eğilimin metinsel kurgularda sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Bu anlayış ekseninde oluşturulmuş metinde, evlilik tercihinde farklı milliyet ve din engelleyici bir değişken değildir. Aksine Türklerin farklı milliyet ve inançtan olanlarla evlenebileceği fikri öne çıkarılmaktadır. Metnin okur tarafından anlamlandırılması veya yeniden üretilmesine bazı edebi kuramlar izin verdiğine göre içeriğe nüfuz edebilen yabancıların bu türden bir tercih üzerinden toplumsal yapıyla

ilgili fikirler yürütmesi ve çıkarımlar yapması mümkündür. Geleneksel ailelerin ve kimi zaman kentli ailelerin evlilik tercihlerinde çocuklarına müdahale ettiği, yurt içinde bile bölgesel farklılıklara karşı duyarlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, metin kurgusunun Türk toplumunun genel duyarlılığını taşımadığı değerlendirilmektedir.

3. Çalışmanın Üçüncü Alt Problemine Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın üçüncü alt problemi Türk toplumunda kişiler arası ilişkilerin nasıl yansıtıldığına yöneliktir. Bu hususla ilgili bulgular Tablo 3'te yer almaktadır:

Tablo 3. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı Setinde Kişiler Arası İlişkilerin Ele Alınma Biçimi

Tanımlayıcı Kavram	Kişiler Arası İlişkilerin Ele Alınma Biçimi
Kadın-Erkek İlişkisi	Kadın ile erkek arasındaki cinsiyet farklılığından kaynaklı engelleyici eşik sıkı kurallarla denetlenmemektedir. İnsanlar ilişki seçiminde özgür ve modernidir.
Komşuluk İlişkisi	Komşuluk ilişkisi canlı ve sıcaktır.
Ev Sahibi Kiracı İlişkisi	Ev sahipleri bekara ev verme konusunda isteksizdir.

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde, muhafazakâr bir toplumdaki ziyade modern bir toplumun bireyleri arasında görülen kişiler arası ilişkilerin ders kitabında işlendiği görülmektedir. Dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkan sanal ortam ilişkilerinin kitap setinde yer alması kadın ile erkek arasındaki cinsiyet farklılığından kaynaklı engelleyici eşik sıkı kurallarla denetlenmediği, insanların ilişki seçiminde özgür olduğu çıkarımını içermektedir. Temel düzey bir okuma metninde (A2.1C) yer verilen kadın öğretmen ve doktor ile erkek mühendisin sanal ortamda fiziksel özelliklerini öne çıkararak arkadaş araması bu mesleklerin genel karakterini yansıtmadığı gibi orta yaşlardaki Türk insanının genel olarak ilişki kurma biçimiyle de uyumlu değildir. Bu türden bir ilişki biçimine yer verilmesi, yabancıların Türk toplumuna ilişkin birey ve kimlik algısını büyük olasılıkla metinde verilmek istenen iletiye göre şekillendirilmesi hedeflenmiştir.

Karşı cinsler arasındaki ilişki mesafesinin muhafazakâr toplumlarda daha belirgin olduğu bilinmektedir. İncelenen ders kitabında kadın ve erkeklerin sosyal yaşamlarında rahat ve sağlıklı ilişkiler kurabildiği metinsel kurgulamalar (A2.2B), yine modern toplum imajına gönderim yapmaktadır. Bu çıkarım kitap setindeki görsellerle de desteklenmektedir. Örneğin kadınlar ve erkekler grup veya çift olarak birlikte sinema, piknik veya kampa gidebilmekte iş birliği veya iş bölümü yapabilmektedir (A2.3C).

Kişiler arası ilişki kavramı etrafında üzerinde durulması gereken kavramlardan biri de komşuluktur. Geleneksel Türk toplumunda komşuluk ilişkisi dini değerlerin de etkisiyle önemsenmiş ve diri tutulmuştur. Gerek inanç sistemi gerekse geleneksel miras komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi ve komşuluk hakkının gözetilmesi hususunda hep direnç göstermiştir. Toplumumuzun ayırıcı bir özeliği olarak komşuluk ilişkisinin metinsel kurguyla kitap setinde yer aldığı tespit edilmiştir (A2.4A). Metindeki kurguya göre apartmana yeni taşınan komşu, iki kız çocuğu sahibi emekli bir öğretmendir. Eşi ise ev hanımıdır. Emekli öğretmen taşınır taşınmaz eski sakinler yeni gelenin kim olduğunu merak edip araştırmaya başlar. Çünkü gelenin iki genç kızı apartman sakinleri için potansiyel gelin adaydır. Nitekim çok geçmeden askerliğini bitiren ve evlenmek isteyen oğlu için gelin arayan tanıdık bir anne motifiyle diyalog sürdürülür. Diğer iki kadın, komşularının çocuğu için iş birliği içinde olan uyumlu figürlerdir. Metin yeni gelen komşuya ziyaret kararıyla sona ermektedir. Küresel kültürün tazyiki altında giderek zayıflayan komşuluk ilişkisini diyalogla anlatan metin, geleneksel komşuluğun yanında

çocuğuna uygun gelin arama gayreti içerisinde olan anne davranışını başarılı biçimde yansıtabilmektedir.

Ev sahibi ile kiracı ilişkisini ele alan başka bir metinde (B1.1A) ev sahiplerinin bekara ev vermek istememesi Türk toplumunun evli ve bekar kavramına yaklaşımını ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Bu, aynı zamanda yabancıların barınma arayışında göz önünde bulundurulması gereken bir bilgi olması açısından önemlidir.

4. Çalışmanın Dördüncü Alt Problemine Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın dördüncü alt problemi Türk toplumunun sosyoekonomik durumunun kitap setindeki metinlere nasıl yansıtıldığı ile ilgilidir. Buna ilişkin bulgular Tablo 4'te yer almaktadır:

Tablo 4. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı Setinde Türk Toplumunun Sosyoekonomik Görünümü

Tanımlayıcı Kavram	Türk Toplumunun Sosyoekonomik Görünümü
Ait Olduğu Sosyal Tabaka	Genel olarak varlıklı sosyal tabakalara mensuptur.
Refah Düzeyi	Oldukça rahat bir yaşam sürdürülmektedir.

İncelenen kitap setinden hareketle oluşturulan dördüncü tablo toplumsal refah düzeyimizin görünümünü yansıtmaktadır. Kitap setinde, daha ziyade idealize edilmiş mekân kurgusuyla oluşturulan olay örgülerinde genellikle genç bireylerin ait olduğu sosyoekonomik tabaka varlıklarıdır. Mekanlar da buna uygun olarak temiz ve düzenlidir. Geniş park alanları içerisinde ya da nehir kenarında yürüyüş yapmak, sonrasında rahat bir kafede kahvaltı etmek, devamında alışveriş merkezine uğramak, sinemaya gitmek, manzara izlemek olay örgüsü içerisinde yer bulan genç bireylerin rutinleri arasındadır. Evleri, nitelikli yaşam için uygun bir lokasyondadır. Yakınlarında spor salonları, bankalar, hastaneler ve marketler bulunmaktadır. Betimlenen bu çerçevede yaşamsal ihtiyaçlara yönelik hiçbir eksiklik bulunmamaktadır (A1.6B). İki haftalık tatil hakkı olduğu anlaşılan sıradan bir yurttaşın eşiyle birlikte 6 gece 7 günlük bir Avrupa gezisi için tur şirketi görevlisinden aldığı teklifin birikimine nispetle gayet uygun olduğu ifade edilmektedir (A2.3B). Tatil sonrasında hemen işe başlaması gerektiğine göre kurgunun kişi kadrosunu oluşturanların belli bir ücret karşılığında çalışanlar olduğu düşünülebilir. Şu hâlde Türkiye'de düzenli işi olanlar yıllık izin haklarında kolaylıkla bir haftalık yurt dışı tatili yapabilmektedir. Bu tabloda yoksul ve işsiz insanlara yer yoktur. Kitap setinde yer alan kurgularda, Türkiye'deki farklı toplumsal kesimlerin müreffeh bir yaşam sürdürdüğü, yaşadığı toprakları ve çevresindeki insanları sevdiği, yaşamlarından keyif aldığı, yabancı öğrencilerin gelişmiş bir ülkeye gelerek eğitim aldığı mesajı işlenmektedir.

Gelişmiş toplumlarda gerek birey gerekse halk sağlığına karşı duyarlılık düzeyi daha yüksektir. İnsanlar sağlıklı beslenmek için yiyecek ve içecek seçme imkanına sahiptir. Bulduyuyla yetinmek zorunda değildir. Sağlıklı yaşam için beslenme rejiminin belli kurallar dahilinde yürütülmesini öneren metinler (A2.2C; B1.3A) haklı olarak yeme ve içmeyi zaruri bir ihtiyaçtan çıkarmakta, insanların düzenli ve sağlıklı beslenmek için seçim yapma imkanına sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu durumda örneğin Afrika'nın yoksul bir ülkesinden gelen öğrencinin kendi ülkesinde görebildiği beslenme rejiminden farklı olarak zihninde yeme ve içme konusunda seçim yapma olanağı bulunan bir toplum imajı oluşabilmektedir. Kitap setinde pek çok kez öne çıkarılan modern, gelişmiş, Batılı toplum dokusu bu tür metinler aracılığıyla da vurgulanabilmektedir.

5. Çalışmanın Beşinci Alt Problemine Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın beşinci alt problemi Türkiye'nin kültürel mirasının kitap setinde ne şekilde yer aldığıyla ilgilidir. Sosyolojik görünümün önemli bileşenlerinden biri kültürdür. Hatta toplumsal

yaşamla sıkı bağı nedeniyle sosyolojik incelemelerin ağırlıklı konuları içerisinde kültür yer alır. Çünkü kültür toplumların yapı taşlarından biridir. Toplumsal boyutu nedeniyle kültürel olguların sosyolojik incelemelerde göz ardı edilmesi beklenemez. Bu nedenle sosyoloji; toplumsal yaşamı, yaşamın dinamik yapısını incelerken bu sürece kültürü de dahil eder. Birey toplumsal yapının içerisinde varlık bulduğuna ve ait olduğu kültüre göre yaşamını sürdürdüğüne göre sosyolojik bakış açısının kapsamına girer.

Araştırmaya konu olan kitabın “Kültürden Kültüre” bölümünde Türk kültürünün somut olan ve somut olmayan kültürel mirasının tanınmış örneklerine yer verildiği görülmektedir. Bu örnekler her ünitenin başındaki görsellerle zenginleştirilmiştir. Yabancı dil öğretiminde önemli bir bileşen olan kültürel mirasın kitap setinde yer alma biçimine ilişkin bulgulara Tablo 5’te sunulmaktadır:

Tablo 5. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı Setinde Türk Kültürünün Aktarılma Biçimi

Sınıf Düzeyi	Metin Kodu	Kültürel Unsur
A1	A1.1	Camiler
	A1.2	Alışveriş merkezleri
	A1.3	Üniversiteye yerleşen öğrencilerin barınma biçimi
	A1.4	Aile yapısı
	A1.5	Festivaller
	A1.6	Sohbet konuları
A2	A2.1	Yemek kültürü
	A2.2	Mucitler
	A2.3	Türk kahvesi
	A2.4	Efsaneler
	A2.5	Geleneksel oyunlar
	A2.6	Halk oyunları
B1	B1.1	Geleneksel evler
	B1.2	Geleneksel meslekler
	B1.3	Klasik Türk musikisi
	B1.4	Çıraklık kültürü
	B1.5	Dilek ağacı kültü
	B1.6	Misafirlilik kültürü
B2	B2.1	Ünlü Türk gezginleri
	B2.2	İstanbul’daki deniz taksiler
	B2.3	Geleneksel müzik aletleri
	B2.4	Osmanlı adalet sistemi
	B2.5	Kaplıcalar
	B2.6	Yoğurt
C1	C1.1	On iki hayvanlı Türk takvimi
	C1.2	Evlilik gelenekleri
	C1.3	Saygı kültürü
	C1.4	Paylaşma kültürü
	C1.5	Film festivalleri
	C1.6	Türk eğitim tarihi

Dil öğretiminin aynı zamanda kültür öğretimini içerdiği dikkate alındığında, incelenen ders kitabı setinde Türk kültürünün somut olan ve olmayan kültürel mirasının önemli örneklerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Meryem Ana Evi, Göbeklitepe ve Peribacaları gibi somut varlıkların yanında kitap setinde ağırlıklı olarak yüzyıllardır devam edegelen kültürel motiflere yer verilirken modern yaşamı temsil eden alışveriş merkezleri, yüksek öğretime geçişle başlayan barınma tercihleri gibi yeni kültürel davranışlar da sosyolojik birer olgu olarak ele alınmıştır. Böylece geleneğin aktardığı özgün kültürel miras ile modernitenin yarattığı ve hemen tüm toplumlarda benzerleri olan evrensel yaşam alışkanlıkları bir arada verilmeye çalışılmıştır.

Kitap setinde Türkiye'deki dini bayramların aile, akrabalık ve komşuluk ilişkilerini canlı tutma, bir araya gelme, karşılıklı ziyaret etme işlevi üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda bayram öncesinde temizlik yapılması, özel yemeklerin hazırlanması, yeni kıyafetlerin alınması gibi ritüellerin yanında bayram günü büyüklere ziyaret etme, el öpme, küçüklere bayram harçlığı verme gibi Türk geleneklerine yer verilmiştir. Milli bayramlar ise toplumu birleştirici ve bütünleştirici yönüyle betimlenmektedir. Bununla birlikte yakın zamanda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından icra biçimi gözden geçirilen ve yeniden tanzim edilen törenlerin mevcut halinden ziyade eski senaryo ve gösteriler esas alınarak aktarıldığı görülmektedir. Bilindiği gibi milli bayramlar Ankara dışında artık büyük meydanlar ve stadyumlar yerine okullarda kutlanmaktadır. Kitapta yer alan metinde ise milli bayramların şiir, marş, dans ve spor gösterileri eşliğinde eskinin alışkanlığına atıf yapılarak büyük stadyumlarda ve meydanlarda kutlandığına işaret edilmektedir (A1.5B)

İncelenen kitap setinde Türk insanının azmini, kıvrak zekasını, iyimserliğini, cesaretini, saflığını karakterize eden Keloğlan ve Nasreddin Hoca gibi kültürel tiplere atfedilen anlatılara da tesadüf edilmektedir (A2.4B; A2.4C). Geçmiş zamanı sezdirmek amacıyla kitaba alınan metinlerde, somut olamayan kültürel mirasımızın önemli tiplerinden olan Keloğlan ve Nasreddin Hoca kültü ekseninde sembolik dil aracılığıyla bilge bir perspektif çizilmektedir. Keloğlan ve Sihirli Tas masalıyla aç gözlülük, değer bilmezlik, emeksiz elde edilen servetin hayır getirmeyeceği işlenmektedir. Nasreddin Hoca fıkrasında ise "eşek" figürü üzerinden komşuluk ilişkisi ele alınmaktadır.

Toroslarda yaşayan yörüklerin göçebe yaşamı Türk toplumuna özgü kültürel bir değer olarak kitap setinde yer almaktadır (B1.6B). Atalarından miras aldıkları göçebe yaşamını zor koşullarda devam ettiren Sarıkeçililerin çadır hayatı Türkiye'nin farklı bir rengi olarak kitap setine aktarılmıştır.

Yabancı öğrencilere Türk kültürünü aktarmak amacıyla İspanyolların Domates Festivali, Hintlilerin Holi Renk Festivaline İtalyanların Venedik Maske Festivaline karşılık Adana Portakal Çiçeği Festivali ile Hıdırellez'e yer verilmektedir. Hıdırellez'de yeni yılda sağlıklı olma ve berekete kavuşmak amacıyla ateş yakıp üstünden atlama, bir kâğıda dilekleri yazıp gül ağacına asma ve sonrasında bu kağıtları denize veya nehre atma geleneği dile getirilmektedir.

SONUÇ

Hangi amaca yönelik olursa olsun ders kitaplarına seçilen ya da kitabın yazarı tarafından üretilen metinlerin eğitsel yönden belirli ölçütleri taşıması gerekir. Bu nedenle yabancılar için hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerin sokağın birebir fotoğrafını çekmesi beklenemez. Aksi durumda fotoğraf karesinin içerisine toplumsal doğrularla uyum göstermeyen manzaralar, diyaloglar, kesitler yansiyabilir. Her ne kadar son zamanlardaki bazı eğilimlere (Şolcová, 2011) göre idealize edilmiş bireyler aracılığıyla verilen diyalogların pragmatik yönüyle dili temsil etmediğine, dilin doğal kullanımını içermediğine yönelik itirazlar olsa da genel eğilim metinlerin belli bir süzgeçten geçirilmesidir.

Bu çalışmada inceleme nesnesi olan Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Türk Ders Kitabı seti için seçilen ya da üretilen metinlerin genel karakteri idealizedir. Metinler modern yaşamı

yansıtacak biçimde kurgulanmıştır. Teknoloji, moda, seyahat, sağlıklı beslenme, eğlence, müzik, kültür ve sanat, spor, bilim, aşk, iş hayatı, ekonomi, para, lüks yaşam, sinema gibi tematik çerçeveler ekseninde oluşturulan metinlerin dayanak noktası modern ve müreffeh yaşamdır. Araştırma kapsamında beş alt başlıkta ele alınan problem durumu ekseninde elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

İncelenen kitap setinde Türk insanının ait olduğu medeniyet dairesi Doğu değil Batı'dır. Farklı meslek gruplarından seçilen bireyler genel olarak kentli ve eğitilidir. Sosyal ilişkilerinde dışarıya dönüktür. Bireylerin kendilerine yönelik tutumu iyimserdir. Metinlere yansıtılan kişiler sağlıklı yaşamayı, eğlenmeyi, kendine zaman ayırmayı, mutlu olmanın yollarını bilir ve bunlara dikkat eder. Bunlar varlıklı sosyal tabakalara mensuptur. Aynı zamanda yardımsever kimselerdir.

Türk aile yapısının kökeni geniş olarak belirtilmekle birlikte verilen örnekler üzerinden çekirdek ailenin tercih edildiği ifade edilmektedir. Aile yapısı içerisinde ilişkiler güçlüdür. Aynı şekilde akrabalık ilişkisi sıcaktır. Ailelerin eğitim düzeyi genel olarak yüksektir. Metinlerde örneklenen aileler daha çok kent merkezlerinde yaşamaktadırlar. Bununla birlikte göç ettikleri köyle olan bağları süreklidir. Aileler kültürel yapı bakımından daha çok Batılı yaşamı benimsemiştir. Bu bağlamda aileler de betimlenen insan tipi gibi modernidir. Aile içerisinde evlilik yıldönümü, doğum günü gibi özel günlere önem verilir. Her ne kadar yakın çevreden biriyle evlilik tercih edilse de milliyeti ve dini farklı olan biriyle evlenmek engelleyici değildir. Bu durumu örnekleyen evliliklere yer verilmektedir.

Türk toplumunda kadın ve erkek ilişkisinin modern dünyanın kabul ettiği çerçeveye içerisinde sunulduğu kitap setinde, cinsiyet farklılığından kaynaklı engelleyici bir durum söz konusu değildir. Karşı cinsler arasındaki ilişki mesafesi yakın gösterilerek modern toplum imajına gönderim yapılmaktadır. Küresel kültürle birlikte giderek zayıflayan komşuluk ilişkisinin devam ettiği vurgulanmaktadır.

İncelenen kitap setinde yer alan toplumsal kesimler sosyoekonomik bakımdan varlıktır. Metinlerin kurgusuna yansıyan kişiler müreffeh bir yaşam sürmekte ve sağlıklı beslenmektedir. Bunlar yaşadığı çevreyle ve kendisiyle barışık bir ruh hali içinde gösterilmektedir. Böylece adı geçen karakterler üzerinden refah düzeyi yüksek bir ülke imajı çizilmektedir.

Türk toplumunun sosyolojik görünümünün önemli bileşenlerinden biri olan kültürel öğelerimiz tanınmış örnekleriyle kitap setinde yer almaktadır. Bu kültürel motifler arasında hem somut hem de soyut olanlar bulunmaktadır. Hedef dilin içinde var olduğu ve aynı zamanda varlığını sonraki kuşaklara aktardığı kültürel unsurlar dilin kullanım karakterini anlamak bakımından önem arz eder. Bu nedenle yabancı öğrencilerin Türk toplumunun kültürünü öğrenmesi aynı zamanda dilini öğrenmesi anlamına gelir. İncelenen kitap bu açıdan zengin örnekler sunmaktadır.

Farklı duyarlıkları olan toplumsal kesimlerin bir arada ve uyum içerisinde yaşadığı ülkemizde farklı renklerin olması doğaldır. Ders materyallerinde bir duyarlılığı ya da bir kesimin yaşam pratiklerini öne çıkararak toplumsal sosyolojiyi geniş yelpazede yansıtmak mümkün değildir. Ancak yine de kapsayıcı ve kuşatıcı örnekler üzerinden sosyolojik yapının yansıtılması en doğru olanıdır. Geniş toplum kesimlerinin duygu ve düşünce dünyasını görmezden gelmek üretilen içeriklerin gerçekleri yansıtmaması gibi duruma neden olacaktır. Bu nedenle materyal hazırlayıcıların ürettikleri araçları kendi zihin dünyasından arındırarak sadece eğitsel ilkeleri gözetilen bir içerikle oluşturmaları gerekir. İncelenen kitap seti bu açıdan değerlendirildiğinde, içeriklerin kapsayıcı ve kuşatıcı olmak yerine Türk toplumunun sosyolojik görünümünü belli kesimlere indirgeyen seçici tercihin ürünü olduğu değerlendirilmektedir.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Dr. Öğr. Üyesi Teymur Erol
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %50 – 2 st author: %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Asst. Prof. Dr. Teymur Erol
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Allen, H. W. (2008). Textbook Materials and Foreign Language Teaching: Perspectives from the Classroom. *The NECTFL Review*, 0(62), 5-28.
- Demir, A. & Açık, F. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım ve Seçilecek Metinlerde Bulunması Gereken Özellikler. *TÜBAR*, 0(XXX), 51-72.
- Erdem, M. D., Gün, M., Şengül, M. & Şimşek, R. (2015). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Okuma Metinlerinin Öğretim Elemanlarınca Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni ve İşlevsel Metin Özellikleri Kapsamında Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 455-476.
- Finneman, M. D. (1987). Liberating The FL Syllabus. *Modern Language Journal*, 0(71), 36-43.
- Gün, M. & Şimşek, R. (2020). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Sosyo-Kültürel Yansımaları. *Turkish Journal of Primary Education (TUJPED)*, 5(1), 46-58.
- Halis, İ. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Hamaratlı, E. (2023). Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Tartışmacı Metinlerin İncelenmesi (YEE B2-C1 Ders Kitabı Örneği). *Sakarya Dil Dergisi*, 1(1), 57-72.

- İşcan, A. & Yassıtaş, T. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı: Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Örneği (B1-B2 Düzeyi). *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 3(1), 47-66.
- Kalaycı, D. & Durukan, E. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe ve İngilizce Öğretimi Ders Kitaplarının Öğrenme Alanları Bakımından Karşılaştırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(4), 2162-2177.
- Kalenderoğlu, İ. (2015). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Temel Düzey (A1, A2) Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4(12), 73-83.
- Koparan, B. & Canbulat, M. (2020). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk Kültür Öğelerinin Aktarımına Yönelik Bir Durum Çalışması. *Araştırma ve Deneşim Dergisi (ADEDER)*, 5(2), 40-57.
- Köşker, G. (2015). Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Aktarımı: Fransız Dili Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(2), 409-421.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2021). *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni, Öğrenim-Öğretim ve Değerlendirme*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Moralı, G. & Göçer, A. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Paylaşımına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1115-1129.
- Mutlu, H. H. & Set, G. (2020). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan C1 Seviye Ders Kitaplarındaki Kültür Unsurlarının İncelenmesi (Gazi Yabancılar İçin Türkçe-İstanbul Yabancılar İçin Türkçe). *Dil Dergisi*, 171(1), 91-108. DOI: 10.33690/dilder.644851
- Sever, P. (2019). *Yeni Hitit Dil Öğretim Seti ile Yedi İklim Dil Öğretim Setinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültür Aktarımı Açısından Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Šolcová, Bc. P. (2011). *English Language and Literature and Teaching English Language and Literature for Secondary Schools*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Brno: Brno Masaryk University.
- Ökten, C. E. & Kavanoz, S. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Hedefleyen Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı. *Turkish Studies*, 9(3), 845-862.
- Özdemir, C. (2013). Dil-Kültür İlişkisi: Folklor Ürünlerinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yeri ve İşlevi. *Millî Folklor*, 25(97), 157-166.
- Özkan, E. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Türk Kültür Öğeleri Olarak Atasözleri ve Deyimler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 4(10), 295-300.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yükseköğretim Kurulu (2022, 22 Kasım). Yükseköğretimde uluslararasılaşma ve Türkiye'deki üniversitelerin uluslararası görünürlüğü çalıştayı. Erişim tarihi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2022/yuksekogretimde-uluslararasılaşma-ve-türkiye-deki-üniversitelerin-uluslararası-görünürlugunu-artırma-calıstayi.aspx> adresinden 20.08.2023 tarihinde erişildi.

21. Yüzyıl Âşıklarından Yakup Temelî'nin "Yusuf İle Elif" Hikâyesinin Tahlili*

Doç. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-9056>

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Hatay – TÜRKİYE

Bilim Uzm. Rabia Sekitmen

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2425-2072>

Milli Eğitim Bakanlığı, Hatay – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 23.07.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Âşıklık Geleneği

Halk Hikâyeciliği

Âşık Yakup Temeli

Yusuf ile Elif Hikâyesi

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71261>

Öz

Kültür; ortak değerlere sahip, topluluk hâlinde yaşayan bir grup insanı en özeldede niteleyen bir kavram olarak tanımlanabilir. Kültür, bünyesine toplumun yaşam standartlarının tümünü alabilmekle birlikte yine o toplumun ortak yaratılarını yansıtabilen bir olgudur. Söz konusu yaratılardan biri edebî ürünlerdir ve halk hikâyeleri bu ürünlerin kültürü en iyi yansıtan parçalarından biridir. Geçmişten günümüze Türk kültür zincirinin anlatmaya bağlı halkası olan Türk Halk Hikâyeleri, Türk edebiyatı için şüphesiz kıymetli bir hazinedir. Türk kültüründe hikâyeler; buldukları döneme ışık tutan, zamana meydan okuyan önemli folklorik malzemelerdendir. İncracıların genetik kültürel kodlarını çözümlenmek, toplumun geleneğini ve edebî yönden hayata bakış açısını anlamak bakımından halk hikâyeleri ve efsaneleri önemlidir. İslamiyet öncesinden başlayıp kök salan anonim halk anlatıları İslamiyet'e geçişle beraber gerçekte yaşayıp yaşamadığına bakılmaksızın anlatıcı imzalı olarak ortaya çıkmaktadır. Âşıklık geleneğinde ata mirası olan Âşık tarzı Halk Hikâyeciliği eski formunu koruyamamış olsa da çağı yakalamaya çalışan ve hâlâ var olma çabasını kaybetmeyen özünde bir gelenektir. Bu makalede de gösterilen çabanın bir uzantısı olarak, yaşayan âşıklardan Âşık Yakup Temelî'nin hayatı ve sanatı ışığında icra ettiği hikâyelerden biri olan "Yusuf ile Elif" hikâyesi, içerik bağlamında birçok edebî tahlile tabi tutulmak üzere incelenmiştir. Literatür tarama ve eser inceleme yöntemlerinin kullanıldığı araştırmanın amacı, eski geleneğin temsilcilerini manevi bağlamda yaşatmak ve geleneği gelecek nesillere anlatabilmek ve aktarabilmektir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Türkan, H. K. & Sekitmen, R. (2023). 21. Yüzyıl Âşıklarından Yakup Temelî'nin "Yusuf İle Elif" Hikâyesinin Tahlili. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 15-30.

*From 21st Century Lovers Analyzing Yakup Temeli's "Yusuf and Elif" Story**

Asst. Prof. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan

Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature,
Hatay – TÜRKİYE

Sct. Msc. Rabia Sekitmen

Ministry of Education, Hatay– TÜRKİYE

Article History

Submitted: 23.07.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Minstrel Tradition

Folk Storytelling

Minstrel Yakup Temeli

The Story of Yusuf and Elif

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71261>

Abstract

Culture; It can be defined as a concept that most specifically characterizes a group of people with common values and living in a community. Culture is a phenomenon that can reflect the common creations of that society, although it can take all the living standards of the society into its structure. One of the creations in question is literary products, and folk tales are one of the parts of these products that best reflect the culture. Turkish Folk Stories, which are the link of the Turkish cultural chain from past to present, are undoubtedly a precious treasure for Turkish literature. Stories in Turkish culture; It is one of the important folkloric materials that sheds light on the period they are in and challenges time. Folk tales and legends are important in terms of analyzing the genetic cultural codes of the performers and understanding the tradition of the society and its literary perspective on life. Anonymous folk narratives, which started before Islam and took root, appear with the signature of the narrator, regardless of whether he actually lived or not with the transition to Islam. Even though Minstrel Folk Storytelling, which is an ancestral legacy in the minstrel tradition, could not preserve its old form, it is a tradition that tries to catch up with the era and still does not lose its effort to exist. As an extension of the effort made in this article, the story of "Yusuf and Elif", which is one of the stories performed in the light of the life and art of minstrel Yakup Temeli, one of the living minstrels, has been examined in order to be subjected to many literary analyzes in the context of content. The aim of the research, in which literature review and work analysis methods are used, is to keep the representatives of the ancient tradition alive in a spiritual context and to explain and transfer the tradition to future generations.

GİRİŞ

Âşık Edebiyatında çırak yetiştirme geleneği yüzyıllardır yaşatılan geleneklerden biridir. Usta-çırak saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir, saz ve söz meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Yıllar boyu ustasına hizmet eden ve bu arada âşıklığın vecibelerini öğrenen çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar (Kaya, 2000: 13-14). Köprülü'nün (1999: 176) ifade etmesinden yola çıkarak âşıklık geleneğinin sistemsal bağlamda icra edildiği mekânların en gözdesi kahvehanelerdir. Osmanlı Döneminde hükümetin kontrolü altında muntazam bir teşkilata sahip olan âşıklar, daha çok kahvehanelerde bulunurlar, memleketi dolaşırlar ve zengin konaklarında misafir olurlardı.

Âşıkların sanatlarını icra etmelerinde şüphesiz ki halk hikâyelerinin de eski bir tarihi ve kıymetli bir birikimi vardır. Bu hikâyeler âşıkların dilinde can bulur, tiyatro ile müzikal sanatlarının bir kompozisyonunu oluşturur. Bir yandan âşıklık geleneğinin bir yandan ise halk arasında derlenmeyi bekleyen halk hikâyelerinin zaman içerisindeki devinimi âşıkların icraları ile mümkün olabilmektedir.

Halk hikâyeleri kısaca; konusu genellikle aşk ve kahramanlık olan nazım ve nesrin iç içe olduğu uzun hikâyelerdir. Hikâyelerin olay örgüsü nesir, diyalog ve duyguların dışı vurumu nazım şeklindedir. Nazım kısımlarıyla romandan uzaklaşan fakat işlediği konular ve işleyiş şekliyle kendini romana yaklaştıran bir tür olan halk hikâyeleri, belli bir anlatım disiplinine sahiptir (Sekitmen, 2021: 63). Türk halk anlatmaları içerisinde halk hikâyelerinin özel bir yeri vardır. Geçmişteki ve günümüzdeki kültürel ve modern hayattan izler taşıyan halk hikâyelerimizin bazıları bütün Türk dünyasında, bazıları Anadolu sahası dışındaki Türk boylarında, bazıları da sadece Anadolu'da bilinmektedir (Bakırcı, 2013: 423). Boratav'a göre (1995: 51-52) halk hikâyeleri, 16. yüzyıldan bu yana, eski ozanların anlatma geleneğinin ürünü olan destanın yerini almıştır. Fakat konuları ve toplum içindeki görevleri bakımından halk hikâyeleri destanlardan farklıdır. Destanda bir toplumu tüm olarak temsil eden kahramanların toplum adına dış düşmanlarla, ya da insan dışı varlıklarla savaş ya da barış halindeki ilişkilerinin, tabiat-üstü güçlerle uğraşlarının dile getirilmesine karşılık, halk hikâyesinde anlatılan ilişkiler toplum-içi, bireyler ya da tabakalar arasındakilerdir; çatışmalar da aynı çerçevede içinde kalır. Hikâyelerde olağanüstü öğelerin azaldığı, olayların ve kişilerin normal boyutlara indirilmesine doğru bir eğilimin belirdiği görülür.

Bu noktada halk hikâyelerinin içerik özellikleriyle ilgili olarak şunları söylemek mümkündür:

1. Halk hikâyelerinin konuları genellikle aşktır.
2. Bazı hikâyelerde aşk ve kahramanlık birlikte konu edilir.
3. Halk hikâyelerini meydana getiren olaylar gerçek ya da gerçeğe yakındır. Ancak tarihi olaylar hikâye gerçekliği içinde hikâyelerde yer alır.
4. Kahramanların yaşadığı anlatılan pek çok olayda olağanüstülükler vardır.
5. Hikâyelerde genellikle erkek ve kadın kahramanlar birlikte yer alır, ancak olaylar daha çok erkek kahraman üzerinde odaklanır. Erkek kahraman olağanüstü bir şekilde dünyaya gelir.
6. Kahramanın dünyaya gelmesine yardımcı olan ak saçlı ihtiyar daha sonra kahramana ad verilmesi, eğitimi, âşık olması ve sevgiliyi aramak için gurbete gitmesi gibi durumlarda da ortaya çıkar.
7. Kahramanlar genellikle dört şekilde birbirlerine âşık olurlar: (1. Rüyada bade içerek, 2. Aynı evde büyüyen kahramanların kardeş olmadıklarını öğrenince, 3. Resme bakarak, 4. ilk görüşte âşık olma.)
8. Hikâyelerin bazı bölümlerinde dinleyici ya da okuyucular için yapılan dualar yer alır.
9. Hikâyelerde kahramanların en büyük yardımcısı, Hızır'dan sonra yol arkadaşı olan atıdır.
10. Halk hikâyeleri genellikle mutlu sonla biter.
12. Halk hikâyelerinde mekân dünyadır.
13. Bazı halk hikâyelerinde atlı-göçebe toplumsal hayatın özellikleri görülse de çoğu hikâyede

yerleşik hayatın yaşam tarzı hâkimdir (Aça, Ekici, ve Yılmaz, 2014: 187-188).

1. Yusuf ile Elif Hikâyesinin Tahlili

1.1. Yusuf ile Elif Hikâyesinin Motif Sırası

1. Erzurum bölgesinde yaşayan Adil Ağa'nın Hasan, Mehmet ve Yusuf adında üç oğlu vardır.
2. Büyük oğlan Hasan ve ortanca oğlan Mehmet ava çok meraklıdır.
3. Babaları Adil Ağa'nın yaşı ilerler. Artık ölümünün yaklaştığını hisseden Adil Ağa, bir gün oğullarını çağırıp nasihatte bulunur.
4. Büyük oğlu Hasan ve ortanca oğlu Mehmet ava çok meraklıdır.
5. Adil Ağa iki oğluna bir dağ ismi verir ve o dağın arkasına kesinlikle gitmemelerini, o dağın arkasına geçmemelerini vasiyet eder. Adil Ağa birkaç zaman sonra Hakk'ın rahmetine kavuşur.
6. Hasan'ı bir merak sarar, Bir gün atına biner, kılıcını kalkanını kuşanır, okunu yayını alır, hanımına bu konuyu sır verir. Üç gün saymasını ister üç gün sonra gelmezsem, çocuklarıma ve kardeşlerine söylersin diye tembihler yola çıkar.
7. Ovaya indiğinde birkaç ceylanla karşılaşır. Okunu atacakken ceylanlar Hasan'ı fark eder ve koşmaya başlarlar.
8. Ceylanlar bir şehre girerler, orada bulunan bir Bey'in yüksek duvarlarla çevrili sarayının kapıları ceylanlara açılır ve ceylanlar girdikten sonra tekrar kapanır.
- 9- Kapı tekrar açılır. Hasan kapıdan içeriye girer. Kapıyı içeriden kilitlerler. O sarayın muhafızları Hasan Bey'i yakalarlar.
10. O ceylanlar, o sarayın beyi olan Mahmur Bey'in kız kardeşi Elif'in ceylanlarıdır. Bu ceylanları kovalayanın kellesini vurdurur.
11. Elif'e haber gider ve Hasan'ın mahzende kellesi vurulur.
12. Günler geçer, Hasan'dan bir haber alınamayınca kardeşleri Hasan'ın hanımına sorar.
13. Hasan'ın hanımı, gözyaşlarıyla beraber şiir eşliğinde baba sözünü tutmadığını, onu engellemeye çalıştığını ancak kendisini dinlemediğini ve o dağa gittiğini anlatır.
14. Aylardır Hasan'dan haber alınamayınca Mehmet, küçük kardeşi Yusuf'a o dağa gidip bakacağını söyler ve yola çıkar.
15. Mehmet de kardeşinin düştüğü hatalara düşmüş ve kellesinden olmuştur.
16. Mehmet de üç gün eve dönmeyince Yusuf dağın arkasına gidip ağabeylerinin neden dönmediğini öğrenmeye karar verir.
17. Yusuf, bir sabah dağa doğru atını sürer. Dağın tepesine çıkar, ağabeylerinin gördüğü manzarayı o da görür. Epey izledikten sonra bunda bir iş olduğunu bu ceylanların efsunlu olduğunu düşünür. Ceylanları uzaktan takip etmeye başlar.
18. Ceylanlar, Yusuf'un zararsız olduğunu anlarlar, ikindiye kadar birbirlerini seyrettikten sonra ikinci zamanı ceylanlar yavaş yavaş geldikleri yöne doğru gitmeye başlarlar.
19. Yusuf da ceylanları takip eder. Ceylanlar şehre girerler. Yusuf ceylanların şehre doğru gitmesinin normal bir şey olmadığını düşünerek tamamıyla emin olur.
20. Yine kapılar açılır, ceylanlar içeriye girer. Yusuf Bey de kardeşlerinin bu ceylanları kovalayarak buraya kadar geldiklerini anlar.
21. Yusuf o akşam bir hana yerleşir.
22. Hancı ceylanların hikâyesini ve onları kovalayanların başına ne geldiğini anlatır. Yusuf yıkılır ve anlar ki kardeşlerinin kellesi vurulmuştur.
23. Yusuf, kardeşlerinin intikamını almak için Handa kalmaya devam eder. Saraya girmenin de yollarını araştırır.
24. Yusuf, haftada bir gün hamama giden Elif Hanımı takip eder.
25. Yusuf faytoncu ile konuşur ve bir müddet sonra bir yarışmadan bahsedilirken o da kendi

hünerlerinden bahsedip yarışmaya katılmak ister.

26. Yarışma günü gelir Elif Hanım Yusuf'u görür ve ondan etkilenir.

27. Yusuf, sarayın silahşorları ile karşı karşıya gelir ve hepsini mağlup eder.

28. Elif Hanım bir gün Yusuf'u makamına çağırır. Yusuf her ne kadar Elif Hanım'a bir şeyler hissetse de intikam duygusu ağır basar.

29. Yusuf, Elif Hanıma yaklaşır fakat gayesi, kardeşlerinin sırrını öğrenmek ve intikamını almaktır.

30. Elif Hanım evlilik teklif eder ve Yusuf Bey kabul eder. Elif hanım evlilik şartı olarak üç istekte bulunur.

31. İlk isteği Rum diyarında Manisa şehrindeki bir kılıç ustasının sırrını öğrenmektir.

32. Yusuf sırrı öğrenir. Kılıç ustası Mehmet Bey'in daha önce kendi oğlunu yanlışlıkla öldürdüğünü bu yüzden de her kılıç sattığı kişiden tekrar kılıcı alıp kırdığını dinler.

33. Yusuf, Elif Hanım'a kılıcın sırrını baştan sona ağır ağır anlatır. Sır hikmete ulaşılmıştır.

34. Elif Hanım ikinci sırrı öğrenme görevini verir. Yedi denizin ortasında, yüz kilometrekarelik bir adada tek başına yaşayan Sinan'ın Gül'e yaptığı işkence ve siyasetin sebebini öğrenmektir.

35. Yusuf şehirleri aşarak zorluklar içerisinde Ege' ye gelir orda bir Hancı "Oraya giden kesinlikle sağ çıkmaz, ölür gitme" diye tembihlerde bulunur.

36. Yusuf yola koyulur. Kış mevsimidir, yolda kendisine sığınan bir kuşu yanına alır bir köyde misafir olur, kuşu da iyileştirir.

37. Sinan'ın bulunduğu adaya gitmek için kimseden yardım göremez.

38. Yardım ettiği kuş devasa bir hal alır ve Yusuf'u Sinan'ın bulunduğu adaya götürür.

39. Sinan Bey sırrını anlatır ama bunun sonunda Yusuf'un kellesini almayı şart koşar. Yusuf bunu kabul etse de sırrı öğrendikten sonra onu buraya getiren kuş, onu geri kurtarır.

40. Yusuf, Sinan'ın Gül tarafından yapılan bir büyüyle yedi sene köpek olarak gezdiğini, şimdi ise Gül'ün ceza olarak bir kuş olarak yaşadığını Elif'e anlatır.

41. Elif üçüncü son sırrı öğrenme görevini verir. Mersin sahillerinde yaşayan, Senem isminde bir hancının her sabah denizin kenarına giderek cebindeki taşta neden "Ey taş! Sen mi sabır, ben mi sabır?" diye sorduğunu öğrenmesini ister.

42. Yusuf bu son sırrı da öğrenir. Hancı Senem'in haksızlığa uğrayarak âşık olduğu Haşım'den ayrı düşmesi hikâyesini gider Elif Hanım'a anlatır.

43. Elif Yusuf a verdiği sözü tutar, Yusuf'un köyüne giderler ve evlenirler.

1.2. Yusuf ile Elif Hikâyesinin Kaynağı

Türk halk hikâyelerinin kaynakları meselesinde ilk görüşler I. Kunos'a aittir. Kunos "halk romanı" dediği halk hikâyelerinin dil ve konu özelliklerinden hareketle bunların ilk vatanının Azerbaycan ve İran Türklerinin ikamet ettikleri yerler olduğunu söyler (Duymaz, 2001: 188). Türk, Arap ve Fars kaynağından gelen hikâyeler, masallar ve tarihsel kişilerin konu ve kahraman esinlenmelerini söz konusu halk hikâyesinde de görebiliriz. Örneğin hikâyede Haramiler, Keloğlan, Sinan, Yusuf isimleri kendi bağlamlarında ayrı ayrı bütünsel olaylara sahip anlatılardır. Halk arasında ibretlik olaylardan Hz. Yusuf'un yaşam hikâyesi, çektiği sıkıntılar verdiği mücadele bilinir. Yusuf ismindeki bu karakterde kardeşleri arasında aynı olaylar yaşanmasa da sürekli ölüm ile burun burunadır. Bununla birlikte manevi yönü kuvvetlidir, iyi biridir, yardımseverdir, sabırlıdır ve içinde kötülük yoktur. Yardımcı karakterlere bakıldığında ise "maceracı" unsur ön plandadır, daimi bir aksiyon ve hareketlilik söz konusudur. Ayrıca olağanüstü olaylar (efsunlu çubuk, büyüyen ve konuşan kuş vb.) sıklıkla görülür. Bu da Türk masal ve hikâyelerinde çokça karşılaşılan ve hatta masalların başlıca karakteristik unsurlardandır. Yusuf ile Elif Hikâyesi Türk kaynağından gelen halk hikâyelerindedir. Karakterler her ne kadar bölgesel anlatıları çağrıştırmaya sahip olsa da mekân olarak Anadolu Türk beldeleri, tarih

olarak Osmanlı dönemi ve kültür olarak da Yörük gibi has Türk kültür ve gelenekleri anlatıda sıklıkla vurgulanır. Aksi takdirde kız verilmez töre asla çiğnenmez. Diyaloglar arasında Âşıklık geleneğini ortaya koyan şiirler saz eşliğinde söylenir. Bu ve bunun gibi örnekler Türk Halk hikâyeciliğini tescilleyen kültürel unsurlardır.

İncelediğimiz hikâye Erzurum, Manisa, İzmir, Mersin, Hatay gibi Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde, Türk coğrafyasında geçmektedir. Ayrıca hikâyede Türk yaşam tarzı, ahlak anlayışı, gelenek ve görenekleri yer almaktadır. Dolayısıyla söz konusu halk hikâyesi Türk kaynaklı bir halk hikâyesidir.

1.3. Yusuf ile Elif Hikâyesinin Mekânı

Doğu Anadolu bölgesi başta olmak üzere Anadolu'nun birçok ili ve bölgesi hikâyeye konudur. Vilayet olarak ise Erzurum, İzmir, Mersin (Tarsus), Manisa, Adana, Hatay (Samandağ) şehirlerinden bahsedilir. Mekânlara baktığımızda Erzurum'dan başlayan serüven olay örgüsünün genişlemesiyle Anadolu coğrafyasına yayılır. Bunda Elif'in Yusuf'a verdiği üç sırrı keşfetme görevlerinin rolü büyüktür. Hikâye Erzurum'da başlamaktadır. Hikâyenin ana kahramanı Yusuf, maceraları sırasında Manisa, Erzincan, Sivas, Yozgat, İzmir, Adana, Tarsus, Mersin, Samandağ gibi şehirlerde bulunmaktadır ya da bu şehirlerden geçmektedir. Deniz (Ege Denizi), ada, mağara, dağ (Toros Dağları), ova (Çukurova), yayla ise hikâyede kullanılan diğer coğrafi mekânlardır. Aynı zamanda saray, pazar, cami, han gibi Türk kültürünü yansıtan mekânlar da yer alır.

1.4. Yusuf ile Elif Hikâyesinin Zamanı

Hikâye, Adil Ağa ve üç oğlu ile açılan belirsiz bir zamanla başlar. Fakat olay örgüsü bağlamında Rum diyarı olarak Manisa'dan ve dolayısıyla henüz batı bölgesindeki vilayetlerin alınmadığı bir Osmanlı döneminden bahsedilmesi dikkat çeker. Hikâyenin Osmanlı Devletinin kuruluşunun ilk yarısını zaman olarak kullanmış olması muhtemeldir.

1.5. Yusuf ile Elif Hikâyesinin Kahramanları

1.5.1. Ana Kahramanlar

Yusuf: Adil Ağa'nın üçüncü oğludur. Yakışıklı, cesur ve merttir. Silahşordur, ata binmeyi, kılıç kalkan kullanmayı, ok atmayı çok iyi bilir. Kardeşlerinin başına ne geldiğini öğrenmek için girdiği serüvende Elif'e âşık olur. Hikâyenin başından sonuna olay örgüsü onun etrafında şekillenir. İslamiyet sonrası Türk erkek kahraman tipinde Yusuf karakteri; cesur, inançlı ve aynı zamanda merhametli biridir.

Elif: Mahmut Bey'in güzeller güzeli kızı Elif, kendi sarayında yaşamaktadır. Kuralcı biridir. Ceylanlarına düşkündür, onları avlama niyetinde olanların acımadan kellesini alır. Varlıklı ve kudretlidir. Kardeşlerini öldürmesi sebebiyle intikam almaya gelen Yusuf'u görevlerle sınar ve ona âşık olur.

1.5.2. Yardımcı Kahramanlar

Adil Ağa: Hasan, Mehmet ve Yusuf'un babasıdır. Ölmeden önce oğullarına dağın arkasına gitmemelerini tembihler ve hikâyenin çekirdeğini oluşturur.

Hanım: Adil Ağa'nın eşidir. Üç çocuğunun hasretinden feryat figan yanan bir anne karakteridir. Yusuf'un yolunu gözler.

Hasan: Büyük kardeştir. Babasının vasiyetini dinlemez ve merak ettiği dağın ardına gider. Oradaki güzelliklere kapılıp ceylanları görür ve onları avlamak için peşinden giderken Elif Hanım tarafından kellesi vurulur.

Mehmet: Ortanca kardeştir. O da ağabeyi Hasan'ı merak edip peşine giderken aynı hatalara kendisi de düşüp canından olmuştur.

Kılıç Ustası Mehmet: Rum diyarı olan Manisa şehrinde en güzel, sağlam kılıçları yapan ustadır ve Yusuf'a verilen ilk görevin kahramanıdır. Sırrını ilk kez Yusuf'a anlatır. Bir zamanlar kılıcıyla

yanlışlıkla kendi oğlunu öldürmüştür O zamandan beri yaptığı kılıçları hiçbir zaman satamayan kılıçlara baktıkça dahi ağlayan biridir.

Sinan: Yusuf'a verilen ikinci görevdeki ana konunun başkişisidir. Eskiden bir beydir, sürekli atının yorgun ter içinde kalmasından şüphelenip bu işi çözmesi için Keloğlan'ı görevlendirir ve sonuç olarak Gül adında olan eşinin ve kızının haramilerle gizlice yiyip içip eğlendiğini öğrenir, adamlarını toplayıp haramilerin hakkından gelir. Efsunlu çubuğu olan Gül'ün sihrine maruz kalıp uzun süre köpek olarak yaşar daha sonra baldızının yardımı ile tekrar insan olup intikamını alır. İntikam sonucunda eşini ve kızını güvercine çevirir.

Hancı Senem: Üçüncü göreve konu olan sırrın başkişisidir. Mersin'de yaşar ve her sabah denizin kenarına giderek sabır taşıyla konuşur. Sırrın çözülmesi ile birlikte yıllardır hasret çektiği sevdiği Haşim'e Yusuf sayesinde kavuşur.

1.6. Yusuf ile Elif Hikâyesinde Kültürel Öğeler

Halk hikâyeleri kültürel kodların en yoğun görüldüğü Türk halk anlatılarından biridir. Türk yaşam tarzı, geçiş dönemi gelenek ve adetleri, temeli batıl inançlara dayanan uygulamaları, yeme-içme kültürü gibi birçok özü hikâyelerde görebilmemiz mümkündür. Söz konusu Yusuf ile Elif Hikâyesinde de Türk kültürüne dair birçok unsura rastlanır.

Türk kültürü, aile bağlarının oldukça önem arz ettiği, aile içi ilişkilerin hiyerarşik düzlemde saygı ve sevgi ekseninde şekillendiği bir kültürdür. Evin babasına saygıda kusur edilmez, sözü ikiletilmez, baba figürü çocuklar üzerinde karakteristik bir etkiye sahiptir. Hikâyede de aile babası olan "Adil Ağa, oğullarını kendi edebiyatıyla, kendi ahlakıyla yetiştirir" (Yılmaz, 2011: 289). Hikâyenin bir bölümünde de Adil Ağa'nın oğlunun babasının sözünü dinlemediği için ölüme yürüdüğü şu dördlük ile dile getirilir:

"Tutmadı baba sözünü

Çekti gitti dağ ardına

Pınar eyledi gözümü

Çokta gitti dağ ardına" (Yılmaz, 2011: 290).

Askerlik, belli bir yaşa gelmiş her Türk erkeğinin vatani görevidir. Türkiye'de asker uğurlamaları ve karşılamaları başlı başına bir araştırma ve derleme konusudur. Yöreden yöreye fark etmekle birlikte asker uğurlamalarında eğlenceler ve yemek davetleri tertip edilir. Hikâyede ise askere uğurlanan Haşim'dir. "O biricik oğullarına kurbanlar kestiler, yemekler döktüler, hocaları çağırdılar, mevlitler okuttular, davullarla zurnalarla Haşim'i askere gönderiyorlardı. Haşim askere gittikten sonra, bir iki hafta da hasretini atabilmek için, komşuları, hayırlı tezkerelere gelir giderler usulden, adettendir" (Yılmaz, 2011: 323). Haşim, askerliğini yapıp eve geldiğinde de "babasının elini öper, annesinin elini öper" (Yılmaz, 2011: 323). Burada Türk kültüründeki "el öpme âdeti" nin yer aldığını görürüz ki bu da özellikle aile büyüklerine duyulan saygının bir sembolüdür.

Büyüklerle saygı Türk kültüründe önemli kültürel öğelerden biridir. Söz konusu durumu farklı şekil ve sembolik unsurlar dâhilinde anlatılarda görebilmekteyiz. Bunlardan biri de anne babaya saygıdır. Hayatın önemli merhalelerinde anne-baba rızası önemli ve hatta kutsaldır. Evlenileceği zaman da anne ve babanın rızası ve izni alınarak bir yola girilir. Hikâyede Haşim, Elif ile evlenmek istemektedir ve Elif'i istemek için anne-babasıyla görüşüp onları getirmeyi "Bana izin ver, gideyim, annemi babamı alayım geleyim" (Yılmaz, 2011: 322) sözleriyle dile getirir.

Türk göçebe hayatı geçmiş dönemlerdeki gibi bir yaşam biçimi olmasa da yayla kültürü elverişli olan birçok yörede mevsimsel kıstaslara göre devam etmektedir. Türk halkı geçmiş yaşantılarının bir izi olan yaylacılık geleneğini bırakmamıştır. Edebi anlatılarda da sık sık karşımıza çıkmaktadır. Yusuf ile Elif hikâyesinde ise "Yaylaya gelir. Bir de bakar ki, yayla bomboştur. Yaylada bir tane çadır yoktur. Yörükler oradan kalkmış, başka bir yaylaya göç etmişlerdir" (Yılmaz, 2011: 323) şeklinde yer

almaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere konar-göçer yaşayan Türkler, Yörük adı altında toplanmakla birlikte yayla kültüründe barınaklar çadırdır. Günümüzde ise insanlar yaylalara hayvancılıkla uğraşmak ya da sıcak mevsimlerde serinlemek amacıyla çıkarlar. Yayla evleri de çadırların yerini almıştır demek yanlış olmayacaktır. Hikâyede çadırın kullanıldığına dair "*Bunlar iki sevgili Yörük çadırlarında murat almış murat vermişlerdi*" (Yılmaz, 2011: 322) ifadesi geçer.

Türk kültüründe av ve avcılık ayrı bir mesleki uğraştır. Türk milleti gerek yiyecek ihtiyacını karşılamak gerekse eğlence ortamı oluşturmak için avcılıkta oldukça başarılı bir millettir. Türk halk anlatılarının birçoğunda da bu kültürü görmek mümkündür. Türk halk anlatılarının çoğunda (halk hikâyesi, destan, masal) av ve avlanma üzerine gelişen olaylar yer alır. Yusuf ile Elif Hikâyesi'nde de erkek kardeşler "*ava çok meraklıdır. Her fırsatta kılıçlarını, oklarını, yaylarını alıp kuşanırlar, atlarına binerler, av avlanmaya giderler, günlerce gelmezler*" (Yılmaz, 2011: 289).

Türk hamamları dünyaca bilinen ve merak edilen mekanlardan biridir. Dolayısıyla Anadolu'da Selçuklular Dönemi, Beylikler Dönemi ve Osmanlı dönemi'nden kalma tarihi hamamlar oldukça fazladır. Yalnız anlatıda yer alan, hamam kültüründeki hamam eğlencelerine bir gönderme yapan "*Anne, ben bir hamam sefası tertip edeyim. Teyzemi ve teyzemin kızını hamama davet edeyim*" (Yılmaz, 2011: 311) ifadesini vermekle yetineceğiz.

Anlatıda Türk düğün örf ve âdetlerine atıfta bulunulduğu da görülür. "*Elif koştı, kayınvalidesinin elini öptü. Hazırlıklar başladı, toy düğün tutuldu, eşrafa haberler verildi, atlılar geldi, konuklar geldi, koyunlar kesildi; aşçılar yemek pişiriyor, ciritçiler cirit oynuyor, pehlivanlar güreş tutuyor, öyle bir toy, düğün oluyor ki, civarda o güne kadar öyle bir düğün olmamış*" (Yılmaz, 2011: 328-329). Düğün gelenekleri arasında gelin-kaynana ilişkisi, düğüne davet, konuklar için hazırlanan yemekler, yapılan eğlencelere yer verilmiştir.

1.7. Yusuf ile Elif Hikâyesinde Efsanevi Unsurlar

Kuşun devasa bir şekilde büyümesi ve Yusuf'u taşıyarak adaya götürmesi: "*Allah'ın gücü ve kudreti, kuş birdenbire büyümeye başlar. Öyle büyür ki, Yusuf'u kaldıracak kadar büyür ve başlar havalanmaya*" (Yılmaz, 2011: 303).

Tembelliğinin yanı sıra zekâsı ve kurnazlığıyla anılan efsanevi kişilik Keloğlan: "*Keloğlan işbaşı yapar, o gece parmağında belinden çıkardığı hançerle şöyle bir yara açar. Oraya tuzu basar, atın önünde gübrelerin içerisine girer ve başlar beklemeye. Yarasına tuz basmıştı. O parmağının sızısından mümkün mü Keloğlan'ın gözünü uyku sarsın; o acıyla kıvrılmaktadır*" (Yılmaz, 2011: 304-305).

İnsana uyku etkisi veren taş: "*Uyku taşı denilen bir taş var, küçük, nohut kadar, o taşı uyuyan kişinin kulağına koyduğun zaman, o taşı geri alana kadar o kişinin uyanması mümkün değilmiş. Meğerse o taş onu uyuturmuş*" (Yılmaz, 2011: 308).

Dilenen nesneyi dönüştüren sihirli çubuk: "*Gül Hanım'ın elinde sihirli bir çubuk vardır. O çubuğu bir şeye dokunduğu zaman, 'Şu ol.' dediği zaman, Gül Hanım'ın o dediği hemen anında oluyor. Efsunludur, büyülü bir çubuktur*" (Yılmaz, 2011: 309).

1.8. Yusuf ile Elif Hikâyesinde Sembolik Unsurlar

Av, ok, yay:

"*Mehmet ava çok meraklıdır. Her fırsatta kılıçlarını, oklarını, yaylarını alıp kuşanırlar, atlarına binerler*" (Yılmaz, 2011: 289)

Kuş:

"*Kuş, yavaşça adaya süzülür. O kumsala Yusuf'u indirir ve gözden kaybolur*" (Yılmaz, 2011: 303).

Turna:

"*Turnalar, âşıkların gönül postasıdır*" (Yılmaz, 2011: 301).

Ceylan:

"*Ovaya indiğinde birkaç ceylanla karşılaşır. Ceylanlar o çayırlarda otlanmaktadır*" (Yılmaz, 2011: 290).

Üç Sayısı:

“Üç isteğim var; yarın o üç isteğimden bir tanesini söyleyeceğim” (Yılmaz, 2011: 295).

“Üç gün say, üç gün sonra gelmezsem, kardeşlerine söylersin” (Yılmaz, 2011: 289).

Yedi Sayısı: “Tam yedi gün olmuştu, Hasan’dan bir haberi yoktu” (Yılmaz, 2011: 291)

“Bunlar beni yedi sene köpek olarak bu sokaklarda gezdirdi” (Yılmaz, 2011: 313).

“O adaya bir şato yaptırır. Oraya hayvan taşır, koyun taşır, kuzu taşır, bağ bostan taşır. Oranın yapımı tam yedi sene sürer” (Yılmaz, 2011: 313).

Kırk Sayısı:

“Vesselam, tam kırk gün Yusuf orada bekledi. Hancı Senem baktı ki, bu delikanlının buradan gideceği yok” (Yılmaz, 2011: 318).

“Bu hastalık uyku hastalığıdır. Bu kırk günden önce uyanmaz” (Yılmaz, 2011: 319).

“Aşiret reisi olan Haşim’in babası biner atına, yanına kırk tane atlısını alır” (Yılmaz, 2011: 320).

“Her şeyin acemiliği kırk gün” (Yılmaz, 2011: 320).

“Bakalım, o kırk örük saçlarından bir bölüğünü kendisine saz eden bağrıma basan Senem, Haşim’ine ne söylüyordu” (Yılmaz, 2011: 321).

“Hancı Senem, ben senden kırk gün izin istiyorum. Eğer kırk güne kadar gelmezsem o zaman kendini öldür” (Yılmaz, 2011: 324).

“Benimle benim doğduğum topraklara geleceksin, orada ben sana kırk gün kırk gece düğün yapacağım” (Yılmaz, 2011: 328).

Dağ:

“Yavrularım, eğer ben ölürsen, şu dağın arkasına kesinlikle gitmeyin, o dağın arkasına geçmeyin” (Yılmaz, 2011: 289).

Taş:

“Bir mağazanın önünde sabır taşı satıyorlar o sabır taşına karşılık o altınını verir. Sabır taşını alır, koynuna koyar” (Yılmaz, 2011: 324).

1.9. Yusuf ile Elif Hikâyesinde Yer Alan Şiirlerin Tahlili

Hikâyede 12 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin hemen hemen hepsi tek taraflı karşılıksız söylenen şiirlerdir. Şiirler altı karakter (Yusuf 8 şiir, Yusuf’un annesi 2 şiir, Büyük Ağabey Hasan’ın Hanımı 1 şiir, Senem 5 şiir, Keloğlan 2 şiir, Kılıççı Mehmet Bey 2 şiir) tarafından söylenir.

Şiirler genellikle kahramanın duygularını ya da durumunu ifade etmek için söylenmiştir. Şiirlerin tümü dördlük nazım birimiyle oluşturulmuştur. Şiirlerde 4+3 durak şeklinde 7’li, 4+4 durak şeklinde 8’li ve 4+4+3 durak şeklinde oluşan 11’li hece ölçüleri kullanılmıştır. Bazı şiirlerin son dördlüğünde mahlas bulunmaktadır ve tümünde koşma tipi uyak kullanılmıştır. Şiirler açık, sade bir Türkçeyle oluşturulmuştur.

Hikâyedeki ilk şiir Hasan’ın hanımı tarafından söylenir. Kadın kayınlarına ve çocuklarına Hasan’ın durumunu anlatan bir şiir söyler. İki dördlükten oluşan bu şiirde 8’li hece ölçüsü kullanılmıştır. Şiirde koşma tipi uyak kullanılmıştır.

*Tutmadı baba sözünü
Çekti gitti dağ ardına
Pınar eyledi gözümü
Çekti gitti dağ ardına*

*Yusuf ile Elif Hikâyesi
Etme n’olur etme dedim
Gel oraya gitme dedim
Bizleri unutma dedim*

Çekti gitti dağ ardına

*N'oldu Ayşem söyle n'oldu
Sarardı gül benzini soldu
Gideli tam yedi gün oldu
Gitme dedim dağ ardına (Yılmaz, 2011: 290-291).*

Hikâyenin ikinci şiiri Şarkışlalı Mehmet Bey tarafından söylenir. Mehmet Bey, kayınbabası Ahmet Bey'e memleketinde bir ailesi daha olduğunu bir şiirle anlatır. Üç dördlükten oluşan bu şiirde 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Şiirde koşma tipi uyak kullanılmıştır. Ayrıca son dördlükte "Mehmet" ismi mahlas olarak yer alır.

*Yıllar oldu koydum geldim
Yetim kaldı yavrum benim
Ana baba ne haldedir
Yetim kaldı yavrum benim*

*Gerçekleri desin dilim
Gurbet ele düştü yolum
Acep şimdi nasıl Ali'm
Yetim kaldı yavrum benim*

*Mehmet'im değil sıradan
Yıllar geçti bak aradan
Sana emanet Yaradan
Acep yavrum ne haldedir (Yılmaz, 2011: 297).*

Hikâyenin üçüncü şiiri Yusuf'un annesi tarafından söylenir, oğlundan altı aydır haber alamayan anne seher yeline hitaben bir şiir söyler, bu şiirde Yusuf'u çok özlediğini ifade eder. Seher yelinden kendisine oğluya ilgili bir haber getirmesini ister. Üç dördlükten oluşan bu şiirde 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır.

*İlgıt ilgıt esen ey seher yeli
Bana Yusuf'umdan verin bir haber
Aklım ziyan oldu olmuşam deli
Bana Yusuf'umdan verin bir haber*

*Ağlayan gözlerim bir gün gülmedi
Şu fani dünyada gönlüm şad olmadı
Üç tane yavrum gitti gelmedi
Bana Yusuf'umdan verin bir haber*

*Anayım yüreğim içten kanarım
Her kapı çalınsa seni sanırım
Bilmem ki bu derde nasıl dayanırım
Yusuf'umdan bana verin bir haber (Yılmaz, 2011: 299).*

Dördüncü şiir Yusuf tarafından söylenir. Yusuf, Mahmut Bey'in sarayının bahçesinde

otururken kendi köyüne doğru uçan turnaları görür. Annesini çok özlemiştir. Turnalara hitaben bir şiir söyler. Turnalardan annesine iyi olduğunu söylemelerini ister. Üç dörtlükten oluşan bu şiirde 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Son dörtlük mahlaslıdır.

*Bizim ele doğru baktım gidersiz
Selamımı anama verin turnalar
Benden ona dolu selam edesiz
Arzuhalimi ona verin turnalar*

*Yüreğin yanıyor bilirim ana
Nasip ise bir gün gelirim ana
Ya da bu yolda ölürüm ana
Gidip de anamı görün turnalar*

*Ben Yusuf'um der ki işledim hata
Çok günler geçirdim ben bata bata
Yusuf'un ölmemiş deyin hayatta
Hatırımı sual edin sorun turnalar (Yılmaz, 2011: 300).*

Beşinci şiir Keloğlan tarafından söylenir. Bu şiirde Keloğlan Sinan Bey'den ahırdaki atların sayısını ikiye çıkarmasını ister. Üç dörtlükten oluşan bu şiirde 8'li hece ölçüsü ve koşma tipi uyak kullanılmıştır. Son dörtlükte mahlas kullanılmıştır.

*Aman Sinan Bey'im aman
Sen atları gel ikile
Belki Hak'tan ola güman
Sen atları gel ikile*

*Baktım genç ömrüm söküldü
Gözyaşım kanla büründü
Gece atlarım çekildi
Sen atları gel ikile*

*Keloğlanım diyar gezer
İnce eleklerden süzer
Sırrı irşat eder çözer
Gel sen atları ikile (Yılmaz, 2011: 305).*

Hikâyenin altıncı şiiri de Keloğlan tarafından söylenir. Bu şiirde Keloğlan Sinan Bey'e atları dörtlemesini ve gerçeği kendi gözleriyle görmesini söyler. Üç dörtlükten oluşan bu şiirde 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Son dörtlük mahlaslıdır.

*Ben bu sırrı sana şimdi diyemem
Sen atları dörtle gel Sinan Bey'im
Dünyayı versen asla diyemem
Sen atları dörtle gel Sinan Bey'im*

*Kuş olup peşinden onlarla uçtum
Görünce onları kendimden geçtim*

*Vallahi ben bu işe kurudum şaştım
Gel atları dörtle sen Sinan Bey'im*

*Keloğlan'ım söyle bunu söz ile
Güzeller cilvesi eder naz ile
Gerçeği kendin gör gel de göz ile
Sen atları dörtle gel Sinan Bey'im (Yılmaz, 2011: 307).*

Hikâyenin yedinci şiiri Yusuf tarafından söylenir. Yusuf Toros Dağları'nda ceylanları görünce yaşadıkları aklına gelir. Başına gelenlerden ceylanları sorumlu tutar ve ceylanlara dert yanar. Beş dörtlükten oluşan bu şiirde 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Son dörtlük mahlaslıdır.

*Bu başıma neler gelse
Senin yüzünden yüzünden
Ağlayan yüzüm bir gülse
Ceylan yüzünden yüzünden*

*Akar gözlerimden yaşım
Viran oldu benim işim
Öldü gitti kardeşlerim
Senin yüzünden yüzünden*

*Akar olmuş gözden yaşım
Çileden kurtulmaz başım
Elden gitti çift gardaşım
Senin yüzünden yüzünden*

*Düştük biz senin peşine
Neler geldi bak başıma
Acı gözlerim yaşına
Ceylan yüzünden yüzünden*

*Yusuf'um yardan aralı
Gene bu gönlüm yaralı
Toros Dağı bak sıralı
Senin yüzünden yüzünden (Yılmaz, 2011: 316-317).*

Sekizinci şiir Senem tarafından söylenir. Ava çıkan Haşim Senem'le karşılaşır. Senem söylediği şiirle Haşim'e, onu sevenin ve ona hastayken bakanın Çingene kızı değil kendisi olduğunu anlatır. Üç dörtlükten oluşan bu şiirde 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır, son dörtlük mahlaslıdır.

*Kırk gün sana baktım ben mağarada
Elimden Çingene kız vurdu gitti
Âşık oldum Haşim sana ben orada
Beni orada bir çift göz vurdu gitti*

*Koyunumdan süt sağdım sana getirdim
Tam kırk günü ben seninle geçirdim
Yemek yaptım ben elimle içirdim*

Cilveyle karışık naz vurdu beni

*Ben Senem'im söylüyorsan o sözü
Yüreğime düştü derin bir sızı
O anda oraya gelmiş Çingene kızı
Ağzında kelamla söz vurdu beni (Yılmaz, 2011: 321-322).*

Hikâyenin dokuzuncu şiiri Yusuf tarafından söylenir. Yusuf Haşim'e Senem'in yerini ve halini bir şiirle anlatır. Beş dörtlükten oluşan bu şiirde 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır, son dörtlük mahlaslıdır.

*Bir elinde sabır taşı
Hancı Senem Hancı Senem
Kurumaz gözünün yaşı
Hancı Senem Hancı Senem*

*Boşa gitmedi emekler
Kabul oldu tüm dilekler
Senem orada seni bekler
Hancı Senem Hancı Senem*

*Ben askerim ettim hakkım
Hele sağa sola bakın
O Mersin iline yakın
Hancı Senem Hancı Senem*

*Bana kendini bildirecek
Söyle kimler güldürecek
Yetiş kendini öldürecek
Hancı Senem Hancı Senem*

*Yusuf'um nasıl edelim
Yarın beraber gidelim
Sabah beraber gidelim
Hancı Senem'e Senem'e (Yılmaz, 2011: 325-326).*

Onuncu şiir Senem tarafından söylenir. Senem Yusuf'un yanında başka atlılarla geldiğini görür. Altınlarını çalmak ya da kendisine başka bir kötülük yapmak için geldiğini zanneder. Dört dörtlükten oluşan bir şiir söyler. İlk üç dörtlükte Yusuf'a sitem etmektedir, son dörtlüğe geldiğinde atlılardan birinin Haşim olduğunu fark eder. Son dörtlüğünde ona hitap eder. 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır ve son dörtlükte mahlas kullanılmıştır.

*Ben seni tek göndermiştim
Şimdi altı atlı gelir
Sapasağlam söz vermiştin
Şimdi altı atlı gelir*

*Ne oldu Yusuf'um ne oldu
Baksana genç ömrüm soldu*

*Tam otuz sekiz gün oldu
Karşıdan altı atlı gelir*

*Gönlüm olmaz kimseye yar
Ne bahçem var ne de bir bar
Haşim'imden haber mi var
Karşıdan altı atlı gelir*

*Senem'in neydi suçu
Yüklendi dünyadan göçü
Şu gelen canımın içi
Karşıdan bir atlı gelir (Yılmaz, 2011: 326-327).*

Hikâyenin on birinci şiirinde Yusuf Elif'e, Haşim ile Senem'i nasıl kavuşturduğunu anlatır. İki dörtlükten oluşan bu şiirin ölçüsü serbesttir. Koşma tipi kafiye kullanılmıştır.

*Mersin'in çıktım Samandağına
Dinledim hikâyeyi soruşturdum
Baktım geçmişin çağına
Çekilen bunca çileyi araştırdım*

*O yolda sarardım soldum
Aradım Haşim'i buldum
Alıp Senem'e geldim
Kavuşturdum kavuşturdum (Yılmaz, 2011: 326-327).*

On ikinci şiir Yusuf'un annesi tarafından söylenir. Pencere önünde oğlunu bekleyen kadın, oğlunun atının terkinde güzel bir kızla gelmekte olduğunu görünce sevincini bir şiirle anlatır. Dört dörtlükten oluşan bu şiirde 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır.

*Karşıdan bir atlı gelir
Yusuf bu gelen bu gelen
Tozu göklere yükselir
Yusuf bu gelen bu gelen*

*Bozulmasın gönül süsüm
Daha bitmedi hevesim
Kalkın da kurbanlar kesin
Yusuf bu gelen bu gelen*

*Eğil selvi boylum eğil
Ben ona vermişim meyil
Geliyor ya yalnız değil
Yusuf bu gelen bu gelen*

*Herkes muradını alsın
Eşim dostum buraya gelsin
Söyleyin davullar çalsın*

Yusuf bu gelen bu gelen (Yılmaz, 2011: 328).

1.10. Yusuf ile Elif Hikâyesinde Dil ve Anlatım

Yusuf ile Elif hikâyesinin dili oldukça açık, sade ve yalındır. Âşık, anlatımında kişileştirme, tasvir, betimleme ve mübalağa gibi söz sanatlarından istifade etmiştir. Hikâyede kahramanlar arasında sık sık samimi diyaloglar geçmektedir. Âşık, hikâyenin içinde birbirinden farklı hikâyeler anlatmasına rağmen akıcı üslubu sayesinde metnin bütünlüğünü korumuştur. Ayrıca samimi üslubunu konu geçişlerinde “görelim bakalım, gelelim bakalım vb.” şeklinde göstermiştir. Hikâyede sık sık nitelleyici ifadelerden faydalanılmıştır.

Anlatım deyimlerle zenginleştirilmiştir: “*dikkat çekmek, içini kemirmek, yüreği yanmak*” gibi...

Âşık, kahramanın duygu ve düşüncelerini bazen iç konuşma tekniğinden faydalanarak aktarmıştır: “*Orada Yusuf’u bir düşünce alır. “Acaba neydi Elif Hanım’ın isteği? Acaba suç kardeşlerimde miydi, o ceylanları haklı olarak mı kovaladılar yoksa neden kovaladılar, neden başlarına bu hal geldi?”*”

SONUÇ

Halk hikâyelerini usta âşıklardan dinleyerek öğrenen Âşık Temelî, zamanla kendi hikâyelerini oluşturmaya başlamıştır. İncelediğimiz Yusuf ile Elif Hikâyesi de bunlardan biridir.

Çalışmada, halk hikâyesi ve özellikleri ile ilgili bilgi verilerek “Giriş” bölümü oluşturulmuş, daha sonra hikâyenin motif sırası listelenmiştir. Hikâyenin kaynağı, mekânı ve zamanı hakkında tespitlerde bulunulmuş, kahramanları tanıtılmıştır. Şiirler tahlil edilerek biçimsel özelliklerine değinilmiş ve hikâyenin dil-anlatım özellikleri yorumlanmıştır. Daha sonra hikâyede yer alan Türk kültürüne ait unsurlar, efsanevi unsurlar ve sembolik unsurlar tespit edilerek hikâyede yer aldığı bağlamla verilmiştir.

Halk hikâyelerinin toplumun kültürünü yansıtması gerektiğini düşünen âşık, Türk örf ve âdetlerine ait unsurlara hikâyesinde yer vermiştir. Hikâye Anadolu’da yani Türklerin üzerinde yaşadığı bir coğrafyada geçmektedir. Hikâyede gerçek hayatta yaşanabilecek olaylar anlatılırken yer yer olağanüstü olaylara da yer verilmiştir. Âşık günümüz insanı olmasına rağmen Yusuf ile Elif hikâyesi günümüzde geçmemektedir, hikâyenin zamanı şehirlerarası yolculukların atla yapıldığı eski bir zamandır.

Âşık, zamanı anlatırken üç, yedi, kırk gibi formel sayıları sık sık kullanmıştır. Halk hikâyelerindeki âşık olma şekillerinden “ilk görüşte âşık olma” şekli söz konusudur. Hikâyenin manzum kısımları genellikle 8’li ve 11’li hece ölçüsüyle oluşturulmuştur. Sade, açık ve akıcı bir Türkçe kullanılarak ağız özellikleri hikâyeye yansıtılmamıştır. Yapılan tespitler ışığında Âşık Yakup Temelî’nin kendi kaleme aldığı Yusuf ile Elif Hikâyesi, unutulmaya yüz tutmuş Türk halk hikâyeciliği geleneğine destek olabilecek ve geleneğin koşullarını sağlayabilecek niteliklere sahip bir halk hikâyesidir.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:

Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından

	finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Dr. Öğr. Üyesi H. Kürşat Türkan
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %50 – 2 st author: %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Asst. Prof. Dr. H. Kürşat Türkan
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Aça, M., Ekici, M. & Yılmaz, M. (2014). Anonim Halk Edebiyatı. (Ed.: Ö. Oğuz). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* İçinde (s. 133-238). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bakırcı, N. (2013). Niğde'den Derlenen Hurşit ile Mahmihri Hikâyesi Eş Metni Üzerine Bir İnceleme. *Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri Saim Sakaoğlu Armağanı* İçinde (s. 423-440). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Boratav, P. N. (1995). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, D. (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi.
- Köprülü, F. (1999). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sekitmen, R. (2021). Kültürel Aktarım Bağlamında Yabancılar Türkçe Öğretiminde Halk Anlatılarından Yararlanma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Yılmaz, T. (2011). *Yaşayan Âşıklık Geleneği-Âşıklardan Halk Hikâyeleri 2*. Ankara: Eğiten Kitap.

Cultural Disputes and Identity Dilemmas in the Postcolonial Plays of Ngugi wa Thiong'o and Derek Walcott*

Asst. Prof. Dr. Barış Ağır

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7132-5844>

Osmaniye Korkut Ata University, Faculty of Arts and Sciences, Department of English Language and Literature, Osmaniye –TÜRKİYE

Article History

Submitted: 18.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Culture

Identity

Dilemma

Otherness

Hybridity

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71923>

Abstract

Postcolonial studies contest the ideological discourses of modernity that seek to normalize the unequal development and frequently disadvantageous histories of nations, races, groups, and individuals by offering adjustments to cultural difference, social authority, and social, economic, and political discrimination. Postcolonial theory advocates for a society in which former colonies and colonizers may establish mutually beneficial relationships based on mutual respect and comprehension. Key to postcolonial criticism is deconstructing the supremacy and authority of colonial logic by exposing its compression, racism, and imperialism. The contributions of Kenyan author Ngugi wa Thiong'o and Caribbean author Derek Walcott to postcolonial studies are diverse, as they are both well-known authors with considerable and distinctive postcolonial settings who provide valuable resources for postcolonial studies. Although their focus is on separate continents, they share a strong anti-colonial conscience and concern for the identity and destiny of black people in this quickly changing world. Their seminal works, *I Will Marry When I Want* and *Dream on Monkey Mountain*, focus on the continuum of African oppression and West Indian servitude and share the comparable critical perspectives that are the subject of this research. Within this context, this study investigates the cultural disputes and identity dilemmas in the works of wa Thiong'o and Walcott through the lens of postcolonial criticism. The study undertakes a comparative analysis of the plays, focusing on the exploration of cultural identity, Otherness, and hybridity within the works of the two writers.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Ağır, B. (2023). Cultural Disputes and Identity Dilemmas in the Postcolonial Plays of Ngugi wa Thiong'o and Derek Walcott. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 31-48.

*Ngugi wa Thiong'o ve Derek Walcott'un Postkolonyal Oyunlarında Kültürel Anlaşmazlıklar ve Kimlik Karmaşası**

Dr. Öğr. Üyesi Barış Ağır

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye
- TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 18.08.2023

Kabul: 09.09.2023

Online Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Kültür
Kimlik
İkilem
Ötekilik
Melezlik

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71923>

Öz

Postkolonyal çalışmalar, kültürel farklılıklara, sosyal otoriteye ve sosyal, ekonomik ve politik ayrımcılığa yönelik çözümler sunarak ulusların, ırkların, grupların ve bireylerin eşitsiz gelişimini ve sıklıkla dezavantajlı tarihlerini normalleştirmeye çalışan modernitenin ideolojik söylemlerine karşı çıkar. Postkolonyal teori, eski sömürgelerin ve sömürgecilerin saygı ve anlayışa dayalı karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler kurabilecekleri bir toplumu savunur. Postkolonyal eleştirinin temel amacı, sömürgeciliğin baskıcılığını, ırkçılığını ve emperyalizmini teşhir ederek sömürgeci mantığın üstünlüğünü ve otoritesini yapıbozuma uğratmaktır. Kenyalı yazar Ngugi wa Thiong'o ve Karayipli yazar Derek Walcott'un postkolonyal çalışmalara katkıları çeşitlidir, her iki yazar da postkolonyal çalışmalar için değerli kaynaklar sağlayan önemli ve özgün postkolonyal mekanlar sunan yazarlardır. Aynı kıtalara odaklansalar da, her iki oyun yazarı da güçlü bir sömürgecilik karşıtı vicdan paylaşırlar ve hızla değişen dünyada siyahların kimliği ve kaderi konusunda endişe duyarlar. En önemli eserleri arasında sayılan *I Will Marry When I Want* ve *Dream on Monkey Mountain* oyunları, Afrika'daki tahakkümün ve Batı Hint Adaları'ndaki köleliğin sürekliliğine odaklanır ve bu araştırmanın konusu olan karşılaştırılabilir eleştirel bakış açılarını paylaşır. Bu bağlamda bu çalışma, Ngugi wa Thiong'o ve Derek Walcott'un seçilen oyunlarındaki kültürel anlaşmazlıkları ve kimlik ikilemlerini postkolonyal eleştiri açısından incelemektedir. Bu çalışma, her iki yazarın eserlerindeki kültürel kimlik, Ötekilik ve melezliğin keşfine odaklanarak oyunların karşılaştırmalı bir analizini yapmayı amaçlamaktadır.

INTRODUCTION

Kenyan novelist, dramatist, and literary critic Ngugi wa Thiong'o is considered one of the most significant African writers and "a central figure in the establishment of modern African literature" (Amoko, 2010: 1). Though he is best known for his novels, "it is in his drama that he has found ideal opportunities for bringing the work of art (the aesthetic object) face to face with the *Lebenswelt* (the world of everyday life)" (Gikandi, 2000: 160-161). Derek Walcott, on the other hand, was the first poet laureate in the history of Caribbean literature in the West Indies and was awarded the Nobel Prize in Literature in 1992 and his theatre is "founded on the creative acceptance of his diverse cultural origins" (Fei, 2017: 140). Barnabas and Adakonya state that "the intricate relationship between the colonized and the colonizer and the ways in which the Caribbean self-embraces and split between different places and loyalties are the central themes of his writing" (2022: 1). Both authors use theatre "as a way of challenging imperialist looking relations" (Gilbert & Thompkins, 2022: 252) and they focus on ethnic and colonial concerns of their respective countries and highlight the trauma and suffering caused by colonial history to the local population. For both authors, theatre is "a syncretic alternative to cultural monolith and creative counter to all the painful experiences of colonialism" (Sarkar, 2023: xvi). Many scholars have conducted in-depth and comprehensive research on the works and creations of the two playwrights, particularly from the perspective of postcolonial criticism, because of their great contribution to revealing the disastrous lives of the colonized area and to encouraging their nation and country to embark on a path of self-reliance and self-confidence.

Ngugi's *I Will Marry When I Want* is an accurate picture of the dilemma of postcolonial African nations; it advocates "for a socio-political and cultural change against the oppressive postcolonial native bourgeoisie, and the struggle of the peasantry for a new economic, cultural, and political order" (Wasva, 2021: 30). The play describes how Kioi, a wealthy farmer and businessman, deceives Kiguunda and his wife Wangeci into mortgaging their land in order to achieve his objective of expanding his business. Through Kiguunda's dismal experience, Ngugi portrays the material and spiritual oppression that those at the bottom of Kenyan society endure in the postcolonial era and attacks the regressive supremacy of the post-colonialist.

Walcott's most renowned dramatic work is *Dream on Monkey Mountain* which "can be described as a kind of political allegory of the condition of the blacks [...] in the Caribbean" (Kumari, 2022: 10309). The play focuses on the black protagonist, a charcoal-burner - Makak's quest for identification, depicting a lunatic fantasy of personal development and a healing process of self-destruction. Every full moon night, Makak goes insane, imagining himself to be the lion and king of Africa. Aside from the prelude and conclusion, there are a total of two sections, with three acts in each section. The prologue depicts a jail scene in which Corporal Lestrade interrogates the charcoal-burner Makak. Tigre and the Souris are the two inmates at this prison. "What Makak goes through in the prison is an epitome of the mental tortures caused by colonialism" (Kumari, 2022: 10311) and he denies disclosing any personal information about his identification, attempting to justify himself by explaining his dream of the white woman on monkey mountain. Later, he follows his dream of becoming the African king, and he ultimately succeeds, despite returning to prison in the closing scene and being released the following day.

As long as people consider postcolonial critics who care sincerely about the plight of black people, Ngugi and Walcott's accomplishments in postcolonial studies will inevitably spring to mind. They are both eminent critics with substantial and concrete postcolonial settings who provide the academic community with valuable resources for investigating postcolonial critique. Despite the fact that their emblematic works, *Marry* and *Dream*, respectively focus on "the continuum of subjugation of African people" (Waita, 2013: 46) and the West Indies, both works have a distinct critical viewpoint and

have many similarities. Comparing typical works by Ngugi and Walcott, this study examines cultural identity, Otherness, and hybridity in the works of the two playwrights from the perspective of postcolonial criticism.

Postcolonialism and Postcolonial Criticism

Postcolonialism has had a significant impact on literary studies as the discipline has matured. By highlighting how colonialism has fundamentally altered the globe, this critical theory has provided techniques for committing literary output to colonial and postcolonial discourse around the world and has had a significant impact on the creation of literature in recent years. Postcolonialism is the academic study of "the effects of colonization on cultures and societies," (Ashcroft et al., 2000: 168), "subsequent interaction between the culture of the colonial power" (Innes, 2007: 2) seeking to evaluate the interaction between colonizers and colonized nations, as well as the effects of dominance and exploitation of the colonized nation and its land. It focuses on the cultural invasion by imperialists, the interaction between colonizers and colonized, and the role of Third World intellectuals. The utilization of the juridical facade in the context of economic, cultural, and linguistic power dynamics serves as a symbolic representation of the colonizer's enduring postcolonial authority over the decolonized nation.

Postcolonialism "began in the late 1970s" (Ashcroft et al., 2000: 168) and quickly swept the world's literature. Later, it became one of the most prominent theories of literature and "has contributed in important ways to the rethinking of how we understand the notion of literariness today" (Soensen, 2010: x). Edward Said and Homi Bhabha are the most influential exponents of postcolonial studies and have made significant contributions to postcolonialism's growth. Said's seminal work, *Orientalism* (1978) marked a turning point in the development of postcolonialism. By demonstrating an unholy relationship between the Enlightenment and colonialism, it is credited with altering the course of various academic areas. Inspired by Michel Foucault's vision of power and discourse, "Said draws attention to the binary oppositions constructed by dominant culture" (Şafak, 2014: 360) and deconstructs the concepts of "the Orient" and "the Occident". According to Said, "Orientalism is a style of thought based upon an ontological and epistemological distinction between the Orient and (most of the time) the Occident" (Said, 2003: 2). The heart of Orientalism rests in the discourse of power and "the Orient is not an inert fact of nature" (4) but a created ideology which "is an integral part of European *material* civilization and culture" (Said, 2003: 2). Said views Orientalism as an additional manifestation of European cultural imperialism and white "superiority over the Orient" (Said, 2003: 250). It is the ideology of the West that seeks "to control, contain, and [...] govern the Orient" (Said, 2003: 48). Orientalism is both a theory and practice, "a mode of discourse" (Said, 2003: 2) that promotes a favorable perspective of the "Western style for dominating, restructuring, and having authority over the Orient" (Said, 2003: 2). The Western invaders, who "never miss any opportunity to exploit natural sources no matter how dangerous it is for the future of the black continent" (Güven & Erdoğan, 2021: 84), describe the Orient as a dreamland with copious raw materials and inexpensive labor, but it is actually a land full of evils and violence. Not only are the colonized people degraded and exploited, but they are also characterized as rude and dumb barbarians. To conquer and subjugate the natives, the colonizers inculcated "recurring images of the Other" (Said, 2003: 1) describing the natives as "irrational, depraved (fallen), childlike, different" (Said, 2003: 40) and "excluded from positions of power and viewed as both different and inferior" (Bressler, 2011: 200). Said contends that the Orient created by Europeans bears no resemblance to the actual Orient and is instead an imagined Other (Said, 2003: 52). As understood from Said, the colonial power, and European civilization have formed the center of the world, while the colonized, and their local culture and civilization have been marginalized, thus becoming "the other." In this sense, the Orient is ostracized and mystified by the western civilization, whose inhabitants believe they own the superior culture and live in the heart of the globe.

Another distinguished scholar and critical theorist of postcolonialism is Homi K. Bhabha who is widely recognized as one of the most influential figures in modern postcolonial studies. Bhabha's *Nation and Narration* (1990) and *The Location of Culture* (1994) are considered two masterpieces in the field of postcolonial studies in which he "emphasizes the concerns of the colonized" (Bressler, 2011: 205) and introduces numerous key ideas including "ambivalence", "hybridity", and "mimicry." Homi Bhabha's theories, like those of Edward Said, emphasize the deconstruction of the colonial discourse of imperialism and the exposure of the dishonest mask of western modernity. Bhabha considers culture to be comprised of contradictory perspectives and qualities and "there is always ambivalence at the site of colonial dominance" (Bressler, 2011: 205). Ambivalence, which represents a division in the identity of the colonized, "describes the complex mix of attraction and repulsion that characterizes the relation between colonizer and the colonized" (Ashcroft et al., 2000: 10) and enables individuals to be hybrids of their own culture and the culture of the colonizer. Hybridity, then, explores "the creation of new transcultural cultural forms" (Ashcroft et al., 2000: 108) as it is the blending of cultural symbols and behaviors formed in the colonial culture. Bhabha intends to demolish imperialism and colonial discourse by removing the damaging practice of colonial discourse. He believes that hybridity can destroy the dominating culture's and colonial power's authority. In addition, hybridity helps shatter the dichotomy between the alleged center and the margin, "the self" and "the other," as well as civilization and barbarism. Along with the concept of hybridity, mimicry is a metonym for presence. It occurs when colonizers accept and emulate the colonizers' culture. Bhabha argues that "the effect of mimicry on the authority of colonial discourse is profound and disturbing" (1994: 86) since it "locates a crack in the certainty of colonial dominance, an uncertainty in its control of the behaviour of the colonized" (1994: 125). Colonial imitation derives from the colonist's need for a transformed and recognized other, as a subject that is nearly the same, but not quite., which "means that the colonial culture is always potentially and strategically insurgent" (Bhabha, 1994: 126). Hence, mimicry is a sort of double articulation and a strategy that appropriates "the other" in order to make power manifest.

To sum up, the East-West, North-South geopolitical schism is the genesis of postcolonial studies through the testimony of Third World countries and minority discourses. They take action in ideological modernist discourses that aim to normalize the asymmetrical growth and often disadvantaged pasts of nations, races, groups, and individuals. They offer critical reinterpretations on topics like cultural diversity, social hierarchy, and social, economic, and political discrimination in an effort to highlight the antagonistic and ambiguous moments concealed inside modernity's justifications. The postcolonial research, at its most theoretical level, tries to investigate those social pathologies that no longer simply cluster around the classical antagonism, but are instead spread over numerous historical contexts. Postcolonial criticism is studied in order to establish a place in which the lingering effects of colonialism can be diminished or resisted. It is not about reconstructing pre-colonial cultures; rather, it is about showing and hope that former colonies and colonizers might develop an equal relationship of mutual respect in the emerging postcolonial world. An important component of postcolonial criticism is exposing and deconstructing the compression, racist, and imperialist hypotheses of colonial logic, which continue to affect the interaction between nations. This disclosure is intended to disturb their superior position and diminish their influence.

Cultural Identity in the Plays

In the discipline of postcolonial studies, the question of an individual's cultural identity has become a perennial issue of study. It is crucial for the colonized black population, who have lost political, economic, social, and cultural ascendancy. They are unsure of their identification, class, position, or even gender, as if they were fugitives living in their own nation. Stuart Hall defines cultural identity as "one, shared culture, a sort of collective one true self, hiding inside the many other, more

superficial or artificially imposed selves, which people with a shared history and ancestry hold in common" (1997: 232). Living in a culture dominated by whites, subjugated people, particularly blacks, have experienced and continue to experience exploitation, prejudice, and discrimination, with identification being one of the greatest obstacles they face. Although the actual issues for Africans and American Africans can vary, they are both at the bottom of ethnic minorities and are being undermined by the western culture. On the one hand, their economic, social, and political status relegated them to the margins of society; on the other hand, they are not only oppressed by the western culture, but also profoundly attracted to it, attempting to move from the margins to the center, from the outside to the inside, and to become a part of it. In their quest for identity, they inevitably fail in the circle of western culture worship, admiration, and imitation.

Ngugi's play's historical context is Kenya, ten years after the country's political independence. The play "reconstructs the Kenyan history of resistance and the betrayal of the masses by critiquing the post-independence African leadership" (Tshering & Chitra, 2021: 145). The life of its inhabitants after decolonization is significantly less joyful than imagined. Locals are plundered of their land by capitalists, and employees are compelled to sell their labor at a low price. It is tough to meet their basic requirements, which makes it even more difficult to develop a spiritual sense of their own. During the time of capitalist expansion, European settlers invaded Asia, Africa, America, and Australia and forcibly expropriated the land of the indigenous people, relegating them to a desolate reserve area. In addition to enslaving black people, they engage in the filthy triangle trade. This form of blatant predation was untenable in the postcolonial age. With the fact of a large number of African nations gaining independence, the method by which the colonial countries plundered the colonized through the use of military troops is rapidly fading away. To ensure that the colonized continue to provide European settlers with nourishment and energy, the white people must develop ways to calm the colonized's emotions "through the indirect rule system" (Babajeyu & Adedipe, 2018: 6). It is preferable that their behavior pattern and innate thinking align with what the colonial government envisions. Cultural output is one of the most efficient means of dominance.

Indigeneous cultures became increasingly influenced by religion "as a means of hegemonic control" (Ashcroft et al., 2000: 188) during the colonial period. Through religion, colonizers attempted to institutionalize the innate manner of thought of people and "used Christianity to protect the interest of white men and to segregate the colonized from the colonizer" (Babajeyu & Adedipe, 2018: 7). Hence, missionaries, Christian churches, and other missionary institutions were dispatched to Africa to replace backward practices with advanced Western civilisation. Clearly, repetition has a significant impact on the minds of black people, teaching them how to behave, obey, and accept who they are. In their conception, impoverished and low-class blacks should not have exaggerated expectations. Before every meal, they pray:

God, Creator of Heaven and Earth,
 You the owner of all things on earth and in heaven,
 We pray you bring to an end
 The current wickedness in the land:
 Breaking into banks and other people's shops,
 Stealing other people's coffee,
 Placing obstructions on highways,
 All this being Satan's work to bring ruin to your true servants.
 Oh, God our Father
 Tame the souls of the wicked
 With thy sword of peace,

For we your servants are unable to sleep
 Because of the terror inflicted on us by the wicked.
 You to whom all the things on earth do belong
 Show the wicked that everybody's share comes from Heaven,
 Be it poverty or riches.

Let us all be contented with our lot. (wa Thiong'o, 1977: 44-45)

According to their theology, the local blacks are the evil, and it is the blacks that cause suffering to the real people of God. They claim that everyone should accept his current social place and status, regardless of how destitute, humiliating, or terrible it may be! Due to the constant lobbying of white people, black people begin to view white people's western culture as a more sophisticated civilization, of which they wish to be a part, while the traditional Gikuyu culture is considered to be backward. In the play, Kiguunda and his wife Wangeci have been married for a number of years. Kioi and his wife Jezebel insist, despite not having a church wedding, that they have been living in sin and that they should be baptized. In addition, they refer to their children as "children of sin" and their wives as "whores." First, Kiguunda aggressively supports his own side:

Gathoni's mother,
 I have properly married her
 Having paid all the bridewealth
 According to our national ways.
 And you dare call her a whore!
 That we should now be blessed by a human like me!
 Has he shaken hands with God?
 Let me tell you one thing Mr Kioi.
 Every home has its own head
 And no outsider should interfere in other people's homes!
 Go away, you devils! (wa Thiong'o, 1977: 50)

In this instance, Kiguunda accuses Kioi of being the devil by insisting on his own culture and status. On the one hand, blacks labor so hard for whites but are paid so little; on the other hand, whites profit from them and exert control over them in every way. As a result of constant inculcation of what is best for whites, blacks gradually become confused and begin to doubt whether it is beneficial to maintain their traditional culture. The Kiguunda couple decides to have a Christian wedding after multiple rounds of persuasion and seduction. To pay for the wedding, they borrow a significant sum of money from the bank and purchase extravagant stuff that they cannot afford. They are utterly lost behind the colonist's sugar-coated bullet. Not until Kiguunda's daughter becomes pregnant and is abandoned by Kioi's son, as well as the fact that Kioi fires him and purchases his farm, does Kiguunda comprehend that this is an elaborate white plot to steal the only land he got from his forefathers. Kiguunda can only lament that he does not heed his neighbor Gicaamba's warnings about the evils of the white people:

The white man had arranged it all
 To completely soften our hearts
 To completely cripple our minds with religion!
 And they had the audacity to tell us
 That earthly things were useless! (wa Thiong'o, 1977: 57)

While Ngugi employs a horrific story to illustrate the avarice and evil nature of the whites, Walcott seeks to study the nature of the identity of black people on the Caribbean island. The major characters in *Dream on Monkey Mountain* are Makak, a charcoal burner, who gets imprisoned for being drunk and destroying a coffee shop on Market Day; Moustique, Makak's disabled companion; Tigre and Souris, two convicts; Lestrade, a mulatto; and the Corporal. The principal characters are all black, with the exception of

the Corporal. On the production note, the author states that "the play is a dream, one that exists in the given minds of the principal characters as well as that of its writer, and as such, it is illogical, derivative, and contradictory," (Walcott, 1970: 208) indicating the central theme of the play which "helps Walcott delineate the colonial psychosis and the way to get over this psychosis" (Batool, 2016: 625). As a result of the colonists' supremacy and the cruel slave trade, the Africans' sense of alienation has increased since they were relocated from their native land. Walcott presents this to the general audience through Makak's depiction, who repeatedly refers to Africa as his dreamland, identity, and roots. The small island where the main black characters reside is a new and complex environment for them. They appear to be living in a paradox, since they have a white consciousness but a black body. The colonized are profoundly attracted to the colonists' image, behavior, language, and legal system. The colonized are never the colonists' opposition in a straightforward and full way. When Makak is sent in prison, he tells to others his dream of a white, lovely woman:

Then I hear this song.
 Not the blackbird flute,
 Not the bull-frog drum,
 Not the whistling of parrots
 As I brush through the branches, shaking the dew,
 A man swimming through smoke,
 And the bandage of fog unpeeling my eyes,
 As I reach to this spot,
 I see this woman singing
 And my feet grow roots. I could move no more.
 A million silver needles prick my blood,
 Like a rain of small ishes.
 The snakes in my hair speak to one another,
 The smoke mouth open, and I behold this woman,
 The loveliest thing I see on this earth,
 Like the moon walking along her own road. (Walcott, 1970: 227)

Even though he is still incarcerated in a gloomy cell, Makak depicts to his cellmates an idyllic and peaceful environment. With her wonderful voice, this white woman, the most beautiful thing he has ever seen, caused his hands to get tense and his blood to boil. Makak is profoundly captivated by her, which inspires him "to become the radical redeemer of his people by leading them back to Africa" (Haney, 2005: 86) and conquer the white woman. A black man's greatest desire is to acquire a white woman. As Corporal Lestrade remarks in the play, "My lords, is it whiteness hatred that drives niggers insane?" (Walcott, 1970: 228). Also, they refuse to acknowledge their dark skin, to be more specific. They dislike their black complexion and their darkness. Makak is incapable of looking himself in the eye for thirty years. Even when he must drink beside the water, he stirs it beforehand to avoid seeing his reflection. He also refuses to reveal his true identity and any connected information.

Corporal: [...] Let me repeat the query: Where is your home?
 Makak: I live on Monkey Mountain, Corporal.
 Corporal: What is your name?
 Makak: I forget.
 Corporal: What is your race?
 Makak: I am tired.
 [...]
 Corporal: I ask you, with all the patience of the law, what is or has been your denominational affiliation?
 Makak: Cat'olique. (Walcott, 1970: 219)

When Makak relates his dream to his friend Moustique, he remains steadfast: "That is not my name. And I tell her about my life, and she tells me that if I want her, she will live with me, so I grab her in my arms and bring her here" (Walcott, 1970: 236). This grave cultural inferiority and identity loss are the central tenets of postcolonial criticism. He strives arduously to establish his own road to happiness, but is unaware that his own cultural identity is intricately connected with the community in which he lives. To discover one's cultural identity, one must first recognize who they are and have an accurate understanding of themselves.

On the other side, the colonized question and resent the colonial subject. In the first act of the play, the hallucinated character grows weary of constantly being insulted by the demon and eventually begins to hear the angel's voice. In the end, though, the ego disintegrates and the sufferer succumbs to lunacy. The status of "native" is a delicate condition introduced and held with the permission of the colonized in the second section. Since childhood, the blacks have been trained to revere and benefit from the white, and many of them are unaware that the white are not all supreme and unshakeable, or that the colonists are exploiting them. Thus, many blacks continue to try to appease whites who have been exploiting them for decades. Yet, their consciousness begins to awaken after a long and miserable existence. Moustique doubts the authority of the whites when Makak uses charcoal as a magic trick to heal the man bitten by a snake:

Ain't white priest come and nothing happen?
Ain't white doctor come and was agony still?
Ain't you take bush medicine, and no sweat break?
White medicine, bush medicine,
not one of them work!
White prayers, black prayers,
And still no deliverance! (Walcott, 1970: 251)

While worshipping and envious of the whites, it is a huge step for blacks to think rationally and dare to question and challenge the colonists. The same holds true for Tigre and Souris. I have no fear of the white, says Tigre. Tigre and Souris provoke Makak to stab the Corporal, a proponent of colonial culture. At the conclusion of the performance, the Corporal recognizes and acknowledges the black portion of his body. The Corporal accuses the white woman of being the devil's wife and the white witch, and orders Makak to violate, humiliate, and kill her: "[...]else, humility will infect you. You will emerge in splotches and resemble me in that you will be neither one thing nor the other. Kill her! Kill her!" (Walcott, 1970: 319). Ultimately, Makak musters the courage to decapitate the white woman by himself and contaminates "the purity of his self transformation" (Haney, 2005: 96). These are the resentments that the colonists have amassed. The colonized are ready to oust the colonizers, restore their freedom, and reclaim their cultural identity. The psychological journey of black people is vividly depicted in Makak. Makak has had a fantastic dream as he has sought his own identity, from worshipping the whites to questioning the whites to finally killing the white ghost.

In conclusion, Ngugi and Walcott use distinct techniques to unveil their characters in their respective plays. In Ngugi's *Marry*, the blacks in Africa have endured a lengthy period of misery, and they have inhabited the continent for eons. They ruled before the arrival of the colonists. Their native Gikuyu culture is profoundly embedded into their minds. They were only diluted in the environment of western culture for a few hundreds of years. So, it is normal for them to insist on their own cultural identity. They have lost so many valuable possessions, including their land, natural resources, freedom, and dignity. They are in a state of extreme caution to prevent the intrusion of the wetland culture. This is why they want to establish their own churches and are so enraged by the whites' theft of Africa's wealth and treasures, followed by the shipment of these items to Europe. They have this moral perspective within them. The external circumstances prohibit them from forming their own personality.

In contrast to the African blacks, Makak from *Dream* exemplifies the alienated black in a place where he does not feel at home. He dreams of Africa constantly. On the one hand, he is eager to return to his home in Africa, but he does not know how to accomplish so without the assistance of the white civilization. The

white woman is his god, and the white objects he possesses are his spiritual reliance. Everything was established in accordance with the white's methodology and norms. Since childhood, he and his buddies were instructed to adhere to the white's regulations. Everything was constructed in their subconscious without their awareness. As they mature, learn, and meditate, they come to understand how they can live and the type of person they can become. The presupposed identity in their thinking is not intended to be permanent. It is only shaped by white people for their own profit. The search for identity begins just now.

Otherness in the Plays

In a multicultural setting, the local culture is doomed to decline if the society is tolerant and accepting of various cultures and races. The decline in political and economic power worsens their circumstances, contributes to their aphasia, and contributes to their identity as "the Other". In a colonized society, identity anxiety typically occurs at the fluid and hazy boundary between "the self" and "the other", thus the colonised subject becomes "a phobogenic object, a stimulus to anxiety" (Fanon, 2008: 117). The conquerors must absorb the indigenous culture, which provides the universal rationale and foundation for the propagation of their dominance and cultural hegemony. Establishing the whites' power in front of the colonized involves regular repeating of their concept. The ubiquity of this type of repetition, as well as the acceptance and imitation of the locals, imbue the situation with signs of "the Otherness."

In Ngugi's *I Will Marry*, the agent of the white, Kioi, and his associates attempt to assume the identity of the white throughout the play, the Kioi becomes enamored with the Kiguunda's 1.5 acres of land and does everything he can to get him to sell it. He defends the holiness and beauty of the Christian wedding and condemns local wedding practices of being sinful. Kioi and his colleagues claim that their marriage is valid and accepted by society only through Christian baptism:

KIOI:

To enter the Church is easy.

But you must first stop living in sin.

JEZEBEL:

You must be baptized.

NDUGIRE:

You do a church wedding.

HELEN: [Showing her wedding ring]

Give Wangeci a wedding ring. (wa Thiong'o, 1977: 48)

Through persistent and compelling reasoning and accusation, the Kenyans' traditional way of life is denied and stigmatized as backward and immoral. According to Niyi Akingbe, "land in Kenya has portentously generated malignant rounds of crisis [...] with debilitating consequences" (2013: 82). Kiguunda is gradually enticed by the opulent and aristocratic lifestyle of the whites. He takes a loan so he may afford "to execute a Christian marriage" (Akwang, 2012: 66) but "the inability of Kiguunda [...] to pay back his bank loan" makes "him lost the ownership of his piece of land" (Akingbe, 2013: 85). Kiguunda eventually loses his national identification and his right to speak up as a result of his deliberate efforts to increase the extent to which he was "the other." It is common for people in underdeveloped regions to have no voice in social communication. When they are built by the Westerners, they experience a loss of identity and sense of belonging and would likely become "individuals without an anchorage, without borders, colorless, stateless, rootless [...]" (Fanon, 2004: 155).

With the all-around invasion and dominance of the white colonizers, particularly the cross-cultural invasion, and the cultural dissociation of other subaltern cultures, blacks are in the process of losing their own culture and identity, becoming increasingly blurred and marginalized from the dominant western culture. In *Dream on Monkey Mountain*, when Makak tells Souris that his sight is like a camera and asks him to photograph God, Souris only sees darkness, implying that there is no God or that God is not white but black. This demonstrates a loss of faith in black people. They believe not only that God is white, but also that English is white. Lestrade, Tigre, and Souris all repeatedly promote the importance of speaking English,

demonstrating the superiority of English. The play also reveals the colonists' law and the sublimity of British royal law. In this drama, the law, church, newspaper, and art are all white, and the black characters are characterized as short, old, and ugly. When Moustique dies, he claims to witness a black wind. When expressing misery, horror, ugliness, or death, the color black is the only option. This drama employs black and white symbols frequently. Just as the protagonists view white as superior and noble, the black group is excluded further, and their identification as "the other" is also strengthened.

The colonized are envious of and crave the judge's top hat, coat, and boots, as well as his wig and robes. Upon presiding over the trial of Makak, the judge dons all the insignia of power bestowed by the white people and their law. In their perspective, God is white, beautiful women are white, and all the good things in the world are white, whereas the color black is odious and disgraceful. In the play, Moustique is so terrified of spiders that he does not dare touch or kill the white spider, which signifies dread and control in his eyes. His understanding of the composition of white has been ingrained for quite some time. Souris believes that God is a frighteningly large white man. This was imparted to him by his family's elders when he was quite young: "Well, God help us. I really frighten. Like a child again. [MAKAK lights the fire. They watch him] And that is what they teach me since I small. To be black like coal, and to dream of milk. To love God, and obey the white man" (Walcott, 1970: 290). It is also true of Makak, who outlines the different incarnations and associations of whiteness at the beginning of the play. When he attempts to depict God, who is disguised as a white woman on Monkey Mountain and attempting to communicate with him, a white woman appears. In his deposition to the Corporal, Makak references the majority of the connections assigned to the color white throughout the play, including the moon, the beautiful apparition, the mist, and the spider. When he recollects his dream in court, he declares,

I will tell you my dream. Sirs, make a white mist
 In the mind; make that mist hang like cloth
 From the dress of a woman, on prickles, on branches
 Make it rise from the earth, like the breath of the dead
 [...]
 Make the web of spider heavy with diamonds
 And when my hand brush it, let the chain break. (Walcott, 1970: 226)

With his deposition, Makak summarizes the dominance of white over the West Indies. It is comparable to a moon that cannot produce illumination and a mist that cannot be touched. It appears that their only hope is for the Western European civilization, disguised as a spider, to fall from its diamond-laden web. When they have taken enough of the black people's wealth, there may be a chance that they will be able to break their shackles.

During the entire play, Makak romanticizes the moon. It serves as the white mask, which initially serves as Makak's inspiration and motivation. Tigre's image of Makak masturbating in the moonlight represents the moon's whiteness, and later, when Makak describes his muse, he pictures her as a moon on her own path. Later, Moustique encounters a white spider that he is so terrified of that he urgently wants it to die:

MOUSTIQUE
 [Shaken] A spider. A spider was on the sack. A big white one with eggs. A mother with white eggs. I hate those things.
 MAKAK
 Where it?
 MOUSTIQUE
 Look it. Kill it, kill it. [Grabs his hat and pounds it] Salop! Salop! When it pass over my hand, my blood turn into a million needles. (Walcott, 1970: 238)

In this way, Moustique contributes to the deconstruction of white supremacy and the negative portrayal of white as destructive, manipulative, and devious. While Makak interprets the death of the spider

as a sign of guilt, Moustique defends the act, demonstrating his desire that every West Indian has the freedom to determine his or her own fate and destiny without intervention from the western culture: "Every man must die. It has a multitude of ways to perish. But no white-egg-laying spider will provide it" (Walcott, 1970: 239). Later, when Basil implies that the roads have been chosen for him because there are only white roads that lead to a white destination, Moustique is somewhat confused:

BASIL

You know where you are?

MOUSTIQUE

At a crossroad in the moonlight.

BASIL

You are standing in the middle. A white road. With four legs.

Think what that mean friend, I can wait for my hat.

[BASIL *exits*]

MOUSTIQUE

A white road. With four legs. A spider. With eggs. Eggs.

White eggs. (Walcott, 1970: 252-253)

Yet, Moustique does not fail because of this absurdity. Later, he refuses to acknowledge the moon as the muse and accuses it of being hypocritical, fugitive, and full of animosity: "But I look at that moon and it like a plate that a dog licks clean, bright as a florin, but dog does chase me out of the people's yard when I go begging" (Walcott, 1970: 254-255). As Makak's best buddy, Moustique acts as the impetus for Makak's eventual questioning and rejection of whiteness. The journey of Makak's pondering towards whiteness is lengthy. Even when constructing his new empire, Makak favors white imagery: the plate is the full moon, the sword is the crescent, his tranquility is softer than cotton, his eye is the cloud, and his hands are cleansed with milk. Coming "to a consciousness of himself through a symbolic art, the dream" (Breslin, 2001: 130), Makak begins to comprehend that the positive connotations he has with whiteness are actually detrimental to his own interests, and it is only then that he decides to cut off the head of the white woman and let go of his fixation with white.

When comparing these two civilizations, it is clear that the western culture is dominant and the black culture is considered "the other." It is the hundreds of years of becoming and being "the other" that has made them resigned to adversity, and it is also the reason for the diverse identities of black people. The concept of "the other" is centered on the vision of Europe as the center of the globe, and whites continue to reinforce this ideology to retain their sense of superiority and authority. In order to survive this cruel white people's imperialism, the black ancestors began to learn how to obey the white and be tamed on the day of colonialism and triangular trade. The forefathers believed themselves to be "the other." They cautiously and discretely slither in the country where they have lived for centuries, but they do not feel at home. Because of this, when Makak dreams of Monkey Mountain, their distant home in Africa where they feel safe and secure, people resonate with it, respond to it, and yearn to visit the dreamland with him, even though the dream sounds a bit illogical and unreal.

It has been known for a very long time that only whites are superior to all other races. They have stood at the center of the world for countless centuries. Over the majority of the play, the mulatto Corporal appears to have assumed a position of superiority over the black characters. He considers himself to be the embodiment of the white power.

CORPORAL

[*To a VENDOR*]Moming. That's a nice pawpaw, sir.

VENDOR

Oui, mon corporal. [They move on]

CORPORAL

You see?

INSPECTOR

That was a melon.

CORPORAL

I know. But in the opinion of the pistol, and for the preservation of order, and to avoid any argument, we both was satisfied it was a pawpaw.

INSPECTOR

I am beginning to understand the law. (Walcott, 1970: 260-261)

In this market, the Corporal indicates a melon and refers to it as a pawpaw. By intentionally misrepresenting the wrong fruit, he attempts to demonstrate to the inspector the authority and supremacy of the white law and the power it has granted him. The seller who has done business here for years is familiar with the rules and how blacks are expected to exist under white dominance. On the one hand, the Corporal dominates them with the force of the white people, imposing himself as their spokesperson, enforcing their instructions, and protecting their perks. He strictly follows the law because he believes it is the correct thing to do: "I am an instrument of the law, Souris. I have white man work to perform" (Walcott, 1970: 279). His declaration sounds unbiased and righteous, as would be expected of a law enforcer for the white people. On the other hand, the Corporal empathizes with their dreadful situations, and he longs to see the blacks rebel, challenge the whites, and fight for their equal rights: "And if you know how much I would like to do for these people, my people, you will understand even better. I would like to see them challenge the law, to show me they alive. But they paralyse with darkness. They paralyse with faith. They cannot do nothing, because they born slaves and they born tired. I could spit" (Walcott, 1970: 261). The Corporal despises seeing blacks do nothing for themselves, and he senses their helplessness: "Listen, nigger! according to this world you have the inalienable right to life, liberty, and three green figs. No more, maybe less. You can do what you want with your life, you can hardly call this liberty, and as for the pursuit of happiness, you never hear the expression, give a nigger an inch and he'll take a mile? Don't harass me further. I didn't make the rules" (Walcott, 1970: 279). Given the previous monologue, it is evident that the Corporal cares deeply about the black community. Due to his mulatto identity, he is viewed as the other by both black and white individuals. When Tigre encourages them to escape from prison, his first thought is to murder the Corporal. The Corporal represents the white, who is not on their side, in his mind. But, the truth is that he despises the law and western civilization as well: "Once I loved the law. I thought the law was just, universal, a substitute for God, but the law is a whore, she will adjust her price. In some places the law does not allow you to be black, not even black, but tinged with black" (Walcott, 1970: 279-280). But, when Makak attempts to bribe him, the Corporal acts as though he has nothing to do with blacks: "[...] I am incorruptible, you understand? Incorruptible [...] This ain't Africa. This is not another easy-going nigger you talking to, but an officer! A servant and an officer of the law! Not the law of the jungle, but something the white man teach you to be thankful for" (Walcott, 1970: 280). Such an honorable officer, law advocate, and western cultural enthusiast. From this point on, Walcott describes a guy who is uncertain about where his heart should flow. Here, the change of the Corporal is assumed. By urging Makak to murder the white woman, he has taken a significant step toward his black identity. It is the first time he has looked directly at his black side.

By comparing the two plays of Ngugi and Walcott, we can observe that black people are excluded and play the role of the Other in a white-dominated society. The western culture is viewed as powerful, noble, and progressive, whereas the black culture is regarded as subordinate, humble, and backward. In both plays, the black characters obey the laws of the whites, gain knowledge from them, and see them as superior. Fortunately for the black characters in both plays, they finally discover that whites are not gods and are, like blacks, just beings. Everyone is expected to have a unique identity, and everyone can be the focal point of their own universe. It would be much easier for an individual to establish his or her own identity if all the members of the group worked together to strengthen their own culture.

The initiative distinguishes these two plays from one another. In the process of white people's colonialism and subsequent cultural hegemony, it is widely understood that black people have become the

other. The black people of West India know nothing about their ancestry in Africa. Their ignorance of their ancestry is a crucial component in their loss of black identity. If a person is born without the black identity and no one else can educate him how to confidently be a black man, he may not know it until after his death. In this way, the black characters in *Dream* have no choice but to be the other, and they might not even know it if the events of the play did not occur. Yet, the characters in *Marry* are cognizant of their status as the other. They have a difficult time deciding whether or not to be more involved as the white people's pet, and they have already fallen into it. They eventually see through the illusions and embark on the journey of discovering their own identities.

Hybridity in the Plays

Under the western authority's cultural hegemony plan, the western culture steadily modifies and assimilates the black culture. The marginal status of black culture is directly tied to the predominating western civilization. In other words, the western culture and the black culture are intertwined, and the black culture is the driving force behind the western culture, while also learning from the western culture and advancing with time. Within this context, as Bhabha states, the colonized gains "an *international* culture, based not on the exoticism of multiculturalism or the *diversity* of cultures, but an inscription and articulation of culture's hybridity[...] It is the 'inter'-the cutting edge of translation and negotiation, the *in-between* space – that carries the burden of the meaning of culture" (1994: 8). In wa Thiong'o's play, the Kiois are examples of hybrids who successfully adapt to the mixed society. Kioi, who was born black, climbs the social ladder of the white population. He is a representative of the white. He acquires nearly all of his knowledge from white civilization. He conducts business with the white settlers, attends their church, and comports himself as if he were one of them. In the end, he steals Kiguunda's 1.5 acres of land to establish a factory with foul-smelling fumes, demonstrating that he is just as greedy and cruel as the white colonists. Education enables individuals to be more open-minded and competent. Some employ the knowledge to the growth and construction of Africa, while others exploit the power to intimidate their peers.

The colonized are attracted to the western culture's sophisticated knowledge, yet the dominance and authority make it impossible for them to replicate it exactly, thus "mimicking the white man does not resolve the conflict rather it complicates the process of establishing native identity" (Alam & Akhtar, 2020: 734). The Kiguunda people are likewise adapting to the western civilization. Despite their efforts to maintain their own cultural identity, the black population is undeniably influenced by the white population's way of life. They attempt to maintain a clear mind so that they are not influenced by white people's ideas. They sing out loud.

Religion is the alcohol of the soul!
Religion is the poison of the mind!
It's not God who has brought about our poverty!
All of us were born equally naked. (wa Thiong'o, 1977: 61)

Once they have the funds, however, they imitate a western wedding and purchase extravagant goods with western qualities. The two cultures have intertwined, making it difficult to separate them. Nevertheless, it is difficult to be one's authentic self in a world rife with temptation. One can learn from others, but he cannot become so immersed in their world that he forgets who he is. The Corporal accepts colonist education in *Dream on Monkey Mountain*. Barnabas & Adakonye state that "the deep seated sense of inferiority complexity and lack of confidence became intensified by the focused of colonial education which encouraged further amnesia and shame about African past and pushed the blacks accepting Europe a good and better than" (2022: 1-2). At the beginning of the prologue, The Corporal displays a superiority complex towards the suzerain colonists. He criticizes black people by comparing them to animals and orders Makak to perform a variety of animal gestures and even engage in violence: "Animals, beasts, savages, cannibals, niggers, stop turning this place to a stinking zoo! [...] Now if you apes will behave like gentlemen, who knows what could happen? The bottle could go round, but first it behoves me, Corporal Lestrade, to perform my duty according to the rules of Her Majesty's Government [...]" (Walcott, 1970: 216-217). While demeaning the blacks, he sees himself as the speaker of the sacred government of the white people and the torch of the

noble law, illuminating the primitives as he moves through the dense underbrush. Corporal's "characher is a travesty of master-slave dialectic" (Alam & Akhtar, 2020: 737) and "seduced and brain washed by the colonizers and colonial system and as an agent of colonial rule perpetuate the system by helping to keep the masses in check" (Barnabas & Adakonye, 2022: 4). Yet, the play reveals that the Corporal's perspective is gradually shifting. At the start of section two, the introduction describes his transformation: "But not altogether, because you aren't them -or not yet. Otherwise you would know that they can't choose; they must have both. Two worlds; that makes two bewitchings; they dance all night and at dawn they crowd into the churches to hear Mass; each day the split widens" (Walcott, 1970: 277). He begins to criticize the law and expresses compassion for the black community: "But the law is a whore; she will modify her price. In some locations, the law prohibits being black, or even black, but tinged with black" (Walcott, 1970: 280). Here, the Corporal's attitude shifts. When he enters the woods, he expresses his feelings on Africa. He was once as intimate with the jungle as he was with the palm of his hand. Currently, he disrobes and kisses the forest. But, this land of diversity does not readily welcome him. The Corporal is comparable to a third party residing on this island dominated by whites and populated by blacks: "Corporal Lestrade the straddle, neither one thing nor another, neither milk nor coal, neither day nor night, neither lion nor monkey, but a mulatto, a foot-licking slave of marble law?" (Walcott, 1970: 283). The mixture of race and culture causes him significant distress. Neither the white nor the black community accepts him. The Corporal's "hybrid" identity causes feelings of isolation, weakness, estrangement, and insecurity; it is incredibly challenging for him to establish a whole, self-assured, and stable identity. The Corporal appears to be stranded between the identities of the colonized and the colonists, unable to locate his own identity as he floats between the various identities in this hybridized cultural realm. He mocks the color black, but proclaims its praises. Nonetheless, he sings for the honor of the race. Postcolonial history has placed him in an extremely uncomfortable position:

I jeered thee because I hated half of myself, my eclipse. But now in the heart of the forest at the foot of Monkey Mountain [*The creatures with draw*] I kiss your foot, O Monkey Mountain. [*He removes his clothes*] I return to this earth, my mother. Naked, trying very hard not to weep in the dust. I was what I am, but now I am myself. [*Rises*] Now I feel better. Now I see a new light. I sing the glories of Makak ! The glories of my race! What race? I have no race ! Come! Come, all you splendours of imagination. Let me sing of darkness now! My hands. My hands are heavy. My feet . . . [*He rises, crouched*] My feet grip like roots. The arteries are like rope. [*He howls*] Was that my voice? My voice. O God, I have become what I mocked. I always was, I always was. Makak! Makak! forgive me, old father. (Walcott, 1970: 299-300)

The Corporal has undergone an extremely hard psychological journey, from disdaining blacks to questioning his own identity to accepting blacks. Not only is the black assimilated by and learns from the white in a mixed-race society, but the white portrayal is also affected by the black. Even while Makak is not a hybrid by nature, he nonetheless suffers from a mixed cultural identity and "embodies the duality of cultures, of mixed heritages" (Alam & Akhtar, 2020: 727). He is attracted to the colonists' speech, conduct, culture, and principles, but is also filled with animosity toward them. He is unwilling to accept his true identity. In prison, when being interrogated by the Corporal, Makak avoids answering questions about his identification in an attempt to conceal who he is. All is the white woman he sees on Monkey Mountain and is filled with white images in his eyes and mind.

In postcolonial contexts, subjects are typically engaged in a passive process of distancing themselves from their original selves and transforming their principles, value standards, and psychological activities into a temporary status, which they create to alleviate their anxiety and fear caused by the unfamiliar environment. Throughout this process, the cultures grow more integrated and the boundary becomes more porous. This is precisely why nearly everyone in the play knows English, and many speak French as well. It is the cultural fusion of the dominant party that governs every aspect of the residents' daily lives. The weak must adapt to the megatrends in order to avoid being left behind. In *Dream*, Makak realizes his dream of becoming king of Africa and is crowned. The Corporal, Souris, Tigre, and Moustique are the dream's

followers. On the one hand, they are brainwashed by the colonists, while on the other, they are eager to return to Africa, their native land. In their quest for identity, Makak, Tigre, Souris, the Corporal, and many others are at a loss for direction. This dilemma has befallen them. In *Marry*, Ngugi emphasizes the protagonists' awareness of whether to accept the abrupt new culture, in addition to the cultures they have passively absorbed. Instead of simply emulating what the whites have, Ngugi believes that black people should never forget their cultural roots and be wary of the western culture in whatever disguise. In the Caribbean region, Walcott analyzes the "hybrid" identities of blacks and a mulatto. They were born with the idea of accepting the colonizer's culture, and were continuously told that they are inferior black people who should always respect and adore the whites. They believe it is their destiny to serve the white and be content with their lower status forever. However, Walcott exposes that this is far from the truth. As everyone is born equal, he is permitted to have a distinct and complete identity. About this, there should be unceasing investigation. Following Ali, they have already acquired the identity as "hybrid." This "hybrid" state will undoubtedly become clearer as time passes.

Conclusion

Both Ngugi wa Thiong'o and Derek Walcott have made significant contributions to world play and postcolonial literature. Although their focus is on separate continents, they share a strong anti-colonial conscience and concern for the identity and destiny of black people in this quickly changing world. Using postcolonial criticism as a framework, this study examines their representative plays *Marry* and *Dream* from three postcolonial perspectives: cultural identification, otherness, and hybridity. The diverse cultural backgrounds of the protagonists in the two plays contribute to their diverse situations. Africans were invaded by colonists during the imperialistic expansion of European nations, whereas African-Caribbeans were moved to their new homeland alongside or after the white colonists occupied the Caribbean. Hence, it is inevitable that the Africans in *Marry* are more familiar with their traditional African Gikuyu culture, but the characters in *Dream* are lost for the majority of their lives. Africans are aware of their difficult situation in Ngugi's play. When the white agent attempts to infiltrate their minds with western culture, they fight the traditional African black culture resolutely and as one. Emphasis is placed on achieving genuine freedom and maintaining an individual identity. In the Caribbean region, Africans have little knowledge of their ancestral culture. Makak from *Dream* exemplifies the isolated black in a place where he does not feel at home. He is eager to return to his African homeland, despite the fact that he does not have a distinct mental image of it. He inhabits a hybridized environment as a hybrid. Although the characters in the two plays do not suffer from the exact same misery because their knowledge and dependence on the root culture differ, the ways in which they become "the other" are not identical, and their manifestation of being "hybrid" varies slightly, thereby revealing to some extent that they have distinct identities. Yet, they face the same prognosis playing the role of "the other" in a homeland dominated by the western culture; they are all unsure of their own cultural identity; they are all "hybrids" of at least two cultures; they were all once lost; and, by the conclusion of the plays, they begin to awaken.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Akingbe, N. (2013). Metatheatricalizing Communal Exploitation in Ngugi wa Thiong'o and Ngugi wa Miriis' I Will Marry When I Want. *Epiphany: Journal of Transdisciplinary Studies*, 6(2), 80-91.
- Akwang, E. (2012). Modernism as a Failed Utopia: A Postcolonial Critique of Wole Soyinka's Death and the King's Horseman and Ngugi Wa Thiong'o and Ngugi Wa Mirii's I Will Marry When I Want. *The Dawn Journal*, 1(2), 53-71.
- Alam, K. & Akhtar, R. (2020). Hybrid Aesthetics and Politics of Resistance; Re-inventing the Western Dramatic Form in Derek Walcott's Dream on Monkey Mountain. *Journal of the Research Society of Pakistan*, 57(1), 726-739.
- Amoko, A. O. (2010). *Postcolonialism in the Wake of the Nairobi Revolution: Ngugi Wa Thiong'o and the Idea of African Literature*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ashcroft, B., Griffiths, G. & Tiffin, H. (2000) *Post-Colonial Studies: The Key Concepts*. New York: Routledge.
- Babajeyu, T. O. & Adedipe, A. M. (2018). Religion as a Form of Colonial Exploitation in I Will Marry When I Want. *Contemporary Journal of Language and Literature*, 1(1), 1-15.
- Barnabas, O. & Adakonye, M. A. (2022). A Dream of Self-identity in Derek Walcott's Dream on the Monkey Mountain. *International Journal of Innovative Language, Literature and Art Studies*, Vol. 10(2), 1-8.

- Batool, S. S. (2016). Post-Colonial Identity Crisis in Derek Walcott's Dream on Monkey Mountain. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 4(4), 625-632.
- Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. London and New York: Routledge.
- Breslin, P. (2001). *Nobody's Nation: Reading Derek Walcott*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Bressler, C. E. (2011). *Literary Criticism: An Introduction to Theory and Practice*. New York: Longman.
- Fanon, F. (2004). *The Wretched of the Earth*. New York: Grove Press.
- Fanon, F. (2008). *Black Skin, White Masks*. London: Pluto Press.
- Fei, A. (2017). Derek Walcott's Dream on Monkey Mountain (1967): A Play Bridging Cultures Together and a Precursor of Caribbean Creolite Poetics. *Acta Litteraria Comparativa*, 8, 138-147.
- Gikandi, S. (2000). *Ngugi wa Thiong'o*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilbert, H. & Tompkins, J. (2002). *Post-Colonial Drama: Theory, Practice, Politics*. London and New York: Routledge.
- Güven, S. & Erdoğan, R. (2021). Self-Destruction of Africans in Alice Walker's Possessing the Secret of Joy. *Manisa Celal Bayar University Journal of Social Sciences*, 19(3), 82-89.
- Hall, S. (1997). Cultural Identity and Diaspora. Linda McDowell (Ed.), *Undoing Place? A Geographical Reader* (pp. 231-242). London: Arnold.
- Haney, W. S. (2005). Hybridity and Visionary Experience: Derek Walcott's Dream on Monkey Mountain. *Mystics Quarterly*, 31 (3/49), 81-108.
- Innes, C. L. (2007). *The Cambridge Introduction to Postcolonial Literatures in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kumari, M. (2022). Aspects of Jungian Psychology: A Study of Derek Walcott's Dream on Monkey Mountain. *Journal of Positive School Psychology*, 6(3), 10307-10313.
- Said, E. (2003). *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*. London: Penguin Books.
- Sarkar, N. (2023). *Theater as Alter/"Native" in Derek Walcott*. Delaware: Vernon Press.
- Soensen, E. P. (2010). *Postcolonial Studies and the Literary: Theory, Interpretation and the Novel*. London: Palgrave Macmillan.
- Şafak, Z. (2014). An Outlook on Postcolonialism Through the Ethos of Orientalism by Edward Said. *Trakya University Journal of Social Science*, 16(2), 355-367.
- Tshering, D. & Chitra, S. (2021). Historical Reconstruction of Resistance in Ngugi Wa Thiongo's Revolutionary Plays: The Trial of Dedan Kimathi and I Will Marry When I Want. *Asian Journal of Language, Literature and Culture Studies*, 4(4), 137-150.
- Waita, N. (2013). Identity, Politics and Gender Dimensions in Ngugi Wa Thiongos's Wizard of the Crowd. *International Journal on Studies in English Language and Literature*, 1(2), 45-50.
- wa Thiong'o, N. (1977). *I Will Marry When I Want*. Digitalised by RevSocialist.
- Walcott, D. (1970). *Dream on Monkey Mountain and Other Plays*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Waswa, D. (2021). On Ngugi wa Thiong'o's Political Theatre: An Artist's Conflict with the State over Performance Space. *Kenya Studies Review*, 9(2), 30-41.

Yapay Zekâyla Çevrilen Film Yapımcılığı Metinlerinde Terminolojik Sorgulamalar*

Dr. Öğr. Üyesi Dolunay Kumlu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9089-5175>

Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Edirne – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 28.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Yapay Zekâ Çevirisi

Yeterlilik

Kabul Edilebilirlik

Yerleştirme Stratejisi

Yabancılaştırma Stratejisi

Film Terimleri

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72119>

Öz

Film yapımcılığı sektöründe çeviri işi denildiğinde daha çok film, dizi ve diğer yapımların alt yazılarının çevirisi akla gelmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenecek olan film terimleri ise film yapım ve çekim ekiplerine çeviri hizmeti sunan çeviri işletmeleri ya da medya şirketleri gibi iş ortamlarında çevirmenlerin görev aldığı ve film yapım süreçlerinde dil desteği sağlamak amaçlı alana ait terminoloji bilgisiyle yazılı veya sözlü olarak yapıldığı çeviri işidir. Çalışmanın amacı, film yapım ve çekim teknikleriyle ilgili özel alan metninin ve bu metinlerde geçen terimlerin çevirisinde yapay zekâ uygulaması olan DeepL Translate kullanıldığında elde edilen çevirileri alıcı kitle odağında detaylı bir şekilde incelemektir. Çalışmanın kuramsal zemininde Toury'nin (1995) erek odaklı çeviriye dair görüşleri ve Venuti'nin (1995) "yabancılaştırma" ve "yerleştirme" stratejileri üzerine görüşleri bulunmaktadır. Toury ve Venuti bu görüşlerini ortaya atarken yapılan çevirilerin kaynak metin normlarına ve kültürüne ya da erek metin normlarına ve kültürüne yakınlık derecesine göre inceledikten sonra bu konuyla ilgili içeriği yakın olan farklı kavramlarla kuramsal değerlendirmeler yapmışlardır. Metodolojik temelde nitel analizler içeren karşılaştırmalı bir durum çalışması yapılmıştır. Yapay zekâ destekli makine çevirileri ile yapılabilecek benzer ya da farklı özel alan metninin çevirileri için bir nevi deneysel araştırma zemini hazırlanması hedeflemiş olan bu çalışmanın sonucunda bulgular sınıflandırılarak ve örneklerle somutlaştırılarak değerlendirilmiştir. Film terimlerinden seçilen örneklerin çevirileri, çalışmada görsel açıdan daha net görülecek biçimde tablo haline getirildikten sonra, aynen yansıtılarak veriler saydamlaştırılmış ve çalışmanın nesneliliği korunmuştur.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kumlu, D. (2023). Yapay Zekâyla Çevrilen Film Yapımcılığı Metinlerinde Terminolojik Sorgulamalar. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 49-68.

*Investigations into the Terminology in Filmmaking Texts Translated by Artificial Intelligence**

Asst. Prof. Dr. Dolunay Kumlu

Trakya University, Faculty of Letters, Department of Translation and Interpreting, Edirne – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 28.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

AI Translation

Adequacy

Acceptability

Domestication Strategy

Foreignization Strategy

Film Terms

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72119>

Abstract

In the film production industry, translation work mostly refers to the translation of subtitles for movies, TV series and other productions. Film terms, which will be examined within the scope of this study, are translation work in which translators are employed in business environments such as translation businesses or media companies that provide translation services to film production and shooting teams, and written or oral translation work is carried out with the terminological knowledge about the field to provide language support in film production processes. The aim of the study is to examine in detail the translations obtained when DeepL Translate, an artificial intelligence application, is used in the translation of specialized field terms related to film production and shooting techniques in the focus of the target audience. The theoretical background of the study is based on Toury's (1995) views on target-oriented translation and Venuti's (1995) views on "foreignization" and "domestication" strategies. Toury and Venuti, in putting forward their views, analyzed the translations according to the degree of closeness to the norms and culture of the source text or the norms and culture of the target text, and then made theoretical evaluations with different concepts that are close in content. The methodological basis is a comparative case study with qualitative analysis. As a result of this study, which aims to prepare a kind of experimental research ground for translations of similar or different specialized field texts that can be done with artificial intelligence-supported machine translations; the findings have been categorized and evaluated by concretizing them with examples. After the translations of the selected examples of film terms have been shown in tables in a way that will be visually clearer in the study, the data have been made transparent and the objectivity of the study has been preserved.

GİRİŞ

Nüfus açısından hızla büyüyen dünyayı, kişilerarası iletişimde ve iş amaçlı etkinliklerde mesafeler açısında küçülten teknolojik yenilikler ve gelişmeler günümüzün vazgeçilmezleri olmaya başlamıştır. Bir zamanlar insanların hayal bile edemediği ama insanlığa büyük katkılar sunan bazı teknolojik araçlar da bu gelişmelerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Çevirmenlik mesleği yapanların da bu teknolojilerden payını aldığı söylenebilir. Son 20-30 yılda çevirmenlerin çeviri işi yaparken kullandıkları araçlar basılı sözlüklerden, elektronik sözlüklere, ardından internet tabanlı çevrimiçi sözlüklere ve veri tabanları içeren çeviri belleklerine ve yazılımlarına dönüşerek geldikten sonra günümüzde çevirilerin yapay zekâ ile yapılmasını mümkün hale getiren ilerlemeler olmuştur.

Yapay zekâ uygulamaları ile çeviriler daha çok özel alan konuları kapsamına giren metinlerin çevirisini kapsamakla birlikte, Türkiye’de ve dünyada bu uygulamaları edebiyat çevirilerini de yapacak hale getirmek için çalışmalar sürmektedir. Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde yapay zekâ “bir bilgisayarın, bilgisayar kontrolündeki bir robotun veya programlanabilir bir aygıtın insana benzer biçimde algılama, öğrenme, fikir yürütme, karar verme, sorun çözme, iletişim kurma vb. işlevleri sergileyebilme yeteneği” olarak tanımlanmıştır. Çeviribilim alanında yapay zekâ kullanımına geçilmesi de çok yakın zamanda gerçekleşmiş bir gelişmedir. Yapay zekâ çevirileri, makine çevirileri ismiyle anılan araştırma alanında atılmış yeni ve büyük bir adım gibi düşünülebilir.

Yapay zekâ ile yapılan çeviriler sayesinde hükümetler, iş insanları ve bireyler için iletişim kolaylaştığından dil engelleri aşılmış olur. Yapay zekâ uygulamaları kaynak dilin yapısını ve anlamını çözümlenmek için derin öğrenme algoritmalarını kullanır ve erek metni yani çeviriyi oluşturur. Bu nedenle, bu teknolojilerin sözcüğü sözcüğüne çeviriyi temele alan geleneksel makine çevirilerinden daha doğru sonuçlar elde etmek mümkün olur. Bu çalışmada “dünyanın en isabetli çevirisi” sloganıyla bilinen DeepL Translate uygulaması yapay zekâ uygulaması olarak kullanılacaktır. Çalışmada aşağıda verilen araştırma sorularının cevapları üzerinde düşünülerek değerlendirmeler yapılmıştır:

1. Çeviri yapmak için kullanılacak yapay zekâ uygulamaları nelerdir?
2. Yapay zekâ tabanlı makine çevirilerinin geleneksel makine çevirilerinden farklı yönleri nelerdir?
3. Yapay zekâ uygulamaları ile çevrilmiş özel alan metinlerinde alıcı kitleyi algılayabilir mi?
4. Yapay zekâ uygulamaları kaynak metni hedef olarak mı erek metni hedef olarak mı çeviriler yapar?
5. Terminoloji açısından incelendiğinde bir özel alan konusu olan film yapımcılığı alanındaki metinlerin terimlerinin çevirisinde yapay zekâ uygulamaları kaynak odaklı çeviri mi erek odaklı çeviri mi yaparlar?

1. Kuramsal Çerçeve

Çeviribilimin özerk bir bilim dalı olmasından günümüze kadar geçirdiği süreçler ve dönüm noktalarına bakıldığında yola çıkılan noktadan çok yol kat ettiğini görmekteyiz. Sözcükleri mi anlamı mı çevirmek gerektiği tartışması bugün yapay zekâ çevirilerinin çevirmen kadar iyi çevirdiğinde çevirmeni mesleğinden etme ihtimali olup olmadığı tartışmasına kadar taşınmıştır.

Yapay zekâ çevirisi uygulamalarının dayandığı temellerin güçlü olmasının nedeni yıllar içinde geliştirilmiş ve iyi bir konuma getirilmiş olan makine çevirileri vardır. Makine çevirisinin kavramsal kapsamını Kenny (2018) “bir metnin bir dilden diğerine otomatik olarak çevrilmesi” olarak tanımlar. Bu tanımla en gerekli bilgilerin süzülmesiyle oluşturulmuş temel tanım olarak alabiliriz. Daha geniş kapsamlı ve detaylı bir içerik oluşturan Qun & Xiaojun (2015) ise makine çevirisini, “bir doğal dilden bir başka doğal dile metin veya konuşmayı çevirmede yazılım kullanımını araştıran Bilgisayarlı Dilbilim veya Doğal Dil İşleme alanının bir alt dalı” olarak tanımlar (Aktaran, Çetiner, 2019: 464).

Sadıkov ve Sarıgül (2021: 193) makine çevirisi kavramıyla ifade edilmek istenen iki kullanımdan bahseder:

“1. Metin veya konuşmayı bir dilden (kaynak dil) diğerine (hedef dil) çevirmek için yazılım araçlarının kullanımını inceleyen hesaplamalı dil bilimin bir parçasıdır. 2. Makine çevirisi, bir yazılım/uygulama aracılığı ile kaynak dildeki herhangi bir metnin insan müdahalesi olmadan (İnsanın müdahalesi yazılım aracılığıyla makinedir, kaynak dildeki veya hedef dildeki metne değildir.) hedef dile çevrilmesi işlemidir”

İlk kavramsal öneride dilbilimsel temelde yorum yapan bu yazarlar, ikinci tanımlarında kavramı bir adım öne götürerek işin felsefi boyutunu kapsama katarak çeviribilim alanında çok tartışılan bir konu olan makine çevirilerinde insan müdahalesi olmalı mı olmamalı mı konusuna bakış açılarını ortaya koymuşlardır. Ayık Akça (2020: 1323) da bu tip bir müdahalenin insanın bu teknolojilerin oluşturulup geliştirilmesinde zekâsıyla doğal olarak yer aldığını ve ikinci müdahalenin makine çevirisi sonrasında okuma, düzeltme ve yeniden yazma aşamasında gerekli olacağını belirtmiştir.

Makine çevirilerinin oluşum mantığına bakılırsa, ilk yaklaşımların dilbilgisel ve sözdizimsel zeminde kural tabanlı yöntemin bulunduğu söylenebilir (Tosun, 2023: 501). Barut (2022: 25) kural-tabanlı makine çevirisinin çalışma ilkesinin “kaynak dildeki metnin morfolojik, sözdizimsel ve sözcük seçimine dayalı olarak hedef dile aktarılmasını esas aldığını” ifade etmiştir. Kural tabanlı makine çevirilerinde yaşanan sorunların başında, farklı dil ailelerinden gelen dillerin çeşitli dilbilgisel ve sözdizimsel farklılıklarının bulunması ve bundan dolayı bu türe giren makine çeviri programlarında beklenen başarı elde edilememiştir (Balkul, 2015: 23). Bir başka tür olarak istatistiksel makine çevirilerinden bahsedilebilir. Kuşçu (2015: 52) istatistiksel çevirinin mantığının “cümleler halinde eşleştirilmiş iki dildeki paralel metinlerin bilgisayara aktarılarak istatistiksel yöntemler ile bu bilgiden yola çıkarak diğer tüm bilgileri otomatik olarak öğrenmesine dayandığını” ifade etmiştir. İstatistiksel bilgisayarlı çeviri için örnek verilebilecek çeşitli uygulama vardır. Bunların başında gelen ve dünyada çok bilinen uygulama Google Translate’dir. Google Translate kapsamındaki uygulamaların çoğunda istatistiksel bilgisayarlı çeviri yöntemleri kullanılmış olduğu söylenebilir. Kural tabanlı makine çevirilerinden farklı olarak, bu tür çeviri uygulamaları ile ses tanıma ve ses işleme kullanıma girmiştir. Makine çevirilerinin son dönemde ortaya çıkan ve yapay zekâ uygulamalarının çalışma prensibini oluşturan türü sinir ağı tabanlı makine çevirileridir. Korkmaz (2019: 164) makine çevirisinin bu yeni modelinde “bir sinir ağı ile sisteme dâhil edilmiş tek bir modeldeki bütün cümleleri örnek olarak bir sözcük dizisinin çevirisi üzerine tahminlerde bulunduğunu” belirtmiştir. Derin öğrenme ve yapay sinir ağı tabanlı bir uygulama olan ve bu çalışmada örnek uygulama olarak kapsama alınan DeepL Translate uygulaması da bu tür makine çevirileri için güzel bir örnektir.

Yapay zekâ tabanlı doğal dil işleme sistemleri de yapay zekâ uygulamalarının çeviri amaçlı kullanımında zemini kuvvetlendiren yeni teknolojilerdendir. Pekçoşkun Güner ve Güner, (2023: 740) “çok fazla miktarda metin verisi ile eğitilerek geliştirilen yapay zekâ tabanlı doğal dil işleme sistemleri olan büyük dil modeli tabanlı yeni teknolojilerin de yardımcı araçlar olarak çevirmenlere hizmet edebilecek konumda olduğunu” ifade etmişlerdir. Büyük dil modeli tabanlı çeviri uygulamalarında OpenAI tarafından geliştirilen ChatGPT sohbet robotu örnek verilebilir. Bu uygulamalar çeviride insan üretimi metinlere çok benzer metinler üretebilme amacıyla tasarlanmıştır.

Ayrıca, günümüzde sözlü çeviri alanında da yapay zekâ uygulamalarından faydalanabilmekteyiz. Sözlü çevirinin en önemli türlerinden biri olan konferans çevirmenliği alanında yeni kullanılmaya başlanan Interprefy-Aivia canlı konuşmaları anında otomatik çeviren bir yapay zekâ

uygulamasıdır. Piyasadaki en iyi yapay zekâ teknolojilerini kullandıklarını ileri sürerek tanıtım yapmaktadırlar. Çeviri dünyasında teknoloji demek yenilik ve ilerleme demek olduğu kadar, çeviri hizmeti salt hızlı ve masrafsız olsun diye insan müdahalesini azaltmaya hatta ortadan kaldırmaya zemin hazırlayarak çevirmenlik mesleğinin ve çevirmenlerin yaptığı sofistike işi de değersizleştirme düşüncesini de beraberinde getirecek demektir. Konferans çevirmenliği alanında “überleşme” konusunun altını çizen Özkaya Marangoz (2023: 58) “sözlü çeviri hizmeti almak isteyen müşterilerin, terimin kökenini oluşturan “uber” uygulamasına benzer biçimde alelacele taksi çağırır gibi bir uygulamayla ya da web sitesi gibi teknoloji platformlarını kullanarak bu hizmetlere hızlı ve kolayca ulaştıklarını, oysa çevirmenliğin böyle hafife alınacak ve kolayca elde edilecek bir meslek dalı olmadığını ve çok daha seçkin ve ileri düzey entellektüel beceriler gerektiren bir iş olduğunu ” ifade etmiştir. Gerçekten de katalogdan eşya seçer gibi çevirmen seçebilmek ve bir tıklama ile uzmanlık gerektiren bu işi yapabilecek çevirmeni saniyeler içinde bulup verilen emeği azımsamak ve yok sayan tavırlar sergilemek hoş değildir. Yapay zekâ uygulamalarıyla yapılan çevirilerde de çeviri sonrası düzeltme sürecinde ancak bir insanın müdahalesi ve katkısıyla en mükemmel sonuçlar elde edilebilir.

1.1. Çalışmanın uygulama bölümünde esas alınan çeviribilim kuramları

Özel alan çevirileri kapsamına giren uzmanlık konuları ve alanları ile ilgili çeviri süreçlerinde doğru ve işlevsel çeviri yapabilmek için terminoloji bilgisi oldukça önemli bir koşuldur. Bu çalışmada, film yapıcılığı konusundan seçilen metinler diğer özel alan metinleri gibi ele alınarak öncelik terimlere ve terminolojiye verilmiştir. Çevirileri ile kuramsal çerçeveye de aşağıda yer verilecektir. Çeviribilimde terminoloji çalışmaları konusuna değinmek faydalı olacaktır.

Terimler ve terminoloji, özel alan metinlerinin çevirisinde başarıyı belirleyen faktörlerin başında gelir. Terminoloji çalışmalarında başlıca üç işlem gerektiğini ifade eden Buzarna-Tihena (2015: 226) ilk olarak “belirli bir alana ya da konuya ait terimlerin listesinin hazırlanması” anlamına gelen “derleme”den bahseder. İkinci olarak “her terim için anlam odaklı tanımlamalar yapılması ve terim üretim sürecinin tanımlanması” konusunu ele alır. Üçüncü olarak ise “terimlerin sunulması” adımı vurgular (Buzarna-Tihena, a.g.e.).

Çevirmenlerin özel alan metinlerinde en uygun eşdeğerliği bulmak için üç çeşit kaynağa ihtiyacı olduğunu belirten Cabré (1999) bu kaynakları “tek dilli metinsel belge kaynakları, terminolojik belge kaynakları ve çift dilli veya tek dilli metinsel kaynaklar” olarak sınıflandırmaktadır.

Ijomi ve Ezeafulukwe (2015) ise bu çalışmadaki film yapıcılığı konusu gibi özel alan çevirisi kapsamına giren metinlerin terimlerinin çevirisi için bazı terim türetme yöntemleri önermişlerdir: 1. Ödünç alma (Dillerin birbirinden ödünç terim alması), 2. Yerileştirme (ödünç alınan terimin erek dilin sesletimine ve yazım kurallarına uydurulması), 3. Bileşim (iki terimin bileşimi ile yeni bir terim oluşturulması), 4. Betimleme (terimin erek dilde hiçbir karşılığı yoksa betimlenir) ve 5. Sözyapım (yeni bir terim türetmek için kısaltmalara benze biçimde sözcüğün bazı harflerinin kullanılması) (Aktaran, Kumlu, 2018: 21). Bu çalışmada seçilen özel alandan örnek verilecek metinlerin içinde geçen terimlerin çevirisi yapay zekâ tabanlı makine çevirisi uygulamalarıyla yapılacağından yapay zekânın ürettiği terimlerde bu yöntemleri kullanıp kullanmadığı sorgulanabilecektir.

Terim çalışmaları için geliştirilen “bağlamli dizin”ler ve “terim çıkarıcı”lar metin çözümleme aşamasında oldukça faydalıdır. Pitar (2016) özel alan çevirisi kapsamında seçilecek bir metin üzerinde terminoloji çalışması yapılacaksa bunun içeriğinde konu alanıyla ilgili terimlerin anlamları, kullanım sıklıkları, eş dizimlilikler ve bağlamlar kapsamında yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Film yapıcılığı konusu bu çalışmanın uygulama kısmında yapılacak bu alandan seçilen metinlerdeki terminolojik çeviri incelemeleri için örnek oluşturacaktır. Bu nedenle, bu konu hakkında genel bilgiler vermek yerinde olacaktır. Bozkurt’a göre (2018: 10) Lümiere kardeşlerin 1895 yılında kitlesel bir gösteri düzenlenmesiyle birlikte tüm dünyaya yayılan sinema filmi yapıcılığı, 100 yıldan

fazla süredir insanları etkisi altında bırakan bir kitle iletişim aracı olarak kabul görmüştür. Film yapımcılığı sürecinde pek çok aşama mevcut olmasına rağmen, üç ana aşamadan bahsetmek önem taşır: 1. Yapım öncesi (planlama), 2. Yapım süreci (film çekimi), 3. Yapım sonrası (kurgu, renk tonlaması ve görsel efektler vb.) Bu çalışmada yapay zekâ uygulaması DeepL Translate ile çevrilip incelenecek olan metinlerin ve terimlerin de özellikle bu üç aşama kapsamında olmasına dikkat edilmiştir. Bozkurt (a.g.e.) ayrıca “sinema filmi yapımcılığının, alanında uzmanlaşmış, yönetmen, görüntü yönetmeni, senarist, editör, oyuncu, sanat yönetmeni, dekor sanatçıları, görsel efektçiler, ışık ekipleri, kostüm sorumluları, makyöz, setçiler gibi kişilere ihtiyaç duyduğunu” ifade etmiştir. Bu sebeple, film yapım ve çekim aşamalarında görev alan tüm film ekibinden seçilecek örnek görevliler ve görev tanımlarıyla ilgili metinler de çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

Çalışmanın uygulamalı bölümünde yer alan çeviri örneklerinin kuramsal bir zeminde incelenmesi için odaklanılan kuramlar erek odaklı çeviri kuramlarının öncülerindedir. Çalışmanın iki kuramcının görüşlerini temele alması, bu görüşlerin hem benzer hem de farklı noktaları açısından karşılaştırılabilme olanağı doğuracağından oldukça önem taşımaktadır. Toury'nin (1995) erek odaklı çeviriye dair görüşleri ve Venuti'nin (1995) çeviriyle ilgili “yabancılaştırma” ve “yerleştirme” stratejileri üzerine görüşleri bulunmaktadır. Toury ve Venuti bu görüşlerini ortaya atarken yapılan çevirilerin kaynak metin normlarına ve kültürüne ya da erek metin normlarına ve kültürüne yakınlık derecesine göre inceledikten sonra bu konuyla ilgili içeriği yakın olan farklı kavramlarla kuramsal değerlendirmeler yapmışlardır. Bu bağlamda bu iki çeviribilim kuramcısının görüşlerine ayrı ayrı bakmak faydalı olacaktır.

1.1.1. Erek odaklı çeviri kuramı çerçevesinde Gideon Toury ve norm kavramı

Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı yapılan çevirilerin erek kültüre ait ürünler olduğu görüşü üzerinde yapılmıştır. Erek odaklı çeviri kuramında, erek kültürde mevcut olan ilişkiler erek kültürün anlayışını kavrama çabasıyla betimlenerek çevirinin erek kültürde var olan normlarla uygunluğu da değerlendirilir. “Norm” kavramını Türk Dil Kurumu “yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yaptığı ölçüt, uyulması gereken kural; düzgü” olarak tanımlarken, Yazıcı (2005: 134) normları “bir toplum ya da topluluğa uygun düşen davranışı gösteren ölçüt ve modeller” olarak tanımlamıştır.

Çeviriyi normların yönettiği bir etkinlik olarak gören Toury (1995) en az iki dilin ve iki kültürün geleneklerini de bu resmin içinde görmeyi ihmal etmemiştir. Bu görüşünün altında yatan iki ana gerekçeyi ise şöyle listelemiştir: “1. Belli bir dile, kültüre ait olmak ve o dil ve kültür kapsamında bir yere sahip olup bir boşluğu dolduruyor olmak, 2. Ait olduğu dilde ve kültürde, başka bir kültürde belirli bir yeri olan başka bir dilde önceden var olan bir metinde bir temsil etme durumunda olmak.”

Yazıcı (a.g.e.), Toury'nin üç çeşit norm kavramından söz ettiğini ifade ederek, bunları: 1. Önsel (öncül normlar), 2. Süreç öncesi normlar ve 3. Çeviri süreci normları olarak sınıflandırdığını belirtmiştir.

Normları biraz daha açıklamak gerekirse, önsel ya da öncül olarak adlandırılan normlar çevirmenin çeviriye başlamadan önce çevirilerini kaynak odaklı yaklaşımı mı erek odaklı yaklaşımını benimseyeceğine karar vereceği aşamadır. Toury, yazın gelenekleri, dil ve kültür çerçevesinde ve bu kararların sonucunda ortaya çıkan çevirinin kaynak dizge normlarına yakın olması durumunda “yeterli”, erek dizge normlarına yakın olması durumunda ise “kabul edilebilir” olacağını ifade etmiştir. Bu çalışmada, çevirmenin önsel (öncül) normları ile aldığı kararlar yapay zekâ tabanlı makine çevirileri ile elde edilen çeviriler üzerinde incelenirken, alıcı kitleyi kimler olarak varsaydığı ve hangi dizgenin normlarına odaklandığı bakımından incelenecektir. İncelemeler sonucunda ortaya çıkan çevirilerin “yeterlilik” mi “kabul edilebilirlik” mi barındırdığı yorumlanacaktır.

İkinci grupta yer alan normlar, süreç öncesi normlar diye adlandırılırken kapsam olarak çeviri politikaları ve çevirinin doğrudanlığı konularını içermektedir. Çeviri politikaları, hangi metinlerin ve metin türlerinin çeviri amaçlı seçileceğini ve çeviride izlenecek politikaların belirlenmesine ilişkin

normlardır. Bu politikalar bireysel çevirmenlere ya da yayınevlerine ait politikalar da olabilir. Çevirinin doğrudanlığı konusu ele alındığında, çevirinin hangi dilden yapılacağı seçimini belirleyen normlar olduğu söylenebilir. Burada bahsedilen, kaynak metnin dilinden doğrudan mı çevrileceği yoksa aracı dillerde faydalanılarak mı çeviri yapılacağı konusudur.

Çeviri süreci normlarına değinmek gerekirse, “bu normlar çeviri eylemini yerine getirirken alınan kararları yöneten normlardır” (Yazıcı, 2005: 135). Çevirmenin çeviri sırasında metinde çeşitli konularda değişiklik yapıp yapmayacağına karar verme aşamasını şekillendiren normlardır. Bu normlar kendi içinde iki grupta incelenebilir: a. Matriks normları, b. Metiniçi normlar. Matriks normları incelendiğinde, metinde erek kültürün yazım geleneklerine uygun şekilde çevirmenin metine eklemeler ve metinden çıkarmalar da dâhil olmak üzere yapacağı biçimsel değişiklikleri kapsayan normlardır. Metiniçi normlara bakıldığında, bu normların çevirmenin çeviri sürecinde mikro düzeyde aldığı kararlar olduğu söylenebilir.

1.1.2. Lawrence Venuti ve çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği bağlamında yabancılaştırma ve yerleştirme stratejileri

Çalışma kapsamında yapılan uygulamada, yapay zekâ ile çevirisi yapılmış film yapımcılığı metinlerine ve terimlerine Toury'nin yanında bir başka çeviribilimci olan Lawrence Venuti'nin görüşlerinden de faydalanarak bakmak kuramsal açıdan yerinde olacaktır. Venuti (1995: 1) şiir, düzyazı, kurgusal ve kurgusal olmayan türde olup olmadığına bakılmaksızın çevrilmiş bir metin, çoğu yayıncı, eleştirmen ve okuyucu tarafından akıcı okunabilir olduğu kabul edildiği ve yazarın dilsel ve biçimsel özelliklerini, kişiliğini ve amacını yansıttığı müddetçe, bu çevirinin aslında bir çeviri değil “orijinal” metin olduğunu ifade etmiştir. Burada Venuti aslında şeffaflıktan ve şeffaflık olduğu düşünülen bir yanılısamadan bahsetmektedir. Venuti'ye göre bu yanılısama bazen olması istenen bazen istenmeyen bir durum haline gelebilir. Daha açık olmak gerekirse, çevirmenin izlediği strateji yaptığı çevirinin kaynak metnin kültürünü ve dilsel özelliklerini çok değiştirmeden koruma yaklaşımıyla kendini gösteriyorsa bu çeviri “yabancılaştırma” stratejisiyle çevrilmiştir denebilir. Ayrıca akıcılık, okuyucunun okuduğu metnin erek dilin kültürüne özgü bir metin olduğunu düşünmesini sağlayan bu strateji çevirmeni “görünür” kılar ve okuyucu metni alımlarken çeviri olduğunu fazlasıyla hissederek okur. Çevirmen çeviri yapılacak dilin kültür dizgesini ve dilsel unsurlarını metnin yabancılığını azaltacak şekilde bir strateji izleyerek çevirisini gerçekleştiriyorsa buna da “yerleştirme” denmektedir. Yerleştirmede çevirmen artık “görünmez” olmuştur. Bunun gerekçesinin okuyucunun metni okuma ve alımlama sürecinde çeviri değil orijinal bir metni okuyormuş hissi alması söz konusudur. Bu tür çevirilerde, kaynak kültürü erek dizge kültürü gölgeler ve birçok açıdan erek dil ve kültürüne ait unsurlar görünür hale gelir. Görünür ya da görünmez olmak stratejilerine bağlı olduğundan çoğu zaman çevirmenin seçim yapabileceği şekilde gerçekleşen bir durumdur. Çevirmenden işverenin kendi isteği dışında izlemesini istediği stratejiyle ilgili baskın bir ideolojik durum veya mevcut bir çeviri politikası varsa, o durumda görünürlük veya görünmezlik tercihi çevirmeni aşan bir durum haline de gelebilir.

Bu çalışmada yapılan çeviri uygulamasında bir çevirmenin değil, bir yapay zekâ uygulamasının çevirileri inceleneceğinden bu uygulamanın ürettiği makine çevirilerinde alıcı kitle olarak kimin veya kimlerin hedef alındığı, kaynak kültürün mü erek kültürün mü öncelendiği çeviri metinler ve içeriklerindeki terminolojiler yoluyla sorgulanmıştır. Bu bağlamda, yapay zekâ uygulamasının tıpkı bir çevirmen gibi yabancılaştırma ve yerleştirme stratejilerinden hangisini izlediği de yorumlanmış, bu tespitlerde görünürlük ve görünmezlik kavramları da değerlendirilmiştir.

2. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Çalışmanın amacı, film yapım ve çekim teknikleriyle ilgili özel alan metnlerinin ve bu metinlerde geçen terimlerin çevirisinde yapay zekâ uygulaması olan DeepL Translate kullanıldığında elde edilen çevirileri alıcı kitle odağında detaylı bir şekilde incelemektir. Alıcı kitleyi belirlerken hangi ölçütleri ve hangi dil ve kültür dizgesini esas aldığı kuramsal değerlendirme yaparken önemlidir. Çünkü çevirmen olmaksızın yapılan bu çevirilerde, normalde çevirmenin tercihleriyle alınan bazı kararları yapay zekâ uygulamasının nasıl almış olabileceği çeviri ürünlere bakılarak yorumlanabilir durumda olacaktır. Amaca yönelik olarak ve çalışmanın odağını daha netleştirmek açısından, örnek seçilen metinlerin tamamı değil terminoloji içeren kısımlarından çeviriler sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

Yöntem açısından bakıldığında, çalışmada temelde nitel analizler ve yorumlar içeren karşılaştırmalı bir durum çalışması yapılmıştır. Yapay zekâ destekli makine çevirileri ile yapılabilecek benzer ya da farklı özel alan metnlerinin çevirileri için bir nevi deneysel araştırma zemini hazırlanması hedeflemiş olan bu çalışmanın sonucunda bulgular sınıflandırılarak ve örneklerle somutlaştırılarak değerlendirilmiştir. Film terimlerinden seçilen örneklerin çevirileri, çalışmada görsel açıdan daha net görülecek biçimde tablo haline getirildikten sonra, aynen yansıtılarak veriler saydamlaştırılmış ve çalışmanın nesneliği korunmuştur.

3. Bulgular

Bu çalışmada, özel alan çevirisi kapsamında yer alan alanlardan biri olan film yapımcılığı ile ilgili metinlerden seçilen örnekler içerdikleri terminolojinin DeepL Translate adlı yapay zekâ uygulaması ile çevirileri bakımından incelenmiştir. Kuramsal zeminde, çeviribilimde betimleyici çalışmalar kapsamında yer alan erek odaklı çeviri kuramcılarında Toury ve Venuti'nin görüşleri ışığında erek metin çevirilerinde yapılan tercihler, alınan kararlar, kullanılan stratejiler açısından değerlendirmeler yapılmıştır. Bulgular, film yapımcılığı özel alanına ait terminolojinin çevirilerinin kuramsal temelde sorgulanması sonucu elde edildiğinden bu alanın geçmişten günümüze gelişmeleri ve kendi içindeki iş süreçleri örnekleri seçerken esas alınmıştır.

Bu süreçlere bakıldığında film yapımcılığı başlıca üç aşamadan oluşan bir süreçtir. Bu aşamalar yapım öncesi süreç, yapım süreci ve yapım sonrası süreç biçiminde gerçekleşir. Bu süreçlerde yapılan işler ile ilgili seçilen örnek metinlerle ilgili yapılmış çeviri uygulamaları ve bulguları aşağıda sunulmuştur.

3.1. Film yapımcılığının geçmişten günümüze kısa tarihçesi ile ilgili metinler ve içeriğindeki terimler

Bu bölüm için seçilen örnek metin film yapımcılığında ve çekim işinde kullanılan araçların ilk keşfi ve filmciliğin gelişim süreçlerini anlatmaktadır.

Tablo-1: Film Yapımcılığının Tarihçesinden Seçilen Metin Örnekleri Ve Terminoloji Değerlendirme		
Kaynak Metin	Deeple Translate Çevirisi	Terminoloji karşılaştırması
Örnek-1: Persistence of Vision: The ability of the brain to retain an image a split second longer than the eye actually sees it.	Vizyonun Kalıcılığı Beynin bir görüntüyü gözün gerçekte gördüğünden bir saniye daha uzun süre tutma yeteneği.	persistence: kalıcılık vision: vizyon retain: tutmak image: görüntü
Örnek-2: Kinetoscope October 1889 Dickson shows Edison projection with sound. Quality is poor.	Kinetoskop Ekim 1889 Dickson Edison'un sesli projeksiyonunu gösteriyor. Kalite düşüktür.	kinetoscope: kinetoskop projection with sound: sesli projeksiyon quality: kalite
Örnek-3: Cinematographe Machine shot the pictures, printed them, and projected them. The camera was portable. A hand crank provided the power.	Sinematografi Makine resimleri çekti, bastı ve yansıttı. Kamera taşınabilirdi. Gücü bir el krankı sağlıyordu.	cinematographe: sinematografi machine: makine print: bastı project: yansıtmak camera: kamera hand crank: el krankı power: güç

1. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, “vision” terimini “vizyon” olarak çevirmesiyle Toury’e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın olduğu için “yeterli” bir çeviri yapan yapay zeka uygulaması, diğer terimleri erek dil ve kültür normlarına göre sözcüğü sözcüğüne ve öyküntü yöntemiyle çevirerek “kabul edilebilir” çeviriler de yapmıştır. Venuti’ye göre “vision” terimini “vizyon” olarak çevirmesi “yabancılaştırma” stratejisi kapsamında çevrilmiş, diğer terimleri ise erek dil ve kültüre uyarlayarak “yerleştirme” yapmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Bu metnin alıcı kitlesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu söylenebilir.

2. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, tüm terimleri erek dilin sesletim ve yazım kurallarına uygun biçimde doğrudan aktaran yapay zekâ uygulaması, Toury’e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın bir çeviri yaptığından metnin tamamı için “yeterli” bir çeviri yaptığı söylenebilir. Venuti’ye göre de bu metin “yabancılaştırma” stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. Bu metinde çevirmen oldukça görünür durumdadır. Metni okuyan kişilere çevrilmiş metin okuyor hissi vermektedir. Alıcı kitlenin metindeki kaynak dil ve kültürü anlama konusunda sorun yaşamayacak düzeyde bilgili ve eğitilmiş bir kitle olduğu ileri sürülebilir.

3. örnekte metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, machine-makine camera-kamera terim örneklerinin ve diğer terimlerle çevirilerinin Toury’nin görüşüne göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın çevirileri içerdiği görülmektedir ki bundan dolayı metnin çevirisi “yeterli” bir çeviridir denebilir. Venuti’nin düşüncesine göre kaynak dilin ve kültürün unsurları aslına yakın şekilde korunarak aktarıldığı için “yabancılaştırma” stratejisinin yapay zekâ çevirisinde ağırlıkta olduğu, çevirmenin de oldukça görünür olduğu söylenebilir. Alıcı kitlenin metni bu yabancı gelen haliyle bile anlayacak düzeyde bilgili ve eğitilmiş olduğu varsayılmıştır.

3.2. Film yapımcılığının süreçlerinin ilki olan yapım öncesi ile ilgili metinler ve içeriğindeki terimler

Bu bölümde seçilen örnekler, film yapım süreci başlamadan gerçekleşen senaryo, oyuncu ve çekim mekânlarının belirlenmesi gibi diğer yapım öncesi planlamaları içeren metinlerden alınmıştır.

Tablo-2: Film Yapım Süreci Öncesinden Seçilen Metin Örnekleri ve Terminoloji Değerlendirmesi		
Kaynak Metin	Deeple Translate Çevirisi	Terminoloji karşılaştırması
<p>Örnek-1: When you're done reading the script, you ask yourself some key questions. What is the main idea or theme of the screenplay? What does the story say about the human condition in general? You also think about the script cinematically. How will the script translate to the visual language of the screen? Who is the audience? As the director, you must feel passionate about this soon-to-be film. Feeling connected and committed to the story will help you do your best work, and there's an enormous amount of work ahead.</p>	<p>Senaryoyu okumayı bitirdiğinizde, kendinize bazı temel sorular sorun. Senaryonun ana fikri ya da teması nedir? Hikâye genel olarak insanlık durumu hakkında ne söylüyor? Senaryo hakkında sinemasal olarak da düşünürsünüz. Senaryo beyaz perdenin görsel diline nasıl aktarılacak? Seyirci kim olacak? Yönetmen olarak, yakında çekeceğiniz bu film hakkında tutkulu hissetmelisiniz. Hikayeye bağlı ve kendini adanmış hissetmek en iyi işinizi yapmanıza yardımcı olacaktır ve önünüzde muazzam miktarda iş var.</p>	<p>script: senaryo screenplay: senaryo cinematically: sinemasal olarak screen: beyaz perde audience: seyirci director: yönetmen</p>
<p>Örnek-2: The day of the shoot, you walk onto the sound stage (or location) prepared to begin filming. The set has been constructed prior to your arrival by the "swing gang." You'll be working with a diverse crew of people to get your scene done, each of whom has an important role in the making of the movie.</p>	<p>Çekim günü, çekime başlamak için hazırlanmış ses sahnesine (veya mekâna) girersiniz. Set siz gelmeden önce "salıncak ekibi" tarafından inşa edilmiştir. Sahnenizi tamamlamak için her biri filmin yapımında önemli bir role sahip olan çeşitli insanlardan oluşan bir ekiple çalışacaksınız.</p>	<p>shoot: çekim sound stage: ses sahnesi set: set swing gang: salıncak ekibi crew: ekip movie: film</p>

1. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, Toury'e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın ve "yeterli" bir çeviri mevcut değildir. Terimleri tamamen erek dil ve kültür

normlarına göre sözcüğü sözcüğüne ve öyküntü yöntemiyle çeviren yapay zekâ uygulaması DeepL Translate “kabul edilebilir” çeviriler yapmıştır. Venuti’ye göre, tüm terimler erek dil ve kültüre uyarlanarak “yerleştirme” yapılmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Metni okuyanlar yazıldığı dilde eser okuyormuş tadı alacaktır. Bu metnin alıcı kitesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu öngörüsüyle çevrildiği söylenebilir.

2. örnekteki metnin yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, ilk örnekteki gibi Toury’nin kuramına göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın ve “yeterli” bir çeviri mevcut olmadığı görülür. Terimleri tamamen erek dil ve kültür normlarına göre sözcüğü sözcüğüne ve öyküntü yöntemiyle çeviren yapay zekâ uygulaması DeepL Translate “kabul edilebilir” çeviriler yapmıştır. Terimlerden biri olan “swing gang” tamlamasının erek dilde tam karşılığı olmaması nedeniyle yapay zekâ ile yapılmış çevirisinde verilen “salıncak ekibi” karşılığı tam anlamı vermemektedir. Burada kastedilen kişiler “film yapım ve çekim ekibinde yönetmenin talimatıyla son dakika değişikliklerini yapan” görevlilerdir. Bu nedenle çevirinin açıklama veya açıklama gerektirdiğini fakat yapay zekâ ile yapılmış çevirisinde bu uygulamanın başarılı olmadığını görmekteyiz. Venuti’ye göre, tüm terimler erek dil ve kültüre uyarlanarak “yerleştirme” yapılmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Metni okuyanlar yazıldığı dilde eser okuyormuş tadı alacaktır. Bu metnin alıcı kitesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu öngörüsüyle çevrildiği söylenebilir.

3.3. Film yapım sürecinin süreçlerinin ikincisi olan yapım süreci ile ilgili metinler ve içeriğindeki terimler

Bu bölümde seçilen örnekler, film yapım süreci içinde yönetmenin, oyuncuların ve çekim ekibindeki diğer tüm çalışanların yapım ve çekim sürecinde günlük eylemlerinden örnek konular içeren metinlerden alınmıştır.

Tablo-3: Film Yapım Sürecinden Seçilen Metin Örnekleri ve Terminoloji Değerlendirmesi

Kaynak Metin	DeepL Translate Çevirisi	Terminoloji karşılaştırması
Örnek-1: You are told exactly where to stand and where to move. Every time you stop someone places a piece of tape on the floor. The camera follows you slowly. You rehearse the scene on the director's command. Once. Twice. Then the director says, "Let's go for a take." You are about to be filmed for the very first time in your life. The assistant director yells, "Quiet on the set!" The actor who appears in this scene with you (playing the role of Grubowski) moves to his	Tam olarak nerede durmanız ve nereye hareket etmeniz gerektiği söyleniyor. Her durduğunuzda biri yere bir parça bant yerleştiriyor. Kamera sizi yavaşça takip eder. Yönetmenin komutuyla sahneyi prova edersiniz. Bir kez. İki kez. Sonra yönetmen "Çekime başlayalım." der. Hayatınızda ilk kez filme çekilmek üzeresiniz. Yönetmen yardımcısı "Sette sessizlik!" diye bağırır. Bu sahnede sizinle birlikte yer alan aktör (Grubowski rolünü oynuyor) yerine geçiyor. Görüntü yönetmeni	tape: bant director's command: yönetmenin komutu rehearse: prova etmek let's go for a take: çekime başlayalım to be filmed: filme çekilmek quiet on the set: sette sessizlik actor: aktör role: rol cinematographer: görüntü yönetmeni cameraman: kameraman medium shot: orta çekim

position. He stares into the fire as the cinematographer instructs the cameraman to take a medium shot.	kameramana orta çekim yapmasını söylerken gözlerini ateşe dikeyor.	
Örnek metin-2: An assistant holds a slate in front of the actor's face and snaps it shut. This "clacker" will later aid the film editor in synchronizing the picture to the sound. "Action!" commands the director. Seconds later, the director calls out, "Cut. Do it again."	Bir asistan oyuncunun yüzünün önünde bir levha tutar ve onu kapatır. Bu "clacker" daha sonra film editörüne görüntüyü sesle senkronize etmede yardımcı olacaktır. Yönetmen "Motor!" diye bağırır. Saniyeler sonra yönetmen, "Kes. Tekrar yap."	assitant: asistan slate: levha clacker: clacker film: film editor: editör synchronize: senkronize picture: görüntü sound: ses action: motor cut: kes

1. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, "film, set, role, actor" gibi terimlerin "film, set, rol, aktör" olarak çevrilmesiyle Toury'e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın olduğu için "yeterli" bir çeviri yapan yapılmış olduğu söylenebilir. Diğer terimler erek dil ve kültür normlarına göre öyküntü yöntemiyle (sözcüğü sözcüğüne) ve ödünçleme yöntemleriyle çevrilerek "kabul edilebilir" çeviriler de yapılmıştır. Venuti'ye göre "film, set, role, actor" terimini "film, set, rol, aktör" olarak çevirmesi "yabancılaştırma" stratejisi kapsamında çevrilmiş, diğer terimleri ise erek dil ve kültüre uyarlayarak "yerleştirme" yapmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Bu metnin alıcı kitlesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu söylenebilir.

2. örnek metnin yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelenirse, "assistant, clacker, editor, synchronize" gibi terimlerin "asistan, clacker, editor, senkronize" olarak çevrilmesiyle Toury'e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın olduğu için yapay zekâ uygulaması "yeterli" bir çeviri yapmıştır denebilir. Diğer terimleri erek dil ve kültür normlarına göre öyküntü (sözcüğü sözcüğüne) ve ödünçleme (aynen alma) yöntemiyle çevirerek "kabul edilebilir" çeviriler de yapmış olduğu görülür. Venuti'ye göre "film, set, role, actor" terimini "film, set, rol, aktör" olarak çevirmesi "yabancılaştırma" stratejisi kapsamında çevrilmiş, diğer terimleri ise erek dil ve kültüre uyarlayarak "yerleştirme" yapmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Bu metnin alıcı kitlesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu söylenebilir.

3.4. Film yapımcılığının süreçlerinin üçüncüsü olan yapım süreci sonrası ilgili metinler ve içeriğindeki terimler

Bu bölümde seçilen örnekler, film yapım süreci sonrasında yönetmenin ve kurgu ekibinin işlerinin daha iyi anlaşılması için ve kurgu ve dış seslerin ve efektlerin eklenmesi gibi bu konuyla ilgili örnek konular içeren metinlerden alınmıştır.

Tablo-4: Film Yapım Süreci Sonrasında Seçilen Metin Örnekleri ve Terminoloji Değerlendirmesi

Kaynak Metin	DeepL Translate Çevirisi	Terminoloji karşılaştırması
<p>Örnek-1: To better understand the editing process, imagine you are seated in a movie theater. The lights are dim and credits appear over an establishing shot of a seacoast town in Maine. The title appears on the screen: Blueberry Hill. After the last credits evaporate, you see a long shot of a vacant summer cottage, then a medium shot of a mysterious-looking man pouring lighter fluid on the grass near the house and striking a match. The grass catches fire; the man flees. The vivid crackling of the fire dissolves into the sound of a young girl's laughter as she packs clothing into a cardboard box and sings along with her CD player. Working with the director, the film editor shaped the scene into its final form. After hours and hours of reviewing the unedited film, he created this one-minute scene. The scene appears to take place in a seacoast town in Maine during an autumn afternoon. In truth, little of what the audience sees on screen occurred in Maine, and it certainly was not all filmed in one afternoon.</p>	<p>Kurgu sürecini daha iyi anlamak için bir sinema salonunda oturduğunuzu hayal edin. Işıklar loş ve Maine'deki bir sahil kasabasının kuruluş çekiminin üzerinde jenerik beliriyor. Ekranda filmin adı görünüyor: Blueberry Hill. Son jenerik buharlaştıktan sonra, boş bir yazlık kulübenin uzun çekimini, ardından gizemli görümlü bir adamın evin yakınındaki çimlere çakmak gazı döküp bir kibrit çakmasının orta çekimini görürsünüz. Çimenler alev alır; adam kaçır. Ateşin canlı çırtıtısı, giysilerini karton bir kutuya yerleştiren ve CD çalarıyla şarkı söyleyen genç bir kızın kahkaha sesine dönüşür. Yönetmenle birlikte çalışan film editörü sahneyi son haline getirdi. Kurgulanmamış filmi saatlerce inceledikten sonra bu bir dakikalık sahneyi yarattı. Sahne Maine'de bir sahil kasabasında, bir sonbahar öğleden sonrasında geçiyor gibi görünüyor. Gerçekte, seyircinin ekranda gördüklerinin çok azı Maine'de geçmiştir ve kesinlikle hepsi bir öğleden sonra çekilmemiştir.</p>	<p>editing: kurgu movie theater: sinema salonu lights: ışıklar dim: loş credits: jenerik establishing shot: kuruluş çekimi title: adı (filmin) screen: ekran medium shot: orta çekim long shot: uzun çekim film editor: film editörü unedited: kurgulanmamış scene: sahne</p>

1. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, Toury'e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın ve "yeterli" bir çeviri olarak "film editor" teriminin "film editörü" olarak çevrilmesi örnek verilebilir. Terimlerin diğerlerini tamamen erek dil ve kültür normlarına göre sözcüğü sözcüğüne ve öyküntü yöntemiyle çeviren yapay zekâ uygulaması DeepL Translate "kabul edilebilir"

çeviriler yapmıştır. “Long shot” terimi uzun çekim diye çevrilerek sanki süresi uzun olan çağrışımı yaratılmış olup esasında “uzak plan çekim” olarak çevrilmesi ve çekim mesafesini çağrıştırmaması gerekmektedir. Venuti’ye göre, “film editörü” olarak çevrilen hariç olmak üzere terimler erek dil ve kültüre uyarlanarak “yerleştirme” yapılmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Metni okuyanlar yazıldığı dilde eser okuyormuş tadı alacaktır. Bu metnin alıcı kitlesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu öngörüsüyle çevrildiği söylenebilir.

3.5. Film yapımcılığı süreçlerinde görev alan ekipte çalışanlarla ilgili metinler ve içeriğindeki terimler

Bu bölümde seçilen örnekler, film yapım sürecinin başından sonuna kadar yapım ve çekim ekibinde görev alan personelin görev tanımları ve kullandıkları araç gereçler ilgili örnek konular içeren metinlerden alınmıştır.

Tablo-5: Film Yapım Sürecinde Film Yapım ve Çekim Ekibinde Çalışanların Görev Kapsamlarıyla İlgili Metin Örnekleri ve Terminoloji Değerlendirmesi		
Kaynak Metin	Deeple Translate Çevirisi	Terminoloji karşılaştırması
<p>Örnek-1: The cinematographer (or director of photography) is responsible for the lighting, choice of film, correct exposure, correct use of lenses, and supervision of the camera crew. The key grip is responsible for the rigging (carpentry) and for moving and readying the sets and camera dollies. The assistant director keeps order on the set and makes sure the production moves according to schedule. Normally hired by the producer, the assistant director aids the director but also watches over the production company's investment. Sometimes this involves prodding the director to finish the shots planned for a particular day, or hunting down actors if they are not where they should be on the set. The</p>	<p>Görüntü yönetmeni (veya görüntü yönetmeni) ışıklandırmadan, film seçiminden, doğru pozlamadan, lenslerin doğru kullanımından ve kamera ekibinin denetiminden sorumludur. Anahtar tutucu, donanımdan (marangozluk) ve setlerin ve kamera arabalarının taşınması ve hazırlanmasından sorumludur. Yönetmen yardımcısı sette düzeni sağlar ve prodüksiyonun programa göre ilerlemesini sağlar. Normalde yapımcı tarafından işe alınan yönetmen yardımcısı, yönetmene yardımcı olur ama aynı zamanda yapım şirketinin yatırımını da gözetir. Bazen bu, yönetmeni belirli bir gün için planlanan çekimleri bitirmeye teşvik etmeyi veya sette olmaları gereken yerde değillerse oyuncuların peşine düşmeyi içerir. Yönetmen yardımcısı aynı zamanda kayıt</p>	<p>cinematographer: görüntü yönetmeni director of photography: görüntü yönetmeni lighting: ışıklandırma exposure: pozlama lenses: lensler camera crew: kamera ekibi key grip: anahtar tutucu rigging: donanım carpentry: marangozluk camera dollies: kamera arabaları assistant director: yönetmen yardımcısı producer: yapımcı director: yönetmen record keeper: kayıt tutucu actors: oyuncular time cards: zaman kartları</p>

assistant director also functions as a record keeper and handles time cards and minor union disputes.	tutucu olarak görev yapar ve zaman kartları ile küçük sendika anlaşmazlıklarıyla ilgilenir.	
---	---	--

1. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, Toury'e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın ve "yeterli" bir çeviri mevcut değildir. Terimleri tamamen erek dil ve kültür normlarına göre sözcüğü sözcüğüne ve öyküntü yöntemiyle çeviren yapay zekâ uygulaması DeepL Translate "kabul edilebilir" çeviriler yapmıştır. "Key grip" terimi yapay zekâ çevirisinde yanlış anlaşılabilir hatalı olarak "anahtar tutucu" biçiminde çevrilmiş olup aslında "set amiri" anlamında kullanılmıştır. Venuti'ye göre, tüm terimler erek dil ve kültüre uyarlanarak "yerleştirme" yapılmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Metni okuyanlar yazıldığı dilde eser okuyormuş tadı alacaktır. Bu metnin alıcı kitlesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu öngörüsüyle çevrildiği söylenebilir.

3.6. Film yapımcılığı süreçlerinde teknik yapım ve çekim terimleriyle ilgili metinler ve içeriğindeki terimler

Bu bölümde seçilen örnekler, film yapım sürecinin başından sonuna kadar yapım ve çekim süreçlerinde kullanılan teknik yapım ve çekim terimleriyle ilgili konular içeren metinlerden alınmıştır.

Tablo-5: Film Yapım Sürecinde Teknik Yapım ve Çekim Terimleriyle İlgili Metin Örnekleri ve Terminoloji Değerlendirmesi		
Kaynak Metin	DeepL Translate Çevirisi	Terminoloji karşılaştırması
Örnek-1: Subject size is the size of the subject as it appears in the frame. The most common sizes are the wide shot, medium shot, and close shot. At the far ends of the spectrum are the extreme wide shot and extreme close shot. The main function of subject size is to convey story information by orienting the audience and emphasizing (or de-emphasizing) the subject.	Konu boyutu, konunun kadrada görüldüğü haliyle boyutudur. En yaygın boyutlar geniş çekim, orta çekim ve yakın çekimdir. Yelpazenin uçlarında ise aşırı geniş çekim ve aşırı yakın çekim yer alır. Konu boyutunun ana işlevi, izleyiciyi yönlendirerek ve konuyu vurgulayarak (veya vurgusunu azaltarak) hikâye bilgisini iletmeğdir.	subject size: konu boyutu frame: kadrage wide shot: geniş çekim medium shot: orta çekim close shot: yakın çekim spectrum: yelpaze
Örnek-2: The oblique angle is when the image appears tilted in the frame. It is achieved by vertically slanting the camera. The screened image is not level and appears unnatural to the	Eğik açı, görüntünün çerçeve içinde eğik görüldüğü durumdur. Kameranın dikey olarak eğilmesiyle elde edilir. Perdelenen görüntü düz değildir ve göze doğal	oblique angle: eğik açı tilted: eğik slanting the camera: kamerayı eğmek screened image: perdelenen görüntü

eye, so it can be used to convey a character's bizarre environment or mental state. The creation scene in The Bride of Frankenstein made wonderful use of oblique angles. The approach is highly stylized and not often used.	görünmez, bu nedenle bir karakterin tuhaf ortamını veya zihinsel durumunu aktarmak için kullanılabilir. Frankenstein'ın Gelini'ndeki yaratılış sahnesinde eğik açılar harika bir şekilde kullanılmıştır. Bu yaklaşım son derece stilize edilmiştir ve sıklıkla kullanılmaz.	stylized: stilize
Örnek-3: A crane is similar to a boom except that the distance traveled is much greater. It is not uncommon for a camera to be raised or lowered 30 feet or more during a crane shot. Crane shots must be justified within the shot, otherwise they will call attention to themselves.	Vinç, kat edilen mesafenin çok daha fazla olması dışında boma benzer. Bir vinç çekimi sırasında kameranın 30 fit veya daha fazla yükseltilmesi veya alçaltılması nadir değildir. Vinç çekimleri çekim içinde gerekçelendirilmelidir, aksi takdirde dikkatleri üzerlerine çekerler.	crane: vinç boom: bom crane shot: vinç çekimi feet: fit raise or lower the camera: kameranın yükseltilmesi veya alçaltılması

1. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, Toury'e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın ve "yeterli" bir çeviri mevcut değildir. Terimleri tamamen erek dil ve kültür normlarına göre sözcüğü sözcüğüne ve öyküntü yöntemiyle çeviren yapay zekâ uygulaması DeepL Translate "kabul edilebilir" çeviriler yapmıştır. "wide shot, close shot, medium shot" terimlerinin yapay zekâ çevirisinin hatalı değil ama eksik çeviri yapıldığı söylenebilir. Olması gereken biçimiyle "geniş açılı (plan) çekim, yakın plan çekim, orta açılı (plan) çekim veya bel çekim" diye daha yaygın olan kullanımları tercih edilebilir. Venuti'ye göre, tüm terimler erek dil ve kültüre uyarlanarak "yerleştirme" yapılmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Metni okuyanlar yazıldığı dilde eser okuyormuş tadı alacaktır. Bu metnin alıcı kitlesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu öngörüsüyle çevrildiği söylenebilir.

2. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, "stylized" terimini "stilize" olarak çevirmesiyle Toury'e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın olduğu için "yeterli" bir çeviri yapan yapay zekâ uygulaması, diğer terimleri erek dil ve kültür normlarına göre sözcüğü sözcüğüne ve öyküntü yöntemiyle çevirerek "kabul edilebilir" çeviriler de yapmıştır. Venuti'ye göre "stylized" terimini "stilize" olarak çevirmesi "yabancılaştırma" stratejisi kapsamında çevrilmiş, diğer terimleri ise erek dil ve kültüre uyarlayarak "yerleştirme" yapmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Bu metnin alıcı kitlesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu söylenebilir.

3. örnek metin ve yapay zekâ ile yapılmış çevirisi incelendiğinde, yapay zekâ uygulaması DeepL Translate "stylized" terimini "stilize" olarak çevirdiği için Toury'e göre kaynak dil ve kültür normlarına yakın olduğu için "yeterli" bir çeviri yapmış sayılmaktadır. Diğer terimleri erek dil ve kültür normlarına göre sözcüğü sözcüğüne ve öyküntü yöntemiyle çevirerek "kabul edilebilir" çeviriler de yapmıştır. "Boom" terimi yapay zekâ çevirisinde yanlış anlaşılabilir olarak "bom" biçiminde

çevrilmiş olup aslında “mikrofon kolu” anlamında kullanılmıştır. Venuti’ye göre, tüm terimler erek dil ve kültüre uyarlanarak “yerleştirme” yapılmıştır. Metinde bu strateji ağırlıkta olduğu için çevirmenin görünürlüğü az denecek kadar mevcuttur. Metni okuyanlar yazıldığı dilde eser okuyormuş tadı alacaktır. Bu metnin alıcı kitlesinin yapay zekâ ile çevirilerinden yola çıkılarak kaynak dile ve kültüre uzak bir kitle olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Avantajları ve dezavantajlarıyla tüm dünyada en çok tartışılan konuların başında gelen yapay zekâ teknolojileri ve uygulamaları çeviribilim alanında da güncel popüler konulardan biridir. Çeviri uygulamalarında kullanılabilecek yapay zekâ teknolojilerinin kural tabanlı, istatistiksel tabanlı ve sinir ağı tabanlı olmak üzere üç çeşidi bulunmaktadır. Yakın geçmişte gündeme gelen çeviri de yapabilen sohbet robotları da büyük dil modeli tabanlı doğal dil işleme sistemleri ile yapılandırılmıştır. Bu çalışma kapsamında derin öğrenme algoritmalarını kullanan ve sinir ağı tabanlı yapay zekâ türünde olan DeepL Translate çeviri uygulaması incelenmiştir.

Çalışma kapsamında çeviri amaçlı geliştirilen yapay zekâ uygulaması DeepL Translate ile çevrilen özel alan veya diğer adıyla uzmanlık alanı kapsamındaki metinlerinde yapay zekânın çevirileri incelenmiştir. Özel alan konularından film yapıcılığı ile ilgili metinlerden seçilen metin parçalarını çeviren yapay zekâ uygulamasının ortaya çıkan çeviri ürünleri kuramsal çerçevede incelenmiştir. Kuramsal görüşlerine başvuru kuramcılardan Toury’nin (1995) ve Venuti’nin (1995) çeviribilim alanında erek odaklı çeviri bağlamındaki fikirleri değerlendirme ölçütü olarak alınmıştır. Toury’nin (a.g.e.) norm kavramı incelendikten sonra çevirilerde kaynak metin normlarına yakın stratejilerle çevrilen metinlerin “yeterli” ve erek metin normlarına yönelik stratejilerle çevrilen metinlerin “kabul edilebilir” olduğu açıklanmıştır. Venuti’nin (a.g.e.) de Toury’nin görüşlerine benzer şekilde ortaya attığı çevirmenin görünürlüğü ve görünmezliği kavramları mevcuttur. Venuti kaynak metnin dilsel ve kültürel özellikleri korunarak çeviri yapılması durumunda, çevirmenin “yabancılaştırma” stratejisini uyguladığını ve çevirdiği eserin özgün eser gibi değil çeviri gibi okunduğunu ve alımlandığını, yabancılık hissini de fazlaca verdiği için çevirmenin oldukça görünür olduğunu ifade etmiştir. Erek metnin dilsel ve kültürel özelliklerine uydurularak yapılan çevirilerde ise çevirmenin “yerleştirme” stratejisini uyguladığını ve çevirinin bu durumda özgün bir eser gibi okunduğunu ve bu nedenle çevirmenin görünmezliğini doğurduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada seçilen örnek metinler bu kuramsal düşüncelere göre değerlendirilip yorumlandıktan sonra yapay zekâ uygulamasının kaynak ve erek metne yakınlık anlamında ve bağlamında alıcı kitleyle ilgili varsayımları da yorumlanmıştır.

Film yapıcılığı da diğer pek çok özel alan konusunda olduğu kadar teknik terimler içermektedir. Terminoloji bakımından, incelenen örneklerde de açıkça görüleceği üzere alıcı kitlenin alanla ilgili bilgili olma olasılığı düşük olan alanlardan biridir. Bu nedenle, bu konuda yapılan insan çevirilerine benzer biçimde yapay zekâ çevirilerinde görülen eğilim kaynak metnin dilsel ve kültürel özelliklerini koruyarak aynen veya erek dilin sesletimine ve yazım kurallarına göre aktarmak olmuştur. Metin erek okuyucuya yabancı geldiğinden Venuti tarafından “yabancılaştırma” stratejisi olarak adlandırılan yöntemle çevrildiğinde okura çeviri metin okuduğunu oldukça fazla hissettirmektedir. Az da olsa erek dilde ve kültürde geçerli ve kabul gören karşılıklarıyla aktarılmış terimler de bulunmaktadır. Bu örneklerde alıcı kitlenin daha düşük varsayıldığı, kaynak dil unsurlarını içeren metni alımlama sorunları yaşayacakları farz edildiği düşünülebilir. Bu metinlerde Venuti’ye göre “yerleştirme” yapılarak erek dil dizgesine ve kültürüne ait tanınan, bilinen unsurlardan oluşan seçimlerle çeviri yapılmaktadır. Film yapıcılığı terminolojisinde de çalışmada tespit edildiği üzere yapay zekâ uygulamasının alıcı kitleyi az bilgili ve eğitilmiş farz edip yerleştirdiği ve kaynak dilden ödünçlemeden öyküntü yöntemiyle yani sözcüğün erek dildeki karşılığıyla çevirdiği görülmektedir.

Toury’nin görüşleri ışığında çalışmanın uygulamalı kısmı değerlendirildiğinde, teknik terimlerin yoğun olduğu ve alıcı kitlenin uzmanlık alanından kişiler varsayıldığı metin parçalarında kaynak metin

normlarını temele alan “yeterli” çevirilerin mevcut olduğu görülmektedir. Alıcı kitlenin film terimlerine uzak olan, konuyla ilgili bilgi ve deneyimi az olan kişilerden oluştuğu metin parçaları için yapay zekâ uygulamasının “kabul edilebilir” diye adlandırılan erek dile ve kültüre yönelik çeviriler yaptığı söylenebilir.

İnsanlar tarafından yapılan çevirilerde olduğu kadar yapay zekâ uygulamasının yaptığı çevirilerde de hata payı vardır. Bu çalışmada incelenen metinlerde de bazı hatalara rastlanmıştır. Örneğin, “swing gang” kavramını “salıncak ekibi” olarak adlandıran yapay zekâ uygulaması kavramın Türkçe’de tam karşılığı olmadığı durumlarda dipnotla açıklama ve belki açıklama stratejileriyle çevrilebileceğini tahmin edecek yapıda değildir.

Sonuç olarak, bütün avantajlarıyla ve zaman ve para tasarrufu sağlayabilmesi açısından oldukça olumlu görünen bu teknolojilerin de sorunlar çıkarabileceği unutulmamalıdır. Çalışmanın odağında terminoloji açısından incelenen film yapımcılığı alanında da bu teknolojilerin kullanılması için bir yandan oldukça elverişli görünen yapay zekâ çevirisi uygulaması Deepl Translate’in de bazı konularda yanılabileninden “post-editing” adı verilen çeviri sonrası düzeltme işleminin çok dikkatli ve özenli biçimde uygulanmasıyla daha doğru ve etkili çeviriler yapılacağı açıktır. Bu çalışmanın son zamanların oldukça merak uyandıran çeviri amaçlı geliştirilen yapay zekâ uygulamaları alanında kuramsal ve uygulamaya dönük bilgiler içermesi ve örneklendirmesi nedeniyle gelecekte yapılacak benzer çalışmalar için yol gösterici olması beklenmektedir.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Ayık Akça, T. (2022). Edebi Metinlerde ve Uzmanlık Alan Metinlerinde Makine Çevirisinin Olanakları/Olanaksızlığı: Çevirmenin Değişen Görev Tanımlarına Yeniden Bakmak. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 0(30), 1321-1343.
- Balkul, H. İ. (2015). Türkiye’de Akademik Çeviri Eğitiminde Çeviri Teknolojilerinin Yerinin Sorgulanması: Müfredat Analizi ve Öğretim Elemanlarının Konuya İlişkin Görüşleri Üzerinden Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Anabilim Dalı.
- Barut, E. (2022). İstatistiksel Makine Çevirisi İle Nöral Makine Çevirisinin Dilbilimsel Parametrelerle Karşılaştırılması: Google Translate. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(1), 103-118.
- Bozkurt, C. (2018). Film Yapım Süreçlerinin ve Film Pazarlama Çalışmalarının Dağ Iı Filmi Üzerinden İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi. İstanbul.
- Buzarna-Tihena, A. (2015). An Analysis of Specialized Translation and Terminology, Case Study. *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series XV*(1).
- Cabré, M. T. (1999). Terminology: Theory, Methods and Applications. (Eds.: Helmi Sonneveld & Sue Ellen Wright). In *Terminology and Lexicography Research and Practice*, (1st ed. 1992 Barcelona, Emurries). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Çetiner, C. (2019). Makine Çevirisi Sonrası Düzeltme İşlemine (post-editing) Yönelik Kapsamlı Bir İnceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 0(6), 462-472.
- Ijioma, N.P. & Ezeafulukwe, O. (2015). Translating Technical Texts: The Igbo Language Example. *African Educational Research Journal*, 3(2), 104-110.
- Kenny, D. (2018). Machine Translation. (Ed.: Piers Rowling, & Philip Wilson). *The Routledge Handbook of Translation and Philosophy* İçinde (s. 428-445). Routledge.
- Korkmaz, İ. (2019). Makine Çevirisinin Kısa Tarihçesi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(32), 155-166.
- Kumlu, D. (2018). Özel Alan Çevirisi Akademik Eğitim Uygulamalarında Teknoloji ve Sosyal Medya. (1. Basım). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kuşçu, E. (2015). Çeviride Yapay Zekâ Uygulamaları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(30), 45-58.
- Özkaya Marangoz, E. (2023). Interpreting as a Service: The Uberization of Interpreting Services. *Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*, 1(1), 55-63.
- Pekçoşkun Güner, S. & Güner, E. S. (2023). Çeviri İş Akışında Makine Çevirisi Sistemleri ve Sohbet Robotlarının Bütünleşik Kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 0(12), 739-757.
- Pitar, M. (2016). The Impact of New Technologies on Specialised Translation. (Ed.: D. Dejica, G. Hansen, P. Sandrini & I. Para). In *Language in the Digital Era: Challenges and Perspectives* (p. 60-70). Berlin: De Gruyter.
- Qun, L. & Xiaojun, Z. (2015). Machine Translation General. (Ed.: S. Chan). *The Routledge Encyclopedia Of Translation Technology* İçinde. London.
- Sadıkov, T. & Sarıgül, K. (2021). Makine Çeviri Yöntemleri ve Makine Çevirisinin Bugünkü Durumu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1), 192-205.
- Tosun, E. (2023). Makine Çevirisi Programları ve Farklı Metin Türü Kesitlerinin Makine Çevirisi Çıktıları Üzerine Bir İnceleme. *Söylem Filoloji Dergisi, Çeviribilim Özel Sayısı*, 499-513.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.

- Venuti, L. (1995) *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London: Routledge.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual.
- DeepL Translate – www.deepl.com/translator adresinden 21.08.2023 tarihinde erişildi.
- Film Basics – www.hdfilmacademy.com adresinden 15.07.2023 tarihinde erişildi.
- Yapay Zekâ – www.tdk.gov.tr adresinden 20.08.2023 tarihinde erişildi.

Balancing Ethical Responsibility and Fairness: Considerations in Conference Interpreting*

Asst. Prof. Dr. Esra Özkaya Marangoz

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3884-9689>

Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Translation and Interpreting, İstanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 29.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Ethics of Interpreting

Impartiality

Conference Interpreting

interpreter's Responsibility

Ethical Integrity

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72168>

Abstract

Conference interpreting plays a pivotal role as a vital component of multilingual communication within the realms of international events, diplomatic exchanges, and the business sphere. Beyond its fundamental function of bridging linguistic gaps, interpreting also raises ethical considerations that extend into the realm of cultural sensitivity and ethical responsibility. This article intricately explores the multifaceted landscape of ethical decision-making inherent to conference interpreting, with a specific focus on the delicate equilibrium that must be struck between upholding impartiality and embracing a heightened sense of ethical responsibility.

Amid the diverse interactions that interpreters mediate, the concept of impartiality emerges as a foundational principle. The interpreter is tasked with conveying and interpreting messages with precision, refraining from infusing personal biases or subjective interpretations into the communication process. However, the interpreter's role is not confined solely to linguistic accuracy; it encompasses a broader spectrum of ethical responsibilities. These encompass navigating the intricate contours of cultural awareness, understanding context, and promoting social justice. This article delves into the inherent tensions that emerge between the imperative of impartiality and the ethical responsibility that accompanies the role.

To illuminate these intricate dynamics, theoretical examples from real-world scenarios are employed. These examples underscore the challenges interpreters encounter when confronted with ethical dilemmas. In addition to these theoretical examples, Nuremberg Trials- one of the most striking examples of ethical dilemma in the history of interpreting and one of the major milestones of the profession of interpreting will be elaborated as a case study. By delving into these theoretical illustrations, this article seeks to unravel the multifaceted considerations that guide interpreters in their ethical decision-making journey. In essence, the article serves as a comprehensive exploration of the delicate equilibrium between remaining an impartial conduit of communication and embracing the broader ethical obligations inherent to the role of conference interpreters.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Özkaya Marangoz, E. (2023). Balancing Ethical Responsibility and Fairness: Considerations in Conference Interpreting. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 69-78.

*Etik Sorumluluğu ve Hakkaniyeti Dengelemek: Konferans Çevirmenliğinde Dikkate Alınması Gereken Unsurlar**

Dr. Öğr. Üyesi Esra Özkaya Marangoz

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İstanbul– TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 29.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Etik

Tarafsızlık

Konferans Çevirmenliği

Sözlü Çevirmenin Sorumluluğu

Etik Bütünlük

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72168>

Öz

Konferans tercümanlığı, uluslararası etkinlikler, diplomatik görüşmeler ve iş dünyasında çok dilli iletişimin hayati bir bileşeni olarak çok önemli bir rol oynamaktadır. Sözlü çeviri etkinliği, dilsel boşlukları giderme şeklindeki temel işlevinin ötesinde, kültürel duyarlılık ve etik sorumluluk alanına uzanan etik hususları da beraberinde gündeme getirmektedir. Bu makale, tarafsızlığı korumak ile daha yüksek bir etik sorumluluk duygusunu benimsemek arasında kurulması gereken hassas dengeye özel olarak odaklanarak, konferans tercümanlığının doğasında bulunan çok yönlü etik karar verme ortamını farklı yönlerini hesaba katarak bir şekilde incelemektedir.

Sözlü çevirmenlerin aracılık ettiği çeşitli etkileşimlerin ortasında tarafsızlık kavramı temel bir ilke olarak ön plana çıkmaktadır. Sözlü çevirmenin görevi, iletileri hassasiyetle iletmek, kişisel önyargıları veya öznel yorumları iletişim sürecine aşlamaktan kaçınmaktır. Ancak sözlü çevirmenin rolü yalnızca dilsel doğrulukla sınırlı değildir; daha geniş bir etik sorumluluk yelpazesini kapsamaktadır. Bunların arasında, kültürel farkındalığın karmaşık sınırlarında gezinmek, bağlamı anlamak ve sosyal adaleti teşvik etmek de bulunmaktadır. Bu makale, tarafsızlık zorunluluğu ile sözlü çeviri edimine eşlik eden etik sorumluluk arasında ortaya çıkan doğal gerilim noktalarını irdelemektedir.

Makalede, sözkonusu karmaşık dinamikleri aydınlatmak üzere gerçek dünya senaryolarından derlenen kuramsal örnekler kullanılmaktadır. Bu örnekler, sözlü çevirmenlerin etik ikilemlerle karşılaştıklarında karşılaştıkları zorlukların altını çizmektedir. Bu kuramsal örneklere ek olarak, sözlü çeviri tarihinde etik ikilem konusunun en çarpıcı örneklerinden biri olan ve sözlü çevirmenlik mesleğinin kilometre taşlarından biri olan Nürnberg Mahkemeleri de bir olgu olarak irdelenmektedir. Sözkonusu kuramsal örnekler ve olgular derinlemesine incelenerek sözlü çevirmenlere etik karar verme yolculuklarında rehberlik eden çok yönlü unsurları ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bir başka deyişle, tarafsız bir iletişim kanalı olarak kalmak ile konferans tercümanlarının rolüne özgü daha geniş etik yükümlülükleri benimsemek arasındaki hassas dengenin kapsamlı bir incelemenin sunulması amaçlanmaktadır.

INTRODUCTION

In the ever-globalizing landscape of communication, conference interpreting emerges as a vital conduit, transcending linguistic barriers and fostering meaningful exchanges across a spectrum of contexts. However, the scope of an interpreter's role extends far beyond the mechanics of accurate language transmission. Ethical considerations have rapidly risen to the forefront, becoming an indispensable facet that complements linguistic precision. This article undertakes an in-depth exploration of the ethical dimensions intricately woven into the fabric of conference interpreting, illuminating the intricate tightrope walk between impartiality and ethical responsibility that interpreters must navigate.

As cross-cultural interactions burgeon, the significance of conference interpreting in facilitating seamless communication cannot be overstated. This art, often operating behind the scenes, unfurls on grand stages like international summits, diplomatic negotiations, and multinational business endeavors. Within these spheres, the interpreter assumes the role of a linguistic bridge, ensuring messages traverse linguistic divides unscathed. Nevertheless, the interpreter's responsibilities extend beyond a mere linguistic conduit, embracing the ethical considerations that underscore their role's societal and moral implications. The role of the interpreter is a complicated one as put by Jean Delisle (1999):

"The interpreter is as much Dr. Jekyll as Mr. Hyde. One day he may have to put himself in the shoes of a Russian foreign minister; the next, in those of a famous surgeon from New York, an oil tycoon from Riyadh, a top-ranking army commander from Brussels or a banker from Geneva. A good interpreter does not settle for a mechanical rendering of the spoken word. Before him stands a living being, sometimes placid, at other times raging with anger, indignation or impatience. The intensity of such feelings, which become one with word meaning, needs to be rendered to a certain degree by the interpreter. However, there are certain risks in doing so, as an American interpreter learned the hard way. At a time when tension between the United States and the USSR was at its highest, he was accused of being a "card-carrying communist" for having enthusiastically interpreted in front of television cameras a virulent condemnation of the West by the Soviet ambassador to the United Nations. Our perception of the interpreter is not entirely independent of the person to whom he lends his voice".¹

This article embarks on an exploration of the ethical dimensions inherent in the field of conference interpreting. At the core of this investigation lies the intricate balance required to navigate the convergence of impartiality and ethical responsibility. Impartiality underscores the interpreter's commitment to conveying messages without personal bias, while ethical responsibility entails the interpreter's obligation to uphold human dignity, mitigate harm, and facilitate equitable discourse.

Within this complex framework, interpreters frequently confront a range of ethical dilemmas. These situations demand nuanced judgments that harmonize the call for impartiality with the conscientious adherence to ethical obligations. The subsequent sections of this article delve into these intricacies, using theoretical examples drawn from real-world scenarios to provide concrete insight into the ethical challenges that interpreters commonly face.

In essence, this article serves as a guide through the uncharted ethical landscape where linguistic proficiency intersects with ethical acumen. It underscores the importance of viewing conference interpreting not merely as a mechanical process but as a dynamic interplay between linguistic artistry and moral stewardship. Through theoretical illustrations and comprehensive analysis, this article aims to shed light on the multifaceted ethical considerations that shape the conference interpreter's professional domain.

Impartiality as a Fundamental Principle

¹ Delisle, J. (1999). *Interpreters As Diplomats: A Diplomatic history of the Role of Interpreters in World Politics*, University of Ottawa Press, 1999, p.3.

Embedded at the heart of the conference interpreting paradigm lies the cardinal principle of impartiality. According to Kade the impartiality is "(...) conceptual processing and logical organization, e.g. the assessment of what is important and unimportant, is not possible outside a class-based perspective and independent of a basic political-ideological stance" (Kade 1963: 15)². This principle steadfastly guides the actions and intentions of interpreters in their intricate interplay of linguistic mediation. Impartiality, in its essence, encompasses the art of transmitting messages with an unwavering commitment to accuracy while meticulously sidestepping the introduction of personal biases, opinions, or subjective interpretations.

The interpreter, in embodying impartiality, dons the mantle of an invisible conduit, rendering language as a transparent vessel for ideas and intentions. This presence allows speakers to articulate their thoughts and sentiments without the intrusion of the interpreter's individual perspectives. It is within this harmonious interaction of linguistic precision and self-effacement that the foundation for open and unhindered dialogue is laid.

As participants converge from diverse backgrounds and cultures onto the global stage, the role of the interpreter assumes paramount significance. Impartiality becomes the fulcrum upon which the balance of effective communication pivots. It is through the interpreter's meticulous adherence to this principle that the dialogue finds resonance, transcending linguistic disparities and fostering an environment where ideas can intermingle freely.

However, the simplicity of this concept belies the intricate craftsmanship it entails. Impartiality is not a mere mechanical process of linguistically mirroring words; it is a deliberate, intellectual, and ethical endeavor. The interpreter's responsibility extends beyond literal translation; it encompasses a nuanced grasp of context, a sensitivity to cultural nuances, and an astute discernment of the unspoken messages lurking beneath the surface. It is also a very intricate concept which is not merely limited to the theoretical domain of interpreting studies but, as Pöchhacker indicates, "(...) it seems unavoidable to foreground the notion of ideology in practice as well as research"³. The notion of impartiality is also very context and domain-dependent. In a work by Zimanyi, the role of the interpreter is revisited within the forensic psychology setting.⁴ One can see the points of view vis a vis impartiality depends on a plethora of factors including the language combinations, the culture, the inherent dynamics of the interpreting field and industry etc. The outlook on this pivotal concept also differs from community interpreting to conference interpreting, from sports interpreting to diplomatic interpreting. It is a rather 'invisible' notion in conference interpreting setting whereas the interpreter impartiality is a very meticulously addressed topic within the realm of community interpreting. As explored in the PhD thesis of Özkaya, impartiality is a rather tricky concept and "regardless of the group, when it comes to the norm of neutrality in conference interpreting, it should be considered that conference interpreting is a complex action comprised of a number of diverse components and one needs to try and avoid a conventional, hasty, reductionist, 'idealizing' discourse"⁵.

In essence, impartiality acts as the indispensable glue that binds together a range of diverse voices. It is the unspoken promise between the interpreter and the participants - a promise that the interpreter's role is to amplify, not distort, the voices that traverse through them. By abiding by the tenets of impartiality, interpreters create an environment where the mosaic of human expression can flourish, enriching the discourse that shapes our interconnected world. However there is fine balance when it comes to the notion of impartiality; and it should not at the expense of an act of self-effacement of the interpreter; who is indeed the linguistic and cultural expert within that communicative setting.

² Kade, O. (1963). Der Dolmetschvorgang und die Notation. *Fremdsprachen* 1963/1, 12-20.

³ Pöchhacker, F. (2006). Interpreters and Ideology: From Between to Within. *Trans Internet Internet- Zeitschrift für Kulturwissenschaften*, 16 Nr., http://www.inst.at/trans/16Nr/09_4/poehhacker16.htm.

⁴ Zimanyi, K. (2009). "On impartiality and neutrality: a digrammatic tool as a visual aid", *The International Journal for Translation & Interpreting Research*, Vol 1, No 2.

⁵ Özkaya, E. (2015). Unpublished PhD thesis. The Notion of Impartiality in Conference Interpreting In the Light of Norms. İstanbul University.

Ethical Responsibilities of Interpreters

Beyond the bedrock of impartiality lies a constellation of ethical responsibilities that confer depth and resonance to the role of conference interpreters. These responsibilities, intricately interwoven with the fabric of cross-cultural communication, extend beyond the realm of linguistic accuracy and traverse the intricate terrain of cultural sensitivity, context awareness, and ethical integrity.

Cultural sensitivity, as a cornerstone of the interpreter's ethical arsenal, underscores the importance of recognizing the diversity that pervades human expression. Interpreters stand at the crossroads of different worldviews, linguistic nuances, and socio-cultural intricacies. In this role, they act not only as interpreters of words but as mediators of cultures. This entails a heightened awareness of potential pitfalls that could arise from linguistic choices that might inadvertently offend, marginalize, or misrepresent certain groups.

Context awareness, akin to a finely tuned compass, guides interpreters in deciphering the underlying currents of discourse. An interpreter's ethical compass must navigate beyond the surface, discerning the implicit meanings, subtle nuances, and emotional undertones that can significantly alter the intended message. This proficiency in context sensitivity empowers interpreters to deliver accurate interpretations that transcend literal translation, preserving the essence and intent of the speaker's communication.

Ethical integrity is yet another pivotal notion; forming the very core of the interpreter's role, demanding that they operate as more than mere conduits of language. Ethical responsibility mandates interpreters to become guardians of discourse, shielding against the transmission of potentially harmful, discriminatory, or biased content. This may involve selective omission or modification of certain expressions that could perpetuate harm, without compromising the integrity of the message itself. In doing so, interpreters tread a fine line between adhering to their neutral stance and upholding a higher moral obligation to foster constructive dialogue.

The intricate interplay between these ethical responsibilities is where the true artistry of conference interpreting is unveiled. The interpreter is not merely a linguistic translator but a cultural intermediary, an emotional bridge, and an ethical arbiter. In a world where communication is a potent force shaping perceptions and forging connections, interpreters shoulder the responsibility of upholding human dignity, promoting understanding, and ensuring that the tapestry of discourse remains rich and inclusive. This triangulation of cultural sensitivity, context awareness, and ethical integrity ultimately positions interpreters as custodians of communication that transcends language and cultivates a deeper, more empathetic global dialogue. As Harris put it, the notion of impartiality is accepted without ever being questioned so much so that it is often not necessary to mention it.⁶ However the discourse of interpreting should probe this important notion for the sake of the visibility of both the interpreter and the domain of interpreting studies. In a similar vein, the notion of ethical responsibility of the interpreter should be elaborated more so as to empower the interpreter and eliminate the view of the interpreter as a mere conduit.

The Fine Tension: Impartiality vs. Responsibility

Navigating the labyrinthine landscape of conference interpreting is a perpetual dance between two seemingly disparate entities: impartiality and ethical responsibility. This inherent tension forms the crucible within which interpreters must shape their decisions, often requiring them to delicately balance the tenets of linguistic precision with a broader commitment to ethical integrity.

Imagine the intricate tapestry of a conference where diverse voices converge to exchange ideas. In this intricate web of discourse, a disconcerting scenario unfolds—a speaker articulates discriminatory views, ensnaring the interpreter in a moral predicament. Here, the conflict between the principle of impartiality and the beckoning call of ethical responsibility becomes palpable.

⁶ Harris, B. (1990). *Norms in Interpretation, Target 2:1*, Benjamins Publishing, pp. 115-119.

Impartiality, as the interpreter's one of the guiding norms, demands a faithful rendering of the speaker's words, a verbatim rendition devoid of personal biases. This principle derives its strength from the notion that communication should be an unadulterated transmission of the speaker's intent, irrespective of its content. Yet, as the interpreter gazes across the ethical landscape, a question emerges – does this commitment to impartiality extend to the echo chambers of harmful rhetoric?

In the antithesis of impartiality lies the realm of ethical responsibility—an obligation to wield the interpretative power judiciously, cognizant of the potential consequences that unchecked dissemination of discriminatory content may evoke. The interpreter stands at a precipice, grappling with the ethical imperative to prevent the propagation of harm, while maintaining the delicate equilibrium of impartiality.

In this scenario, the interpreter's ethical compass wavers, torn between fidelity to the speaker's message and a higher calling to uphold dignity and equity. The interpreter's challenge is twofold: to navigate a course that conveys the essence of the message without accentuating harm, and to decide whether intervening in the communication process is an ethical necessity.

This tension, though formidable, offers an opportunity for interpreters to handle their craft as conduits of ethical discourse. It underscores that the interpreter is not a passive being but an active participant in shaping the narrative. In making the choice to modulate their interpretations, interpreters navigate the spectrum between impartiality and ethical responsibility with the aim of fostering a discourse that is not only linguistically accurate but also ethically sound. This interplay, intricate and nuanced, highlights the complexity that elevates conference interpreting to a multifaceted art form, reflective of the intricate contours of human communication itself.

For instance, at an international diplomatic conference, a speaker uses derogatory language to refer to a certain ethnic group. The interpreter faces a dilemma at this very point: accurately interpret the offensive language or modify the interpretation to maintain cultural sensitivity and avoid perpetuating discrimination. Striking a balance between impartiality and responsibility; the interpreter may choose to convey the message while using less offensive terminology to preserve diplomatic decorum. Indeed, this is a rather frequently encountered 'solution' interpreters resort to when faced with a similar conundrum or an imminent risk of things getting elevated very rapidly. We see this phenomenon among conference interpreters as also stated by Özkaya⁷, Tahir⁸ and Diriker⁹ in their work conducted with conference interpreters. The interpreters resort to several strategies and *hedging*¹⁰ is one of the primary tactics utilized by the interpreters so to 'save the situation' and strike a fine balance between rendering (and not completely omitting what has been uttered by the speaker) and avoiding offending the other party by what has been just uttered.

The Case of Nuremberg Trials

Certainly, one notable real-world example of an ethical conflict faced by an interpreter in the past revolves around the Nuremberg Trials after World War II. During these trials, interpreters faced a profound ethical dilemma as they were tasked with translating the statements and testimonies of individuals who were responsible for heinous war crimes and atrocities. "Without interpreters and translators, the Nuremberg Trial as we know it would have been impossible. The Allied nations agreed in August 1945 that the trials to prosecute Nazi war crimes should be carried out fairly and expeditiously. In order to do so, the trial needed to be conducted simultaneously in English, Russian, German, and French for the American, British, Russian,

⁷ Özkaya, E. *ibid.*

⁸ Tahir, Ş.(1998). *Sözlü Çevirinin Politikası, Çeviribilim ve Uygulamaları*, Hacettepe Üniversitesi, pp. 177-184.

⁹ Diriker, E. (2004). *(De-)/(Re) Contextualising Simultaneous Interpreting: Interpreters in the Ivory Tower?* John Benjamins Publishing.

¹⁰ For further reading into the Notion of hedging, also see *Hedges in Conference Interpreting: The Role of Gender*, Cedric Magnifico and Bart Defrancq, *Intepreting*, 2017, 19:1, pp. 21-46.

and French judges and prosecutors and also for the German defendants and their defense counsel. Language professionals –translators and interpreters– were the unspoken heroes of the Nuremberg Trials”.¹¹

The Nuremberg Trials aimed to hold Nazi leaders accountable for their roles in the Holocaust and other wartime atrocities. Interpreters were required to interpret the statements of defendants who often denied their involvement or sought to downplay their actions. This presented a significant ethical challenge, as interpreters had to accurately convey these denials and minimizations while being acutely aware of the immense suffering and historical context surrounding these events.

“The booths could sit three interpreters at a time, and provided three sets of earphones and one hand microphone. Earphones were also provided for everyone in the courtroom itself, thus enabling participants to listen to the original speech as well as its interpretation into any of the official languages. The system had five channels: the first channel transmitted the original speech, the second was reserved for English, the third for Russian, the fourth for French, and the fifth for German. The interpreters’ headphones were set only on the original (channel one). There were six microphones in the courtroom: one for each judge, one on the witness stand, and one on the prosecutor’s podium. From the beginning, Dostert and his aides decided that each simultaneous interpreter was to interpret the speaker directly into only one other language, thus avoiding a double physical and mental strain. While working on the technical side of the matter, the organizers were also looking for skilled interpreters who would be able to interpret simultaneously at a highly professional level. The main issue lay in the fact that before the Nuremberg Trials, there were no established training programs for simultaneous interpreters anywhere in the world. Therefore, the organizers decided to employ established consecutive interpreters. The candidates had to demonstrate an excellent command of the source and target languages, as well as a good knowledge of legal and military terminology and a high level of resilience to stress. Interpreters who had successfully passed a series of tests to determine their potential as simultaneous interpreters, awaited their encounter with the unknown. They would be writing history”.¹²

Interpreters found themselves grappling with the question of how to faithfully translate the defendants' words without appearing to endorse or minimize their crimes. This ethical dilemma put the interpreters in a position where they had to balance their commitment to linguistic accuracy with the moral responsibility to avoid perpetuating or legitimizing the denial of heinous acts. One particular example explains the fragility of the situation during the trials rather well. “(...) Arkady I. Poltorak, then the secretary of the Soviet delegation at the International Military Tribunal, wrote, “The question of correct interpretation during the Nuremberg trial went far beyond a purely technical task, turning at times into a high-stakes game of big politics. The anti-Soviet rhetoric of Dr. Stammer, Goering’s lawyer, comes to mind here. While questioning one of the witnesses, he quite frequently used the word ‘besetzung’, when talking about the liberation of Poland by Soviet armed forces in 1944. This word can be translated into Russian as either “seizure” (okkupatsiya) or “occupation” (zanyatie). The general tone of the lawyer’s questions was such that it lead the Soviet interpreter Evgeniy Gofman to interpret ‘besetzung’, as ‘seizure’. R.A. Rudenko instantly rose in protest. The western judges, who had heard a more neutral interpretation of the term, did not understand the purpose of the Soviet prosecutor’s objection. The court was adjourned. The judges withdrew to consult, and our interpreter explained the issue. The court reconvened and announced its decision: in the minutes the word ‘seizure’ should be replaced with the word ‘liberation’. Dr. Stammer winced, but did not dare protest ...”¹³

The Nuremberg Trials example highlights the intricate ethical considerations that interpreters can encounter, where their role goes beyond linguistic accuracy to encompass broader moral and societal

¹¹ Translating and Interpreting The Nuremberg Trials. November 3 2020.

<https://www.nationalww2museum.org/war/articles/translating-and-interpreting-nuremberg-trials>

¹² Matasov, A. R., (2017). Nuremberg: The Trial of Six Million Words, aiic.net, <https://aiic.org/document/995/>.

¹³ Poltorak, A.I. (1965). The Nuremberg Epilogue (Nurnbergskiy epilog). Moscow: Voennoye izdatelstvo Ministerstva oborony SSSR, quoted by Matasov, A. R., (2017). Nuremberg: The Trial of Six Million Words.

implications. It serves as a reminder that interpreters are not passive conduits of information but active participants in shaping communication dynamics and ethical narratives.

Ethical Decision-Making Framework

As interpreters stand at the crossroads of ethical complexities, they require a well-defined compass to navigate the intricate interplay between impartiality and ethical responsibility. This is where the implementation of an ethical decision-making framework becomes invaluable—a structured approach that encompasses an array of strategies aimed at achieving the elusive equilibrium between linguistic precision and moral integrity.

Transparency, as the foundation of this framework, involves cultivating open lines of communication with clients and relevant stakeholders. By candidly discussing potential ethical concerns that may arise during interpreting assignments, interpreters lay the groundwork for a shared understanding of the ethical landscape. This proactive engagement fosters an environment where ethical considerations are prioritized and aligned from the outset.

Contextual analysis forms another integral facet of this framework. Interpreters wield the responsibility of deciphering not only the words but also the subtext, cultural nuances, and emotional undertones that suffuse communication. By immersing themselves in the historical, cultural, and social context surrounding an assignment, interpreters are better equipped to assess the ethical implications of the messages they transmit.

In this intricate interplay between ethical responsibility and linguistic fidelity, it is possible to make sure the interpreter's voice is not solitary—this way it could be harmonized with a number of stakeholders. Collaboration with clients, speakers, and fellow interpreters allows for a collective discernment of how ethical considerations intersect with the goals of effective communication. This collaborative approach yields a multiplicity of perspectives, enriching the ethical decision-making process.

Consideration of the impact of messages is a cardinal principle of this ethical framework. Interpreters are tasked with evaluating how the content they convey may reverberate within the broader sociocultural landscape. This entails an understanding of the potential consequences, both immediate and long-term, of their interpretive choices. By foreseeing how their interpreting renditions may influence attitudes, beliefs, and actions, interpreters wield their ethical responsibility with acute acumen.

Informed choices, the pinnacle of this framework, emerge as the culmination of the aforementioned elements. In practice, this involves navigating the delicate equilibrium between adhering to the impartiality dictated by the impartiality norm and adhering to the moral obligations derived from ethical responsibility. By wielding the tools of transparency, contextual awareness, collaboration, and impact assessment, interpreters could fashion a judicious path that resonates with their ethical compass.

The implementation of this ethical decision-making framework underscores that interpreting is an intricate balance of cognitive dexterity and moral sensitivity. As interpreters traverse the intricate terrain of ethical dilemmas, they are armed with a multidimensional compass that guides them toward choices that honor both the sanctity of linguistic precision and the ethical tapestry of responsible communication. This framework, reflective of the evolving landscape of conference interpreting, serves as a beacon for interpreters endeavoring to strike the elusive balance that underpins their vocation.

CONCLUSION

In the realm of conference interpreting, ethics intertwine with the art of communication, engendering a complex interplay between the ideals of impartiality and the ethical responsibility that underpins the interpreter's role. This dynamic equilibrium demands an adept tightrope walk—an intricate dance where linguistic precision converges with a heightened moral compass.

Impartiality, the cornerstone of this equilibrium, safeguards the accuracy of communication, ensuring that the interpreter remains a faithful conduit of ideas. Yet, alongside this devotion to impartiality lies the ethical responsibility—an obligation to shield against the potential harm that offensive, harmful, or

biased content may wield. This intricate balance encapsulates the essence of ethics in conference interpreting, a balance where every interpretation becomes a tapestry woven with ethical integrity.

The theoretical examples presented throughout this discourse serve as illuminated landmarks, revealing the treacherous terrain interpreters navigate. These theoretical vignettes serve as touchpoints that underscore the gravity of ethical dilemmas—where linguistic precision interlocks with moral choices. In grappling with these complexities, interpreters are not merely linguistic experts but ethical navigators steering through a multifaceted landscape.

As the field of conference interpreting advances, it does so in the embrace of evolving global dynamics. In this ever-shifting landscape, the need for an ongoing dialogue and dedicated training on ethics becomes pronounced. This continuous engagement with ethical considerations supports interpreters' capacity to navigate the labyrinth of challenges, cultivating an environment of constructive cross-cultural communication and heightened global understanding.

In conclusion, ethics in conference interpreting transcend the realm of language, transcending to embody the art of responsible communication. The delicate equilibrium between impartiality and ethical responsibility, exemplified through instances, underscores that the interpreter's role is an orchestra where precision and morality harmonize. This harmonious synthesis is not static—it is a journey that unfurls in tandem with the evolution of the field, resonating with the universal call for ethical sensitivity in the realm of communication.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Angelelli, C. V. (2004). *Medical Interpreting and Cross-Cultural Communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511486616>.
- Chesterman, A. (2009). The Name and Nature of Translator Studies. *Hermes*, 0(42), 13-22.
- Diriker, E. (2004). *(De-)/(Re) Contextualising Simultaneous Interpreting: Interpreters in the Ivory Tower?* John Benjamins Publishing.
- Gaiba, F. (1998). *The Origins of Simultaneous Interpretation: The Nuremberg Trial*. The University of Ottawa Press.
- Gert, B. (undated). "Impartiality and Morality". Accessed via <http://www.philosophy.ed.ac.uk/documents/GertOnImpartiality.pdf> on 27.06.2023.
- Hajdu, N. "Voices of Victims and Villains: Interpreting at the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia"; unpublished PhD thesis draft, <http://isg.urv.es/publicity/doctorate/research/hajdu.htm>.
- Harris, B. (1990). Norms in Interpretation, *Target* 2:1, Benjamins Publishing, pp. 115-119.
- Howes, M. L. (2022). Ethical Dilemmas in Community Interpreting: Interpreters' Experiences and Guidance from the Code of Ethics. *The Interpreter and Translator Trainer*. 17:2. 264-281. DOI: [10.1080/1750399X.2022.2141003](https://doi.org/10.1080/1750399X.2022.2141003)
- Husick, L. (2017). A Framework for Ethical Decision Making. Foreign Policy Research Institute website. <https://www.fpri.org/article/2017/04/framework-ethical-decision-making/>
- Inghilleri, M. (2012). *Interpreting Justice: Ethics, Politics and Language*. Routledge.
- Kade, O. (1963). Der Dolmetschvorgang und die Notation. *Fremdsprachen* 1963/1, 12-20.
- Kahane, E. (2007). Interpreters in Conflict Zones: The Limits of Impartiality. *Communicate!* https://aiic.org/document/681/AIICWebzine_Summer2007_2_KAHANE_Interpreters_in_conflict_zones_the_limits_of_impartiality_EN.pdf
- Koskinen, K. & Pokorn, N. K. (eds) (2020). *The Routledge Handbook of Translation and Ethics*. London. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781003127970/routledge-handbook-translation-ethics-kaisa-koskinen-nike-pokorn>
- Mona, B. & Maier, C. (2011) Ethics in Interpreter & Translator Training, *The Interpreter and Translator Trainer*, 5:1, 1-14, DOI: [10.1080/13556509.2011.10798809](https://doi.org/10.1080/13556509.2011.10798809)
- Ozolins, U. (2015). Ethics and Role of the Interpreter. *The Routledge Handbook of Interpreting*.
- Özkaya, E., (2018). Konferans Çevirmenliğinde Tarafsızlık Kavramının Norm Temelli Değerlendirmesi. *Türkiye'de Sözlü Çeviri* (pp.113-153), İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Pöschhacker, F. (2006). Interpreters and Ideology: From Between to Within. *Trans Internet Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*, 16 Nr., http://www.inst.at/trans/16Nr/09_4/poeshhacker16.htm.
- Pym, A. (ed.) (2001). The Return to Ethics, special issue of *Translator*. 7 (2).
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility*. Routledge.
- Zimanyi, K. (2009). On impartiality and neutrality: a diagrammatic tool as a visual aid, *The International Journal for Translation & Interpreting Research*, Vol 1, No 2.

A Distinctive Reading of the Creation Story: Adam, Eve and the Serpent in the Traditional Accounts from the Feminist Perspective*

Asst. Prof. Dr. Seher Özsert

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2931-499X>

Istanbul Nisantasi University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of International Relations, Istanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 01.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Creation Story

Feminism

Misogyny

Adam

Eve

The serpent

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72235>

Abstract

This paper observes the different interpretations of the story of Adam and Eve from the main religious accounts, The Qur'an and The Bible, and the traditional understanding based on them to the challenging contemporary criticism. The investigation reveals that the misogyny and biased view towards women derive from the depiction of Eve as wicked due to her influence over the first sin of eating from the forbidden tree. The study illustrates that The Bible involves direct accusations towards Eve for following the serpent and tempting Adam to the sin as well while The Qur'an does not make such a distinction, but instead, refers to Adam and humankind in a more forgiving way. The misogyny in the traditional texts towards women are observed to base their arguments mostly on The Biblical accounts with the purpose of dominating women in male-oriented cultures. This study involves distinctive interpretations of the story of Adam and Eve from feminist to eco-feminist perspectives. The feminist reading challenges the misogynist implications while ecofeminist vision rejects the domination of nature and woman in the same manner by the male authority. The analysis highlights the constructivist interpretations of the serpent and the woman as being wise rather than evil. This vision challenges the story of humankind's falling from the paradise and coming to Earth as a punishment by claiming that it was indeed a part of the plan for the beginning of human life on Earth. According to this interpretation, humanity's receiving the ability to differentiate between good and evil through eating from the tree of knowledge serves as a preparation for their future on Earth. The study concludes that the feminist analysis on the story of Adam and Eve acknowledges that woman has no wickedness as in the patriarchal interpretations, but she has wisdom, individual curiosity, and courage indeed.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Özsert, S. (2023). A Distinctive Reading of the Creation Story: Adam, Eve and the Serpent in the Traditional Accounts from the Feminist Perspective. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 79-90.

*Yaratılış Hikayesinin Farklı Bir Okuması: Feminist Perspektiften Geleneksel Anlatılarda Adem, Havva ve Yılan**

Dr. Öğr. Üyesi Seher Özsert

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bölümü, İstanbul-TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş:01.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Yaratılış Hikayesi

Feminizm

Kadın düşmanlığı

Adem

Havva

Yılan

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72235>

Öz

Bu makale, Adem ile Havva kıssasının farklı yorumlarını ana dini kaynaklar olan Kur'an ve İncil'den ve bunlara dayalı geleneksel anlayışın zorlu çağdaş eleştirisine kadar gözlemlemektedir. Araştırma, kadın düşmanlığının ve kadınlara yönelik ön yargının, ilk günah olan yasak ağaçtan yemenin üzerindeki etkisi nedeniyle Havva'nın kötü olarak tasvir edilmesinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Çalışma, İncil'de Havva'nın yılanı uyduğu ve Adem'i günaha ayarttığı yönünde doğrudan suçlamalar içerdiğini, Kur'an'ın ise böyle bir ayırım yapmayarak Adem'e ve insanlığa daha affedici bir şekilde değindiğini göstermektedir. Geleneksel metinlerde kadınlara yönelik kadın düşmanlığının, erkek odaklı kültürlerde kadınları tahakküm altına almak amacıyla argümanlarını çoğunlukla İncil anlatılarına dayandırdığı görülmektedir. Bu çalışma, Adem ile Havva hikâyesinin feministten eko-feminist perspektiflere kadar farklı yorumlarını içermektedir. Feminist okuma, kadın düşmanı çıkarımlara meydan okurken, ekofeminist görüş, erkek otoritesinin doğaya ve kadına aynı şekilde tahakküm kurmasını reddeder. Analiz, yılanın ve kadının kötü olmaktan çok bilge olduğuna dair yapılandırmacı yorumların altını çizmektedir. Bu vizyon, cennetten düşüp bir ceza olarak Dünya'ya gelme hikâyesine, bunun insan yaşamının Dünya'da başlamasına yönelik planın sadece bir parçası olduğunu iddia ederek meydan okumaktadır. Bu yoruma göre insanlığın bilgi ağacından yiyerek iyiyle kötüyü ayırt etme yeteneğini kazanması, dünyadaki geleceğine hazırlık niteliğindedir. Çalışma, Adem ile Havva hikayesine ilişkin feminist analizin, kadının ataerkil yorumlarda olduğu gibi hiçbir kötülüğe sahip olmadığını, aksine bilgeliğe, bireysel meraka ve cesarete sahip olduğunu kabul ettiği sonucuna varmaktadır.

INTRODUCTION

The creation story of the first human beings, Adam and Eve, has been discussed in detail and interpreted from a variety of perspectives for ages. With some variations in the storyline and the names, the story of Adam and Eve has appeared in different theological, cultural and mythological origins. Its roots extend from Sumerians, Mesopotamian Mythology to Hinduism, Buddhism, Judaism, Christianity, and Islam. Apart from the theological accounts, the story has been the inspiration of influential works of literature like Dante's *Divine Comedy* and John Milton's *Paradise Lost* as well as countless allusions in many other works. The creation story is often identified with the first sin of human being; therefore, it is significant for understanding the origins of mankind through it. This article mostly focuses on the derivations of the story from The Qur'an, in the Surah Al-A'raf (The Heights) and "Ta Ha", and from The Bible, which originates in the Genesis, the Old Testament and the New Testament as well. In these two primary religious accounts, it is narrated that Adam and Eve live in the Garden of Eden in plenty on condition that they do not eat fruits from only one tree. The rest of the story differs in both sources, which will be analyzed in different sections. Basically, the traditional understanding of the story emphasizes that Eve, being tempted by Satan deceiving her that it is actually the tree of knowledge and if they eat, they will gain wisdom, eats the fruit from the forbidden tree in order to be wise, and she gives it to Adam to eat. When their eyes are opened and perceive each other as naked, God questions their sins. Adam blames Eve as she has tempted him to eat the fruit and he has done so. When God asks Eve, she blames the serpent as the deceiver. Then God curses the three of them; the serpent will be slithering on the ground legless among all the animals and its head will be crushed by humans, women will suffer from childbirth and will be under the domain of their husbands, and men will be responsible from the hard work on Earth to bring food to home. Based on this sinful representation of Eve, women are portrayed as inferior, wicked, and deceitful in the traditional sources. Milton (1667/2001), for instance, reflects his misogynist vision in his *Paradise Lost*, he depicts Eve as fragile, passive, submissive and sweet beauty created to comfort man:

To whom thus EVE with perfect beauty adorned.
 My Author and Disposer, what thou bidst
 Unargu'd I obey; so God ordains,
 God is thy Law, thou mine: to know no more
 Is womans happiest knowledge and her praise. (p. 77)

This pleasant beauty identified with the charm of natural imagery breathes to please man, and she does not need to question more than she is informed. This interpretation of the story inspired by the religious accounts has created debates especially among feminist critics, therefore, the contemporary reading of the story changes accordingly. Mary Wollstonecraft (1792/2017) rejects this "innocent" and "weak" identification of woman, she questions: "If then women are not a swarm of insignificant ephemera [insects like may flies, that live for only one day], why should they be kept in ignorance under the pretty label 'innocence'?" (p. 13). She claims that such soft temperament and blind obedience are expected from the children by her parents to sustain their power over them as parent. Wollstonecraft states that she uses similar arguments to children as Milton uses for Eve (p. 13). Attacking the misogynist vision towards Eve, Susan Manly (2007) further argues that "such imperfect cultivation of the mind as is permitted to women [...] places constraints on women's intellectual and spiritual advancement and in effect constitutes a deliberate corruption on the part of men" (p. 52). The emphasis in Eve's inferiority identified with her obedient beauty contradicts to the equal companionship Adam seeks for and feminist critique on the story desires "women to be released from the slavery of beauty into the sublime realm of reason and active participation" in any spheres of human life (Manly, p. 53-54). Feminist criticism therefore attempts to provide a liberating intellectual vision rather than

suppressing the innate female power. This study investigates the various interpretations of the creation story such as Eve and the serpent's shared rebellious role, woman's being the first scientist craving knowledge, the serpent's being a wise teacher indeed leading them the knowledge, and Adam and Eve's becoming 'the other' to each other after their eyes are opened by the first sin.

The purpose of this research is to identify the role of man, woman and the serpent from the feminist analysis challenging the traditional understanding starting from the first creation story in the two primary religious sources. The paper questions whether motherhood is a curse or bliss considering the understanding of punishment for women. The analysis also delves into the root of the underlying cause for the recognition of women and serpents as evil creatures. Feminist discourse challenges the biased interpretation of the theological accounts influenced by the patriarchal mindsets creating duality between the genders. It claims that these misinterpretations have caused the problematic approach, even misogyny, towards women from the very beginning. As Simone De Beauvoir (1953) notes clearly: "One is not born, but becomes a woman. No biological, psychological or economic fate determines the figure that the human female presents in society: it is civilization as a whole that produces this creature, intermediate between male and eunuch, which is described as 'feminine'" (p. 273). It is the society that creates the inferior female image, like a "second sex" in Beauvoir's term, influenced by the traditional misconceptions about women. Therefore, this research contributes to literary studies by clarifying the debates over the position of man and woman considering the selected religious accounts and constructivist feminist criticism against the discriminating patriarchal perceptions. This article claims that the creation story has been influenced by the male-oriented culture, which has created a misogynist position towards women reinforcing the female oppression for centuries. The study mainly investigates the unique roles of Adam, Eve, and the serpent in the two main religious accounts, The Qur'an and The Bible, through the interpretations of prominent feminist and ecofeminist critics.

1. The Story of Adam and Eve in The Qur'an

The Qur'an portrays Eve/Hawa as the soulmate, company, and wife of the first human being Adam. In the Surah An-Nisa, the creation of human beings is briefly mentioned: "O humanity! Be mindful of your Lord Who created you from a single soul, and from it He created its mate, and through both He spread countless men and women" (4:1). Even there no names are indicated, but we know that the first souls of humanity are Adam and Eve. In general, there is no direct insulting or accusing reference towards Eve contrary to some traditional interpretations keeping her responsible woman for the fall of humankind. In The Qur'an, in the Surah Al-A'raf (The Heights), Allah says: "O Adam! Live with your wife in Paradise and eat from wherever you please, but do not approach this tree, or else you will be wrongdoers" (7:19). Then Satan continuously whispers to their ears to create doubts in their minds about what is hidden from them. This endless temptation is generated by Satan's promise for revenge when he is driven out of paradise as he refuses to prostrate before Adam like all the other angles do. His arrogance causes him to be disgraced, and he promises to ambush them on their straight path till the appointed day of resurrection. Therefore, he comes and says, "Your Lord has forbidden this tree to you only to prevent you from becoming angels or immortals." (7:20), and Satan swears them: "I am truly your sincere advisor" (7:21). Here there is no reference to the shape of Satan, not even a direct description of its being a serpent. On the contrary, it seems not to have a body form at all, he just exists through whispering into their ears as he has promised: "I will approach them from their front, their back, their right, their left, and then You will find most of them ungrateful." (7:17). Then he accomplishes to deceive them:

So he brought about their fall through deception. And when they tasted of the tree, their nakedness was exposed to them, prompting them to cover themselves with leaves from Paradise. Then their Lord called out to them, "Did I not forbid you from that tree and 'did I not'

tell you that Satan is your sworn enemy?" (7:22)

Obviously, there is no reference to Eve's eating first and then convincing her husband to eat as well. They both listen the temptations of Satan, which is not depicted as a serpent, and they share the disobedience together: "They replied, 'Our Lord! We have wronged ourselves. If You do not forgive us and have mercy on us, we will certainly be losers'" (7:23). They beg for mercy and Allah reminds once more the enmity between Satan and humans. They are sent to Earth, Allah says: "You will find in the earth a residence and provision for your appointed stay" (7:24) and, He adds: "There you will live, there you will die, and from there you will be resurrected" (7:25). The story continues with the moral lesson for the wrongdoers that Allah provides "clothing to cover your nakedness and as an adornment. However, the best clothing is righteousness. This is one of Allah's bounties, so perhaps you will be mindful" (7:26). He goes on the warning children of Adam to take lesson form their parents' faults causing their banishment from the paradise by being naked out of their sins. Humankind, thus, must be careful not to be tempted by Satan and the warning is given that: "Surely he and his soldiers watch you from where you cannot see them" (7:27). The expressions of the incident in The Qur'an mostly focuses on the morals, suggesting humankind to enjoy their lives on Earth, to eat and drink with bounty without wasting, and to obey Allah's limitations to be safe and to be aware of Satan's temptations. There is no misogynist side of the story as both Adam and his wife share the burdens of disobedience together, even there is no word for "punishment" for them, but a softer warning to be more careful in their next dwelling place.

The story of Adam and Eve appears one more time in The Qur'an in the Surah Ta Ha. It again starts with the warning against Satan who is an enemy of humankind as he has declared him to be so. Allah gives the guarantee to live in paradise without going "hungry or unclothed" or suffering from "thirst or the sun's heat" (20:117-119). Then the whispering of Satan comes: "O Adam! Shall I show you the Tree of Immortality and a kingdom that does not fade away?" (20:120). They taste from the tree and turn naked, but this time the commentary on the action accuses Adam of the sin: "So Adam disobeyed his Lord, and so lost his way" (20:121). Here, obviously Adam is responsible for the sin and for the lost Paradise, not Eve, contrary to the Biblical account which will be analysed in the next session. Allah does not mention their punishment or future suffering on Earth, instead there is a promised welfare for humanity if they do not follow their enemy Satan and obey Allah's rules:

Then his Lord chose him 'for His grace', accepted his repentance, and guided him 'rightly'. Allah said, "Descend, both of you, from here together 'with Satan' as enemies to each other. Then when guidance comes to you from Me, whoever follows My guidance will neither go astray 'in this life' nor suffer 'in the next'." (20:122-123)

Allah is merciful and He forgives their disobedience right after their repentance. He just warns humans to listen His Words in order not to lead a life in misery. Apparently, there are no accusations in The Qur'an for Eve/Hawa nor any humiliating statements for her. The warnings and the moral message are embracive for the whole humanity to follow the right path. Therefore, it is observed that Islamic accounts reject the belief observing women as evil for the first sin and the interpretations in Islam refute the claim that women are punished by the childbirth, on the contrary, mothers are perceived to be special and highly respected beings.

2. The Story of Adam and Eve in The Bible

In the story of Adam and Eve in the Old Testament, Adam is presented with a protective role at the beginning which turns into a negative one later. He is the unique soul living in paradise in bounty as superior being above the other angels. God takes one of his ribs while he is sleeping and creates a woman out of this rib. When God brings her to Adam, he says: "This is now bone of my bones and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man" (Genesis 2:23). Apparently,

Adam perceives the woman as united to his own body and soul, rather than two separate beings. She becomes his companion, and they turn out to be one flesh, inseparable from each other. In order to emphasize the close connection between husband and wife, the story continues "Wherefore a man shall leave father and mother, and shall cleave to his wife: and they shall be two in one flesh" (Genesis 2:24). When the time comes, his wife will be together with her husband due to the bound of marriage while father and mother may leave. Moreover, there is no shame between them: "And they were both naked: to wit, Adam and his wife: and were not ashamed" (Genesis 2:25). At the beginning, the story involves a perfect unity of Adam and Eve.

God provides Adam and Eve everything they need except one restriction: "Of every tree of paradise thou shalt eat: But of the tree of knowledge of good and evil, thou shalt not eat. For in what day soever thou shalt eat of it, thou shalt die the death" (Genesis 2:16-17). The story is alike so far to what The Qur'an illustrates, but the rest changes with the appearance of the serpent as an embodiment of Satan. The serpent is described to be "more subtle than any of the beasts of the earth which the Lord God made" (Genesis 3:1) driving Eve into hesitations about the forbidden tree. Eve is easily deceived when the serpent says: "No, you shall not die the death. For God doth know that in what day soever you shall eat thereof, your eyes shall be opened: and you shall be as Gods, knowing good and evil" (Genesis 3:4-5). Eve desires for this knowledge and thinks that "the tree was good to eat, and fair to the eyes, and delightful to behold" (Genesis 3:6), so she eats and gives Adam to eat. Here, Eve is the responsible one who is tempted by the serpent and who encourages her husband to the sin as companion. After they both fall into the trap, the innocence before their eyes is taken, they both see each other naked: "And the eyes of them both were opened: and when they perceived themselves to be naked, they sewed together fig leaves, and made themselves aprons." (Genesis 3:7). A distance is created between them after eating from the fruit contrasting to their previous perfect union, so they hide themselves ashamed of their nakedness.

When God asks Adam "And who hath told thee that thou wast naked, but that thou hast eaten of the tree whereof I commanded thee that thou shouldst not eat?" (Genesis 3:11), he answers directly blaming his woman with the intention of surviving from God's anger: "The woman, whom thou gavest me to be my companion, gave me of the tree, and I did eat" (Genesis 3:12). Unfortunately, Adam does not keep his words of being one flesh with his only female companion and he distances himself from his wife due to the sin she has caused. Adam's protective role as a husband disappears, moreover, he seems to get away from his wife by referring her as if she is a stranger, not a part of his flesh anymore. Then God turns to the woman and asks "Why hast thou done this?" (Genesis 3:13), she answers: "The serpent deceived me, and I did eat" (Genesis 3:13). The sin is revealed to be in chain with the three links starting from the serpent.

After learning the source of evil, God begins cursing from the serpent: "Because thou hast done this thing, thou art cursed among all cattle, and the beasts of the earth: upon thy breast shalt thou go, and earth shalt thou eat all the days of thy life" (Genesis 3:14). He adds the woman into his curse: "I will put enmities between thee and the woman, and thy seed and her seed: she shall crush thy head, and thou shalt lie in wait for her heel" (Genesis 3:15). God continues cursing the second link of the sin chain, the woman who has listened the serpent: "I will multiply thy sorrows, and thy conceptions: in sorrow shalt thou bring forth children, and thou shalt be under thy husband's power, and he shall have dominion over thee" (Genesis 3:16). The last sinner, Adam also receives his punishment: "Because thou hast hearkened to the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, whereof I commanded thee that thou shouldst not eat, cursed is the earth in thy work; with labour and toil shalt thou eat thereof all the days of thy life" (Genesis 3:17). Being punished by the Creator, the three of them are exiled to Earth where they will all struggle to survive in different ways by carrying their punishments as innate burdens, God

says: "Thorns and thistles shall it bring forth to thee; and thou eat the herbs of the earth. In the sweat of thy face shalt thou eat bread till thou return to the earth, out of which thou wast taken: for dust thou art, and into dust thou shalt return" (Genesis 3:18-19). Different from The Qur'an, there is much more emphasis on the punishment on Earth, how the three of them will suffer separately by the hard works given as burdens due to their sins.

3. Distinctive Approaches to the Story of Adam and Eve

There have been a variety of interpretations of the story of Adam and Eve with the unique analysis of each character, which presents a different perspective from the traditional and theological sources of the story. As the religious accounts, The Qur'an and The Bible present the story in different ways apart from the beginning. It is observed that there is much more criticism on the interpretation of the Biblical version as it involves the serpent as Satan and Eve as the first responsible human for the disobedience to God. Therefore, the criticism focuses mostly on the Biblical account of the story. To begin with the role of the serpent apart from its being an embodiment of Satan, Justin Glenn (1977) observes it to be representing "a bond of sexual love and desire" or it is described as "the symbol of bodily delights" (p. 180). He further includes John Milton's heroic depiction of the serpent in *Paradise Lost* as "Eve's enticing Adam to eat the forbidden fruit is merged with an erotic seduction scene which follows immediately" and he comments that "the two scenes function closely together to describe man's Fall from Innocence" (p. 181). Furthermore, Glenn contributes to the sexual connotation of the story that "the apple symbolizes the female breast, the eating of the fruit is a euphemistic expression for intercourse and the serpent is a phallic symbol" (p. 182).

The serpent in the Garden of Eden is analysed by Arthur Walker-Jones (2008) in a particular way from an eco-feminist perspective, he describes it as "a boundary transgressing monster" (p. 263). It is not an evil creature, but a helpful one to God to fulfil his plans: "It blurs the boundaries between God and nature, and humanity and nature. With the help of the snake, the humans acquire the discernment to fulfil their preordained vocation to serve and protect Earth and choose reality and full humanity with all its ambiguities" (Jones, 2008, p. 263). The snake is a kind of tool allowing human beings to be directed to their predestined world. Jones (2008) observes the opening of the story that there is "no one to serve the land", and God creates humans in his garden whose role is "to serve and protect it" (p. 265). Later the story ends with God's sending human beings to "serve the land", thus they are sent to land to fulfil the mission of their creation (Jones, 2008, p. 278). Likewise, Volkan Kılıç (2023) presents an ecofeminist approach to the male-dominated depiction of the story of Adam and Eve in Milton's *Paradise Lost* by claiming that the representation of woman and nature, in the form of serpent, is subjected to "'exclusion,' 'exploitation,' and 'dominance'" by the male-oriented society (p. 557). Accordingly, it suggests that "in the context of Eve that both women and nature are colonised, manipulated, and exploited for the advantage of males" (Kılıç, 2023, p. 557). Kılıç (2008) criticizes the male-centered depiction of story in which woman and nature exist to obey all the males, Adam, angels, and the He God.

The serpent is not observed to be an evil creature in various interpretations. He knows and informs human beings about the truth while God does not tell them. He enlightens that they will not die if they eat from the tree, on the contrary, they will be like God. It is obvious in the continuation of the story that they do not die immediately, but they transform into mortals. God also confirms the accuracy of the serpent's words at the end of the story by saying that "Behold Adam is become as one of us, knowing good and evil" (Genesis: 3:22). God gives them clothes to wear, which makes them distinctive from the animals and closer to God. Therefore, the serpent and the tree are representatives of the source of knowledge (Jones, 2008, pp. 287-88). The serpent is distinguished from all the animals as he holds a "special human-divine quality which is the knowledge of discrimination" (Jones, 2008, p.

288). It is also confirmed in the Genesis that the serpent is the wisest of all the beasts God has created (Genesis 3:1).

Furthermore, the serpent has a significant role in the construction of human community on Earth by telling the truth (Jones, 2008, p. 289). For the punishment given to the serpent, Jones (2008) comments that he will crawl on Earth and eat dust, but he is partly an animal closest to Earth and partly divine due to his unique possession. Jones states that the serpent is the symbol of immortality and regeneration because he can shed his skin (p. 286-87). It is a widely acknowledged fact that the serpent is used in medicine as the symbol of healing and regeneration. In short, the serpent has a holy and crucial mission as opposed to the traditional representation of him as a wicked creature: "It constructs and confuses the boundaries between male and female, God and nature, and humanity and nature. It can regenerate without sex. It is a wild animal with divine knowledge who takes part in the creation of human society" (Jones, 2008, p. 293). From this perspective, the serpent has a sacred role rather than a heinous one indeed.

Another extraordinary connection is put forward by Jones (2008) that God and the serpent are in fact cooperating teachers. God, as the first teacher, forbids one of the trees in the garden in order to teach the differentiation to His subjects. The second teacher, the serpent, intentionally visits the woman to figure out if she is able to question what is good and what is evil. In fact, the woman's seeking for knowledge is interpreted as an exceptional virtue. Therefore, the choice of eating from the tree is not a sinful disobedience, on the contrary, it reflects the triumph of teachers as they teach human beings freedom of decision with the expected consequences rather than living in blind obedience without questioning. Eating fruits from the tree of knowledge of good and bad is a kind of experience; first they have the knowledge of good in the garden, and following that, they have the knowledge of good and bad that will be their first skill they will need in the world (Jones, 2008, p. 282).

The story of Eve is also interpreted in the contradicting ways with the Biblical accounts. Glenn (1977) analyses the sexual considerations of Eve myth by giving a metaphorical meaning to the story with the apple the woman gives to the man as a sign of losing her purity:

Turning first to the Biblical myth of the first woman and first sin, we encounter Eve tempting Adam to eat some of her fruit. The explication of this symbolism hardly requires a Sigmund Freud. Receiving the fruit from the woman is a very thinly disguised variant of symbolism as old as Western literature itself. Receiving the fruit- like plucking fruit from a tree, or a flower from the untouched meadow, or the grape from the vine is an ever-recurring symbol of sex in general, and loss of virginity in particular. (p. 184)

Glenn comments that this depiction focuses on sex and losing innocence as the root of evil rather than considering some other aspects such as the tree of life and the tree of the knowledge of good and evil.

The depiction of woman in The Bible as a sinful creature and the punishment given by God create the basement of misogynist views. Linda Alcoff (1997) acknowledges the detrimental effects of the interpretations of the Biblical accounts about women as evil creatures: "every source of knowledge about women has been contaminated with misogyny and sexism" (p. 330). She claims that no matter what kind of source it is, most of the documents from the old ages to the present time include this hatred: "the mediation of female bodies into constructions of woman is dominated by misogynist discourse" (Alcoff, 1997, p. 330). This traditionalist discourse manipulates the religious story according to the desires of the patriarchal culture.

To deconstruct this misogynist vision, feminist discourse observes motherhood not as a punishment as stated in The Bible, but a distinguished feature attributed to women as a part of their biological capacity (Weedon, 1999, p. 11), which also parallels with the vision of Islam presenting mothers as holy creatures in The Qur'an and in the Hadith. The Prophet Muhammad states that

"Paradise is beneath her [your mother's] feet" (An-Nasa'i, n.d., Hadith 20, 3104). The Prophet Muhammad recognizes mothers as the worthiest of good companionship and recommends that people should be the most dutiful to their mothers. Chris Weedon (1999) claims that motherhood and other feminine features are not signs of inferiority, on the contrary, they are distinguishing elements of women from men (p. 12). Furthermore, women are observed to be "superwomen" for their roles as child-bearers and carers besides the household and outside workloads, and especially the modern women work for double person indeed.

Eating the fruit from the tree of knowledge has consequences, which is described as punishment for women in The Bible. Childbirth is a painful act, Jones (2008) further analyses that having the knowledge brings the pain together with it: "only human females have such regularly dangerous and painful birth- giving [...] because of the overly developed brains and consequently large heads of human infants" (p. 284). This argument indicates that knowledge is a significant burden both physically and mentally, which is depicted as dangerous and pain-giving as well. Nevertheless, being the source of this miraculous act of bringing a new life-form into the world is observed not to be a punishment, but a bliss with a high cost.

Jones (2008) also claims that eating from the tree of knowledge is not a sin, but "the desire for wisdom and the ability to discern between good and bad" (p. 272), which is read as a praised virtue throughout the religious accounts, in The Qur'an and The Bible. Through her freedom of choice to eat the fruit, "Eve is taking the initiative in the transition to maturity or growth into fuller humanity" (Jones, 2008, p. 272). Therefore, woman is depicted as "the first scientist" inquiring for knowledge: "Knowledge comes from serpents and trees and the serpent is active in the construction of knowledge and social reality. The woman plays the central role in acquiring knowledge for humans from the serpent and the tree. Thus, it could be said that the woman is the first scientist" (Jones, 2008, p. 289). This argument is crucial in the representation of the woman that she is not actually a sinner but a conscious, inquisitive and intelligent creature desiring to know the truth via her own experience motivated by her freewill.

After eating the fruit, both Adam and Eve recognize that being naked is something to be ashamed of as human beings, so the knowledge of good and bad gives them the ability to differentiate at first (Jones, 2008, p. 275). From this aspect, the serpent also does not have a role of encouraging humans to a sin, but he just asks a stimulative question to Eve to differentiate this tree among all the other trees in the garden. This question helps Eve to think and act on her own will, which directs them to the planned land to fulfil their duties there. The ability to differentiate good and bad will help them in the world.

Taking a broad view to the story of Adam and Eve, Jones (2008) declares that the disobedience of Adam and Eve is not perceived as a punishment, but "as descriptive of the consequences of their action" (p. 270). He clarifies that the constructed missions attributed to man and woman are their future duties on Earth, so they cannot be punishments: "But how can being sent out to 'serve' the land be a punishment, when it fulfils God's intention for humanity" (Jones, 2008, p. 272). It is the manifestation of God's plan for humanity indeed. God's words in The Bible, "putting enmity between Eve and the Serpent", translates that "'distinctions between the animal world and the human world become oppositions.' So an original unity of male and female, human and animal, gives way to oppositional dualisms and exploitation" (p. 271). It suggests that if the unity is sustained despite the enmity and dualistic conflicts causing exploitation of the weaker one, then the peaceful co-existence is possible. Therefore, God's words genuinely should be taken into consideration to keep the unity between male and female, humanity and earth. According to this reading of the story, the act of keeping all living bodies united as a whole is not a crime or sin, but a fulfilment of God's ultimate plans on Earth.

Brayton Polka (2012) investigates the Biblical story from the Kantian view: “as providing, consistent with his own philosophy, a truly ‘intelligible’ account of the ‘transition’ of humankind from nature to freedom, from ignorance to reason, and so of the dignity of human beings who are to be treated as ends in themselves by all rational beings (including God)” (p. 935). Therefore, the act of eating fruit from the tree of knowledge serves a role of “transition” bridge directing humans from ignorance to reasoning with their own free will and from an unquestioned obedience in heaven to a challenging life full of choices in the world. Glenn (1977) also concedes this view with an interesting metaphorical retelling of the creation story: “the Garden of Eden represents the womb, Adam is the fetus, Eve symbolizes the placenta, the serpent is the umbilical cord, and the Fall of man (that is, the birth of man) brings his blissful pre-natal life to an end! (p. 183). According to Glenn’s analysis, the story takes place in the pre-birth stage. The serpent links humankind to the outside world, and Adam, together with his companion, travels from the comfortable womb to a world full of difficulties but realities in the predestined future.

CONCLUSION

This paper has analysed the representation of woman derived from the story of Adam and Eve in the religious accounts, basically in The Qur’an and The Bible. It is observed that there has been a misogynist unfairness towards woman due to her being the first sinner tempted by the serpent as given in the creation story in The Bible. The research shows that main source Islam, The Qur’an, does not blame Eve for the fall from the paradise, on the contrary, the moral lesson for all humanity is emphasized with the mercy of Allah. On the other hand, The Biblical details are read to be referring the wickedness of Eve by listening the temptation of the serpent and convincing her husband to commit the same sin likewise. Most of the traditional interpretations of the story are based on The Biblical account to put the blame on the woman to accomplish the oppressive desires on them. However, the distinctive interpretations of the story show that it is the male-oriented vision accusing the woman. The feminist discourse reveals that there is actually no sin to be blamed but a unique plan is accomplished via a questioning, curious and intelligent woman. Unfortunately, the western civilization based on the patriarchal domination has abused the insulting stories for women to ensure their authority over them. The feminist criticism reveals that the dominant male-oriented culture observes females as passive, submissive and inferior “second sex”. It is the civilization and western culture which flourished this myth of woman as the sinner from the beginning. The roles defined in The Genesis as punishment to the serpent, the woman and the man are defined to be their innate distinctions from other creatures indeed. The ecofeminist reading of the story claims that woman and nature are put into the same category to be oppressed and abused by the male authority. Their exploitation is rejected by the contemporary evaluations, on the other hand, the serpent and the woman are connected to the wisdom. By acquiring the ability to differentiate the good and evil, humans are prepared for their mission on Earth by fulfilling God’s plan for them. The study concludes that womanhood and motherhood are neither curse nor punishment, on the contrary, they are privileged features of the wise female body.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	Aileme ve arkadaşlarıma desteklerinden ötürü minnettarım.
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	I am grateful to my family and friends for their support.
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Alcoff, L. (1997). Cultural Feminism Versus Post-Structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory. in L. Nicholson (Ed.), *The Second Wave: A Reader in Feminist Theory*. (pp. 330-355). Routledge.
- An-Nasa’i, Ahmad. (n.d). *Sunan an-Nasa’i: Book 25, Volume 1. Hadith 20, 3104*. Retrieved from: <https://sunnah.com/nasai:3104>, (Accepted: 08.09.2023).
- Beauvoir, S. D. (1953). *The Second Sex*. H. M. Parshley (Trans.). Jonathan Cape.
- Cixous, H. (1976). The Laugh of the Medusa. (K. Cohen & P. Cohen, Trans.). *The University of Chicago Press*, 1(4), 875-893.
- Genesis, Old Testament, Douay-Reims Version: Retrieved from: <https://unbound.biola.edu/index.cfm?method=searchResults.doSearch>, (Accepted: 14.11.2014).
- Glenn , J. (1977). Pandora and Eve: Sex As the Root of All Evil. *The Classical World*, 71(3), 179-185.
- Jones, A. W. (2008). Eden for cyborgs: Ecocriticism and Genesis 2–3. *Biblical Interpretation*, 16, 263-293.
- Kılıç, V. (2023). Havva’nın Doğa ile Diyaloğu: John Milton’un *Kaybolan Cennet (Paradise Lost)* Şiirine Ekofeminist Bir Yaklaşım. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 557-569.

- Manly, S. (2007). Mary Wollstonecraft and her legacy. In G. Plain & S. Sellers (Eds.). *A history of feminist literary criticism*. (66-84). Cambridge University Press.
- Milton, J. (2001). *Paradise lost*. Global Language Resources. (Original work published 1667)
- Polka, B. (2012). The fall of Adam and Eve: A transformative critique of culture. *The European Legacy*, 17 (7), 935–939.
- The Qur'an. Retrieved from: <https://quran.com/4>, 25.09.2023.
- Weedon, C. (1999). *Feminism, theory and the politics of difference*. Blackwell.
- Wollstonecraft, M. (2017) *A vindication of the rights of woman with strictures on political and moral subjects*. Jonathan Bennet. (Original work published 1792)

Linguistic Colonialism in *the Tempest* by William Shakespeare*

Asst. Prof. Dr. Derya Biderci Dinç

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9443-7136>

Istanbul Topkapi University Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of English Language and Literature, İstanbul – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 19.08.2023

Accepted: 25.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Imagology

Learning to Curse

Linguistic Colonialism

New Historicism

The Other

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71928>

Abstract

The Tempest by William Shakespeare is a classical play that deals with various themes including, colonization, power, language, confinement, freedom, revenge, and nature. In this article, *The Tempest* is examined in terms of linguistic colonialism; Shakespeare's portrayal of the complex dynamics of linguistic oppression and resistance in the colonial context is examined in this article. The article explores what happens when the colonized come to understand and use their European masters' languages. The main focus of the analysis is the relationship between Prospero and Caliban, the master and the slave, the colonizer and the colonized, the white and the black. It reveals an imagology study through the analysis of the characters and their linguistic interactions, it explores the Western image of the New World as a land of supernatural and exotic and the ways in which the inhabitants of this region are portrayed as wild, uncivilized, and powerless. The land and the inhabitants of the New World are placed in a dichotomous opposition to England and the English people who are presented as embodying the Western values of reason, civilization, organization, and active implication in a changing world. In this context, the article considers the notions of Caliban's backwardness and underdevelopment, with a particular focus on discovering what sort of an image of the New World is implemented in the minds of its Western audience. This study provides not only depictions of a specific nation or character but also insights into the imagologies surrounding the New World and Renaissance Europe. Moreover, while exploring the theme of linguistic colonialism within the play, it sheds light on how language is used as both a tool of domination and control by the colonizers over the colonized by tracing the trajectory of the essay *Learning to Curse: Aspects of Linguistic Colonialism in The Sixteenth Century* by Stephan Greenblatt. This article uses Greenblatt's essay's new historicist analysis to understand the historical background that *The Tempest* is a product of the Renaissance.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Biderci Dinç, D. (2023). Linguistic Colonialism in the *Tempest* by William Shakespeare. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 91-106.

William Shakespeare'in *Fırtına* Adlı Eserinde Dilsel Sömürgecilik*

Dr. Öğr. Üyesi Derya Biderci Dinç

İstanbul Topkapı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 19.08.2023

Kabul: 25.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

İmagoloji

Lanet Etmeyi Öğrenmek

Dilsel Sömürgecilik

Yeni Tarihselcilik

Öteki

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71928>

Öz

William Shakespeare'in *Fırtına*'sı, sömürgeleştirme, güç, dil, esaret altına alma, özgürlük, intika ve doğa gibi çeşitli temaları ele alan klasik bir oyundur. Bu makalede, *Fırtına* dilsel sömürgecilik açısından; Shakespeare'in sömürge bağlamındaki dilsel baskı ve direnişin karmaşık dinamiklerini tasvir etmesi incelenir. Makale, sömürgeleştirilenlerin Avrupalı efendilerinin dillerini anlayıp kullanmaları durumunda neler olacağını araştırır. Analizin ana odağı Prospero ile Caliban, efendi ile köle, sömürgeci ile sömürgeleştirilen, beyaz ile siyah arasındaki ilişkidir. Karakterlerin ve onların dilsel etkileşimlerinin analizi yoluyla, Batı'nın Yeni Dünya'yı doğaüstü ve egzotik bir ülke ve bu bölgenin sakinlerinin vahşi, medeniyetsiz ve güçsüz olarak tasvir edilme biçimlerini araştırarak bir imagoloji çalışması ortaya koyuyor. Yeni Dünya'nın toprakları ve sakinleri, Batı'nın akıl, uygarlık, örgütlenme ve değişen dünyada etkin olma gibi değerlerinin vücut bulmuş hali olarak sunulan İngiltere ve İngiliz halkıyla ikili bir karşıtlık içinde konumlandırılmaktadır. Bu bağlamda makale, Caliban'ın geri kalmışlığı ve az gelişmişliği kavramlarını ele alır ve özellikle Batılı izleyicinin zihninde nasıl bir Yeni Dünya imajının oluştuğunu keşfetmeye odaklanır. Bu çalışma, yalnızca belirli bir ulusun veya karakterin tasvirlerini sunmakla kalmaz, aynı zamanda Yeni Dünya ve Rönesans Avrupa'sını çevreleyen imgeleri de ele alır. Oyundaki dilsel sömürgecilik temasını araştırırken, Stephan Greenblatt'ın *Lanetlemeyi Öğrenmek: Dilbilimin Yönleri On Altıncı Yüzyılda Sömürgecilik* adlı makalesini kullanarak, dilin, sömürgeciler tarafından sömürgeleştirilenler üzerinde hem tahakküm hem de kontrol aracı olarak nasıl kullanıldığına ışık tutar. Ayrıca, Greenblatt'ın makalesinin yeni tarihselci analizini kullanarak *Fırtına*'nın Rönesans'ın bir ürünü olduğunu ortaya koyar.

INTRODUCTION

The Analysis of Imagology

This article analyzes colonialism in *The Tempest* by Shakespeare, its main focus is on linguistic colonialism. While analyzing the role of language in colonization, it reviews the use of an imagological perception and perspective in *The Tempest*. Imagology plays an essential role in shaping the perceptions and the identities of the characters, especially within the context of colonialism and cultural encounters in the play. It functions as a lens through which Shakespeare explores the complexities of identity, cultural encounters, and the consequences of manipulating perceptions for political and personal gains. It examines how Shakespeare, as an image creator, constructs the images of 'the other' in the play. He encourages the audience to reflect on the interplay of image and reality. He masterfully employs imagology to investigate themes of power, sovereignty, control, and dehumanization of 'the other.' The play proposes images and stereotypes that reflect the prevailing attitudes of the Renaissance period towards foreign lands and their inhabitants. While Prospero, the protagonist, enhances the colonizers' discourse of superiority, Caliban and Ariel are the embodiment of the 'otherness' in the play. The play includes the portrayal of Caliban as primitive, uncivilized, and savage and Ariel as an exoticized representation of indigenous or colonized cultures.

Imagology, which has been known as image studies, explores the characteristics that have been ascribed to a particular nation by another nation. It utilizes concepts and methods to focus on the ways in which certain congenital characteristics are stereotypically attributed to certain nationalities. In Western culture, there has been an essentialist interest in national or ethnic characters. This interest has taken its origin from the idea that each nation or ethnic group is characterized by its own different, distinct, and distinguishable character. The essentialist and specialist images and self-images have been transformed into a methodology under the name of imagology in comparative literary criticism in the 20th century. National cultural differences appear to be studied in terms of attitudes and perceptions rather than essences. National cultures and nationality become symbols of identification rather than identities. And these perceptions and identifications are subjective constructions rather than objective essences, this has also influenced cultural and social studies and literary works. With the re-emerge of nationalism, image studies come to the fore in recent years, it is more open to study the discursively constructed characters of many social and cultural values. It studies the construction and representations of the national characters in literature, and how certain congenital characteristics are stereotypically ascribed to certain nationalities in literary discourse.

In light of this information, imagology deals with the critical analysis of cultural stereotypes and studies cross-national relations in terms of reciprocal perceptions, images, and identifications as expressed in literary discourse. It offers an analysis of national identity as collective self-images and deconstructs nationalism, national identification, ethnocentrism, and essentialist inheritance that have been constructed by others. The images are not the reflections of reality, they are constructed rhetorically by ideological, political, and social factors. People build images about each other, and the main basis of building images is the notions of the self and the other. The self and the other are dialectically connected to each other. The conceptual and mental image of the other is constructed as a polar opposition to the self. The other is the one who is different in gender, religious background, race, or nationality, and the otherness may be applied to an individual, a group, a country, or a nation that marks the images of enemies, savages, and opposing groups. The awareness of self cannot be accomplished unless it is placed against the other. The reason behind producing the other is a part of insisting on self-identity and fulfilling certain emotions of victimization, passivity, inferiority, and superiority.

In literary works, the representation and portrayal of the other is not always an innocent writing practice, it is socially invented to draw a borderline between the other and the self. In *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters*, Manfred Beller and Joep Leerssen provide an overview of the literary and cultural representations of national characters. They state that imagology is “technical neologism and applies to research in the field of our mental images of the Other and of ourselves” (2007: xii). The image, which “is mental pictorial representations” (qtd. In Beller & Leerssen.2007:4), is a set of ideas in our mind or written works about other people in certain historical and cultural time frames rather than what they are. In this respect, the context in which the author deals with “the other” determines the method of image study. Within the scope of colonialism, the social and cultural structures of the societies have changed, the perception of other nations, cultures, societies, or ethnicities has been affected as a result of this, and the image of “the other” has been created. “the European perspective on distant nations and societies are prospectively and eurocentrically foreshortened, and... reduce real-world complexities into simplified clichés even more drastically than is the case in the intra-European process of cross-cultural stereotyping”(Beller & Leerssen.2007:xiv). As asserted in this quotation, in European literature and culture, the character that is stereotypically attributed to the group, nation, and ethnicities takes shape in a discursive environment. The images of non-European regions and nations are not social or cultural realities, they are representative of discursive conventions that European nations created for themselves and the other nations.

In *The Tempest*, Shakespeare reflects on the construction and the perception of other nations and cultures in the context of colonization. This study explores the explicit and implicit, fictional and non-fictional identifying characteristics and qualities that have been attributed to Ariel, and Caliban by Shakespeare. The concept of imagology is connected to linguistic colonization, reflecting the broader theme of colonialism within the play. Imagology includes the creation of images through the use of language to shape perceptions and enhance the colonizers’ sovereignty and dominance. Prospero’s use of magic to influence and control the perception of ‘the other’ is akin to the employment of discursive language. Prospero’s mastery of verbal and magical language grants him to assert his sovereignty and authority over Caliban and Ariel, he renders them subservient, submissive, and obedient through linguistic manipulation. Thus, Shakespeare utilizes imagology to underline the power dynamics inherent in colonialism in which language functions as an instrument to control and dominate ‘the other.’ Shakespeare reflects on how the colonizers maintain their oppressive and dominant role over the colonized through the use and manipulation of imagery and language. Shakespeare illustrates the imagological description of ‘the other’ through the characters’ use of language. Caliban’s language is presented as rough and undeveloped, sketchy and subhuman, Shakespeare sustains the stereotype of the colonized as undeveloped, subhuman, and inferior. On the other hand, Ariel has an ethereal and poetic language, representing the exoticization of indigenous cultures.

Learning to Curse By Stephen Jay Greenblatt

The article aims to explore the colonization of the language. Stephen Jay Greenblatt’s essay *Learning to Curse: Aspects of Linguistic Colonialism in the Sixteenth Century* is incorporated in this article to add scholarly support to the analysis and the arguments. The American literary critic, theorist, and scholar Greenblatt deals with New Historicism, Shakespeare, Culture, and Renaissance as study fields. He is known for his work *Will in the World*, which is a biography of Shakespeare. His studies of the Renaissance made him a major figure in the area of New Historicism. He is known as one of the founders of New Historicism. Since he formulated this term in the early 1980s, New Historicism has been an influential practice in the discipline of literary studies. He often refers to it as “cultural poetics”(2007:28) New Historicism situates a literary text within the political, social, religious, and

cultural situation of the period in which it is written. Literature is the product of cultural power operations, social, and political, it cannot be isolated from the world around it. With New Historicism, the notions of history, and culture are reinterpreted, and the notion of literature as a privileged and apolitical writing is revised to develop a new approach to literary studies. According to this new approach, literature no longer maintains the foreground and history no longer remains as the background. History and literature occupy the same area and have the same importance, the privilege of the literary text is refused. Moreover, new historicists study literary texts in parallel to other literary and non-literary texts of the same period from diverse fields.

New historicism has effects on literary studies of the Renaissance and Romantic periods. In *Learning to Curse: Essays in Early Modern Culture*, he exposes the Renaissance world and asserts that the art of the Renaissance can only be understood in its context. His writing places the literature within the context of cultural and historical understanding. He does not view history as a set of fixed facts that furnish the background of a work of art, he deals with the history recorded and represented in documents, and he examines all sorts of elements in history that previous critics ignored. The events of history are subject to interpretation and as important as the works of art that are produced at the same time, therefore, his writings go back and forth between literature and historical events to present their interrelation. Greenblatt combines historical techniques with textual analysis, he engages with authors and the issues, including otherness, cultural identity, the role of imagination in constructing national and personal identity

Greenblatt explores new historicism's use of storytelling and anecdotes. He refers to Joel Fineman who asserts that the anecdote "determines the destiny of a specifically historiographic integration of events and context" (Greenblatt, 2007:31). This use of anecdotes in new historicism shifts the boundary between literature and history and frames the historical context in which a literary work is set. Greenblatt states that "[t]he historical anecdote functions less as explanatory illustration than as disturbance, that which requires explanation, contextualization, interpretation" (2007:32). This helps to understand history and literature as a whole rather than a sequence of events, Greenblatt discusses, "by making the effect of the real" (2007:32), history cannot depart from the literary work but strengthen it. A literary work generates pleasure, he questions whether literary pleasure is the main principle for a literary work to survive or not, he concludes that it cannot survive outside of history.

This article focuses on the analysis of linguistic colonization and the construction of the other by examining Greenblatt's essay, *Learning to Curse: Aspects of Linguistic Colonialism in the Sixteenth Century*, In this essay, he discusses the period in which Spenser and Shakespeare wrote. Focusing on the relations between power and language, he deals with linguistic colonialism in fictional nonfictional colonial writings including journals, chronicles, and literary works.

In his essay, Greenblatt refers to the citations by a number of Spanish, Portuguese, and English authorities, missionaries, and laymen's approaches, responses, and engagement with the native languages and cultures in the standard historical documents and texts of the early 16th century. Literary texts are placed within the frame of non-literary texts. Co-text which is the interrelated non-literary texts of the same historical period takes the place of context. Greenblatt insists that someone who wants to understand 16th and 17th-century writings must deal with the ways the texts are connected to the network of ideas, practices, and institutions of Renaissance culture. Renaissance texts mirror a coherent worldview that was held by a whole population. He refers to these written texts to search that that language is a tool to activate Europeans colonization of 'the other.' He reveals linguistic colonialism as part of the colonial conquest, conversion, and settlement.

Greenblatt begins with Samuel Daniel's long philosophical poem *Musophilus* (1599), Daniel proposes the possibility of enriching the unknown nations in the New World with the treasure of the

European tongue, he says: "And Who in time knowes whither we may vent/The treasure of our tongue, to what strange shores/This gaine of our best glorie shal be sent,t'inrich vnkowing Nations with our stores?" (Greenblatt, 2007:50). In his proposal of the civilizing process of the future, Daniel claims that the colonizers must have a linguistic mission to propagate English speech, to refine the natives with the accents of European languages. In the first grammar book of the modern European languages, *Grammatica*, Antonio de Nebrija writes that "language has always been the partner of empire" (Greenblatt, 2007:51). The language is used as the main instrument of imperialism. Greenblatt refers to Columbus's journal entry, in which he writes that the Indians could easily be their servants and converted to Christianity as it seems to him that they don't belong to any religion (Greenblatt, 2007:52) and he implies that the natives don't have any language, he indicates that they will teach them how to speak and believe in God. In his chronicle, Robert Fabian writes that three savages, who were clothed in beasts' skins, were presented to Henry VII. They ate raw flesh and spoke an unfamiliar language that no man could understand. This animal-like description of the Indians is an example of the typical English view of "the other." Gorge Best reports that in *the Origins of the Indians*, Gregoria Garcia chronicles the missionaries who helped Indians invent new tongues. There are many attempts to treat Indian speech as something that couldn't be understood. The languages in the new world are difficult so the missionaries believed that Satan helped them to invent new languages, thus disturbing the practices of a Christian missionary. And when the Indians could come to understand and endeavor to their European masters' languages, the barbarous natives were strange in their manner of speech and mispronounced the language of the other.

In the intellectual and popular circle and non-literary writings, the inhabitants of the new world, Indians, are described without a language and culture of their own, or else "Indian speech was close to gibberish" (Greenblatt, 2007:50). even though Indians have the language, Europeans do not accept it as a proper language. The European's observations of the Indian language were close to meaningless or animal-like sounds and they could be hardly distinguished from beasts. This is akin to the Wild Man figure in medieval European culture. The intellectual circle and popular culture keep the conceptions of the Wild Man alive in the Renaissance, the wild man's main feature is being speechless as in *The Faerie Queen* by Spenser. When Spenser's salvage man in Book VI of *The Faerie Queen* wishes to express his compassion for a distressed damsel, "Came to her creeping like a fawning hound,/And by rude tokens made to her appeared/His deep compassion of her dolefull stound,/Kissing his hands, and crouching to the ground" (1995:908). He kisses his hands and crouches low to the ground. The wild man cannot speak, so he is described as an animal because language is one of the pivotal ways of distinguishing between man and beast. The wild man in medieval literature is lost in the woods like an infant, his language problem is a consequence of his environmental condition. Europeans recount their encounters with the peoples of the new world, acting on the legendary wild man who lives beyond civilized life, untouched by the development of human culture. Greenblatt shows that silence, speaking of unfamiliar or inapprehensible language is a characteristic of the literary savage as seen in the writings of Spenser and Shakespeare.

Europeans act out to the Indians in the New World through their approach to the wild man legend. Indians are identified as wild men or wild animals and this supports the view that the Indian language is descended from savages. Their speech is believed to be the remnants of a lost language. They say their languages are not developed to explain Christian doctrine and spirit. Their languages are inferior to European languages. Bernadino de Minaya says the Indians are no more than parrots. Pope Paul III, who has significant authority in European society functions to justify the oppression of "the other." He says that natives are "dumb brutes created for our service" and "incapable of receiving the catholic faith" (Greenblatt, 2007: 60). He indicates that natives are created for their servitude. It is seen

that when they accept that Indians have language, they find reasons to corrupt it. The Renaissance Europeans projected their fantasies of the wild men on the Indians who are discursively constructed as subhuman, incapable of receiving the true faith.

There is a persistent impression that the inhabitants of the New World are without a language and culture of their own. Colonialist writers in their works engage with this illusion. They assume a civilization mission of imposing their culture, language, religion, and manner on the 'wild nations' to rescue them from their fierce and native barbarousness. They aim to convert Indians' barbaric violence into humanism through the eloquence of the Europeans and their languages. They consider the spread of English as a gift of inestimable value, they don't think of it as a conquest. They believe that the natives should volunteer to abandon their languages as they are primitive imitations. The natives are "a tabula rasa ready to take the imprint of European civilization" (Greenblatt, 2007:79). The natives in the new world are described as naked and simple people, in the eyes of the Europeans, the nakedness of the Indians is the symbol of their being culturally naked. The Europeans believed if they gave freedom to the Indians, they could return to their old ways. However, that is only a reason to justify their colonization of the other.

In the early accounts of the New World, native people are described as savages who make strange noises. The observers of the Indians assume that their languages represent the truth, Indians are defective in speech. The denial of the language barrier; the denial of the Indian language in the 17th century brings out a search for theological universality. There is a single faith, text, and reality: Requerimiento, pseudo-unity of humankind, It refers to the language barrier in the story of Babel. This means the collapse of humans' unique identity that is granted by God. The colonizers intended to re-establish the order and recreation of one language before Babel Tower's fall.

This article uses Greenblatt's essay's new historicist analysis to understand the historical background of *The Tempest*. *The Tempest* is a product of the Renaissance period. Greenblatt's anecdotes stem from Renaissance colonialism, by highlighting the relation between *The Tempest* and co-texts, revealing the dominant beliefs or values of colonial Europe. *The Tempest* as a Renaissance text mirrors a coherent worldview that was held by a whole population, as we see in Greenblatt's essay. It reflects the worldview of the Renaissance people, their desire to colonize "the other" and their relations with each other. The Indians in these written accounts speak less often than they are written about, in other words, they are created in minds and constructed discursively in the texts.

The introduction part of the article provides information concerning colonization, language, and imagology which fits the theme of the article. It is subdivided into two parts that deal with imagology and linguistic colonialism in light of Greenblatt's essay. The following part of the article develops and supports the thesis of the essay by presenting examples and analysis of the play, it explores *The Tempest* as a product of the Renaissance period. The conclusion part restates the consequences of colonialism for both colonizers and the colonized, the colonization of the language, and the explicit and fictional identifying characteristics and qualities that have been attributed to Caliban and Ariel by Shakespeare.

European Representation of the New World and Linguistic Colonialism in *The Tempest* by Shakespeare

The Tempest explores issues such as colonialism, power, subjugation, and dominance. This part aims to analyze linguistic colonialism in the play. Shakespeare chooses colonialism as the frame for this play, reflecting the existing ideologies of colonization and addressing the colonization of the other. He addresses the encounter of the Englishman with the other in the New World in the play. He portrays the relationship and the conflict between the colonizer and the colonized, between two distinct worlds; the old world and the new world. The colonial aspects of the relationship between Prospero and

Caliban are discussed in relation to language. In the expression of the colonial discourse, Shakespeare takes the images of the new world as the main object of linguistic expression, the national images are blended in Prospero's language in his expression of his authority and the inferiority of the others on the island. While analyzing and interpreting the linguistic colonization in the play, this article also discusses what happens when the native or the other learns the imposed language.

This article analyses *The Tempest*, in terms of new historicism. It was written in 1611 so it is related to the institutions, symbols, and ideologies of the Renaissance period. When Shakespeare wrote *The Tempest*, the issue of British exploration and colonization of the New World had already begun. The play's context is colonial context. As Maguire states:

The Tempest investigates colonialism and the politics and ethics of assuming ownership of a land that is already inhabited. The issue was topical in 1610 when *Tempest* was written: England had established the colony of Virginia in 1609, with an expedition whose flagship was lost for almost a year, having run aground on Bermuda. (2004: 216)

The play was written at the time of England's overseas expansion, the exploration of the world, there were many expeditions to the new world. Therefore, the play is to be read in the context of growing competition among the imperial powers in exploring, mapping, and exploiting the New World. The imperial expansions of Ottoman and Spanish powers and Barbary pirates in the Mediterranean troubled the world and raided merchants' vessels, British merchants fell prey to them easily. Therefore, Queen Elizabeth encouraged expeditions that looked for new channels and new sea routes for English trade. During these expeditions, English piracy threatened and attacked the Spanish colonies in the New World. Therefore, the British people encountered other peoples and this led them to affirm their national identity before any settlers set foot in the New World. They assumed a distinct national entity by placing themselves against other nations, refusing and rejecting all that is alien, exotic, and other. Grazia and Wells have noted that

Elizabeth's reign witnessed the first major period of England's expansion, initiating and encouraging an overseas empire that continued until the late twentieth century, and many plays of the period carry indicators of the early modern fascination with foreign shores, exotic peoples, and global wealth. From *Titus Andronicus* to *The Tempest* Shakespeare's work repeatedly turns to themes touching on the stranger, the alien, and the other, and often deals openly with questions of empire and colony. (2001: 251)

All these historical explorations and expeditions are reflected in the play. The setting of a maritime adventure and being exiled upon a deserted island were two common subjects of Shakespeare's period and inspired Shakespeare's writing. The play is "under the very direct influence of the accounts of the wreck of *Sea Adventure*" (Griffiths, 1983: 159). His reading of the colonists' adventures in the new world, especially a real-life event described by a voyager inspired him. In this event, nine vessels were caught in a cruel tempest while nearing the new colony of Bermuda. "The survivors' story of a shipwreck on Bermuda... provides some details and stimulus for *The Tempest*" (Smith, 2007: 116). New historicists claim that the works including William Thomas's *History of Italy*, Marlow's *Dida*, Virgil's *Aeneid*, Montaigne's *Essay on Cannibals*, John Forio's *A Discovery of Bermuda*, and fairy Tales, myths, and folk tales are the source of Shakespeare's inspiration of *The Tempest*. "The ensemble of fictional and lived practices, which for convenience... simply refer to... as 'English colonialism', provides *The Tempest's* dominant discursive con-texts" (Drakakis, 2005:201). Obviously, all these written or unwritten sources and colonial England were on his mind when Shakespeare wrote this play.

First of all, they are reflected in the setting of the play. The play is set on a remote island though the location is unknown, It is somewhere between Naples and Tunis. It is assumed that the

shipwreck at the beginning of the play takes place in the Mediterranean, as the ship is on its way back from Tunis to Naples. Moreover, Caliban's mother Sycorax's home before banishment was Algeria, at that time, Tunis and other Barbary States including Algeria were under Ottoman control.

The Tempest's unclear setting, the alien, exotic, and uninhabited island, stands for any colonized land, especially for the New World. "The play has long been associated with contemporary voyages to the so-called New World" (Smith, 2007:51). The island's being the New World can be estimated from Ariel's quotation "Bermoothes" (1.2.229) this is the Bermuda of the New World. In Shakespeare's *Indian: The Americanization of Caliban*, Alden T. Vaughan deals with *The Tempest's* Americanisation of Caliban's indigenization, he refers to critics who connect Caliban to the New World and claims that "there are American allusions in *The Tempest* more significant than "the still vex't Bermoothes"(1988:144). Moreover, when she sees one of the shipwrecked companies, Prospero's daughter Miranda says "That has such people in't! O brave new world" (5.1.184), this also proves that the setting is the New World.

On this island, Prospero, the former Duke of Milan, has been living in exile with his young daughter, Miranda for the past twelve years, he has acquired magic powers during his exile on the island. The scholarly magician of the island Prospero uses his magic to create a tempest to shipwreck the men who are responsible for his banishment. The play opens with a ship at sea in a terrible storm and introduces a group of Europeans including Alonso, Antonio, Stephano, Sebastian, Trinculo, and Gonzalo who are on their way to Italy from Tunis. Prospero amazes and frightens the survivors with his art, his main intention is to return home where he plans to retire in peace. The play's central narrative revolves around Prospero's quest for justice and it also provides fertile ground for exploring the theme of colonialism, especially linguistic colonialism.

In the second act, after seeing the ship go down in a storm, Miranda laments the loss of lives on the ship, asking: "If by your art, my dearest father, you have/ Put the wild waters in this roar, allay them" (1.2.1-2). Prospero assures her no harm has been done. He thinks that it is the right time to let Miranda learn about herself, he reveals to her the story of their past and how they come to the island. Prospero, the Duke of Milan, leaves the government to his trusted brother, Antonio, while spending his time learning. His cunning brother Antonio, with the help of the king of Naples, usurps his kingdom. After drifting on a boat, Prospero and his little daughter Miranda find themselves marooned on this island.

Prospero is not only portrayed as an aging magician on a remote island, he is also a Renaissance man, a learned humanist, explorer, and navigator who directs his energies toward territorial expansion. After landing on the island, Prospero captures Sycorax's land and manages to attain a position of power on the island, he rules over the island and subjugates and colonizes the characters Ariel, an airy spirit, and Caliban, the native slave. His capture of Sycorax's land and control of the island and the natives represent the Europeans' desire to subjugate the New World and its natives, "the topicality is more oblique:... Prospero's dominance over his island kingdom in *The Tempest* engages with contemporary discussions about nascent English colonization" (Smith, 2007:132).

Prospero who possesses the power represents the white colonizer, and Ariel and Caliban who are subject to that power, represent the colonized. The article analyses how language is employed as a tool of domination and control by the colonizers over the colonized. Shakespeare masterfully explores the theme of linguistic colonialism through the characters Prospero, Caliban, and Ariel. Prospero manipulates and controls Caliban and Ariel by using his magical powers and language. Caliban and Ariel are two different types of slaves. Their characters serve as reminders of the complex interplay of power, language, and freedom in the colonial context. Caliban's struggle for language and identity, and

Ariel's servitude provide nuanced insights into the dynamics of linguistic oppression and resistance within the colonial framework.

Shakespeare presents Ariel as a symbol of linguistic subservience. Ariel, an airy spirit with magic powers, is enslaved by Prospero, he is bound to obey Prospero's orders as he was delivered from his imprisonment, from the curse of Sycorax by Prospero. By the command of Prospero, Ariel puts the judgment and the will of his master into action. Prospero calls him

Come away, servant, come; I am ready now, /Approach my Ariel... [He lifts his staff] Come!"
And Ariel replies: "All hail, great master, grave sir, hail: I come/To answer thy best pleasure;
be't to fly,/To swim, to dive into the fire...to ride/On the curled clouds, \alighting and botoing\
to thy/strong bidding task/Ariel, and all his quality. (1.2. 85-93)

As seen in this dialogue, Ariel devotes his magical power to serving his master. He helps his master in his pursuit of revenge by orchestrating the storm at the beginning of the play. Ariel's servitude to Prospero is conditional on the promise of eventual freedom, Ariel's freedom is bound to follow the rest of Prospero's orders. However, throughout the play, Ariel never gets his freedom. When Ariel dares to ask Prospero to set him free from his control, Prospero reminds him of his debt. Prospero says: "Dost thou forget/ From what a torment I did free thee" (1.2.250-1) and goes on saying "Thou liest, malignant thing: hast thou forgot/The foul witch Sycorax, who with age and envy/Was grown into a hoop? Hast thou forgot her?" (1.2.255-7) Because of the linguistic manipulation and oppression, Ariel's submissive attitude is restored. He feels an indebtedness towards his master. Ariel is portrayed as the exotic other, Ariel's exoticism attracts the audience, while the national images lurk behind the play. . . In addition, Ariel's songs in poetic language reflect both servitude and longing for liberation. Ariel's use of language recalls the negro's "adorning the Native language with European expressions; using bombastic phrases in speaking or writing a European language" (1965:25) in Franz Fanon's *Black Skin, White Masks*.

Caliban who is the native of the island has been living on the island since his birth. He is the half-human son of the witch Sycorax who was expelled from Algiers due to her magic and evil practices. She is described as "This blue-eyed hag" who "was hither brought with child / And here was left by th' sailors" (1.2.268-70). Despite his rightful ownership of the island, Caliban is put in a position of inferiority in his domain, he is reduced to an uncivilized and primitive creature of Prospero, not a human being. However, Caliban can speak and reveal the physical and psychological dynamics of power relationships. "Prospero is the prototype of the colonizer who not only takes possession of land but also has the power to insist on his construction of events as the truth, while Caliban is the native who dares to talk back" (Charry, 2013:43).

In his most quoted speech, Caliban says:

I must eat my dinner.../This island's mine, by Sycorax my mother,/Which thou tak'st from me:
when thou cam'st first,/Thou strok'st me and made much of me...wouldst /give me/Water with
berries isn't; and teach me how/To name the bigger light, and how the less,/That burn by day
and night: and then I loved thee,/And showed thee all the qualities o'th'isle,/The fresh springs,
brine-pits, barren place and fertile./Curst be I that did so! All the charms/Of Sycorax: toads,
beetles, bats, light on you!/For I am all the subjects that you have,/Which first was mine own
king: and here you sty me/In this hard rock, whiles you do keep from me/The rest of the
island.(1.2.332-45)

With this speech, Caliban asserts his rights to the island, which was passed on to him by his mother, Sycorax. He trusts Prospero and shares everything about the island with him, he tells about the qualities of the island and the crucial things like where to find freshwater springs and saltwater pits. He curses himself for presenting Prospero with all the qualities of the island. He claims that Prospero betrays him by teaching him how to name the sun, and stars and giving him berries. He is aware that Prospero's

prettiness, kindness, and care are only motives of oppression and control and he accuses him of usurpation, for stealing the land that belonged to his mother, he reveals his feelings of betrayal and curses Prospero, for confining him like an animal, a pig, in a cave, not even wood or earth. He says that he used to be a master of himself but now he can't explore his island. He can't explore the place where he belongs. Caliban shows his despair for being alone. Spiritually, he suffers from inferiority. Prospero makes him suffer from physical and psychological pains with his punishments, He complains about his treatment. "Shakespeare invests Caliban with great linguistic prowess. In a single speech, he combines both anger and pain with an elegance and passion reminiscent of that other Shakespearean 'villain', Shylock" (Charry 2013: 54). His speech is an attempt with a rebellious desire to regain his land. He invokes the matter of original ownership of the island and expresses this anger to the unquestioned rule of Prospero when Caliban is given the power of speech. Through the language that was taught to him, he claims his sovereignty and mastery over the island and curses his master.

In response to Caliban's blames and curses, Miranda says:

Which any print of goodness will not take, / Being capable of all ill: I pitied thee,/Took pains to make thee speak, taught thee each hour/One thing or other: when thou didst not—savage!— /Know thine own meaning, but wouldst gabble like/A thing most brutish, I endowed thy purposes/With words that made them known. But thy vile race,/Though thou didst learn, had that isn't which./good natures/Could not abide to be with; therefore wast thou/Deservedly confined into this rock,/Who hadst deserved more than a prison.(1.2.353-63)

Miranda's speaking functions as an extension of the views of his father. She says that she spends time educating him, teaching him to speak, however, he cannot be shaped into anything good owing to having an evil nature and being uneducable. Prospero and Miranda try to justify their actions by insisting that Caliban is inferior to them, Caliban's education is one form of subjugation as the colonialists indicate that reading and writing are the acts of civilization. And the lack of learning is related to wild features. Miranda points out that his ignorance and brutish nature without civilization corrupts any type of moral education. "As far as Miranda is concerned, Caliban simply 'gabbled' before he was taught her and Prospero's language." This recalls the native language's being described as gibberish in the anecdotes in Greenblatt's essay. Miranda also reminds him that their language made him human and that before he was introduced to it he was merely 'A thing most brutish'" (Charry, 2013: 57).

Despite Prospero's attempts to civilize and educate Caliban, his nature cannot be altered. "Prospero's statement that "nurture can never stick" upon the "born devil"... neither human education nor punishment and enslavement have produced virtue in him" (Willis, 1989:285). Caliban is constructed as the epitome of the other about the geographical area and the land that he belongs to. He is no longer a human being but a monster, a noble savage. He is also depicted as a half-animal and called with bestial vices. "A freckled whelp, hag-born, not honored with/A human shape" (1.2.283), "fish and tortoise" (1.2.317). Prospero and Miranda call him "Thou poisonous slave" (1.2.320) and "Abhorred slave" (1.2.253), "my slave, who never/Yields us kind answer" (1.2.308-9), "'Tis a villain, sir, I do not love to look on" (1.2. 310). "Caliban's name is an anagram for cannibal" (Charry, 2013: 52), also it is a term derived from Carib, Caribbean the inhabitants of Caribbean islands, who are associated with savagery and cannibalism. He "has traits of all types of Indian except the most highly civilized".the poet embodies all the beliefs most generally held regarding the Americans and repeated with considerable accuracy the relations between them and the Pioneer colonists" (Clark,1972:282). Caliban is associated with what is primitive, savage, bestial, and uncivilized while Prospero represents civilization and order. The character stereotypically attributed to the inhabitants of Caribbean islands that takes its

shape in the discursive conventions of the European nations is reflected by Prospero, the images of the Caribbean islands and the inhabitants aren't social or cultural realities.

European fantasies about the wild man are used by Shakespeare. He is one of the Europeans who created the natives in his imagination. Caliban is depicted as a primitive and savage creature who struggles with speech. "The point is to identify him with a kind of subhuman freak imagined in Europe even before the discovery of red men in America: the *homme sauvage* or "savage man" (qtd. In Vaughan, 1988: 147). Caliban who was illiterate is similar to the Wild Man figure in Spenser's *The Fairie Queene*. Europeans think that the natives are savage and their languages are incomprehensible, to justify their colonization and impose their language upon the natives, they feel an unusual responsibility to civilize and educate the natives with European language and the Christian institution of civilized life.

The 'savage man' who lived outside of civilization is a figure in literature dating back to the Middle Ages, and Caliban has been influenced by this tradition. He emerges from the monstrous and malformed creatures that appear in the mythology of all traditions, as well as from Renaissance travelers' tales of the oddly shaped humans who supposedly inhabited other parts of the world. (Charry, 2013: 52)

Wild Man is the reflection of Europeans' fears and inner worlds in the Middle Ages, and then, they ascribe these fears in fantastic stories upon "the other." Shakespeare constructs Caliban imaginatively as the representation of the native of the New World.

Furthermore, Caliban not only stands for the natives in the new world but also for African slaves. All his descriptions fit into the discourse of racism created by European colonialists. This demonstrates the characteristic operations of the discourse of colonialism, discourses serve to define the other. Prospero uses racist language to debase Caliban throughout the play, he reminds him of his being his black slave and calls him "the thing of darkness" (5.1.278). Because of the color of his skin, Caliban is associated with evil. While exploring how the colonizers constructed their prejudices about the colonized in general and particularly the blacks, Franz Fanon claims that "In Europe, the black man is the symbol of Evil. Satan is also black" (1965:188). Therefore, Prospero and Miranda define him as a threatening other. Caliban embodies all the savage features and uncivilized behaviors. Charry asserts that "It may be quite unnecessary to precisely identify Caliban's racial or ethnic identity, what matters is that he represents moral and cultural differences against which Prospero is constructed" (2013: 5). Through Caliban's presence, Shakespeare reflects the perceptions and approaches to the otherness and racial and cultural differences that formed the basis of colonialism.

Theoretically, Said's accounts of orientalist discourse inform this analysis. Orientalism deals with the process of the discursive construction of the other, it produces a form of knowledge to help the process of material exploitation of the other. The Orient "is one of its deepest and most recurring images of the Other. In addition, the Orient has helped to define Europe (or the West) as its contrasting image, idea, personality, and experience" (Said, 1979:1-2). This knowledge serves to define the east as the other and the west as its origin. Caliban's character functions as the symbol of all the repressed indigenous people, the other, the eastern, and the black in the colonial context.

Caliban is not only subjected to derogatory and dehumanizing language by Prospero and Miranda but also deprived of his ancestral language. The main reason for that is the power imbalance that is a clear reflection of colonialist attitudes prevalent during Shakespeare's period. European colonizers who regarded their languages as superior and those of the colonized as inferior imposed their languages upon the colonized people. Language becomes a tool to express dominance, Prospero's teaching language to Caliban is only to control and make Caliban a servant. Prospero and his daughter need Caliban to survive on the island so they teach him the language, the master's rule, and the exercise

of his power, and his life depends on the slave. Prospero states "We cannot miss him: he does make our fire, /Fetch in our wood, and serves in offices/ That profit us" (1.2. 311-3). Therefore, Prospero makes Caliban and Ariel depend on him by threatening to use his magic against them. The language he has been taught is primarily used to subjugate him, Caliban is made linguistically dependent on Prospero and his daughter. Nevertheless, Miranda wants him to be grateful to them for having taught him their language, they believe that they bestow their language like a gift upon the savages of the island. Colonizers attempt to legitimize their civilizing mission. "the threatening "other" is used by the colonial power to display its godliness, to ensure aristocratic class solidarity, to justify the colonial project morally" (Willis, 1989: 277).

Greenblatt underlines that Caliban's education and language lessons are an attempt to efface his own culture or to take it under imperialist control. The nearly uninhabited island that is similar to the new world in *Musophilus* presents the sense of possibility to teach a language to the people who land there. For Prospero, this isolated place is an ideal place to school his daughter and to impose his language on the natives. In *Musophilus*, New World is an ideal place to plant the English language, to propagate English speech. Like Prospero's mission, there is a linguistic mission in the poem. Greenblatt is critical that Europeans discard the Indian language as rubbish and destroy specific qualities of their language. They impose their language upon them without asking them whether they want it or not. There is a link between language and culture, when Indians lose their oral tradition, they lose their culture, as they cannot express themselves and transform their culture to the next generations and the imposed language is not suitable to express their culture.

This article examines what happens when natives learn the language of the Europeans. When he is given a language, Greenblatt underlines that Caliban's being a brutish "the other" is confirmed as all he can do with the gift of language is a curse. Learning to curse is a significant phrase to underline that the Europeans see "the other" as cursed creatures so "the other" uses it to curse the Europeans. Caliban says: "You taught me language, and my profit on't/ Is, I know how to curse: the red-plague rid you, /"For learning me your language" (1.2.164-6). Caliban is a rebel and a hero in a Hegelian dialectic of the slave and master. Prospero cannot separate himself from Caliban as their life on the island depends on Caliban.

Prospero teaches him to speak, he doesn't intend to create the feeling of empowerment from language. However, Caliban gets the impression of not being a slave through language. Caliban raises the question of why his master taught him to use language that goes with critical reasoning and thought if he didn't anticipate him to use it. He criticizes Prospero for educating or civilizing him because in doing he takes away his freedom. Language is used to ask for obedience and respect from the subordinated by the colonizers and it is transformed into a form of resistance.

The play thus unexpectedly produces sites of resistance against power even as it makes Prospero's power out to be all-encompassing. Language is one such site, and this makes us aware of how language operates as discourse – it functions in social contexts and is impacted by them, even as it shapes and remakes them. (Charry, 2013:58)

Caliban's use of language points out the complex and relevant relationship between identity and language. "Language becomes his most powerful – and only – weapon against his oppressors" (Charry, 2013:57) Despite the eradication of his native language, Caliban evokes his mother and protests the colonizer with the help of language. "Ironically, it is his masters' language that makes Caliban the complete and articulating subject" (Charry, 2013:57). Caliban effectively utilizes the English language to challenge the colonial project, and the subjugation of the natives through language is transformed into the struggle between the oppressive colonizers and the aggressive colonized. Caliban as a native gains a victory by asserting how he suffers in the hands of Europeans. He resists colonization by the language

that is imposed upon him. This recalls post-colonial writers' using the colonizers' language in their works to respond to the colonizers and deconstruct the colonial ideologies. Caliban questions European colonizing practices, describing the enslavement of the natives by Europeans who took their island. This is an extension of Caliban's learning to curse rather than the absence of language which Spencer and other Renaissance scholars, critics, and writers point out as the identifying characteristic of the wild man. Caliban and other natives can speak. Through a certain control of language, Caliban tries to overthrow the burdens of the construction of his identity as a wild man. Caliban or other colonized people's use of language to curse and question colonialism is not only directed towards the past but also has many implications throughout colonial history.

In addition, when Caliban learns the language of the Europeans, he makes beautiful speeches about his island and his home, he maintains a connection to the island and its natural elements. He is the only one in the play that presents the natural space. He says "The fresh springs, brine-pits, barren place and fertile" (1.2.339) and "let me bring thee where crabs grow; /And I with my long nails will dig thee pig-nuts/Show thee a jay's nest, and instruct thee how/To snare the nimble marmozet: I'll bring thee/To clustering filberts...Young scams from the rock (2.2.167-72). His speeches are filled with vivid descriptions of the island's flora and fauna, emphasizing his indigenous knowledge about the island and his identity.

Prospero's attempt to assert his authority and control Caliban reflects Europeans' desire to control the natives. Prospero feels a moral responsibility for Caliban to teach his language to him, he believes that he civilize him by imposing his language. However, language has been taught to Caliban to subjugate him. This refers to the moral obligations that the colonizers feel, they believe that they are divinely destined to civilize the barbarous, brutish, and wild parts of the world. Prospero feels the same moral obligation to civilize the colonized, he pretends to treat Caliban with gentleness to civilize and humanize him, saying "I have used thee,...the honor of my child"(1.2. 18), the slavery of Caliban is justified with the assertion that they are trying to humanize and civilize abhorred slave. Prospero and Miranda's justifications for their enslavement of the savage Caliban is an allegory of European colonialism. Greenblatt states that the wild man is the distillation of the specific anxieties underlying the three securities provided by the specifically Christian institutions of civilized life in the Christian Middle Ages. The natives appeared to have no family life, no political organization, or settled social life (2007:58). The colonizers believed that If they freed the enslaved Indians, they would return to their old ways when they got their liberty. Paul Brown explains that the "production of the 'masterless man', the ungoverned and unsupervised man without the restraining resources of social organization, an embodiment of directionless and indiscriminate desire" represents a deviation from established norms and values of the society. He goes on to explain that "These and other texts produce a counter-culture within the margins of civility, living in disorder, requiring surveillance, classification, expulsion, and punishment (1985:52). The colonizers or masters believed that the colonized or slaves required surveillance, expulsion, and punishment, the masterless man was a threat to the order and the stability of the society, they used this to justify their colonization and exploitation.

CONCLUSION

The Tempest illustrates colonialism through Prospero's relationship with Ariel and Caliban. The dynamics of the master and the slave, the European and the native, and the self and the other in the characters' interactions dominate the play. Through the power dynamics between Prospero and Caliban, the island's native inhabitants, linguistic colonialism is explored. Prospero manipulates and controls Caliban by using language. His manipulation of the other characters on the island through language asserts his authority. Caliban fits in the role of the enslavement of native people. The medieval concept of the wild man continued to exist in the intellectual and popular culture in the Renaissance.

The Tempest holds up a mirror to colonialism. This article explores what happens when the colonized uses the language of his master. There is the denial of the native's language; the natives are pushed to silence and difference. When they are gifted with the European language, the colonized curses and questions the colonizer. Shakespeare's exploration of linguistic colonialism in *The Tempest* continues to resonate in contemporary discussions of power, colonization, and the enduring impact of language on individuals and communities. It serves as a timeless reminder of the importance of recognizing the role of language in both subjugation and liberation.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Beller, M. & Leerssen, J. (2007). *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters*. New York: Rodopi.
- Brown, P. (1985). "This thing of darkness I acknowledge mine': *The Tempest* and the discourse of colonialism", in Jonathan Dollimore and Alan Sinfield, *Political Shakespeare: New essays in cultural materialism*. Ithaca and London: Cornell U.P, 48-71.
- Clark, C. (1972). *Shakespeare and national character*. New York: Haskell House Publishers Ltd.
- Drakakis, J. (2005). *Alternative Shakespeares*. London and New York: Routledge.
- Fanon, F. (1965). *Black Skin, White Masks*. London: Pluto Press.

- Grazia M. D. & Wells, S. (2001). *The Cambridge companion to Shakespeare*. UK: Cambridge UP.
- Greenblatt, S. J. (2007). *Learning to curse: essays in early modern culture*. New York and UK: Routledge.
- Maguire, L. E. (2004). *Studying Shakespeare a guide to the plays*. USA: Blackwell Publishing.
- Said, E. (1979). *Orientalism*. New York: Vintage Books.
- Shakespeare, W. (2006). *The Tempest*. Yale University Press.
- Smith, E. (2007). *The Cambridge introduction to Shakespeare*. UK: Cambridge University Press.
- Vaughan, A. T. (1988). Shakespeare's Indian: The Americanization of Caliban. *Shakespeare Quarterly*, 39(2), 137–153. <https://doi.org/10.2307/2870626>
- Willis, D. (1989). Shakespeare's Tempest and the discourse of colonialism. *Studies in English Literature, 1500-1900*, 29(2), 277–289. <https://doi.org/10.2307/450475>

Rodop Türklerinin İdeolojik/Sosyalist Türküleri*

Arş. Gör. Dr. Hasan Kızıldağ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7266-6678>

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Samsun – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 17.08.2023

Kabul: 16.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Rodop Türkleri

İdeolojik Türküler

Sosyalizm

Bulgaristan

Sosyalist Kültür

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71843>

Öz

Türküler, içerisinden çıktığı toplumların inanç, dünyayı algılayış, yaşayış ve davranış tarzlarını; millî ve kültürel kodlarını ihtiva eden sözlü kültür ürünleridir. Tarih boyunca söylene söylene değişip dönüşen ve nesilden nesile aktarılan türküler, yeni şartlara adapte olarak versiyon ve varyantlara çoğalmaktadır. Rodop Türklerinin türküleri de bu şekildedir. Rodop Dağları, büyük bölümü Bulgaristan'da bulunan, Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki sıra dağlardır. Bu bölgede yaşayan Rodop Türkleri, Bulgaristan'daki rejimin sosyalizme geçişi ve sonrasında da aynı bölgede hayatini sürdürmeye çalışmışlardır. Balkanlardaki Türk kültürünün önemli temsilcilerinden olan Rodop Türkleri, sosyalist rejimin yaşandığı yıllarda sosyalizmle bağlantılı birtakım ideolojik türküler söylemişlerdir. Genellikle iş ve çalışma türküleri sınıfındaki bu sözlü kültür ürünleri Bulgar sosyalist rejiminin hayata geçirdiği pek çok unsuru bünyesinde barındırmaktadır. Bu türküler, Bulgaristan Türklerinin sosyalizme adapte oluş süreçlerinin ve ideolojik kabullerin sözlü kültürü ne şekilde etkileyebileceğinin göstergeleridir. Bu çalışmada, 1962 yılında Bulgaristan Rodop Türkleri arasından derlenmiş olan ideolojik türkü örnekleri incelenmiş ve sosyalist ideoloji çerçevesinde şekillenmiş olan türkülerin kültürel değerlendirmesi yapılmıştır.

Atf Bilgisi / Reference Information

Kızıldağ, H. (2023). Rodop Türklerinin İdeolojik/Sosyalist Türküleri. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 107-120.

*Ideological/Socialist Folk Songs of Rhodope Turks**

Res. Asst. Dr. Hasan Kizildağ

Ondokuz Mayıs University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Samsun – TURKEY

Article History

Submitted: 17.08.2023

Accepted: 16.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Rhodope Turks
Ideological Folk Songs
Socialism
Bulgaria
Socialist Culture

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71843>

Abstract

Folk songs are oral culture products that contain the beliefs, world perceptions, living and behavior styles, and national and cultural codes of the societies from which they originate. Folk songs, which have changed and transformed as sung throughout history and passed down from generation to generation, multiply into versions and variants by adapting to new conditions. This is also the case with the folk songs of Rhodope. The Rhodope Mountains are the mountain ranges between Bulgaria and Greece, most of which are in Bulgaria. The Rhodope Turks living in this region tried to continue their life in the same area after the transition of the regime in Bulgaria to socialism. Rhodope Turks, one of the essential representatives of Turkish culture in the Balkans, sang several ideological folk songs related to socialism during the years of the socialist regime. These oral culture products, generally classified as work and labor folk songs, contain many elements of the Bulgarian socialist government. These folk songs are indicators of the processes of adaptation of Bulgarian Turks to socialism and how ideological assumptions can affect oral culture. In this study, examples of ideological folk songs collected from Bulgarian Rhodope Turks in 1962 are analyzed, and a cultural evaluation of the folk songs shaped within the framework of socialist ideology is made.

GİRİŞ

Türküler, Türk kültürünün doğumdan ölüme neredeyse bütün kültürel safhalarını, geçiş dönemlerini, aşamalarını; halkın, duygularını, korkularını, dünyayı algılayış biçimlerini, hayata karşı duruşlarını, toplumsal kabullerini velhasıl hayat hikâyelerini en iyi anlatan sözlü kültür ürünleridir. Türkülerin kaynağı doğrudan Türk toplumunun acıları, sevinçleri, korkuları, kaygıları ve sair duygu ve tecrübeleridir. Bu sebeple türkülerde Türk kültürünün kültürel kodlarını görebilmek mümkündür.

Türkülerin, kaynak kişisi, icracısı ve dinleyicisi durumundaki insanların kültürel hayatındaki yeri ve mitolojik dönemlerden günümüze uzanan yüzyıllarda ve bugün için Türk kültürü bakımından önemi, sıradan sözcüklerle ifade edilemeyecek kadar büyüktür (Yakıcı, 2007: 21). Halkın ruh halini, neşesini, derdini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört dizeli ana bölümlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen; manzum ve ezgili anonim ürünlere türkü adı verilmektedir (Kaya, 2007: 741). Halk türküleri, halkın ortaklaşa yarattığı sözlü verimlerdir. Halk türkülerinin asıl mihveri insandır. Türkülerin dili, halk dili dediğimiz imajlı, imalı, engin ve zengin dildir (Güney, 1971: 235-237). Türküler, bir dilin zenginliğini, geçmişini, geleceğini ve kültürünü ortaya koyan; bireyin kendini daha rahat bir şekilde ifade etmesine olanak sağlayan söz varlığını gelecek nesillere aktaran edebî türlerden birisidir (Şahin ve Kayhan, 2023: 71). Türkülerin en önemli özelliği ezgidir. Ezgilerin (küylerin) en azından bir kısmı geçmişte doğrudan kan bağıyla Türk topluluklarının en önemli kimlik yapıcı ve taşıyıcı unsuru ve sembolü olduğu anlaşılmaktadır. Türküler ve ezgileri Türk topluluklarında topluluğun “biz” ve “bizim” bilincini oluşturmada ve devam ettirmede sözünü ettiğimiz ezberlemeye dayalı “ortak metin”leştirmeyi tekrarla veya “nakarat”la sağladıkları açıkça ortaya çıkmaktadır (Çobanoğlu, 2010: 48). Türkülere Doğu ve Kuzey Türkleri aynı kökten gelen “yır” veya “cır” adını vermişlerdir. Batı Türkleri, Türk kelimesinden doğan ve Türklerle mahsus ezgi (melodi) manasına gelen “türkü”yü kullanmaktadırlar. Bu kelimeden icat etmek manasına gelen “türkü yapmak” deyimi türemiştir. Türküler, umumiyetle herkesin anlayabileceği ortak, sade ve tabii bir dille, hece vezni ile söylenmekte veya yazılmaktadır (Elçin, 2004: 195).

Adile Kurt Karatepe’ye göre türküler, bizi biz yapan, bu toprakları bize vatan yapan, üzerinde bütün milletimizin mutabık kaldığı kutsal birer emanettir. Anonim türkülerimizin yanı sıra âşıklarımızın, ozanlarımızın, şairlerimizin, mutasavvıflarımızın türkü olmuş şiirleri de vardır. “Mızıka Çalındı Düğün mü Sandın”, “Yemen Bizim Neyimize”, “Çalın Davulları”, “Karlı Dağlar Karanlığın Bastı Mı”, “Ey Güzel Kırım”, “Göç Göç Oldu”, “Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri”, “Hey On Beşli”, “Gesi Bağları”, “Kürdün Develeri Çekilir Dağa” gibi birçok türkünün hikâyelerini dikkate aldığımızda türküler birer tarihî vesika olarak değerlendirilebilir. Zira “Türk insanının yazılmayan romanı türkülerde saklıdır” der; A. Hamdi Tanpınar. Ölen hayvanın arkasından bile ağıt yakmıştır Anadolu insanı. Aşk, kahramanlık, zulme isyan, gurbet, sosyo-ekonomik düzen, doğa sevgisi, ölüm ve ölüm karşısında duyulan elem, tasavvufi ahlak, inanç, örf... Hâsılı insana ve tabiata dair gerek fitrî gerekse tarihten süzülüp gelen ne varsa hepsi türkülerin ana temasıdır (Kızıldağ, 2023: 69). Türkünün taşıyıcılık özelliği çift yönlüdür. Birincisi, türkü, tarihin ve kültürün öğelerini millî kültür formatına dönüştüren bütün değerlerin taşıyıcısıdır. Bu değerler, başta dilin kendisi olmak üzere tarihsel olaylardan kişilere, inançlardan inanışlara, duygu ve düşüncelerden deneyimlere, kadından erkeğe, evlattan ecdada, doğumdan ölüme, süreklilikten değişime, sözlü hukuk olan töreden gelenek ve göreneklere kadar geniş bir yelpazeye yayılır. İkincisi ise türkü, yine kültürün temel taşıyıcısı olarak kendisini; yani icrası, icracısı/ sanatsal, edebî müzikal ve kültürel özellikleriyle birlikte yeniden ürettiği türküyü, bizzat kendisini dünden bugüne, bugünden de yarına taşır. Bu bakımdan türkü, doğası gereği çok yönlü bir dinamizme sahiptir. Türkü, millî kültür bağlamında geçmişten alıp bugüne taşıdığı birçok öğeyi geleceğe aktarma yeteneğine de sahiptir. Bu öğelerin başında da dil gelir (Çevik, 2014: 71).

Kültür ve duygu aktarıcısı olan türküler, Türk dünyasının tamamında toplum hayatının izlerini taşımak ve toplum hayatında tesir bırakmak bakımlarından oldukça önemlidir. Bu bakımdan Türk dünyasının neresine gidilirse gidilsin, türkülerin ortak bir bakış açısını ve kültürel geçmişi yansıttığı görülür. Balkanlardaki Türkler ve türküleri de bu bakımdan önemlidir. Balkanlardaki Türk varlığının önemli bir parçası olan Bulgaristan Türkleri de türküler bakımından zengin bir hazineye sahiptir. Özellikle Rodop dağlarının eteklerinde, çevresinde yaşayan Bulgaristan Türkleri, hem ortak Türk kültürü unsurlarını hem de Batı dünyasıyla iç içe olması sebebiyle bu kültüre dair bazı nüansları türkülerinde barındırmaktadır. Rodop Türklerinin türkülerine bakıldığında, Türk kültürünün en yaygın motiflerini görebilmenin yanı sıra, tarih boyunca yaşadıkları sosyo-kültürel ve siyasi hadiseleri tespit edebilmek de mümkündür. Bu bakımdan Rodop Türklerinin türkülerine bakıldığında, gerek Balkan savaşlarıyla temelleri sallanmış ve yıkılış sürecine girmiş Osmanlı Devleti'nin son dönemleri, gerekse Balkan coğrafyasındaki isyanlar ve işgallerin izleri görülecektir. Bunların yanı sıra Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını ilan edişinden sonraki çalkantılı dönemlerin izleri de bu türkülerde yer almaktadır. Hem ikinci dünya savaşı sonrasında kurulan çok kutuplu dünyanın hem de Bulgaristan'da kurulan sosyalist rejimin türkülerdeki yansımalarını kolayca görmek mümkündür.

Bulgaristan Türklerinin Tarihi

Araştırmacılar Osmanlı Devleti'ni bir Asya devletinden ziyade Balkan devleti olarak tarif etmektedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yeri ve ilk yayılma alanlarının Balkanlar dolaylarında gerçekleşmesi, bu yaklaşımı güçlendirmektedir. Bulgaristan da Osmanlı Devleti'nin ilk yayılma alanları içerisinde yer almaktadır. Bulgaristan Türkleri ise Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki çoğunluğu göçer-evli Türk boylarının yeni fethedilen bölgelere iskânı çerçevesinde özellikle Rodop dağları ve çevresine yerleşmiştir. Bu iskân durumu, Türklerin bugünkü Bulgaristan'a ilk yerleşmeleri değildir. Türkistan (Orta Asya) dolaylarından gelen Türkler, Büyük Hun İmparatorluğunun çökmesinden sonra hem muhtelif göçer hem de Kavimler Göçü dönemlerinde Bulgaristan topraklarına yerleşmiştir.

İlknur Karagöz'ün aktardığına göre Balkan yarımadası, VI. yüzyıldan başlayarak Türk kavimlerinin yerleştiği bir yurt olmuştur. Doğudan Asya içinden, Kuzey Karadeniz step bölgesi yolu ile birbiri ardına gelen atlı, göçebe Türk kavimleri, ya burada Dac, Trak ve Slav halkla karışmış, ortadan kaybolmuş (XI. yüzyılda Peçenekler ve Uzlar gibi) yahut askeri egemen sınıf olarak Kuzey-Doğu Balkanlarda güçlü devletler kurmuşlardır. Bu sonuncular arasında bir Türk boyu olan Kutrigurların VII. yüzyılda kurmuş oldukları Bulgar Hanlığı, özellikle anımsanmalıdır (2015: 2).

Géza Fehér'in aktardığına göre Orta Volga bölgesi yanında, Dnyeper'den Kafkas Dağları'na kadar uzanan sahada, daha sonra Dnyester ile Karpatlar arasında ve Balkanların önemli bir parçasında Bulgar Türklerinin teşekküllerine rastlanmaktadır. Bulgar Türkleri, bu sayılan yerlerde medeniyetin gelişmesinde önemli bazı hizmetlerde bulunmuşlardır (1984: 1). 681'den itibaren Bulgar Türk Devleti'nin sahası, Besarabya ile Dobruca'dan başka bütün kuzey Bulgaristan'a, doğuda Karadeniz'e, güneyde Balkan Dağları'nın geçitlerine ve batıda İsker Nehri'ne kadar yayılıyordu. Tuna Bulgar Türk Devleti'nin hayatı çok müsait şartlar altında başladı. Komşuları iki büyük devlet olan Bizans ve Avar devleti ile doğudan batıya hareket halinde olan ve henüz sükûn bulmayan kabilelerdi. Bulgarlar Bizans ile anlaştılar. Bizans yeni Bulgar Türk Devleti'ni tanıdığı gibi ona senelik vergi vermeyi de kabul etti. Aynı şekilde, Bulgar Türk Devleti'nin doğu cephesinde de nisbi bir sükûn vardı. Kavimler göçü iki yüz sene müddetle durmuştu. Yeni Bulgar Türk Devleti'nin doğu ve kuzey doğu komşusunda dostluk bağlarıyla bağlı Ant Slavları vardı. Kuzey ve kuzey doğu cephesinde de Slav yayılışı zayıfladı ve gelenler de yeni devlet içinde eridiler. İyi korunan sınırların içinde Bulgar Türkleri ile Slavlar birbirleriyle kaynaştı ve bir millet vücuda getirdi Devlet kurucusu Bulgar Türklerinin sağladığı barış ve sükûn sayesinde yeni Bulgar milletinin maddi ve manevi durumu gelişti (Fehér, 1984: 45-48).

Ali Ahmetbeyoğlu'nun aktardığına göre 681 yılında kurulan Tuna Bulgar Devleti, Güney Bsarabya, Eflak Ovası'nın bir kısmı, Dobruca'nın tamamı ve Karadeniz kıyısı ile Timok Nehri arasındaki Aşağı Moesia eyaletini kapsamaktaydı. 702'de başa geçen Tervel¹ ve on altı yıllık hâkimiyeti sonrasında 718-756 yılları arasında iç karışıklıklar çıkmıştır. Bu süreçte Bizans ile de savaşmaktaydılar. 803 yılında Krum, Tuna Bulgar tahtına çıkınca yeniden fetih çağı başladı. Bu fetihler sonrasında Tuna Bulgarları küçük bir Balkan devletinden ziyade Avrupa coğrafyasının önemli bir gücü haline geldi. Krum Han'dan sonra Omurtag Han, Malamir Han, Presiam ve Boris sırasıyla tahta çıktı. 864 yılında Tuna Bulgar Devleti, Bizans'la anlaşarak Hristiyanlığı kabul etti. Boris, bir manastıra çekilerek hanlığı oğlu Vladimir Rasate'ye bırakınca Rasate, eski Türk inancına dönmeye çalıştı. Bu durum karşısında Boris manastırdan çıkarak oğlunu tahttan indirdi. Bulgar Devleri 1018 yılında Bizans hâkimiyeti altına girerek varlığını kaybetti (2023: 97-154).

Bulgarlar, 1185'e kadar 167 yıl Bizans idaresinden kaldıktan sonra 1185'te ikinci Bulgar Devleti kurulmuştur. XI. yüzyıldan itibaren Balkanlarda egemen olmaya başlayan başka bir Türk boyu olan Kumanların bu devletin kuruluşunda rolü büyük olmuştur. XI. yüzyılda Tuna nehrinin sağ kıyısında Bizans'ın rakipleri Peçenekler ve Oğuzlardır. Bizanslılar Peçenek egemenliğine son vermek için Kumanları kullanmışlardır. Kumanlar 1091'den itibaren Balkanlarda egemenliği ele geçirmiştir. II. Bulgar Devleti'nin sona ermesi ise başka bir Türk boyunun, Oğuzların Kayı Boyu'na mensup Müslüman Osmanlı Türklerinin bölgeye gelmesiyle olmuştur. 1396'da Niğbolu zaferi ile Osmanlılar Bulgaristan'ın fethini nihai olarak tamamlamış ve Bulgaristan'da beş asır sürecek Osmanlı hâkimiyetini başlatmışlardır (Yıldırım, 2020: 21-22).

Osmanlı Devleti'nin 1977-78 yılları arasında Rusya'nın ilan etmesi üzerine yürüttükleri savaş, Bulgaristan Türklerinin kaderini değiştiren bir duruma yol açmıştır. Bilal Şimşir Bulgaristan Türklerinin daha 19. yüzyıla kadar Tuna ve Edirne vilayetinin Türkleri olduğunu belirtmektedir. Tuna vilayeti, Balkan Sıradağlarından Marmara Denizine kadar uzanan toprakları kapsamaktadır. Buralarda yaşayan Türk halkının "Bulgaristan Türkleri"ne dönüşümü, Bulgar devletinin kurulup genişlemesiyle üç aşamada gerçekleşmiştir. Önce 1877-78 Türk-Rus savaşı sonunda imzalanan Berlin Anlaşması'yla Tuna vilayetinin² Sofya, Vidin, Rusçuk, Tırniva ve Varna sancakları üzerinden Bulgar prensliği kurulmuş, buradaki Türk halkı anavatanından koparılmıştır. Aynı antlaşmayla Edirne vilayetinin Filibe (Plodiv) ve İslimiye (Sliven) sancakları üzerinde imtiyazlı Doğu Rumeli vilayeti kurulmuş ve bu vilayet 1885'te Bulgaristan'a katılmıştır. Doğu Rumeli Türkleri de Bulgar yönetiminde kalmıştır. Üçüncü aşamada ise 1912-1913 Balkan Savaşı sonrasında Bulgaristan, Batı Trakya ve Rodoplar bölgesinde yüzde doksanı Türk olan "Kırcaali, Eğridere, Koşukavak, Darıdere, Mestanlı, Ortaköy, Dövlén, Paşmaklı ve Nevrokop" ilçeleri kendi topraklarına katmıştır. Dolayısıyla buradaki Türkler de Bulgar vatandaşı oldular (2012: 25).

1934 yılında Bulgaristan'da yapılan hükümet darbesiyle başa geçen faşist yönetici çevreler, Bulgar halkının Osmanlı hâkimiyetine ve Türk beylerine olan nefretiyle spekülasyonlar yaparak Türk azınlığa karşı nefret ve şüphe yaymaya, Atatürk ilkelerinin Bulgaristan Türkleri üzerindeki etkilerini kırmaya çalıştılar. 1944 yılında Sovyet ordusunun Bulgaristan'a girmesiyle Bulgar faşist yönetimine son verilmiş ve demokratik halk yönetimi şeklinde proletarya diktatörlüğü kurulmuştur. Bulgaristan tarihinde bu yeni dönem, Bulgaristan'ın komünizme geçişinin başlangıcı olmuştur. İktidara gelen Bulgar komünist hükümeti, Türk azınlığının sorunlarının çözüleceğine dair büyük ümitler vermiştir (Memişoğlu, 1995: 130-136).

¹ İtil Bulgar Devleti'nde eski Türk geleneklerine bağlı olarak yönetim babadan oğula geçiyordu (Koç, 2010: 212).

² 1864 idarî taksimatına göre kurulan Tuna vilayeti Rusçuk, Vidin, Niş, Sofya, Tırnova, Varna ve Tulça olmak üzere 7 sancak, 47 kaza ve 10 nahiyeden oluşmuştur (Ünlü, 2013: 262).

Sosyalist hükümetle beraber 1949-1956 yılları arasında Bulgaristan'da bütün tarım arazileri kolektifleştirilmiştir. Bu durum en fazla yüzde seksen kadarı küçük çiftçi olan Türklerin hayatını etkilemiştir. Topraklar "Tarım Emek Kooperatif İşletmesi" kelimelerinin Bulgarca baş harflerinden olan TKZS (Tekezese) biçiminde örgütlenmiştir. Ekonominin diğer kollarında da kooperatifleştirme veya devletleştirme tamamlanmıştır. Sosyalist rejim, Türklerin içedönük, kapalı yaşamını da altüst etmiştir. Ekonomik kaynaştırma veya eritme yoluyla karşılıklı sosyal ilişkiler en ıssız köylere kadar genişletilip derinleştirilmiştir. Artık Türklerle Bulgarlar aynı kooperatiflerin üyesi, işçisidir (Şimşir, 2012: 29-31). Takip eden yıllarda Türk azınlığın haklarında iyileştirmeler ve gelişmeler yaşanmışsa da özellikle 1960'ların ortalarından itibaren daha yoğun bir şekilde hissedilen zorunlu göç ve asimilasyon politikaları (özellikle 1985'te başlayan Türk adlarının zorla Bulgarca adlarla değiştirilmesi) Bulgaristan Türklerinin hayatlarını derinden etkilemiştir³. Bulgaristan'da VII. yüzyıl dolaylarında başlayan Türk varlığı, tarihi gelişmeler ve değişimlere rağmen günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Bulgaristan Türkleri, bugün dahi kültürlerinden taviz vermeden hayatlarına devam etmektedirler.

İdeolojik Türküler

Türküler, içerisinden çıktığı toplumların bütün millî ve kültürel özelliklerini yansıttığı, bir kültür aktarımı aracı olduğu ve nesiller arasında köprü kurulmasını sağladığı için bir bakıma ideolojiktir.⁴ Türkülerin ideolojisi, siyasi birtakım bakış açılarını yansıtanın yanında daha çok kültüredir. İçerisinde ihtiva ettiği kültürel kodlarla geçmişin birikimini aktaran türkülerdeki ideoloji, toplumun hayatı kavrama ve algılayış biçimlerinin bir tezahürüdür.

Türküler, halk şiirinin ezgili örnekleri olarak toplumsal hayatın pek çok alanında yaygın biçimde yaşatılan ve hemen her konuda söylenegelen türlerinden biridir. Bu yaygınlığı itibariyle aynı zamanda halkbilimi ürünlerinin tüm işlevleri doğrultusunda birçok açık veya gizli işlevi de yerine getiren türküler, dönem dönem politik-ideolojik düşünceleri yansıtmakta da kullanılmış hatta türkülerin sözlerinin bir kısmı yahut tamamı bu amaçla değiştirilmiştir (Dinç, 2020: 483). İlk ezgili metinler her şeyden evvel tarihî, edebî metinlerdir. Dile, kültüre ve anlama dair pratiklerdir. İdeoloji geniş anlamda bakıldığında bizi çevreleyen dil, kültür ve anlama dair pratikler bütünüdür. Bu açıdan bakıldığında ise 'her edebî ürünün ideolojik olduğu söylenebilir. Çünkü edebiyat, dil ile şekillenerek belirli bir kültürel ortamda anlam kazanan, belirli bir okuyucu kitlesine sunulmak üzere üretilen ve yine kendisi de çevresini belirli bir perspektiften gözlemleyen bir yaratıcının faaliyetidir (Feyzioglu, 2017: 54).

Halk bilgisi ürünleri halkın duygu ve düşüncelerinin bir geleneğe bağlı olarak dışavurumudur. Halkın parçası olan birey halk bilgisine ait bir üretimde bulunurken halkın ve geleneğin bir parçasıdır. Bir birey olarak "kim"liğini, kişisel özelliklerini yaratım, icra ve aktarımına dâhil eder; halkın bir parçası olarak kimliğini geleneğe bağlı bir biçimde ürününde taşır, gösterir ve aktarır. Halk bilimci ister istemez bu sürecin bir parçasıdır. Halk bilimci geleneği, kimliği ve millî özellikleri görür. Bu da halk bilgisini ve halk bilimini doğal yollardan ideolojik bir unsur hâline getirir (Sarpkaya, 2022: 57). Mustafa Dinç, "Türkülerin Başına Gelenler: Politik-İdeolojik Sebeplerle Değiştirilen Türküler Üzerine" başlıklı çalışmasında türkülerin ideolojik dönüştürümü üzerine önemli tespitlerde bulunmuştur. Dinç'e göre, halk bilimi/edebiyatı ürünlerinin işlevlerinden birisinin protesto işlevi olması dolayısıyla pek çok türkünün çeşitli ideolojilerin dünya görüşleri bağlamında sözel ve müzikal yapılarındaki değişikliklerle

³ Daha fazla bilgi için bkz. Şimşir, B. (1985). *Türk Basınında Bulgaristan Türkleri – Zorla Ad Değiştirme Sorunu*. Ankara: Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Müdürlüğü.; Tacemen, A. (1991). *Bulgaristan Türkleri 1878-1990*. Adana: Türk Ocağı Yayınları.; Memişoğlu, H. (1995). *Bulgaristan'da Türk Kültürü*. Ankara: TKAE Yayınları.

⁴ Sosyoloji bir kavram olarak ideoloji, Karl Marx'ın çalışmalarıyla gündeme getirilmiştir. İdeoloji kavramının atf yaptığı toplumsal fenomen (genelde fikirler ya da kültür alanı, daha özeldense siyasal fikirler ya da siyasal kültür alanı) fikirler alanıyla siyaset ve iktisat alanları arasındaki ilişkilerle birlikte, başka sosyolojik gelenekler içinde tartışılmıştır (Marshall, 1999: 320). İdeoloji, siyasal, hukuksal, etik, estetik, dinsel ve felsefi görüş ve düşünceler sistemidir (Frolov, 1991: 231).

politik söylemlerin aktarılmasında kullanıldığı görülmektedir. Türkülerin siyasi-ideolojik saiklerle değiştirilerek yapılan yeniden icralarının “laisize etme, muhafazakârlaştırma, türkülerin sözel dokusuna güncel ideolojik jargonun eklenmesi, parti seçim müziklerinde türkünün melodik yapısı üzerine yeni sözler uyarlanması” şeklinde dört yöntem ile gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu dört yöntemde de icracı, türkünün söz veya ezgisinin popüleritesinden, motivasyon yeteneğinden, dinleyicide uyandırdığı duygusal coşkunluktan vs. yararlanarak ideolojik propagandanın daha etkili olmasını amaçlamaktadır (2020: 505).

Bu çalışmada, 1962 yılında Bulgaristan Rodop Türkleri arasında derlenmiş olan ideolojik türkü örnekleri incelenmiş ve sosyalist ideoloji çerçevesinde şekillenmiş olan türkülerin kültürel değerlendirmesi yapılmıştır.

Rodop Türklerinin İdeolojik/Sosyalist Türküleri

Osmanlılar tarafından Balkanlarda ilk fethedilen tarihsel bölge Trakya’dır. Günümüzde Trakya bölgesi, Yunanistan ve Türkiye arasında Doğu Trakya ve Batı Trakya şeklinde taksim edilmiştir. Yukarı Trakya ise bugünkü Bulgaristan sınırları içerisinde yer alır. Doğu Rodop Bölgesinin ise büyük bir kısmı Bulgaristan’da, küçük bir kısmı da Yunanistan’dadır (Kayapınar, 2018: 3). Rodop Dağları, Edirne ve Filibe’nin XVI. yüzyılda fethedilmesiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına girmiştir. Daha sonra, Sultan II. Selim’in (1566-1574) idari sistemine yeniliklerini getirildiğinde bu bölge Edirne Vilayeti, Gümülcine Sancağı’na bağlı Ahı Çelebi Kazası olarak adlandırılır. Bölge, 1820 yıla kadar bu sancak sınırları içinde kalır, daha sonra ise, 1912 yıla kadar, Filibe Sancağı’na bağlı bir kazaya dönüştürülür (Bibina ve Peeva, 2011: 269). Bulgaristan’ın güney doğusunda bulunan Doğu Rodoplar Osmanlılardan önce Peçenek ve Kuman Türklerinin uğrak yeri olmuştur. Osmanlı Devleti’nin bölgeyi fethetmesiyle birlikte yoğun bir Türkmen ve Yörük iskânına sahne olmuştur. Günümüzde de büyük ölçüde Bulgaristan’ın Kırcaali ilinin sınırları içerisinde kalan Doğu Rodoplarda hala çoğunluğu Türk nüfus oluşturmaktadır (Yıldırım, 2022: 323).

Rodop Türklerinin zengin bir türkü hazinesi olmakla birlikte, bu türkülerin bir kısmında sosyalist dönemin izleri görülebilmektedir. Türküler, toplumlar için yaşanan devirlerin aynası olduğundan, devrin şartları ve o günkü hayat tarzı da türkülerle sirayet edebilmektedir. Bulgaristan’ın 1944 yılında gerçekleşen Sovyet işgali sonrasında resmî ideoloji olarak sosyalizmi benimsemesi, Rodop Türklerinin hayatlarına birçok bakımdan tesir etmiş ve nihayet türkülerinde de kendisini hissettirmeye başlamıştır. Özellikle 1960’larda birçok sosyalist türkü ortaya çıkmış ve propaganda işleviyle toplumsal düzlemde yer almıştır.

Rodop Türklerinin ideolojik türkülerinde⁵ sosyalist rejimin ve onun propaganda unsurlarının pek çoğuna rastlamak mümkündür. “Kız Türküsü” başlıklı aşağıdaki türkü, 1934 yılında Bulgaristan’da yapılan askeri darbeyle başa geçen faşist yönetime atıfta bulunarak o dönemlerin geride kaldığını, artık komünistlerin gününün yaşandığını ifade etmektedir. Türkünün üçüncü dörtlüğünde ise “Hruşçov” olarak zikredilen kişi ise “Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Genel Sekreteri” olan Nikita Kruşçev’dir.⁶ Kruşçev’in Sovyetler Birliği üst yönetimindeki görev tarihi 1953 yılında başladığından, bu türkünün 1953 ile derlemelerin yapıldığı 1962 yılları arasında söylendiği anlaşılmaktadır.

⁵ Bulgaristan’daki Rodop Türklerinin türkülerini Emil Boev ve Hayriye Süleymanova tarafından 1962 yılında derlenip “Rodop Türküleri” başlığıyla aynı yıl yayınlanmıştır. Bu çalışmada ele alınan türkülerin yer aldığı kaynak aynı kitabın 1964 baskısını esas almaktadır. Türkü metinlerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

⁶ Kruşçev hakkında bkz. URL-1

KIZ TÜRKÜSÜ

Bahçelerde bir nünü⁷,
Bir nünü koyak nünü;
Faşistler çoktan öldü,
Şimdi komünist günü.

Tepside aşımız,
Göge erdi başımız,
Yaşasın da var olsun
Hruşçof yoldaşımız.

Yar gitti mektebe,
Gelsin aman,
Ayrılısam yar gibi,
Yar bulamam.

Yar gitti mektebe,
Gelsin aman,
Ayrılısam yar gibi,
Yar bulamam (Boev ve Süleymanova, 1964: 121).

Rodop Türklerinin sosyalist türkülerine dair aşağıdaki örneklerin tamamında “TKZ, TKZS” olarak ifade edilen yapı “Trudovo-Kooperativno Zemedelsko Stopanstvo (İşçi Kooperatif Çiftliği)”nin kısaltması olan “TKZS”yi ele almaktadır. Aşağıdaki türkü, konu olarak aşk ve gençlik temasında iken üçüncü dörtlükte yer alan “TKZ-ye yazılalım/Yeni hayata kavuşalım” mısralarında, Bulgaristan’daki kooperatif faaliyetlerine gönderme yapılmıştır. Sosyalist hükümetle beraber 1949-1956 yılları arasında Bulgaristan’da bütün tarım arazileri kolektifleştirildiğinden, bu türkü 1949 yılından önce ortaya çıkmamış olmalıdır. Türküdeki “yeni hayat” tabirinin de 1944 yılından sonra kurulan sosyalist rejimi kast ettiği anlaşılmaktadır.

YENİ HAYAT TÜRKÜSÜ

Nazik nazik bakarsın,
Yüreğimi yakarsın.
Tanışalım, sevişelim,
Tıkır mıkır tıkırdatma, gel yanıma.

TKZ-ye yazılalım,
Yeni hayata kavuşalım,
Tanışalım, sevişelim,
Tıkır mıkır tıkırdatma, gel yanıma.

Biz seninle tanışırız,
Yeni hayata kavuşuruz,
Tanışalım, sevişelim,
Tıkır mıkır tıkırdatma, gel yanıma.

Dilber dilber gezersin,
Niçin beni üzersin,
Tanışalım, sevişelim,
Tıkır mıkır tıkırdatma, gel yanıma (Boev ve Süleymanova, 1964: 122).

“TKZS’ler Kuruldu” başlıklı türkü, TKZS’lerin kuruluşuna atfedilmiş bir görünüm sergilemektedir. Bu türkü, 1957 yılında kendisi de Bulgaristan Hasköy Türklerinden olan Kadriye Latifova tarafından bestelenmiş ve 1957 yılında Sofya Radyosu’nda seslendirilerek kayda alınmıştır. Türkünün genelinde tarlaların sürülmesi, tütün ve pamuk üretimine dair bilgiler yer almaktadır. Bunun dışında makineleşmenin gerçekleştirildiği de anlaşılmaktadır. Türkü, çalışma ve üretmeye yönelik güdüleyici motifler içermektedir. Derlenmesi 1962 yılında gerçekleşse de Kadriye Latifova’nın 1957 yılındaki Sofya Radyosu kaydı, türkünün derlenme tarihinden çok daha önceki yıllarda halk arasında biliniyor olduğunu göstermektedir. Türkü metninde yer alan “zengin-fakir bir oldu” ifadesi, Bulgaristan sosyalist yönetimi tarafından özel mülkiyetin ortadan kaldırılması ve kamulaştırma/koolektifleştirme politikalarına bir göndermedir. Türküde “TKZ-emiz var bizim” denilerek kooperatif sahiplenilmekte ve sosyalizmin kurulması için çalışıldığı ifade edilmektedir.

⁷ Nünü: gelincik çiçeği

TKZS'ler Kuruldu⁸

TKZ-eler kuruldu,
Tarlaları sürüldü,
İşleyelim birlikte,
Fakir zengin bir oldu.

Altın renkli tütünleri,
Beyaz tomruk pamukları,
Toplasak olmaz mı, be güzel,
Toplasak olmaz mı.

İşleyelim olmaz mı be güzel,
Çalışalım olmaz mı,

İlkbahar açıldı,
Kuşlar artık ötüyor,
Sürüm zamanı geldi.
Makinalar sürüyor.

Altın renkli tütünleri,
Beyaz tomruk pamukları.
Toplasak olmaz mı, be güzel
Toplasak olmaz mı.

İşleyelim olmaz mı, be güzel,
Çalışalım olmaz mı,

TKZ-emiz var bizim,
Pamuk tütün ekeriz,
Sosyalizmi kurmaya
Çalışırız hepimiz.

Altın renkli tütünleri,
Beyaz tomruk pamukları,
Toplasak olmaz mı, be güzel,
Toplasak olmaz mı (Boev ve Süleymanova, 1964:
123).

İşleyelim olmaz mı, be güzel,
Çalışalım olmaz mı,

Rodop Türklerinin ideolojik türkülerinde kooperatife özendirildiği de görülmektedir. "Rada Türküsü" adlı örnekte, sevdiğine kavuşmak, onu görmek isteyen bir kişinin tarlayı sürdüğü "saban"a sitem ettiği görülmektedir. Tarlayı "saban"la sürmenin zorluklarından bahsedilen dörtlüklerde yeni tarım tekniklerine gönderme yapılarak TKZS'ye yazılmak gerektiği ifade edilmektedir. Kooperatife yazılanlara "traktor" verildiği anlaşılmaktadır. Türküyü yakanın bakış açısıyla, TKZS'ye yazılmak, eski teknikten ve bütün gün çalışmaktan kurtulmak anlamına gelmektedir. Ayrıca Rada isimli kızın da kooperatifte "traktorcu" olduğu ifade edilmektedir. Türküde, traktör sahibi olmanın yani kooperatife yazılmanın kişiyi sevdiğiyi kavuşturacağı ve bu durumdan saadet duyulacağı ifade edilmektedir. Türkünün son dörtlüğünde "norma vereceğiz" şeklindeki mısra, kooperatife üye olanların uymak zorunda olduğu "hasat miktarı"nu ifade etmektedir. Kooperatif üyelerinin yıllık kotalarını doldurmaları gerekmektedir. Türküde "norma vermek" olumlu özelliklerle ifade edilmektedir.

RADA TÜRKÜSÜ

Bütün gün sürerim,
Yorulur bırakırım,
Dilerim o zaman
Kırılınsın şu saban. (1)

Sürerim bütün gün,
Kırılınsın şu saban,
Görmedim aydın gün
Rada'm aman aman. (3)

Erkenden döneyim,
Rada'mı göreyim,
Görünce Rada'mı,
Üç gün şen gezerim. (2)

Yazılayım hemen
TKZS-ye ben,
Olayım traktorcu,
Rada'm da traktorcu. (4)

⁸ Bu türkü Kadriye Latifova tarafından bestelenip söylenmiştir. Türkü kaydındaki başlık "TKZS'ler Kuruldu" şeklindedir. Türkü kaydına ulaşmak için bkz. URL-2. Bu türkü derleyenler tarafından yalnızca "Türkü" olarak başlıklandırıldığı için yeni başlık, Sofya Radyosu'ndaki kayda verilen başlıktan ötürü makalenin yazarı tarafından bu şekilde verilmiştir.

Ellerim dümende,
Traktorcuyum ben de,
Ben mesut bir adam,
Sağ yanımda Rada'm. (5)

Motor gürleyecek,
Yol verin diyecek
Tarla süreceğiz,
Norma vereceğiz (6) (Boev ve Süleymanova,
1964: 124).⁹

Sosyalist türkülerin son örneğinde yine TKZS'ye dair göndermeler söz konusudur. Başlığı da "TKZS Türküsü" olan aşağıdaki türküde kooperatif, traktör, sosyalizm, komünizm, barış, parti ve yeni hayat motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu türküde de kooperatifçilik ve sosyalizm övgüsü sezilmektedir. Özellikle türkünün ikinci dörtlüğünde geçen "üç yıldır hep birinci" ifadesi, türküde anlatılan kişinin en yüksek yıllık kotaya eriştiğini ve birinci olduğunu ifade etmektedir. Bulgaristan'daki tarım arazilerinin 1945 yılında kolektifleştirilmeye başladığı düşünüldüğünde, bu türkünün ortaya çıkış tarihi en erken bu yıllara sabitlenebilir. Ancak Bulgaristan'daki tarım arazilerinin % 61'inin devletleştirilmesi 1952, %92'sinin devletleştirilmesi ise 1958 yılında tamamlandığından bu türkünün 1952-1958 yılları arasında ortaya çıkması daha muhtemeldir¹⁰. Türkünün ortaya çıkışının olası en geç tarihi ise türküde bahsedilen "üç yıldır hep birinci" ifadesinden ve derlemenin yapıldığı tarihten hareketle 1959 yılıdır. Türküde, kooperatifin cinsiyet farkı gözetmeden mangalar halinde çalıştığı anlaşılmaktadır. Türküdeki mısralarda Bulgaristan Komünist Partisi'ne verilen sözden, komünist kanından, planları aşmaktan, yeni hayatı ve sosyalizmi kurmaktan, komünizme geçmekten de bahsedilmektedir. "Planları aşmak" ifadesiyle yıllık kotanın doldurulması kast edilmektedir. "Komünizme geçelim" ifadesi ise sosyalizmin bir sonraki aşaması olan tam devletleşme ve özel mülkiyetin tamamen ortadan kaldırılacağı aşamaya işaret etmektedir.

TKZS TÜRKÜSÜ

TKZS yaylası aman, aman,
Kooperatif tarlası
Uzun uzun sürüyor o derin çizgileri.
Traktordan baktın bana aman, aman,
Yüreğim yandı sana,
Ben seni sevdim, aman benim traktorcum,
Adını söyle bana. (1)

Benim adım hamleci aman, aman,
Üç yıldır hep birinci,
Beş yüz okka buğday; dekar başına
Aldım bir yıl içinde. (2)

Mangamdaki genç kızlar aman, aman,
Kooperatif dinç kızlar,
Ferahlı gün görmek için, benim güzel
traktorcum,
Çalıştım büyük hızla. (3)

Anlattım sana kendimi aman, aman,
Söyledim sana derdimi,
Kahraman bir genç isen, benim güzel traktorcum,
Anlat sen de kendini. (4)

Sabah erken kalkarım aman, aman,
Traktorumu paklarım,
Tan yeri ağarınca, dinle beni güzel
Ben işime başlarım. (5)

Traktorum çeliktendir aman, aman,
Kanım komünist kanıdır,
Partiye söz verdim, aman güzel genç kız,
Planları aşiverdim. (6)

Barış dedim, çalıştım, bak şuraya güzelim,
Yıldızı alı verdim,
İki kahramanı biz aman, aman,
Yeni hayatı kurarız,

⁹ Bentlerin sıralamasının bozulmaması için bent sonlarına sıra numarası verilmiştir.

¹⁰ Bulgaristan'da tarım arazilerinin devletleştirilmesiyle ilgili bkz. URL-3

Sağlam barış adına sosyalizmi kuralım,
Komunizme geçelim (7) (Boev ve Süleymanova,
1964: 124).¹¹

Rodop Türklerinin ideolojik türkülerine bakıldığında çoğunlukla tarım bağlantılı bir üst temadan bahsetmek mümkündür. Türkülerin muhtevasında aşk gibi konular da yer almakla birlikte genellikle sosyalizm övgüsü ve özellikle kooperatifçiliğin teşvik edildiği görülmektedir. Türkülerdeki aşklar dahi kooperatif tarlalarında yaşanmaktadır. Bu durum, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin büyük bölümünün tarımla uğraşan çiftçiler olduğunu ve sosyalist yönetimin kurulmasından sonra da başlıca tarımda çalışılmaya devam edildiğini gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Anonim sözlü kültür ürünleri olan türküler, bağrından çıktığı toplumun hayat tarzını ve kültürünü en net aktaran verimlerdendir. Aktardığı hikâyelerdeki yaşanmışlık ve gerçeklik, türkülerin tarihi birer vesika olarak ele alınabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu türküler üzerinde yapılan incelemeler, hadiselerin yaşandığı dönemlere dair bilgilerin tespit edilebilmesini sağlamaktadır. Rodop Türklerinin ideolojik türkülerini de bu bağlamda değerlendirilebilir. Çalışmada yer verilen beş Rodop Türküsü, Bulgaristan'daki sosyalist yönetimin ve değiştirdiği hayat tarzlarının bir göstergesidir. 1944 yılında Bulgar faşist yönetiminin yıkılarak yerini sosyalist rejime bırakması, Bulgaristan nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan Türklerin hayatında da geneli olumsuz olmak kaydıyla derin izler bırakmıştır. Daha sonraki dönemlerde asimilasyon ve zorunlu göç politikalarıyla gündeme gelen Bulgaristan sosyalist rejimi, ikinci dünya savaşı sonrasında gerçekleştirdiği bir dizi reform ve değişikliklerle de Türk toplumu üzerinde etkiler yaratmıştır. Bir süre Türklerin hayatında olumlu yönde değişiklikler gerçekleştiren ve Türkleri eşit vatandaşlar olarak gören Bulgar sosyalist rejimi, sonraki dönemlerde kendisinden önceki faşist yönetimin politikalarını benzer şekilde tekrar etmiş, hatta bu asimilasyon politikaları neredeyse VII. yüzyıldan beri Bulgaristan topraklarında yerleşik olan Türklerin adlarını zorla değiştirmeye kadar varmıştır.

Rodop Türklerinin bu çalışmada ele alınan türkülerini 1962 yılında derlenmiştir. Derleme tarihi, Bulgaristan sosyalist rejiminin henüz yeni yılları olmakla birlikte kooperatifleşmenin en yoğun yaşandığı yıllara tesadüf etmektedir. Bu çalışmada "İdeolojik/sosyalist türküler" olarak tanımlanan türküler, Rodop Türklerinin sosyalizm tecrübesini yansıtmak bakımından önemlidir. Bu türkülerde yer verilen motif ve kavramlar, sosyalizmin Rodop Türklerinin hayatındaki en etkili tesirlerinden biri olan kooperatifleşmeye işaret etmektedir. Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'nin elinden çıktığı dönemlerden sonra genellikle tarım işlerinde çalışan Türkler, sosyalist dönemde de aynı işi yapmaya devam etmişlerdir. Türklere ait tarım arazilerinin de diğer arazilerle birlikte devletleştirilmesi, Türklerin de kooperatiflere yazılmasını zaruri hale getirmiştir. Rodop türkülerinde geçen kooperativizme dair kavramlar, bu durumun yansımalarıdır.

İncelenen türkülerde yeni tarım tekniklerinden olan traktör kullanımına, kooperatifçiliğe, norma vermeye, planları aşmaya, kota doldurmaya, sosyalizmi kurup komunizme geçmeye dair pek çok ifade yer almaktadır. Özellikle TKZS'lerin kuruluşuna pek çok yerde atıf yapılmaktadır. Bu türküler, hem kooperatiflere hem de sosyalizme yönelik birer propaganda işlevi üstlenmektedir. Bu türkülerin halk arasından derlenmiş olması, derleyenlerden Hayriye Süleymanova'nın da bir Bulgaristan Türkü olması, türkülerin değiştirilmeden verildiğini göstermektedir (Daha sonraları Hayriye Süleymanova da rejimin baskı politikaları sebebiyle Türkiye'ye gelmek durumunda kalmıştır).

¹¹ Bentlerin sıralamasının bozulmaması için bent sonlarına sıra numarası verilmiştir.

Rodop Türklerinin sosyalist türküleri, Bulgaristan Türklerinin sosyalist rejim yıllarındaki hayatlarını yansıması bakımından tarihi birer vesika olarak önem arz etmektedir. 20. yüzyılda sosyalist devletlerin veya birliklerin sınırları içerisinde yer alan Türklerin türkülerinde yapılacak dikkatli çalışmalar, Türklerin sosyalizme dair geçmiş tecrübelerini ve sosyalist rejimlerdeki hayat tarzlarını göstermek bakımından önemli veriler sunacaktır. Bu tarz çalışmaların özellikle Sovyetler Birliği, Varşova Paktı ve Sosyalist Federe Yugoslavya üzerinden yapılması, türkülerde sosyalizm ideolojisinin ne şekilde tezahür ettiğinin ve türkülerin sosyalist birer propaganda aygıtı olarak ne şekilde kullanıldığını yansıtacaktır.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:

Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

KAYNAKÇA

- Ahmetbeyoğlu, A. (2023). *Hanlıktan Çarlığa Bulgar Türkleri Tarihi*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Bibina, Y. & Peeva, K. (2011). Smolyan Bölgesinde Osmanlı Kültür Mirasının İzleri. *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyum Tebliğleri* (Bükreş, Romanya 1-5 Kasım 2006) İçinde (s. 269-293). İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA).
- Boev, E. & Süleymanova, H. (1964). *Rodop Türküleri*. Sofya: Narodna Prosveta.
- Çevik, M. (2014). Millî Kültür ve Türkü. *Turnalar*, 16(56), 70-73.
- Çobanoğlu, Ö. (2010). Türkü Olgusu Bağlamında "Türkü" ve "Şarkı" Terimlerinin Etimolojisini Yeniden Tanımlama Denemesi. *Türk Yurdu (Türkü Dosyası)*, 0(269), 46-49.
- Dinç, M. (2020). Türkülerin Başına Gelenler: Politik-İdeolojik Sebeplerle Değiştirilen Türküler Üzerine. *Folklor/Edebiyat*, 26(103), 483-508.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Fehér, G. (1984). *Bulgaristan Türkleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Feyzioğlu, N. (2017). İdeoloji, Mantalite, Tarih ve Anlatı Kavramları Çerçevesinde Türkü (Halk Şarkısı) Biçimi. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 3(1), 71-85.
- Frolov, İ. (1991). *Felsefe Sözlüğü*, (Çev.: Aziz Çalışlar). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Güney, E. C. (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Karagöz, İ. (2015). *Samsun Göçmen Ağızları I – Bulgaristan Türkleri Ağızları*. Samsun: E-Yazı Yayınları.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Kayapınar, A. (2018). Trakya-Doğu Rodop Bölgesinde Alevi-Bektaşî Zaviyeleri (XV-XVI. Yüzyıllar). *Journal of Alevism-Bektashism Studies*, (18), 1-38.
- Kızıldağ, H. (2023). Geçmişten İstikbale Yadigâr Türküler: Adile Kurt Karatepe ile Söyleşi. *Umay, Türkiye Cumhuriyeti'nin Yüzüncü Yılı ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk Özel Sayısı*, 1(2), 64-71.
- Koç, D. (2010). Rus Kaynaklarına Göre İlk Müslüman Türk Devleti: İtil Bulgar Devleti. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev.: Osman Akınhay & Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Memişoğlu, H. (1995). *Bulgaristan'da Türk Kültürü*. Ankara: TKAE Yayınları.
- Sarpkaya, S. (2022). İran Türklerinin Halk Bilimi Çalışmalarında İdeolojik Tutumlar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 22(1), 55-71.
- Şahin, T. G. & Kayhan, B. (2023). Neşet Ertaş Türkülerinde Söz Varlığı. *Neuşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(1), 69-87.
- Şimşir, B. (1985). *Türk Basınında Bulgaristan Türkleri – Zorla Ad Değiştirme Sorunu*. Ankara: Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Müdürlüğü.
- Şimşir, B. (2012). *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tacemen, A. (1991). *Bulgaristan Türkleri 1878-1990*. Adana: Türk Ocağı Yayınları.
- Ünlü, M. (2013). Tanzimat Sonrasında Pravadi. *Kültürlerarası Kavşakta Bulgaristan ve Türkiye Uluslararası Dil, Tarih ve Edebiyat Sempozyumu – II Bildiri Kitabı* İçinde (s. 261-274). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Yakıcı, A. (2007). *Halk Şiirinde Türkü -Tanım-Tasnif-inceleme-Metin-*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, B. (2020). *Bulgaristan'da Türk Varlığı ve Nüfusu (Bulgar İstatistik Kurumunun Verilerine Göre 1880-2011)*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yıldırım, F. R. (2022). Doğu Rodop Türkleri'nin Ritüellerinde Günümüze Ulaşan Eski Türk İnançlarının İzleri. VIII. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Balkanlar'da Kültür, Mimari ve Sanat (1-4 Eylül 2022, İstanbul/Türkiye) Tam Metin Bildiri Kitabı, (C.2) İçinde (s. 323-344). Lyon: Livre De Lyon.

- URL-1: Nikita Kruşçev. https://tr.wikipedia.org/wiki/Nikita_Kru%C5%9F%C3%A7ev adresinden 10.06.2023 tarihinde erişildi.
- URL-2: Kadriye Latifova -TKZS'ler Kuruldu. <https://soundcloud.com/onur-ciddi-271371813/kadriye-latifova-tkzsler-kuruldu> adresinden 03.11.2022 tarihinde erişildi.
- URL-3: Agriculture in Bulgaria. https://en.wikipedia.org/wiki/Agriculture_in_Bulgaria adresinden 23.01.2023 tarihinde erişildi.

The Subject in Self-Translation? A Case Study on Self-Translation: Portrait of a Turkish Family*

Res. Asst. Ezginaz Emirkadı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6946-2938>

Istanbul Arel University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Translation and Interpreting,
Istanbul – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 19.07.2023

Accepted: 12.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Self-Translation

De/Reterritorialization

Infusion of Horizons

Minor Literature

Subject

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71184>

Abstract

In this study, self-translation is discussed in the search for the subject in line with the concepts of migration, minor literature, de/reterritorialization, and infusion of horizons. Subject, with its historicity and relativity/contextuality, is suggested to be in a constant move between territories and horizons in need to translate himself/herself into another language, which is considered the major/dominant language. Nevertheless, this majority is suggested to be due to linguistic relativity, meaning that the subject will be under the symbolic domination of the language s/he migrated into. Therefore, the approach, in which the major language is considered to be a Western language and having domination over the others is not adopted; rather it is suggested that the subject, whatever the language is, can be in an active relationship with the language of the new land by not being exposed to colonizing power relations. This active relationship will be followed up by a self-translating process, in which translation strategies are adopted. Accordingly, a descriptive case study is conducted on the self-translation of a Turkish writer, İrfan Orga, who self-translated his socio-cultural realities and experiences into English as a result of his migration into another land. The two mentioned languages have no common post-colonial past. In the data analysis, it is seen that the translation strategies of in-text translation and in-text contextualization, which are discussed within the post-colonial context by Bandia (2008), are employed by the self-translator, whose diversity and plurality are not assimilated but foregrounded within the text. Moreover, studying self-translation under the concepts of de/reterritorialization and the infusion of horizons supports the suggestion that self-translation is not a mere metaphor; rather it is an actual translation act that includes translation strategies.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Emirkadı, E. (2023). The Subject in Self-Translation? A Case Study on Self-Translation: Portrait of a Turkish Family. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 121-136.

Öz Çeviride Özne? Bir Vaka Çalışması: Bir Türk Ailesinin Öyküsü*

Arş. Gör. Ezginaz Emirkadı

İstanbul Arel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İstanbul –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 19.07.2022

Kabul: 12.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Öz çeviri

Yersiz-yurtsuzlaşma

Ufukların kaynaşması

Minör edebiyat

Özne

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71184>

Öz

Bu çalışmada öz çeviri göç, minör edebiyat, yersizyurtsuzluk ve ufukların kaynaşması kavramları doğrultusunda öz çeviri eyleminde bulunan özneye ulaşmak amacıyla tartışılmaktadır. Öznenin, sahip olduğu tarihsellik ve izafilik/bağlamsallık çerçevesinde kendini başka bir dile çevirme ihtiyacı ile yurtlar ve ufuklar arasında sürekli bir hareket halinde olduğu ve çeviri eyleminin gerçekleştiği bu dilin majör/baskın dil olduğu öne sürülmektedir. Ne var ki, bu baskınlık dilsel görecelik yaklaşımları temelinde değerlendirilmektedir, öyle ki özne göç ettiği dilin sembolik hâkimiyeti altındadır. O halde baskın dili sadece sömürgecilik sonrası yaklaşımlar çerçevesinde salt bir Batı dili olarak ele alan yaklaşımların aksine, göç eden öznenin göç ettiği yerdeki dil ne olursa olsun o dil ile herhangi bir sömürgeci güç ile karşılaşmadan faal bir ilişki içinde olacağı tartışılmaktadır. Kurulan bu ilişkinin devamında çeviri stratejilerinin benimsendiği bir öz çeviri eyleminin ortaya çıkacağı öne sürülmektedir. Bu bağlamda, sosyo-kültürel gerçeklerini ve deneyimlerini İngilizce dilinde öz çeviri ile aktaran/çeviren bir Türk yazar olan İrfan Orga'nın öz çeviri serüvenine yönelik bir vaka çalışması gerçekleştirilmiştir. Majör/baskın dil çerçevesinde, bahsi geçen Türkçe-İngilizce dil çiftinde ise herhangi bir sömürgecilik/kolonileştirme ilişkisi mevcut değildir. Veri analizinde sömürgecilik-sonrası yaklaşımlar bünyesinde Bandia (2008) tarafından öne sürülen metin-içi çeviri (in-text translation) ve metin-içi bağlamsallaştırma (in-text contextualization) çeviri stratejilerinin bahsi geçen (öz) çevirmen tarafından da kullanıldığı ve bu çeviri stratejilerinin iki dil çifti arasında sömürgeci bir geçmiş olmasa dahi farklılık ve çoğulluğu asimile etmeden öne çıkardığı gözlemlenmiştir. Bunların yanı sıra öz çevirinin yersiz-yurtsuzlaşma ve ufukların kaynaşması bağlamında çalışılması, bu kavramın sadece bir metafor değil süreç boyunca bünyesinde çeviri stratejilerini de içeren bir çeviri eylemi olduğunu destekler niteliktedir.

INTRODUCTION

This study presents a self-translator -İrfan Orga- that has not been studied before in the literature, other than the most studied self-translators such as Beckett (Grutman, 2013b) Kundera (Tanqueiro, 2000), Nobakov (Besemeres, 2000) and Tagore (Dasgupta, 2012) on international scale and Şafak and Adivar within the Turkish context (Akbatır, 2017; Özdemir, 2017). In this study, self-translation is discussed as a situation of translating experiences and realities of a subject in another land with all of his/her relativity and historicity. Such a situation is hypothesized to be concluded in de/reterritorialization of the subject and an infusion of horizons, where hybridity is created. While the concept of hybridity is observed to be studied mostly under post-colonial terms, it should be noted that hybridity is also a point where the interpolation of the condition of being in a dialogue in two different realities emerges. Therefore, the approaches that center hybridity may also be studied for cases where no post-colonial terms prevail. It is also another point that is believed to be of particular importance situating the self-translation act of a Turkish subject within the context of hybridity and plurality in the migrated country, where there is a different relation other than colonization. As Akbatır (2017) states “in some contexts, these issues immediately bring to mind the traditional western/eastern divide and the tendency to equate “minor” languages/literatures with the “non-western” (119). On this basis, this study traces the past and present of a subject through the actual translation strategies adopted during the writing-translating process in her/his entirety of historicity and relativity to experiences, realities, and memories. Such a process is observed to end up in the interpolation of Turkish linguistic, socio-cultural, and ideological items into the language of English. Therefore, the concepts of minor and major literature/languages are discussed from different points of view concerning Turkish and English.

Self-translation is defined as “the translation of an original work into another language by the author himself” (Popovič, 1976: 19). Therefore, while self-translation is discussed for authors who translate their work into another language, having some privileges compared to other translators who translate under the famous dichotomy of author vs. translator (see also; Osimo, 1999; Grutman, 2018), this study situates self-translation as an act, where actual translation strategies are adopted by the subject (the self-translator) while translating his/her own experiences, realities, and memories into a different language as a result of his/her movement, concluded in the symbolic domination of the language of the new land requiring the justification of the subjects’ beings in this language.

This study also suggests that what has been referred to as a major language, studied under power relations between colonized and colonizing systems, can also be prevalent within the relations of symbolic domination, where there are no de facto dominating and/or colonizing practices, but where a relation arises due to the linguistic relativity. Therefore, in the data analysis of the text, the translation strategies that are proposed by Bandia (2008), which are dealt with post-colonial context as in-text translation and in-text contextualization, are applied to the framework of self-translation and are expected to be visible in the text, which has not subjected to any colonizing practices by the major language. Therefore, it is mainly hypothesized that self-translation is not an act that is particular to colonized subjects but any other subject may also experience the act of self-translation under the symbolic domination of the language of the majority. On this basis, the following research questions have been developed;

- Within the context of migration, how can de/reterritorialization and the infusion of horizons, which are suggested by Deleuze and Guattari (1986) and Gadamer (1960/2004) in rank, be studied within the process of self-translation?
- How can translation strategies proposed by Bandia (2008) within the framework of postcolonial writing be applied to the analysis process of the text that emerged as a self-translation act

through the migration of the subject, who does not have a post-colonial background in the context of a Turkish subject?

In this study, self-translation under symbolic domination of the major language is considered in relation to the concept of movement, which is used to refer both to the mobilization of persons as well as texts. What is considered a text plays a crucial role that enlarges the definition both of text and translation in that cultures, social realities, ideologies, previous and current experiences, and persons become a text to be translated under varying motives and constraints. This (self) translation is regarded as de/reterritorialization of the subject, who continues his migration to other territories but never settles down. This indeed, is the trajectory to preserve the hybridity and plurality of the subject in different languages, especially in the language that surrounds them as the consequence of migration, which is named as the major language in this specific study. The major language is addressed within its relation to minor literature, proposed by Deleuze and Guattari (1986). In this sense, while the major language is addressed as the language that is spoken by the majority of the migrated country, the minor language is addressed as the language of the migrating subject, which is surrounded by the symbolic domination of the major language. In this study, this relation is mainly established through acknowledging linguistic relativity; it is suggested that the subject gets encapsulated by the language of the new land, which leads him to a self-translation process. This process is realized under the need for communication in which the subject uses actual translation strategies that end up in the infusion of horizons, which results in mutual understanding; the subject becomes the hybridity within unity. In this multi-layered framework, the study aims to discuss the frame of the subject within self-translation, to integrate the concepts of minor literature, de/reterritorialization, and infusion of horizons into self-translation. Shortly, it should be noted that in the search for the subject in the process of self-translation, this study borrows many concepts and perspectives from Gadamer, Deleuze and Guattari, and Bandia to melt them in a pot in a compact way and it is suggested that a common sense for the alleged subject has been reached.

In the given framework of aim, suggestions, hypothesis, and research questions, a case study is conducted on the text by İrfan Orga (1950/1993) to analyze the interpolation of Turkish linguistic/cultural and social items within the English written text under the translation strategies of in-text translation and in-text contextualization suggested by Bandia (2008). In the second section, a theoretical framework has been structured to discuss the historicity and relativity of the self-translating subject under de/reterritorialization and infusion of horizons. In the third section, how self-translation can be referred to as a legit translation act rather than a mere metaphor and what kind of translation strategies can be adopted in self-translation, such as the ones proposed by Bandia, are discussed. In the fourth section, the self-translation act of the Turkish experience is subjected to data analysis, and a discussion is made accordingly. In the fifth section, a conclusion has been made.

2. The Subject in Self-Translation

Cordingley (2013) defines self-translation;

like a language broker, the self-translator is an intermediary who facilitates communication between two different linguistic or cultural parties. Yet the self-translator is the intermediary of and for an 'original' text and, in some interpretations of the term, also for his or her own 'self' (1).

In this context, in the act of self-translation, the concept of "self" acquires the title of the subject, as being the one who "writes-translates" the experiences in a new context under the realm of the old. Therefore, the concept of subject is two-folded; when considering from the perspective of subject-object relation, especially in parallel with the dichotomy of *langue* and *parole* (Saussure, 1916), the object acquires the title of social reality while the subject is both the reflection and characterization of this social reality. The subject in migration, in this particular framework of the mentioned dichotomy,

reveals a displacement from an already familiar context and a replacement in an unfamiliar context, in which the realities of the familiar one have been brought and/or have been tried to be integrated. Naturally, this situation can be addressed both as the physical movement of the human body and as the movement (translation) of the subject as a text on the praxis of past and future, suggesting that self-translation is not an a-historical act. In the socio-historical process, the subject is shaped within the dynamics of its subjectivity and, in a sense, the historicity becomes an echo of the subject's future. Referring back to the mentioned relationship between the subject and the object, in which both of the concepts have the instinct to be the echo of each other, the act of self-translation refers to the translation of new realities under the influence of the old experiences right here and right now (the present). The collision of the past and present forms a new space within the new land, which can be referred to as the "third space" by Bhabha (1994) or the "contact zone" by Pratt (1991). From this perspective then, the subject and its subjectivity provide the target system, including socio-cultural and ideological aspects of the new land, to be a heterogenic, dynamic entity, which is due to the nature of migration. It is that for the subject, migration is not solely a process that has a starting and ending point; rather it is a continuous *act*; the subject continues to migrate his own identity. Such an act can be evaluated under symbolic domination. Symbolic domination, in this study, is considered a concept that is far from the usual addressing of major versus minor languages under crooked relations. Rather, it is approached from relativistic or social constructivist thoughts, in which perception is considered as being shaped by language. Perception is realized within the context of the language that surrounds the subject, whose experiences will begin to be formed according to the new socio-cultural realities. In this framework, the language that has been brought along with the migration is open to be exposed to symbolic domination, which is not being realized *de facto* under some ideological motivations. This domination is mainly due to the fact that "speakers of different languages occupy different hierarchical positions in society: many are forced to learn one or more foreign languages" (Grutman, 2013a: 73-74). Therefore, the relation within symbolic domination is addressed as being exposed to the language and the socio-cultural realities of the host country, rather than being dominated through slavery, capital, etc. In this very case, then, non-Western languages may also establish and maintain major-minor language relations with each other. Such a situation can be explained from the perspective of Gadamer "as if impelled by a higher force, one of the languages always tries to establish itself over the other as the medium of understanding" (Gadamer, 2004: 386). That is to say, human thought is language, context, and history-dependent. As it is obvious then, the major language cannot be degraded only to dominant languages of the West and the relations constructed between post-colonized and colonizers.

2.1. The Relativity and Historicity of the (Migrating) Subject

From a broader perspective, in relativity and historicity of the self-translating subject, subjectivity plays a crucial role. As Venuti (1995) suggests, "subjectivity is constituted by cultural and social determinants that are diverse and even conflicting, that mediate any language use, and that vary with every cultural formation and every historical moment" (24), therefore, subjectivity is an inviscid notion that is particular to the subject and is formed by socio-cultural experiences. It is that what describes a subject will be meaningful only if it is taken into consideration with what describes a subject as alien, which will be reflected in the language that will cause usages of distinctions such as the other. It is obvious that, then, every subject bears its own relativity to a different reality, which shapes the attitudes and approaches toward the other. Encountering a disparate societal and cultural reality, which deviates from the usual communication and understanding processes, obliges the subject to validate himself. This validation is also realized by the language that is being spoken in the new reality of the subject. Nevertheless, since the subject is not an isolated and sterilized being, s/he finds herself/himself translating both his past and present. This translation act becomes so blurred within the old and new realities that the subject turns into a person who is bilingual

rather than a monolingual, wandering among two languages. In this bilingualism what is familiar becomes alien and what is alien becomes familiar, which deletes the borders between the original and translation. The subject, therefore, becomes a translational being who is the original at the same time; just in this way, the dichotomies that are represented through language such as the other vs us, the familiar vs alien disappear. Moreover, the presence, which comes along with bilingualism and through the blurred lines between translation and original turns into an act of searching for oneself, acquiring a new meaning, and constructing an identity in which the language used becomes a tool, rather than an aim. Moreover, how such searching, acquiring, and constructing will take place are in accordance with what strategies are adopted by the subject during the validation process, whose extent dramatically changes according to the relation between the languages spoken by the subject. It is obvious that when the identity construction and image representation do not achieve a successful communication and understanding process due to the relativity and the historicity of the subject, a self-manipulation may be adopted by the self-translator, especially in the cases where this translation takes place between a minor and a major language, where naturalizing, familiarizing translation strategies are expected to appear in the act of self-translation.

2.2. De/reterritorializing (Migrating) Subject and Self Translation

Deleuze and Guattari (1986) describe minor literature as not “the literature of a minor language but the literature a minority makes in a major language” (16). Based on this definition, then minor literature/language is addressed from a different angle, it can be attributed as a major one within its own socio-cultural reality. Accordingly, minor literature consists of three features as being deterritorialized, political, and collective. Considering the experience of being deterritorialized, every literature within this context becomes political; “minor literature is completely different: because it exists in a narrow space, every individual matter is immediately plugged into the political” (Deleuze and Guattari, 1986: 16), while such a rush is absent in the works of literature that are called “great”. Moreover, due to its political feature a minor literature becomes collective.

Within the context of migration, deterritorialization can be given a special note in that as Parr suggests “briefly, the concept of deterritorialization points to a line of escape, or a decoding movement” (2008:48). Subjects become involved in the process of belonging within the borders of territories, in which particular cultural codes prevail and in which cultural experiences are generated. Within these borders, the subject turns into a historical and related being. Nevertheless, through different metaphorical and physical movements, the borders of these territories get erased; that becomes deterritorialized, which is followed by a reterritorialization, in which the subject becomes embedded in a new reality where new cultural codes are present and waiting for the newcomers. Within the context of migration, deterritorialization and reterritorialization can be said to follow each other in a continuous cycle because, for the subject, translation is a constant reality; he is in a process of translating himself, deterritorializing and reterritorializing his borders constantly. Through self-translation, the subject always reconstructs herself/himself, who is singular but also plural through articulating its own historicity and relativity. Therefore, de/reterritorialization of the subject does not form a unified image that belongs to the new land; rather it forms hybridity both within the subject and within the new land. Then, de/reterritorialization of the subject can be considered as a translation of a translation of a translation, since “ordinarily, in fact, language compensates for its deterritorialization by a reterritorialization in sense” (1986, 20).

What is obvious in this “translation act” is the involvement of language from the side of the subject, who creates the minor literature. Referring to Kafka in their book titled *Kafka: Toward a Minor Literature* (1986), Deleuze and Guattari address the asymmetrical relation between the major language, which happens to be German, and the minor language which is Czech. Accordingly, they state for minor literature that “we know that it is in a relation of multiple deterritorialization with language; it is the situation of the Jews who have dropped the Czech language at the same time as the rural environment, but it is also the situation of the German language as a “paper language”” (19). It is obvious that by considering the major as the paper language, the tables are being turned by the way of language usage that is unfamiliar and estranging to an

extent; an innovative and even a subverted language embedded within a paper language, or the major one indeed. As Deleuze and Guattari (1986) state, "since the language is arid, make it vibrate with a new intensity. Oppose a purely intensive usage of language to all symbolic or even significant or simply signifying usages of it. Arrive at a perfect and unformed expression, a materially intense expression" (19). Therefore, what is obvious in the case of Kafka in particular and migrated subjects in general, is that there is an act of translation, an act of self-translation while validating their own experiences, realities, and thoughts that is realized under varying translation strategies that are foreignizing indeed. Under some motivations and constraints, subjects prefer to write in the major language, nevertheless, this is not a submissive act, it is rather an act, which is innovative and even interfering, which can be realized by interpolating the vernacular of the minor; "now something happens: the situation of the German language in Czechoslovakia, as a fluid language intermixed with Czech and Yiddish, will allow Kafka the possibility of invention" (Deleuze and Guattari, 1986: 20). Therefore, as suggested above, even if the subject de-territorializes his territories by migrating and arrives in his new land, this de/reterritorialization process becomes an endless one due to the fact that migrated subjects are in a constant self-translation act, which makes them migrating subjects all the time, translating and de/reterritorializing themselves on a never-ending speed. In this way, the subjects never settle in the territories of the new land that are stereotyping or standardizing them, they rather generate hybridity and plurality within their own specific subjectivity through self-translation. And this is the very reason why the migrating subjects are considered as historical and relative in this particular study. As obvious in this context,

Even when it is unique, a language remains a mixture, a schizophrenic melange, a Harlequin costume in which very different functions of language and distinct centers of power are played out, blurring what can be said and what can't be said; one function will be played off against the other, all the degrees of territoriality and relative deterritorialization will be played out (Deleuze and Guattari, 1986: 26).

Therefore, the languages attributed as major do not always necessarily be West-centred that have a history of domination and colonization but can be a language that is spoken by a majority within a specific society. What is important under this framework is that whatever the major language is, the subject always migrates his language, experiences, and realities, through a constant de/reterritorialization, hence, self-translation.

2.3. De/Reterritorialization, Infusion of Horizons, and Self-translation

In the above framework, it has been suggested that the subject translates himself to validate his realities and experiences in the new land. Nevertheless, this translation act is suggested to never end with assimilation, in which the subject turns into someone that belongs to the new land. Rather some practices are adopted, which are considered translation strategies in this study, that reflect the subject as being constantly in the process of making. It is this constant process of making that generates hybridity within the alleged unity of the new land. At this very point, the differences are welcomed and the self-translation process becomes inexhaustive; the horizons (Gadamer, 2004) of the subject and the new land, which can be considered as territories from the perspective of Deleuze and Guattari, become infused within each other,

Horizons can be given special importance since the subjectivity, hybridity, historicity and relativity of the subject are apparent one more time. As Gadamer suggests horizons can be defined as "rather, something into which we move and that moves with us. Horizons change for a person who is moving" (2004, 303), which suggests that horizons are also haltless entities attached to the subject through his journey of de- and reterritorialization, who is both as a text and as a physical entity, always in constant construction and movement, therefore in the act of self-translation. This process, nevertheless, is never without communication between the subjects and/or interlocutors, in which language becomes a medium for a midpoint, which is also "the medium in which substantive understanding and agreement take place between two people" (Gadamer, 2004: 386). This midpoint can be said to rely upon understanding and interpreting under the infused horizons. It is that "when our historical consciousness transposes itself into historical horizons, this does not entail passing into alien worlds unconnected in any way with our own; instead, they together

constitute the one great horizon that moves from within and that, beyond the frontiers of the present, embraces the historical depths of our self-consciousness" (Gadamer, 2004: 303). Therefore, it is obvious that Gadamer advocates hybridity and plurality in accepting there are different realities lying within the subjects. However, these realities do not hamper the process of communication under which a mutual understanding prevails towards an interpretation that does not realize itself within a kind of a dominancy relation where one tries to supersede the other but does realize itself within the awareness that the subject, with whom the communication takes place, has his own very peculiarities, different world realities, varying experiences, historicity and therefore, relativity. Therefore, just as the migrating subject, not just physically but also metaphysically, in a constant rush of being a translation of a translation and of a translation, where he does not dwell within a particular territory, so in an endless de/reterritorialization process, the infusion of horizons cannot also be expected to halt within a specific period. From this very perspective, the act of self-translation, de/reterritorialization, and infusion of horizons can be considered as an endless cycle, where they affect each other within infinite spaces, endless possibilities, and limitless contexts. It is this endless cycle where the hybridity of the migrating subject sustains his plurality and uniqueness in nature since understanding and interpreting is not a monologue but a social dialogue;

a person who has no horizon does not see far enough and hence over-values what is nearest to him. On the other hand, "to have a horizon" means not being limited to what is nearby but being able to see beyond it. A person who has a horizon knows the relative significance of everything within this horizon, whether it is near or far, great or small (Gadamer, 2004: 301-2).

3. Self-Translation as an Act

Throughout the whole study, the emphasis has been on the fact that subjects do not solely migrate physically but also metaphorically as a text. The textuality of the migrating subject is proposed within the context of his own historicity and relativity, due to which the subject is regarded as being in a constant move of de/reterritorialization. Nevertheless, the process of de/reterritorialization, from Deleuze and Guattari's perspective, does not happen in a void that is isolated from other subjects of the new land. To sustain in a new context, the subject needs to communicate and validate his own experiences, memory, and realities. At this very point, the communication followed by an understanding process, from Gadamer's perspective, makes the subject interpret himself for the other subjects, only through which the multiple horizons of the subjects may infuse. Therefore, whether written or oral, the subject enters into the phase of self-translating; he starts to expand and explain or maybe, in some cases, deletes himself, in which actual translation strategies begin to be adopted. In the mentioned framework of the mobility of the self as a text, the relocation of cultures by Bandia (2014), a suggestion that can be considered in parallel with Deleuze and Guattari's and Gadamer's perspectives, can also be referred to. Relocation of cultures, from a translation studies perspective, can be said to be followed by translation decisions of the subjects who are dislocated and, naturally, relocated by either translating themselves in accordance with the expectations of the target system or sustaining their realities in their new settling. In the context of translation decisions, due to the fact that both text and translation evolve to have a more dynamic function and also change the notion of translator, here comes a different perspective through some innovative practices as the consequences of linguistic and cultural hybridity. Under the roof of the above-structured approaches, translation then cannot be considered merely as strict wanderings between source and target texts looking for equivalences under strictly bounded translation strategies to either naturalize or foreignize the text. It is that, in this very act of self-translation, there are no source or target texts, there is just the subject, who is in a constant de/reterritorialization under the horizons. Therefore, the actual translation practices also evolve accordingly.

The hybridity and diversity of the subject require him/her to adopt some subverted practices that will indicate that s/he is not here or there; not the other nor us. Then, in self-translating her/his realities in the language of the new land, s/he may distort the language. However, since the language is the midpoint to being understood, s/he may adopt other strategies accordingly. Therefore, it is obvious that in the usage of a subverted language, some practices may be employed that can be considered both to be closer to foreignizing

translation strategies such as broken-English, and broken-German, as well as naturalizing translation strategies. Because while trying to preserve her/his hybridity and indicate that s/he is actually in the constant movement of de/reterritorialization, who cannot be restricted to new territory while s/he is still fed on his own realities etc., s/he is in need to be understood, rather than being misunderstood. Therefore, such a (self) translation both as a subject and as a text is the mere representative of the diversity within unity. Therefore, it is obvious that self-translation is not solely a metaphorical act; it involves the actual translation strategies in the text whether they are oral or written. In this very context, in-text translation and in-text contextualization proposed by Bandia (2008) can be discussed, which will also be employed in the data analysis section.

Within the framework of postcolonial experiences and intercultural writing, Bandia (2008) differentiates between the two translation strategies adopted in the interpolations of vernacular; "in-text translation (or interlinear translation) of vernacular language items (i.e., fairly direct translation of the vernacular) or in-text contextualization such as glosses, paraphrases, comments, explanatory phrases or statements placed in opposition to the indigenous word or expression" (2008, 110). The first strategy is beside to beside direct translation of the language item that has been interpolated within the text through the usage of the subject's homeland language; the latter strategy can, indeed, be considered as a sub/meta text on the interpolated language item. The effects of these translation strategies on the receiver will of course vary; however, their intention is the same. According to Bandia (2008),

the introduction of such vernacular words engages the postcolonial writer in an in-text translation activity, either through cushioning or contextualization, which ultimately confirms the postcolonial writer's role as a translator of a minoritized language culture into a majoritarian hegemonic language (114).

Although the focus of Bandia's perspective is on the post-colonial context under post-colonial writing as translation, how the major vs minor languages are addressed in this study provides a different approach. Following Deleuze and Guattari's minor literature description and linguistic relativity and/or social constructivist paradigms, the major language is rather considered as the language that surrounds the subject as a result of migration. Acquiring the title of bilingual, the subject gets into the reality of the 'major language' to infuse the horizons, in which the language, as obvious, plays the major role of being the mediator for communication. Therefore, it is important to note that whichever language becomes the reality of the subject in experiencing new realities and communicating the old ones is considered the major language. Such a description could also be attributed to a language that is considered minor against Western languages. On this basis, self-translating oneself, or employing the strategies of interpolation of vernaculars are not only exclusive for post-colonial subjects, in which context the major language is considered as the de facto colonizing and dominating the other, trying to delete the hybridity and overriding the horizons of the colonized subjects that are tackled under asymmetrical power relations. Therefore, the adoption of the mentioned translation strategies is the indication of presenting the hybridity of the self-translating subject, where an asymmetrical relation is not necessary or a de facto domination is not asked for. Self-translation of a Turkish subject, who translated his own experiences, realities, and memory within Turkish into English, can be subjected to analysis of the mentioned translation strategies under the relation of the presented minor-major literature/language context. On this basis, self-translation as an act refers to translating the socio-cultural realities and experiences that were embodied within a subject into another language where such realities and experiences are subjected to translation strategies to be comprehended and communicated to the new environment of the migration.

4. Data Analysis and Discussion

4.1. Data Analysis

The data analysis is conducted on self-translation as an act of the Turkish experience through a case study. The case study is conducted on İrfan Orga's text titled *The Portrait of a Turkish Family* (1950/1993), which is an autobiographical historical novel that focuses on the periods of the end of the Ottoman Empire, the First World War and the establishment of the Turkish Republic, written in English. The text mainly

represents the dispersal of Orga's family, which was wealthy and well-bred, due to the shipwrecking empire, upcoming wars, and economic crisis, following İrfan Orga's childhood and adulthood. İrfan Orga was born in 1908 in İstanbul, where most of his life passed, and became a combat pilot, who migrated to England in the 1940s. The journey for migration, which will turn into an exile in the late 1940s, starts with his landing in Liverpool where he met his wife, Margaret Veronica, who has the nationality of English and the religion of Christianity. Such a marriage that was realized between a Muslim man who was working for the Turkish air force and a Christian woman was not acceptable for Ankara and a case was filed against Orga. The case was concluded for Orga with a fine in the amount of 45,904 liras 42 kuruş. We witness these processes through the eyes of Ateş Orga, the son of İrfan Orga, in his afterword for the *Portrait of a Turkish Family*. He states that;

For more than ten years my father from England was to contest this finding – in the event unsuccessfully, despite many long letters of pleading and despite appeals from my mother to the Turkish President, Celal Bayar and to the Prime Minister, Adnan Menderes (...). My father never returned to Turkey (1950/1993: 305).

Nevertheless, this stay abroad did not impede the family of Orga from preserving their memories, realities and identities embedded within Turkishness. Ateş Orga describes this situation;

I was brought up very much within a Turkish environment. (...) We kept our identity, our foreignness, our pride. (...) At home we spoke a mixture of Turkish and English, me with a stammer so bad that at times my only means of communication was through a sing-song pattern (1950/1993: 305-306).

It is also obvious from the statements that;

The Turkishness of my upbringing was underlined in many ways. We ate mainly Turkish food, supplemented by the odd sausage but almost never by Christian pork. The radio alternated between the BBC Home Service and the shortwave crackle of Ankara or Voice of America. Turkish news and music (of both the traditional and casino variety) were always part of our evening listening. Turkish papers like *Cumhuriyet*, *Vatan* and *Hürriyet* were posted weekly by Mehmet. For years he and Ali, writing in old Ottoman Turkish (Arabic) script, would send letters to my father, keeping him abreast of events (1950/1993: 306-307).

In this regard, the text provides the reader with lots of hints on daily Turkish life, concerning socio-cultural, traditional as well as ideological realities that are represented through many elements such as religious references, linguistic references, objects, food, customs and presents a country-city view through the introduction of the districts, counties, local neighbourhoods and special architectures. The text also introduces many socio-cultural practices in the lives of Turkish people concerning households, man-woman relations, traditions and customs ranging from religious practices applied in *bayrams* to guest entertainments. Therefore, it is a text that was published in English but conveys Turkish experiences.

Regarding all of these factors, the text is specifically chosen for the following criteria;

- As a historical panorama, the text is one of the examples indicating the fact that the subject is historical with his past, present and future, which has been shaped under the realm of Turkish and now is introduced in English, a process that has taken in place in two different socio-cultural space and time.
- Based on the historicity of the text, hence the subject, the relativity of the subject is obvious through the lenses of socio-cultural memory, experiences and realities belonging to the subject within a specific territory, which are then de/reterritorialized through the act of self-translation.
- Within the combination of these two criteria, the text in hand is itself a self-translation, where the hybridity and plurality are conserved and an introduction and infusion of the homeland to the new land are provided within the context of migration.
- Due to the language pair within the text, which is Turkish and English, it is considered to be a good example of the relation between the minor and major languages, under Deleuze and Guattari's definition, which do not have a colonizing past.

On this basis, within the power relation imposed on the subject as a result of migration through the language of English, as being the major language spoken in England, the translation strategies adopted by

İrfan Orga in his self-translation will be studied regarding in-text translation and in-text contextualization, which are discussed under Bandia's interpolation of the vernacular. These translation strategies are especially chosen to test the hypothesis of this study since these strategies are specifically proposed by Bandia (2008) to be studied within the post-colonial context and literature. Moreover, these strategies in this given context are considered to be the indicators of the established relation between de/reterritorialization, infusion of horizons, and self-translation. Based on the given framework, what is apparent in the text is the intense employment of interpolations of Turkish language items, which are exposed to the translation strategies of in-text translation and in-text contextualization, which are shown in the tables below;

Table 1: Examples of In-Text Translation Strategy Employed in the Self-Translation

IN-TEXT TRANSLATION	
1.	"Hamams, or the Turkish baths, were hot-beds of gossip and scandal-mongering, snobbery in its most inverted form and the excuse for every woman in the district to have a day out" (1950/1993, 16).
2.	"We were met at the entrance by the hoca, a teacher, who looked very fierce- or, at least, it seemed so to me" (1950/1993, 52).
3.	"He used to preface all his remarks with 'Padişahım çok yaşa' ('Long live my Sultan'), and we had to chant it after him" (1950/1993, 53).
4.	"I was on the back porch at that time and heard her asking Feride if the bakkal (grocery) had been with the bread" (1950/1993, 67).
5.	"The next morning, sütçü –the milkman- awakened us by his violent assertions that his mil was the best in İstanbul" (1950/1993, 112).
6.	" 'Güle-Güle! Maşallah, hanım efendi!' (Good luck! God bless you!)" (1950/1993, 184).
7.	"We used to call him yeşil sarıklı (the man with the green turban) and although we profoundly disliked him were at the same time very proud of him because any Imam permitted to wear a green sarık is supposed to be directly descended from Mohamet" (1950/1993, 216).
8.	"The tall, slender minarets of the Mosque were ringed with gleaming electric candles, and between the minarets, silhouetted brilliantly against the dark sky, stretched electric lettering –'Elveda Ramazan-! (good-bye, Ramazan)." (1950/1993, 219).
9.	"We put rose-trees at her head and her feet and her name was carved into the shining marble of the stone: 'Şevkiye Orga' we wrote, '1893-1940'- Ruhuna Fatiha- pray for her" (1950/1993, 299).
10.	" 'Hayırlı olsun!' they cried, meaning 'let this house be lucky for you!'" (1950/1993, 57).
11.	"My father turned to us and said: 'Bismillahir rahmaner rahim', which can be very roughly translated as 'I go into this house in the name of God'" (1950/1993, 57).
12.	"This room was very large, but because it was for private use there was only one kurna or large water-basin in it (...)" (1950/1993, 26).
13.	"Because my grandmother had henna on her hair she was unable to go to the salon or the dining-room, so she stayed in her room and ate lokum (Turkish Delight) (...)" (1950/1993, 21).
14.	"We all sat cross-legged in our bathrobes and ate with great appetite the lahana dolması (stuffed cabbage), which the despised Hacer had somehow managed to cook to perfection after all. We ate köftes (a savoury meat rissole), börek (a pastry stuffed with white cheese, eggs and parsley), turşu (a salad consisting of pickled vegetables, mostly cabbages (...)" (1950/1993, 28).

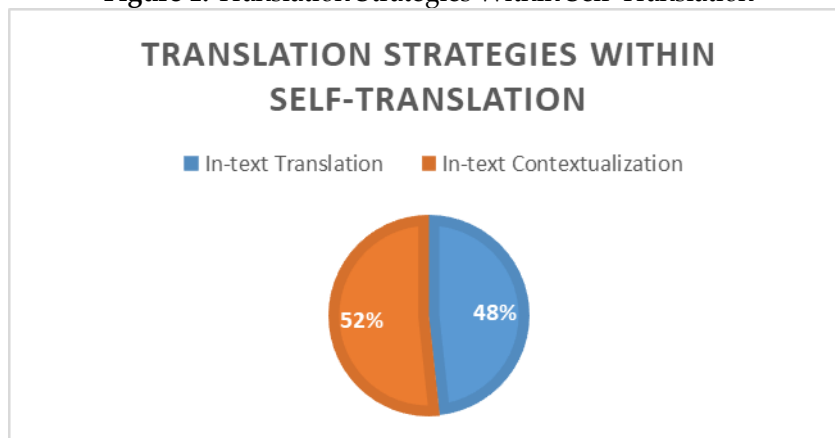
Table 2: Examples of Employed in the Self-Translation In-Text Contextualization Strategy

IN-TEXT CONTEXTUALIZATION	
1.	"I recognised her by her veil foe all the women in the street wore the çarşaf- a sort of black scarf tightly binding the forehead and hair and with another piece of material, peçe, covering the lower part of their face" (1950/1993, 113).
2.	"There was no garden and it fronted the narrow, dreary street, all its windows covered with kafes- closed

lattice harem shutters always used in the old Turkey to prevent passing males from catching glimpses of the woman who moved within the house" (1950/1993, 108).
3. " 'Pezevenk' I yelled indignantly, which even to this day in Turkey is a deadly insult, and he danced around me, and threatening to break my bloody head if he got at me" (1950/1993, 192).
4. "Friday morning, the Muslim Sunday of those days, would see us lazily out of bed rejoicing in the undisciplined atmosphere of home" (1950/1993, 217).
5. "So we carried the offensive hat in our hands as often as we dared and the few boys who were brave enough to keep it on were called 'Gavur'- an epithet relating to a Christian in an unsavoury way" (1950/1993, 222).
6. "We could not cross this however until we had all solemnly spat three times into the dirty water and said 'Destur bismillah' to appease the evil spirits which always lurk in dirty places. (...) If one did not say 'Destur bismillah', meaning 'Go away in the name of God', the evil spirits of the drains might very likely feel insulted by the lack of respect shown towards them (...)" (1950/1993, 26).
7. "In Turkey in the old days there used to be a month called Aşure Ayı. A ure is a sweet cooked with wheat, sultanas, figs, dates, dried beans, what you will, the whole being boiled for several hours until the rest looks like a little like aspic jelly" (1950/1993, 91).
8. "After that I remember Ramazan. None of us kept the fast, although in my grandfather's day Ramazan was the signal for the entire household to fast and pray the prescribed five times in a day. With the ending of Ramazan comes the Şeker Bayramı, when all manner of sweets are distributed, especially to the children" (1950/1993, 91-92).
9. "We wore taknyas on our feet, a sort of wooden sabot" (1950/1993, 24).
10. "Dolmas were made from vine-leaves, stuffed full of savoury rice and currants and nut and olive oil" (1950/1993, 18)
11. "Feride was called in to superintend the making of kadin-göbeği, heavy, syrup, doughnuts which when properly made are light as air and heaven to eat" (1950/1993, 19).
12. "Many bottles of gazoz, a type of soda water, stood cooling in the pool (...)" (1950/1993, 24).
13. "Uncle Ahmet brought simit, a sort of crescent-shaped, pistachio-studded bread, and we fed the following, crying seagulls" (1950/1993, 41).
14. "Hacer made tray after tray of lokma, a heavy syrup sweet, for it was the custom, thirty-five years ago, for new comes at school to provide sweets for other pupils" (1950/1993, 52).
15. "She brought yoğurt for us too, a sort of sour junket which we loved with sugar" (1950/1993, 112).

Based on the definition and examples provided by Bandia (2008) for in-text translation and in-text contextualization, all of the accorded data within the text of *the Portrait of a Turkish Family* is presented in the above tables. The percentages of the examples are shown below;

Figure 1: Translation Strategies Within Self-Translation

Out of 29 examples of the adopted translation strategies, 14 of them fall under the category of in-text translation while 15 of them fall under the category of in-text contextualization. Such a rate indicates that there is no significant difference between the adopted translation strategies which is suggested to balance the act of self-translation oriented to translate the experiences, realities, and memory of the self-translator. When analyzed within the strategy of in-text translation, the cultural, social, religious, and linguistic codes are observed to be borrowed or calqued from Turkish, which are followed by English equivalents, such as *lokum* (Turkish delight), *bakkal* (grocery) and *kurna* (large-water basin). In the in-text contextualization, the self-translator adopted a strategy where he inserts the Turkish-specific codes in Turkish, which is immediately followed by an explanation in English. It is that, e.g., Orga explains what a *peçhe*, *Aşure Ayı*, or *yoğurt* means. It is seen that incorporating specific socio-cultural and religious codes in Turkish and compensating with English equivalents or explanations provides the reader with another reality. It is safe to state that such adoption of the mentioned translation strategies through the interpolation of the Turkish vernacular has undertaken the role of being a kind of introduction to the context of Turkey within its socio-spatial frame. The reason why in-text translation and contextualization of the buildings and places (*hamam*, *bakkal*), the food (*lokum*, *lahana dolması*, *köfte*, *börek*, *turşu*, *dolma*, *kadın göbeği*, *gazoz*, *simit*, *lokma*, *yoğurt*) the objects as well as clothing (*yeşil sarık*, *kurna*, *çarşaf*, *peçe*, *kafes*, *takunya*) special days/occasions/holidays (*Aşure ayı*, *Ramazan*, *Şeker bayramı*) and linguistic elements (*padişahım çok yaşa*, *maşallah*, *ruhuna fatiha*, *hayırlı olsun*, *gavur*, *destur bismillah*) etc, which all have a societal, religious, cultural as well as ideological implications and backgrounds, are considered to be the actual translation strategies of self-translation is that these elements are not merely transferred from one language to another on word-for-word basis; these strategies under self-translation provides societal, traditional and cultural backgrounds of these elements, which has shaped and moulded the background of the self-translator within a large framework.

4.2. Discussion

When Turkish, the language, where cultural memory, socio-historical experiences, and realities of the subject were developed, and English are compared, it cannot be said there is a colonizing asymmetrical power relation between them that was realized by de facto domination. However, as the language that surrounds the subject changes due to the migration to England, the experiences, perceptions, and realities also start to evolve accordingly, which, as this study suggests, increases the need to be understood from a different horizon. Then such a surrounding can be said to generate a major language, which is English that has symbolic domination over the exogenous subject, İrfan Orga. This symbolic domination is realized between the languages by the very fact that the subject deterritorialized himself from the Turkish context he used to belong to and reterritorialized in another context of the new land- England. Nevertheless, as the continuously migrating subject, the de/reterritorialization of Orga has never stopped which turned him into an open cycle with historicity and relativity of past, present, and future. At this point, the subject became a translation of a self-translation of a self-translation, where multiplicity and hybridity cumulated that exuded him from the hierarchical relations of dualist categories such as otherness. The act of self-translation in this context can be said to emerge from the need to communicate, to validate his experiences and realities in the major language, in which the infusion of horizons is realized. Nevertheless, since this infusion is not about assimilating himself to be understood by the major language, traces are found within the text created by the subject that can be called self-translation, where some translation strategies are adopted under in-text translation and in-text contextualization. The heavy usage of these translation strategies indicates the fact that the text provides the major language with the realities of the Turkish experiences and realities belonging to a specific context and period. The subject is not lost or assimilated but, rather, preserved, in which the socio-cultural Turkish experiences and realities are deterritorialized and reterritorialized within English. The text becomes the process of de/reterritorialization as the consequence of the endless movement/migration of the subject in the major language. This movement/migration, just as in Kafka's works, is found within the text itself with the interpolation of the Turkish linguistic items that re-enact the process of de/reterritorialization, through which the hybridity and the peculiarity of the subject sustains. But, as the trajectory to self-translate,

the need to communicate and validate his Turkish experiences and realities intervenes in the process to expand and explain them in the major language via adopted translation strategies, at the end of which horizons are infused, an understanding is provided and no subject has been otherized. Therefore, the text is actually Orga's himself/the subject's himself.

Having a closer look at the applied writing strategies of interpolation, which are considered translation strategies in this study, it is seen that the self-translator explained and expanded the Turkish experience-related elements that may be considered unfamiliar and alien, a strategy closer to naturalizing. However, the strategies indeed play the role of an introduction by not overriding the hybridity and the socio-cultural elements of the text and making them known to a foreign context. In this case, the adopted strategies of interpolation of Turkish linguistic items and their explanations lead the horizons to be infused in a way the subjects in communication understand each other and respect their hybridity. The mentioned translation strategies are not chosen to be solely yielded to the target system or source system; they are chosen rather to represent the experiences of the author/translator in the target system encapsulating all of the realities of the source system, which also attributes the source system the title of "text". In this framework, translation is pulled away from being partial either to source or target systems and becomes a new reality, a metatext, a chain of the *mélange*, of hybridity. Through these translation strategies, the translator/author Orga has gained an identity in the target system with his past, present and future and become concrete. This identity resembles the translation strategies adopted; not a pure object of source system or target system but a subject of the *mélange*, who is "able to "mine" one's own traditions and still be able to communicate with a wider cosmopolitan readership" (Bandia, 2008: 29).

CONCLUSION

In this study, the concepts of minor-major literatures, de/reterritorialization, and infusion of horizons have been studied within the framework of self-translation and migration. Moreover, the subject in self-translation has been located at a center position among these concepts where his historicity and relativity realized his hybridity, preventing the possible asymmetrical oppositions attributed to the subject. In this context, the subject is proven to be in a constant movement within the context of de/reterritorialization processes, trying to validate and explain his past and present experiences and socio-cultural realities within a space of endless possibilities that will foreground his hybridity and plurality. This validation and explanation process of the subject within de/reterritorialization is mainly generated by his being bilingual, which he acquired through the changing language contexts that becomes a major language for him. What has been demonstrated through the structured theoretical framework and data analysis is that a major language can either be a globalized Western language or a language that is accepted and spoken by the ones within a specific society and/or country. Due to their sphere of influence, the names of these languages or whether they are de facto dominating is not of vital importance. What is crucial is indeed, the recognition that a post and/or neo-colonizing relationship is not always necessary; if one migrates to another land, whether it is East or West, the subject will be objected to symbolic domination due to the relativity of the language spoken. Therefore, considering major languages as belonging to Anglo-American systems and minor languages as belonging to post-colonial systems will be a restricting approach in studying a language within the wider perspective of power relations in self-translating. Therefore, Turkish, a language that does not have a colonized past, can still be studied within the perspective of power relations constructed in the act of self-translation under the realm of the major language, the language which is used as a tool to express the realities and the experiences of the Turkish subject. It is obvious that through the act of self-translation, what is alien turns into familiar and what is familiar turns into alien within the plurality of the bilingual, who is in a constant move between territories and in a constant process of mutual communication. This self-translation of the subject, then, is indeed an act of translation that comprises translation strategies, for which it can be said that through the adopted translation strategies the de/reterritorialization and infusion of horizons is enabled and the subject becomes the hybridity within the unity.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Akbatur, A. (2017). The Power and Burden of Self-Translation: Representation of “Turkish Identity” in Elif Shafak’s *The Bastard of Istanbul*. (Eds.: O. Castro et al.). In *Self-Translation and Power, Palgrave Studies in Translating and Interpreting* (pp. 119-141). London: Palgrave Macmillan.
- Bandia, P. (2008). *Translation as Reparation: Writing and Translation in Postcolonial Africa*. New York: Routledge.
- Bandia, P. (2014). Translocation: Translation, Migration, and the Relocation of Cultures. (Eds.: Bermann, S. & Porter, C.). In *A Companion to Translation Studies* (pp. 271-284). John Wiley & Sons, Ltd.
- Bandin, E. (2015). The Role of Self-Translation in the Colonisation Process of African Countries. *EHumFil*, 0(26), 35.
- Bhabha, H. (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Besemeres, M. (2000). Self-Translation in Vladimir Nabokov’s *Pnin*. *The Russian Review*, 59(3), 390–407.
- Cordingley, A. (ed.). (2013). *Self-Translation: Brokering Originality in Hybrid*. London & New York: Bloomsbury Academic.
- Dasgupta, S. (2012). Tagore’s Concept of Translation: A Critical Study. *Indian Literature*, 56(3 (269), 132–144.

- Deleuze, G. and Guattari, F. & Brinkley, R. (1983). What Is a Minor Literature?, *Mississippi Review*, 11(3), 13-33.
- Deleuze, G. and Guattari, F. (1986). *Kafka: Toward a Minor Literature*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G. and Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- De Saussure, F. (1916). *Course in General Linguistics*. New York
- Gadamer, H. (2004). *Truth and Method* (2nd Ed). London, New York: Continuum.
- Grutman, R. (2013a). A sociological glance at self-translation self-translator. (Ed.: Cordingley, A.). In *Self-Translation Brokering Originality in Hybrid Culture* (pp.63-80). London: Bloomsbury Academic.
- Grutman, R. (2013b). Beckett and Beyond. *Orbis Litterarum*, 3(68), 188-206.
- Grutman, R. (2018). The self-translator as author. Modern self-fashioning and ancient rhetoric in Federman, Lakhous and De Kuyper. (Ed.: Woodsworth, J). In *The Fictions of Translation*. (pp. 15-30). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Grutman, R. (2020). Self-translation. (Eds.: Baker, M. & Saldanha, G.). In *Routledge Encyclopedia of Translation Studies Volume 3*. London: Routledge. 514-518.
- Montini, C. (2010). Self-translation. (Eds.: Gambier, Y. & van Doorslaer, L) In *Handbook of Translation Studies Volume 1*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 306-308.
- Orga, I. (1950/1993). *Portrait of a Turkish Family*. London: Eland.
- Osimo, B. (1999). Nabakov's selftranslations: interpretation problems and solutions in "Lolita's" Russian version. *Σημειωτική-Sign Systems Studies*, 27(1), 215-233.
- Ozdemir, Mehtap. (2017). Self-Translation as Testimony: Halide Edib Rewrites The Turkish Ordeal. (Eds.: Castro, Olga et al). In *Self-Translation and Power, Palgrave Studies in Translating and Interpreting*. (pp. 71-92). London: Palgrave Macmillan.
- Parr, A. (2008). *Deleuze and memorial culture: desire, singular memory and the politics of trauma*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Polezzi, L. (2006). Translation, Travel, Migration. *The Translator*, 12(2), 169-188.
- Polezzi, L. (2012). Translation and Migration. *Translation Studies*, 5(3), 345-356.
- Popovič, A. (1976). *A Dictionary for the Analysis of Literary Translation*. Edmonton: University of Alberta.
- Pratt, M., L. (1991). Arts of the Contact Zone. *Profession*, 33-40.
- Tanqueiro, H. (2000). Self-translation As An Extreme Case of the Author-Translator-Dialectic. *Investigating Translation*, 55-63.
- Thiong'o, N. (2009). Translated by the Author: My life in between languages. *Translation Studies*, 2(1), 7-20.
- Venuti, L. (1995) *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. , London: Routledge.
- Von Flotow, L. (2000). Life is a Caravanserai: Translating Translated Marginality, a Turkish-German Zwittertext in English. *Meta*, 45(1), 65-72.

Vokal Müzik Tarihinde Kastratlar*

Doç. Çiğdem Sığırcı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3966-3923>

Mersin Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Sahne Sanatları Bölümü, Mersin – TÜRKİYE

Dr. Öğr.Üyesi Evrim Şahinkaya Kaplancık

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5730-3526>

Mersin Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Sahne Sanatları Bölümü, Mersin – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 16.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Kastrasyon

Kastrat

Ergenlik

Müzik

Barok Dönem

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71821>

Öz

Müzik tarihinde “kastrat” denildiğinde akla gizemli ve son derece merak uyandıran, kimi tarihçiler tarafından “cinsiyetsiz ya da meleksi olarak” adlandırılan şarkıcılar gelmektedir. Bu şarkıcılarla ilgili günümüze ulaşan bir takım görsel kaynaklar ve tek bir ses kaydından başka hiçbir veri yoktur. Yüzyıllar öncesine dayanan ancak Barok Dönem’de en üst seviyeye ulaşan kastrasyon işlemi sonucu binlerce erkek çocuğun hayatını kaybetmesi, bu işlemin bir nevi katliam olduğunu gösterir. Sesleriyle döneme damga vuran kastratlar, kendi dönemlerinde neredeyse kutsallaştırılmışlardır. İnsanlık dramı olmasına rağmen bir döneme damgasını vurmuş olan kastratlarla ilgili günümüzde bile hala aydınlanmamış birçok nokta bulunmaktadır. Tarihte cinsiyetsiz olarak tanımlanmış olan kastratlar, buldukları yüzyılı hem vokal virtüöziteleri hem de performans sırasındaki sıra dışılıklarıyla (kostüm, sahne duruşu vs.) tümüyle etkileri altına almışlardır. Kastratların eğitim sistemi de son derece zorlu ve disiplinlidir. Kastratlara özel eğitim veren okullar Napoli başta olmak üzere bütün İtalya’da son derece yaygın ve popüler olmuştur. İtalya başta olmak üzere birçok ülkede büyük talep gören bu şarkıcıların dönemi, XIX. yy.’la birlikte ellerinden istemsizce hayatları alınmış olan binlerce masum çocuğun uğramış olduğu insanlık ayıbına tepkilerin büyümesiyle son bulmaya başlamıştır. Bu araştırmayla hem Barok Dönem içinde kastrat şarkıcıların performanslarıyla ilgili detaylar ele alınmış hem de yüzyıllar boyunca süregelen insanlık dışı durum her yönüyle aktarılmaya çalışılmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Sığırcı, Ç. & Şahinkaya Kaplancık, E. (2023). Vokal Müzik Tarihinde Kastratlar. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 137-148.

*Castrati in Vocal Music History**

Asst. Prof. Dr. ığdem Sigirci

Mersin University, Conservatoire, Department of Performing Arts, Mersin – TÜRKİYE

Asst. Prof. Dr. Evrim Şahinkaya Kaplancik

Mersin University, Conservatoire, Department of Performing Arts, Mersin – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 16.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Castration

Castrato

Puberty

Music

Baroque Period

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71821>

Abstract

When "castrato" is mentioned in music history, mysterious and extremely intriguing singers, called "genderless or angelic" by some historians, come to mind. There is no data about these singers other than several visual sources and a single recording that has survived. The death of thousands of male children as a result of the castration process, which dates back centuries but reached its peak level in the Baroque Period, shows that this process was a kind of massacre. Castrati, who left their mark on the period with their voices, were almost sanctified in their own time. Despite being a human drama, there are still many unenlightened points about the castrati, who left their mark on an era. Castrati, who were defined as genderless in history, completely influenced the century they were in, both with their vocal virtuosity and their extraordinary performance (costume, stage posture, etc.). The education system of the castrati is also extremely demanding and disciplined. Academies which educate castrati in particular have been extremely common and popular in Italy, especially in Naples. The era of these singers, who were in great demand in many countries, especially in Italy, began to end with the growing reactions to the shame of humanity suffered by thousands of innocent children whose lives were involuntarily taken from them in the 19th century. With this research, both the details of the performances of castrated singers in the Baroque Period and the inhumane situation that has continued for centuries have been tried to be conveyed in all aspects.

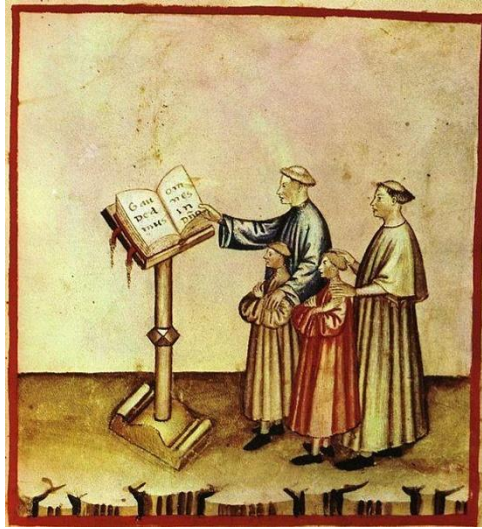
GİRİŞ

Şarkıcı Olarak Kastratın Varlığı

Kastre edilme işleminin tarihi, Avrupa tiyatrosunun ötesine geçen birçok farklı uygarlıkta (Çin, Hindistan, İspanya) yüzyıllar öncesine dayanır. Şarkıcı olarak kastratın varlığı, IV. yy.'da Constatinople'de Bizans imparatorluğu Hristiyan geleneğindeki hadım korolarına kadar uzanır. Erken Bizans dönemi kaynaklarında sıklıkla bahsi geçen kastratlar, X. yy'ın başından itibaren kaynaklarda daha fazla yer almışlardır. Kremonalı rahip Liutprand'ın X. yüzyıldaki Constatinople ziyaretinde, VII. Constantine VII. Porphyrogenetos'e çok değerli hediyeler getirmişti. Bu hediyeler arasında dört hadım şarkıcı da vardı. Bu hadımlar, diğerlerinden oldukça farklıydı. Çünkü onların hem penisleri hem de testisleri alınmıştı. Bu, Bizans'ta son derece nadir rastlanan bir durumdu. XII. yy.'da Hegia Sophia kilisesinin şarkıcılarının tamamı kastratlardı (Moran, 2002: 99).

Birkaç yüzyıl boyunca görülmeyen kastratlar, XVI. yy.'da Batı'da tekrar görüldü. Bir gizem olarak kalan kastrat tarihindeki bu yılların, aniden yeniden başlamasını anlamak için müzik tarihçileri çabalamışlardır. Batı'da bilinen ilk kastrat şarkıcılar 1550'li yılların sonlarında Ferrare dükünün şapelinde ilahi söylüyordu. Aynı dönemde III. Mantoue dükü Guillame de Gonzague kişisel şapelinde "petits chanteurs français"e (küçük Fransız şarkıcılar) şarkı söyledi ve bu küçük şarkıcılar muhtemelen kastratlardı. İspanyol olan ilk kastrat, 1582'de Sixtine şapeli korosunda yer alan (yani papanın özel şapeli) şarkıcılardandı (Révis, 2015: 15).

Tam olarak kastratın yeniden nerede ve ne zaman ortaya çıktığı bilinmese de, Rönesans dönemi boyunca, bir kastratı şarkı söylerken dinlemek Avrupalı seçkin tabakanın bir ayrıcalığıydı. Bu üst sınıf, sıklıkla kilise adamlarını kapsıyordu. 1589'da Papa Sixtus V, İncil'den (Korintliler 14:34) kadınlar için "kilisede sessiz kalmalılar" emri içeriğiyle, Roma'daki St. Peter's bazilika korosu için kastratların toplanmasını tasdikleyen resmi bir bildiri yayınladı. Ancak bu toplama işlemi, birçok küçük erkek çocuğun trajik bir şekilde üreme organlarını kaybetmesi anlamına geliyordu (Mazzega-Bachelet, 2008: 119). XVI. yy.'da kadınların kilisede şarkı söylemesi yasak olunca, kadınların yerini de kastratlar aldı.

Şekil 1: <https://www.ranker.com/list/disturbing-castrati-facts/jen-jeffers>

Kastratların popülerliğinin artmasıyla birlikte, kastrasyonun sayısı da gün geçtikçe artmaya başladı. Öyle ki erken XVIII. yy'a kadar yılda yaklaşık olarak 4000 erkek çocuğu kastre edildi.

Roma sahnelerinde kadın sesi yasak olduğu için, kadın rolleri kastratlar tarafından söylenmişti.

Kastratlar, XVI. yy.'ın ortalarına kadar İtalya'daki birçok kilisede üst partileri söylemişlerdi. XVII. ve XVIII. yy.'dan sonra ise, kastratlar Roma dışında opera sahnesinde de söylemeye başlamışlardı (Bulkholder, vd., 2014: 322). Bunun başlıca kanıtı ise libretist Ottavio Rinuccini'nin yazdığı ve Jacopo Peri'nin bestelediği *Euridice* operasıydı. Bu operadaki roller kastrat sesler için bestelenmişti. Aslında dönemin tanınmış her bestecisi (Peri, Hasse, Handel), eserlerinde kastrat seslere mutlaka yer vermişti. Araştırmalara göre XVIII. yy.'daki erkek şarkıcıların %70'i kastrattı. Kastratların şöhreti XVII. yy.'da seyircilerin çılgınca beğenileriyle birlikte uluslararası anlamda bir yükselişe geçti (Breda, 2012: 3).

Barok opera ve özellikle İtalya'daki opera seria ustalık, fantezi, ihtişam, virtüözite ve büyük gösteriler şeklinde ifade ediliyordu. Özellikle XVII. ve XVIII. yy.'ın kastratları İtalyan opera seria'sındaki belirtilen ifadelerle uygunlardı. Yapay olarak yaratılan bu sesler müthiş bir vokal kabiliyet ve sıklıkla hayali bir dünyadan tını şeklinde ifade ediliyorlardı (Mulvey, 2010: 1). Kastratlar, Barok Dönem vokal müziğinin gerektirdiği bol süslemeli ve ajilteli pasajların üstesinden son derece büyük bir kolaylıkla gelip, uzun nefesler gerektiren pasajları da geniş nefes kapasiteleriyle kolayca seslendiriyorlardı. İtalyan besteci ve yazar Angelini Bontempi, bizi kastratların bilinen ses türleri gibi (soprano, alto, tenor, bas) olmadığına ikna eder ve kastratlar hakkında şöyle söyler;

“Kastrat, armoni mücevheri ve hazzın kralıdır, onun müziği eşsiz ve melekler gibidir... onun şarkı söyleyişi cennetten bir hediyedir ve tamamıyla mükemmeldir... onun dudakları ruhu sakinleştirir... göğsüyle cennetin armonisini tutar...”(Mulvey, 2010: 2).

Alman yazar Friedrich Melchior, ünlü kastrat Caffarelli (1710-1783) için şöyle yazmıştır;

“Bu şarkıcının sanatına getirdiği mükemmel seviye hakkında fikir yürütmek zor olabilir... bir meleğin sesi... en güzel yorumla birleşip, şaşkınlık veren kolaylık ve hassasiyetle, duyguların üzerine yürür ve müziğe karşı duyarlı olan kalp, bu büyüleyiciliğe karşı koyamayacaktır”.

Alessandro Scarlatti, kastrat Francischello'dan bahsederken iddiasına göre bir ölümlünün böylesine harika bir şekilde şarkı söylemesine inanamıyordu (Mulvey, 2010: 1). Küçük bir çocukken kastre edilmekten zar zor kurtulan Rossini'de kastratlara hayrandı ancak onların opera için bu işleme maruz kalmalarının üzüntüsünü duyuyordu. Kastrat uygulamasını ortadan kaldırmayı sağlamak için çok uğraşan Napolyon aynı zamanda kastrat Crescentini'ye hayrandı ve ona şarkı söylemesi için Paris'te yıllık 30.000 frank imparatorluk ödeneği teklif etti.

Kastratların dönemde büyük başarı ve ün salmaları, vokal olarak müthiş bir kabiliyete sahip olmaları nedeniyle, performans sırasında eser üzerinde virtüözitelerini göstermek için süslemeler ya da sayısı 7-8'e varan kadanslar ekleyerek çok fazla değişiklik yapmışlardı. Bu da zamanla özellikle aryaların formundan çıkmaya başlamasına neden olmuştu. Dönemde kastratlarla çalışan bestecilerden biri olan Gluck, müziğe getirdiği yeni reformlarla bu durumun önüne geçmeyi başarmıştı.

Farklı Ülkelerde Kastratlara Bakış

Sürecin başından sonuna kadar İtalya'da büyük hayranlıkla ve taleple karşılaşmış olan kastratlara, başka ülkelerde yaklaşım İtalya'ya göre daha farklıydı. Küçük yaşlarda farklı ülkelerdeki şapel korolarında söylemek amaçlı gönderilen kastratlara, Viyana soyluları da sıcak bakıyordu. XVIII. yy.'da Viyana müzik hayatı oldukça aktifti. Burada İtalyan operalarının tanınmasıyla birlikte kastratların da popülerliği arttı. Gluck'un konusunu Metastasio'nun yazdığı reform operası olan Orfeo ve Euridice operasında (1762), kastrat Guadagni Orfeo rolünde oynadı. Mozart da kastratlar için eserler besteledi. Böylece Viyana'da kastratlar ün salmayı başardılar.

Fransa'da ise durum biraz farklıydı. Fransızlar ses türlerini kadınlar, erkekler, falsetto şarkıcılar ve kastratlar olmak üzere dörde ayırmışlardı. Ses türü ayırımında yer almalarına rağmen, Fransız besteciler kastratlar için eser bestelemeyi pek tercih etmiyorlardı (Vanherle, 2002: 72). Londra'da ise durum biraz farklıydı. İngilizler başlangıçta kastratlara karşı isteksizdi, ancak opera seria stiline Londra sahnelerinde yer almaya başlamasıyla İtalyan kastratlara karşı ılımlı bir tutum göstermeye

başladılar (Vanherle, 2002: 75).

Kastrasyon işlemi

Jean-Jacques Rousseau, "Dictionaire de Musique" de kastrat için şu açıklamayı yapmıştır;

"Kastrat, soprano partilerini söylemek için, tiz sesin korunması uğruna, çocukluk döneminde üreme organlarından mahrum bırakılmış bir müzisyendir. Her ne kadar bu iki organ arasında (testisler ve penis) bağlantının az olduğu görünse de, bunlardan birinin kaybının, diğerinin erkekliğin gelişiminin kısıyında olan erkeklerde aniden sesi bir oktav düşüren (kalınlaştıran) değişimini önlediği ve engellediği şüphesiz bir gerçektir. İtalya'da, mutsuz biçarelerin sahip olduğu sesi elde etmek için uğraşa gerek duyan barbarlıkta, keyfine düşkün ve acımasız insanların eğlencesi için bu operasyona çocuklarını emanet eden bazı merhametsiz, yaradılışı servete kurban eden babalar bulunmaktadır. Hangi kültürel çelişki neden olmuş olursa olsun, onları kurban eden fizyolojik gerçekler acıydı. Çünkü ergenlikten önce kastre edilen erkek çocuklar testosteron kaynağından mahrum oluyorlardı" (www.rousseauonline-0068.pdf).

Kastrasyon, güzel sese sahip küçük yaştaki çocukların, ergenlikten önce tiz tonlarını korumak için maruz kaldıkları bir işlemdir. Kastrasyon işlemi sırasında genital bölgeyle ilgili olan salgı bezleri vücuttan kesilip çıkarılır. Fiziksel büyüme durmadan normal şekilde devam eder. Günümüzde kastrat (castrato) olarak adlandırılan bu şarkıcılar, kendi dönemlerinde sıklıkla *musicci, eunuchi, cantori eivirati*¹ veya en basit haliyle *soprani* olarak adlandırılmışlardır (Feldman, 2015: 1).

1770'de İngiliz müzik tarihçisi Charles Burney kastrasyon hakkında detaylı bilgi edinmek için İtalya'ya doğru bir seyahat yaptı ve sır gibi saklanan gizli bir gelenekle karşılaştı. Birçok aile şöhret ve para amacıyla küçük erkek çocuklarına kastrasyon işlemini yaptırıp, birçoğunun hayatını kaybetmesine neden olmuştu. Kastrasyon, hem kilise kurallarına hem de doğanın kurallarına aykırı bir işlem olduğundan, tarihçinin gittiği her kasabada inkar edildi. Her şehir suçu bir başka şehre yükledi. Onlar bunun varlığını dile getirmekten utanıyorlardı (Chung-Ahn, 2015: 9).

Norcinis olarak bilinen doktorlar bu operasyonu gerçekleştiriyorlardı. Bu konuda herhangi bir yetkinliği olmayan doktorlar, çoğu zaman hiçbir dezenfeksiyon olmadan ve sağlıksız koşullarda, *castratori* olarak bilinen bu yöntem için özel bir alet seti kullanıyorlardı. Anestezi için bir takım şeyler kullansalar da, afyon içeren bu ilaçların riskleri olabiliyordu. Yetenekli genç çocuğa bu yöntem, ergenlikten önce, çoğu zaman on yaşlarında yapılıyordu. Kastrasyon işleminde olası iki yöntem vardı. İşleminde üç temel alet kullanılıyordu; neşter, dağlamak için demir ve castratore. İlk işleminde, castratore yani çocuğun testislerini tüm olarak koparan alet iyice ısıtılarak kesim yapılır ve aynı anda dağlama işlemi gerçekleştirilirdi. Aletin kendisi, keskin kenarlı bir ceviz kırıcısı andırıyordu ve aynı işlemi gerçekleştiriyordu.

¹ Kastratlar için kullanılan çeşitli isimler.

Şekil 2: Castratore

İkinci yöntem, küçük bir bıçağa benzeyen neşterle yapılan metottu. Üreme vesiküllerini çıkarmak için testislerde kesim yapılıyordu. Yuvarlak bir başı ve doksan derece açı ile bükülmüş küçük bir sapı olan sıcak demir, kesimi ısı ile dağlamak için kullanılmıştı (Chung-Ahn, 2015: 9).

Kastrat seslerinde sopranist olanlar, soprano kadın sesine, kontraltist olanlar ise, alto ya da mezzo-soprano kadın seslerine yakındı. Bu sesleri yaratmak için ise, erkek çocuklarına 10 yaşından önce testislerinin vücuttan kesilerek çıkarılması veya ezilmesi işlemi yapılıyordu. Kastrasyon işlemi sonucunda testosteron hormonu salgılanması durunca, larenks gelişimi de duruyordu ve larenks çocuk larenksi olarak kalıyordu. Ancak nefes yetişkin bir insan nefesi kapasitesindeydi. Operasyon çocuk yapabilme özelliğini yok etse de, ereksiyon için herhangi bir engel teşkil etmiyordu ([https://Le castrat et le feminin-2.doc \(univ-paris-diderot.fr\)](https://Le castrat et le feminin-2.doc (univ-paris-diderot.fr))).

İşlemden sonra, küçük erkek çocuk neredeyse komadayken, atardamarına baskı yapmak amacıyla sıcak suya oturtulurdu. Bir başka uygulamada ise erkek çocuk, bölge uyuşturulduktan sonra soğuk suya ya da süt banyosuna oturtulurdu (<http://io9.gizmodo.com/what-did-it-mean-to-be-a-castrato-1732742399>).

Bu operasyon, şarkıcıyı bir çeşit transseksüel gibi kadınlaştırıyordu. Böylelikle, obeziteye eğilimli, memelerin daha gelişkin olduğu, tüsüz, ikincil karakter olarak kadınsı olan kastratlar yetişiyordu. Kiliseye adanmış olan bu ses, temiz, hafif ve adeta meleksiydi. Cinsiyetsiz gibi duyulur ve meleksi ses şehvet içermezdi. Ancak opera sahnesinde durum aynı değildi. Özellikle kadınların kastratların seslerine karşı özel bir hassasiyetlerinin olduğu ve onların cazibelerine dayanamadıkları söylenmektedir ([https://Le castrat et le feminin-2.doc \(univ-paris-diderot.fr\)](https://Le castrat et le feminin-2.doc (univ-paris-diderot.fr))).

J. S. Jenkins'in raporuna göre, testis salgılanmasının etkisiyle birlikte yetişkin erkek ses telinde, püberte öncesine göre %67'ye varan bir uzama görülür, kadınlarda ise artış sadece %24'dür. Kastratlarda ise bu 3/2'lik artış asla görülmez ya da sadece kastrasyon işleminden önce testosteron hormonunun gelişmesiyle çok az görülebilir (Feldman, 2015: 10). Kastrasyon işlemi erkek çocuğunun normal gelişiminde birçok fiziksel değişimlere neden olur. Ses telleri olması gerektiği gibi uzamaz ve ses tellerinin kas yapısı bir çocuğun esnekliği, kısalığı ve aralığında kalır. Bu sırada vücut yapısı normal bir erkeğinkine göre müthiş bir gelişim gösterir. Kastratların, kemik büyümesini sağlayan epifizleri kapatacak testosteronun olmaması nedeniyle yaşlarına oranla daha uzun boylu olmaları muhtemeldir. Kaburgaların normal bir ergenden çok daha sonrasına kadar bile bel kemiğine kaynamadığından dolayı, kastratlar aşırı derecede gelişmiş göğüs ve akciğerlere sahip oluyorlardı. Operasyon nedeniyle biçimsel olarak adem elmasından yoksun, tüsüz bir vücut yapısı oluşmaya başlar. Böbrek üstü bezlerinden çok az miktarda salgılanan hormon nedeniyle kasık bölgesindeki tüyler kalır.

Kastratlar sperm üretimi olmaksızın cinsel birliktelik yaşayabiliyorlardı (Mulvey, 2010: 3). Kadınlık hormonlarının aşırı aktivasyonundan dolayı, kalça, baldır ve göğüslerde oluşan yağ

birikmesinin de etkisiyle kastratlarda obezite görülmekteydi.

İtalya Padua üniversitesinden araştırmacılar kastratlardaki fiziksel değişimleri daha net anlamak için kastrat şarkıcı Pacchierotti'nin iskeletini incelemişlerdir. Kalıntılar, üniversitenin patolojik anatomi müzesine götürülmüş ve kemikler x-ray cihazlarıyla incelenmiştir. Bu araştırmaya kadar yalnızca kastrat Carlo Broschi'nin (sahne adıyla Farinelli) iskeleti incelenmişti. Bugünkü araştırmalar gösteriyor ki, kastratlar bu işleme maruz kalmamış yaşlılarına oranla çok daha uzun boya sahiplerdi.

Şekil 3: Pacchierotti'nin Kemik Analizleri

Yukarıdaki sol şekilde görüldüğü üzere, analizler sonucunda kastrat Pacchierotti'nin boyun omurgasında güçlü bir aşınma, sağ şekilde ise, kaval kemiğinin yoğunluğunda ciddi bir azalma görülmektedir. Pacchierotti'nin kemik analizleri, sesini odaklamak için belirli bir duruş pozisyonu uyguladığını göstermektedir. Çenenin uzatılmasını ya da kaldırılmasını önlemek için boyunun arkasının uzatıldığı bu duruş, nihayetinde servikal omurların aşınmasına neden olmuştur <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-3665038/The-gruesome-price-19th-century-Castrati-Researchers-exhume-opera-singer-s-skeleton-castration-constant-practise-caused-massive-changes-body.html>.

Kastratların Eğitim Sistemi

Kastratlar, Avrupa'nın genelinde, içe işleyen tınası ve parlaklığıyla, falset ses aralığının olağanüstü bir genişlikte oluşuyla biliniyordu. Müzik tarihçilerinin araştırmalarına göre en iyi kastratlar, küçük trompetlerle teknik ve yükseklik açısından yarışabilirlerdi. İtalyan müzik tarihçileri, kastrat sesinin ilahi niteliklerine tanıklık ediyor ve şöyle diyorlardı; " abartı ve aşırılık olmadan şiirsel anlatım hak edilen başarıyı övmek için yeterlidir". Birçok kastrat üç oktavlık olağanüstü bir ses genişliğine sahipti. Meşhur kastrat Farinelli ses aralığı olarak C2'den C5'in üstündeki D'ye kadar çıkabiliyordu. Kastratlar altı ila on yıl arası vokal teknik eğitimi alıyorlardı (Breda, 2012: 5). Genç kastratlar titiz bir müzikal eğitim içinde çalışıyorlardı. Bir kastrat olan Caffarelli, bir günlük çalışma programını şu şekilde belgelemiştir; 1 saat zor eserler söyleme, 1 saat nota çalışması, 1 saat ayna karşısında ses egzersizleri, öğleden sonra yarım saat teorik çalışma, yarım saat vokal improvizasyon, 1 saat kontrpuan ve 1 saat nota çalışması şeklindeydi. Ayrıca nefes alıp-verme için kasları güçlendirme çalışmaları da yapmalıydılar (Vanherle, 2002: 43).

Napoli kastratların eğitim aldıkları en ünlü okulların olduğu şehirdi. Conservatorio di Santa Maria di Loreto, Pietà dei Turchini, Poveri di Gesù Cristo ve Capuana'daki Sant'Onofrio bu okullardan bazılarıdır. Bunlar öksüz ve fakir ailelerin çocuklarını barındırmak ve eğitmeye yönelik olan yardım kurumlarıydı. Bu kurumların eğitim sistemi olduğu sert ve sıkıydı. Napoli okulu başarılarıyla dönemin en iyi müzik öğretmenlerinin de ilgisini çekiyordu. Napoli okullarının ünü kısa sürede uluslararası oldu.

Bu okullar Pergolesi, Hasse, Handel, Haydn, Mozart, Meyerbeer gibi besteciler tarafından da tercih edildi (Mulvey, 2010: 3). Bu okullar yeterli sayıda kastrat alabilmek ve onlarla iyi bir sınıf oluşturmak için mümkün olan tüm çabayı gösteriyorlardı. Kastrat bulma çabası XVII. yy.'da, operalarda ve kiliselerde daha da fazlalaştı. Birçok insan okullarına küçük bir kastrat verilmesini büyük bir ödül olarak görüyordu ancak daha yaşlı kastratlar ise çok küçük paralara çalışıyorlardı. Poveri okulunun kayıtları şu yazışmaları içerir: "Maestro Natale'ye bir hadım getirdiği için 2 ducat verdim" , başka bir kayıta ise "bugün 10 Aralık 1677, konservatuvara bir soprano hadım aldım, o Francesco Pacciarella, konserlerde söylemesi için ona yıllık 12 ducat sözü verdim ve altı aylık ücreti 6 ducat'ı peşin ödedim" (Barbier, 2001: 52). Ayrıca kastratlar için uygun koşulların sağlandığından da bahsediliyordu. Onlar odalarda yalnız çalışıp, kalabalıktan uzak kalabiliyorlardı ve kışları daha sıcak olan küçük öğrencilerin odalarında kalabiliyorlardı (Barbier, 2001: 53).

Her ne kadar Napoli kastratlar için bir yuva olsa da, başarılı diğer konservatuvarlar nedeniyle Napoli onları eğitmek için tekeline alamıyordu. Roma ve Bologna yüksek standartlara sahip ve ünlü öğretmenlerle yönetilen okullara sahipti. Bunlar Modena'da Francesco Peli, Genoa'da Giovanni Paita, Milan'da Francesco Brivio ve Floransa'da Francesco Redi'ydı. Öğrencileri yalnızca kastrat şarkıcılar değil, aynı zamanda kadınlar, tenorlar ve o dönemde nadir olarak aransa da bass'lardı (Barbier, 2001: 57-58).

Barok Dönem'de kastratlarla en fazla çalışan besteci hiç şüphesiz J. F. Handel'di. Besteci Farinelli dışındaki birçok kastrat ile çalışmış, onlar için eserler bestelemiştir.

Dönemin ünlü kastratlarına özellikle kadınlar hayrandı. Onların sesleri izleyici üzerinde muazzam bir etkiye sahipti http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/4853432.stm. Özellikle İtalyanlar kastratlara büyük bir hayranlık besliyor, kadınlar büyük bir histeriyle kendilerini bu şarkıcıların ayakları önüne atıyorlardı. Bir taraftan melekler gibi el üstünde tutulan bu şarkıcılar, diğer yandan fiziksel durumları nedeniyle alay konusu oluyorlardı. Dolayısıyla kastratlar yalnız bir yaşam sürmeye mahkum oluyorlardı (Vanherle, 2002: 61).

Kastratlar, emperyalara göre kadın şarkıcılardan her anlamda daha ekonomik oluyorlardı. Kastratlar kadın şarkıcılara göre daha iyi bir nefes eğitimi sahiplerdi, çalışma süresi olarak da kadınlara oranla daha uzun süre şarkı söyleyebiliyorlardı. Kastratlar muhteşem soprano seslerini süresiz bir şekilde uzun yıllar kullanabiliyorlardı. Ancak kadın şarkıcılar evlendikten sonra artık şarkı söylemiyorlardı, çünkü onların sahne üzerinde varlıklarını sürdürme gibi bir endişeleri yoktu (Finucci, 2003: 244).

Dönemin Sonu

Neredeyse tüm Avrupa ülkelerinin ilgisini çeken kastratlarla ilgili yaklaşım Fransa'da farklıydı. Fransa estetik ve insani sebepler nedeniyle kastrasyon işlemine karşı direniyordu. İnsani açıdan XVIII. yy. Fransız filozofları bu uygulamaya şiddetle karşıydılar. Ateşli bir İtalyan operası tutkunu olan Rousseau bu şarkıcıları eğiten kurumları eleştiriyordu. Dictionnaire de musique, 1767 adlı eserindeki *kastrat* yazısında eleştirel dili net bir şekilde görülebilir. Bazı yazarlara göre, 1799'da kastrasyon işlemi İtalya'yı kaplamışken, Napolyon bu işleme son vermiştir. Başka kaynaklara göre ise, işleme son vermeyle ilgili olan kararı 1769'da Papa XIV. Clement, Sixtine Şapel'inde almıştır. 1798'de ise Napoli'de kastrasyon işlemine kesin olarak son verilmiş ancak dönemin son kastratlarından olan G. Battista Velluti 1808'e kadar aktif olarak San Carlo tiyatrosunda şarkı söylemeye devam etmiştir. Fransızlar, 1798'den 1815'e kadar kuzeydeki Papalık devletleri dahil olmak üzere İtalya'yı işgal ettikleri sırada, Papa VI. Pius'u kaçırdılar ve kendi kanunlarını zorunlu kılarak, hadım etme uygulamasını da yasaklattılar. Bunun üzerine XVIII. yy.'ın sonundan, XIX. yy.'ın ilk çeyreğine doğru kastratlar şaşkıncı derecede hızlı bir şekilde opera dünyasındaki konumlarını kaybettiler (Vanherle, 2002: 77). Ancak tüm

bu yasaklara rağmen işlem XIX. yy.'a kadar devam etmiştir.

Kastratlar İçin Bestelenmiş Bazı Eserler

Özellikle kastratlar için bestelenmiş eserlerden bazıları şunlardır;

Monteverdi "L'incoronazione di Poppea" operası Nerone rolü

Handel " Giulio Cesare" operası Giulio Cesare, Tolomeo, Sesto, Nireno rolleri

Gluck "Orfeo ed Euridice" operasındaki Orfeo rolü

Mozart " La ClemenzadiTito" operası Sesto rolü

Cavalli "Giasone" operası Iasone rolü

Cesti "Il pomo d'oro" operası Apollo rolü

Hasse "Cleofide" operası Poro, Alessandro, Gandarte, Timagene rolleri

Günümüzde artık kastratların olmayışı nedeniyle bu rolleri hareketli ve geniş bir ses aralığına sahip kontrtenorlar ya da mezzo-sopranolar söylemektedirler.

Ünlü Kastratlardan Bazıları

Baldassare Ferri (1610-1680)

Atto Melani (1626-1714)

Giovanni Grossi (Siface olarak bilinir) (1653-1697)

Nicolo Grimaldi (Nicolini olarak bilinir) (1673-1732)

Francesco Bernardi (d.b.-1759); 1720'li yıllarda Handel'in castrat şarkıcılarından biridir.

Giovanni Carestini (1704-1760); 1734-35 yılları arasında Handel'in şarkıcılarından biridir.

Carlo Broschi (Farinelli olarak bilinir) (1705-1782); Porpora, Vinci ve Hasse'nin şarkıcılarından biridir.

Domenico Annibali (Domenichino olarak bilinir) (1705-17799; Handel ve Hasse ile çalışmıştır.

Gaetano Majorano (Caffarelli olarak bilinir) (1710-1783); Hasse, Pergolesi ve Handel ile çalışmıştır.

Felice Salimbeni (1712-1752); Graun, Porpora ve Jommelli ile çalışmıştır.

Gioacchino Conti (Gizziello olarak bilinir) (1714-1761), 1735-1737 yılları arasında Handel ile çalışmıştır.

Mariano Nicolini (Marianino olarak bilinir) (1715-58), Vivaldi, Giacomelli ve Pergolesi ile çalışmıştır.

Giovanni Manzuoli (1720-1782), Vivaldi, Leo ve Mozart için çalışmıştır.

Gaetano Guadagni (1729-1792)

Girolamo Crescentini (1762-1846)

Venanzio Rauzzini (1746-1810)

Giovanni Velluti (1780-1861)

Alesandro Moreschi (1858-1922), 1902-1904 yılları arasında ses kaydı olan tek kastrattır.

Şekil 3: Corrado Giaquinto tarafından yapılan Farinelli'nin portresi

<https://www.thevintagenews.com/2018/02/18/castrati-singers/>

Dönemin en ünlü kastratlarından olan Carlo Maria Broschi bilinen ismiyle Farinelli'den ayrıca bahsetmek gerekir. Vücudu testosteron görmediği için (böbrek üstü bezinden salgılanan çok az miktar hariç) görüntüsü erkekten çok kadına benziyordu. Omuzları dar, kolları ve bacakları gövdesine göre uzundu. Saçlarının altında yayılma şekli erkek tipi değildi. Yüzünde çok az sakalı vardır ya da hiç yoktu. Sesi hep ince ve yüksek kalmıştı. İlk sahne performansını 15 yaşında gerçekleştirmişti. Dönemin en başarılı kastratlarından olan Farinelli ve Senesino 1734'de aynı eserde oynamak için İngiltere'ye davet edilmişlerdi. Hasse ve Farinelli'nin erkek kardeşi olan Riccardo Broschi tarafından bestelenen Artaserse operasında dönemin bu iki büyük ismi rol aldılar. İlk provada orkestra Farinelli'nin sesinden o kadar etkilendi ki, çalmayı unuttu. Eserin açılış gecesi için Burney tarafından ünlü bir olay aktarıldı:

"Senesino öfkeli bir tiran ve Farinelli'de tutsak bir tiran rolündeydiler, ancak ilk aryada tutsak rolündeki Farinelli Senesino'nun kalbini yumuşattı ve sahnedeki karakterini unutan Senesino Farinelli'ye koştı ve onu kucakladı" (Vanherle, 2002: 59).

Ünlü kastratlar arasında bahsedilmesi gereken bir diğer isim de Caffarelli'dir. İtalyan opera tarihinin en saf sesi olarak bilinen şarkıcı, narsist olmasıyla da bilinir. Sarayının kapısına şu sözleri yazdırmıştır; "eğer Amphion² Thebai'nin duvarlarını sadece liriyle inşa ettiyse, ben sarayımın duvarlarını sesimle inşa ettim".

Kastrat sese dair sadece 1913'e kadar Sixtine Şapel korosunda söyleyen sopranist kastrat Alessandro Moreschini'nin bir ses kaydı vardır. 1902 ve 1904'de vasat teknik imkanlarla yapılan bu kayıt, kastratların şöhretini yansıtmaz (<https://Le-castrat-et-le-feminin-2.doc> (univ-paris-diderot.fr)).

SONUÇ

İtalya başta olmak üzere birçok ülkede bir döneme damgasını vurmuş olan kastratların tarihteki yeri şüphesiz çok önemlidir. İnanılmaz bir ses genişliğine sahip olan kastratlar, seslerinin yanı sıra görsel olarak da son derece dikkat çekiciydiler. Kendileri için bestelenmiş olan ve büyük bir vokal beceri gerektiren eserleri kolaylıkla seslendiriyorlardı. Özellikle kadın izleyicilerinin kastratlara karşı aşırı bir hayranlıkları söz konusuydu. Tarihte dini temellere dayandırılarak yüzyıllar boyunca süregelen bu insanlık dışı işlem, maalesef ki binlerce çocuğun hayatını bir hiç uğruna kaybetmesine neden olmuştur. Ailelerin dahi para ve şöhret hırsı nedeniyle gözü kapalı yapılmasına müsaade ettiği bu işlem başarıyla gerçekleşse bile, çoğu çocuk hayal edilen o müthiş sese sahip olamamış, hayal ettiği üne kavuşamayan birçoğu da durumun ağırlığına dayanamayıp hayatlarına son vermiştir. Birçok bestecinin, siyasetçinin ve halkın bir kesiminin tepkisi olmasına rağmen işlem çok uzun bir dönem boyunca hız kesmeden yapılmaya devam etmiştir. Hatta yasak bulunduğu zamanlarda bile, ailelerin isteği üzerine, Norcinis adı verilen sözde doktorlar tarafından gizlice yapılmaya devam etmiştir. Dönemin koşullarında, sahip oldukları eşsiz sesleri ve sahne performanslarıyla inanılmaz bir hayran kitlesine sahip olan kastratlar, her ne kadar dönemde büyük bir şöhrete kavuşmuş olsalar da, acımasız şekilde ve müdahaleleri olmadan yaşamlarının şekillenmiş olması tüm bu ihtişamın arkasında aslında büyük bir dramın olduğu gerçeğini değiştiremez.

² Amphion: Zeus ve Antiopé'nin oğlu, Zethos'un ikiz kardeşi. Thebai kentinin kurucusudur (Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, 1996:35).

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Çiğdem Sığırcı-Evrim Şahinkaya Kaplancık
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %50 – 2 st author: %50
Statement of Support and Acknowledgment:	
Corresponding Author:	Çiğdem Sığırcı-Evrim Şahinkaya Kaplancık
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Barbier, P. (2001). *The World of the Castrati*. Souvenir Press.
- Blazeski, G. (18 Şubat 2018). Castrati Singers – Castrated in order to keep their voices at a higher pitch. Erişim tarihi: 14 Nisan 2023, <https://www.thevintagenews.com/2018/02/18/castrati-singers/>
- Breda, S. (2012). *The Paradox of the Castrato*. Portland State University, Young Historians Conference.
- Bulkholder, J. P., Graut D. Y. & Palisca C. (2014). *A History of Western Music*. W. W. Norton&Company.
- Coughlan, Sean (29 Mart 2006). Singing in the pain. Erişim tarihi: 13 Mayıs 2022, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/4853432.stm.
- Chung-Ahn, G. J. (2015). An Introduction to the Art of Singing Italian Baroque Opera: A Brief History and Practice. A Dissertation Submitted in Partial Satisfaction of the Requirements for the Degree of Doctor of Musical Arts in Music. Los Angeles: University of California.
- Feldman, M. (2015). *The Castrato*. Amerika: University of California Press.
- Finucci, V. (2003). *The Masquerade of Manhood: The Paradox of the Castrato*. Duke University Press. S. 236-266.

- Inglis-Arkell, E. (24 Eylül 2015). What Did it Mean To Be a Castrato. Erişim tarihi: 11 Şubat 2022, <http://io9.gizmodo.com/what-did-it-mean-to-be-a-castrato-1732742399>
- Jeffers, J. (23 Şubat 2021). How The Catholic Church Castrated Young Boys And Made Them Sing. Erişim Tarihi: 19 Haziran 2023, <https://www.ranker.com/list/disturbing-castrati-facts/jen-jeffers>
- MacDonald, C. (29 Haziran 2016). The gruesome price of being a 19th century Castrati: Researchers exhume opera singer's skeleton and find castration and constant practice caused massive changes to his body. Erişim tarihi: 29 mart 2022, <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-3665038/The-gruesome-price-19th-century-Castrati-Researchers-exhume-opera-singer-s-skeleton-castration-constant-practise-caused-massive-changes-body.html>
- Mazzegaba-Bachelet, A. (2008). La voix du Castrat ou le Sexe de l'ange. *Gradiva* 2(XI), 115-126.
- Mazzegaba-Bachelet, A. Le castrat et le féminin en anamorphose. Erişim tarihi: 16 Haziran 2022, [https://www.ufr-anglaisLe-castrat-et-le-feminin-2.doc\(univ-paris-diderot.fr\)](https://www.ufr-anglaisLe-castrat-et-le-feminin-2.doc(univ-paris-diderot.fr)).
- Moran, N. (2002). *Byzantine Castrati. Plain song and Medieval Music*, 11,2. Cambridge University Press. S. 99-112.
- Mulvey, A. (2010). *The Castrati and Their Impact on Opera in the 17th and 18th Century*. Converse College.
- Révis, J. (2015). *La Voix et Soi ce Que Notre Voix Dit De Nous*. Belçika: De Boeck Sup.
- Rousseau, J. J. (7 Ekim 2012). Dictionaire de Musique. Erişim tarihi: 10 ocak 2022, <https://www.rousseauonline-0068.pdf>
- Vanherle, F. P. (2002). *Castrati: The History of an Extraordinary Vocal Phenomenon and a Case Study of Handel's Opera Roles for Castrati Written for the First Royal Academy of Music (1720-1728)*. The University of Texas at Austin. Doktora Tezi.

Ankara Film Festivali Afişlerinin Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi*

Doç.Dr. Merve Ersan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0587-7875>

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Grafik Tasarımı Bölümü, Ankara – TÜRKİYE

Banu Önder

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0902-9542>

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Grafik Tasarımı Bölümü, Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 21.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Afiş
Ankara
Festival
Göstergebilim
Imge
Roland Barthes

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71964>

Öz

Afişler belirli bir etkinliği tanıtmak için toplumun dikkatini çekmeyi amaçlayan görsel iletişim ürünleridir. Bir kültürel afiş türü olan festival afişleri, hedef kitleye düzenlenen etkinlikleri tanıtmak ve organizasyona katılımı artırmak açısından önemli bir araçtır. Ulusal ve uluslararası izleyiciyi hedefleyen festivallerin afişlerinin, bu kitlelerin ilgisini çekmek amacıyla dikkatle tasarlandığı görülmektedir. Türkiye'nin en köklü sinema etkinliklerinden biri olarak sinema sanatına önemli katkıda bulunan Ankara Film Festivali, aynı zamanda afişleriyle de dikkat çekmektedir. Bu araştırmanın amacı, 1988-2022 yılları arasında gerçekleşen Ankara Film Festivali afişlerinin göstergebilimsel açıdan incelenerek örtülü anlamlara ve mitlere ulaşmaktır. Günümüze kadar 33 kez yapılan festivalin afişlerinde belirli görsellerin çeşitli yıllarda tekrar ettiği dikkat çekmektedir. Çalışmaya, 1988-2022 yılları arasında festivalin afişlerinde kullanılan ve farklı yıllarda tekrar eden benzer görsellerin beş kategoriye ayrılması ile başlanmıştır. Bu imgeler; gökkuşağı ve film şeridi, göz, insan figürü, kedi, şehir-dış mekân görüntüleridir. Bu sınıflandırma sonucu ortaya çıkan 30 farklı afişte bulunan göstergeler, düz anlam ve yan anlamları bağlamında Roland Barthes'ın göstergebilimsel yöntemiyle incelenmiştir. Film afişlerinin incelenmesinin hem film endüstrisinin hem de izleyicinin toplumun değer, beklenti ve ideolojileri hakkında bilgi sahibi olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Göstergebilimsel analiz yöntemi ise afişlere eleştirel bir bakış açısıyla bakılmasını mümkün kılmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda festivalin ilk yıllarındaki afişlerde kullanılan film şeridi ve gök kuşağı gibi klişeleşmiş imgelerin yerini zaman içinde daha derin semboller ve deneysel yaklaşımların aldığı görülmüştür. Afişlerde kullanılan görsel anlatım tekniklerinin yıllar içinde farklılaştığı, günümüze yaklaştıkça afişlerin görsel dilinin zenginleştiği görülmektedir. Zaman içinde teknolojinin dijitalleşmesi ile afişlerdeki hareketlilik ve anlamsal derinliğin arttığı gözlenmiştir. Afişlerde çağdaş anlatımlar kadar nostaljik, mitolojik ve farklı kültürel anlatımlara yer verilmesi etkinliğin uluslararası yönünü destekler niteliktedir. Afişlerin aynı zamanda Ankara simgelerinin ve köklü geçmişinin tanıtımına katkı sağladığı görülmektedir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Ersan, M. & Önder, M. (2023). Ankara Film Festivali Afişlerinin Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 149-164.

*Semiotics Analysis of Ankara Film Festival Posters**

Asst. Prof. Dr. Merve Ersan

Ankara Haci Bayram Veli University/Faculty of Art and Design, Graphic Design Department, Ankara– TURKEY

Banu Önder

Ankara Haci Bayram Veli University, Faculty of Art and Design, Graphic Design Department, Ankara– TURKEY

Article History

Submitted: 21.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Poster
Ankara
Festival
Semiotics
Image
Roland Barthes

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71964>

Abstract

Posters are visual communication products that aim to attract the attention of the community to promote a specific event. Festival posters, as a type of cultural poster, constitute significant tools for introducing events to the target audience and enhancing participation in the organization. It is evident that posters for festivals targeting national and international audiences are meticulously designed to capture the interest of these audiences. The Ankara Film Festival, which stands as one of Turkey's most established cinema events and makes a notable contribution to the world of cinema, also garners attention through its posters. The objective of this research is to examine the semiotic aspects of Ankara Film Festival posters from 1988 to 2022, aiming to uncover hidden meanings and myths. Throughout the 33 editions of the festival held up to the present day, it is noticeable that specific images recur in various years' posters. The study commences by categorizing and analyzing similar recurring images from the festival's posters between 1988 and 2022 into five distinct categories: rainbow and film reel, eye, human figure, cat, and urban/outdoor scenes. The signs found in these 30 different posters resulting from this classification are examined using Roland Barthes' semiotic method in terms of both denotative and connotative meanings. The analysis of film posters is believed to contribute to the understanding of both the film industry and the audience regarding societal values, expectations, and ideologies. The semiotic analysis method enables a critical perspective on the posters. As a result of the investigation, it is observed that the clichéd images such as film reels and rainbows, prevalent in the festival's early years, gradually give way to deeper symbols and experimental approaches over time. The visual storytelling techniques employed in the posters have evolved over the years, leading to a richer visual language as the present day approaches. The digitalization of technology over time is correlated with increased dynamism and semantic depth in the posters. Incorporating not only contemporary narratives but also nostalgic, mythological, and diverse cultural narratives in the posters supports the festival's international dimension. Moreover, the posters contribute to the promotion of Ankara's symbols and rich history.

GİRİŞ

Afişler belirli bir etkinliği tanıtmak için toplumun dikkatini çekmeyi amaçlayan görsel iletişim ürünleridir. Başka bir ifadeyle afiş, verilen mesajı görsel ve yazılı öğelerle iletmek için tasarlanan iletişim araçlarıdır. Afişin amacı, hedef kitleyi bilgilendirmek, ikna etmek ve aynı zamanda harekete geçirmektir. Ayrıca afişlerin diğer bir amacı ise afişte ipuçları bırakarak izleyicide merak duygusu uyandırmaktır. Bu nedenle afişler izleyici üzerinde belli bir etki oluşturmaktadır. Afişte bu etkiyi yakalamak için söylem biçimi ile imgeler arasındaki etkileşim önemlidir. Söylem biçimi afişin içeriğini belirlerken, imgeler afişin anlamının yanı sıra görsel çekiciliğini de sağlamaktadır. Afişler sayesinde, cezbedici, renkli ve hareketli grafikler kitleler tarafından beğeni ile karşılanmakta ve hızlıca tüketilmektedir (Delil, 2021).

Afişler konularına göre; sosyal afişler, reklam afişleri ve kültürel afişler olmak üzere üç ana grupta incelenmektedir (Bürge, 2020). Sosyal afişler; sağlık, çevre, ulaşım, sivil savunma, trafik gibi sosyal konularda toplumu uyarmak, bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve yönlendirmek amacıyla tasarlanan afişlerdir. Reklam afişleri; turizm, moda, basın ve yayın, gıda gibi sektörlerde ticari olarak ürünü ya da hizmeti tanıtmaya amacı güden afiş grubundandır. Kültürel afişler ise sempozyum, spor, tiyatro, sinema, festival, konferans, yarışma gibi etkinliklerin tanıtıldığı ve duyurulduğu afiş türlerinden biridir (Becer, 2006).

Bir kültürel afiş türü olan festival afişleri, hedef kitleye düzenlenen etkinlikleri tanıtmak ve organizasyona katılımı artırmak amacıyla yapılmaktadır. Film festivali afişleri, etkinliğin türüne ve hedef kitlesine göre tasarlanarak davet amacı taşımaktadır. Ankara Film Festivali Türkiye'nin en köklü sinema etkinliklerinden biridir. Sinema sanatına önemli katkıda bulunan bu kültürel organizasyon, aynı zamanda afişleriyle de dikkat çekmektedir. Günümüze kadar 33 kez yapılan festivalin afişlerinde belirli görsellerin çeşitli yıllarda tekrar ettiği dikkat çekmektedir. Afişlerde yer alan bu görseller beş gruba ayrılarak incelenmiştir. Bu araştırmanın amacı, 1988-2022 yılları arasında gerçekleşen Ankara Film Festivali afişlerini göstergebilimsel açıdan inceleyerek örtülü anlamlara ve mitlere ulaşmaktır. Film afişlerinin incelenmesinin hem film endüstrisinin hem de izleyicinin toplumun değer, beklenti ve ideolojileri hakkında bilgi sahibi olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Göstergebilimsel analiz yöntemi ise afişlere eleştirel bir bakış açısıyla bakılmasını mümkün kılmaktadır.

1. Göstergebilimsel Analiz Yöntemi

Göstergebilim, işaretlerin ve anlamların incelenmesiyle ilgilenen bir bilim dalıdır. Dil, kültür, sanat, edebiyat, iletişim gibi alanlarda işaretlerin nasıl oluşturulduğunu, nasıl yorumlandığını ve nasıl etkileşimde bulunduğunu incelemektedir. Göstergebilim, anlam üzerine kurulmuş bir bilim alanı olduğu için, anlam ileten her şey göstergebilimsel açıdan analiz edilebilmektedir.

Göstergebilim terimi, İngilizce'de "semiotics", Fransızca'da "semyoloji", Almanca'da "semyotik" olarak karşımıza çıkmaktadır. Semiyoloji terimi, ilk defa tıp dilinde "hastalık belirtilerini deşifre etmek ya da açığa çıkarmak" manasıyla kullanılmaktaydı (Akerson, 2016).

Göstergebilim, dilbilimci olan Ferdinand de Saussure ve Charles Sanders Peirce'in 19. ve 20. yüzyıllarda yaptıkları çalışmalarla ortaya çıkmıştır (Çakı, 2018: 82). Roland Barthes ise göstergebilimin gelişmesine katkısı 20. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır (Rıfat, 2013). Saussure göstergelerin; gösteren ve gösterilen olmak üzere iki gruptan oluştuğunu belirtir. Gösteren; göstergelerin genel kabul görmüş evrensel anlamını ifade ederken, gösterilen; düşüncenin sunumunu, asıl verilmek istenen mesajı ifade etmektedir (Sığırcı, 2016). Peirce, göstergesel süreci üç temel unsur üzerinden değerlendirmiştir. Bunlar; gösterenin kendisi, gösterilen nesne ve yorumlayandır (Mattelart ve Mattelart, 2010). Göstergebilimin bir bilim dalı olmasını Saussure ve Peirce'in çalışmaları sağlamıştır. Barthes ise göstergebilimin daha anlaşılır, yalın ve sade bir şekilde yorumlanmasına öncülük etmenin yanı sıra bir araştırma yöntemi olarak kullanılmasını da sağlamıştır (Rıfat, 2013). Genel olarak göstergelerin, Peirce mantıksal işlevini,

Saussure toplumsal işlevini, Barthes ise dilin mekanik işlevini deşifre etmek ister ve bunu kitle kültürünü kullanarak yapar (Bircan, 2015).

Göstergebilim açısından önemli isimlerden biri olan John Locke, “semeiotike” terimini kullanarak, “göstergeler öğretisi” olarak nitelendirdiği semiyotiğin, aynı zamanda bilimin üç ana dalından biri olması gerektiğini vurgulamaktadır. Locke’un üç kategoriye ayırdığı bu bilimler; doğa felsefesi, etik ve göstergeler öğretisidir. Locke’dan etkilenen birçok düşünür ise eserlerinde ele aldıkları dilsel ve dil dışı göstergelerin incelenmesinde Locke’u takip etmişlerdir (Çeken ve Aypek Arslan, 2016).

Gösteren ve gösterilen olmak üzere ikiye ayrılan göstergede, gösteren bir unsuru, fikri ya da nesneyi görsel olarak temsil eden tasarım ya da görüntü, gösterilen ise bir resim ve görüntüyle temsil edilen unsur, fikir veya nesne olarak tanımlanabilir (Ambrose ve Harris, 2010).

Oswald göstergebilimi; bir kitle iletişim aracı olarak tekrarlanan davranışları ve bedensel hareketleri, toplumların bir araya gelme biçimlerini, dil ve dil dışı simgelerin yüklendiği anlamları ve uzantıları çözümleme olarak açıklamaktadır (Oswald, 2011).

Göstergelerin anlamlandırılmasında düzanlam ve yananlam ile birlikte göstergelerde gösteren ve gösterilen arasındaki anlam aşamalarını meydana getiren, metonimi, metafor ve mit kavramları da göz ardı edilemez unsurlardır (Boztaş, 2017).

Metonimi, herhangi bir şeyin ne anlama geldiğini açıklamak için yine o şeye atıfta bulunarak vurgulanmasıdır (Temizyürek ve Ümran, 2014).

Metafor, herhangi bir kavramı açıklamak için ona benzeyen farklı bir kavramı geçici olarak kullanmadır (Guiraud, 2016).

Mit, kültürel içeriklerde var olan gerçekliğin veya tabiatın bazı görüntülerini açıklamasına ya da anlamlandırılmasına yarayan hikayelerdir (Fiske, 2017).

2. Ankara Film Festivali Afişlerinin Göstergelimsel Açıdan İncelenmesi

Afiş türleri sosyal, reklam ve kültürel afişleri olmak üzere üç ana gruptan oluşmaktadır. Ankara Film Festivali afişleri, sinema, konser, sergi, yarışma, sempozyum gibi etkinliklerin duyurulması ve tanıtılmasını sağlayan kültürel afişler grubunda yer almaktadır. Ankara Film Festivali 1988-2022 yılları arasında yapılan 33 farklı afişle izleyici kitesine ulaşmaya çalışmıştır. Festival isimleri 1988-1990 yılları arasındaki afişlerde “Ankara Film Şenliği”, 1992-2020 yılları arasındaki afişlerde “Ankara Uluslararası Film Festivali” ve 2021-2022 yılları arasındaki afişlerde ise “Ankara Film Festivali” olarak değişim göstermiştir.

2.1. Gökkuşığı ve Film Şeridi İmgeleri

Ankara Film Festivalinin 1988-1990 yılları arasında tasarlanan afişlerinde gökkuşığı imgesi tekrar etmektedir. Göstergelimsel açıdan incelendiğinde gökkuşığı, düz anlam bağlamında güneş ışığının yağmur damlaları üzerinde kırılması ve yansmasıyla oluşan optik bir fenomendir. Yan anlam bağlamında ise gökkuşığı genellikle pozitif çağrışımlara sahip sembolik ve duygusal anlamlar taşır. Bu gösterge, renklerin uyumu, güzellik, umut, barış, hoşgörü, sevinç, bereket ve huzur gibi anlamları ifade eder. Ayrıca, gökkuşığı farklılıkların bir araya gelerek bir bütün oluşturduğunu ve çeşitliliğin bir güç olduğunu vurgulamaktadır.

1988 yılında “Ankara 1. Film Şenliği” ismiyle başlayan şenlik, 1989 yılında “Ankara 2. Film Şenliği” ismiyle gerçekleştirilirken, 1990 yılında yapılan isim değişikliği ile “3. Ankara Film Şenliği” ismiyle festivale ev sahipliği yapmıştır. Resim 1a, 1b, 1c’de yer alan bu şenlik afişlerinde, iki siyah film şeridinin arasında beliren, gökkuşığını oluşturan yedi renkte şerit bulunmaktadır. Bu şeritlerin film şeridi arasından çıkıyor gibi görünmesi, kutlamalarda patlatılan konfeti hissini yaratmaktadır. Türk mitolojisine bakıldığında Azerbaycan Türk Halkı’nın inancında gökkuşığının; Dünyanın Anası olarak kabul edilen Fatma Ana’nın örmeni veya kuşığı olarak adlandırıldığı görülmektedir. Afişlerde kullanılan bu gökkuşığı sembolü, festivalin izleyicilere farklı türlerde ve evrensel filmler sunacağını

haberini verirken kültürel ve sanatsal bir deneyim sunmanın yanı sıra eğlenceyi de vadettiği görülmektedir. Bahsi geçen tasarım daha sonra festivalin logosu olarak kullanılmaya başlanmıştır.

4. Ankara Uluslararası Film Festivali'nin afişinde (Resim 1d) ilk üç afişte incelenen gökkuşağı sembolünün yanı sıra önemli bir gösterge daha bulunmaktadır. Merkezinden gökkuşağı renklerinde dalgalı film şeritleri geçen, üç ayaklı bir film kamerası yer almaktadır. Kameranın arkasına ise sarı renkte Hitit güneş kursu yerleştirilmiştir. Afişte yer alan kamera ve film şeridi aracılığı ile sinemanın sadece teknik değil, aynı zamanda sanatsal yönlerine de vurgu yapılmıştır. Arka plandaki sarı renkli Hitit güneş kursu ile metonimi¹ yapılmıştır. Hitit güneş kursu Ankara'yı temsil ederken, şehrin kültürel köklerine göndermede bulunmaktadır. Hitit güneş kursu, Hititler döneminde kullanılan sembolik bir öğedir. Güneş kursu, Hititlerin dini inançlarına ve güneş kültüne atıfta bulunan bir sembol olarak kullanılmaktadır. Bu sembol; yaşam enerjisi, güçlü bir varoluş ve bereketle ilişkilendirilmektedir.

Resim 1. Festivalin gökkuşağı ve film şeridi konseptleri ile oluşturulan afiş tasarımları (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

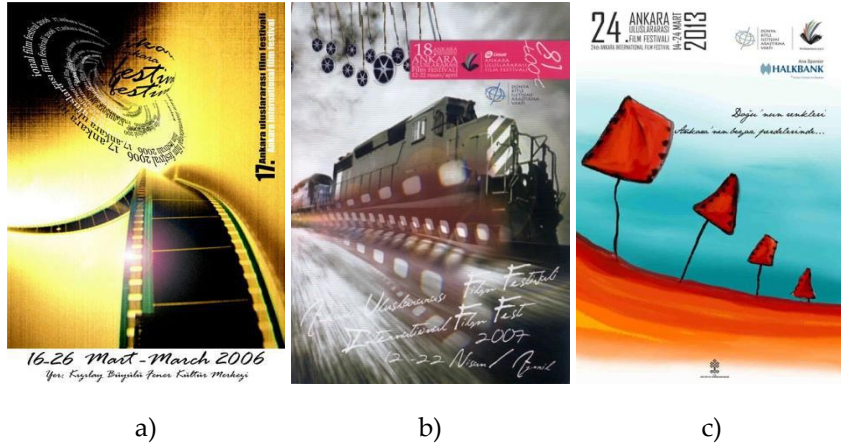
Resim 2a'da yer alan 17. Ankara Uluslararası Film Festivali afişine bakıldığında biçim olarak lunapark treni (roller coaster) rayına benzetilmiş film şeridinin, diğer yarısında bir yıldız galaksisi şeklinde tipografi ile oluşturulmuş festival bilgilerinin yer aldığı görülmektedir. Afişin geneline sarı tonlar hâkim olmakla birlikte ortasında kullanılan beyaz renk ışık afişin parlamasını sağlamıştır. Afişteki dairesel yazının bir kısmının arkasına siyah renk verilmesi Andromeda Galaksisi temasını akla getirmektedir. Andromeda Galaksisi, düz anlamıyla gök biliminde bir galaksi türünü ifade eder. Ancak yan anlamı, insanların hayal gücüne, bilimkurgu ve mitolojiye dayalı olarak farklı anlamlar kazanabilir. Galaksi, büyüklük, bilinmezlik, uzaklık, keşif, gizem ve evrenin sınırlarını ifade edebilir. Ayrıca gözle görülen evrendeki en uzak ve büyük yapıların bir örneği olduğu için, insanların hayal gücünde sonsuzluğu temsil etmektedir. Andromeda simgesi ve film şeridi imgesi, sinemanın hem gökyüzünü hem de insanın hayal gücünü yansıtan bir sanat dalı olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda tasarım, festivalin, takipçilerine hem eğlenceli hem de korkulu bir deneyim sunacağını vaat etmekte, aynı zamanda hayatın iniş çıkışlarını, sürprizlerini ve maceralarını simgelemektedir.

Resim 2b'de yer alan 18. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde gri renk tonlarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Afişin sağ üst köşesinde festival bilgilerinin yer aldığı pembe renkli şerit ile bu gri görüntü kırılmıştır. Afişin ortasında hareket halinde olduğu anlaşılan bir tren ve trenin film şeridi şeklindeki yansımaları görülmektedir. Burada yola uygulanan beyaz çizgi ve lekeler ile trenin hareket halinde olduğu

¹ Metonimi; bir nesne, kavram veya düşünceyi temsil etmek için onunla yakından ilişkili başka bir nesneyi veya terimi kullanma sanatıdır (Erdem, 2004).

hissi verilmiştir. Tren düz anlam bağlamında, taşımacılık için kullanılan bir demiryolu aracıdır. Yan anlam düzeyinde ise, sembolik ve duygusal çağrışımları içerir. Bu düzeyde tren, hareket, ilerleme, yolculuk, değişim ve bağlantı gibi anlamları ifade etmektedir. Trenin raylar üzerindeki sürekli ilerleyişi, hayatta ilerlemek, hedeflere doğru gitmek veya bir sürecin devam etmesi gibi sembolik anlamlar taşır. Tren aynı zamanda, geçmişe veya geleceğe yapılan bir yolculuğu simgelerken, insanların yaşamlarındaki seyahat, keşif ve macera anlarını da ifade edebilir. Trenin izleyiciye doğru geliyor olması festivalin yıllar içinde ilerleyişi, yeni bir keşif için yola çıkışın yanı sıra festival nedeniyle çeşitli yerlerden Ankara'ya gelişi temsil etmektedir. Ayrıca, trenin ilerlemesi ile film şeridinin akışı arasında bir paralellik kurulmaktadır. Bu paralellik, sinemanın da sürekli ilerleyen modern bir sanat olduğu ve zamanın akışını yansıttığını temsil etmektedir. Görselin sol üst köşesinde kötü ruhları uzak tutacağına inanılan asılı halde düş kapalı simgeleri görülmektedir. Yan anlam bağlamında sinemanın hayalleri yakalayabilen bir sanat dalı olduğu düş kapalı göstergeleri ile belirtilmiştir.

Resim 2c'de yer alan 24. Ankara Uluslararası Film Festivali afişi, sarı ve turuncu arası renk tonlarında bir çöl illüstrasyonu ve açık mavi bir gökyüzünden oluşmaktadır. Bu afişte film şeridinin öncekilerden farklı bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Afişte, çölün üzerine dikilen farklı geometrik formlarda flamalar görülmektedir. Bu geometrik biçimler aynı zamanda film şeritlerini temsil etmektedir. Çöl; düz anlamıyla susuz, ıssız ve kumluk geniş bir araziye ifade eder. Yan anlamı ise, yalnızlık, umutsuzluk, zorluk, boşluk, terk edilmişlik duygularını çağırır. Çöl aynı zamanda kültürel ve dinî açıdan sembolik olarak, sınanma, arınma ve keşif kavramlarını ifade etmektedir. Afişte yer alan "Doğu'nun renkleri Ankara'nın beyaz perdelerinde..." mesajı, çöl görseli aracılığıyla hem metin karşılığını bulmakta hem de festivalin kültürel boyutuna vurgu yapmaktadır. Festival bu afişin yapıldığı yılda Türkiye'de hemen hiç bilinmeyen ülke sinemalarından on filmlik bir seçki oluşturmuştur. Arap Baharı'ndan 'Oryantalist Bakış'a, göç olgusundan toplumsal problemlere uzanan bu kapsamlı seçki, doğunun beyaz perdedeki yansımaları görünür kılmaktadır.

Resim 2. Film şeridinin kullanıldığı festival afişleri (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

2.2. Göz İmgeleri

Göz, düz anlamıyla görme yeteneğini sağlayan fiziksel bir organdır. Yan anlam düzeyinde ise, algılama, niyet, duygu, karakter, nazar, hüzn, keder, mutluluk, cesaret, hayalperest, dikkat çekme gibi anlamlara sahiptir. Aynı zamanda göz, insanların iç dünyasını ifade eden bir sembol olarak da kullanılabilir. "Gözler kalbin aynasıdır." ifadesinde gözler, duygusal durumları veya düşünceleri ifade etme aracı olarak kullanılmaktadır. Göz aynı zamanda birçok deyim ve deyişin içinde yer alır ve farklı anlamlar kazanabilir. "Gözünü kırpmadan" deyimini dikkatli olmayı veya çekinmeden bir şeyi yapmayı, "gözünü açmak" deyimini

ise bir şeyi fark etmeyi veya anlamayı, “gözü kara” deyimi cesaretli veya atılgan bir kişiyi ifade edebilir. Ankara Film Festivali’nin farklı yıllardaki afişlerde birden fazla kez kullanılan göz imgesi aynı zamanda, sinema sanatının sembolüdür; izleyicilerin filmi görmesini, deneyimlemesini ve sinemanın gücünü hissetmesini çağırır.

Resim 3a’da yer alan 5. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde, ön planda göz biçimine benzetilmiş bir güneş görülmektedir. Arka planda koyudan açığa giden kahverengi tonları gökyüzünü, zeminde bulunan mavi renk engelbeli bir dağ görüntüsünü oluşturmaktadır. Minimalist bir yaklaşımla tasarlanan afişte, Türk destanlarına özgü, sırtında ok taşıyan atlı bir insan motifi, altındaki mavi zemin ve şekli itibarıyla, dağların üzerinde ilerliyor gibi görünmektedir. Zemin renginin mavi olması, Türk destanlarındaki atın olağanüstü özelliklere sahip ve günümüzde hâlâ devam eden “sudan çıkan atlar” inancına atıfta bulunmaktadır. Güneşi temsil eden kırmızı dairenin üzerinde sarı renkte mozaikler olduğu görülmektedir. Bu görsel öğelerin birleşimi, iki farklı çağrışıma neden olmaktadır. Bu çağrışımlardan ilki, sıcaklık ve parlaklığın olduğu kadar festivalin düzenlendiği Ankara şehrinin de simgelerinden olan güneştir. Güneş, düz anlamıyla ısı ve ışık veren gök cismini ifade eder. Yan anlamı düzeyinde ise aydınlatan, bilgelik, umut, canlılık, zafer, ısıtan ve hayat veren bir güç olarak ifade edilebilir. Burada festivalin güneş gibi sıcak ve hareketli bir atmosfer sunacağı mesajı verilmektedir. Ayrıca güneş, aydınlanma, hayatın kaynağı ve yol gösterme gibi evrensel manaları temsil etmektedir. Afişte görülen sarı mozaikler kültürel ve sanatsal öğeleri temsil etmektedir. Göz ve mozaikler mitolojik anlamlarıyla Mısır mitolojisindeki Horus adlı tanrıyı anımsatmaktadır; “Çok eski devirlerden itibaren güneş ve ay, tanrı Re (Ra)’nin gözlerini ifade etmekle birlikte, Ucat adı altında Horus’un gözleri olarak da anılıyordu” (Kurhan, 1994: 5).

Resim 3b’de yer alan 8. Ankara Uluslararası Film Festivali’nin afişinde, soyut biçimlerde göz ve görselleri bulunmaktadır. İki elin arasında bir göz, kollar arasında ise bir film şeridi yer almaktadır. Eller antik kaya sanatında yer alan el izlerini anımsatmaktadır. Bu sanat ile insan, her zaman yaşamın ve zihnin doğasını kaydetme, yansıtma gibi semboller aracılığı ile iletişim kurmaktadır. Görselde kullanılan ellerin sembolik anlamı bu ifadeyle örtüşmektedir. Gözün yeşil renk iki göz bebeği olduğuna dikkat çekmektedir. Göz, düz anlamıyla fiziksel görme organıdır. Yan anlamı, benzetme yoluyla farklı çağrışımları içerir. Bu düzeyde göz, sevgi, ilgi, nazar, merak, boşluk gibi anlamları ifade etmektedir. Göz ayrıca tanrısal güç veya kötülükten koruyan gibi sembolik anlamlar taşır. Tasarımda yer alan göz “gözünü iki açmak” deyimi ile ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda kişinin dikkatli ve uyanık olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durum festivalin izleyicilerine gözlerini dört açmaları, filmleri kaçırmamaları konusunda hem bir uyarı hem de bir tavsiye niteliğindedir. Film şeridinin ortasında, daire içinde mavi renk 8 rakamı yer almaktadır. Bu gösterim, sinema sektöründe yaygın olarak kullanılan geri sayım görseline göndermede bulunarak 8 rakamından başlamaktadır. Bu rakam aynı zamanda, 8. Ankara Uluslararası Film Festivali’ne vurgu yaparak etkinliğin önemini vurgulamaktadır. El ve göz imgeleri mağara duvarlarında başlayan imgelemeye gönderme niteliği taşımakta, sinemanın kültürel kökenlerine atıfta bulunmaktadır. Afişteki yazı kendi içinde iki renkten oluşturulmuştur. Bu renklerden biri “Film Festivali” yazısına dikkat çekmek için verildiği görülmektedir. Arka planda bulunan çizgisel kişi portreleri sinema karelerini çağrıştırmaktadır. Bu portrelerin, farklı türdeki filmlerin karakterlerini yansıttığı görülmektedir.

a)

b)

Resim 3. Göz imgeleri_1 (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

Resim 4a'da yer alan 12. Ankara Uluslararası Film Festivali'nin afişinde, iki elin baş ve işaret parmağının birleştirilmesi ile oluşan film objektifi görüntüsü yer almaktadır. Afişin ortasında sarı renkte 200 rakamı görülmektedir. Sayının iki sıfırının arasına siyah renkte çizgisel bir göz yerleştirilerek hem sıfır hem de göz olarak anlaşılması sağlanmıştır. Eklenen (0) rakamı ile festivalin 2000 yılında düzenlendiğine dikkat çekilirken, göz biçimi ile görsel bir deneyim olan film izlemenin zihinde iz bırakacağına işaret etmektedir. Film objektifi şeklindeki eller ile festivalin odak noktasının sinema sanatı olduğu ve izleyicilerin hayal gücünü harekete geçirmek suretiyle onlara farklı bakış açıları kazandıracağı vurgusu yapılmaktadır.

Resim 4b'de yer alan 16. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde, beyaz zemin üzerinde bir küre ve bu biçimden uzanan film şeritleri bulunmaktadır. Soyut ve hareketli bir görünümü kazanan bu imge bir karakteri çağrıştırmaktadır ve izleyicilere aksiyonlu filmlerle bulaşacaklarının vadini vermektedir. Kürenin içinde yer alan İngilizce bilgilendirme yazısı küreyi dünya ile ilişkilendirip festivalin uluslararası olduğuna vurgu yapmaktadır. Görselde yer alan diğer bir unsur ise klaketir. Klaketin aç kapa hareketi hem sinema filmlerine hem de bu filmlerin birçok denemeden sonra çekildiğine atıfta bulunmaktadır. Göz biçiminin sağ ve sol tarafında festival ile ilgili yazılı bilgiler yer almaktadır.

a)

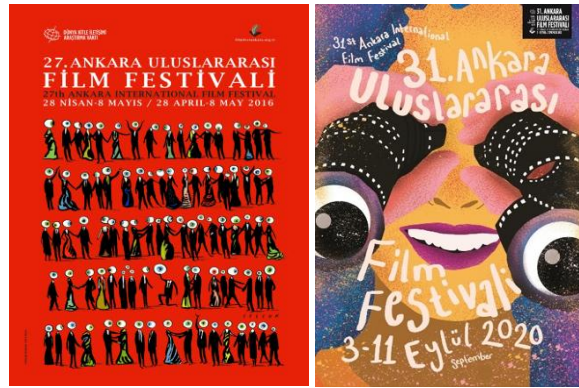
b)

Resim 4. Göz imgeleri_2 (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

Resim 5a'da afişi yer alan 27. Ankara Uluslararası Film Festivali'nin teması "Bakış ve Ses"tir. Bu nedenle afişte, sinemanın görsel ve işitsel öğelerinin önemine vurgu yapmıştır. Afiş, festivalde yer alan filmlerin, izleyicilere bakış açısı ve ses tasarımı konularında keyifli deneyimler sunacağına işaretlerini vermektedir. Afişte kırmızı renk zemin üzerinde tek gözlü kadın ve erkek figürleri bulunmaktadır. Bu

figürler gözün sembolik anlamını vurgulayarak farklı bakış açılarını temsil etmektedir. Figürlerin dans eder formlarda çizilmiş olması afişe hareket katmaktadır. Bu durum izleyicilerin filmlerle olan iletişimlerine, sanatın farklı yönleriyle ilişkilerine ve sanatsal performanslarına dikkat çekmektedir. Afişte figürlerin giyimleri ile medeniyetin ve modernliğin simgelenmek istendiği görülse de, kadın figürler için farklı renklerde uzun elbise, erkekler için ise siyah takım elbise tercih edilmesi cinsiyet rollerinin tasarıma yansıtıldığının göstergesidir.

Resim 5b'de yer alan 31. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde, illüstratif bir yaklaşımla bir kadının gözleri ile birleştirilen sarmal biçimlerde film şeritleri dikkat çekmektedir. Figür, bir dürbünü tutar gibi film şeritlerini tutmaktadır. Afişte mor, mavi ve siyah renkler kullanılmıştır. Gerek tipografi ile desteklenen illüstratif yaklaşım, gerekse film şeritlerinin figürün gözleri ile fırlar gibi görünmesi afişe hareketli bir görünüm kazandırmıştır. Festival, bu görsel ile meraklı, araştırmacı, hayalperest ve maceraperest insanlara hitap ettiğini göstermektedir. Görselde çok katmanlı ve metaforik bir yaklaşımla yapıldığı görülen dürbün şeklindeki film şeritleriyle film festivalinin hem teknik hem de sanatsal ve estetik yönlerine vurgu yapılmaktadır. Aynı zamanda afişte, “gözleri yuvalarından fırlamak” deyimini görselleştirilmeye çalışılmıştır. Bu deyim, kişinin şiddetli bir şok veya şaşkınlık gibi duygularla karşılaşması sonucunda gözlerinin büyük bir şekilde açılması veya dikkatlice bakması anlamına gelir. Bu deyim ile festival deneyiminin izleyicilerde oluşturacağı güçlü etki temsil edilmiştir.

a)

b)

Resim 5. Göz imgeleri_3 (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

2.3. İnsan İmgeleri

İnsan, düz anlamıyla biyolojik ve sosyal bir varlık, düşünme ve konuşma kabiliyeti olan, evreni anlayabilen, bulguları neticesinde değiştirebilen ve biçimlendirebilen bir canlıdır. Yan anlam düzeyinde ise zekâ, kültür, duygu, fikir, karakter, nitelik, değişim, değerler, kültür, varoluş, duygu ve eylem gibi anlamlara sahiptir. Aynı zamanda insan, ilişkileri, iletişimi ve iç dünyasını ifade eden bir sembol olarak da kullanılabilir. Örneğin “İnsan insanın aynasıdır.” ifadesinde insan, duygusal durumları veya düşünceleri ifade etme aracı olarak kullanılmaktadır. İnsan aynı zamanda birçok deyim ve deyişin içinde yer alır ve farklı anlamlar kazanabilir. “İnsan sarrafı (olmak)” insanların karakterini hızlıca kavrayacak duruma gelmiş olmayı ifade ederken “insan evladı” deyimini ise iyi ve anlayışlı ayrıca ahlak sahibi kişiyi ifade edebilir. Ankara Film Festivali'nin farklı yıllarındaki afişlerde insan imgesi birçok kez kullanılmıştır. İnsan imgeleri aynı zamanda sinema sanatının temellerindedir.

Resim 6a'da yer alan 7. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde, illüstratif bir yaklaşımla insan figürlerinden oluşturulan sarmal biçimlerdeki kasırga dikkat çekmektedir. Görselin sol alt köşesinde kirişi mavi renk olan bir kapı görülmektedir. Mavi renk aynı zamanda özgürlük anlamı taşımaktadır. Kapının arka

planının gösterilmemesi, film izleyicisinin içeride yaşadığı deneyim ile insan figürlerinin önce küçük topluluklar halinde sonra büyüyerek kasırga şeklinde uçarak çıkışması izleyicilerde oluşturduğu güçlü etkiyi temsil etmektedir. Görselde kuş ve bulutların yer alması kasırganın havada hareketli olduğu hissini vermiştir. Bu durum izleyicilerin hayal gücünü harekete geçirerek eğlenceli anların olacağı ipucunu vermektedir.

Resim 6b'de yer alan 19. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde, ön planda bir gölgeli gri renk bir zekâ küpü biçimi yer almaktadır. Zekâ küpü düz anlam bağlamında dört farklı renklerden oluşan küçük karelerin bir araya gelmesiyle oluşan mekanik bir bulmacadır. Yan anlam bağlamında ise sabır, zekâ, heyecan, kızgınlık, mutluluk ve hayal kırıklığı gibi anlamlar ifade etmektedir. Zekâ küpü sembolik ve duygusal birçok anlam taşır. Bu gösterge, merak ve bilinmeyene karşı duyulan arzuyu ifade etmektedir. Aynı zamanda zekâ küpü gizem, bulmaca ve çözüme yönelik kavramlara vurgu yapmaktadır. Zekâ küpünün karelerinde yer alan genç, yaşlı kişi portreleri filmlerin çeşitliliği ve içerdikleri farklı duyguları temsil etmektedir. Küpün içindeki fotoğrafların siyah beyaz etkisi sinemanın eski dönemlerine ve nostaljiye çağrışımda bulunmaktadır. Afişin arka planında griye yakın mor tonlarda renk seçilmiştir. Afişin üst tarafında festival ile ilgili yazılı bilgiler yer almaktadır. Afişin festival bilgilerindeki turuncu ve beyaz renkli yazı ve şerit ile bu griye yakın görüntü kırılmıştır.

Resim 6c'de yer alan 22. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinin merkezinde erkek figürü yüzleri yer almaktadır. Figürler farklı renklerde ve farklı ifadelerde görülmektedir. Yüz, düz anlam düzeyi ile alın, göz, burun, ağız, yanak ve çehrenin ön bölümleriyle sima, çehre ve surat olarak tanımlanır. Ancak sevinme, şaşırma, utanma, hayret, korkma, mutlu, onaylama gibi yan anlamlara sahiptir. Afiş bu görsel ile meraklı, beklentisi olan insanlara hitap ettiğini göstermektedir. Afişteki figürün ifadeleri izleyicilere birçok duyguyu bir arada yaşama olanağı sunacağını vadetmektedir. Afişin üst tarafında festival ile ilgili yazılı bilgiler yer almaktadır. Arka planda kullanılan sarı renk ile figürlerin ifadelerine vurgu yapılmaktadır.

Resim 6. İnsan figürü imgeleri_1 (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

Resim 7a'da yer alan 11. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde, gri renk tonlarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Afişin üst köşesinde üzerinde festival bilgileri yer almaktadır. Afişin festival bilgilerindeki pembe renkli film yazısı ile bu gri görüntü kırılmıştır. Afişin farklı yerlerine serpiştirilmiş üç el ve ellerin gölgeleri görülmektedir. El düz anlam bağlamında perdenin arkasındaki olan ya da saklanan eldir. Yan anlam bağlamında ise görünmeyen fakat etkisi olan, korku, merak, beklenti, düşünce, gizem, hayalperest ve tehdit gibi anlamlara sahiptir. El imgesi, sinemanın hem arka planını hem de yansımalarını izleyicinin hayal gücüne bırakarak merak uyandırmaktadır.

Resim 7b'de yer alan 23. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde, kırmızı bir film makarası yer almaktadır. Afişte bu film makarasından çıkan aynı renkte dalgalı film şeritleri görseli kullanılmıştır. Bu film şeritlerinin sağ alt köşeye doğru büyüyüp yaklaştığı görülmektedir. Afişte diğer bir unsur olarak gözü

kapalı erkek figürü başı yer almaktadır. Afişteki figürün sağ ve soldan soluklaşarak yankılanma etkisi görülmektedir. Gözü kapalı erkek figürü, düz anlamıyla aynı şekilde birden fazla tekrarlanmasıdır. Yan anlamı ise, sessizlik, görme, hayal, düşünme, etki, birliktelik, toplum, ciddiyet, çoğalma, konsantrasyon ve yankılanma gibi anlamlara sahiptir. Figür, arkaya doğru simetrik olarak kopyalanması afişe hareketli bir görünüm kazandırmıştır. Afiş bu görsel ile meraklı ve hayalperest insanlara hitap ettiğini göstermektedir. Afiş, yankılanma görünümü ile izleyicilerin sayısının artacağını ve birbirlerini etkileyeceği hissi oluşturmaktadır. Bu görsel ile izleyicilerin hayal gücünü harekete geçirerek ve farklı bakış açıları kazanacaklarına dikkat çekmektedir. Festivali afişinde mavi renk tonları kullanıldığı görülmektedir. Afişin üst kısmında üzerinde festival bilgilerinin yer aldığı bilgiler bulunmaktadır.

a)

b)

Resim 7. İnsan figürü imgeleri_2 (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

Resim 8a'da yer alan 28. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinin ortasında kare formda stilize edilmiş bir göz yer almaktadır. Siyah kare göz bebeğini, etrafındaki çizgisel kare ise irisini temsil etmektedir. Afişte yer alan köşeli göz imgesi bir taraftan bakış açısını ifade etmekte diğer taraftan bakışı sınırlandıran bir çerçeve çizmektedir. Bu durum tasarımın festivalin o yılki teması olan "körleşme"ye uygun yapıldığını göstermektedir. Afişteki gözün bir başka çağrışımı ise bilgi depolamak ve okumak için kullanılan kare koddur. Bu çağrışım teknoloji, dijitalleşme ve veri gibi kavramları akla getirmektedir. Afiş bu kavramları birbiri ile ilişkilendirerek modern toplum iletişim hızına ve dijital teknolojiye gönderme yapmaktadır. Afişin zemininin keskin bir şekilde ikiye bölüldüğü, üst bölümün beyaz alt tarafın koyu pembe olduğu görülmektedir. Beyaz zemin üzerinde festival bilgileri yer alırken pembe alan üzerinde yer alan silüet biçiminde kadın ve erkek figürleri sinema izleyicilerine atıfta bulunmaktadır.

Resim 8b'de yer alan 29. Ankara Uluslararası Film Festivali'nin afişinde, bozkır manzarasının ortasında duran bir erkek figürü görülmektedir. Bu figürün kafasında yer alan kamera, festival için bir metafor görevi görmektedir. Figürün kıyafetlerindeki renkler yeşil ve kahverengi gibi doğal renklerden oluşmaktadır. Kamera adam, ufka doğru bakmakta, bu durum çağrışımsal olarak bozkır göstergesiyle birleşerek fütüristik bir temayı akla getirmektedir. Bozkır zemininin merkezinde konumlandırılan figür, etkinliğin kültürel köklerine ve sinemanın yerel bağlamına göndermede bulunurken kameranın kadrajını gökyüzüne yani geleceğe yöneltmesi ise sinemanın evrensel ve yenilikçi niteliğine atıfta bulunmaktadır. Küresel ve yerel arasındaki bu ikili karşıtlık, afişte yer alan festival adının Türkçe ve İngilizce olarak ayrı ayrı belirtilmesiyle devam ettirilmiştir. Diğer yandan arazinin hardal rengi tonları, festivalin Anadolu'ya yayılmış geniş bir izleyici kitlesi olduğunun göstergeleridir. Bu göstergeler var olan güçlü izleyici kitlesinin Ankara'ya bağlanma potansiyeline vurgu yapmaktadır. Bu durum Ankara Uluslararası Film Festivali'ni, 1988 yılına dayanan köklü tarihiyle örtüştürmektedir. Göstergeler aynı zamanda farklı kültürleri film aracılığıyla bir

araya getirmenin önemine dikkat çekmekte ve bu oluşumun sinemanın evrensel diline odaklandığını izleyiciye aktarmaktadır.

Resim 8. İnsan figürü imgeleri_3 (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

2.4. Kedi İmgeleri

Ankara Uluslararası Film Festivali afişlerinde çeşitli yıllarda kedi imgesinin farklı biçimlerde tekrar ettiği görülmektedir. Bu durum Ankara'nın simgelerinden birinin kedi olmasından kaynaklanmaktadır. Kedi düz anlamıyla küçük ancak güçlü, çevik, yabancı türleri de bulunan evcil bir hayvandır. Yan anlam düzeyinde ise merak, dikkat, oyun, eğlence, gizem, bağımsızlık, sevimlilik, seçicilik, hırçınlık gibi anlamlara sahiptir. Resim 9'da gösterilen afişlerin her birinde kedinin çeşitli illüstrasyonlarla farklı kompozisyonlar, pozisyonlar, ifadeler ve mesajlarla kullanıldığı görülmektedir.

Resim 9a'da yer alan 9. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde kedinin lacivert zemin üzerinde çizgisel biçimde soyutlanan silueti görülmektedir. Bu silüet içine yerleştirilen tek göz, sinema festivalinin izleme etkinliğine vurgu yapmaktadır. Kedi gözünün hizasında, festivale ait yazılı bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler, film şeridini anımsatmakta olup festivalin sinema alanındaki etkinliklerine atıfta bulunmaktadır. Renk seçimi de afişin genel anlatısında önemli bir etkidir. Koyu mavi arka plan, sakinlik, ciddiyet veya gizem gibi duygusal tonları çağrıştırmakla ona kontrast yaratan sarı renk karanlıkta parlamayı ve gizemi çağrıştırmaktadır.

Resim 9b'de yer alan 21. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde kedi, bir sinema klaketine benzetilerek resimlenmiştir. Vücudu klaketin formunu taklit eden ve sayfaya diyagonal olarak yerleştirilen kedi illüstrasyonu afişe hareket katmaktadır. Ayrıca afişte Ankara şehir silüetine yer verildiği görülmektedir. Binaların yanı sıra özellikle Atakule gibi sembolik yapılar kullanılarak Ankara'nın özgün kimliği vurgulanmaktadır. Bu illüstrasyon, sinema ve çekim sürecinin yanı sıra etkinliğin Ankara'da yapıldığına gönderme yapmaktadır. Şehir silüetinde kullanılan pembe ve sarı renkler ise farklı duygusal tonları yansıtmaktadır. Örneğin pembe neşe ve eğlence gibi duyguları sarı ise enerji, canlılık ve dikkati çekmeyi simgelemektedir. Bu renkler, festivalin izleyicilere keyifli bir atmosfer sunmayı hedeflediğini göstermektedir.

Resim 9c'de yer alan 26. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde gözleri parlayan bir dizi kedi göze çarpmaktadır. Kullanılan koyu mavi ve siyah renklerden kedilerin sinema salonunda olduğu anlaşılmaktadır. Afiş detaylı incelendiğinde toplamda 25 adet kedinin bulunduğu fark edilmektedir. Bu durum festivalin 25 yıllık geçmişini temsil etmektedir. Resim 9d'de yer alan 13. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde top şeklinde bir film makarasıyla oynayan bir kedi yer almaktadır. Film makarasıyla oynayan kedinin sadece kulakları, kuyruğu ve patilerinin görünmesi afişe mizah katmaktadır. Arka plandaki açık mavi tonlar, sayfada sade ve dingin bir atmosfer yaratırken festivalin samimi bir ortam sunacağına işaret

etmektedir. Afişin altında bulunan festival bilgilerinin günlük el yazısı biçiminde bir fontla yazılması bu etkiyi güçlendirmektedir.

Resim 9e’de yer alan 30. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde bir kamera ve bu kameranın ayaklıklarının gölgesinde ortaya çıkan bir kedi silueti bulunmaktadır. Kameranın gölgesinin kedi biçiminde yansımalarıyla afişte ilginç bir atmosfer oluşturulmuştur. Sinema deneyimi bağlamında bu illüstrasyon; kişilerin aynı filminden farklı anlamlar çıkarabileceğini, çeşitliliği ve yoruma açık oluşu temsil etmektedir. Siyah beyaz lekese değer, sinemanın eski dönemlerini ve nostaljiyi çağrıştırırken, kamera ve kedi silueti sinemanın özgün ve çarpıcı öğelerini temsil etmektedir. Resim 9f’de yer alan 32. Ankara Film Festivali afişinde yukarıdan bir sinema koltuğuna doğru düşen bir kedinin bu esnada aldığı farklı pozisyonlar görülmektedir. Kedinin dört ayağının üzerine düşmek yerine koltuğuna oturur şekilde düşmesi ile mizahi bir anlatım oluşturulmuştur.

Resim 9. Kedi imgeleri (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

2.5. Şehir ve Dış Mekân İmgeleri

Şehir, düz anlamıyla insanların bir arada yaşadığı yerleşim alanıdır. Yan anlam düzeyinde ise toplumsal yapı, kültür, iletişim, birliktelik, yaşam, eğlence, kutlama, resmiyet, zaman, değişim, deneyim, farklılık gibi anlamlara sahiptir. Ankara Film Festivali'nin farklı yıllarındaki afişlerinde tekrar eden şehir ve dış mekân imgeleri bulunmaktadır.

Resim 10a'da yer alan 10. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden bir fotoğraf karesi yer almaktadır. Bu fotoğraf nostaljik bir çağrışımında bulunurken, aynı zamanda festivalin köklü geçmişine vurgu yapmaktadır. Görseldeki kamera ile geçmişten

günümüze olan değişimin yanı sıra ciddiyet ve resmiyet hissi verilmiştir. Bu yaklaşıma zıt bir tasarım, resim 10b'de yer alan 14. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde görülmektedir. İllüstratif bir yaklaşımla canlı renklerle harmanlanan afişte Ankara'nın sokaklarına atıfta bulunulmuştur. Sokakta pembe ve turuncu renklerin kullanılması neşe, eğlence, samimiyet, hareketlilik duygularını çağrıştırmaktadır. Görselin alt ortasından başlayıp yol boyunca devam eden renk cümbüşü sinemanın ve izleyicinin çeşitliliğini ve dinamizmini temsil etmektedir. Afişte yaratılan bu atmosfer; festivalin izleyiciye eğlenceli, keyifli ve samimi bir ortam sunmayı hedeflediğini göstermektedir. Resim 10c'de yer alan 15. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde, benzer bir yaklaşımla farklı renklerle insan silüetlerinin olduğu renkli bir sokak görüntüsü yer almaktadır. Sokakta kullanılan sarı renk; canlılığı, yaratıcılığı, zihinsel parlaklığı ve hareketi simgelemektedir. İnsan silüetlerinde kullanılan mavi, pembe, turuncu, yeşil gibi farklı renkler ise çeşitli kişilikleri, duyguları ve kültürleri yansıtmaktadır. Sol üstte bulunan, içinde festival bilgilerinin yer aldığı siyah alan, sokakta bulunan bir tabelayı temsil etmektedir. Sağ üst köşede film şeridinin kıvrılmış görüntüsü ve sağ altta elinde patlamış mısır taşıyan insan silüeti bu görüntünün tamamının sinema perdesine yansıyan bir film olduğunu belli etmektedir.

Resim 10d'de yer alan 25. Ankara Uluslararası Film Festivali afişinde iplerle asılmış renkli fener ve balonlar, kırmızı halı ve karanlık bir ortam görülmektedir. Balon ve fenerler kutlama, şehrin kültürel çeşitliliği ve festivalin eğlenceli atmosferinin yanı sıra, festivaldeki çeşitli filmleri işaret etmektedir. Altta bulunan kırmızı halı sinema dünyasının şöhretini, izleyicilerin ilgisini ve prestijini simgelemektedir. Afişteki karanlık ortam ise sinema salonunda keşfedilmek üzere bekleyen filmleri çağrıştırmaktadır. Tüm bu göstergelerle afiş, izleyiciye festivalin hem eğlenceli hem de gizemli bir atmosfer sunacağını vaadini vermekte, izleyiciyi bu festivalin bir parçası olmaya davet etmektedir.

Resim 10. Şehir-Dış mekân görüntü imgeleri (<https://filmfestankara.org.tr/afisler>)

SONUÇ

Festivali afişleri, söz konusu etkinliğin tanıtımı ve iletişimi için önemli bir araçtır. Ulusal ve uluslararası izleyiciyi hedefleyen festival afişlerinin, bu kitlelerin ilgisini çekmek amacıyla dikkatle tasarlandığı görülmektedir. Araştırmada sinema sanatının özünü yansıtan afişlerin göstergibilimsel yöntemle analiz edilerek daha iyi anlaşılabilir bir bakış açısı geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya, 1988-2022 yılları arasında Ankara Film Festivali afişlerinde kullanılan ve farklı yıllarda tekrar eden benzer görsellerin beş kategoriye ayrılması ile başlanmıştır. Bu imgeler; gökkuşağı ve film şeridi, göz, insan figürü, kedi, şehir-dış mekân görüntüleridir. Bu sınıflandırma sonucu ortaya çıkan 30 farklı afişte bulunan göstergeler, düz anlam ve yan anlamları bağlamında Roland Barthes'ın göstergibilimsel yöntemiyle incelenmiştir.

Fesitvalın özellikle ilk yıllarında gök kuşağı ve film şeridi imgelerinin farklı tekniklerle sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Bu imgelerin, sinemanın pozitif çağrışımlarını, yaratıcılığını, renklerini ve çeşitlerini vurgulaması nedeniyle tercih edildiği anlaşılmaktadır. Gökkuşağı, farklı türlerden, dillerden ve kültürlerden filmlerin bir arada oluşunu simgelerken film şeridi, sinemanın geçmişten günümüze olan süreçlerini temsil etmektedir. Festivalin farklı yıllarında afişlerde tekrar eden diğer imge olan göz; sinema sanatını izleyicilerle buluşturması işlevi ile izleyicilerin filmi görmesini, deneyimlemesini ve sinemanın gücünü hissetmelerini sağlaması nedeniyle tercih sebebidir. Afişlerinde göz imgelerinin görme, dikkat, merak, tekli ve çoklu bakış açısı, benzetme ilişkisi anlamları taşıdığı görülmektedir.

Son yıllarda yapılan örneklerde daha dikkat çekici olduğu görülen insan figürü imgeleri, hem filmin yönetmeni hem izleyici kitlesini temsilinden dolayı tercih edilmiştir. İnsan figürü imgelerinde minimalist çizimlerin yanı sıra fotoğraf ve illüstrasyonların da yer aldığı görülmektedir. Kedi imgesinin Ankara'yı temsil etmesinden dolayı festivalin farklı yıllardaki afişlerinde tercih edildiği görülmektedir. Kedi imgelerinin kullanıldığı afişler teknik açıdan illüstratif yaklaşımlarla yapılmıştır. Şehir ve dış mekân imgeleri, toplumsal yapı, kültür, iletişim, birliktelik, yaşam, eğlence, kutlama, resmiyet, zaman, değişim, deneyim ve farklılık gibi anlamlara sahiptir. Sinemanın her yerde olması nedeniyle bu imgelerin festival afişlerinde tercih edildiği görülmektedir.

Festivalin ilk yıllarındaki afişlerde film şeridi ve gök kuşağı gibi klişeleşmiş imgelerin yerini zaman içinde daha derin semboller ve deneysel yaklaşımlar almıştır. Afişlerde kullanılan görsel anlatım tekniklerinin yıllar içinde farklılaştığı, günümüze yaklaştıkça afişlerin görsel dilinin zenginleştiği görülmektedir. Zaman içinde teknolojinin dijitalleşmesi ile afişlerdeki hareketlilik ve anlamsal derinliğin arttığı gözlenmiştir. Foto-grafik tekniklerin yanı sıra illüstrasyon afişlerde yoğun olarak kullanılmıştır. Afişlerde çağdaş anlatımlar kadar nostaljik, mitolojik ve farklı kültürel anlatımlara yer verilmesi etkinliğin uluslararası yönünü destekler niteliktedir. Festival afişlerinin aynı zamanda Ankara simgelerinin ve köklü geçmişinin tanıtımına katkı sağladığı görülmektedir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %60 – 2. yazar: %40
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Doç. Dr. Merve Ersan
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.

Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %60 – 2 st author: %40
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Assoc. Prof. Dr. Merve Ersan
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Akerson, F. E. (2016). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Bilgi Kültür Sanat.
- Ambrose, G. ve Harris, P. (2010). *Görsel Grafik Tasarım Sözlüğü*, (Çev. B. Barhana). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Becer, E. (2006). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Bircan, U. (2015). Roland Barthes ve Göstergebilim. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13(26), 17-41.
- Boztaş, E. (2017). Organ Bağışı Temalı Sosyal Afiş Tasarımlarının Göstergebilim Yöntemi İle Analizi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 6(37), 2521-2542.
- Bürge, Z. E. (2020). Küresel Isınma Temalı Sosyal Afiş Tasarımlarının Göstergebilim Yöntemi İle Analizi. *Pearson Journal*, 5(7), 398-410.
- Çakı, C. (2018). Birinci Dünya Savaşı'ndaki Alman Propaganda Kartpostallarında Kullanılan Karikatürlerde Türklerin Sunumunun Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0(29), 73-94.
- Çeken, B., Arslan, A. A. (2016). İmgelerin Göstergebilimsel Çözümlemesi "Film Afişi Örneği". *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 507-517.
- Delil, S. (2021). Çağdaş Grafik Tasarım Kavramı Olan Retro Grafiklerin Kullanımı: 2020 Tokyo Olimpiyatları Resmi Instagram Hesabı Tasarımlarının İncelemesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 7(86), 3508- 3520
- Erdem, M. (2004). Mağrupi'nin Şiirlerinde Metonimi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 55-63.
- Fiske, J. (2017). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (Çev. S. İrvan), (5. Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Guiraud, P. (2016). *Göstergebilim*, (Çev. M. Yalçın). Ankara: İmge Kitabevi.
- İnternet: Ankara Film Festivali. (2023). Afişler. URL: <https://filmfestankara.org.tr/afisler> adresinden 14.03.2023 tarihinde erişildi.
- Kurhan, M. (1994). Asırlar Boyu Tanrı Re. *Belleten*, 58(221), 1-28.
- Mattelart, A. & Mattelart, M. (2010). *İletişim Kuramları Tarihi*, (Çev. M. Zillioğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oswald, L. (2011). *Marketing Semiotics: Signs, Strategies And Brand Value*. New York: Oxford University Press
- Parsa, S. (2008). *Film Çözümlemeleri*. İstanbul: Mutlilingual Yabancı Dil.
- Rıfat, M. (2013). *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sığırcı, İ. (2016). *Göstergebilim Uygulamaları, Metinleri, Görselleri ve Olayları Okuma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Temizyürek, F., Ümrân, A. (2014). Çizgi Filmlerdeki Subliminal Mesajların Çocuklar Üzerindeki Etkisi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, (3)33, 25-39.

Engelsiz Oyun Deneyimi İçin Tasarım Kuralları: Erişilebilirlik Perspektifinden Bir Bakış*

Doç. Semih Delil

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0358-2344>

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Grafik Tasarımı Bölümü, Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 18.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Erişilebilirlik

Dijital Oyun

Grafik Tasarım

Arayüz

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71900>

Öz

Engelsiz arayüzlerin tarihi, teknolojik ilerlemenin ve erişilebilirlik ilkelerinin evrimiyle birlikte zengin bir geçmişi barındırmaktadır. Görme engelli bireyler için Braille yazısı (görme engelli alfabesi) ve kabartmalı tuş takımları gibi temel araçlar bireylerin bilgisayarlara erişim için ilk adımlar olarak kullanılmıştır. 1980'lerde bilgisayarların popülaritesi arttıkça, engelsiz arayüzlerde önemli ilerlemeler kendini göstermeye başlamıştır. Görme engelliler için ekran okuyucu yazılımlar ve ekran büyüteçleri, işitme engelliler için sesli geri bildirimler ve sesli açıklamalar gibi yazılım tabanlı çözümler geliştirilmiştir. Aynı dönemde, fiziksel engelliler için alternatif giriş yöntemleri kullanılarak bilgisayarların kontrolü kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. 1990'larda ise internetin hızla yaygınlaşmasıyla, web sitelerinin engelsiz hale getirilmesi önem kazanmıştır. Web erişilebilirliği için standartlar ve yönergeler belirlenmiş ve bu gelişmeler günümüzde halen kullanılmaktadır. Eğlence ve oyun yazılımları özelinde incelendiğinde ise gerek ev bilgisayarlarının hızlanması, konsollar ve mobil cihazların kullanımının artması engelsiz arayüzlerin daha fazla önem kazanmasına sebep olmuştur.

Engelsiz oyunlar özelinde bireylerin eşit şartlarda oyunlardan zevk almasına yönelik çalışmalar halen devam etmektedir. Teknolojinin de yardımı ile engelsiz arayüzlerin engel sahibi bireylere olan etkisi sürekli genişlemektedir. Bu gelişmeler bireylerin farklı engel türlerine sahip olsalar bile oyunlar özelinde etkileşime girmelerine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda engelsiz arayüzler, toplumun her kesiminin bilgiye, eğlenceye ve iletişime erişebilmesini hedeflemektedir. Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı oyunlar için geliştirilen günümüz erişilebilirlik seçeneklerine bir bakış ile doğru adım ve uygulamaları incelemektir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Delil, S. (2023). Engelsiz Oyun Deneyimi İçin Tasarım Kuralları: Erişilebilirlik Perspektifinden Bir Bakış. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 165-182.

*Design Principles For An Inclusive Gaming Experience: A Perspective From Gaming Accessibility**

Assoc. Prof. Semih Delil

Ankara Haci Bayram Veli University, Faculty of Art and Design, Department of Graphic Design, Ankara –
TÜRKİYE

Article History

Submitted: 18.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Accessibility

Digital Games

Graphic Design

Interface

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71900>

Abstract

Inclusive interfaces have a history intertwined with technological progress and accessibility principles. Basic tools like Braille script and tactile keypads were initially used to enable individuals with visual impairments to access computers. As computers gained popularity in the 1980s, significant advancements were made in inclusive interfaces. Software solutions, including screen readers and magnifiers for the visually impaired, as well as auditory feedback and vocal explanations for the hearing impaired, were developed. At the same time, efforts were made to simplify computer control for individuals with physical disabilities through alternative input methods.

The rapid spread of the internet in the 1990s underscored the importance of making websites accessible. During this period, accessibility standards and guidelines for web content were established and continue to be used today. When looking at entertainment and gaming software, the increased speed of home computers, the rise of gaming consoles, and the widespread use of mobile devices have highlighted the importance of inclusive interfaces. Efforts focused on inclusive gaming continue to ensure that everyone can enjoy games on an equal basis. Thanks to technological advancements, the impact of inclusive interfaces on individuals with disabilities is expanding, making it easier for them to interact with gaming content and catering to various types of disabilities. In this context, the overarching goal of inclusive interfaces is to provide universal access to information, entertainment, and communication for all parts of society. Based on these considerations, the aim of this study is to examine modern accessibility options in the realm of gaming, exploring the right approaches and implementations.

GİRİŞ

İnsan-makine etkileşimi, insanlar ile yapay zekâya veya diğer bilgisayar sistemlerine yönelik etkileşimi içeren disiplinler arası bir alandır. Bu etkileşim, bilgisayarlar ve teknolojik araçlarla insanların iletişim kurması ve birbirleriyle iş birliği yapması anlamına gelmektedir. İnsan merkezli otomasyon ve insan merkezli tasarım perspektifi altında, insan-makine etkileşimi hem makinelerin hem de arayüzlerin uygun şekilde tasarlanmış olması ile mümkün olmaktadır. Makinelerde kimi zaman kol ve düğmelerle olan bu etkileşim bilgisayar temelli cihazlarda ise grafik kullanıcı arabirimleri aracılığıyla yapılmaktadır (Hernandez ve diğerleri 2019). Aynı zamanda insan-makine arayüzleri sayesinde kullanıcılar ve makineler arasında simbiyotik bir süreç gelişimi görünmektedir (Unbehauen, 2009). İnsan-makine etkileşimi, kullanıcıların teknolojiyi kolayca kullanmasını ve anlamasını sağlamak için kullanıcı dostu arayüzler ve deneyimler tasarlamayı hedeflemektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, insanların ihtiyaçlarını, tercihlerini ve davranışlarını anlamayı ve teknolojik sistemleri bu bilgilerle uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle dijital alanda okur yazar olabilmek günümüzde son derece önemlidir (Coskun, 2022). Kullanıcı ve makine arasındaki mesajlar ve etkileşimler birkaç farklı seviyede gerçekleşebilmektedir. Seviyeler eşleşmezse, kafa karışıklığı ve yanlış anlama ortaya çıkabilmektedir (Norman D. A. 1984). İyi tasarlanmış insan-makine etkileşimi, teknolojiyi daha erişilebilir ve kullanıcı odaklı hale getirerek insanların hayatını kolaylaştırmak, verimliliği artırmak ve deneyimleri zenginleştirmek için önemli bir rol oynamaktadır. Bu alandaki sürekli gelişmeler ve inovasyonlar, gelecekte daha kapsamlı ve doğal bir insan-makine etkileşimi deneyimi sunmayı hedeflemektedir.

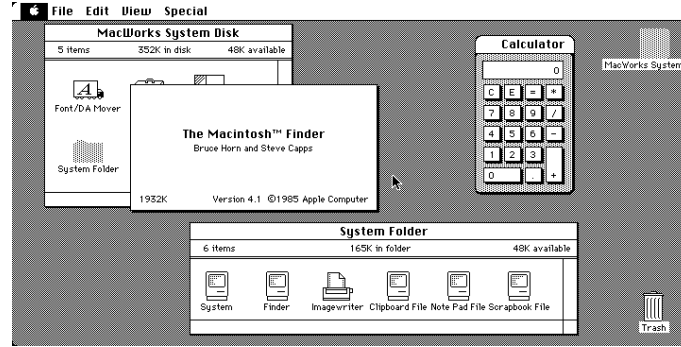
Tüm bu yaklaşımlar engelli bireyler söz konusu olduğunda farklı bakış açıları ve geliştirmelere ihtiyaç duymaktadır. Özellikle insan makine etkileşiminde standart bir insandan farklı fiziki ve zihinsel engellere sahip olan insanların insan makine etkileşimi konusunda handikaplı duruma düştükleri bilinmektedir. Alandaki çalışmalar, bir içeriğin erişilebilir olmasının kullanılabilirliğin yerini alamayacağı gerçeğini uzun süredir vurgulamaktadır. Bu bağlamda, erişilebilirlik ve kullanılabilirliğin dikkate alınmasının önemi artmaktadır (Aqle, Khowaja ve Al-Thani 2020). Engel yaşayan bireylerin engelleri önüne geçmek çoğu zaman yazılım geliştirmeleri ile bazen de fiziksel yardım araçları ile mümkün olabilmektedir. İnsan-makine ya da insan-yazılım etkileşimi söz konusu olduğunda temel iletişim aracı fiziksel veya sayısal arayüzler olmaktadır. İnsanın komut vermek ve makineyi yönetmek için uzuvlarını kullandığı bu arayüzler söz konusu engelli bireyler olduğunda her zaman geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır. Hayati önem taşıyan makine ve teçhizatları kullanmanın dışında engelli bireylerin hayata ve makine kullanımına entegre olabilmesi için bu arayüzlerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

1. Engelsiz Bir Arayüz

Son yıllarda, elektronik cihazların sayısı hızla artmış ve bu cihazlarla karşılaştığımız arayüz sayısı da artmıştır (Blair-Early, & Zende 2008). Arayüz, farklı sistemlerin veya bileşenlerin birbirleriyle etkileşime girebilmesi için tasarlanmış bir ortam veya bağlantı noktasıdır. Bir iletişim modeli olarak bu kişileştirile bilene arayüzler, sözlü ya da görsel mesajın bir özelliğidir (Ersan M. 2022). Kullanıcı arayüzlerini tasarlamak, bir dizi zıt etkinliği esnek ve yinelenmeli bir şekilde tamamlamanızı gerektiren karmaşık bir süreçtir (Stone, Jarrett., Woodroffe, Minocha, 2005). Arayüz, kullanıcıların bir cihazı, bir yazılımı veya bir sistemi kontrol etmelerini ve bu cihazlar arasında veri ve bilgi alışverişinde bulunmalarını sağlamaktadır. Örneğin, bir bilgisayarın ekranı ve klavyesi, kullanıcının bilgisayara girmesi gereken bilgileri görmesi ve girmesi için (girdi aygıtı olarak) bir arayüz sağlar. Benzer şekilde, bir akıllı telefonun dokunmatik ekranı ve uygulama simgeleri, kullanıcının telefonu kullanmasını ve uygulamaları açmasını sağlayan bir arayüzdür. Arayüzler, kullanıcıların makineleri daha kolay ve etkili bir şekilde kullanmasına olanak tanır ve insan-makine etkileşimini mümkün kılar. Günümüzde

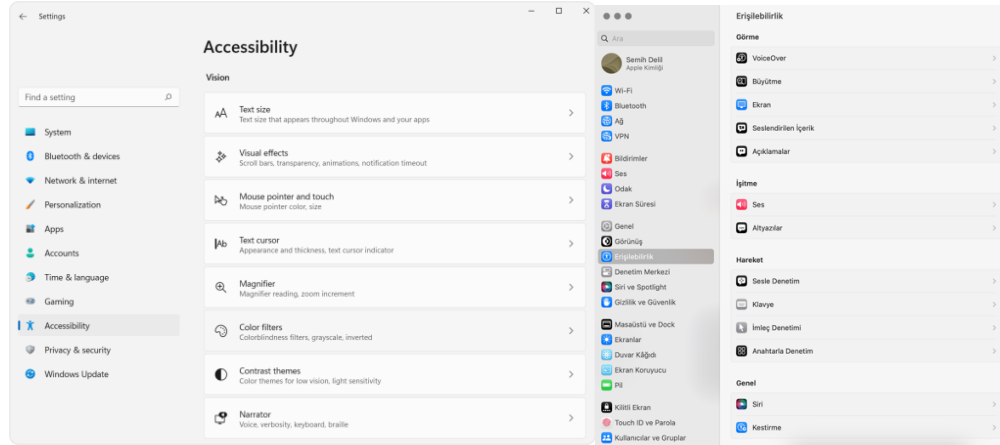
kullanıcı arayüzlerinin geliştirilmesinde erişilebilirlikle ilgili çok sayıda düzenleme ve standart olmasına rağmen, erişilebilirliği sağlamak ve geliştirme süreci boyunca yüksek verimliliği korumak oldukça zordur (Miñón ve diğerleri 2014).

Engelsiz arayüzler engelli bireylerin bilgisayar, mobil cihazlar veya diğer teknolojik araçlarla etkileşim kurmasını ve kullanmasını kolaylaştırmak amacıyla tasarlanan özel veya geliştirilmiş arayüzlerdir. Bu geliştirmeler, engelli kullanıcıların, fiziksel, görme, işitme veya bilişsel engelleri olsa bile teknolojiyi eşit bir şekilde kullanmalarını sağlamayı hedefler.

Resim 1. Macintosh Finder (1985). https://tr.wikipedia.org/wiki/System_1

Engelsiz arayüzler, farklı engel türlerine uygun çözümler sunarak kullanıcı deneyimini geliştirmeye odaklanırlar. Örneğin, görme engelliler için ekran okuyucular ve büyüteçler, işitme engelliler için altyazı ve sesli açıklamalar, fiziksel engelliler için özelleştirilebilir kontrol seçenekleri gibi özellikler geliştirilmiştir. Bu sayede, her bireyin ihtiyaçlarına uygun bir deneyim sunulur ve teknolojiye erişimde eşitlik sağlanabilmektedir.

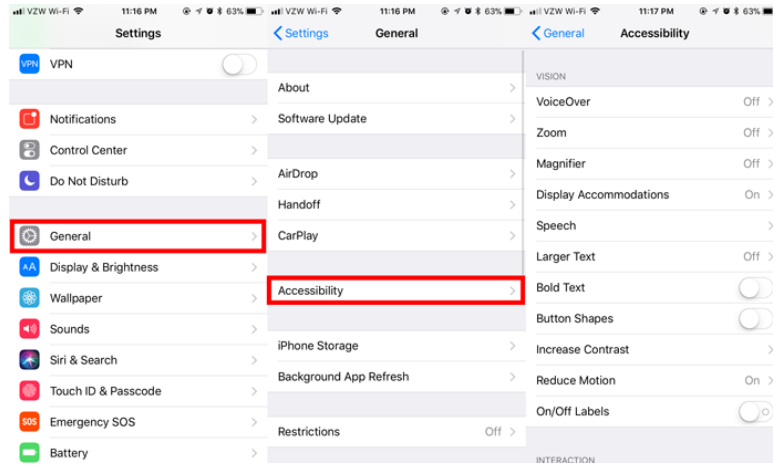

Resim 2. Microsoft Windows ve MacOS İşletim Sistemleri Erişilebilirlik Seçenekleri

Web erişilebilirliğinin önem kazandığı 1990'lardan itibaren ise web siteleri ve uygulamalar için de engelsiz arayüzler geliştirilmiştir. Özel etiketlemeler, doğru yapılandırma, klavye odaklı gezinme, renk kontrastı, metin alternatifleri gibi erişilebilirlik özellikleri, web sitelerini engelli kullanıcılar için daha kullanılabilir hale getirebilmektedir.

Mobil tarafta ise günümüzde, akıllı telefonlar, tabletler ve taşınabilir bilgisayarlar gibi cihazların yaygınlaşmasıyla birlikte engelsiz mobil arayüzlerin önemi daha da artmıştır. Mobil

uygulamalar ve oyunlar, kullanıcıların farklı engel türlerine uygun erişilebilirlik özellikleri sunarak daha kapsayıcı bir deneyim yaşamalarını sağlamaktadır.

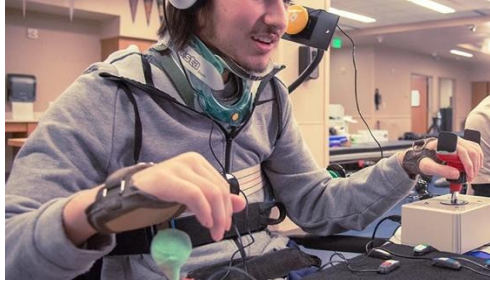
Resim 3. Apple IOS işletim sistemi erişilebilirlik menüsü

Engelsiz arayüzler, teknolojiyi daha insan merkezli hale getirerek toplumsal kapsayıcılığı artırmayı ve her bireyin teknolojiyi eşit bir şekilde kullanmasını desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, engelsiz arayüzlerin geliştirilmesi ve kullanımı, teknolojinin toplum üzerindeki olumlu etkisini artıran önemli bir adımdır. Fiziksel engelleri olan bireyler için erişim teknolojisi seçenekleri yelpazesi hızla genişlemektedir. Yine de bu yeniliklerle birlikte, teknolojilerin engeli olan bireylerin iletişimine etkisini anlamak için halen önemli araştırmalara ihtiyaç vardır (Fager S., ve diğerleri 2012).

2. Engelsiz Oyun Kavramı

Video oyunları çok geniş bir yayılıma sahip ve en son araştırmalara göre çocuklar ve gençler için en sevilen boş zaman etkinliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Ettxeberria, 2011). Son yıllarda, bilgisayar oyunları neredeyse tüm çocukların ve ergenlerin hayatlarının her yerinde bulunan bir parçası haline gelmiştir (Rapeepisarn ve diğerleri 2008). Oyunlar, bu yüzyılın en önemli kültürel gelişimlerinden birini temsil etmektedir. Video oyunları, toplumda gücü ve ağırlığı artan çeşitli amaçlara sahip yazılım ürünleridir. Ancak çoğu durumda, geliştiricilerin video oyunu uygulamaları oluştururken engelli bireyleri dikkate alınmadığı görülmektedir (Cairns ve diğerleri 2019). Oyunlara artan bu ilgiye rağmen, büyük bazı grup insanlar herhangi bir engel nedeniyle video oyunları oynamaktan dışlanmış durumda olabilmektedir (Atkinson ve diğerleri 2006), Engelli insanlar ana akım düşünüldüğünde kısmen veya tamamen oyun tasarımlarının dışında tutulabilmektedir. Buna ek olarak diğer popüler ortamların aksine, video oyunları fiziksel olarak "oldukça zahmetli" olma eğilimindedir. Ayrıca günümüzde oyunlar engelli bireylere göre genellikle katı, oldukça karmaşık giriş aygıtları ve tekniklerinde ustalaşmayı gerektirmektedir (Grammenos, Savidi ve Stephanidis, 2009).

Öte yandan engelsiz oyunlar kavramı, günümüzün hızla gelişen oyun endüstrisinde ve teknoloji dünyasında, farkındalığı artan ve giderek daha fazla değer verilen bir kavram olma eğilimindedir. Engelsiz oyunlar, çeşitli engel türlerine sahip bireylerin, görme, işitme, fiziksel veya bilişsel engelleri olmasına rağmen oyunlardan mümkün olan en üst düzeyde keyif alabilmelerini ve deneyimleyebilmelerini sağlamayı hedefleyen oyun tasarımı ve geliştirme yaklaşımıdır. Bu ilkesel yaklaşım, oyun dünyasının engelsiz bir şekilde keşfedilmesi için çeşitli yöntemler ve özellikler sunmaktadır.

Resim 4. Engelli bireyler için geliştirilen kontrol türlerine bir örnek xbox.com

Engelli kişiler oyun oynarken, oyundan aldıkları tatmini etkilemesi muhtemel olan birçok engelle karşılaşmaktadır (Van Ommen, & Chaparro, 2021). Buna zıt olarak erişilebilirlik ilkesine dayanan engelsiz oyunlar özel erişim seçenekleri ve ayarlamalarla donatılmıştır. Örneğin, işitme engelli oyuncular için altyazı ve sesli açıklamalar artık oyunlarda bir standart haline gelmiştir. Görme engelli oyuncular için sesli rehberlik, renk görme eksikliği olan oyuncular için engeli hissedilen renklerin ayrıştırılması seçenekleri ön plana çıkmaktadır. Öte yandan fiziksel engelli oyuncular için özelleştirilebilir kontroller gibi çeşitli özelliklerle de günümüzde vardır ve halen geliştirilmektedir. Aynı zamanda, oyunun zorluk seviyelerinin ayarlanabilir olması veya engellerin geçit verilebilir hale getirilmesi gibi özellikler, engelli oyuncuların oyun deneyimini kendi tercihlerine ve yeteneklerine göre şekillendirmelerine imkân tanımaktadır.

Engelsiz oyunlar, sadece engelli bireyler için değil, aynı zamanda her oyuncu için daha kapsayıcı ve adil bir deneyim sunarak oyun dünyasının potansiyelini artırmayı hedeflemektedir. Birçok oyun geliştiricisi ve stüdyo, erişilebilirlik konusuna özen göstererek oyunlarını engelsiz hale getirme çabasıdadır. Örneğin, "The Last of Us Part II", işitme ve görme engelliler için geniş kapsamlı erişilebilirlik ayarları sunarken, "Celeste" gibi platform oyunları, oyuncuların zorluk seviyelerini kişiselleştirmelerine olanak tanımaktadır. Bu tarz uygulamalar, engelsiz oyunların önemini vurgulayan ve oyuncuların daha fazla katılımını teşvik eden değerli adımlar olarak öne çıkmaktadır.

Engelsiz oyunlar kavramı, teknoloji dünyasının gücünü toplumun her kesimine yayarak, her bireyin oyunların büyüdüğü dünyasına eşit ve sorunsuz bir şekilde katılmasını sağlayan değerli bir adım olarak kabul edilmektedir. Gelişen teknoloji ve farkındalık sayesinde engelsiz oyunların gelecekte daha da yaygınlaşması ve standartlaşması beklenirken, bu ilgi çekici insan odaklı eğilim, toplumda daha fazla kapsayıcılığın ve eşitliğin sağlanmasına önemli bir katkı sunmaktadır.

3. Engelsiz Oyun İçin Genel ve Temel Geliştirmeler

Fiziksel engellilik, bireyin fiziksel işleyişinde bir sınırlama olarak tanımlanır. Bu sınırlama hareketlilik, el becerisi, görsel işitsel algı veya dayanıklılık ile ilgili olabilir. Hareket kabiliyeti veya el becerisi sınırlamaları yaşayan bir oyuncu, bir video oyunuyla etkileşimde sorunlar yaşamaması çok doğaldır (Maggiorini ve diğerleri 2019). Engelsiz oyun deneyimi için tasarım kuralları, oyunların herkes için erişilebilir olmasını sağlamak amacıyla geliştirilen yönergelerdir. Bu yaklaşımdaki amaç rekabeti eşitlemek değil herkesin deneyimden faydalanabilmesini sağlamaktır. Bu perspektif, engelli oyuncuların da oyunları tamamen deneyimleyebilmesini hedefler. Engelsiz oyunlardaki erişilebilirlik genel bir tabir ile oyuncuların fiziksel, zihinsel ve duygusal engelleri aşması ve herkesin oyunun keyfini çıkarabilmesini sağlaması anlamına gelmektedir.

Erişilebilirlik, tüm insanların çevreyi, ürünleri ve hizmetleri anlama, kullanma ve bunlarla çalışma yeteneği olarak tanımlanır (Aashutosh & Ayush 2022). Erişilebilirlik perspektifinden oyun tasarımında dikkate alınması gereken bazı kurallar vardır. Bunlar, kullanıcı arayüzü, ses ve müzik, renk kullanımı, metin ve yazı, kontrol seçenekleri ve zorluk ayarları gibi farklı alanları kapsar. Örneğin,

işitsel engelli oyuncular oyun içi diyalogun altyazısından çoğu zaman faydalanabilmektedir. Bilişsel engelli bazı oyuncular, hız kontrolü veya zorluk seviyesi ayarlama seçenekleriyle oyunu daha iyi oynayabilmektedir (Anderson ve Schrier 2021). Bir diğer bakış açısı ise oyunların menülerinde yeterli kontrast sağlanması, işitme engelli oyuncular için alt yazı veya işitme cihazı uyumluluğu gibi düzenlemeler yapılması bunlardan yalnızca birkaçıdır.

Engelsiz bir oyun deneyimi sunmak, oyuncuların oyun dünyasına tamamen dahil olmasını sağlar ve herkesin ortak şartlarda eğlenebilmesini mümkün kılar. Oyun geliştiricilerin, engelli oyuncuların hobilerinden tam anlamıyla keyif alabilmelerini sağlamalarının bir yolu, oyunlara erişilebilirlik özelliklerinin dahil edilmesidir (Meyer 2022). Bu nedenle, oyun tasarımcıları ve geliştiricileri, erişilebilirlik perspektifini dikkate alarak oyunlarını geliştirmeye teşvik edilmelidir. Oyun endüstrisi ve özellikle büyük firmalar engelsizlik konusunun önemini vurgulamakta ve oyun tasarımcılarına erişilebilirlik ilkesini gözetmeleri için rehberlik etmektedir. Bu şekilde, tüm oyuncuların oyunlardan tam anlamıyla keyif alabileceği ve deneyimleyebileceği bir ortam sağlanabilmektedir. Buna destekle birçok çalışma, video oyunlarının algısal beceriler, görsel ve uzamsal yetenekler, kısa süreli hafıza, dikkat ve tepki süresi gibi bir dizi bilişsel süreç üzerinde etkilerini göstermiştir (Green ve Bavelier, 2003). Ayrıca engelli kişiler tarafından bilgisayar kullanımı; gelişmiş bağımsızlık, kendi kaderini tayin etmede artış, daha fazla öz saygı ve artan eğitim fırsatları sunmaktadır (Davies, Stock, ve Wehmeyer, 2004). Bu da oyunların toplumun her kesimi özellikle de engelli bireylerin topluma kazandırılması hususunda etkilerini ortaya koymaktadır.

4. Günümüz Oyunları ve Kullandıkları Erişilebilirlik Geliştirmeleri:

Pek çok engelli insan video oyunları oynamaktadır (Grammenos ve diğerleri 2009). Günümüz oyunları, engelli oyuncuların da oyunları tam anlamıyla deneyimleyebilmelerini sağlamak için çeşitli erişilebilirlik seçenekleri sunmaya giderek daha fazla önem vermektedir. Bu seçenekler, oyuncuların oyun dünyasına sorunsuz ve keyifli bir şekilde katılmalarını hedeflemektedir. Günümüz oyunlarında bulunan bazı erişilebilirlik seçeneklerine ve detaylarına bakıldığında altyazı ve sesli açıklamalar, renk seçenekleri ve kontrast ayarları, kontrol seçenekleri, zorluk ayarları, otomatik kaydetme ve kılavuzlar, büyütme ve yakınlaştırma gibi tercihler ağırlıktadır.

Resim 5. Dead Space 2023 Erişilebilirlik Menüsü

Altyazı ve Sesli Açıklamalar

Birçok oyun, işitme engelli oyuncular için altyazı seçenekleri sunmaktadır. Bu sayede oyunun diyalogları ve ses efektleri metin olarak görüntülenmektedir. Aynı şekilde, görme engelli oyuncular için sesli açıklamalar veya sesli okuma özellikleri de bulunmaktadır. Bu özellikler, oyun hikayesini anlamak ve takip etmek açısından engelli bireyler özelinde deneyimi arttırmaktadır. Bu sayede engelli oyunlar oyun senaryosunu takip edebilmekte ve hikâyeyi kavrama konusunda başarılı olabilmektedir. Bu dillerin ayrıca çok uluslu olması engelli bireyler için diğer bir zorluk olan yabancı bir dil öğrenme

zorluğunu da ortadan kaldırmaktadır.

Renk Seçenekleri ve Kontrast Ayarları

Son otuz yılda, video oyunları bir eğlenceden, insanların çevrelerindeki dünyayı algılama, öğrenme ve onunla etkileşim kurma şeklini değiştiren bir değişim gücüne dönüşmüştür (Yuan ve Folmer, 2011). Talebin bu kadar çok olması toplumun her kesimi tarafından oyunları kullanılabilir hale getirmiştir. Bu kesimlerden biri de renk görme veya algılamada sorun yaşayan bireylerdir. Bu bağlamda renk görme eksikliği olan oyuncular veya düşük görme yeteneğine sahip oyuncular için oyunlarda renk seçenekleri ve kontrast ayarları sunmanın önemi büyüktür. Bu, engelli oyuncuların oyun dünyasında önemli bilgileri daha iyi fark etmelerine ve anlamalarına yardımcı olabilmektedir. Renk görme eksikliğine sahip oyuncular genellikle oyunlardaki anahtar noktaları kaçırabilmektedir.

Görme engeli olan oyuncu türleri çok çeşitlidir. Renkleri ayırıştırma hareketi takip etme, objeleri anlamlandırma gibi birçok engel görme engelli bireylerin karşılaştığı sorunlardandır. Tüm dünyada görme engelli birey sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bu insanların engellerini yok saymak ve oyunları buna göre geliştirmemek bir oyunun başarısını etkileyebilmektedir.

Bu bağlamda oyunlarda engelin türüne göre geliştirilmiş bir yazılım ayarı görme engelinin türüne göre şartları eşitleyebilmektedir.

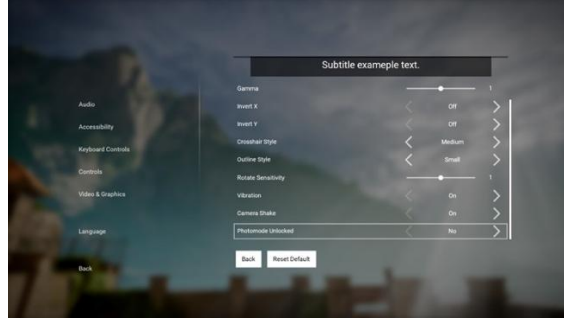

Resim 6. Renk görme eksikliği için geliştirilmiş seçenekler

Kontrol Seçenekleri:

Engelli oyuncuların oyunları oynarken daha rahat etmeleri için farklı kontrol seçenekleri sunulabilmektedir. Özel Denetleyici düzeni seçenekleri, daha fazla kişinin diğerleriyle aynı oyun eylemlerini daha kolay kullanmasına olanak tanımaktadır (Dale, 2020). Özelleştirilebilir tuş atamaları, alternatif giriş yöntemleri (örneğin, joystick veya pedallar), hareket duyarlılığının ayarlanması gibi özellikler engelli oyuncuların özel ihtiyaçlarına uygun çözümler sunabilmektedir. Fakat bu özellikler için oyunlar içerisinde veya işletim sistemi tabanlı yazılımların da geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Kontrolü özelleştirilemeyen bir oyun oyunu yazarlar ya da test edenlerin ekseninde kalmaya mahkumdur. Bu sorun oyunun genel için değil özel bir kesim için yapıldığı gerçeğini göstermekte ve engelli bireyleri oyunun dışında bırakmaktadır.

Resim 7. Horror Tales: The Beggar oyunu kontrol ayarları

Özel Kontrol Cihazları;

Günümüzde engelli bireyler için özellikle geliştirilmiş bazı kontrolcüler bulunmaktadır. Bu kontrolcüler ticari olabildiği gibi kimi girişimler ya da bilimsel çalışmalar da mevcuttur.

Xbox Adaptive Controller: Xbox Adaptive Controller, özelleştirilebilir ve engelli oyuncuların ihtiyaçlarına uygun bir oyun deneyimi sağlayan bir oyun kumandasıdır. Bu cihaz, ellerini kullanmakta zorluk çeken ve fiziksel engelleri olan oyuncuların kendi özel oyun kontrol setlerini oluşturabilmelerine olanak tanır. Joystickler, düğmeler ve tetikleyiciler gibi bir dizi eklenti cihazıyla birlikte çalışarak, her oyuncunun oyunu rahatça oynamasına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Resim 8. Xbox Adaptive Controller

Logitech G Adaptive Gaming Kit: Logitech G Adaptive Gaming Kit, Xbox Adaptive Controller ile uyumlu bir set ek cihaz içerir. Bu kit, daha kolay oyun oynamak için daha büyük düğmeler, pedallar ve diğer özelleştirilebilir cihazlar sunmaktadır. Bu sayede engelli bireyler anahtar dokunuşları vücudunun her hangi bir uzvu ile yerine getirebilmektedir.

Resim 9. Logitech G Adaptive Gaming Kit

QuadStick FPS Game Controller: QuadStick FPS Game Controller, sadece ağızla kullanılarak oyun kontrolü sağlayan özel bir kontrol cihazıdır. Bu cihaz, fiziksel hareket yetenekleri kısıtlı oyuncuların aksiyon oyunlarını oynamasına yardımcı olur.

Resim 20. QuadStick FPS Game Controller

Tobi eye tracker: Tobi Eye tracker göz takibi teknolojisi kullanarak Minecraft gibi oyunları oynamak için tasarlanmış bir cihazdır. Göz hareketleriyle karakteri kontrol eden engelli oyuncular, bu cihaz sayesinde oyun dünyasını keşfedebilmektedir.

Resim 11. Tobi eye tracker

Zorluk Ayarları

Oyunlarda zorluk seviyesinin ayarlanabilir olması, her oyuncunun yetenek ve tercihlerine göre oyun deneyimini kişiselleştirmelerine imkân tanımaktadır. Böylece, oyunu daha kolay veya daha zor hale getirerek herkesin oyun dünyasında keyifli bir deneyim yaşaması sağlamaktadır. Özellikle algılama ve öğrenmede zorluk çeken bireyleri diğer oyuncularla eşit şartlara getirerek oyunu herkes için oynanabilir kılmaktadır.

Resim 32. Oyun zorluk seviyesi menüsü

Otomatik Kaydetme ve Oyun Kılavuzları

Bazı oyunlar, işitme veya görme engelli oyuncular için otomatik kaydetme özelliğini veya oyun içi kılavuzları sunabilmektedir. Bu, oyuncuların oyun ilerleyişini kolaylaştırmakta ve yönlendirmelere ihtiyaç duyduklarında yardım alabilmelerine imkân tanımaktadır.

Yönergeler sayesinde kullanıcılar ne zaman ne yapması gerektiğini sezgisel olarak değil adımlarla bilmekte ve karar verme konusunda destek görebilmektedir.

Büyütme ve Yakınlaştırma

Görme yetileri bozuk ya da engelli oyuncular için oyun içindeki metinleri, menüleri veya detayları büyütme veya yakınlaştırma özelliği bulunabilmektedir. Böylece, oyuncular aksiyon sahnelerinde veya görevleri tamamlarken sürece daha hâkim olabilmektedir.

Resim 43. Last of Us Part I – Oyun içi yakınlaşma özelliği

5. Engelsiz oyun geliştirme ve yapılan hatalar

Engelli bireyler için oyun tasarlanırken yapılan hatalar, oyunun erişilebilirliğini olumsuz etkileyebilir ve engelli oyuncuların oyunu tam anlamıyla deneyimlemesini zorlaştırabilir. Bu bağlamda oyun geliştirilme sürecinde hali hazırda bilinen ve ihtiyaç duyulan geliştirmeleri oyunlar içine entegre etmek herkes için deneyim söz konusu olduğunda önem taşımaktadır. Bu önemin gösterilmediği durumlarda oyunların herkes için başarılı olması mümkün değildir. Bu bağlamda yapılan belli başlı hatalar ve eksiklikler karşımıza çıkmaktadır.

Erişilebilirlik Özelliklerinin Yetersiz Olması

Oyun geliştiricileri bazen erişilebilirlik özelliklerini yeterince düşünmemekte veya sınırlı tutabilmektedir. Engelli oyuncuların ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan altyazılar, sesli açıklamalar, renk seçenekleri veya özelleştirilebilir kontroller gibi özelliklerin eksikliği, oyunun erişilebilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Erişilebilirlik Seçeneklerinin Görmezden Gelişi

Video oyunları, şu anda Hollywood'un gişe satışlarını gölgede bırakarak ana akım bir eğlence biçimi haline gelmiştir (Yi, 2006). Oyun tasarımında, erişilebilirlik seçenekleri bazen sadece "ekstra" veya "isteğe bağlı" olarak görülebilir ve ana oyun deneyimine dahil edilmemektedir. Bu durum, maalesef ki engelli oyuncuları oyun dünyasından dışlamak anlamına gelmektedir. Erişilebilirlik seçenekleri, oyunun temel yapı taşlarından biri olarak düşünülmeli ve tüm oyuncuların erişimine olanak tanınmalıdır.

Yeterli Test ve Geribildirim Almamak

Oyun tasarımı ve erişilebilirlik seçenekleri, engelli oyuncuların gerçek deneyimlerine dayandırılmalıdır. Geliştiriciler, engelli topluluklardan yeterli test ve geribildirim almadıklarında, tasarım hataları veya eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Gerçek engelli kullanıcıların deneyimlerini gözlemek, oyunların erişilebilirliğini artırmak için hayati önem taşımaktadır.

Önyargı ve Stereotipler

Oyun tasarımında, engelli karakterlerin veya hikayelerin klişeler ve stereotipler üzerine inşa edilmesi, engelli oyuncuları olumsuz etkileyebilmektedir. Engelli karakterlerin güçlü ve çeşitli kişiliklere sahip olması ve sadece engelli olmalarına odaklanılmaması önemlidir.

Engelsiz Test Ortamları

Oyun geliştiricileri, oyunlarını yalnızca engelsiz test ortamlarında deneyerek erişilebilirlik sorunlarını gözden kaçırabilirler. Engelli oyuncuların test süreçlerine dahil edilmediği durumlarda, gerçek kullanıcı deneyimine uygun erişilebilirlik çözümleri bulunması mümkün olamamaktadır. Erişilebilirlik, oyun tasarımının ayrılmaz bir parçası olmalı ve her oyuncunun oyunu eşit bir şekilde deneyimlemesine sağlamak için dikkatlice düşünülmelidir. Engelli bireylerin ihtiyaçlarını göz ardı etmemek ve gerçek kullanıcı deneyimlerine dayanmak, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir oyun dünyasının oluşturulmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

6. Oyun Geliştiricilerin Hedef Kitleyi Genişletmeye Yönelik Uygulamaları

Oyun geliştirici firmalar gün geçtikçe engelli bireyleri daha çok görmeye başlamıştır. Özellikle günümüzde büyük kitleler tarafından oynanan oyunlar engelliler için olan geliştirmeleri arttırmıştır. Bu yaklaşımlar artık kâr amaçlı değil sektör farkındalığının yükselmesinden dolayı uygulanmaya başlanmıştır.

Günümüz oyunlarından başlı başına bu alanda öncülük eden oyunlar ağırlıklı olarak görme ve işitme engelleri üzerine geliştirmeler sunsa da yardımcı etkileşim öğeleri de barındırmaktadır.

VIDEO GAME RANK	COLOUR DEFICIENCY	ADJUSTABLE FONT SIZE	HUD SCALING	CONTRAST SETTING
1 The Last of Us Part II	✓	✓	✓	✓
2 World of Warcraft	✓	✓	✓	✗
3 Into the Breach	✓	✓	✓	✗
4 Microsoft Flight Simulator (2020)	✓	✓	✓	✗
5 Dota 2	✓	✗	Limited	Brightness Only
6 Red Dead Redemption 2	✓	✗	Limited	Brightness Only
7 Forza Horizon 4	✓	✗	PC Only	Brightness Only
8 Minecraft	w/ Texture Packs	✗	✓	Brightness Only
9 StarCraft II: Wings of Liberty	✓	✗	✗	Brightness Only
10 XCOM: Enemy Unknown	✓	✗	✗	Brightness Only

Resim 54. Yakın zaman engelsiz geliştirmelere sahip oyunlar kullandıkları geliştirmeler

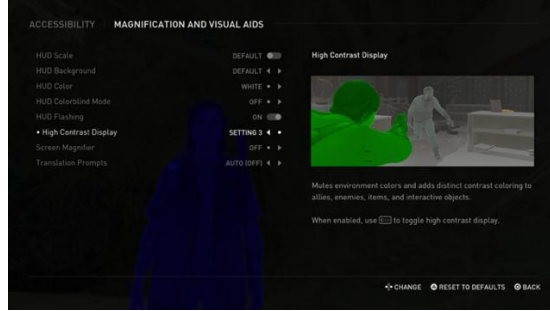

Resim 65. Last of Us II Oyunu engelli bireyler için hazırlanmış geliştirme

The Last of Us Part II"(Naughty Dog):

Last of Us serisi işitme ve görme engelli oyuncular için geniş kapsamlı erişilebilirlik seçenekleri sunarak özellik engelli bireyler özelinde büyük ses getirmiştir. Altyazıların ve sesli açıklamaların yanı sıra, sesli komutları desteklemesi, işitme engelli oyuncuların da oyunu tam anlamıyla deneyimlemesine imkân tanımıştır. Ayrıca, oyun içindeki zorluk seviyelerinin ayarlanabilir olması ve otomatik kaydetme özelliği,

oyuncuların oyunu kişiselleştirmesine ve rahatça oynamasına olanak sağlamıştır. Tüm bunların yanı sıra oyunun menüsünde kontroller, görsel yardımcılar, sesli ipuçları, gezinme ve savaş gibi aksiyonları kapsayan yaklaşık 60 farklı erişilebilirlik seçeneği vardır. Yine de bazı geliştirmeler kullanıcı arayüzünü büyütmek veya renk görme eksikliğine sahip kullanıcılar için altyazıları değiştirmek gibi oldukça standart özellikler olarak kalabilmektedir. Fakat bunların yanında Ellie'nin (ana oyun karakterlerinden biri) yolculuğu sırasında aldığı notlara kadar oyundaki her şeyi okuyan bir metin okuma seçeneği vardır. Ayrıca oyun istenirse yakınlardaki öğeler veya tırmanabileceğiniz bir çıkıntı olduğunu belirtmek için sesli ipuçları verebilmektedir. Yeni bir yüksek kontrast modu, görme yetisi az olan oyuncular için görselleri tamamen değiştirerek dünyayı açık gri hale getirmekte ve müttefikleri maviye ve düşmanları kırmızıya çevirebilmektedir.

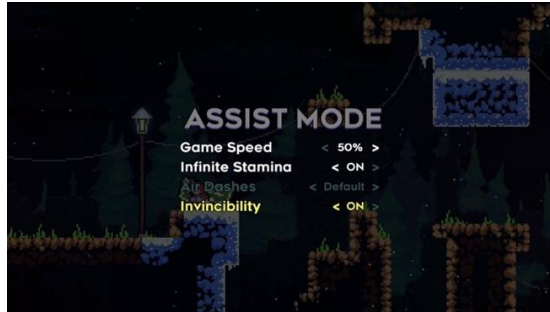
Resim 76. Oyun içi özelleştirme menüsü

Celeste (Matt Makes Games):

Bu platform oyunu, engelli oyuncular için önemli bir adım olarak kabul edilen erişilebilirlik seçenekleriyle dikkat çekmiştir. Oyunun zorluk seviyesi ayarlanabilir ve oyuncuların ihtiyaçlarına uygun olarak özelleştirilebilmektedir. Engelli oyuncular, oyunun zorluklarıyla daha rahat başa çıkmak veya oyunu daha kolay hale getirmek için bu seçenekleri kullanabilmektedir.

Resim 87. Celeste Oyunundan bir kare

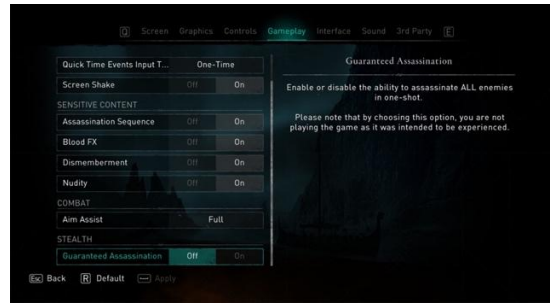
Resim 98. Celeste Oyunu Erişilebilirlik Ekranı

Assassin's Creed Valhalla (Ubisoft):

Bu açık dünya aksiyon oyunu, renk görme eksikliği olan oyuncular için önemli bir geliştirme olan renk seçenekleri ve kontrast ayarlamaları sunmaktadır. Oyuncular, görme engelliler için metinleri büyütürken veya oyunun renk paletini değiştirerek oyunu daha iyi görebilir ve anlayabilmektedir.

Resim 109. Assassin's Creed Valhalla Oyunundan Bir Kare

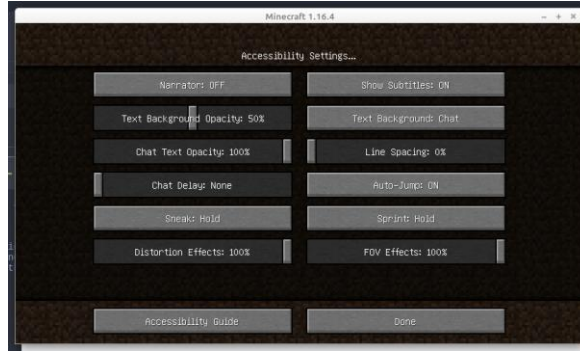
Resim 20. Assassin's Creed Valhalla Oyunu Erişilebilirlik Ekranı

Minecraft (Mojang Studios):

Minecraft, çeşitli erişilebilirlik özellikleri sunarak engelli oyuncuların oyun dünyasına kolayca katılmasını sağlayabilmektedir. Sesli komutlar, büyütme seçenekleri ve otomatik kaydetme gibi özellikler, oyunu daha erişilebilir hale getiriyor ve herkesin yaratıcılığını özgürce ifade etmesine olanak tanımaktadır.

Resim 21. Minecraft Oyunundan Bir Kare

Resim 22. Minecraft Oyunu Erişilebilirlik Ekranı

Gears 5 (The Coalition):

Bu aksiyon oyunu, engelli oyuncular için kapsamlı erişilebilirlik ayarları sunarak büyük ses getirmiştir. Oyuncular, renkleri değiştirebilir, sesli rehberlik ve altyazıları özelleştirebilir, kontrolleri ayarlayabilir ve hatta tek elle oynamayı tercih eden oyuncular için özel bir kontrol şeması bile seçebilmektedir.

Resim 23. Gears 5 Oyunundan Bir Kare

Resim 24. Gears 5 Oyunu Erişilebilirlik Ekranı

Dünya çapında yaklaşık 1,3 milyar engelli birey vardır. İster daha fazla ister az olsun engelli bireyleri görmezden gelmek yanlış bir davranıştır. Geçmişte ve günümüzde halen engelli bireyleri görmezden gelen çok fazla ürün ve stüdyo mevcuttur. Oyun sektörü özelinde erişilebilirlik özelliklerine öncelik veren oyun geliştiricileri, olumlu bir marka imajı yaratabilmektedir (reciteme.com). Bu oyunlar, engelli oyuncuların ihtiyaçlarını karşılamak ve daha kapsayıcı bir oyun deneyimi sunmak için önemli adımlar atan yalnızca birkaç örnektir. Geliştiricilerin erişilebilirlik konusuna artan ilgisi ve farkındalığı

sayesinde, gelecekte daha fazla oyunun engelli oyuncular için erişilebilir hale gelmesi beklenmektedir. Yukarıda bahsi geçen oyunların yanı sıra günümüzde Supergiant Games'den Hades, Blizzard'dan World Of Warcraft, Obsidian Entertainment 'den Grounded, Polyarc'dan Moss, Tribe Games'den Hyper dot, Insomniac Games'den Ratchet & Clank: A Rift Apart'ta engelli bireyler özelindeki yaptıkları geliştirmeler ile kendilerinden söz ettirmiştir.

SONUÇ

Günümüzde engelli oyuncuların oyunlardan tam anlamıyla keyif alabilmeleri ve kapsayıcı bir oyun deneyimi yaşayabilmeleri için erişilebilirlik seçenekleri sayesinde mümkün olabilmektedir. Girişimler ve stüdyolar sayesinde insan-makine etkileşimi alanlarında önemli geliştirmeler yapılmaktadır. Engele sahip bireylerin oyun sektöründeki varoluş ve sosyalleşmesi erişilebilirlik seçeneklerinin başarılı bir şekilde tasarlanması ve engelli kullanıcıların çeşitli engel türlerine entegre olabileceği uygun geliştirmeler ve arayüzlerle donatılmasını ile mümkün olabilmektedir.

Öncelikle, engelli insanları da kapsayan oyunlarının temelinde erişilebilirlik olmalıdır. Altyazılar, sesli açıklamalar, sesli rehberlik, renk seçenekleri ve özelleştirilebilir kontroller gibi erişilebilirlik seçenekleri, engelli oyuncuların oyun dünyasına tam anlamıyla katılabilmesini sağlamak için vazgeçilmezdir. Bu seçenekler, her oyuncunun tercihlerine ve yeteneklerine uygun şekilde ayarlanabilir olmalı ve oyunun temel bir parçası olarak tasarlanmalıdır.

Oyun zorluk seviyelerinin ayarlanabilir olması, engelli oyuncuların kendi deneyimlerini kişiselleştirebilmelerini sağlamaktadır. Bu sayede, oyuncular oyunun zorluklarıyla daha rahat başa çıkabilir veya daha fazla meydan okuyucu bir deneyim yaşayabilirler. Aynı zamanda, otomatik kaydetme ve kılavuzlar gibi özellikler de engelli oyuncuların oyunu daha verimli bir şekilde deneyimlemelerine yardımcı olabilmektedir.

Engelli oyunların başarısı, gerçek engelli kullanıcılarla test edilmiş ve geribildirim alınmış olmalarına bağlıdır. Bu nedenle, oyun geliştiricileri, engelli topluluklarla iş birliği yaparak oyunlarını geliştirmeli ve engelli oyuncuların gerçek deneyimlerini gözlemlemelidir.

Sonuç olarak, günümüz engelli oyunları, erişilebilirlik ve insan-makine etkileşiminin engelli bireylere verdiği sınırları görüp o sınırlara odaklı olarak tasarlanmalıdır. Eşitlikçi bir oyun dünyası için, engelli oyuncuların ihtiyaçları ve tercihleri göz önünde bulundurulmalı ve teknolojiyi herkes için erişilebilir ve keyifli hale getiren çeşitli özellikler sunulmalıdır. Bu şekilde, engelli oyuncular da oyunların büyüdüğü dünyasına tam anlamıyla katılarak, oyunların heyecanını ve zevkini paylaşabilirler. Bu gelişmeler, toplumsal kapsayıcılığın ve eşitliğin artmasına ve oyunların herkes için daha erişilebilir ve eğlenceli bir deneyim sunmasına katkıda bulunabilecektir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-

Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Aashutosh, S. & Ayush, K. (2022). Accessibility in Video Games: A Review. *Nepal College of Information Technology Balkumari, Lalitpur, Nepal*. <https://www.researchgate.net/publication/360457520> adresinden 25.06.2023 tarihinde erişildi.
- Anderson, S. L. & Schrier, K. (2021). Disability and Video Games Journalism: A Discourse Analysis of Accessibility and Gaming Culture. *Games and Culture*, 0(0) 1–19.
- Aqle, A., Khowaja, K. & Al-Thani, D. (2020). Preliminary Evaluation of Interactive Search Engine Interface for Visually Impaired Users. *in IEEE Access*, 0(8).
- Atkinson, M. T., Gucukoglu, S., Machin, C.H.C. & Lawrence, A. E. (2006). Making the Mainstream Accessible: Redefining the Game. In: Sandbox. *Proceedings of the 2006 ACM SIGGRAPH Symposium on Videogames* (pp. 21–28). ACM, New York.
- Blair-Early, A., & Zender, M. (2008). User Interface Design Principles for Interaction Design. *Design Issues*, 24(3), 85–107.
- Cairns, P., Power, C., Barlet, M. & Haynes, G. (2019). Future Design of Accessibility in Games. *A Design Vocabulary, International Journal of Human-Computer Studies*, 0(131), 64-71.
- Coskun C. (2020). Digital Literacy in the World of Digital Natives. *Handbook of Research on New Media Applications in Public Relations and Advertising*. IGI Global.
- Dale L. (2020). Gaming Needs Some Basic Accessibility Improvements in 2020, *LauraKBuzz.com*. <https://laurakbuzz.com/2020/01/06/gaming-needs-some-basic-accessibility-improvements-in-2020/> adresinden 14.07.2023 tarihinde erişildi.
- Davies, D. K., Stock, S. E., & Wehmeyer, M. L. (2004). Computer Mediated, Self-Directed Computer Training and Skill Assessment for Individuals with Mental Retardation. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 16 (1), 95-105.
- Ersan M. (2022). Reklam Tasarımında Bir Görsel Anlatım Yöntemi Olarak Kişiselleştirme. *Electronic Journal of Social Sciences*.
- Etxeberria, F. (2011). Videojuegos Violentos Y Agresividad. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 18, 31-39.
- Fager S., Beukelman D. R., Fried M., Jakobs T. Baker J. (2012). Access Interface Strategies. *Assistive*

- Technology*, 24:1, 25-33.
- Grammenos, D., Savidi, A., & Stephanidis, C. (2009). Designing Universally Accessible Games. *Computers in Entertainment*, 7(1), 1–29. <https://doi.org/10.1145/1486508.1486516>
- Green, C. S., & Bavelier, D. (2003). Action Video Game Modifies Visual Selective Attention. *Nature*, 423 (6939), 534-537.
- Hernandez, J., Daza, K., Florez, H., Misra, S. (2019). Dynamic Interface and Access Model by Dead Token for IoT Systems. *Applied Informatics. ICAI 2019. Communications in Computer and Information Science*.
- K. Rapeepisarn, K. W. Wong, C. C. Fung & Khine M. S. (2008). The Relationship Between Game Genres, Learning Techniques and Learning Styles in Educational Computer Games.
- Meyer I. (2022). Feature: 5 Accessibility Features That Every Game Should Have, www.nintendolife.com. <https://www.nintendolife.com/features/5-accessibility-features-that-every-game-should-have> adresinden 11.07.2023 tarihinde erişildi.
- Maggiorini, D., Granato, M., Ripamonti, L.A., Marras, M. & Gadia, D. (2019). Evolution of Game Controllers: Toward the Support of Gamers with Physical Disabilities. *Communications in Computer and Information Science*, 654. Springer, Cham.
- Miñón R., Moreno L., Martínez P., Abascal J. (2014). An Approach to The Integration of Accessibility Requirements Into a User Interface Development Method, *Science Of Computer Programming*, 58-73.
- Norman D. A. (1984). Stages and Levels in Human-Machine Interaction, *Int. J. Man-Machine Studies*, 21, 365-375.
- Recite Me. (2023). Invading the Space of Video Game Accessibility. *Digital Media* <https://reciteme.com/news/video-game-accessibility/> adresinden 14.07.2023 tarihinde erişildi.
- Stone D., Jarrett C., Woodroffe M., Minocha S. (2005). User Interface Design and Evaluation, *Elsevier*.
- Unbehauen, H. (2009). Control Systems, Robotics and Automation – *Elements of Automation*, EOLSS Publications.
- Van Ommen, C., & Chaparro, B. S. (2021). Assessing Video Game Satisfaction of Gamers with Disabilities. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting*, 65(1), 822–826. <https://doi.org/10.1177/1071181321651319>
- Yi, M. (2006). They Got Game Stacks of New Releases for Hungry Video Game Enthusiasts Mean It's Boom Time for an Industry Now Even Bigger than Hollywood. <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=/chronicle/archive/2004/12/18/mnguoa36i1.dtl> adresinden 10.07.2023 tarihinde erişildi.
- Yuan, B., Folmer, E. & Harris, F.C. (2011). Game Accessibility: A Survey. *Univ Access Inf Soc* 10, 81–100. <https://doi.org/10.1007/s10209-010-0189-5>
- Zhang, X., El Rhalibi A., W. Woo ve Li., Y., (2008). Technologies for E-Learning and Digital Entertainment. *Lecture Notes in Computer Science*, 2008. 497-508.

Temel Sanat Eğitimi Dersi Öğrenim Çıktılarının Temel Tasarım İlkeleri Bağlamında Analizi*

Dr. Öğr. Üyesi Eda Balaban Varol

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5040-9352>

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Nevşehir – Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Adem Varol

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7586-2911>

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Nevşehir – Türkiye

Makale Geçmişi

Geliş: 28.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

İç Mimarlık Eğitimi

Temel Tasarım İlkeleri

Temel Sanat Eğitimi

Tasarım Süreci

Tasarım Stüdyosu

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72128>

Öz

Temel sanat eğitimi öğrencinin yaratma sürecine dokunan ilk derslerden biridir. Ders teorik ve uygulamalı eğitim süreciyle, öğrencinin tasarım ve sanata yönelik farkındalık, bilinç ve beceri kazanmasını amaçlamaktadır. Öğrenci temel sanat eğitimi dersinde tasarım yoluyla düşünmeyi; bir problem çözmeye durum ve koşulları analiz ederek alternatif çözümler geliştirmeyi; neden sonuç ilişkisinde tasarım sürecini yönetebilmeyi; yaratıcı yaklaşım ile özgün çalışmalar üretebilmeyi öğrenmektedir. Bu yoğun öğrenme sürecinde, temel tasarım ilkelerinin öğrenciye aktarılması ve öğrencinin bu ilkeler ile düşünebilmesi, sürecin daha anlaşılır olmasına katkı sağlamakta; öğrenim çıktılarının ise sistematik ve objektif bir temele dayanmasına aracı olmaktadır. Temel sanat eğitimi dersinin kazanımlarına dikkat çeken bu çalışmanın temel amacı, temel tasarım ilkelerinin bu dersin öğrenme sürecine etkisini tartışmaktır. Bu amaç kapsamında temel sanat eğitimi dersinin kapsam ve sınırlılıkları sorgulanmış; ayrıca öğrenci çalışmaları üzerinden temel tasarım ilkelerinin derse sağladığı katkılar araştırılmıştır. Bu çalışmanın örneğini Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık Bölümü 1. Sınıf öğrencilerinin 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında aldıkları Temel sanat eğitimi dersine yönelik öğrenim çıktıları oluşturmaktadır. Yapılan çalışmada öğrencilere aktarılan temel tasarım ilkelerinin, 4 aşama ve toplam 9 çalışmadan oluşan öğrenim çıktılarındaki karşılığı tartışılmış ve her aşamadaki sürekliliği değerlendirilmiştir. Çalışmada öğrenci çıktıları aracılığıyla ders kapsamında kullanılan bir metodunun süreç ve kapsamı da tartışmaya açılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmış; çalışmada kullanılan öğrenim çıktıları ölçüt örnekleme ile seçilmiştir. İlgili literatürün değerlendirilmesi sonucu, çalışma içinde temel sanat eğitimi ve temel tasarım eğitimi dersleri birbirine eş değer olarak kabul edilmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Balaban Varol, E. & Varol, A. (2023). Temel Sanat Eğitimi Dersi Öğrenim Çıktılarının Temel Tasarım İlkeleri Bağlamında Analizi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 183-196.

*Analysis of the Outcomes of the Basic Art Education Course in the Context of Basic Design Principles**

Asst. Prof. Dr. Eda Balaban Varol

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Fine Arts, Department of Interior Architecture, Nevşehir – TÜRKİYE

Asst. Prof. Dr. Adem Varol

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Fine Arts, Department of Interior Architecture, Nevşehir – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 28.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Interior Architecture Education

Design Principles

Basic Art Education

Design Process

Design Studio

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72128>

Abstract

Basic arts education is one of the first lessons that touches the creative process of the student. The course aims to help the student gain awareness, consciousness and skills for design and art through the theoretical and applied education process. During the basic art education course, the student learns to think through design; to develop alternative solutions by analyzing situations and conditions in solving a problem; to manage the design process in the relationship of cause and effect; to produce original works with a creative approach. In this intensive learning process, the transfer of basic design principles to the student and the ability of the student to think with these principles contribute to making the process more understandable; on the other hand, it helps the learning outcomes to be based on a systematic and objective basis. The main purpose of this study, which draws attention to the achievements of the basic art education course, is to discuss the effect of basic design principles on the learning process of this course. Within the scope of this purpose, the scope and limitations of the basic art education course were questioned, and the contributions of the basic design principles to the course were investigated through student studies. The sample of this study consists of the learning outcomes for the Basic Art Education course taken by the 1st year students of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Fine Arts, Department of Interior Architecture in the 2022-2023 academic year. In the research, the equivalence of the basic design principles transferred to the students in the learning outcomes consisting of 4 stages and a total of 9 studies was discussed and their continuity at each stage was evaluated. In the study, the process and scope of a method used in the course was also discussed through the outputs of student works. The qualitative research method was used in the study, and the learning outcomes used in the research were selected by a criterion sample. As a result of the evaluation of the relevant literature, basic art education and basic design education courses were accepted as equivalent to each other in the study.

GİRİŞ

Temel sanat eğitimi ve temel tasarım eğitimi derslerinin en önemli amacı bireylerin geçmişten gelen alışkanlıklarının, bakış açılarının, düşüncelerinin ve davranışlarının sanat/tasarım tabanlı düşünsel eksende değiştirilmesi ve zenginleştirilmesidir. Eğitim öğretim faaliyetleri sürecinde sanat ve tasarım bilgilerini hem teorik hem de pratik olarak yoğun bir şekilde desteklemektedirler. Amacı yaratıcı bireyler yetiştirmek olan bu derslerin yapısı, teknik bir müfredat ile değil; “görsel algı-bilme, düşünce, estetik canlandırma-simülasyonun zihinsel yapılaşması, buluş-esin-yaratıcılık süreci, el-göz-beyin yeteneklerinin geliştirilip-yükseltilmesi, düş-hayal-sezgi güçlerinin etkinleştirilmesi” (Atalayer ve Üstün, 2000: 51) sürecini kapsayan eğitim ve öğretim içeriği ile yapılandırılmaktadır. Kısacası bu dersler, “yaratıcı düşünme sürecinin tüm aşamalarıyla gerçekleştiği bir zaman dilimidir” (Pazarlıoğlu Bingöl, 2018: 42).

Temel sanat eğitimi dersi tasarım ile güzel sanatlar alanlarında eğitim veren bölümler için en önemli derslerden biridir. Dersin kapsamı ve içeriği farklılıklar içerse de asıl amaç öğrenciye nokta, çizgi, doku gibi temel tasarım elemanlarının ve ritim, datum, denge gibi temel tasarım ilkelerinin aktarılmasıdır. “Temel Sanat, (Temel Tasar-Basic design) bireyin artistik eğilim, yeti ve yeteneklerini eğitmede, görme ve görsel algıya bağlı deneyim ve birikimlerini denetleyip kullanabilmede, çağdaş ve tam gelişmiş bir eğitimdir” (Atalayer & Üstün, 2000: 51). Bu dersin kazanımları sonucu, öğrenci bu ilke ve elemanlar aracılığıyla yaratıcı düşünebilme edimini elde eder. Tasarım problemine yönelik somut ve kavramsal (soyut) altlıkları kullanarak yeni çözümler üretebilir. Ayrıca Karakaya ve Canbolat’a (2021: 102) göre Bauhaus ekolü ile ilişkilendirilen temel sanat/tasarım eğitiminin, ortak bir dilin kurulması; malzemeye ait detayların kavranması; kavram ile nesne arası ilişkilendirme becerisinin edinilmesi gibi işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler sayesinde öğrenci, “biçimin içinde bulunduğu kompozisyon ve ele alınan düşünce/fikir ile birleşerek eseri oluşturmaktadır” (Karakaya & Canbolat, 2021: 102). Bu becerinin yanı sıra temel sanat eğitimi, görsel algının gelişmesine; estetik kaygının ve sanat/tasarım bağlamında farkındalığın oluşmasına zemin hazırlar.

Temel sanat eğitimi dersinin, teorik ve uygulamanın eş zamanlı yürütüldüğü bir kapsamı içerdiği; bu kapsamın ise stüdyo kültürüne dayandığı söylenebilir. Öğrencinin teoride öğrendiği bilgiyi deneyimlemesi ve uygulama yapabilmesi temeline dayanan temel sanat eğitimi için stüdyo kavramı, hem fiziksel yeterliliğe sahip ortamı hem de bu ortamdaki öğrenme sürecini ifade etmektedir. Masatlıoğlu’na göre öğrenme süreci olarak stüdyonun “eleştirel düşünce, iletişim ve etkileşim, çeşitlilik, iş birliği içinde bireysellik ve sosyal sorumluluk” (2018: 57) olmak üzere 5 yönlendirici ilkesi bulunmaktadır. Bu ilkeler ile öğrenci “bilmek ile sonuçlanan öğrenme eyleminden ziyade, araştırmak, keşfetmek, analiz etmek, sentezlemek, denemek, deneyimlemek, yapmak gibi iç içe geçen süreçlerle oluşan yaratıcı bir öğrenme” sürecinden geçmektedir (Ersine Masatlıoğlu, 2018: 2). Kaptan’da (2003: 96-97) tasarım eğitiminde öğrenme sürecinin stüdyolarda geliştiğini vurgulamakta; stüdyo öğrenim sürecinde derse yönelik kuramsal, teknik ve estetik bilginin deneyimleme yoluyla öğrenciye aktarıldığını belirtmektedir. Bu bilgilere göre, temel sanat eğitiminin öğrenme ortamı ve öğrenme süreci olarak stüdyo, öğrencilerin bir arada tüm teorik ve uygulamaları takip ettiği; birbirinden ve süreçten beslendiği; bireysel ve müşterek fikirler geliştirdiği; kavramsal-düşünsel ve biçim kazanmış işlerin eleştirel ortamda tartışıldığı çok yönlü bir öğrenme kültürü olarak tariflenebilir.

İlgili literatür tarandığında temel sanat eğitimi yerine temel tasarım eğitimi kavramının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ancak aynı amacı taşıyan bu iki dersin birbiri ile eş anlam taşıdığını söylemek mümkündür. Atalayer (2004) bu derslerin aynı ders olduğunu belirtmekte; bu dersin “meslek eğitimi” olmadığına dikkat çekmektedir. Gelenekselci bir anlayışı savunan Atalayer, eğitim görülen lisans programı fark etmeksizin, bütün alanlarda temel sanat eğitiminin aynı olması gerektiğini ve bu eğitimin niteliğinin de usta-çırak ilişkisine benzer olduğunu belirtmektedir. Onun aktarımına göre, genellikle ilk yıl verilen bu ders öğrencinin zihinsel, bedensel, duygusal yapısını değiştirmekte ve yaratıcı yönünü ortaya çıkarmaktadır. Özetle, temel sanat eğitimi disiplin ötesi bir kavram olarak sanat ve tasarım eğitimi alan her öğrenciye aynı yöntemle verilmeli; öğrencinin sonradan aldığı meslek eğitimi içeren dersler, temel sanat eğitiminde edindiği

becerinin üzerine eklenmelidir. Bu nedenle çalışma kapsamında “temel sanat eğitimi” ve “temel tasarım eğitimi” kavramları birbirine eşdeğer kabul edilmiştir.

Yapılan bu çalışmada, disiplin ötesi bir öğrenme süreci olarak temel sanat eğitiminin önemine dikkat çekilmiş; derse ait uygulamalarda temel tasarım ilkelerinin kullanımı sorgulanmıştır. Çalışmada Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık Bölümü 1. Sınıf öğrencilerinin 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında aldıkları temel sanat eğitimi dersinin çıktıları bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmanın amacı teoride öğrencilere aktarılan temel tasarım ilkelerinin, öğrencilerin yaptığı uygulamalardaki karşılığını aramak ve tasarım sürecindeki sürekliliğini değerlendirmektir. Ayrıca bu çerçevede temel sanat eğitiminde bir öğrenme metodunun süreci ve çıktıları da tartışmaya açılmaktadır.

Temel Tasarım İlkeleri

Tasarım, problem çözmeye dayalı bir süreç olarak değerlendirildiğinde, ilk sınıflarda verilen temel sanat-tasarım eğitimi derslerinde öğrencilerin soyut ve kavramsal düzeydeki bilgilerden yeni bilgiler üretmesi, dönüştürmesi beklenmektedir. Genellikle stüdyo ortamlarında yapılan bu dersleri alan öğrenciler “daha önce yazılı ve metin, formüller ve testler ile çalıştıkları için nokta, çizgi, yüzey, hacim, doku, ve renk gibi kavramsal ve soyut düzeydeki bilgiler onlara yabancı gelmektedir” (Günay, 2007:93). Soyut ve kavramsal düzeydeki temel tasarım bilgilerini öğrenciler “niçin kullandıklarını tam olarak bilememekte” ve onlara anlaşılır gelmemektedir (Sawyer, 2017: 110). Öğrencilerin zorlandığı bu sürece, eğitimciler tasarımın temel ilkelerini teori ve pratik olarak aktararak katkıda bulunmakta, onları desteklemektedir. Soyut ve kavramsal bilgiler iki ve üç boyutlu uygulamalı çalışmalarla desteklenerek, öğrenciler açısından daha anlaşılabilir içeriğe dönüşebilmektedir. Bu bağlamda hem teorik hem pratik aktarılan bilgiler ışığında öğrenciler, Bingöl’ün aktarımı ile “birbirinden farklı çok sayıda uygulama çalışmasıyla özgün çözümler üretebilir ve yaratıcılarını açığa çıkarabilirler” (2018:42).

Temel sanat ve tasarım eğitimi derslerinde “tasarım becerisinin, bilgi ve kavramlarının mimari bir bağlam içine yerleştirilmesi hedeflenmektedir” (Arkun, Kaya, Önbilgin, Sayar, Arıtan, Atılğan ve Öcal, 2000: 39). Belirtilen bu bağlam iç mimarlık bölümleri içinde geçerli olmakla birlikte, dört yıllık ders müfredatındaki tüm dersler ve okul sonrası profesyonel hayatın içine yerleştirilmesi de hedeflenmektedir. Diğer bir ifade ile mimarlık ve tasarım alanlarındaki bütün disiplinlerdeki hedef ortaktır. Farklı okullardaki bu disiplinler arası “yaklaşımlar farklılık gösterse de, aslında ders planlarında temel sanat/tasarım derslerinin amacı benzer şekilde kurgulanmıştır...” (Sarıoğlu Erdoğan, 2016: 10). Tasarım disiplinlerindeki temel sanat ve temel tasarım dersinin içeriği genel olarak tasarım öğeleri, tasarım ilkeleri, iki ve üç boyutlu çalışmalardır. Temel sanat eğitimi dersinin içeriğini oluşturan alt başlıklar nokta, çizgi, yön, şekil, boyut doku, renk bilgileri ile temel tasarım ilkeleri olan tekrar, denge, zıtlık, birlik, hiyerarşi, simetri, vurgu, datum, oran, bütünlük teorileri ve uygulamaları ile şekil-zemin ilişkisi, benzerlik, organizasyon ve birleşim ilkeleri gibi bilgileri kapsayan gestalt görsel algı ilkeleridir (Atalay ve Üstün, 2000; Ching, 2004; Akbulut, 2014; Sarıoğlu Erdoğan, 2016). İç Mimarlık Bölümü Temel Sanat dersinde yapılan çalışmaların tasarım ilkelerine göre analiz edileceği bu çalışmada ana ilkeler olarak tekrar, ritim, zıtlık, hiyerarşi, vurgu, bütünlük, denge (simetri/asimetrik denge) ve datum ele alınmaktadır.

Tasarım ilkelerinden tekrar ilkesi, “bir kompozisyon içindeki yinelenen elemanları düzenlemek” için kullanılır (Ching, 2004: 357). Burada yer alan elemanlar ya da parçaların tamamen aynı olması gerekmez, ancak tekrar edecek şekilde gruplanması ya da grupların kendini yinelemesi önemlidir. Tekrar ilkesinde, “herhangi bir şekil, bir renk, bir form, bir teknik, bir motif, bir hareket bilinçli bir biçimde çalışmanın dengesine uyum sağlayarak yinelenir” (Pazarlıoğlu Bingöl, 2018: 56).

Ritim, “belirli çizgilerin, şekillerin, biçimlerin ya da renklerin düzenli ve armonik bir şekilde kendini tekrar etmesi” olarak yorumlanmaktadır (Ching, 2004: 356). Tekrar eden öğeler tasarımda dengeyi oluşturur. Şen’e göre ise “nesnelerin uyum oluşturacak şekilde dengelenmesidir” (2018: 777).

Karşıtlık, karşı görünen, ya da diğer nesne-objeler ile herhangi bir özellik bakımından benzer nitelikler taşımayan bir ilke olarak zıtlık kavramı kullanılmaktadır. Zıtlık ilkesi, tasarımdaki şekil, form,

doku, renk gibi öğeler bakımından diğer öğelerden ayrışandır, farklı olandır, “farklı alanların birlikteliğidir” (Pazarlıoğlu Bingöl, 2018: 57). Baskın olan öge anlamında değil, farklı olan ya da benzerlik taşımayan özellikleri bakımından değerlendirilmelidir.

Hiyerarşi/Koram ilkesi, tasarım öğelerinden bir ya da birkaçının diğerlerine göre önem derecelerini göstermektedir. Kompozisyonun içerdii öğeler arasındaki farkı ortaya çıkarır. Bu farklı ve zıt iki ögeyi bir düzen içinde birbirine bağlamaktadır. Güngör’den aktaran Yıldırım’a göre, hiyerarşi ilkesi “Eksensel, merkezsel ve çevresel” (2023: 106) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Eksensel hiyerarşi bir çizginin ekseninde biçimlerin kademelenmesiyle; merkezsel hiyerarşi bir odak çevresinde biçimlerin dizilmesi; çevresel hiyerarşi ise çevre üzerinden biçimlerin bir merkeze bağlı olarak dizilimiyle oluşmaktadır.

Tasarım ilkelerinden vurgu, kompozisyon öğelerinden birinin diğerlerine göre baskın olması sonucu oluşan ilkedir. Bu nedenle görsel olarak algılanan ya da dikkat çeken ilk öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Renk, şekil, boyut gibi tasarım öğeleri bağlamında diğerlerinden ayırt edici özelliği bulunmaktadır. “Nesnenin fiziksel özellikleri kadar, görsel düzenlemede yerleşimi, yönelişi ve anlamı da vurgunun biçimlenmesine etki edebilmektedir” (Şen, 2018: 777).

Öğelerin her parçasının ya da grupların birbiriyle ilişkisinde ortaya çıkan kompozisyonun oluşturduğu anlamlı ve/veya dengeli bir ifadeye tasarım ilkelerinden bütünlük kavramı karşılık gelmektedir. Diğer bir ifade ile “aralıklı tekrarlarla yinelenen ritmik biçimler, zıtlık, egemenlik gibi bir ya da birden çok ilkenin kullanıldığı kompozisyonun genel yapısını oluşturan önemli bir kavramdır” (Pazarlıoğlu Bingöl, 2018: 54). Bütünlük ilkesi ile kompozisyonda içeriğe ait olmayan, aykırı duran, birliği bozan öğeler açığa çıkmaktadır.

Denge kavramı, kompozisyondaki öğelerin kendi içlerinde eşit ya da birbirine yakın ölçüde/oranda dağıtılması/yerleştirilmesidir. Görsel öğelerin bir uyum içinde algılanmasını sağlamaktadır. Pektaş (2022)’a göre, karşıt iki gücün denk gelmelerinden doğan bir durumdur. İlke, simetrik denge ve asimetric denge olarak ikiye ayrılmaktadır. Simetrik dengede bir eksenin varlığı ve eksenin iki zıt ucunda öğelerin eşit durması ya da tekrar etmesi beklenmektedir. Asimetric dengede ise, Şen’e göre “farklı görsel ağırlıktaki öğeler serbest olarak yerleştirilmektedir” (2018: 777). Ancak yine de kompozisyonun genelinde görsel bir dengenin sağlanması önemli bir amaçtır. Bu bağlamda, asimetric denge, benzer olmayan-birbirine benzemeyen obje ya da öğelerin görsel algılama sırasında eşit görsel algı ve ağırlık yaratabilecek şekilde biçimlenişi ile oluşur (Pektaş, 2022).

Datum ilkesi ise kompozisyon içindeki öğelerin tamamının ya da çoğunluğunun kendileri ile ilişki kurabildikleri çizgi, düzlem ya da hacmi tanımlamaktadır. Farklı ve “türlü elemanların rastlantısal örüntüsünü, kendi düzenliliği, sürekliliği ve devamlı varlığı ile örgütler” (Ching, 2004: 346).

1. YÖNTEM

Yapılan çalışmada, “araştırılan konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunma” amacını taşıyan nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. (Yıldırım & Şimşek, 2016: 48). Çalışmanın evreni, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık Bölümü 1. Sınıf dersi olan temel sanat eğitimi dersini alan öğrencilerin uygulama çalışmalarıdır. Yapılan uygulamaların iki dönem boyunca süreklilik içererek devam etmesi ve bu nedenle çok fazla öğrenci çalışması olduğu için çalışmanın örnekleme ölçüt örnekleme metodu ile belirlenmiştir. Bu metod kapsamında belirlenen ölçütler, öğrencinin dersteki tüm uygulamaları eksiksiz yapması ve teoride anlatılan bilgilerin en iyi aktarıldığı çalışmalar olmasıdır. Nitel çalışmalar, verilerin detaylı bir şekilde araştırıldığı; bireylerin deneyimlerinin olabildiğince doğrudan aktarıldığı çalışmalardır (Yıldırım & Şimşek, 2016: 48). Bu nedenle yapılan bu çalışmada da örneklemin küçük tutulması ve örnekleme üzerinden elde edilen bulguların derinlemesine tartışılması amaçlanmıştır; belirlenen ölçütleri taşıyan 3 öğrenciye ait çalışmalar araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Söz konusu bölüm 2022-2023 yılında ilk kez öğrenci aldığı için, bu çalışma 2022-2023 yıllarında bu dersi alan öğrencilerin çalışmaları ile sınırlandırılmıştır.

1.1. Araştırmanın İçeriği: Temel Sanat Eğitimi Stüdyosu

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık Bölümü 1. Sınıf dersi olan temel sanat eğitimi güz ve bahar olmak üzere iki dönemden oluşmaktadır. 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında bu dersi 25 öğrenci almıştır. Derste her iki dönemi de kapsayacak, tek bir kavramsal-düşünsel sürecin uygulamaları şeklinde tasarlanmış; öğrenci bir karenin metamorfozuna tanık olmuştur. Bu süreci 3 aşama ve bu aşamalar altında yer alan 9 çalışma ile sınıflandırmak mümkündür (Görsel 1). İlk aşama iki çalışmadan oluşmaktadır. Bu aşamadaki birinci çalışma 3x3 siyah renk karelerin kesilmesi ile başlamakta sonrasında seçilen 30 karenin 35x50 boyutlarındaki kağıda rastgele atılması ile tamamlanmaktadır. Aşamaların ikinci çalışmasında ise kağıt üzerinde tesadüfen ortaya çıkan ilişkileri öğrencinin analiz etmesi ve bu ilişkileri koruyarak temel tasarım ilkeleri kapsamında yeni bir kompozisyon yapması istenmektedir. Bu noktada öğrencinin deneysel bir yaklaşımla bu süreci yönetmesi; kompozisyonu oluşturmada farklı alternatifleri düşünmesi ve en uygun kararı alması beklenmektedir. Seçilen kompozisyon, bir sonraki uygulamalar için bir altlık oluşturmaktadır.

Görsel 1. Temel Sanat Eğitimi Dersinin Süreci ve Aşamaları

Sürecin ikinci aşamasındaki ilk (3.çalışma) çalışma, elde edilen kompozisyon üzerine, temel tasarım ilkelerini göz önünde tutarak öğrencinin tonlama çalışması yapması ve açık-orta-koyu değerler aracılığıyla önde ve arkada ilişkisini kurgulaması beklenmektedir. Bu uygulamada öğrenci hem tonlama uygulaması yapmakta hem de temel tasarım ilkeleri ile kompozisyonunu tekrar yorumlamaktadır. İkinci aşamanın son çalışması (4.çalışma) ise 3x3 cm. boyutlarında karelerden oluşan bu kompozisyondan öğrencinin 6 kadraj seçmesi istenmektedir. Öğrenci kompozisyon üzerinde birbiri ile benzer özellikleri taşıyan 4x4 cm. 6 adet kadraj belirler ve sonrasında 6 kadrajı 10x10 cm ebatlarında büyütür ve 35x50 tek bir kâğıt üzerine bu kadrajları aktarır. Devamında bu kadrajdaki değerleri açık-orta-koyu tonlama ile tonlayarak bu değerlerin önde ve arkada olmasına yönelik seçimler yapması beklenmez. Bu çalışmaların uygulanması ile birlikte ikinci aşama da tamamlanmış olmaktadır.

Üçüncü aşamada ise ilk olarak (5. çalışma) seçilen ve büyütülen 10x10 kadrajlar üzerinde öğrencinin guaj boya çalışması ve ders kapsamında teoride öğrendiği renk bilgisini uygulamaya aktarması istenmektedir. Bu uygulamalar üzerinde hem öğrenci guaj boya tekniğini öğrenirken hem de renk bilgisi

konusunda uygulama yapmaktadır. Bu aşamanın son çalışmasında (6.çalışma) ise daha önce yapılan tonlama kararlarına bağlı kalarak öğrenciden, bu kadrajların beyaz maket kartonu ve çeşitli malzemelerden rölyef denemelerinin yapılması beklenmektedir. Bu rölyef denemeleri ile birlikte, 10x10 cm kadrajdaki değerlerin üç boyuta nasıl aktarılacağı tartışması başlamış olmaktadır.

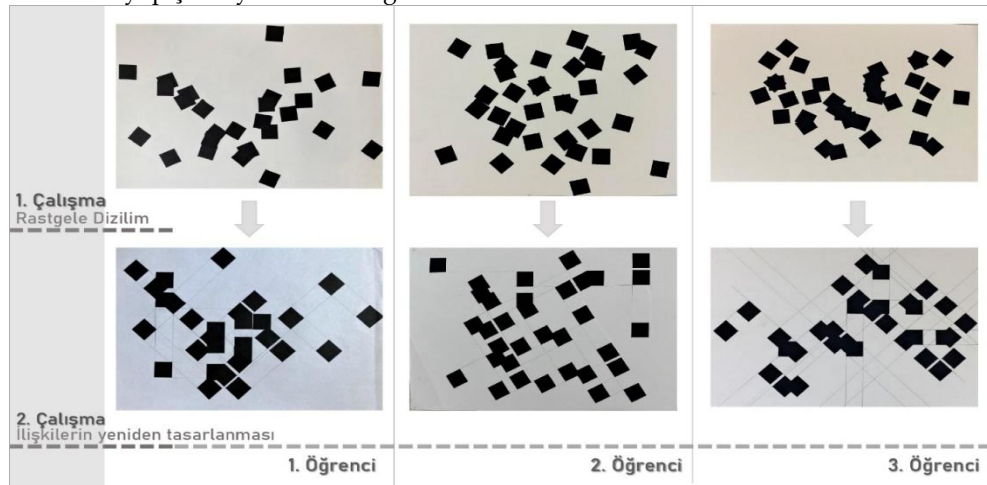
Çalışmanın dördüncü aşamasında, 10x10 seçilen 6 kadraj kullanılarak, bir adet 20x20cm boyutlarında 1 adet kadraj elde edilmekte; bu kadrajda ise tonlama, guaj ve rölyef çalışması (sırayla 7., 8., ve 9. çalışma) uygulanmaktadır. Dördüncü aşamada öğrencinin sırayla, daha önce 10x10 çalışmalarda uygulanan tekniğe benzer şekilde, ilk olarak tonlama çalışması, ikincil olarak guaj ve üçüncül olarak da rölyef çalışması yapılması istenmektedir. Bu aşama ile süreç tamamlanır.

Çalışmanın çıktılarının bir sonraki sene tasarım stüdyosu dersinde proje konusu olarak aktarılması planlanmakta; bu rölyeflerin maket denemeleri yapılarak, seçilen bir maketin konuta dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle bu süreçte 3 boyutlu çalışmalar sürecin dışında tutulmaktadır. Tüm süreç boyunca her uygulamada temel tasarım ilkelerinden yararlanılmakta; stüdyonun eleştirel öğrenme yaklaşımı ile her uygulama kritik edilmektedir. Öğrenci bir yıl boyunca bu süreçte bir problem olarak düzensizliğe yönelik çözüm önerileri üretmeyi; her uygulamayı tekrar tekrar denemeyi; diğer öğrenciler ve ders yürütücüleri ile birlikte elde ettiği çıktıyı sorgulamayı ve analiz etmeyi; devamlılığın esas olduğu bu hikayede kendi özgün sınırlarını yaratmayı; her uygulamada hikayenin öncesi ve sonrası arasında bağ kurmayı keşfetmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI: TEMEL SANAT EĞİTİMİ STÜDYOSU ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI

Temel sanat eğitimi süreç odaklı bir metodolojiyi gerektirir. Burada amaç, öğrencinin tasarım aracılığıyla düşünebilmesi ve teoride edindiği bilgiyi uygulamaya aktarabilmesidir. Bu amaç ile öğrenci eleştirel bir yaklaşımla bu süreci yorumlar, analiz eder ve gerektiğinde tekrar tekrar deneyimler. Yapılan bu çalışmanın örneklemi oluştururan 3 öğrencinin çalışması da böyle bir sürecin son çıktılarıdır. Bu öğrenim çıktıları, kronolojik bir sırayla değerlendirilmektedir.

Görsel 2.'de 1 ve 2. çalışmanın malzemesini 3x3 cm boyutunda öğrencilerin kestiği kare boyutlu karton kağıtlar oluşturmaktadır. Burada önemli nokta, bu malzemeyi bu boyutta elde edebilmek için sadece maket bıçağı, metal cetvel, gönyeler ve T cetveli kullanılmaktadır. Karelerin düzgün kesilmesi, dört kenarın da net ve aynı ölçülerde olması dikkat edilen başka bir noktadır. Ayrıca, siyah karelerin arka plana yapıştırılırken kullanılan yapıştırıcıya ait herhangi bir lekenin kalmamasına da dikkat edilmektedir.

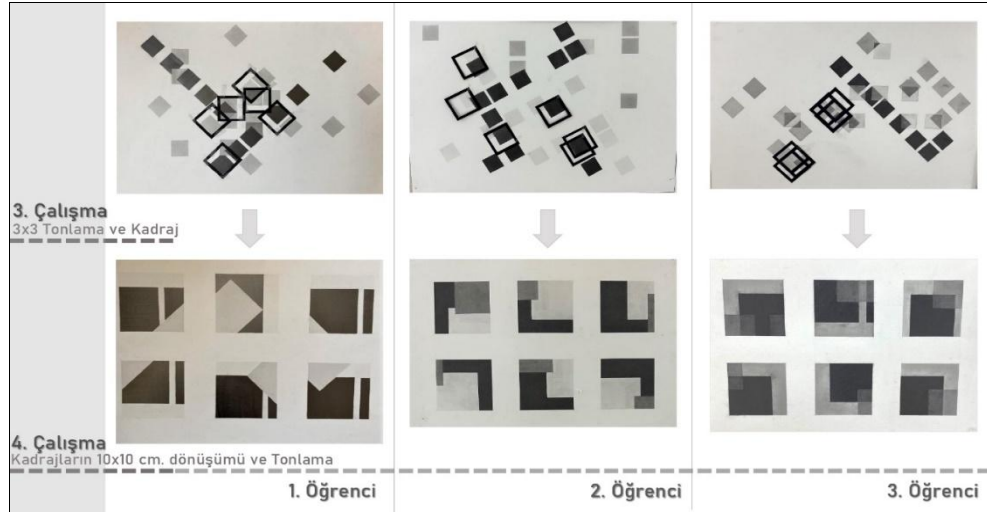

Görsel 2. Serbest Düşüm Kareler ve İlişkilerin Tasarlanması (Kişisel Arşiv)

Kaynak: Öğrenci 1: Fatma Nur ALLAR, Öğrenci 2: Sedanur YILMAZ, Öğrenci 3: Yasemin BOLAT

Görsel 2.'de sürecin birinci ve ikinci çalışması aktarılmaktadır. Birinci çalışmada 30 kare 35x50 kağıt üzerine rastgele atılmış; her 3 öğrencinin de birbirinden farklı bir dizilim paftası oluşmuştur. Bu dizilim paftasında, birçok düzensiz ilişkinin hiçbir sisteme dayanmadan tesadüfi bir aradalığı söz konusudur. Rastgele düşen karelerin, doğanın kendi içindeki serbestliği ifade ettiğini düşünürsek; bu serbestliği ya da düzensizliği tasarım ilkeleri bağlamında nasıl düzenleriz, nasıl bir araya getiririz gibi sorulara bir sonraki aşamalarda cevap aranmaktadır. İkinci çalışmada ise bu düzensiz ilişkilerin, temel tasarım ilkelerine bağlı kalarak kompozisyonu yapılmıştır. Öğrenciler bu kompozisyonda her kareyi hem yakın komşuluk ilişkisine göre hem de paftanın genelindeki bütün sistemde karenin yerini/konumunu yeniden düşünmektedir. Kağıdın iki zıt uç noktasındaki karelerin yeri ve açısı dahil her ilişki, anlamlı ilişkiler kurmak üzere belirli referans/aks çizgileri üzerinde konumlandırılmaktadır. Böylece, kağıt üstündeki herhangi bir karenin yeri ve açısı çok az değişse bile diğer kareler de bundan etkilenmekte, bütün kompozisyon tekrar değişmektedir. O yüzden açı ve yön açısından referans/aks çizgilerin kağıt üstünde okunabilmesi gerekmektedir. Bu çizgiler sayesinde karelerin her birinin birbirleri ile olan ilişkileri net ve doğru bir şekilde okunabilmekte ve analiz edilebilmektedir.

Tasarım sürecinin başladığı ikinci çalışmada tasarım ilkelerine göre değerlendirme yapılabilmektedir. 1. ve 3. Öğrenci, çalışmalarındaki kare öğeleri 45 ve 90 derece eksenler üzerinde yerleştirirken; 2. öğrenci 30, 60 ve 90 derecelik eksenlerde serbest düşüm karelerini sabitlemektedir. Her üç çalışmada da üst üste binen, çakışan kareler bulunmaktadır. Burada hangi karenin üstte veya altta olacağı ile ilgili kararı vermek öğrenci inisiyatifine bırakılmaktadır. Karar verilirken dikkat edilen en önemli nokta, üstte ve altta kalan karelerin bir sonraki aşamada nasıl tonlanacağı, kesişen bölgenin gösterilip gösterilmeyeceğidir. İkinci aşamadaki çalışmalarda, her üç öğrenci çalışmasında da en az iki kare arasındaki mesafeler genel olarak kompozisyonda tekrar etmektedir. Özellikle kare şekli ve aralıklı mesafeler armonik bir şekilde tekrar edildiği için, öğrencilere aktarılan ritim ilkesinin açık bir şekilde kullanıldığı tespit edilmektedir. Bu ilke sadece kare biçimiyle değil, üst üste binen lekelerin oluşturduğu biçimin de kompozisyon içindeki uyumuyla varlığını göstermektedir. Kompozisyonun birliğinde bütünü bozan ya da baskın durumda olan herhangi bir renk, şekil ve doku gibi öğeler kullanılmadığı için her üç çalışmada da bütünlük ilkesinin sağlandığı görülmektedir. Her üç çalışmada da kendi içinde kullandıkları eksenlerin iki zıt uçlarının her iki tarafındaki lekelerin dağılımı değerlendirildiğinde simetrik olmayan asimetric denge kullanıldığı bulgusuna ulaşılmaktadır (Görsel 2.).

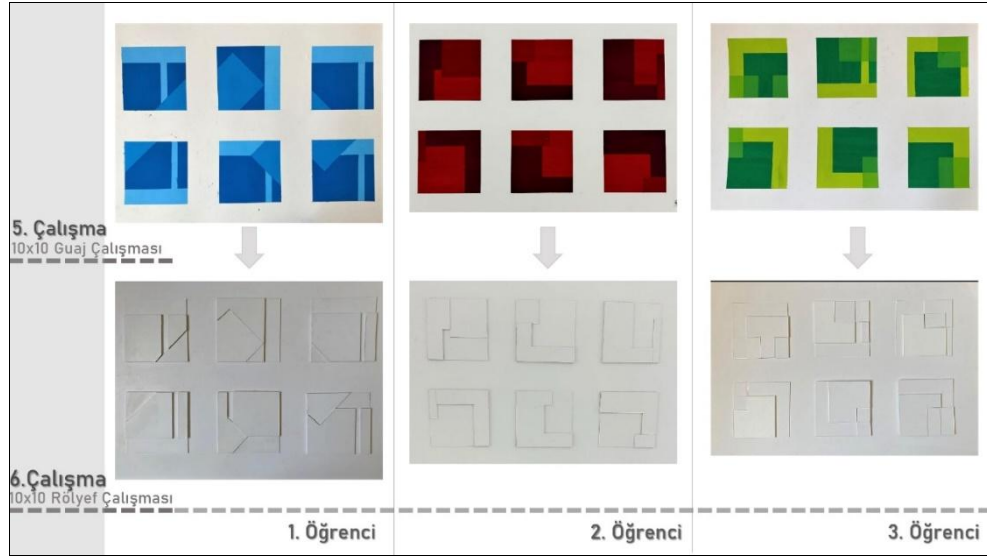
Görsel 3. 3x3 Karakalem Tonlama, Kadraj Çalışması ile Kadrajlardan 10x10 cm Karakalem Tonlama Çalışması (Kişisel Arşiv)

Kaynak: Öğrenci 1: Fatma Nur ALLAR, Öğrenci 2: Sedanur YILMAZ, Öğrenci 3: Yasemin BOLAT

Kareler arasındaki ilişkinin tasarlandığı bir önceki çalışma esas alınmakta; siyah karelerin bulunduğu noktaların aktarımı ile üçüncü çalışmaya geçilmektedir (Görsel 3). Bu çalışmada siyah karelerin sınırlandırıldığı yerlerin içi karakalem ile tonlanmaktadır. Açık, orta ve koyu olmak üzere en az üç, en fazla dört farklı tonlama kullanılması beklenmektedir. Tonlamalar yapılırken kalem ucunun iz bırakmaması, tonlamanın sınırların dışına taşmaması, lekelerin referans çizgilerini takip etmesi, el-silgi-bant-cetvel gibi kullanımdan kaynaklı kağıt üstünde kir olmaması, serbest düşümdeki çalışmada yer alan kare sayıları ile aynı olması gibi kurallara dikkat edilmektedir. Buradaki en önemli problem ise, teorik ve pratik olarak aktarılan tasarım ilkelerinin hepsi veya bir kısmının net bir şekilde aktarılmasıdır. Dördüncü çalışmaya geçmeden önce, üçüncü çalışmadan kadraj alınması, belirlenen kadrajların belli ölçülerde çerçeve içine alınması/ aktarılması beklenmektedir. Bu aşamadan sonra çerçeve içine alınan 6 kadraj, başka bir kağıtta 10x10 cm boyutunda büyütülmekte, bu alanlar bir önceki çalışma gibi aynı kurallar geçerli olmak üzere karakalem ile tonlanmaktadır.

3x3 boyutundaki karelerin karakalem ile tonladığı üçüncü çalışmada, her üç öğrencinin de açılı eksen üzerine yerleşmiş alanların bir kısmını en koyu tonda tonlaması dikkate çekmektedir. 35x50 cm yatay olarak kullanılan kağıt üstünde, açılı eksenle koyu olarak tonlanmış bu lekeler tasarım ilkesinden vurgu kavramını ön plana çıkarmaktadır. Özellikle üçüncü öğrenci çalışmasında en koyu tondaki bölgenin belirli bir noktada yoğunlaşması vurgu ilkesini daha da güçlendirmektedir. Örneğin koyu tonlanmış bölgelerde, iki leke arasındaki bazı mesafelerin kompozisyon içinde aynı şekilde kullanıldığı, tasarım ilkelerinde ritim ilkesinin aktarıldığı tespit edilmektedir. Yine aynı şekilde üç çalışmada da koyu tonlanmış bölgeler çizgisel bir eksen olarak dizilmekte; bazı öğelerin bu çizgisel eksenler etrafında birbirleri ile ilişki kurdukları görülmekte, datum ilkesinin açık ne net şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Birinci ve ikinci öğrenci çalışmalarında üst üste binen lekelerdeki kesişim yerleri gösterilmemekte, öndelik-arkadalık ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle bu çalışmalarda üst üste binen iki kareden iki farklı tonlama değeri oluşmaktadır. Üçüncü öğrenci çalışmasında ise üst üste gelen karelerin kesiştiği bölgeler şeffaf bir şekilde görünmekte üçüncü ton değeri kazanmaktadır. Her üç çalışmada da bahsedilen bu biçimlenme ve tonlanma ilişkisi kompozisyonun genelinde tekrar etmiş, bütünlük ilkesi kullanılmıştır. Yine bütünlük ilkesine göre, özellikle üçüncü öğrenci çalışmasında 90 derece dik açı ile yerleşmiş lekelerin hepsi en açık değerde tonlanmış, açılı eksen üzerindeki lekeler ise orta ve koyu değerde tonlanmıştır (Görsel 3.).

Çerçeve içine alınmış bölgelerin 10x10 cm boyutta karakalem ile tonlandığı dördüncü çalışmada tasarım ilkelerinin analitik bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Birinci öğrenci çalışmasındaki kadrajlarda açılı formlar kullanılmakta, diğer iki öğrenci çalışmasında ise yatay ve dikey 90 derecelik formlar kullanılmaktadır. İlk öğrenci çalışmasında açılı, 'T' ve 'I' formları; ikinci öğrenci çalışmasında 'L', 'I' ve dikdörtgen formlar; üçüncü öğrenci çalışmasında ise 'T', 'L', 'I' ve kare-dikdörtgen formların kendi içlerinde tekrar ettiği görülmektedir. Kadrajların benzer dili dikkate alındığında; öğrencilerin çalışmalarında biçim dilinin sistematize edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca her üç çalışmada bu formların kendi içinde aynı değerlerde tonlandığı ve bu işlemin tekrar edildiği; kompozisyon genelinde bütünlük ilkesinin kullanıldığı tespit edilmektedir. Özellikle birinci öğrenci çalışmasında açılı olan, orta değerde tonlanmış leke dikkati çekmekte, baskın bir karakter olarak vurgu kavramının öncelikli olarak çalışıldığı görülmektedir. Aynı üç öğrenci çalışmasında da çalışmaların kendi içinde lekelerin değerlerini ön plana çıkarmak için zıtlık ilkesi kullanılmakta; karşıt değerler tonlama hiyerarşisi içinde somutlaştırılmaktadır (Görsel 3.).

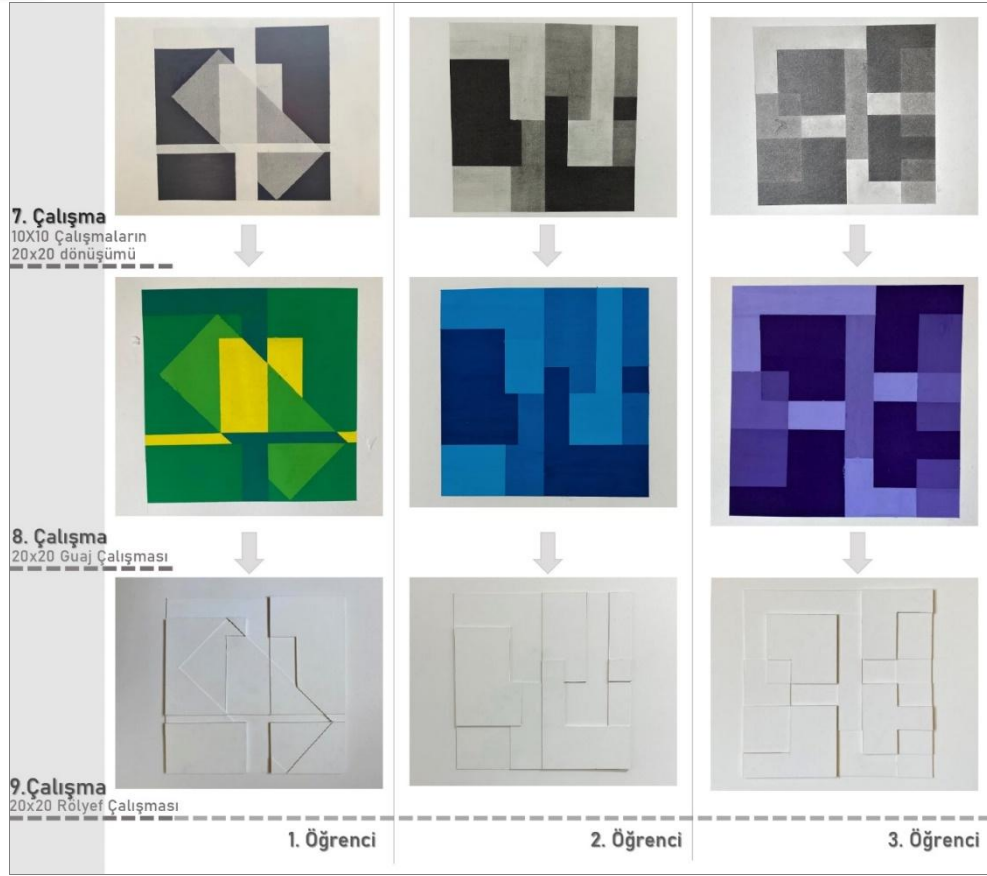
Görsel 4. 10x10 Guaj Tekniği ve Rölyef Çalışması (Kişisel Arşiv)

Kaynak: Öğrenci 1: Fatma Nur ALLAR, Öğrenci 2: Sedanur YILMAZ, Öğrenci 3: Yasemin BOLAT

Dördüncü çalışmanın devamı olan beşinci çalışmada, öğrenciler renk bilgisi ve kuramları ile guaj boya tekniğini kullanmakta ve renk derecelendirmesine yönelik kararları yine temel tasarım ilkelerini temel almaktadır (Görsel 4.). Bu çalışmada öğrencilerin dikkat etmesi gereken en önemli noktalar; guaj boya içindeki su dengesi, kullanılan fırçanın kalitesi, fırça kullanım tekniği, renk seçimleri, renk-biçim dengesi, kağıt üzerinde çalışma alanları dışında renk, bant ve cetvellere ait lekelerin olmamasıdır. Altıncı çalışmada ise maket malzeme olarak kullanılan zeminin üzerine, 10x10 cm kadrarların maket malzemesinden rölyefleri yapılmaktadır. Bu çalışmada, maket kartonlarının net ölçülerde kesildiğine, karakalem tonlama çalışmasındaki yerleşimlerine göre düzenlendiğine ve temiz işçiliğe dikkat edilmektedir.

Guaj tekniğinin uygulandığı beşinci çalışmada seçilen renkler öğrencilerin tercihlerine göre değişmektedir (Görsel 4.). Buradaki teknik, 10x10 karakalem tonlamada yaptıkları sistemle benzerlik taşımaktadır. Karakalemdeki tonlamaların değerlerini burada guaj boyadaki karşılığı ile uygulanmaktadır. Ana renge belirli oranda siyah ve beyaz karıştırarak elde ettikleri kromatik renk seçimleri kullanan öğrencilerin, tek rengin en az üç en fazla dört değerini bir bütünlük yaratacak şekilde kurguladığı görülmektedir. Bu nedenle her çalışmada bütünlük ilkesinin kullanıldığı yorumu yapılabilir. Yine her öğrenci kendi çalışmaları içindeki benzer formları aynı tonda kullanarak tekrar ilkesini uygulamışlardır. Üç çalışmada da kendi içindeki doluluk-boşluk ilişkisinde, ton değerini armonik bir şekilde tekrar ederek ritim ilkesini kullanmıştır. Özellikle birinci öğrenci açılı eksen üzerindeki leke baskın bir dil oluşturduğu ve ön plana çıktığı için diğer çalışmalardan farklı olarak vurgu ilkesi dikkat çekmektedir.

1 mm beyaz maket kartonu ile yapılan rölyef çalışmaları, iki boyutlu tonlama ve guaj tekniğinin üçüncü boyuta dönüşümünün başladığı süreçtir. Bu aşamada önceki çalışmalardaki öğretiler sentez bir şekilde uygulanmıştır. Her üç çalışmada da bütünlük, tekrar, ritim ilkesinin açık bir şekilde öğretilerin bir karşılığı olarak uygulandığı tespit edilmektedir. Vurgu ilkesi ise sadece birinci öğrenci çalışmasında kullanılmış, açılı eksen de yerleşen form öndelik-arkadalık ilişkisi ile baskın bir konuma gelmiştir. Yine aynı şekilde her üç çalışmada da eksenlerin iki zıt uçlarındaki denge birbirleri ile aynı değildir. Farklı büyüklüklere sahip öğelerin birbirinden bağımsız yerleştirildiği görülmekte, bu bağlamda asimetrik dengenin kullanıldığı tespit edilmektedir (Görsel 4.).

Görsel 5. 20x20 Karakalem Tonlama, Guaj ve Rölyef Çalışması (Kişisel Arşiv)

Kaynak: Öğrenci 1: Fatma Nur ALLAR, Öğrenci 2: Sedanur YILMAZ, Öğrenci 3: Yasemin BOLAT

Yedinci, sekizinci ve dokuzuncu çalışmanın yer aldığı Görsel.5'te, 10x10 boyutundaki kadrjaların biçimsel dili, oran ve ölçekleri kullanılarak 20x20 cm. ebatlarında yeni bir kompozisyon üretilmektedir. Bu kompozisyonda 10x10 parçaların bir araya gelme şekli ve önceki çalışmalardaki biçim dilinin devamlılığı büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu üretimde yine temel tasarım ilkelerinden yararlanılmakta; önceki çalışmaların da bir devamı niteliği taşıyan yeni bir tasarım ortaya çıkmaktadır. Buradaki dikkat edilecek teknik noktalar, önceki çalışmalardaki ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle bu aşamada öğrencilerin kavramsal ve teknik ifadeleri çalışmaya daha nitelikli yansıtılmaları beklenmektedir. Özellikle açların net olması, kağıdın temiz kullanılması, oran-ölçülerde hata payının olmaması, malzemenin doğru kullanılması, tasarım ilkelerine bütüncül yaklaşılması gibi detayların bu aşamada düşünülmüş olması gerekmektedir.

Görsel 5'deki yedinci çalışma değerlendirildiğinde, tonlamada kullanılan değerler aracılığıyla bir bütünlük yakalanmak istendiği anlaşılmaktadır. Bu bütünlük ilkesine ek olarak; birinci çalışmada açılı olan lekenin farklı tonlanarak vurgu ilkesinin kullanıldığı; ikinci çalışmada parçaların denge yaratacak şekilde planlandığı ve tonlama ile de asimetrik dengenin yakalandığı; üçüncü çalışmada ise aynı ve benzer öğelerin ritim yaratarak tekrarlanmasının kurgulandığı ve tonlama ile baskın bir şekilde ritim ve tekrar ilkelerinden yararlanıldığı görülmektedir. Ayrıca baskın olmamak kaydı ile birinci ve üçüncü çalışmalarda datum; ikinci çalışmada ise zıtlık ve tekrar ilkelerinin olduğu söylenebilir.

Öğrenciler sekizinci çalışmada da benzer yaklaşımı guaj tekniği ile çalışmalarına aktarmıştır. Birinci öğrenci birbirine komşu 3 rengi kullanarak analog tekniğinden yararlanmıştır. Tonlamada vurguyu ön plana alırken; bu çalışmada bütünlük ve asimetrik denge kullanmıştır. İkinci öğrenci kromatik renkler kullanmayı tercih etmiş; bu renkler aracılığıyla, tonlamadaki gibi, asimetrik dengeyi yakalamak istemiştir. Üçüncü çalışmada ise öğrenci kromatik renkler kullanarak; ritim ve tekrar ilkelerini çalışmasına yansıtmıştır. Dokuzuncu çalışma sürecin son çalışmasını oluşturmaktadır. Rölyef çalışmalarında 1mm. maket kartonu kullanılmış; tonlamadaki değerlere göre lekelerin yükseltilmesi yapılmıştır. Bu çalışmalarda öndelik-arkadalık ilişkisi tasarlanmıştır; birinci ve üçüncü çalışmalarda lekelerin çakıştığı alanlar, kademelendirilmede ayrıca düşünülmüştür. Tonlamaya benzer şekilde, birinci çalışmada vurgunun ve ikinci çalışmada asimetrik denge baskın olduğu; üçüncü çalışmada ise tonlamadan farklı asimetrik denge ve ritmin kullanıldığı görülmektedir.

SONUÇ

Temel sanat eğitimi, mesleki eğitimi içeren derslerden önce öğrencinin karşılaştığı ilk eğitimidir. Bu nedenle öğrencilerin iki boyutlu ve üç boyutlu düşünebilme ve aktarabilme becerisi kazanması; kuramsal ve uygulamada analitik düşünme yetisini edinmesi; yaratıcı bir süreç inşa ederek özgün bir çıktı elde etmesi; tasarım süreç ve metodları ile ilk bağın kurulması bu dersin kazanımları olarak görülebilir. Bu nedenle bu derste öğrencinin geçireceği başarılı bir süreç, mesleki eğitimi içeren derslerde ve en önemlisi profesyonel meslek hayatında sağlam bir temel oluşturduğu söylenebilir. Öğrencinin bu süreci yönetebilmesi ve sürecin sonundaki çıktılarının nesnel tartışılabilir bir zemine oturmasında, temel tasarım ilkelerinin kullanılması büyük önem taşımaktadır. Yapılan bu çalışmada da bu kullanımın katkıları, öğrenci çalışması üzerinden tartışılmıştır. Aynı zamanda temel sanat eğitimi dersinde kullanılan süreç aktarılmış; bu süreçte kullanılan metodolojinin olumlu ve olumsuz yönleri, katkı ve kazanımları, süreç içinde karşılaşılan problemler değerlendirilmiştir.

Yapılan çalışmanın sonucunda, öğrencilerin her aşamada temel tasarım ilkelerini kullandığı görülmüştür. Ancak sürecin ilk aşaması olan birinci ve ikinci çalışmalarda bu kullanım baskın olarak okunamamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada (2. Çalışmada) karelerin aynı doku ve renge sahip tek bir malzemeden değil; farklı doku, renk ve değerler içeren malzemelerden seçilmesi öğrenci ve sürece yarar sağlayabilir. Böylece öğrenci ve eğitimciler tonlamadan önce pafta üzerindeki ilişkileri daha kolay tartışabilir ve tasarım ilkelerinin kullanımındaki etkiyi arttırabilir. Ayrıca bu çalışmada her karenin sistematik bir değer olması ve bir karenin bile farklı yöndeki ufak bir hareketinin tüm sistemi değiştirmesi; öğrenciler için sınırlayıcı ve zorlayıcı bir nokta olmaktadır. Öğrencilerden ileride karşılaşacak sınır ve problemleri ilk yıllardan deneyimlemeleri beklenmektedir. Çünkü tasarımcı yaptığı çalışmaları ya da vereceği mesajları kullanıcı ya da tüketiciye aktarırken teknik, maddi, psikolojik ve fiziksel belirli sınırlamalar ile karşı karşıyadır (Akbulut, 2014: 28). Bu durum ilk başta esnekliğe ve esnek düşünmeye karşıt bir yaklaşım olarak öğrenciyi bağlamış olsa da; aslında sürecin devamında öğrencinin bilinçli karar alması ve eleştirel bakmasına katkı sağlamaktadır.

Ders kapsamında üretilen tüm çalışmalar dikkate alındığında, öğrencilerin düzensiz bir dizilimi düşünülmüş ve tasarlanmış bir sisteme dönüştürdükleri; bunun bir sonucu olarak da her aşamada yaptıkları çalışmalarda bu sistem üzerinden kendi kurallarını belirledikleri; bu sistemin içinde başka yeni sistemler ürettikleri görülmüştür. Özellikle 3. Aşama 3x3 karelerin tonlanması aşamasında, tonlama kararlarını rastgele almamış; tasarım ilkeleri bağlamında düşünerek kurgulamışlardır. Ancak buradaki çalışmalarda öğrencilerden temel tasarım ilkelerinden sadece öğrendikleri geri istenmemektedir. Çünkü tasarım eğitiminde sadece öğretilen ya da verilen şey geri istenmez; ayrıca öğrencilerden her durum ve ortama kendi iç görüleri ve doğal yetenekleri ile orantılı ve sınırlı bir şey katmaları beklenir (Gür, 2000: 27). Öğrencilerin çalışmaları dikkate alındığında, aynı ton değerindeki

öğelerin yeni bir sistem oluşturacak şekilde tasarlandığı; bütün ve diğer öğeler ile ilişki kurduğu anlaşılmıştır. Öğrenci böylece çalışmanın genelinde temel tasarım ilkelerini kullandığı gibi; aynı zamanda çalışmayı oluşturan benzer öğelerin tonlanması ile çalışmanın farklı detaylarında da temel tasarım ilkelerini uyguladığı ve kendi iç görülerini kattığı görülmüştür.

İki dönem boyunca birbiri ile ilişkili yapılan tüm uygulamalar, bu dersin öğrenim çıktılarıdır. Bu çıktılar genel bir perspektiften okunursa, bu çalışmaların yapılmasına yönelik tüm kararlarda temel tasarım ilkelerinin belirleyici olduğu söylenebilir. Bu konunun seçimi ve sürecin akışı, öğrencinin özgün ve özgürlüğünde birer sınır gibi görünse de; öğrencilerin bu dersin öncesinde tasarım ve tasarım sürecine yönelik bilgi ve deneyimi olmadığı unutulmamalıdır. Ders kapsamında çizilen sınırlar ve öğrencilerin sistem içinde sistem tasarladığı rasyonel süreç sayesinde, öğrencinin teorik ve pratikte öğrendiği temel tasarım ilkeleri ile karar alması ve aldığı kararlar nitelikli sonuca ulaşması mümkün hale gelmektedir. Ancak sadece 30, 45, 60 ve 90 derecelik açılar kullanıldığı bu rasyonel yaklaşım, öğrencinin daha özgün ve özgür eserler ürettiği farklı metotlarla desteklenebilir; dersin kapsamı genişletilebilir.

Teşekkür

Temel sanat eğitimi dersinde kullanılan bu metodu, 2005-2006 yılları lisans eğitimimizde Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÇELİK'ten öğrendik. Bu bağlamda kendisinden aldığımız temel sanat eğitimi dersinin kazanımlarını mesleğimizin her anında hissediyor; kendisine teşekkürlerimizi sunuyoruz. Ayrıca bu dersi alan bütün öğrencilerimize ve bu çalışma içinde yer alan örnek çalışmaların sahibi Fatma Nur ALLAR, Sedanur YILMAZ ve Yasemin BOLAT'a teşekkürlerimizi sunuyoruz.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Asst. Prof. Dr. Eda Balaban Varol
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any

	person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %50 – 2 st author: %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Dr. Öğr. Üyesi Eda Balaban Varol
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Akbulut, D. (2014). Tasarımda Temel Etkileşim: Temel Tasarım Eğitiminde Bütünleşik Ortak Zemin. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(13), 23-40.
- Arkun, N. S., Kaya, İ., S., Önbilgin, T. T., Sayar, Y., Arıtan, Ö., Atılğan, D. & Öcal, V. C. (2000). Mimar Adaylarına Temel Tasarım Eğitiminde Uygulanan Bir Program Üzerine Düşünceler. *Mimarlık Dergisi*, 0(293), 39-40.
- Atalayer, F. & Üstün, B. (2000). Temel Tasarım Eğitim ve Öğretimi. *Mimarlık Dergisi*, 0(293), 51-52.
- Atalayer, F. (2004). Çağdaş Temel Sanat (Tasarım) Eğitimi ve Postmodernite-Geleneksellik. *Anadolu Üniversitesi Anadolu Sanat Dergisi*, 0(15), 76-94.
- Ching, F.D.K. (2004). *Mimarlık: Biçim, Mekân ve Düzen*. İstanbul: Yapı Yayın.
- Ersine Masathoğlu, C. S. (2018). Mimari Tasarım Eğitiminde Stüdyo Kültürü Araştırması: Öğrenen-Merkezli Ortamın Yansımaları. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Günay, B. (2007). Gestalt Theory and City Planning Education. *METU Journal of Faculty of Architecture*, 24(1), 93-113.
- Gür, Ş. Ö. (2000). Mimarlıkta Temel Eğitim Dersi Uygulaması. *Mimarlık Dergisi*, 0(293), 25-34.
- Kaptan, B. B. (2003). *20. Yüzyıldaki Toplumsal Değişimler Paralelinde İç Mekan Tasarımı Eğitiminin Gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Karakaya, B. & Canbolat, A. (2021). Temel Sanat/Tasarım Öğelerinin Seramik Sanatına Yansıması. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 7(1), 101-116.
- Pazarlıoğlu Bingöl, M. (2018). Hacmin Odağında Temel Tasarım Uygulamaları. *Akdeniz Sanat*, 12(22), 39-62.
- Pektaş, H. (2022). Temel Tasarıma Giriş 2022. Erişim Tarihi: 21.08.2023, <http://www.hasippektas.com/Ders%20Notu/Temel%20Tasarima%20Giris.pdf> adresinden 21.08.2023 tarihinde erişildi.
- Sarioğlu Erdoğan, G. P. (2016). Temel Tasarım Eğitimi: Bir Ders Planı Örneği. *Planlama*, 26(1), 7-19.
- Sawyer, K. (2017). Teaching Creativity in Art and Design Studio Classes: A Systematic Literature Review. *Educational Research Review*, 0(22), 99-113.
- Şen, E. (2018). Tasarım İlke ve Öğelerinin Minyatürde Kullanımı. *İdil Dergisi*, 7(46), 775-781.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım Coruk, İ. (2023). Modern Mimari Yapılar Üzerinden Temel Tasarım İlkelerini Okumak. *IDA: International Design and Art Journal*, 5(1), 99-119.

Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine İlişkin Tutum ve Bilişsel Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme* **

Dr. Öğr. Üyesi Tuncay Çiçek

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3225-4964>

İğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İğdır- TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 10.07.2023

Kabul: 25.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Türk İslam Eserleri
Bilişsel Farkındalık
Tutum
Güzel Sanatlar

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı alınmıştır.

** Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda "Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine İlişkin Farkındalık ve Tutum Düzeylerinin İncelenmesi" adlı Doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72368>

Öz

Bu çalışmanın amacı, farklı üniversitelerde öğrenim gören Güzel Sanatlar Fakültesi (GSF) öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine (TİE) ilişkin farkında olma ve tutum düzeylerini cinsiyet, sınıf ve üniversite değişkenlerine göre incelemektir.

Araştırmada betimsel yöntem kullanılmış olup, Araştırma, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi'nde okuyan birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören 134 kişi (83 kız ve 51 erkek) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Bay, Mert ve Alyılmaz tarafından güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılmış ölçme aracı kullanılmıştır. Verilerin analizinde ki kare, t-testi, tek yönlü varyans analizi ve Kruskal Wallis test teknikleri kullanılmıştır.

Verilerin analizi sonucunda, GSF öğrencilerinin TİE ilişkin bilişsel farkındalık düzeylerinin, öğrenim gördükleri bölüm dışında ders veya eğitim alma durumlarının, TİE ile ilgili STK veya derneğe üye olma, buralardaki faaliyetlere katılma düzeylerinin, TİE ile ilişkili TV/radyo programı takip etme, kitap okuma düzeylerinin genel olarak çok düşük olduğu görülmektedir. Araştırmada okuduğu üniversite değişkenine göre TİE'ye ilişkin tutum düzeylerine bakıldığında en yüksek tutumun İnönü Üniversitesi daha sonra Dokuz Eylül Üniversitesi GSF öğrencilerinin sahip olduğu, en düşük tutuma Hacettepe Üniversitesi GSF öğrencilerinin sahip olduğu görülmektedir. ANOVA ve PostHoc testlerinin sonucuna göre Dokuz Eylül ve İnönü Üniversitesi GSF öğrencilerinin TİE'ye ilişkin tutumları Hacettepe Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde büyük çıkmıştır.

Sonuç olarak Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Türk İslami Eserlerine ilişkin bilişsel düzeyleri düşük olduğu ve kız ve erkek öğrencilerin bilişsel düzeyleri arası farklılık olmadığı bulunmuştur. GSF öğrencilerin daha çok TİE ile ilgili bölüm içi dersi almayı tercih ettikleri, çok az oranda öğrencinin TİE ile ilgili sosyal faaliyetlere katıldıkları ve kitap okuduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin erkeklere göre TİE ile ilgili faaliyetlere katılmada daha istekli, bir tutuma sahip oldukları görülmüştür. Son sınıf öğrencilerinin daha yüksek bir bilişsel düzeye ve tutuma sahip olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre GSF öğrencilerine TİE ilişkin daha iyi bir eğitim verilmesi önerilmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çiçek, T. (2023). Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine İlişkin Tutum ve Bilişsel Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 197-210.

An Examination on the Attitudes of Fine Arts Faculty Students Regarding Turkish Islamic Works and Cognitive Levels ***

Asst. Prof. Dr. Tuncay Çiçek

Igdir University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Art History, Igdir- TÜRKİYE

Article History

Submitted: 10.07.2023

Accepted: 25.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Turkish Islamic Historical Works

Cognitive Awareness

Attitude

Fine Arts

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is required for this article.

** This study was developed as a PhD thesis titled "Examination of the Awareness and Attitude Levels of Students of the Faculty of Fine Arts towards Turkish Islamic Works" at Atatürk University, Social Sciences Institute, Department of Islamic History and Arts.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72368>

Abstract

The aim of this study is to examine the awareness and attitude levels of Faculty of Fine Arts (GSF) students studying at different universities regarding Turkish Islamic Works (TİE) according to gender, class and university variables.

Descriptive method was used in the research, and the research was carried out on 134 people (83 girls and 51 boys) in the first, second, third and fourth grades of Gazi University, Hacettepe University, Atatürk University, Dokuz Eylül University and İnönü University. In the study, a measurement tool whose reliability and validity was studied by Bay, Mert and Alyılmaz was used. Chi square, t-test, one-way analysis of variance and Kruskal Wallis test techniques were used to analyze the data.

As a result of the analysis of the data, it was determined that the cognitive awareness levels of GSF students regarding TİE, their status of taking courses or training outside the department they are studying in, their level of membership in NGOs or associations related to TİE, their level of participation in activities there, their general level of following TV/radio programs related to TİE, and their level of reading books. appears to be very low. When we look at the attitude levels towards TİE according to the university variable in the study, it is seen that the highest attitude is held by İnönü University, then Dokuz Eylül University GSF students, and the lowest attitude is by Hacettepe University GSF students. According to the results of ANOVA and PostHoc tests, the attitudes of Dokuz Eylül and İnönü University GSF students towards TİE were statistically significantly higher than the GSF students studying at Hacettepe University.

As a result, it was found that the cognitive levels of the students of the Faculty of Fine Arts regarding Turkish Islamic Works were low and there was no difference between the cognitive levels of male and female students. It was observed that GSF students mostly preferred to take in-departmental courses related to TİE, and very few students participated in social activities and read books related to TİE. It has been observed that female students have a more willing attitude to participate in TİE-related activities than male students. It has been observed that senior students have a higher cognitive level and attitude. According to the results of the research, it is recommended that GSF students be given better education regarding TİE.

GİRİŞ

Tarihin en köklü uygarlıklarından birine sahip olan Türkler, Orta Asya’da atlı-göçebe kültürü, konar-göçer yaşam kültürü ve yerleşik yaşam kültürünü benimsemiş, demircilik, dokumacılık, dericilik, maden ve ahşap işçiliği gibi el sanatları ile uğraşmışlardır. Bununla birlikte heykel sanatı, resim sanatı, minyatür sanatı, maden sanatı, halıcılık vs. alanlarda ileri giderek özgün eserler üretmişlerdir.

İslamiyet’i benimseme sürecinde Orta Asya’dan getirdikleri sanat kültürünü, İslami gelenek göreneklerle başarılı bir biçimde harmanlayarak yorumlamışlardır. Ayrıca zamanla gelişme gösteren Türk-İslam kültürü, sanat ve mimarisini yayılmış oldukları geniş coğrafyalarda karşılaştıkları farklı toplumların kültürleriyle de çok başarılı bir şekilde bütünleştirmişlerdir. Bu çalışmada farklı üniversitelerde öğrenim gören Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Türk İslam eserlerine ilişkin farkındalık ve tutum düzeyleri cinsiyet, sınıf ve üniversite gibi çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Kültürel mirasın maddi boyutu olarak ifade edilen Türk-İslam sanat ve mimari eserlerine ilişkin öğrencilerin bilişsel düzeylerinin incelenmesi, Türkiye’nin kültürel kimliğinin toplumun bireyleri tarafından nasıl algılandığını ortaya çıkaracaktır. Ayrıca her biri çok önemli bir sosyal ve kültürel “değer” olarak öne çıkan bu eserlerin nesillere tanıtılması, aktarılması ve bireylerin hayatlarına yapacağı sosyal ve kültürel etkilerin belirlenmesi, toplumdaki tarih şuurunun gelişimine katkıda bulunacaktır. Sonuç olarak geçmişini, kültürünü bilen ve tanıyan bugününü doğru bir şekilde değerlendirerek anlamlandıran; geleceğini sağlam adımlarla kurgulayıp inşa eden bireylerden müteşekkil bir toplum olma yolunda mesafe kat edilebilecektir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli, araştırmanın genel amacına ve araştırma sorularının özelliklerine uygun olacak şekilde seçilmiş olan tarama modelidir. Bu çalışma, tarama modeli kapsamında betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar. Tarama modeline bağlı olarak, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Gay ve Airasian, 2000; Babbie, 1990; Karasar, 2002). Var olan durum ile ilgili herhangi bir değiştirme veya etkileme çabasına girilmez. Bu tip çalışmalarda önemli olan durumu uygun bir biçimde belirleyebilmektir (Karasar, 2013).

Bu model kapsamında GSF öğrencilerinin TİE’ne ilişkin farkında olma düzeyleri ve tutumları araştırılmıştır. Araştırmada bu yönteme uygun olarak araştırma problemleri belirlenmiş, araştırma alanı incelenmiş, katılımcılar belirlenmiş, veriler toplanarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Örneklem

Araştırma, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi olmak üzere beş farklı üniversitenin Güzel Sanatlar Fakültesi bölümlerine uygulanmıştır.

Araştırma birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda öğrenim gören 83 kız, 51 erkek toplam 134 GSF öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Örneklem, araştırma konusu ile ilgili olduğu düşünülen bölümlerde öğrenim görenler arasından seçilmiştir. (Çiçek, 2017: 52)

Araştırmada Kullanılan Ölçek

Araştırmada kullanılan ölçek “Eski Türk Eserleri Tutum Ölçeği” Bay vd. (2012) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmanın amaçlarına uygun olacak şekilde, ölçeğin orjinallliğini bozmadan, üzerinde küçük değişiklikler yapıp ölçek son halini almıştır. Ölçme aracının orjinali GSF öğrencilerinin Eski Türk Eserlerine ilişkin tutumları, bilgi düzeyleri ve fakültelerin ders programlarının Eski Türk Eserleriyle ilgili mevcut durumunu belirlemeye yönelik geliştirilmiştir. Orjinal ölçme aracında bulunan “Eski Türk Eserleri” ibaresi “Türk İslam Eserleri” şeklinde düzenlenmiştir. Ölçme aracında bunun dışında herhangi farklı bir düzenlemeye gidilmemiştir.

Ölçme aracı birinci bölümünde GSF öğrencilerinin demografik bilgilerine ulaşmak için cinsiyet, sınıf ve üniversite ile ilgili sorular yer almaktadır.

Ölçme aracının ikinci bölümünde GSF öğrencilerinin bilişsel farkındalıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun için GSF öğrencilerinden Türk İslam eserlerinden beşinin ismini ve bu eserlerle ilgili bildikleri özellikleri yazmaları istenmiştir. İkinci bölümden elde edilen veriler araştırmamanın birinci sorusuna cevap teşkil etmiştir.

Üçüncü bölümde Türk İslam Eserleriyle ilgili eğitim gördüğü bölümden ya da bölüm dışından herhangi bir ders alma, Türk İslam Eserleriyle ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna (STK) üye olma, STK veya dernek faaliyetine katılma, kitap okuma, radyo veya televizyon programı takip etme ve herhangi bir seminer ya da konferansa katılma durumları ile ilgili sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümden elde edilen veriler araştırmamanın ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sorularına cevap teşkil etmiştir.

Ölçme aracının dördüncü bölümünde ise GSF öğrencilerinin TİE'ye ilişkin tutumları ile ilgili 17 madde yer almaktadır. Bu maddeler Krathwohl'un "Duyuşsal Alan Taksonomisi"ne (Krathwohl, Bloom ve Masia, 1964) göre oluşturulmuştur. Örneğin "Türk İslam eserleri (TİE) ile ilgili yayınları okumayı çok severim" gibi 17 madde yazılmıştır (Anket soruları Ek1'dedir). Bu maddelerin derecelendirilmesinde "tamamen katılıyorum (5) ⊕ kesinlikle katılmıyorum (1)" şeklinde beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçme aracının geçerliliği Bay vd. (2012) tarafından yapılmıştır. Anketin güvenilirliği Bay vd. tarafından yapılmış, Cronbach Alphaya 0,93; test yarılama yöntemine göre 0,87 olarak hesaplanmıştır. Araştırmalarda kullanılan ölçeklerde 0,60 ve üzerinde iç tutarlılık olduğu anlamına gelmektedir (Kulaksızoğlu vd. 2003). Buna göre kullanılan anketi geçerli ve güvenilir olarak kabul edebiliriz. Dördüncü bölümde TİE'ye ilişkin tutum ölçeğinden elde edilen veriler araştırmamanın dokuzuncu sorusuna cevap teşkil etmiştir. (Çiçek, 2017: 53-54)

Amaç

Bu çalışmanın amacı, farklı üniversitelerde öğrenim gören Güzel Sanatlar Fakültesi (GSF) öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine (TİE) ilişkin farkında olma ve tutum düzeylerini cinsiyet, sınıf ve üniversite değişkenlerine göre incelemektir.

Model

Bu araştırmamanın modeli, araştırmamanın genel amacına ve araştırma sorularının özelliklerine uygun olacak şekilde seçilmiş olan tarama modelidir. Bu çalışma, tarama modeli kapsamında betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar. Tarama modeline bağlı olarak, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Gay ve Airasian, 2000; Babbie, 1990; Karasar, 2002). Var olan durum ile ilgili herhangi bir değiştirme veya etkileme çabasına girilmez. Bu tip çalışmalarda önemli olan durumu uygun bir biçimde belirleyebilmektir (Karasar, 2013).

Bu model kapsamında GSF öğrencilerinin TİE'ne ilişkin farkında olma düzeyleri ve tutumları araştırılmıştır. Araştırmada bu yönetime uygun olarak araştırma problemleri belirlenmiş, araştırma alanı incelenmiş, katılımcılar belirlenmiş, veriler toplanarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. (Çiçek 2017:51)

Yöntem

Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırma, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi'nde okuyan birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören 134 kişi (83 kız ve 51 erkek) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Bay, Mert ve Alyılmaz tarafından güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılmış ölçme aracı kullanılmıştır. Verilerin analizinde ki kare, t-testi, tek yönlü varyans analizi ve Kruskal Wallis test teknikleri kullanılmıştır.

İlgili Çalışmalar

Türk İslam eserlerine yönelik tutumları incelemeyi konu edinen bu araştırmayla ilgili olarak yerli ve yabancı literatürde yapılmış doğrudan ve dolaylı birtakım çalışma mevcuttur. Araştırmanın bu başlığı altında söz konusu bu çalışmalar incelenmiştir.

Bay, Mert ve Alyılmaz (2010) tarafından öğretmen adaylarının Türk eserlerine ilişkin tutum ve farkındalık düzeyleri incelenmiştir. Çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. araştırma Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi'nin Türkçe Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı (ABD), Tarih Eğitimi ABD, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD ve Sınıf Öğretmenliği Bölümlerinin üçüncü ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören 272 öğretmen adayı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada araştırmacılar tarafından güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılan ölçme aracı kullanılmıştır. Verilerin analizinde ki kare, t testi ve tek yönlü varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda, öğretmen adaylarının ETE ilişkin bilişsel farkındalık düzeylerinin, öğrenim gördükleri bölüm dışında ders veya eğitim alma durumlarının, ETE ile ilgili STK veya derneğe üye olma, buralardaki faaliyetlere katılma düzeylerinin, ETE ile ilişkili TV/radyo programı takip etme, kitap okuma düzeylerinin genel olarak çok düşük olduğu görülmektedir. Araştırmada öğretmen adaylarının ETE ilişkin tutumlarının, değişken ayrımı olmaksızın, "olumlu" olduğu; en olumlu tutuma "Türkçe Eğitimi Bölümü" öğretmen adaylarının; en düşük tutum düzeyine ise "Sınıf Öğretmenliği Bölümü" öğretmen adaylarının sahip olduğu belirlenmiştir (Çiçek, 2017:8)

Dinç vd. (2011)'nin çalışmasında Uşak Üniversitesi'nde lisans eğitimine devam eden öğrencilerin öğrenim gördükleri kentte bulunan tarihi-kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ayrıca söz konusu ilgi ve farkındalık düzeylerinin cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Araştırma verileri, 2011-2012 öğretim yılı güz döneminde, Uşak Üniversitesi'nin Eğitim, Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler ve Mühendislik fakültelerinin dokuz farklı bölümünde üçüncü sınıfta öğrenim gören toplam 560 lisans öğrencisinden toplanmıştır. Veriler bir anket formunun revize edilmiş versiyonu aracılığı ile toplanmış ve SPSS programı ile betimsel olarak analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin Uşak'taki tarihi-kültürel eserler hakkındaki ilgi düzeyleri ortalamasının üzerinde iken, bu eserler hakkındaki bilgi ve farkındalıkları düşük seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi düzeyi cinsiyete göre farklılık gösterirken, bilgi ve farkındalık seviyeleri ise öğrenim görülen bölüme göre farklılaşmakta olduğu görülmüştür (Çiçek, 2017:9).

Giriş

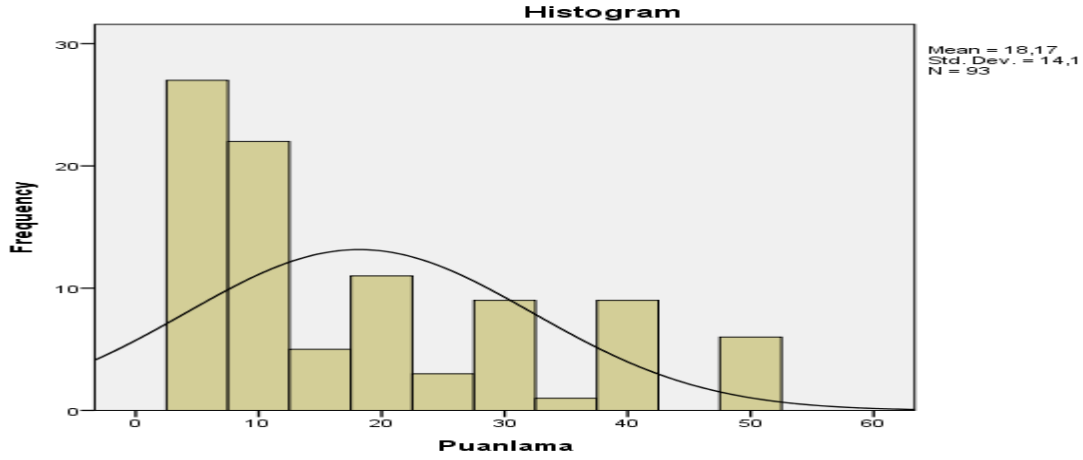
Bu araştırma sorusunda öğrencilerin Türk İslam Eserlerine ilişkin bilişsel düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bunun için bu dönem eserlerinden beş tanesinin ismini ve temel özelliğini yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplara bakıldığında aşağıdaki Tablo 1.'deki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 1. GSF Öğrencilerinin Bilişsel Düzeyleri

n	Ortalama	Standart Sapma	Mutlak Başarı Düzeyi	Min.	Mak.
93	18,17	14,10	36,34	5	50

GSF öğrencilerin TİE ilişkin bilişsel düzey ortalamasının (18,17) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin mutlak başarı düzeyleri %36 bilişsel öğrenme düzeyinde hesaplanmıştır. Aşağıdaki Şekil 1 histogram grafiğine baktığımızda GSF öğrencilerin TİE ilişkin bilişsel düzey dağılımları 5 ile 10 puan

arasında olduğu görülmektedir. Öğrencilerin TİE ilişkin bilişsel düzeyleri ve dağılımı şekilde gösterilmiştir.

Şekil: 1. GSF öğrencilerinin bilişsel düzey dağılımı

Katılımcıların toplamda 77 farklı Türk İslam eseri hakkında bilgiye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların Türk İslam Eserlerine ilişkin bilişsel farkındalık düzeylerine bakıldığında; Bursa Ulu Cami (n=19), Edirne Selimiye Cami (n=18), Erzurum Çifte Minare Medresesi (n=10), Süleymaniye Cami (n=10) eserlerin katılımcılar tarafından bilişsel farkındalık oranının en yüksek olduğu eserlerdir. Bilişsel farkındalık oranının en yüksek olduğu diğer eserlere bakıldığında ise sırasıyla Sultan Ahmet Cami (n=8), Topkapı Sarayı (n=7), Kayseri Gevher Nesibe Şifahiyesi (n=6), Konya Karatay Medresesi (n=6), Diyarbakır, Ulu Cami (n=6), Erzincan Mamahatun Türbesi (n=6), Malabadi Köprüsü (n=6), Konya Alâeddin Cami (n=5), Bursa Yeşil Cami (n=6), Dolmabahçe Sarayı (n=5), Galata Köprüsü (n=5), İstanbul Saat Kulesi (n=4), Ayasofya (n=4) eserlerinin olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan diğer Türk İslam eserlere ilişkin bulgulara bakıldığında ise bu eserlerin en az bir katılımcı tarafından bilindiği anlaşılmaktadır (Çiçek, 2017: 58-59)

Araştırmaya katılan GSF öğrencilerinin cevapları cinsiyete göre analiz edildiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 2. GSF Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre TİE İlişkin Bilişsel Düzeyleri İle İlgili Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Cinsiyet	n	Ortalama	Standart sapma	sd	t	p
Erkek	58	17,41	13,677	91	-,666	,507
Kız	35	19,43	14,890			
Toplam	93	18,17	14,1			

Kız GSF öğrencilerinin bilişsel düzey ortalaması (19,43) erkek GSF öğrencilerinin ortalamasından (17,41) daha yüksektir. Cinsiyete göre almış oldukları puanlar arası anlamlı farklılık olup olmadığını bulmak için t testi uygulanmıştır. T-testi sonuçları tabloda gösterilmiştir. T-testi sonuçlarına göre $t(91) = -,666$; $p > ,05$; öğrencilerin cinsiyete göre TİE ilişkin bilişsel düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Kız ve erkek öğrencilerin bilişsel düzeylerinin benzer olduğu söylenebilir. *GSF öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf kademesine göre bilişsel düzeyleri farklılık göstermekte midir?*

Araştırmaya katılan GSF öğrencilerinin cevapları okuduğu sınıfa göre analiz edildiğinde Tablo 3'teki sonuçlar elde edilmiştir. Sınıflar arası bilişsel düzeyde farklılıkları bulmak için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Normalde ikiden fazla grup karşılaştırmalarında tercih edilen istatistiksel yöntem tek yönlü varyans analizidir (ANOVA). ANOVA uygulamak için grupların normal dağılıma sahip olması gerekir. Gruplardaki öğrenci sayısı 15' in altında olduğu için normal dağılım sergilemesi zayıf ihtimaldir. Bundan dolayı ANOVA'nın non-parametrik karşılığı olan Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır (Can, 2014).

Tablo 3. GSF Öğrencilerinin Okuduğu Sınıf Değişkenine Göre TİE İlişkin Bilişsel Düzeyleri İle İlgili Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal –Wallis Testi Sonucu

Sınıf	n	Ortalama	Standart sapma	Sıra Ortalama	S.D.	Chi-Square χ^2	p
1. sınıf	5	18	16,047	38,8	3	3,020	,389
2. sınıf	4	30	14,142	63,13			
3. sınıf	8	16,88	14,623	40,69			
4. sınıf	68	18,90	14,164	42,40			
Toplam	85	19,18	19,18				

GSF öğrencilerinin okuduğu sınıflar arasında en yüksek bilişsel düzey 2. Sınıf öğrencileri (30) sahiptirler ondan sonra son sınıf öğrencilerinin bilişsel düzeyi (18,90) gelmektedir. Kruskal-Wallis testi sonuçlarına göre $\chi^2 (3) = 3,020$; $p > ,05$; GSF öğrencilerinin okuduğu sınıf değişkenine göre TİE ilişkin bilişsel düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

GSF öğrencilerinin okuduğu okula göre bilişsel düzeyleri farklılık göstermekte midir?

Araştırmaya katılan GSF öğrencilerinin cevapları okuduğu okula göre analiz edildiğinde Tablo 4.'teki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 4. GSF Öğrencilerinin Okuduğu Okul Değişkenine Göre TİE İlişkin Bilişsel Düzeyleri İle İlgili Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Kruskal –Wallis Testi Sonucu

Sınıf	n	Ortalama	Standart sapma	Sıra Ortalama	S.D.	Chi-Square χ^2	p	
A. Gazi Üniv.	41	23,29	15,025	55,16	4	16,261	,003	A>D A>E A>C B>D
B.Hacettepe Ün.	10	21,50	13,550	51,15				
C.Atatürk Üniv.	13	15,00	12,748	39,15				
D. Dokuz Eylül Ü.	14	8,57	5,345	26,43				
E.İnönü Üniv.	12	14,58	14,375	36,92				
Toplam	90	18,35	14,182					

Tablo 4.'teki bulgular incelendiğinde GSF öğrencilerinin okuduğu okul değişkenine göre TİE ilişkin bilişsel düzeyleri Gazi Üniversitesinde (23,29) en yüksek, Dokuz Eylül Üniversitesinde (8,57) en düşük olduğu görülmüştür. Kruskal-Wallis testi sonuçlarına göre $\chi^2(4) = 16,261$; $p < ,05$; GSF öğrencilerinin okuduğu okul değişkenine göre TİE ilişkin bilişsel düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Hangi üniversiteler arasında farklılığın olduğunu bulmak için üniversiteler arası Mann-Whitney testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre Gazi Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinin bilişsel düzeyleri Atatürk, Dokuz Eylül ve İnönü Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinin TİE ilişkin bilişsel düzeylerinden anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Hacettepe Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinin bilişsel düzeyleri Dokuz Eylül Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinin TİE ilişkin bilişsel düzeylerinden anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. (Çiçek, 2017:61)

TİE'ye ilişkin tutumları nedir?

GSY öğrencilerinin TİE ile ilgili tutum ölçeğinin her bir maddesine vermiş olduğu cevaplarla ilgili bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tutum ölçeğinin dokuz maddesi orta, sekiz maddesi olumlu olacak şekilde öğrenciler tarafından işaretlenmiştir. Öğrencilerin TİE ile ilgili tutum ölçeğinin genel ortalaması orta düzeyde çıkmıştır.

Tablo 5. GSY Öğrencilerin Tutum Ölçeğine Verdiği Cevaplar

Maddeler	Ortalama	Yorum
1. Türk İslam eserleri ile ilgili yayınları seçmeyi severim.	2,91	Orta
2. Türk İslam eserleri ile ilgili televizyon veya radyo programlarını takip etmeyi severim.	2,90	Orta
3. Türk İslam Eserlerinin korunması ve tanıtılmasına yönelik faaliyetlerde görev almaktan zevk alırım.	3,43	Olumlu
4. Türk İslam Eserlerini görmek isterim.	4,08	Olumlu
5. Türk İslam eserleri ile ilgili yayınları okumayı çok severim.	3,00	Orta
6. Batı medeniyetine ait eserler yerine Türk İslam Eserlerini gezmeyi/inceleme tercih ederim.	3,48	Olumlu
7. Türk İslam eserleri ile ilgili konuşmaları dikkatlice takip ederim.	3,02	Orta
8. Türk İslam eserleri ile ilgili tartışmalara katılmayı severim.	2,67	Orta
9. Türk İslam eserleri ile ilgili bilgimi sürekli geliştirmek isterim.	3,22	Orta
10. Türk İslam eserleri hakkındaki öğrenmeler önemlidir.	3,48	Olumlu
11. Türk İslam eserleri ilgi çekicidir.	3,36	Orta
12. Her sanatçı ve sanatçı adayı Türk İslam eserleri ile ilgili dersler almalıdır.	3,55	Olumlu
13. Türk İslam eserleri ile ilgili araştırma yapmaktan hoşlanırım.	3,05	Orta
14. Türk İslam eserleri ile ilgili zaman geçirmekten hoşlanırım.	3,06	Orta
15. Türk İslam eserleri ile ilgili şeyleri okumak önemlidir.	3,60	Olumlu
16. Türk İslam eserleri ile ilgili tartışmalar önemlidir.	3,49	Olumlu
17. Türk İslam eserleri hakkındaki faaliyetleri önemli buluyorum.	3,49	Olumlu
Genel	3,29	Orta

Bu araştırma sorusunda GSF öğrencilerinin TİE'ye ilişkin tutumlarının cinsiyete, okudukları sınıfa ve okudukları üniversiteye göre belirlenmesi amaçlanmıştır.

GSF öğrencilerinin cinsiyete göre TİE'ye ilişkin tutumları farklılık göstermekte midir?

Araştırmaya katılan GSF öğrencilerinin cinsiyete göre TİE'ye ilişkin tutumları farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için T-Testi tekniği uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucu cinsiyete göre TİE'ye ilişkin tutumlarıyla ilgili elde edilen bulgular aşağıda tabloda verilmiştir.

Tablo 6. GSF Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre TİE'ye İlişkin Tutum Düzeyleri Ve T-Test Sonuçları

Cinsiyet	n	Ortalama	Standart sapma	sd	t	p
Erkek	80	3,223	,8753	129	-1,036	,302
Kız	51	3,387	,9192			
Genel	131					

Tablo 6'daki bulgular incelendiğinde, t-testi sonuçlarına göre $t(129) = -1,036$; $p = ,302$; ($p > ,05$) GSF öğrencilerinin cinsiyete göre TİE'ye ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Kız ve erkek öğrencilerin TİE'ye ilişkin tutumlarında herhangi bir farklılık yoktur diyebiliriz.

GSF öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf kademesine göre TİE'ye ilişkin tutumları farklılık göstermekte midir?

Araştırmaya katılan GSF öğrencilerinin okuduğu sınıfa göre TİE'ye ilişkin tutumları farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için ANOVA (tek yönlü varyans analizi) uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucu frekans, yüzde değerleri ve ANOVA değerleri tabloda verilmiştir. (Çiçek 2017:87).

Tablo 7. GSF Öğrencilerinin Okuduğu Sınıf Değişkenine Göre TİE'ye İlişkin Tutum Düzeyleri

Sınıf	n	Aritmetik ortalama	Standart Sapma
1. sınıf	8	2,882	1,253
2. sınıf	7	2,370	,890
3. sınıf	15	3,281	,759
4. sınıf	92	3,390	,826
Toplam	122	3,284	,881

Tablo 8. GSF Öğrencilerinin Okuduğu Sınıf Değişkenine Göre TİE'ye İlişkin Tutum Düzeyleri Yönelik ANOVA ve PostHoc Tukey Testi Sonucu

Sınıf değişkenine göre TİE'ye ilişkin tutum düzeyleri						
Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplarıçi	8,168	3	2,723	3,743	,013	2. sınıf ile 4. sınıf arasında anlamlı farklılık var
Gruplararası	85,845	118	,727			
Toplam	94,013	121				

Tablo 7 ve 8'deki bulgular incelendiğinde, 2. Sınıf GSF öğrencilerinin 1,81 – 2,60 arası TİE'ye ilişkin tutum düzeylerinin olumsuz olduğu 1., 3. Ve 4. Sınıf GSF öğrencilerinin 2,61 – 3,40 arası TİE'ye ilişkin tutum düzeylerinin orta olduğu görülmektedir. GSF öğrencilerinin okuduğu sınıfa göre TİE'ye ilişkin tutum düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığına baktığımızda tablodaki ANOVA testi sonucuna göre 2. Sınıf ile 4. Sınıf öğrencilerin tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

GSF öğrencilerinin okuduğu üniversiteye göre TİE'ye ilişkin tutumları farklılık göstermekte midir?

Araştırmaya katılan GSF öğrencilerinin okuduğu üniversiteye göre TİE'ye ilişkin tutumları farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için ANOVA (tek yönlü varyans analizi) uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucu frekans, yüzde değerleri Tablo 9'da ve ANOVA değerleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9. GSF Öğrencilerinin Okuduğu Sınıf Değişkenine Göre TİE'ye İlişkin Tutum Düzeyleri

Üniversite	n	Aritmetik ortalama	Standart Sapma
Gazi Üniversitesi	70	3,171	1,002
Hacettepe Üniversitesi	14	2,810	,600
Atatürk Üniversitesi	15	3,421	,823
Dokuz Eylül Üniversitesi	14	3,698	,527
İnönü Üniversitesi	12	3,711	,605
Total	125	3,271	,898

Tablo 10. GSF Öğrencilerinin Okuduğu Üniversite Değişkenine Göre TİE'ye İlişkin Tutum Düzeyleri yönelik ANOVA ve PostHoc Games-Howell Testi (Varyans Homojenliği Yok) Sonucu

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Üniversite değişkenine göre TİE'ye ilişkin tutum düzeyleri	Grupları içi	8,880	4	2,220	2,924	,024	Hacettepe<Dokuz Eylül Ü Hacettepe < İnönü Ü.
	Gruplararası	91,116	120	,759			
	Toplam	99,996	124				

Tablo 9 ve 10'daki bulgular incelendiğinde, Gazi ve Hacettepe Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinin (2,61 – 3,40 arası) TİE'ye ilişkin tutum düzeylerinin orta olduğu; Atatürk, Dokuz Eylül ve İnönü Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinin (3,41 – 4,20 arası) TİE'ye ilişkin tutum düzeylerinin olumlu olduğu görülmektedir. Genel olarak GSF öğrencilerinin TİE'ye ilişkin tutum düzeylerinin (3,271) orta olduğu görülmektedir. GSF öğrencilerinin okuduğu üniversiteye göre TİE'ye ilişkin tutum düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığına baktığımızda ANOVA testi sonucuna göre ($F(120) = 2,924$; $p = ,024$; ($p < ,05$) gruplar arası farklılığın olduğu görülmektedir. Gruplar arası farklılığı bulmak için PostHoc testlerden varyans homojenliği olmayan gruplar için uygulanması uygun olan Games-Howell testi uygulanmıştır. Bu teste göre Hacettepe Üniversitesi okuyan GSF öğrencilerinin tutumlarıyla Dokuz Eylül ve İnönü Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinin tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. (Çiçek 2017: 89).

SONUÇ

GSF öğrencilerinin TİE ile ilgili tutumlarının genel ortalaması orta düzeyde çıkmıştır. Öğrenciler tutum ölçeğindeki 17 maddenin 8'ine olumlu 9'una ise orta düzeyde tutuma sahip olduklarını belirtmişlerdir. Maddeleri tek tek incelediğimizde Türk İslam eserleri ile ilgili: yayınları seçme, TV/radyo programlarını takip etme, yayınları okuma, tartışmalara katılma ve konuşmaları takip etme, bilgimi geliştirme, araştırma yapma, zaman geçirme tutumları orta düzeyde çıkmıştır. Nitekim,

bu tutum maddeleriyle ilişkili sorulan etkinlik faaliyetlerine katılma oranları da düşük çıkmıştır. Buda öğrencilerin TİE ile ilgili etkinliklere katılımlarıyla ilgili verdikleri cevapla tutum ölçeğine verdikleri cevapların birbirini desteklediğini göstermiştir. Türk İslam eserleri ile ilgili: tanıtılması ve korunması faaliyetlerinde görev alma, eserleri görmek, eserleri gezmeyi/inceleme tercih etme, öğrenme, faaliyetleri önemli bulma tutumları olumlu düzeyde çıkmıştır. Bu tutum maddeleriyle ilişkili sorulan etkinlik faaliyetlerine katılma oranları oldukça düşük çıkmıştır. Buda öğrencilerin olumlu düzeyde tutum belirttikleri maddeler ile TİE ile ilgili etkinliklerin birbiriyle çeliştiğini göstermektedir. Öğrenciler olumlu düzeyde tutum belirttikleri etkinlikleri çok düşük oranda katılmışlardır. Bunun değişik sebepleri olabilir. Öğrenciler bu etkinliklere yönelik olumlu tutumları vardır ama bu etkinliklere katılmak için yeterli imkanları olmamış olabilir. Araştırmada GSF öğrencilerin TİE ile ilgili en yüksek tutumu 4. sınıf öğrencilerin sahip olduğu görülmektedir. Bu, TİE ile ilgili etkinliklerdeki sonuçları da desteklemektedir. TİE ile ilgili etkinliklere en yüksek katılım son sınıf öğrencilerin arasında olmuştur. Ayrıca üniversitelerin tutum düzeylerini karşılaştırdığımızda Dokuz Eylül ve İnönü Üniversitesindeki GSF öğrencilerinin tutum düzeyleri Hacettepe Üniversitesi GSF öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. TİE ile ilgili etkinliklere katılım oranlarına bakıldığında üniversite değişkenine göre tutumların karşılaştırılmasında tutumla ilgili ortaya çıkan sonuçlar birbirini desteklemektedir. TİE ile ilgili etkinliklere en az katılan grup Hacettepe Üniversitesi GSF öğrencileriyken en çok katılan gruplar ise Dokuz Eylül ve İnönü Üniversitesi GSF öğrencileri diyebiliriz. (Çiçek, 2017 92-93)

GSF öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine ilişkin bilişsel düzeyleri cinsiyet, öğrenim gördüğü sınıf ve okuduğu üniversite değişkenleri açısından incelenmiştir. Bu soruyla ilgili elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

⊙ Araştırmaya katılan GSF öğrencilerinin en çok bildikleri Türk İslam Eserleri, frekans değeri yedi ve üzeri olan eserler: Bursa Ulu Cami, Edirne Selimiye Cami, Erzurum Çifte Minare Medresesi, Süleymaniye Cami, Sultan Ahmet Cami ve Topkapı Sarayı'dır.

⊙ Kız GSF öğrencileri TİE ilişkin bilişsel düzeyleri erkek GSF öğrencilerinden daha yüksek ama istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

⊙ GSF öğrencilerinin sınıf seviyelerine göre TİE'ye ilişkin bilişsel düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Ama 2. Sınıf öğrencileri en yüksek bilişsel düzeye sahiptir. Daha sonra en yüksek bilişsel düzeye 4. Sınıf öğrencileri sahiptir. Örneklem sayısı artırılarak sınıflar arası istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunabilir.

⊙ GSF öğrencilerinin okuduğu okula göre TİE ilişkin bilişsel düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Gazi Üniversitesi öğrencileri TİE ilişkin en yüksek bilişsel düzeye sahiptir. Gazi Üniversitesinden sonra TİE ilişkin en yüksek bilişsel düzeye sahip öğrenciler Hacettepe Üniversitesi öğrencileridir. Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencileri TİE ilişkin en düşük bilişsel düzeye sahiptir. Gazi Üniversitesi öğrencileri, Atatürk, Dokuz Eylül ve İnönü Üniversitesi öğrencilerinden TİE ilişkin bilişsel düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde büyüktür. Hacettepe Üniversitesi öğrencileri, Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencilerinden TİE ilişkin bilişsel düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde büyüktür. Okuduğu okul bakımından öğrencilerin TİE ilişkin bilişsel düzeylerinde ciddi anlamda farklılıklar bulunmaktadır. Bunun sebepleri araştırılıp bu farklılıklar neden kaynaklandığının bulunması gerekir. (Çiçek, 2017: 94-95)

⊙ GSF öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine ilişkin tutumları cinsiyet, öğrenim gördüğü sınıf ve okuduğu üniversite değişkenleri açısından incelenmiştir. Bu soruyla ilgili elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

⊙ GSF öğrencilerinin TİE ile ilgili tutumlarına baktığımızda kızların erkeklere oranla daha iyimser, olumlu tutuma sahip olduğu görülmektedir. Ama cinsiyete göre TİE ile ilgili tutumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

⊙ GSF öğrencilerinin okuduğu sınıfa göre TİE'ye ilişkin tutum düzeylerine bakıldığında en yüksek tutumun son sınıfta, en düşük tutumun ise 2. sınıfta olduğu görülmektedir. Nitekim ANOVA testinde 2. sınıf ile 4. sınıf TİE'ye ilişkin tutum düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı fark olduğunu göstermiştir.

⊙ GSF öğrencilerinin okuduğu üniversite değişkenine göre TİE'ye ilişkin tutum düzeylerine bakıldığında en yüksek tutumun İnönü Üniversitesi daha sonra Dokuz Eylül Üniversitesi GSF öğrencilerinin sahip olduğu, en düşük tutuma Hacettepe Üniversitesi GSF öğrencilerinin sahip olduğu görülmektedir. Nitekim ANOVA ve PostHoc testlerinin sonucuna göre Dokuz Eylül ve İnönü Üniversitesi GSF öğrencilerinin TİE'ye ilişkin tutumları Hacettepe Üniversitesinde okuyan GSF öğrencilerinden istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde büyük çıkmıştır.

⊙ GSF öğrencilerinin cinsiyete göre TİE ile ilgili tutumlarıyla, TİE'ye ilişkin bilişsel düzeyleri, STK veya dernek üye olma ve faaliyetine katılma, kitap/eser okuma durumu, radyo/TV programlarını takip etme, konferans veya seminere katılma ve sergi faaliyetine katılma oranları arasında doğrusal ilişki olduğunu kızların erkeklere göre daha olumlu tutum veya katılım sergilediği görülmüştür. Kızların TİE ile ilgili faaliyetlere daha istekli olduğu, faaliyetlere katılma oranları, bilişsel düzeyleri ve tutumları erkeklere nazaran daha yüksek olduğu görülmüştür.

⊙ GSF öğrencilerinin okuduğu sınıfa göre TİE ile ilgili tutumlarıyla, STK veya dernek üye olma ve faaliyetine katılma, kitap/eser okuma durumu, radyo/TV programlarını takip etme, konferans veya seminere katılma ve sergi faaliyetine katılma oranları arasında doğrusal ilişki olduğu, en düşük tutum veya katılımın 1. ve 2. sınıfta olduğu, 3. ve 4. sınıfta daha yüksek tutum veya katılımın olduğu görülmüştür. Bulgulara göre GSF öğrencilerinin okuduğu sınıfa göre TİE'ye ilişkin tutum düzeylerine bakarak diğer değişkenlerin okuduğu sınıfa göre TİE ilişkin durumlarını tahmin etmek mümkün. GSF öğrencilerinin okuduğu sınıfa göre TİE'ye ilişkin tutum düzeyleri ve bilişsel düzeyleri karşılaştırıldığında ters ilişki olduğu görülmüştür. TİE ile ilgili tutum düzeyi düşük olduğu 1. ve 2. sınıfta bilişsel düzeyleri yüksek, tutumların yüksek olduğu 3. ve 4. sınıfta bilişsel düzeyleri düşük olduğu görülmüştür.

Normalde 1. ve 2. sınıfta GSF öğrencilerinin TİE'ye ilişkin bilişsel düzeyleri düşük olması beklenir. 3. ve 4. sınıfta aldığı dersler ve okuduğu kitaplarla bilişsel düzeylerin yükselmesi beklenir. Bu araştırmadaki bulgular normalde olması gereken beklentilerden farklı çıkmıştır. GSF öğrencilerinin 1. ve 2. sınıf bilişsel düzeyleri 3. ve 4. sınıf bilişsel düzeylerinden yüksektir. Bunun değişik sebepleri olabilir. Burada seçilen örneklemden kaynaklanan bir sonuç olduğunu düşünüyorum. GSF öğrencilerinin okuduğu sınıfa göre TİE'ye ilişkin tutumlarıyla diğer etkinliklerin doğrusal orantılı olması beklenen bir sonuçtur.

⊙ Değişik üniversitelerde okuyan GSF öğrencilerinin TİE'ye ilişkin tutumları ile bölüm içi ve bölüm dışı ders alma, STK derneğine üye olma ve faaliyetlerine katılma, kitap okuma, radyo/TV programlarını takip etme, konferansa katılma ve sergi faaliyetine katılma oranları karşılaştırıldığında aralarında doğrusal ilişki olduğu görülmüştür. Değişik üniversitelerde okuyan GSF öğrencilerinin TİE'ye ilişkin tutumları ile bilişsel düzeyleri karşılaştırıldığında aralarında ters ilişki olduğu görülmüştür. TİE'ye ilişkin bilişsel düzeyleri yüksek çıkan okullardaki GSF öğrencilerinin tutum düzeyleri düşük çıkmıştır. Bu beklenmeyen bir sonuçtur. TİE'ye ilişkin bilişsel düzeylerle tutum düzeyleri arasında doğrusal bir ilişki olması beklenir (Çiçek, 2017:103-104).

⊙ GSF öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine ilişkin bilişsel düzey ortalamaları %36 çıkmıştır. Bu beklenenin çok altında bir değerdir. Bu öğrenciler, Güzel Sanatlar Fakültesinden mezun olduklarında ya günümüzdeki çağdaş eserlere yönelecekler ya da Türk İslam Eserlerine yöneleceklerdir. Ama sonuçta çağdaş ve eski eserler olarak her iki dönemin sanat eserlerini de bilmeleri gerekir. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin bilişsel öğrenme düzeyleri güzel sanatlarda okuyan bir öğrencinin olması

gereken seviyenin çok altında olduğu görülmektedir. Bu da güzel sanatlarda okuyan öğrencilerin Türk İslam Eserlerine yönelik yeteri kadar ilgileri olmadığı anlamına gelmektedir. Öğrencilerin bilişsel düzey dağılımına baktığımızda genel olarak öğrencilerin bir veya iki eser ismi verdikleri görülmektedir. Türk İslam eserleri olarak geneldi dini ibadet yer isimleri verilmiştir. Değişik üniversitedeki GSF öğrencilerin bilişsel düzeyleri karşılaştırıldığında aralarında ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri bir başka araştırmada araştırılması ve sebeplerinin ortaya konulması gerekir. Bunun sebebi ise üniversitelerde verilen TİE ile ilgili dersler olabilir (Çiçek, 2017: 89-90).

ÖNERİLER

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara dayanarak şu öneriler yapılabilir: Türk İslam Eserlerine ilişkin farkında olma ve tutum düzeyleri incelendiğinde cinsiyetin çok belirgin bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. Araştırma sorularını cinsiyet değişkenine göre incelediğimizde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ama gelecek araştırmalarda cinsiyet göz önünde bulundurularak hangi TİE hangi cinsiyetin daha fazla ilgilendiği belirlenebilir.

Üniversiteler arası TİE'ye ilişkin öğrencilerin bilişsel düzeylerinde ciddi farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu farklılıkların giderilmesi için öğretim elemanlarının bilinçlendirilip TİE yeterince önem vermesi sağlanmalıdır.

GSF öğrencilerinin TİE ile ilgili görüşleri sınıf değişkenine göre incelendiğinde 1., 2. ve 3. sınıf öğrencilerden araştırmaya katılan öğrencilerin sayısı az olduğu görülmektedir. Bu örneklem sayısı ile elde edilen sonuçların genellenebilir olduğunu söylemek zordur. Bundan dolayı sınıflar arası karşılaştırmalarda elde edilen sonuçların daha genellenebilir ve evreni yansıtılabilir olması için 1. 2. ve 3. sınıftan araştırmaya katılan GSF öğrencilerinin sayısını arttırmamız gerekir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Etik kurul onayı alınmıştır.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.

Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Babbie, E. (1990). *Survey Research Methods (2nd ed.)*. CA: Wadsworth.
- Bay, E., Mert, O., Alyılmaz, S. & Albayrak, F. (2012). Eski Türk Eserlerine İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(2), 70-82.
- Can, A. (2014). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çiçek, T. (2017). Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencilerinin Türk İslam Eserlerine İlişkin Farkındalık ve Tutum Düzeylerinin İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı.
- Dinç, E., Erdil, M. & Keçe, M. (2011). Uşak Üniversitesi Öğrencilerinin Tarihi ve Kültürel Eserler Hakkındaki İlgi ve Farkındalıklarının İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 267-285.
- Gay, L. R. & Airasian, P. (2000). *Educational Research*, (6th ed.). New York: Prentice – Hall.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademi.
- Mert, O., Bay, E. & Alyılmaz, S. (2010). Öğretmen Adaylarının Eski Türk Eserlerine İlişkin Farkındalık ve Tutumlarının İncelenmesi. 8. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi (9-13 Haziran 2010, Kırgızistan) Bildiriler Kitabı* İçinde (s.203-214). Kırgızistan.

Batı Müziği Bestekârlarının Doğuya İthaf Ettikleri ve Doğudan Esinlenerek Oluşturdukları Eserler*

Arş.Gör. Dr. Semih Okcu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9992-9834>

Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzikoloji Bölümü, Erzurum – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 10.03.2023

Kabul: 20.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Batı Müziği

Bestekâr

Doğu

Beste

İthaf

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.68814>

Öz

Batı müziği bestekârlarının bazı eserlerini dinlediğimizde şark müzikine ait ezgilerin olduğu ve bu doğrultuda Klasik Batı müziği bestekârlarının Türk ve doğu müzikîsi ezgilerini anımsatan birçok eseri olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda “Batı Müziği Bestekârlarının Doğuya İthaf Edilen ve Doğudan Esinlenerek Oluşturdukları Eserler” adı altında yaptığımız bu çalışmada, öncelikle ithaf yapmış olduğunu tespit ettiğimiz August D’adelburg, Franz Liszt, Johann Strauss (Oğul), Isaac Strauss, Eduard Strauss, Leo Fall, Giuseppe Verdi, Henri Herz, Joseph Lombardi, Henri Wieuxtemps, Modest Mussorgsky, , Carl Maria Von Weber, Wolfgang Amadeus Mozart, Georges Bizet, Carl Czerny, Giuseppe Donizetti, Elias Parish Alvars, Johann Strauss (Baba), Callisto Guatelli Paşa, Gioacchino Rossini, John Baptist Cramer, Jan Ladislav Dussek, Leopold De Meyer, Antonio Vivaldi, Georg Friedrich Handel, Rimski-Korsakov isimli Klasik Batı müziği bestekârları hakkında genelden özele doğru olacak şekilde bilgiler verilerek ithaf yapılan eserler paylaşılmış, böylelikle mevzu bahis eserler ve bestekârları “Batı Müziği Bestekârlarının Doğuya İthaf Ettikleri ve Doğudan Esinlenerek Oluşturdukları Eserler” adı altında literatür tarama yöntemi kullanılarak 17. Yüzyıl’dan 20. Yüzyıl’a kadar olan dönemi kapsayacak şekilde, tarihsel ve sistematik müzikoloji çerçevesinde tek bir çalışma altında toplanmış bulunmaktadır. Araştırmaya konu olan çalışmamız, müzik alanı için yeni araştırma ve derleme çalışmalarına yol göstereceği gibi müzikoloji alanına da katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda bu tip çalışmalar için hangi eserlerin referans alınması hususunda da önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Okcu, S. (2023). Batı Müziği Bestekârlarının Doğuya İthaf Edilen Eserleri. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 211-228.

*Some Works by Western Music Composers Dedicated to the East and Inspired by the East**

Res. Asst. Dr. Semih Okcu

Ataturk University, Faculty of Fine Arts, Department of Musicology, Erzurum – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 10.03.2023

Accepted: 20.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Western Music

Composer

East

Composition

Dedication

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.68814>

Abstract

When we listen to some of the works of western music composers, it is known that there are melodies belonging to oriental music, and in this direction, classical western music composers have many works that remind of Turkish and eastern music melodies. In this direction, in this study, which we have done under the title of "Compositions Dedicated to and Inspired by the East by Western Music Composers", we have primarily dedicated August D'adelburg, Franz Liszt, Johann Strauss (Sun), Isaac Strauss, Eduard Strauss, Leo Fall, Giuseppe Verdi, Henri Herz, Joseph Lombardi, Henri Wieuxtemps, Modest Mussorgsky, Wolf, Carl Maria Von Weber, Wolfgang Amadeus Mozart , Georges Bizet, Carl Czerny, Giuseppe Donizetti, Elias Parish Alvars, Johann Strauss (Father), Callisto Guatelli Paşa, Gioacchino Rossini, John Baptist Cramer, Jan Ladislav Dussek, Leopold De Meyer, Antonio Vivaldi, Georg Friedrich Handel, Rimski-Korsakov by giving information about the Classical Western Music Composers named , from the general to the specific, the dedicated works were shared, thus, the works in question and their composers were analyzed from the 17th century to the 20th century by using the literature review method under the name of "Compositions Dedicated to and Inspired by the East by Western Music Composers". It has been gathered under a single study within the framework of historical and systematic musicology to cover the period. Our study, which is the subject of the research, will not only lead to new research and compilation studies in the field of music, but will also contribute to the field of musicology. It is also thought that it will play an important role in determining which works will be taken as reference for such studies.

GİRİŞ

Türklerin İslâmiyeti kabulü yaklaşık olarak 9. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır. İslâm öncesi büyük göç sırasında Batıya taşınan bu kadim kültür, oralarda var olan yerel kültürlerle birleşerek çeşitli müzik türlerini doğurmuştur. Göçebelikten sabit bir düzene geçişin ardından, toplumsal ilişkilerin ve kültürel alışverişin artmasıyla, bilim ve sanatta hızlı gelişmeler başlamıştır (Özalp, 1986: 112). Toplumsal ilişkilerde batı ile olan ilk mûsikî etkileşimi olarak bahsedilen Kanûnî Süleyman'ın Fransa Kralı I. Frankoviç'e olan yardımları ve bunun orada uyandırdığı hoşnutluk hisleri ile Türk-Fransız mûsikîşinaslarının dostluğunun oluşması hususudur (Gazimihal, 1939: 49).

Avrupa'daki Osmanlı etkisi ilk olarak mehter mûsikîsi ile on yedinci yüzyıl ile başlamıştır. Özellikle Orta Avrupa'nın dinlemiş olduğu Mehterhâne'ye, Yeniçeri mûsikîsi, Türk mûsikîsi gibi isimler verilmiştir. Avrupa'da bulunan bazı orkestra ve bandolar, Mehterhâne'nin vurmali sazlardan etkilenmiş ve alıntılar yapmışlardır. Ayrıca bir Türk biçimi olan "alla turca" modası yaygınlaşmıştır. Mozart (Ronda alla turca, A minör piyano sonatı) ve Beethoven (IX. Choral Symphony senfonisinin alla marciası, Türk marşı Atina harabeleri) bu tarzı tam olarak anlamadan taklit eden besteciler arasındadır. Öte yandan 5/8, 7/8, 8/8 gibi Türk usûlleri de Batı müziğine girmiştir. Avrupalılar tarafından Türk müziği ve İslâm dünyası ile ilgili konular Türk mûsikîsine değinilmeden ele alınmıştır. Örnek olarak "Bibliothèque Orientale" in, (Elf Leyle ve Leyle)'nin ilk tercümesinin 17. yüzyılın sonlarında ve 18. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı görülmüştür. 19. yüzyılda Hâfızın gazelleri, Hayyam rubâileri ve Şeyh Sâdi'nin eserleri büyük beğeni toplamıştır. Goethe, Hâfızı parodi yapınca, Klasik Dönem bestecilerinden Wolfgang Amedus Mozart Saray'dan kız kaçırma operasını kaleme almış, böylece Mevlâna'ya olan hayranlığı başlamıştır (Öztuna, 1987; Aktaran; Doğru, 2019: 61). Konu hakkında ayrıca şu husustan da bahsetmek uygun düşecektir. Evliya Çelebi'nin, 1664'de ziyaret ettiği Viyana'daki hastanede hastalar ve psikolojik tedâvi görenler için bir orkestranın müzik konserleri vermesinden bahsetmektedir. Mozart'ın "Saraydan kız kaçırma" operası ve "Türk marşı" gibi eserlerinde Türk Müziğini melodilerinde kullanması, Bursa'da Yıldırım Bayezid'in 1396 yılında inşa ettirdiği Osmanlı Hastanesinin ve Dresden'de 1536 yılında inşa edilen St. Jacop Hastanesinin planının benzerliği, yine 17. yüzyılda Avrupa üzerinde özellikle de Viyana üzerinde Türk-İslâm (Doğu) tesiri aşikârdır (Terzioğlu, 1992, s. 26).

17. yy.'da Batı seyyah ve bestekârlarının Osmanlı'ya olan ön yargılı bakış açısı, yine aynı dönemde ve 18. yy.'da Osmanlı'nında Batı medeniyetlerine yaklaşımıyla beraber yumuşamış olduğu görülmektedir. Bu yumuşama topraklarımıza bazı bestekârların davet ve ziyaretleriyle olgunlaşmış ve bu minvalde batı bestekârlarının Osmanlı ve Osmanlı padişahlarına ithaf ettiği eserler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Türk mûsikîsi tarihi boyunca 17. yüzyıl Osmanlı mûsikîsinin, doğu mûsikîsi etkileşimi yoluyla kendi uslubunu ortaya koyduğu ve 18. yüzyıl Osmanlı mûsikîsinin olgunlaştığı dönem olduğu bilinmektedir. Ancak bu yüzyıllardaki mûsikî kaynaklarının azlığı, o dönemlerin daha ayrıntılı olarak araştırılmasını gerekli kılmaktadır (Somakçı, 2018: 45).

Batılılaşma, 18.yüzyılın sonları ile 19.yüzyılın başlarında Türk mûsikîsini etkilemiş olsa da, tarihsel dönemlerin keskin çizgilerle ayrılması veya yüzyılın ilk yılları ile son yılları arasında sınırlandırılması oldukça zordur. Çünkü olaylar birbirini tetikleyen ve bir neden-sonuç ilişki zinciri yaratan tarihsel değişimlerin oluşumuyla kurulmuştur. 19. yüzyılda Batı ile kültürel anlamda etkileşime geçilmesi sebebiyle bu dönemde hüküm süren padişahların yenilikçi hareketleri, 19. yüzyılda Osmanlı toplumunda kültür akımının başlamasına neden olmuştur (Sefer, 2012: xiii-1)

Özellikle Türk askerî müziği yüzyıllar boyunca dünyanın en önde gelen askerî mûsikîsi olmuş ve batının hem askerî hem de sanat mûsikîsine tesir etmiş, ayrıca Avrupa ülkeleri askerî mûzikalarını Türk müziğine göre düzenlemişlerdir. Alaturka terimi, Batı müziğinde "Türk tarzında" anlamına gelen

bir terimdir. Mozart, Beethoven gibi bestekârlar Mehter müziğinden esinlenerek yazdıkları parçalar üzerine bu tabiri kullanmışlardır (Öztuna, 1969: 23-27).

Osmanlı ve mehter müziğinin çok çalgılı, çoksesli Klasik Batı Müziğini etkilediği açıktır. Müzik sanatının, özellikle 17. ve 18. yüzyılda Avrupa'yı sarmış olan "Türk modası" izleri açıkça görülmektedir. Bu vesileyle vurmali çalgıların klasik müzik orkestralarına geçişi de zaten uzun sürmemiştir. Senfoni orkestralarında görülen vurmali çalgıların Türk müziğinde görülen vurmali çalgıların halefi oldukları aşikârdır.

Birçok ünlü bestekâr, içinde Türk konusu geçen ve bu gürültülü vurmali çalgıların da kullanıldığı eserler yazmışlardır. Christoph Willibald Glück, Cesar Franck, George Frideric Handel, Wolfgang Amadeus Mozart, Joseph Haydn, Ludwig van Beethoven, Alexander Borodin bunlardan bazılarıdır. Ch.W. Gluck'un "İphigenie en Tauride" (1779) operasında İskitlerin vahşi rûhunu anlatmak için yukarıda bahsedilen enstrümanlar dışında üfleli çalgılardan "piccolo" flüt de kullanılmıştı ki, bu da o zamanlar için "yeniçeri tipi" müziğin ta kendisi demek oluyordu. Besteci bundan biraz daha farklı Türk imajını da 1772'de bestelediği "Die Pilger von Mekka" (Mekke'den gelen hacılar) operasında kullanmıştır (Glück, 1891; Aktaran Mirzayev, 2021:40).

İstanbul'da uzunca bir müddet kalmak imkânı bulup da Avrupa müziğini de bilen az sayıda Avrupalılar 18. yüzyılda Türk mûsikîsinin nazarı esaslarını incelemek merakına düşmüşlerdir (Gazimihal, 1939: 46).

Ünlü Macar müzikolog ve besteci Bela Bartok, 1936 yılında davet edildiği Türkiye'de Halk müziği araştırmalarıyla çok ciddi bir şekilde uğraşmış ve Türk Halk müziği ile Macar Halk müziği arasındaki benzerlikleri ortaya çıkartmaya çalışmıştır. Bartok, Adana'da Yürükler arasında dolaşırken yaptığı inceleme esnasında bir türkünün Macar Halk müziğinde bulunan bir melodi ile benzerliğini görünce kulaklarına inanamadığını, eski bir Macar ezgisinin bir varyantı olduğunu belirtmiştir (16 Kasım tarihli kayıt, Osmaniye). Bartok, Osmaniye'deki bir köy evini ziyaret ederken ev sahibinin söylediği melodinin eski bir Macar ezgisinin varyasyonu gibi olduğunu görmüştür. Büyük bir heyecanla fonografa kaydetmiştir (1991: 238-239). Ülkemizdeki yabancıların batı müziği ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Avrupa'dan gelen opera toplulukları, 1839 civarından başlayarak, İstanbul'da görevlendirilmişlerdir. Batılılaşma modasına ayak uydurma çabasında olan okumuşlar kesimi, bütün bu sanat olaylarından etkilenmiştir. Böylece, Cumhuriyet dönemine girilirken, evrensel müziğin özümsemesi yönünde hazırlık sürecine geçilmiştir (Kütahyalı, 1981: 101).

17. ve 18. yüzyıllarda Avrupalı müzisyenler için İstanbul'da kazanç kapısı bulmak neredeyse imkânsızdı. Bu imkân, 19. yy. ortalarına doğru Tanzimat'tan sonra ve Türk ordu ve Saray muzikalarının kurulmaya başlaması ile küçük miktarda hazırlanır olmuştur (Gazimihal, 1939: 42).

Tüm bu bilgiler doğrultusunda nitel araştırmalar dâhilinde literatür tarama modeliyle tarihsel ve sistematik müzikoloji yöntemi kullanılarak oluşturulmuş olan çalışmamızda bazı Batı müziği bestekârlarının belli eserlerini dinlediğimizde şark mûsikîsine ait ezgiler olduğu ve bu doğrultuda Klasik Batı müziği bestekârlarının Türk ve doğu mûsikîsi ezgilerini anımsatan eserleri nelerdir ve bu eserler hangi sebepler doğrultusunda oluşturulmuştur, soruları ön plana çıkmış, soru dâhilinde Klasik Batı müziği bestekârlarının doğuya ithaf ettiği yada esinlenerek oluşturdukları birçok eser olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ithaf etme ve etkilenme sebepleri de beyan edilmiş olan çalışmamızda tespit ettiğimiz eserlerin tek bir kaynak ya da tek bir çalışma altında tasnif edilmediği de görülmektedir. Bu doğrultuda "Batı müziği bestekârlarının doğuya ithaf ettikleri ve doğudan esinlenerek oluşturdukları eserler" adı altında yaptığımız çalışmamız, literatür tarama yöntemi kullanılarak meydana getirilmiştir. Araştırma dâhilinde ilgili bestekâr ve eserlerinin tek bir çalışma altında bir araya getirilmesi amaçlanmış, bestekârların esinlenme ve ithâf etme sebepleri tespit edilmiştir.

Jean Baptiste Lully

1632 yılında İtalya'nın Floransa kentinde doğan Lully, İtalyan stili operanın Fransızca diline uymadığını fark etmiş ve operayı Fransızca'ya uyarlayarak Fransız Operası'nı yaratmıştır. Bu sebeple kendisi Fransız Operası'nın babası olarak kabul edilmektedir (Aktaş, 2019: 1). Versay Sarayı'nda oyun yazarı olarak çalışan Moliere ile ortaklaşa çalışmalara başlamış ve Moliere'in "le mariage forc " (zoraki evlenme, 1664), "l'amour m decin" (aşk doktoru, 1665) gibi ünlü komedilerine eşlik olacak şekilde eser bestelemiştir ( zg , 1974: 85).

Moliere ile beraber bir önemli Fransız sanat geleneği olacak komedi-bale türünü geliştiren Lully, 1670 yıllarında Moliere ile ortak yazdığı "le bourgeois gentilhomme" (kibarlık budalası) adlı eserinde mehter adımlarını, vurmali algıları ve Türkçeye benzer sözcükleri de kullanmıştır ( zg , 1974: 14). "Osmanlı ve mehter müziğinin çok çalgılı, oksesli Klasik Batı Müziğini etkilediği açıktır. Özellikle bu etkiyi Opera tarihinde gözlemlemekteyiz. İlk Türk motifleri XVII yy. Fransız operalarında, özellikle Jean-Baptiste Lully'in eserlerinde görülmektedir. 1670'te bestelenmiş olan "Kibarlık Budalası" müzikal-bale oyununun "Türk Seremonisi" sahnesinde o zamanlar Avrupayı sardığı ve "Türk modasının" izlerinin olduğu açıkça görülmektedir (Aktaran, Mirzayev, 2021: 40). Ayrıca Jean-Baptiste Lully, Avrupalı gözüyle kurgulanan ilk Türk marşını 1670'te Paris'te bestelemiştir (Aytekin, 2016).

Antonio Vivaldi

1675'de Venedik'te ünlü bir kemancının oğlu olarak dünyaya gelmiş olan (Selanik,1996: 104)

Vivaldi, bestelediği birçok unutulmaz eser arasında en ünlüsü ve halen en popüleri "Le Quatro Stagioni dell'Anno" dur. Eserin Türkçe adı "Dört Mevsim" dir. 4 ayrı konçerto eserinin toplanmasından oluşan bu büyüleyici eser, müzikalite ve virt ozl k için eşsiz bir müzik parçasının nasıl harika bir uyum içinde olması gerektiğini öğretmektedir (Erol, 2001: 119).

Döneminde Avrupa'da çok ses getirmiş olan Yıldırım Bayezid, Vivaldi'yi de etkilemiştir. Bu doğrultuda Vivaldi tarafından üretilen ve üç bölümlü opera olan Bayezid operası günümüzde hala sahnelenmektedir.

"Vivaldi'nin, 1735 yılında Verona'da Teatro Filarmonica'da sahnelenen bu operası, Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid ile Moğol İmparatoru Timur Han arasında geçen savaşı konu almaktadır (Işılay, 2018:30). Operanın rivayet edilen bir diğer konusu ise şoyledir; Bayezid'e karşı büyük bir zafer kazanan Tamerlano, onu tutsak etmiştir. Tamerlano, Bayezid'in kızı Asteria ile evlenmek istemektedir. Ancak daha önceden Trabzon prensesi Irene'ye evlenme sözü vermiştir. Bu durum  zerine Tamerlano, Irene'yi Yunan m tfeği Andronicus ile birlikte olmasını istemektedir, fakat Andronicus ise Asteria'yı sevmektedir. Bayezid, bu duruma çok tepki gösterir, buna rağmen Asteria ona Tamerlano'yu evlendikleri gece bıaklayacağını söyler. Durum ortaya çıkar ve baba ile kızı hapse atılır. Daha sonra Tamerlano, Asteria'yı yanına köle olarak alır. Asteria, Tamerlano'ya zehirlemeyi planlar, ancak Irene Tamerlano'yu onu uyarır. Bunun durumdan sonra da Tamerlano Irene'ye yeni bir evlilik sözü verir. Bayezid ise bu durum karşısında kendini zehirleyerek öldürür. Asteria da Tamerlano'nun huzuruna çıkararak kendisini öldürmesini ister, ancak Tamerlano Asteria'yı affeder, onu ve Yunan tacını Andronicus'a verir (Bali, 2022).

Georg Friedrich Handel

Handel, 1685 tarihinde Almanya'nın Saksonya eyaletinde doğmuştur. 14 Nisan 1759'da kutsal cumartesi günü, hayata gözlerini kapatmıştır (Selanik,1996: 97).

İlk kez 1724'de Londra'da sahnelenen Timur ya da asıl ismi olan Tamerlano Operası'nın önemli karakterleri, Timur Devleti Hükümdarı Timurlenk'in, umutsuzca açık olduğu Bayezid'in kızı Asteria'dır. Savaş ve aşkın harmanlandığı bu eser Avrupa'nın birçok vilayetinde sahneye çıkmıştır (Halkbank, 2022).

Bayezid operaları ile başlayan “Türk Operası” Gretry, Gluck, ve Haydn’dan sonra moda haline gelmiş, akabinde Beethoven ve Mozart ile zirveye çıkmış, Avusturyalı operet bestecisi Leo Fall’ın İstanbul Gülü (1916) ile yüzyılımız başlarına ulaşmıştır (Tanrıkorur, 2011: 26).

Wolfgang Amadeus Mozart

Wolfgang Amadeus Mozart, 1756 yılında doğmuştur. 7 Aralık 1791’de Wiener Zetiung’da ölüm ilanı yayımlanmıştır (Solomon, 2021: 1-3).

Türk kelimesini müzikte en çok zikreden ve yayılmasına sebebiyet veren bestekâr şüphesiz Mozart olmuştur. Piyano sanatı dışında; konçerto, opera ve balelerinde de, bazen Türk vurmali çalgılarını bazen de Türk müziğinin ezgilerini kullanmıştır. 1775’de “Türk Konçertosu”, 1778’de KV331 La majör piyano sonatının son bölümü “Rondo-Alla turca” (Türk Marşı’da denilmektedir) ve 1782’de “Saraydan Kız Kaçırma Operası” en bilinen eserleridir. Bunlara ilaveten KV 109 “Le Gelosie del Seraglio” isimli bale müziğinde, KV 334 “Zaide” ve KV 422 Kahire Kazı operalarında da Türk müziği ezgileri görülmektedir. Öte yandan, KV.219 La Majör keman Konçertosu’na, eserin son bölümün ortasında yer alan “Allegro”dan dolayı “Türk Konçertosu” denilmektedir (Altar, 2000: 108). Mozart’ın 11 seneden daha fazla üzerinde çalışmasına rağmen tamamlayamadığı “Zâide operası”ise, korsanların eline düşen sevgilisini kurtarmak için Zâide’nin yaşadıklarını anlatan bir operadır (Halkbank, 2022).

Batı ve Doğu kültürünün yoğun etkileşim içinde olduğu dönemde Viyana Klasikleri olarak bilinen dönemin en önemli bestecilerinden Mozart’ın, Osmanlı Türk Müziği’ne büyük ilgi duyduğu ve eserlerinde Osmanlı müziğinin ritmini ve diğer müzik unsurlarını kullandığı görülmektedir. Eserlerin analizleri sonucunda Wolfgang Amedus Mozart’ın Türk temalı eserleri şu şekildedir; “Die Entführung aus dem Serail” KV384 (1782) , “Le gelosie del seraglio” KV Anh. 109/135a (1772) , Singspiel KV344 (1779-1780) , Violin Concerto No:5 in A DUR, KV219 (1775) Zaide, Piano Sonata No:11 in A DUR, KV331 (1783) (Aydinoğlu, 2018: 58).

Ayrıca Bir “Türk Marşı” bestelemek isteyen ilk besteci W. A. Mozart değildir. Mozart’tan 100 yıl kadar önce yaşamış olan Jean-Baptiste Lully, Avrupalı gözüyle kurgulanan ilk Türk marşını 1670’te Paris’te bestelemiştir (Aytekin, 2016).

Jan Ladislav Dussek

1760’da Bohemya Çek Cumhuriyeti’nde doğan Dussek, Clementi’nin öncülük ettiği Londra piyano ekolünün gelişimine önemli katkıları olmuştur. Solo piyano için 34 sonat bestelemiştir. Hem piyanist hem besteci olarak piyano tekniğinin gelişimine verdiği önemi piyano eserlerine yansıtan Dussek’i en iyi temsil eden eserleri piyano sonatları olarak bilinmektedir (Çağlak Eker & Şentürk, 2023: 243).

Dussek, bahsi geçen eserlerine ilaveten Abdülmecid’e “Türk Marşı ve bir Türk Rondo” ithaf etmiştir (Karlıbel, 2018).

Ludvig Van Beethoven

Ludvig Van Beethoven, 16 Aralık 1770 yılında Ren kıyısında Bonn’da doğmuştur.1827’de ise hayata gözlerini yummuştur (Selanik,1996:143-148).

Gelmiş geçmiş en büyük bestecilerden biri kabul edilen Beethoven’in başlıca eserleri şunlardır: 9 senfoni,1 opera “Fidelio”, 5 piyano konçertosu,1 keman konçertosu,1 viyolonsel konçertosu, piyano için 32 sonat, 7 bagatel, rondolar, 22 çeşitleme, danslar ve iki piyano için parçalar, 3 kantant’ın yanı sıra çok sayıda sahne ve koro müziği, 5 üvertür, piyano ve koro için koral fantezi, 3’ü piyano eşlikli toplam 20 yaylılar dörtlüsü, 3 yaylılar beşlisi, 5 yaylılar üçlüsü, 12 keman, 5 viyolensel ve 1 korno sonatı, çok sayıda oda müziği eserleri, tek ve iki ses için yazılmış şarkılar ile 170’e yakın halk şarkısından uyarlama bulunmaktadır (Tufan, S.& Tufan, E. 2006:91).

Mehter mûsikîsinden etkilendiği op.113 Atina Harabelerindeki “Dervişler Korosu” ve “Türk Marşı” eserlerinden bazıları olarak gösterilmektedir. Tiyatro oyunu için yazdığı bir uvertürdür. Bu

Türk Marşı, Mehter müziği taklidi modasını çok açık şekilde gösteren eserlerden biridir. Bu esere orijinal Türk Marşı'da denilmektedir (Mansur, 2022).

Ludwig van Beethoven, 1811 senesinde yazdığı "Atina Harabeleri" adlı eseri içinde yer alan Derviş Korosu'nu bestelerken Dügâh makamında bir Mevlevî Âyini'nden esinlenmiştir. Feza Tansuğ'a göre Beethoven, bu eseri yazarken Fransız tüccar ve gezgin Jean Antoine du Loir'ın İstanbul'da duyduğu 1654 yılında Paris'te yayımladığı "Mevlevî Âyini" notasını kullanmıştır. Ayrıca Beethoven'ın 1822 yılında yayımladığı "Marcia Alla Turca" isimli bir başka eseri de bulunmaktadır (Sarı, 2020)

John Baptist Cramer

John Cramer, Alman asıllı İngiliz piyanist ve bestecidir. 1771 yılında Mannheim'da doğan Cramer henüz daha çocukken Londra'ya gelmiş ve 1858 yılında hayatının çoğunu ve müzikal kariyerini geçirdiği Londra'da da ölmüştür. Cramer çok sayıda eser bestelemiştir: Piyano için yaklaşık 200 sonat, piyano eşliğinde diğer enstrümanlar için yaklaşık 50 sonat, 9 oda müziği ve piyano konçertosu eserleri bunlardan bazılarıdır. Ancak bütün bunlar arasında en bilinenleri Op.50 ve Op.100 etütleridir. Bunlar, piyano öğrencileri için günümüzde de tercih edilen eğitici parçalardır (<https://acikders.ankara.edu.tr>), 2023

John Cramer, bahsi geçen eserleri dışında ayrıca "Büyük Türk Marşı" adı altında Abdülmecid'e bir marş ithaf etmiştir (Karlıbel, 2018).

Giuseppe Donizetti

Giuseppe Donizetti 1788'de, İtalya Bergamoi'de doğan ve 1856'da İstanbul'da ölen Donizetti Paşa, 1828'de İstanbul'a geldiği vakit, II. Mahmud'un huzuruna çıkmış, yeni bandoyu eğitmek için görevle gelerek "Osmanlı Saltanat Muzikalarının Baş Ustaları" ünvanını almıştır (Gazimihal, 1955: 42).

Giuseppe Donizetti, Batı müziği notasyon sistemiyle Hamparsum sistemini karşılaştırmalı olarak gösteren bir çizelgeyi hazırlayarak, Batı müziği nota sistemini kısa zamanda Türk öğrencilerine öğretmiştir (Aksoy, 1999: 354). Donizetti, bando yanında senfonik orkestra, opera ve bale çalışmalarını da başlatmıştır (Sevengil, 1962: 17)

Donizetti, 1829 yılında Muzıka-ı Hümayün tarafından icra edilmek üzere, II. Mahmud'a ithafen "Mahmudiye" marşını bestelemiştir (Bilgin, 2009, 2). Abdülmecid için bestelediği Mecidiye marşlarının yanında Cezayir ve Cenk marşlarıyla da üne ulaşmıştır (Özcan, 2006: 422).

Carl Maria Von Weber

1786'da Almanya'nın Oldenborg kenti yakınlarındaki Oytin'de doğan Weber'in doğuya ithaf olarak nitelendireceğimiz "Ebu Hasan Operası", ilk kez 1881'de Münih'te sahnelenmiştir. Bu operayı "Binbir Gece Masalları"ndan esinlenilerek oluşturduğu ifade edilmektedir. Opera'nın konusu ise şöyledir: Ebu Hasan ve eşi Fatma borçlarından kurtulmak için Ebu Hasan'ın ölüm haberini vermeye karar vermeleri ancak başarılı olamamalarını ifade etmektedir. İlginç bir detaysa Weber'in bu operayı bestelerken büyük borçları olduğudur (Halkbank, 2022).

Carl Maria von Weber'in "Ebu Hasan Operası"ndaki Ömer karakterinde Cornelius'un komik bas karakterindeki Berber Ebu Hasan Ali İbn-i Bekâr'ın bir benzerini görebilmek mümkündür (Lawton, 1988: 92; Aktaran: Demirci Özay, 2021: 3907).

Carl Czerny

27 Şubat 1791 yılında Viyana'da doğan Czerny, 18. yüzyıl itibarıyla piyano tekniğinin gelişmesinde rol oynamıştır. Ayrıca, Clementi ve Cramer'den sonraki en önemli isim olmuştur. Viyana'da Beethoven'ın öğrencisi olmuştur. Ayrıca bir besteci olan Czerny, iki bine yakın eser bestelemiş fakat besteciliğinden çok pedagog bir piyanist olmasıyla öne çıkmıştır. Gününün neredeyse yarısını öğrencilerine ayıran Czerny, geri kalan vakitlerinde de eserleriyle meşgul olmuştur. 18 Temmuz 1857'de ise Viyana'da ölmüştür (Aktüze, 2005: 589).

Carl Czerny bugüne kadar literatüre geçmiş olan 1129 etüt yazmıştır. Bu etütlerin en bilindikleri Op.299, Op.599 ve Op.849 setleri altında toplanmıştır. Bahsi geçen eserler dışında Czerny'nin ithaf ettiği eseri ise şu şekildedir; Sultan Mahmud'un gözde Marşı üzerine Impromptu (Karlibel, 2018).

Georges Bizet

29 Şubat 1792'de doğan Georges Bizet, yaşamı boyunca yazdığı opera, operetlere ve şarkıların ya da oda müziği, orkestra ve piyano eserlerine katalog ismi ve numarası vermemiştir. İngiliz müzikolog Dean Winton tarafından yazılan "Bizet" adlı kitabın 1948'deki ilk uyarlamasında, 1965'teki değiştirilmiş hali ile ve 1976'da yazdığı "Bizet: Hayatı ve Eserleri" adlı kitabında Bizet'in tüm eserlerinin türlerini göz önünde bulundurarak kataloglamıştır. 28 opera eseri, 3 opereti, 10 orkestra eseri, 18 piyano eseri, 8 oda müziği eseri, 42 vokal eserleri bulunmaktadır (Karakaya Kırca, 2022: 14).

1872 yılında "Cemile" adlı komik opera ilk kez Paris'de seyirci önüne çıkmıştır. Operanın konusu ise şöyledir: Cariyenin kızı Cemile, Harun'a âşıktır ama Harun onu istemez ve Cemile, Harun'un yazmanı Splendiano'dan yardım istemek zorunda kalır. Ancak Splendiano da Cemile'ye âşıktır ve işler karışır (Halkbank, 2022). Güzel bir köle kız olan Cemile, Prenses Harun'a âşıktır. Harun, Cemile'den sıkılıp onu satmaya karar verir. Harun'un yazmanı Splendiano'dan yardım ister. Başarız olursa Splendiano ile evlenecektir. Köle tüccarı geldiğinde Cemile tüccarın getirdiği kölelerin arasına gizlice girer ve raks etmeye başlar. Peçeli olduğundan Harun onu tanımaz ve güzel kızın çekiciliğine kapılarak onu satın alır. Cemile, Harun'un muhabbetini yeniden kazanır (www.fikriyat.com, 2019).

Gioacchino Rossini

1792'de Pesaro İtalya'da doğan Gioacchino Rossini, İtalyan opera geleneğinin en önemli bestekârlarından biridir (Paşaoğlu, 2015: 97). İtalya'nın Milano kentindeki ünlü La Scala'sında 1814'de galası yapılan İtalya'da "Bir Türk" adlı eser iki perdelik bir operadır. Ancak birçok hikâyeyi içinde barındıran bir teması vardır. Selim Bey, Zaida ve Don Geronio ile eşinin aşkları seyirciye tanıtılırken, genç yazar Prosdócimo kendisine yazacak konu aramaktadır. Bu opera ilk olarak 1820'de Napoli'de sergilenmiş ve Fatih Sultan Mehmet'in ismini taşımaktadır. Rossini eserinde, Eğriboz Kuşatması esnasında geçen, Fatih Sultan Mehmet ile Bizanslı Anna'nın aşkını konu almaktadır (Paşaoğlu, 2015: 98-102).

Henri Herz

1803 yılında Viyana'da doğan ve Fransız piyano virtüözü olan Henry Herz, 85 yıllık ömrü boyunca 200'den fazla beste ve 8 konçerto yazmıştır. Bu konçertolardan altıncısını Muhammed Peygamber için bestelemiştir. Altıncı hariç diğerleri kendi ülkelerinde kayıt altına alınmış, notaları muhafaza edilmiştir. Konçerto baştan sona Peygamber Efendimiz için 1858'de bestelenmiştir. Hz. Muhammed'e yakarış ve Allah'a şükürle son bulan, şâiri meçhul koronun sözlerini ise Aydın Karlibel'in yayımlamıştır. Türkçe tercümesi ise şöyledir;

Uyan, ey Peygamberin soyu,
Güneş ufuktan doğunca
Tatlı meltemle şafak esiyor
Bağışlanmayla dolu göklerden bize cennet vaad ediyor
Uzun bir kervan, yılan gibi kıvrılıyor
Çölde geçip gidiyor
Uğursuzluk ve karanlık, yukarıda akbabalar akıyor
Bizden kanlı bir ziyafet çekmeyi düşünüyor
Ey ulu Peygamberimiz Muhammed, sana olan duamızı işit.
Bizi bütün tehlikelerden sakındır
Sana secde eder, senden yardım dileriz
Ey Muhammed bize merhamet et!

Ama tehlike ve felaketi unutamım.
 Hayır, bu hayal ürünü bir serap değil!
 Sığındığımız bu vaha bizi koruyan bir yerdir.
 Alalım o rüzgârı, o soğuk gölgeyi, bir adımdan sonra varacağız!
 Evet yolculuğumuz sona eriyor.
 Peygamber'e hamd olsun
 Allah'a şükürler, Allah'a şükürler olsun (Özarlan, 2014).

Bunların dışında Henri Herz'in yazmış olduğu "Ulusal Marş ve Türk Rondosu"nu ise Abdülmecid'e ithaf etmiştir (Karlıbel, 2018).

Johann Strauss (Baba)

14 Mart 1804 tarihinde Viyana Avusturya'da doğan Johann Baptist Strauss iki yüz elliye yakın eser yazmıştır. Orkestrası ile Avrupa'nın birçok ülkesini dolaşmış ve ayrıca sayısızca konserler vermiştir (Eğecioglu, 2008: 15).

İngiltere Kraliçesi Victoria'nın taç giyme töreni nedeni ile "Türk vals", "Sultan vals" ve Fethi Ahmet Paşa'ya ithaf ettiği (Op.96) "Balo Havai Fişekleri vals"ni 1838'de Londra'da besteleyip, icra etmiştir (Eğecioglu, 2010).

Elias Parish Alvars

28 Şubat 1808'de Devon'da doğan Elias Parish, bir İngiliz arp sanatçısı ve bestecidir (Rensch, 2017: 158).

II. Mahmud'un huzurunda icra etme imkânı bulduğundan Kont Boutinof'a ithaf ettiği "Sultan'ın Favori Marşı op. 30" eseriyle birlikte Viyana'da ilk olarak Mechetti yayınevi tarafından daha sonra Mayıs 1846 yılında, Amadeus Arte yayınevi tarafından 2007'de yayımlanan 36 sayfalık "Bir Arpçının Doğuya Seyahati op.62, 1. Bulgar Dansı, 2. Boğaz Hatırası 3. Ermeni Havası 4. Filibe'den Makedonya Yahudi Havası, 5. Santorini'den Yunan Şarkısı 6. Sultan'ın Tören Yürüyüşü Marşı" adlı bölümlerinden meydana gelir. Alvars, bu çalışmasıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun çok dinli, çok kültürlü, kozmopolit atmosferinden ve muhteşem Boğaz'ından etkilenmiştir. Adını andığı eserleriyle padişaha hürmetini göstermiş, müziğiyle de İstanbul'da bir nevi hayatı tasvir etmiştir (Sacchi, 1999: 80).

Franz Liszt

Franz Liszt, 22 Ekim 1811 tarihinde Macaristan'ın Raiding şehrinde doğmuştur. 1886'da festivale katılmak için çıktığı seyahatte vefat etmiştir (Kaygısız,1999: 219-220). Franz Liszt, Donizetti'nin "Mecidiye marşı"na karşılık "Büyük Parafraz"ı bestelemiştir. 14 ve 15 Haziran tarihlerinde Büyükdere'de yazdığı "Parafraz"ı Avusturya elçisine padişaha teslim etmesi için vermiş, o da Hariciye Nazırı Ali Paşa'ya ileterek eserin padişaha takdim edilmesini sağlamıştır. Sadrazam Mustafa Reşit Paşa tarafından sultana iletilmiştir. Franz Liszt'in bu hareketi padişahın şeref nişanı ve 12.500 kuruş değerinde üzeri kıymetli taşlarla kaplı bir kutu ile ödüllendirilmiştir (Karlıbel, 2002: 24).

Giuseppe Verdi

Giuseppe Verdi, 10 Ekim 1813 yılında yeşil Lombardia ovasında Roncole köyünde doğmuştur. 27 Ocak 1901'de ise Milano'da 88 yaşında vefat etmiştir (Selanik,1996: 200).

Verdi'ye ait olan "Aida opera"sı esas itibarıyla ithaf ya da esinlenmeden ziyâde doğrudan sipariş üzerine oluşturulmuş bir eserdir. Hıdiv İsmail Paşa 1870 yılında 150 bin frank karşılığında Verdi'nin opera yazması için Du Locle'ü görevlendirmiştir. Du Locle'ün ısrarları karşılığında Verdi opera yazmayı kabul eder ve Locle ona librettoları teslim eder. 4 perdeden oluşan bu operanın konusunun özü olan iki sevgi arasında kalmanın, zıt duyguların yansıtılması ile ifade edildiği bu "resitatif aya", eşlikteki orkestrasyon, olgun çağına ulaşmış olan Verdi'nin dramatik gücünün güzel bir örneğidir. Aida, Verdi'nin müziğindeki doruk noktasını anlayabilmek açısından oldukça önemlidir.

Besteci bu eserinde, müziği âdeta olaylaştırmış, olayları doğrudan doğruya müziğin diliyle yansıtmıştır (Tüter, 2010: 24-68).

Leopold De Meyer

Leopold de Meyer, Napolyon Devri Savaşları'nın bitiminden ve Avrupa'nın yeni sınırlarına şekil vermek üzere toplanan büyük kongreden bir sene sonra 20 Aralık 1816'da Viyana'da doğmuştur. De Meyer 1883'te ise Dresden'de vefat etmiştir (Arıcı, 2016: 53).

İstanbul ziyaretinden sonra De Meyer, Türk yerel melodilerini harmanlayarak "Machmudier: Doğu fantezisi, Türk Savaş Marşı ve Saray Dansı" adlı eserler bestelemiştir (Lott, 2003).

Franz Liszt'ten beş yıl önce İstanbul'a gelen ve eski Beylerbeyi Sarayı'nda Sultan Abdülmecid için bir konser veren Leopold de Meyer'in ithaf ettiği diğer çalışmaları ise şunlardır; "Türklerin Cenk Türküsü olan, ünlü Fas Marşı, Bayezid Türküsü, Sultan Polkası, Saray Raksı, Boğaziçi Manzarasında Hayaller, Cariyelerin Sohbeti, Sultanın Girişi, Cariyelerin Raksı" (Karlıbel, 2018).

Callisto Guatelli Paşa

26 Eylül 1819 doğan İtalyan müzisyen Callisto Guatelli Paşa, 1899 İstanbul'da ölmüştür. Guatelli, Donizetti'den sonra uzun yıllar Müzik-yi Hümâyun'un şefliğini yapmıştır. İlk olarak Sultan II. Abdülhamid için, "Osmaniye Marşı, Bayram Marşı, Yıldız Marşı ve Şefkat Marşı" adlı eserlerinde özellikle yerel ezgiler ve makamsal motifler kullanmış ve halkın da kolay anlaması için bu türde eserler yazmıştır. Türk bestekârlarının eserlerini harmanlayarak çok sesliliği öne çıkartmaya çalışmıştır (Gazimihal, 1955: 71).

Sultan Abdülaziz, 1861 yılında tahta çıkmış ve bunun üzerine Callisto, Sultan'a ithaf olarak "Aziziye marşını (Sultanî marşı)" ve solo piyano eseri "Osmaniye marşını", Abdülaziz'e sunmuştur (www.fikriyat.com, 2019).

Henri Vieuxtemps

Henri Vieuxtemps, 17 Şubat 1820 yılında Belçika'da, küçük bir sanayi kasabası olan Verviers'de doğmuştur. Bir dokumacı olan babası Jean François Vieuxtemps'tan henüz dört yaşındayken keman çalmayı öğrenmeye başlamıştır. 66 adet keman eseri olan Vieuxtemps'in kemânîliğine gelindiğinde ise, 19. yüzyılın en büyük icracılardan biri olduğu görülmektedir. Vieuxtemps, yenilikçi yaklaşımı, kemânî ve besteci olarak yaptığı çalışmalarla dünya çapında tanınan büyük bir sanatçıdır. Gittiği her yerde verdiği konserlerde keman icracılığıyla seyircileri kendine hayran bırakmıştır (Bilgenoğlu, 2015: 1-2).

Eşiyle birlikte İstanbul'a gelen sanatçı, Abdülmecid'in isteğine binâen Müzik-yi Hümâyun'u denetlemiş ve Sultan için bestelemiş olduğu bir marşı Müzik-yi Hümâyun'daki gençlerden bizzat dinlemiştir. Ayrıca Abdülmecid'e bir de konser veren Vieuxtemps için Sultan, hayranlığını dile getirerek Müzik-yi Hümâyun'un başına geçmesini de teklif etmiştir (www.fikriyat.com, 2019).

Johann Strauss (Oğul)

Vals Kralı olarak bilinen Johann Strauss, 25 Ekim 1825 yılında Viyana'da doğmuştur. 19. yüzyılın ilk yarısında bir süre Osmanlı Devleti'nin Paris elçiliğinde orkestra şefliği yapan Strauss, ayrıca padişah Abdülmecid'in Avrupa medeniyetinin değerinin kıymetini tanımak ve memleketini ileri seviyeye ulaştırmak gayretlerini duyarak kendisine hayran olmuştur. 23 Mayıs 1894 tarihli mektubunda padişaha hürmet ve hayranlığını bildirerek bu hislerinin bir nişânesi olarak son bestelerinin nota albümünü takdim etmek istediğini ve kabul etmesini rica etmiştir. Buna karşılık olarak Sultan Abdülmecid sanatkârlar için yapıldığı 5-6 bin kuruş kıymetinde bir yüzük kendisine hediye uygun görmüştür (Tunçay, 1964: 266).

Vals Kralı Johann Strauss, 50. yaşında Sultan Abdülhamid Han'a 1892 yılında ithafen bestelemiş olduğu muhteşem vals başlığı "Doğu Masalları" (Mâreh'en aus dem Orient, Opus 444) olarak bilinir. Eserin II. Abdülhamid'e sunulmasında aracı olarak Osmanlı devletinin o dönemdeki Viyana büyükelçisi Ziya Paşa'nın rolü vardır. Bunun karşılığında II. Abdülhamid Strauss'u 3. rütbeden

Mecidiye nişanı ile taltif etmiş ve bu nişan 1895 yılında zamanın Osmanlı devleti büyükelçisi Galip Bey tarafından Johann Strauss'a Viyana'da sunulmuştur (Eğecioğlu, 2008: 14).

Isaac Strauss

25 Ekim 1825'te Viyana'da doğan Isaac Strauss, Fransa'nın en büyük orkestra şeflerinden biri ve sevilen birçok vals ve kadril (19. yüzyılda çok moda olan dört çiftlik bir dans şekli) bestelemiş olan çok yetenekli bir müzisyendir. Strauss,1852-1870 yılları arasında ikinci imparatorluğun Saray Balolarının ve Orkestrası'nın orkestra şefi ve müzik yönetmeni olarak çalışmıştır (Eğecioğlu, 2006: 13).

1849'da Sultan Abdulmecid'e ithafen bestelenip Osmanlı Devleti'nin Marsilya konsolosluğu aracılığıyla saraya gönderilen "Constantinople" adlı Polka Fransız bir besteciye aittir (Eğecioğlu, 2008: 14).

August D'adelburg

August d'Adelburg, 1 Kasım 1830'da İstanbul'da doğmuş çok yönlü bir sanat adamıdır (Arıcı, 2016).

Mani şeklindeki bir ezginin çok sesli bir varyasyonu olan Türk şarkısı;" Meditasyon ve Rüya", Abdülmecid'in "Tören marşı, Büyük Mecidiye Marşı ve Boğazdan Ayın silüeti, Ayın doğuşu ve Boğaz'da gece şarkısı"ı adlı lirik final bölümlerinden meydana gelir. "Aux Bords du Bosphore (Boğaziçi Kıyılarında)" büyük bir orkestrasyonla beş bölümlük bir senfoni fantezi olarak Abdülmecid'e sunulmuştur (Gazimihal, 1939: 130).

Johannes Brahms

Johannes Brahms,1833 yılında Almanya'nın Hamburg kentinde doğmuştur.1897 yılındaysa Viyana'da vefat etmiştir. Romantikler arasında yaşayıp, önceki çağın Klasik stiline bağlı kalmıştır. Beethoven'in izinde yürüyen ve "mutlak müziği" savunan Brams, konçertoları, senfonileri, bir Alman Requiem'i, oda müziği ve Hed'leri olan 19. yüzyıl en seçkin ve bu dönemde mutlak müzik adına savaştan bestecilerden biridir. Amacı ise saf ve mutlak müzik bestelemenin önemini vurgulamaktır (www.turkcebilgi.com, 2018).

Johannes Brahms, George Friedrich Daumer'in sözleri üzerine Türklerden esinlenerek yazdığı op.64, Piyano ve Koro için Dörtlüsü'nden "Fragen"(Sorular) başlıklı bölümdür. Bu eser de melodik bakımdan Türk müziği ile etkileşim olmamasına rağmen bestecinin konuya olan ilgisi dikkat çekmektedir (Sungu,2021).

Eduard Strauss

Eduard Stauss, 15 Mart 1835 yılında doğmuştur. 29 Aralık 1916'da Viyana'da 81 yaşında ölmüştür. Eduard Strauss'ın müziğe yaklaşımında zamanın kalıplarının dışına çıkmakta zorlanmıştır. Ayrıca polkalar, valsler ve kadrillerden oluşan üç yüze yakın dans müziği eserinin bestecisidir (Eğecioğlu, 2008: 157).

Strauss kardeşlerden en küçük olan Eduard Strauss, Sultan Abdülaziz'e ithafen "Huldigunger-Walzer (Op.88)" adlı bir eser yazmıştır (Eğecioğlu, 2006: 478).

Modest Mussorgsky

1839 yılında Pişkov iline bağlı Karevo köyünde doğan Mussorgsky, Rus beşlilerinin bir üyesidir. Mussorgsky 42 yıllık ömrü boyunca 5 opera yazmış olup, bunlardan 4'ü tamamlanmamıştır. Ayrıca diğer eserleri "Salambo, Boris Godunov, Evlilik, Khovanshchina, Sorochinskaya Yarmarka, Seminerist, Keçi, Çılgınlık, Uyku, Uyku Köylü Oğul, Gopak, Svetik Savishna, Pire , Kalistrat, Mantar toplama, Eremushka'nın Ninni, Yaramaz, Kel Dağda Gece, Intermezzo'dır." Türk temaları üzerine eserler veren besteciler arasında olan Modest Mussorgsky, Türk müziği Mozart'ın belirgin melodik çizgilerinden yoksun olsa da, 19.yüzyıla gelindiğinde Modest Mussorgsky'nin eseri de dikkat çekmektedir. Modest Mussorgsky, "Kars'ın İşgali" adlı Marş müziğini, özellikle üflemeli çalgılar

aracılığıyla duyurduğu ve Türk müziğini andıran küçük bir motif vardır. Bu marş, bestecinin ender çalınan eserlerinden biridir (Sungu,2021).

Martha Remmert

Martha Remmert 4 Ağustos 1853 yılında doğmuştur.24 Ocak 1941 yılında vefat etmiştir. Klasik piyanist, müzik eğitimcisi, orkestra şefi ve müzik yazarıdır. Liszt'in en yetenekli öğrencilerinden biri olan Martha Remmert, Liszt'in çalışmalarını tanıtmak için benzersiz bir kararlılıkla kampanya yürütmüştür. 1871'de Weimar'da Liszt'e gelmiştir.15 yıl burada ikamet etmiştir. Bir piyanist olarak ise Avrupa, Türkiye ve Mısır'da konuk oyuncu olarak yer almış ve çok sayıda ödül kazanmıştır. Liszt'in ölümünden sonra 1900'da ve Berlin'de Franz Liszt Akademisi'ni kurmuştur.1905'de ise Liszt müzik topluluğuna 30 yıl başkanlık yapmıştır.1872 ile 1876 yılları arasında en az 70 konserde Martha Remmert, Weimar ve diğer birçok Alman şehrinde solist olarak konserler vermiştir. Programda ağırlıklı olarak Liszt, Chopin ve Schubert'in yanı sıra Kullak, Anton Rubinstein ve Tausig'in eserleri yer almıştır. Bunların dışında bir de İstanbul Boğazı'ndan esinlenerek bestelediği "Boğaziçi Ninnisi ve Boğaziçi Barkarölü (Sandal Sefası)" mevcuttur (Karlıbel, 2018).

Rimski-Korsakov

18 Mart 1844 yılında Rusya'nın Tihvin kasabasında doğan ve Rus beşleri'nin en genci olan Nikolay Andreyevich Rimski-Korsakov, birinci senfonisi 1865'de Balakirev yönetiminde seslendirilmiştir (Say, 1997: 439). "Oryantalizm akımından etkilenerek Rus müziğine farklı ritim, melodi, mod, armoni ve orkestrasyon anlayışı getirmiştir. Eserlerinde sadece orijinal şark melodilerini kullanmakla yetinmeyerek kendine özgün Rus oryantalizmini de geliştirmiştir. Binbir gece masallarından esinlenerek bestelediği "Şehrazat Senfonik Süiti" buna en önemli örnektir. Diyatonic modları genellikle halk karakterlerinin tasvirlerinde kullanan besteci, fantastik masal karakterlerinde kendisinin geliştirdiği "asimetrik mod"u kullanmıştır. Tam ton ve yarım tonların sıralanmasıyla oluşturulan bu mod, Rus müziği teorisinde "Rimski-Korsakov Dizisi" ismini almıştır" (Sultanova, 2012, s. 197).

Korsakov "My Musical Life" başlıklı biyografisinde "Şehrazat Senfonik Süiti"nin Arap gecelerinden konusunu almış olduğunu belirtmiştir. Korsakov, bölümleri birleştirmek için kemana yazdığı kısa soloların Şehrazat'ı temsil ettiğinden de bahsetmiş (Rimski-Korsakov, 1942: 292). Günümüzde en çok sahnelenen eserlerden biri olan "Şehrazat", masalın müzikle sentezlendiği ve Doğu ezgilerinin ön planda olduğu bir eserdir (Hopa, 2019: 115).

Leo Fall

Leo Fall, Avusturyalı bir operet bestecisidir. Olmütz'de (Olomouc) 1848 yılında doğan Leo (veya Leopold) Fall, Berlin'e yerleşen bir orkestra şefi ve besteci olan babası Moritz Fall tarafından öğretilmiştir. Genç Fall, Berlin'de babasına yeniden katılmadan önce Viyana Konservatuarında okumuştur. Viyana'daki öğretmenleri Robert Fuchs ve Johann Nepomuk Fuchs'dır. 1895'te Hamburg'da operet şefi olarak yeni bir kariyere başlamış ve beste yapmaya başlamıştır. 1904'ten itibaren kendini kompozisyona adanmıştır. Çağdaş Franz Lehár'dan daha az başarılı olsa da, yine de melodik ve iyi orkestrasyonlu eserler üretebilmiştir. Berlin, Hamburg ve Köln'de çalıştıktan sonra 1906'da Viyan'a yerleşerek burada ölmüştür (Anguiano, 2022).

Leo Fall'e ait birçok eser bulunmakla birlikte Osmanlı'ya ithaf ettiği eser, "İstanbul Gülü "(1916) operasıdır (Tanrıkorur, 2011: 26).

Joseph Lombardi

Doğum tarihi belli olmayan Joseph C. Lombardi'nin 1885 tarihli şark yıllığına göre Piyanö öğretmeni olarak İstanbul'da ikamet ettiği ve çalıştığı görülmektedir (Kutlay, 2010, 58). II. Abdülhamit'in kızı Nâime Sultan'a da piyanö dersi vermiş olduğu düşünülmektedir (Öztuna, 2008: 224). 1904 yılında ölene kadar da sarayda hizmet etmiştir (Gündoğdu, 2016: 83).

Aydın Karlıbel'in Doğu Masalları adlı albümüne istinaden ulaştığımız Joseph Lombardi hakkında ise albüm dışında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Albümde Lambordi'ye ait Osmanlı'ya ithaf edilmiş Hicaz ve Nihâvend makamlarında tonal anlamda modülasyonlara sahip bir şarkısı bulunmaktadır (Karlıbel, 2018).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Nitel araştırmalar dâhilinde literatür tarama modeliyle tarihsel ve sistematik müzikoloji yöntemi kullanılarak oluşturulmuş çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz çıkarımlarımız şu şekildedir:

Türklerin 9. yüzyılın sonunda İslâmiyet'i kabul etmesi ile başlayan Batı-Doğu etkileşimi, 17. ve 18. yüzyılda konu ile ilgili kaynak azlığı olsa da, batı seyyah ve bestekârlarının Osmanlı topraklarına ziyaretleri sırasında Batı-Doğu etkileşimi olgunlaşma sürecine girmiş olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda Osmanlı saraylarına duyulan ilgi birçok seyyahın Osmanlı kültürünü ve Osmanlı Müziğini batıya taşımasında etkili olduğu da görülmektedir. Türklerin misafirperverliğinden etkilenen seyyahlar ve bestekârların duygu ve düşüncelerini gerek Osmanlı'ya gerek Osmanlı Padişahlarına ithaf şiir ve bestelerle dile getirmiş oldukları da ayrıca görülmektedir.

18. yüzyıl ve 19. yüzyıl'a gelindiğinde ise Türk müziğinin Avrupa müziğini etkilemesi ile birçok Avrupalı müzisyeni İstanbul, İzmir ve Selanik gibi kentlere gelmiş, ayrıca Osmanlı Saraylarına konser vermek veya batı müziği gelişmelerini denetlemek üzere davet edildikleri görülmektedir. Avrupalı ünlü müzisyenler konser turnelerinin bir durağı olarak Osmanlı Saraylarını seçmişler özellikle de 1846-1885 yılları arasında yabancı opera toplulukları İstanbul'da sıkça temsilciler göndermişlerdir. Davet edilen bu Avrupalı müzisyenlerin, dönemlerinin, dünyanın diğer ülkelerinde de en önde gelen müzisyenlerinden olmaları, Osmanlı Sarayının Avrupa'daki batı müziği gelişmelerini yakından takip ettiğini de göstermektedir.

İthaf edilen eserler, saraya gelen Avrupalı müzisyenlerce bestelenmiş, konserleri sırasında seslendirilmiş, sonrasında notaya dökülüp saraya teslim edilmiştir. Bu eserler tanıtıcı ve öğretici oldukları kadar kalıcı izler de bırakmış eserler olmuşlardır.

Araştırmamıza konu olan "Doğuya ithaf ettikleri ve Doğudan esinlenerek oluşturdukları eserler", birçok kaynak kitap ve web sayfasından taranarak ve bu minvalde derlenerek bir araya getirilmiştir. Bestekârlar ve ilgili besteler incelendiğinde, bazı eserlerin doğudan esinlenerek ezgisel hattının oluşturulduğu bazı eserlerin ise doğrudan kişilere ya da doğuya ithaf şeklinde meydana getirdiği görülmektedir. Ancak literatür taraması yapıldığında ulaşılan bir diğer sonuç ise, bu eserlerin bazılarının sadece web uzantılı kaynaklarda olduğu, dolayısıyla bu bilgilerin ne derece sağlıklı ve gerçeğe dayalı kaynaklar olduğu hususudur. Bu kaynakların gerçek olduğunu tespit edemezsek dahi ilgili eserleri incelediğimizde ezgisel hat olarak tıpkı Mozart'ın Türk müziği ritimlerinden etkilenerek oluşturduğu Türk marşı bölümünde, aynı şekilde Beethoven'in Türk Marşı Atina Harabeleri ve Türk Marşı ve Jan Ladislav Dussek'in Türk Marşında olduğu gibi bu eserlerde de benzer bir etki görülerek oluşturuldukları ifade edilebilir.

Konu dâhilindeki bestekârların büyük çoğunluğu yukarıda da zikrettiğimiz sebepler dâhilinde 18. ve 19. yüzyılda yaşamış bestekârlar olup ilgili bestekârlar şu şekildedir;

19. yüzyıl itibarıyla:

August D'adelfburg, Franz Liszt, Johann Strauss (Oğul), Isaac Strauss, Eduard Strauss, Leo Fall, Giuseppe Verdi, Henri Herz, Joseph Lombardi, Henri Wieuxtemps, Modest Mussorgsky.

18. yüzyılda:

Wolfgang Amadeus Mozart, Carl Maria Von Weber, Georges Bizet, Carl Czerny, Giuseppe Donizetti, Elias Parish Alvars, Johann Strauss (Baba), Callisto Guatelli Paşa, Gioacchino Rossini, John Baptist Cramer, Jan Ladislav Dussek, Leopold De Meyer.

17. yüzyılda ise:

Antonio Vivaldi, Georg Friedrich Handel.

İthaf edilen eserler dışında Türk müziğinden esinlenerek beste yapan bestekârlar ise, Ludwig van Beethoven, Martha Remmert, Rimski-Korsakov ve Johannes Brahms'tır. Jean Baptiste Lully, Moliere ile ortak olarak yazdıkları ve Fransız kültürünün önemli bir parçası sayılan Kibarlık Budalası (Le Bourgeois Gentilhomme) adlı oyun gelmektedir. Bu oyunu mehter marşından esinlenerek yazmış ayrıca kendisi de bir mehter marşı bestelemiştir. Ludwig van Beethoven'ın, 1811 yılında yazdığı "Atina Harabeleri" (Die Ruinen von Athen) adlı eseri içerisinde yer alan Derviş Korosu'nu bestelerken Dügâh makamında bir Mevlevî Âyini'nden esinlendiği görülmektedir. Martha Remmert'e geldiğimizde, İstanbul Boğazı'ndan esinlenerek Boğaziçi Ninnisi ve Boğaziçi Barkarölü (Sandal Sefası) adlı eserleri bestelemiş, Johannes Brahms ise, George Friedrich Daumer'in sözleri üzerine Türklerden esinlenerek op.64, Koro ve Piyano için Dörtlüsü'nden "Frage"(Sorular) başlıklı bölümü yazmıştır.

Joseph Haydn, Alexander Borodin, Ch.W. Gluck gibi ünlü isimler de Türk müziği vurmali çalgılarından etkilenerek eserler vermişlerdir. Ancak biz genel itibarıyla eserlerdeki yürüyüş biçimleri ve ritimlerden ziyade ezgisel etki ve ithaf üzerinden inceleme yaptığımız için Türk müziği etkisi görülen her bestekârı incelemeye tabi tutmadık ki bu konuda nitelikli bir tez konusu olabileceği hususunu da bir öneri olarak ifade edebiliriz. Sonuç olarak araştırmaya konu olan "Batı Müziği Bestekârlarının Doğuya İthaf Ettikleri ve Doğudan Esinlenerek Oluşturdukları Eserler" adlı bu çalışmamız, müzik alanı için yeni araştıma ve derleme çalışmalarına yol göstereceği gibi tarihsel ve sistematik müzikoloji alanına da katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda bu tip çalışmalar için de müzik tarihi açısından hangi dönemin referans alınması hususunda da önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.

Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Aktaş, (2019). *Jean-Baptiste Lully. (Müzik Tarihi ve Edebiyatı II Barok Dönem Ödevi)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü.
- Aksoy, B. (1999). Osmanlı Müsikîsi Geleneğinde Kadın. *Osmanlı Ansiklopedisi, (1.Baskı), (Cilt 10)* içinde (s. 354). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Alsaç, Ü. (1984). *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi (1. Baskı), (Cilt 4)*. İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Altar, C. (2000). *Opera Tarihi I, (1. Basım)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aktüze, İ. (2005). *Müziği Okumak Cilt-2 (2.Basım)*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Aracı, E. (2013, 11 Şubat). Verdi ve Mariette Bey. <https://www.andante.com.tr/tr/4586/Verdi-Ve-Mariette-Bey> adresinden 16.02.2023 tarihinde erişildi.
- Arıcı, E. (2016). Piyaniist Leopold de Meyer İstanbul'da. *Andante Dergisi*, 0(120), 52.
- Arıcı, E. (2016, 11 Şubat). İstanbul'un Unuttuğu bir Müzisyen "August d' Adelburg". https://www.academia.edu/42185550/August_d_Adelburg_Istanbuls_forgotten_composer_%C4%B0stanbul_un_unuttu%C4%9Fu_bir_m%C3%BCzisyen_August_d_Adelburg adresinden 27.02.2023 tarihinde erişildi.
- Ayberg, D. (2022, 15 Eylül). Klasik Müzikte Bir Başöğretmen: Carl Czerny. <https://sanatyorum.com/muzik/carl-czerny/> adresinden 20.01.2023 tarihinde erişildi.
- Aydın K. (2018, 5 Mayıs). Doğu Masalları. <https://www.triolila.com/album/dogu-masallari> adresinden 16.02.2023 tarihinde erişildi.
- Aydınoğlu, T. (2018). Osmanlı Dönemi Türk Müziğinin Wolfgang Amadeus Mozart'ın Eserlerine Etkisi. *Asya Studies*, 1(5), 57-66.
- Aytekin, H. (2016, 10 Haziran). Mozart'tan Bir Asır Öncesi. <https://www.youtube.com/watch?v=FIUTp4GMo3o> adresinden 15.02.2023 tarihinde erişildi.
- Bali, S. (2022, 26 Mart). Bayezid Operası, <https://www.andante.com.tr/tr/10499/idob-tan-Yildirim-Bayezid-Operasi> adresinden 22.02.2023 tarihinde erişildi.
- Bartok, B. (1991). *Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi. Çev. Bülent Aksoy. (1.Basım)*. İstanbul: Pan Yayıncılık
- Bilgenoğlu, Ç. U. (2015). *Henri Vieuxtemps'ın Hayatı ve 5. Keman Konçertosunun Yoruma Yönelik İncelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgin, S. (2009). *Piyano Eşlikli Marşlar*, İstanbul: Evrensel Müzikevi
- Çağlak Eker & Şentürk, (2023). Sonat Formunun Tarihi Süreç İçindeki Gelişimi: Joaquin Rodrigo Piyano Sonatı Analizi, *The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communication Dergisi* 13(1), 240-255.

- Çubukçu, E. Ö. (2008, 1 Ocak). Johann Baptist Cramer, –84 Etüd, Op.50'den 33 Numaralı Etüdün Çalışılması,
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/58567/mod_resource/content/0/J.%20B.%20Cramer%20-%20Et%C3%BCd%20No.33.pdf adresinden 01.02.2023 tarihinde erişildi.
- Doğru, M. (2019). 19. Yüzyıl Türk Müsîkisine Batının Etkileri, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul
- Demirci Özay, A. (2021) Oryantalizm'in Operaya Yansması: Bağdat Berberi Örneği, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 10(4), 3907-3912
- Erol. İ. L. (2001). *Neden Klasik Müzik?*, (2.Baskı), Ankara: Yurtrenkleri Yayınları
- Eğecioğlu, Ö. (2006). E. Strauss'un Sultan Abdülaziz'e ithaf Ettiği Beste, *Mûsikî Mecmuası*, 0(477),1. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası
- Eğecioğlu, Ö. (2006). İkinci İmparatorluğun Gözde Müzisyeni Isaac Strauss, *Mûsikî Mecmuası*, 0(474),13. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası
- Eğecioğlu, Ö. (2008). *Sanat Dünyamız, Doğu Masalları: Johann Strauss'un, Sultan II. Abdülhamid'e ithafen yazdığı Vals, (1. Baskı), (Cilt 108) içinde, (s.14)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Eğecioğlu, Ö. (2010). Sultan Victoria için Türk Valsi,
https://sites.cs.ucsb.edu/~omer/DOWNLOADABLE/NTV_Tarih_Dec_2010.pdf adresinden 16.08.2023 tarihinde erişildi.
- Fikriyat. (2019, 22 Mayıs). Osmanlı Sarayında Konser Veren Avrupalı Müzisyenler.
<https://www.fikriyat.com/galeri/muzik/osmanli-saraylarinda-konser-veren-avrupali-muzisyenler/14> adresinden 16.02.2023 tarihinde erişildi.
- Fikriyat. (2019, 19 Aralık). Avrupalı Müzisyenlerin Osmanlı'yı Anlattığı Operalar.
<https://www.fikriyat.com/galeri/muzik/avrupali-muzisyenlerin-osmanliyi-anlattigi-operalar/15> adresinde 27.02.2023 tarihinde erişildi.
- Fikriyat. (2019, 19 Aralık). Osmanlı Padişahlarının Marşları.
<https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/osmanli-padisahlarinin-marslari/7> adresinden 27.02.2023 tarihinde erişildi.
- Gazimihal, M. R.(1939). *Türkiye Avrupa Müsîkî Münasebetleri, (1. Baskı)*. İstanbul: Numune Matbaası
- Gazimihal, M. R. (1955). *Türk Askeri Muzikaları Tarihi, (1. Baskı)*. İstanbul: Maarif Basımevi
- Gündoğdu, A. O. (2016). *Osmanlı/Türk Müzik Kültüründe Avrupa Müziğinin Yaygınlaşması Süreci ve Levanten Müzikçiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Halkbank, Kültür ve Yaşam. (2023, 25 Ocak). Osmanlı Kültüründen İlham Alan Avrupalı Müzisyenlerin Türkleri Anlattığı 8 Opera, [kulturveyasam/osmanli-kulturunden-ilham-alan-avrupali-muzisyenlerin-turkleri-anlattigi-8-opera/](https://www.halkbank.com.tr/kultur-ve-yasam/osmanli-kulturunden-ilham-alan-avrupali-muzisyenlerin-turkleri-anlattigi-8-opera/) adresinden 19.11.2022 tarihinde erişildi.
- Hopa, E. (2019). Rimski-Korsakov'un Şehrazat Senfonik Süiti'ndeki Fagot Sololarının İncelenmesi, *Konservatoryum Dergisi* 6(2), 105-116.
- Işıl, V. (2018). *Antonio vivaldi'nin op. 8 no. 12 Do Majör ve Tomaso Albinoni'nin op. 9 no. 2 re minör Obua Konçertolarının Müzikal Analizleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakaya Kırca, E. (2022). *Carmen Karakterinin Georges Bizet Operası ve Prosper Mérimée Romanı Arasında Gösterdiği Benzerlik ve Farklılıklar*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Karlıbel, A. (2002). *Piyano için bir Türk Tarihi Albümü (1.Baskı)*. İstanbul: Kalan Müzik
- Kaygısız M. (1999). *Müzik Tarihi Başlangıcından Günümüze Müziğin Evrimi, (1. Baskı)*,

İstanbul: Kaynak Yayınları

- Köseihal, M. R. (1939). *Türkiye-Avrupa Mûsikî Münasebetleri*, (1.Baskı), İstanbul: Numune Matbaası
- Kutlay, E.(2010). *Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri*, (1.Baskı), İstanbul: Kapı Yayınları.
- Kütahyalı Ö. (1981). *Çağdaş Müzik Tarihi*, (1.Baskı), Ankara: Başkent Müzikevi
- Lott, R. Allen, (2003). *From Paris to Peoria*, (1st press), Oxford
- Mansur, C. (2020). Cem Mansur "Atina Harabeleri" Sahne Müziğinden "Türk Marşı"ın Anlatıyor. <https://www.youtube.com/watch?v=cxXWVjFofto> adresinde 12.07.2023 tarihinde erişildi.
- Mirzayev, S. (2021) Mehter Müziğine Avrupalı Bakışı ve Mehteranın Klasik Batı Müziği Üzerindeki Etkileri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, 7 (13), 34-44.
- Monica Anguiano (2022, 1 Aralık). Leo Fall. <https://mahlerfoundation.org/mahler/contemporaries/leo-fall/> adresinden 14.02.2023 tarihinde erişildi.
- Moscsp. (2020, Aralık 25). Modest Mussorgsky'nin Müzik Eserleri, <https://moscsp.ru/tr/muzykalnye-sochineniya-m-musorgskogo-istoriya-zhizni-biografiya.html> adresinden 28.12.2022 adresinden 28.12.2022 tarihinde erişildi.
- Özalp, N. (1986). *Türk Mûsikîsi Tarihi-Derleme*, (1. Baskı), (1.Cilt), Ankara: TRT Yayınları.
- Özarlan, S. (2014, 16 Temmuz). Henry Herz. <https://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=5621> adresinde 05.12.2022 tarihinde erişildi.
- Özgü, M. (1974) Molhere'in 300. Doğum Yıldönümü Anısına: Molhere, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 0(1), 1-23.
- Özgü, M. (1974). Almanya ve Avusturya'da Molhere'i Yaşatanlar, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 5(5), 65 - 97
- Öztuna, Y. (1969). *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I.*,(1. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Öztuna, Y. (1974). *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi II.*, (1. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Öztuna, Y. (2008). *II. Abdülhamid: Zamanı ve Şahsiyeti*, (7. Baskı). İstanbul: Kubbealtı.
- Özcan, N. (2006). *Muzika-yi Hümayun, İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt 31) içinde, (ss: 422-423), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- Paşaoğlu, S. (2015). Sahne Sanatlarında Etno-Kültürel Kimlik Yorumları: G. Rossini'nin "İtalya'da Bir Türk" Operası Örneği, *Atatürk Üniversitesi G.S.F. Sanat Dergisi*, 28(1), 95-114.
- Rensch, R. (2017) *Harps and Harpists (Revised ed.)*,(1st press), Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Rimsky-Korsakov, N. A. (1942). *My musical life*. In C. van Vechten (Eds.), (1st press), New York, USA: Alfred A. Knopf Publication
- Sacchi, F. (1999). *Elis Parish Alvares Elias Parish Alvares, Life, Music, Documents: annotated catalogue of his works for harp, piano, orchestra and voice*, 1st press), Odilia Publishing
- Sarı, A. (2020). Prof. Dr. Feza Tansuğ ile Beethoven'a Esin Kaynağı olan Mevlevî Âyini Hakkında Söyleşi, <http://www.musikidergisi.net/?p=1531> adresinden 26.11.2022 tarihinde erişildi.
- Say, A. (2000). *Müzik Tarihi*, (1. Baskı), Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Selanik. C. (1996). Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni, Ankara: Doruk Yayınları
- Somakçı, P. (2018). 18. Yüzyılda Türk Müziği ve Bu Dönem Padişahlarının Müziğe Olan Yaklaşımları, *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat Dergisi*, 3(1), 45-52.
- Solomon, M. (2021). *Mozart (Çev. Ebru Kılıç)* (2.Baskı), İstanbul: Türkiye İş Bankası
- Sungu, O. (2021, 1 Temmuz). Türk Teması & Prime'ndan Etkilenen Batı Müziği Bestecilerinden

- Beş Örnek, <http://www.turkishmusicportal.org/tr/makaleler/turk-temasiprimendan-etkilenen-bati-muzigi-bestecilerinden-bes-ornek> adresinden 05.03.2023 tarihinde erişildi.
- Sultanova, A. (2012). Rus Beşlerinin Eserlerinde Oryantalizm Akımı. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 5(1), 189-197.
- Tanrıkorur, C. (2011). *Osmanlı Dönemi Türk Müsîkisi*, (2. Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları
- Terzioğlu, A. (1992). *Türk İslâm Hastaneleri ve Tababetinin Avrupa'da Tıbbi Rönesansı Etkilemesinden Türk Tıbbının Batılaşmasına*, (1. Baskı), İstanbul: Hipokrat Basım Yayın
- Tufan, S. & Tufan, E. (2006), *Piyano 3*, (1. Baskı), Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- Tüter, B. (2010). *Giuseppe Verdi'nin Aida Operasının İncelenmesi*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TürkçeBilgi. (2018, Nisan 3). Johannes Brahms, https://www.turkcebilgi.com/johannes_brahms adresinden 06.03.2023 tarihinde erişildi.

Piyanistlerde Teknik Gelişimin Önemi ve Müzikaliteye Katkısı*

Öğr. Gör. Emrah Sayın

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0298-2891>

Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Devlet Konservatuarı, Müzik Bölümü, İzmir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 16.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Artikülasyon

Kol Ağırlığı

Legato

Müzikalite

Piyano Tekniği

Derleme Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71835>

Öz

Herhangi bir enstrümanı ustalık derecesinde çalabilmek için icracının kendine özgü ve kabul edilebilir düzeyde teknik yetkinliği olması gerekmektedir. Bu da özellikle enstrüman öğreniminin en başında öğretmen tarafından verilecek doğru bir temel ile mümkündür. Piyanistler özelinde bakıldığında, klasik piyano repertuarının teknik ve müzikal anlamda oldukça zorlu eserlerin bulunduğu geniş bir literatüre sahip olması ve bu eserlerin zor olmalarının yanı sıra çoğunlukla uzun olmaları nedeniyle piyanistte yüksek bir kondisyon gerekmektedir. Bu sebeple iyi bir teknik seviyeye ulaşmak için uzun ve özveri gerektiren bir eğitim süreci bulunmaktadır. Tabi ki sadece uzun çalışma saatleri değil aynı zamanda doğru bir yaklaşım ve yönlendirme gereklidir. Anlama şekli ve hızı kişiden kişiye farklılık gösterebileceğinden öğretmenin kendine özgü farklı anlatım yolları ve metotları olması önemlidir. Bunlarla birlikte enstrümana olan yatkınlık ve yetenek elbette büyük bir avantajdır ancak bilimsel araştırmaların da gösterdiği gibi yetenek tek başına iyi bir piyanist veya müzisyen olmak için yeterli değildir. Dolayısıyla öğrencinin istekli ve sabırlı olmasıyla beraber tekniğin ve müzikal doğruların doğru yerleşmesinde öğretmenin rolü oldukça büyüktür.

Bu çalışma başlangıçtan ustalığa giden yolda teknik ve müzikalite bütünlüğünün önemini vurgulamak ve piyanistlere farkındalık yaratmak amacı ile yapılmıştır. Çalışmada sunulmuş öneriler kişiden kişiye farklılık gösterebilecek teknik gereksinimlerin daha iyi noktaya getirilmesi ve bunun sonucunda icradaki müzikalitenin artırılması yönündedir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Sayın, E. (2023). Piyanistlerde Teknik Gelişimin Önemi ve Müzikaliteye Katkısı. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 229-240.

*The Importance of Technical Development in Pianists and Its Contribution to Musicality**

Lect. Emrah Sayin

Dokuz Eylul University, Izmir Conservatoire, Department of Music, Izmir – TURKEY

Article History

Submitted: 16.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Articulation

Arm Weight

Legato

Musicality

Piano Technique

Review Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71835>

Abstract

To attain a masterful level of proficiency in playing any musical instrument, the practitioner must possess a distinct and acceptably high level of technical competence. This attainment is particularly feasible through the establishment of a correct foundation imparted by the instructor, particularly at the inception of instrumental education. Specifically within the context of pianists, the classical piano repertoire is characterized by an extensive body of technically and musically demanding compositions. Given the intricate nature of these compositions and their propensity for considerable length, pianists are required to maintain a robust physical condition. Consequently, achieving a commendable level of technical proficiency necessitates a protracted and dedicated training regimen. It is noteworthy that this endeavor mandates not solely extended practice hours, but also the implementation of a suitable approach and directed guidance. Recognizing the potential variability in comprehension style and pace among individuals, instructors must possess a repertoire of distinct pedagogical approaches and methodologies. Moreover, while a natural inclination and innate aptitude towards an instrument undoubtedly bestow a substantial advantage, scientific investigations have evidenced that talent in isolation is inadequate to attain the status of a proficient pianist or musician. Hence, in conjunction with the student's perseverance and patience, the role of the instructor in facilitating the precise assimilation of technical acumen and musical veracity is of paramount significance. Therefore, it is evident that the didactic influence of the instructor assumes a significant role in the meticulous embedding of technique and musical authenticity, in tandem with the student's diligent enthusiasm and endurance. This study has been conducted with the aim of emphasizing the significance of the integration of technical proficiency and musicality on the journey from amateurism to professionalism, and to raise awareness among pianists. The recommendations put forth in this study are geared towards enhancing individualized technical requirements, which can vary from person to person, ultimately leading to an enhancement of musicality in performance.

GİRİŞ

Bir faaliyeti veya işi yapmak için belirlenen yöntemler, prosedürler veya bedensel becerilerin tanımı olarak “teknik” terimi kullanılmaktadır. “*Technique* sözcüğü Yunanca’daki *tekhnikos* sözcüğünden Fransızca’ya geçmiştir, bu sözcük de *tekhne* sözcüğünden gelir ki anlamı sanattır” (Şen, 1999: 21). Birçok alanda kullanılan *teknik* terimine piyanistler özelinde bakıldığında; başta parmak, bilek ve kol olmak üzere bedensel beceri kapsamında değerlendirilmektedir. Enstrüman çalmayı doğru öğrenmek ve ustalık (virtüöz) seviyesine ulaşmak yüksek teknik ve müzikal farkındalığın sonucudur ve bu farkındalığın oluşması çok büyük bir oranda eğitmenin sayesinde. “Pressler bir parçayı öğrenme sürecinin her aşamasında, doğru müzikal ifade için önerilerde bulunur ve sürekli olarak öğrencilerin müziği renkli bir şekilde icra etme şanslarına olan farkındalıklarını artırmaya çalışır” (Brown, 2009: 91).

Bir piyanistin teknik ustalığı, müzikal ifadelerini ve duygularını kesintiye uğramadan dinleyiciye aktarmada büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda teknik ve müzikalite birbirinden ayrı düşünülemez bir bütündür. İyi tekniğe sahip bir piyanist icra ettiği eserdeki pasajları kontrollü ve hassasiyetle çalabilmektedir. Bu sayede hissettiği duyguyu, esere eklemek istediği dokunuşları, karakteri ve nüansları etkili bir şekilde iletebilir. Nasıl ki doğru dilbilgisi ile öğrenilmiş bir dili konuşan bir kişi kendini rahat ve kolay ifade edebiliyorsa, aynı şekilde doğru teknikle çalan bir piyanist müziği kolay ifade eder. Seymour Fink, “Teknik dil gibidir, bir kez sizin parçanız olduğunda bilinçli olarak dikkat etmeye gerek duymadan konuşursunuz. Usta piyanistlerde teknik bilinçaltına yerleşmiştir. Önce bir yolu ve sonra diğerini deneyerek; en derin, en içgüdüsel duygularını müziğe yönlendirirler ve belirli bir ton rengi veya ifade inceliği arayışında bulunurlar” (1992: 11) diyerek tekniğin önemine bu sözlerle dikkat çekmektedir.

Müzikal ifade özgürlüğünün oluşabilmesi için teknik becerinin olabildiğince üst noktaya taşınması vazgeçilmezdir. Kısaca teknik, müziğe hizmet etmektedir. Öte yandan teknik becerinin güçlendirilmesi kadar bir piyanistin müzikal olarak da kendini geliştirmesi oldukça önemlidir. Teknik beceriler piyanistin müziği içselleştirip daha iyi hissetmesine ve ifade etmesine yardımcı olur. Ancak iyi bir müzikalite iyi bir teknikle birleştiğinde gerçek bir sanat performansı ortaya çıkmaktadır. “Kusurlu teknik kusurlu müzik ile sonuçlanır, bu yüzdendir ki teknik ile müziği birbirinden ayıramayız” (Sandor, 1981: 3).

YÖNTEM

Derleme türündeki bu makale piyanistler için teknik anlamda önem arz eden pozisyonel sorunları ele almaktadır. Bu sorunların belirlenmesi ve çözümü ile ilgili verilere ulaşmak için literatüre ait bilimsel ve sanatsal anlamda güvenilir kaynaklar referans alınmış, araştırmacının eğitmen olarak gerçekleştirdiği öğrenci derslerinden edinilen izlenimler ve kendi öğrencilik süreci bir bütün halinde değerlendirilerek çözüm önerilerine dönüştürülmüştür.

BULGULAR VE YORUM

Bu çalışmada, söz konusu teknik unsurlar incelenirken başta piyano seviyesi fark etmeksizin her seviyeden piyanisti ilgilendirebilecek genel teknik sorunlar ele alınmıştır. Bu teknik sorunlar piyanoyu kasılmadan rahat çalabilmek için gerekli olan teknik yetkinlik, teknik kazanımların yanında müzikalitenin güçlendirilmesi; müzikalitenin kişiye özgürlüğünün korunması üzerinedir. Konservatuvarlar, Güzel Sanatlar Fakülteleri ve Müzik Eğitimi Ana Bilim Dalları gibi müzik sanatını profesyonel anlamda ele alan bölümlerdeki genel müfredat, egzersiz kitapları, küçük ve büyük ölçekli eserler incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda;

Özellikle enstrümana yeni başlayan kişilerin sabırsız davranması sonucu oluşabilecek teknik hasarların önlenmesi, piyanistler için vazgeçilmez olan kol ağırlığı, bilek esnekliği ve parmak

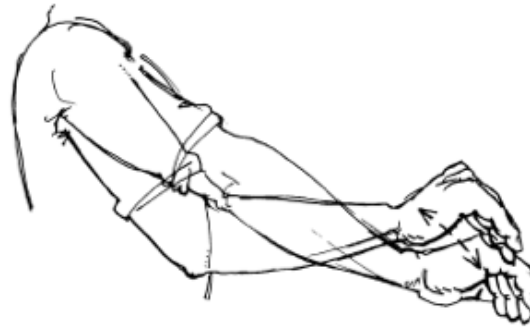
artikülasyonu gerekliliğinin değişmezliği, fiziksel sağlığı koruyarak mesleki hayatın devamlılığını korumak için postürel doğruların üzerinden ısrarla geçilmesi gerektiği belirlenmiştir. Ayrıca sadece piyano değil enstrüman çalmanın fiziksel olmanın dışında zihinsel de bir süreç olduğunun bilinmesi ve çalışma öncesi hazırlıkların çift taraflı yapılmasının çalışmadan en iyi derecede verim almak için önemli olduğu görülmüştür.

Piyano Tekniğinde Pozisyon ve Kol Ağırılığı

Enstrüman olarak piyanonun gelişimi sonucu günümüz modern piyanolarında daha renkli ve çeşitli tınlar elde etme olanağı mevcuttur. Aynı zamanda teknolojinin sağladığı imkanlar doğrultusunda iyi icracıların performanslarını dinleme, notalara ve yazılı kaynaklara ulaşma şansı da artmıştır. Bunun sonucu olarak piyanistik anlamda teknik gelişim ve müzikte mükemmeliyetçilik her geçen gün ilerlemektedir ve ilerlemelidir. Bir piyanistin mesleki hayatı en başta atılacak sağlam bir teknik temelin üzerine inşa edilmektedir. Tıpkı bir bebeğin doğumundan itibaren sırayla emeklemesi, yürümesi ve koşmasına kadar geçirdiği evreler gibi, eğitimin en başındaki riskli ve önemli olan bu süreçte hassas olunması gerekmektedir. Bir enstrümanı profesyonel seviyede çalmak ve yaşam boyu sürdürebilmek için özellikle iskelet ve kas deformasyonunun önlenmesi gerekmektedir. Bu da eğitimin başlangıcında doğru bir oturuş, el ve kol pozisyonunun öğretilmesi ile mümkün olmaktadır. Piyano öğretmenlerinin öğrencinin postürel doğruları benimsemesi konusunda ısrarcı olmaları, rahat ve esnek bir tenik anlayış oturana kadar öğrenciye kapasitesinin üstündeki eserleri (etüt, egzersiz ya da herhangi zorlayıcı olabilecek müzikal yapıt) çalıştırmaması gerekmektedir.

Pozisyonla ilgili dikkat edilmesi gereken unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

- Dik bir oturuş ve bel kısmında içe doğru bir boşluk olmasına dikkat etmek.
- Tırnaklar piyanonun tuşe kapağına bakacak şekilde parmaklardaki uç ve orta eklemleri içe veya dışa doğru kıvrımadan doğal pozisyonunu korumak.
- Elin tarak kısmı ile parmakların birleştiği noktadaki eklemlerin kubbeye benzer bir şekilde çökmeden durmasını sağlamak ve eli beşinci parmağa doğru yatırmamak.
- Bileklerin çok aşağıda veya yukarıda olmamasına dikkat etmek.
- Dirseklerin vücuda yapışık olmamasına, gevşek ve hareket edebilir olmasına dikkat etmek.
- Omuzların sanki askıya asılmış bir gömlek gibi rahat ve doğal bir görünümü olmasını sağlamak.

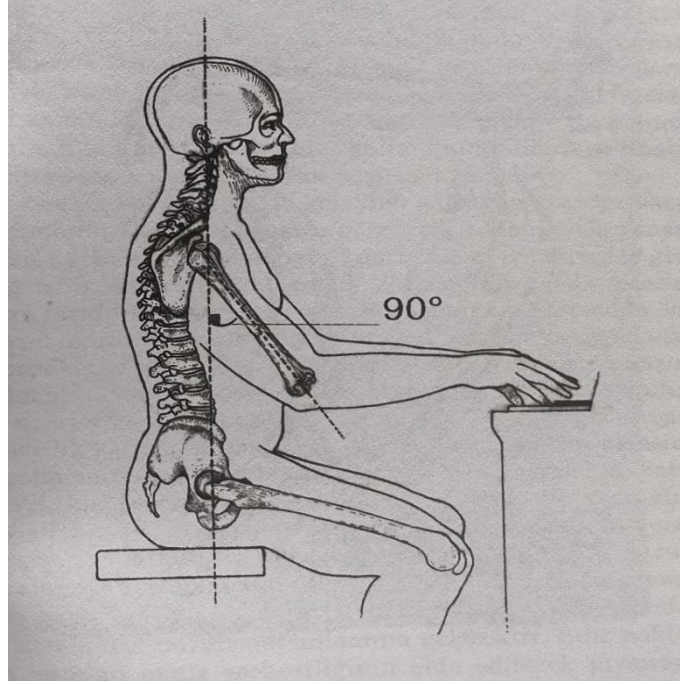

Şekil 1. Kol, bilek ve el hareketinin tuş ile temasının oluşumu

Kaynak: Fink, 1992: 32

Bunlarla birlikte özellikle başlangıç seviyesinde taburenin yükseklik ayarı da oldukça önemlidir. Kolun alt kısmını tuşe ile hizalayacak şekilde yükseklik ayarının yapılması gerekir. Bazı büyük piyanistler çok alçak veya yüksek tabure ayarı ile çalmaktadırlar fakat özellikle başlangıçta bu hususa dikkat etmek önemlidir. Ernest Hutcheson, "Klavyeyi ortalayarak, tabureyi piyanoya çok

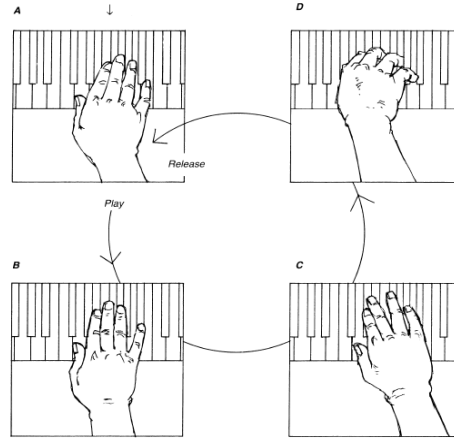
- yaklaştırmadan hafif ucuna doğru ve dirsekleri tuşe ile hizalayacak bir yükseklikte oturun.
- Kambur olmadan vücudun üst kısmı hafifçe piyanoya doğru eğilebilir fakat omuzlar içe doğru bükülmemelidir. Çalarken yüz ifadesi yapmayın.
 - Çalışırken parmaklarınızın pozisyonunu kontrol edin.
 - Çaldığınız her notayı dinleyin ve çıkan sesin iyi olup olmadığını değerlendirin.
 - Sadece mekanik olarak tekrarlamak yerine çaldığınız her şeyi müzikal anlamda geliştirmeye çalışın.
 - Egzersiz öğrenene kadar yavaş ve ayrı ellerle çalışın" (1907: 4) tavsiyelerinde bulunmuştur.

Şekil 2. Oturma pozisyonu

Kaynak: Şen, 1999: 71

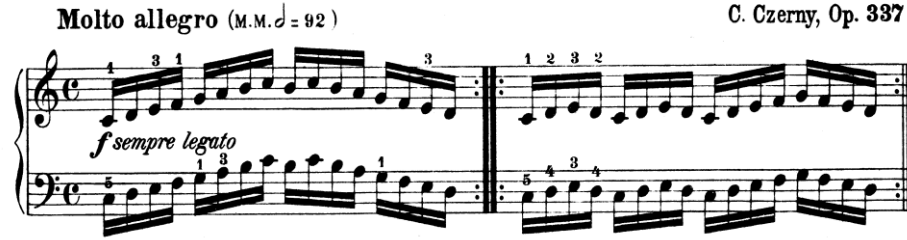
Ellerin yürürken organik olarak hafif kıvrık bir pozisyonu vardır; yani parmaklar hafifçe içe doğru kıvrıldığı için bu duruş kasları yormaz. Parmakları tamamen düz tutmaya çalışmak veya yumruk şeklinde fazladan kıvrırmak kasları yoracaktır. Bu nedenle öğrencinin bunu kavraması için ara ara piyanonun başından kalkıp rahat bir şekilde kollarını sarkıtarak yürümesi ve daha sonra bu pozisyonu piyano üzerinde denemesi faydalı bir yöntem olacaktır. Chopin'in buluşu olan ve daha sonra birçok pedagoğ tarafından da kabul gören klavye pozisyonu ile doğru el duruşu öğretilebilir. "Klavye simetrisinin esas alınması, Neuhaus'un da doğal bulduğu pozisyon olan Mİ-FA#-SOL#-LA#-Sİ# Chopin'den günümüze kadar gelmiştir" (Şen, 1999: 49). Şekil 2'de görülen bilek rahatlığı çalışmasının yapılması mutlaka tavsiye edilir. Özellikle yavaş bir tempoda tuşa bastıktan sonra bileğin soldan sağa doğru küçük bir yuvarlak çizmesi bileğin gevşekliğini sağlayacaktır. Bu çalışma iki elde de parmakları belirttiğimiz doğal pozisyon olan Mİ-FA#-SOL#-LA#-Sİ# seslerine yerleştirerek sırayla tüm parmaklarda uygulanabilir. "Doğru parmak pozisyonu, *legato* ve *legatissimo* tekniği elde etmek için büyük öneme sahiptir" (Giesecking ve Leimer, 1972: 34).

Şekil 3. Bilek ve parmak hareketlerinin doğal döngüsünün tasviri

Kaynak: Fink, 1992: 79

Kişide teknik rahatlık kol ağırlığının tuşeye aktarımıyla önemli ölçüde sağlanır. “Yirminci yüzyılın başlarında kitaplar yazan tüm pedagoglar arasında, muhtemelen İngilizce konuşan dünya için Tobias Matthay en iyi tanınan isimdir. Detaylı bir şekilde piyano pedagojisinin tarihini incelememiş olanlar bile genellikle onun adını bilir ve döneminin birkaç popüler kavramıyla ilişkilendirir: rahatlama, bilek rotasyonu ve kol ağırlığının kullanımı. (Uszler, Gordon ve Smith, 2000: 301). Tıpkı yürürken vücudumuzun tüm ağırlığın yer çekimiyle ayaklarda toplanması gibi; kol ağırlığının da piyano tuşesine aktarılması gerekir. Piyanist Walter Gieseking bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Sadece gevşek bir kol sayesinde beyinden gelen müzikal düşünce ve isteklerin kısıtlama olmaksızın parmaklar aracılığı ile özgürleştiğini gördüm” (Gieseking ve Leimer, 1972: 31). Kolların bir insan vücudu, ellerin ise ayak olduğunu düşünerek; tuşların üzerinde yürüdüğümüzü hayal edebiliriz. “Amacım günlük hayatta parmaklarımızı, ellerimizi, kollarımızı veya vücudumuzu nasıl kullandığımızı hatırlatarak, piyano tekniğinin zaten bildiğimiz bir şey olduğunu vurgulamaktır” (Thompson, 2018: 49). Bunu öğrenciye anlatmanın ve hissettirmenin çeşitli yolları vardır. Örneğin öğrenci teknik olarak rahat çalabileceği bir pasajı çalarken bileğin alt kısmından kolu kaldırıp tekrar bırakmak bu esnekliği ve ağırlığı kontrol etmenin en basit yollarından birisidir. Eğer öğrenci çalarken beklemediği bir anda bileğinin alt kısmından kaldırdığımızda kolu rahat bir şekilde kendiliğinden kalkmıyor ve buna karşı ters kuvvet gösteriyorsa; baskı uyguluyor ve katılaşmış bir kol ile çalışıyor demektir. Öte yandan kol tam tersine kolayca ve hafif bir hisle kalkıp kendiliğinden tuşların üzerine düşmüyorsa yani yukarıda kalıyorsa; bu kez ağırlığı omuzlarda tutuyor ve tuşlara ağırlık aktarımı yapamıyor demektir. Kolu bileklerden kaldırıp bıraktığımızda istemsiz bir şekilde kontrol dışı tekrar tuşlara kendiliğinden düşmesi gerekir. Kol ağırlığının doğru anlaşılması ve öğretilmesi sayesinde nispeten daha güçsüz olan parmaklar bile aynı kalitede ses çıkarabilecektir. Örneğin besteci ve piyanist Schumann’ın 4. parmağını güçlendirmek için bir aparat kullandığı ve bunun sonucu olarak sakatlandığı bilinmektedir. “Liszt gibi virtüözler daha önceki piyanistlere kıyasla ellerin ve kolların serbest olmasıyla beraber kol ağırlığı kullanarak daha fazla güçle ve daha rahat bir teknikle piyano çalışıyorlardı” (Pike, 2017: 148). Şekildeki basitlikte bir çalışma ile bunun kontrolü yapılabilir.

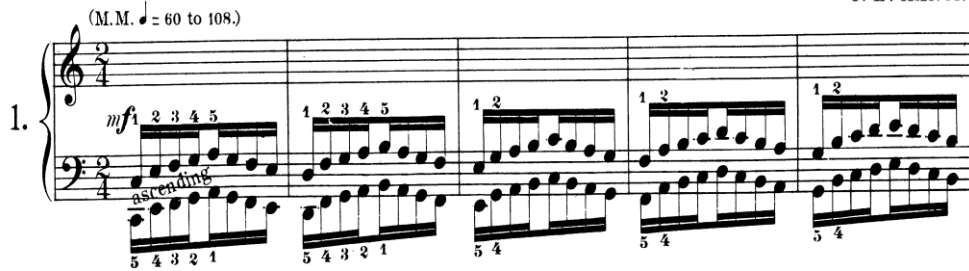
Şekil 4. Carl Czerny, Etüd-Op. 337, No.1

Kaynak: Czerny, 1931: 3

2010-2012 yılları arasında Conservatorium van Amsterdam'da öğrenimim sırasında piyanist Prof. David Kuyken ile gerçekleştirilen bir derste kendisinin bu konuyla ilgili şu şekilde bir örnekleme olmuştur: "Kollar haşlanmış bir spagetti makarnası gibi esnek, parmak uçları bir çekiç kadar sağlam olmalıdır" (D. Kuyken, kişisel görüşme, Kasım, 2010). Kendisinin vermiş olduğu bu örnek doğru hissiyatın anlaşılmasında kolaylaştırıcı olabilir.

Enstrümanda ustalaşmak için özellikle teknik geliştirici etütlerin sürekli tekrarlanması gerekir ve sonucunda bunların içerdiği teknik hareketlerin artık bir refleks haline dönüşmesi durumu, enstrüman üzerindeki hakimiyeti sağlayacaktır. Tabii ki bunları bilinçli bir şekilde nasıl ve teknik anlamda neye hizmet ettiğini bilerek çalışmak gerekir. Aksi halde bilinçsiz olarak hatalı bir teknikle yapılacak çalışmalar sakatlanmalara yol açacaktır. Bu noktada öğretmenin yönlendirmesi ve takibi son derece gerekli ve önemlidir. Her iki elin ve parmakların aynı dengede ve aynı kuvvete sahip olması gerekmektedir. Sağ-sol el koordinasyonu, acelitesi (hızı) ve senkronu bakımından Hanon'un The Virtuoso-Pianist adlı teknik kitabı çok faydalıdır.

C. L. HANON.

Şekil 5. Hanon Etüd No.1

Kaynak: Hanon, 1928: 3

Eserler; gam, oktav, tiers, akor, arpej tril, tremolo, kırık akor, kırık arpej vb. gibi teknik unsurların birleşmesinden meydana gelmektedir. Dolayısıyla bu teknik unsurların düzenli ve doğru bir şekilde çalışılması sayesinde eser içinde karşılaşılabilecek her türlü teknik zorluk için hazırlıklı olunacaktır. Enstrümana hakimiyet, acelite ve teknik yeterlik için günlük ve düzenli tekrarlanması kasların yumuşayarak aynı hareketleri tekrarlayabilir hale gelmesine katkı sağlayacaktır. Omuzdan parmaklara kadar toplam dört adet çalma tekniği bulunmaktadır. Bunlar; tüm kol, ön kol, bilek ve parmak teknikleri olarak sıralanabilir. Çalınacak olan pasajın yapısına göre bu teknikler değişkenlik gösterir. Beethoven'ın öğrencisi olan Czerny'nin karşılaşılabilecek tüm teknikler üzerine yazdığı çeşitli etütleri bulunmaktadır. "Onun etütleri temel piyano öğretim materyali olarak kabul edilir ve bilek hareketinin özgürlüğünü vurgularken parmak becerilerinin gelişimini güçlendirmeye odaklanır, ayrıca müzik duygusu ve etkisinin daha derinlemesine incelenmesine katkı sağlar" (Xin, 2018: 782). Eser üzerindeki teknik hareketlerin saptanması ve buna göre çalışılması, hareketlerin kas hafızasına doğru ezberletilmesi sağlanmalıdır. Örneğin güçlü akorların olduğu

bir pasajı çalarken omuzlardan itibaren tüm kol kullanılarak çalınır.

Şekil 6. Tchaikovsky Piyano Konçertosu No.1

Kaynak: Tchaikovsky, 1890: 2

Dirsekten itibaren ön kolu kullanarak çalınacak pasaj örneği olarak oldukça sık çalınan ve bilinen Beethoven'ın pathetique sonatını örnek verebiliriz.

Şekil 7. Beethoven Pathetique Sonat

Kaynak: Beethoven, 2016: 147

Bilek kullanarak çalınacak pasaj örneğine yine Beethoven'ın piyano sonatlarından Op.2 No.3 dördüncü bölümünün başlangıç pasajları gösterilebilir.

Şekil 8. Beethoven Piyano Sonatı Op.2 No.3 "allegro assai"

Kaynak: Beethoven, 2016: 62

Parmak tekniği ile çalınacak pasaj örneğine olarak Schubert'in 2 numaralı Impromptu'sü verilebilir. Sanki tuşları kaşır gibi bir hissiyatı hayal ederek çalmak kolaylaştırıcı olabilir.

Şekil 9. Schubert 2 numaralı Impromptu

Kaynak: Schubert, 1888: 7

Sonorite ve Müzikalite

Teknik anlamda motor becerileriyle birlikte duyuşsal yönden de gelişimin sağlanması ve farkındalığın yaratılması gerekir. Sonorite tam olarak bir sesin niteliğini, kalitesini veya tınısını ifade eder. En başta eserin bestelendiği dönem özelliklerini iyi bilmek ve bestecinin isteklerini anlamak oldukça önemlidir. “En saygın ve ünlü müzisyenler yorumlarında doğruluğa son derece dikkat eder ve bestecinin isteklerine aykırı olan her şeyi reddeder. Bir bestenin mutlak doğru icrası, gerçekten mükemmel bir yorumun inşa edilebileceği tek temeldir” (Giesecking ve Leimer, 1972: 65). “Ünlü Viyolonselist Pablo Casals’a bir konserinden sonra hayranlarından biri heyecanla sorar: Usta ne çaldınız ama! Cevap kısaca: -Ne yazıyorsa onu- olur” (Şen, 1999: 103). Bu örnekler ışığında öncelikle her zaman bestecinin eserde ne istediğini anlamamız gerektiği gerçeği değişmezdir. Nota üzerindeki müzikal unsurların belirlenmesi ve daha sonrasında notanın ötesine geçerek icracının eserle duyuşsal bir bağ kurması yani kişiselleştirmesi, performansın eşsiz ve etkileyici olmasına olanak sağlayacaktır. “Bir eser tanındıktan sonra nasıl çalışılır sorusuna ise NE HİSSEDİYORUM? NE İŞİTİYORUM? (NE DUYUYORUM) sorusuyla yanıt verilir” (Deschausees 1982: 76; Aktaran Şen 1999: 91). Bunun için piyanistin adeta eser üzerinde bir ressam gibi kendine özgü tonlama ve renk çalışması yapması gerekir. Piyanodan çıkarılmak istenen sesin önce zihinde duyulması yani hayal edilmesi ve daha sonra çalınması doğru bir yaklaşım olacaktır. “Bir notayı çalmadan önce nasıl bir ses elde edilmesi gerektiğini kafada tasarlamak, içsel dinlemeyle ilgili, değişik sonoriteler elde etmede bizi yaratıcılığa doğru götüren yararlı bir çalışmadır” (Şen, 1999: 105). “Doğru piyano çalmak, önceden tasarlanmış bir müzikal fikrin doğrudan ifadesi, zihinde zaten duyulan tonların yeniden üretilmesi olmalıdır” (Weyman, 1918: 168).

Zorlu pasajların içinde bazen gizlenmiş veya bazen açık bir şekilde görülen müzikal unsurlar vardır ve bunların belirlenmesiyle beraber zor pasajları çalmak daha kolay hale gelecektir. Piyanoda tek bir notaya basıp ses çıkarmak oldukça kolayken pasajlar karmaşıklaştığında, yani akor, oktav vb. gibi teknik zorluklar devreye girdiğinde giderek zorlaşmaktadır ve bazen müzik yorucu ve dinlenemez bir hal almaktadır. Bu yüzden piyanistin kendini bir başkası çalıyor gibi dinleyerek çalması ve kulak süzgecinden geçirmesi müzikal katmanların doğru belirlenmesini sağlayacak ve ortaya çıkan müziği dinlenebilir kılacaktır. Öte yandan özellikle nüans yelpazesinin olabildiğince geniş bir aralıkta olmasını sağlamak etkiyi güçlendirecektir. “Öğrencileri, çaldıkları müziğe eşlik eden duygular ve hikayeler konusunda hayal güçlerini kullanmaya teşvik etmek oldukça önemlidir. Bu yaklaşım, müzikte ifadeyi yansıtabilmelerine yardımcı olur. Zihindeki resimler, yüksek sesli şiddetli bir fırtına ya da nazik bir yağmur gibi olabilir. Duyguşsal ilişkilendirmeler, öfke patlamaları gibi yoğun öfke ya da yumuşak bir sevgi gibi olabilir. Sadece piyano kelimesinin sessiz, forte kelimesinin yüksek sesli anlamına geldiğini öğretmek yerine, öğrencilere dinamik işaretlerin bu ilişkilendirmelerle duyarlı olmayı öğretmek çok daha anlamlı olacaktır” (Coats, 2016: 41). Örneğin tek sesli güzel ve kolay çalınabilir bir ezgiyi bir şarkıcının söylediğini hayal ederek çalmak veya iyi bir şan performansından güzel bir cümleyi (frazı) piyano üzerinde taklit etmeye çalışmak etkili bir yöntemdir. Bu bağlamda yüksek bir müzikal ifade için piyanoya şancı gibi şarkı söyletme tabirini kullanmak yanlış olmayacaktır. Piyanist Alfred Brendel bir söyleşisinde şu ifadeye yer vermişti: “Piyano için yazılmış olan eserlerin birçoğunun içinde gizli kalmış olanakları gerçekleştirirken, ben yerli yerine oturmuş müzikal fikirler olarak orkestra, oda müziği, insan sesi gibi görüyorum” (Brendel 1994: 264; Aktaran Şen 1999: 105).

Kulağa batmayan dolgun ve kaliteli bir ton elde edebilmek için parmakların tuşeye olabildiğince yakın olması ve adeta tuşun içine gömülmüş gibi çalması gerekmektedir. Her türlü ekstra hareketten ve doğal olmayan yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Tuşa atak yaparak veya vurarak kalitesiz, dik ve batıcı bir ses ortaya çıkar. Bunun yerine sanki tuşun üzerine yapışmış bir lekeyi parmağımızın ucuyla çıkarmaya çalıştığımızı hayal ederek daha yatay ve yuvarlak bir ses elde etmeye çalışmak gerekir. “Kararlı bir şekilde çalmayı amaçladığımızda, gereksiz tüm hareketlerden kaçınma mutlaka gereklidir. Herhangi bir huzursuzluk o anda çalınan notayı değil aynı zamanda takip edecek notaların kalitesini de bozacaktır” (Giesecking ve Leimer, 1972: 20).

Legato (bağlı) çalabilmek için çok yavaş ve kontrollü bir şekilde sesler arasındaki geçişi iyi dinlemek ve sesleri birbirine aralarında boşluk olmadan bağlamak gerekir fakat seslerin karışmasına yani yapışmasına izin verilmemelidir. Başka şekilde örnekleme gerekirse; birinci parmağa basıp henüz ses uzarken ikinci parmağa yüzde yirmi oranında bastıktan sonra birinci parmağın çalmayı bırakması sağlanmalıdır. Bir zaman sonra kaslar bu hareketi öğrenerek refleksi dönüştürecekler ve bu sayede sesler arasında yumuşak bir geçiş sağlanacaktır. Sonuç olarak hem ses aralarında boşluk olmaması hem de karışmaması için iyi dinlemek ve doğru dengeyi bulmak gerekir.

Piyanoda doğru ve kaliteli bir ses üretebilmek için piyanonun iç çalışma prensiplerini yani enstrümanın fiziki özelliklerini de iyi tanımak gerekir. Soldan sağa doğru kalın ve uzun tellerden başlayıp, ince ve kısa tellere doğru ilerlemesi sebebiyle eller arasındaki denge (balans) kaliteli ses edebilmek için büyük önem taşımaktadır. Örneğin aynı kuvvetle ve ağırlık ile unison olarak bir ses veya akor çalındığında ister istemez tellerin daha güçlü olması nedeniyle sol el daha baskın bir şekilde duyulur. Usta bir piyanisti belli eden en belirgin unsurlardan birisi de iki el arasındaki balanstır. Dolayısıyla ağırlık dağılımını buna göre yapmak gerekir fakat bazen özellikle bilinçli olarak sol elin duyulması gereken durumlarda çalınan pasajın yapısına göre değişebilmektedir. Bunun için öğrenciye önce sol elde basit bir akor çaldırıp daha sonra aynı akoru sağ el ile bir veya iki oktav yukarıdan çalması istenebilir. İkinci aşamada birlikte çalmasını isteyip iki el arasındaki ses dengesini sağlamanın gerekliliği anlatılmalıdır. Bu farkındalığın oluşması öğrencinin duyumunda yeni bir boyut oluşturacaktır. “Tuşeye dokunmanın ton kalitesi üzerindeki etkisi hakkında çok az müzisyen kitap ya da daha yüksek teknik bilimsel makaleleri araştırır ancak bu konudaki yazılı kaynaklar arttırılmalıdır” (Turner, 1939: 174).

Grup Dersinin Önemi

Piyanistin kendi yorumunu güçlendirmesi adına başka iyi müzisyenleri dinlemesi ve kendi performansı için geri bildirim alması çok geliştiricidir. Bu noktada grup dersinin önemi dikkat çekmektedir. Grup dersinden kasıt öğretmen kontrolünde tüm öğrencilerin bulunduğu ve herkesin birbirine çaldığı, dinlediği ve yorum yaptığı aslında bir anlamda küçük interaktif bir konser ortamıdır. Dünyaca ünlü birçok piyano pedagogunun kendi sınıfındaki öğrencileri arasında uyguladığı bu yöntem sayesinde birbirinden farklı seviyede yetenek ve becerilere sahip öğrencilerin oluşturduğu dinamik bir ortam oluşur ve her öğrenci bir diğerinden bir şeyler öğrenmeye hazırdır. Piyano eğitiminin her evresinde olması gereken farklı repertuarların sergilendiği bu ortamda aynı anda birçok eser hakkında fikir sahibi olma fırsatı doğar. Dolayısıyla öğrenci daha önce grup dersinde dinleyerek tecrübe ettiği bir eseri çalışacağı zaman birçok avantaja sahip olacaktır. Özellikle daha üst seviyedeki öğrencileri dinleyenler açısından bakıldığında kendilerine hedef belirlemeleri ve bu sayede motivasyonlarının artması oldukça muhtemeldir. Bunun sonucu olarak rekabet duygusu ile seviyenin ilerlemesi son derece hızlanır. “Gerçekten de belirli gerekli koşullar yerine getirildiğinde, grup ortamı; bireysel, birebir formatta elde edilebileceklerden daha üstün öğrenme fırsatları üretme potansiyeline sahiptir” (Fisher, 2010: 8).

Öğretmen ile yapılan birebir derste veya yalnız çalışma esnasında ortaya çıkmayan bir takım hatalar bu ortamda kendini gösterebilir. Örneğin çalarken kontrolün kaybedilmesi, genelde aşırı hızlanma şeklinde ortaya çıkan tempo problemleri, ezber hataları, konsantrasyon bozukluğu ve kendini dinlemede, duyumda yaşanan sıkıntı bunların başlıcalarıdır. Düzenli olarak yapılacak bu derslerde öğrenci zamanla bu olası problemlerle başa çıkmayı, hatalara karşı anlık çözüm üretmeyi ve kamufle etmeyi öğrenmeye başlayacaktır. Çünkü yalnızken hataya karşı özgürlük alanı geniştir, öğretmen ile ders yaparken bu alan biraz daha daralır fakat bir topluluğa çalarken neredeyse yoktur. Bunun yarattığı baskıyı her öğrenci farklı şekilde yönetir. Buna daha genel geçer bir örnek vermek gerekirse; her gün trafikte araba kullanan birisi ile yılda birkaç kez kullananın arasındaki stres yönetimi ve anlık tepkileri arasındaki farklar gösterilebilir. Aslında üzerine birçok araştırma yapılmış olan performans kaygısı problemini çözmenin belki de en etkili olabilecek yollarından birisi olarak küçük yaşlardan itibaren düzenli olarak yapılacak bu dersin önemi oldukça büyüktür. “Performans kaygısı amatör ya da profesyonel fark etmesizin müzisyenler arasında sıklıkla karşılaşılan problemlerdendir” (Parncutt ve McPherson, 2002: 47).

Grup dersinde öğrenciler eleştirel bir kulakla dinlemeyi ve aynı zamanda öğretmenliği de öğrenmeye başlarlar. Doğal olarak performanslarının başkaları tarafından eleştirilmesine açık olurlar. Birbirlerinin problemlerine ortak olma ve çözüm arayışı ile fark etmeden kendilerinde olabilecek bazı problemleri de çözmeye başlarlar. Aynı zamanda günümüz teknolojisinin en büyük imkanlarından birisi olarak performansı kayıt altına alarak eleştirel bir kulakla dinlemek ve iyi piyanistlerin performans kayıtları ile kıyaslamak çok etkili bir yöntemdir. Bu sayede ton, tını, teknik veya müzikal problemlere kadar her detay daha net analiz edilebilir. Zira bu konu üzerinde durulan ve çalışılan bir konudur.

SONUÇ

Çalışmanın sonucunda daha önce de belirtildiği gibi; iyi müzik, iyi teknikle mümkündür söylemini hatırlatmak yerinde olacaktır. Piyanoda oturuş, kol ve el pozisyonlarının doğru öğretilmesinin ileride karşılaşılabilecek sakatlanmaların veya performans problemlerinin önüne geçtiği görülmüştür. Rahat ve esnek eklemeler ile çalma hissini ve farkındalığın oluşması adına, özellikle başlangıç döneminde çalıştırılacak etüd ve/veya eser seçiminin doğru yapılması ve öğrenciyi zorlamamasına dikkat edilmesinin önemi dikkat çekmektedir. Kol ağırlığı ile tuşlara temas etmenin piyanodan çıkan seslerde ton kalitesi sağladığı ve *legato* çalmayı kolaylaştırdığı görülmüştür. Grup dersi, konser vb. gibi ortamlarda düzenli ve sık bir şekilde topluluk önünde çalmanın öğrencilerdeki teknik ve müzikal kazanımları perçinlediği, eleştirel bir kulakla başkalarını dinlerken doğrudan veya dolaylı olarak kendi problemlerine çözüm getirebilecekleri düşünülmektedir. Dolayısıyla mutlaka bu interaktif ders ortamının sağlanması gereğinin sonucuna varılmıştır. Bütüncül bir yaklaşım ile teknik unsurlarla beraber çalışılacak eserin müzikal anlamda karakter analizini yapmak, hikayesini araştırmak ve düşünsel olarak kişisel özelliklerle bunları harmanlamak ve aynı zamanda tınısal olarak da farklı renkler elde etmeye çalışmak; eşsiz bir performansın ortaya çıkması adına önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda öğrencide teknik gelişimin yanı sıra müzikal olarak da yüksek bir farkındalık yaratmanın mecburiyeti çalışmanın sonucunda anlaşılmıştır. Öğrenciye istek, sabır, arayış, sorgulama, dinleme ve dinletme gibi özelliklerin kazandırılmasının; iyi bir piyanist olma yolundaki en önemli unsurlar olduğu; bunun yanı sıra “başkasını dinler gibi çalmak” felsefesiyle çalmaya çalışmanın müzikte doğruyu ve iyiyi bulma konusunda çok iyi bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

<i>“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.

Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Beethoven, L. V. (2016). *Klaversonaten Band 1*. Munich: G. Henle Verlag.
- Brown, W. (2009). *Menahem Pressler (Artistry in Piano Teaching)*, U.S.A.: Indiana University Press.
- Coats, S. (2006). *Thinking as You Play (Teaching Piano in Individual and Group Lessons)*. U.S.A.: Indiana University Press.
- Czerny, C. (1931). No. 2411. *Czerny The School of Velocity Opus. 337*. Germany: Edition Peters.
- Fink, S. (1992). *Mastering Piano Technique: A Guide for Students, Teachers and Performers*. U.S.A.: Amadeus Press.
- Fisher, C. (2010). *Teaching Piano in Groups*. New York: Oxford University Press.
- Gieseking, W. & Leimer, K. (1972). *Piano Technique*. New York: Dover Publications.
- Hanon, C. L. (1861). *The Virtuoso-Pianist*. New York: G. Schirmer.
- Hutcheson, E. (1907). *The Elements of Piano Technique*. U.S.A.: G. Fred Kranz Music Company.
- Parncutt, R. & McPherson, G. E. (2002). *The Science & Psychology of Music Performance: Creative Strategies for Teaching and Learning*. Oxford: Oxford University Press.
- Pike, P. D. (2017). *Dynamic Group-Piano Teaching*. New York: Taylor & Francis.
- Sandor, G. (1981). *On Piano Playing: Motion, Sound and Expression*. New York: Schirmer Books.
- Schubert, F. (1888). *4 Impromptus D. 899*. Leipzig: Breitkopf & Hartel.
- Şen, S. B. (1999). *Piyano Tekniğinin Biyomekanik Temeli. Piyano Çalmadan Doğan Rahatsızlıkları Önlemenin Yolu*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Tchaikowsky, P. (1890). *Concerto pour Piano Op.23*. Moscow: P. Jurgenson.
- Thompson, M. B. (2018). *Fundamentals of Piano Pedagogy Fuelling Authentic Student Musicians from the Beginning*. Switzerland: SpringerBriefs in Education.
- Turner, E. O. (1939). Touch and Tone-Quality: The Pianist's Illusion. *The Musical Times*, 80(1153), 173-176.
- Uszler, M., Gordon, S. & Smith, S. M. (2000). *The Well-Tempered Keyboard Teacher*. U.S.A.: Schirmer Books.
- Weyman, W. (1918). The Science of Pianoforte Technique. *The Musical Quarterly*, 4(2), 168-173.
- Xin, A. (2018). Analysis of the Practical Value of Czerny Piano Etudes. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 0(205), 782-783.

Using the Brain-Based Learning Approach in Religious Education*

Asst. Prof. Dr. Hacı Mustafa Kiriş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1731-7325>

Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences,
Sivas – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 16.08.2023

Accepted: 19.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Religious Education

Brain Based Learning

Memory

Learning Process

Meaningful Learning

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71819>

Abstract

The place where learning takes place is in the brain. How does the learning process take place in the brain? This question is the focus of the brain-based learning approach. Studies conducted within the framework of this approach seek ways to reach more permanent and meaningful information with more appropriate methods by exploring how learning occurs in the brain. Studies have revealed that the human brain is a parallel processor, creates patterns among information, and is affected by emotions in a positive or negative way. It is also among the research results that each brain is unique to itself. In this study, it has been examined how the data obtained by the brain-based learning approach on the functioning of the human brain can be used in the field of Religious Education. The study was prepared in the type of qualitative research and document analysis method was used as the data collection method. In this context, documents such as books and articles containing research on brain-based learning and documents dealing with methods that can be used in the field of religious education were examined. Thus, it is aimed to contribute to the theoretical dimension of the subject by scanning the materials containing information about the subject of the research.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Kiriş, H. M. (2023). Using the Brain-Based Learning Approach in Religious Education. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 241-250.

*Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımının Din Eğitiminde Kullanılması**

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Mustafa Kiriş

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Sivas – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 16.08.2023

Kabul: 19.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi

Beyin Temelli Öğrenme

Hafıza

Öğrenme Süreci

Anlamli Öğrenme

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71819>

Öz

Öğrenmenin gerçekleştiği yer beyindir. Beyinde öğrenme süreci nasıl gerçekleşir? Bu soru beyin temelli öğrenme yaklaşımının odak noktasıdır. Bu yaklaşım çerçevesinde yürütülen çalışmalar, öğrenmenin beyinde nasıl gerçekleştiğini araştırarak, daha kalıcı ve anlamlı bilgiye daha uygun yöntemlerle ulaşmanın yollarını aramaktadır. Araştırmalar, insan beyninin paralel bir işlemci olduğunu, bilgiler arasında örüntüler oluşturduğunu, duygulardan olumlu ya da olumsuz yönde etkilendiğini ortaya çıkarmıştır. Her beynin kendine özgü olduğu da araştırma sonuçları arasında yer almaktadır. Bu çalışmada beyin temelli öğrenme yaklaşımıyla elde edilen insan beyninin işleyişine ilişkin verilerin Din Eğitimi alanında nasıl kullanılabilceği incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma türünde hazırlanmış olup, veri toplama yöntemi olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda beyin temelli öğrenmeye ilişkin araştırmaların yer aldığı kitap ve makale gibi belgeler ile din eğitimi alanında kullanılabilcek yöntemleri konu alan belgeler incelenmiştir. Böylece araştırmanın konusu ile ilgili bilgi içeren materyaller taranarak konunun teorik boyutuna katkı sağlanması amaçlanmıştır.

INTRODUCTION

The preferred methods, techniques and materials are of vital importance in the training of individuals who can realize the theoretical and practical knowledge they have acquired during their education. The era of 2000 and later (Millennium Age), also known as the "Information Age", is the era of breakthrough in technology (Andreasen, 2013). In this period, it is necessary to carry out the educational activities of the students, who are called "Generation Z", with modern methods by keeping up with the times and using all the possibilities of technology. In this way, the student learns the subject in a meaningful and permanent way instead of memorizing it and throws the information into the spatial memory, not the memorized memory.

In order to be in this way, learning by doing and living must have been realized. This can be achieved by reflecting the data of neuroscience to education. This is only possible by listening to the call of the "Brain Based Learning" approach, which does not forget the active role of the brain in learning, and conveying the necessary information to the student. This situation happens by examining the anatomy of the human brain. In the PISA program, which was carried out with the participation of 15-year-old students, mathematics and Science literacy, reading skills, students' self-opinions, etc. such information is recorded. In this program, mental researches, studies and activities initiated by questioning traditional understandings in order for American students to achieve a better success have opened the door of Brain-Based Learning (Baş, 2010). In this context, ideas about how brain-based learning can be applied in religious education were discussed in this study.

Qualitative research method was used in the study. In order to obtain the data, materials containing information about the subject targeted to be researched were analyzed by using the document analysis method. As a matter of fact, document review includes the analysis of written materials containing information about the facts and events that are aimed to be investigated. In qualitative research, documents are important sources of information. In this type of research, the researcher can obtain the data he needs without the need for observation or interview. (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189-190). Most of the time in research is spent on reviewing and evaluating previous research. Considering that data collection is for interpretation, it can be said that original research can be done through document analysis (Şahin, 2016: 154). In this context, documents such as books, articles, papers that contain research on brain-based learning and documents that deal with methods that can be used in the field of religious education were examined. Thus, the materials containing information about the subject of the research were scanned and evaluations were made on how the brain-based learning approach could be used in religious education.

1. Brain-Based Learning Theory

Brain-Based Learning Theory tells us that the needs and functions of the brain should not be ignored, on the contrary, we aim to create education-training programs based on them (Caine and Caine, 1995). On the basis of this theory, the more the needs of the brain are met, the more active the learning process increases, the student feels comfortable at home and sees the school as a second home. Indispensable elements of work / activity-based education in which the learning process is positively affected by working better in a comfortable environment, away from the factors that negatively trigger the biochemical metabolism of the body such as anxiety it is an accepted teaching model. So how can we use this theory effectively in lessons?

The first 15-20 minutes of the lesson is the primary time period when attention is at the highest level (Prime Time-1). In this process, the main framework of the course (main theme, main concepts, basic principles, definitions, patterns) is formed and not too much detail is given. In a way, the main columns of the construction are started to be created. After 20 minutes, there is a "downshifting" due to the decrease in the amount of glucose in the brain and it covers a period of about 10 minutes. During

this period, various activities should be carried out to relax the students' brain. For example; The student can be physiologically enabled (such as drama, sketch, theater), the student can be made to speak by giving the right to speak, if there is a musical instrument, someone who can play or willing can be asked to play, exercise movements or zumba-style dances can be done with music. The last 10 minutes of the course is the prime time-2 period. The lecture is continued from where it left off and sentences that conclude the lesson are made in the last moments (Yorulmaz, 2012).

Brain-Based Learning Theory consists of three stages: Relieved Alertness, Deep Immersion, and Active Processing. These stages are not separated from each other by certain lines. If we look at them; (Duman, 2012)

a) *Relieved Alertness* refers to the process spent in positive classroom climates, in which the student feels safe and comfortable, and is motivated and intrinsic. In order for an effective learning to take place, the student should feel comfortable when he / she comes to the classroom as if he / she comes home and see the school as a second home.

b) *Immersion* is when students concentrate on the subject carefully and dedicate themselves to it. Epics, legends, stories, games etc. they are the touchstone in the deep immersion step. Including students in environments with rich stimulus content where they will brainstorm is the basis for deep learning. Immersion is the concentration on the content that students are facing. Students are immersed in challenging, judgmental-critical and richly stimulating environments, exploring the similarities and differences between events, phenomena, knowledge, concepts, processes and principles, and enable them to go to new knowledge patterns. Scenarios should be used in this process; Visual, auditory and kinesthetic (tactile) stimulants should be used and students should be able to move freely (during the lesson). To bring liveliness to the subject, similes should be used and case studies should be made. These increase the student's ability to hierarchy and rank (Duman, 2012).

c) *Active Processing* means that the subjects learned are learned by students in a meaningful way (Yeşil, 2016: 252-253) and working together with students to combine and assimilate them harmoniously in order to avoid disconnection.

The principles of Brain Based Learning Theory are as follows:

- Since the brain is a parallel processor, it can perform many tasks such as thinking, perceiving and feeling at the same time. Even though the brain consists of some parts, these parts work simultaneously (Gürol, 2012: 372-373). The brain is a complex structure of systems working together (Sönmez, 2011: 135). For this reason, education that takes into account the multifaceted interaction of the brain should be provided in learning and teaching activities.

- Learning is a physiological event in the mind that is related to all physiology and learning can be increased or decreased with biological effects. Because of the brain structure and physiological characteristics of each individual, the learning styles are unique just like fingerprints. Some students can learn visually, some students auditory and some students learn more efficiently, quickly and permanently through kinesthetic. Physiological laws that apply to all organs are equally valid for the brain (Fer, Cırık, Altun, Çolak, Özkılıç, Şahin, Avcı, Yüksel ve Turan, 2014). Learning is a natural event as much as sleeping and waking up. And it is up to the individual to simplify and to make learning difficult. Every situation that affects human metabolism affects the learning volume and capacity itself. For example, variables such as fatigue, insomnia and hunger also affect our learning with our changing psychological state.

- The search for meaning is an adventure that does not require nature and has no end. For this reason, while organizing the learning environment, attention should be paid to the student's curiosity, discovery, discussion, interpretation and questioning requests. It is also important that the course contents arouse curiosity and meaning for the person who will learn (Demirel, 2007).

- The search for meaning occurs with patterning (classification of information in a meaningful way) and this information that is classified later is stored. In order for the student to make a pattern permanent, he or she should be allowed to summarize, that is, to essentialize and personalize information. Within the scope of the learning process, the student should always be active and vigorous (Connel, 2009: 30).

- Emotions are very important in patterning. Learning activity is affected by all phenomena such as fear, love and hope. Therefore, the feelings of both teachers and students are important. It is common for a student to remember his current feelings and feelings even if he does not remember the subject.

- Learning requires environmental perception and focused attention. Focused attention is to cast some stimuli while doing a job and ignore others. Teachers should organize situations that may distract students and arrange the learning environment in a way that draws the attention of the students. In the learning environment, while trying to focus on the subject or material to be learned, the individual, consciously or unconsciously, perceives the stimuli coming from the environment through senses and processes them together. Therefore, it is very important to organize learning environments. It is important to create a simpler environment if we want the student to focus their attention on the material to be learned (Duman ve Göcen, 2015).

- Learning includes consciousness and unconscious processes. The stimuli received from the side stimuli enter the mind unconsciously, create a subconscious interaction and as a result, the direction of attention changes. For this reason, when an effective learning environment is to be established, it should be ensured that all stimuli serve the purpose.

- We have at least two different types of memory: Spatial memory system and rote memory system. Spatial memory provides short-term memory retention and meaningful learning, while rote memory is used for learning independent information (Duman, 2013: 256).

- When we construct phenomena and skills in natural spatial memory, we understand and remember them best. Spatial memory is best utilized through experiential learning. Teachers should not hesitate to use many experiences such as classroom demonstrations, projects, trips, describing certain events, and they should benefit from them (Caine and Caine, 2002: 90).

- Learning is enriched by coercion and prevented by threats. In the case of fear, the level of understanding of the brain decreases, and when it is at an appropriate level, learning is best performed. It is observed that a student in this situation exhibits more primitive behaviors. Due to its nature, school environments always contain stress. Because of this situation, students feel unhappy, restless and stressed. In a study conducted by Florida Education Association for staff and students, it was found that 50% of school students feel moderate stress when they come to school every day. Students in positive classroom climates where non-threatening learning is carried out understand that they are seen as an individual by their instructors, and as a result of the positive motivations given by being cared for, their efficiency in learning activities increases many times over. Because such environments do not contain any physical or emotional threats (Keleş ve Çepni, 2006).

- Every brain is unique and different from each other (Caine and Caine, 2002).

2. Use Of Brain-Based Learning Approach in Religious Education

When we look at traditional religious education, we see a system where the teacher is in the center and active and the student is in a passive position (Genç, 2018). According to the researches, it was determined that the teacher constantly told the subject in the classroom and did not use different methods and techniques; This problem has come up today as one of the issues frequently criticized by religious educators. Therefore, an international symposium called "Searching for New Methods in Religious Education" was held in the 2000s. (Kutlu, 2002: 302). Considering the educational practices in

the time of the Prophet, it is seen that efforts were made to realize meaning-intensive learning rather than memorization (Er, 2013: 131-132). It is known that the Prophet occasionally used elements such as humor and joke (Doğan, 2004: 201), learning by experience and music in Brain-Based Learning Approach in line with the education of the Companions, albeit in different dimensions. We can accept the music here as the use of the human voice (Özbek, 1994: 213), that is, abiding by the rules of tajwid. How can we apply this theory in Religious Education?

- Students should be told that each brain has a unique and unique structure. Moreover, even in the internal anatomy of the brain, the difference in functions of the right and left lobes is striking. For this reason, it is quite natural for each individual to have a unique brain structure. It should be stated to the students that they should know their own brain and how vital nutrition, sleep, movement and water are for the brain. It is of great importance to encourage students to reach water whenever they need it and to consume plenty of water during the course. In addition to protein-containing foods such as daily organic milk, foods with carbohydrate content such as sugar and chocolate should be distributed to the students in schools to meet the glucose needs of the brain. Because the more the brain needs of the students are met, the easier it is to realize effective learning. Students should know that methods and techniques will be used in the learning process in a way that appeals to all senses. Instead of asking classical and modern questions in the lessons, dystopic and utopian questions should be asked to attract the attention of the student. For example, a teacher explaining the subject of ablution and prayer in the Religious Education class, "It is said that there is water on Mars. "Can we have wudu with this water?" Or "Should we make new calculations for prayer times or should we be based on any country in the world?" Such questions will keep the minds of both the teacher and the student in mind. These kinds of questions will keep the minds of both the teacher and the student fresh.

- The positive and negative sides of the Brain-Based Learning Approach and Traditional Teaching should be investigated and used during the lesson by taking the positive aspects from both.

- In the Material Development course, appropriate materials can be prepared according to the Brain-Centered Learning Approach and they can be used in Religious Education lessons.

- Religious Education teachers can be asked what they know about Brain-Based Learning Approach, their thoughts, whether they apply the principles of this theory, and if they do, how is the feedback.

- Paintings are an alternative, ideal material for understanding abstract subjects. The teacher can ask his / her students to paint before the lesson, prepare the materials and present them to the students in the classroom. Programs such as Paint and Photoshop can be used for drawing pictures. Worksheets (activity sheets) with plenty of visual content can be distributed to students during the lesson. These leaves enrich the educational environment, provide teachers with the opportunity to move more comfortably in the classroom environment and enable students to learn more effectively and actively by increasing their motivation and motivation. Puzzle papers can be distributed to students individually or by including them in worksheets. Puzzles are interesting and intriguing. It facilitates the motivation of the student, makes the learning process more effective and permanent.

- Educational games prepare the ground for the maturation of abilities by working the mind and body. They contribute to development in physical, cognitive, emotional and social aspects. Games prepare the student for more complex activities in real life. In addition to providing social cohesion, the materials used for the game also contribute to the development of motivation and focus (Güneş, 2007: 273). Educational games in religious education enable students to relax both physically and spiritually and increase their interest in the lesson.

- Siyer chronologies students Hz. It gives the chance to see the important events in the life of the Prophet (pbuh) as a whole, encourages students to do research in the field of Prophet (pbuh) and increases the permanence of the knowledge learned. These siyer chronology papers should be used as bedside material in all places where religious education is given, especially in schools.

- Nowadays, since students are introduced to technology at a very early age, teachers should also be at peace with technology. However, when we look at some teachers, we see that they insist on paper and pen instead of using the possibilities of technology, and as a result, students get bored while listening to that lesson and become interested in other things. According to a study conducted on the use of materials and competencies of Religious Education teachers in this subject, more than half of the teachers stated that these materials provide a positive change in the motivation of the student to the lesson. On the other hand, nearly 20% of the teachers stated that they do not know how to prepare a presentation in the Powerpoint program, while nearly 10% find these materials unnecessary. Almost 50% of them complain about technological inadequacies in classroom environments during the use of these materials (Güneş, 2010).

- The use of 3D materials (especially 3D books) in religious education ensures that learning becomes easy and permanent by triggering both cognitive and affective learning, facilitates learning and encourages the student to do research with a lot of motivation. The use of such materials on subjects such as "worship", "temples", "religion and culture" in particular enables the student to learn by having fun and enjoying that lesson.

- Simulations are the methods to be used in events and situations that cannot be found in the real environment or that may pose a risk, when the events are complex and require analysis (Küçükahmet, 2001). The use of these materials, which have always attracted the attention of students, in the expression of topics such as "Arabian Peninsula before Islam", "Ebrehe, Elephant Army and Elephant Surah", "Migration and Sevres cave" It makes it concrete. It makes it possible for students to participate more actively in the lesson and to learn by doing and experiencing. However, these materials are more expensive, laborious and time consuming than other materials.

- The subjects covered in the learning-teaching process should be shaped in a way that students can see and experience in their lives. For example, let's assume that the subject of "Sacrifice in Islam" is covered. Students in their daily lives in family conversations, Eid al-Adha etc. He constantly encounters hundreds of examples related to this subject. For this reason, the student's attention can be focused on the subject.

- Object etc. related to the subject to be told showing it to students in the classroom increases the permanence of learning. For example, copies of the Torah and the Bible can be brought to the classroom while teaching "Judaism and Christianity". The important part here is to involve students in an "active process", almost holding the hand of the students and drawing them to the lesson.

- Students should be allowed to sit wherever they want in the classroom, ie they should be given the right and freedom to move freely in the classroom. The instructor should definitely convey his lesson to his students by establishing relationships with other lessons. For example; A teacher of the Religious Education course told his students that while teaching the unit "Laws in the Universe", Allah had set some laws to maintain order in the universe and invited the biology teacher to the class. Physics teachers can help students better understand the physical laws of the universe.

- Using video clips and other enriched teaching materials in the classroom environment, it should bring together different elements like an orchestra conductor trying to attract the attention of the audience, and try to create learning paths in their brains by attracting students' attention. One of the branches that can make the Religious Education lessons more enjoyable and entertaining is religious music. In school age, religious music is one of the keys to teaching religious culture and ethics lessons in

an enjoyable and efficient manner. It also plays an important role in conveying religious feelings and thoughts to children in need of special education (Canbay, 2018: 146).

- Meaning patterns in students' lives should be tried to be embodied. For this, postcards, photographs, board works etc. It should be hung on the walls, windows and doors of the classroom. As a matter of fact, Hz. When we look at the Prophet, we see that he rewarded his companions by praying for good deeds.

- Our feelings affect our impressions. Our impressions also determine our instincts, our material and spiritual needs, our ties to society, our self-respect and love, our ultimate goals, and send a signal to our organism: "Come on now". In this way, the empathy system should be activated and an interactive process should be applied by emphasizing the life experiences of the students. Since the classical education approach only focuses on academic success, it blunts or limits the other abilities of the individual. By creating an isolated environment away from emotions, it cannot have the desired effect on students, and as a result, behavioral differentiation is not observed in the individual. Care should be taken to teach Religious Education courses by creating a warm classroom environment and establishing close ties with students. In this way, the stress in the environment decreases, students' interest in the lesson and their desire to come to school increase (Kılıççı, 1992).

- Continuous sports increase the life span of the organism and enables new cells to sprout, develop and grow in the brain. As young children move, new bridges are built between neurons in their brains. These neural bridges are of great importance for the health of the neuronal system. Physical structure is very important in remembering memories. In the human brain, pleasure centers and movement centers are integrated. Movement causes positive emotions. Peptide molecules that store consciousness can scatter all over the body to activate emotions and memories, and this situation strengthens learning and memory (Duman, 2012: 332).

- Teachers who want to apply these methods and techniques recommended for Brain-Based Learning Approach may have time constraints in developing the curriculum. In order not to encounter such a problem, additional time can be requested from the administration and the missing issues can be compensated in additional lessons.

- Most importantly, every teacher should know that they are role models for their students and act accordingly. From the moment the mirror neurons in the human brain come into play, the person initiates the process of imitating every movement of the other person. The reason behind the identification of TV series / movie actors as idols, imitation and choosing a role model is due to these functions of mirror neurons. At this point, teachers should be able to appeal to all their students. First, he must show his students moral values by making, living and applying them, and then ask them to keep these values alive (Aşıkoğlu, 2011). The best example in this regard is the Messenger of Allah (pbuh). The teacher, Hz. He should choose the Prophet (pbuh) as a role model and arrange his education / training activities and methods in the light of hadiths and sunnahs.

CONCLUSION

In this study, how the brain-based learning approach can be used in religious education is discussed. Based on this theory, the more the brain's needs are met, the more active the learning process, the more comfortable the student feels at home and the school as his second home, creating a pattern with meaningful information in his eyes. A comfortable environment away from factors that negatively affect the body's biochemical metabolism, such as anxiety, positively affects the learning process. It is an accepted teaching model. When we look at the current religious education curricula, it is seen that brain-based teaching is not a magic wand to solve all these problems, but can be effective and functional in motivation and meaningful learning. Thanks to such models, educational environments in which technological tools and equipment are used more in education are planned, and

the physical and mental stimulation and motivation of students increase exponentially. The brain does not easily forget the information it learns in exciting environments where discipline and fun are together. The brain does not easily forget the information it learns in exciting environments where discipline and fun coexist. For this reason, an ideal teacher provides the balance between discipline and entertainment and does not miss the knob of the scale, who can activate emotions in his expressions, who can appeal to all brains knowing that each brain is unique, who can operate both lobes, teach by doing and living, who urges the student to question what he has learned through a thought screen. It is the teacher who puts him into real life himself. In this context, the role of religion teacher in the application of this theory is very important.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Andreasen, N.C. (2013). *Yaratıcı Beyin: Dehanın Nörobilimi* (Çev. K. Güney). İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Aşıkoğlu, N. Y. (2011). Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1): 5-13.
- Baş, G. (2010). Beyin Temelli Öğrenme Yönteminin İngilizce Dersinde Öğrencilerin Erişilerine ve Ders Yönelik Tutumlarına Etkisi. *İlköğretim Online*, 9 (2): 488-507.
- Caine, R.N. and Caine, G. (1995). Reinventing Schools Through Brain-Based Approach to Learning and

- Teaching. *Educational Leadership*, 32: 43-48.
- Caine, R.N. and Caine, G. (2002). *Beyin Temelli Öğrenme* (Çev. G. Ülgen). Ankara: Nobel Yayınları.
- Canbay, A. (2018). Din Görevlilerinin Ses ve Müzik Eğitimine Yönelik Beklentileri: Şenpazar Örneği. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (6): 143-156.
- Connel, J. D. (2009). The Global Aspects of Brain-Based Learning. *Educational Horizons*, 88 (1): 28-39.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde Program Geliştirme* (10. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğan, Y. (2004). Hz. Peygamber ve Mizah. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (2): 191-204.
- Duman, B. (2012). *Neden Beyin Temelli Öğrenme* (3. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Duman, B. (2013). Beyin Temelli Öğrenme Platformu. G. Ekici (Ed). *Öğrenme- Öğretme Yaklaşımları ve Uygulama Örnekleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Duman, B ve Göcen, G. (2015). The Effect of the Digital Storytelling Method on Pre-Service Teachers' Creative Writing Skills. *Anthropologist*, 20 (1-2): 215-222.
- Er, İ. H. (2013). *Peygamber Efendimizin Eğitim Metodu*. Ankara: Öğ-Der Yayınları.
- Fer, S., Cırık, İ., Altun, S., Çolak, E., Özkılıç, R., Şahin, E., Avcı, S., Yüksel, S. ve Turan, H. (2014). *Öğrenme ve Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Genç, M. F. (2018). Values Education or Religious Education? An Alternative View of Religious Education in the Secular Age, the case of Turkey. *Education Sciences*, 8 (4): 220.
- Güneş, F. (2007). *Yapılandırıcı Yaklaşımla Sınıf Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güneş, F. (2010). Eğitimde Yapılandırıcı Yaklaşımla Gelen Yenilikler. *Eğitime Bakış*, (16): 3-9.
- Gürol, M. (2012). Eğitimde Yeni Yönelimler. M. Taşpınar (Ed). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- Keleş, E. ve Çepni, S. (2006). Beyin ve Öğrenme. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 3 (2): 66-82.
- Kılıççı, Y. (1992). *Okulda Ruh Sağlığı*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Kutlu, S. (2002). Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyumu. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43 (1): 301-322.
- Küçükahmet, L. (2001). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özbek, A. (1994). *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*. Konya: Esra Yayınları.
- Sönmez, V. (2011). Eğitimin Psikolojik Temelleri. V. Sönmez (Ed). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Ç. (2016). Eğitim ve Bilimsel Araştırma. R. Kıncal (Ed). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2012). "Bir Din Eğitimi Aracı Olarak Dini Müziğin Kullanımı", *Din ve Müzik Sempozyumu*, 26-27 Nisan, İstanbul.
- Yeşil, R. (2016). 21. Yüzyıl Eğitiminde Yeni Yönelimler ve Uygulamalar. R. Kıncal (Ed). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Hadislerin Kabulü ve Reddinde Sahâbeye Arz Yöntemi*

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin Çiftçi

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9331-7450>

Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Şanlıurfa – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 24.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Hadis

Sahih Hadis

Sahâbe

Mevkuf Hadis

Sahâbeye Arz Yöntemi

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72045>

Öz

Dinin ikinci kaynağı olan hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetinin tespiti hususunda ilk dönemden günümüze değin birçok gayret gösterilmiş ve onların tashihi ve doğru anlaşılması için yöntemler geliştirilmiştir. Bunların bir kısmı senedin ittisalı, tariklerin sayısı, ravilerin cerh ve ta'dil durumları gibi sened tetkiki ile ilgilidir. Bir kısmı ise metnin Kur'an'a, sünnette, sahih haberlere, tarihi vakaya, pozitif bilimlere, selim akla, Hz. Peygamber'in konum ve misyonuna arz gibi metinle ilgili yöntemlerdir. Bu yöntemlerin hepsi hadislerin sıhhat tespiti ve doğru anlaşılmasına büyük katkıları olmuştur. Hz. Peygamber'den günümüze varıncaya kadar zaman ve şartların değişmesiyle hadis problemlerinin çözümü için yöntemlerin geliştirilmesi ve güncellenmesi hususunda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmada da hadislerin kabulü ve reddinde sahâbeye arz yöntemi çalışılmıştır. Sahâbeye arz; hadislerin ilk muhatabı olan ve hadisleri rivayete dönüştürüp aktaran kaynağın (sahâbenin) hadis metniyle ilgili görüşleri ve uygulamalarına başvurmaktır. Sahâbenin hadislerle ilgili açıklamaları ve uygulamaları hadislerin sıhhat tespitinde önemli bir kriter görevi görmektedir. Özellikle amel edilmesi gereken hadislerin sıhhat tespitinde sahâbenin uygulamaları önem arz etmektedir. Bu çalışmada öncelikle sahâbe haberlerinin hadis ilmindeki yeri ve önemi araştırılmıştır. Daha sonra hadislerin sıhhat tespitinde sahâbe haberlerini gerekli gören ve çalışmalarında bu kriteri uygulayan âlimlerin görüşleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle ortaya koyulan yöntem, hadislerin sıhhat tespitinde uygulanabileceği gibi, zayıf haberlerin kuvvet kazanmasına, muhtelif rivayetlerin tercihinde, mürsel haberlerle amel etmede başvurulan bir yöntemdir. Hadislerin sahâbeye arz yöntemi literatüre mütevazı bir metodolojik katkı olarak değerlendirilebilir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çiftçi, M. E. (2023). Hadislerin Kabulü ve Reddinde Sahâbeye Arz Yöntemi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 251-264.

*The Method of Presenting to the Companions in the Acceptance and Rejection of Hadiths**

Asst. Prof. Dr. Mehmet Emin Çiftçi

Harran University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Sanliurfa – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 24.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Hadith

Authentic Hadith

Companions

Discontinued Hadith

Method of Offering to Companions

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72045>

Abstract

Hadith, the second source of religion, many efforts have been made to determine the belonging to the Prophet from the first period to the present, and methods have been developed for their correction and understanding. Some of these are related to the examination of the certificate, such as the ittisa of the certificate, the number of tariks, the cerh and ta'dil status of the narrators. Some of the text is based on the Qur'an, sunnah, authentic news, historical events, positive sciences, sound mind, they are methods related to the text such as presenting the position and mission of the Prophet. All of these methods have contributed greatly to the authenticity and correct understanding of hadiths. From the Prophet to the present, studies have been carried out on the development and updating of methods for the solution of hadith problems with the change of time and conditions. In this study, the method of submission to the companions in the acceptance and rejection of hadiths has been studied. Offering to the companions; the aim is to refer to the views and practices of the source (companion) who is the first addressee of the hadiths and who transforms and transfers the hadiths into narrations, about the hadith text. The explanations and practices of the companions about the hadiths serve as an important criterion in determining the authenticity of the hadiths. In particular, the practices of the companions are important in determining the authenticity of the hadiths that need to be acted upon. In this study, first of all, the place and importance of the news of the companions in the science of hadith was investigated. Then, the opinions of scholars who considered the news of the companions necessary in determining the authenticity of the hadiths and applied this criterion in their studies were evaluated. The method, which has been put forward with the help of the findings obtained, can be applied to determine the authenticity of hadiths, as well as to strengthen weak news, in the preference of various narrations, and in acting with mursal news. The method of presenting the hadiths to the companions can be considered as a modest methodological contribution to the literature.

GİRİŞ

Dinin ikinci kaynağı olan hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetinin tespiti hususunda birçok gayret gösterilmiş ve onların tashihi ve doğru anlaşılması için yöntemler geliştirilmiştir. Bunların bir kısmı senedin ittisalı, tariklerin sayısı, ravilerin cerh ve ta'dil durumları gibi sened tetkiki ile ilgilidir. Bir kısmı ise metnin Kur'an'a, sünnette, sahih haberlere, tarihi vakaya, pozitif bilimlere, selim akla, Hz. Peygamber'in konum ve misyonuna arz gibi metinle ilgili yöntemlerdir. Bu yöntemlerin hepsi hadislerin sıhhat tespiti ve doğru anlaşılmasına büyük katkıları olmuştur. Hz. Peygamber'den günümüze varıncaya kadar zaman ve şartların değişmesiyle hadis problemlerinin çözümü için yöntemlerin geliştirilmesi ve güncellenmesi hususunda çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmada da haberlerin sıhhat tespiti ve doğru anlaşılması için sahâbeye arz metod denemesi yapılmaya çalışılmıştır. Sahâbe Resulullah'ı gören, ona iman eden, sohbetine katılan ve onunla birlikte mücadele eden ve Müslüman olarak vefat edenlerdir. Kur'an (et-Tevbe 9/100; Haşr, 9; el-Feth 48/18) ve hadisin (Buhârî, 1422a "Ashâb" (No: 3650)) övdüğü sahâbe vahyin canlı tanıkları ve ilk uygulayıcılarıdır. Hz. Peygamber namaz (Buhârî, 1422a: "Salât" 42 (No: 1288)) ve hac (İbn Abdilber, 1994: 461) gibi fiili ibadetleri uygulamalarıyla sahâbeye öğretmiş ve onlara ibadetleri kendisinin uyguladığı gibi yapmalarını istemiştir. Sahâbe de Hz. Muhammed'in (s.a.v.), örneğinde İslâm'ı öğrenmiş, en ideal şekilde yaşamış ve sonraki nesle aktarmışlardır. Özellikle Hz. Peygamber'in: "Burada bulunanlar duyduklarını başkalarına nakletsin," (Müslim, tsza: "Kısâs", 29, (No: 1679)) ve "Allah, bir hadisi duyup, ezberleyip ve başkasına ulaştırmanın yüzünü ağartsın" (Ahmed İbn Hanbel, 2001a: 27/300 (No: 16738)) şeklindeki hadisleri sahâbeyi hadis rivayetine teşvik etmiştir. Sahâbe hadisleri emanet olarak görmüş ve onların râvileri olmuşlardır. Örneğin Hz. Ali Abdest almış ve sonunda: "Size Resulullah'ın nasıl abdest aldığını göstermek bana sevimli gelmektedir." (Tirmizî, 1975a: "Taharet", 37 (No:48)) diyerek haberi aktarmıştır. Yine Hz. Osman'dan da benzer davranışı görmekteyiz. O da abdest almış ve ardında "Siz benim yaptığımı gördüğünüz gibi Hz. Peygamber yapardı. Ben onda gördüğümüz gibi yaptım" (Abdürrezzak b. Hemmâm, 1972: 41 (No: 125)) diyerek abdest ibadetinin yapılışını uygulamalı olarak Müslümanlara anlatmıştır. Sahâbe Hz. Peygamber'den hadis rivâyetinde çok hassas davranmıştır. Onlar hadisleri yanlış rivayet etme endişesinden dolayı bazı haberleri Hz. Peygamber'e nispet etmekten çekinmişlerdir. (Çap, 2008) Âlimler hem bu sebepten hem de sahâbenin dinin ilk muhatapları olmaları ve uygulamalarının sonraki nesillere örnek teşkil etmesi gibi sebeplerden dolayı onların haberlerini yani mevkuf (Hattâbî, 1932: 1/42) haberleri de hadis sınıfına dâhil etmişlerdir. (es-Sibâî, 2000: 1/274) Aslında hadis genel anlamıyla Hz. Peygamber, sahâbe ve tabiûn sözlerinin tamamını kapsamaktadır. Ancak özeldir Hz. Peygamber'in hadislerine merfû hadis, (Bağdâdî, tsz: 1/21) sahâbeye isnad edilen haberlere mevkuf hadis (el-İfrîkî, 1414: 9/359) ve tabiûn haberlerine ise maktû hadis (İbnu's-Salâh, 1986: 51) denilmektedir. Sözlükte durmak ve bir şeyi Allah için vakfetmek anlamlarına gelen (İbn Manzûr, tsz: 9/359) mevkufun terim anlamı sahâbenin söz, fiil veya onlara isnad edilen şeylerdir. (Nevevî, 1985: 1/33) Sahâbe haberlerinin önemine binaen ilk dönemden itibaren hadis kaynaklarında merfû hadislerin yanında mevkuf haberlerin tahrîç edildiği gibi (Zürkânî, 2003: 1/61) günümüzde de sahâbe haberleri konusunda çalışmalar yapılmıştır. Ülkemizde sahâbe haberleri (mevkuf) ile ilgili akademik araştırmalar genellikle sahâbe haberlerinin değeri ve merfû haberlerle ilişkisini ele almışlardır. Örneğin Toksarı "Hadis İlmi Açısından Sahâbî Kavli ve Değeri" (Toksarı, 1985) adlı çalışmada sahâbe haberlerinin hüccet olması yönünü değerlendirmiştir. Osman Taştan ise "İslâm Hukukunda Sahâbî Otoritesinin Kaynağı ve Niteliği" (Taştan, 1995) adlı çalışmada sahâbe haberinin kaynak değeri ve fakihler açısından hüccet olması meselesini tartışmıştır. Yılmaz "Mevkuf Hadisler ve Hükmen Merfû Kavramı" (Yılmaz, 2001) çalışmada mevkuf haberin tanımı merfûdan ayrılan yönü, hükmen merfû konularını ve mevkuf haberlerin sıhhat tasnifi hususlarındaki tartışmaları ele almıştır. Çap ise "Hadis İlminde Merfû-Mevkuf İlişkisi" (Çap, 2008) adlı çalışmada merfû-mevkuf ilişkisi ve bunların birbirine karıştırılması

meselesini tartışmıştır. Özüdoğru, “Rivayetlerin Hz. Peygamber’e Aidiyetini Tespitte Amel Olgusu” (Özüdoğru, 2018) adlı çalışmasında râvinin rivayetine amel etmesi veya etmemesi açısından değerlendirmiştir. Bu da daha çok fakihlerin yaklaşımı üzerinden yapılmıştır. Bütün bu çalışmalar sahâbe haberlerinin dindeki yerini ve önemini göstermektedir. Ayrıca sahâbenin ameli, mevkuf haberler, mevkuf haberlerin hüccet meselesi, mevkuf-merfû ilişkisi gibi çalışmaların olduğu görülmektedir. Ancak haberlerin sıhhat tespitinde sahâbeye arz konusunda müstakil bir çalışma yapılmamış olduğundan bu araştırmaya gerek duyulmuştur. Çünkü birçok muhaddis sahâbe haberlerinin öneminden dolayı merfû haberlerin ardından mevkuf haberleri vererek rivayetleri desteklemeye çalışmış ve sahâbenin uygulamalarını haberin kabul şartlarından saymışlardır. Örneğin Evzâî (ö. 157/774), (İbn Kesir, 1986: 8/133), İmam Mâlik (Şâtibî, 1997: 3/206), Muhammed b. İsa b. et-Tabbâ (ö. 224/838) (Bağdâdî, 1421: 1/355), Ebû Dâvûd (ö. 275/889) (Tirmizî, 1975a: “Sütre”, 14, (No: 720)), Dârekutnî (ö. 385/995) (İbn Abdilber, 1994: 5/225), Hâkim (ö. 405/1014) (Elbânî, 1992: 454), el-Meriyî (ö. 435/1044) (el-Meriyî, 2009: 3/132), Begâvî (ö. 516/1122) (Ebû Muhammed el-Beğavî, 1403/1983: 8/77), İbnü’l-Arabî (ö. 543/1148) (İbnü’l-Arabî, 1420/1999: 1/150), İbn Teymiye’ye (ö. 622/1225) (İbn Kayyim el-Cevziyye, 1415/1994: 2/254), Zehebî (ö. 748/1348) (Elbânî, 1992: 1/454), İbn Receb (ö. 795/1393) (İbn Receb, 1417/1996: 4/134), ve Elbânî (1914-1999)(Elbânî, 1985: 3/110) gibi birçok âlim hadisin kabulü/reddinde, sıhhat tespitinde veya amel edilmesi hususunda sahâbe haberlerine başvurmuşlardır. Dolayısıyla hadislerin sıhhat tespitinde başvuru yöntemleri yanında hadislerin sahâbeye arz edilmesi önemli bir kriter görevi göreceğini söylemek mümkündür.

Bu çalışmada hadislerin sıhhat tespitinde ve doğru anlaşılmasında sahâbe haberlerinin önemi değerlendirilmiştir. Öncelikle sahâbe haberlerinin hadis ilmindeki yeri ve önemi araştırılmıştır. Daha sonra hadislerin sıhhat tespitinde sahâbe haberlerini gerekli gören ve çalışmalarında uygulayan âlimlerin görüşleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle bir yöntem tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu yöntem hadislerin sıhhat tespitinde uygulanabileceği gibi, zayıf haberlerin kuvvet kazanmasına, muhtelif rivayetlerin tercihinde, mürsel haberlerle amel etmede başvuru bir yöntemdir. Hadislerin sahâbeye arz yöntemi literatüre mütevazı bir metodolojik katkı olarak değerlendirilebilir.

1. Sahâbe Haberlerinin Hadis İlmindeki Yeri ve Önemi

Hadis ilminde geliştirilen yöntemlerin yanında hadislerin sıhhat tespitinde ve doğru anlaşılmasında Hz. Peygamber’in ilk muhatabı olan sahâbenin söz, amel ve değerlendirmelerine arz etmek önemli bir yöntem olacaktır. Çünkü Hz. Peygamber’in sözlerini aktaran sahâbîler onun ses tonundan, jest ve mimiklerinde mesajın ne anlama geldiğinin doğal olarak en iyi anlayanlardır. Öte yandan Hz. Peygamberle bulunan sahâbîler onun nerede, neyi niçin söylediğini bildikleri gibi bazı hususlarda Resulullah’ın tepkisinin ne olabileceğini de tahmin edebilecek tecrübeye sahip olanlardır. Hz. Peygamber’in birçok hadisi fiili olmasından dolayı sahâbe onlara bizzat şahit olmuş, sünnette uygun davranmaya çalışmış ve fiili haberleri hem uygulamalı hem de sözlü olarak aktarmışlardır. Sahâbe karşılaştıkları bazı meseleleri Kur’an ve hadislere başvurarak çözmeye çalışmışlardır. Ayrıca hadisin asıl aktörü olan sahâbe hadisleri rivayet etikleri gibi onlarla ilgili açıklamalarda da bulunmuşlardır. Onlar bazen herhangi bir konuda bilgi verirken Hz. Peygamber’den öğrendiklerini kendi ifadeleriyle de açıklamışlardır.(Toksarı, 1985: 345) Hatta bazı haberler merfû iken mevkuf rivayet edilmiştir.(Çap, 2008) Sahâbe haberlerinin hadislerin tashihi, doğru anlaşılması gibi hususlarda önemli bir yeri olduğundan ilim olarak değerlendirilmiş ve muhaddisler tarafından merfû hadisler gibi tedvin edilmiştir. Hadislerin ilk tedvîn eden Zührî (ö. 124/742) merfû rivayetlerle birlikte mevkuf haberleri de yazmıştır.(Mamer b. Raşid, 1403: 258 (No: 20487)) Zührî ile ilgili bu haberi aktaran Hafîb el-Bağdadî (ö. 463/1071), birçok fakihin merfû haberlerle beraber sahâbe haberlerini de aldıklarını onlarla da amel

edilmesinin gerekliliğine inandıklarını ifade etmiştir. (Ebû Bekir ahmed b. Alî el-Hatîb el-Bağdâdî, t.y.: 2/190) Hemen hemen bütün ilk dönem hadis kitaplarında sayıları muhtelif olmakla beraber merfû rivayetlerle beraber mevkuf rivayetler de yer almıştır. Örneğin Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) el-Câmi'inde 904 merfû, 493 mevkuf ve 218 maktû rivayet bulunmaktadır.(Çakan, 2009: 75-76) Ma'mer b. Râşid el-Câmi'in birçok bölümüne mevkuf haberle başlamıştır.(Mamer b. Raşid, 1403: 10/379 (No: 19419)) Mâlik b. Enes'in (ö.) *el-Muvatta'*sında, 1720 rivayetin 600'ü merfû, 613'ü mevkuf, 222'si mürsel ve 285'i maktûdur.(Zürkânî, 2003: 1/61) Burada görüldüğü üzere Mâlik eserine merfû ve mevkuf haberleri hemen hemen eşit sayıda tahric etmiştir. Rebî' b. Habîb (ö. 180/796 [?]) Müsned'ine 849 merfû, 101 mevkuf ve 42 maktû haber tahric etmiştir.(Özdemir, 2018: 200) Ebû Yûsuf'un (ö. 182/798), el-Âsâr'ındaki 1067 rivayeti merfû, mevkuf ve mürsel haberlerden oluşmaktadır.(Ebû Yûsuf, t.y.) İmam Muhammed'in (ö. 189/805) el-Âsâr'ı da merfû, mevkuf ve maktûlardan oluşmaktadır. Bu eser 138 merfû, 214 mevkuf, 535 maktû ve 2 muallaktan oluşmaktadır.(Şeybânî, 1993: 1/24) Müsned türü eseri olan el-Humeydî'nin (ö. 219/834) Müsned'inde bile 1390 rivayetin 179'u mevkuf haber tahric edilmiştir. (Çakan, 2009: 57) En hacimli hadis kaynağı olan İbn Ebû Şeybe'nin (ö. 235/849) el-Musannef'ında 7.500'ü merfû ve 11.250'si mevkuf haber bulunmaktadır. (Çap, 2008: 70) Bu eserlerde bazı konulara doğrudan mevkuf haberlerle başlanılmıştır.(İbn Ebû Şeybe, 1409: 7/28 (No: 33954)) Bazen de önce merfû sonra mevkuf haber verilmiştir.(İbn Ebû Şeybe, 1409: 1/11 (No: 1-4)) Bu durumda hem mevkuf haberler merfû seviyesinde değerlendirilmiş hem de mevkufun merfûları kuvvetlendirmek veya şerh etmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Mevkuf haberler dinin anlaşılması hususunda bir rehber görevini görmüş ve Müslümanlar Kur'an ve hadisleri onlarla açıklamaya çalışmışlardır.(Çap, 2008: 53) Hatta cami, müsned ve sünen türü çalışmalar merfû haberlerden oluşturulmuş olmakla beraber az da olsa mevkuf haberlere yer vermişlerdir.(Çap, 2008: 69-72) Âlimlerin çalışmalarına verdikleri mevkuf haberlerden de anlaşılacağı üzere hadislerin sıhhat tespitinde ve doğru anlaşılmasında sahâbe haberlerine bakmak faydadan hali olmayacaktır. Dolayısıyla herhangi bir hadisin tetkiki yapıldığında haberin sahâbeye arz edilmesi kadar makul bir şey olmasa gerekir.

2. Hadislerin Hz. Peygamber'e Aidiyetinin Tespitinde Sahâbeye Arzın Önemi

Hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyeti konusunda her dönem sıhhat tespit araştırmaları yapılmıştır. İlk dönemden itibaren muhaddisler hadislerin tashih hususunda hassasiyet göstermişler ve bunun için birçok yöntem geliştirmişlerdir. Bazı âlimler herhangi bir yöntemden bahsetmemiş olsalar da hadislerin sıhhat tespiti, rivâyetlerin tercihi, hadislerdeki ihtilafın çözümü ve doğru anlaşılması çalışmalarında sahâbe haberlerine başvurdukları anlaşılmaktadır. Öncelikle hadislerin tashihinde sahâbeye arzı gerekli görenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra hadislerin sahâbeye arzının hadislerin tespiti ve değerlendirilmesine olan katkıları ele alınmıştır.

2.1. Hadislerin Sıhhat Tespitinde Sahâbeye Arzı Gerekli Görenler

İlk dönem muhaddislerin eserlerine merfû haberlerle beraber mevkuf haberleri de vermiş olmaları sahâbe haberlerini hadislerin tashih ve doğru anlaşılmasına yönelik kullandıklarını söylemek mümkündür. Ayrıca bazıları hadislerin tespiti ve tercihinde sahâbe haberlerinin önemine işaret etmişlerdir. Örneğin Hanefilere göre haberin sıhhati için haberde manevî inkıtanın bulunmaması gerekir. Yani haberin Kur'an'a, sünnete, sahâbe uygulamalarına ve umum-u belvâya ters düşmemesi gerekir.(Ebû Hanîfe, 1368: 24-25); (Ebû Yûsuf, tsz: 31) Evzâî (ö. 157/774) de bazı haberleri sahâbenin ameline arz ederek tashihini yapmaya çalışmıştır.(İbn Kesir, 1986: 8/133) Yine İmam Mâlik hadisin kabulü için rivayetin kati delillere ve Medîne uygulamasına aykırı olmamasını aramıştır.(Şâtîbî, 1997: 3/206) O haberlerin sıhhat tespitinde Medinelilerin ameline dolayısıyla sahâbe amellerine arz uygulamasını yapmıştır.(Nûr bnt. Hasen Karût, t.y.: 1/55-56) Hatta Mâlik, bazen merfû rivâyete rağmen farklı delillerin bulunmasından dolayı sahâbe haberlerini hüccet kabul etmiştir.(Hoşab, 2020: 102) Ehl-i

re'y âlimlerinden Muhamed b. İsa b. et-Tabbâ'nin (ö. 224/838) sahih hadis kriterlerinden bir tanesi sahâbenin Resûlullah'tan gelen hadisle amel etmiş olmasıdır.(Bağdâdî, 1421: 1/355); (Kırbaçoğlu, 2002: 182-187) Her ne kadar kütüb-i sitte müellifleri sıhhat tespit kriterlerinde açıkça sahâbe haberlerine arz gibi bir kriter zikretmemiş olsa da onların zihinlerinde ve uygulamalarında sahâbe haberlerinin olduğu ve bunların onlara rivayetleri değerlendirmede rehberlik ettiği anlaşılmaktadır. Örneğin Ebû Dâvûd (ö. 275/889) "iki haberin tearruzu durumunda sahâbenin amelini bakılır"(Ebû Dâvud, tsz: "Sütred", 14, (No: 720)) demiştir. Aslında bu yöntemin hadislerin sıhhat tespitinde kullanıldığını birçok muhaddisin ifadelerinde öğreniyoruz. el-Meriyî (ö. 435/1044) sahâbenin amelini ve tabiinin uygulamalarını haberlerin kabulü için önemli bir kriter görmüştür. Bu âlime göre özellikle Hulefâ-ı Râşidîn'in uygulamaları haberlerin sıhhat tespitinde önem arz etmektedir.(el-Meriyî, 2009: 3/132) İbn Teymiyye'ye (ö. 622/1225) göre bir hadisin sahâbenin ameline muvafık olması o haberin sahih olduğu anlamına gelmektedir.(İbn Kayyim el-Cevziyye, 1994: 2/254) Zehebî (ö. 748/1348) de sahâbe amelinin haberlere şahitlik etmesinden dolayı önemli olduğu görüşündedir.(Elbânî, 1992: 1/454) Hemen hemen her dönem âlimleri hadislerin sıhhat tespitinde sahâbeye arz yönteminin gerekliliğinden bahsetmiştir. Son dönem âlimlerinden Elbânî (1914-1999) de sahâbe uygulamalarını hadislerin sıhhat tespitinde bir kriter olarak değerlendirmiştir.(Elbânî, 1985: 3/110) Bütün bu âlimlerin söz ve uygulamaları hadislerin sıhhat tespitinde sahâbeye arz yönteminin gerekliliğini göstermektedir. Âlimler hadisleri değerlendirme kriterlerinde açıkça sahâbeye arzdan bahsetmemiş olsalar da uygulamalarında bu kritere başvurdukları anlaşılmaktadır. Haberlerin sıhhat tespiti veya doğru anlaşılmasında sahâbeye başvurmak tabii bir durum olsa gerektir.

2.2. Sahâbe Haberlerinin Hadislerin Sıhhat Tespitindeki Katkısı

Birçok âlim hadislerin sıhhat tespitinde, hadisler arasındaki ihtilafın çözümünde ve hadislerin amel edilmesi yönündeki tercihi gibi konularda sahâbe haberlerine başvurmuşlardır. Örneğin İmam Mâlik: "Bu şehir nübüvvetle amel edilen bir yerdir. Diğerleri ise meliklerin emriyle işlerin yürütüldüğü yerlerdir" diyerek hadisin kabulü için metnin Medînelilerin ameline aykırı olmamasını istemiştir. (Bâcî, 1332: 319) Mâlik Medînelilerin amelini Hz. Peygamber'in sünnetinin bir devamı (Şâtıbî, 1997: 3/206) olarak değerlendirdiğinden haberin kabulü için Medinelilerin ameline uygun olmasını istemiştir. İmam Malik'in Medine ehlinin ameli kriteri onun hadislerin sıhhat tespitinde sahâbenin haberlerine başvurduğu göstermektedir.(Dutton, 2002: 203) Dolayısıyla bu âlime göre Hz. Peygamber'in sünnetini uygulamalarıyla sonraki nesillere aktaran sahâbe olduğundan onların amelleri hadislerin sıhhat tespitinde önemli bir görev görmektedir. Malik İbn Müseyyeb'in Hz. Peygamber canlı hayvan karşılığında et satmayı yasakladı hadisini verdikten sonra Ebü'z-Zinâd'ın (ö. 130/748) "karşılaştığım her kes bu satışı yasaklıyordu" haberi ile (Mâlik b. Enes, 1412: "Buyu", 64, 66) hadisi kuvvetlendirmiştir. Yine Beğâvî (ö. 516/1122) İbn Müseyyeb'in نَهَى أَنْ يُبَاعَ حَيٌّ بِمَيْتٍ (Hz. Peygamber canlı hayvan karşılığında et satmayı yasakladı) (Beğavî, 1403/1983: 8/76 (No:2066)) rivayetini verdikten sonra İbn Abbâs'ın "Hz. Ebû Bekir döneminde canlı hayvan eti almak isteyene halife bu satışın sahih olmadığını söyledi" haberini tahric etmiştir. Ayrıca Ebü'z-Zinâd'ın (ö. 130/748) "karşılaştığım her kes bu satışı yasaklıyordu" haberini zikretmiştir. Konu ile ilgili sahâbe haberlerini veren Beğâvî İbn Müseyyeb'in haberi için "Bu haber mürsel de olsa sahâbenin haberi bunu kuvvetlendirmektedir"(Beğavî, 1403/1983: 8/77) diyerek mevkuf haberin hadislerin sıhhat tespitine olan önemini ifade etmiştir. İbnü'l-Arabî'ye göre (ö. 543/1148) iki haberden biri sahâbenin ameli ile destekleniyorsa o haber tercih edilir. Bu âlime göre sahâbenin hadisle amel etmesi haberin tercih sebeplerinden sayılmaktadır.(İbnü'l-Arabî, 1420/1999: 1/150) Yine İbn Teymiyye, terviye günü zevalden önce ihrama girenin tavaf yapabileceği, zevalden sonra girenin ise tavaf edemeyeceği konusundaki tartışmaları değerlendirirken İbn Abbas ve cumhurun görüşlerinin sahâbenin ameline muvafık olduğundan sahih olduğunu söylemiştir.(İbn

Ḳayyim el-Cevziyye, 1415/1994: 2/254) İbn Kesîr bir haberin sıhhat değerlendirmesinde “bu hadis şüphesiz yalandır çünkü sahih olsaydı mutlaka sahâbe onunla amel ederdi”(İbn Kesir, 1986: 8/133) diyerek sahâbe amelinin hadislerin sıhhat tespitinde önemli görev gördüğünü anlatmıştır. İbn Receb (ö. 795/1393) “Namazı bozan şey hususunda sahâbe ve dört halife amel etmemiştir”(İbn Receb, 1417/1996: 4/134) diyerek ilgili rivayeti kabul etmemiştir. Sabâhenin hadisle ameli hadis metinlerinin tashihinde olduğu gibi raviler ile ilgili cehaletin giderilmesinde de başvurulan bir yöntem olmuştur. Örneğin Ebû'l-Yüsr el-Pezdevî (ö. 493/1100) ravinin meçhul olması durumunda adâleti bilinmediğinde sahâbe ve tabiin ameline bakılır. Onların hadisle amel etmeleri durumunda meçhul ravinin haberi kabul edilir. Çünkü onlar ravinin adâleti bilinmeden amel etmezlerdi” demiştir.(‘Alâuddîn el-Buḥârî, t.y.: 2/388)

Bütün bu nakillerden anlaşılacağı üzere haberlerin sıhhat tespitinde sahâbe haberlerinin önemli bir kriter olduğu görülmektedir. Bu yöntemin ilk dönemden itibaren uygulandığı ve günümüzde de bazı âlimler tarafından devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin günümüz âlimlerinden Elbânî (1914-1999) bayram namazları tekbirleri ile ilgili hadisin değerlendirmesinde hadis tariklerinin sıhhat tespitinde sahâbenin amelinin desteklemesinden haberin sahih olduğuna hükmetmiştir.(Elbânî, 1985: 3/110) Hadislerin sıhhat tespitinde sahâbeye arz yöntemi daha çok ameli gerektiren hadislerde uygulanmıştır. İlk dönemlerden itibaren metin tetkiki yapan âlimler özellikle ehl-i re’y âlimleri sahâbenin rivayetle ilgili görüşlerine ve hadisle amel edip etmediklerine bakarak hadisleri değerlendirmişlerdir. Sahâbe haberleri özellikle ihtilafı rivayetlerin çözümünde önemli bir katkı sunmaktadır. Dolayısıyla hadislerin sahâbeye arzı hadislerin sıhhat tespiti, tercihi ve rivayetin desteklenmesi gibi birçok yönde fayda sağlamaktadır. Bunları aşağıdaki gibi tasnif etmek mümkündür.

2.2.1 Hadislerin Sahâbeye Arzı Rivayetin Sıhhatini Kuvvetlendirmektedir

Sahâbe haberleri rivayetleri kuvvetlendirmekte, özellikle haber-i vâhidin kuvvet kazanmasında önemli görev görmektedir. Aslında sahâbiler de bazen herhangi bir hadisi açıkladıklarından büyük sahâbiler veya halifelerin uygulamalarını delil göstererek haberi kuvvetlendirmişlerdir. Örneğin Câbir b. Abdullah’a ateşte pişen etin abdesti bozduğu meselesi sorulunca o: “Resulullah ile beraber yedim bunun için ayrıca bir abdest almadı. Sonra Ebû Bekir ile yedim o da abdest almadan namaz kıldı. Sonra Ömer ile beraber yedim o da abdest almadan namaz kıldı. Daha sonra Osmân ile yedim o da abdest almadan namaz kıldı” demiştir.(Ebû Ya’lâ, 1984: 4/75 (No: 2098)) Yine Hz. Âişe hac ibadeti hususunda Hz. Peygamber’in (s.a.s.) uygulamasını rivayet ettikten sonra Hz. Peygamber’den sonra Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Muâviye ve Abdullah b. Ömer aynı uygulamayı tatbik ettiklerini ifade etmiştir.(Müslim, tsza: “Hac”,190 (No: 1235)) Şüphesiz bu yaklaşımlar, Râşid Halifelerin Resulullah’ın sünnetini en iyi tanıyacağı ve ona ittiba edeceklerinin kabul edilmesi ile ilgilidir. Yukarıda da ifade edildiği üzere birçok muhaddis merfû haberleri verdikten sonra sahâbe haberlerini vererek hem haberi desteklemişler hem de hadisi sahâbe haberleriyle açıklamaya çalışmışlardır. Örneğin Ebu Ubeyd (ö. 224/838) esirlerin öldürülmeleri ile ilgili hadisleri naklettikten sonra şöyle söyler: “Esirlerin öldürülmesi konusunda Resulullah’tan nakledilen hadisler bunlardır. Ondan sonra gelen halifeleri de (bazen) bu hadislerle amel etmişlerdir.”(Ebû ‘Ubeyd, t.y.: 1/147 (No: 302)) Bu âlim konu ile ilgili hadislerle sahâbenin amel etmesini örnek göstererek haberle amelin gerekliliğini anlatmış ve bazı haberleri Râşid Halifelerin uygulamalarıyla kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Gazzâlî’ye göre Hz. Ömer’in Fatma bnt. Kays’ın haberini reddettiği gibi haberin sahâbeye arzı durumunda haberin meçhul olmasının red sebebi olduğunu ifade etmiştir.(Gazzâlî, 1413/1993: 1/136) Yine âlimler herhangi bir konuda içtihat bulduklarında veya fetva verdiklerinde bunlara delil olarak sahâbe uygulamalarını göstermişlerdir.(Ḳâdî İyâd, 1419/1998: 1/31) Elbânî Ebû Hüreyre’nin Kurban ve Ramazan bayramı namazlarında ilk rekatta kıraatten önce yedi tekbir, ikinci rekatta kıraatten önce beş tekbir aldığı dair Nâfi’ (ö. 117/735) haberini zikretmiş ve bayram namazlarının tekbirleri ile ilgili hadisin

değerlendirmesinde hadis tariklerinin sıhhat tespitinde sahâbenin amelinin desteklemesinden haberin sahih olduğuna hükmetmiştir.(Elbânî, 1985: 3/110) Bütün bu örneklerden de anlaşılacağı üzere sahâbe haberleri rivayetlerin tashihi ve değerlendirilmesinde çok önemli bir kıymete sahiptir. Öte yandan hadis ilminde rivayetler sened veya metin yönünden desteklenmesi durumunda haber kuvvet kazanır. Genelde bu yöntem merfû haberlere uygulanmakla beraber mevkuf haberlerin de bu anlamda değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla zayıf haberler istişhâd yöntemiyle kuvvet kazandığı gibi sahâbe haberleri de hadisi kuvvetlendirme görevini görmektedir. Birçok âlim bu yöntemi uygulamıştır. Örneğin Beğavî İbn Müseyyeb'in «عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «نَهَى عَنْ بَيْعِ اللَّحْمِ بِالْحَيَوَانِ»» rivayeti için mürsel de olsa sahâbe ameli kuvvetlendirmektedir (Beğavî, 1403/1983: 8/76-77) diyerek sahâbe uygulamasıyla haberin kuvvet kazandığını ifade etmiştir. İbn Teymiye “Mürsel haber şayet sahâbe ameli ile destekleniyorsa ittifakla hüccettir. Çünkü mürsel haber sahâbe ameli ile desteklenmektedir” (İbn Hacer, t.y.: 34/67) demiştir. Yine İbn Teymiye namazda kusanın konuşmadan abdest alıp namazına devam etmesi ile ilgili haber için “mürsel de olsa sahâbenin ameliyle desteklenmektedir” (Buhârî, 1422a: “Kitâbu'l-Vudû",50) demiştir. Bu haberleri çoğaltmak mümkündür. Bütün bu nakiller zayıf rivayetlerin sahâbe haberlerinin desteklenmesiyle kuvvetlendirildiğini göstermektedir.

2.2.2. Hadislerin Sahâbeye Arzı Müteariz Haberlerin Tercihini Kolaylaştırmaktadır

Herhangi bir konuda rivayetler arası tearruz olduğunda ihtilafın çözülmesinde uygulanan yöntemlerden biri de sahâbe haberlerine arzıdır. Aslında bu yöntem bir yerde sahâbeye danışmak veya onlara sormak görevini görmektedir. Çünkü sahâbenin vefatından sonra ancak bu yöntemle onların görüş ve şahitliklerine başvurulur. Bu yöntem en çok ihtilaflı rivayetlerin çözümü ve tercihinde kolaylık sağlar. Birçok âlim tearruz haberlerinde sahâbenin amel ettiğine uygun haberleri tercih etmiştir. Örneğin Buhârî (ö. 256/870), bir bab başlığına “Koyun Eti ve Sevîk (Yemek)ten Dolayı Abdest Almayan Kimse Bâbı”na ‘Ebû Bekr, Ömer ve Osmân yediler ve abdest almadılar’ mevkuf (Buhârî, 1422a: “Kitâbu'l-Vudû",50,) haberi almış ve ardından İbn Abbâs'ın “Resulullah koyun küreğini yedi ve abdest almadan namaz kıldı” hadisini tahric etmiştir.(Buhârî, 1422a: “Kitâbu'l-Vudû",50, (No: 207)) Buhârî, bu konuda Zeyd b. Sâbit'in “ateşten dolayı abdest gerekir” (Müslim, tszb: “Hayz”, 90, (No: 351)) hadisi gibi muhtelif rivayetler olduğundan Râşid Halifeler'in amelini delil göstererek İbn Abbas'ın hadisini tercih ederek rivayeti tahric etmiştir. Yine Ebu Davud iki haberin tearruzu durumunda sahâbenin amelini bakılır (Ebû Dâvud, tsz: “Sütre”, 14, (No: 720)) diyerek bu yöntemle başvurmuştur. Dârekutnî kadına dokunma konusundaki haberin kabulü konusunda ayetin zahirine sahâbenin amelinden dolayı terk ettiklerini ifade etmiştir.(Kurtubî, 1964: 5/225) el-Asîlî (ö. 392/1002) Yine bu âlime göre aynı konuda muhtelif hadislerin olması durumunda sahâbe ve tabînin hilafına amel ettiği hadis terk edilir.(İbn Battâl, 2003: 8/486) İbn Battâl (ö. 449/1057) “sahâbenin amelini muhalif hadisleri terki gerekir” (el-Mısri, 2008: 31/274) diyerek mevkuf haberin hadislerin tercihindeki önemine işaret etmiştir. el-İşbîlî (ö. 543/1148) de “zıt iki haberin olması durumunda sahâbenin amel ettiği tercih edilir” (el-İşbîlî, 1999: 1/150) diyerek aynı görüşü ifade etmiştir. Ebû Bekir b. el-'Arabî'ye (ö. 543/1148) göre iki haberden biri sahâbe ameliyle destekleniyorsa o haber tercih edilir.(el-İşbîlî, 1999: 1/150) Yine İbn Receb: “Herhangi bir konuda birbirine zıt yani muteariz hadis varsa sahâbenin hangisiyle amel ettiğine bakılır ve amel edilen tercih edilir” (İbn Receb, 1417/1996: 4/134) demiştir. İbn Hacer problemleri hadislerde tercihin sahâbenin amelini göre yapılmasının gerekliliğini zikretmiş ve “namazı, köpek, eşek ve kadın bozar” (İshâk b. Râhûye, 1991: 1/301 (No: 279)) hadisi için sahâbenin bununla amel etmediğini, dört halife ve diğerleri için namazı hiçbir şeyin (namaz kılanın önünde geçmesi) bozmadığını ifade etmiştir.(İbn Hacer, 1379: 4/134) Bazen tam tersi uygulama da yapılmıştır. İki zıt sahâbe uygulaması hadise arz edilerek tercih edilmiştir. Ebu Ubeyd, Hz. Ömer'in arazilerle ilgili bir uygulaması hakkında iki rivayet arasında tercih yaparken Resulullah'ın uygulamasını belirleyici olarak almıştır. Hz. Ömer'in haraç arazisi hakkında

varit olan iki rivayeti ele almıştır. Bu rivayetlerden biri Ömer'in haraç arazilerinden götürü usulüyle satış yapılmasına müsaade ettiğine dairdir. Diğeri ise Ömer'in bu izninin ekin arazisi ile ilgili olduğudur. Haberi birçok açıdan ele alarak tercihte bulunan Ebu Ubeyd, olgunlaşmamış bir malın satışının sünnete aykırı olduğu hususunu da belirleyicileri arasına almıştır.(Ebû 'Ubeyd, t.y.: 1/94) Her ne kadar iki tearuz mevkuf haber merfû haberle giderilmişse de daha çok merfû haberlerin tashih ve tercihinde mevkuf haberler değerlendirilmiştir.

2.2.3. Hadislerin Sahâbeye Arzı Gelecekle İlgili Hadislerin Tespitinde Önemli Görev

Görmektedir

Sahâbenin hadislerle amelleri gelecekle ilgili hadislerin sıhhat tespitinde önemli bir kriter olarak değerlendirilebilir. Çünkü şayet amel edilmeyi gerektiren bir hadis ise öncelikle sahâbenin bunu yerine getirmesi beklenir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'e isnad edilen yönetim ve fiten ile ilgili bazı haberlerin sahâbe uygulamalarıyla sıhhat tespitini yapmak mümkündür. Örneğin sahâbenin önceden haber verilen olayların gerçekleşme esnasında herhangi bir tepkiyi göstermemiş olmaları haberin sıhhatini problemli hale getirmektedir. Âlimler de bu bakışla bazı haberlerin sahih olmadığına hükmetmişlerdir. İbn Kesir (Muaviye'yi minberimde görürseniz öldürün)(el-Makdisî, 1994: 1/34) haberi için "Bu hadis şüphesiz yalandır. Şayet sahih olsaydı sahâbe bununla amel ederdi. Çünkü onlar Yüce Allah'ın kınamasından korkarlar" demiştir.(İbn Kesir, 1986: 8/141) Buhârî de aynı hadisi sahâbenin ameline arz ederek red etmiştir. Buhârî Muaviye'nin emirlik yaptığı ve hutbe verdiği halde sahâbeden hiç kimsenin haberle amel etmediğini delil göstererek zikrettiğimiz haberin batıl olduğuna hükmetmiş ve "Şayet haber onların yanında sabit olsaydı uygulamaya alırlardı" demiştir.(Buhârî, 1396: 1/136) Bu delili daha önce Evzai de uygulamıştır. Bu âlime göre Kur'an'ın nazil olduğuna şahit olan ve Hz. Peygamber'den ilim alan Sa'd, Üsâme, Cabîr, İbn Ömer, Zeyd b. Sâbit, Mesleme b. Muhled, Rafî b. Hadîc, Enes b. Mâlik gibi birçok sahâbi Muaviye'nin hilafetini gördükleri halde herhangi bir şey yapmadıklarından dolayı bu haberin sahih olmadığına hükmedilmelidir. İbn Teymiye de aynı mantıkla haberin sahih olmadığını söylemiştir.(İbn Kesir, 1986: 207)

Yine hilafetle ilgili bazı haberler sahâbeye arz edilerek sıhhat tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber kendisinden sonra gelecek halifelerden haber vermiştir. Bu rivayetler "Hz. Peygamber başka herhangi bir halef bırakmamıştır"(Müslim, tsza: "İmâre", 11, (No: 1823)); (Tirmizî, 1975b: "Fiten", 48, (No: 2225)) mevkuf haberine aykırı bulunularak rivayet kabul edilmemiştir.(Buhârî, 1396: 1/39) Halifelerin sıralaması ile ilgili rivayet Hâkim'in, Müstedrek'inde şöyledir: "Hz. Peygamber mescidi inşa ederken önce Ebû Bekir bir taş getirip koymuş, ardından Ömer bir taş koymuş onun ardından da Osman bir taş koymuştur. Hz. Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: 'Bunlar benden sonra gelecek halifelerimdir.'"(Hâkim, 1990: 103) Hâkim, bu hadisi Buhârî'nin şartlarına göre sahih bir rivayet olarak nitelendirirken Buhârî bu rivayeti sahâbenin ameline arz ederek sahih olmadığına hükmetmiştir. Buhârî "Ebûbekir, Ömer ve Osman benden sonra gelecek halifelerimdir"(Buhârî, 1396: 1/39); (İbn Adîy, 1997: 372-373) rivayetini, sahih olmayan bir haber olarak değerlendirmiş, bunun sebebi olarak da Hz. Ömer ve Hz. Ali tarafından ifade edilen, "Hz. Peygamber, kendinden sonra hiçbir halife bırakmamıştır" haberini delil göstermiştir.(Buhârî, 1396: 1/139) Ayrıca böyle bir haber olsaydı öncelikle halifelerin riayet etmeleri beklenilirdi. Hâlbuki ikinci halife Hz. Ömer kendisinden sonraki halifenin tespiti için bir şura heyeti oluşturmuştur.(Belâzurî, 1417/1996: 5/500-503) Hz. Ömer'e neden kendisine bir halife tayin etmediği sorulunca o: "Kendime halef belirlemem yeni bir şey yapmış olmam. Çünkü Ebu Bekir beni halife tayin etti. Halife belirlemezsem yine yeni bir şey yapmış olmam. Çünkü Resulullah halife tayin etmedi"(Tirmizî, 1975b: "Fiten", 48, (No: 2225)) demiştir. Hadislerin sahâbeye arz yönteminin günümüzde de hadislerin sıhhat tespitinin tetkikinde yardımcı olacağını söylemek

mümkündür. Örneğin “Kureyş, hayırda ve şerde, kıyamete kadar insanların işlerini idare edecektir”(Tirmizî, 1975b: “Fiten”, 49, (No: 2227)) rivayetini Mehmet Said Hatiboğlu sahâbe uygulamalarından hareketle tenkid etmiştir.(Hatiboğlu, t.y.: 85-86) Çünkü ilk halife seçimindeki tartışmalarda sahâbe tarafından Kureyşlilikle ilgili herhangi bir rivayet zikredilmemiştir. Ensarın kendi arasından bir yönetici belirlemek üzere tartışmış olmaları (Ahmed İbn Hanbel, 2001b: 489 (No: 21617)); (Belâzurî, 1417/1996: 10/84) bunu göstermektedir. Halifelerin ve diğer sahâbilerin haberle amel edilmesinin tam yeri gelmişken Kureyşlilikle ilgili herhangi bir rivayeti zikretmemeleri haberlerin sıhhat durumlarını zedelemektedir. Dolayısıyla yönetim ve fitenle ilgili rivayetlerin tetkikinde haberlerin sahâbeye arzı hadislerin sıhhat tespitine önemli bir katkı sağlayacağını söylemek mümkündür.

2.2.4. Hadislerin Sahâbeye Arzı Rivayetlerin Doğru Anlaşılmasını Kolaylaştırmaktadır

Âlimler herhangi bir konuyla ilgili hadisleri tahric ederken onunla ilgili sahâbe haberlerini de vererek rivayeti açıklamaya çalışmışlardır. Özellikle Ma'mer b. Râşid(Mamer b. Raşid, 1403: 379 (No: 19419)), Mâlik b. Enes (Zürkânî, 2003: 1/61) ve İbn Ebû Şeybe (Çap, 2008: 70) gibi musannef türünde eser yazan muhaddisler hemen hemen her bölümü bu yönetime göre oluşturmuşlardır. Muhaddisler bu yöntemle sahâbenin hadisler hususundaki açıklamalarını ve hadislerle nasıl amel ettiklerini açıklamaya çalışmışlardır. Müsannef türü dışında eser yazan âlimler de ara ara bu yönetime başvurmuşlardır. Bu konuda birçok örnek vermek mümkündür. Bunlardan bir kaç şöyledir: İbn Ebû Şeybe Hz. Peygamber'in: “Abdesti olmayanın namazı yoktur. Besmele okumayanın ise abdesti yoktur” (İbn Ebû Şeybe, 1409: 1/12“Tahârat”,3, (No: 15)) hadisini tahric ettikten sonra Hz. Ebû Bekir'in “Kişi besmele ile abdestini alırsa bütün bedeni temizlenir. Ancak besmelesiz abdest alırsa sadece suyun değdiği yer temizlenmiş olur”(İbn Ebû Şeybe, 1409: 1/12“Tahârat”,3, (No: 17)) rivayetini vererek besmelesiz abdestin batıl olmadığı ancak sevabının eksik olduğu şeklinde anlaşılmasını sağlamıştır. Yine Buhârî hadisleri vermeden önce bazen sahâbe haberleri ile bir mukaddime oluşturmuş ve bundan sonra rivayeti vermiştir. Buhârî İmân bölümünün on sekizinci babın girişinde bir mevkuf haber olan Ammâr b. Yâsir'in: “Üç şeyi her kim bir araya getirebilirse imanın tamamını elde etmiş olur: Kendi aleyhine de olsa insafı elden bırakmamak, herkese selâm vermek, fakir iken bile sadaka vermek”(Buhârî, 1422a: “İmân”, 18) sözünü vermiştir. Daha sonra İslâm'ın en hayırlısı kimdir sorusuna Hz. Peygamber'in "Yiyecek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selâm vermendir"(Buhârî, 1422a: “İmân”, "8, (No: 28))) hadisini tahric etmiştir. Bu durum merfû haberlerin anlaşılmasına sahâbe haberlerinin delil gösterildiğini göstermektedir.(Buhârî, 1422b: "Ebvâbü sücûdi'l-Ḳur'ân", 10, (No: 1077)). Bu konuda birçok örnek vermek mümkündür. Yukarıdan beri zikrettiğimiz başlıklara birçok başlık daha eklemek mümkündür. Ancak hepsinin ortak noktası ilgili rivayetlerin tashih ve doğru anlaşılmasında sahâbe haberlerinin önemli bir yerinin olduğudur.

SONUÇ

Bu çalışmada hadislerin sıhhat tespiti ve doğru anlaşılması için sahâbeye arz metodunun önemi ve gerekliliği araştırılmıştır. Sahâbeye arz; hadislerin ilk muhatabı olan ve hadisleri rivayete dönüştürüp aktaran kaynağın (sahâbenin) hadis metniyle ilgili görüşleri ve uygulamalarına başvurmadır. Sahâbeye arz yöntemi hadislerle ilgili birçok problemi çözüme kavuşturduğu gibi şüphesiz günümüzde de bu yöntemin hadislerin sıhhat tespitinde, hadisler arasındaki ihtilafın çözümünde, haberlerin reddi veya kabulünde önemli bir kriter görevini görmektedir.

İlk dönemden itibaren âlimler hadislerin reddi veya kabulünde sahâbe haberlerinden faydalanmışlardır. Hadislerin sahâbeye arzı rivâyetlerin sıhhat tespiti ve doğru anlaşılması hususunda birçok katkı sağlamaktadır. Bunlardan bir tanesi haberi vahidin sahâbeye arzıdır. Sahâbe amelîne muvaffık haber sahih olarak değerlendirilmektedir. Sahâbe haberi rivâyette şahitlik görevini de

görmektedir. Hadislerin sıhhat değerlendirilmesinde haberin sahâbe ameliyle desteklemesi durumunda haberin sahih olduğuna hükmedilmektedir. Ayrıca sahâbenin ameli zayıf veya mürsel hadislerin kuvvetlenmesini sağlamaktadır: Sahâbe haberleri müteariz haberlerin tercihinde ve gelecekle ilgili bazı hadislerin tespitinde önemli görev görmektedir.

Sahâbeye arz yöntemin günümüzde de hadis problemlerinin çözümüne katkı sunacağı önemli bir kriter görevini görecektir. Hadislerin sahâbeye arzının sağlıklı uygulanabilmesi için mevkuflar haberler ilk iki asırdaki gibi aktif hale getirilmesi ve bunlardan oluşan müstakil eserler oluşturulmalıdır. Yine her sahâbinin merfû ve mevkuflar rivayetlerinin konularına göre tasnif edilmeleri hatta ilk dönem eserlerdeki mevkuflar haberlerin cem veya zevaid çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu tür çalışmalar hadislerin tashihi ve doğru anlaşılmasına katkı sağlayacağı muhtemeldir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Abdürrezzak b. Hemmâm, E. B. es-San'anî. (1972). *el-Musannef*, (C. 1). el-Meclisü'l-ilmî.
- Ahmed İbn Hanbel, A. b. M. (2001a). *Müsned* (thk. Şuayb Arnavût-Âdil Mürşid vd., C. 5). Müessesetü'r-Risâle.
- Ahmed İbn Hanbel, A. b. M. (2001b). *Müsned* (thk. Şuayb Arnavût-Âdil Mürşid vd., C. 35). Müessesetü'r-Risâle.

- Alâuddîn el-Buhârî, A. b. A. b. M. el-Ḥanefî. (t.y.). Keşfu'l-esrâr şerhu 'Uşûli'l-Pezdevî (1-4). Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî.
- Bâcî, E.-V. S. b. H. (1332). *Muntekâ Serhu Muvatta'ı Mâlik*, (C. 1). Matbaatu's-Saâde.
- Bağdâdî, E. B. A. b. A. b. S. (1421). *el-Fakîh ve'l-Mutefakkîh* (tkh. Âdil b. Yûsuf el-Ġarrâzî). Dâru İbni'l-Cevzîyye.
- Bağdâdî, E. B. A. b. A. b. S. (tsz.). *el-Kifâye fî İlmi'r-Rivâye* (thk., Ebû Abdullah es-Sûrkî-İbrâhîm Hamdî el-Medenî). Mektebetü'l-İlmiyye.
- Belâzurî, A. b. Y. b. C. (1417/1996). *Ensâbu'l-Eşrâf* (1-13). Dâru'l-Fikr.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1396). *ed-Duafâu's-Sağîr*. Dâru'l-Va'y.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1422a). *Sahîhu'l-Buhârî* (thk. Muhammed b. Zuheyr b. Nâsır; C. 1). Dâru Tûku'n-Necât.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1422b). *Sahîhu'l-Buhârî* (thk. Muhammed b. Zuheyr b. Nâsır; C. 9). Dâru Tûku'n-Necât.
- Çakan, İ. L. (2009). *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: M.Ü. İ.F.V.Yayınları.
- Çap, S. (2008). *Hadis İlminde Merfû-Mevkuf İlişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dutton, Y. (2002). *Sünnet, Hadîs ve Medine Ameli*, (Çev.: Y. Köktaş). *KTÜ Rize İlahiyat Fak. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2(4), 195-213.
- Ebû Dâvud, S. b. el-Aşaş. (tsz). *Sünen* (thk. Muhammed Muhyiddîn), (C. 2). el-Mektebetü'l-Asriy.
- Abdürrezzak b. Hemmâm, E. B. es-San'anî. (1972). *el-Musannef* (C. 1). el-Meclisü'l-ilmî.
- Ahmed İbn Hanbel, A. b. M. (2001a). *Müsned* (thk. Şuayb Arnavût-Âdil Mürşid vd.; C. 5). Müessesetü'r-Risâle.
- Ahmed İbn Hanbel, A. b. M. (2001b). *Müsned* (thk. Şuayb Arnavût-Âdil Mürşid vd.; C. 35). Müessesetü'r-Risâle.
- Bâcî, E.-V. S. b. H. (1332). *Muntekâ Serhu Muvatta'ı Mâlik* (C. 1). Matbaatu's-Saâde.
- Bağdâdî, E. B. A. b. A. b. S. (1421). *el-Fakîh ve'l-Mutefakkîh* (tkh. Âdil b. Yûsuf el-Ġarrâzî). Dâru İbni'l-Cevzîyye.
- Bağdâdî, E. B. A. b. A. b. S. (tsz.). *el-Kifâye fî İlmi'r-Rivâye* (thk., Ebû Abdullah es-Sûrkî-İbrâhîm Hamdî el-Medenî). Mektebetü'l-İlmiyye.
- Belâzurî, A. b. Y. b. C. (1417/1996). *Ensâbu'l-Eşrâf* (1-13). Dâru'l-Fikr.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1396). *ed-Duafâu's-Sağîr*. Dâru'l-Va'y.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1422a). *Sahîhu'l-Buhârî* (thk. Muhammed b. Zuheyr b. Nâsır; C. 1). Dâru Tûku'n-Necât.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1422b). *Sahîhu'l-Buhârî* (thk. Muhammed b. Zuheyr b. Nâsır; C. 9). Dâru Tûku'n-Necât.
- Çakan, İ. L. (2009). *Hadis Edebiyatı*. M.Ü. İ.F.V.Yayınları.
- Çap, S. (2008). *Hadis İlminde Merfû-Mevkuf İlişkisi* [Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi SBE.
- Dutton, Y. (2002). *Sünnet, Hadîs ve Medine Ameli* (Y. Köktaş, Çev.). *Ktü Rize İlahiyat Fak. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4.
- Ebû Dâvud, S. b. el-Aşaş. (tsz). *Sünen* (thk. Muhammed Muhyiddîn; C. 2). el-Mektebetü'l-Asriy.
- Ebû Hanîfe, N. b. S. (1368). *el-Âlim ve'l Muteallim* (Thk. Muhammed Zâhid el-Kevserî.).
- Ebû Muhammed el-Beğavî, el-Ḥuseyn b. M. b. M. b. el-Ferrâ. (1403/1983). *Şerhu's-Sunne* (1-15). el-Mektebi'l-İslâmî.
- Ebû Ya'lâ, A. b. A. b. el-Müsenâ et-Temîmî el-Mevsilî. (1984). *Müsned*.
- Ebû Yûsuf. (t.y.). *Âsâr* (thk. Ebû'l-Vefâ Afganî.). Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

- Ebû Yûsuf. (tsz.). Er-Redd 'alâ Siyeru'l-Evzâi, (thk. Ebû'l-Vefâ Afgânî). Lecnetu'l-İhyai'l-Mearifi'n-Nu'maniye.
- Ebû Ubeyd, E. Ubeyd Kâsım b. S. b. Abdullâh el-Herevî el-Bağdâdî. (t.y.). Kitâbu'l-Emvâl. y.y.
- El-İfrîkî, E. F. C. b. M. el-İfrîkî. (1414). Lisânu'l-Arab (C. 5). Dâru's-Sâdr.
- El-İşbîlî, E. B. M. b. A. b. M. el-Meâfirî. (1999). el-Mahsûl fî usûli'l-fıkıf.
- El-Makdisî, E.-F. M. b. T. el-Makdisî. (1994). Tezkiretu'l-Hufâz (thk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefî.; 1-1). Dâru's-Sâmî'î.
- El-Meriyî, E.-M. b. A. b. E. S. el-Endülüsi. (2009). el-Muhtasarü'n-Nasîh fî Tehzîbi'l-Kitâbi'l-Câmiî's-Sahîh. Dârü't-tevhîd.
- El-Mısırî, İ.-M. S. E. H. el-Mısırî. (2008). et-Tevdîh li şerhi'l-câmi'i's-sahîh. Dârü'n-Nevâdir.
- Elbânî, E. A. M. N. (1985). İrvâü'l-Ğalîl fî Tahrîci Ehâdisi Menâri's-Sebîl. Mektebetu'l-İslâmî.
- Elbânî, E. A. M. N. (1992). Silsiletu'l-Ehâdisi'l-Daife ve'l-Mevdûa' (C. 1). Dâirtu'l-Me'arif.
- El-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir ahmed b. Alî. (t.y.). el-Câmiu'l-ahlâkî'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi' (thk. Mahmûd et-Tahân; C. 1). Mektebetu'l-meârif.
- Es-Sibâi, M. b. H. (1982). es-Sünnetü ve Mekanatuha fî Teşri'il İslâm. Mektebetu'l-İslâmî.
- Gazzâlî, H.-İ. E. Hâmid M. b. M. (1413/1993). el-Mustaşfâ. y.y.
- Hâkim, E. A. M. b. A. en-Nisâbü'rî. (1990). el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (thk. Mustafa Abdülkâdir A'tâ; C. 3). Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Hatiboğlu, M. S. (t.y.). Hilafetin Kureyşliliği. Otto Yayınları.
- Hattâbî, H. b. M. b. İ. el-Hattâbî. (1932). Me'âlimu's-Sünen (C. 2). Matbaâtu'l-İlmiye.
- Hoşab, F. (2020). "Muvatta"da Mevkûf Hadis ve Hadis İlmi Açısından Değerlendirilmesi". KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 101-131.
- İbn Abdilber, E. Ö. Y. B. A. E.-N. E.-K. (1994). Câmiu'lBeyâni'l-İlm ve Fadlihî ve mâ Yenbagî fî Rivâyetihî ve Hamlihî (thk. Ebi'l-Eşbâl Ez-Züheyri; C. 1). Dâru'l-İbnu'l-Cevzî.
- İbn Adîy, E. A. el-Cürcânî. (1997). el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl ((thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavviz; C. 3). Dâru'l-Kütübi'lİlmiyye.
- İbn Battâl, E.-H. (2003). Şerhu Sahîhi'l-Buhârî (Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm; C. 3). Mektebetü'r-Rüşd.
- İbn Ebî Şeybe, E. B. A. el-Kûfî. (1409). el-Musannef fî'l-Ehâdis ve'l-Âsâr (C. 3). Mektebetü'r-Rüşd.
- İbn Hacer, E.-F. A. b. A. el-Askalânî. (t.y.). Şerhu Bü'l'uğü'l-Merâm.
- İbn Hacer, E.-F. A. b. A. el-Askalânî. (1379). Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî (C. 1). Dâru'l-ma'rife.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, E. Abdillâh Ş. M. b. E. B. b. E. ez-Zür'âi ed-Dımaşkı el-Ĥanbelî. (1415/1994). Zâdu'l-Me'âd fî Hedyi Ĥayri'l-İbâd (1-5). Mu'essesetu'r-Risâle.
- İbn Kesir, E.-F. İ. b. Ö. b. K. el-Karşi el-Basrî ed-Dimeşki. (1986). el-Bidâye ve'n-Nihâye (C. 1). Dâru'l-Fikr.
- İbn Manzûr, E.-F. C. M. b. M. (tsz). Lisânü'l-'Arab (C. 5). Dâru Sâdr.
- İbn Receb, E.-F. Z. Abdurrahmân b. A. b. Abdurrahmân R. el-Bağdâdî ed-Dımaşkı. (1417/1996). Fethu'l-Bârî Şerhu Şahîhi'l-BuĤârî (1-8). Mektebetu'l-Ġurebâi'l-Es eriyye.
- İbnu's-Salâh. (1986). Mukaddimetu İbnu's-Salâh (thk. Nureddin Itr.). Dâru'l-Fikir.
- İbnü'l-Arabî, E. B. M. b. Abdillâh b. M. el-Meâfirî. (1420/1999). El-MaĤşûl fî 'Uşûli'l-Fıkh. y.y.
- İshâk b. Râhûye. (1991). Müsned. Mektebetü'l-İman.
- Kâdî İyâd, E.-F. İyâd b. M. el-YaĤşubî. (1419/1998). İkmâlu'l-Mu'lim bi Fevâidi'l-Muslim (1-8). y.y.
- Kırbaşoğlu, M. H. (2002). Alternatif Hadis Metodolojisi. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). Kitabiyat.
- Kurtubî, E. A. M. b. A. b. E. B. b. F. el-Ensârî. (1964). el-Câmi' li ahkâm'ul-Kur'an (thk. Ahmed el-Berdunî ve İbrâhîm Etfîş; C. 20). ,Dâru'l-kütübü'l-Mısırî.

- Mâlik B. Enes. (1412). Muvatta (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf-Mahmûd Halîl; C. 1). Müessesetü'r-Risâle.
- Mamer b. Raşid. (1403). el-Câmi' (C. 11). el-Meclisu'l- İlmiye.
- Mamer B. Raşid. (1403). el-Câmi' (C. 10). el-Meclisu'l- İlmiye.
- Müslim, E.-H. M. İ.-H. el-Kuseyrî. (tsza). el-Câmiu's-Sahîh (thk. Muammed Fuâd Abdülbâki; C. 3). Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî.
- Müslim, E.-H. M. İ.-H. el-Kuseyrî. (tszb). el-Câmiu's-Sahîh (thk. Muammed Fuâd Abdülbâki; C. 1). Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî.
- Nevevî. (1985). et-Takrîb ve't-teysîr lî ma'rifeti süneni'l-beşîri'n-nezîr fî usûlü'l-hadis (M. O. el-Haşî.). Dâru'l-Kitâbu'l-Arabî.
- Nûr bnt. Hasen Karût. (t.y.).es-Sünenü'n-Nebeviyetü'l-Mesderü's-Sanî li Teşri'i'-İslami ve Mekanatüha min Heysü'l-ihticaci ve'l-amel. Mecmeu'l-Melîk Fahd.
- Özdemir, A. (2018). İbâdiyyenin Ana Hadis Kaynağı Reb' b. Habîb'in Müsned'i. Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Özüdoğru, B. (2018). Rivayetlerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Tespitte Amel Olgusu [Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri.
- Şâtıbî, E. İ. İ. (1997). el-Muvâfakât. Dâru İbn Affân.
- Şeybânî, E. 'Abdullâh M. b. el-Hasen. (1413/1993). el-Âsâr (2. bs, 1-2). Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Taştan, O. (1995). "İslâm Hukukunda Sahâbî Otoritesinin Kaynağı ve Niteliği". İslâmî Araştırmalar, 8(2), 115-121.
- Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. S. (1975a). Sünen-i Tirmizî (thk. Ahmed Fuad Şâkir (I-II)- Muhammed Fuâd Abdülbâki (III)-İbrahim Atvah (IV-V); C. 1). Şirketü Mektebetu ve Matbaatu'l-Albâbî.
- Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. S. (1975b). Sünen-i Tirmizî (thk. Ahmed Fuad Şâkir (I-II)- Muhammed Fuâd Abdülbâki (III)-İbrahim Atvah (IV-V); C. 5). Şirketü Mektebetu ve Matbaatu'l-Albâbî.
- Toksarı, A. (1985). "Hadis İlmi Açısından Sahâbî Kavli ve Değeri". EÜİFD, 2, 339-357.
- Yılmaz, M. (2001). "Mevkuf Hadisler ve Hükmen Merfû Kavramı". ÇÜİFD, 1(1), 159-179.
- Zürkânî, M. b. A. b. Y. Z. (2003). Şerhu'z-Zürkânî ala Muvatta el-İmâm Mâlik,. Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniye.

The Role of Identification in Frankfurt's Account of Autonomy*

Dr. Öğr. Üyesi Nazan Yeşilkaya

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9628-3492>

Şirnak University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences, Şirnak –
TÜRKİYE

Article History

Submitted: 03.08.2023

Accepted: 10.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Harry Frankfurt

Identification

Autonomy

Free Will

Desires

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72259>

Abstract

The concept of identity, emphasizing autonomy, is at the forefront of contemporary philosophical discourse. Harry Frankfurt, a well-known American philosopher, proposes a theory that outlines freedom as a critical component of autonomy, in which identification plays a crucial role. He argues that individuals have both primary desires and the capacity to form secondary desires shaped by introspection and reflect one's rationality. Stating that one of the main differences between humans and other living creatures lies in the structure of the person's will, Frankfurt's theory of free will is shaped around the concept of autonomy, in which individuals are seen as self-governing beings. According to Frankfurt, desires are the driving force behind human action. Still, individuals may not always want to be controlled by their desires, which can lead to feelings of detachment and disconnection.

Frankfurt's work goes beyond traditional notions of freedom of action, illuminating the complex interplay of factors that influence human autonomy and character responsibility. While his perspective involves some challenges regarding character responsibility, his work sheds light on the complexity of human autonomy and the various factors that can influence it. In this article, the issue of personal autonomy is examined by focusing on the theoretical framework created by Harry Frankfurt. The study aims to rigorously examine the various elements of autonomy explained by contemporary philosophers while exploring Frankfurt's autonomy theory's primary, secondary and tertiary objectives. Thus, Frankfurt's hierarchical classification of "free will" was explained and the importance of identification in ensuring autonomy was evaluated.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Yeşilkaya, N. (2023). The Role of Identification in Frankfurt's Account of Autonomy. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 265-274.

Frankfurt'un Özerklik Anlayışında Özdeşleşmenin Rolü*

Asst. Prof. Dr. Nazan Yeşilkaya

Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Şırnak – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş:03.08.2023

Kabul: 10.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Harry Frankfurt

Özdeşleşme

Özerklik

Özgür İrade

Arzular

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72259>

Öz

Özerkliği vurgulayan kimlik kavramı çağdaş felsefi söylemin ön saflarında yer almaktadır. Özerklik, bireyin genellikle hiyerarşik olarak düzenlenen arzularını organize etme yeteneği ile karakterize edilir. Tanınmış Amerikalı filozof Harry Frankfurt, özgürlüğü özerkliğin kritik bir bileşeni olarak özetleyen ve özdeşleşmenin çok önemli rol oynadığı bir teori önermektedir. Bireylerin hem birincil arzulara hem de iç gözlemle şekillenen ve kişinin rasyonelliğini yansıtan ikincil arzuları oluşturma kapasitesine sahip olduğunu savunmaktadır. İnsanlarla diğer canlılar arasındaki temel farklardan birinin kişinin iradesinin yapısında yattığını belirten Frankfurt'un özgür irade teorisi, bireylerin kendi kendini yöneten varlıklar olarak görüldüğü özerklik kavramı etrafında şekilleniyor. Frankfurt'a göre arzular insan eyleminin arkasındaki itici güçtür. Yine de bireyler her zaman arzuları tarafından kontrol edilmek istemeyebilirler, bu da ayrılma ve kopukluk duygularına yol açabilmektedir.

Frankfurt'un çalışmaları, geleneksel eylem özgürlüğü kavramlarının ötesine geçerek, insanın özerkliğini ve karakter sorumluluğunu etkileyen faktörlerin karmaşık etkileşimini aydınlatıyor. Bakış açısı karakter sorumluluğuyla ilgili bazı zorluklar içerse de çalışmaları, insan özerkliğinin karmaşıklığına ve onu etkileyebilecek çeşitli faktörlere ışık tutuyor. Bu makalede kişisel özerklik konusu Harry Frankfurt'un oluşturduğu teorik çerçeveye odaklanılarak incelenmektedir. Çalışma, Frankfurt'un özerklik teorisinin birincil, ikincil ve üçüncül hedeflerini araştırırken çağdaş filozoflar tarafından açıklanan özerkliğin çeşitli unsurlarını titizlikle incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece Frankfurt'un "özgür irade"ye ilişkin hiyerarşik sınıflandırması açıklanmış ve özerkliğin sağlanmasında özdeşleşmenin önemi değerlendirilmiştir.

INTRODUCTION

Throughout the centuries, the concept of autonomy and its connection to identification has been a subject of philosophical, ethical, and psychological discussions. Harry Frankfurt, a prominent figure in these discussions, posits that true autonomy is not merely about our cognitive abilities, but also about our ability to connect with our aspirations. This view diverges from traditional ideas of freedom and autonomy, which are often understood as the absence of external constraints. Frankfurt's hierarchy of desires offers a deep understanding of human behavior by highlighting the importance of identification in achieving genuine autonomy. In other words, according to Frankfurt, being autonomous means being able to identify with our desires and values, and to act on them in a way that reflects our own innermost convictions.

The term "autonomy" is rooted in two Greek words - "Autos," meaning self, and "nomos," meaning rule or law, as explained by Mele (1995:3). Autonomy pertains to an individual's capacity to govern themselves or practice self-rule. It is a fundamental concept that has sparked widespread debate in moral philosophy and other philosophical fields. Back in 2004, Mele drew attention to the similarities between discussions surrounding autonomy, free will, and moral responsibility.

While there may be overlapping discussions surrounding autonomy, free will, and moral responsibility (see Mele 2004), our focus for this particular conversation will centre solely on autonomy as an inherent characteristic. Autonomy pertains to one's capacity for self-management and practical outlook. This involves evaluating, selecting, and implementing courses of action based on personal beliefs and logical analysis. Autonomy is vital to individual decision-making, empowering people to exercise independent judgment and assume responsibility for their choices (Mele, 1995).

Frankfurt's perspective on the nature of autonomous agents and their motivations emphasizes the crucial role played by fundamental volitions. Frankfurt believes that genuine freedom coexists with necessity, which aligns with Kant's ideas but ultimately depends on it. This implies that freedom cannot be fully realised without the necessary constraints that exist within a given system. In essence, the concept of autonomy is not merely about acting independently but involves considering the underlying motivations that drive our actions. Mele (1995) expands on this concept, stating that it applies to individuals and their capacity to exercise discernment, make decisions, and act based on their beliefs and rational thinking. If a person's will derives solely from within, they will desire nothing but that will.

Berlin (1969: 131) explores his work's innate human longing for personal freedom and autonomy. He asserts that individuals possess an inherent desire to have dominion over their own lives and choices without external influences or pressures. The capacity to make decisions based on one's conscious intentions, free from the constraints of external factors or the control of others, is an essential component of exercising self-rule. Berlin's insights reveal the importance of personal agency and the pursuit of individual autonomy in human existence.

In his highly regarded essay entitled *Freedom of the Will and the Concept of a Person*, Frankfurt (1999) posits that true autonomy can only be achieved when an individual's choices stem from their own will. Frankfurt further suggests that when people have full control over their actions, they are more inclined to prioritize what holds the most significant importance to them. This implies that autonomy is not just about being able to make choices but also about having the power to make choices that align with one's values and beliefs.

Frankfurt delves into the concept of autonomy and heteronomy as it pertains to a person's will and their actions (1999: 132-133). He suggests that certain aspects of a person's will can exist externally, leading to heteronomy rather than autonomy in governing their actions. Furthermore, Frankfurt posits that when someone acts out of love, their volitions stem from the essential character of their will, making love a necessary imperative. This is because we don't want to deny or reject our love, and what we love defines us personally. It's important to note that Frankfurt still believes that autonomy is the governance of internal motives, but he introduces a new criterion of internality.

In the realm of human psychology, motives play a vital role in determining the degree of a person's autonomy and self-determination. Internal motives, specifically, are those that stem from a person's core beliefs, values, and principles and serve as the foundation of their willpower. Through these motives, a person can assert their independence and exercise control over their actions. However, external factors such as societal pressures, environmental conditions, and interpersonal relationships can impede a person's ability to act in accordance with their internal motives, thereby diminishing their autonomy.

Harry Frankfurt is a renowned scholar who has dedicated his research to understanding the complexities of human autonomy. Through his analyses, he has identified various factors that can impede an individual's autonomy. One of the critical components of Frankfurt's theory of autonomy is the concept of identification - which refers to a person's self-awareness and their connection to their innermost motivations. According to Frankfurt, identification plays a crucial role in an individual's autonomy, as it determines their ability to act in alignment with their internal desires.

In this article, we aim to explore further the significance of identification in Frankfurt's theory of autonomy and shed light on how it affects our understanding of human freedom and self-determination. We will delve into the various ways in which identification contributes to Frankfurt's concept of autonomy and analyse the implications of this theory for our understanding of the human psyche. Ultimately, our goal is to provide a comprehensive and insightful examination of this topic that will deepen our understanding of the intricacies of human autonomy and the factors that shape it.

Frankfurt's Hierarchical Account of The Will

To understand the importance of identification, it is crucial to first familiarise oneself with the underlying objectives of Frankfurt's philosophy. According to Frankfurt, desires can be divided into various levels. The first level comprises basic desires, such as indulging in ice cream or reading a book. On the contrary, second-order desires refer to desires about desires, such as the desire to choose healthier food options despite craving junk food. This distinction is significant because it reflects the complexity of human desires and their influence on our decision-making processes. By recognising and understanding the various levels of desires, we can gain insight into how our desires shape our behaviour and, ultimately, our identities.

The internalism model of the will theory in Frankfurt has gained widespread recognition due to its hierarchical structure. This model suggests that an individual's independence is determined by the presence of a second-order desire that supports their initial desire to perform a particular action (1988:12–25). It is closely related to the concept of autonomy that emphasises an individual's capacity for self-governance. Frankfurt's research on the will emphasises freedom rather than autonomy. He argues that individuals possess both first-order desires that drive their actions and second-order desires that are linked to their first-order desires. This suggests that individuals can reflect on their desires and act according to their higher-order desires.

According to Frankfurt (1971: 63-64), the will is a strong desire that motivates action. Frankfurt believes that having free will depends on the ability to critically reflect on oneself, where a person evaluates their initial desires. This process of introspection is called "reflective self-evaluation". Watson (1983), who takes an internalist approach to free will, agrees with this idea and emphasizes the importance of examining one's values and actions. Although free will is not a simple yes or no answer, people can achieve different levels of it through their efforts.

When individuals reflect on themselves and critically evaluate their actions and decisions, they can attain greater control over their lives, potentially leading to a higher level of free will. However, there are varying methods for assessing one's autonomy and the hierarchical approach, as defined by Frankfurt, Dworkin, and Neely, presents some challenges. One alternative approach is the neo-hierarchical model, which maintains the core principles of the original theory but expands upon them to address the issues raised by the hierarchical model. This approach has gained traction recently, with scholars such as John Christman and Michael Bratman advocating for its use in understanding and assessing autonomy. Despite the

theoretical debates, the importance of autonomy and its role in individual agency remains a crucial topic in philosophy and beyond (Taylor, 2005).

In the realm of autonomy and identification, Frankfurt's (1988) theory suggests that these concepts can be studied in relation to desire hierarchies. Frankfurt's original exploration of autonomy proposes that a person is genuinely autonomous when it comes to the primary desire that is driving them to act, which ultimately determines their will. In simpler terms, a person's ability to make independent decisions is compromised when forced to act on a desire they do not truly support. Frankfurt refers to this as a second-order desire, which is the desire to resist being influenced by the first-order desire that is currently guiding their actions. Therefore, the strength of one's autonomy can be measured by their ability to act on one's primary desires while resisting any secondary desires that may contradict them (Taylor, 2005: 5).

In his work *The Problem of Manipulation*, Frankfurt faced criticism from scholars like Mele (1995) for not exploring hypothetical scenarios where external forces, such as hypnotists, could manipulate an agent's second-order desires. This critique emphasizes the importance of considering all possible scenarios when analyzing human behavior and decision-making. In such cases, it can be challenging to distinguish between an autonomous agent and one controlled by their mind or a hypnotist. The hierarchical model does not specify the source of second-order volitions, making it difficult to differentiate between an autonomous and a mind-controlled agent. Therefore, the structure of autonomous agency has a historical dimension as the development or generation of our volitions is significant.

Taylor expressed reservations about Frankfurt's approach to autonomy, arguing that this approach ignores the importance of historical context and portrays autonomy as a purely structural or time-based concept. According to this way of thinking, the individual's autonomy is based entirely on first-order desires, regardless of their source, as long as they are accepted voluntarily. However, opponents of this perspective argue that a third party, such as a malicious neurosurgeon or hypnotist, can instil in an individual a particular desire and a corresponding will, thus undermining the person's autonomy. In his 2005 critique of Frankfurt's ideas, Taylor argued that attributing autonomy to a first-order desire to fulfil certain conditions is a moot point. This discussion suggests that the concept of autonomy is complex and multifaceted and requires careful consideration of various factors such as individual agency, external influences, and social norms.

Upon careful analysis, it is evident that internalist theories face a significant challenge when addressing manipulation. Consequently, it is imperative to consider externalist claims, which contend that internal standards alone are inadequate for achieving autonomy. For instance, internalists must acknowledge that individuals whose values and skills have been substantially manipulated can still possess autonomy regarding those same values and abilities. Thus, it is apparent that internalist theories must be more suited to such circumstances.

In the field of philosophy, there are varying perspectives on the concept of autonomy in relation to an individual's desires. Watson (1975) and Frankfurt both argue that an individual can be considered autonomous if their second-order desires align with and support their first-order desires. However, this viewpoint is challenged by the *Regress or Incompleteness Problem*, which proposes a hierarchical model of autonomy. According to this model, an individual is only truly autonomous with regards to their first-order desires if their second-order desires actively endorse and approve of them. This debate highlights the complexity of autonomy and the need for further exploration and understanding in this area of philosophy. As Watson (1975: 205- 220) states, "This raises the question of the source of the second-order volitions; if they rely on third-order volitions, and so on, then there is the danger of an infinite regress in determining the source of the autonomous endorsement".

According to Watson (1975), the hierarchical model is inadequate in explaining autonomy when second-order desires are autonomous for reasons unrelated to a higher-order volition. According to Frankfurt (1988: 21), the sequence of then has "no theoretical limit." However, identifying the root of

autonomous endorsement poses the risk of an infinite regress. The decision to abruptly end the sequences is arbitrary without a reason (Watson, 1975).

J. David Velleman's article, "Identification and Identity" (2002), has received its fair share of criticism. Velleman posits that autonomy can hinge on whether one's behaviour originates from a part of oneself that inherently presents a reflexive aspect (Velleman, 2002: 115). He also acknowledges the significant influence of Frankfurt's work, which argues that an individual's capacity to act autonomously is rooted in their ability to reflect on aspects of their personality and feel a particular connection to them. Velleman contends that Frankfurt's perspective suggests that parts of the subject foster autonomous behaviour that an agent cannot identify. Thus, Velleman (2002: 115) concludes that if identification is understood as perceiving something as "me" or "mine," then Frankfurt's statement supports the aspectual thesis.

Autonomy is widely regarded as a fundamental concept in modern philosophy. Frankfurt (1999) defines an autonomous agent as one who operates solely under their authority and exercises complete control over their actions. It is irrational for individuals to disregard their most cherished values in favour of those with lesser or no significance, mainly when responsible for their own lives (1999). Frankfurt observes that it is highly improbable for everyone to assign equal importance to the same things and even less probable for each person's top priority to be the moral law.

Desires and Free Will

Frankfurt delves into the complex relationship between desires and free will in his highly regarded piece, *Freedom of the Will and the Concept of a Person* (1971). One of the fundamental tenets of his hierarchical theory is the differentiation between first- and second-order desires. Specifically, a first-order desire is a direct desire for a specific action, such as "A wants to do X." Cuypers (1998) expands on this idea, providing further insight into the nature of the will. According to the first conception, the will is simply a strong first-order desire.

A second-order desire is the reflexive "A wants to want to X"; that is, it is the desire to hold a specific first-order desire (Frankfurt, 1971: 5-20). Frankfurt also refers to the second kind of second-order desire as a "second-order volition," saying that "it is having second-order volitions, and not having second-order desires generally, that regarded as necessary to being an individual and to being able to enjoy or lack free will" (Frankfurt, 1971: 16). In other words, with second-order desires, "the will is synonymous with the act of the will (decision, choice, and intention)" (Cuypers, 1998: 45).

Although Frankfurt (1971) accounts for three notions of freedom in "Freedom of the Will and the Concept of a Person," he is ambiguous about what makes second-order desires unique and attempts to tackle the challenge with objections in "Identification and Wholeheartedness" and "The Faintest Passion." Frankfurt acknowledges that simply being a higher-order desire does not give it authority. Instead, a higher-order volition is one that the person wants to act on (1988: 166). As Cuypers states, "The third the will is a faculty of the mind (the motivational organ)" (1998: 45).

Additionally, Frankfurt observes that human freedom is not merely unsatisfied when there is a conflict between higher-order volitions and compelling first-order desires or between volitions and will; instead, there is another sort of inner division that shows itself clearly as "a lack of coherence within the realm of the individual's higher-order volitions themselves" (Frankfurt, 1988, p.165).

In "Identification and Wholeheartedness," Frankfurt argues that making a decision means abandoning the pursuit of higher orders (1988). In this context, Rostbøll (2004) notes that making a decision is an "activist" perspective of freedom, contrasting with the passive idea of satisfaction constituting freedom. Frankfurt (1988) states that a firm commitment entails more than just refusing continuous advancement towards elevated levels. He introduces the notions of endorsement support and wholeheartedness to illustrate this type of commitment.

In Frankfurt's view, an individual's second-order volitions stem from their identification with their desires. Cuypers (1998) further elaborates that one identifies with a desire when they wish for it to become their will, while they withdraw from it when they do not desire to be motivated by it. Cuypers asserts that

only the desires with which a person identifies are truly their own, even if they remain in their consciousness, while the desires from which they withdraw are not truly their own. He concludes that the higher level of will reflects the "deep self," while the lower level encompasses only the "superficial self," as the will is the core of the self.

Frankfurt suggests using the identification principle to resolve conflicting desires. He argues that the concept of free will is unclear and introduces the concept of unrestrained willpower, similar to the teachings of Cartesian doctrine and Albritton. However, Frankfurt is still determining the usefulness of introspection in these situations. He emphasizes the importance of defining the terms "free" and "will" to determine the validity of our free will (Frankfurt, 1999: 72). In his analysis, he examines Descartes' claim that human wills have an infinite quality like God's will, allowing us to will anything reasonably possible. (1999). According to Frankfurt, the statement regarding free will should be interpreted as a reflection of our determination rather than a definition of our inherent freedom. He asserts that there exists a differentiation between the notions of freedom and capability. For example, an individual may possess the freedom to execute a certain action but be incapable of doing so. Conversely, they may possess the ability to perform said action yet lack the freedom to choose whether to do it.

Frankfurt (1999) suggests that introspection doesn't grant us an infinite power of will. However, he notes that based on Descartes' beliefs, entities with a will inherently possess an endless will, which means that humans are not unique in this regard. The nature of the will is unlimited due to its simplicity and indivisibility. While Albritton argues that an unfree will is impossible and every volition must be free, Frankfurt explains that freedom and power of will exist on a spectrum. He also sheds light on what an unfree act of volition would look like.

"In the central cases of unfree doing, a person does something unfreely when it is not merely by his own choice that he does it but when he does it against his will. The corresponding case of willing unfreely would be that of a person who wills against his will. Accordingly, unfreedom of will is the condition a person is in when it is not by his own will but, rather, against his own will that he wills what he wills." (Frankfurt, 1999: 77). According to Frankfurt's (1999) perspective, choosing to engage in X is a deliberate choice that doesn't diminish one's free will. Rather, it highlights the fact that every expression of will is a purposeful act, not a coincidental occurrence. Furthermore, Frankfurt suggests that the will is boundless to a certain extent.

"But the act of choosing or of deciding, taken strictly in itself and apart from whatever leads up to it or stands in its way, is the same no matter what its circumstances or its object. It is no more difficult to perform one act of will than to perform another" (Frankfurt, 1999: 79). According to Frankfurt, our nature may prevent us from considering specific courses of action, but it does not limit our freedom of will.

"The fact that they cannot bring themselves to perform those acts means their wills are limited. They are subject to a kind of volitional necessity, in virtue of which there are conceivable acts of willingness that they cannot perform. This necessity limits the will. However, since the necessity is grounded in the person's nature, the person's freedom will not be impaired" (Frankfurt, 1999: 80–81). Thus, it could be concluded that the natural desire for freedom that exists within an individual is heavily shaped by their fundamental need for self-determination and self-sufficiency. This innate inclination towards autonomy and independence plays a significant role in determining a person's attitudes and behaviors towards various aspects of their life.

Identification

Identification is a crucial component of autonomy, as it serves as the foundation upon which it is built. When identification is detached from desire, it weakens the connection between one's aspirations, limiting the potential for personal autonomy. A self-reflective process takes place by aligning with one's desires, empowering individuals with a sense of control and ownership over their choices. This allows people to decide whether to observe their desires or actively shape their future passively. Frankfurt's article titled "Identification and Wholeheartedness," published in 1987, is a scholarly work that seeks to refine his "hierarchical account of autonomy" by drawing attention to the pivotal role of the "decisive act of identification" in establishing autonomy. The paper commences by delving into the nature of consciousness

and asserting the fundamental role of self-awareness in it. According to Frankfurt's theory (1988), individuals can either align themselves with the things that motivate them or view themselves as individuals who respond well to certain stimuli. Alternatively, they may reject certain forms of motivation and seek alternative methods that better align with their needs. The concept of autonomy is further explored within the context of these different modes of self-identification, highlighting the importance of making decisions and acting according to one's goals and values. Overall, Frankfurt's work provides a thought-provoking exploration of the relationship between self-awareness, motivation, and autonomy, shedding light on the complexity of human decision-making and how individuals can assert their independence and agency.

Velleman (2002) explains Frankfurt's initial answer to the question of what constitutes internal motives, which is rooted in the concept of identification. According to Frankfurt, motives are deemed internal when an individual intentionally accepts them as the determining factors of their actions, thereby identifying with them. Frankfurt concludes that an individual's autonomy is exhibited when their actions are prompted by motives they deliberately endorse. While this understanding of autonomy has faced numerous objections, Frankfurt has made a revision that appears to convey an additional intuition about the boundaries of the self, independent of these criticisms.

Velasco's (2002:2) work highlights Frankfurt's identification philosophy, emphasising a crucial issue. According to Velasco, Frankfurt's approach reveals that purely causal explanations of actions overlook a critical component - the guiding influence of the agent during the moment of action. The standard model needs to be revised as it completely lacks the concept of independent or self-directed behaviour, which is essential for an agent's understanding of purposeful actions. This is a crucial point that Velasco himself pointed out. However, Frankfurt's innovative and stimulating approach introduces a much-needed aspect to the model. As Frankfurt (1988: 172) suggests, resolving a conflict between two opposing desires may not necessarily eliminate it but rather alter its manifestation. Mele (1995:117) further notes that experiencing conflicting desires can lead to internal distress. It's crucial to recognize that embracing a particular desire doesn't necessarily equate to complete assimilation with it.

Frankfurt posits that for an individual to be genuinely themselves, they must uphold their motives. This behaviour is known as self-governance or autonomy. Velasco (2002) asserts that the self that governs is the core factor in autonomy and personal identity. It encompasses all aspects of an individual that are necessary and sufficient for their existence, not just the ones that dictate their actions. Velasco suggests that an individual's fundamental motives are the root of their autonomy and the basis of their identity. As a result, individuals must remain committed to these essential motives and safeguarding them becomes a matter of self-preservation. These motives serve as the bedrock of their autonomy and are the focus of their self-care, as they form the genesis of their identity (Velleman: 2002).

According to Velleman, Frankfurt believes that an individual is considered autonomous when their behaviors are determined by their essential nature. To achieve self-governance or autonomy, the self that governs must be personal and specific. Frankfurt's concept of personal essences includes features that make individuals unique and define their explicit identities. These features are contingent and personal, much like the ones Kant purified from the will (Velleman, 2002: 93).

Frankfurt's notion of autonomy has, in effect, yoked it to a notion of personal identity that also contains the limitations of the self (Velleman, 2002: 95). Velleman reveals that Frankfurt proposes that individuals may hold motives to remain themselves. Additionally, Frankfurt asserts that motives fundamental to the self in this sense are motives whose governance of a person's behaviours constitutes a person's self-governance or autonomy. Moreover, Frankfurt explains the concept of wholeheartedness by suggesting the importance of being content with what one has clarified. Therefore, the concept of wholeheartedness is intended to provide a deeper understanding of identification.

Frankfurt (1999) believes that an individual is truly wholehearted about their psychological elements when they are completely content that their own beliefs, emotions, attitudes, and behaviours should be the primary factors in determining their cognitive and affective processes rather than conflicting external

influences. Having a precise comprehension of satisfaction in this context is crucial to comprehending Frankfurt's approach to tackling the problem of infinite regress. According to Rostbøll (2004), satisfaction is when an individual isn't striving for higher levels. According to Frankfurt (1999: 105), true satisfaction cannot be achieved by merely choosing to maintain the status quo or deciding whether change is desirable. Instead, it stems from being not inclined to make any alterations whatsoever.

In accordance with Rostbøll's (2004) research, Frankfurt's viewpoint on freedom is rooted in a hierarchical approach that involves the identification of a higher-order desire that reinforces a first-order desire. However, it is essential to note that the "supporting higher-order desire" must also be personally fulfilling to the individual, as stated by Frankfurt (1999: 105). Rostbøll (2004: 139) further explains that the concept of freedom can be achieved through self-satisfaction, implying that individuals can only be considered free when their higher-order desires are fulfilled. It is worth mentioning that Rostbøll (2004:139) suggests that the fulfilment of these desires is closely linked to an individual's perception of freedom, emphasizing the subjective nature of this concept.

CONCLUSION

Harry Frankfurt's theory of personal autonomy is a comprehensive framework that delves beyond mere freedom of action. It delves into multiple facets of human desires and the identification process, offering valuable insights into self, love, and choice. Despite receiving some criticisms, Frankfurt's model remains critical for understanding the nuances of human will and desire. It prompts us to ponder what it truly means to be autonomous. Through his work, he has provided invaluable insights into fundamental questions about human nature that have perplexed scholars for generations. Frankfurt's unique perspectives on freedom, responsibility, and societal expectations challenge conventional beliefs in his field and offer fresh insights into these complex concepts. According to Frankfurt, identification is the key to achieving autonomy and distinguishing autonomous agents from mere automatons or puppets. By enabling individuals to control their desires and actions and take personal responsibility, identification is essential for true autonomy. Individuals cannot be considered autonomous without identification, as they are not ultimately in control of their lives. Therefore, understanding the significance of identification is crucial in promoting autonomy.

To achieve self-governance, it is essential to understand the necessary conditions. Philosophers and theorists have examined this question and provided various answers. In Frankfurt's contemporary notions of free will, he identifies the individual liberties that should be safeguarded and characterises how moral freedom can be achieved. He asserts that decisions should be protected if they align with our values, commitments, and objectives. Conversely, decisions that contradict our values and commitments should not be protected. Personal autonomy can serve as a defence mechanism against paternalistic interference in certain decisions. Frankfurt's concept of higher-order desires clarifies identification, but he should have delved into the rationale behind why humans identify specifically with these desires. In later works, Frankfurt updated his identification definition to a decision-making process that ends in a definitive identification with a specific response. According to Harry Frankfurt's "problem of identification," a person's desires may not accurately reflect their true intentions and can even impede their desired outcomes, causing a sense of disconnection. Frankfurt argues that individuals identify with a lower-level desire if they have a second-order volition supporting it but acknowledges that not all individuals may have a reason for their second-order volitions. Although some shortcomings and critiques exist, his framework remains a substantial contribution to philosophical discourse surrounding autonomy and self-determination.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.	

REFERENCES

- Berlin, I. (1969). *Two Concepts of Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Cuypers, S. E. 1998. Harry Frankfurt on the Will, Autonomy and Necessity. *Ethical Perspectives*, 0(5,) 44–52.
- Frankfurt, H. (1971). Freedom of the Will and the Concept of a Person. *Journal of Philosophy*, 68(1), 5–20.
- Frankfurt, H. G. (1988). *The Importance of What We Care About: Philosophical Essays*. New York: Cambridge University Press.
- Frankfurt, H. G. 1999. *Necessity, Volition, and Love*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mele, A. R. (1995). *Autonomous Agents from Self-Control to Autonomy*. Oxford: Oxford University Press.
- Mele, A. R. (2004). *The Oxford Handbook of Rationality*. Oxford: Oxford University Press.
- Rostbøll, C. F., 2004. Freedom as Satisfaction? *Sats – Nordic Journal of Philosophy*, 5(1), 131–146.
- Schoeman, F., (1988). *Responsibility, Character and the Emotions*. New York: Cambridge University Press.
- Taylor, J. S. (2005). *Personal Autonomy New Essays on Personal Autonomy and Its Role in Contemporary Moral Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Velasco, M., (2002). *Identification and the Action of Persons*. Brazil: Federal University of Rio de Janeiro.
- Velleman, J. D. 2002. Identification and Identity. (Eds.: S. Buss & L. Overton). In *Contours of Agency Essays on Themes from Harry Frankfurt* (pp. 91-129). London: Massachusetts Institute of Technology.
- Watson, G. (1975). Free Agency. *The Journal of Philosophy*, 72(8), 205–220.
- Watson, G. (1983). *Free Will*. Oxford: Oxford University Press.

Kur'ân ve Sünnet Bağlamında Tenkit Âdâbı*

Dr. Öğr. Üyesi Zübeyir Karataş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0166-2236>

Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Siirt – TÜRKİYE

Orhan Ertürkmen

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-000>

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 20.08.2023

Kabul: 20.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Tefsir

Sünnet

Tenkit

Âdâb

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72210>

Öz

İnsanın, tarih boyunca doğruyu yanlıştan ayırt etmek için kullandığı yöntemlerden birisi de tenkittir. Tenkit; Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla yapılan eylem olarak tarif edilmiştir. Her şeyden önce onun insan ve topluma olumlu katkı sunabilmesi için amacına uygun bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Zira amacına uygun olmaktan uzak bir tenkidin fayda yerine zararlı bir hale dönüştüğü ve netice itibariyle toplumda kargaşaya sebebiyet verdiği açık bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla tenkidin anlam ve amacını ortaya koymak son derece önemlidir. Çalışmamız, pek çok alanla ilgili tenkidi kapsamakla birlikte özeldir. Çoğunlukla dinî sahayla ilgili tenkidi ele almaktadır. Bu konuda başta Kur'ân'ı Kerim olmak üzere sünnetten ve ihtiyaç halinde bu konuda yapılan bilimsel çalışmalardan istifade edilmiştir. Yöntem olarak nitel yöntemlerden, kaynak taramasıyla elde edilen bilgiler analize tâbî tutularak sentez yapılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte tenkit eylemi, üç aşamalı olarak incelenmiştir. Bunlar: Tenkit öncesinde, tenkit sırasında ve tenkit sonrası kurallardan oluşmaktadır. Sonuç olarak ortaya konulan verilerden tenkit konusunun ifrât ve tefritten uzak bir şekilde ele alınması gerektiği açık bir şekilde görülmüştür. Tenkit gibi ciddi bir edimdeki bir konuyla ilgili çalışma yapmak her dönemde ve özellikle modern çağda insan ilişkileri açısından çok önemli olduğu kanaatindeyiz.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Karataş, Z. & Ertürkmen, O. (2023). Kur'ân ve Sünnet Bağlamında Tenkit Âdâbı. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 275-288.

*Criticism in the Context of the Qur'an and Sunnah**

Asst. Prof. Dr. Zübeyir Karataş
Siirt University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Siirt – TÜRKİYE

Orhan Ertürkmen
Ministry of National Education, Ankara – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 20.08.2023
Accepted: 20.09.2023
Published Online: 30.09.2023

Keywords

Tafsir
Circumcision
Criticism
Etiquette

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72210>

Abstract

Criticism is one of the methods that people have used throughout history to distinguish right from wrong. Criticism is defined as the action taken to find and show the right and wrong sides of a person, a work, a subject. First of all, it must be expressed in accordance with its purpose in order to make a positive contribution to human and society. Because it is clearly seen that a criticism that is far from being appropriate for its purpose turns into a harmful instead of beneficial and as a result, it causes turmoil in society. Therefore, it is extremely important to reveal the meaning and purpose of criticism. Although our study covers criticism in many fields, it deals specifically with criticism in the religious field. In this regard, both the Qur'an and the Sunnah and scientific studies on this subject have been utilized. As a method, the information obtained from the qualitative methods by scanning the sources is subjected to analysis and synthesis is tried to be made. However, the act of criticism was analyzed in three stages. These are: Before criticism, during criticism and after criticism. As a result, it has been clearly seen from the data put forward that the subject of criticism should be handled in a way that is far from ifrät and tfrıt. We believe that it is very important to study a serious act such as criticism in terms of human relations in every period, especially in the modern age.

GİRİŞ

Beşer olarak insanın kendini kusursuz görmesi ile her zaman kusursuz bir iş beklentisi, farkına varılmadan yapılan bir kusurdur. Gerçekte onun, bir eser ortaya koyarken yanlış yaptıktan sonra bunu düzeltmesi veya düzelttirmesi, mükemmele doğru atılmış bir adım sayılır. Asıl yanlış, insanı hatasız kabul etmek veyahut yanlışta ısrar etmektir. Oysa olgunlaşmanın yöntemi, yanlışın düzeltilmesine bağlıdır. Bu bakımdan tenkit eylemi, mükemmele doğru ilerleyişte önemli bir ivme ve vazgeçilmez bir ihtiyaçtır.

Doğru bir tenkit için öncelikle dosdoğru kitaba (el-Bakara 2/2, Altuntaş ve Şahin, 2009, s.1), İfrat ve tefritten uzak istikametli bir tenkit için istikametle yaşamış, istikametli yolu İlahi merci tarafından onaylanmış örnek birine ihtiyaç vardır, (Yasîn 36/4). Kur'an-ı Kerim incelendiğinde gerek müşriklerinin ve gerekse müminlerin, bazen de Peygamberin davranışlarının değerlendirmeye tabi tutulduğu, tenkit edildiği görülmektedir (Abese 80/1-2). Dini asıl kaynaklarından öğrenip hayata taşıyan sahabe toplumu fertlerinin en önemli özelliklerinden birisinin de tenkid olduğu bir hakikattir (Hatipoğlu, 2019, s. 15).

Bir eserin oluşturulması için yapısal kuralların olması gibi bu kuralların uygulanmasına yönelik âdâbının bulunması, işin tabiatı gereğidir. Zira “edep ile edebiyat arasındaki ilişki, dil ile gönül arasındaki manevî bağ, kelimeler ile kalem arasındaki ses benzeşmesi” (Şeker, 2021, s.101) olduğu gibi tenkit ile âdâb arasında da canlı bir bağ bulunmaktadır. Güzeli en güzel şekilde icra etmek de denebilecek bu âdâbın, Kur'an'da ve sünnette “güzel söz söylemek” ya da “sözünü güzel söylemek” bağlamında örnekleri mevcuttur. İslâm, câhiliyyenin kaba ve haşin yapısını güzel söz söylemek, kibarca uyarmak ve nazikçe düzeltmek suretiyle onların kolay bir şekilde hidayete ermelerini sağlamıştır. “İslâm düşüncesinde farklı eğilimlerin yaşaması ve kendilerini alabildiğine özgür bir atmosferde savunması için gereken barış ve saygı ortamını hazırlayan onu günümüze taşınmasına imkân veren en temel yapı taşlarından biri, güçlü eleştiri geleneğidir; diğerinin ise engin tahammül ahlâkı” olduğu söylenebilir (Yolcu ve Barca, 2019, s. 87). Fakat İslâm düşüncesinde unutulmaması gereken temel taşlardan birisi de tenkidi âdâbına göre yapmaktır. Bu çalışma hangi kurallara ve âdâblara uyulması gerektiğinin arayışıdır. Kanaatimizce tenkit konusunun çok önemli olması ve tenkit adabı konusunda, bu minvalde çalışmalara rastlanılmaması bizi bu konuyla ilgili araştırma yapmaya sevk etti. Çalışmamız İlgili konuya bir nebze katkı sunmak amacıyla kaleme alınmıştır.

Literatürü taradığımızda tenkit başlıklı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmalardan yararlanılmış metin içinde bunlara atıf yapılmıştır. Tenkit konusunda bu çalışmanın ayrıcalığı uyulması gereken kuralların genel anlamda tespiti Kur'an-ı ve sünnetteki konumudur. Böylelikle bu kurallara uygun davranışların ilmi çevrelerde, toplumda sağlıklı bir eleştiri kültürünün oluşmasına katkıda bulunacağı barış ortamına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu konuda birçok kural tespit edilmesine rağmen makale sınırlarını zorlamama adına bu kuralların bir kısmına ve en önemli görülenlerine yer verilmiştir.

Zaman içinde örf ve anlayışın değişmesiyle kavramlar da değiştiğinden tenkit âdâbına dair yaklaşımlar da elbette ki bir yönüyle değişebilmektedir. Bu çalışma tenkit âdâbına dair söylenenlerde metinlerden anlaşılan ve yorumlayabildiği kadarıyla nesnellüğün peşinde olsa da tamamıyla öznel fikirlerden sıyrılmamış olabilir. Bunlar, aynı konuda daha iyisinin yazılmasına bir basamak olma kabiliyetindeki söylemlerdir. Fakat neticede değişmez olan, tenkidin belirli bir âdâbla yerine getirilmesinin gerekliliğidir. Tenkidin âdâbına uygun yapılabilmesinin kurallarını tenkit öncesinde, tenkit sırasında ve tenkit sonrasında olmak üzere üç başlık altında sunmak mümkündür. Söz konusu başlıklara geçmeden tenkit ve âdâp kavramlarını tarif etmekte yarar vardır.

1. TENKİD VE ÂDÂBIN TANIMI

Arapça kökenli bir kelime olan tenkit, “nakd” (نَقْدٌ) kökünden türemiş bir mastardır (İbn Manzûr, 1414, s. 425). Arapça sözlüklerde (نَقْدٌ), tavuğun toprağı gagalayıp içerisinde ihtiyaç duyduğu yiyeceği bulma eylemi olarak ifade edildiği gibi hakikî parayı (altın) sahte paradan ayırmak anlamında da kullanılmaktadır (Ahmed, 119; İbn Manzûr, 1414, s. 425-426; Özdoğan, 2021, s. 21-23). Türkçede tenkit anlamında kullanılan eleştirme, “Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işidir” (Akalin vd., 2011, s. 786). Tenkidin, bir konunun hem olumlu hem de olumsuz yönlerini ortaya

koymak şeklinde kullanılması, ona çift yönlü bir görev ve değer katmaktadır. Türkçedeki tenkit kelimesinin, bir şeyin iyisini kötüsünden eleyip ayıklamak anlamı da bu değeri ifade etmektedir. Bu kelimenin, felsefeden bilime, edebiyattan estetiğe değin pek çok alanda doğru bilgiyi temellendirmek için ve doğruyu yanlıştan ayırt etmek maksadıyla kullanıldığı da görülmektedir (Er, 2011, s. 465).

Kur'ân'da tenkit kelimesi, terim anlamıyla aynı kelimeyle birebir geçmese de eleştirinin doğruyu gösterme ameliyesi olarak tenkit örneklerini bolca görmek mümkündür (Çimen, 2017, s. 17). Bunun, Nebevî hayatın kelimeler dünyasında da bugünküne yakın bir anlamda kullanıldığı görülür (İbn Esir, TY, s. 104). Tenkit, daha sonraki dönemlerde "tahkik etmek" anlamında da kullanılmıştır (Karacabey, 2016). Tenkidin konusu, İslâmî ilimlerde daha çok "reddiye" kavramı altında yapılmıştır. Tasavvufta ise tenkit; genellikle terbiye etme, iç denetim (Benlioğlu, 2016; Aldav, 2017, s. 2) ve öz eleştiri anlamında "âdâb" (Arpağuş ve Bayındır, 2017, s. 285-315) kavramıyla işlenmiştir.

Âdâb kelimesi edep kelimesinin çoğuludur. Edep sözlükte; zarif, terbiyeli, edepli, ağır başlı olmak, zekice davranmak, iyi muamelede bulunmak, yemek yedirmek ve eğitmek anlamlarına gelir (Yılmaz, 2006, s. 166; İbn Manzûr, 206-207). Edebin, ilk dönemlerde yemek ikram etmek anlamının hem misafire yemek yedirme iyiliği hem de bu davette ona güzel/edepli davranma olgusundan türediğini düşünmek mümkündür. Bu kelime zamanla semantik anlam genişlemesi kazanarak güzel ahlâklı, terbiyeli ve güzel huylu olma anlamını kazanmıştır (el-Cürcani, 1985, s. 235; Özdoğan, 2021, s. 17-20). İlgili makalede edeb/âdâb kelimesinden, hem tenkit kuralları hem de bir şeyi tenkit ederken güzel bir tutum sergilemek, edep, kibarlık, incelik, nezâket, zarâfet göstermek ve saygılı davranmak anlamları murat edilmiştir.

Yüce Allah, merhametinin bir eseri olarak yanlış gösterip doğruya ulaştırırken açıktan ve dolaylı yoldan tenkit ve terbiye üslûbu kullanmaktadır. Bu mânada Kur'ân, akıl edenlere ve ibret almak isteyenlere kendini hayır, rahmet ve en güzel söz olarak takdim eder (İsrâ 17/111) ;Yûsuf 12/111). Kur'ân, muhataplarını hakka ve hayra yönlendirmek için bazı konularını karşılıklı tartışma (*diyalektik*) üslûbunda anlatır ve bunu sürdürürken insanları hemen iman etmeleri için zorlamaz, aksine uzun süre ikna edecek delilleri güzel bir üslûpta sunmayı devam ettirerek adeta tartışma ve tebliğ tahammülünün örneğini sergiler (Abay, 2019, s. 421-428).

Allah Teâlâ'nın eğitiminden geçen Hz. Peygamber de tabîi olarak Kur'ân'daki bu yöntemi takip etmiştir. O, bir şeyi tenkit edip düzeltmek yolunda asla pasif kalmamış, yerine göre eliyle, diliyle ve kalbiyle tepki vermiş ve bunu en güzel surette yerine getirmiştir (Müslim, TY, s. 1374-1375). Hz. Peygamber, mü'min veya müşrik fark etmeksizin yanlış yapanları, hatalarının tonuna uygun bir şekilde tenkit etmiştir. Genellikle müminlerden hatalı olanları utandırmamak için isim vermeksizin nazikçe "*Bana ne oluyor ki bazılarımızı şöyle yaparken görüyorum?*" diyerek uyarıp eleştirmiştir (Buhârî, 1400/1979, s. 25). Kâfir ve müşriklerin inkâr ve isyan gibi ağır hata ve suçlarını ise Kur'ân'ın lisanıyla "*Veyl olsun, yazıklar olsun, çok yazık olacak!*" Bakara 2/79; Enbiyâ 21/ 18; *Mürselât*, 33/15) şeklinde tenkid etmiştir (Erul, 2019, s. 447; el-Hatîb el-Bağdâdî, TY, s. 424).

Tenkit; doğruyu bulma, buldurma anlamında, mü'minin belirgin özelliklerindedir. Gerek bilginin doğruluğunu içte denetleme anlamında parola sorma, gerekse toplumu uyarma, yanlışlara razı olmama, sorumluluk bilinciyle kötülüğe sessiz kalmama, iyiliği tesis etme anlamında önemli bir görevdir (Al-i İmran 3/ 110). Her konuda ölçülüğü tavsiye eden, aşırılığı kontrolle ifrât ve tefrîttan uzak, istikâmet adresli tavsiyeler, her konuda olduğu gibi bu konuda da olmalıdır. Aksi takdirde fayda veriyorum zannıyla zarar vermek kaçınılmazdır. Elbette bunu yaparken referans noktası, her alanda olduğu gibi eleştiri konusunda da eleştiriler başta Kur'ân ve Sünnete uygun olmalı, eleştirilerde kin, nefret ve düşmanlık kokmamalı, üslûbu bozuk bir tenkit haklı da olsa insanları hakikatlerden uzaklaştırır. Tenkit ve âdâb'ın tarifleri ve bunlarla ilintili bir takım hususlar ifade edildikten sonra bunlarla ilgili takip edilmesi gereken aşamaları aktarmak yerinde olacaktır.

1.1. Tenkit Öncesindeki Âdâb

Eleştirmenin (*münekkidin*), bir konuyu tartışmadan ve tenkit etmeden önce tenkit âdâbına uygun davranması doğru ve olumlu sonuçlar açısından son derece önemlidir. Tenkidin yapıcı olabilmesi için birtakım kurallara riayet edilmesi gerekmektedir. Bu kuralları maddeler halinde zikretmek ve bunları analize

tabi tutmak faydalı olacaktır.

1.1.1. İyi Niyet Hazırlığı

Eleştirenin ve tenkit edilen kimsenin doğruyu duyunca hemen kabul etme niyetini ve karakterini taşıması, tenkit gibi zor işi kolaylaştıran bir husustur. Böyle bir niyet, kin veya öfke gibi gereksiz direnci kırarak doğrunun ortaya çıkmasına ciddi katkı sağlayacaktır. Nitekim Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in hilâfet makamına çıktıkları sırada yaptıkları konuşmalarda “*Ben yanılırsam bana karşı nasıl davranacaksınız?*” (Üdeh, TY,s.512) demeleri, kendilerini tenkide açık tuttıklarını ve hakkı kabul etme niyetini taşıdıklarını göstermektedir. İnsan Tenkide açık konularda, tartışmalarda cevap hazırlamadan doğruyu görünce kabullenmeye kendisini hazırlaması gerekir. Naslarda geçen “*Kendisine yöneleni de doğru yola erıştırir*” (Şûrâ 42/13), “*Ameller niyetlere göredir*” (Buhâri, TY, s.1) gibi öncüllerdeki niyetler amelin ne olduğunu belirler. Amaç bir insana doğruyu buldurmak olmalı, doğruyu bulduran kimseye karşı yapılacak tek şey ona teşekkür etmek olmalıdır. Farklı mülâhazalarla yapılan gösteriş tavrı ve üstünlük çabası başkalarını hakikatten uzaklaştırmakla ve aynı zamanda ilgili tavrı sergileyenleri de ahlaki sınırların dışına atmaktadır.

Kuşkusuz, tenkitte iyi niyet, her iki tarafa da olumlu katkı sağladığı görülmektedir. Tarafların niyetlerinin kin veya kötüleme olmayışı “*tahammül âdâbını*” (Abay, 2019, s. 421; Şeker, 2021, s. 100) hakkıyla yerine getirmeye yarayacaktır. Eleştirenin delili ne kadar güçlü olursa olsun bunu iyi niyet göstergesi içinde nezaketli bir dille yapması edeptendir (Yolcu, 2009, s. 86). Maksadın üzüm yemek olduğunun ve bağcıyı dövmek olmadığının usûlünce ortaya konması, ilmi bir konunun ahlâkî bir yöntemle sağlıklı bir yapıya bürünmesini sağlayacaktır.

1.1.2. Eleştiriye Ehil Olmak

Eleştirenin alanında yeterli, bilgi, birikim ve tecrübe sahibi bir uzman olması gerekir. Alanında yeterliliği olmayan bir kimsenin, genel bir kültürü olsa dahi, yapacağı değerlendirme ve tenkit, yüzeysellikten öteye gitmeyebileceğinden çözüm yerine karışıklık (*kakofoni*) meydana gelebilir. Bu da zaman ve imkân israfına yol açtığı gibi özellikle dinî konularda kafa karışıklığına sebep olabilir. Böyle bir sebep, konunun ehline ve uzmanına bırakılması zorunluluğunu göstermektedir.

“*Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi*” (en-Nisa, 4/58) ayetinin gereğince ehil olunmayan meselelerde konuşmamak, değerlendirmeleri ehline bırakmak ya da ehil olunan konularda konuşmak gerekir. Alanı iyi tanımak, okumak; eğer dini meseleler konuşulacaksa mutlaka asıl kaynakları irdeleyen, net bir bakış açısı elde edebilmek için ilgili alanı çok iyi bilmek gerekir. “*Hakkında bilgin olmayan alanlarda konuşma*” (en-Nisa, 4/58) ayetinden de bu konuda nasıl bir tavır sergilenmesi gerektiği açık bir şekilde anlaşılmaktadır (ez-Zemahşerî, 1407/1986, s. 666). Konuşmak istenilen alanı iyi bilmek ve iyi bilinen alanlarda konuşmak gerekir. Belirtilen alanı iyi bilenlere de sorular sorulmalıdır. Diğer taraftan gerek âyetlerden ve gerekse Allah Resûlünün sözlerinden meseleleri istişareyle çözümlenmesi gerektiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Örneğin, “*İşlerinde onlarla istişare et*” (Âl-i İmran, 3/159), “*Eğer o meseleyi Peygambere ve mü'minlerden ihtisas ve salâhiyet sahibi kimselere havale etselerdi, elbette o kimselerden hüküm çıkarmaya ehliyetli olanlar işin doğrusunu bilirlerdi*” (en-Nisâ 4/ 83). Dedi ki: “*Ey ileri gelenler! Bana bu işimde düşüncenizi söyleyin. Sizin katılımınız olmadan kesin bir karar verecek değilim*” (en-Neml 27/ 32). “Sizden, üzerine mesuliyet yüklenen bir kimse için Allah hayır murâd ederse, ona “*Salih*” bir vezîr nasib eder de unuttuğu şeyleri hatırlatır, hatırladığı şeylerde de yardımcı olur” (Ebû Davûd, 1436/2015,s.643). Ebû Hureyre: “*Rasûlullah 'dan daha çok, adamları ile istişâre eden bir kimse görmedim der*” (Tirmizî, 1417/1996 s. 34) hadislerden yeterli malumata sahip olunmayan konularda işin ehliyle istişare etmenin önemi ifade edilmiştir.

1.1.3. Araştırıp Projelendirmenin Öncelenmesi

Bir konu tartışılmadan ve tenkit edilmeden önce yeteri kadar araştırılıp planlanmalı ve bu sayede meseleye iyice vâkif olunmalıdır. Böyle bir araştırma, kuşkulu bir konunun gerçek dışı bir söylenti biçiminde yayılarak, kamusal bir fesada sebebiyet vermesini önleyecektir. “*Ey İman edenler! Size bir fasık haber getirdiğinde onu iyice araştırın!*” (el-Hucurât 49/6) âyeti, gelen bir haber konusunda bir yargıya varmadan önce onun yeteri kadar araştırılması gerektiğini bildirmektedir (el-Beydâvî, 1418/1997, s. 134). Bu sebeple eleştiren, yeterli seviyede bilgi edininceye kadar sabırlı olmalı, bir yanlışın peşinde koşarak gerçek dışı

beyanlardan uzak durmalıdır.

1.1.4. Kendini Tenkit Edilemez Görmek

Eleştiren alanında uzman dahi olsa sonuçta bir insan olduğundan ve her konuyu tüm detaylarıyla ihata edemeyeceğinden kendisi de tenkit edilmeye açık olmalıdır. Zira Allah'tan başkası hatasız olmaz; kul, kusursuz olmaz, zaten kusursuzsa kul olmaz. Peygamberler Allah'ın gözetimi altında olduklarından onların özel durumları vardır (Bayat, 2019, s. 451-463). Diğer insanların hatasız ve eleştirilemez olduğunu sanmak, büyük bir hatadır. "Hayır! İnsan, kendini müstağni gördüğünde haddini aşar" (el-Alak 97/6-7) ayeti insanın kendini yeterli ve kusursuz gördüğünde yoldan çıkacağı ifade edilmektedir (Ebü's-Suûd Muhammed, TY, s. 178).

Eleştirmenin, değerlendirmesine hazırlanırken kendini de tenkit edilebilir görmesi, onun ahlâkını ve tenkitte samimiyetini göstermesi açısından son derece önemlidir. Böylece o, tenkidinin olumlu etkisini artırır. Hz. Yusuf, muhataplarını tenkit ederken kendisi haklı olmasına rağmen kendi nefsinde de unutmamış, "Yine de ben, nefsimi temize çıkarmam. Çünkü nefis, kötülüğü çokça emreder. Ancak Rabbimin merhamet etmesi durumu hariçtir" (Yûsuf 12/53) diyerek hem tenkidin ve hem de bu konuda takınması gereken âdabın güzel örneğini ortaya koymuştur. Tenkitçilerin de kendilerinin hatalı olabileceğini, görmediği bir noktanın bulunmasının ihtimali, şeytan ve nefsin yanlışlığı doğru gösterebileceği unutulmamalıdır (en-Nahl 16/63).

Tenkide açık olmamak, zamanla kendi görüşünü nas gibi görmek, büyük felaketlere sebebiyet vereceğinden şiddetle kaçınılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra bu tür yaklaşım atalar dininin özelliklerini yansıtır (el-Bakara 2/170). Bu sebeple bir yazarın ve eleştirmenin de kendini eleştirmenin üstünde görmemesi, tenkide ve teklife açık olma zihniyetinde bulunması ilmin âdâbındandır. Genel olarak belirtmek gerekirse her türlü tenkide açık olmak da en doğruyu ve en güzeli ortaya koyma yolunda atılmış adım olarak iyiliği emretme ve kötülükten nehiy etme kabilinden sâlih bir amel olacaktır (Çimen, 2017, s. 47).

Bunlara ilaveten, Eleştiri öncelikle insanın kendisinden işe başlayacağı bir amel olduğu, adalet ölçülerine dikkat edilmesi gerektiği, eleştirmeden empati yapılması, asla tekfir etmemenin gerekliliği de hatırda tutulmalıdır. Bu bölümle alakalı elbette söylenecek şeyler bunlarla sınırlı değildir. Bunun yanında akla kapı açma kabilinden söylenenlere ek olarak saygı, suizan, merhamet, öfke gibi kontroller önceden yapılmalıdır.

1.2. Tenkit Sırasındaki Âdâb

Bir konu veya kişi tenkit edilirken bunun belirli disiplin ve ahlâk kuralları içinde yapılması, ilmî çalışmaların sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi açısından önemlidir. Bu kurallar, şu başlıklar altında incelenebilir:

1.2.1. Önyargısız ve Objektif Bakış

Sağlıklı bir tenkit, her türlü etkiye karşı objektif bir tutumu gerektirir. Çünkü önyargı, peşin fikirlilik, kayırmacılık, şartlanmışlık duygusu doğruya değil ilgi duyulan tarafa meylettirir. Tarihte dışa kapalı, ilmî seviyesi yeterli noktaya gelememiş bir siyasî ve mezhepsel tarafgirlik, doğrunun imhasına ve yanlışın ifşasına yol açmıştır. Bu nedenle özellikle uzun soluklu çalışmalar, her türlü tarafgirlikten uzak, hakkı üstün tutan ve objektif tutumla inşa edilebilir (Ahzâb 33/70). Hz. Peygamber'in eğitiminde yetişen nice sahabenin objektiflikten taviz vermemesi, akraba ve dostluğa rağmen Kur'anî doğruların önüne geçen bazı rivayet ve fikirleri tenkit etmekten çekinmemesi, objektif bakışın sembolü olarak önümüzde durmaktadır (Aba, 2016, s. 141).

1.2.2. İyi Dinleyicilik ve Okuyuculuk

Eleştirmenin değerlendirmesine, muhatabının sunumunu gerektiği kadar dinleyip anladıktan sonra eleştiriye geçmesi gerekir. Konuşanın sözünü yeterince dinlemeyip kesmek, başka bir şeyle meşgul olup ona gerekli ilgiyi göstermemek şüphesiz hem dinleme nezaketini ihlal etmek olacağından hem de konunun yeterince kavranamamasından doğan eksik bir değerlendirmeye yol açacaktır.

Bilindiği üzere Hz. Peygamber, muhatabını çok iyi dinler, sözünü kesmez ve ona değer verirdi. Onun bu nezaketini kötü göstermek isteyen münafıklara karşı şu âyet inmişti: "Onların içinde öyleleri vardır ki, Nebî'yi incitirler ve O, her söyleneni dinleyen bir kulaktır.' derler. De ki: O, sizin için bir hayırlı kulaktır" (et-Tevbe

9/61). Evet, o her şeyi dinlerdi. Fakat bu dinleyiş, önce muhatabın ne dediğini anlamaya çalışan, sonra da iyiyi kötüden eleyen ve muhatabı yanlış konuşsa da bunu yüzüne vurmama nezaketi gösteren hayırlı bir kulak verişti (Yazır, 2012, s. 336-337). Ancak şu kadar var ki; eleştirmenin, bir konuşmanın tamamını dinlemesi veya bir yazının bütününe sonuna kadar okuması, bunların tamamına katıldığı anlamına gelmez. Zira o, “Onlar ki sözü dinlerler ve onun en güzeline uyarlar” (ez-Zümer 39/18) âyetinde belirtildiği gibi bunları eleyerek güzelini tercih eder. Tüm bunlar göstermektedir ki iyi bir tenkit, iyi bir dinleyici ve okuyucu olmaktan geçmektedir.

1.2.3. Konuşana Yönelip Değer Vermek

Tenkit ve değerlendirmede bulunan kimse, sunumda bulunan kişiyi ciddiye aldığını göstermek üzere ona vücûdunun tüm cephesiyle yönelmeli, mümkün olduğunca jest ve mimikleriyle onu takip etmelidir. Ona alaycı ve küçümseyici bir îmâda bile bulunmamalıdır (el-Hucurât 49/10-11; el-Hümeze 104/1; Müslim “Birr”, TY, s. 32). Muhatabını tevazu ile dinleyip değerlendirmeli ve asla kibir kokan bir tavırla tenkit etmemelidir. (el-Hucurât 49/4-11 de belirtildiği gibi odaların, mekânların ve salonların saygınlığına zarar verecek davranışlardan uzak durulmalıdır. Bu odaların, içinde ahlâk, nezaket ve iyileştirme atmosferinin yaşandığı yerler olmasına çalışılmalıdır (el-Hucurât 49/4-11). Muhatabların fikirlerine, düşüncelerine kulak verme, dinleme nezaketi gösterme, hatta bu konuda, nezaketen önce geleni dinlemek gerektiği toplumsal kuralken, Abdullah İbn Ümmü Mektûm adlı sahabeyi Allah kendi kelimayla daha güzel şekilde dinlemesi konusunda teşvik etmesi hayrete medardır (Aydın, 2023).

Konuşmacı veya yazılı bir metin tenkit edilirken sözün başında ve sonunda takdir, teşekkür, tebrik gibi saygı ifadelerinde bulunmak, tenkitte samimiyet ve nezaket gösterme bakımından önemlidir. Değer veren bir tenkit, daha çok dikkate alınacak ve yazının verimliliğini artıracaktır. Bir başka önemli nokta ise tenkide önce olumlu yönlere değinerek başlanması gerekliliğidir. Bazı olumsuz değerlendirmelerin bunun ardından yapılması, tenkit psikolojisi açısından güzel bir geçiş olacaktır.

1.2.4. Güzel Söz Söylemek

Tenkitte ahlâkî tavrın korunarak kırıcı ifadelerden ve çirkin sözlerden kaçınılması, tenkit âdâbındandır. Kırıcı ve yıkıcı olmak yerine güzel sözler söyleyerek yapıcı olmak, hayati öneme sahiptir. Kur’an’da müminlerin konuşurken nasıl söz söylemeleri gerektiği, şu kavramlarla ifade edilmiştir: Ma’ruf söz (Muhammed 47/21), doğru (*sedîd*) söz (en-Nisâ 4/9), etkili (*belîğ*) söz (en-Nisâ 4/63), güzel (*tayyib*) söz (el-İbrâhim 14/24), değerli (*kerîm*) söz (el-İsrâ 17/23), gönül alıcı (*meysûr*) söz (el-İsrâ 17/28), yumuşak (*leyyin*) söz (Tâhâ 20/44) vb. Bununla beraber Kur’an’da kaçınılması istenen, yasaklanan, çirkin sözler de şu şekilde belirtilmiştir: Kötü (*sû’*) söz (en-Nisâ 4/148), çirkin ve yalan (*münker*) söz (el-Mücâdile 58/2), eğri büğrü (*lahn*) söz (Muhammed 47/30), yalan (*zûr*) söz (el-Hac 2/30), aldatmaya yönelik yaldızlı (*zuhruf*) söz (el-En’âm 6/112) vb.

Eleştirmenin, kötü bir sözü kötü bir sözle tenkit etmek yerine kötüyü en güzel şekilde cevaplaması, “*Sen, kötülüğü en güzel şekilde gideriver!*” (Fussilet 41/34; el-Ankebût 29/46) âyetine uygun davranmak suretiyle erdemli bir davranış göstermesi olacaktır. Böyle bir yaklaşım, hem muhatabın sevgisini kazanacağı gibi aynı zamanda onun yanlışını daha kolay kabul etmesine imkân verecektir (el-Mâtürîdî, 2005, s. 81).

Tenkitten maksat, kötümek değil yanlış düzeltmek olduğundan; tenkit edilen kimsenin, bir eleştiri karşısında hemen savunmacı (*apolojik*) bir tepki göstermek yerine onu anlayışla karşılayıp düzeltmeye geçmesi beklenir. Aynı şekilde eleştirmenin de doğruyu söylerken veya gerçeği gösterirken kötüyü (*pejoratif*) dil kullanmaktan kaçınıp değerlendirmesini en güzel bir üslûpta yapması gerekmektedir.

1.2.5. Merhamet ve Anlayışla Yaklaşmak

Yanlış bir düşünceyi tenkit ederken gereğinden fazla sert ve kaba davranmak, tenkit edilen kişinin ve konunun yara almasına sebep olacaktır ve böylece tenkitteki amaç pek gerçekleşmeyecektir. Oysaki tenkit âdâbının gereği olarak bir konuya nebevî merhamette, ideal bir hekim şefkatinde ve sanatkar hassasiyetinde yaklaşmak, meselenin düzelmesine büyük katkı sağlayacaktır. Bir ressam, resim çizerken fırça darbelerini gelişli güzel değil güzelleştirme hassasiyetiyle atar. Kur’an’da Allah Teâlâ Hz. Peygamber’e insanlara şefkat ve merhemetle yaklaştığından dolayı insanların etrafında toplandığını şayet onlara kaba ve sert davranmış

olsaydı etrafından dağılacaklarını ifade etmesi (Âl-i İmrân 3/159) sosyal ilişkilerde ve tenkit adabında merhameti kuşanmanın ne denli önemli olduğunu göstermesi açısından son derecede önemlidir (Taberî, 2000, s. 341).

Bazı İslâm bilginleri, eleştirdiği kimseyle ilgili *"Bu yazdıklarımın sana ağır gelmesinden, senin kaybedilmenden korktum"* (Gudde, 2020, s. 48-49) sözüyle eleştirilerini merhamet ve anlayış içinde yapmışlardır. Böyle bir yaklaşım, tenkit konusunda hedeflenen amacı gerçekleştirmede etkili bir adımdır.

1.2.6. Zan Yerine Kesin Bilgi

Değerlendirmeci, bir fikri yanlışlardan ayırırken yani değerli bir hale getirirken ve kendi fikrini beyan ederken kesin bir delile dayanması gerekir. O, zannı kesin olanla, sağlam olanı zayıf olana tercih etmelidir. Zannını gerçek sanmayıp eleştirilebilir görmesi icap eder. Kur'ân'da *"Bazı zanlar günahtır"* (el-Hucurât 49/12) şeklinde ifadeler yer almaktadır. Nitekim Yüce Allah, Hz. Âişe'nin iftiraya uğraması konusunda *"Bu apaçık bir iftira demeniz gerekmez miydi?"* (en-Nûr 24/12) şeklinde müminleri zanna düşmemeleri konusunda tenkit etmektedir (İbn Kesîr, 1999, s. 27). Temelsiz ve mesnetsiz bir bilgiye veya tahmine dayanan bir tenkit, ikna edici olmayacağı gibi itibar da görmesi mümkün görülmemektedir (Şeker, 2021, s. 101). Fakat kesin sonuca ulaşılamamış konularda tahmin yürütmek için kendi kanaatini *"zannediyorum"* şeklinde vermesi, ilmî gerçekleri arama yolunda atılmış önemli bir adımdır.

Zannın en kötü hali olan suizan ise bir değerlendirmede, hakikatin sağlıklı bir şekilde tespit edilmesine engeldir. Çünkü hakikat, suizannın arkasında olabilir. Doğruyu görmeyi perdeleyen bu engelin giderilmeksizin hakikate ulaşılması zordur. Eleştiren kişinin, kendi fikrini beyan ederken de bir fikri eleştirirken de delile dayanması gerekir. Özne ölçütler yerine nesnel ölçütler kullanılmalıdır. *"Ben böyle duymuştum"* gibi sözler zan barındırır ve Kur'ân'da bu tür zannlardan sakınılması gerektiği ifade edilmiştir (el-Hucurât 49/12). Aynı şekilde Allah Teâlâ eleştirdikleri mevzularda bilgiden ve samimiyetten uzak olanları açık bir şekilde eleştirmektedir (el-Hac 22/ 8).

1.2.7. Tenkitte Empati

Bir konuyu eleştiren kimse, bazen kendisini eleştirdiği kimsenin yerine koyarak empati yapması, muhatabını daha iyi anlayarak eleştirisinde isabetli olmasını sağlar. Kur'ân'ın farklı âyetlerinde empati konusuna dikkat çekilmiş ve bunun beşer ve toplum hayatında ne denli önemli olduğu ortaya konulmuştur. Konuyla ilgili âyetlerin bazıları şunlardır: *"Ey iman edenler! Kazandıklarımızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözüünüzü yummadan alamayacağımız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir. Övgüye layıktır"* (el-Bakara 2/267) *"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcansanız, Allah onu hakkıyla bilir"* (Âl-i İmrân 3/92). İlgili âyetlerden kişinin toplumla ilişkilerinde empatiyi en ön sıralara yerleştirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Aynı şekilde Hz. Peygamberde: *"Sizden birisi kendisi için arzu ettiği şeyi başkası içinde istemedikçe gerçek imana ulaşamaz"* (Buhârî, TY, s. 7) hadisiyle de ilgili husus farklı şekilde ifade edilmiştir.

1.2.8. Tenkitte Güzel Üslûp

Eleştirmenin görevi, bir konuyu veya konuşmayı farklı boyutlarıyla değerlendirerek onun iyileşmesini, ıslahını ve ihyâsını sağlamaktır. Nasıl ki bir ekle buğday eleyen kimsenin amacı buğdayın temiz hale gelmesiyse; tenkit edenin görevi de eleştirilen konunun eksik ve fazlalığını gidermeye yardımcı olmak suretiyle yazının olgunlaşmasını sağlamaktır. Yoksa onun görevi, yazının iyi taraflarını karartmak değildir. Bu mânada eleştiride tekfir ve takbîh/kötü söz değil tenkî/ayıklama ve tezyîn güzelleştirme peşinde olmak gerekir.

Kur'ân'da günah işlemiş müminlere sorumluluklarını hatırlatıcı bir hitapta bulunurken *"Ey ihmal edenler!"* yerine *"Ey iman edenler!"* (es-Saff 61/2) diye başlanması da işe hatadan ve kötölemekten değil imandan ve ihyâdan başlamak gerektiği anlamına gelir. Hz. Peygamber de genel olarak Müslümanlara yönelik *"Bir mümin; dil uzatan, lânet okuyan, kötü iş yapan ve kötü söz söyleyen değildir."* (Tirmizi, 1996, s.1978) ifadesi, tenkitte güzel üslûplu olmayı hatırlatmaktadır. Bunun yanı sıra *"Sözde etkileyicilik (sihr) vardır"* (Buhârî, TY, s. 47) hadisinden ise, konuşma üslûbunun güzel olması insanları olumlu bir şekilde etkileyebilir.

1.2.9. Tenkitte Öfke Kontrolü

Eleştiren ve eleştirilen bir kimse, tenkit işleminde can sıkıcı bir duruma karşı sabırlı davranır ve kontrolden çıkmaz. Aslında bu durum, Kur'ân'a göre tüm müminlerde olması gereken bir huy şeklinde ifade edilmiştir" (bk.Yûsuf 12/84). Aynı zamanda Hz. Peygamber de bu hususla ilgili olarak şunları söylemiştir: "İçinizden biri, öfkeliyken iki kişi arasında hüküm vermesin" (Buhârî, TY, s. 13; Ebû Dâvûd, 2015, s. 9). Öfke kontrolü sadece eleştiride değil hayatın her alanında kontrol edilmesi gereken bir davranıştır. Çünkü insan öfke anında sağlıklı düşünme kabiliyetini kaybeder, öfkelenildiği kişiler hakkında sağlıklı yorumlar yapamaz, duyguları aklının önüne geçebilir. Bu sebeple sözlü ve yazılı tenkitte sabırlı davranılıp ilmî disiplin ve edep elden bırakılmamalıdır.

1.2.10. Çözüm Odaklı Yaklaşım

İlmî bir tenkitte en önemli kurallardan birisi de, bir konuyu eleştirmekle yetinmeyip aynı zamanda çözüm odaklı yaklaşımlarda bulunmak gereklidir. Çünkü bir tenkitteki asıl maksat, sadece yermek ve kusurları ortaya dökmek olmayıp tenkit edilen hususun yerine doğru ve faydalı teklifler sunabilmektir. Başka bir ifadeyle tenkidin asıl amacı yanlış tashih, doğruyu tespit ve güzeli tahkim etmektir. Bu amaç, bazen de takdir ile gerçekleştirilir. Bu bağlamda Fuat Sezgin (öl. 2018) eleştiri ahlâkından bahsederken Müslümanların dürüst olmaları ve birbirlerini takdir etmelerinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Batar, 2021, s. 745). Eleştiride tahammül ahlâkı, ardından çözüm odaklı yaklaşımı getirir.

Hatayı ve kusuru sadece eleştirip bırakmak, teşhisi yapıp tedaviyi terk etmek gibi eksik olacaktır. Zira böyle bir durumda tenkit yarıda kesilmiş ve sorun yarı canlı bırakılmış olacaktır. Bu da demektir ki, çözüm odaklı bir tenkit, teşhis ve tedaviden oluşan çift kutuplu bir yaklaşımdır. Böyle bir yaklaşım hem eleştirilen kişinin, kurumun veya ilmî eserin kusurlarını gidermiş hem de doğruya yönlendirmiş olacaktır. Meselelere çözüm odaklı yaklaşan eleştirmen, ortaya koyduğu doğru bilgiyle aynı zamanda bilimsel düşünceye ve insanlığa ilmî anlamda katma değer sağlamış olacaktır (Şeker, 2021, s. 105).

1.2.11. Geneli Özel, Özeli Genel Yapmamak

Eleştirin, tenkit edilecek alanla sınırlı tutulması gerekir. Nasıl ki bir ameliyat işleminde tüm vücut muayene edilmesine rağmen sadece vücudun hasta bölgesi bıçak altına alındığı gibi eleştirmen de tenkit ameliyesini sınırlı bölge üzerinde gerçekleştirilmelidir. Eleştirmen, özel bir durumu genelleştirmede gibi genel bir durumu da özelleştirmemelidir. Birkaç münferit olayı daima oluyormuş gibi göstermek, doğru olmadığı gibi genellikle yaşanan bir olayı da istisna bir olaymış gibi göstermesi gerçekçi olmayacaktır. Başka bir deyişle özeli genelleştirme, toptancı bir anlayışın; geneli özelleştirme de kısıtlayıcı bir zihnin ürünü olduğundan böyle bir tenkit, sağlıklı bir değerlendirmeyi gerçekleştiremeyecektir. Dolayısıyla ölçülü yapılan, haddini aşmayan ve çapını kasmayan bir tenkit, doğruya ulaşmanın dengeli bir yaklaşımı olacaktır. Kuran' da geçen şu ifade "ehl-i kitabın hepsi bir değildir..." (Âl-i İmrân 3/113). Bir kısmının belirli özelliklerde farklı olduğuna dikkat çektiği görülmekte, hepsinin aynı görülmesi genelleştirilmesi eleştirilerek, bu konuda Elmalî'nin da benzer açıklamada bulunduğu ifade edilmektedir (Kur'an Yolu Tefsiri, C.1, s. 654-655).

1.2.12. Orta Yolu Takip etmek

Tenkitte aşırılığa, ifrât ve tefrîte düşmeksizin orta yolu takip etmek gerekir. Aşırılık, başka aşırılıkları ve ihtilâfları doğurabilir. Ümmetin birliğini bozup dağılmasına götüren ihtilâf, sakınılması istenen bir durumdur.

Düzeltilecek konuyu gereğinden fazla budamak doğru olmadığı gibi, ona gereğinden fazla gevşek yaklaşmak da uygun bir yaklaşım olmayacaktır. Allah Teâlâ, alışverişte savurganlık ve cimrilik gibi iki uçtan kaçınmayı, bunların yerine "Bu ikisi arasında bir yol(denge) tutarlar" (el-Furkân 25/67) "Biz, sizleri (Muhammed ümmetini) vasat, orta bir ümmet kıldık" (el-Bakara 2/143) şeklinde ölçülü olmayı, aşırılıklardan uzak yani dengeli davranmayı emretmektedir. Aynı gerekçe tenkit ilminde de iktisat, orta yol, denge ve ölçülü olmakta da bulunmaktadır. Böyle bir ölçü ile konu, sağlıklı bir değerlendirme kazanacaktır. Fakat tenkitte doğruyu bulmak için ölçülü bir şekilde alternatifler ortaya koymak ve metodik şüpheyle doğruyu tespit etmeye çalışmak, bununla karıştırılmaması gereken farklı bir konudur.

1.2.13. Şahsın Değil Konunun Eleştirilmesi

“Muhâtabın dini, mezhebi, meşrebi, mensûbiyeti, kişiliği ve özel hayatı ile fikir ve düşüncelerinin birbirinden ayrı tutulması gerekir” (Şeker, 2021, s. 102). Yazar iyi bir kimse olmasına rağmen yazısı veya konuşması hatalı olabilir. Tenkitte hedefin, yazarın kişiliğine yönelik olmadığı bilakis yazının belli noktalarına olduğunun fark ettirilmesi gerekir. Böyle olunca kaş yapayım derken göz çıkartılmamış olur. Çünkü bazı karakterler çok hassas olabilmektedirler. Bu hassasiyetin gözetilmesi neticesinde tenkit eylemi hedefinden sapmayacak, yazının düzeltilmesine yoğunlaştırıldığından maksat daha kolay hâsıl olacaktır.

Hz. Âişe, kendisine ulaşan bir hadisle ilgili tenkidini kimseyi kırmayacak fakat hakkı ortaya koyacak bir şekilde şöyle yapmıştı: “Siz, yalan söylemeyen, yalanla itham edilemeyecek iki zattan haber veriyorsunuz; fakat kulak bu duydukları hakkında yanılabilir” (Tirmizi, 1996, s.25; Nesai, 1991, s.15; Buhari, 1401, s. 32). Hz. Âişe, bu tavrıyla yalan söylemekle yanlış anlamayı birbirinden ayırarak kişi ile duyumu arasını ayırmış ve rivayet konusunda beşerî bir zafiyete güzel bir üslûpla dikkat çekmiştir.

1.2.14. Alternatifleri Gizlememek

İhtilâf edilmiş konularda farklı görüş ve tercihler varsa tenkitte bunlar da göz önünde bulundurulup konuya ufuk açılması gerekir. Konuyu dar bir çerçevede ele alıp değerlendirmek yeterli bir tenkit olmayacaktır. Alternatif görüşlerin tartışmaya dâhil edilmemesi, eğer bilgisizlikten doğuyorsa ilmî disipline; şayet ihmal veya gizlemekten kaynaklanıyorsa böyle bir durum da tenkit ahlâkına ve ilmî sadakate aykırı olacaktır.

Eleştiride farklı görüşler değerlendirilirken “Bana göre bu daha uygundur” (Budak, 2003, s. 104) şeklinde tercihe bırakma yöntemini kullanıp yazarı veya konuşmacıyı tek görüşü kabule zorlamamak tenkit ahlâkındandır. Çünkü ilmî ölçülere uygun düşen pek çok görüş saygındır.

1.3. Tenkit Sonrası Âdâb

Eleştirmenin, tenkit sonrasında şu noktalara dikkat etmesi, tenkit eylemini olgunlaştırması açısından önemli olacağı kanaatindeyiz:

1.3.1. Yanlıştan Geri Adım Atabilme

Bir konu yanlış yere eleştirildiğinde gurur konusu yapılmadan bu yanlıştan geri adım atmak, ilmî bir görev ve ahlâkî bir centilmenlik sayılır. Hakkın hatırı üstün tutularak hatalı bir tenkit düzeltilmelidir. Kur'ân'da kötü veyahut yanlış bir davranış içerisinde bulunup ardından bundan vaz geçmek erdemli bir davranış olarak nitelendirilmiştir“ (bk. Âl-i İmrân 3/135-136). Ashâbın genel anlamda bu ilkeye riayet ettikleri görülmektedir. Nitekim Hz. Ömer, kendisine bir konuda hatasını gösteren bir kadına karşı “Kadın doğru söyledi; Ömer, hata etti” (es-Süyûfî, 1993, s.466) demekten çekinmemişti. Eleştirmen de bir tür “kendini tenkit” anlamında yanlışından geri adım attığında gerçek bir bilim adamına yakışanı yapmış ve ilmî saygınlığını korumuş olur. Bununla beraber tenkit edilen kimse de hatasını memnuniyetle kabul etmelidir. Hatta yanlış konusunda kendisini uyaran kişiye teşekkür etmelidir.

Bu bağlamda kendi sözünün hilâfına daha müreccah bir görüş ortaya çıktığında kendi görüşünün terk edilmesini tavsiye eden Ebû Hanîfe'nin (öl. 150/767) bu konuda doğru davranışın ne olduğunu açık bir şekilde göstermektedir (Hatîb el-Bağdâdî, TY, s. 3; Beyhakî, s. 472). Dahası Allah Resûlü'nün bile bazen vahiyle teyit edilmemiş kendi görüşünü istişareye açtığı, ümmetine örnek bir davranış sergilediği görülmektedir (Ahzâb, 33/21). Konuyla alakalı olarak; “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutun” (el-Maide, 5/8) ayeti doğru neyse onu bulmaya, doğrunun bulunmasına hizmetkâr olmaya işaret etmektedir. Tabiri caizse bizim dediğimize geldi diye değil, Allah'ın sözüne geldi diye sevinmek (en-Nasr 110/ 3) yerinde olacaktır.

1.3.2. Kusurları Ortaliğa Dökmek

Tenkit edilen kimsenin hatasının ilgisiz yerlerde, başkalarına yaymaktan uzak durulması ahlâkî bir sorumluluktur. Zira tenkitteki niyet kişiyi hatalarından kurtarmak, daha değerli bir hale getirmektir, değersizleştirmek değildir. Ayıplar örtülmeli, erdemli bir davranış sayılarak hatalı kimsenin aleyhinde kötüleyici bir dille konuşulmamalıdır. Çünkü bazı insanlar yapılan yanlış itibar suikastına malzeme yapıp fitneye sebep olabilirler. Bu da ilmin, intikama alet edilmesi anlamına geleceği için ilmî disipline

uymayacaktır. Hz. Peygamber, böyle durumları da kapsayacak bir şekilde şöyle demiştir: “Bir kul, bu dünyada başka bir kulun ayıbını örterse Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.” (İbn-i Mâce, 1975, s. 5). Ancak alâkasız yerlerde değil de ilmî ortamlarda hataları müzakere edip eleştirmek, ilmî bir çalışma olduğundan bu mesele, söz konusu çalışmadan ayrı tutulmalıdır.

1.3.3. Güzel bir Hatimeyle Bitirmek

Eleştiri ve düzeltmelerin bitiminde veya tenkit edilen metnin yayımlanmaya hazırlanması sırasında çalışmaya düzgün, olumlu ve tutarlı bir üslûpla son vermek, başta yapılan teşekkür, takdir ve hürmet ifadelerini yenilemek, ilme ve emeğe duyulan hürmetin gereğidir. Okuyucun karşısına ilmî ve edebî yaklaşımla çıkmak, toplumun muzdarip olduğu âlimler arası kavga görünümünü olumlu bir tarafa çevirecektir. Böyle bir tutumun, dindarların tartışmasının sebebinin dinden değil, insanî anlayışlardan kaynaklandığını ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Âdâb, her konuya yakıştığı gibi tenkit gibi bazen kusurların gösterildiği bir eyleme fazlasıyla yakışacaktır. Böyle bir çalışmanın sonu da “*Hitâmühû misk*” (el-Mutafifîn 83/26) ifadesine uygun tatlı ve hoş bitirilmelidir.

SONUÇ

Dünümüz ve günümüzde yapılan bazı tartışmalar, çoğu zaman tenkit âdâbına uyulmaksızın icra edildiğinden takip edenlerin kafası karışmakta ve onlarda ilmî, mânevî yönden olumsuz etkiler bırakmaktadır. Doğruya ulaşmak kadar ulaştırmada da katkı sağlayabilecek tenkit, doğru yapılmadığında kırılmışmış bir aynada düzgün görüntüler oluşmayacağı gibi gönüllü kırılmış bir insanın anlatılanları doğru algılaması zorlaşır. Oysa karşılıklı saygı ve nezaket içinde yapılan tartışmalar ve eleştiriler, kargaşa ve kavgaları önlediği gibi toplumsal uzlaşmaya da katkı sağlamaktadır. Bu nedenle günümüzde tenkidin taklitten, hatta iç tenkidin dış tenkitten önce gelmesi zarureti, ilmî disiplin ve ahlâkî yaptırım bakımından bir görevdir. Dini konularda tenkidin âdâb ölçüleri içinde yapılmasına riayet edilmemesi gibi bir olumsuzluk, bunun nedeninin İslâm’a, Kur’an’a ve Hz. Peygambere isnat edilmesi tehlikesine yol açmaktadır. Can alıcı konuların, can yakıcı pervasızlıkta yara almasını önlemek için eleştirel düşüncenin, insanları kırmayan ve hakikati örselemeyen bir ufuk genişliğinde ve âdâb kuralları içinde icra edilmesi gerekmektedir.

Bu gayeyle çıkılan kuralları tespit etme yolculuğunda, elbette tenkidin nasıl yapılması gerektiği konusunda Kur’an ve yaşantıya dönüşmüş hali olan peygamber ilk adres olmalıdırlar. İlgili okumalar araştırmaların bizi yönlendirdiği noktada tenkit öncesi ve sonrasında olduğu gibi tenkit sırasında da kurallar tespit edilmiştir. Başlangıçta ve sonraki aşamalarda iyi niyet olmazsa olmazdır. Muhataba değer verme, dinleme, doğru anlama çabası sergileme, konuyu tenkit edecek seviyeyi kontrol son derece elzemdir. Tenkidin doğruyu bulma buldurma adına değer katması çözüm odaklı olması gerekliliktir. Doğruyu görünce kabul etme hazırlığı muhatabı küçümsememe, öfkelenmeme, sözün güzelini söyleme, genellemelerden uzak durma gibi ilkelerinde önemli olduğu kanısına varılmıştır.

Tenkidin tonu, konunun yapısı ve nezaketi dikkate alınarak ayarlanmalıdır. Tenkitte yerine göre sert, yerine göre yumuşak dokunuşlarla esnek bir yöntem kullanmak, aslında hikmetten doğan yerindelik esasına göre davranmak demektir. Kur’an ve sünnetin her konuda sınırı koruyan orta yol ölçüsü, ifrat ve tefritten uzak ve istikamet adresli emir ve tavsiyeleri, tenkit etme konusunda geçerliliğini evleviyetle korumaktadır. Aksi takdirde bir konuyu yanlış yöntemlerle eleştirmek, fayda yerine zarar doğurabilir. Bunun için de Kur’an’daki “*Rabbînin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et ve onlarla en güzel bir biçimde mücadele et!*” (Nahl 16/125) gibi İlahî ilkeler, değerlendirmelerin ilmin ağır kalıplarına göre değil hikmetin duyarlı ölçüleri içinde yapılmasına yönlendirmektedir. Eleştiri kuralları, her şeyden nebevî ahlâkî ve hikemî âdâbı gerektirir. İnsanın aciz, ilmin sınırlı, yargılarının eleştirilebilir olması olgusu karşısında tenkide açık olmak ve bunu âdâb içinde yapmak, ilmî bir disiplin ve edebî bir güzellik olmasının yanı sıra fert ve toplum huzuru açısından da son derece önemli olduğu kanaatindeyiz.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %XX – 2. yazar: %XX
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Dr. Öğr. Üyesi Zübeyir Karataş
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %XX – 2 st author: %XX
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Asst. Prof. Dr. Zübeyir Karataş
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Aba, V. (2016). Duygusal Yakınlık Bağlamında Nesnel Cerh Uygulama Örnekleri (Baba-Oğul/Hoca-Talebe Özelinde). *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XVI(2), 125-156.
- Abay, A. (2019). Kur'an'a Göre Ötekine Tahammülün Sınırları, İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlâkı. *The Criticism Culture and Morality of Tolerance in Islamic Thought (International Symposium)* 0(II), 421-438
- Abay, A. (2019). Kur'an'a Göre Ötekine Tahammülün Sınırları. (Ed.: M. Aytepe vd.). *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlâkı İçinde*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Açıköz, M. (2019). Dinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlakının Antropo-Filozofik Temellerine Dair Kur'anî Mülâhazalar: Homo Muslimus Modeli. (Ed.: M. Aytepe vd.). *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlâkı İçinde*. İstanbul: Ensar Neşriyat,
- Akalın, Ş. H. (2021). "Eleştirmek" *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aldav, N. (2017). Tasavvufta İç Tenkit Geleneği; Mârifetnâme Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans

- Tezi). Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altuntaş, H. & Şahin, M. (2006). *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, (1. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Arpaguş, S. & Bayındır, K.B. (2017). Tasavvuf Âdâb ve Erkân Risâleleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 15(30), 285-315.
- Aydınlı, Abdullah, "İbn Ümmü Mektûm", TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-ummu-mektum> adresinden 31.07.2023 tarihinde erişildi.
- Bağdâdî, el-Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Ali (tarıhsız). *Târîhu Bağdâd*. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Batar, Y. (2021). Fuat Sezginin Tespitleri Işığında Müslümanların Geleneğinde Eleştiri Kültürünün Besleyen Temel Dinamikler. Tecelli Karsu vd. (Ed.). *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlakı-II Klasik Dönem (VII–XII. Asırlar)*, Ensar Yayıncılık.
- Bayat, E. (2019). Peygamberlerin ismet sıfatı ve Allah merkezli anlatımı. *Turkish Studies- Comparative Religious Studies* 14 (3), 451-463. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.32667>.
- Benlioğlu, M. (2016). *Tasavvufta İç Tenkit Geleneği: İmam-ı Rabbânî'nin Mektûbât'ı Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beydâvî, Abdullah b. Ömer (1418/1997). *Envârü't-tenzîl va esrârü't-te'vîl*. (Muhammed Abdürrahman el-Mara'laşi). Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî.
- Budak, A. (2003). İslam araştırmalarında tenkit adabı. *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 11 (2), 93-107.
- Buhârî, (1400/1980). *el-Câmi' u's-şahîh*. el-Matbaatü's Selefiyye.
- Cürcânî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed Seyyid Şerif (1405/1985). *et-Ta'rifât*. (İbrahim Ebyârî). Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye.
- Çimen, F. (2017). *Nebevî Tenkid Üslûbu ve Usûlü / Peygamberin Tenkid Usul ve Üslubu Tenkit*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaman, H ; Dönmez İ. Kafi v.d. (2009). *Kur'an Yolu Tefsiri*. 1-5. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- EbûDâvûd,Süleymân b.elEş'asb.İshâkesicistânîelEzdî,(1432/2015)*esSünen*,Beyrut:Müessesetür Risale Naşirun
- Ebû's-Suûd, Muhammed b. Muhammed, t.s. *İrşâdü'l-akli'selîm ilâ mezâyel-kitâbi'l-kerîm* ,Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî..
- Ebî Gudde, Abdülfettâh b. Muhammed b. Beşîr (2020). *İslamda Tartışma "Âdâbı"* (H. Sönmez Mergen). Takdim Yayınları.
- Er, R. (2011). "Tenkit", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. TDV.
- Erul, B. (2019). Sahabede Eleştiri Kültürü. Ahmet Polat vd. (Ed.). *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlakı*. Ensar Neşriyat.
- Hatipoğlu, M.S. (2019). *Hadis Tetkikleri*. Otto.
- İbn Esir, Mecdüddin el-Mübarek b. Esirüddin (t.s). *en-Nihaye Fi Garibi'l-Hadis Ve'l-eser*. El Mektebetü'l-ilmîyye.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn (1414/1993). *Lisânü'l-Arab*. 3. Baskı. Dâru Sâdır.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer (1999). *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*. (Sami b. Muhammed Selâme). Dâru Taybe.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (1395/1975). *Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî.
- Karacabey, S. (2016). *Hadis Tenkidi*. Emin.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, *Te'vîlâtü ehli's-sünne* thk. Mecdî Baslûm (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye 2005), 9/81.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn, b. el-Haccâc (T.Y). *el-Câmiu's-Sahîh* (M. Fuad Abdülbâki), Kahire.
- Müslim, b. Haccâc el-Kuşeyrî. (1412 /1991). *Şahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 4.Baskı.

- Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Ali b. Şu'ayb (1991). *es-Sünenu'l-kübrâ*, (Abdülğaffâr Süleymân el-Bündârî), 1. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Özdoğan, M.A. (2021). *Arap Edebiyatında Edebî Tenkit*. Ensar.
- Süyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân b. Kemâl (1414/1993). *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*. Daru'l-Fikr .
- Şeker, N. (2021). İslam kültüründe tenkit ve tenkit adabı. *Akademik Siyer Dergisi* 2 (4), 95-108.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr (1421/2000). *Câmiü'l-beyân an Tevîli âyi'l-Kur'ân* (Ahmed Muhammed Şâkir). Müessesetü'r-Risâle
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (1417/ 1996). *el-Câmi'u'l-kebîr (Sünen)*, (Beşşâr Avvâd Ma'rûf), 1. Basım, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî.
- Üdeh, A. (T.Y). *et-Teşriü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*. Dâru'l-Kütübi'l-Arabi.
- Yazır, M.H. (2012). *Hak Dini Kur'an Dili*, (İ. Karaçam, vd.). Azim Dağıtım.
- Yılmaz, İ. (2006). Edep ve âdâb kavramların semantiği ve tarihsel seyri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 6 (2), 165-177.
- Yolcu, M. (2009). Kur'an ışığında tartışma / muhaverenin temel kuralları ve başarılı yöntemi. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 57-91.
- Yolcu, Mehmet – Barca, İbrahim , "İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlakı-II Klasik Dönem (VII–XII. Asırlar) Sempozyumu", (Muş, y.y., 2019), 87.
- Zemahşerî, Mahmud b. Amr b. Ahmed (1407/1986). *el-Keşşâf an-hakâiki ğavamidi't-tenzîl*. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

العثمانية الدولة عهد في الدر سالة بأسلوب التفسير تقليد:
زاده لأخي أحزاب سورة تفسير*

The Tradition of Risale Style Interpretation in the Ottoman Empire: Ahizade's Commentary on Surah Ahzab

Dr. Abdulkerim Seydaoglu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6382-6067>

Istanbul University, İlahiyat Fakültesi, İstanbul – TURKEY

Article History

Submitted: 17.08.2023

Accepted: 20.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

شرح
قر سال
حاشية
تفسير
العثمانيون

Ottoman

Tafsir

Hashiyat

Risale

Sharh

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71873>

Abstract

الدولة عهد في التفسير علم مجالات مختلف في دراسات أجريت بصالمخ وأحياناً الكريم، لقرآن تفسير هدية على أحياناً الدراسات هذه كانت العثمانية بعض في- القرآن تفسير كانت كما يد القرآن المتعلقة المسائل بعض على المشهورة التفسير كتب لى حواشي أو شروخاً أخرى وأحياناً مستقلاً، تفسيراً الأديان قائم الحاشية طراز على مؤلف هو الرن يسي، دراستنا موضوع هو الذي المؤلف إن ويد تناول لتفسير العثماني التقليد عن ان بدقت التي الر سالة أسلوب على علماء أحد أفندي، الحلليم عبد زاده أخي هو ومؤلفه. الأحزاب سورة من 38-40 الآيات موضوع إن. عشر السادس القرن منذ تصف في عاشوا الذين ورين الممشه العصر حول التفسير في وطريقته المذكور زاده أخي مؤلف إراز هو الرن يسي دراستنا ومواضيعه للمؤلف العامة الخصائص إلى الان تباه لتتم المعنى، وبهذا المؤلف هذا.. صرالع ذلك وظروف المؤلف حياة إلى بلي جاز التطرق بعد

In the Ottoman period, studies were carried out in different fields of tafsir. These studies can be classified as tafsir of the Qur'an or as works written on the subjects related to the Qur'an. The studies that are shaped as Qur'an commentaries are sometimes as a stand-alone commentary and sometimes as annotations on famous tafsir books. This treatise, which is the main subject of our study, is an annotation type work that emerged from the Ottoman tafsir tradition and deals with the 38-40 verses of Surah Ahzab. The author of the work is Ahizade Abdulhalim Efendi, one of the famous scholars of the period who lived in the middle of the 16th century. The main theme of our study is to reveal Ahizade's work and his method in tafsir within the framework of this work. In addition, the life of the author and the conditions of the period were briefly mentioned, and attention was drawn to the general characteristics of the work and the subjects in the work.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Seydaoglu, A. (2023). Osmanlı'da Risale Tarzı Tefsir Geleneği: Ahizade'nin Ahzâb Sûresi Tefsiri. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 289-304.

*Osmanlı'da Risale Tarzı Tefsir Geleneği: Ahîzâde'nin Ahzâb Sûresi Tefsiri**

Dr. Abdulkerim Seydaoğlu
İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 17.08.2023

Kabul: 20.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Tefsir
Osmanlı
Haşiye
Risale
Şerh

Öz

Osmanlı Dönemi'nde tefsir ilminin farklı alanlarında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar Kur'an-ı Kerim'in tefsiri şeklinde ya da Kur'an'la ilgili konular üzerine yazılmış eserler olarak tasnif edilebilir. Kur'an tefsirleri olarak biçimlenen çalışmalar bazen müstakil bir tefsir olarak bazen de meşhur tefsir kitapları üzerine şerh veya hâşiye türündeki çalışmalardır. Çalışmamızın ana konusu olan bu risale, Osmanlı'nın tefsir geleneğinden ortaya çıkmış Ahzâb Suresi'nin 38-40. âyetlerini konu alan haşiye türünde bir eserdir. Müellifi 16. yüzyılın ortalarında yaşamış olan dönemin meşhur âlimlerinden Ahîzâde Abdulhalim Efendi'dir. Çalışmamızın ana teması Ahîzâde'nin söz konusu eseri ve bu eser çerçevesinde tefsirdeki yöntemini ortaya koymaktır. Ayrıca müellifin kısaca hayatına ve dönem şartlarına değinilmiş, eserle ilgili genel özelliklere ve eserin konu edindiği hususlara da dikkat çekilmiştir.

Araştırma Makalesi

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71873>

تجلت قراءات التفسير في الدولة العثمانية في المحافل والمدارس العلمية في كل فترة من تأسيس الدولة إلى انهيارها. فحلقات التفسير المتشكلة حول الجامع وقراءات التفسير في المدارس الدينية تدل على ذلك بشكل جلي. وإلى جانب هذه القراءات، كانت مصنفات التفسير الكاملة المتناولة في الدولة العثمانية عديدة للغاية. تتجلى هذه المصنفات الكاملة على هيئة شرح وحاشية تارة وعلى هيئة تفسير مستقل للقرآن تارة أخرى. غالبية المؤلفات المدونة على هيئة حاشية كانت على كتب الكشاف والبيضاوي التي كانت تُجرى قراءات التفسير عليها. ففي حين أنّ بعض هذه الحواشي تحتوي على تفسير لجميع الآيات، كان بعضها على هيئة حواشي لأجزاء معينة من التفسير. إلى جانب ذلك، لا بد من الحديث عن التفاسير المستقلة التي تم تناولها في تلك الفترة. وبهذا المعنى، يأتي تفسير أبو السعود على قائمة التفاسير المهمة التي لاقت رواجاً في الدولة العثمانية. كما كانت توجد رسائل تفسير لبعض الآيات أيضاً على هيئة الرسائل نظيراً لتلك المؤلفات في عهد الدولة العثمانية. كانت بعض هذه الرسائل ذات إطار موضوعي، في حين كان بعضها مؤطر بالآيات والسور. إنّ الدراسات التي أجريت لنقل هذه المؤلفات لوقتنا الحاضر تظهر أن هذه المؤلفات قادرة على سدّ مسدّ المؤلفات الكلاسيكية وأنها ستقدم مساهمة جليلة في أدب التفسير.

إن الكشف عن المستوى العلمي لعهد الدولة العثمانية مهم للغاية على صعيد التعرف على التراكم العلمي لتلك الفترة. ويختلف هذا التراكم في كل فترة وفي فروع العلم في كل فترة. تتناول هذه الدراسة حياة أخي زاده عبد الحليم أفندي، الذي نشأ على التقاليد العلمية العثمانية وشغل العديد من المناصب الرسمية وغير الرسمية، ورسالة التفسير التي ألّفها في مجال التفسير وتحليلها. بالإضافة إلى ذلك، تهدف هذه الدراسة إلى إعطاء فكرة عن مستوى الدراسات المتعلقة بعلم التفسير في تلك الفترة.

سيتم التعريف بالمؤلف الذي يدور حول تفسير سورة الأحزاب بأسلوب الرسالة في السياق الموضوعي في دراستنا هذه وتحليله إلى جانب التعريف بالمؤلف. وسيتم إجراء التقييمات اللازمة حول منهج المؤلف.

أخي زاده عبد الحليم أفندي

1. العصر الذي عاشه

ولد أخي زاده عبد الحليم أفندي في عهد سليمان القانوني (1520-1566)، الذي عاشت فيه الدولة العثمانية أوجها. كان المجتمع العثماني في القرن السادس عشر يتألف من بنية اجتماعية متعددة الثقافات. جلبت هذه البنية طبيعة الحال معها مجتمعاً متعدد الأديان واللغات. وعلى صعيد الاقتصاد الاجتماعي كانت الشريحة العامة في المجتمع يتكسبون من الزراعة. وكانت معظم إيرادات الدولة تأتي من خلال الضرائب المجبأة من العاملين في الزراعة. (أوز : 532)

في هذه الفترة، يظهر المجتمع العثماني أمامنا على شكل طبقتين؛ العسكر والرعية. (أوز : 533) تألفت طبقة الرعية من عامة الناس ممن بقوا خارج زمرة الحكم، ويتكسبون من الزراعة أو التجارة، ومكلفون بدفع الضرائب للدولة في أوقات معينة. أما زمرة الحكم فتتكون من أشخاص في مستويات مختلفة من الدولة ولديهم وظائف إدارية معينة. (صايدم، 1999: 162)

هناك ظاهرة أخرى تُستشعر في الحياة الاجتماعية العثمانية، وهي بالتأكيد اختلاف البنية الدينية للمجتمع ونتيجة لذلك احتوائه على مللٍ مختلفة. تم تقييم هذه المجموعات الدينية ضمن شريحتين، وهما الملة الإسلامية والملل السائرة. [أي الملل الأخرى]. وقد شكلت كل هذه الشرائح أمة منفصلة في الدولة العثمانية وكان لها الحرية في ممارسة شعائرها الدينية تحت إشراف الدولة. (صايدم، 1999: 180)

في القرنين السادس عشر والسابع عشر، كانت هناك طبقة علمية تحت سلطة الدولة حتى تتمكن الدولة من إدارة شؤونها التعليمية والقانونية. هذه الطبقة العلمية، التي تم تحديدها بهدف رفاهية الدولة، أجرت دراسات قانونية وعلمية تحت وصاية الدولة. ويروي دفتردار صاري محمد باشا عن هذا الموضوع ما يلي:

"تم ضمان إنتاجية المجتمع من خلال الحفاظ على العدالة وتحقيق السلام والوئام. لذلك، كان لدى الدولة طبقة عسكرية وعلمية من أجل الإبقاء

على هاتين الظاهرتين حية. وقد تحققت تنشئة هذه الطبقة العلمية بمدارس أندرون المتواجدة في القصر إضافة إلى المدارس الدينية في الأناضول وروملي والبلقان." (آبيت، 1999: 654)

كان يمكن للعالم المتخرج من المدرسة الدينية أن يكون أيضًا عالم رياضيات ومؤرخًا وجغرافيًا. وكان التعليم في المدارس الدينية مفتوحًا لعامة الناس. (آبيت، 1999: 654) أي كان من الممكن للعوام أن يتلقوا التعليم في المدارس الدينية إذا أرادوا ذلك. في هذه الفترة، يُنظر إلى كثرة المدارس الدينية والمدرسين كما. بالإضافة إلى ذلك، كان فهم التعليم المعتمد على النقل سائدًا على عكس التحيز للعلوم العقلية والتجريبية التي ظهرت حديثًا في أوروبا. عندما يتم فحص الفترة بشكل عام، يمكن القول إن العلماء والباحثين الذين عاشوا في تلك الحقبة قاموا بإجراء الأبحاث بحرية ونقلوها إلى عالم العلوم بحرية. بالإضافة إلى ذلك، فإن حساسية العلماء في هذه الفترة تجاه المؤلفات النادرة جديرة بالذكر أيضًا. لأن هؤلاء العلماء اشتروا مؤلفات نادرة واحتفظوا بها في مكتباتهم الخاصة وبذلك تركوها إرثًا للأجيال القادمة. (آيب، 1999: 660)

وإلى جانب السمات العلمية لهذه الفترة، لا بد من التطرق بليجاز إلى شيوخ الإسلام. لقد شهد أخي زاده بهذا المعنى العديد من العلماء الكرام الذين كانوا شيوخ الإسلام بين عامي 1550 و1600. لقد توفي أخي زاده الذي شهد أولاً أبا السعود أفندي شاهداً للمرة الأخيرة على أبي الميامين مصطفى أفندي. هناك العديد من المؤلفات العلمية المدونة في القرن السادس عشر في الدولة العثمانية. ولإظهار الوضع العلمي لتلك الفترة، سيتم التطرق لبعض المؤلفات المهمة التي دونت في تلك الفترة ومؤلفيها. (أوزون جارشيلي، 1954: 490-495)

(1) يعتبر تفسير أبو السعود أفندي (ت. 1574/982) المسمى إرشاد العقل السليم إلى مزايا القرآن الكريم في مقدمة المؤلفات التي قُدمت في هذه الفترة. لقد كانت منزلة هذا المؤلف مهم جدًا. إذ يحتل هذا التفسير، الذي يتناول جميع آيات القرآن، مكانة مهمة في التقليد العثماني للتفسير ولا يزال من بين المراجع التي يعود إليها أرباب العلم.

(2) يعد كتاب أختري مصلح الدين مصطفى أفندي (ت. 1578/986) المتخصص في الأدب العربي المسمى أختري لغاتي [معجم أختري]، من أندر

المؤلفات في هذه الفترة. (أوزون جارشيلي، 1954: 491)

(3) يُعرف المختص في مجالات التفسير والفقه إلى جانب الشعر والأدب فوري أحمد أفندي (ت. 1578/978) بأنه أحد الشخصيات المهمة في هذه الفترة. والعديد من المؤلفات التي تناولها فوري أحمد أفندي خلال هذه الفترة معروفة. وعلى رأسها ترجمته للقاموس الفارسي المسمى مفتاح المعاني إلى الدولة العثمانية. ومن المعروف أيضًا أنه ألف كتابًا بعنوان أخلاق سليمان باسم السلطان سليمان القانوني. علاوة على هذا قام بتدوين ديوان السلطان سليمان القانوني بمخلص محبي بنفسه. (أوزون جارشيلي، 1954: 491)

(4) يعتبر نوالي نصوص أفندي (ت. 1594/1003) أستاذ الشهزاده محمد الثالث، من بين العلماء المهمين في تلك الفترة. نوالي نصوص أفندي، الذي قام بترجمة كتاب كيمياء السعادة للغزالي وكتاب الرئاسة والسياسة لأرسطو إلى اللغة التركية مع إضافاته الخاصة، أطلق على مؤلفاته هذه اسم أخلاق نوالي أو فرح ناميه وأهداها للشهزاده محمد. (أوزون جارشيلي، 1954: 491)

(5) يعد محمد أفندي (ت. 1592/1000) الذي كان مدرسًا وفي نفس الوقت قاضيًا والمتوفى حينما كان قاضيًا للمدينة أيضًا من أشهر علماء تلك الفترة. قام بترجمة صحاح الجوهري، أحد كتب القاموس الشهيرة، إلى التركية وصنع لنفسه اسمًا بتسميته فانكوله. (أوزون جارشيلي، 1954: 492)

علاوة على ذلك، يمكن سرد بعض العلماء المشهورين الذين صنعوا اسمًا لأنفسهم في هذه الفترة على النحو التالي: شيخ الإسلام أبو السعود أفندي (ت

1574/982)، مصطفى علي أفندي (ت. 1600/1008)، نوعي زاده عطاني أفندي (ت. 1635/1044). (أوزون جارشيلي، 1954: 492)

لقد أحرزت الدولة العثمانية التي تضم العديد من الثقافات من الناحية الاجتماعية، منذ النصف الثاني من القرن السادس عشر تقدمًا كبيرًا بمفهومها الثقافي والفني. ويمكن رؤية آثار ذلك في مجالات فنية مختلفة للدولة العثمانية. على سبيل المثال، في مجال الهندسة المعمارية، بنى المعمار سنان في أدنة جامع السليمية آخر تحفة أثرية له خلال هذه الفترة. (أوزون جارشيلي، 1954: 551) وإلى جانب ذلك، بلغت صناعة الخط إلى مستوى مثالي. إذ

تم اكتشاف خط الثالث والنسخ في هذه الفترة وتم تنشئة الخطاطين ذوي القيمة العالية في هذه الفترة. وأصبحت الموسيقى التي كأنها اندمجت بالفن، أحد الفروع المهمة للفن في تلك الفترة وأصبحت أكثر تميزاً مقارنة بالفترات السابقة. كما حققت الفروع الفنية مثل تزجيج الخزف والنقش والرسم تقدماً في العديد من النواحي في هذه الفترة. (أوزون جارشيلي 1954: 551-574)

2. حياته

ولد أخي زاده عبد الحليم أفندي في السنوات الأخيرة من حكم سليمان القانوني (1520-1566)، والتي تتوافق مع سنوات أوج الدولة العثمانية. بعد ذلك عاش في السنوات التي شعر فيها بالركود في عهد سليم الثاني (1566-1574)، ومراد الثالث (1574-1595) ومحمد الثالث (1595-1603) وتوفي في عهد أحمد الأول (1590-1617).

كان أخي زاده عبد الحليم أفندي المنتمي لأسرة أخي زاده، من أحفاد سعدي جلبي أحد شراح كتاب الهداية المشهور واقتبس منه في مواضع كثيرة في رسالته، (البرصوي : 246) والأخ الأكبر لشيخ الإسلام أخي زاده حسين أفندي، ابن قاضي عسكر أخي زاده محمد أفندي. ولد ونشأ في إسطنبول عام 1556م/ 963 هـ. وتوفي هناك في عام 1604م/ 1013 هـ، بسبب مرض الجمره -نوع من الدمامل -. (غولج، 1988 : 548) تمت كتابة العديد من الجُمَل لتاريخ وفاته بعد وفاته. منها هذه المصاريح " ارتحلت العلوم مع عبد الحليم"، "جعل مئوى أخي زاده أفندي الجنان"، " كان أخي زاده أعظم رجل". ودفن بعد وفاته في التربة الملتصقة بمدرسة الحفرة الواقعة بالقرب من منزله. (أوزون جارشيلي، 1954: 243)

قدم أخي زاده، الذي يظهر على أنه المثال الوحيد لعصره ذكاء، مساهمات مهمة للحضارة الإسلامية من خلال المؤلفات التي كتبها والطلاب الذين أنشأهم . (محبي : 319-320) لقد ألف العديد من الكتب العلمية خلال حياته، ولم يتخلف عن فهم فنون وأدب تلك الحقبة. وبحسب المصادر، كان يُعرف بكونه شاعرًا جيدًا، فضلاً عن كونه خطاطًا ماهرًا، واشتهر بمخلص "حليمي" الذي يُنسب إليه في مجال الشعر. (محبي : 320) أحد تلامذته نوعي زاده نقل أشعاره وأثنى عليه بهذا الجانب. (للحصول على معلومات مفصلة انظر نوعي زاده، 1989: 497)

كان لدى أخي زاده لها مكانة مهمة في الفهم العلمي وكذلك في الفهم الفني لهذه الحقبة. إذ درّس في العديد من المدارس ألف العديد من الكتب في مجال العلوم الإسلامية. وعُرف عنه أنه ألف مصنفات في كل مجال من مجالات العلوم الإسلامية تقريبًا. خاصة الفتاوى وكتب الأوقاف، والحجج الشرعية وفتاوى شرعي، والسنود، الصكوك التي قدمها في مجال الفقه، كانت بمثابة نموذجًا للقضاة الذين جاءوا من بعده. (أوزون جارشيلي 1954: 492)

أخي زاده عبد الحليم أفندي، المنتمي لأسرة علمية، تلقى تعليمه لأول مرة من حسام الدين جلبي، الذي كان أحد معلمي مدرسة طاشليك عندما كان والده قاضيًا في أدرنة، ومن عبد الرؤوف أفندي، الذي اشتهر باسم عرب زاده أحد معلمي مدرسة أوج شرفلي. وتلقى تعليمه لاحقًا من صالح الملا، أحد معلمي مدرسة السلطان بايزيد، ومن خوجاكي أفندي، أحد معلمي مدرسة السلطان سليم. بعد ذلك، التحق بخدمة فضيل الجمالي وانتسب لاحقًا إلى أحد كبار العلماء ذلك الوقت، شيخ الإسلام أبي السعود أفندي. (يلماز، 2015: 55؛ محبي : 320)

بعد إتمامه حياته العلمية، بدأ أخي زاده، الذي تقلد مناصب في العديد من المجالات، العمل مدرسًا. أثناء عمله مدرسًا، قام بتغيير العديد من المدارس الدينية وأتم أخيرًا هذه الوظيفة في مدرسة والده في أوسكودار. تم تعيين أخي زاده، الذي عُيّن لاحقًا قاضيًا في بورصة عام 1591، قاضيًا في أدرنة في عام 1592، ثم قاضيًا في إسطنبول في منتصف عام 1595. ثم شغل منصب رئاسة الأناضول وفي النهاية تم تعيينه في منصب قاضي عسكر الروم عام 1601. (محبي : 320)

ألف أخي زاده عبد الحليم أفندي كتبًا في العديد من فروع العلوم الإسلامية. وبهذا المعنى أظهر أخي زاده الذي ركز كتبه خاصة في مجالي

¹ ذكر أخي زاده مؤلف عملنا أيضًا في المصادر واحدًا من الخطاطين المهمين في تلك الفترة. للحصول على معلومات مفصلة انظر:

(أوزون جارشيلي 1954: 557؛ مستقيم زاده 1928: 243)

الفقه والتفسير بأنه مفسر وفقهه جيد. (يلماز، 2015: 56) بعض هذه الكتب أخذ طابع الرسالة بسبب اهتمامها بموضوع معين، وبعضها الآخر كان على هيئة حواشي أو شروح أو ترجمات. وفقاً للمعلومات التي تم الحصول عليها من المصادر، تُنسب إليه العديد من المؤلفات. بعض هذه المؤلفات نسبته إليه مؤكدة وبعضها خاطئة. ويمكن سرد الكتب المنسوبة إليه بشكل مؤكد استناداً إلى دراسة أوكان قادر يلماز، الذي أجرى بحثاً في هذا الأمر على النحو التالي (يلماز، 2015: 56) :

1. المؤلفات المنسوبة إليه في مجال الفقه:

(1) شرح على الهداية

(2) مرشد الأخيار في بيان شروط صحة الجمعة في الأمصار

(3) رسالة الفرق بين المدعى والمدعى عليه

(4) تعليقات على الدرر والغرر

(5) تحقيق مسألة من المسائل التتار خانية

(6) رسالة في مبحث الاستصحاب

(7) المسائل الفقهية الملتقطة

(8) فتاوى أخي زاده عبد الحلیم

(9) تعليقات على جامع الفصولين

(10) تعليقات على الأشباه والنظائر

(11) معارضة في مسألة الرضاة

(البغدادی: 504؛ البرصوي: 246؛ محبي: 320؛ مستقيم زاده: 243؛ نوعي زاده: 497)

(12) رسالة في مفهوم المخالفة²

2. المؤلفات التي كتبها في مجال التفسير:

(1) رسالة في تفسير قوله تعالى ﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرْجٍ﴾ (البغدادی: 504؛ كاتب جلبي وحاجي خليفة 1941: 851؛ نويهض 1988: 259)

(2) رسالة في تفسير قوله تعالى ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ﴾

(3) رسالة في تفسير أوائل سورة الأنبياء

(4) رسالة في تفسير قوله تعالى ﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ﴾

3. المؤلفات التي كتبها في علوم مختلفة:

(1) تعليقات على شروح المفتاح (محبي: 320؛ نوعي زاده: 497)

(2) شواهد النبوة (ترجمة تركية) (البرصوي: 246؛ محبي: 320؛ مستقيم زاده: 243؛ نوعي زاده: 497)

(3) رياض السعادات في إثبات الكرامات للأولياء حال الحياة وبعد الممات (البغدادی: 504)

(4) رسالة في السعي والبطالة³ (البرصوي: 246)

² تم تحقيقه من قبل أوكان قادر يلماز ونشر في العدد 34 من مجلة مركز الدراسات الإسلامية.

(5) منشآت. للاطلاع على نسخ المخطوطة للكتب المذكورة انظر: (يلماز: 60-61)

بالإضافة إلى كل ذلك، هناك أعمال منسوبة إلى أخي زاده في بعض المصادر، ومن الخطأ أن نسبها إليه. يمكن سردها على النحو التالي:

(1) مختصر الدرر والغرر

(2) هداية المهتدين

(3) حاشية وقاية الرواية

(4) الرسالة في الأسطرلاب

(5) مسائل ترجيح الينات

(6) ترجمة حياة الحيوان

(7) رسالة في الدعوة

يعود سبب نسب كل هذه المؤلفات إلى أخي زاده إلى تشابه الاسم والمؤلف. ولكيلا نبتعد عن الموضوع، لن يتم التطرق إلى المؤلفين الحقيقيين

للكتب والمصادر التي ذكرتها بشكل غير صحيح هنا. (يلماز ، 60-61)

رسالة أخي زاده عن الآيات 38-40 من سورة الأحزاب

1. الخصائص العامة للرسالة

يقدر ما لاحظناه فقد تمت تسمية رسالة أخي زاده التي تناولت آيات سورة الأحزاب في المصادر بشكل منفصل على أساس الآيات. بمعنى آخر، على الرغم من تسميتها بالآية الثامنة والثلاثين في مصدر واحد، إلا أنها سميت بالآية التاسعة والثلاثين والآية الأربعين في مصدر آخر. تشعر هذه التسميات أن الرسالة للهولة الأولى تفسيراً لآية واحدة. بيد أن الرسالة لا تشمل فقط الآيات التي سميت بها، بل أيضاً جميع الآيات الثلاثة المعنية لسورة الأحزاب. لهذا السبب، من الضروري معرفة أنه لا ينبغي الانخداع بهذه الأسماء وأن جميع النسخ تحتوي على تفسير للآيات الثلاث المعنية. أسماء الرسالة المذكورة في المصادر هي في الغالب على هيئة تفسير للآيات الثامنة والثلاثين أو الأربعين. تستند تسمية هذه الرسالة في المصادر -برأيي- إلى أن الآية الثامنة والثلاثين متقدمة على الآيات الأخرى، وأن الآية الأربعين تشغل مساحة أكبر من حيث الحجم من الآيتين الأخريين.

في العديد من المصادر، يلاحظ أن الرسالة تُنسب إلى أخي زاده. وهي:

في كتاب كشف الظنون لكاتب جلبي تم نسب الرسالة إلى أخي زاده باسم "رسالة في تفسير قوله تعالى ﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرْجٍ﴾". (

كاتب جلبي: 851) لا تعني هذه التسمية فقط تفسير الآية المعنية كما هو مذكور أعلاه. وربما سميت بذلك لأنها بداية الآيات الثلاث المعنية.

ونرى أن الرسالة نسبت إلى أخي زاده في "هدية العارفين" للبعدي بنفس التسمية. (البعدي: 504) بالإضافة إلى ذلك، في الكتاب المسمى

معجم المفسرين، والذي يتحدث عن المفسرين، يُنسب المؤلف إلى أخي زاده بنفس التسمية. (نويهض: 259) وإلى جانب المصادر المذكورة، يُلاحظ

أن الرسالة أسندت إلى أخي زاده في أرشيفات المكتبات وفهارس المخطوطات. ففي جميع النسخ الموجودة في مكتبة السليمانية مثلاً، يذكر أن المؤلف

هو أخي زاده. علاوة على ذلك، فإن وجود هذه النسخ في ضمن مجموعات الرسائل التي تخص أخي زاده تعزز من حقيقة أن مؤلفها هو أخي زاده.

إلى جانب هذا، تؤكد نسخة أسعد أفندي الأولى على أن الرسالة تخص المرحوم عبد الحليم أفندي، وقد ورد أنه تم نسخه من نسخة موقعة من قبله. وقد

ذُكر في بداية نسخة الحاج محمود أفندي، التي نعتبرها النسخة الأصلية، أن الرسالة تخص أخي زاده. فكل هذا يكشف بوضوح أن مؤلف الرسالة هو

أخي زاده.

أحد الأدلة التي تثبت أن المؤلف يخص أخي زاده، هو بروز سمات الأسلوب الذي استخدمه أخي زاده في مؤلفاته الأخرى أيضاً في الرسالة

³ يقول كاتب جلبي أن هذه الرسالة تعود إلى كمال باشا (كاتب جلبي: 72)

التي لدينا. لأنه عند مقارنة الرسالة مع مؤلفات أخي زاده الأخرى، سيتبين أن لديهم نفس الأسلوب في كثير من النواحي. عند فحص مصادر الرسالة، سيتبين أنها تحمل أوجه تشابه مع المصادر التي استخدمها أخي زاده في مؤلفاته الأخرى. على سبيل المثال، يقتبس من جده سعدي جلبي في أجزاء كثيرة من الرسالة، وهذه الاقتباسات تظهر نفسها أيضًا في مؤلفاته الأخرى. وهذا يؤكد أن المؤلف هو أخي زاده. هذا المؤلف الذي يتناول الآيات 37-40 من سورة الأحزاب، كما يتبين من اسمه هو في الأساس رسالة تفسير موضوعية بأسلوب المعقّاة، لاستناده إلى بعض الآيات في سياق موضوعي. المؤلف، الذي أبدى رأيه الخاص في العديد من المواضيع فضلًا عن إشعاره بثناء المصادر، قدم توضيحات مهمة حول طبيعة وكيفية زواج سيدنا النبي ﷺ والسيدة زينب، والذي نوقش لعدة قرون. كان المؤلف أثناء ذكره للمصادر التي استخدمها في مؤلفه يكتفي أحيانًا بذكر اسم الكتاب فقط وأحيانًا اسم المؤلف فقط. ويمكن سرد المصادر المستخدمة في الرسالة على النحو التالي.

أ. الكشاف

ب. أنوار التنزيل وأسرار التأويل

ج. شرح التلويح على التوضيح

هذا الكتاب، الذي يخص سعد الدين تفتازاني (ت. 792/1390)، هو أحد الكتب التي أشار إليها المؤلف مصدرًا. يعتبر الكتاب من المصادر الثانوية لاستيقاقه مصدرًا من موضع واحد. (للحصول على معلومات مفصلة انظر. الورقة الثالثة من نسخة الحاج محمود أفندي) د. الهداية في شرح بداية المبتدي

هذا المصدر هو بمثابة المصدر الرئيسي في أدبيات الفقه الحنفي وهو لعلي بن أبي بكر المرغيناني (ت. 593/1197). أخي زاده المفسر الجيد، كان معروفًا أيضًا بأنه فقيه جيد. لهذا السبب، اقتبس من كتاب المرغيناني هذا في العديد من المواضيع. وبهذا المعنى، يكشف بوضوح عن هويته الفقهية في تفسير الآيات. (يلماز: 57)

هـ. البحر المحيط

أحد المصادر الثانوية المشار إليها في الرسالة، وهو التفسير المشهور البحر المحيط لأبي حيان محمد بن يوسف (ت. 745/1344). اقتبس المؤلف منه في عدة مواضيع وإن لم يكن بشكل كثير لدعم آرائه. (للحصول على معلومات مفصلة انظر. الورقة الثالثة والرابعة من نسخة الحاج محمود أفندي)

و. أفضل المسالك إلى ألفية ابن مالك

في معظم الملاحظات المنسوبة إلى المؤلف حول الرسالة، تم ذكر المصدر. ولأن جميع هذه الملاحظات المهمة تقريبًا تحتوي على عبارة "منه"، يُعتقد أن هذه الملاحظات قد تمت إضافتها إلى الرسالة ملحقًا أو على هيئة شرح من قبل المؤلف. لذلك لا ضير من ذكر المصادر المذكورة في هذه الملاحظات من بين المصادر المستخدمة بشكل عام. ويعتبر كتاب ابن هشام عبد الله بن يوسف هذا العمل ليوسف (ت. 1360/761) على قائمة الكتب المستخدمة مصدرًا حول الرسالة.

ز. المحرر الوجيز في تفسير الكتاب العزيز

أحد المصادر التي أشار إليها أخي زاده باعتبارها مصدرًا ثانويًا هو كتاب عبد الحق بن غالب بن عطية (ت. 1148/542) وبهذا المعنى فإن أخي زاده، الذي اقتبس منه في موضع واحد فقط في تفسيره، يتبنى وجهات نظره الخاصة به.

ح. الإنقان في علوم القرآن

يعد كتاب جلال الدين السيوطي (ت. 1505/911) أحد المصادر التي ألفت في علم أصول التفسير، من بين المصادر التي يعتمد عليها كل

مفسر من أجل علم التفسير. وقد اقتبس المؤلف منه في بعض المواضع للتمييز المفاهيمي.⁴

ط. نظم الدرر في تناسب الآيات والسور

يعد هذا الكتاب الذي ألف من قبل إبراهيم بن عمر البقاعي (ت. 1480/885)، على قائمة المؤلفات المكتوبة في علم مناسبات القرآن. اقتبس

المؤلف منه في موضع واحد فقط في رسالته.⁵

ي. القاموس المحيط

مؤلف هذا الكتاب الذي يعتبر من كتب القواميس العصر الأول هو مجد الدين فيروزآبادي (817/1414). يشرح أخي زاده، الذي اقتبس من

الكتاب في عدة مواضع، أحياناً المفاهيم ويقارنها بالمعلومات الموجودة في مصادر أخرى، ويظهره أحياناً مصدرًا للاستدلال على شيء ما.

ك. محيط السرخسي (المحيط الرضوي في الفقه الحنفي)

هذا الكتاب الذي ألفه محمد رضي الدين السرخسي (ت 1090/483) ويعتبر أحد مصادر المذهب الحنفي، هو من بين المصادر الفقهية للرسالة.

(للاطلاع على المكان الذي استخدم مصدرًا انظر: الورقة السادسة من نسخة الحاج محمود أفندي)

ل. كتاب المواقف في علم الكلام

لقد استفاد أخي زاده أيضًا من مصادر علم الكلام في بعض المواضيع إلى جانب مصادر التفسير والفقه. هذا الكتاب الذي يعد مصنفًا كلاميًا

ألفه القاضي عضد الدين الإيجي (ت 1355/756)، أحد علماء الأشاعرة في علم الكلام هو أحد المصادر التي اعتمدها المؤلف في مؤلفه.

م. غرائب القرآن و رغائب الفرقان (تفسير النيسابوري)

هذا كتاب للحسن النيسابوري (ت 1446/580) وهو تفسير ثانوي آخر استشهد به أخي زاده باعتباره مصدرًا. اشتهر الكتاب في الواقع باسم

تفسير النيسابوري نسبة لمؤلفه. اسمها الأصلي كما هو مذكور أعلاه هو غرائب القرآن و رغائب الفرقان. (الزركلي، 2002: 216)

ن. الفتاوى البزازية (الجامع الوجيز)

مؤلف هذا الكتاب الذي يضم فتاوى الفقه الحنفي هو محمد البزازي (ت 1423/827). لقد نجح المؤلف الذي اقتبس من البزازي في موضع

واحد، (انظر: الورقة السادسة من نسخة الحاج محمود أفندي) الإشعار بهويته الفقهية من هذا الجانب في الرسالة. إن الاسم الأصلي لهذا الكتاب الذي

اشتهر باسم الفتاوى البزازية هو الجامع الوجيز. (الزركلي: 47)

س. حاشية على العناية شرح الهداية

مؤلف هذا الكتاب الذي اقتبس منه المؤلف في مواضع كثيرة وله مكانة خاصة في محتوى المصنف بهذا المعنى هو جد المؤلف من أمه هو

سعدى جلبي الشهير (ت 1539/945). اشتهر هذا الشخص الذي كان اسمه الأصلي هو سعد الله بن عيسى وشعر منصب شيخ الإسلام لفترة أيضًا

باسم شارح البيضاوي والهداية. (البرصوي: 246؛ أوزن: 246) قام المؤلف باقتباسات عن سعدى جلبي مستخدمًا عبارات مثل "الفاضل" وأحياناً

"المتبحر". ويتبين نسب هذه العبارات له من الملاحظات المدونة حوله (انظر: الورقة السادسة والثامنة من نسخة الحاج محمود أفندي) اقتبس المؤلف

من سعدى جلبي في الغالب في مواضيع الفقه. وبذلك، فإن العديد من آراء سعدى جلبي ذُكرت واعتمدت في كثير من المواضع.

ع. فتاوى سعدى جلبي

يعد هذا المؤلف الذي يتناول فيه فتاوى سعدى جلبي، أيضًا من بين مصادر أخي زاده. لا يزال هذا العمل غير مطبوع وتوجد نسخ مخطوطة

⁴ للاطلاع على المكان الذي استخدم مصدرًا له انظر. الورقة الخامسة من نسخة الحاج محمود أفندي.

⁵ للاطلاع على المكان الذي استخدم مصدرًا له انظر. الورقة السادسة من نسخة الحاج محمود أفندي.

منه في مكتبة السليمانية. 6

ف. ابن عادل

أحد المصادر التي اعتمدها أخي زاده هو ابن عادل. نتيجة لبحثنا المسحي، تبين أن هذا العالم هو محمد بن أحمد باشا بن عادل (ت 1550/957). في الواقع، لقد تم ذكر اسم المؤلف فقط في المؤلف ولم يتم ذكر أي كتاب هو المصدر. (انظر: الورقة الثانية عشر من نسخة الحاج محمود أفندي)

لاين عادل مؤلفات كثيرة، لا سيما كتابه المسمى مدينة العلم. هذا الكتاب، الذي انتقد فيه آراء علماء الإسلام -باعتقادي- هو المصدر الذي اقتبس منه في الرسالة. لأن المؤلف أخذ ابن عادل مصدرًا في مكان كان فيه الزمخشري موضع انتقاد وانتقده بذلك الشكل. ص. مفاتيح الغيب (التفسير الكبير)

أحد الكتب التي اعتمدها أخي زاده مصدرًا هو هذا التفسير الشهير لفخر الدين الرازي (ت 1210/606). للتفسير اسمان معروفان وهما مفاتيح الغيب والتفسير الكبير. وقد تم الاستشهاد به مصدرًا باستخدام عبارات مثل "الإمام" دون ذكر اسمه وكتابه في الرسالة.

2. التعريف بالرسالة ومحتواها

قبل الانتقال إلى محتوى الرسالة، من المفيد ذكر من بين أي المؤلفات سيتم العثور عليه باعتبار بنيته. لأن الرسالة تتناول الآيات المعلومة من سورة الأحزاب، وبهذا المعنى، فإنها تقتبس من الزمخشري والبيضاوي في مواضع كثيرة في تفسيرها. وهذا يبادر إلى الذهن للوهلة الأولى أن الرسالة يمكن أن تكون مجرد حاشية. وليس من الصحيح النظر إلى الرسالة على أنها مجرد حاشية، إذ إن الرسالة لا تتكون من نصوص مكتوبة حول كتاب واحد فقط يعتمد عليه، بل هي تقتبس من مصادر عديدة. بالإضافة إلى ذلك، من أجل تسمية مؤلف حاشية أو شرحًا، يجب أن يكون أولاً حاشية أو تفسيرًا يعتمد على كتاب معين فقط. ولكن هذا ليس هو الحال هنا. لأن المؤلف يقتبس من البيضاوي وفخر الدين الرازي كما يقتبس من الكشاف. علاوة على ذلك، عند النظر إلى تسمية الرسالة، يتبين أنها تسمى باعتبارها حاشية في أي مصدر. وبدلاً من هذا تمت تسميتها أكثر بأسماء مثل "تفسير قوله تعالى..."، و"رسالة معلقة بقوله..."، و"القول في تفسير..." وكما يتبين من ذلك، فإن هذا الكتاب يتعلق بتفسير الآيات أكثر من كونه حاشية.

نظرًا لأن المؤلف يعتمد على الآيات المكتوبة حول موضوع معين، يبدو من الأصح القول إنه تفسير متمحور حول الموضوع. لأن المؤلف يعتمد بشكل خاص على موضوع زواج النبي ﷺ من زينب بنت جحش والأحداث المحيطة به. ومن هذا الجانب فإنه من الأنسب تقييم المؤلف في تفسير متمحور حول الموضوع. ولكن ينبغي الاعتراف بأن المؤلف كان يقتبس عن الكشاف والبيضاوي في تفسير كل آية وتطوير تعليقات عليهما. أحيانًا كان يرى أن آراءهم محقة، وأحيانًا لا يجدها محقة، فيعطيها معنى جديدًا. لهذا السبب، يبدو من المناسب القول بأن المؤلف تم تأليفه بشكل مقارن وأنه نقل وجهات نظر جديدة بهذا المعنى.

استخدم المؤلف لغة أدبية أثناء تناوله ديباجته وأعطى أهمية لتوافق جميع الفواصل بين بعضها البعض تقريبًا. لم يتطرق لأي تفصيل عن محتوى الديباجة وبدأ مؤلفه بذكر الآيات مباشرة دون القيام بمقدمة للموضوع. قدم أخي زاده بعد ذلك، الذي بدأ المقدمة بالحمد والثناء على الله والصلاة والسلام على رسوله، معلومات عن وإلى أي مناسبة تم إهداء المؤلف. لأنه في الرسالة، ذكر أن المؤلف تم تقديمه هدية بمناسبة حفل ختان السلطان محمد الثالث ابن السلطان مراد الثالث أحد سلاطين تلك الحقبة. ويتبين من هذه العبارة أنه تم تأليفه ضمن المرحلة التاريخية التي تزامنت مع ولادة محمد الثالث. تصادف هذه المرحلة التاريخية لعام 1582م/990 هـ. وبحسب ما يُعرف فإن السلطان محمد الثالث اختتن في الفترة التي صادفت بلوغه الستة عشر عامًا تقريبًا، واستغرقت مراسم الختان حوالي ستة وخمسين وسبعة وخمسين يومًا بأبهة كبيرة. (أمجن، 2003: 407-412) وقد ورد في الرسالة أن العلماء كانوا يقدمون مؤلفًا هدية وورد أن المؤلف أهدى بمناسبة حفل الختان المذكور.

⁶تم تسجيل هذا المؤلف في الوحدة رقم 2680 في قسم الحاج محمود أفندي بمكتبة السليمانية.

وحامه مسالك الشرع المبين **أما بعد** فلما وقعت في هذا
 الزمان السعيد • وليمة فاقت يبعثها يوم العيد •
 حاوية على ما أثر تنوألها الدهاق وتقر بها العيون •
 ومحاسن لم يرها الراؤن • ولم يروها الراؤون • لم يكمل
 عين الزمان بثانها • ولم يشنف الأذان بما يداينها • فالها
 في الوري مثل بعارضها • فكما لها سار بين الناس من مثل سعد
 الزمان وساعد الأقبال • وانقاد الأمانى وانجابت
 الأموال • تقلب القلوب باسماها النهاية الطرب •

الورقة الأولى من نسخة الحاج محمود أفندي

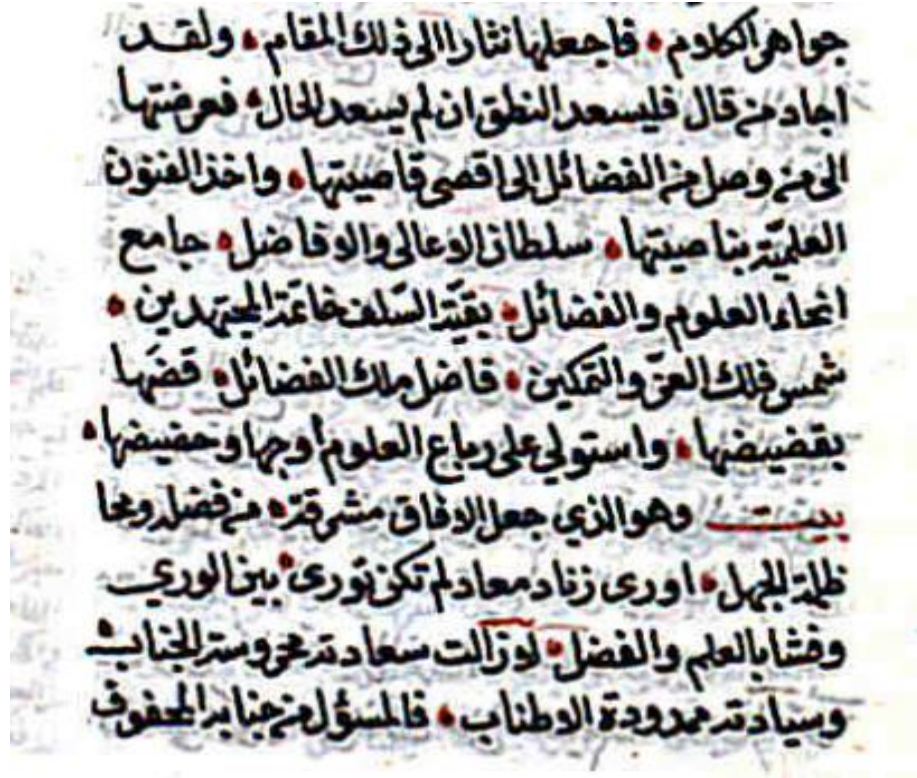
3
 لوزالت شهورهم في صبح السطوة ساطعة • وسيلوف
 الوقت باطله لا عناق اصحاب الكفر والنفاق فاطمة • الختان
 ولادة القيب ونجله لا ديب من خصه الله بالتأيد • ومنع له
 العقل الكامل والراؤ والسديد • نور حدة السعادة الزاهرة
 ونور حذيقه السلطنة القاهرة • سلوة السلاطين
 العظام • خلاصة الفرائد الكرام • السلطان محمد خان •
 صانه الله عز صوارف اللذان • ومد اطنا ب عمره مدنا •
 ليجعله في ظل والدي جدي • سودت هذه الوراق • متكلا
 على الغنى الرزاق • فجعلتها هدية الى تلك الوالمة • كوزن
 الهدايا العلمية من العادات القديمة • ولو في الوجد رر اعير
 جواهر الكلام • فاجعلها نثار الى ذلك المقام • ولقد
 اجاد من قال فليسعد النطق ان لم يسعد الخال • فعرضها
 الى من وصل من الفضائل الواقص قاصيتها • واخذ الفنون
 العلمية بنا صيتها • سلطان الاعالي والفاضل • جامع
 اشياء العلوم والفضائل • بقتة السلطنة خاتمة المعجزين •
 شمس ذلك العز والتكدين • فاضل ملك الفضائل • قضها
 بقضيتها • واستولى على رماح العلوم وجرها وحضيتها •
بيت وهو الذي جعل الوراق مشرقه من فصله ونجا
 ظلمة الجهل • اورى زناد معاد لم تكن توري بين الوري •
 وقضا بالعلم والفضل • لوزالت سعادت محروسة الخائب
 وسنادت ممدودة الاطنا • فالمسؤول من جنابه المحفوف

وانشطت العقول ليري رؤيتها عمال الكوب • طلع صبح
 النخ في الآفاق • فاشرق الأرض بالنور غاية الاشراف •
 نتر على الناس ما لا يقي بيناه المنظوم والمنثور • ومنع لهم
 ما ينقده ون ذكره للرفوف والسطور • اروي القلوب
 النبال من زلول فاض من رنجات النوال • اروي المساكين
 بصنوف الامتعة والموال • شمت رواج آثارها العالمية
 في بلاد الشام والقاهرة • شاعت اخبارها في الآفاق حتى
 وصل صيتها الى مقام الجواز والعراق • قيا لها من وليمة عقدها
 جناب من خصه الله بالوامة الكري والخلوة • واخرى من
 غاندة وتصدي خلافة • السلطان الاعظم • مالك رفا
 الوم • محول رخاء رخاء اعداء العين بنكبا • التكب •
 ومبدل شمال شمولي نعمهم بلق سموم الزلز والخيبه • رافع راي
 الشريعة الزاهرة • ناصب آيات الملة الطاهرة • فاعم البلاد
 والامصار بقوة القاهرة • كاسر شوكة الاقبال والاكاسي
 ملك اعشى الملل الضاله عن قديم عيشهم ووطنهم • اوطار
 طيور واحجم عن اوكار ابدانهم • الذي يخشى عده من
 هسا هرج روع جوشه وابطاله • ولا يطبق احد الشعو
 على راب عزة وجلوه • شمس يتنقل برلانام • من هوارق
 البالي والوام • سلطان المشارق والمغارب • المؤيد بيمين الله
 العزيز وجنده الغالب • مطيع نعر القرآن • مطاع اهل الكفر
 والامان • السلطان محمد خان • ابن السلطان سليم خان

الورقة الثانية من نسخة الحاج محمود أفندي

وهنا يتم الحديث عن شهزاده المولود بلغة أدبية ويتبين أن المؤلف أهدي إليه.

الجزء الأخير من المقدمة، تتكون من مدائح تناولت حكم سلطان العصر مراد الثالث وتظهر عظمة وقوة الدولة العثمانية. السمة الأساسية لهذا الجزء هي الحديث عن تفوق السيادة العثمانية إزاء المجتمعات غير الإسلامية الأخرى. كما تم ذكر المدائح والأشعار لمجد مراد الثالث في هذا الجزء. لذلك، يمكن القول أن هناك تعبيراً أدبياً في هذا الجزء، كما هو الحال في أجزاء أخرى من المقدمة.

الورقة الثانية من نسخة الحاج محمود أفندي

وهنا تم ذكر المدائح لمجد مراد الثالث بلغة أدبية.

مباشرة بعد إنهاء المؤلف للديباجة، بدأ في تفسير الآيات من سورة الأحزاب المذكورة. بدأ المؤلف، الذي ابتدأ الرسالة بتسمية "رسالة معلّقة على آيات الأحزاب"، أولاً في تفسير الآية بذكر معنى كلمة "فَرَضَ"، التي كانت مدار خلاف للمفسرين. لأن استخدام أو عدم استخدام هذه الكلمة بمعناها اللغوي يمكن أن يسبب تغيرات في معنى الآية. لهذا السبب، ناقش المؤلف أولاً آراء المفسرين الذين تتبعهم بهذا الشأن، وبعد ذلك، ذهب إلى أن كلمة "فَرَضَ" تعني التقدير والتحقيق سواء باستخدامه علم اللغة أو تمريرها من منظوره الخاص، وتوصل إلى استنتاج مفاده أن معنى الكلمة هنا ليس بواجب من النقاط اللافتة للانتباه في هذه الآية هي جملة (وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا). ففي خصوص فهم كلمة "القدر" في هذه الآية، تم لفت الانتباه إلى كيفية فهم الفرق المختلف لمفهومي القضاء والقدر وقدم معلومات مهمة حول ما تعنيه إلى جانب الزمخشري والبيضاوي والأشاعرة والفلاسفة. بعد ذلك، فرغ من البيضاوي وأبو حيان زعموا أن هذه الجملة كانت صفة للجملة التي تسبقها (فِي الَّذِينَ خَلَوْا)، قال أخي زاده أن هذه الجملة يجب اعتبارها جملة اعتراضية مستقلة عن الجمل السابقة. (انظر: الورقة الرابعة من نسخة الحاج محمود أفندي)

وبخصوص تفسير الآية الثانية يركز المؤلف على المفاهيم كما في الآية السابقة. وتعد هذه المسألة من أهم المسائل لتعلقها بأداء التبليغ وظيفه

النبي ﷺ. وقد تفحص المؤلف بالتفصيل تحديد التعريض من خلال آراء المفسرين وحاول تحديد ما إذا كانت هذه الآية تعريضاً للنبي ﷺ. ونتيجة لذلك، ركز المؤلف على وجوب عدم وجود التعريض، وبهذا المعنى، تناول الحجج المطروحة لتكوين التعريض وحاول تحليلها في إطار آراء المفسرين. في تفسير الآية الأخيرة طبق آخي زاده الأسلوب الذي راعاه في تفسير الآيات السابقة ووقف أولاً على عبارة (أَبًا) الواردة في الآية. وكما يتبين من هذا المفهوم يفيد بأن النبي ﷺ لم يكن أباً لأحد. وهذا يبرز النقاش حول ما إذا كان الغرض من الأبوة هنا هو الأبوة الحقيقية أم الأبوة بالتبني. ومن الأمور التي يمكن اعتبارها مهمة في الآية هي عبارة "رجل" الواردة فيها. لأن هذه العبارة مذكورة في الآية بأنه "ما كان مجد أباً لأحد من رجالكم". لذلك، لا بد أن تشمل هذه العبارة أبناء النبي ﷺ أيضاً. وإزاء كل هذه الاحتمالات والأسباب التي يمكن اعتبارها موضوعاً للنقاش، حاول المؤلف، الذي تناول المسألة سواء بالآيات والأحاديث أو مصادر علم أصول الكلمات، حل الالتباسات الناشئة بأسلوب السؤال والجواب. وفي النهاية بيّن آخي زاده الذي تناول عبارة (خَاتَمَ النَّبِيِّينَ) الواردة في الآية بأن النبي ﷺ هو آخر الأنبياء، ووضح بالتفصيل أن هذا لا يتناقض مع الرواية المروية عن النبي ﷺ: "لو عاش إبراهيم لكان نبياً". (أحمد بن حنبل المسند، ر. 12358)

3. منهج المؤلف

بالنظر إلى الصورة الأدبية للغة في رسالته، هدف المؤلف إلى تأليف أثر على هيئة تفسير قائم على الموضوع من خلال التطرق إلى المسائل المختلف فيها بدلاً من التفسير التفصيلي للآيات المعنية. وأثناء القيام بذلك، فإن تطرقه في قسم الديباجة بعد الحمدلة والصلولة بالتفصيل لمن سيقدم له هذا العمل هديّة، بشكل منفصل عن أهمية الموضوع وتعبيره عنه بلغة أدبية عالية المستوى، تظهر بوضوح أن العمل ككل كان بأسلوب الكتاب والرسالة. (انظر: الورقة 1-3 من نسخة الحاج محمود أفندي)

تطرق بشكل مباشر إلى المسائل الخلافية في الآيات بالتفصيل أكثر من تفسيرها، وعمل إلى تحليل المسائل بشكل مختصر ومختزل من خلال إدراج آراء المفسرين مثل الزمخشري والبيضاوي وفخر الدين الرازي. وبدلاً من مناقشة المسائل بالكثير من الكلمات، غالباً ما يجعل رأيه الخاص محسوساً بتفسيرات أسلوب خطابية فعال مثل "إذا قيل كذا في المسألة نقول كذا" أو "أقول"، أو "ونهاية".

كانت الرسالة عملاً يمكن اعتباره حلاً لعلامات الاستفهام التي تشكلت حول الآية، أكثر من كونها تفسيراً للآيات. يقارن المؤلف في الرسالة الآراء المختلفة حول المسألة بشكل عام. يتم سرد الآراء المختلفة التي تم ذكرها حول الآية أولاً، ثم يتم تحليل ما إذا كانت هذه الآراء صحيحة أم لا حول الرسالة. في بعض الأحيان يُفضل رأي حول هذه الآراء، وفي بعض الأحيان يتم تبني موقف مختلف ويتم تقديم منظور مختلف للمسألة. وبهذا المعنى، فإن الآراء الواردة في الرسالة هي في الغالب آراء الزمخشري، والبيضاوي، وشيخ الإسلام سعدي جلبي جده من طرف أمه. من بين هذه الآراء، يتم استعمال آراء الزمخشري والبيضاوي بشكل أكثر ويتم فحصها بمزيد من التفصيل عن الآراء الأخرى. إلى جانب هذا يتم الاقتباس من سعدي جلبي وفخر الدين الرازي، أحياناً لإثبات وجهة نظره وأحياناً للتعبير عن وجهة نظر مختلفة. وأثناء القيام بذلك، يستخدم الأدلة العقلية والأدلة النقلية لإثبات صحته. ويراجع مصادر اللغة في العديد من المواضع من أجل توضيح معاني أصل الكلمات. يعالج المؤلف، الذي يعتمد على المصادر الفقهية الشهيرة لدعم آرائه في العديد من المسائل، أيضاً مسائل مثل الخصائص النحوية وشرح المفاهيم والاختلافات بينها في كل آية بطريقة مفصلة للغاية. وعلاوة على ذلك، لم يمتنع عن التطرق إلى المسائل الخلافية بالمعنى الكلاسيكي. وكما ذكر سابقاً، فقد تم تقييم هذه الخصائص في إطار آراء العلماء الذين اقتبس منهم، ومن هذا المنظور كان الهدف هو تفسير الآيات. (انظر: الورقة الثالثة من نسخة الحاج محمود أفندي)

استقى المؤلف من العديد من مصادر التفسير في رسالته. قام آخي زاده، الذي علق أهمية خاصة على آراء الزمخشري والبيضاوي، أيضاً باقتباسات في مواضع عدة لمفسرين آخرين مثل الرازي وأبو حيان وابن عطية. ويشير المؤلف، الذي جعل هويته الفقهية محسوسة في العديد من مواضع الأحكام الخلافية، إلى حمله الخلاف إلى بعد مذهبي بعبارات مثل "عندنا". وهو لا يهمل التطرق حتى إلى آراء الفلاسفة الذين وصفهم بـ "الفلاسفة"، دون أي تمييز، في حل المسائل الخلافية، ومن هذه الناحية فقد كسا مؤلفه ألوأناً مختلفة. وكان يفضل من كل هذه الآراء إحداهما أحياناً، ويقمّمها من منظوره الخاص أحياناً أخرى. (انظر: الورقة السادسة من نسخة الحاج محمود أفندي)

يُظهر المؤلف، الذي يقوم بالاستشهاد بالآيات والأحاديث الشريفة الأخرى والشعر العربي، سواء أثناء ذكره لأرائه أو استناداً إلى المصادر التي اقتبس منها بقرنها بها، أنه عالم محقق من هذه الناحية. وتعتمد طريقة تقييمه للوقائع بشكل عام على منظور عام أكثر من كونها من جانب واحد. وهذا -بمعنى آخر- يدل على أنه كان باحثاً وراء الحقيقة

الخاتمة

كان أخي زاده عبد الحليم أفندي أحد العلماء العثمانيين في القرن السادس عشر، خرج من بيئة يهيمن عليها تقليد التفسير العثماني وتأثر بفهم التفسير لتلك الفترة بشكل صوري. وقد وضع بعض المؤلفات في مجال التفسير انعكاساً لفهم التفسير في عصره. يُظهر هذا المؤلف الذي يدور حول الآيات 38-40 من سورة الأحزاب، التي تشكل الموضوع الرئيسي لدراستنا بوضوح أن المؤلف قد تأثر بالفهم العثماني للتفسير وعكس ذلك على فهمه للتفسير.

تلقت الرسالة الانتباه إلى قضية مهمة للغاية من حيث محتواها، وتهدف إلى حل المسائل الخلافية مثل تبليغ النبوة وزواج النبي والسيدة زينب. نهج المؤلف موجه نحو تحليل وحل المسائل التي تظهر كعلامة استفهام حول الموضوع، أكثر من كونه تأليف كتاب تفسير توضيحي. وأثناء القيام بذلك، حاول وضع تفسير يمحور حول الموضوع، وتم تحليل مسائل عديدة مثل تبليغ رسالة الأنبياء والتبني بالاعتباس من المصادر.

نظراً لأن محتوى الرسالة يعطي انطباعاً بالتفسير المقارن، فمن اللافت للنظر أن الفهم اللفظي هو السائد في معظم المواضع ولم يتم إجراء أي محاولة لتحديد المعنى الغائي بهذا المعنى. بالإضافة إلى ذلك، فإن كثرة الاقتباسات أثناء تفسير الآيات تسببت بنشوء التفسير في إطار هذه الاقتباسات في العديد من المواضع. لذلك، فإن التعليقات المقدمة للانتصار للآراء تسببت بابتعادها عن تفسير الآيات، بل وأحياناً حتى الخروج عن سياق الموضوع.

في الختام لا بد من القول بأن المؤلف في مستوى قادر على سد مسد المؤلفات الكلاسيكية من الناحيتين الأدبية والتعبيرية. إلى جانب ذلك، يمكن القول أنه استخدم مصادر الدراية كاستخدامه مصادر الرواية. وفي الوقت نفسه فإن وجهات النظر التي يقدمها للآيات ونقده للزمخشري والعلماء الآخرين في مواضع عدة وتقديمه لآراء بديلة عنهم تجعل عمله متميزاً في مجاله.

المصادر والمراجع

- أمجن، فريدون. (2003). محمد الثالث (ص 407-412). موسوعة الإسلام لوقف الديانة التركية إسطنبول: دار وقف الديانة.
- أوجال آيبيت، غولغون. (1999). بعض العوامل التي شكلت الحياة الثقافية في المجتمع العثماني في القرن السادس عشر والسابع عشر و دليل التبليغات العلمية والتربوية في العالم العثماني، إسطنبول: مركز التاريخ والفنون والثقافة الإسلامي.
- أوز، محمد، (2007). العثمانيون. موسوعة الإسلام لوقف الديانة التركية (ص. 532). إسطنبول: دار وقف الديانة.
- أوزون جارشيلي وإسماعيل حقي. (1954). التاريخ العثماني (من منتصف القرن السادس عشر إلى نهاية القرن السابع عشر). أنقرة: مطبعة مؤسسة التاريخ التركي.
- إبيشيرلي، محمد. (2007). العثمانيون. موسوعة الإسلام لوقف الديانة التركية (ص. 502). إسطنبول: دار وقف الديانة.
- إينالجيك، خليل. (2009). بحوث على إمبراطورية الدولة العلية العثمانية. إسطنبول: دار النشر الثقافي للبنك العمل التركي.
- البرصوي، محمد طاهر أفندي. المؤلفون العثمانيون. إسطنبول: دار النشر ميرال.
- البغدادي، إسماعيل باشا. (1951). هداية العارفين أسماء المؤلفين وآثار المصنفين. إسطنبول: وكالة المعارف الجلية في مطبعة البهية.
- راغب الأصفهاني، أبو القاسم. (2002). المفردات في غريب القرآن. دمشق: دار القلم.
- الزركلي، خير الدين بن محمود. (2002). الأعلام. بيروت: دار الملايين.
- صايدم، عبد الله. (1999). تاريخ الحضارة العثمانية، طرابزون: مكتبة دربا.
- غولج، حسن، (1988). أخي زاده عبد الحليم أفندي. موسوعة الإسلام لوقف الديانة التركية (ص. 548). إسطنبول: دار وقف الديانة.
- قاي، سليمان. (2008). صك. موسوعة الإسلام لوقف الديانة التركية (ص. 586-587). إسطنبول: دار وقف الديانة.

- قرطبي، أبو عبد الله محمد. (1964). الجامع لأحكام القرآن. القاهرة: دار الكتب المصرية.
- كاتب جلبي، مصطفى حاجي خليفة. (1941). كشف الظنون عن أسماء الكتب والفنون. بغداد، مكتبة المثنى.
- كيليتش، أمين. (1989) سورة الأحزاب. موسوعة الإسلام لوقف الديانة التركية (ص. 195). إسطنبول: دار وقف الديانة.
- محببي، محمد أمين. خلاصة الأثر في أعيان القرن الحادي عشر. بيروت: دار صادر.
- مستقيم زاده، سليمان سعد الدين أفندي. (1928). تحفة الخطاطين، إسطنبول: مطبعة الدولة.
- معدن، شكري. (2011). حواشي الكشاف وأنوار التنزيل لدى العثمانيين، مجلة أدب الدراسات التركية، المجلد 9، العدد 18، 2011.
- نوعي زاده، عطاء الله أفندي عطائي. (1989). الشقائق النعمانية وذيلها حدائق الحقائق في تكملة الشقائق. إسطنبول: دار النشر جاجري.
- نويهض، عادل. (1988). معجم المفسرين (من صدر الإسلام وحتى عصرنا الحاضر). بيروت: مؤسسة نويهض.
- يلماز، أوكان قادر. (2015). تحقيق أخي زاده عبد الحلیم أفندي (رسالة في مفهوم المخالفة)، مجلة الدراسات الإسلامية، ع 34.

KAYNAKÇA

- Bağdâdî, İsmail Paşa. (1951) Hediye-tü'l- 'Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Müsannifîn. İstanbul: Vekâletü'l-Me'ârifü'l-Celiyye fi Metbe'âtihâ'l-Behiyye.
- Bursalı, Mehmed Tâhir Efendi. trs. Osmanlı Müellifleri. İstanbul: Meral Yayınevi,
- Emecen, F. (2003) "III. Mehmed", DİA, C. XXVIII, s. 407-412.
- Güleç, H. (1988). "Âhîzâde Abdulhalim Efendi", DİA, C.I, s. 548.
- İnalçık, H. (2009). Devlet'i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İpşirli, M. (2007). "Osmanlılar", DİA, C.XXXIII, s. 502.
- Katip Çelebi, Mustafa Hacî Halife. (1941). Keşfü'z-Zünûn an Esâmeyi'l-Kütübi ve'l-Fünûn. Bağdat, Mektebetü'l-Mesnâ.
- Kaya, S. (2008). "Sak", DİA, C.IIIIV, s.586-587.
- Kılıç, E. (1989). "Ahzâb Suresi", DİA, C.II, s.195.
- Kurtûbî, Ebû Abdullah Muhammed. (1964). El-Câmi' li Ahkâmü'l-Kur'ân. Kahire: Darü'l Kütübü'l-Misriyye.
- Maden, Ş. (2011). "Osmanlılar'da el-Keşşaf ve Envaru't-Tenzil Haşiyeleri". Tiirkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C. 9, Sayı 18.
- Yılmaz, O. K. (2015). "Tahkîkü (Risâle fî Mefhûmi Mühâlefe) li Ahîzâde Abdulhalim Efendî" İslam Araştırmaları Dergisi, Sayı.34.
- Muhibbî, Muhammed Emin. trs. Hulâsatü'l-eser fi a'yânî'l-karnî'l-hâdî 'aşer. Beyrut, Darun Sâdir.
- Müstakimzâde, Süleyman Sa'düddin Efendi, Tühfetü'l-Hattâfîn. İstanbul: Devlet Matbaası, 1928.
- Nev'îzâde, A. E. (1989). 'Âtai, Şekâiku Nü'mâniyye ve Zeyleri:Hadâiku'l-Hekâik fi Tekmiletî'ş-şekâik. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nüveyhid, A. (1988). Mü'cemü'l-Müfessirîn (min Sadri'l-İslâm ve hattâ Asrine'l-Hâdîr). Beyrut: Müessesetü Nüveyhid.
- Öz, M. (2007). "Osmanlılar", DİA, C.XXXIII, s. 532.
- Râgıb el-İsfehânî, Ebu'l-Kâsım. (2002) el-Müfredât fi Ğarîbi'l-Kur'an. 3. Basım, Dimeşk: Darü'l-Kalem.
- Saydam, A. (1999). Osmanlı Medeniyeti Tarihi. Trabzon: Derya Kitapevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1954). Osmanlı Tarihi (XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Üçel Aybet, G. (1999). "16. Ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunda Kültürel Hayata şekil Veren Bazı

Etkenler". Osmalı Dünyasında Bilim ve Eğitim Tebliğleri El Kitabı, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Merkezi.
Zirekli, Hayrü'd-Dîn b. Mahmûd. (2002). el-A'lâm. Beyrut: Darü'l-Melayîn.

Medine Vesikasının İslam Hukuku Açısından Kaynak Değeri*

Emine Sena Dolma

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0230-6092>

Yüksek Lisans Öğrencisi / Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, Adıyaman-TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 13.06.2023

Kabul: 10.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

İslam Hukuku
Medine Vesikası
Bir Arada Yaşama
Çok Hukukluluk
İlk Anayasa

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.70635>

Öz

Medine vesikası hicretten kısa bir süre sonra Hz. Muhammed tarafından hazırlanan yazılı bir belgedir. Bu belge yeni kurulan İslam devletinin anayasası hüviyetindedir. Hz. Muhammed Medine şehrinin demografik yapısından ötürü hicretten kısa bir süre sonra Medine halkına bir sözleşme hazırlatarak şehirdeki farklı din, ırk, düşünce ve kültüre sahip kabilelerin ya da toplulukların bir arada refah ve huzur içinde yaşamalarını, şehirdeki düzenin ve asayişin sağlanmasını amaçlamıştır. Hz. Peygamber'in uygulamaya geçirdiği vesika, İslam dünyasında siyasi ve sosyal yapılandırılma ya da hukuki sürecin işleyişinde başlattığı önemli adımlardan biri olarak sayılmaktadır. Farklı görüş ve günümüzde de devam eden saygı ve özel alan haklarını, dönemin şartlarına göre başarılı bir şekilde hayata geçirmiş ve uygulamıştır. Günümüzdeki hukuki ve sosyal yapılandırılma sistemine bakıldığında da Medine vesikası, önemli ve güçlü bir referans olarak kabul edilmektedir.

İslam dünyasının en büyük adımlarından biri sayılan ve sonraki dönemler için yönetim ve hukuki sürece referans sağlayan Medine vesikası, sosyal hukuk açısından önemli bir bağlayıcıdır. Dönemin şartları içinde Medine vesikası farklı zümreler arasında bütünlük sağlayan bir anlayışı da içinde barındırmaktadır. Sonraki süreçler için ise güçlü bir kaynak değeri görmüş ve günümüze değin evrenselliği içinde barındıran önemli bir örnek olmuştur.

Medine vesikasının yayımlanma amacı incelendiğinde, toplum içerisinde birlik ve beraberlik açısından oldukça önemli bir belge olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Özellikle farklı din ve mezhebe sahip olan insanların yaşamlarını devam ettirmesi, farklı olan başka bir topluma ya da bireye karşılıklı olarak saygı ve sevgi beslemesi ve bu durumu kendi içerisinde aşılması Medine vesikasının insana kazandırdığı önemli değerlerdendir. İnsanların farklılıkları ile birlikte bir arada yaşayabilme ya da gelecek dönemler içerisinde de birlik ve beraberliklerini devam ettirebilme açısından bir önderin bunu sağlanması gerekmektedir. Hz. Peygamber bu durumu başarılı bir şekilde hayata geçirmiştir. İslam dini hoşgörü ve anlayış dini olduğundan ötürü insanların farklılıklar içinde bir toplum olmasını amaç edinmesi ile de bu özelliğini bariz bir şekilde bize göstermektedir. Bu tavır ile bireylerin İslam dinine olan bağlılıklarında artış yaşanmıştır ve bununla beraber İslam'ın yaygınlık kazanmasında da etkili olmuştur.

Medine vesikasının oluşturulma evresi ve uygulanma evresi de olumlu değerlerin kazanılmasına vesile olmayı amaç edinmiştir. Hz. Peygamber, Medine vesikasının etkinliğini arttırabilmek için vesikayı oluşturma ve hayata geçirme sürecinde kapsamlı bir değerlendirme yapmış, durum hakkında uzun bir müddet düşünmüştür. Toplum içerisinde var olan ve sonrasında yaşanması muhtemel olan durumları kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye çalışmıştır. Hazırlanan belge farklı din, görüş ve mezhebe sahip insanlar tarafından kabul edilmiş ve hayata geçirilmiştir. Vesika dünyadaki ilk yazılı anayasa olarak kabul edildiği için hukuki açıdan da büyük bir öneme sahiptir. Metnin orijinali yazılı bir şekilde günümüze ulaşamamıştır. Ulaşılabilen en eski metin İbn Hişâm'a aittir. Metnin hangi tarihte yazıldığı, tarafları, bütünlüğü kesin olarak belli değildir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Dolma, E. S. (2023). Medine Vesikasının İslam Hukuku Açısından Kaynak Değeri. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 305-322.

*An Evaluation on the Medina Document**

Emine Sena Dolma

Master Student / Adiyaman University, Graduate School of Education, Department of Theology, Adiyaman-
TÜRKİYE

Article History

Submitted: 13.06.2023

Accepted: 10.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Islamic Law
Madinah Document,
Coexistence,
Legal Pluralism,
First Constitution

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.70635>

Abstract

The Medina document, shortly after the hijra, was sent to Hz. It is a written document prepared by Muhammad. This document is the constitution of the newly established Islamic state. Hz. Due to the demographic structure of the city of Medina, Muhammad had the people of Medina prepare a contract shortly after the migration, aiming to ensure that the tribes or communities in the city with different religions, races, thoughts and cultures could live together in prosperity and peace, and to ensure order and security in the city. Hz. The document put into practice by the Prophet is counted as one of the important steps he initiated in the political and social restructuring or the functioning of the legal process in the Islamic world. It has successfully implemented and enforced the different views and the rights of respect and private space, which continue today, according to the conditions of the period. Considering the current legal and social structuring system, the Medina document is accepted as an important and powerful reference.

The Medina document, which is considered one of the biggest steps of the Islamic world and provides a reference to the administration and legal process for the next periods, is an important binding in terms of social law. In the conditions of the period, the Medina document contains an understanding that provides unity between different groups. For the following processes, it has seen a strong resource value and has been an important example that includes universality until today.

When the Medina Document is considered as the purpose of its publication, it is deduced that it is a very important document in terms of unity and solidarity in the society. It is considered as a very important example in terms of maintaining the lives of people with different religions and sects, respecting and loving another society or individual that is different, and instilling this situation within itself. In order for people to live together with their differences or to maintain their unity and solidarity in future periods, this must be provided under the leadership of a leader or someone else. Hz. The Prophet successfully implemented this situation. The religion of Islam, as a religion that shows tolerance and understanding, also shows this feature by aiming to be a society because of people's differences. In this context, the devotion to the religion of Islam has increased and its prevalence has been effective.

In the phase of creation and implementation of the Medina Document, it was aimed to be instrumental in a situation by aiming at a positive value. For this reason, St. In the process of creating and implementing the Document, the Prophet went through a comprehensive process in order to ensure a very effective situation and thought about this situation for a long time. Afterwards, he created the possible situations in the society and evaluated the existing situations in the society in order to ensure the healthiest way. The document, which was also approved and accepted by the parties, was accepted by people of different religions, views and sects in the society and was mistaken.

Since the document is accepted as the first written constitution in the world, it also has a great legal importance. The original of the text has not survived in written form. The oldest available text belongs to Ibn Hisham. It is not certain when the text was written, its sides, and its integrity.

GİRİŞ

Bir birey olarak insan doğmuş olduğu toplumun bir parçasıdır. Bu bireylerin oluşturmuş olduğu toplumlar din, dil, ırk, cinsiyet gibi birçok farklılığı içinde barındıran girift bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla insanların geçmişten beri en temel sorunlarından biri farklılıklar içindeki toplum ile bireyin nasıl bir ilişki kuracağı olmuştur. İşte bu ilişkinin dengede tutulabilmesi ve asayişin sağlanabilmesi için tarih boyunca çeşitli anayasa ve hukuk metinleri düzenlenmiştir. Geriye dönüp eski dönemlere baktığımız zaman M.Ö. 2400'lü yıllarda yazılmış Sümerlere ait Urukagina yasalarına rastlamaktayız. Üstelik bu bilgi bizim ulaşabildiğimiz en son bilgi olup belki de bizim bilmediğimiz çok daha öncelere ait birçok hukuki düzenleme fitratın gereği olarak mevcuttur. Çünkü dini, dili, rengi, ırkı farklı insanların bir arada yaşayabilmeleri siyasi bir şemsiye altında hukuki, askeri, sosyal vb. açılardan bir teşkilatlanma ile mümkündür (Demirci, 2012: 255).

İslam dünyasının, en büyük adımlarından biri sayılan Medine vesikası sonraki dönemler için yönetim ve hukuki sürece referans sağlayan önemli bir belgedir. Dönemin şartları çerçevesince Medine vesikası insanlar arasında da bütünlük sağlayan bir bağlayıcı olmuştur. Sonraki süreçler için ise değerli bir kaynak değeri görmüş ve günümüze kadar önemli bir örnek olmuştur.

Biz bu çalışmamızda eşsiz bir idareci ve fetânet sahibi olan Hz. Peygamber'in Medine vesikası aracılığı ile toplumsal hayatın problemlerine karşı ürettiği çözüm yollarını ve toplumsal birlikteliği sağlama sanatını değerlendireceğiz. Vesikanın insanlığa kazandırdığı temel ilkelere değineceğiz.

1.1. Medine Vesikasının Ortaya Çıktığı Zamanki Şartlar

Medine şehri dini ve etnik açıdan çok kozmopolit bir yapıya sahiptir. Ancak buna rağmen şehirde herhangi bir teşkilatlanma ve siyasi bir lider mevcut değildir. Şehir halkı kabilevi bir yaşam tarzı sürmektedir. Şehirde Evs ve Hazreç adlı iki Arap kabilesi, Beni Kaynuka, Beni Nadir, Beni Kureyza adlı üç Yahudi kabilesi ve az sayıda Hristiyan halkın yaşadığı bilinmektedir. Evs ve Hazreç kabileleri şehrin ileri gelen kabilelerindenidir. Yahudilere karşı siyasi anlamda üstün bir durumdaldı. Ancak Evs ve Hazreç arasında yüz yirmi yıldır süregelen bitmez tükenmez bir çekişme vardı. Son olarak hicretten beş yıl önce yaşanan Buas Harbi iki kabileyi de savaşamayacak kadar tüketmişti. Birlik ve beraberliğin olmadığı bu beldenin, güçlü ve tarafsız bir lidere ihtiyacı vardı.

Ali Şafak, Medine vesikasının ortaya çıktığı, o dönemki şartların, koşulların ve imkânların durumunu şu şekilde ifade etmektedir;

"Rasulullah 610 milâdî yılında İslam'ı ilk kez tebliğ başlandı ancak ilk yıllarda yakın çevresinden birkaç kişi dışında İslam'a giren olmamış, zamanla kabul edenlerin sayısı arttıkça onlara karşı engellemeler ve ağır baskılar uygulanmıştır. On üç yıllık Mekke hayatında taraftar sayısını fazla arttıramayan Hz. Peygamber ve Müslümanlar için Mekke dışına bir yerlere göç etmekten, güvenilir bir ortam bulmaktan başka seçenek kalmayınca, önce Habeşistan'a (iki kez), sonra da Medine'ye hicret etmek zorunda kaldılar. Başta Mekke ve Medine olmak üzere Arap yarımadasının büyük yerleşim yerlerinde Arap geleneği ve kabile yönetim tarzı hâkimdi. Mesela Mekke ve Taif yörelerinin birlikteliği ileri gelen güçlü kabileler tarafından sağlanıyordu. Fakat Medine böyle bir güçlü birliktelikten mahrumdu. Medine'de başta Evs ve Hazreç ile bu iki Arap kabilesinin müttefikleri Yahudi kabileler (Benî Nadir, Benî Kurayza ve Benî Kaynuka) arasındaki bitmez tükenmez savaş ve çekişmeler, siyasî birlikteliğin sağlanmasına engel oluyordu." (Şafak, 2011).

Mekkeli müşriklerin baskılarından dolayı buradaki Müslümanlar da yavaş yavaş Medine'ye hicret etmeye başladı. Peygamber Efendimiz de kendisine suikast düzenleneceği bir zamanda ilahi emir gereği Mekke'den ayrılarak Medine'ye doğru yol aldı. Böylece Medine Yahudi, putperest ve Hristiyanların yanı sıra Mekkeli ve Medineli Müslümanların da bulunduğu daha kozmopolit bir yapıya dönüştü. Hicretin hemen ertesinde Hz. Muhammed'in isteği üzerine yapılan ilk nüfus sayımının sonuçlarına göre Müslümanlar 1500, Yahudiler 4000, putperest Araplar 6000, Hristiyanlar 50 kişi civarındaydı (Yaman, 2004: 514).

Ali Bulaç, Medine vesikası üzerine pek çok araştırma ve çalışma yürütmüştür bu çalışmanın içerisinde yer alan “Medine Vesikası Genel Bilgiler” adlı eserinde şu bilgileri bizlere vermektedir.

“Bu belge pek çok bakımdan önem teşkil etmektedir. Her şeyden önce, o zamana kadar böyle, yazılı bir anayasa yapılmamıştır. Dolayısıyla Medine Anayasası, İslamiyet’te genel hak ve görevleri tespit eden ilk yazılı anayasadır. Anayasa, kırk yedi maddeden ibaret olup, Medine’de yaşayan bireylerin ilişkilerini düzenler niteliktedir. Elbette ki bu maddeler İslam Hukuku’nun tüm hükümlerini derleyen kurallar silsilesi değildir ancak metnin tamamı incelendiğinde Anayasa Hukuku ile ilgili bazı konularda düzenleyici hükümlerin yer bulunduğu görülür. Bununla birlikte bu anayasanın çok önemli birleştirici unsurları da bulunmaktadır. 600’lü yılların Medine’si sosyolojik olarak incelendiğinde şehirde sadece Müslümanların değil, aynı zamanda Yahudilerin de yaşadığı bilinir. Dolayısı ile yapılan Medine Anayasası sadece Müslümanları değil, orada Müslümanlarla birlikte yaşayan Yahudileri ve hatta müşrikleri de ilgilendirmekteydi. Bundan dolayı anayasanın maddelerinde her iki dine mensup bireylerin ve de müşriklerin uyması gereken kurallar belirtilmiştir. Bununla birlikte anayasa, Müslüman olan veya olmayan Medine Şehir Devleti vatandaşlarına danışılarak ve Medine halkını teşkilatlandırma amacı güdülerek yapılmıştır. İşte, Medine Anayasası bu özelliği ile toplumsal bir birliktelik yaratmış ve bir arada yaşama sanatını insanlara aşılamıştır.” (Bulaç, 1992: 38-39).

Medine’de tüm temel unsurların katılımı ile birlikte ek olarak müzakere ve mutabakat birlikte sağlanmıştır. Sürekli olarak devam eden bu iç savaşlar, çok fazla ölümlere neden olmuş ve insanlar arasında da huzursuzluğa neden olmuştur. Bu nedenle de Hz. Peygamber çoğunluğun huzura ermesi ve herkesin içinde bir güven oluşması için böyle bir anlaşmanın uygun olacağını ön görmüştür.

Tüm bunlar doğrultusunda Hz. Peygamber, Medine vesikasını ortaya koymuş ve bunu bir devlet bünyesi adı altında, refahı ve huzuru sağlamak için kabileler arası bir anlaşma şeklinde düzenlemiştir. Bu belgenin adına resmi olarak Medine vesikası denilmiştir. Medine vesikası, ilk İslam devleti içerisinde yer alan, yasa içeriklerine dayandırılan bir eser olmasının da yanında ilk yazılı olan anayasal bir metin olma özelliği ile de dikkatleri çekmektedir.

Fikret İnce, ele almış olduğu çalışmalar kapsamında “Medine Vesikası Bugün İçin Ne Anlatır?” adlı çalışmasında şu bilgileri bizlere aktarmaktadır.

“Medine vesikası’ adını verdiğimiz bu kanunlar dünyada o güne kadar görülmemiş bir sözleşme oldu. Devletin tüm unsurlarına garantör olan bu vesika günümüzdeki bütün devletlerin vazgeçilmezi olan anayasadan başka bir şey değildi. Bugün bu konuyu önemli yapan ise ilk anayasa dediğimiz Medine vesikasına farklı çevrelerin farklı bakmalarıdır. Burada vardığımız sonucun aslında belli olduğu girişte sarf ettiğimiz cümlelerden anlaşılıyor demek mümkün değildir; biz Medine vesikasının anayasa olup olmadığı sonucuna varmak değil bu konuda yapılan çalışmaları farklı kültürlerden nasıl etkilendiğini oraya koymayı sağlayacak bir adım atmak istiyoruz. O günün gayrimüslimlerini ve Müslümanlarını bir arada yaşatabilmeyi mümkün hale getiren bu vesika bu günün gayrimüslimleri için ne ifade ediyor?” (İnce, 2011: 13).

Hz. Peygamber (sav)’in 622 yılında Medine’ye hicret etmesi ile birlikte ele alınan Medine vesikasının ilk bölümünü Müslümanlar için özel hazırladığı bilinmektedir. Böylece kendileri için geçerli olan bir yasa sürecine dâhil olabilmektedir. Diğer ikinci bölüm ise Medine’de yaşayan ve Müslüman olmayan diğer azınlık grubu için geçerli sayılan bir yasa olarak değerlendirilmektedir. Medine vesikası tarih içerisinde bakıldığında özellikle yasal bir belge olmuş olması ile de pek çok özelliği kapsamaktadır. Böylece tarihte ilk yazılı anayasa olarak da kabul edilmektedir (Erdem, 2012: 525-542).

Bulaç, Medine yasası hakkında pek çok çalışma yürütmüş ve bu çalışmalar üzerinden de pek çok çıkarımda bulunmuştur. Bu bağlamda da Medine vesikasının ilk anayasal metin olduğu kanısına varmıştır. Ek olarak Medine’de ortak bir paydada yaşayan bireylerin paylaşım ve hükümlere karşı da ihtiva edildiği çıkarımı yapılmıştır. 622 yılında yapılmış olan hicret ile Hz. Muhammed (sav), sahife adı verilen bir başka ismi ile de kitap olan bir anayasa düzenlemesine ilişkin olarak bir yazı hazırlatmıştır. İbn İshak’ın eserinde yer alan bu belge, bugünün Medine vesikası olarak anılmasını sağlamaktadır

(Şafak, 2011: 37-419). Medine, şehir yapısı olarak esnek bir yapıya sahiptir. Böylelikle çoğulcu bir sisteme de dayandırılmakta ve pek çok katılımcıyı bünyesine dâhil edebilmektedir.

1.2. Medine Vesikasının Ortaya Çıkışını Hazırlayan Faktörler

Medine vesikasının temelini oluşturan olay, kendi şehir ve toplulukları arasında saygı duyulmayan ve zorbalığa maruz kalan Müslümanların inançlarını yerine getirebilmek için Allah'ın sunduğu imkânları arayış yoluna girmeleridir. Medine ise Müslümanların kendi inançları ile kendi özgür kimliklerini sürdürdükleri ve burada refahça yaşama hakkı kazandıkları ilk şehirdir. Hicretten sonra Müslümanların hem Medine içine hem de Medine dışına yönelik çok yönlü strateji geliştirmeleri gerekmektedir. Hz. Peygamber Mekke'de dini aidiyet üzerinden bir yapılanma mevcut olduğundan Medine'de ilk etapta sadece dini bir lider konumunda sayılmaktadır. Ancak Medine'nin dini ve etnik yapısından ötürü tüm farklılıkları kuşatacak bir otoriteye ihtiyaç vardır ve Hz. Peygamber, burada artık sırf dini bir rehber olarak kalamamaktadır. Hz. Muhammed, Medine toplumunu tabanda Medinelilik, tavanda ise kendi otoritesinin esas alındığı bir devlet çatısı altında birleştirmek istemiştir (Demirci, 2012: 255).

Medine vesikası hayata geçirilmeden önce de Hz. Peygamber, insanları bir grup halinde toplamış ve bu toplumu teşkilatlandırmayı başarmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) hicretten yaklaşık beş ay sonra Mescid-i Nebevi'nin inşası devam ederken, Enes bin. Mâlik'in evinde ensar ve muhacirlerin arasında ikişerli olarak muâhat akdetmiştir. Bu muâhat İslam toplumunda bütünleşmeyi sağlamış, o günkü sosyokültürel ve ekonomik problemlerin çözümüne büyük kolaylıklar getirmiştir. Akdedilen kardeşlik daha sonra birçok tehlikeyi bertaraf etmiş, İslâm toplumunun selametini sağlamıştır. Dışarıdan gelen saldırı tehditleri, birleşen Müslümanlar karşısında etkisiz kalmıştır. Muâhat, Araplar arasında daima vuku bulan ırkçılık gayretine dayalı ayrıştırmaya karşı en etkili tedbir halini almıştır (Özdemir, 2018: 99). Ancak bu kardeşlik bağı siyasi bir bağ olmayıp dini-sosyal bir bağdır (Özdemir, 2018: 99). Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v), Medine'ye hicretinden sonra İslam devletinin bir devlet olma yolundaki ilk adımlarını sağlamış ve bu devlet yapısının altında pek çok dine ve görüşe yer vermiştir. Burada yaşayan; Arap, Yahudi, Muhacir ve Ensar gibi farklı zümreleri kapsayan, toplumun birlik ve beraberliğini bozabilecek olası anlaşmazlık durumlarına karşı tedbir almak istemiştir. Bu sebepten ötürü zihinlerde olan bir toplumun tamamen hayata geçirilip bunun da devam ettirilebilmesi için yazılı bir belge oluşturmak istemiştir (Vâkıdî, 1966: 176).

Toplumun birlikteliği temel alınarak oluşturulmak istenilen sosyal barış, hazırlanan vesika ile hayata geçirilmiştir. Bu konu hakkında Şafak şu ifadelerle yer vermektedir *"İşte Rasulullah (s.a.v) böylesine sıkıntılı ve çalkantılı bir topluma gelerek din ve hukuk temelinde yepyeni ve o günkü Araplar arasında tesisi hayli güç gözükken bir siyasî birlikteliği kurmayı başardı."* (Şafak, 2011: 37-41).

1.3. Vesikanın Kaynağı ve Hakkındaki İhtilaflar

Kendisini kitap-sahife olarak tanıtan sözleşme günümüze İbn Hişam'ın (ö.213/829) es-Sire'sinde İbn İshak'tan naklettiği metin aracılığıyla ulaşmıştır. Batılı araştırmacılar uzun bir süre yalnızca İbn İshak metni üzerinde çalışmışlardır. Daha sonraları alternatif bir metin olarak Ebu Ubeyd metni ilk defa Muhammed Hamidullah tarafından kaynak olarak kullanılmaya başlanmıştır. İbn İshak metni diğer bütün metinlerden daha tutarlı ve eksiksiz görünmektedir. Ebu Ubeyd'in metni ise "sened"li bir rivayet olma özelliğine sahip olmakla beraber İbn İshak metninden daha kısadır (Zeyveli, 2019: 68). Her iki versiyonun da el yazmaları günümüze kadar gelememiştir. Vesikanın orijinal metninin veya bir kopyasının İbn İshak'ın eline geçtiği metnin tarzından anlaşılmaktadır. Bu sebeple İbn İshak bir sened zinciri zikretme ihtiyacı hissetmemiştir.

Sahife metninin günümüze kadar gelememiş olması onun sıhhati, bütünlüğü, mahiyeti, tarafları, yazıldığı tarih ve yer bakımından birtakım ihtilafların doğmasına sebep olmuştur. Senedli bir metin olarak gelememesinden dolayı sıhhati konusunda birtakım itirazlar yapılmış olsa da

Müslümanlar ve dahi müsteşrikler bile metnin sahih olduğu konusunda neredeyse ittifak halindedirler. Hadis kaynaklarında, emval türü eserlerde ve tarih kitaplarında Medine vesikasına doğrudan atıflar yapılmaktadır. Ayrıca ilk dönem fıkıh kitaplarında da Medine vesikasının referans gösterildiği bilinmektedir. Farklı literatürlerde yer alması sebebiyle tarihçiler Medine vesikasının mevsukiyeti hakkında tereddüt etmezler (Güneş, 2008: 213).

Sahifenin yazıldığı tarih ve bütünlüğü en çok ihtilaf edilen konular arasındadır. Sahife rivayetinin iki ana kaynağı olan İbn İshak ve Ebu Ubeyd metinlerinde bir maddelendirme yoktur. Belgeyi ilk defa ilmi usullere uygun olarak tanzim eden kişi Julius Wellhausen (1844-1918) olmuştur. Wellhausen, belgeyi 47 madde halinde sunmuştur. Belgeyi ilk defa akademik bir üslupla dünya gündemine getiren araştırmacı da yine Alman oryantalist Julius Wellhausen olmuştur. Ondan sonra gelen Batılı araştırmacılar genel olarak bu maddelendirmeyi esas almışlardır (Zeyveli, 2019: 19-20). Muhammed Hamidullah ise Wellhausen'ın 12, 20, 36, 37 ve 45. maddelerini (a) ve (b) şeklinde bendlere ayırarak numaralandırmayı tercih etmiş ve belgeyi 52 madde halinde bölümlendirmiştir. Hamidullah'ın bu maddelendirmesi İslam coğrafyasındaki çalışmalarda ve bu meyanda Türkiye'de genel kabul görmüştür. Michael Lecker (1951) belgenin bütün versiyonlarını karşılaştırdıktan sonra belgeyi 64 madde halinde numaralandırmıştır (Zeyveli, 2019: 20). Bu maddeler ise kendi aralarında genel olarak iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölümü (1-26), din birliği şemsiyesi altında, değişik kabilelere mensup Medineli Müslümanlar (Ensar)la Mekke'den hicret eden Müslümanlar (Muhacirler) arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. İkinci bölümü ise (27-64), vatan birliği ortak noktasından hareketle, bütün Müslümanlarla Medine civarında ikamet eden Yahudi toplulukları arasındaki ilişkileri düzenlemektedir." (Erdem, 2012: 525).

Sahifenin tek parça olarak aynı anda mı yazıldığı yoksa iki veya daha fazla bölüm halinde farklı zamanlarda mı yazıldığı da tartışma konusu olmuştur. Muhammed Hamidullah'a göre sahife 2 parça halinde yazılmıştır. Müslümanlarla ilgili olan maddelerin hicretten birkaç ay sonra, Yahudilerle ilgili olan ikinci bölümün ise Yahudi lideri Ka'b bin Eşref'in ölümünden sonra yazıldığını düşünmektedir.

Sahifenin tarafları ve mahiyeti konusunda da iki görüş bulunmaktadır. Birinci görüş Müslümanlar için bir sözleşme Yahudiler için ise bir bildiri olduğu yönündedir. Kanıt olarak İbn İshak'ın takdiminde geçen "Resulullah (s.a.v) Muhacirle Ensar arasında yazılı bir sözleşme yaptı. Onda Yahudilerle mütareke ve barış ilan etti." ifadeleri kullanılmaktadır. Vesikanın bir sözleşme değeri taşıması için tarafların imzaladığı bir belgenin olması gerektiği aynı zamanda resmi bir belge değeri görebilmesi için resmi bir hükmün de olması gerektiğine dair muhalif düşünceler mevcuttur. Bu düşünceyi savunanlar vesikanın Hz. Peygamberin bireysel bir beyanı olduğunu kabul etmektedirler ve totaliter rejimin başlangıç evresi olduğunu savunmaktadırlar (Sezen, 2006). Diğer bir görüş ise Muhammed Hamidullah'ın ifadeleriyle "Hz. Muhammed Müslüman sahabileri ile olduğu kadar gayrimüslim Medinelilerle durumu istişare etti. Hepsi Enes'in evinde toplandılar ve bir şehir-devlet yapısı ortaya çıkarma hususunda anlaştılar. Bu devletin anayasası yazılı bir biçimde tespit edilip vazedildi." şeklinde olup bütün Medine halkının iştirak ettiği bir anayasa mahiyetinde olduğudur.

Vesika incelendiğinde şekil ve içerik bakımından tam bir anayasa olarak kabul etmek pek mümkün görünmese de maddelerin bir anayasa hüviyetini içinde barındırdığı aşikârdır.

Medine vesikasını bir düşünce tarzı olarak da belirtmek mümkündür. O dönemin şartları ve koşulları göz önünde bulundurulacak olursa, demokratik bir girişim sağlandığı yönünde bir adım atıldığını vurgulamak da mümkündür. Bu konu hakkında da pek çok düşünür dönemin şartları ve koşulları göz önüne aldığına, liberalizmi vurgulamıştır. Liberalizm; bireyin temelde özgür olmasına ve kendi hakları doğrultusunda bir toplumun içerisinde; sınıf, farklılık ve tezatlık gibi durumlar ile karşılaşmamasına denir. Liberalizmin toplum arasındaki yeri hakkında pek çok düşünür ve araştırmacı şu şekilde ifadeler yer vermiştir. "Hakların, insanın temel yaşam standartlarının bir gereği olduğu

aşikârdır ve teorik olmasa da temel hakların ilk insanla birlikte var olduğu söylenebilir. Ancak devlet karşısında birey ve örgüt bazlı hak arayışının modernlikle birlikte gündeme geldiği söylenebilir ki aslında bu bir kimlik hareketi olarak görülebilir. Çünkü sadece modern birey, kendi olma ve kendi değerlerini yaratma kaygısında bulunmuştur” (Doytcheva, 2009). “Dinsel hoşgörünün gelişmesi liberalizmin tarihsel kökenlerinden birini oluşturuyordu. Batıdaki dinsel hoşgörü, sonu gelmez din savaşlarıyla ve hem Katoliklerin hem de Protestanların, istikrarlı bir anayasal düzenin ortak bir dinsel inanç temelinde yürüyemeyeceğini kabul etmeleriyle ortaya çıkmıştır” (Kymlicka, 1998). Yaklaşım olarak büyük ölçüde Medine vesikası, liberalizmin en güzel örneklerinden biri sayılmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi vesika iki kişi aracılığıyla günümüze gelmiş olup sonraları birçok batılı ve Müslüman âlim tarafından tercüme edilerek çeşitli tasniflere tâbi tutulmuştur. Biz burada Muhammed Hamidullah’ın Salih Tuğ tarafından çevrilmiş metnini esas alacağız.

Bismillahirrahmanirrahim”

1. Bu kitap (yazı) Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli müminler ve Müslümanlar ve bunlara tâbi olanlarla yine onlara sonradan iltihak etmiş olanlar ve onlarla beraber cihad edenler için (olmak üzere tanzim edilmiştir).

2. İşte bunlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet (câmi’â) teşkil ederler.

3. Kureyş’den olan Muhacirler, kendi aralarında adet olduğu veçhile kan diyetlerini ödemeye iştirak ederler ve onlar harp esirlerinin fidye-i necatını müminler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

4. Benû Avflar kendi aralarında adet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye iştirak edeceklerdir ve (Müslümanların teşkil ettiği) her zümre (tâife) harp esirlerinin fidye-i necatını müminler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediye iştirak edeceklerdir.

5. Benû Harisler, kendi aralarında adet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidye-i necatını, müminler arasında iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediye iştirak edeceklerdir.

6. Benû Saide’ler, kendi aralarında adet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidye-i necatını, müminler arasında iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediye iştirak edeceklerdir.

7. Benû Cuşem’ler, kendi aralarında adet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidye-i necatını, müminler arasında iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediye iştirak edeceklerdir.

8. Benû’n Neccâr’lar, kendi aralarında adet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidye-i necatını, müminler arasında iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediye iştirak edeceklerdir.

9. Benû Amr İbn Avf’lar, kendi aralarında adet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidye-i necatını, müminler arasında iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediye iştirak edeceklerdir.

10. Benû’n Nebit’ler, kendi aralarında adet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidye-i necatını, müminler arasında iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediye iştirak edeceklerdir.

11. Benû’l Evs’ler, kendi aralarında adet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidye-i necatını, müminler arasında iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediye iştirak edeceklerdir.

12. Müminler kendi aralarında ağır mali mesuliyetler altında bulunan hiç kimseyi (bu halde)

bırakmayacaklar, fidye-i necat veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve makul bilinen esaslara göre vereceklerdir.

12/B. Hiçbir mümin diğer bir müminin mevlasına (kendisiyle akdi kardeşlik râbitası kurulmuş kimse) mümanaat edemez. (Diğer bir okunuşa göre: Hiçbir mümin diğer bir müminin mevlası ile onun aleyhine olmak üzere bir anlaşma yapamayacaktır.)

13. Takva sahibi müminler, kendi aralarında mütecavizler ve haksız bir fiil ikamı tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz veyahut da müminler arasında bir karışıklık çıkarma kastını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evladı bile olsa hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.

14. Hiçbir mümin bir kafir için bir mümini öldüremez ve bir müminin aleyhine hiçbir kafire yardım edemez.

15. Allah'ın zimmeti (himaye ve teminatı) bir tekdir; (müminlerin en ehemmiyetsizlerinden birinin tanıdığı himaye) onların hepsi için hüküm ifade eder. Zira müminler, diğer insanlardan ayrı olarak birbirlerinin mevlası (kardeşi durumundadırlar)

16. Yahudilerden bize tabi olanlar zulme uğramaksızın ve onlara muarız olanlarla yardımlaşmaksızın, yardım ve müzaharetimize hak kazanacaklardır.

17. Sulh müminler arasında bir tekdir. Hiçbir mümin Allah yolunda girişilen harpde, diğer müminleri hariç tutarak, bir sulh anlaşması akdedemez; bu sulh; ancak onlar (müminler) arasında umumiyet ve adalet esasları üzere yapılacaktır.

18. Bizimle beraber harbe iştirak eden bütün (askeri) birlikler, birbiriyle münavebe edeceklerdir.

19. Mü'minler birbirlerinin Allah yolunda (uğrunda) akan kanlarının intikamını alacaklardır.

20. Takva sahibi mü'minler, en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar.

20/B. Hiçbir müşrik, bir Kureyşli'nin mal ve canını himayesi altına alamaz ve hiçbir mümine bu hususta engel olamaz (yani Kureyşliye hücum etmesine mani olamaz).

21. Herhangi bir kimsenin, bir mü'minin ölümüne sebep olduğu kati delillerle sabit olur da maktulün velisi (hakkını müdafaa eden) rıza göstermezse, kısas hükümlerine tabi olur; bu halde bütün müminler ona karşı olurlar. Ancak bunlara, sadece (bu kaidenin) tatbiki için hareket etmek helal (doğru) olur.

22. Bu sahife (yazı) nın muhteviyatını kabul eden, Allah'a ve ahiret gününe inanan bir müminin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helal (doğru) değildir; ona yardım eden veya sığınacak bir yer gösteren kıyamet günü Allah'ın lanet ve gadabına uğrayacaktır ki o zaman artık kendisinden ne bir para tediyyesi ve ne de bir taviz alınacaktır.

23. Üzerinde ihtilafa düştüğümüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir.

24. Yahudiler, Mü'minler gibi, muharebe devam ettiği müddetçe (kendi harp) masraflarını karşılamak mecburiyetindedirler.

25. Benü'Avf Yahudileri, mü'minlerle birlikte [İbn Hişam'da bu, "ma'a (= ile) olarak, Ebu Ubeyd'de ise "min" (= den) olarak zikredilir] bir ümmet (Cami'a) teşkil ederler. Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendilerinedir. Buna gerek Mevlaları ve gerekse bizzat kendileri dahildirler.

25/B. Yalnız kim ki haksız bir fiil irtikap eder veya bir cürüm ika eder, o sadece kendine ve aile efradına zarar (vermiş) olacaktır.

26. Benü'n Neccar Yahudileri de Benü'n Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahib olacaklardır.

27. Benü'l Haris Yahudileri de Benü'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahib olacaklardır.

28. Benü Sa'ide Yahudileri de Benü'Avf Yahudileri gibi aynı Haklara sahib olacaklardır.

29. Benü Cuşem Yahudileri de Benu 'Avf Yahudileri gibi aynı haklara sahib olacaklardır.

30. Benü'l Evs Yahudileri de Benu 'Avf Yahudileri gibi aynı haklara sahib olacaklardır.

31. Benü Sa'lebe Yahudileri de Benu 'Avf Yahudileri gibi aynı haklara sahip olacaklardır. Yalnız kim haksız bir fiil irtikab eder veya bir cürüm ika eder, o sadece kendini ve aile efradını zarardide etmiş olacaktır.

32. Cefne (ailesi) Sa'lebe'nin bir kolu (batn)dur; bu bakımdan Sa'lebe'ler gibi mülahaza olunacaklardır.

33. Benü'ş – Şuteybe de Benü'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır. (kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır.

34. Sa'lebe'nin Mevlaları, bizzat Sa'lebeler gibi mülahaza olunacaklardır.

35. Yahudilere sığınmış olan kimseler (Bitane), bizzat Yahudiler gibi mülahaza olunacaklardır.

36. Bunlar (Yahudiler)'dan hiçbir kimse (Müslümanlarla birlikte bir askeri sefere), Muhammed'in müsaadesi olmadan çıkmayacaktır.

36/B. Bir yaralamanın intikamını almak yasak edilmeyecektir. Muhakkak ki bir kimse bir adam öldürecek olursa neticede kendini ve aile efradını mes'uliyet altına sokar; aksi halde haksızlık olacaktır (Yani bu kaideye riayet etmeyen bir kimse haksız vaziyette olacaktır) Allah bu yazıya en iyi riayet edenlerle beraberdir.

37. (Bir harp vukuunda) Yahudilerin masrafları kendi üzerine ve Müslümanların masrafları kendi üzerinedir. Muhakkak ki bu sahifede (yazıda) gösterilen kimselere harp açanlara karşı, onlar kendi aralarında yardımlaşacaklardır. Onlar arasında hayırhahlık ve iyi davranış bulunacaktır.(kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareketler olmayacaktır.

37/B. Hiçbir kimse müttefikine karşı bir cürüm ika edemez: Muhakkak ki zulmedilene yardım edilecektir.

38. Yahudiler Müslümanlarla birlikte, beraberce harp ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.

39. Bu sahifenin (yazının) gösterdiği kimse lehine Yesrib vadisi dahili (cevf), haram (mukaddes) bir yerdir.

40. Himaye altındaki kimse (carr),bizzat himaye eden kimse gibidir; ne zulmedilir ve ne de(kendisi) cürüm ika edecektir.

41. Himaye verme hakkına sahip kimselerin izni müstesna, bir himaye hakkı verilmez.

42. Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler arasında zuhurundan korkulan bütün öldürme yahut münazaa vak'alarının Allah'a ve Resulullah Muhammed'e götürülmeleri gerekir. Allah bu sahifeye (yazıya) en kuvvetli ve en iyi riayet edenlerle beraberdir.

43. Ne Kureyşliler ve ne de onlara yardım edecek olanlar, himaye altına alınmayacaklardır.

44. Onlar (Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.

45. Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlara tarafından) bir sulh akdetmeye veya bir sulh akdine iştirake davet olunurlarsa, bunu doğrudan doğruya akdedecekler veya ona iştirak edeceklerdir. Şayet onlar (Yahudiler) (Müslümanlara) aynı şeyi teklif edecek olurlarsa, müminlere karşı aynı haklara sahip olacaklardır; din mevzuunda girişilen harp vakaları müstesnadır.

45/B. Her bir zümre kendilerine ait muntıkadan (gerek müdafaa ve gerekse sair ihtiyaçlar hususunda) mesuldür.

46. Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler için ihdas edilen şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların Mevlalarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakarlık ile tatbik olunur. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır. Ve haksız şekilde kazanç temin edenler, sadece kendi nefsine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahifede (yazıda) gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel riayet edenlerle beraberdir.

47. Bu kitap (yazı) bir haksız fiil ika eden veya cürüm işleyen (ile ceza) arasına engel olarak giremez. Kim ki bir harbe çıkar, emniyette olur veya kim ki Medine’de kalırsa yine emniyet içindedir; haksız bir fiil ve cürüm ika müstesnadır. Allah ve Resulullah Muhammed himayelerini, (bu sahifeyi) tam bir sadakat ve dikkat içinde muhafaza eden kimseler üzerinde tutacaklardır (Hamidullah, 2003: 206-210).

Vesikada yer alan maddelere bakıldığında açıkça görülmektedir ki Medine vesikası temel olarak yapıcı bir tutum sergilemektedir. Dönemin şartları göz önüne alındığında Medine halkının yapıcı bir tutuma ihtiyaç duyduğu açıktır. İslamiyet dininde sağlanmış olan bu değerler genel olarak bireylerin bir toplum içerisinde var olmalarını da sağlamaktadır. Bu da vesika içerisinde görüldüğü gibi bireyleri bir arada tutmayı ve onların yaşamlarının saygı ve sevgi ekseninde devam ettirebilmelerini sağlamaktadır. Maddeler genel eksenden incelendiğinde bireylerin yaşamlarına saygı duyulduğu ve bireylerin bir toplum içerisinde var olmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Bir bireyin bir toplum içerisinde var olması ve temel hak ve görevlerini yerine getirebilmesi aynı zamanda o toplumun da devamını sağlayan temel yapı biçimi olarak ele alınmaktadır. Yine maddelere bakıldığında farklı görüş ve dine inanan bireylerin bir arada yaşamasının yanında birbirleri ile olan ilişkilerine de destek sağlamaktadır. Tüm farklılıklarına rağmen bireylerin temel olarak birbirleri ile yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olması vurgusu da yapılmaktadır. Bu değer önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu toplum yapısının temel olarak benimsendiği anlamını da taşımaktadır. Bu da toplum içerisinde birbirlerine karşı olan sorumlulukların manevi anlamda da ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır.

Maneviyat İslam dini içerisinde oldukça önemlidir. Çünkü manevi değerler pek çok iyi ve güzel şeyi de beraberinde getirmektedir. Bunlar temelde insanların iyi ve güzeli esas almasını kapsamaktadır. Hz. Peygamber bu bakımdan oldukça etkili ve başarılı bir sistemi hayata geçirmiştir.

Bireylerin, toplum içerisindeki değerleri yok etme, yağmalama yapma, öldürme ve ceza gibi sistemleri uygulama yetkileri bulunmamaktadır. Bu yetkiler bireye özel olarak sağlanmış olan esaslardan değildir. Bu bağlamda toplum içerisinde var olan olumsuz durumları yok etmek ve şiddetin ortadan kaldırılmasını sağlamak vesikanın kapsadığı amaçlar arasındadır. Kişi keyfi uygulamalar ile başka bir kimseye yaptırım sağlama hakkına sahip değildir. Bu, toplumun yapısını bozan en temel sorunlardan biri olarak görülmektedir. Özellikle bireylerin başkalarının yaşamları üzerinden, başka bir bireye karşı keyfi bir şekilde şiddet ya da yaşam alanlarına bir müdahale olmasının da önüne geçilmiştir.

2.1. Birlik ve Beraberlik Açısından

Hukuk temel olarak tüm toplumları ortak bir paydada birleştirmeyi amaç edinir. Bu doğrultuda Hz. Peygamber, tüm toplumu ortak bir paydada birleştirmeyi hedeflemiş ve bunu uygulamak istemiştir. İnsanlara olan tavır ve davranışlarına genel olarak bakıldığında Hz. Peygamber bunu çok güzel uygulamış ve başarmıştır. Hz. Muhammed’in Medine vesikasını belgelemeden önce geçmiş uygulama ve davranış biçimlerine bakıldığında yönetimde de başarılı olduğu yadsınmaz. Hicretinden sonra Medine’yi bir şehir devleti haline getirmeyi düşünmüş, insanların bir arada huzur ve refah içinde yaşamasını hedeflemiştir. Medine vesikasının alt yapılarını ise yoğun bir şekilde düşünmüş, kendince ölçüp tartmıştır. Tüm bu süreçler çerçevesince Medine vesikası, kabilelerin bir arada yer aldığı ve kabile rejimini benimsediği bir dönemde kaleme alınmış ve uygulanmak istenmiştir. Peygamber Efendimiz önce Ensar ve Muhacir arasında yaptığı muâhat antlaşması, ilerleyen dönemlerde ise bütün Medine halkını kapsayan Medine vesikası ile tüm şehirde birlik ve beraberliğin temellerini atmaya başlamıştır. Bu temeller atılırken dönemin şartları da göz ardı edilmemiştir. Çünkü Peygamber Efendimiz hâkim olan mevcut düzenin bir anda değiştirilemeyeceğini biliyordu. Yaptığı ıslahatlarla kabilecilik anlayışının yerine ümmet anlayışını peyderpey yerleştirmeye çalışmıştır. Birinci maddede taraflar

belirtildikten sonra ikinci maddede müminlerin ayrı bir ümmet olacağı vurgulanmıştır. Geriye kalan üçüncü ve on birinci maddeler arasında her kabilenin tek tek isimleri zikredilerek diyetlerini kendilerinin ödeyeceği belirtilmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere müminler ayrı bir ümmet olarak kabul edilmiştir fakat kabilecilik de, cahiliye dönemindeki manasını tam olarak içermese de devam etmektedir.

Toplum içinde kabul gören Medine vesikası, yönetim biçimini ele alırken; açık, net ve şeffaftır. Dönemin şartlarına karşın katılımcı, etkili ve verimli sonuçların sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Anlaşmanın geneline bakıldığında adaletli ve tutarlı olduğu görülmektedir. Farklı kesimden insanları farklı görüş ve inanışlarına rağmen bir araya getirip, birlik ve beraberlik kurmuştur. Herkesin bir arada koordine olabilmesi ve birlikte hayatlarını devam ettirip tüm farklılıklara rağmen iş birliği içinde olunmasını sağlamıştır (Yaman, 2015: 22).

Vesikada birlik ve beraberliği esas alan diğer maddeler ise şu şekilde özetlenebilir: 12. maddede maddi bakımdan zorda olan bir mümine diğer müminlerin yardım edeceği, 12/B maddesinde birbirlerinin aleyhine iş yapmayacakları, 13. maddede toplum düzenini bozan zulüm haksızlık ve bozgunculuk yapanlara her kim olursa olsun ayırım yapılmadan hep beraber karşı çıkıp engel olacakları belirtilmiştir. 14. maddede hiçbir kâfirin mümine tercih edilemeyeceği, 15. maddede müminlerin birbirini kardeşi kabul edeceği, 17. maddede barış antlaşmasında bile bütün müminlerin bir kabul edileceği ve bu barışın adalet ve eşitlik ilkeleriyle gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

Medine vesikası ile kazanılmış olan bir terim de bu dönemde karşımıza çıkan temel etkilerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu terimin genel anlamı zımni olarak tanımlanmaktadır. Zımni kelime anlamı olarak o dönem içerisinde Müslümanların içerisinde gönüllü olarak yaşamaya karar vermiş gayrimüslimlere verilen bir terimdir. Diğer bir ifade ile zımni, azınlığı oluşturan kişilere denilmektedir (Aycan, 1998: 31). Zimmilik anlaşmaya dayanan ve belli şartların varlığına bağlı olarak devam eden bir vatandaşlık statüsüdür (Özdemir, 2018: 103). Bu bağlamda bu sürece etki eden Medine vesikası sadece sosyal alanda varlığın ve birliğin desteklendiği bir yasa değildir. Aynı zamanda siyasi içerik bakımından da bir arada olabilmeyi destekleyen bir değerdir. Bu değer o günden bugüne önemli bir amacı kapsayan anayasa gibi önemli bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların bir arada yaşaması, saygı ve sevgi gibi değerleri kavratması hem o toplum için hem de oluşan sorunların çözümü için önemli bir etki oluşturmaktadır.

Vesikaya genel anlamda bakılacak olursa vesika kişileri birlik ve beraberliğe teşvik etmektedir. Bu durum bireyler için etkili olmakta ve bireylerin hayatında yer alan iletişimlerinde de verim sağlamaktadır. Olumlu değerleri savunan vesika, bireylerin hayatında yer alan yaşam alanlarına saygı duyulması kapsamında önemli bir kaynak olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bireyler hayatın içerisinde var olan manevi değerlere tam olarak kazanım sağlamak ve bu kazanımlar içerisinde birbirlerine karşı olan anlayışlarına da destek vermektedir. Medine vesikası hem sosyal hayata hem de bireylere pek çok katkı sağlamakta ve en zor olan şeyi tamamlayabilmektedir. Bu zorluk durumu ise bakıldığında vesikanın birbirlerinden ayrı fikre ve dine sahip kişilerin refah adı altında bir toplum olarak var olabilmesi şeklinde yorumlanabilir.

2.2. Bir Arada Yaşama ve Dini İnançlara Saygı Açısından

Vesika, Medine'yi bir devlet olarak kabul ediyor, sınırlarından bahsediyor, burayı korumak gerektiğini anlatıyor ve bu sorumluluğu herkese vermek istiyordu. Taraflar arasındaki bu ortak sorumluluk bu değer ekseninden dikkat çekmektedir. Fakat bunun yanında bireylerin özgürlükleri de devam etmektedir. İnsanın inancına, düşüncesine, seçimine vs. saygı duyan kendi içerisinde özerk fakat bir bütün olarak sosyal sorumluluklar bakımından birtakım yükümlülüklerin olduğu bir devlet inşa edilmeye çalışılmaktadır. Vesika, herkesin kendinde bulunan ve yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri yerine getirmesi gerektiği konusunda resmi olarak beyanını ortaya koymaktadır. Tüm

kabilelerin birbirleri ile eşit haklara sahip olduğunu şeffaf bir dil ile belirtmiştir. Bir kimsenin bir kimseye yapacağı baskı, zorbalık ve şiddete dair herhangi bir eylem ve amacın önünü kesmiş, tüm topluma huzur ve hoşgörü içinde yaşama sanatını kazandırmaya muvaffak olmuştur. Özeldir Yahudiler Yahudiliklerini, Müslümanlar Müslümanlıklarını yaşayacak ve kimse kimseye bu konuda baskı yapamayacaktır. Medine'nin genelini ilgilendiren konularda ise beraber hareket edilecektir.

Medine vesikası, kendi görüşleri olan kabileleri kendi içlerinde bağımsız bırakan, haklarına saygı duyan ve herkese eşit davranmayı öngören bir hüviyettir. Bu değer doğrultusunda insanların birbirlerine olan saygınlığını teşvik edip, toplumlar arası oluşan sorunların da önüne geçilmesini sağlamaktadır. Bu yönü ile Medine vesikası, birçok millete örnek olmuştur. Medine vesikası bir nevi topluluklara, "Millet Sistemi" hakkını tanıyan hukuki bir değer taşıyan beyandır. Bu "Millet Sistemi" uygulamasının asıl amacı topluluklar arasında oluşan zıtlık, farklı görüş ve farklı fikirler karşısında hoşgörüyü esas almaktadır. Hoşgörülü bir biçimde yaşamayı hedeflemektedir. Başka dinlere inanan insanlara karşı, dayatma ve zorbalığın da önüne geçilmesini ve hayatlarını sürdürebilme imkânın tanınmasını hedeflemiştir (Arpacı, 2006: 332).

Toplumların; birlikte yaşama, çok milletlilik, çok görüşlülük ve farklı demokrasi anlayışı gibi olgular insanlar arasında tartışma yaratmışken, İslam dinine ait İslam'ın özünden kaynak ve belge arayanlar için önemli bir hüviyet olmuştur. Azınlık problemi İslam dininde olduğu kadar tarih boyunca tüm ülkelerde de var olmuştur. Bu bağlamda Medine vesikası tüm sorulara ve tartışmalara cevap niteliği taşıyan bir belge olmuştur (Ceylan, 2021: 486).

Dinlerinde özgür oldukları 25a maddesinde belirtilmiştir. 26-35. Maddeler arasında ise tek tek Yahudi kabileleri ve bunlara bağlı olanların isimleri zikredilerek aynı haklara sahip oldukları belirtilmiştir. 39. maddede Yesrib vadisi haram bölge olarak kabul edilmiş 44. maddede Yesrib'e yapılan bir saldırıda savunmanın ortaklaşa yapılacağı belirtilmiştir. 45a. maddede din uğruna yapılacak savaşlar hariç iki taraftan biri diğerini antlaşmaya davet ederse davet edilen taraf bunu kabul edecektir. 45b. maddede ise herkesin kendi bölgesinden sorumlu olacağı belirtilmiştir.

Genel olarak maddelere bakıldığında hem Müslümanlar için hem de gayrimüslimler için ortak bir paydada buluşmasını temel alan bir belge ile karşılaşılmaktadır. Bu belge hem iç huzuru hem de olabilecek pek çok sorunun ortadan kaldırılmasını sağlayan bir etki olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle o dönem içerisinde var olan anlaşmazlıklar pek çok kişinin hayatının son bulmasına sebep olabilecek kadar sorunların oluşmasına neden olabilmekteydi. Bu hem toplumun var olması hem de insanların güven içerisinde yaşaması açısından bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Medine vesikası bu bağlamda önemli bir belgedir. Çünkü bireyleri bir arada tutmayı ve onların güvenli bir yaşam sağlamaları açısından önemli stratejileri içinde barındırmaktadır. Herkesin hem özgürce yaşam sürmesini hem de güven içerisinde var olmasını mümkün kılmaktadır.

İslam dininin hoşgörü anlayışı üzerinden bir değerlendirme yapıldığında da çok geniş bir alan üzerinden anlam çıkarımı sağlanabilir. Bu anlam çıkarımı üzerinden de bakılacak olursa her dinin kendi inançları üzerinden ibadetini sağlama gereksinimi önemli bir etki olarak göze çarpmaktadır. Özgürlük bir birey için olması gereken en temel ihtiyaçlardan biri sayılmaktadır. Bir kişinin dinini ya da ibadetini gönüllü olarak yerine getirmesi birey açısından önemlidir. Bu şekilde bakıldığında Medine vesikası sunmuş olduğu değer ile de ayrıcalıklı bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Despotizm ve istibdat kavramları bireylerin temel hak ve özgürlüğünü ek olarak da toplu olarak bir arada yaşamaları gerektiğini ortadan yok etmektedir. Din bu bakımdan kişilerin despotizm ve istibdat adı altında var olmamalarını istemektedir. Din bireyleri bağlayan bir yapıdadır. Özellikle bireylerin barışa ve refaha erişmelerini temel alan bir yapıyı benimsetmektedir. Bireylerin hayatında var olan özgürlükleri de bu durumun en temel özelliklerinden biri olarak görülmektedir. Kişinin özgür olması, temel hak ve özgürlükleri kapsamınca dilediği dine inanması ve bu inanç üzerinden de

ibadetlerini yerine getirebilmesi esasına inanılmaktadır. Medine vesikası bireyin temel haklarına değinmekte ve bireye yaşamında var olan inançları sağlayabilme özgürlüğü tanımaktadır.

Dinin bireyler üzerinden kullanılması ve bireylerin toplu olarak yanlış sürüklenmelerine neden olunması vesika kapsamınca yanlış bulunmaktadır. İnsan hayatı boyunca bir dine ya da bir şeylere inanma ihtiyacı duymuştur. Dolayısı ile de bazı kültürlerde ve toplumlarda din toplumu yönetme ve yönlendirme bakımından oldukça yıkıcı sonuçları beraberinde getirmiştir. Tarih içerisinde bakıldığında bazı dinler ise yanlış aktarılmıştır ve bunun sonucunda da bireyler yaşamları içerisinde bazı zorbalıklara maruz kalmıştır. Hz. Peygamber bu durumu sonlandırmak istemiştir. Aynı zamanda örnek bir belgenin ortaya çıkmasına da vesile olmuştur. Medine vesikası bireylerin hoşgörü ve özgürlüklerinin temel hak adı altında sağlanmasını hedef almaktadır. Geçmişte yer alan bazı dinler, bazı kişi veya toplulukları farklı bir azınlık konumunda ayrı tutmakta ve bu azınlık grubuna farklı sistem ve yapı içerisinde var olmasını mümkün kılmaya çalışmaktadır. Fakat Medine vesikasına bu açıdan baktığımızda tam tersi olarak diğer toplulukları ayrı bir konum içerisinde değerlendirmemektedir. Hatta bireyleri toplum içerisinde birliğe teşvik etmekte ve ayrıştırıcı bir etki yaratmamaktadır.

Farklı dinleri bir arada tutmak, bu süreç içerisinde bakıldığında oldukça güç bir durum olarak görülmektedir. Çünkü bu dönem oldukça zor bir süreç olarak göze çarpmaktadır. Bu süreç içerisinde bireylerin yaşamları oldukça farklı ve bakış açıları da aynı şekilde birbirinden tamamen başkadır. Temel olarak bir arada olma kavramının sağlanması farklı mezhepten toplumlar için oldukça zor bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu bakımından Hz. Muhammed zor olan bir durumu hayata geçirmiştir. Farklı din ve görüşlere sahip toplulukları bir araya getirerek onların üzerinde var olan etkileri olumlu etkiler üzerinden sağlamak istemiştir. Medine vesikası bu açıdan da örnek bir belge olarak değerlendirilmektedir. Yapıcı etkisi ile bunu başarmış ve bugüne değin bir örneklik teşkil etmiştir. Bu nedenle vesika bireylerin bir arada yaşama ve din üzerindeki hoşgörüyü sağlaması bakımından oldukça başarılı bir çalışma olarak kabul edilmektedir.

İslam dini bir grubu ya da bir kabileyi esas almamaktadır. Dolayısı ile ayrıştırıcı bir etkiye sahip değildir. Bireyleri yozlaştıran ve dejenere eden bir yapıya da sahip değil tam tersi bireyleri iyiye yönlendirmektedir. Bir arada yaşama olgusu bireylerde var olan adalet ve temel haklardan meydana gelen bir olgudur. İslam dini bu bağlamda toplumu ya da bir grubu tarağa benzetmektedir. Tarakta var olan dişlerin eşit olduğunu ve hangi mezhep ve dinden olursa olsun bireylerinde aynı şekilde İslam dini içerisinde eşit bulunduğunu belirtmektedir. İslam dininde beyaz ve siyah insan adı altında bir ayırım da yapılmamaktadır. Aynı zamanda kadın ve erkeğin de ayrı olduğu bir yapı ve sistem bulunmamaktadır. İslam dini içerisinde kadın ve erkek eşitsizliği fitratın aykırılıklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda İslam dini bireyleri eşit gören ve onları kişi olarak kabul eden bir temel yapıya sahiptir. Dolayısı ile bireylerin hayatları önemsenmekte ve saygı duyulması gerekliliği de öne çıkmaktadır.

2.3. Hz. Muhammed'in Konumu Açısından

Vesikaya göre Hz. Muhammed'in bir hakem mi yoksa hakim mi olduğu kesin olarak bilinmemektedir. 23. maddede ihtilafa düşülen bir meselede Hz. Muhammed'e gidileceği, 42. maddede ise taraflar arasında meydana gelmesinden korkulan herhangi bir meselenin Hz. Muhammed'e götürüleceği belirtilmiştir. Bazı kişiler Hz. Peygamberin beşeri eksenli bir iktidar yapısını kast ederek hakemlik rolünü, bazı kişiler ise vahiy eksenli bir iktidar yapısına işaret ederek Hz. Peygamber'e hâkimlik rolünü vermişlerdir. Burada hâkim ile hakem arasındaki farkı hatırlamak yerinde olur. Peygamberimizin hakem olarak zina eden iki Yahudi hakkında Tevrat'a göre hüküm vermesi hakem olarak hüküm vermesinin tipik örneğini oluşturur (Güneş, 2008: 219). Konuyla ilgili "Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, ister hükmetmekten geri dur. Geri durursan onlar sana asla zarar

veremezler. Şayet hükmedersen, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah adilleri sever (Maide 5/120)." ayeti hakkında İslam hukuku açısından farklı şekillerde değerlendirilir. Nitekim İmam Şafii bu ayetin hükmünde Hz. Peygamberin hâkimiyetinin bulunmadığı, antlaşmalı gayrimüslimlerle ilgili olduğunu özellikle belirtir (Güneş, 2008: 219-220).

Medine vesikası hem içerik olarak hem de etkileri bakımından oldukça olumlu bir tutum içerisindedir. Hz. Peygamber kendine verilmiş olan görevleri ve İslam'ı yayma süreçleri içerisinde benimsemiş olduğu liderliği bakımından da oldukça başarılı bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu belge bunun en iyi kanıtlarındandır. İslam dinini topluma karşı tanıtmak ve bu dinin gereklilikleri bakımından da sevgi ve hoşgörü anlayışını temel alan bir yapıyı etkin olarak sağlamak istemiştir. Sağladığı bu etkiler üzerinden de bakılacak olur ise Kur'an-ı Kerim'den sonra en önemli belgenin Medine vesikası olduğunu belirtmek mümkündür. İnsanlar üzerinde etkili bir oluşuma vesile olan bir değer olarak da karşımıza çıkmış ve hala insanlar için etkileri devam eden pek çok oluşumun temel kaynağı olmuştur.

2.4. Adalet ve Eşitlik Prensibi Açısından

İslam tarihi, adalet ilkesinin sosyal arenada önemli yansımalarının bulunduğu güzel sahnelerle doludur. Varlık âlemi; Hâlık (Yaratıcı) ile mahlûkat (yaratılanlar) şeklinde özetlenebilir. Mülk Allah'ındır ve mülkü belli bir ahenk içinde dilediğine verir. Bir Müslüman, sadece kendi dindaşlarına değil, diğer insanlara da âdil davranmak zorundadır. Gayrimüslimlere de adaletsiz davranamaz, zulmedemez. Sadece zalimlere karşı direnir ve hakkını yedirmez (Kelebek, 2013: 26-27).

Vesika bu adalet düzenini göstermede en bütüncül parçadır. Vesika dönemsel konjonktüre dair vurguları içermekle birlikte, modern ceza hukuku bağlamında "evrensel" olarak niteleyebileceğimiz, suçun şahsiliği, kast/taksir ayrımı ve kanun önünde eşitlik gibi adaletin tesis edilmesinde olmazsa olmaz ilkeler olarak ifade edilen vurguları içinde barındırmaktadır (Çiçek, 2013: 240). Suçun şahsiliğine 25b maddesi, kast/taksir ayrımına 47, kanun önünde eşitlik ilkesine ise 3. ve 11. maddeler arasında zikredilen meselelerin adalet ilkelerine göre çözümlenmesi gerektiği, 18. maddede beraber savaşan askerlerin nöbetleşe görev yapması, 26-35. maddeler arasında zikredilen bütün kabilelerin aynı haklara sahip olduğu ve 46. maddede zikredilen hükümlerin hem Evs Yahudilerine hem de mevlalarına uygulanacak olması gösterilebilir.

Adalet ve eşitlik insanların hayatında var olması gereken ve medeni bir yapının devam etmesinde gerekli kılınan en temel ilkelere dendir. Medine vesikası hem insanların birbirleri ile olan iletişimlerini desteklemekte hem de adil bir yaklaşım biçimi bakımından insanların birbirlerine olan adaletli yaklaşım temeli içerisinde var olmasını sağlamaktadır. Bu iki terimi kapsayan genel bir değer üzerinden günümüz problemlerine çözüm isteniyor ise Medine vesikası bu iki kavram ekseninde karşımıza çıkan en etkili ve en somut kaynaktır. İnsanların iç huzurunda sağlanması istenilen olumlu kazanımlar, toplumun var olmasını ve devam etmesini sağlayan oluşumlardandır. Bu açıdan bakıldığında Medine vesikası önemli bir süreç olarak da addedilmektedir.

Medine vesikası yasal bir belge olarak örnek teşkil etmiş olsa da manevi süreç açısından da oldukça önemli bir belge görevi görmektedir. Bu nedenle Medine vesikası maneviyatı ile de oldukça önemli bir belge ve oluşuma zemin hazırlamaktadır. İnsanların yaşam özgürlüğü bakımından bazı manevi değerleri sağlaması gerekmektedir. Bu da bireyin hem kendisinin hem de toplumun olması gerektiği düzeyde ilerlemesine ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç üzerinden de Medine vesikası gereklilikten doğmuş ve bireylere bu süreci öğretmek amacını kapsamıştır. Sonuç olarak insanlar üzerinde oldukça önemli konulara değinilmiş ve insanların bu süre zarfında birlik ve beraberliğine önemli ölçüde katkı sağlamasına vesile olmuştur.

Medine vesikası bireylerin haklarını gözetken ve bu haklar kapsamında da çoğulcu bir yapıya dayanan bir belge niteliği taşımaktadır. Buna ek olarak farklılıkları onaylayan ve bünyesinde var

olmasını destekleyen, çoğulcu bir yapıya dayandırılmaktadır. Tüm bunların öncesinde de adaleti öncelik yapan bir belge olarak tanımlanmaktadır. Vesikanın tüm içerikleri genel olarak incelendiğinde dahi ortaya çıkan değerler kapsamında da çok uluslu bir yapıyı benimsemektedir. Bu da hürriyetçi bir yapının varlığından söz ettirmektedir. Ülkenin bir ülke olabilmesi ve bireylerin bu ülke adı altında var olmasını destekleyen bir anayasa niteliğinde belgedir. Dolayısı ile de bireylerin ülkesini savunma ve benimseme haklarını da beraberinde getirmektedir. Vesikanın temel hedeflerinden birisi kişilerin hür ve güvende olmasını sağlamaktır. Bu da kişilerde dil ve din gibi olguların hürriyetini de sağlayabilmektedir. Bu gibi değerlerin vesikanın genel içeriğinde mevcut olduğunu da görebilmekteyiz. Medine vesikası bireylerin hayatına ilişkin olan süreçleri tam olarak sağlamakta ve bu süreçler içerisinde de adaleti sağlayabilmektedir. Vesika resmi olarak işlem gördüğü andan itibaren “kaleme alındığı dönemin koşulları göz önüne alınarak”, “bir toplum sözleşmesi ve anayasa” olarak bilinmektedir (Kelebek, 2000: 350).

Medine vesikası genel olarak toplumu bir çatı altında tutmaya çalışan ilkelere de sahip bir yapıdadır. Fakat toplum içerisinde var olan etkiler kapsamında bakıldığında Müslüman toplumunun çoğunluk bir yapıda olduğunu da net bir şekilde görmek mümkündür. Vesikanın başlangıcı Besmele ile başlamaktadır. Bu bağlamda vesika genel olarak İslam dini altında yazılmış olsa da tüm dinleri benimseyen bir yapıdadır. Vesikadaki bir diğer fide ve diyet esaslarına bakıldığında toplumun ortak bir çatı altında var olmasını kapsayan bir değerde olduğu da ortaya çıkmaktadır. Yani kabileyi bir alt kimlik olarak ele almakta ve o şekilde değerlendirmektedir. Sosyal birliğin bir arada tutulduğu sürece ek olarak sosyal güvencenin de sağlanması gerekmektedir. Bu değer ekseninde vesika bu durumu yerine getirmeyi hedefleyen bir yapıya sahip konumdadır. Dolayısı ile Medine vesikası nesep gibi unsurlara da değer vermekte ve bu değer ile bireylerin sosyal alan içerisinde güvenliğini ve birlikteliğini göz önünde bulundurmaktadır. Kabile olmanın önemi vesikanın içerisinde yer alan değerlerle birlikte bir birey Müslüman olsun ya da olmasın temel olarak bakıldığında da toplumun fertlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Wellhausen, 1963: 118-157).

Medine vesikasında yer alan uygulamalara bakıldığında kabileyi temel alan bir birliktelik mevcuttur. Fakat genel yapıya bakıldığında bu unsur yegâne kuşatıcı bir unsur olarak ele alınmamaktadır. Bunun kabul edilmesi ve hukuki alanda yer alan problemlerin ortadan kaldırılmasında esas olan mercii Allah ve Resulünün kabul edilmesi ile birlikte Müslümanların var olan hâkimiyeti onaylanmaktadır. Ancak toplumun birlikteliklerindeki ortak savunması ise Medine vatandaşlığı anlamına gelmektedir.

2.5.Hukukun Üstünlüğü Açısından

Hukuk kavramı hak kavramının çoğuludur. Hak en genel anlamıyla, kişilerin meşru olan menfaatlerine sahip olmasıdır. Bu hakların bir kısmı insanların yaşamı için gerekli olan haklardır. Bu haklar sadece insan olmasından ötürü Allah tarafından verilen haklardır. Bunun yanında insanların kendi içlerinde toplum, kurum ya da devlet olarak ortaya koydukları hak ve özgürlükler mevcuttur. Bu haklar olmaksızın insanın var olması, yaşamını sürdürmesi mümkün değildir (Özdemir, 2016: 192).

Medine vesikası; “çok hukuklu” olmakla beraber “çok uluslu” bir yapıya sahiptir. Bunların yanında Medine vesikası, herkese eşitliği sağlayan, kanunları şeffaf, kişilere birey olma hakkını benimseten bir belgedir. Askeri düzenleme sistemini benimsemiş ve başkanlık sistemini kabul etmiş bir yasa belgesi olarak da kabul edilmiştir. Medine vesikası, bu yönü ile bir devlet yapısını benimsemiştir. Vesikanın 42, 46 ve 47. maddelerinde Hz. Peygamberin hukuku her şeyin üstünde tuttuğunu görmekteyiz. Aslında sadece bu maddelerde değil, vesikanın bütün maddeleri bu ilke gözetilerek ortaya konmuştur. Hz. Peygamberin yayımladığı Medine vesikası, gününbirlik yazılmış ve kararı alınmış bir belge değildir. Taraflar arası anlaşma ve birlik sağlanırken de kimseye baskı ya da zorbalık yapılmamıştır. Uzun araştırma ve hazırlık sürecinden sonra bazı şartları ve durumları deklare ederek

somutlaştırılmış bir belgedir. Hz. Peygamber, ahlaklı ve doğru bir insan olmanın ancak Allah'a inanmak ve iman etmek ile mümkün olduğunu vurgulamış ve öğütlemiştir. İnsanları bir araya getirip onlara karşı yol gösterici biri olmayı da başarılı bir şekilde yerine getirmiştir. Bu bağlamda; özgürlüğü savunan, ahlaki değerlere önem veren, insani görevlerin yerine getirilmesi konusunda vaaz veren bir kişi olmuştur. Tüm bunlar değerlendirildiğinde Medine vesikası, bir hukuk devleti olma yolundaki en büyük adımlardan biri sayılmaktadır.

Hukuk genel anlamda insanların ya da toplumun bir arada devam etmesi açısından önemli bulunmaktadır. Medine vesikası bu süreç içerisinde kendini önemli ölçüde karşımıza çıkaran bir belgedir. Özellikle belgenin hem içeriği hem de etkinliği insanların toplum içerisinde bir arada yaşamalarını sağlayan bir sürece dayandırılmaktadır. Medine vesikası yasal bir belge olması ile de pek çok hukuki sürece kaynak görevi sağlamaktadır.

Hukuk bir kavram olarak genel bir yasa sistemi içerisinde var olan bir değer değildir. Aynı zamanda insanların kendi içerisinde var olan adalet düşüncesi ve eşitlik ilkesini de benimsemesinden dolayı ortaya çıkmıştır. İlk insanlardan bu yana toplumların toplu halde yaşaması ve eşit bir paydada buluşabilmesi için belli kuralların var olmasını gerektirmektedir. Bu yasalar toplumun bir değer ekseninde toplanması, bu değer ile ortak bir paydada var olarak yaşamını devam ettirmesi ve diğer bireylerin de aynı şekilde özel haklarına saygı gösterilmesi açısından önem taşımaktadır. Dolayısı ile Medine vesikası hukuk temelli bir belge ya da yasa görevi görmektedir.

Hukukun genel yaklaşım biçimi toplumun ortak bir hedef üzerinde birleşmesi ve toplum açısından var olan durumların ortak bir mal üzerinden toplandırılması olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Hz. Peygamber Medine vesikasını oluştururken geçmiş döneme ve geleceğe ilişkin olarak var olabilecek durumları görmezden gelerek ortaya çıkarmış olacağı düşünülmemelidir. Çevre ile ilgili var olan durumların alt yapısına ilişkin süreçleri öncesinden büyük bir değer olarak değerlendirmiş ve bu değerlendirme biçimlerini de kabul ederek bir oluşumun temel alınması gerektiği kanısına varmıştır. Medine vesikası tam süreç olarak kabile rejimini benimsemiş olan bir toplum içerisinde ortaya çıkmış bir belgedir. Temel hukukun amacı toplum içerisinde var olan bireylerin; eşitlikçi, adaletçi, şeffaf yaklaşım sergileyebilen, özgürlükçü ve hakkaniyetli olmalarını kapsamaktadır. Medine vesikası bu değer içerisinde var olan yasal bir belge ve topluma hitap eden toplumun genel iyi olma halini benimseyen bir yasa olarak adlandırılmaktadır.

Topluluğun bir devlet içerisinde var olması ve bu devlet içerisinde de varlığını devam ettirmesi açısından bakıldığında siyasi bir kimliğin oluşturulması temeli önemli bir etki olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda da bakıldığında anayasal bir düzenlemenin var edilmesi gerekmektedir. Dolayısı ile tüzel bir kişi olarak sağlanan değerlerin tüzel bir toplum adı altında var olması ve bu varlık içerisinde kendini devam ettirmesi açısından bir statünün varlığından bahsetmek gerekmektedir. Bu nedenle Medine vesikası yasal bir düzenleme adı altında toplumun varlığını devam ettirmesi bakımından da etkili olduğu söylenebilmektedir. Sonuç olarak anayasal bir düzenlemenin oluşturulması o yasa içerisinde de toplumun devlet adı altında var olmasını da kapsamaktadır. Ayrıca siyasi bir gücün varlığının da ortaya çıkarılması bakımından etkinliği göz ardı edilmemelidir. Bir devletin resmi olarak varlığından söz edebilmek için siyasi bir güce ihtiyaç vardır. Bu durum da anayasa düzeni içerisinde var olmaktadır. Anayasal olarak sağlanan belgeler her daim siyasi bir gücün varlığını ortaya çıkarmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda siyasi yapı, toplum içerisinde var olan belli yapı birimlerini de ortaya çıkarmaktadır. Bu durum içerisinden bakıldığında sağlanmış olan anayasa belgeleri kanun olarak da ele alınmaktadır. Bu bağlamda Medine vesikası bir anayasa düzenlemesi olarak kabul edilmektedir (Kahraman, 2009: 72).

SONUÇ

Medine vesikası muhtevası bakımından sadece hukuku değil, daha birçok bilim dalını farklı

açılardan ilgilendirmektedir. Dolayısıyla konu edildiği alana göre farklı yorumlar yapmaya çok elverişlidir. Maddeler incelendiğinde her bir maddenin birden fazla alanı ilgilendirdiği açık bir şekilde görülmektedir.

Bu araştırmada, Medine vesikasına ait genel bir araştırma yapılmış ve tüm araştırmalardan bir sonuç ortaya çıkarılmak istenmiştir. İslam tarihi ve kültürü için önemli bir değere sahip olan Medine vesikası, İslam toplumunun temel ilkelerini belirleyen önemli bir kaynak olmuştur. Yapılan araştırma doğrultusunda Medine vesikasının önemi ve değeri vurgulanmıştır. Çok büyük bir komutan ve idareci olan Hz. Peygamber'in liderliğinde gerçekleştirilen bu belgenin, İslam devletinin kuruluş sürecinde önemli bir rol oynadığı da görülmüştür. Vesika çok uluslu hukuk sisteminin belki de tarihteki en özel ve işlevsellik bakımından en işlevsel metnidir. Medine vesikası farklı zümreler arasında bütünlük sağlayan bir anlayışı içinde barındırmaktadır. Vesika ile din özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, adalet, saygı, barış ve hoşgörü gibi temel değerler sağlanmak istenmiştir. Şehir halkının ortak bir paydada toplanması hedeflenmiş, farklı dinlere mensup kabileler arasındaki ilişkiler düzenlenmiştir. Kanaatimizce günümüz şartları bir arada yaşama konusunda nübüvvet dönemine göre çok daha hukuki düzenlemeye muhtaç bir durumdadır. Çünkü o dönemlerde insanların farklılaştıkları alanlar din ve ırk gibi birkaç unsurdan oluşmaktaydı. Günümüzde ise sadece Müslümanlar açısından düşündüğümüzde bile insanların farklılaştıkları alanlar itikadi, ameli, siyasi derken bir hayli ayrışma olmuştur. Bir de buna ek olarak farklı dinlerin, farklı ırkların karıştığını düşünürsek bu hukuki düzenlemeye ne kadar muhtaç olduğumuz gün yüzüne çıkmaktadır.

Sonuç olarak Medine vesikası ile insanların temel hak ve özgürlükleri korunmuştur. Farklı kabile ve toplumların kendi içlerinde düşünce ve ifade özgürlüğünün kazandırılması sağlanmıştır. Huzurun ve refahın sağlandığı, insan haklarının tanındığı yasal bir devlet sisteminin temelleri atılmış ve uygulamaya sokulmuştur. Siyasi ve hukuki bir yapılandırma olarak da günümüzdeki hukuk sistemine bir referans olmuş tarihin en temel belgeleri arasında yerini almıştır.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not

	receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Arpacı, S. (2006). Osmanlı Hoşgörüsünün Adı: Millet Sistemi. *Sızıntı*: 332.
- Aycan, İ. (1998). *Müslüman Yönetimlerde Bir arada Yaşama Tecrübeleri. İslam ve Demokrasi*. Ankara.
- Bulaç, A. (1992). Medine Vesikası hakkında Genel Bilgiler. *Birikim Dergisi*, 38(39), 102-111.
- Ceylan, Y. (2021). Medine Vesikası: "Ötekine Tahammül mü Hoşgörü mü? *EKEV Akademi Dergisi*, 0(85), 483-498.
- Çiçek, N. (2013). Medine Vesikası Ekseninde İslamın Rolü: Hakem mi Hâkim mi? Genç Hukukçular Hukuk Okumaları. <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIV/158.pdf> adresinden 20.06.2023 tarihinde erişildi.
- Demirci, A. (2012) Medine Vesikası: Oluşum Süreci ve Zimmet Antlaşmalarına Etkisi. *İstem*, (19): 253-271.
- Doytcheva, M. (2009). *Çokkültürlülük*, (Çev. T. A. Onmuş). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdem, M. (2012). Medine Vesikası'nın Maddelendirilme Şekli ve Türkçe Çevirileri Üzerine Bazı Mülahazalar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 525-542.
- Güneş, A. (2008). Medine Vesikasının İslam Hukuku Açısından Kaynak Değeri. *Ekev Akademi Dergisi*, 0(34), 211-222.
- Hamidullah, M. (2003). *İslam Peygamberi*, (Çev: S. Tuğ) Ankara: İmaj Yayınları.
- Karaman, H. (2009). *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kelebek, M. (2000). İslam Hukuk Felsefesi Açısından Medine Vesikası. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(4), 350.
- Kelebek, M. (2013). Medine Vesikası Bağlamında İslâm ve Batı'da Adalet Kültürünün Gelişim Süreci. *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi*, 0(18), 25-29.
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık-Azınlık Hakların Liberal Teorisi*, (Çev.: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Vâkidî, Ö. M. (1996). *Kitâbü'l-meğâzî*. Marsden Jones (nşr.). Beyrut, 1: 176.
- Özdemir, R. (2016). Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslâm Sempozyumu. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 446-465.
- Özdemir, R. (2018). Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde Suriyeli Mültecilerin Hukuki Statüsü. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Dergisi*, 23(2), 89-113
- Sezen, Y. (2006). *Dinler Arası Diyalog İhaneti*, (1. Basım). İstanbul: Kelam Yayınevi.
- Wellhausen, J. (1963). *Arap Devleti ve Sukûtu*. Ankara.
- Yaman, A. (2004). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaman, Ö. F. (2015). İnsan Hakları Perspektifinden Medine Vesikası ile Magna Carta'nın Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Yaprakdal, E. (2021). Hikmet Zeyveli. Medine Sahifesi. (İstanbul: Kuramer, 2019) 342 s. *Bitlis İslamiyat Dergisi*, 3(1), 259-264.
- Zeyveli, H. (2019). *Medine Sahifesi*. İstanbul: Kuramer Yayınları.

Suggestions for Universal Design Applications in Villa-Type Residential Buildings*

Asst. Prof. Dr. Dilek Yasar

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9578-6952>

Istanbul Aydin University, Faculty of Architecture and Design, Department of Interior Architecture,
Istanbul – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 18.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Universal Design

Interior Design

Social Sustainability

Villa Designs

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71879>

Abstract

Recently, global and local disasters such as pandemics and earthquakes, as well as people's desire to live more comfortably and longing for nature, have increased the interest in villa-type housing projects. Villa projects, which have gained momentum in line with the increasing demand, show a rich variety in terms of their size, spatial organization, and aesthetic qualities. On the other hand, the universal design dimension, which provides significant benefit value for users, is neglected in the production of these houses. This dimension is universal design, which offers an approach that will guide the design of the dwelling to meet the needs of users of all ages, genders, and abilities for many years. This study, it is aimed to provide suggestions on how these houses should be designed according to universal design principles. In this direction, the principles of universal design were used as a guide and the elements and applications that should be included in the spaces in the villa-type housing projects were discussed within the framework of these principles. The results can be generally summarised as including arrangements that can easily meet the needs of all family members of different ages and abilities, making more understandable designs for users who have difficulty in keeping up with developing technologies, making indoor spaces and arrangements perceivable and usable by all users, giving importance to design details that will minimize possible accident risks, enabling users to reach maximum comfort by spending minimum physical effort in the residence, including circulation and usage areas where the user can move comfortably.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Yasar, D. (2023). Suggestions for Universal Design Applications in Villa-Type Residential Buildings. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 323-334.

Villa Tipi Konut Yapılarında Evrensel Tasarım Uygulamalarına Yönelik Öneriler*

Dr. Öğr. Üyesi Dilek Yasar

İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 18.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Evrensel Tasarım

İç Mekân Tasarımı

Sosyal Sürdürülebilirlik

Villa Tasarımları

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71879>

Öz

Son zamanlarda, gerek pandemi ve deprem gibi küresel ve yerel felaketler gerekse insanın daha rahat yaşama arzusu ve doğaya duyduğu özlem, villa tipi konut projelerine duyulan ilgiyi artırmıştır. Artan talebe uygun olarak hız kazandığı görülen villa projeleri; büyüklükleri, mekânsal organizasyonları ve estetik nitelikleri bakımından zengin bir çeşitlilik göstermektedir. Öte yandan bu konutların üretiminde tasarımın önemli bir boyutu göz ardı edilmektedir. Bu boyut konutun uzun yıllar her yaş, cinsiyet ve yetiye sahip kullanıcının gereksinimlerine cevap verebilecek nitelikte tasarlanmasına yol gösterecek bir yaklaşım sunan evrensel tasarımdır. Çalışmada bu konutların evrensel tasarım ilkelerine göre nasıl tasarlanması gerektiğine yönelik öneriler sunulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda evrensel tasarımın ilkeleri bir rehber olarak kullanılmış ve villa tipi konut projelerinde yer alan mekanlarda hangi unsurların ve uygulamaların yer alması gerektiği bu ilkeler çerçevesinde ele alınmıştır. Sonuçlar genel olarak farklı yaş ve yeteneklerdeki tüm aile bireylerinin ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilecek düzenlemelere yer verilmesi, gelişen teknolojilere ayak uydurmakta zorlanan aile bireyleri için daha anlaşılır tasarımların yapılması, konut içi mekanların ve mekan içi düzenlemelerin tüm kullanıcılar tarafından algılanabilir ve kullanılabilir hale getirilmesi, olası kaza risklerini en aza indirecek tasarım detaylarına önem verilmesi, kullanıcıların konut içinde minimum fiziksel efor harcayarak maksimum kullanım ve konfora ulaşması, kullanıcının rahat hareket edebileceği sirkülasyon ve kullanım alanlarına yer verilmesi olarak özetlenebilir.

INTRODUCTION

As a critical element in human life beyond merely accommodation, residence is the key to a healthy and happy life. Residence has been transformed into a spatial framework, where people work, receive education, and socialize, transcending the limits of life space, especially during the global pandemic period marked with curfews. Previous pre- and post-pandemic studies reported changes in the residential preferences of users and that they preferred villa-type residences in lieu of apartments (Tayanç, 2022; Toy et al., 2022; Gönen and Cetinkaya, 2021). During the same period, the desire to be close to nature, the need for more spacious areas, and the desire to live comfortably increased the demand for villa-type residential projects. The increased interest in villa-type residential projects is further closely associated with the earthquake phenomenon. Recent earthquakes induced an increased desire in people to live in low-rise villas with gardens. Accordingly, the villa-type residential projects became popularized lately, especially in larger cities, including Istanbul, Ankara, and Izmir, and villas of various sizes and qualities have been offered for sale. A few examples include Batmahal, Ihlamur, Düşler vadisi Riva in Istanbul; Urla Atrio Park Villaları, Hayat Foça, and Nif Erbek in Izmir; Villa Monza, Beysu Vera Villaları, and Enda Konakları in Ankara. Besides, the universal design principle, which is meant to provide the users with significant benefit value seems to have been neglected by the rapidly increasing number of villa-type residential projects.

Universal Design is associated with social sustainability. The concept was first used during the 1970s by Ron Mace, Director of the Center for Accessible Housing, North Carolina State University, and ever since constituted the grounds for the development of accessible building code in the United States (Null, 2003). Universal design is considered a design approach from macro scale to micro scale that allows the use of resultant designs equitably by all, regardless of age, gender, skills, competence, and status etc. (Preiser, 2008; Clarkson & Colema, 2015).

The importance of universal design in residential production and design is ever-increasing (Mace, 1998). Universal design addresses the definition of user in a rather wide range, increases the health and well-being of users, considers ergonomic principles, minimizes possible risk of accident, offers flexible and equitable design strategies for all users, increases the productivity of the user, and offers maximum comfort to the user at all stages of his life (Preiser and Smith, 2001; Null, 2014). This approach is also considered a design concept and philosophy, and in the sense thereof, it also contributes to designers in terms of producing more creative solutions (Crews & Zavodka, 2006). Universal design is an approach that goes beyond mere accessibility requirements (Trachtmen et al., 2000), and offer attractive design features, which would prove to be acceptable for all (Null, 2003). It employs conscious use of an analysis of human needs and aspirations and positions the user as the focal point at each stage of the design process (Persson et al., 2015).

Universal design is also known as inclusive design, design for all, and design for life, and introduces seven principles to guide the design process: Equity in use, flexibility in use, simple and intuitive use, perceptible information, fault tolerance, low physical strength, sufficient size and space for approach and use, each having its own sub-domains.

The universal design approach is applicable in the zoning legislation as well as the relevant legislation intended for the disabled individuals in Turkey, and the scope thereof has been recently expanded towards public spaces and public buildings as well as residential buildings. Nevertheless, comprehensive regulations regarding the full application of universal design principles in residential buildings have not yet been in effect.

Although there are previous studies that investigated residential designs within the framework of universal design principles in Europe and America (Mace, 1998; Goldsmith, 2000), there is only a limited number of studies that comprehensively investigated villa-type residential projects in the

context of universal design. As a matter of fact, not only the disabled individuals, but also all individuals with evolving needs at different stages of life would be able to enjoy a more comfortable life in residences produced pursuant to universal design principles. Combining easy to use, accessible, and adaptive attributes may allow people to stay at home as they age and reduce the cost of future expensive renovations (Cmch, 2023). Accordingly, the present study focused on the question of how villa designs should be in line with universal design principles, and furthermore, offered suggestions for residential designs that would accommodate all individuals with diverse ages and abilities, with the ability to easily respond to evolving needs and make life easier for the users.

2. Material and Method

The present study put the universal design principles in use as a guide and offered suggestions as to how villa-type residences should be designed in line with the universal design principles. Accordingly, universal design principles were introduced first for the purposes of the study. In the second stage, the spaces included in the villa-type residential projects were reviewed. Thereafter, the elements, practices, and approaches that should be included in the design of those spaces pursuant to universal design principles were suggested. Universal design principles and spaces in villa-type residences are covered in the following titles.

2.1. Universal Design Principles

Seven principles, each with four sub-domains, were suggested to guide the designers in the Universal Design approach (Story, 2001).

2.1.1. Equitable Use

It is aimed that the designs allow nondiscriminatory and equitable use for all users with different abilities.

- Provide all users with the same, or equivalent benefit, where this is not possible.
- Avoid discriminating or stigmatizing users.
- Provide equal privacy, safety, and security provisions for all users.
- Introduce designs that would attract the attention of all users.

2.1.2. Flexibility in Use

Designs must be able to accommodate a range of individual preferences and abilities.

- Offer users different options for the duration of use
- Bring solutions suitable for right- and left-hand use
- Allow users making correct and precise decisions
- Provide solutions that are adaptable to the pace of the user

2.1.3. Simple and Intuitive Operation

Designs should consider that users may have different experiences, skills, and concentration levels.

- Elimination of unnecessary complexity and challenges
- Compatible with the expectations and intuitions of the users
- Able to address a range of literacy and language skills
- Provide effective direction and feedback during and after the completion of the action.

2.1.4. Perceivable Information

The design should be able to convey all the necessary information for use to the user in a way that they can perceive.

- Use different forms of communication, including visual, verbal, and tactile, in the presentation of basic information

- Maximize the "legibility" of basic information
- Help distinguish different elements in identifiable ways, including direction and directive
- Introduce designs compatible with the tools and techniques used by those with sensory limitations.

2.1.5. Fault Tolerance

The design should minimize likely accidents and prevent possible injuries.

- Arrange items and elements in a way that minimizes hazards and errors
- Provide the users with prior warning for potential hazardous situations and errors
- Include fail-safe and/or malfunction-safe features in designs
- Minimize unconscious use in designs that require attention in use

2.1.6. Low Physical Effort

Designs should ensure users can achieve maximum comfort and efficiency with minimum effort.

- Allow the user to make use of one's own body characteristics
- Ensure that users need reasonable effort
- Minimize the need for repetitive actions
- Reduce prolonged use of physical force.

2.1.7. Leaving Size and Space for Approach and Use

The design should provide adequate size and space for all stationary and mobile actions by different users.

- Provide a clear line of sight to critical items for any user, whether seated or standing
- Provide easy access to all components by any user, whether seated or standing
- Allow different uses in items that are grasped by hand
- Leave adequate and necessary space for assistant devices or assisting persons

As mentioned above, those universal design principles above were used as a guide for the spatial design approaches in villa-type residences.

2.2. Spaces Included in Villa-Type Residences

Despite the fact that spaces included in the villa projects vary by quality and quantity, those type of projects generally feature entrances (garden entrance and residence entrance), open/semi-open spaces (garden, courtyard, patio, balcony and terrace), living area, kitchen, study room, bedrooms, and bathrooms. In the scope of the study, those spaces along with circulation and usage areas in the context of spatial configuration were reviewed and relevant suggestions were made as to how they should be designed in line with universal design principles and which elements, applications, and approaches should be included in their designs.

3. Recommendations for Universal Design Practices in Villa-Type Residential Buildings

3.1. Entrances

For villa-type residential buildings, the entrances are generally designed as both in the form of garden entrance and residential entrance. Steps should not be included in the design of both entrances, where possible. At least two entrances from different directions should be included in the residential entrances. The minimum clearance at the entrance doors should be set to 130 cm. Therefore, it is ensured that the entrances are not intended merely for disabled individuals, but also for all users, regardless of age, and that users to have convenient access with luggage, baby carriages, etc. through

the entrance and exit of the residential building. Lighting elements should be included in front of the entrance and by the entrance way. Lighting elements activated by motion detectors may be a good idea in the sense thereof. The entrance doorbell should be illuminated with the automat placed at a suitable height. Therefore, both the safety will be ensured, and possible accident risks will be minimized. A seating element such as a bench, couch, etc., should be placed in front of the entrance door, and there should be eaves, porches, etc. at the entrances. While the use of this type of top cover ensures that the entrance is more easily recognized and that users protected from weather conditions, including rain, snow and sun, the placement of seating elements would provide space for the user to take a breath before entering the residence and provide ease in putting on and taking off their shoes, as necessary.

3.2. Open/Semi-Open Spaces: Garden, Courtyard, Patio, Balcony, and Terrace

Arrangements that would allow circulation inside the garden and courtyard should be made and the width of those circulation pathways should be a minimum of 130 cm. Furthermore, large spaces should be included for U-turn maneuvers in line with the size of the garden and the design of the landscape. Thus, the garden and the courtyard will be able to accommodate larger number of users and feature adequate space for different activities. In the selection of paving stones for garden and courtyard use, nonskid materials that at the same time provide easy movement should be preferred. Such materials will also ensure convenience in cleaning the snow and ice during winter. Walkways in the garden and in the courtyard should be illuminated, and feature motion detectors and light sensors. The use of thresholds should be avoided on the access doors to verandas, balconies, and terraces that provide entrance and exit to the residence, and double-sided ramps with a height not exceeding 12 millimeters should be used in cases where this is not possible. Verandas and terraces should be covered movable or fixed pergolas etc., depending on the direction. These areas should have furniture suitable for outdoor use and ergonomic features should be included, and adequate space should be left to allow maneuvering. Electric sockets along with lighting should be included in those areas, and users should be offered the opportunity to work in these semi-open areas under suitable weather conditions. Again, nonskid and non-reflective materials should be the choice for flooring purposes.

3.3. Spatial Configuration: Circulation and Use

An open plan approach should be preferred for spatial planning. Corridors and doors should be kept at minimum, visibility areas should be maximized, and users should be provided with comfortable use opportunity. On the ground floor, a separate room should be included in the planning apart from the living room, kitchen, and bathroom. Thus, the effort for access between floors will be minimized and also flexibility in interior design will be provided in case of potential health issues. The thresholds between the spaces should be left straight, where possible. Corridors should not be less than 130 cm. As a result, equal and flexible access to different users will be provided and furniture could be more easily replaced between spaces. Nonskid material should be used in flooring. All stairs must be of suitable width (min. 130 cm.), have a landing platform and, where necessary, free space should be left at the bottom for a future elevator modification. Steps and risers should be in equal dimensions, handrails should continue uninterruptedly across the floors, and handrails should be designed for easy grasp. The risers on the stairs should be made slightly inward, and the due importance should be attached to principle of contrast in the context of color. Stairs, corridors, and all other associated spaces should be adequately lit. Therefore, potential accident risks will be minimized. In the selection of window sizes, the dimensions and heights should be arranged so as to allow the user see the outside while seated. Doors and windows should be openable and their handles should be positioned at accessible heights. Therefore, different users will be able to make visual connections with the external environment and ventilate the indoor space anytime, and they will not have to go outside to breathe fresh air.

3.4. Living Space

The furniture in those places should meet the ergonomic criteria, and spaces should be left to allow maneuvering and allow passage. Accordingly, multiple users will be provided with sufficient space to move, and flexible design will be provided for different needs that may arise in the future. Nonskid and non-reflective materials should be preferred on floors, and if possible, skirting boards should be used in a contrasting color with the floor covering. Therefore, the users will have a more convenient perception of the space. Natural light and exterior landscapes should be included in the design in addition to artificial lighting. Electrical sockets and switches should be used at accessible heights, with dimmer switches. Touch or voice-controlled lamps may prove to be a good idea as regards the lighting strategies. The use of such devices will provide an optimum solution for individuals in need of different levels of light as well as energy consumption.

3.5. Kitchen

Kitchens are one of the crucial spaces in residences. Kitchen spaces should be designed in a flexible and adaptable way. The inclusive design approach prescribes that kitchen should be located close to residential or garage entrances. Kitchen areas should be sufficient in size, and the gap across the counters should not be less than 180 cm. Furthermore, the working triangle should be created in a balanced way. The cleaning area (sink), cooking area (stove), and cold storage area (refrigerator) must be interconnected. The right balance must be struck between spaces allotted for counters, maneuvering, and storage. In this way, users will be able to use minimum physical power. Moreover, alternative work benches should be introduced. The oven should not be installed under the furnace, but inside the cabinet unit at a height accessible to all users. Ovens should be approached parallel to. Control panels of equipment, including ovens, stoves, refrigerators, and dishwashers should be of a different color compared to the surface of the product or should protrude beyond the surface and present a perceptible vision. In addition, control panels should be designed to provide symbolic, audio, and written warnings to allow easy detection. Work areas should be left on both sides of the sink. Thus, flexibility will be provided for both the right- and left-handed users. Cabinets located under the sinks should be removable, if desired. Therefore, individuals who have lost the ability to walk temporarily or permanently will also be able to use it. There should be adequate space under the dining tables to accommodate the knees. The table should be accessible from different directions. Storage units must be at accessible heights. Shelves featuring adjustable height should be used and mobile storage units should be preferred. It may be a good idea to include height-adjustable kitchen cabinets, removable lower cabinets, or pull-out shelves or baskets. As a matter of fact, this will provide flexible and equal opportunities for different users. Glass surfaces should be used on the cabinet doors above the counter, and the handles should be easy-to-grasp. Using the handles in colors that will create contrast with the cabinet surface will help increase visual accessibility. Contrast must also be created between the counter surface and the surface behind it. Hinges with 180-degree rotation should be preferred on cabinet doors, thus cabinet doors can be fully opened. In this way, easy access will be provided in both visual and physical terms. Bench corners should be rounded and edges should be raised. It is crucial to choose low-maintenance surfaces. In addition, heat-resistant surfaces should be preferred and, where applicable, continuous benches should be used. Contrast should be created on counters and electrical sockets. Lighting is another important design factor. In this sense, a sufficient level of light should be provided upon use of a combination of local and general lighting, and where applicable, the inside of the drawers and cabinets should also be lit. It is important that the lighting level can be controlled to meet various needs. For example, the light should be able to be dimmed or switched on as much or as little as desired. This may help minimize potential risk of accident. Visual and audio smoke detectors should be used in combination. Nonskid and non-glare surfaces should be preferred in flooring

materials. In addition, the use of materials that allow easy-to-clean surfaces in kitchen spaces is also an important factor.

3.6. Study Room

A study room is a place where activities such as working, reading, entertaining, doing homework and eating can also take place. There should be enough space allotted for study activities as well as storage and display in the study rooms that would facilitate maneuvering as well. Furniture layouts should be flexible and adaptable. However, in the placement of the furniture, a space should be left for the wheelchair that allows for a circular rotation of 180 cm in diameter. Transition areas should be at least 120 centimeters. This approach will ensure higher rate of movement in study areas. Non-reflective material should be used on the surface of the study table, angular cuts should be avoided and the bottom of the study table should be left empty. In addition, work surfaces at different heights should be included. In this way, study rooms can find more efficient use. Height-adjustable shelves, 180-degree hinges, and easy-to-grip handles should be preferred for storage and display elements. Therefore, both easy-access will be provided and the storage capacity will be kept at the maximum level. Natural lighting is an important factor in study rooms. In cases where this cannot be provided sufficiently, adequate and properly designed artificial lighting is needed. It is necessary that the light comes from the left towards the desk, and local lighting should be included in addition to the general lighting. Adequate lighting will also improve the efficiency of users. In addition, electrical installations should be made in appropriate places to facilitate the user in a possible rearrangement in the interior. It may also be a good idea to include smart technologies in these areas. Digital technologies such as easy control of light and heat, video display can be given as examples in this sense.

3.7. Bedrooms

Bedroom doors should be wide enough. Min. 130 cm clearance should be left for the doorways. An en-suite bathroom with WC, sink, and shower must be included in the parent bedrooms. This will ensure low physical effort on the part of the users. Furniture units without sharp corners should be preferred. This will help mitigate accident risks that may end up with potential injuries. In addition, height-adjustable hanging rods and shelves should be used in cabinets and dressing areas. Therefore, a flexible and equal use will be provided for users of different sizes. Beds should be accessible from both sides. A small work area should be created in those spaces or a desk should be added in addition to the cabinets for such activities as responding to an e-mail or taking a quick note before going to sleep. Pastel shades and relaxing colors should be preferred on the walls. As a matter of fact, the psychological needs of the users should be taken into consideration along with their physical needs. Lighting design is critical as well. In addition to general lighting, local lighting elements, including wall lamps, lampshades, etc. on both sides of the bed should be introduced. Furthermore, vavien buttons should be located in a position that can be accessed from the bed, so that all lighting elements can be controlled as necessary, without getting up from the bed. In this way, both sufficient level of visual lighting will be provided for the users and less physical effort will be ensured. In addition, cabinet interiors should be lit and easy visual access should be provided. Nonskid surfaces should be used on floors. Carpets with short piles sticking directly to the floor are one of the options that can be preferred in those places as they will help minimize the risks of slipping and falling.

3.8. Bathrooms

Bathroom areas should be planned in sufficient size; min. 150 cm.x150 cm. spaces should be left for ease of movement. Sliding doors will not only contribute in a more convenient use of the bathroom, but also make the space look more spacious. Sufficient space should also be left in the approach to the washing area (tub or shower). A bathtub with an integrated seat should be used and grab bars should be included, where necessary. In this way, multiple users will be able to use these bathroom spaces, and

besides, users will be able to take a bath without the need for an additional assistant or equipment. Countertop sinks should be preferred, knee space should be left under the countertops, and those sinks should accommodate use while seated. Accordingly, it may be a good idea to design the sink heights as adjustable according to needs. Mirrors/cabinets should be used over the washbasin and those should be placed at eye level and even hung with the mirrors inclined. The use of a cabinet with mirror will also provide extra storage space. The selection and application of bathroom installations is a critical issue to consider during the design phase. Accessible bathroom fixtures should be used; accordingly, movable and hand-held shower heads should be preferred. Valves featuring pressure balance and hot water limitation should be used in bathroom installations. Contrasting colors should be preferred pursuant to the inclusive design approach. This will contribute to convenient perception of the space by the users. On the other hand, nonskid flooring materials should be used and the risks of slipping and falling should be mitigated.

DISCUSSION AND CONCLUSION

Residence is one of the most critical places in human life. Beyond merely a providing a shelter, residences are the living spaces where people perform their vital activities, feel safe and comfortable, take a refuge after daily hustle, enjoy their socio-economic status and their special moments, and collect their memories. It is important and necessary to include design elements that would help increase the quality of life in those spaces for a long time and provide space for all members of family. Residences designed on the bases of universal design principles may offer rich functional diversity. Therefore, changing needs will be met thanks to a flexible spatial approach. To include arrangements that would readily meet the needs of all family members of different ages and abilities under the principles of equality and flexibility in use are the components of crucial criteria in the application of the universal design approach.

Another important issue in the universal design approach is to introduce conveniently understandable designs, consider the current concentration level of the user, and allow simple and intuitive use for family members, who may have difficulty in keeping up with the pace of developing technologies. Placing easily recognizable garden and residential entrances is an example in that sense. The design should provide all users with perceptible information. Given that users may have different sensory abilities, it is necessary to ensure that the design is perceptible and usable by all. For instance, symbols, written and audio warnings can be used in certain elements such as dishwasher, oven and stove in kitchen spaces, which are considered the heart of residential areas.

It is well-established that the majority of accidents in residences occur as a result of falls. Accordingly, the fault tolerance principle of universal design helps to minimize potential risk of accidents in residential settings. Furthermore, for accidents that may occur as a result of combustion, it is possible to prevent accidents with the guidance of this principle. Use of nonskid floor surfaces to prevent accidents that may occur as a result of falling, introducing handrails in both directions in vertical circulation, preventing liquids from spilling on the floor by raising the edges of the counter in kitchen spaces, controlling the sudden hot water flux in bathrooms with hot water limiting valves are the examples of improvements that can be ensured by observing the universal design principles.

The use of low physical effort, another important principle of universal design, aims to achieve maximum use and comfort by minimum possible physical effort in residences. For example, close positioning of functionally related spaces in the planning of houses will help prevent extra and unnecessary movement of the users inside the residence. In this regard, it is important that the cabinet interiors are easily accessible and that the doors and windows can be opened easily.

In accordance with the principle of leaving size and space for the approach and use of the universal design, it is necessary to create spaces that will allow the user to move freely and that will not restrict one's mobility, when an assistant or special equipment is required. In this sense, it is important to arrange the door widths, horizontal and vertical circulation areas and indoor organizations in a way to enable easy and comfortable movement.

The present study sought an answer to the question of which elements, applications, and approaches should be included in villa-type residences pursuant to universal design principles, and offered suggestions that would contribute to creating more comfortable living spaces for all individuals with or without disabilities based on simple solutions. In conclusion, including spaces in sufficient numbers and sizes, arrangement of indoor organizations in a way that allows flexible solutions, using lighting strategies that allow actions to be carried out comfortably, choice of non-hazardous and easy-to-clean materials, easy-to-use, and efficient services at the same time will help with developing a design compatible with universal design principles.

The universal design approach can be applied as a design method not only in the production of new residences, but also for the purposes of renovation. As it evident from the above suggestions on how the residential spaces should be arranged pursuant to the universal design principles, simple arrangements can help allow users to have a safer and more comfortable life in the residences and can make positive differences in the daily lives of the users.

Given the evolving needs of the individuals living in the residences over time, the universal design will also contribute to the use of the houses for prolonged periods of time. As a matter of fact, many families today either change their homes or have them renovated from in time with an aim to create new spaces and achieve more efficient use of the existing spaces.

The universal design approach also conforms to the principle of equality, an indicator of democratic and modern societies. In addition to individuals without any disability, universal design approach also contributes to the equal and fair sharing of life, and thus to social integration by addressing the needs of different age groups as well as individuals, who have partially or completely lost their ability to walk, see or hear.

Informative note

The article complies with national and international research and publication ethics. Ethics committee approval was not required for the purposes of the present study.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	

Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Clarkson, P. J. & Coleman, R. (2015). History of Inclusive Design in the UK. *Applied Ergonomics*, 0(46), 235-247.
- Cmch. (2023). Canada Mortgage and Housing Corporation. <https://assets.cmhc-schl.gc.ca/sites/cmhc/professional/industry-innovation-and-leadership/industry-expertise/accessible-adaptable-housing/universal-design-new-multi-unit-residential-buildings/universal-design-guide-en.pdf?rev=af277a4c-28a3-4d22-b709-dfb4dc2d698a> (Accessed on 18.05.2023).
- Crews, D. E. & Zavotka, S. (2006). Aging, Disability, and Frailty: Implications for Universal Design. *Journal of Physiological Anthropology*, 25(1), 113-118.
- Goldsmith, S. (2000). *Universal design: A Manual of Practical Guidance for Architects*. Oxford: Reed Educational and Professional Publishing.
- Gönen, T. & Çetinkaya E. (2021). Covid-19 Salgınının Konut Tercihlerine Etkisi. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 25-33.
- Mace, R. L. (1998). Universal Design in Housing. *Assistive Technology*, 10(1), 21-28.
- Null, R. (2003). Commentary on Universal Design. *Housing and Society*, 30(2), 109-118.
- Null, R. (2014). *Universal Design: Principles and Models*. London: CRC Press.
- Persson, H., Ahman, H., Yngling, A. A. & Gulliksen, J. (2015). Universal Design, Inclusive Design, Accessible Design, Design for All: Different Concepts—One Goal? On the Concept of Accessibility—Historical, Methodological and Philosophical Aspects. *Universal Access in the Information Society*, 0(14), 505-526.
- Preiser, W. F. E. & Smith, K. H. (2001). *Universal Design Handbook*. New York: McGraw-Hill Professional.
- Preiser, W. F. E. (2008). Universal Design: From Policy to Assessment Research and Practice. *Archinet-Ijar*, 2(2), 78-93.
- Story, M. F. (2001). Principles of Universal Design. (Eds.: Preiser and Smith). *Universal Design Handbook*. New York: McGraw-Hill Professional.
- Tayanç, M. (2022). Mekân ve Pandemi: Değişen Roller ve Dönüşen Evin Halleri. *Habitus Toplum Bilim Dergisi*, 3(3), 71-96.
- Toy, B., Gökmen, G. P. & Büyüktopcu, E. (2022). Pandemi Sürecinde İkincil Konut Kalıcı Konut Haline mi Geldi? *Tasarım+ Kuram Journal*, 18(35), 99.

Trachtman, L. H., Mace, R. L., Young, L. C. & Pace, R. J. (2000). The Universal Design Home. *Physical and Occupational Therapy in Geriatrics*, 16(3-4), 1-18.

Impact of Frequency of Visits in Urban Park on Leisure Time Satisfaction and Recovery Experience: The Case of Kalehan Ecdat Park*

Asst. Prof. Dr. Nurgül Arısoy

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8811-2215>

Selcuk University, Faculty of Architecture and Design, Department of Landscape Architecture, Konya – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 05.07.2023

Accepted: 13.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Urban Parks

Leisure Satisfaction

Park Visit Frequency

Recovery Experience

Psychological Well-Being

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72284>

Abstract

This article aims to explore the pivotal role that urban parks play in enhancing individuals' psychological well-being and leisure experiences. Additionally, it addresses the impact of these parks on factors such as mental freshness and emotional recovery. Urban parks provide a refuge where people seeking to escape the stresses of modern life can immerse themselves in the natural world. Research indicates that frequent visits to urban parks can reduce stress levels, alleviate mental fatigue, and have positive effects on overall well-being through sensory experiences derived from visual, auditory, and tactile stimuli. Numerous academic studies have examined the frequency of visits to city parks and emphasized their relationship with visitor satisfaction. These findings underscore the correlation between the proliferation and quality of urban parks and the enhancement of overall life satisfaction. In conclusion, this research aims to contribute to a deeper understanding of the effects of urban parks on psychological well-being. In light of these objectives, a survey was conducted with 149 participants, revealing a significant positive impact of park visit frequency on leisure satisfaction and a moderate effect on the sense of well-being and recovery experience.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Arısoy, N. (2023). Impact of Frequency of Visits in Urban Park on Leisure Time Satisfaction and Recovery Experience: The Case of Kalehan Ecdat Park. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 335-346.

*Kent Parkı Ziyaret Sıklığının Serbest Zaman Doyumu ve Yenilenme Deneyimi Üzerindeki Etkisi: Kalehan Ecdat Parkı Örneği**

Dr. Öğr. Üyesi Nurgül Arısoy

Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Konya – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş:05.07.2023

Kabul: 13.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Kent Parkları
Serbest Zaman Doyumu
Park Ziyaret Sıklığı
Yenilenme Deneyimi
Psikolojik İyi Olma

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72284>

Öz

Bu makale, kentsel parkların bireylerin psikolojik iyi olma hallerini, serbest zaman deneyimlerini geliştirmekte oynadığı kilit rolü keşfetmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu parkların zihinsel tazelik ve duygusal yenilenme gibi faktörlere olan etkilerini de ele almaktadır. Kent parkları, modern yaşamın streslerinden kaçmak isteyen insanlar için doğal dünyaya kendilerini kaptrabilecekleri bir sığınak sunmaktadır. Araştırmalar, sık sık kent parklarına yapılan ziyaretlerin stres seviyelerini azaltabileceğini, zihinsel yorgunluğu hafifletebileceğini ve görsel, işitsel ve dokunsal uyarıcılardan kaynaklanan duygusal deneyimler aracılığıyla genel iyi olma hali üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Birçok akademik çalışma, kent parkı ziyaretlerinin sıklığını incelemiş ve bu ziyaretlerin ziyaretçi memnuniyeti ile ilişkisini vurgulamıştır. Bu bulgular, kent parklarının çoğalmas ve kalitesinin artmasıyla genel yaşam memnuniyetinin de arttığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, bu araştırma, kent parklarının psikolojik iyi olma hali üzerindeki etkilerini derinlemesine anlamamıza katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, çalışmada 149 kişiye anket uygulanmış ve park ziyaret sıklığı etkisi serbest zaman memnuniyeti üzerinde iyi ve yenilenme deneyimi üzerinde orta düzeyde çıkmıştır.

INTRODUCTION

In today's world, many people find themselves having to cope with the stress and pressures brought about by modern life. This situation can have negative effects on both physical and psychological health. Therefore, it is important for individuals to spend their leisure time in outdoor spaces in an enjoyable and integrated manner, which can enhance their quality of life. Urban parks serve as ideal places to escape the hustle and bustle of city life and enjoy the beauty of nature.

The contributions of urban parks to the psychological health of individuals, their ways of spending leisure time, and their effects on psychological factors such as mental freshness and emotional recovery have been attracting increasing attention in the literature. It is believed that park visits can reduce individuals' stress levels, alleviate mental fatigue, and enhance their overall well-being through the sensory stimuli provided by natural beauty, such as visual, auditory, and tactile experiences (Ulrich, 1984; Hartig et al., 1991a; Kaplan, 1995; Chiesura, 2004; Lee et al., 2015). Additionally, park visits can offer other benefits such as increasing individuals' physical activity levels, improving their social relationships, and raising environmental awareness (Godbey et al., 1992; Pretty et al., 2005; Maas et al., 2009).

The frequency of visits to urban parks is a crucial factor in enhancing the quality of urban life. These visits offer individuals the opportunity to escape the stress of city life, connect with nature, and engage in leisure activities. Furthermore, it is well-documented that these visits are associated with the quality, accessibility, physical features, and visitor satisfaction of urban parks. The frequent utilization of urban parks can significantly impact individuals' leisure satisfaction and recovery experiences.

In recent years, the contributions of urban parks to individuals' psychological well-being have garnered significant attention from researchers. The time spent in parks, facilitated by sensory experiences provided by natural beauty and green spaces, is believed to reduce individuals' stress levels, provide mental relaxation, and enhance their overall quality of life.

According to data from the Turkish Statistical Institute (TÜİK), as of 2022, there are 85,279,553 people living in Turkey. 92.5% of this population resides in urban areas. Access to and utilization of urban parks by those living in cities are essential aspects of urban planning and management. According to the Life Satisfaction Survey published by TÜİK in 2020, 76,3 % of urban residents are satisfied with the green areas in their living areas.

There are also various studies in the academic literature related to the frequency of urban park visits. Oğuz et al. (2022), examined the effects of visitors' perceptions of service quality at Bursa Hüdavendigar Urban Park on satisfaction, loyalty, and intentions to revisit. According to their findings, they determined that the sub-dimensions of service quality, such as physical features, perception of security, accessibility, and competence perception, had statistically significant and positive effects on visitors' satisfaction. Additionally, they found that satisfaction had a statistically significant and positive effect on loyalty and intentions to revisit. As demonstrated by these studies, the frequency of urban park visits yields both individual and societal benefits. As the number, quality, and service level of urban parks increase, people's life satisfaction will also increase. Therefore, work is needed to plan, develop, and maintain urban parks.

The relationship between the frequency of urban park visits and leisure satisfaction and recovery experiences is a less explored topic. Leisure satisfaction refers to an individual's level of satisfaction derived from leisure activities, while recovery experience represents an individual's physical, psychological, and social renewal resulting from leisure activities. Urban parks have the potential to contribute to both of these concepts. However, no systematic study has been conducted on this subject. Therefore, new research is needed to measure the impact of urban parks on leisure satisfaction and recovery experiences.

This article aims to deepen our understanding of how the frequency of urban park visits may impact these positive effects. The research aims to examine how often individuals from different demographic backgrounds visit urban parks and how these visits may affect their leisure satisfaction and emotional recovery experiences. To this end, the following questions were addressed:

1. What is the relationship between the frequency of urban park visits and leisure time satisfaction and recovery experiences?

2. Is there a statistically significant relationship between the frequency of urban park visits and leisure time satisfaction and recovery experiences?

3. If there is a statistically significant relationship between the frequency of urban park visits and leisure time satisfaction and recovery experiences, is it positive or negative?

In conclusion, it is expected that this study will contribute to our understanding of how urban parks can affect individuals' psychological well-being. The findings are expected to have important implications for urban planning, recreation management, and park planning and design.

1. METHODOLOGY

1.1. Research Model

In this study, a descriptive research method, one of the quantitative research methods, has been utilized. Descriptive research method involves the process of collecting and analyzing data to reveal the current state of a subject. In this study, a survey has been employed as the data collection instrument. Surveys are suitable for reaching a broad sample group and obtaining quantitative data. Through surveys, data that is aligned with the research's objectives and questions has been collected.

1.2. Research Sample

In the study, Kalehan Ecdat Park, located in the Selçuklu district of Konya province, was chosen as the primary research site and the study was conducted specifically within this park (Figure 1).

The reason for selecting this park is its frequent use by the local population for recreational purposes within the city. Furthermore, it caters to individuals from various socio-cultural backgrounds in the city.

The sample of the study was established using the simple random sampling method, one of the random sampling methods. The sample of the study consists of users who visit Kalehan Ecdat Park. In total, 149 individuals were included in the research, with 87 being female and 62 being male, during the months of April to June in 2022.

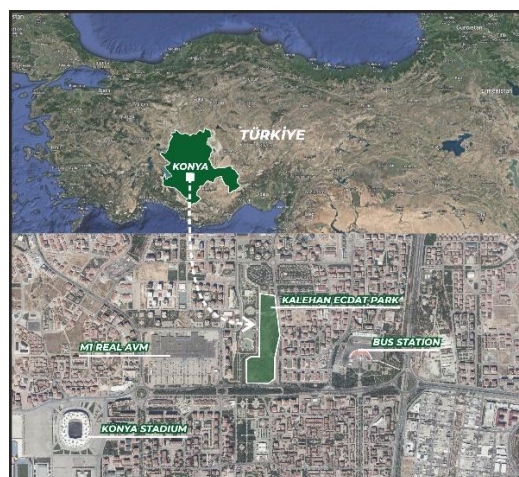

Figure1. The Location of Kalehan Ecdat Park

1.3. Data Collection Tools

In this study, a structured survey technique was utilized as the data collection instrument. Structured survey forms were handed to the participants during the period of April to June. During this time, 200 surveys were distributed, but only 178 were returned. Out of these, 149 surveys were considered suitable for analysis. The administered survey included questions regarding the participants' socio-demographic characteristics, frequency of park visits, leisure satisfaction, and renewal experience.

Leisure Satisfaction Scale: To determine the level of participants' leisure satisfaction, the "Leisure Satisfaction Scale" developed by Beard and Ragheb (1980) was employed. Participants responded to the items on a 5-point Likert scale. Responses were rated according to the expressions: "1=almost never true", "2=rarely true", "3=sometimes true", "4=often true", "5=almost always true". The items were categorized into 3 main dimensions: cognitive, affective, and behavioral.

Recovery Experience Scale: The scale used to measure renewal experience was composed of 15 items compiled from the study by Sonnentag and Fritz (2007). It is a 5-point Likert scale, ranging from "1=strongly disagree" to "5=strongly agree". The items are grouped into 4 main dimensions: psychological detachment, relaxation, mastery, and control.

1.4. Data Collection

Before the survey was administered, participants were thoroughly informed about the purpose and content of the research, and their voluntary participation was ensured.

1.5. Data Analysis

For the analysis of data obtained from survey forms, the SPSS 27.0 software package was used. Within the scope of the research, a frequency analysis was conducted for the socio-demographic characteristics of participants. Correlation analysis was applied to determine whether there was a relationship between the research variables and to what extent the dependent variable explained the independent variable. Furthermore, t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were employed to test the relationship between participants' demographic characteristics and leisure satisfaction and renewal experience.

Since both leisure satisfaction and recovery experience were structured as 5-point Likert-type scales, they were scored between 1 and 5 based on the responses to the items. To do this, a numerical value was assigned to each alternative response, and a score was determined for each participant by adding up these numerical values or calculating their average (Baka et al., 2012).

Table 1. Scoring Approach Used in the Study

Score	Value Judgement	Score Range
5	Successful	4.20 - 5.00
4	Good	3.40 - 4.19
3	Moderate	2.60 - 3.39
2	Poor	1.80 - 2.59
1	Very poor	1.00 - 1.79

Above 3.40 is considered good/successful, while 3.39 and below are considered poor/unsuccessful.

After reaching the proportional values of each stakeholder for each question, the values of each stakeholder were multiplied by the assigned weight coefficient, yielding weighted values

2. RESULTS

Socio-Demographic Characteristics

Participants were asked questions regarding their gender, age, marital status, educational level, occupation, and income status. The findings related to the socio-demographic characteristics of the survey participants are presented in Table 2.

It can be observed that 58.4% of the participants were male, while 41.6% were female. The overall age average of the participants indicates that the majority fall within the 25-44 age range, with 53% of them being married. Finally, the table including the participants' occupations and income levels reveals that the largest percentage shares are held by unemployed individuals and public sector employees, with 47.7% of the participants having a low monthly income, while the majority have middle and high levels of income.

Table 2. Descriptive Statistics Analysis of Participants' Demographic Characteristics

Socio-Demographic Characteristics	All (n = 149)	
	N	%
Gender		
Men	87	58.4
Women	62	41.6
Age		
<24	50	33.6
25-44	71	47.7
45-64	24	16.1
65>	4	2.7
Marital Status		
Married	79	53
Single	70	47
Occupation		
Unemployed	63	42.3
Housewife	6	4
Employed	55	36.9
Selfemployed	11	7.4
Retired	4	2.7
Income		
High	71	10.7
Middle	62	41.6
Low	16	47.7

Park Visit Frequency

Participants were asked how often they visit the park. Visit frequency is considered as an independent variable in this study.

Table 3. Park Visit Frequency

Park Visit Frequency	Frequency	Percent
Once a year	2	1.3
Twice a year	14	9.4
Four times a year	12	8.1
Once a month	38	25.5
Once a week	46	30.9
At least once a week	32	21.5
Every day	5	3.4
Total	149	100.0

According to Table 3, when we look at the frequency of park visits for participants using the park, those who come once a year (1.3%) and those who come every day (3.4%) have the lowest percentages. However, those who come once a week (30.9%) and those who come once a month (25.5%) have the highest percentages. When we look at the percentage of participants who come once a month, once a week, and at least once a week, it can be concluded that park visit frequency is relatively high.

Leisure Satisfaction and Recovery Experience

The quality of leisure experiences and their impact on well-being are evaluated by the Leisure Satisfaction Scale, which measures how well people's needs are met by their free time activities (Pearson, 1998; Beard and Ragheb, 1980).

Participants were asked about their leisure satisfaction and recovery experience.

Table 4. Leisure Satisfaction of Park Visitors

Leisure Satisfaction	1	2	3	4	5	Average	Value Judgement
Cognitive	11	15	33	57	33	3.58	Good
Emotional	7	17	46	59	20	3.46	Good
Behavioral	8	15	48	57	21	3.46	Good
Total	26	47	127	173	74	3.5	Good

1=almost never true, 2=rarely true, 3=sometimes true, 4=often true, 5=almost always true.

In the scope of the research, when the analyses related to Leisure Satisfaction were evaluated, the overall evaluation rate was found to be 3.5, which is considered good. Additionally, all three sub-dimensions also yielded good results.

Table 5. Relationship between Park Visitors' Visit Frequency and Leisure Satisfaction

Visit Frequency	Leisure Satisfaction					Weighted Average	Value Judgement
	1	2	3	4	5		
Once a year	0	0	1	2	3	4.33	Successful
Twice a year	10	3	10	12	7	3.07	Moderate
Four times a year	1	5	8	6	11	3.68	Good

Once a month	6	3	46	41	18	3.54	Good
Once a week	3	19	46	51	19	3.46	Good
At least once a week	6	14	12	58	6	3.46	Good
Every day	0	3	4	3	5	3.67	Good
Total	26	47	127	173	74	3.50	Good

1=almost never true, 2=rarely true, 3=sometimes true, 4=often true, 5=almost always true.

When examining the relationship between park visit frequency and leisure satisfaction, it can be observed that those who visit once a year rate it as successful, those who visit twice a year rate it as moderate, and those who visit four times a year, once a month, once a week, at least once a week, and every day rate it as good. Overall, the level of the relationship is 3.50, which is considered to be at a good level.

Table 6. Recovery Experience of Park Visitors

Recovery Experience	1	2	3	4	5	Weighted Average	Value Judgement
Relaxtion	9	32	62	45	1	2.98	Moderate
Mastery	37	29	52	29	2	2.53	Poor
Control	13	30	53	48	5	3.01	Moderate
Psychological Detachment	4	15	54	64	12	3.44	Good
Total	63	106	221	186	20	2.99	Moderate

1=strongly disagree, 2= disagree, 3= undecided, 4= agree, 5=strongly agree

The Recovery Experience Scale, following the study by Sonnentag and Fritz (2007), was divided into four sub-dimensions: rest, learning, control, and psychological detachment. In Table 6, for the rest sub-dimension, 41.6% remained undecided, 30.2% responded "agree," and 21.5% responded "disagree." For the learning sub-dimension, 34.9% remained undecided, 24.8% strongly disagreed. The ratio of those who disagreed and those who agreed is equal and stands at 19.5%. In the control dimension, 35.6% remained undecided, 32.2% agreed, and 20.13% disagreed. As a result of the analyses, it was found that the recovery experience rate is 2.99, indicating a moderate level. In this regard, the learning sub-dimension is insufficient, while the rest and control sub-dimensions are at a moderate level, and the psychological detachment sub-dimension is at a good level.

Table 7. Relationship between Park Visit Frequency and Recovery Experience among Park Visitors

Visit Frequency	Recovery Experience					Weighted Average	Value Judgement
	1	2	3	4	5		
Once a year	0	2	2	1	3	3.63	Good
Twice a year	24	10	14	8	0	1.96	Poor
Four times a year	7	8	13	19	1	2.98	Moderate

Once a month	8	45	46	46	7	2.99	Moderate
Once a week	6	21	85	65	7	3.25	Moderate
At least once a week	18	23	54	36	1	2.84	Moderate
Every day	0	1	7	11	1	3.60	Good
Total	63	110	221	186	20	2.98	Moderate

1=strongly disagree, 2= disagree, 3= undecided, 4= agree, 5=strongly agree

When examining the relationship between park visit frequency and recovery experience, it is observed that those who visit the park once a year and those who visit daily have a good level of recovery experience. Those who visit four times a year, once a month, once a week, or at least once a week have a moderate level, and those who visit twice a year have a poor level of recovery experience. In general, there is a moderate-level relationship between park visit frequency and recovery experience.

Correlation Analysis between Variables

In the study, Pearson correlation analysis was conducted to assess the relationships between park visit frequency, leisure satisfaction and recovery experience factors. Pearson correlation is a parametric test that requires measurement at least at the interval level (Yazıcıoğlu and Erdoğan, 2014).

Table 8. Correlation Analysis between Variables

	Park Visit Frequency	Leisure Satisfaction	Recovery Experience
Park Visit Frequency	1		
Leisure Satisfaction	.061	1	
Recovery Experience	.192	.093	1

The correlation between park visit frequency and leisure satisfaction is 0.061. This value is quite low and not statistically significant ($p > 0.05$). In other words, there is no significant relationship between these two variables. The correlation between park visit frequency and recovery experience is 0.192. This value is statistically significant at the 0.05 level, indicating a positive and significant relationship between these two variables. The correlation between leisure satisfaction and recovery experience is 0.093. This value is low and not statistically significant ($p > 0.05$). Therefore, there is no significant relationship between these two variables. In conclusion, there is a moderate positive correlation between park visit frequency and recovery experience, but the correlations between other variables are either very low or not statistically significant. Specifically, the correlation between park visit frequency and recovery experience is statistically significant.

According to the results of ANOVA and t-test analyses, it has been determined that demographic factors do not have a significant impact on leisure satisfaction and recovery experience.

CONCLUSION

In this study, the relationship between park visit frequency, leisure satisfaction, and renewal experience was investigated among visitors to Kalehan Ecdat Park. The findings provide valuable insights into the factors influencing individuals' leisure experiences in urban parks.

The frequency of visits to urban parks is an important indicator of the psychological well-being of city dwellers. Urban parks provide opportunities for recreation, relaxation, social interaction, and exposure to nature, which can enhance the mental health and quality of life of urban residents. However, not all urban parks are equally accessible or attractive to different groups of people, and the frequency of visits may vary depending on factors such as distance, safety, amenities, and personal preferences. Therefore, it is essential to understand the motivations and barriers that influence the frequency of visits to urban parks, and how they relate to the psychological outcomes of park users.

The frequency of visits to urban parks is an important indicator of the psychological well-being of city dwellers. Urban parks provide opportunities for recreation, relaxation, social interaction, and exposure to nature, which can enhance the mental health and quality of life of urban residents. However, not all urban parks are equally accessible or attractive to different groups of people, and the frequency of visits may vary depending on factors such as distance, safety, amenities, and personal preferences. Therefore, it is essential to understand the motivations and barriers that influence the frequency of visits to urban parks, and how they relate to the psychological outcomes of park users.

In urban parks, being in close contact with nature has numerous positive effects on psychological well-being. Research has shown that individuals who frequently visit urban parks are less affected by stress. Urban parks are believed to reinforce positive emotions and help individuals manage their personal experiences and emotions.

The participants in this study reported good levels of leisure satisfaction and moderate levels of recovery experience. This suggests that green spaces are suitable for spending leisure time and can contribute to a moderate level of renewal experience. The higher score in the psychological distancing sub-dimension of the renewal experience scale can be explained by the fact that green spaces keep individuals away from stress and anxiety. Activities conducted in green areas or in the outdoors, in general, have been associated with increased overall quality of life, reduced cognitive fatigue, improved attention, and reduced anxiety, among other benefits (Hartig et al., 1991b; Maas et al., 2006; Capaldi et al., 2014; Korpela et al., 2014; Bratman et al., 2015). The variety of activities available in the park can also have an impact on this dimension.

Regarding the frequency of park visits, the study found no direct effect on leisure satisfaction. However, a very low but statistically significant positive effect was found on renewal experience. It is possible that crowded environments due to the simultaneous free time of individuals may hinder their leisure satisfaction. Renewal, defined as an individual distancing themselves from stressful situations to rejuvenate and improve their mood, can be facilitated by engaging in recreational activities that one finds interesting and enjoyable. However, these activities need to align with the individual's needs and provide relaxation; otherwise, renewal may not occur. There was no significant relationship between renewal experience and leisure satisfaction. Nevertheless, it is recommended that future research considers the variable of duration of stay in the park since prolonged exposure to open spaces has a positive effect on individuals.

Furthermore, future studies could include the purposes of individuals' participation in park activities and evaluate satisfaction based on whether these purposes are met or not. It is also crucial to investigate whether satisfaction levels vary depending on park characteristics in different types of parks.

In conclusion, urban parks provide individuals with opportunities to connect with nature and enhance their psychological well-being. Additionally, increasing access to natural areas and developing urban parks sustainably can elevate the overall quality of life in society. Therefore, understanding the impact of urban parks on individuals' leisure satisfaction and recovery experiences can yield positive outcomes at both the individual and societal levels. This study suggests that regular park visitation may enhance the sense of renewal experienced by visitors. However, the relationship between park visit frequency, leisure satisfaction, and renewal experience is complex and influenced by various factors. To provide a more

comprehensive understanding of these dynamics, further research should consider additional variables and park-specific characteristics.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Baka, A., Figgou, L. & Triga, V. (2012). 'Neither Agree, Nor Disagree': A Critical Analysis of the Middle Answer Category in Voting Advice Applications. *International Journal of Electronic Governance*, 5(3/4), 244-263.
- Beard, J. G. & Ragheb, M. G. (1980). Measuring Leisure Satisfaction. *Journal of Leisure Research*, 12(1), 20-33.
- Bratman, G. N., Hamilton, J. P., Hahn, K. S., Daily, G. C. & Gross, J. J. (2015). Nature Experience Reduces Rumination and Subgenual Prefrontal Cortex Activation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(28), 8567-8572.
- Capaldi, C. A., Dopko, R. L. & Zelenski, J. M. (2014). The Relationship Between Nature Connectedness and Happiness: A Meta-Analysis. *Frontiers in Psychology*, 0(5), 976.
- Chiesura, A. (2004). The Role of Urban Parks for the Sustainable City. *Landscape and Urban Planning*, 68(1), 129-138.
- Godbey, G., Caldwell, L. L., Floyd, M. & Payne, L. L. (1992). Contributions of leisure studies and recreation and park management research to the active living agenda. *American Journal of Preventive Medicine*, 19(2), 123-129.

- Hartig, T., Evans, G. W., Jamner, L. D., Davis, D. S. & Gärling, T. (1991a). Tracking restoration in natural and urban field settings. *Journal of Environmental Psychology*, 11(3), 201-230.
- Hartig, T., Mang, M., and Evans, G. W. (1991b). Restorative effects of natural environment experiences. *Environment and behavior*, 23(1), 3-26.
- Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge university press.
- Kaplan, R. (1995). The restorative benefits of nature: toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15(3), 169-182.
- Korpela, K., Borodulin, K., Neuvonen, M., Paronen, O., & Tyrväinen, L. (2014). Analyzing the Mediators Between Nature-Based Outdoor Recreation And Emotional Well-Being. *Journal of Environmental Psychology*, 0(37), 1-7.
- Lee, A. C., Jordan, H. C. & Horsley, J. (2015). Value of urban green spaces in promoting healthy living and wellbeing: Prospects for planning. *Risk Management and Healthcare Policy*, 0(8), 131-137.
- Maas, J., Verheij, R. A., Groenewegen, P. P., De Vries, S., & Spreeuwenberg, P. (2006). Green space, urbanity, and health: how strong is the relation? *Journal of epidemiology & community health*, 60(7), 587-592.
- Maas, J., Verheij, R. A., de Vries, S., Spreeuwenberg, P., Schellevis, F. G., and Groenewegen, P. P. (2009). Morbidity is related to a green living environment. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 63(12), 967-973.
- Pearson, P. J. (1998). Leisure satisfaction scale. In J. M. Maltby, C. A. Lewis, & A. P. Hill (Eds.), *Commissioned reviews of 250 psychological tests* (pp. 392-395). Lampeter, Wales: Edwin Mellen Press.
- Pretty, J., Peacock, J., Sellens, M., and Griffin, M. (2005). The mental and physical health outcomes of green exercise. *International Journal of Environmental Health Research*, 15(5), 319-337.
- Sonnentag, S., and Fritz, C. (2007). The recovery experience questionnaire: development and validation of a measure for assessing recuperation and unwinding from work. *Journal of Occupational Health Psychology*, 12(3), 204-221.
- TÜİK (2020). *Life Satisfaction Survey*. [https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi_2020.pdf]
- TÜİK (2022). *Population and Demography*. [https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109]
- Ulrich, R. S. (1984). View Through A Window May Influence Recovery From Surgery. *Science*, 224(4647), 420-421.
- Oğuz, Y.E., Üstün, S. & Yılmaz, V. (2022). Hizmet Kalitesi Algısının Memnuniyet, Bağlılık ve Tekrar Ziyaret Niyeti Üzerine Etkisi: Bursa Hüdavendigar Kent Park Örneği. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(4), 1549-1560.
- Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan S. (2014). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Çini Sanatında Kullanılan Lale Motifinin Çağdaş Sanat Alanında Yorumlanması*

Öğr.Gör. Emine Cantürk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4589-0532>

Selçuk Üniversitesi, Bozkır Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Konya – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 07.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Anadolu Selçuklular
Osmanlı Dönemi Sanatı
Çini
Lale
Sanat

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71520>

Öz

Seramik ana malzemesi kil olan bir sanat dalıdır. Çini sanatı da seramik sanatının bir kolu olarak üretimi yapılan bir sanattır. Malzemesi beyaz kil olan sır altı, sır üstü, lüster tekniğiyle süslemesi yapılan ve düşük pişirim sıcaklıklarında dahi çok güzel örnekler ortaya çıkaran bir sanat dalıdır. Anadolu'ya Anadolu Selçuklular ile giren ve Selçukluların devamı niteliğinde Osmanlı döneminde de üretimi yapılan bu sanat dalında belli başlı kullanılmış olan motifler dikkati çeker. Anadolu Selçuklular döneminde daha çok geometrik süslemelerin ön planda olduğu çinilerin mimari alanda daha çok kullanıldığı bir dönemdir. Anadolu Selçuklu döneminde geometrik motiflerin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülür. Bu motifler hem mimari alanda kendini gösterir hem de iç dekorasyon alanında göze çarpar. Anadolu Selçuklu dönemi dış cephe süslemelerinde de geometrik motiflerin yanında bazı bitkisel kompozisyonlarda görülmektedir. Fakat bitkisel kompozisyonların ve bitkisel süslemelerin en çok kullanıldığı ve dikkati çektiği dönemlerden bir tanesi Osmanlı dönemidir. Osmanlı döneminde daha çok bitkisel süslemelerin ön planda olduğu bir süsleme programı karşımıza çıkar. Hem sanatın en yoğun olduğu ve kullanıldığı çini üzerindeki süslemelerde hem de saray yapılarında duvarlarda ve hamamlarda mimari olarak kullanılmış olan süslemelerde çininin birçok çeşidini görürüz. Kullanılmış olan bitkisel motiflerin içerisinde karanfil, sümbül, lale ve gül gibi Osmanlı dönemine damgasını vurmuş pek çok motif yer almıştır. Bunların içerisinde en çok dikkati çeken ve en çok kullanılan motiflerden bir tanesi lale motifidir. Burada kullanılmış olan bitkisel motiflerin içerisinde kendi adıyla bir döneme ışık tutan lale çiçeğinin motifi Osmanlı döneminde en çok kullanılan motifler arasındadır. Bu motif üsluplaştırılmış ya da yarı üsluplaştırılmış şekilde çinilerin üzerinde kendini gösterir. Lale motifi kendi başına herhangi bir kompozisyonun içerisinde yer almasının yanında, başka bir kompozisyonda o kompozisyona ışık tutacak şekilde kullanıma uygun hale getirilebilir. Kendisinden farklı çiçeklerin arasına serpiştirilmiş şekilde ya da sadece kendisiyle oluşturulmuş kompozisyonların olduğu bir tasarımda yer alır. Lale motifi Osmanlı döneminden önce de kullanılmasına rağmen en parlak dönemini bu dönemde yaşamıştır. Fakat bu motifin kullanımı Osmanlı dönemiyle de sınırlı kalmamıştır. Geleneksel el sanatlarımızın yaşatılması ve üretimin sağlanması için pek çok motif günümüz içerisinde de kullanılmaktadır. Hem günümüzde kullanılan kumaş üretimlerinde, endüstriyel üretimlerde, yemek takımlarında, porselenlerde, seramiklerde ve bunlar gibi pek çok grupta lale motifini görürüz. Bunun yanında çağdaş sanatçıların üretimlerinde de ve süslemelerinde de yine lale motifini sıklıkla görürüz. Geleneksel el sanatlarımızın yaşatılmasını ve kullanımını benimseyen günümüz sanatçıları da bu motifi kendi eserlerinde kullanmışlardır. Bu araştırmanın amacı; Çini sanatının tanımını yaptıktan sonra lale motifinin çini sanatındaki kullanımını göstererek bunu günümüz sanatında kullanan sanatçılardan örnekler vererek çalışmayı tamamlamaktır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Cantürk, E. (2023). Çini Sanatında Kullanılan Lale Motifinin Çağdaş Sanat Alanında Yorumlanması. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 347-358.

*The Interpretation of the Tulip Motif Used in Tile Art in the Field of Contemporary Art**

Lect. Emine Cantürk

Selcuk University, Bozkir Vocational School, Department of Architecture and Urban Planning, Konya– TÜRKİYE

Article History

Submitted: 07.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Anatolian Seljuk
Art of Ottoman Period
Tiles
Tulip
Art

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71520>

Abstract

Ceramics is an art branch whose main material is clay. Tile art is also an art produced as a branch of ceramic art. It is a branch of art, the material of which is white clay, decorated with underglaze, over glaze, luster technique, and it produces very beautiful examples even at low firing temperatures. The motifs that were mainly used in this branch of art, which entered Anatolia with the Anatolian Seljuks and were produced in the Ottoman period as a continuation of the Seljuks, attract attention. During the Anatolian Seljuk period, mostly geometric ornaments were at the forefront, and tiles were used more in the architectural field. During the Anatolian Seljuk period, it is seen that geometric motifs were predominantly used. These motifs show themselves both in the field of architecture and in the field of interior decoration. It is seen in some herbal compositions as well as geometric motifs in the exterior decorations of the Anatolian Seljuk period. However, one of the periods in which herbal compositions and herbal ornaments were most used and attracted attention was the Ottoman period. In the Ottoman period, we come across an ornament program in which mostly herbal ornaments were at the forefront. We see many types of tiles both in the decorations on the tiles, where art is the most intense and used, and in the decorations used architecturally in the walls of the palace buildings and in the baths. Among the herbal motifs used, there were many motifs that left their mark on the Ottoman period, such as carnations, hyacinths, tulips and roses. One of the most striking and most used motifs among these is the tulip motif. Among the herbal motifs used here, the tulip flower motif, which sheds light on a period with its own name, is among the most used motifs in the Ottoman period. This motif appears on tiles in a stylized or semi-stylized form. Besides being included in any composition on its own, the tulip motif can be made suitable for use in another composition to shed light on that composition. It takes place in a design that is interspersed with flowers different from it, or that there are compositions created only with it. Although the tulip motif was used before the Ottoman period, it lived its brightest period in this period. However, the use of this motif was not limited to the Ottoman period. Many motifs are also used today in order to keep our traditional handicrafts alive and to ensure production. We see the tulip motif in fabric productions, industrial productions, dinnerware, porcelain, ceramics and many other groups like these. In addition, we often see the tulip motif in the productions and decorations of contemporary artists. Today's artists, who have adopted the survival and use of our traditional handicrafts, have also used this motif in their own works. The purpose of this research; After making the definition of tile art, it is to complete the study by showing the use of tulip motif in tile art and giving examples from artists who use it in today's art.

GİRİŞ

Seramik malzemesi kil olan bir sanat dalıdır. Basit şekilde tanımlama yapmak gerekirse; plastiklik özelliği olan kilin şekillendirilir. Belli derecelere sahip olan fırınlarda kilin özelliğine uygun şekilde gereken pişirim tekniği ile pişirilir. Kullanıma hazır hale gelir. Seramik, çanak çömleğin kullanılmaya başladığı dönemle birlikte insanoğlunun hayatına girmeye başlar. Çamuru şekillendirip onu güneşte kurutarak kullanan insanoğlu ateşi keşfettikten bir süre sonra kilden yaptıkları ve şekil verdikleri bu ürünleri ateşte pişirerek ona sertlik kazandırdıklarını fark ederler. Böylece seramik güneşte kurutulmuş bir kil olmaktan çıkarak, ateşte pişirilip sağlamlık ve sertlik kazandırılan bir eşyaya dönüşür. İhtiyaç dahilinde yapılmış olan bu kap kacaklar, sanat güdüsü olmadan yapılmasına rağmen, günümüzde tarihsel süreci yansıtan en güzel sanatsal ürünler kategorisinde yer alır. Yerleşik hayata geçmiş olan insanın, kendi ihtiyaçlarını gidermek için yapmış olduğu çanak, çömlek kaplar bir süre sonra yerini süsleme eşyalarını da kapsayan geniş bir alana bırakır. Seramik denildiği zaman tekdüze bir renk de üretilmiş olan kilden yapılmış eşyalar akla gelmemelidir. Seramik çok geniş alanı kapsayan porselen, endüstriyel üretimler, çini... vb. içinde himaye eden bir sanat dalıdır. Bu sanat dalının bir parçası olan çini sanatı, kökenleri Çin'e dayanan uzun vadede üretimi ve yaşayışı devam eden bir sanattır. Çini'nin anlamı "Çin'e Ait" demektir. Çini bir yüzü sırla kaplı olan ah bir sanat dalıdır. Tarihsel süreci içerisinde Çiniye sırça veya kaşı denildiği de bilinmektedir. Kendisine beyaz rengini veren, farklı hammaddeleri içerisinde barındıran kilden yapılmış olan çini eserlerin tarihi Uygurlara kadar dayanır.

Türk çini sanatının Uygurlara kadar uzanan çok eski bir tarihi vardır. Karahoça harabelerinde mavi-gri sırlı sırlı tuğlaların rozet ve zemin süslemelerinde kullanıldığı, 1902 ve 1903 kazı ve araştırmalarda anlaşılmıştır. Karahanlılar zamanında da mimari çini kullanımı, dönemden kalma mimari yapıların süslemelerinde görülmektedir. (Aslanapa, 1989. s.317)

Anadolu Selçuklular döneminde Selçuklu sanatının önemli mimari süsleme alanlarından birisi olan çini mimari cephelerde iç ve dış mekânlarda sıklıkla kullanılmıştır. Özellikle geometrik motifleri tercih edilerek turkuaz, siyah, mor gibi renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Saray yapılarının önem kazandığı bu dönemde iç cephe süslemelerinde yine firuze renkli çinileri görürüz. Özellikle Konya'nın Beyşehir ilçesinde bulunan Anadolu Selçuklular dönemine ait olan Alaattin Keykubat'ın yazlık sarayı olarak bilinen, Kubadabad Sarayı'nda yapılan kazılarda ele geçirilmiş olan Çinilerde bu süslemeler kendini gösterir. Kare, altıgen, haçvari şekilde yapılmış olan bu çiniler sır altı ve lüster dekor ile süslenip sarayın duvarlarını donatmıştır.

Osmanlı döneminde de Selçuklu dönemine benzer şekilde çini kullanımı hem mimaride hem de dekor süslemede tercih edilmiştir. Osmanlı dönemi çini sanatı 16. yüzyılın sonlarına kadar İznik çinileri diye bilinen ve İznik'te üretimi yapılmış olan çinileri ile meşhurdur. 16. yüzyıl sonlarından sonra Osmanlı döneminde çininin merkezi Kütahya'ya doğru kaymaya başladı. Halen Kütahya'da babadan oğula geçen bir meslek grubu olarak kendini devam ettiren çini sanatı, orada bulunan atölyeler vasıtasıyla yapıp ülkemize dağıtımını sağlamaktadır.

ÇİNİ SÜSLEME TEKNİKLERİ VE MOTİFLERİ

Çini içerisinde kuvars bulunan orijinalinde sarıya yakın beyaz renkli Bünyeye sahip bir malzemedir. Çini pek çok teknikle yapılabilmektedir. Üretimi elle şekillendirme yoluyla yapılabildiği gibi kalıplama yoluyla da yapılabilmektedir. Şekil verilen çamur ilk olarak bisküvi pişirme adı verilen fırınlama işleminden sonra, bisküvi pişirme yapılmış olan bünye üzerine sır altı, sır üstü, lüster gibi pek çok teknik ile süsleme yapıldıktan sonra ikinci bir katman olan çini sırrı adı verilen sır ile kaplanarak tekrar dokuzu santigrat dereceye varan bir sıcaklıkta pişirme yapılır ve son halini alır. Çini gibi seramik ürünler sır pişirimi yapıldıktan sonra hem görsellik açısından daha güzel olurlar hem de sağlamlık açısından daha iyi duruma gelirler. Bu süsleme teknikleri kısaca şu şekilde anlatılabilir.

Firitli Çamur, Osmanlı ve Selçuklular döneminde saraylarda kullanılan çinilerin çoğu, yüksek oranda kuvars içeren çamurdan yapılmış olan Firitli Çamur adı verilen bir bünyeden oluşmuşlardır. Osmanlı döneminde firit kurşunlu, Selçuklu döneminde ise alkali kullanılırdı. (Pala, 2018)

Firit adı verilen esasında sır dediğimiz camsı yüzeyin hammaddesidir. Bu madde çamur hammaddesinin içine karıştırılarak çini bünye oluşturulmuştur.

Sıraltı Süsleme, içeriğini silika, firit ve kilin oluşturduğu çini çamuru şekillendirilip ilk pişirimi yapıldıktan sonra kurumaya bırakılır. Hafif kurumaya yakınken aynı çamurun akışkan halinden yapılmış olan astar adı verilen sıvı yüzeyin üstüne kaplanır. Bundaki amaç yüzeyinin daha pürüzsüz hale gelmesidir. Pişirimi yapılan bünye üzerine sır altı dekor uygulanmadan önce üstünün düzeltilmesi gerekir ve fazlalıkları alınır. Pigment oranı yüksek olan değişik renkte sır altı boyalar yüzeydeki desen üstüne uygulanır ve daha sonra sırlanarak sır pişirimi yapılır. Sır altında bazı renkler farklı renklere dönüşürken bazıları aynı kalabilir. Selçuklu döneminde siyah tahrir adını verdiğimiz siyah boya ile desen oluşturulduktan sonra üstüne turkuaz renkteki sır ile sıralama yapılarak bu şekilde bir tasarım oluşturuluyordu. Sadece turkuaz sır değil şeffaf sır altında farklı renklerde sır altı boyaları da uygulanıyordu. Yine aynı şekilde Osmanlı döneminde de sır altında değişik renklerde bitkisel ve natüralist çiçeklerin yer aldığı kompozisyonlar çinilerde görülmektedir.

Lüster Tekniği, isimli tekniğe "Perdahlı Çiniler" ismi de verilmektedir. Bu çinilerde kullanılan altın yıldız olan lüster kullanılır. İlk bisküvi pişiriminden sonra ikinci sır pişirimini takiben son olarak lüster süsleme yapılarak pişirilir ve tamamlanır.

Renkli Sır tekniği, Seramikte kullanılan tekniklerden bir tanesidir. Kökenleri Asurlulara kadar dayanır. Erken dönem Osmanlı çinilerinin bu teknik ile yapıldığı bilinmektedir. Öncelikle bisküvi zemine siyah boya ile kontör çekilerek içleri renkli sırlar ile doldurulur ve fırınlanır. (URL.1)

Mozaik Çini, tekniği küçük parçalar halinde hazırlanmış olan çini parçaların bir araya getirilerek yüzeye uygulanması ile yapılır. Anadolu Selçuklu döneminde kullanılan bu teknik Erken Osmanlı Dönemi çini süslemesinde birkaç önemli yapıda kendisini göstermiştir.

Bu anlatılan teknikler ve bunlara benzer birçok tekniğin kullanılmış olduğu Anadolu Selçuklu dönemi için süsleme sanatları ve Osmanlı dönemi için süslemelerinde, dönemin üslubuna uygun ve karakteristik desenlerle yapılmış olan figürler kendini gösterir.

Selçuklu dönemi karakteristik renklerinden bir tanesi olan turkuaz renkli çinilerin ağırlıklı olduğu geometrik motiflerin sıklıkla kullanıldığı, bunların yanında bitkisel motiflerin de tercih edildiği bir çini dönemi geçirmiştir. Osmanlı döneminde ise daha çok bitkisel motiflerin tercih edildiği geometrik süslemelerin ikinci planda olduğu bir çini serüveni devam etmiştir.

İslamiyet'in kurallarına uygun şekilde yapılmış olan süsleme sanatlarında figürün yer almadığı daha çok bitkisel formları ön planda olduğu bir teknik kullanılmıştır. Çini sanatında özellikle bitkisel süslemelerde stilize edilmiş karakteristik bitkiler göze çarpar birçok bitki ya da çiçek benzerine uygun şekilde resmedilmiş olsa da bazıları yukarıdan görüntüsü, bazıları yandan görüntüsü, bazıları tamamıyla stilize edilmiş şekilde resmedilmiştir. Bunlar tamamı ile üsluplaştırılmış ve yarı üsluplaştırılmış çiçeklerdir. Üsluplaştırılmış olan motiflere Hatayi, Penç, Goncagül örnek verilirken yarı üsluplaştırılmış çiçeklere gül, karanfil, lale, sümbül, menekşe, küpe çiçeği, sarı papatya, Meryem ana kandili, çiğdem gibi çiçekler örnek verilebilir. Bu motiflerden belki de en çok bilinenlerden biri olan ve Osmanlı devletinin belli bir dönemine ışık tutmuş olan lale motifi tarihsel açıdan incelendiğinde kökenleri çok eski dönemlere kadar gidebilen bir motiftir. Bu motifi farklı şekillerde farklı renklerde çini süslemeler üzerinde görebiliriz.

ÇİNİ SÜSLEMELERİNDE KULLANILAN LALE MOTİFİ

Anadolu Selçuklu döneminde daha çok geometrik motiflerin kullanılmasına rağmen Beyşehir'de bulunan Kubadabad Sarayı'nda yapılan kazılarda ortaya çıkarılan eserlerde bazı çini parçalarının üzerinde lale motiflerinin olduğu görülmüştür. Osmanlı dönemi çinilerinde daha çok kendini gösteren bu motif ortaya çıktığı öngörülen Orta Asya'dan itibaren kullanılmış ve Anadolu Selçuklu dönemi saray yapısı olan Kubadabad Sarayı'na da dahil olmuştur.

Görsel.1.Kubadabad Sarayı kazısı çini buluntusu

Görsel.1. de verilmiş olan çini eser Anadolu Selçuklu dönemine ait Kubadabad Sarayı kazısı esnasında çıkarılmış olan bir çinidir. Bu çini üzerinde görülen çift başlı kartal figürü Anadolu Selçuklu döneminde önemli bir yere sahiptir. Bunun sebebi çift başlı kartalın sultanın sembolü olmasıdır. Kubadabad sarayı içinde bulunmuş olan bu eserlerden birçok şekilde resmedilmiş olan çift başlı kartalların bazılarının gövdelerinde sultanı simgelediği için Es-sultan yazısı vardır. Burada konuya dahil olan lale motifi resimde görülen çift başlı kartalın üst bölümünde kartalların başlarının arasında ortaya yerleştirilmiş şekilde resmedilir.

Osmanlı döneminde Anadolu Selçuklu döneminin devamı niteliğinde çini süslemelerine önemle yer verilmiştir. Hem mimari alanlarda iç cephe süslemesi olarak hem de sanatsal alanda kullanımı oldukça yaygındır. Osmanlı döneminde hem padişahların sanata çok önem vermesi sebebiyle hem de sanatkarların sanat yapımına devlet tarafından destek olunması sebebiyle el sanatları gelişimini sürdürmüştür.

Osmanlı devlet yapısı farklı kültürleri içinde barındıran bir toplum olması sebebi ile çok kültürlü bir devlettir. Özellikle İran kültürünün etkileri Osmanlı döneminde belirgin şekilde görülmektedir. Çeşitli inançları, kültür ve gelenekleri kendi içinde barındırır. Bu farklı çeşitlilikler insanların farklı şekilde etkilenmelerine sebep olabilmektedir. Bunun neticesinde inançların, kültürlerin, sanatın ve yaşam biçiminin yozlaşması ya da gelişmesi mümkün olabilmektedir. (Akengin, ve Kurtoğlu. 2022. S:3)

Dünya üzerinde sanat alanında önemli bir yere sahip olan İran sanatında mozaik çinilerin kullanıldığı görülmüştür. Horasan ve İran'da XI. Ve XII. yüzyılda Büyük Selçuklu dönemine ait olduğu bilinen birçok yapıda çini süslemeler bulunmuştur. Bu da çini süslemenin çok daha eski tarihlere gittiğini hatta İran döneminden de önceye kadar vardığını Orta Asya'ya kadar dayandığını bize gösterir. Kaynağı Orta Asya'ya dayanan çini sanatı Anadolu'ya Selçukluların aracılığı ile gelmiş ve yayılmıştır. Selçuklular döneminde özellikle mimari süslemelerde kendini gösteren çini sanatı iç

dekorasyonda da süsleme aracı olarak sıklıkla kullanılmıştır. Camilerin minarelerin de Çini mozaik işçiliğinin en güzel örnekleri görülür.

Osmanlı dönemine gelindiğinde ise çini sanatı varabileceği en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu dönemde Saray Nakışhanesinde yeni motiflerin oluşturulduğu ve buna benzer sayısız tasvirlerin üretildiği görülür. Bu desenler sadece Çini sanatında değil başka alanlarda da kullanılmaya devam etmiştir. Farklı süsleme alanlarında ve tekniklerinde aynı desenler kullanılmaya devam etmiştir. Böylelikle bütün süsleme sanatları içinde bir üslup bütünlüğü olmuştur. (Doğanay, 1999: 324, Aktaran; Karaca,N.2020)

Osmanlı dönemi süslemelerinde kullanılan bitkisel motiflerin ortak bir kaynaktan toplanması oluşan üslup bütünlüğü edendir. Osmanlı döneminde İznik 15 ve 16 yüzyılda çininin merkezi durumuna gelmiştir ilerleyen dönemlerde Kütahya'da önemli bir çini üretim merkezi haline dönüşmüştür. Osmanlı dönemi çinilerinde kullanılmış olan gül, sümbül, karanfil gibi bitkisel motiflerin yanında sıklıkla karşımıza çıkan ve belki de en çok kullanılan motiflerden bir tanesi olan lale motifi dikkati çeker bu motifin ana kaynağı ve kökenleri Orta Asya tarihine kadar gitmektedir.

Kuru'ya Göre; Lalenin ilk yetiştirildiği yer Orta Asya'dır. Bu durumda Orta Asya da sanat yapan kişilerin bu çiçeğin motifini kullanmış olması da muhtemel olabilmektedir. Stilize şekilde yapılmış hayvan figürlerinin çoğunlukta olduğu Orta Asya sanatında görülen bitkisel süslemelerde lale motifine benzeyen motiflerin olduğu da görülmüştür. 16.yüzyıla kadar lale motiflerinden hiçbir şekilde bahsedilmemesi sebebi de bu motifin palmet motifine benzemiş olması muhtemeldir. (Kuru, 1997, s.37)

Osmanlı sanatında bir döneme de adını vermiş olan lale sadece bahçelerde kullanılmakla kalmamış sanat alanında da hem taştta hem çinide hem de dokumadan kullanılarak hayatın her alanına uyum sağlamıştır. Kullanılan birçok bitkisel motiflerin içerisinde lale motifi en öne çıkan motiflerden bir tanesidir. Osmanlı döneminde lale motifinin bu kadar önemli olmasının ve bu kadar çok kullanılmasının İslami anlamı açısından da büyük bir önemi olduğu söylenilebilir.

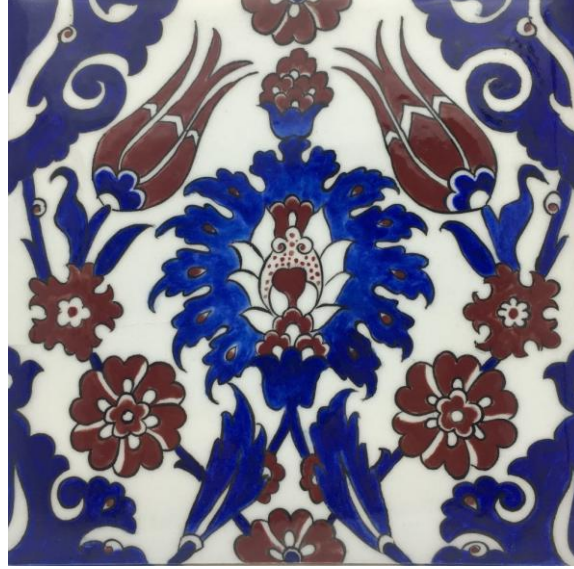
Lale motifi 16. Yüzyıl ortasından itibaren Osmanlı çinilerinde kullanılmaya başlamıştır. Lale, ilkbahar çiçeklerinin süslediği panoların olmazsa olmaz motiflerinden bir tanesidir. Laleler çeşitli açılardan çizilerek farklı renklerde boyanmışlardır. Maviden kırmızıya kadar çeşitli renklerde karşımıza çıkar. Kendisi gibi geleneksel sayılan pek çok motif ile beraber kompozisyon ögesi olarak sıklıkla tercih edilmiştir. (Ünal, 2021, s:336)

Görsel.2. Çini Köşebent, 16.yüzyıl 2.yarısı İznik. (g.öney)

Arap harflerinin karşılığı olan sayı hesabına göre yani diğer adıyla ebced hesabına göre Allah kelimesi ile lale kelimesinin aynı sayıya karşılık gelmesi bu motifin önemli özelliklerinden birisi olarak

kabul edilir. Ayrıca lale lale arap harfleriyle yazıldığı zaman tersten okunduğunda hilal olur ki hilal de Osmanlı İmparatorluğu'nun simgesidir. (URL.2)

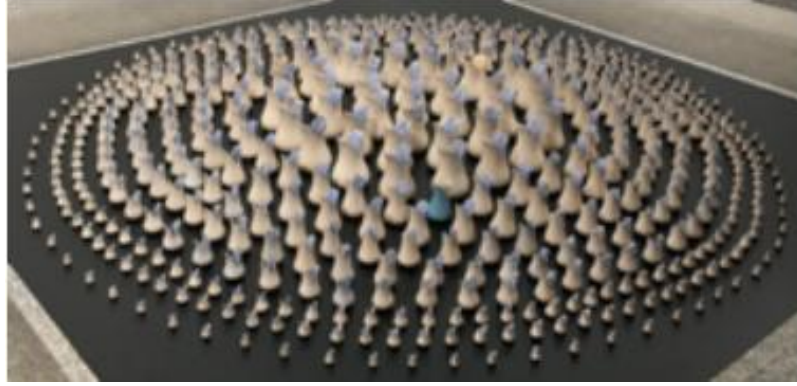
Görsel.3. Lale Motifi

Kendilerince bu kadar önemli saydıkları bir motifi hatta bir döneme ismini veren bu motifi çinilerin üzerinde defalarca sıklıkla uygulamışlardır. Türk dünyasında kendi kültürlerinin içerisinde barındırdıkları bazı desen ve figürleri günümüz çağdaş sanat alanında da uygulamışlar ve bunlardan yola çıkarak kendileri yeni bir tasarım oluşturabilmişlerdir. Çağdaş sanat alanında özgünlük ön planda olduğu kadar geçmişe bağlılık ve geleneksel sanatlardan korkmayarak onlardan feyz alarak üretim yapmak ön plandadır. Sanat alanında geleneksel el sanatlarına bağlı kalmak ve el sanatlarımızın temelini oluşturan süsleme programlarını çağdaş sanat üretimlerinde kullanmak günümüzde pek çok sanatçı tarafından benimsenmiş olan bir olgudur.

LALE MOTİFİNİ ESERLERİNDE KULLANIMINA ÖRNEKLER

Geleneksel sanatları kendi sanatlarının içerisinde kullanan ve bu sentezi benimseyen pek çok sanatçı mevcuttur. Bunlardan bir tanesi de Zehra Çobanlı'dır. Zehra Çobanlı günümüz çağdaş sanatının içerisinde geleneksel motifleri kullanarak yeni bir tarz oluşturmaktadır. Gelenekselden kopmayı yeni düşüncelerle eskiyi harmanlayarak eserlerini oluşturabilen oluşturan bir sanatçıdır.

Ortaya koyduğu eser ve onun konusu Sanatçı için çok önemlidir. Zehra Çobanlı, yaptığı çoklu düzenlemelerle ilişkili olarak yerleştirme dilini ve çerçevesini oluşturan kavramın, Anadolu kültüründe var olan deyişlerin, deyimlerin ya da özlü sözlerin ve manevi yaşama ait göndermelerin oluşturduğunu belirtmektedir. Tekrar eden öğelerin esere anlam katacağını ve konuyu zenginleştireceğini düşünen sanatçı bu fikrine uygun olarak "Lale Zamanı" isimli eserini oluşturmuştur. Eserde aynı formu farklı şekilde tekrarlanması ile esere farklı bir anlatım dili yüklenmiştir. (Kenan, 2020, s:125)

Görsel.4.Lale Zamanı, Zehra Çobanlı

Görsel.5. Lale Zamanı isimli çalışmadan detay, Zehra Çobanlı

Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi Kemal Uludağ'ın yapmış olduğu Lale Form gelenekselden çağdaşa süregelen sanat serüvenine bir örnek olarak verilebilir.

Görsel.6. Lale Form, Kemal Uludağ

Sıdıka Sibel Sevim de gelenekseli çağdaş ile buluşturan bir başka sanatçıdır. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Döküm çamuru ve akıtma dekoruyla oluşturduğu birim tekrarlı formlarında lale motiflerine yer vermiştir. Laleyi çok renkli olarak kullanmayı tercih etmiş ve geleneksel lale motifine sadık kalmıştır. (Çekinmez, 2016, s:95)

Görsel. 7-8. S.Sibel Sevim Laleler

355

Şahsım da aynı şekilde lale motiflerini çini uygulamalar üzerinde defalarca kullanmış bulunmaktayım.

Görsel.9. Parlak Laleler, ÖZGÜN

Görsel.10. Gri içinde Laleler, ÖZGÜN

SONUÇ

Anadolu'ya Selçuklular aracılığıyla girmiş olan çini sanatı, zamanla kendisini geliştirip farklı kültürlerde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Selçuklular döneminde mimari alanda özellikler turkuaz renkli çiniler grubuna dahil olan bu sanat alanı, Osmanlı dönemine geçildiğinde hem mimari alanda hem de evani dediğimiz alanda kendisini göstermiştir. Lale motifi kökenleri Orta Asya'ya kadar dayandığı kabul edilen bir motiftir. Anadolu Selçuklular döneminde Selçukluların saray yapıları adını verdiğimiz yapılarda ele geçirilen buluntulardan çiniler üzerindeki süslemelerde lale motifleri görülmüştür. Ama lale motifinin en belirgin dönemi Osmanlılar döneminde kendisini gösterir öyle ki Osmanlılarda bir döneme adını vermiş olan bu motif farklı renklerde farklı açılarda resmedilmiş şekilde karşımıza çıkar. Günümüzde geleneksel el sanatlarından beslenerek çağdaş sanatta üretim yapan pek çok sanatçı seramik alanında lale motifini kullanmıştır. Buradaki amaç hem geleneksel sanatların kökenlerini araştırıp onları günümüz sanatında devamını sağlamak hem de bu güzel motifin kullanımıyla eserlerine zenginlik katmaktır. Böylelikle sanatçılar geleneksel sanatlarımızın devamı niteliğinde eserler üreterek kültürler arası iletişimin aracı noktalarından biri haline gelmektedir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices</i>	

<i>Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Aslanapa, O. (1993). Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çekinmez, S. (2016). Türk Çini ve Seramik Sanatında Lale. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Karaca, N. (2020). *Bazı Çini Desenlerine Atfedilen Simgesel Yorumlar*. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(21), 9-16.
- Kuru, A. (1997). Orta Asya Türk Sanatında Palmet ve Lale Motiflerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir Deneme. *Bellekten*, 61(230), 37-42.
- Kurtoğlu, S. & Akengin, G. (2022). 15-16.Yüzyılda Osmanlı Döneminin Minyatür Sanatının İncelenmesi ve Disiplinlerarası Yaklaşımlarla Güncel Sanat Pratiklerinde Yorumlanmaları. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi* 0(11), 601-619.
- Kenan, L. (tarihsiz). Çokluk İçinde Birlik: Zehra Çobanlı'nın" Laleleri". *Sanat Dergisi*, 0(35), 123-129.
- Özkul, K. (2020). Anadolu Selçuklu Dönemi Mimari Yapılarında Turkuaz. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(13), 291-318.
- Pala, İ. Ç. (2018). Türk Çini Sanatında Kullanılan Teknikler. *21. Yüzyılda Türk Sanatı Meseleler ve Çözüm Önerileri Milletlerarası Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 347-368).
- Ü, Serap. (2021). *Türkistan'dan Günümüze Pişmiş Toprak Kültüründe Lale*. Türk Dünyası Araştırmaları URL.1. <https://sanatsozlugum.blogspot.com/2013/10/renkli-sir-teknigi.html> adresinden 13.03.2023 tarihinde erişildi.
- URL.2. (PDF) *Anadolu'da Lale Kültürü*. Available from: https://www.researchgate.net/publication/292159511_Anadolu'da_Lale_Kulturu adresinden 30.03.2023 tarihinde erişildi.
- GÖRSELLER**
- Görsel.1. Rüşan, A. R. I. K. (2000). Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri. *İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları*.
- Görsel.2. Öney, G., & Zehra, Ç. (2007). Anadolu'da Türk devri çini ve seramik sanatı
- Görsel.3. <https://www.istanbulumsanat.com/osmanli-cini-sanati-ve-ilk-cini-kullanilan-eserler-2/>
- Erişim Tarihi: 03.04.2023
- Görsel.4-5. KENAN, L. Çokluk İçinde Birlik: Zehra Çobanlı'nın" Laleleri". *Sanat Dergisi*, (35), 123-129.

Görsel.6-7-8. Çekinmez, S. (2016). Türk Çini Ve Seramik Sanatında Lale. (Master Dissertation). Türkiye: Anadolu Üniversitesi.

Görsel. 9-10. (2015). Bireysel Çalışma

Bir Açlık, Bir Yokluk, Bir Aşk Trajedisi: Bunalım Yılları Olarak Adlandırılan Dönemde İstanbul'da Yaşanan İntiharların Basına Yansıyan Örnekleri*

Prof.Dr. Ayfer Özçelik

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0714-9268>

Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli – TÜRKİYE

Uzm. Serap Cerezci

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1191-2342>

Doktora Öğrencisi / Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Denizli – TÜRKİYE

Makale Geçmişi	Öz
Geliş: 09.08.2023 Kabul: 12.09.2023 On-line Yayın: 30.09.2023	20. yüzyılın ilk yarısında Türk toplumu birbiri ardınca gelen sosyal, siyasi, askeri, ekonomik büyük değişimler ve sorunlarla karşılaşmıştır. Olayların sadece Meşrutiyet yönetimi, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin çöküşü, Millî Mücadele, Cumhuriyetin kuruluşu, Devrimler, Dünya Ekonomik Krizi gibi başlıklar olarak verilmesi bile kimilerine ürkütücü gelebilecektir. Bir insanın hayat süresi içinde gerçekleşen bütün bu olaylar toplumda travmalara yol açmıştır. Travmanın çok çeşitli yansımalarından birisi de artış hızında süreklilik gösteren intiharlar olmuştur. Süreklilik bir süre sonra konunun salgın olarak nitelendirilmeye başlanmasına sebep olmuş, toplumda kaygı yaratmış, yöneticileri önlem almaya zorlamıştır.
Anahtar Kelimeler	Cumhuriyetin başlangıç yıllarında toplumsal bir yara haline gelen intiharlar konusu, akademik çalışmalarda, uzun yıllar yeterli ilgiyi görmemiştir. Son yıllarda Zafer Toprak, Rüya Kılıç, Nazan Maksudyan gibi akademisyenlerin yazdığı kitap ve makaleler ise hem dikkatleri konuya çekmesi hem de yeni çalışmaları tetikleme açısından değerlidir. Bu çalışmanın diğerlerinden farkı, İstanbul'daki intihar vakalarının dönemin gazete ve dergilerine yansıyan şekli ile merkeze alınarak değerlendirme yapılmasıdır. Özellikle 1930-1933 yılları arasında yaşanan genç, yaşlı, kadın ve erkek intiharlarının basına yansıyan nedenleri, sayısal olarak analiz edilerek incelenmiştir. Bu tarih aralığının seçimi dünya ekonomik krizinin Türkiye'ye etkisi ile ilgilidir. Belirlediğimiz dönemde aylık ortalamalar açısından 1931 yılının en fazla intihar oranı ile diğer yıllardan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Aynı zamanda iş gücü açısından en önemli dönem olan 15-44 yaş aralığı da diğer yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. Bu durum hem insani bir dram, hem de zaten uzun süren savaşlarda önemli nüfus kaybı yaşayan bir ulusun, ekonomik buhranla beraber arzu ettiği sığramayı gerçekleştirecek insan kaynaklarında da kayıplar anlamına gelmektedir.
Yoksulluk Travma Bunalım Basın İntihar	

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71580>

Atıf Bilgisi / Reference Information

Özçelik, A. & Cerezci, S. (2023). Bir Açlık, Bir Yokluk, Bir Aşk Trajedisi: Bunalım Yılları Olarak Adlandırılan Dönemde İstanbul'da Yaşanan İntiharların Basına Yansıyan Örnekleri. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 359-382.

***Tragedy of A Hunger, A Poverty, A Love:
Examples of Suicides Reflected in the Press in Istanbul During the Years of the
Depression****

Prof.Dr. Ayfer Özçelik

Pamukkale University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Denizli – TÜRKİYE

Uzm. Serap Cerezci

PhD Student / Pamukkale University, Institute of Social Sciences, Department of History, Denizli – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 09.08.2023

Accepted: 12.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Poverty

Trauma

Depression

Press

Suicide

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71580>

Abstract

In the first half of the 20th century, Turkish society faced significant social, political, military, and economic changes and problems one after another. It may seem frightening to some that the events are even only given titles, such as the Constitutional administration, Tripoli War, Balkan Wars, World War I, The collapse of the Ottoman Empire, Turkish War of Independence, the founding of the Republic, Revolutions, and the World Economic Crisis. All these events that took place in one person's lifetime have caused traumas in society. One of the various reflections of these traumas has been the suicides, which show a continuous increase in the rate. This continuity caused the issue to be considered an epidemic after a while, created anxiety in society, and forced the administrators to take precautions.

The subject of suicides, which became a social wound in the early years of the Republic, has not been studied as deserved in academic studies for many years. The books and articles written by academics such as Zafer Toprak, Rüya Kılıç, and Nazan Maksudyan in recent years are valuable in terms of both drawing attention to the subject and triggering new studies. This study differs from others with evaluation by centering on the suicide cases in Istanbul as reflected in the newspapers and magazines of the period. In particular, the causes of young, old, male, and female suicides between 1930 and 1933, which were reflected in the press, were analyzed statistically. The date range selection is connected to the impact of the world economic crisis on Turkey. In the determined period, 1931 shows a significant difference from other years with the highest suicide rate in terms of monthly averages. Also, the 15-44 age range, a critical workforce period, differs from other age groups. This situation means losses in human resources that will make the desired leap forward within a nation that already suffered both a humanitarian drama and significant population loss during long-lasting wars, along with the economic depression.

GİRİŞ

İnsanların temel iç güdüsü yaşamaktır. Hangi koşulda olursa olsun hayatta kalmak üzerine kurgulu insanoğlunu bu arzudan vazgeçirecek derecede güçlü olan olgu nedir? İntiharın sözlük anlamına baktığımızda “Bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi”¹ tanımıyla karşılaşırız. Tanımdan da anlaşılacağı üzere intiharın sebepleri, bireysel ya da toplumsal sebeplere dayanmaktadır. İntihar kişinin en temel hakkı olan yaşama hakkından bilerek ve isteyerek, kendi rızası ile feragat etmesi, ölümü seçmesi anlamına gelmektedir. Nitekim Sosyolog Emil Durkheim; “nasıl bir sonuç vereceği bilinen, kurbanın kendisi tarafından gerçekleştirilen, olumlu ya da olumsuz bir edimin dolaysız ya da dolaylı sonucu olan her ölüm edimine” “intihar” adını vermektedir. Durkheim, “intihar girişimini” de “böyle tanımlanan, fakat ölüm sonucu vermeyen edim” olarak tanımlamıştır (Durkheim, 2003: 5). Psikolog Alfred Adler ise intiharı, “öç alma duygusuyla kişilerin yakınlığını ya da akrabalarını etkilemek ve bu yolla kaybedilenleri geri kazanmak amacıyla yönelik” bir hareket olarak nitelmiştir. Bu nedenle Adler’e göre intihar kişinin çevresi ile kurmaya çalıştığı bir tür iletişim aracıdır (Adler, 1997: 267).

Osmanlı Devleti’nde dini, toplumsal, hukuki sebeplerle ölüm nedenleri zaman zaman doğru bildirilmediği için, resmi intihar verileri gerçek rakamların altında kalsa da, istatistiklerden anlaşıldığı üzere buhran dönemi olarak nitelendirebileceğimiz Osmanlı Devleti’nin son on yılında intihar vakalarında devamlı bir artış bulunmaktadır (Kılıç, 2013: 105-106). Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da özellikle başta İstanbul olmak üzere bazı büyük şehirlerde (İzmir) intihar sayılarının artarak devamı, zaten beşerî sermayesinin büyük bölümünü savaşlarda kaybetmiş olan Türkiye’de kaygı yaratmıştır. Gazeteler bir süre sonra durumu “İntihar Salgını” olarak sunmaya başlamıştır. Salgın çeşitli çevrelerin ve hükümetin dikkatini çekmiştir. Devlet çare olarak öncelikle insanları intihardan caydırmayı, bir anlamda zihinleri “ıslah” etmeyi düşünmüş ve Dârülfünûn profesörlerinden intiharları önleme amaçlı halka açık konferanslar vererek kamuoyunu aydınlatmaları istemiştir (Maksudyan, 2009: 64).

Nitekim doktorlar, psikologlar ve sosyologlar insanların neden hayatlarına son verdiğini anlamaya yönelik çalışmalar yapmışlardır. İlk çalışmalardan biri genç kız ve kadın intiharlarını inceleyen (jinekolog) Doktor Cemal Zeki Bey tarafından yapılmış, 1927’de yayınlanan *Genç Kız ve Kadınlarda İntihar- Sebep, Korunma Çareleri- İctimai, Tıbbi* adlı eserinde, konu toplumsal sorun temasıyla ele alınmıştır. İnsanların acizlik, zaaf ve ruhi dengesizliğini intiharın temel sebebi olarak gören Cemal Zeki, Cumhuriyet rejiminin hedefi olan *milli aile içerisinde, modern birey* olarak ortaya çıkması beklenen kadının davranışlarına da çeki düzen verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Toprak, 2001: 27-28).

Darülfünun ve Galatasaray Lisesi hocalarından Fransız asıllı Max Bonnofous ise Birinci Dünya Savaşı’ndan başlayarak erken cumhuriyet döneminde İstanbul’da görülen intiharlarla ilgili istatistiki verileri toplayıp, bunları toplum bilim açısından detaylı bir şekilde analiz ederek yayınlayan ilk kişilerden olmuştur. Gazetelerinin artan vakalar sebebiyle telaşlı haberler yaptığını belirten Bonnofous, basın intihar olaylarını; hayat güçlüklerinin artmasına, sefalet ve cinnete bağladığını, hatta bir yazarın Müskirat İdaresi’nin satışa sunduğu kötü ispirotoları neden gösterecek kadar ileriye gittiğini ifade etmiştir. Hâlbuki Bonnofous, insanların kimliklerini muhafaza edere8k ırk ve din olarak birbirinden ayrılmış mahallelerinde oturdukları İstanbul’da, sekiz senedir meydana gelen hızlı değişimlerin intihar hadiselerine de tesir ettiği görüşündedir. 1914 öncesi verilere ulaşamayan Bonnofous, 1914-1924 yılları arasında yaşanan intihar olaylarını, bu süreç içerisinde İstanbul ve Türkiye’nin geçirmiş olduğu bütün büyük olaylar, Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi, Mondros Ateşkes Antlaşması, İstanbul’unun müttefikler tarafından işgali, İstiklal Harbi, Cumhuriyetin ilanı, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından yeniden kurulan devlet ve toplum yapısıyla birlikte analiz etmiştir. Gazetelerde muntazam

¹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.08.2023).

olmasa da yalnızca ölümle sonuçlanan intiharların yayınlanması sebebiyle, İstanbul'un otuz bir polis komiserliğinden aldığı intiharların kesin sonuçlarıyla ilgili verilerle, intiharların sene, ay, gün ve saati, müntehirlerin isim, cins, yaş, ırk, bekâr, evli, çocuk, boşanmış, ayrılmış, dul, toplumsal mevki, ikametgâhı, ölüm şekli, muhtemel sebepleri ve gözlemlenen diğer konuları içeren otuz bir liste oluşturmuştur (Bonnafokus, 1927: 19-20). Listelerde 1914-1926 yılları arasındaki kadın intihar sayıları da verilmiştir. Örneğin 1923 senesinde de dokuz Müslüman, on bir Rum, dokuz Ermeni kadının intihar ettiği belirlenmiştir. En fazla intiharın seksen dört vaka ile 1924 senesinde yaşandığı, yalnızca Kadıköy'de on kadının hayatına son verdiği ortaya konulmuştur. Erkek intiharlarında da durum farklı değildir. Yine 1924 senesinde doksan yedi erkek intihar vakası gerçekleşmiş, bunların on dördü liman bölgesinde, on tanesi de Beyoğlu'nda yaşanmıştır. 1926'da ise Müslüman kadınlarda altmış dört intihar vakası kaydedilmiş, bunlardan sekizinin Üsküdar'da gerçekleştiği belirlenmiştir. Bonnafokus, intiharların asıl nedenini Türkiye'deki hızlı değişime ayak uyduramayanların yaşadığı travmalara bağlamıştır (Bonnafokus, 1927: 22-32). Bonnafokus her ne kadar intiharların nedenini hızlı değişime ayak uyduramamağa bağlasa da bu oldukça iddialı bir çıkarımdır.

The New York Times Bonnafokus'un çalışmalarını; Cumhuriyet'in ilanından sonra yaşanan değişimin insanları sarsıcı boyutta etkilediği yorumuyla haberleştirmiştir. Gazete hükümetin uygulamış olduğu sosyo-ekonomik politikalar nedeniyle sınırların gerildiğini, halkın değişimi istemediğini, 1916-1926 yılları aralığında ve yalnızca İstanbul'da bile ölüm oranlarının çok yüksek olduğunu, 52 kadın vakası dışında, diğerlerinin erkek intiharları olduğunu yazmıştır. Sosyo-ekonomik sıkıntıların intiharların nedenlerinden biri olduğu ifade edilen yazıda intiharın Türklerin genel karakteristik özelliklerinden biri haline geldiği yorumu yapılmıştır (The New York Times, 1928: 8 E- 62)

Psikolog Nezahat Arkun, Bonnafokus'un nüfus yoğunluğunu hesaba katmadan analizler yaptığı eleştirisinde bulunmakla beraber; devrimlerin İstanbul halkı üzerinde psikolojik etkiler oluşturduğu gerçeğini gözler önüne serdiğini ifade etmektedir. Arkun İstanbul'da yaşanan intiharlara ilişkin kendi incelemesinin de polis kayıtları dayandığını belirterek karşılaşılan zorlukları sıralamıştır. İntihar eden kişilerin medeni durumunun netliği, alkol, uyuşturucu kullanımı ya da süregelen hastalığının olup olmadığı konularının tam olarak tutanaklarda belirtilmediğini, müntehirin yazılı ve sözlü beyanı varsa tespitini kolaylaştırdığını, ne var ki bazı kişilerin intiharlarına soğuk algınlığını zatürreye çevirmeye çalışmak gibi doğal ölüm süsü verdiklerini belirtmiştir. İntiharın suç sayılmaması nedeniyle, kimi durumlarda intihar edenin yakınları tarafından vakaların polise haber verilmediğini ifade eden Arkun, defin izni öncesi cesedin hükümet doktoru tarafından incelenmesinin, şüpheli ölümleri belirlemede etkili olduğunu vurgulamıştır (Arkun, 1963: 6-11).

Arkun incelemesinde, intiharları *gerçek intihar ve intihara teşebbüs* olarak ikiye ayırmış, genç kızların ve kadınların, erkelere oranla daha fazla intihara teşebbüs ettiklerini, buna karşılık erkelerin intihar eylemlerinin ölümle sonuçlanma oranının daha yüksek olduğunu, ayrıca evli kadınların da yalnız yaşayan kadınlardan daha fazla intihar teşebbüsünde bulunduğunu ifade etmiştir. *Buluğ Çağı* (12- 18 yaş aralığı) *İntiharı* olarak betimlediği genç intiharlarında ise, 15 yaşındaki kız çocuklarının ölümle sonuçlanan vakalarının, aynı çağdaki erkek intiharlarından fazla olduğu belirtmiştir (Arkun, 1963:12- 51).

Asabiye Doktoru Fahreddin Kerim (Gökay)'ın hazırladığı ve yine ilk verileri Birinci Dünya Savaşı yıllarına dayanan intiharlara ilişkin istatistiki bilgiler, 1932 yılında Hilal-i Ahmer Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Buna göre 27 kişinin intihar ettiği belirtilmiş 1916 yılından sonra, intihar sayılarında her yıl muntazaman artış yaşanmıştır. İnsanların daha çok fakirlik, hastalık ve aşk nedeniyle intihar ettiklerini, ekonomik buhran döneminde ise en çok gençlerin intihara kalkıştıklarını ifade eden Gökay'ın diğer bir saptaması ise intihar olaylarının en az Museviler, en fazla da Müslümanlar arasında gerçekleştiğidir (Hilal-i Ahmer, 1932: 1-6). Ancak Gayrimüslim cemaatlerdeki intihar vakalarının

düşüklüğü Arkun'un da dikkat çektiği gibi nüfus oranları ile ilgili olmalıdır. Nitekim 1927 nüfus sayımına göre İstanbul'da Museviler dahil, 247.318 gayrimüslim olup, bunlar toplam nüfusun %31,14'ni oluşturuyordu (Köse, 2010; 164).

İnkılâplar sonrası düzlüğe çıkmaya çalışan genç Cumhuriyetin belini, 1929'da yılında Amerika'da başlayan ve tüm dünyayı etkileyen Dünya Ekonomik Krizi bükümüştür. Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak; Dünya Ekonomik Buhranı karşısında Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinin krizin başlangıcındaki algısını dönemin iktisat Bakanı Mustafa Şeref Bey'in *"dünya büyük bir bunalım içindedir bu bunalımın kaynağı ülkemiz değildir bizim zorluğumuz dünyadaki bu genel olayın ülkemizdeki yansımasıdır"* (Çolak, 2009: 56) ifadeleriyle yansıtmıştır. Oysaki krizin etkileri yansımanın da ötesine geçmiş, Türk lirasının İngiliz sterlini karşısında değer kaybetmiş bu durum beraberinde enflasyonu getirmiş, ve alım gücü düşmüştür. O yıllarda Türk lirası, serbest kur rejimi ile sterline bağlı olup, İngiliz sterlini, 1931 yılının Eylül ayında 1002.50 kuruş seviyesine çıkmıştır. Bunalımın başlamasından ancak iki yıl sonra 818.50 kuruş bandına gerilemiştir (Tekeli, İlkin, 2009: 80). Gazete sütunlarında iflas eden tüccarların, işsiz kalan insanların geçim derdine düşerek intiharı seçtikleri haberleri verilmiştir. İntihar edenler arasında emeklilerin yanı sıra, işsiz gençler de bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti gibi gelişmekte olan ve aynı zamanda hammadde ihracatı yapan ülkelerde büyüme oranı düşmüş, işsizlik oranları yükselmiştir (Çolak, 2009: 64). Yalnızca 1929- 1930 yılları içerisinde gerçekleşen iflas sayıları incelendiğinde bunalımın hem işverenler hem de iş yerlerinde çalışanlar açısından vahameti anlaşılabilir. 1929 yılında İstanbul'da 52 iflas ile 789 tasfiye, işten çekilme yaşanırken bu sayı, 1930 yılında 49 iflas ile 523 tasfiye ve ticareti bırakma olarak gerçekleşmiştir (Kuruç, 1988: 181).

Emile Durkheim de yapmış olduğu araştırmalarda ekonomik krizlerin intihara eğilimli kişi üzerinde ağırlaştırıcı etkisi olduğu sonucuna varmış ve Viyana'da 1873'te yaşanan ekonomik krizi örnek göstermiştir. Krizin tepe noktasına ulaştığı 1874 yılında intihar oranlarında artış kaydedildiği, 1872'de 141 olan intihar sayısının, 1873'te 153'e, 1874'te 216'ya çıktığı açıklamıştır. Diğer taraftan ekonomik refah dönemlerinde de intiharın artabildiğini gözlemleyen Durkheim'e göre sorun, krizle birlikte ani bir karışıklığın ortaya çıkmasıdır. Toplumda yapılan önemli düzenleme ya da değişiklikler, insanların daha fazla intihar eğilimine girmelerine neden olmaktadır (Durkheim, 2003: 241-248). 1929. Temel ihtiyaç maddelerinin başında gıda maddeleri yer almasına karşılık, krizden en çok etkilenen sınıfların başında malları elinde kalan çiftçiler yer almıştır. Jacques Nere bu durumu paradoks olarak nitelendirerek, çiftçinin arzı azaltarak malların fiyatlarını yükseltmeye çalışarak geçinme yolu denediğini belirtmiştir (Nere, 1980: 64). Bunalım döneminde hayata tutunmaya çalışan umutsuz insanların yaşadığı geçim trajedisini özetleyen Server Tanilli dilencilik, fuhuş, karaborsa gibi illegal faaliyetlerde artış yaşandığını, umutsuzluğa daha fazla direnemeyenlerin ise çareyi canlarına kıymakta bulduklarını ifade etmiştir (Tanilli, 2007: 100).

Öte yandan Sosyolog Gustave Le Bon toplumdaki bireylerin, gözlemledikleri ya da okudukları davranışlardan etkilendikleri ve onları taklit ettikleri düşüncesindedir. Le Bon'a göre, *"bir kitleyi kısa sürede harekete geçirmenin en hızlı şekli fikir aşılardan geçer. Bunun için de en etkili yöntem örneklemedir. Ancak bunun için kitlenin bazı koşullar vasıtasıyla önceden hazırlanmış olması gerekir. Bazı fikir ve inançların kitlenin ruhuna nüfuz etmesi istendiğinde izlenecek başlıca üç yöntem bulunur. Bunlar beyan, tekrar ve sirayettir. Bir beyan yeteri kadar tekrar edildiğinde ve iş birliği söz konusu olduğunda kitlelerin düşünce, duygu, heyecan ve inançlarında mikroplarınki kadar kuvvetli bir bulaşma gücü vardır. Kitlenin parçası olan bir insanın bütün duyguları çok hızlı şekilde yayılma eğilimi gösterir. Sirayet için fertlerin eş zamanlı olarak bir noktada toplanmaları şart değildir. Toplumsal olgular üzerinde büyük etkisi olduğu ifade edilen taklit aslında sirayet mekanizmasının bir sonucudur. Taklit elbette son derece basit tutulması şartıyla insan için bir ihtiyaçtır. Bu sirayet o kadar güçlüdür ki bireylere yalnızca fikirleri değil aynı zamanda bazı hisleri de kabul ettirir"* (Le Bon, 2020:101-105).

Cumhuriyetin ilk yıllarında toplumu kaygılandıran intihar haberlerinin nedenleri olarak basında çoğunlukla gönül işleri, psikolojik rahatsızlıklar, aile içerisinde görülen şiddetli geçimsizlikler gösterilmiştir. Ancak ekonomik krizin etkileri ile geçim sıkıntısı çekenlerin ve işini kaybedenlerin içine düştüğü buhranların ve bozulan aile yapısının bu nedenleri tetiklediği söylenebilir. Buhranla birlikte artan intihar vakaları ve basına yansımaları bunun delilleri olarak gösterilebilir. Gerçekten de Vefa Erginbaş'ın ifade ettiği üzere 1930-1931 yılları arasında intihar olgusu *fenomen* haline gelmiştir (Erginbaş, 2003: 18).

YÖNTEM

1930-1933 yılları arasında görülen intihar vakaları, T.C İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, İstanbul Şehri İstatistik Yıllıklarının ve dönemin belli başlı gazetelerinin taranması yöntemiyle toplanmıştır. Toplanan veriler IBM SPSS (Versiyon 20) (IBM Corp., 2011) yazılımı üzerinden tek örneklem t testi ile incelenmiştir.

BULGULAR

İstanbul Şehri İstatistik Yıllıklarında Kayıtlı İntihar ve İntihara Teşebbüs Verileri (1930-1933)

İntiharlar konusunda nispeten güvenilir bilgiler İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü tarafından yayınlanan İstanbul Şehri İstatistik Yıllıkları'nda bulunmaktadır. Bu kayıtlara göre 1930-1933 yılları arasında İstanbul'da gerçekleşen ve bir kısmı ölümlle sonuçlanan intihar vakaları Tablo 1'de görülmektedir.

YILLAR	İNTİHAR ve İNTİHARA TEŞEBBÜS
1930	139
1931	207
1932	190
1933	187
Ortalama	180,75

Tablo 1: 1930- 1933 Yılları Arasında İstanbul'da Görülen İntihar ve İntihara Teşebbüs Vaka Sayıları
T.C. İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, 3. Cilt, 1932-1933, İstanbul Belediye Basımevi, 1936, s. 26.

Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere ekonomik krizin Türkiye'ye etkilerinin yoğun bir şekilde hissedildiği 1930'dan itibaren intihar vakaları ve buna bağlı ölümlerde sayısal bir artış söz konusudur. İstanbul Şehir İstatistikleri incelendiğinde 139 intihar vakasının yaşandığı görülmektedir. 1930'da belediye sınırları içerisinde ve belediyenin görevlendirdiği hekimlere sinir hastalığı tedavisi için başvuranların sayısı 888 olarak verilmektedir (İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, basım yılı yok: 95). Ancak çevre baskısı ya da insanların kendilerini hasta olarak görmek istememeleri sebebiyle tedaviden kaçınanların sayısının da bir hayli yüksek olduğu tahmin edilebilir.

Belirlenen yıllar arasında kayıt altına alınmış olan intihar ve intihara teşebbüs vakalarının aylara göre dağılımı ve aylık ortalamaların tek örneklem t testi ile karşılaştırılması Tablo 2'de görülmektedir. Tablo 2'den anlaşılacağı üzere, dört yıllık zaman diliminde toplam 723 intihar veya intihara teşebbüs vakası söz konusudur. Burada dikkati çeken husus 1930 ve 1931 yıllarındaki aylık ortalama vakaların, genel ortalamaya göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermesidir ($p < 0,05$). Aylık ortalama olarak en az intihar vakası %19,2 ile 1930 yılında görülmüştür. En fazla aylık

ortalama intihar ise ani bir artışla 1931 yılında kaydedilmiştir ki, bu dört yıllık toplam vakanın %28,6'sını oluşturmaktadır. 1932 ve 1933 yıllarının değerleri birbirine çok yakın, yüzde olarak hemen hemen eşit olup, önceki yıla göre az da olsa düşüş göstermiştir ve istatistiksel olarak anlamlı bir ayırım içermemektedir ($p>0,05$). 1930 yılı içerisinde en fazla intihar vakası temmuz ayında gerçekleşmiştir. Yaz aylarındaki bu artış, sıcakların dimağ üzerinde yaptığı tesir olarak yorumlanmıştır (Milliyet, 1930: 5).

AYLAR	1930	1931	1932	1933	Toplam	Ortalama	%	P
OCAK	7	7	11	12	37	9,6	5,1	0*
ŞUBAT	12	13	9	14	48	12	6,6	0,01*
MART	15	22	17	16	70	17,5	9,7	0,01*
NİSAN	14	13	20	18	65	16,3	9,0	0,154
MAYIS	3	28	17	20	68	17	9,4	0,022*
HAZİRAN	10	27	24	11	72	18	10,0	0,01*
TEMMUZ	22	21	13	16	72	18	10,0	0,01*
AĞUSTOS	10	17	29	21	77	19,3	10,7	0*
EYLÜL	13	22	13	19	67	16,6	9,3	0,045*
EKİM	9	15	15	19	58	14,5	8,0	0,496
KASIM	11	10	9	10	40	10	5,5	0*
ARALIK	13	12	13	11	49	12,3	6,8	0,01*
Toplam	139	207	190	187	723	181	100	
Ortalama	11,6	17,3	15,8	15,6	60,3			
%	19,2	28,6	26,3	25,9	100			
P	0*	0,01*	0,352	0,528				

Tablo 2: 1930- 1933 Yılları Arasında İstanbul'da Görülen İntihar ve İntihara Teşebbüs Vakalarının Aylara Göre Dağılımı ve Bu Dağılımın Tek Örneklem t Testi İle Karşılaştırılması (0,05 Anlamlılık Düzeyinde Farklılık Gösteren Sonuçlar Yıldız [*] İle İşaretlenmiştir)

(T.C. İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, 3. Cilt, 1932-1933, İstanbul Belediye Basımevi, 1936, s. 266.)

Tablo 2'de görülen veriler aylara göre değerlendirildiğinde ortaya ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Toplam dört yıllık vakaların ortalaması 181 olup, 48 aylık vaka ortalamasının 15 olduğu anlaşılmaktadır. Ne var ki bu değere sadece ekim ayının 4 senelik ortalamasında rastlanmaktadır, buna bağlı olarak bu ay istatistiksel olarak farklı bir ortalama göstermemektedir ($p>0,05$). Ekim ayına benzer şekilde nisan ayında da 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık görülmemektedir.

Tablo 2'de yer alan ortalama vaka ve yüzdelik dağılımlara göre en az intihar veya intihar girişimi ocak ve kasım aylarında gerçekleşmiştir. Bunu şubat ve aralık ayları izlemektedir. Mart ayından itibaren intihar veya intihara teşebbüs vakalarındaki artış açıkça görülmekle birlikte nisan ayında az da olsa düşüş vardır. Haziran, temmuz ve ağustos ayında bu artış devam ederek ağustosta en yüksek sayısı ulaşmakta ve sonra düşmektedir. İlkbahar ve sonbahar aylarının değerleri birbirine yakın seyretmektedir. Bu verilere göre; soğuk aylarda veya kış aylarında vakalar azalmakta, bahar aylarında artmakta ve yazın zirveye çıktıktan sonra sonbaharda yeniden düşüşe geçmektedir. Kısaca ılıman veya soğuk aylarda vakaların daha az olduğu, sıcak aylarda ise sayısal olarak arttığı söylenebilir. Ayrıca

gündüz veya gecelerin uzun veya kısa oluşunun vakaların yükselişine etkisi konusunda tahminde bulunabilmek için vaka saatlerinin de dikkate alındığı veriler bulunmamaktadır.

1931-1933 arasını kapsayan üç yıllık istatistik kayıtlarında ölümlerle sonuçlanan intihar vakalarının cinsiyetlere göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir. Bu tabloya göre söz konusu sürede kayıt altına alınan intihar ve intihara teşebbüs vakalarının %19'unun, yani yüzde beşten daha az bir kısmının kesin ölüm kaydı vardır. Bu durumda toplam vaka sayısının %81 gibi büyük bir kısmı ölümlerle sonuçlanmayıp teşebbüs aşamasında kaldığı görülmektedir. Bu oran yıllara göre çok az değişiklik göstermektedir. Sayısal olarak bakıldığında da benzer sonuçlara varılabilir. Cinsiyete göre, ölümlerle sonuçlanan vakaların ancak 1/4'ü (%25) kadınlara aittir. %75 gibi yüksek bir oranda erkek ölümü vardır. Diğer bir ifadeyle erkek intihar girişimleri kadınlara oranla daha fazla ölümlerle sonuçlanmaktadır. Sonucun, intihar konusunda yapılan bazı bilimsel araştırmalarla uyuşmadığı söylenebilir. Nitekim Durkheim, batıdaki verileri esas alarak, kadın intiharlarının erkek intiharlarından daha fazla olduğunu belirtmektedir. Ona göre bunun nedeni kadının erkek kadar ortak yaşama kendini vermemesi, ortak yaşamın iyi ya da kötü etkilerini kadınların daha fazla duyumsaması ve algılamasıdır (Durkheim, 2003: 309). Yine Tablo 3 verilerine göre, üç yıl ayrı ayrı değerlendirildiğinde kadınlarda intihar oranı 1933 yılında %21 ile en düşük, 1932'de %29 ile en yüksek olarak hesaplanmaktadır. Her yıl kadınlardan çok daha fazla erkek intiharlarına rastlanmaktadır.

Yıllar	K	E	Toplam	% Toplam	%K	%E	Toplam vaka sayısı içinde %
1931	10	29	39	35	26	74	19
1932	10	25	35	31	29	71	18
1933	8	31	39	35	21	79	21
Toplam	28	85	113	100	25	75	19
%	25	75	100				

Tablo 3: 1931-1933 Yılları Arasında Cinsiyete Göre Ölümle Sonuçlanan İntihar Vaka Sayısı ve Vakaların Cinsiyete Göre Dağılımı (Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Genel Müdürlüğü, İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, 3. Cilt 1932-1933, İstanbul Belediye Basımevi, 1936, s. 31-36.)

Tablo 4a'da çalışmanın konusu olan yıllarda intiharların cinsiyet ve yaşa göre dağılımı verilmiştir. Kadın ve erkeklerin, ayrıca toplam vakaların yaş aralıklarına göre farklılık gösterip göstermediği tek örneklem t testi ile incelenmiştir. İlgili analiz yapılırken, sonuçların sağlamlığı açısından yaş meçhul olan vakalar ihmal edilmiştir. Bu analizin sonuçları da Tablo 4b'de verilmektedir.

Yaş	5-14		15-24		25-34		35-44		45-54		55-64		65 v. Üstü		Meçhul		Toplam			%
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	T	
1931	1	1	4	1	0	6	3	2	0	4	1	10	1	3	0	2	10	29	39	35
1932	0	0	3	6	1	4	1	2	0	5	2	5	2	3	1	0	10	25	35	31
1933	0	0	3	4	1	4	3	3	1	9	0	3	0	6	0	2	8	31	39	35
Toplam	1	1	10	11	2	14	7	7	1	18	3	18	3	12	1	4	28	85	113	100
Gen. T	2		21		16		14		19		21		15		5		113			
%	2		19		14		12		17		19		13		4		100			

Tablo 4a: 1931-1933 Yılları Arasında Ölüm Nedeni İntihar Olarak Belirlenen Vakaların

Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı (Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Genel Müdürlüğü, İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, 3. Cilt 1932-1933, İstanbul Belediye Basımevi, 1936, s. 31-36.)

Yaş Aralığı	Kadın p	Erkek p	Toplam p
5-14	0,067	0,006*	0,002*
15-24	0,003*	0,956	0,066
25-34	0,197	0,292	0,825
35-44	0,049*	0,028*	0,585
45-54	0,067	0,032*	0,199
55-64	0,528	0,032*	0,066
65 ve Üstü	0,529	0,741	0,868

Tablo 4b: 1931-1933 Yılları Arasında Ölüm Nedeni İntihar Olarak Belirlenen Vakaların Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımının Kıyaslanması

Tablo 4'b de görülebileceği üzere, hayatını kendi eliyle sonlandırmaya çalışan 113 kişinin içinde, devletin geleceğini inşa edeceği umut edilen 15-24 yaş aralığındaki 21 gencin mevcudiyeti dikkat çekicidir ki bu toplam vaka sayısının %19'u demektir. Tablo 4b'de görülen tek örneklem t testinin sonuçlarına göre de, bu yaş grubunda intihar nedeni ile ölen kadınların oranının, genel kadın intiharı oranına göre de istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç göstermesi dikkat çekicidir. Bunun yanında intihar edenler arasında 5 ile 14 yaş aralığında iki çocuğun da bulunması vahim nitelendirmesini hak etmektedir. Bu yaş aralığındaki çocukların oranı hem genel toplamda hem de erkekler arasında anlamlı bir fark göstermektedir. Çağın koşulları ve yaşam süreleri dikkate alındığında, işgücü açısından en verimli dönem olan 15-44 yaş aralığında intihar vakası sayısı 51 olup, toplam vakanın %45'ini oluşturmaktadır. Ayrıca bu yaş grubu diğer gruplarla kıyaslandığında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p=0,02$, $<0,05$). Bu durum gerçekten düşündürücüdür. Yaş gruplarında cinsiyete göre intihar vakalarının kadınlarda daha az olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle insanın hayata en aktif olduğu 14-44 yaş aralığında bazı istisnalar olsa da bu sonuç değişmemektedir. Bu bir bakıma, ekonomik buhranın toplumsal hayatta erkekleri daha fazla kaygıya düşürdüğünü göstermektedir.

1929-1933 yıllarında İstanbul Basınına Yansıyan İntihar Vakalarına Örnekler

Ekonomik Düşkünlük İntiharları

Milliyet Gazetesi 23 Nisan 1930 tarihli nüshasında İstanbul'da yaşanan intiharları birinci sayfasına taşımıştır. Gazete, 22 Nisan'da yaşanan biri Müslim, ikisi Gayrimüslim olmak üzere aynı günde üç intihar girişim yaşanması nedeniyle, intiharı *salgın* olarak nitelendirmiştir. Bu vakalardan komisyonculuk yapan Musevi Bohor Efendi, Beyoğlu'nda yer alan Tünel başındaki Seferoğlu Apartmanı'nda oturmaktadır. Krizin etkisiyle işleri kötüleşmiş, piyasaya borçlanmış. Asabi bir mizaca da sahip olan Bohor, o akşam evine çok üzgün dönmüş, odasına çıkarak kapısını kapatmış ve tabancasını kalbinin üzerine dayayarak ateşlemiştir. Yaralanan Bohor Saint George Hastanesi'ne kaldırılmıştır. Diğer vakada ise Hristavi isminde Kıbrıslı bir kadın kendisini Sirkeci vapur iskelesinden denize atmış, ancak kurtarılmıştır. (Milliyet, 23 Nisan 1930: 1, 4).

Yine aynı gün Evrenoszade ailesinden Numan Tayyip Bey'in 19 yaşındaki kızı Mihri Hanım intihar girişiminde bulunmuştur. Gazetenin haberine göre, Selanik'in varlıklı ailelerinden olan Numan Bey, zorunlu mübadele sonucu yerleştiği İstanbul'da sefaletе düşmüştür. Yaşanan değişim karşısında

sınır buhranı geçiren aile üyesi genç kız, lizol² içerek intihara kalkışmıştır. (Milliyet, 23 Nisan 1930: 1). Mihri Hanım'ın intiharı mübadelenin acı yüzünü yansıtması bakımından önemlidir. Rumlar ve Türkler yeni çevrelere uyum sağlamaya çalışırken oldukça büyük travmalar atlatmışlardır. Mihri Hanım'ın intiharı beş yıl önce 16 Mayıs 1925'te Bulgaria Vapuru ile Yunanistan'a gönderilmek istenen Nikola isminde bir Rum'un vapurdan denize atlayarak intihar etmesi ile paydaş acıları taşımaktadır. Denizin iki yakasında, farklı zamanlarda doğan bu iki insanın kaderleri ortaktır. İntihar sebepleri ise gazetelere cinnet olarak yazılmıştır (Son Saat, 17 Mayıs 1925: 2). Bu iki olay hem ekonomik sebepler hem de mübadillerin uyum sorunuyla alakalı olup ayrıca üzerinde durulmaya değer bir konudur.

Max Bonnafous'un ilginç tespitlerinden birisi de intiharlardaki artışın en çok Türk-Müslümanlar arasında gerçekleştiği ve "Batılılaşmaya (*l'occidentalisation*) ve modern hayatın (*la vie moderne*) etkilerine en fazla açık olan ilçelerde, Üsküdar ve Kadıköy'de" görüldüğüdür (Maksudyan,2009; 63-64). Bonnafous'a göre "intihar salgınının endişe yaratmaması" gerekiyordu. O, hızlı reformlar yaşanan devletlerde bu tür olayların görülebildiğini, Almanya ve İtalya'nın siyasi birliklerini kurma aşamasında da benzer olayların meydana geldiğini, bunların "mutlu krizler" olarak addedilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Gerçekten de intihar vakaları daha çok Bonnafous' un işaret ettiği batılılaşmaya açık semtlerde meydana gelmiştir. Nişantaşı'nda Kurtuluş'ta 67 numaralı evde oturan 60 yaşında Madam Anastasya intihara teşebbüs etmiş ve kendini eteklerinden tutuşturmuştur. İntihara sebep olarak fakr-u zaruret gösterilmiştir. Madam Anastasya' nın olaydan on gün önce Balıklı'daki Rum fakirhanesine müracaat ederek buraya yatırılmasını ve kendisine muavenet edilmesini rica ettiği fakat ret cevabı aldığı tespit edilmiştir (Milliyet, 2 Ekim 1930: 5). Lânga'da ise Kâtip Kasım Mahallesi imamı Abdullah Efendi boğazına ustura saplayarak intihar etmiştir. 76 yaşındaki ihtiyarın sefalet neticesi böyle bir eylemde bulunduğu anlaşılmıştır (Milliyet 8 Ekim 1930: 3). Hizmetçi olarak çalışan Artvinli Düriye ise çalıştığı evde yaşadığı aşağılandığı için denize atlayarak intihar etmek istemiştir (Milliyet, 27 Mayıs 1930: 3).

Üsküdar'da yaşayan Ziba Hanım'ın Kasım 1930'daki ikinci intihar girişimi ölümlü sonuçlanmıştır. İntiharın sebebi ekonomik sıkıntının yarattığı aile içi şiddettir. Milliyet Gazetesi'nde verilen habere göre 50 yaşlarındaki Ziba Hanım, kendisinden sürekli para isteyen, vermeyince de kavga eden işsiz-güçsüz takımından 17 yaşındaki oğlu Nusret'tin kendisini darp etmesinden bezmiş, denize atladığı birinci teşebbüsünde akrabası ve çevredekiler tarafından kurtarılmıştır. Bu sırada "beni ne kadar kurtarırsanız kurtarın ben gene intihar edeceğim" sözünü sarf etmiştir. Nitekim 7 Kasım 1930 tarihinde Dolmabahçe sahiline vuran kadın cesedinin Ziba Hanım'a ait olduğu anlaşılmış ve cebinde ise ilk girişimine ait Kadıköy vapur bileti bulunmuştur (Milliyet, 9 Kasım 1930: 5). Bir başka hadisede ise oğlu doktor olan bir kadının intihar haberi gazetede yer almıştır. İlginç olan bu intihar teşebbüsünün nedeninin de zaruret olarak gösterilmesidir. Günümüzde Şişli ilçesine bağlı Pangaltı' da Çifte Bakkal'da oturan doktor Şevket Bey'in validesi 45 yaşlarında Nazife Hanım, Şirketi Hayriye vapuru ile Boğaziçi'ne giderken Paşabahçe önünde intihar kastıyla kendini denize atmış, civarda bulunan rüsumat memurları tarafından kurtarılarak tıp fakültesine kaldırılmıştır. Gazetenin haberine göre intiharın sebebi zaruret (Son Posta, 20 Kasım 1930: 6).

Cumhuriyet Gazetesi'nin 6 Mart 1931 tarihli nüshasına yansıyan iki intihar girişimi bulunmaktadır. Vakaların ilkinde müntehirlerden Safiye Hanım, süt kardeşinin dikiş makinasını satmak zorunda kalmasından duyduğu üzüntü nedeniyle kendini tavana asmaya çalıştığı ancak kurtarıldığı haberleştirilmiştir. Dikiş makinasının satılma zorunluluğu geçim sıkıntısı ile ilgili olmalıdır. Topkapı

² (Lizol ya da ticari ismiyle Lysol 1930'lu yıllarda dezenfektan olarak kullanılan antiseptik bir maddedir <http://lugatim.com/s/L%C4%B0ZOL> Erişim Tarihi 20.08.2023)

Fatma Sultan Mahallesi'nde oturan kunduracı Niko'nun bıçakla intihar girişiminin gerekçesi ise gazetede verilmemektedir (Cumhuriyet, 6 Mart 1931: 4).

Fakir çocukların barındığı kimsesiz yurtlarında da zaman zaman bu tür vakalar yaşanmıştır. Bu yurtlardan biri Ayasofya Medresesi'nde bulunan kimsesizler yurdudur. 1931 yılı Nisan ayında yurttan 112 çocuk barınmaktadır ve 12 kişi hariç hepsinin işi bulunmaktadır. İş bulamayan çocuklardan biri de 17 yaşındaki Bağdatlı İbrahim'dir (Son Posta, 2 Nisan 1931: 8). Milliyet Gazetesi'nin haberine göre; İbrahim, kalbine kurşun sıkarak intihar etmiştir. Dizgici olan ve hiçbir matbaada devamlı olarak çalışmayan İbrahim'in işsizlikten bunalarak intihar ettiği anlaşılmıştır (Milliyet, 15 Nisan 1931: 5).

İntiharı çare olarak düşünen ve ölümüne sürüklenen insan hikâyelerinde yalnızca işini kaybetmiş tüccarlara, geçinemeyen memurlara ya da iş bulmayan insanlara rastlanmamaktadır. İthalat İhracat Şirketlerinden birinde muhasebeci olarak çalışan Enver Ziya Bey üç bin liralık ödemesini yapamadığı için kendisini denize atmak suretiyle intihar etmiştir. Öte 1930 yılında gece geç saatler kadar eğlencelerin düzenlenmesi ile ünlenen ve gazetelere konu olan "Şen Konak"ın sahibi Mehmet Şükrü Bey'in oğlu İbrahim Bey de, bir yıl sonrasında işsizlik nedeniyle uyuşturucu içerek ölmek istemiş, müdahale sonrasında kurtarılmıştır (Vakit, 22 Şubat 1931: 8). Küçük esnaf ve zanaatkâr orta orta sınıftan insanlar da buhran döneminde yoksullaşmışlardır. Kadıköy'de terzilik ile geçinen Madam Mazalto yaşadığı zaruret (ekonomik sıkıntı ve yoksulluk) nedeniyle, oturduğu evin tavanına kendini asmak gibi, genellikle kadın intiharlarında sıkça rastlanmayan bir yöntemle hayatına son vermiştir (Cumhuriyet, 31 Ekim 1930: 4). İşsizlik ve geçim sıkıntısının insanları intihara sürüklemesine bir başka örnek ise Barut İnhisarı Meclisi Reisi 55 yaşındaki Vahit Bey'in intiharıdır. Darülfünun' da ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde sanat tarihi dersleri verdikten sonra önce Müskirat daha sonra da Barut İnhisar İdaresi Reisliği görevine getirilmiştir. Tasarruf tedbirleri nedeniyle Vahit Bey'e ödenen maaş beş yüz liradan, yüz liraya indirilmiştir (Vakit, 31 Temmuz 1931: 1). Bu duruma içerleyen Vahit Bey; intihar etmeden önce Polis Müdüriyeti' ne yazmış olduğu mektupta, "öğretmenlikten çıkarıldığımı, inhisar idaresinin de feshedilmesi nedeniyle açıkta kaldığımı ve ailesinin geçimini sağlayamadığı için intihar ettiğimi" (Yarın, 31 Temmuz 1931: 1, 5) belirtmiştir.

1931 tarihli Son Posta Gazetesi, işini şansa bırakmamak için önce tentürdiyot, kibrit başı ve sabunlu su karışımını içen Fatma Hanım'ın komşuları tarafından hastaneye yetiştirilip kurtarıldığını haberleştirmiştir. Gazete muhabiri kadınla bir mülakat gerçekleştirmiş ve eyleminin nedenini sormuştur. Fatma Hanım, Taksim'de kumaş fabrikasında çalışırken kadro düzenlemesi sonrası açıkta kaldığını belirtmiştir. Oduncu ve kömürcüye gırtlığına kadar borçlu olduğundan, kimsenin yüzüne bakamaz hale geldiğinden dert yanmıştır. Gazete bu intihar teşebbüsünü yorumlarken "Fatma Hanım'ın anlattığı bu umumi dert ve sefaletle karşı en müessir mücadele bu sefaletin önüne geçmektir. Nasıl diye bize sormayın. Çünkü bu suale cevap verecek mevkide bulunan elbette ki biz değiliz" (Son Posta, 30 Ocak 1931: 1) ifadelerini kullanmıştır.

Zaman zaman da intihar olarak yansıtılan şüpheli ölümler yaşanmıştır. Nisan 1931'de Beyoğlu Mektep Sokağı'nda oturan yirmi yedi yaşındaki Hanriyet isimli Hollandalı genç bir kadının hava gazı ile ölümü gazetelerde intihar olasılığı ile yayınlanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan haberde olayın muhtemel intihar olma nedenleri kadının, yakın arkadaşı ile yaptığı sohbetlerdeki söylediklerini ve son günlerde içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılara dayandırılarak sıralanmıştır. Gazete şuh, asri ve medeni bir kadın olarak nitelendirdiği Hanriyet'in parasız kaldığını ve ikamet ettiği apartmanın üçüncü katının fiyatının yüksek olması nedeniyle 55 liraya birinci katı kiraladığını, eşyalarının bir kısmını satarak yeni dairesini tanzim etmek istediğini belirtmiştir. Hanriyet'in arkadaşı Matmazel Eleni kadının İstanbul'a ilk geldiği zamanda Maksim Gazinosu'nda çalıştığını, bazı barlarda gösteriler yaptığını anlatmıştır. Hanriyet'in son günlerde kendisine "hayattan sıkıldım, küçük bir evim olsa, baş başa verecek bir de arkadaş, başka bir şey istemiyorum" diyerek dert yandığını belirtmiştir. Gazete ayrıca hava gazı

musluklarının açık ve yoğun gaz kokusuna rağmen kibritin ateşlenmemiş olmasından şüphelenilmesi gerektiğini vurgulanmıştır. Vakit Gazetesi de kadının Hollanda'dan geldikten sonra barlarda önemsiz numaralar yaptığını üzerinde durmuş, iki buçuk seneden beri hiçbir yerde çalışmadığını belirterek, "bir takım mestur rabbitalar kurmak suretiyle yaşantısını sürdürdüğü" ifadesiyle imada bulunmuştur. Gazete muhabiri ayrıca apartmanın kapıcısı Süleyman Efendi ve kadının evine her gün gelerek hizmetine bakan Madam Öjeni ile görüşmüştür. Kapıcı Süleyman, Hanriet hakkında; altmış lira olan kira ve kapıcı bahşişini tamam olarak verdiğini, neyle geçtiğini bilmediğini, her gece dışarı çıktığını ve sabah geldiğini vurgulamıştır. O gece dışarı çıkmayan kadını, sabah saat dokuz buçukta eskiden birlikte yaşadığı Mr. Stepinken ile bulduklarını söylemiştir. Hizmetçi Öjeni ise çok neşeli bir kadın olan Hanriet'te doğal olmayan bir hal görmediğini kendisine "yarın erken gel" dediğini ifade etmiştir. Kadının olay yerindeki ilk muayenesinde bacaları arasında kanlı pamuk izine rastlanmış ve çocuk düşürürken ölmüş olabileceği üzerinde durulmuştur. Morg incelemeğinde ise vücudunun kırmızı olduğu ve bu tip bulgulara zehirlenmelerde rastlanacağı belirtilmiştir. Hanriyet'in evinin havagazı tesisatını yeni yaptırmaya başladığı belirtilmiş ve olaydan iki gün sonra gaz şirketinden gelen ve eksik kalan muslukları takmak istediğini söyleyen şirket çalışanının şüpheli hareketleri tesisatın döşenmesi sırasında tedbirsizlik olasılığını gündeme getirmiş ve tahkikat yapılması kararı alınmıştır (Cumhuriyet, 4 Nisan 1931: 1-2).

Kadın- Erkek İlişkileri Sebebiyle Yaşanan İntiharlar

Toplumda kimlik arayışı içerisinde kaybolan kadınlar, kimi zaman sevgili, nişanlı ya da ailelerinin dikkatini çekebilmek kimi zamanda omuzlarındaki ana, eş, unvanlarının baskısıyla intihara teşebbüs etmişlerdir. Cumhuriyet Gazetesi, 1930 yılı Kasım ayının yalnızca ilk haftasında, İstanbul'da 5 intihar vakasının yaşandığını okuyucularına duyurmuştur. Bu intiharlarda göze çarpan nokta intihar eden kişilerin genç olmasıdır. Sevdiği kişiyle evlenemeyeceğini anlayan bir delikanlı, dikiş dikme meselesi yüzünden annesi ile kavga eden bir genç kız, kocasının evini terk ederek baba evine sığınan bir genç kadın, sebebi belirlenemeyen bir başka genç daha ölümü çare olarak görmüşlerdir (Cumhuriyet, 7 Kasım 1930: 4).

Evlilik çağındaki genç kızlar ve erkeklerde görülen intihar vakalarının nedenleri incelendiğinde, sevgiliden ayrılma, nişanlı ile kavga, istenmeyen biriyle yapılan evlilikler intihar olgusunu tetiklemiştir. Örneklerin ilki Nuri Osmaniye Caddesi'nde 35 numarada oturan Kuleli Mektebi Tatbikat Muallimi Salih Zeki Bey'in 18 yaşındaki kızı Sabahat Hanım'ın intiharıdır. Genç kız babası ile aynı lisede öğretmen olan Zeki Beyle nikâhlanmış ve düğün hazırlıkları içindedir. İddiaya göre olay günü Zeki Bey kendisi ile tartışan Sabahat Hanım'a tokat atarak evden çıkıp gitmiştir. Saatlerce ağlayan ve evdekiler tarafından sakinleştirilemeyen genç kız, gece herkes yattıktan sonra evin üçüncü katındaki penceresinden atlamış ve ölmüştür. Cesedi morga götürülüp darp izleri incelenmiştir. Nişanlısı Zeki Bey de polis tarafından sorgulanmıştır (Son Posta, 12 Mayıs 1931: 3). Gazete, genç kızın daha önce bir doktorla görüştüğünü ancak ailesinin bu evliliğe müsaade etmediğini belirtmiştir (Son Posta, 14 Mayıs 1931: 3). Cumhuriyet Gazetesi ise genç kızın Hayat Ameli Mektebi'nde okurken yakınlık kurduğu Reşat isimli bir gencin kendisini terk etmesinin tesirine vurgu yapmıştır. Haberinin devamında Salih Bey'in kızıyla evlenmesi için Reşat'a para teklif ettiğini, ancak ondan "deli bir kızla evlenmeyeceği" cevabını aldığı yazılmaktadır. Cumhuriyet intiharı *hazin macera* olarak nitelendirirken genç kızın ruh sağlığının yerinde olmadığı imasında bulunmuştur (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1931: 4). Konu hakkında görüş bildirenlerden biri de Son Posta Gazetesi'ndeki Hanım Teyze köşesidir. Köşede Zeki Bey'in kiskanç ve sert bir erkek olduğu ve kızı her fırsatta dövdüğü belirtilerek, bu intihardan çıkarılacak üç tecrübe olduğu belirtilmiştir. Hanım Teyze'ye göre genç kızlar erkeklere fazla yüz vermemeli, babalar kızlarını anlamalı ve en önemlisi eski usul erkeğin kadını dövdüğü evlilik anlayışından vazgeçilmelidir. (Son Posta, 18 Mayıs 1931: 5). Son Posta Gazetesi yanlı bir yayın yapmamak adına olayın taraflarından Zeki

Bey'le de görüşmüştür. Zeki Bey eşine bir fiske vurmadığını, morg raporu ile bu durumun ispatlandığını, nikâhlanıp aileye girdikten sonra eşinin asabiyet rahatsızlığı nedeniyle doktorlar tarafından muayene edildiğini öğrendiğini belirtmiştir. Muhabirin, "*Sabahat Hanım'ın sizi sevmediği için intihar ettiği söyleniyor*" cümlesine karşılık da kızın aşkının samimiyetine kanaat getirdiğini ifade etmiştir (Son Posta, 19 Mayıs 1931: 1- 6).

Beykoz'da Yalı Köyü'nde oturan kunduracı Osman Efendinin 17 yaşındaki kızı Mahmure Hanım ise, Niyazi isminde birini sevmesine rağmen babası tarafından Veysi isminde başka bir gence nişanlanması üzerine üzüntüye kapılarak kendini denize atmıştır. Son Posta Gazetesi sırlı intihar olarak tanımladığı olayda, Mahmure Hanım'ın evden babasına ait bir tabanca alarak kaçmaya başladığı ve mahalle halkının da kendisini tutmak için kızın arkasından koştuğuna dair dedikoduların ortaya atıldığını, ancak kızın babası Osman Efendi'nin gazetelerine müracaatla bu haberlerin doğru olmadığını ifade ettiğini ve "*yavrum kendisini denize atmıştır fakat sebebi bizce hâlâ meçhuldür*" dediğini yazmıştır (Son Posta, 14 Mayıs 1931: 2). Sirkeci Karga Sokağı'nda oturan Kasap Yoko'nun 18 yaşındaki kızı Matmazel Sol Hanım da vapurla Kadıköy'e giderken intihar kastıyla kendisine denize atmıştır, vapur durdurularak genç kız kurtarılmıştır. Matmazel Sol, hayatından bıktığı için kendisini öldürmek istediğini ifade etmiştir. Genç kızın Salomon isimli gençle arkadaşlık yaptığı, ayrıldıkları için intihara karar verdiği anlaşılmıştır (Son Posta, 14 Mayıs 1931: 3).

Erenköy'de yaşanan intihar teşebbüsünün nedeni ise karı koca arasında yaşanan anlaşmazlıktır. Paket postanesi gümrük muayene memurlarından Adnan Bey, sürekli kavga ettikleri ve asabi olduğunu öne sürdüğü eşi Mihriye Hanım'dan boşanmak için dava açmış, çocuğu ve eşiyle birlikte yaşadıkları evini terk etmiştir. Mihriye Hanım, kusurunu bağışlaması için kocasına yalvaran mektuplar yazmış ancak yanıt alamamıştır. Bunun üzerine kadın intiharlarında sık görülmeyen bir yöntemle browning marka silahını ateşleyerek intihar teşebbüsünde bulunmuştur (Cumhuriyet, 9 Mayıs 1931: 5). Ağır yaralı olarak kurtarılan kadının bir anne olması, ayna karşısına geçerek intihar eylemini gerçekleştirmesi ve evde tabancanın bulunması bir film sahnesindeki ritüelleri çağrıştırmakta ve intihar olgusunun taklit edilmiş olabileceği izlenimini uyandırmaktadır. Beyoğlu karakol sokağında oturan 35 yaşlarında Madam Panel de ailevi bir meseleden dolayı permanganat içerek intihara teşebbüs etmiş ve hastaneye kaldırılmıştır. Gazete durumunun ümitsiz olduğunu yazmıştır (Son Posta, 18 Mayıs 1931: 2.)

Gazete haberlerinde her ne kadar kadınların daha çok intihara teşebbüs ettiği görülse de Tablo 3a ve 3b'den de anlaşılacağı üzere, İstanbul Şehri İstatistikleri'nde 1931- 1933 yılları arasındaki toplam intihar vakalarının %85'inin erkek ölümleri teşkil etmektedir. Erkeklerde intihar nedenlerinin başında geçimsizlik, para sıkıntısı, kıskançlık gelmektedir. Evliliklerde sadakat konusunda şüphe duyan erkeklerin, genellikle eşlerini öldürmeye teşebbüs etmeleri söz konusuysa, Kadıköy'den Pendik'e gitmekte olan vapurdan kendini atan Fahri Bey, karısından şüphelendiği için intihara karar vermiştir. Kurtarılan adamın cebinde ayrıca zehir de bulunmuştur. Haydarpaşa Hastanesi'nde kendisini ziyaret ederek intihar nedenini öğrenmek isteyen Son Posta muhabirine içini dökmüştür. Evli ve üç çocuklu olan Fahri Bey zengin bir kadınla evlidir. Son günlerde iş arkadaşlarının tuhaf davrandığını kendisinden yüz çevirdiğini, oturduğu mahalle çocuklarının işte bu adam diye onu işaret ettiklerini belirterek karısının kendisini aldattığını düşündüğünü bu nedenle de intihar etmek istediğini belirtmiştir (Son Posta, 19 Mayıs 1931: 1, 3).

Galata Arap Camii civarındaki Mehmet Efendi Apartmanı'nda sabah yedi buçukta patlayan iki el silah sesi bir aileyi hayattan koparmıştır. Milliyet Gazetesi'nin haberine göre Servet Bey kırk dokuz yaşında kendisi ile aynı ismi taşıyan kırk beş yaşındaki Servet Hanımla evlidir. Çiftin yirmi, yedi ve beş yaşlarında üç çocuğu bulunmaktadır. Galata Postanesi'nde muhasebe memuru olarak çalışan Servet Bey'in büyük oğlu da hem Darülfünun da öğrenci hem de aynı zamanda babasının çalıştığı postanede posta memurudur. Asabi bir adam olduğu belirtilen Servet Bey, olay günü karısıyla kavga etmeye

başlamış ve “nedir sizden çektiğim illallah hem seni hem de kendimi öldüreyim de kurtulayım” diyerek tabancasını çekmiş karısının hayatına son verdikten sonra da intihar etmiştir. Gazete de Servet Bey’in içki ya da sigara kullanmadığı, ailesine sadık olduğu vurgulanırken, çiftin arasında kıskançlık sorununun da bulunmadığı, olayın sinir buhranı kaynaklı olabileceği belirtilmiştir (Milliyet, 6 Şubat 1931: 1-2).

Gayr-i meşru ilişkiler de kimi zaman beraberlerinde intihar eylemlerini getirmiştir. Sirkeci’de yaşayan Musevi Doktor Albert Behar, eğitilmiş, kültürlü ve evlidir. Buna karşılık yedi yıldır gayr-i meşru ilişki yaşadığı Eliza isminde bir kadınla birlikteliklerinden bir çocuğu olmuştur. Doktor, meslek itibarını ve evliliğini düşününce bebeği önce zehirlemeye çalışmış, kadın izin vermeyince de Topkapı taraflarında bir evin kapısına bırakmıştır. Eliza bu duruma polise haber vermiş, tutuklanan doktor tahliyesi sonrasında intihar etmiştir. Doktor intiharından önce savcılığa mektup yazmış ve metresine ölümünden sonra geçinmesi için hiçbir mal bırakmayacağını “Fani dünyaya veda etmemin sebebi Madam Eliza’dır. Kendisine verdiğim bonoların hükmü yoktur” ifadeleri ile beyan etmiştir (Milliyet, 11 Temmuz 1930: 3).

Yukarıda verilen intihar vakalarının dışında gazetelerde bazı şüpheli ölümler intihar vakası olarak değerlendirilmiştir. Tepebaşı’nda Bristol Oteli yanındaki Özcan Apartmanı’nın avlusunda bir kadın cesedi bulunmuştur. Maktulenin Kartal Çimento Fabrikası Musevi memurlarından birinin eşi Madam Ester olduğu anlaşılmıştır. İlk ihtimal olarak kadının Özcan Apartmanı’ndan itilerek ya da Bristol Oteli’nde öldürülüp avluya atıldığı üzerinde durulmuş ancak morgda yapılan incelemede cesedin henüz soğumamış olduğu görülünce bu ihtimal reddedilmiştir. Gazetede kadının o dönemdeki adı dâu’l merak olan takıntı hastalığından mustarip olduğu, bu nedenle de Tepebaşı’ndan geçerken kapısı açık apartmandan içeri girerek kendisini boşluğa atmış olmasının en kuvvetli ihtimal olduğu belirtilmiştir (Son Posta, 10 Mayıs 1931: 1-2).

Basında çıkan haberlerde, gerekçesi yoksulluğun yanı sıra tedavi edilmeyen hastalığa bağlı sinir buhranları olan bazı intiharlar da müşahede edilmektedir. Beykoz Kundura Fabrikası’nda çalışan Nihat Efendi, müptela olduğu sinir hastalığı yüzünden tabanca ile intihar etmiştir (Cumhuriyet, 26 Kasım 1930: 3). Süleymaniye’de Taş Odalar Sokağı’nda oturan Divan-ı Temyiz-i Askeri azalığından emekli Naim Bey’in Asabi bir hastalığa müptela 25 yaşındaki evlatlığı Saime tavana ip bağlayarak kendini asmıştır (Milliyet, 16 Mart 1930: 4). Beykoz’da oturan 17 yaşlarındaki Nadide Hanım, tutulduğu asabi hastalıktan kurtulamamasından müteessir olarak kendini evin tavanına asmaya çalışmış, büyükannesinin yetişmesi ile intihar gerçekleşmemiştir (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1931, s. 4). Beşiktaş Kılıncı Ali Mahallesi Alim Kadın Sokağı’nda kendini kuyuya atan 65 yaşındaki Ayşe Hanım komşuları (Milliyet, 12 Haziran 1931: 6), Tarabya’da vapurdan denize atlayan 62 yaşındaki Zisko isimli bir kadın ise çevredekiler tarafından kurtarılmıştır (Son Posta, 31 Temmuz 1931: 2).

Okullu Gençlerin İntiharları

Genç kızların, hele de birçok yaşıtı eğitim imkânlarından yoksun iken, iyi bir okulda eğitim alan öğrencilerin neden intihar yolunu seçtikleri dönem insanının anlamlandıramadığı, anlamaya çalıştığı önemli bir sorun olmuştur. Nitekim yaşama hakkını çığnemenin suç teşkil ettiğini düşünen ve genç kız intiharlarının nedenlerini araştıran dönemin hekimlerinden Doktor Cemal Zeki Bey, 1926 yılında kaleme aldığı “Genç Kız ve Kadınlarda İntihar” (Toprak: 42), adlı kitabında konuyu kendi çerçevesinden anlamlandırmaya çalışmıştır. İntiharları basit, alelade intiharlar, sinir hastalıklarından kaynaklı intiharlar, buluş buhranında ortaya çıkan intiharlar şeklinde üçe ayıran Cemal Zeki, genç kız intiharlarını üçüncü kategoriye dahil etmiştir (Toprak: 25-29, Melike Karabacak, 2019: 74-75).

1927 yılında eğitilmiş-iyi bir aileden gelen (babası büyükelçidir), iyi bir okulda okuyan (Feyz-i Ati Lisesi öğrencisidir) ve dersleri ile ilgili sorunu da olmayan Belma’nın intiharı kamuoyunda infial yaratmış, dikkatlerin intihar olaylarına çekilmesine sebep olmuştur. Milli Mecmua’ da bu vaka hakkında bir yazı kaleme alan Mehmet Mesih (Akyiğit) Bey, belki de gelecekte müşfik bir anne, vakur

bir aile kadını olabilecek genç kızın, intiharı seçmesini sorgulamıştır. Mesih Bey çoğalan intiharların birçok sebebi bulunduğunu, ancak en büyük etmenin iradesizlik ve ruhun zayıflığı olduğunu belirtmiştir. Tahsili olmayanların bir dereceye kadar mazur görülebileceği düşüncesinde olan yazar, Belma'nın tahsilli ama tecrübesiz olduğunu, genç kıza ailesinin ve okulunun irade kuvvet ve kudretini vermesi gerekirken bunun neden yapılamadığının araştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Mesih Bey, Belma örneğinde olduğu gibi başka kurbanlar vermemek adına, bu gençlere terbiye ve felsefe eğitimi verilmesi konusunda Maarif Vekâleti'ne çağrıda bulunmuştur (Mehmet Mesih, 1927: 101).

Okullu genç kızların intiharları 1931 yılının başında yeniden kamuoyunun gündeme oturmuştur. İstanbul Çapa Kız Muallim Mektebi'nde, o yılın ocak ayının ilk günlerinde peş peşe iki öğrencinin intihar etmesi dikkatleri yeniden okullu genç kızları intihara sürükleyen sebeplere yoğunlaştırmıştır. İlk olarak Muallim Mektebi dördüncü sınıfında okuyan 17 yaşındaki Mükerrerem artık yaşamak istemediğine dair bir mektup bırakarak, Şehremini Deniz Aptal Mahallesi, Börekçi Sokağı'ndaki evinde kendini asarak hayatına son vermiştir. Genç kızın ablaları bu intihara sebep göremediklerini belirtirken, muallim mektebi müdürü, belki de sorumluluk almamak için; genç kızın zeki, çalışkan ve alıngan olduğunu belirterek, Mükerrerem'in pek arkadaşının olmadığını, kızın aile hayatına bakılması gerektiğini ifade etmiştir. Evinin okula yakın olmasına rağmen kızın nerdeyse tüm tatil günlerini okulda geçirdiğini söyleyen müdür, *"nasılsa sömestr tatilinde evine gitmiş ve kendini asmış"* ifadelerini kullanmıştır (Vakit, 7 Ocak 1931: 1-5). Mükerrerem'in hemen ardından, sekiz ocakta İstanbul Kız Muallim Mektebi ikinci sınıfta okuyan bir başka öğrenci, yirmi yaşlarındaki Suat kendisini okulun taş merdivenlerinden aşağıya atarak intihar etmiştir. Genç kız, okul idaresine bıraktığı mektupta, intiharının ailevî sebeplerle ilgili olduğunu yazmıştır. Gazete son iki gün içerisinde aynı mektepte birbiri ardınca iki genç kızın intihar etmesinin garip bir tesadüf olduğunu belirtmiştir (Vakit, 9 Ocak 1931:1). Bu iki intihardan kısa bir süre sonra da yaşça daha küçük olan, Fatih'te Naime Hanım'ın kızı orta ortaokul öğrencisi Mürşide okuldan atılması üzerine tentürdiyot içerek intihar eden okullu kızlar grubuna dâhil olmuştur (Son Posta, 13 Ocak 1931: 2).

Son Posta Gazetesi kız mekteplerindeki durumu öğrenmek amacıyla okullarda çalışan öğretmenler ile mülakatlar yapmış ve tespitlerini okurları ile paylaşmıştır. Mülakatlarda kız mekteplerinde öğrencilerin okul ve okul dışındaki hayatlarının idareci yetersizliğinden dolayı yeterince kontrol edilememesi ana sorunlardan biri olarak gösterilmiştir. Müdür ve üç yardımcısının görev yaptığı İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde okuyan 350 öğrencinin kontrolünün, bu 4 kişiyle mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Kontrolsüz ve rehbersiz kalan genç kızların yüksek sınıflara geldiklerinde süs ve lüks gayretine kapıldıkları, zengin ve mevki sahibi biriyle evlenme hayalleri kurdukları, buna güçleri yetmediğinde ise hayatlarından vazgeçmeyi düşündükleri ifade edilmiştir. İdareci yanında öğretmen yetersizliği sorunu da ortaya çıkmıştır. Okulda görev yapan 28 öğretmenin Muallim Mektebi'ndeki derslerinden sonra diğer okullarda da çalıştıkları anlaşılmıştır. Bunun yansıya, altmış fakir kızın bulunduğu İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde, okulun bu öğrencilere küçük bir burs verdiği, ancak kızların bu bursları ipek çorap alma, manikür yaptırma gibi işlerde harcadıkları belirtilmiştir. Yöneticilerin terbiye konusundaki başarısızlıklarının önemli bir başka nedeninin ise kızların okul dışındaki hayatlarını saklamaları olduğu ifade edilmiştir. Okullara tayin olan kadın hocalar ile kız öğrencilerin geçinemedikleri, bu mekteplere kadın dâhiliyecisi, özellikle de ruh ve sinir hastalıkları hekimlerinin seçilip gönderilmesinin uygun olacağı vurgulanmıştır (Son Posta, 27 Ocak 1931:1- 2). Gazete konu ile ilgili olarak okurları arasında da anket yapmış, Ticaret Odası raportörlerinden Ali Rıza Bey, son zamanlardaki intiharları, ekonomik kriz nedeniyle öğrencilerin maddi ve manevi ihtiyaçlarının tatmin edilmemesiyle ilişkilendirmiştir. Sirkeci ilk mektep muallimlerinden Güzin Hanım, genç kızların hayatın gerçeklerine karşısında yaşadıkları ruhsal travmaları gerekçe göstermiş, Üsküdar'dan Müşerref Hanım ise arzularının tahakkuk etmediğini görmek, derslerinin ağırlığından sıkılmak, okullarını

sevmemek ya da sınırlı ve zayıf iradeli olmanın sebep alabileceğini dile getirmiştir (Son Posta, 13 Ocak 1931: 2).

Mehmet Zekeriya (Sertel), Son Posta Gazetesi'ndeki "Her Gün" köşesinde "bu iki genç kızı gençliklerinde intihara sevk eden sebep basit, bu hayattan şimdiye kadar ne gördüler ki, şimdiden sonra yaşamaya lüzum görsünler" ifadelerini kullanarak, bir önceki sene de kızı öğrencilerin intihara teşebbüs ettiklerini belirtmiştir. Mehmet Zekeriya bu kızlardan birinin not defterlerini incelemiş genç kızın annesine bıraktığı notta "hayat yaşamaya değer mi? bu ağır yükü bizim zayıf omuzlarımız kaldırabilir mi?" ifadelerini kullandığını söylemiştir. Yazar neşeli olmaları gereken bir dönemde bu çocukların neşesiz ve hayata küskün olmalarının ve intiharlara kalkışmalarının, okulların terbiye ve disiplin sistemindeki hataları göz önüne seren bir ikaz olduğunu ifade etmiştir (Son Posta, 13 Ocak 1931: 3). Nitekim aynı gazetede "ister inan ister inanma sütununa girecek bir yazı!" ifadesiyle okuyucu sütunlarında yer alan bir mektup, yatılı kalan öğrencilerin üzerlerindeki ağır bir baskının göstergesi niteliğindedir. Adları verilmeyen öğrenciler müdürün okul içinde aileler ile görüşmeyi yasakladığını, ailelerden gelen mektupları okutmadan yırtıp attığını, yatılı öğrencilerden üç aylık tatillerini aile yanında geçirmelerinin istendiğini, ancak fakir kızların evlerine gidecek paralarının olmadığını yazmışlardır (Son Posta, 3 Ağustos 1930: s. 3). Gerçekten de fakir öğrencilerin yaşadığı önemli sıkıntılar olduğu başka vakalardan da anlaşılmaktadır. Nitekim yaklaşık bir yıl önce Türkiye'nin en önemli eğitim kurumlarından olan Galatasaray Mektebi talebesi kimsesi olmayan Fahri hendese dersinden aldığı zayıf not sebebiyle meccanilik (parasız okuma) hakkını kaybettiği için intihar etmiş, cesedi Kilyos açıklarında bulunmuştur. Maarif Vekâleti, intihar olayında okul idaresinin ihmali olup olmadığını araştırmak maksadıyla Selim Sırrı Bey'i görevlendirmiş, okul müdürü taksirli bulunmamıştır (Milliyet, 16 Ekim 1930: s.3).

Cumhuriyet Gazetesi'nde, kimsesiz olduğu için Erenköy Kız Lisesi onuncu sınıfta yatılı okuyan ve tatilleri de burada geçiren bir genç kızın, okulun bekçilerini atlatarak hafta sonu gizlice erkek arkadaşının evinde kaldığı ve idarenin tesadüf sonucu bu durumu öğrendiği haberi yayımlanmıştır (Cumhuriyet, 7 Şubat 1931: 2). Okullardaki güvenlik ve disiplin sorununu ortaya koyan haber, Akbaba Dergisi tarafından mizah konusu yapılmıştır. Dergi, yedi metrelik okul duvarını aşan bu genç kızı ve Muallim Mektebi'nde intihar eden kızları dönemin Hollywood aktrislerinden Brigitte Helm, Lillian Gish ve Mady Christians'ın rol aldıkları aşk ve melodram filmlerinde canlandırdıkları karakterlerden çok daha gerçek oldukları ironisini yapmıştır (Akbaba, 16 Mart 1931: 1).

Son Posta Gazetesi'nde, öğrencilerin okul dışında vakit geçirdikleri kahvehane, bilardo salonu ve dans partilerine dikkat çekilerek öğrencilerin bu mekânlarda kumar oynadıkları, akşamları ve hafta sonlarında kız mektepleri önünde erkeklerin biriktikleri, Maarif Vekâleti'nin ise kayıtsız kaldığı haberi yapılmıştır. Gazetenin önerisi; İstanbul Belediyesi ile Vekâlet'in ortaklaşa çalışarak Avrupa'da olduğu gibi gençlerin vakit geçirebilecekleri müzik, spor, eğlence mekânları oluşturmalarıdır (Son Posta, 29 Ocak 1931: 1-4). Aynı gazete okulda yatılı kızları bulunan aileleri endişeye sevk eden Muallim Mektebi'ndeki intihar vakaları üzerine Maarif Vekâleti'nin Ali Canip ve Salih Zeki Bey isimli iki müfettişin buraya gönderdiğini yazmıştır. Ancak Milliyet Gazetesi, belki de infial yaratmamak için, bu bilgiyi bizzat müfettiş Salih Zeki Bey'in ağzıyla yalanlamıştır (Milliyet, 29 Ocak 1931, s.3). Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan bir belgede ise Dönemin Milli Eğitim Bakanı, Esat (Sagay) Bey'in, Muallim Mektepleri' nin çalışmalarını incelemek, öğretmen ve öğrencilerle yüz yüze görüşmek üzere İzmir, Balıkesir, Manisa, Bursa ve İstanbul Muallim Mektepleri' nde incelemelerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Esat Bey'in incelemeleri sonrasında hazırladığı raporun yedinci maddesinde, bu okullarda çalışan öğretmenlerin yüksek ahlak seviyesine sahip olması, öğrencileri için rol model olacak davranışlar sergilemeleri istenmiştir. Raporunda; "öğrencilerin millete ve devlete faydalı ve hayatta başarılı olmasının şartının ahlaki esaslara riayet edecek karakterde yetiştirilmiş olmasına bağlı olduğunun" altı

çizilmiştir. Öğrencilerin ahlaki alışkanlıklar elde etmeleri için ahlak prensipleri hakkında kendilerine sağlam ve sarsılmaz kanaatler verilmesi gereklidir. Rapordaki ifadesiyle “mektepte teessüs edecek intizam ve inzibat ruhunun ve müesseseyi ihata eden manevi havanın talebeyi ahlaki itiyatlara sevk edecek bir mahiyet almasına dikkat ve itina edilmelidir” (BCA, 180-9-0-0- / 57-285-1 / 27-28, 17 Haziran 1931). Belgeden de anlaşılacağı üzere, Maarif Vekili de o sıralar pek çok kişinin düşündüğü ve yazdığı gibi, katı disiplinin uygulamasının intihar sorununu çözebileceğini düşünmüş olmalıdır.

Dönem itibarıyla 17-18 yaş aralığındaki öğrencilerin intihar vakalarında, Werther Etkisi (Erkurt ve Şen 2022: 1472-1473) adı verilen aşk acısı ile başlayıp, taklit yolu ile salgın hale gelen, gençlerin toplumla olan çatışmalarını yansıtan eylemlerin de intihar türleri arasında yer aldığı ifade edilebilir. Nitekim Son Posta Gazetesi'nin esnaf, avukat gibi farklı mesleklerden kişilerle yaptığı mülakatta konuşanlar da intiharların girift sebepleri olduğunu dikkat çekmişlerdir. İktisadi buhranın yanı sıra gençlerin okudukları romanlar, gazeteler ve sinemalardan intihar ve yöntemleri konularında etkilendiklerini ifade etmişlerdir (Son Posta, 8 Mayıs 1931: 2). Basında bu intiharların nedeni olarak çoğunlukla gönül işleri, psikolojik rahatsızlıklar, aile içi şiddetli geçimsizlikler gösterilmiştir (Harmancı, Buçak, Erdoğan ve Güldibi, 2014: 367).

Son Posta Gazetesi'nde “Gölgesine kızanlar tentürdiyot şişesini başlarına dikiyorlar” (Son Posta, 11 Şubat 1931: 1-3) yorumuna neden olan, 1931'de sıradan bahanelerle yapılan intihar girişimlerinin bazıları aşağıda sıralanmıştır. Werther Etkisi teorisindeki taklit etmenini düşündüren girişimler şöyledir: 17 yaşındaki Mükerrrem, annesinin ikinci evliliğini bir Ermeni ile yapmış olmasına üzülmüş ve tentürdiyot içerek intihar etmeye kalkışmıştır (Son Posta, 17 Kasım 1930: 2). Beyazıt'ta Mimar Kasım Medresesi'nde oturan reji işçisi on yedi yaşındaki Mihriban tentürdiyot içerek intihara teşebbüs etmiş, neyse ki kurtarıldığını belirten gazete intihar gerekçesinin aşk olduğunun tahmin edildiğini yazmıştır (Son Posta, 25 Ocak 1931: 2). Beyoğlu Valide Çeşmesi'nde oturan balıkçı Artin'in kızı Kilo da tentürdiyot içerek intihara teşebbüs etmiş ve kurtarılmıştır (Son Posta, 5 Şubat 1931: 5). Taksim Valide Çeşmesi'nde ikamet eden on beş yaşındaki Filo ve Harufu isimli iki genç kız, aileleri yaptıkları kavga nedeniyle birlikte tentürdiyot içerek intihara karar vermiş, Harufu son anda girişimden vazgeçmiştir (Son Posta, 6 Şubat 1931: 2). Feriköy'de abisi ile para yüzünden kavga eden on sekiz yaşındaki genç kız, o dönemde sürür olarak isimlendirilen cıva içmiş (Milliyet, 1 Nisan 1931: 3), Fatih'te oturan tütün amelesi on yedi yaşındaki Saime Hanım, tütün memurlarından Ali Efendi ile kavga ettiği için tentürdiyot içerek giriştiği intihar teşebbüsünden kurtarılmıştır (Son Posta, 4 Mayıs 1931: 2). Kuleli Askerî Lisesi öğrencisi ve Piyer Loti Caddesi'nde oturan on altı yaşındaki Mehmet Ekrem de aşk yüzünden intihara kalkışmıştır. Ekrem, Belma isminde bir kızla yaşadığı arkadaşlığın boyutu ilerleyince okuldan kaytarmış ve kaydı silinmiştir. Genç aşıklar evlenmeye karar vermiş, Ekrem'in annesi ise buna karşı çıkmıştır. Ekrem, annesinin tavrına sinirlenmiş odasında tentürdiyot içerek hayatına son vermek istemiştir. Son Posta Gazetesi Ekrem'in vakasını yukarıda da bahsedilen sıradan sebeplerle girilen intiharların yaygınlığına örnek göstermiştir. Haberine “İntihar Artık Bir Hastalık Oldu”, manşeti atan gazete; “Bunlar bedbin ve bezgin ruhlu insanlardır. Bu gençler hayata bağlanmamış, hayal içinde bırakılmışlardır, sükût-u hayale uğradıkları gün hayatı lüzumsuz bir yük gibi görürler” ifadelerine yer vermiştir (Son Posta, 11 Şubat 1931: 1-3).

Servet-i Fünun Dergisi yazarı Sehap Bey, genç kız intiharlarının nedenlerini irdelediği yazısında, sorumluluğu çocuk ve genç kızlarla meşgul olmayan topluma yüklemiştir. Yatılı öğrencilerde görülen ruh gerginliğinin sebebini yalnızlık, şefkatsizlik ve onları hayata bağlayan bir gayelerinin olmamasına bağlamıştır. İntihara teşebbüs edenlerin yaş aralığının ise genç kızlarda 15- 25, kadınlarda 45 -60, erkeklerde 25 -50 yaşlar arasında artış gösterdiğini belirtmiştir (Sehap Nafiz, 1932: 278). Emil Durkheim'in İntihar eserini inceleyen Nurettin Şazi Kösemihal da asıl nedenin ekonomik bunalımdan çok toplumsal değişim olduğunu belirterek; “İnsanın hayatın sertliğine, güçlüklerine dayanabilmek için

kendini bir amaca, bir ülküye bağlaması gerekir. Bundan ötürü bir kimse, din, aile, millet gibi toplumsal zümrelerden herhangi birine canla başla bağlanmalı, kendini ona vermelidir. Böylece yalnızlığını duymaz; hayatın boşluğuna, anlamsızlığına kapılarak umutsuzluğa düşmez" Nurettin Şazi Kösemihal, 1971: 91) yorumunda bulunmuştur. Okulların ve ailelerin gençleri daha sıkı bir kontrol altına alması önerileri yanında, Doktor İhsan Şükrü Bey, genç yaşta kendilerini öldüren zayıf ve cılız ruhlu insanların çocukluktan itibaren kontrol edilmesinin şart olduğunu belirttiği yazısında yaşanan olaylar karşısında derhal bir *Akil Koruma Cemiyeti* kurulmasının gerekliliğini savunmuştur. Başta Emrazı Akliye ve Asabiye Cemiyeti olmak üzere Matbuat Cemiyeti, Muallimler Birliği, Milli Türk Talebe Birliği, Türk Ocağı, Felsefe Cemiyeti'ni de ön ayak olmaya davet etmiştir (Vakit, 24 Şubat 1930: 3).

Bütün bu tartışmalar sürerken ve intihar vakaları da artışta istikrarını korurken, devlet konuya müdahale etmiş ve TBMM'de alınan kararla gazetelerde intihar haberleri ile ilgili sansür uygulamasına gidilmiştir. 25/ 7/ 1931 ve 1881 sayılı Matbuat Kanunu'nun 12. Fasıll, 38. Maddesi ile intihar olaylarının yayınlanabilmesi için zabıtanın izin alınması zorunluluğu getirilmiştir (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1867.pdf>). İleride yapılan bir değişiklik, haberlerde fotoğraf kullanılması da yasaklanmıştır. Yabancı basından alınan intihar haberleri için de izin alınması şartı koşulmuştur. Yasağa aykırı davranışlar bir haftadan bir seneye kadar hapis ve yirmi beş liradan iki yüz liraya kadar para cezasına mahkûm edilebilecektir (TBMM, T.D. IV, (8), 54, 29 Mayıs 1932).

Nazan Maksudyan; "1920'ler ve 30'lar boyunca siyasi otoritenin ve kamuoyunun "salgın" diye tanımlamakta ısrarcı davrandığı olgu, gerçekten de toplumsal bir hastalıkmiş; gibi önce "ıslah" edilmeye çalışılmış, ardından rejim intihar vakalarını akli denge bozukluğuyla açıklamayı tercih ederek olası sorumluluğunu "inkâr" etmiş;, neticede konunun üzerini yekten kapatmak için 1931'de çıkarılan Matbuat Kanunu'na intihar vakalarını sansür maddesi eklenerek 'iskât' yoluna gitmiştir" ifadelerini kullanmaktadır. Maksudyan'a göre intihar kelimesinin geçtiği ifadeler artık "kelebek avlarken başı ağır gelerek pencereden düşen yaşlı başlı, önemli mevki sahibi" kişilerin ya da "çamaşır asarken boynuna öldüresiye dolanan iplerin kurbanı olan ev hanımlarının" kazaen ölümleri cümlelerine evrilmiştir (Maksudyan: 61-66).

Temmuz 1931'de intihar haberlerinin gazetelerde yayınlanabilmesinin zabıtanın alınacak izne bağlanması -sansür- sonrasında İstanbul Vali Muavini Fazlı Bey, gazetecilere zabıta haberlerinin nasıl yazılabileceği konusunda detaylı bilgilendirme yapmıştır. Fazlı Bey, "intihar ve cinayet haberlerinin polis tarafından verildiği şekilde yazılacağını, kaza vakalarının olduğu gibi takip edilerek yazılabileceğini, yazılmasında veya verilen malumattan fazla yazılmasında mahzur olanların hafif akıllı kimseleri teşviike medar olacak intihar ve cinayet vakaları ile şahsiyete taalluk eden vakalar olduğunu" belirtmiştir (Son Posta, 12 Ağustos 1931: 1). Zabıta vakalarının haberleştirilmesinin engellenmesini sorgulayan Son Posta Gazetesi, "bir cinayeti görmüş veya bir intihar vakasının gazetelerde ayrıntısını okumuş olan cinayet ve cinneti yatkın kimseler, bu işin ayırını yapmak fikir ve arzusunu duyar mı, duymaz mı? Bir mahallede meydana gelen bir intihar, ekseriya, o mahallede tek bir vaka olarak kalmaz mı?" cümleleri ile kanunun ilan edilme nedenini okurlarıyla paylaşmıştır. Gazete, meşhur *deli doktoru* olarak okuyucularına tanıttığı Moreau de Taur's'a ait *Cinayetin Sirayeti* isimli eserinde doktorun vakaların gazeteciler tarafından kısa ve sade anlatılması gerektiğini, esneme nasıl bulaşıcı ise resimlerle anlatılan cinayet ve intihar haberlerinin de o ölçüde yayılabileceğini belirttiğini yazmıştır (Son Posta, 31 Ağustos 1931, s.1-6).

Dünyayı sarsan Kibrit Kralı lakaplı İsveçli iş adamı Ivar Kreuger'ın, Paris'teki intiharı yalnızca ekonomi dünyasının değil, aynı zamanda İstanbul basınının da dikkatini çekmiştir. (Cumhuriyet, 14 Mart 1932: 1-2.) Gazetelerin haberlerinde tafsilatlı bilgilere yer vermeleri ve müntehirin fotoğrafını yayınlamaları matbuat kanununun çiğnenmesine neden olmuştur. Başlangıçta milyarderin iflas ettiği, iktisadi buhran nedeniyle sınırlarının bozulduğu yazılmış ancak intiharın Paris'te tetkik edilmesinden sonra, Kruger'in sermayesi olmayan şirketler kurmak ve sahte bono düzenlemek suretiyle usulsüz işler yaparak zengin olduğu ve durumun ortaya çıkması sonrasında da intihar ettiği imaları hükümeti

harekete geçirmiştir (Akşam, 22 Nisan 1932: 6). The New York Times'ın haberine göre Türk Hükümeti, Ivar Kreuger'in 12 Mart'ta intiharının fotoğrafını yayınladığı için tüm İstanbul basınına dava açma kararı almıştır. Gazete haberinde, Türkiye'deki ahlaki toplumsal bunalımlar nedeniyle intiharların ürkütücü bir şekilde arttığını, bu nedenle hükümetin intiharın kamuoyuna duyurulmasını yasaklayan bir yasa çıkardığını, ancak Kreuger faciası karşısında tüm gazetelerin kanunu unuttuğunu, ağır para cezalarının gündemde olduğu belirtmiştir (The New York Times, 23 May 1932: 4).

SONUÇ

İntihar geçmişte olduğu gibi günümüzde de süregelen bir olgudur. Toplumsal değişimler, savaş, ekonomik kriz gibi travma dönemlerinde yoksulluğun ve işsizliğin artışı bu olguyu tırmanışa geçirmektedir. Türkiye'de intihar vakaları Osmanlı Devleti'nin son yıllarından itibaren özellikle başta İstanbul olmak üzere bazı büyük şehirlerde artış göstermiştir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da intihar girişimlerinin artarak devamı, özellikle 1931'de yaşanan ani sıçrama, kaygı ve tedirginliğe sebep olmuştur. The New York Times, erken Cumhuriyet döneminde yaşanan vakalar hakkında; intiharın Türklerin genel karakteristik özelliklerinden biri olmamasına rağmen genç ve yaşlılar üzerinde toplumsal ve ekonomik baskılar ile saltanattan cumhuriyete geçiş sürecinin getirdiği ekonomik ve sosyal sancuların ve hayat pahalılığının bu iki sınıf üzerinde yoğunlaştığı yorumunda bulunmuştur (The New York Times, 25 March 1928: 62) İstanbul gazetelerinde "İntihar Salgını" şeklinde haberleştirilen bu durum, konunun çeşitli çevrelerde farklı boyutlarla ele alınmasına yol açmıştır. Basın intihar haberlerini verirken; gönül işleri, psikolojik rahatsızlıklar, aile içi şiddet ve geçimsizlikler ve zarurete düşme olarak nitelenen ekonomik sıkıntıları neden göstermiştir. Gerçekten de ekonomik kriz sonucunda yaşanan hayat pahalılığı, işsizlik gibi sorunların fertlerde de ailelerde de bunalıma yol açtığı, aile yapısını bozduğu ve hepsinin birden intihar vakalarına etki ettiği anlaşılmaktadır. Sadri Ethem Vakit Gazetesi'ndeki köşesinde de ise intiharları salgın olarak nitelemekle beraber, vakaların artma sebebini eski ile yeni arasında uyum sağlayamayan idealsiz ruhlardan kaynaklandığını ifade etmiştir (Vakit, 27 Temmuz 1931: 4).

Cumhuriyet rejiminin getirdiği yeniliklere adapte olmaya çalışan eski ve yeni kuşakların omuzlarına, 1929'da yılında Amerika'da başlayan ve neredeyse tüm dünyayı saran ekonomik krizin baskıları da yüklenince ülkede toplumsal bir travma ve cinnet ortamı doğmuştur. Türkiye'de bunun toplumsal yansıması, 1930'lu yılların başlarından itibaren artan intihar ve intihara teşebbüs vakaları olmuştur. Nitekim çalışmamıza konu olan zaman diliminde İstanbul'da toplam 723 intihar veya intihara teşebbüs vakası söz konusudur. Burada dikkati çeken husus en fazla intiharın 1931 yılında kaydedilmesidir ki, bu dört yıllık toplam vakanın %28,6'sını oluşturmaktadır. Ayrıca aylık ortalamalar göz önüne alındığında yine 1931 yılı, diğer yıllara göre fark göstermektedir. Çağın koşulları ve yaşam süreleri dikkate alındığında, işgücü açısından en verimli dönem olan 15-44 yaş aralığındaki üç yılın intihar vakası sayısı 51 olup, toplam vakanın %45'ini oluşturmaktadır ve diğer gruplara göre önemli bir fark göstermektedir ki bu gerçekten kaygı verici bir durumdur.

Mevcut verilerden hareketle, ılıman veya soğuk aylarda vakaların daha az olduğu, sıcak aylarda ise arttığı söylenebilir. Durkheim, Lomrosso'nun savunduğu yaz aylarında vakaların artış göstermesinin nedenini sıcaklığın organizmayı şaşırması, vücudun doğal akışını bozarak saçma hareketlerin yapılmasına yol açması şeklindeki savını yeterli bulmamış, günlerin uzamasının, gün ışığı süresindeki artışın toplumsal hayatın yoğun yaşanmasına neden olduğunu, süre uzadıkça intihar vakalarında artış olduğunu gözlemlediğini belirtmiştir. (Durkheim, 2013: 79-97). Bu dönemin cinsiyete göre, ölümle sonuçlanan vakaların ancak 1/4'ü (%25) kadınlara aittir, %75 gibi yüksek bir oranda erkek ölümü vardır. Diğer bir söyleyişle erkek intihar girişimleri kadınlara oranla daha fazla ölümle sonuçlanmaktadır. Bu sonucun, intihar konusunda yapılan bazı araştırmalarla uyuşmadığı ifade edilebilir. Yine 1930'ların Türkiye'sinde hane halkının geçim yükünü büyük oranda erkeklerin

üstlendiği, ekonomik krizin travmasından etkilenen bu grubun yaşadığı ümitsizliğin onları daha kararlı bir şekilde intihara sürüklediği iddia edilebilir.

Bu bağlamda intiharın nedenleri konusu dönemin bilim çevrelerinde önemli tartışmalar yol açmıştır. Çok genel ifadelerle özetlersek, tartışmalarda henüz emekleme halinde bir bilim olan sosyoloji alanında çalışanlar intiharların nedenlerini, yaşanan hızlı toplumsal değişimlere ayak uyduramamaya, hekimler- psikologlar geçici (veya kalıcı) bir nevi cinnet haline, ruhsal bozukluklarına irade zayıflıklarına, ergenlik bunalımlarına bağlamıştır. Başka bir değerlendirme ise, intiharın esneme gibi sâri, yani geçişken olduğu iddiasıdır ki böyle bir ihtimal, Cumhuriyetin asri kadının dirayet ve fedakârlığı ile yaratmak istediği sağlıklı toplum hedefine vurulacak büyük bir darbe olacağından hükümeti de alarma geçirmiştir. Öncelikle bilim çevrelerinin kamuoyunu intiharlardan caydırıcı ve aydınlatıcı konferanslar vermesini teşvik eden otoriteler, intiharların artarak devamı üzerine, muhtemelen haberlerin konuyu normalleştirip, taklit yoluyla yayılmasını sağladığı düşüncesiyle kendileri için en kolay yolu, yasaklamayı tercih etmiştir. 1931 yılında intihar haberleri ile ilgili sansür uygulamasına gitmiştir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Serap Cerezci
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %50 – 2 st author: %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Serap Cerezci
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi**

BCA, 180-9-0-0- / 57-285-1 / 27-28, Belge Tarihi: 17.06.1931.

TBMM Meclis Tutanakları

TBMM Zabıt Ceridesi, 29 Mayıs 1932, Dönem: 4, C.8, 54. Birleşim.

İstatistikler

İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, 1930-1931, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul, 1932.

T.C. İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, 3. Cilt, 1932-1933, İstanbul Belediye Basımevi, 1936.

İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, Cilt: 2 1931-1932, İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, Basım Yeri Basım Yılı Yok

Sürelî Yayınlar

“Memlekette İntihar Hadiseleri Tenakus Ediyor”. Hilal-i Ahmer. (19 Nisan 1932). 1-6.

“Bu Adam Sefalet Yüzünden İntihar Etmiştir”. Milliyet. (8 Ekim 1930). 3.

“İstanbul’da İntihar Salgını Baş Gösterdi”. Milliyet. (23 Nisan 1930). 1-2.

“İstanbul’da İntihar Salgını Baş Gösterdi”. Milliyet. (23 Nisan 1930). 1-2.

“Mecnun Müntehir Mübadil Bir Rum Cinnet Geçirerek Kendini Denize Attı”. Son Saat. (17 Mayıs 1925). 2.

“Ceset Kimin? Müntehir Ziba Hanım Namında Bir Kadın”. Milliyet. (9 Kasım 1930). 5.

“İki İntihar Teşebbüsü”. Cumhuriyet. (6 Mart 1931). 4.

“Kimsesizler Yurdunda”. Son Posta. (2 Nisan 1931). 8.

“Bir Mürettip Tabanca ile İntihar Etti”. Milliyet. (15 Nisan 1931). 5.

“Zavallı Kadın Kendini Astı”. Cumhuriyet. (31 Ekim 1930). 4.

“Denizde İntihar Teşebbüsü”. Milliyet. (27 Mayıs 1930). 3.

“Bir İntihar Teşebbüsü Bir Hanım Kendini Denize Attı”. Son Posta. (20 Kasım 1930). 6.

“Çok Feci Ölüm Bir Kadın Elbiselerini Tutuşturarak Kendini Öldürdü”. Milliyet. (2 Ekim 1930). 5.

“Bu Sefaleti Behemehal Yenmeli Bu Kadın Niçin Ölmek İstedini Anlatıyor”. Son Posta. (30 Ocak 1931). 1.

“Müessif Hadise Vahit Bey Kendini Öldürdü”. Vakit. (31 Temmuz 1931). 1.

“Elim Bir İntihar”. Yarın. (31 Temmuz 1931). 1, 5.

“Bir Cinayet İki İntihar” Vakit. (22 Şubat 1931). 8.

“Hanriyet’ in Ölümü Banyosunda Ölü Bulunan Artistin İntihar Ettiğine İhtimal Veriliyor”. Cumhuriyet. (4 Nisan 1931). 1-2.

“5 Günde 102 Vak’a”. Cumhuriyet. (7 Kasım 1930). 4.

“Esrarengiz Bir Ölüm! Hanriyet İsminde Genç Bir Artist Odasında Ölü Bulundu”. Vakit. (3 Nisan 1931). 1.

“Feci Bir İntihar Bir Kız Kendini Üçüncü Kattan Sokağa Attı”. Son Posta. (12 Mayıs 1931). 3.

“Kendine Niçin Kıydı?”. Son Posta. (13 Mayıs 1931). 1,3.

“İntihar Tahkikatı”. Son Posta. (14 Mayıs 1931). 3.

“Bir İntihar Hadisesinden Alınacak Dersler”. Son Posta. (18 Mayıs 1931). 5.

“Sabahat Hanım Neden Delirdi ve Niçin İntihar Etti?”. Cumhuriyet. (16 Mayıs 1931). 4.

“Sabahat Hanım Kendini Niçin Öldürdü?”. Son Posta. (19 Mayıs 1931). 1, 6.

“Ölümler Neticelen İki İntihar”. Son Posta. (6 Mayıs 1931). 2.

“Sırlı İntihar Mahmure Hanım’ın Ölüm Sebebi Hala Meçhuldür”. Son Posta. (14 Mayıs 1931). 2.

“Sevgiliye Kızmış Sonra da Bu Hiddetle Kendisini Denize Atmış”. Son Posta. (14 Mayıs 1931). 3.

- "Aile Faciası: Bir Kadın Kurşunla Kendisini Vurdu". Cumhuriyet. (9 Mayıs 1931). 5.
- "Bir İntihar Daha". Son Posta. (18 Mayıs 1931). 2.
- "Denizde Bir Ölüm Mücadelesi Karısından Şüphelendiği İçin Ölmek İstemiş". Son Posta. (19 Mayıs 1931). 1, 3.
- "Korkunç Bir Aile Faciası Posta Memuru Servet Bey Karısını Öldürdü". Milliyet. (6 Şubat 1931). 1-2.
- "Bir Doktorun İntiharı". Milliyet. (11 Temmuz 1930). 3.
- "Sebebi Anlaşılamayan Bir Ölüm". Son Posta. (10 Mayıs 1931). 1-2.
- "Kendini Asarken Kurtarıldı". Cumhuriyet. (16 Mayıs 1931). 4.
- "Bir Kadın Kendisini Dün Kuyuya Attı". Milliyet. (12 Haziran 1931). 6.
- "İhtiyar Kadının İntiharı". Son Posta. (31 Temmuz 1931). 2.
- "Bir Amele İntihar Etti". Cumhuriyet. (26 Kasım 1930). 3.
- "Bir Hizmetçi Kız Kendini İple Tavana Astı". Milliyet. (16 Mart 1930). 4.
- "Bir Genç Kız İntihara Teşebbüs Etti Öldü". Vakit. (7 Ocak 1931). 1,5.
- "Bir Genç Kız: Kız Muallim Mektebinde Kendisini Merdivenlerden Atarak İntihar Etti". Vakit. (9 Ocak 1931). 1.
- "Gene Bir Talebe İntiharı". Son Posta. (13 Ocak 1931). 2.
- "Mektepli Kızların İntiharı". Son Posta. (27 Ocak 1931). 1- 2.
- "Halkın Sesi Gençlerin Sıklaşan İntiharları ve Halk". Son Posta (13 Ocak 1931). 2.
- "Kalp ve Gönül İşleri Mektepli bir Genç Kız Bedbin Olur mu?". Son Posta. (15 Mayıs 1931). 5.
- Zekeriya, Mehmet, (13 Ocak 1931). "Her Gün: İntihar Eden Mektepli Kızlar". Son Posta. 3.
- "Mektepte Bir Ceza Usulü". Son Posta. (3 Ağustos 1930). 3.
- "Sebebi Ne? Fahri Efendi'nin İntiharı Tahkikatı". Milliyet. (16 Ekim 1930). 3.
- "Gene Bir Talebe İntiharı". Son Posta. (13 Ocak 1931). 2.
- "Mekteplerindeki İntihar Vakaları". Milliyet. (29 Ocak 1931). 3.
- "Bursa'da Bir İntihar Teşebbüsü". Akşam. (22 Mayıs 1931). 2.
- "İnzibatsızlık: Geceleri Aşıkının Evine Giden Talebe!". Cumhuriyet. (7 Şubat 1931). 2.
- "Komünistlerin Kararı Dün Tefhim Edildi". Cumhuriyet. (11 Şubat 1931). 1, 4.
- "Facia!". Akbaba. Sene: 9, No: 837, (16 Mart 1931). 1.
- "Bugünün Meselelerinden Talebeler Mektep Harici Kahve ve Sokakta Ne Yapıyor?". Son Posta. (29 Ocak 1931). 1, 4.
- "Amele Bir Genç Kız Ölmek İstedi". Son Posta. (25 Ocak 1931). 2.
- "Çocuğun Teessürü". Son Posta. (17 Kasım 1930). 2.
- "Bir Genç Kız Kendisini Öldürmek İstedi Niçin Dersiniz?". Son Posta. (5 Şubat 1931). 5.
- "İntihar Artık Bir Hastalık Oldu". Son Posta. (11 Şubat 1931). 1, 3.
- "Son Posta'nın Resimli Makalesi Hayatın Kıymeti". Son Posta. (11 Şubat 1931). 3.
- "Bir Günde Dört İntihar Teşebbüsü Oldu". Milliyet. (1 Nisan 1931). 3.
- "Bir İntihar Teşebbüsü". Son Posta. (4 Mayıs 1931). 2.
- "Müşterek İntihar Kararı". Son Posta. (6 Şubat 1931). 2.
- "İntiharların Artması Karşısında Halkın Fikri". Son Posta. (8 Mayıs 1931). 2.
- Aksel, İhsan Şükrü (24 Şubat 1930). "Bir Akıl Koruma Cemiyeti Kurmalıyız". Vakit. 3.
- "30 Milyar Sahibi Kibrit Kralı Paris'te Kalbine Bir Kurşun Sıkarak İntihar Etti". Cumhuriyet. (14 Mart 1932). 1-2.
- "Hayret Kibrit Kralı ve Dünya Zengini Kendisini Öldürdü!". Milliyet. (14 Mart 1932). 1, 5.
- "Milyarderin İntiharı Kibrit Kralı Kendisini Niçin öldürmüş?". Akşam. (18 Mart 1932). 6.
- "Dünyanın En Büyük Sahtekarı!". Akşam. (22 Nisan 1932). 6.
- "Polis Gazetecilerin Bir Listesini Hazırladı". Son Posta. (12 Ağustos 1931). 1.

“Zabıta Vakalarının Yazılması Niçin Menediliyor? İntiharlar Ekseriya Görenek Mahsulü müdür?”. Son Posta. (31 Ağustos 1931). s.1, 6.

“İntiharlar”. Vakit. (28 Temmuz 1931). s. 4.

Temel Eserler

Adler, A. (1997). *Psikolojik Aktivite*, (Çev. Belkıs Çorakçı), (3.Baskı). İstanbul: Say.

Arkun, N. (1963). *İntiharın Psikodinamikleri*. İstanbul: Baha Matbaası.

Bonnafoos, M. (1927). İstanbul’da İntihar. *Türk Antropoloji Mecmuası*, 0(5), 19- 37.

Çolak, Ö. F. (2009). 2008 Krizinin 1929 Krizi İle Benzerlikleri Üzerine Bir Analiz. *Tisk Akademi*, 4(II), 51-70.

Durkheim, E. (2013). *İntihar*, (Çev. Z. Zühre İlkelen). İstanbul: Pozitif Yayınları.

Erginbaş, V. (2003). Lizol, Bıçak, Tentürdiyot Cumhuriyetin İlk Yıllarında İntiharlar. *Tarih ve Toplum*, 39(234), 13-20.

Erkurt, G.Ş. & Şen, H. (2022). Genç Werther’in Acıları Romanındaki İzleklerle Toplumsal Değişimlere Etkisi Bağlamında J. W. Von Goethe’nin Evrensel Kişiliği ve Edebi Dehası. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 9(4), 1444-1482.

Harmancı, F. Buçak, M., Gültekin, E. & Güldibi, M. (2014). Gazetelerde Polis İntihar Haberlerinin Sunumu. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C/ S. 13 (51): 365-391.

Karabacak, M. (2009). Cumhuriyet’in İlk Beş Yılında Kadın Dergileri; Bir Değişimin Kadınca Hikayesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

Kılıç, R. (2013). Erken Cumhuriyet Dönemi İstanbul’unda İntihar: Toplum, Ferd, Siyaset. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C/ S 10, (3): 100- 117.

Köse, M. (2010). 1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi; Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

Kösemihal, N. Ş. (1971). *Durkheim Sosyolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kuruç, B. (1988). *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası* (Cilt: 1), (1929-1932). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Le Bon, G. (2020). *Kitleler Psikolojisi*. İstanbul: Karbon Kitaplar.

Maksudyan, N. (2009). Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın İntiharları: İslah, İnkâr, İskat. *Toplumsal Tarih*, S. (188): 60-66.

Mesih, M. (1927). İntiharlar ve Sebepleri. *Milli Mecma S.* (81): 1301.

Nere, J. (1980). *1929 Krizi*. Ankara: Kalite Matbaası.

Öcal, E.E. (2022). 1927 ve 1935 Nüfus Sayımlarında Azınlıklar. *Topkapı Journal of Social Sciences*, Vol. 1, No. 2: 9-30.

Tanilli, S. (2007). *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, 20. Yüzyıl Yeni Bir Dünyanın Aranışında. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Tatlıhoğlu, K. (2012). Sosyal Bir Gerçeklik Olarak İntihar Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C/ S. 12 (2): 133-156.

Tekeli, İ. & İlkin, S. (2009). 1929 Dünya Ekonomik Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Toprak, Z. (2001). Doktor Cemal Zeki’nin ‘Delişmen, Çılgın Kızlar’ı Cumhuriyette Genç Kız ve Kadın İntiharları. *Toplumsal Tarih*, C/ S. 87 (3): 25-29.

Toprak, Z. (2017). *Türkiye’de Yeni Hayat İnkılâp ve Travma*. İstanbul: Doğan Kitap.

İnternet Kaynakları

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1867.pdf> adresinden 31.07. 2023 tarihinde erişildi.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2022-49679> (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2023).

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/03/25/95564440.html?pageNumber=62> "Suicides in Turkey Show An Increase", *The New York Times*, 25 March 1928, Page: 8 E (62), (Erişim Tarihi 30 Temmuz 2023).

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1932/05/23/100745537.html?pageNumber=4> "All İstanbul Papers Sued", *The New York Times*, 23 May 1932, page. 4, (Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2023).

<https://sozluk.gov.tr/> Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük: İntihar (Erişim Tarihi: 20.08.2023).

<http://lugatim.com/s/L%C4%B0ZOL> Kubbealtı Lügat: Lizol (Erişim Tarihi: 20.08.2023).

Yazılım

IBM Corp.(2011). IBM SPSS Statistics for Windows (Version 20.0). New York: IBM Corporation.

Areas of Economic Conflict in the Middle East: Libya Case*

Assoc. Prof. Erol Demir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5415-4246>

Ankara University, Faculty of Applied Sciences, Department of Real Estate Development and Management, Ankara – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 28.02.2023

Accepted: 22.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Libya

Transition Process

Investment Opportunities

Regional Economics

Economic Strategies

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.68627>

Abstract

Libya has an important place for Turkey currently, as well as inherited historical and cultural ties brought to the present as it was the starting point of Turkish contractors' 1970s-era international development. In this paper a brief overview of Libya has been given to set forth current circumstances related to the region to understand the economic dynamics, investment opportunities and future potentials of Libya. Since Libya needs capital flows to improve and develop concrete economic production investment climate has become an important issue. In this paper; secondary data derived from international organizations and national authorities; used to understand the current picture of Libyan economic insights. The research methodology of the paper has been designed as conceptual framework to establish the research framework. Strengths and weaknesses of Libyan economics have also been showed in this paper. Abovementioned data have been analyzed to show the economic conflict areas in the Middle East specific to Libya. It has been understood that Libya presents great opportunity for Turkey, Germany, China and Spain within the context of international trade which spreads over a wide area for upcoming era. Since Turkey is one of the prominent emerging economies such an opportunity makes Libya and the region important both geopolitically and economically.

Reference Information / Atıf Bilgisi

Demir, E. (2023). Areas of Economic Conflict in the Middle East: Libya Case. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 383-402.

Ortadoğu'da Ekonomik Çatışma Alanları: Libya Örneği*

Doç. Dr. Erol Demir

Ankara Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Bölümü,
Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş:28.02.2023

Kabul: 22.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Libya
Geçiş Süreci
Yatırım Fırsatları
Bölgesel Ekonomi
Ekonomik Stratejiler

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.68627>

Öz

Libya, 1970'li yıllarda Türk müteahhitlerinin uluslararası açılımına temel teşkil etmesi nedeniyle, günümüze taşınan tarihi ve kültürel bağlara sahip olmasının yanı sıra, şu anda Türkiye için de önemli bir konuma sahiptir. Bu çalışmada, Libya'nın ekonomik dinamiklerini, yatırım fırsatlarını ve gelecekteki potansiyellerini anlamak için bölgeyle ilgili mevcut koşulları ortaya koymak adına Libya'ya dair kısa bir genel bakış özet olarak verilmiştir. Libya'daki yatırım ortamı, ülkenin somut ekonomik üretim ortamı yaratmak için finansal girişlere/akışlara olan ihtiyacının bir sonucu olarak daha fazla önem kazanmaktadır. Libya'daki ekonomik dinamiklere dair mevcut resmi kavramak için bu makalede uluslararası kuruluşlardan ve devlet kurumlarından alınan ikincil veriler kullanılmıştır. Makalede ortaya konmaya çalışılan analizler ve çıkarımlara dair araştırma yaklaşımı olarak kavramsal çerçeve yöntemi kullanılmış ve bu bağlamda araştırma çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çalışmada, aynı zamanda Libya ekonomisinin güçlü yönleri ve sınırlılıkları da vurgulanarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Yukarıda belirtilen veriler, Orta Doğu'da yer alan bir ülke olan Libya'ya özgü ekonomik çatışma bölgelerini göstermek üzere incelenmiştir. Geniş bir alana yayılacak olan gelecekteki Libya'nın küresel ticaret ağları çerçevesinde Libya'nın Türkiye, Almanya, Çin ve İspanya için önemli fırsatlar sunduğu bilinmektedir. Gelişmekte olan ekonomiler arasında önde gelen ülkelerden biri olan Türkiye için ise Libya ve bulunduğu bölge hem jeopolitik hem de ekonomik açıdan büyük önem teşkil etmektedir.

INTRODUCTION

The State of Libya is a Maghreb and North African country on the Mediterranean coast, bordered by Egypt in the east, Algeria and Tunisia in the west, Niger and Chad in the south, and Sudan in the southeast. The country consists of three historical regions: Tripoli, Fezzan and Cyrenaica. With an area of approximately 1.8 million square kilometers, it is the fourth largest country in Africa and the 16th largest in the world. It is the 10th country with the most proven oil reserves. Its capital and largest city, Tripoli, is located in the west of the country, and more than three million of the seven million Libyans live in this (Libya, 2022a), (The World Factbook, 2022).

In 1551, Libya, which resisted the domination of the Ottoman Empire, came under Italian rule after the Tripoli War. Italy divided the country into the colonies of Tripoli and Cyrenaica (1911-1934), and ruled from 1934 to 1947 under the name Italian Libya. Libya II. It was the scene of the North African Front in World War II. After the war, the Italian population dwindled. In 1951, the Kingdom of Libya gained its independence. As a result of the 1969 Libyan coup, King Idris I was deposed. The leader of the bloodless coup, Muammar Gaddafi, remained in power from 1969 until 2011, when he was overthrown and killed in the Libyan Civil War (BBC Home, 2022). After the war, two main powers emerged. One of these was the House of Representatives in Log, and the other was the General National Congress in Tripoli, which came to power in 2012 with elections (Libyan Parliament Takes Refuge in Greek Car Ferry, 2022). After UN-led peace talks, the governments of Tobruk and Tripoli united in 2015 to form the UN-backed Government of National Accord. The General National Congress dissolved itself after the establishment of the GNA. However, the GNA failed to establish peace in Libya, and the Second Libyan Civil War broke out between the Tobruk and Tripoli-based governments (as well as Islamic groups and tribes). A permanent ceasefire agreement was signed between the two main parties on October 24, 2020, and in this context, it was agreed to clear the front line of soldiers and armed groups (Kingsley, 2022), (Elumami, 2022).

Abdulhamid Dibayba by the Libyan Political Dialogue Forum (LSDF), Chairman of the Presidential Council Mohammed El-Menfi and other Presidential Council members Musa El-Koni and Abdullah El-Lafi He was elected as Prime Minister on February 5, 2021. The Presidency of El-Menfi and the Prime Ministry of Dibeyba were approved as a result of the vote of confidence in the session of the House of Representatives in Sirte on March 10, 2021, and the National Unity Government (MBH) was officially established. According to the Road Map adopted at the Libyan Political Dialogue Forum (LSDF) meeting held in Tunisia on 9-15 November 2020, presidential and parliamentary elections in Libya were planned to be held on 24 December 2021. Subsequently, as a result of the election laws published by TM and the decisions taken by the National High Election Commission (HNEC) on the basis of these laws, it was announced that the first round of the Presidential Election would be held on December 24, 2021, and the second round would be held in February 2022 simultaneously with the TM election. On the other hand, it was not possible to announce the final list of presidential candidates. As a result, the National High Election Commission (HNEC) announced in its statement on December 22, 2021 that the deficiencies in the election legislation and contradictory judicial decisions regarding presidential candidates constitute a state of force majeure, and for these reasons, the elections could not be held on the specified date. continues. Libya is a member of the United Nations, Non-Aligned Movement, Arab League, OIC and OPEC (Libya, 2022b).

1.1 Libya-Turkey Relations

Turkey has deep-rooted relations with the Libyan people dating back centuries. The relations that started between the Turkish and Libyan peoples during the Ottoman period gained momentum again with the diplomatic relations established after the Libyan State, which was established on December 24, 1951, was immediately recognized by Turkey. Celal Karasapan, the first Turkish

Ambassador in Libya, started his duty on September 4, 1953.

Following the 17 February 2011 revolution, Turkey recognized the National Transitional Council as "the sole representative of the Libyan people". It became the first country to appoint an Ambassador to Tripoli on 2 September 2011, after Tripoli came under the full control of the National Transitional Council. Prior to the revolution, Mr. Recep Tayyip Erdogan, who was the first Prime Minister of the Republic of Turkey to visit Libya on 24-26 November 2009, visited Tripoli and Benghazi on 16 September 2011, while he was also serving as the Prime Minister. However, due to the deteriorating security situation in Libya in 2014, our Benghazi Consulate General temporarily suspended its activities on 14 June 2014 and our Tripoli Embassy on 25 July 2014. Our Tripoli Embassy resumed its activities in Tripoli in January 2017. On the other hand, our Consulate General in Misurata has been operating uninterruptedly since its opening in March 2013. Our country has supported the dialogue process in Libya since the end of 2014. The Libyan Political Agreement, which was finalized at the end of this process, was signed in December 2015. Established pursuant to the Agreement, which envisages a two-year transitional period, the Presidency Council took office in March 2016. The Presidential Council has been recognized as the country's sole legitimate executive organ by the United Nations Security Council resolution 2259. Turkey was the first country to visit the Presidency Council at its headquarters.

Our relations with Libya are being developed in all possible fields on the basis of contributing to the establishment of lasting peace, stability and security in Libya and mutual benefit. In this context, Memorandums of Understanding on "Delimitation of Maritime Jurisdiction in the Mediterranean" and "Security and Military Cooperation" were signed with the Government of National Accord on 27 November 2019. Our country also provides active support to international efforts to find a political solution to the problem in Libya under the leadership of the United Nations and through dialogue among Libyans. In this context, active contribution was made by participating in the Berlin Conferences, which were held on 19 January 2020 and 23 June 2021 to find a political solution to the Libyan crisis and attended by many countries. Likewise, our country was represented at the level of Deputy Minister of Foreign Affairs at the "Libya Stability Conference" held in Tripoli on October 21, 2021 and the Paris Conference on Libya held on November 12, 2021, co-sponsored by Libya and Kuwait, and our views were recorded. Turkey-Libya Inter-Parliamentary Friendship Group was established on 29 April 2021.

Of Libya House of Representatives First Deputy President and Deputy Chairman Fevzi El-Nuveyri met with our President, Minister and Speaker of the Grand National Assembly of Turkey Prof. Dr. Mustafa Şentop, also held contacts with the Presidents and members of the Parliamentary Foreign Affairs Committee, the Inter-Parliamentary Friendship Group and the Industry, Trade, Energy, Natural Resources, Information and Technology Commission (Libya, 2022b).

1.2 Demographic Structure of Libya

The official religion of the country is Islam, Sunni Muslims make up 96.6% of the Libyan population. Its population of 6.777 million consists of 97% Berber Arabs and 3% other ethnic groups. Arabic, Berber and Italian are spoken in the country. (Libya, 2022b). First of all, the ethnic elements of the Libyan people; The Arabized Berbers form the Bedouins and Tuaregs, who are pure Arab and desert tribes. There are also a small number of Sub-Saharan African blacks, Sahil and Tobu. The country hosts a large number of immigrants from Central Africa and also a large number of Egyptian immigrants live in the country (Harzig, Juteau, & Schmitt, 2006).

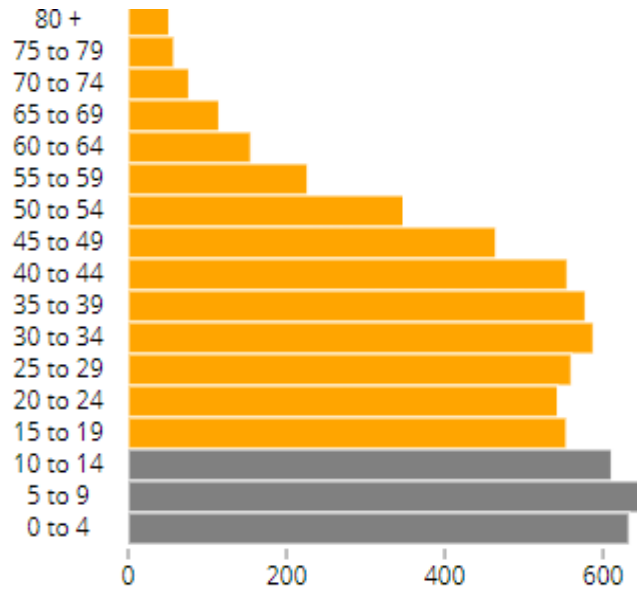

Figure 1. Population Distribution by Age Groups in Libya (2019 Data)

90% of the entire population lives on only 10% of the country's territory. According to the data of 2021, 81% of the total population of the country lives in the city and the majority are in the three big cities Tripoli, Benghazi and al -Bayda. Population growth rate is around 2.5%. The population is quite young, with 30% under the age of 15. The population over the age of 65 is low among the countries in the region, making up 4% of the total population. 85% of the population is concentrated in the coastal cities, especially in Tripoli and Benghazi. Migrant workers are needed from Arab and African countries and this number is around 1 million (Figure 1.), (Unesco, 2022c).

Although Libya has a very large surface area, almost all of the population lives in coastal areas. For example; While the number of people per km² in Tripoli and Cyrenaica is 50, in the rest of the country it drops to less than 1 person per km². As the country is largely covered by deserts, 90% of the country's inhabitants live in coastal cities. The size of the deserts covering the country can be understood from the fact that the number of people per km² in the whole country has decreased to 3.6. Rather than Fezzan, which is covered with deserts, where agricultural activities are impossible, people live in Tripoli and Cyrenaica (The World Factbook, 2022) .

Libya is the country with the highest literacy and schooling rate in North Africa. The literate adult rate is 84%. The school attendance rate in primary and secondary education is around 96%. Education is compulsory between the ages of 6-15. The enrollment rate of girls is higher than in other Arab countries. Universities exist (Country Profile, 2021) in Tripoli, Benghazi, Marsa El - Brega, Misurata , Sebha and Tobruk .

2. Investments and Investment Climate in Libya

Libya has enacted Law No. 1997/5 in order to attract foreign capital to the country. Provisions for the implementation of the Law were set by the Executive Regulation of the General People's Committee No. 2002/21. Although the law was enacted in 1997, foreign capital entry into the country in real terms has been allowed since the beginning of 2005. (Country Profile, 2021). Agricultural projects, industry, service, oil refining and petrochemistry, electricity generation, communication services, real estate and infrastructure investments come to the fore as permitted investment areas (Area of investment, 2022).

In Libya, which is in the period of opening up and transitioning to a market economy, there is no developed industry line other than oil and other industries related to it. In this context, there are investment opportunities in the above-mentioned sectors, especially in sectors such as construction materials, agriculture, basic consumer goods, retail retail and food. Moreover; Within the framework of the extensive privatization carried out in Libya, some industrial facilities were opened to foreign capital together with Libyan investors.

With the law of 1999, the General Administration of Free Zones and the Misrata Free Zone, the only free zone in the country, were established. The main opportunities provided to companies in the free zone are as follows (Country Profile, 2021).

- Storage of local products to be exported in transit, products produced in the free zone and products imported for export purposes,
- Unloading, cleaning, making new compositions that can include local products, repackaging and similar operations to be carried out in the condition of the product according to the market demand,
- Disassembly, assembly, supplementary or remanufacturing activities,
- Financial services, banking, insurance and other services that investors in the Free Zone may need.

Advantages Provided in the Free Zone:

- Investment capital and earnings can be freely released.
- The movement of capital and goods between the Free Zone and foreign countries is not subject to inspection and customs duty.
- The income tax exemption provided for 5 years can be extended for another three years.
- It enjoys the same exemption if profits from activities in the region are reinvested.
- Losses during the exemption period can be carried forward to future years.
- Projects in the free zone are under legal protection against nationalization. In addition, the facilities here can be taken elsewhere.
- The ownership of some or all of the projects may be transferred to another investor.
- Project durations are determined according to the needs of the investor.
- Machinery, equipment and raw materials required in the projects are exempt from export and import taxes or additional fees.
- There is no time limit for the storage of products imported or exported from the Free Zone.
- Projects in the Free Zone do not need to be registered with chambers of commerce or exporter/importer registration.
- Foreign workers with the necessary qualifications can be employed for the execution of the projects.

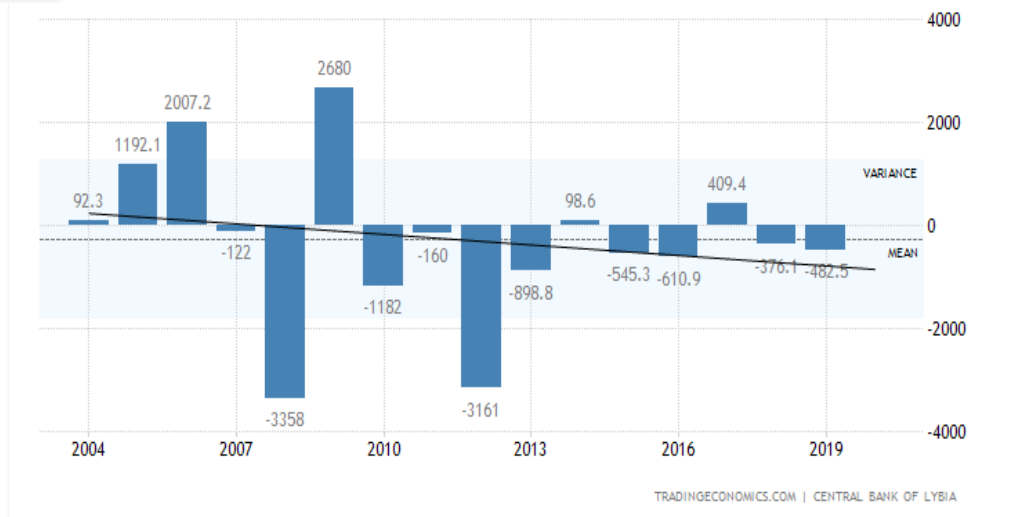

Figure 2. Investments in Libya

Foreign Direct Investment in Libya averaged around -276.06 LYD Million from 2004 to 2019. It reached an all-time high of 2680 LYD Million in 2009 and a record low of -3358 LYD Million in 2008 (Figure 2.), (Libya Foreign Direct Investment, 2022), (WB, 2022).

Libya's development has traditionally been based on a number of positive factors, such as the abundance of oil and gas resources, a young and relatively small population (6.5 million inhabitants), and a strategic geographic location between Europe, Africa and the Gulf Region. However, the civil war poses serious challenges, along with the country's bureaucratic burden, low-skilled workforce, and very low levels of economic diversity. While the 2021 World Investment Report published by UNCTAD estimates Libya's 2020 FDI stock to be US\$18.5 billion, the report lacks reliable data on FDI inflows.

Libya's industrial sector is based on oil refining, petrochemicals and iron and steel. Foreign investments mainly target the oil industry and it is vulnerable to changes in the market. In contrast, the latest Ease of Doing Business Report released by the World Bank in 2020 ranks Libya as the 186th easiest country to do business among 190 countries. Transparency International also ranks Libya as the 7th most transparent country (173 out of 180) in its Corruption Perceptions Index 2019. As soon as Libya regained the stability it lost years ago, a competition for space in reconstruction projects began between many countries and companies. This rivalry has become more pronounced when the new Libyan government officially took office last February and delegations arrived in Tripoli to discuss opportunities for joint economic cooperation. China, which was one of the countries that invested the most in Libyan lands in the last 10 years when chaos reigned, and has hundreds of development projects suspended for several years due to the security situation in the country, also has an important place in this competition (Hediyye, 2022).

3. Investment Initiatives of Turkey in Libya

Turkey's economic relations with Libya date back to many years. In addition to imports and exports, Turkish construction companies have undertaken numerous and high-volume works in Libya, from housing to trade centers and highways. Turkish contracting companies, which first started to operate in Libya in 1972, undertook 124 projects worth \$7.6 billion in 2009 and 2010, just before the overthrow of former President Muammar Gaddafi. After the internal turmoil broke out in Libya, the companies had to return to Turkey with 25 thousand Turkish workers. However, companies continued to make many payments such as insurance commissions, letters of guarantee and letter of credit

commissions, subcontracting contracts, other compensations and security expenses at the construction sites, which reached high figures in the intervening period due to the contracts. According to Mithat Yenigün, Chairman of the Turkish Contractors Association, the total amount of unfinished projects of companies operating in Libya is 19 billion dollars. Progress receivables arising from completed parts are 1 billion dollars, guarantee amount is 1.7 billion dollars, inventory and other losses such as machinery and equipment are around 1.3 billion dollars. Companies still continue to pay a commission of \$50 million a year for letters of guarantee.

Turkish Petroleum Corporation (TPAO) started its oil exploration activities in Libya in 2000. Although TPAO, which invested more than 180 million dollars in the country, discovered new oil reserves in the Fezzan desert, it could not start production due to the turmoil in the country. On the other hand, Minister of Energy and Natural Resources Fatih Dönmez announced that licensing studies will begin rapidly in those parts of the Mediterranean within the scope of the maritime authorization agreement with Libya (Can, 2022). The current state of the bilateral agreements between Turkey and Libya is given in Table 1.

Table 1. Agreements and Protocols Forming the Infrastructure of Trade Between the Two Countries

Agreement Name	Signature Date	Official Gazette Date And Number
Economic Cooperation and Trade Agreement	05.01.1975	
Trade Agreement	02.05.1978	28.08.1997/23094
Commercial Cooperation Protocol	27.06.1981	25.09.1981 /17469
Agreement on Mutual Promotion and Protection of Investments	25.11.2009	14.04.2011/27905
Agreement on Mutual Administrative Assistance and Cooperation in Customs Matters	03.01.2014	

4. Tax Regulations in Libya

The movement of capital and goods between the Free Zone and foreign countries at the point of attracting capital to Libya is not subject to inspection and customs duty, the income tax exemption provided for 5 years can be extended for another three years. Machinery, equipment and raw materials required in the projects are exempt from export and import taxes or additional fees. Investments to be implemented in industry, health, tourism, services, agriculture and other sectors to be determined by the General People's Committee in the future are exempt from income tax for 5 years, provided that the profits obtained are reinvested. Investment is also exempted from "stamp duty".

Value added tax, expense taxes, property tax, transfer taxes are not applied in Libya. Apart from tobacco and its products, customs duty has been abolished since 2005. Corporate tax is 24%; Income tax is applied as 13% (Libya, 2022c).

Libya has passed a single customs duty tariff of 5% on imports. Taxes such as production and service, which were previously applied between 15% and 50% on imports, have been completely abolished. This rate is higher for some special products such as motor vehicles and musical instruments (Country Profile, 2021).

4.1. Bilateral Investment and Tax Agreements

Libya, China (2010 - not in effect), Republic of the Congo (2010 - not in effect), United Kingdom (2009 - not in effect), Turkey (2009), Singapore (2009), Indonesia (2009 - not in effect), Slovakia (2009 - not in effect), Russian Federation (2008), Spain (2007), Kenya (2007 - not in effect), India (2007), Iran (2006), San Marino (2006 - not in effect), Republic of Korea (2006), Tunisia (2005), Germany (2004), Cyprus (2004), Qatar (2004 – not in force), France (2004), Serbia (2004), Belgium-Luxembourg Economic Union (2004), Ethiopia (2004), Switzerland (2003), Malta (2003 – not in effect), Portugal (2003), Croatia (2002), Austria (2002), South Africa (2002 – not in effect), Algeria (2001- not in effect), Ukraine (2001), Italy (2000), It has signed bilateral investment protection agreements with Morocco (2000), Belarus (2000), Bulgaria (1999), Gambia (1995 - not in force), Syria (1993) and Egypt (1990). Libya has entered into double taxation agreements with the following countries: Algeria, Belarus, Egypt, India, Italy, Kuwait, Malta, Pakistan, Singapore, Sudan, Saudi Arabia, Tunisia and the United Kingdom. (2021 Investment Climate Statements: Libya, 2022). Turkey does not have a Double Taxation Agreement with Libya (Güçlü, 2022).

5. Libya Economy

Instability experienced after the regime change, high interest in foreign brands, and being an important point in entering the African continent. The fact that the legislation regarding investment and trade in Libya is not fully established and changes frequently creates risks for our companies. Therefore, it is important to follow the legislation closely. It is of great importance that the Decision No. 207 of the Libyan Ministry of Economy, which has been in effect since 2012 and has been changed frequently, regulates the activities of foreigners in this country (Country Profile, 2021).

Libya faces significant obstacles on its way to a more lasting economic recovery following the resumption of oil production and exports. The stalemate over oil revenue deposits for the National Oil Company and the Central Bank of Libya, Foreign Bank of Libya appears to be the short-term challenge on the economic policy agenda (Libya Economic Monitor, 2021).

5.1 General Economic Data in Libya

The main determinant of Libya's economy is hydrocarbons (oil, natural gas). Hydrocarbons account for 98% of the country's export revenues, 25% of GNP and 90% of government revenues. The share of the agricultural sector in the GNP in Libya does not exceed 3%. Agriculture is done on the Mediterranean coast and with traditional methods. Desertification seen throughout the country adversely affects agricultural production and increases production costs. Industrial production, which is at a very limited level apart from petroleum, is concentrated in the fields of petroleum products, iron and steel, food, cement, and construction materials. In Libya, where all services are provided by the state, privatizations have been carried out since 2007, albeit in small numbers. Foreign investment was tried to be attracted especially in the banking sector, and because of this policy, two of the 5 public banks were purchased by foreign investors in 2007 and 2008. Two of the remaining three banks were merged under one roof to be privatized in the future. Foreign banks have been allowed to operate in the country since 2010. In addition, the inability to create economic diversity has led to the unemployment rate continuing to remain at high levels. Even though the hydrocarbon sector constitutes a very large part of the income, the unemployment rate is around 30% when the hidden unemployment is considered in the country, where it employs only 3% of the workforce. With the lifting of the sanctions imposed on Libya, new oil and gas projects were opened to foreign investment. Agriculture, heavy and light industry, energy and tourism are other fields that are opened to foreign investment.

Libya is faced with the classical problems of all oil-rich countries, not being able to realize sectoral diversity except hydrocarbons in the economy and being dependent on foreign labor. Although the main objective in economic policy and new investment programs is "the policy of ensuring diversification in the economy other than oil", limited success has been achieved in this regard. The performance of the agricultural sector has been disappointing. Production has been adversely affected by the limited arable land and local workforce. Industrial enterprises face the problem of low capacity (Country Profile, 2021)

Libya realized as 21.1% in 2021; unemployment rates are observed to be 19.4%. It is observed that the

export amount is significantly behind the import amount (Table 2) (Libya, 2022b).

Table 2. Key Economic Indicators (MFA) in Libya

Country Economy (2021)
GDP (billion dollars) 27.3 (October)
GDP Growth Rate (%) 123.2 (October)
GDP per Capita \$ 4,070 (October)
Inflation 21.1% (October)
Unemployment 19.4 (2020)
Total Foreign Exchange Reserve \$ 56.01 billion (2020)
Total Exports \$ 7.2 billion (2020)
Total Imports \$ 16.09 billion (2020)

Diversifying the economy requires the renewal and/or re-creation of sectors outside the energy sector. This process will require high rates of national and foreign investments and high domestic and foreign savings to finance these investments. One of the most important problems of the Libyan economy is to create employment for its young population. The transformation in the economic structure should be in the direction of creating an economic structure that will create employment. All this transformation necessitates the rapid establishment of a stable political system and legal and institutional structure. The social division created by the civil war actually includes economic division at its core. This makes it difficult to realize the mentioned reforms, which we can gather under the umbrella of social transformation (Öztürkler, 2012).

Estimation made by the IMF, it is observed that the per capita income will continue to be stable as of 2021, but it is understood that the GDP will show fluctuating growth and contraction movements (Table 3).

Table 3. Estimated data from 2021 (IMF-2021)

Years And Definitions	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Gdp (Current Prices Billion Dollars)	39,5	19,21	27,3	29,2	29,99	29,87	31,04	32,38
Gdp Growth (Fixed Prices - %)	13,2	-59,7	123,2	5,3	5,5	1,1	4,8	4,5
National Income Per Capita (Current Prices - \$)	6,004	2,891	4,069	4,309	4,382	4,321	4,445	4,591
Consumer Price Inflation (Average %)	0,2	2,8	21,1	8	6,5	5,5	5	5
Ratio Of Current Account To Gdp (%)	1,1	-12,2	19,2	15,4	14,9	14,1	16,4	18,4
Population (Million)	6,58	6,64	6,71	6,78	6,85	6,91	6,98	7,05

Today, the Libyan economy is a one-sector, open economy, but has many problems, especially unemployment and efficiency. The overthrow of the 40-year-old dictatorship after the civil war in Libya, which was reached early by the Arab Spring, has raised hopes for a diversified new economic structure that can create employment for its young population and that functions effectively. However, a new economic infrastructure can be created with an appropriate political and institutional superstructure. Libya can obtain the financial resources required by the political and economic structural transformation by effectively utilizing its large energy resources. In addition, the first step of the new era should be to create an effective and stable macroeconomic framework. The creation of such a framework should begin with the transition from a family/companion economy to an open and institutional economic management. This management approach should be implemented at the level of both central government and local governments. Another priority is the creation of institutions specific to modern economies and the coordination of their activities.

The creation of macroeconomic institutions should be supported by the creation of markets that modern economies have. All these will, on the one hand, require a new distribution of economic resources, and on the other hand, will lead to the dissolution of the old economic interest groups and the formation of new groups. This situation carries the potential for new conflicts. Therefore, this process must be managed correctly and carefully. One of the main tools of this process will naturally be customization. Privatization will take the form of public ownership of state-owned assets on the one hand, and the transfer of national assets to foreigners on the other. This change of ownership also includes many other problems, especially corruption. The creation of a stable economic-political structure will depend on the solution methods and speed of these problems (Öztürkler, 2012).

5.2 Production Areas in Libya

The main determinant of Libya's economy is hydrocarbons (oil, natural gas). Hydrocarbons account for 98% of the country's export revenues, 25% of GNP and 90% of government revenues. The share of the agricultural sector in the GNP in Libya does not exceed 3%. Agriculture is done on the Mediterranean coast and with traditional methods. Desertification seen throughout the country adversely affects agricultural production and increases production costs. Industrial production, which is at a very limited level apart from petroleum, is concentrated in the fields of petroleum products, iron and steel, food, cement and construction materials (Country Profile, 2021).

The Libyan economy is heavily dependent on imports. Since 2014, macroeconomic developments, namely the declining revenues of the authorities and the depreciation of the Libyan dinar, have hindered the increasingly expensive imports of materials from abroad, affecting the wheat flour, tomato, soap and insulin supply chains (Cash, Libya; (CMWG), Markets Working Group, 2017).

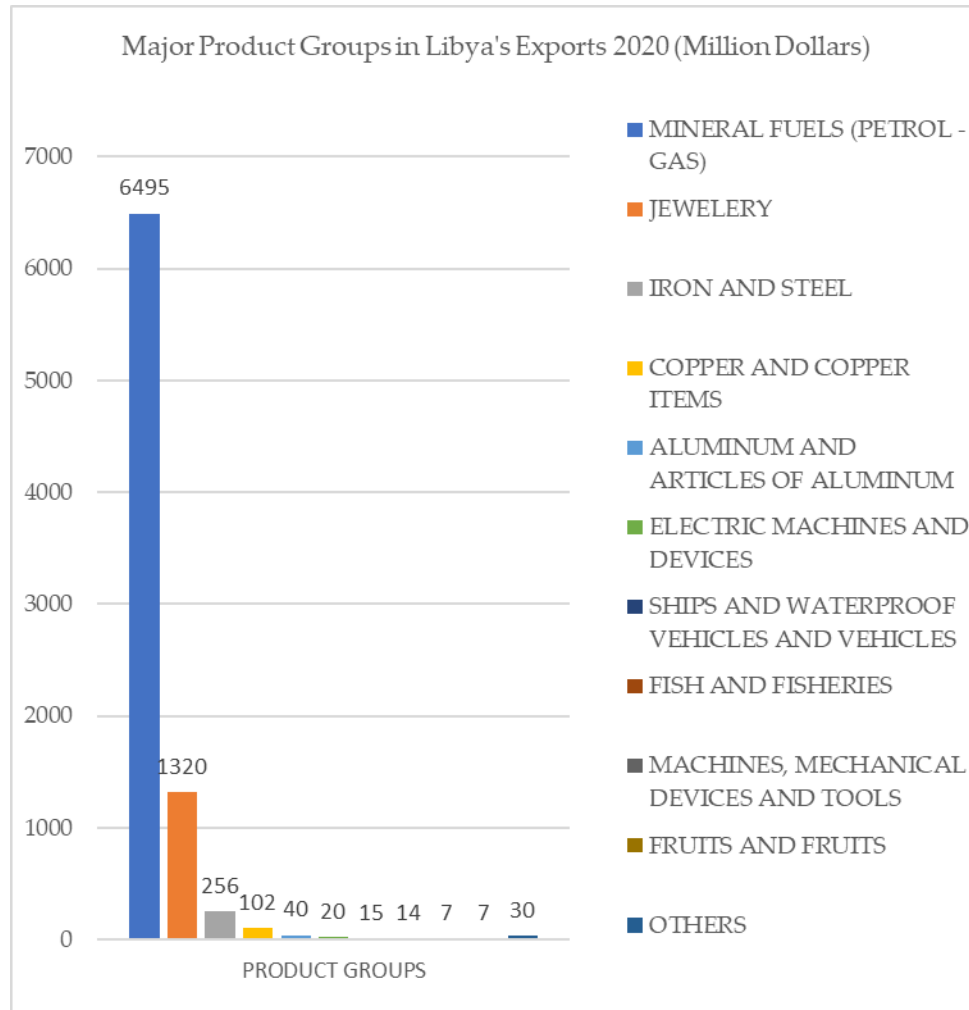

Figure 3. Product Groups Produced and Exported in Libya (Trademap-Mirror Data/Libya)

As can be seen in Figure 3, jewelry equipment, iron and steel, copper products, mostly mineral fuels, stand out among the production items produced in Libya and subject to export.

5.3 Consumer Preferences in Libya

is a significant increase in the preference of branded products in the upper segment. Brand awareness and brand loyalty tend to increase although they are less. Street merchandising is in the foreground. It is considered that positive reactions will be received in case of switching to shopping mall merchandising. Both traditional and modern clothes are worn in cities. While women dress according to Islamic traditions outside, they wear comfortable clothes at home. Modern women's clothing is often found in stores. In the retail market researches, it is understood that the consumer pays more for food and ready-made clothing compared to Turkey (Country Profile, 2021).

Overall, consumers (including refugees and migrants) in Tripoli, Benghazi and Sabha have physical access to markets, and temporary access issues related to insecurity affect smaller segments of the population as conflict peaks. Lack of cash access is a major access issue that prevents consumers from acquiring essential goods in the quantities necessary to meet basic needs. Since 2014, food subsidies have been cut or suspended in much of the country. Due to the conflict and financial crisis, subsidies were removed in Tripoli and Sabha, which further reduced the purchasing power of consumers. The system is partially operational in Benghazi. In general, different population groups – the displaced, internally displaced immigrants and refugees –

interact with markets in similar ways by stopping by the same shops and deriving goods through the same channels. However, some access restrictions were found, especially for non-Libyans (immigrants and refugees) who were not eligible to access food subsidies from local (Cash, Libya; (CMWG), Markets Working Group, 2017) authorities (Busnaina & Woodal, 2015).

In the study comparing whether the consumption habits of consumers in Turkey and Libya have changed during the pandemic process, it has been understood that the restrictive measures taken during the epidemic period affected people's habits and caused many attitudes to change. In a study comparing the attitudes of consumers in Turkey and Libya to shopping malls, the participants stated that they came to the shopping centers with their family and friends before COVID-19, and they came alone after COVID-19. This result shows that people are in an approach to spend less time in shopping centers and meet their needs after the epidemic. The choice of transportation type has also been another situation that has changed after the epidemic. It was concluded that female participants in Turkey preferred public transportation before COVID-19, but preferred their private vehicles after COVID-19. Transportation preferences of male participants in Turkey did not show any change during the epidemic process. Participants in Libya also stated that they preferred their private vehicles to go to shopping centers before and after COVID-19. In addition to these results, it was a common result reached in both countries that there was a decrease in the frequency of shopping mall preferences and distance preference. In both countries, participants stated that they preferred shopping centers more frequently before COVID-19, but rarely after COVID-19. At the same time, it has been concluded that people now prefer shopping centers that are close to their locations and easy to access. The study, which reveals the change in people's shopping habits and especially their attitudes towards shopping centers, shows that shopping centers were mostly used for leisure and socialization before COVID-19, but later on, they were preferred to meet more needs (Öztürk, etc., 2021).

5.4 Import and Export Balance in Libya

Libya's current foreign trade regime prohibits real/legal persons residing in the country from operating in the field of foreign trade. Although global certification, accreditation system and halal standards are tried to be implemented in the country, arbitrary practices are often encountered in the actual situation. Libya adopts the policies of SMIIC, operating under the umbrella of the Organization of Islamic Cooperation (OIC), to establish widespread halal product standards around the world and a reliable certification system based on interstate accreditation in this field. On the other hand, the payment of the foreign currency for the imported goods to the exporter via letter of credit can only be made after the Libyan Central Bank allocates the necessary foreign currency to the intermediary local bank. Foreign trade practices in Libya are implemented within the scope of the Decision No. 2011/1. In this context, the list of products whose export and re-export are prohibited in Libya is as follows:

1. Scrap and cast iron and waste
2. Aluminum and copper - lead scrap and waste - all types
3. Telephone and electrical cables and their waste, excluding locally produced cables
4. Charcoal
5. Cement
6. 5.5 mm and above rebar
7. Subsidized products
8. Medical supplies, human and veterinary drugs
9. Live animals.

The list of prohibited products is as follows:

1. Live pork, its meat, fat, skin and all its products
2. Alcohol and all kinds of alcoholic beverages
3. Canned meat containing preservatives and foods prepared from these meats, animal fats prepared for human consumption; Except for those cut and processed according to Islamic principles
4. Bread additive containing potassium bromate

5. Used car engines, tires and spare parts
6. Men's and women's local clothes
7. According to the World Animal Health Organization (OIE) reports, live birds from countries with epidemics and widespread diseases (Ministry of Commerce, 2022).

In the top five in the list of countries that Libya imports in its foreign trade, Turkey with 19.9%, Germany with 10.1%, China with 9.6%, and Spain with 8.4% take place respectively. The top five importing countries are followed by China with 17.5 %, Turkey with 15.4%, Italy with 9.3%, Greece with 6.7% and the Netherlands with 5.3%.

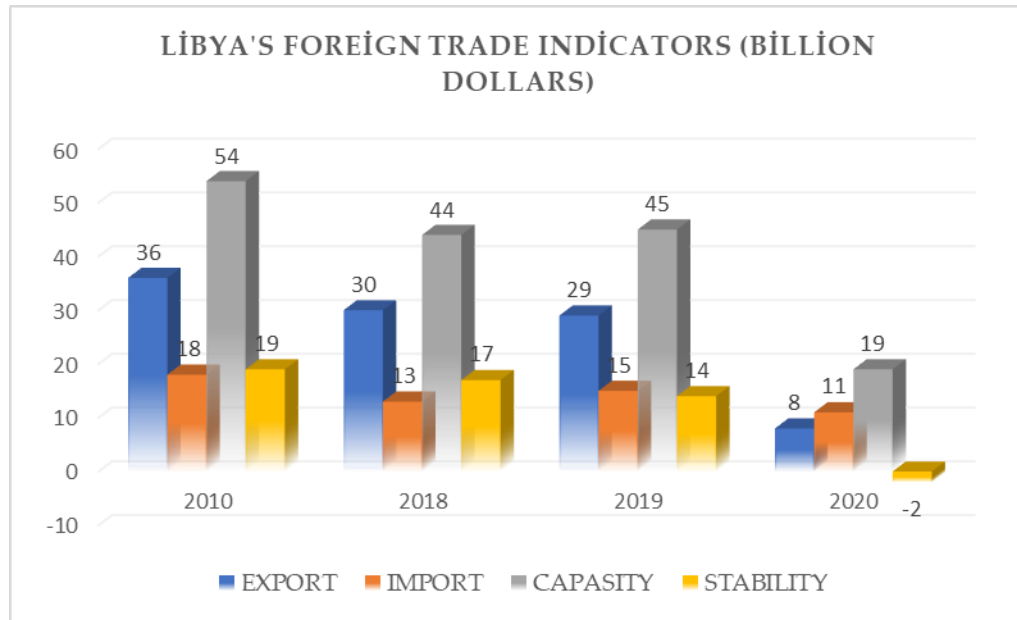

Figure 4. Foreign Trade Indicators of Libya

According to the mirrored data of the database, Libya realized 8 billion dollars of exports and 10.7 billion dollars of imports in 2020 (Figure 4.)

Export	%	Imports	%
Mineral Fuels (Petrol - Gas)	7	Mineral Fuels	16
	8		
Precious Stones (Gold)	1	Machinery and Devices	7
	6		
Iron and Steel	3	Motor Land Vehicles	7
		Cereals	6
		Pharmaceutical Products	3

Figure 5. Sectoral Foreign Trade Indicators of Libya

The most important product groups in Libya's exports to the world are mineral fuels, oils, jewelry, iron and steel, copper and copper goods, organic chemicals, aluminum and aluminum goods, fish, etc. aquaculture, cement, soil, stone, salt, sulfur, gypsum, lime, electrical machinery and devices, machinery, mechanical devices and tools. The most important product groups in the country's imports from the world

are mineral fuels, oils, electrical machinery and devices, motor vehicles, machinery, mechanical devices and tools, cereals, tobacco and processed materials replacing tobacco, plastics and products, furniture, lighting devices, prefabricated structures, pharmaceutical products, knitted clothing and accessories (Country Profile, 2021), (Figure 5), (Yıldız, 2021).

6. Opportunities and Threats in Libya

Libya is a conservative Islamic country. To gain acceptance, it is helpful to respect local laws and customs. The consumption of alcohol in public places is prohibited. Libyan people are generally known for their friendliness and friendliness. It is recommended to continue the relationship with the people met for business relations afterwards. The Libyan market, which offers various opportunities to our businessmen, does not have an organized and sustainable dealership-distribution channel system. The increasingly active private sector is generally small-scale, with exceptions. Businessmen groups and sector representatives organized according to the free market logic are not at the expected level. In fact, people encountered as businessmen; they are somehow extensions of public budget organizations or managers of companies under their control or intermediaries associated with them (Ministry of Commerce, 2022).

According to the types of companies to be established in Libya, foreigners can also receive shares at certain rates:

Joint Stock Company (Mushtaraka): With the decision numbered 2006/443, Mushtaraka company is a type of Libyan joint stock company partnership between the foreign party and the Libyan party (real or legal entity). The minimum share of the Libyan side is 35%. This minimum rate is valid throughout the existence of the company. The minimum share capital of the Mushtaraka company is 1 million Libyan dinars. 1/3 of the capital must be paid during the establishment of the company, and the remaining part must be paid within five years from the establishment. The capital of the company should be proportional to its activities. The Board of Directors may have a majority of foreign members, provided that it is proportional to the foreign shareholding of the company.

Limited Company: Foreigners can own up to 49% of limited companies. The number of shareholders is minimum 3, maximum 25. In such companies, a minimum of 5,000 Libyan dinars (\$3,750) and a maximum of 30,000 dinars (\$22,500) can be owned. Joint stock companies cannot be shareholders of limited companies. According to the legislation, the capital of the company must be proportional to its activities.

Representative Office: Foreign companies can open representative offices with the permission of the Libyan Ministry of Economy and Trade. The representative office cannot carry out commercial activities in Libya, except for the promotion of the company, conducting market research and facilitating the communication between the contracting parties. In order to open a Representative Office, at least 50,000 Libyan dinars (approximately \$11,000) or the equivalent in foreign currency must be deposited into an account to be opened in a bank located in Libya.

Libya's main strengths in attracting foreign direct investment are:

- Geographical location: The country is at the center of a triangle consisting of the Arab countries of Europe, Africa and the Middle East;
- Important natural resources;
- Liberalization policies that support private investment and should stimulate the Libyan economy;
- low level of external debt;
- Dynamic demographics.

Libya's main vulnerabilities that hinder FDI include:

- South of country facing proliferation of human trafficking (people, weapons, drugs)
- The ubiquity of the state in the economy;
- The country's excessive dependence on oil resources;
- An inefficient management that hinders the development of the private sector;
- Lack of credit constraining economic growth and control of prices and stock markets;

- Import restrictions causing shortages of essential goods and food products;
- A high unemployment rate, estimated at 25%, predominantly among young people.
- Finally, structural reforms are vital, even if Libya's rehabilitation in the international community has given investors' confidence. (Libya: Investing, 2022)

6.1 Energy Resources in Libya

Almost all of Libya's economy, which has rich oil and natural gas deposits, is based on hydrocarbons. According to the 2020 data of the US Energy Information Administration (EIA), Libya ranks 9th among the countries with the most oil reserves in the world with 48 billion barrels of proven crude oil reserves. Libya, which produces 1 million barrels of crude oil per day, ranks 19th among the world's oil producing countries. Having 53 trillion feet³ of proven natural gas reserves, Libya ranks 42nd in the world with an annual natural gas production of 373 billion feet³. (Country Profile, 2021).

Almost all of Libya's exports and public revenues and 65% of GDP are based on oil and natural gas. Libya, a member of OPEC, is the country with the largest oil reserves in the African continent and the 7th largest in the world with 44.3 billion barrels. 3.3% of the world's total oil reserves are in Libya. In 2009, 2% of the world's total oil production was produced by Libya, and it ranks 4th among African countries after Nigeria, Algeria and Angola. Most of Libya's oil reserves have not been explored yet, and exploration agreements have been made with oil companies for only 25% of the country. In 2008, more than 50 international oil companies conducted oil and gas, exploration and production work in the country. TPOC, affiliated to Turkish Petroleum A.O., won the 147/3-4 license located in the Fezzan Desert in the international license tender held in 2005. The operator of the project is TPOC, and it has 100 shares. The first exploration well drilled in the license in 2009 resulted in oil discovery. (A1-147/3-4) The search period has been postponed due to current political developments in Libya. The outlook for the oil sector has improved significantly since oil production resumed with the lifting of the blockade on the country's export facilities in August 2020.

After the Libyan National Army blocked exports in January 2020, production dropped below 100,000 barrels per day and rapidly increased to pre-blockade levels. According to the Libyan National Oil Company-NOC, as of December 2021, production has returned to the level of 12 months before exports and production were interrupted, with a production of 1.2 million barrels/day.

Libya's natural gas reserves are 1.5 trillion m³. With this amount, it ranks fourth in the African continent after Nigeria, Algeria and Egypt. The production in 2009 is 15.3 billion m³, and natural gas production and exports are increasing with the Greenstream pipeline, which became operational at the end of 2004 and carries gas to Europe. Libya will cross the Mediterranean with Italy "Green Within the scope of the Stream Project, it continues its gas transportation works to the European market, especially to Italy.

The generation, transmission and distribution of electricity in Libya are monopolized by the state-owned electricity company GECOL. According to GECOL, there is a 25% energy deficit in the Libyan electricity market. While the consumption in the country is 7500 MW, the average production is around 5,800 MW. In addition, due to the damage to the power transmission lines, there are power cuts between 6-10 hours a day. GECOL has 15 power stations with 85 units of various sizes and technologies, most of which are located on the Mediterranean coast.

The total installed power in the country is 10.4 GW. (50% Combined Cycle, 38% Gas Turbine, 10% Steam Turbine, 2% small units). GECOL has a total of 122 substations, 108 of which are 220 kV and 14 are 400 kV, and over 200 overhead line circuits.

Memorandums of Understanding on "Limitation of Maritime Jurisdiction in the Mediterranean" and "Security and Military Cooperation" were signed. It is believed that these documents will enable (Ministry of Commerce, 2022) Libya's hydrocarbon resources in the open sea to be produced in cooperation with our country.

6.2 Customization Applications

In Libya, where all services are provided by the state, privatizations have been carried out since 2007,

albeit in small numbers. Foreign investment was tried to be attracted especially in the banking sector, and as a result of this policy, two of the 5 public banks were purchased by foreign investors in 2007 and 2008. Two of the remaining three banks were merged under one roof to be privatized in the future. Foreign banks have been allowed to operate in the country since 2010. In addition, the inability to create economic diversity has led to the unemployment rate continuing to remain at high levels. Despite the fact that the hydrocarbon sector constitutes a very large part of the income, in the country where only 3% of the workforce is employed, the fact that the unemployment rate is around 30%, when the disguised unemployment is taken into account, has been one of the factors that increased the dissatisfaction of the people. With the lifting of the sanctions imposed on Libya, new oil and gas projects have been opened to foreign investment. Agriculture, heavy and light industry, energy and tourism are other fields that are opened to foreign investment (Country Profile, 2021).

Privatization and Investment Board in Libya was established in 2009 (with Law No. 89) in order to encourage foreign and domestic capital to establish investment projects in various production areas. The production and service sectors are covered by the country's general policy framework and social and economic development goals. For the promotion of investment in Libya, the Privatization and Investment Board applies the necessary process for the success of investment projects in accordance with Law No. 9 and its executive regulation.

In summary, Law (No. 9) 2010 aims to:

- Creating and developing the national workforce, increasing knowledge and creating job opportunities.

- Transfer and localization of technology in the Libyan economy.
- Development and rehabilitation of production and service economic units to increase competitiveness in international markets.

- To ensure local development
- Diversification of national income sources.
- Utilizing energy use
- Utilizing the use of local raw materials

Objectives of the Privatization and Investment Board in Libya (About us, 2022):

- Preparing the investment environment for domestic and foreign investors to work in a suitable and comfortable environment,

- Providing fast investment opportunities,
- Attracting foreign capital to invest in Libya,
- Starting new projects,
- Establishment of joint ventures between domestic and foreign investors,
- Transfer of ownership of public companies to the private sector,

Empirical observations focusing on the effect of privatization in Libya between 2002-2010 and important lessons to be learned are highlighted in the research; It has been revealed that there are significant differences in the performances of privatized firms between the pre- and post-privatization periods. These differences were related to improvements in operating efficiency, capital investment and profitability, and an increase in total employment among privatized firms. In other words, privatization in Libya between 2002 and 2010 affected all of the above factors positively and some of the determined targets were achieved. This study empirically revealed that the privatization of public companies may provide positive returns in terms of real turnover and profits in the short and medium term, but may have some negative effects on employment simultaneously in the same time period. Therefore, it is recommended to take measures to reduce the negative effects of privatization on employment (N. Idbea, 2015).

6.3 R&D Activities

It is understood that the data with the R&D activities carried out for Libya were not published and information was not shared in international channels (World Bank 2022, UNECE 2022). According to OA

(2009), four main reasons can explain the problems faced by scientific research in Arab countries in general and Libya in particular:

- 1) Brain Drain
- 2) Lack of funding
- 3) Lack of scientific infrastructure and insufficient supporting staff and
- 4) Overload of teaching (Tashani, 2009).

Libya's legal framework on freedom of expression is inconsistent and contradictory. Article 14 of the 2011 Constitutional Declaration protects "individuals and groups' freedom of thought, freedom of scientific research, freedom of communication, freedom of press, publication and mass communication". The Libyan Supreme Court has ruled that some laws passed since 2011 are unconstitutional as they undermine freedom of expression (Libya Country Report 2022, 2022).

In higher education and scientific research conducted in Libya, Libya's ability to build a strong and diversified economy is associated with its commitment to innovation, creativity and commercialization in the higher education and scientific research sector. Scientific research and development funding in Libya is very scarce, trailing at less than 0.05% of GDP, or \$120 million. According to government data, only \$20 per capita is spent on scientific research and development in Libya, and Libyan universities do not benefit from generous international grants for scientific and social research due to a lack of genuine commitment to scientific research. Human resources in scientific research and development are stated to be inadequate and mismanaged, and the education, higher education and scientific research sectors in Libya are characterized as negative traditional learning environments where creativity and innovation are virtually absent among staff and students. (Higher Education and Scientific Research in Lybia: Reality and Ambitions, 2022)

7. Conclusion Remarks

After many years of internal war, it is anticipated that investments in many regions that have been neglected for a long time would follow the transition to a transitional administration under the auspices of the UN and attempts to ensure stability in the country. Investors view Libya as a significant opportunity due to its close proximity to both Africa and the Middle East, which offers significant advantages as the data used in this paper which was derived from both international and local sources also proves this potential of Libya.

Notwithstanding the current benefits and prospects, it is recommended for investors to keep in mind that the protectionist economic model from the past will likely endure for a long. On the other hand, it should be considered that the competitive climate would strengthen in the upcoming time as a result of Libya's strategy of forging economic ties with numerous other nations. The biggest drawbacks at the moment are the continuous uncertainty in the investment climate and the suspension of investments that began in the preceding period as a result of the country's transition process. For this reason, in addition to the delicate circumstances during the transition period, it is essential to be very familiar with the investment and trade laws in Libya and to seek advice from licensed financial and legal advisers rather than dealing with unlicensed intermediaries.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-

Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Harzig, C., Juteau, D., & Schmitt, I. (2006). *The Social Construction of Diversity*. Berghahn Books.
- 2021 *Investment Climate Statements: Libya*. Retrieved from US Department of State: <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/libya/> adresinden 28.03.2022 tarihinde erişildi.
- About us*. (2022). Retrieved from Privatization and Investment Board. <https://investinlibya.ly/en/about-us/> adresinden 01.04.2022 tarihinde erişildi.
- Area of investment*. (2022). Retrieved from Privatization & Investment board: <https://investinlibya.ly/en/area-of-investment/> adresinden 23.03.2022 tarihinde erişildi.
- BBC Home*. (2022). Retrieved from BBC: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/september/1/newsid_3911000/3911587.stm adresinden 24.03.2022 tarihinde erişildi.
- Busnaina, I. & Woodal, T. (2015). Doing business in Libya: Assessing the Nature and Effectiveness of International Marketing Programs in An Evolving Economy. *International Business Review*, 24(5), 781-797.
- Can, F. (2022). *Türkiye'nin Libya ile ekonomik ilişkileri ne durumda?* Retrieved from Euronews: <https://tr.euronews.com/2020/01/02/turkiye-nin-libya-ile-ekonomik-iliskileri-ne-durumda>. Erişim tarihi: 24.03.2022.
- Cash, Libya; (CMWG), Markets Working Group. (2017). *Market Systems in Libya*. UNHCR.
- Country Profile*. (2021). Retrieved from TC Ticaret Bakanlığı: <https://ticaret.gov.tr/yurtdisiteksilat/afrika/libya/ulke-profil>. Erişim tarihi: 31.12.2021.
- Elumami, A. (2022). *Libya's self-declared National Salvation government stepping down*. Retrieved from Reuters: <https://www.reuters.com/article/uk-libya-security-politics-idUKKCN0X22MD?edition-redirect=uk>. Erişim tarihi: 24.03.2022.
- Güçlü, Y. (2022). *Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı.
- Hediyye, Z. (2022). *Çin'in Libya'daki yatırım planları*. Retrieved from Independent: <https://www.indyrturk.com/node/341151/d%C3%BCn%C3%A7in%E2%80%99-libyadaki-yat%C4%B1r%C4%B1m-planlar%C4%B1>. Erişim tarihi: 24.03.2022.

- Higher Education and Scientific Research in Lybia: Reality and Ambitions.* (2022). Retrieved from Health Research Web: <https://healthresearchweb.org/en/libya/financing>. Erişim tarihi: 04.04.2022.
- Kingsley, P. (2022). *Libyan politicians sign UN peace deal to unify rival governments.* Retrieved from The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/17/libyan-politicians-sign-un-peace-deal-unify-rival-governments>. Erişim tarihi: 24.03.2022.
- Libya.* (2022a). United Nations: <https://www.un.org/en/about-us/member-states/libya> adresinden alındı. Erişim tarihi: 24.03.2022.
- Libya.* (2022b). Retrieved from TC Dışişleri: <https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?c67c8a27-d1e5-40f3-bc18-d8287b8f6e7b>. Erişim tarihi: 24.03.2022.
- Libya.* (2022c). Retrieved from PWC: <https://taxsummaries.pwc.com/libya/corporate/other-taxes>. Erişim tarihi: 28.03.2022.
- Libya Country Report* (2022). Retrieved from BTI: <https://bti-project.org/en/reports/country-report/LBY>. Erişim tarihi: 04.04.2022.
- Libya Economic Monitor.* (2021). Retrieved from The World Bank: <https://www.worldbank.org/en/country/libya/publication/libya-economic-monitor-spring-2021>. Erişim tarihi: 22.04.2021.
- Libya Foreign Direct Investment.* (2022). Retrieved from Trading Economics: <https://tradingeconomics.com/libya/foreign-direct-investment#:~:text=Foreign%20Direct%20Investment%20in%20Libya%20averaged%20%2D276.06%20LYD%20Million%20from,3358%20LYD%20Million%20in%202008>. Erişim tarihi: 23.03.2022.
- Libya: Investing.* (2022). Retrieved from Mauritius Trade Easy: <https://www.mauritiustrade.mu/en/market-survey/libya/investing2>. Erişim tarihi: 01.04.2022.
- Libyan Parliament Takes Refuge in Greek Car Ferry.* (2022). Retrieved from The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/09/libyan-parliament-refuge-greek-car-ferry>. Erişim tarihi: 24.03.2022.
- Ministry of Commerce, T. (2022). *Libya Pazar Bilgileri.* T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü.
- N. Idbea, M. A. (2015). *Privatization and firm performance: The case of Libya.* Malaysia: Universiti Utara Malaysia. PhD. thesis.
- Öztürk, S., Işınkaralar, Ö., Yılmaz, D., Şimşek, M., Almansourı, H., & Elahsadı, A. (2021). Covid-19'un tüketici alışkanlıklarına etkisi üzerine bir araştırma: Türkiye-Libya karşılaştırması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 97-108.
- Öztürkler, H. (2012). Libya Ekonomisinin Genel Özellikler. *Ortadoğu Analiz.*
- Tashani, O. A. (2009). The Scientific Research in Libya: The Role of the New Generation of Researchers. *Libyan Journal of Medicine*, 129-30.
- The World Factbook.* (2022). Retrieved from CIA: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/libya/flag>. Erişim tarihi: 24.03.2022.
- Unesco. (2022c). *Libya.* Uis Unesco: <http://uis.unesco.org/en/country/ly?theme=science-technology-and-innovation> adresinden alındı. Erişim tarihi: 04.04.2022.
- WB. (2022). *Foreign direct investment, net inflows (% of GDP) - Libya.* Retrieved from DATA WB: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?end=2019&locations=LY&start=1990&view=chart>. Erişim tarihi: 23.03.2022.
- Yıldız, Y. (2021). *Libya.* T.C Ticaret Bakanlığı.

Milli Mücadele’de Yabancı Ortaklı Bir Mülkiyet Savunması*

Doç. Dr. Bülent Kara

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2839-9047>

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırşehir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 26.07.2023

Kabul: 20.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Milli Mücadele

Celalettin Arif Bey

TBMM

Zonguldak-Ereğli Kömür Madeni

Yabancı Sermaye

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71325>

Öz

İstanbul’un 16 Mart 1920’de İtilaf kuvvetlerince resmen işgal edilmesi Osmanlı Devleti’ni bir çıkmazın içine sokmuştur. İstanbul’daki hükümetler kendilerine yöneltilen dayatmalar karşısında çaresiz kalırken 23 Nisan 1920’de Ankara’da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi umutların yeşerdiği yeni bir merkez olmuştur. TBMM’nin açıldığı andan itibaren Misakı Milli ilkelerini düstur edinmesi Milli Mücadele’nin zorluğunu ve çok yönlülüğünü gösterdiği kadar bu mücadelenin iç dinamiklerle de yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Osmanlı Devleti’nin yabancı devletlerle olan ve daha çok onlara menfaat temin eden ilişkileri bu devletlerin artan iştahıyla sürdürülmek istenmiştir. Yabancı devletler menfaat ilişkilerini bazen doğrudan doğruya elde ederken, bazen gayri Müslim ve bazen Müslüman yerli işbirlikçiler vasıtasıyla sürdürmüşlerdir. Esasen yabancı sermaye ya da yabancı yatırımcı meselesi pek çok iktisatçının karşı çıkmadığı bir uygulamadır. Bununla birlikte olası sorunların ve toplumsal tepkilerin giderilmesi adına sosyal dengeyi bozmamak ve iç hukuka uygun davranışta bulunmak gibi bir beklentiyle bu ilişkiye meşruluk kazandırılmak istendiği de özellikle siyasi erklerin dillendirdiği esaslardan olmuştur. TBMM bağımsızlık savaşını vermek amacıyla teessüs ederken her türlü kısıtlamalardan kurtulmayı da ana hedefleri içerisinde sıralamıştır. TBMM’nin hedeflerinden birisi açılışından kısa bir süre sonra İstanbul hükümetlerinin 16 Mart 1920’den sonra yapmış olduğu anlaşmaların reddedilmesi kanununun kabul edilmesiyle hayat bulmuş ancak aynı görüşmelerde yabancı sermaye ortaklığı ve bu ortaklık içerisinde bulunan Celalettin Arif Bey-İtalyan ortaklığı yeni bir tartışma sürecini başlatmıştır. Celalettin Arif Bey’in maden işletmeciliği ortaklığı nasıl başlamıştır, ne zaman başlamıştır, işlerin kolaylaştırılması yolunda siyasi müdahaleler yapmış mıdır? Görülen odur ki meclis bu konuda çok hassastır ve her şeyi ayrıntılarıyla öğrenmenin gayreti içerisinde. Sermaye, yatırım, kazanç, ülke çıkarları, yabancı yatırımdan beklentiler bu çalışmanın eksenini oluşturmuş ve Celalettin Arif Bey- İtalyan ortaklığı bu soruların cevaplanmasında örnek olay olarak alınmıştır. Yapılan çalışmada özellikle milletvekillerinin konuşmalarından ve döneme ilişkin kaynaklardan istifade edilerek süreç ve iletişim dili, ikna kabiliyeti, siyasi manevralar irdelenmeye çalışılmıştır.

Atf Bilgisi / Reference Information

Kara, B. (2023). Milli Mücadele’de Yabancı Ortaklı Bir Mülkiyet Savunması. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 403-418.

*Defense of Property With a Foreign Partner in the National Struggle**

Assoc. Prof. Dr. Bülent Kara

Kirsehir Ahi Evran University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Kirsehir – TÜRKİYE

Article History

Submitted:26.07.2023

Accepted: 20.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

National Struggle

Celalettin Arif Bey

TBMM

Zonguldak-Eregli Coal Mine

Foreign Capital

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71325>

Abstract

The official occupation of Istanbul by the Allied forces on March 16, 1920 put the Ottoman Empire in a deadend. While the governments in Istanbul were help less against their positions directed against them, the Turkish Grand National Assembly opened in Ankara on April 23, 1920 became a new center where hopes bloomed.

The fact that the Grand National Assembly of Turkey adopted the principles of the National Pact from the moment it was opened showed the difficulty and versatility of the National Struggle, as well as the necessity of this struggle to be done with internal dynamics. The relations of the Ottoman Empire with foreign states, which were more beneficial to them, were desired to be continued with the increasing appetite of the states. While foreign states sometimes obtained relations of interest directly, sometimes they maintained them through non-Muslim and sometimes Muslim local collaborators.

In fact, the issue of foreign capital or foreign investors is a practice that many economists do not oppose. However, in order to eliminate possible problems and social reactions, the desire to legitimize this relationship with the expectation of not disturbing the social balance and acting in accordance with domestic law has been one of the principles expressed by the political powers.

While establishing the Turkish Grand National Assembly to wage the war of independence, it also listed getting rid of all kinds of restrictions among its main objectives. One of the objectives of the TGNA came to life with the adoption of the law on the rejection of agreements made by the governments of İstanbul after 16 March 1920, shortly after its opening, but in the same negotiations, the foreign capital partnership and the Celalettin Arif Bey-Italian partnership, which was in this partnership, started a new discussion process. How did Celalettin Arif Bey's mining partnership start, when did it start, did he make political interventions to make things easier? It can be seen that the assembly is very sensitive on this issue and is in an effort to learn very thing in detail.

Capital, investment, earnings, country interests, expectations from foreign investment have formed the axis of this study and Celalettin Arif Bey-Italian partnership has been taken as a case study in answering these questions. In the study, the process and language of communication, persuasionability, political maneuver were tried to be examined by making use of the speeches of the deputies and the sources related to the period.

GİRİŞ

Bazı iktisat teorileri bireysel zenginliklerin aynı zamanda ülke zenginliğine yol açtığını, böylece her vatandaşın bundan yararlandığını ifade etmesine rağmen, değil adil paylaşım, paylaşımın dahi yapılmadığını ortaya koyan toplumsal örnekler olmuştur (Huberman,2005:164-167). Şahsi servetlerin ulusal zenginlik olduğu yönündeki iktisat teorileri, kaynak sıkıntısı çeken ve çözümünü zengin tüccardan borç almada bulan yöneticileri özellikle ikna etmiş benzerdir. Devlet yöneticilerinin tüccardan aldığı borcun devlet katında tüccar lehinde taviz içerikli yeni yasal düzenlemelere yol açtığı da yine bu ilişki içerisinde kolayca gözlenebilmektedir.

Avrupa'da merkantilist sistemin ortaya çıkışı ve uygulanışı devletlerin zenginleşmesinde yeni bir süreci başlatmıştır(Torun, 2003:186-188). Ticaretin çoğu zaman bir tarafın daha çok kazanmasıyla sonuçlanan iktisadi bir etkinlik olduğu genel kabullerdendir. Bu kabul insan zihnini bir devletin zenginliğindeki artışın başka bir devletin ya da devletlerin fakirleşmesine yol açtığı çıkarımına yönlendirmektedir.

Avrupa ve Osmanlı tarihi incelendiğinde yöneticilerin borç sarmalında nasıl bir tutum takındıkları(Boratav, 2003:21) hatta toprak gelirlerini toplamak için para karşılığında görevler dağıttığı(Cem, 1989:169-177), bu görevlilerin de merkezi yönetime verdiği peşin parayı halktan fazlasıyla alabilmek adına hangi baskı yöntemine başvurduğu tarihi belgelerde yer almıştır.

Avrupa'da doğup gelişen ve burjuva(Gençoğlu, 2016:44-50) diye tanımlanan sermayedar kesim ticarete sınır tanımamış ve kendi devletlerinin kısıtlayıcı kurallarını zorlayarak hatta bazen yerle bir ederek etkinlik sahalarını sınır ötesine, deniz ötesine taşımayı bilmiştir(Huberman, 2005:169-174;Öztürk & Yıldırım, 2009:145-146;Tamzok, 2008:182). Burjuvanın kendi lehine olan başka bir başarısı da gideceği yere daha gitmeden çoğu zaman gitmeyi düşündüğü yerdeki iktidarların kısıtlayıcı olabilecek kurallarından kurtulmaya çalışmış olması ve bu uğurda her türlü enstrümanı başarıyla kullanmış olmasıdır.

İktisadi ekoller ve bu ekollerin sınır tanımayan ilkelerini pratiğe dökme arzusu Avrupalı devletlerin veya Avrupalı girişimcilerin dikkatlerini geri kalmış ülke insanlarına ve onların topraklarına yöneltmiştir. Bu yöneliş, Avrupalı devletlerin ve sermaye sahiplerinin zenginliğine güç katarken, yeraltı ve yerüstü kaynakları yanında emeği de yabancılarca sömürülen mağdur toplumlar yaratmıştır. Sömüren-sömürülen ilişkisi zaman içerisinde hazin bir geri kalmışlık hikâyesine dönüşmüş, hikâyenin müellifleri ise çoğu kez sömürenler olmuş ve hikâyenin trajedi kısmında sömürenler kendilerini mağdur olarak göstermekten de kaçınmamışlardır.

Para-sermaye serüveni kadim bir meseledir ve bunların bir araya gelmesi, kansız-sömürsüz olmamıştır. Bu konuda tarih boyunca çeşitli görüşler ileri sürülmüş ancak emekçi kesimin hak talebinin etkili bir şekilde ön plana çıkarılması Marx'la olmuştur. Marx, para-sermaye ilişkisini, "*Para... bir yanağı doğuştan kan doğduysa, sermaye tepeden tırnağa kan damlayarak, her gözeneğinden kan ve kir fıskırarak doğdu*"(Huberman,2005:183) diyerek tanımlamış ve kendince başka bir mutluluk yolu sunmuştur. Devletlerarası rekabet ve zenginleşme yolundaki ekonomik arayışlar dünyayı bir genel savaşa sürüklemiş savaş sonunda ise yeni dengeler ortaya çıkarken imparatorluk yönetimleri tarih sahnesinden çekilme sürecine girmiştir.

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde imzaladığı Mondros Mütarekesi ile I. Dünya Savaşı'ndan çekilmeyi resmen kabullenmiştir. İtilaf devletleri yöneticilerinin açıklamaları özellikle de Wilson Prensipleri yenilgiye uğrayan kesimlerde öylesine büyük bir barış ümidi uyandırmıştır ki aynı şekilde galiplerin açıklamalarıyla uyuşmayan müdahaleleri ve işgalleri karşısında yenilgiye uğrayanların yaşadığı yıkım da o oranda büyük olmuştur. Bu yıkımlardan birisi hiç şüphesiz Osmanlı başkenti olan İstanbul'un İtilaf kuvvetlerince 16 Mart 1920 tarihinde resmen işgal edilmesi olayıdır. İstanbul'un işgal edilmesi son Osmanlı Meclisi Mebusanı tarafından kabul edilen Misakı Milli (Kara,

2019:185) kararlarına İtilaf devletlerinin verdiği bir cevap olurken, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin(TBMM)açılması da İstanbul'u işgaline bir cevap olmanın yanında yeni bir direniş merkezini dünyaya ilan etme kararlılığının sembolü olmuştur. İstanbul'un işgali esnasında Celalettin Arif Bey Meclisi Mebusan Başkanlığı görevindedir.¹Celalettin Arif Bey'in Meclis Başkanı olarak işgal karşısında takınması gereken tutumun ne olması gerektiği malum olmakla birlikte, Ankara'nın İstanbul'daki mebusları daveti ve yeni bir meclis açma girişimi karşısında onun tavrının ne olacağı da merakla beklenmiştir. Celalettin Arif Bey'in bu süreçteki halini ve takındığı tavrı Meclis İkinci Reisi Hüseyin Kazım Kadri Bey; "...Bu zat fasit (bozuk, yanlış, fesat)ve müfsit(bozucu) bir adamdı. İstanbul'da kalamayacağını ve günün birinde İngilizler tarafından tevkif edileceği endişesiyle muzdarip bulunuyordu. Nihayet evinin basılıp tevkif olunacağı günün gecesinde firar ile yakasını kurtardı ve bana yazıp bıraktığı bir mektupta Meclis'i idare etmeğimi tavsiye ediyordu ki bittabi abes bir mütalaa idi ve Meclisin İkinci Reisi sıfatıyla haiz bulunduğum hukuku teyide salahiyeti olamazdı..."(Kadri,1991:275-276) sözleriyle anlatmıştır. Mustafa Kemal Paşa da Celalettin Arif Bey ile yaptığı telgraf haberleşmelerine ana hatlarıyla değindikten sonra; "...Ben, Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve kendisi reisi sani bulunduğu sırada, bir gün, Divanı Riyaset içtimanda, Celalettin Arif Beyin muhassasat meselesinden bahsettiğini ve kendisinin Meclisi Mebusan Reisi olması dolayısıyla o makama ait muhassasat talebinde bulunduğunu o tarihte Meclis Başkâtibi bulunan Recep Bey beyan etti. Malûmu âlinizdir ki, o devirde Meclis reisi ve reisi sanisi ve diğer reisler ile Meclis azası muhassasatları arasında fark yoktu. Celalettin Arif Bey, yalnız kendisini Meclisi Mebusan Reisi sıfatıyla istisna ederek fazla tahsisat almak hakkı kanunısından bahsediyordu. Ben, bu meselenin halline Divanı Riyasetin salâhiyettar olmadığını ve talebi iddiasında ısrar ederse meseleyi Meclis heyeti umumiyesinearz ederek istihsal olunacak karara göre hareket olunabileceğini dermeyan ettim. Celalettin Arif Bey, Meclis huzuruna çıkmış muvafık görmeyerek talebinden sarfı nazar eyledi"(Atatürk, 1982:426-427)bilgisini paylaşmıştır.

Celalettin Arif Bey ve daha pek çok mebus çeşitli yollarla Anadolu'ya geçmiş (Adıvar, 2018:78-131) ve Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılmıştır. Celalettin Arif Bey, TBMM'de yapılan oylamayla Meclis İkinci başkanlığına da seçilmiştir(Çavdar, 1995:185; Tunaya, 1981:196-198). Celalettin Arif Bey kısa bir süre sonra Adliye komisyonunda görev almış (TBMM.ZC.,D.1,C.1,1959:98)ve Adliye Vekilliği görevini de üstlenmiştir (TBMM.ZC., 1959:196-198).

TBMM'de hükümetin oluşturulması ve ardından sorunların ele alınması süreci başladığında İstanbul hükümetlerinin imzaladığı anlaşmaların yok sayılması yönündeki yasal düzenleme de Meclis gündemine gelmiş bu teklifin müzakeresi sürecinde yeni tartışmaların yolunu açan ve bu çalışmaya konu olan sözler sarf edilmiştir.

I.Büyük Millet Meclisi'nin Milli İradeyi Geçerli Kılma Çabası

Mütareke sonrası Anadolu'daki siyaset ve Ankara'da Meclisin açıldığı süreç irdelendiğinde tam bağımsız bir ülke kurma idealinin benimsendiği (Özüçetin & Kara, 2016:52) ve bu uğurda her türlü fedakârlığa katlanılacağı yönde bir iradenin ortaya konduğu söylemsel ve edimsel olarak görülmektedir. Denilebilir ki, milli direniş liderlerinin yazışmalarında ve kongrelerde alınan kararları uygulamaya koyma azmi TBMM'de hayat bulmuştur. Osmanlı'dan intikal eden ve devleti milletiyle birlikte kemiren kapitülasyon (Arıkan, 2005:11-28) bağlamı imtiyazlar TBMM'nin ilk fırsatta yok etmeye çalıştığı konular olmuş ve tam da bu nedenle;"İstanbul'un işgali tarihi olan on altı Mart 1336'(1920)dan itibaren Büyük Millet Meclisinin tasvibi haricinde İstanbul'ca akdedilmiş veya edilecek bilumum muahedat ve mukavelat ve ukudat ve mukarreratı resmiye ve verilmiş imtiyazat ve maadin ferağ ve intikalatı ve ruhsatnameleri ile mütarekeden sonra akdedilmişmuahedatı hafiye ve doğrudan doğruya veya bilvasita ecanibe verilmiş maadinimtiyazatı ve maadin ferağ ve intikalatı ile ruhsatnameleri keenlemyekündür" hükmünü içeren

¹28 Şubat 1326(1920) tarihinde vefat eden Meclisi Mebusan Reisi Reşat Hikmet Bey'in yerine Celalettin Arif Bey 4 Mart 1326 (1920) tarihinde seçilmiştir. MM.ZC.,(İçtimai Fevkalade) , C.1, D.4, İçtima Senesi I, TBMM Kütüphanesi, s.324-327.

bir kanun 07.06.1920 tarihli ve yirmi beşinci toplantının yedinci oturumunda kabul edilmiştir (TBMM.ZC., 1981:144-145;Özüçetin&Filiz, 2013:186).Yukarıda işaret edilen kanun maddesinin müzakereleri esnasında yabancı sermaye ve özellikle yerli ortaklık meselesi her ne kadar dillendirilmişse (TBMM.ZC.,1981:140)de o an için üzerinde pek durulmamış ya da dikkatlerden kaçmıştır.

II. İktisat Vekâleti Bütçesi ve Celalettin Arif Bey'in İtalyanlarla Olan Ortaklık Meselesinin Gündeme Getirilişi

TBMM'nin 24 Ocak 1921 tarihli yüz elli altıncı toplantısının ikinci oturumunda İktisat Vekâleti bütçesi görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmelerde ilk sözü alan Çorum Milletvekili Ferit Bey, genel olarak İktisat Vekâletini ilgilendiren bazı sorular sormak istediğini söylemiştir. Ferit Bey konuşmasında, 21-22 Eylül 1920 tarihinde Zonguldak'a veya Ereğli'ye bir İtalyan gemisinin geldiğini ve bu gemide bulunanların bazı aletler de yanlarında olmak üzere; bir araştırmada bulunmak istediklerini, bu araştırmanın kömür madeni ve bir tren hattının inşası amacına yönelik olduğu bilgisini paylaşmıştır. Bu ekibin 20-25 gün orada kaldıktan sonra çekildikleri bilgisini veren Ferit Bey, Karadeniz sahilinde kömür madeninin hayati bir önem arz ettiğini, Fransız şirketlerinin senelerden beri bölgeye adeta tasallut ettiklerini, yerli Müslüman şirketleri imha ettiklerini, bu yolla önemli mevki kazandıklarını da anlatmıştır. Basında çıkan haberlere göre bölge üzerinde Fransızlarla İtalyanların bir anlaşmaya vardıkları bilgisini de aktaran Ferit Bey, İtalyanların harekete geçme sebebinin bu iki devlet arasındaki anlaşmadan kaynaklanabileceği yorumunu yapmıştır. Ferit Bey konuşmasında, bölgeden aldığı bir mektuba atfen Ereğli'den İlisu mevkiine kadarki sahilten yaklaşık altmış mil bir mesafeyi içine alan 8 Eylül 1313 (1897) ve 5 Mayıs 1314 (1998) tarihli ruhsatnamelerin varlığına değinmiş ve bunun aynı zamanda bir tren hattı yapma imtiyazı verdiğini sözlerine eklemiştir. Bu arazilerin hükümete ait olduğunu söyleyen hatip, üç ay zarfında faaliyete geçmemesi halinde tren hattı imtiyazının reddedilebileceği bilgisini paylaşarak, imtiyaz anlaşmasının uzatmalarla 1326(1910) tarihine kadar geldiğini, bu tarihte yapılan üç senelik uzatmayla devam ettiğini ve bu anlaşmaya göre yapılacak demiryolunun bir kilometrelik kısmında bulunan bütün ocakların ve madenlerin işletme hakkının hattı yapacak olan tarafa verildiğini, anlaşma 1910 yılında yapıldığına göre anlaşmayı yapan yetkili makamın da dönemin Orman ve Maadin Nezareti olduğunu söylemiştir. 1329 (1913) yılında anlaşmanın süresi bitmek üzereyken yüzde on hisse karşılığında araya birisinin girmesiyle sürenin uzatıldığı malumatını da veren Ferit Bey'in bu açıklaması sonrasında Mecliste "*Kim o şahıs?*" sesleri yükselmiş ancak hatip "*Sırası gelince izah edeceğim*" diyerek konuşmasına devam etmiştir.

Ferit Bey konuşmasının devamında; asıl ruhsatnamenin bir Müslüman'a verilerek işin uzatılması cihetine gidildiğini, bu suretle İtalyan şirketiyle birleşmenin gerçekleştiğini, imtiyaz süresi bitmek üzereyken Nafia (Bayındırlık) Nezaretine bir harita verilmek suretiyle faaliyet varmış gibi gösterildiğini sözlerine eklemiştir. Ferit Bey, adı geçen nezaretin bu girişimi kabul etmediğini, böylece imtiyazın 9 Teşrinievvel (Ekim) 1329 (1913)'da feshedildiğini, Nafia Nezaretinin gelişmeleri 15 Teşrinievvel 1329'da Orman ve Maadin Nezaretine bildirdiğini ancak işin aksak yönlerinin yetkililere bildirilmediğini, sadece reddedildiği bilgisinin verildiğini, aradaki altı günlük farktan istifade edilerek mütareke sonrasında sanki imtiyaz süresi devam ediyormuş gibi Şurayı Devlete (Danıştay)başvurulduğunu, bu kurumun da yazışmalara dayanarak sürenin devam etmesi gerektiğine karar vermiş olduğunu katılımcılarla paylaşmıştır. Ferit Bey, mütareke sonrasında İtalyan şirketinin Orlando isminde bir vekil yoluyla işin içine doğrudan doğruya dâhil olduğunu ve Şurayı Devletin de Damat Ferit Hükümeti döneminde bu şüpheli kararı verdiğini söylemiştir.

Ferit Bey'in ilk konuşmasındaki son sözleri verilen imtiyaz sürelerinin bitmiş olduğu, devam ettirilmesi halinde İtalyan ve Fransızların bölgeyi ele geçireceği ve böylece fiili durumun tanınmış olacağı yönünde olmuştur. İktisat Vekilinin bu durum karşısında ne yaptığını soran Ferit Bey, Meclis

sıralarından gelen "Kimdir o?" sorusuna Celalettin Arif Bey ismini zikrederek o an için konuşmasını tamamlamıştır (TBMM.ZC., 1945:398-399).

III. Bir Girişimci Olarak Emin (SAZAK) Bey'in Kendisini Savunması ve Karşı Tepkiler

Ferit Bey'in konuşması sonrasında Eskişehir Milletvekili Emin Bey'in memleketin içinde bulunduğu genel yoklukla ilgili konuşması başlamış, toplumun üretmediğini ve dışarıdan gelecek yardıma muhtaç bir şekilde mücadelenin sürdürülmeye çalışıldığını söylemiştir. Emin Bey esasen bir girişimcidir ve Eskişehir bölgesinde tarım, hayvancılık hatta orman işleriyle meşguldür. Konuşmalarında Ağnam Vergisine değinen Emin Bey, alınan vergilerle hayvancılığın bitme noktasına geldiğine temas etmiş ve ormanlar ve madenler konusunda her hangi bir girişimde bulunulup bulunulmadığı sorusunu Celal Bey'e yöneltmiştir. İktisat Vekilinin uygulamalarıyla kendisine de zarar vermiş olduğunu söyleyen Emin Bey, Ankara'da hükümet kurulduğundan beri normal vergiden başka on bin lira verdiğini ve memlekette, büyük iş yapan Müslümanlar ezilmelidir anlayışının hâkim olduğunu da dile getirmiştir. Erzurum Milletvekili Salih Efendi'nin Emin Bey'e hitap ederek odun meselesini açmasını istemesi ve milletvekillerinin bu söz sonrasında Emin Bey'e; "Sen ormancılıktan vaz geç" demeleri ve ilerleyen konuşmalarda dile getirilen hususlar memlekette devam eden başka usulsüzlüklere dikkat çekme gayreti olsa gerektir. Emin Bey'in kendisine yönelik sözlere cevap verirken İnönü Muharebesinde soğuğa rağmen on beş gün odun taşıdığını söylemesi karşısında mebusların "Yirmi bin lira hükümetten avans aldın" sözlerini de burada belirtmek özellikle Meclisteki tepkiyi göstermesi bakımından önem arz etmektedir (TBMM.ZC., 1945:400-401).

IV. İktisat Vekili Celal Bey'in Sorulara Verdiği Cevap

Gerek Ferit Bey'in ve gerekse Emin Bey'in İktisat Vekâletine yönelmiş oldukları eleştiriler sonrasında kürsüye çıkan Celal Bey, adı geçen konuşmacıların temas ettiği konuları özetleyerek Meclisin dikkatini çekmiş ve ardından memleketin geri kalmışlığıyla ilgili olarak; "...millet bugün iktisaden düşkün bir raddeye girmiş ise bu da memleketimizde ecnebi imtiyazatının yani tabiri umumiyesiyle kapitülasyonların serbest bir saha bularak Müslümanlara ve Türk tacirlerine tefevvuk(üstünlük) ederek memleketimizin bütün varidatına fiilen vaziyet etmesindedir. ...anlaşılmasın ki İktisat Vekili sermayenin düşmanıdır. ... Bendeniz memleketimize imtiyaz şeklinde giren sermayenin düşmanıyım. ... Biz, memleketimize hayırhah bir surette yalnız ticaret kastıyla gelen sermayeye muavenet edebilir ve onların yapacakları teşkilatı iktisadiyeye dahi muavenet edebiliriz. Fakat bizim ile hali ihtilafta bulunmaması ve mübarek kıtalarımıza kendilerinin gözlerinin dikilmiş bulunmaması iktiza eder..." demiştir. Celal Bey'in bu sözleri giriş bölümünde belirtildiği gibi birçok iktisat politikasıyla ve içerik olarak Misakı Milli ilkeleriyle örtüşen bir konuşma olmuştur. Bu konuda çözüme muhtaç ana sorun, yabancı sermayenin dizginlenip dizginlenemeyeceği ve sermayenin neden, ne şekilde geldiği ve ne yapacağı ile ilgilidir. Celal Bey, konuşmasının bundan sonraki bölümünü Zonguldak² ve Ereğli havzasındaki gelişmelere ayırmıştır. Sürecin iyi anlaşılması adına Celal Bey'in konuşmanın bu kısmını aynen aktarmak faydalı olacaktır:

"...İtalyanların o muntıkaya, o havzaifahmiyeye(taşkömürü havzası) girişleri doğrudur. Efendiler, bir gün Zonguldak mutasarrıfından bir telgraf aldım. Oraya bir İtalyan miralayının tahtı idaresinde muhtelif rütbede zabıt mühendislerden ibaret yirmi beş kişilik bir İtalyan heyeti seferiyesinin inşaatla bulunmak üzere geldiklerini ve kendilerinin birtakım hukuk ve imtiyazata istinat ettiklerini bildirdi ve bizden yani İktisat Vekilinden talimat istedi ve şunu kayıt ve ilâveye mecburum ki İtalyanların oraya gelmesinden dolayı oradaki İslam ve bilhassa Türk maden amilleritelâş(i)a düşmüşlerdi ve onlar da haklarının ziyaa(yok olma) uğrayacağından endişe ediyorlardı ve muhtelif vasıta ile vekâlete müracaat ediyorlardı. Evveleminde ilk vazife olmak üzere bu müracaat edenlere mutasarrıf vasıtasıyla cevap verdim ve dedim ki: Sureti katiyede oradaki yerli amiller emin olabilirler ki, hakları

²İ.Dünya Savaşı dönemindeki uygulamalar için bkz. Günay Çağlar, "Bahr-i Siyah Ereğlisi Kömür Havzası Ve Asayış (1918-1919)", Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 2 (2010), s.15-18.

ilânhıye mahfuzdur ve ondan sonra biz işimize devam edebiliriz. Mutasarrıf lâzım gelen malûmatı ve vesaiiki buraya gönderdi ve tetkik ettimefendiler. 1311(1895) senesinde İstanbul hükümeti tarafından üç sene zarfında imtiyazı hitam bulmak şartıyla 371 numaralı bir ocağa ruhsat veriliyor ve bu ocağın ruhsatnamesine merbut olmak üzere bir de bir Şimendifer imtiyazı verilmiş bulunuyor. Bu şimendifer imtiyazı (İlisu) denilen yerden (Ermeği) ye kadar bütün havzaifahmiyenin hemen ortasından geçiyor. Tabiri amiyanesiyle tam göbeğinden geçiyor. Tam vasatını teşkil ediyor ve bu maden imtiyazına merbut olan şimendiferin cenaheyninden (yan) birer kilometre imtidadındaki(uzayan) saha dâhilinde tesadüf edeceği maden damarlarını; işletmek hakkını haiz bulunuyor. Evveleminde Meclisiniz bir kanun neşretti ve onda İstanbul hükümetinin gerek bilvoasita ve gerek bilâvasita verdiği madenler imtiyazatının vesairenin muteber olmayacağıdır. Bunu bittabi der hatır buyurursunuz ve zannederim ki Meclisi âlinizi bu karara sevk eden saik vatanperverane; serveti milliyenin memleketimiz ahalisine ve efradına münhasır kalmasından ibarettir. Buna şüphe yoktur. Şu halde İktisat Vekili sizin kararlarınızı tatbik etmekle beraber aynı zamanda o kararlarınızın saiki esasisi olan o endişevatanperveriden de mülhem bulunuyordu.

Tetkikatımız neticesinde anladık ki; böyle bir imtiyaza muvafakat edildiği takdirde iki kıtaya ayrılmış olan o iki havzaifahmiyeden mühim denilebilecek derecede olandan el çekmek lâzım geliyordu ve bittabi efendiler bu istinat edilen hukuk ve vazaiif dahi çürük idi ve çürüktür ve çürük olmasa dahi bunu imza etmemeye ve icra etmemeye karar verdim ve o yolda mahalline tebligat yaptım ve dedim ki; oraya gelen heyeti fenniye istediği mahalle teşrif edebilir, diye mutasarrıfa yazdım ve oradan çekildiler gittiler”(TBMM.ZC.,1945:401-402).

İktisat Vekili Celal Bey'in bu açıklamasından sonra başka bir önemli konuya geçilmiş ve oturum sonlandırılmıştır.

Üçüncü oturum başladığında söz hakkı tekrar Celal Bey'e verilmiş ve o İktisat Vekili olarak kendi alanına dâhil olan konularla ilgili bilgiler vermiş, yeni soruları cevaplamaya çalışmıştır. Görüşmelerde memleketin birçok sorunu ele alınıp tartışıldıktan sonra Ferit Bey, Ereğli havzasıyla ilgili üç soru sorduğunu, bu soruların Celalettin Arif Bey'e yönelik bir isnat teşkil etmediğini ve Celalettin Arif Bey'in imtiyazın ortağı olduğunu ifade ederek konuyu yeniden madenler meselesine getirmiştir. Bu görüşmelerin ilginç olan bir yanı da, Erzurum Milletvekilleri Nusret ve Hüseyin Avni Beylerin Celalettin Arif Bey'i savunmaya geçmiş olmalarıdır. Bu savunmada Celalettin Arif Bey'in orada bulunmuyor olması her ne kadar ana neden olarak ön planda gösterilmişse de bu davranışta hemşehrilik duygusunun ağır bastığını da söylemek mümkündür(TBMM.ZC.,1945:409-410).

Ferit Bey konuşmasında daha önce söylediklerini önemli ölçüde tekrarlamıştır. 1329'da (1913) süresi dolan anlaşma için 1334'te (1918) yeniden Danıştay'a müracaat edildiği, yabancı tesiri altına giren bu kuruma Celalettin Arif Bey ve ortağı Notacı Emin Bey mirasçısı mühendis Orlando'nun müracaat ettikleri bu konuşma içerisinde ifade edilmiştir. Orlando'nun daha sonra İtalya'nın Erti şirketinin vekili olan Biyenkotto isminde birini ikinci vekil olarak atadığı ve bu vekilin Ereğli'ye gemiyi gönderen kişi olduğu yine bu konuşmada yer almıştır.

Ferit Bey konuşmasında, İstanbul hükümetlerinin vermiş olduğu imtiyazat, muahedat ve mukavelatin geçersiz sayılmasıyla ilgili kanun çalışmasında başlangıç tarihinin 16 Mart olarak kabul edilmesi yönündeki çabaları ve bu çabalar karşısında Celalettin Arif Bey'in bu tarihin başlangıç kabul edilmemesi yönündeki hararetle savunmasını hatırlatmıştır. Celal Bey'in imtiyazı reddeden tutumunu takdir eden Ferit Bey, Celalettin Arif Bey'in bu işten büyük paralar kazanacağını, dolayısıyla şirketin bir ortağı olarak bu savunmayı yapmasının hukuki açıdan doğal olduğunu söylemesi de bir başka açıdan dikkat çekicidir(TBMM.ZC.,1945:410).

Ferit Bey'e göre, İtalyan şirketi Terni'nin vekâlet süresi 1336 (1920) Ağustosunda son bulmuştur. Yani bir sene önce bitmiştir. İstanbul hükümetlerinin yaptığı anlaşmaların geçersiz sayılmasını içeren kanun maddesi Haziran ayında kabul edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda müracaatın ancak Haziran ile Ağustos arasında yapılmasının mümkün olabileceğini ifade eden Ferit

Bey, sözlerinin devamında bir telgraf paylaşımında bulunmuştur. Verilen bilgiye göre telgraf 24 Kânunuevvel /Aralık 1336(1920) tarihinde Erzurum'da bulunan Celalettin Arif Bey tarafından İktisat Vekâletine çekilmiştir ve telgrafın içeriği şöyledir: *“Maden mesailinde Şurayı Devlet mukarreratı kazaidir.(Yargısal) 16 Mart'tan mukaddem olmasına binaen meseleyi tefsire ve tehire uğratmayarak ashabi hukukun mutazzarır olmasına mahal bırakmayarak müsaadeilâzimenin biran evvel itası müsterhamdır(istirham, niyaz)”*(TBMM.ZC.,1945:410). Telgrafın okunması sonrasında milletvekillerinin merak ettiği nokta maalesef ki telgrafın nereden ve nasıl elde edildiği ile ilgili olmuştur ve bu merak yeni bir tartışma yaratmıştır. Ferit Bey, birtakım sorulara cevaplar verdikten sonra tekrar konuya dönmüş ve Şurayı Devlet'in vermiş olduğu kararın yanlış olduğunu çünkü Maden idaresinin anlaşmayı fesh ettiğini, yazışmaların geciktiğini sonuç olarak iptal edilen bir hakkın geri verilemeyeceğini söylemiştir.

Mecliste, milletvekilleri arasında 16 Mart tarihinin başlangıç olarak kabul edilmesi teklifinin Adliye veya Hariciye Encümenlerinden hangisi tarafından istendiği yönünde bir tartışma başlamıştır. Ferit Bey konuşmasında açıkça Celalettin Arif Bey'in bu konudaki çabasını belirtmiş olmasına rağmen Adliye Encümeni üyeleri kendilerini savunmaya geçmişlerdir. Ferit Bey kısa süreli bir tartışma sonrasında konuşmasına devam etmiş; *“... Biz o kararı mütarekeden itibaren tatbik ettiğimiz gün, Şurayı Devletin bu kararı suya düşecekti ve 16 Mart kabul olunursa, nasıl ki telgrafında; 16 Marttan mukaddemdir, Şurayı Devletin kararı kazaidir, sen bunu men edemesin diyor. Demek ki bu husus o zaman düşünülümüştür”*(TBMM.ZC.,1945:410-411) demiştir. Ferit Bey'in duyduğu şüphelerin bu tür soruları ve tespitleri üretmesi elbette ki doğaldı fakat mebusların bu seferki merakları ve soruları bu mektubun gerçekten yazılıp yazılmadığına ve mektubun Celal Bey'e hangi maksatla yazılmış olduğunun öğrenilmesine yönelik olmuştur(TBMM.ZC.,1945:411).Kırşehir Milletvekili Müfit Efendi'nin bu yöndeki sorusunu cevaplandırın İktisat Vekili, konuya ilişkin olarak Zonguldak maden müdüründen, oradaki amirlerden, Antalya Mutasarrıflığından İtalyan memurlardan ve Celalettin Arif Bey'in şahsından birçok telgraf aldığını fakat çürük olan bu karara destek vermediğini hatta Danıştay kararı doğru olsa da kendisinin onay vermeyeceğini ifade etmiştir. Celal Bey'in bu sözlerine Hüseyin Avni Bey, *“Sizden hiçbir kimse hakkını isteyemez mi her hakkını talep eden suizan altında mı kalır?”* tepkisini gösterirken Celal Bey yazışmanın gerekçesini şöyle açıklamıştır: *“İtalyanlar oraya geldiği vakit mutasarrıfı görerek müktesep haklarına istinaden 371 numaralı maden ocağını işleteceklerini ve o madene merbut 15-16 kilometre imtidadında(uzama) bir şimendifer hattı inşa edeceklerinden, o muhiti keşfedeceklerini ve kendilerinin Celalettin Arif Beyle görüşmek istediklerini mutasarrıf bendenize yazmıştır. ...bu müracaatın ne dereceye kadar esasatı hukukiyeye isnat ettiğini tetkik etmek...vazifem iktizasından idi. ...Celalettin Arif Bey'e de vaziyeti, arkadaşım olmak sıfatıyla, bildirdim ve kendisinden de cevap aldım”*(TBMM.ZC.,1945:411) demiştir. Celal Bey, sözlerinin devamında Celalettin Arif Bey'e yazmış olduğu telgrafta İtalyanların böyle bir hakkı olmadığını bildirdiğini, onun da maden idaresinde bu esasın kayıt altında olduğunu, 371 numaralı ocağın kendisinin ortağı olan Notacı Emin Bey'e ait olduğunu ve işlerde kolaylık gösterilmesini talep ettiği bilgisini vermiştir.

İktisat Vekilinin bundan sonraki sözleri hukuk açısından ayrıca değerlendirmeye muhtaç görünmektedir. Celal Bey diyordu ki, Celalettin Arif Bey karşıma yalnız çıkmış olsaydı, mesele Danıştay kararına aykırı da olsa bu memleketin evladı olması hasebiyle bu hakkı tanurdım. Herhangi bir fert de olsa üretimi arttırmak için hükümetin her türlü desteğini verirdim. Bu sözler ve devamına bakıldığında hükümetin ve doğal olarak İktisat Vekilinin üretimin, milli bir iktisat politikası çerçevesinde sürdürülmesini temel hedef olarak kabul ettikleri sonucuna varılabilmektedir.

Celal Bey'i bu dönemde endişeye sevk eden durumun özellikle Sevr Antlaşması'ndan kaynaklandığı görülmektedir. Avrupa basınına kaynak gösteren İktisat Vekili, Ereğli ve Zonguldak havzalarının İtalyan ve Fransızlar arasında paylaşılması olduğu bilgisini vermiştir. İktisat Vekilini kendi anlatımına göre şüpheye düşüren başka bir olay da Osmanlı hükümetinin Bahriye mimarı Yanko

(Kaştan,2016:13) aracılığıyla 1308/1892 tarihinde Zonguldak havalisinde Fransızlara vermiş olduğu imtiyazdır. Bu imtiyazla Fransızlara 15-16 kilometrelik demiryolu hattının birer kilometrelik alanında kömür madenlerinin işletilmesi hakkının tanınmış olması yetmezmiş gibi, şimdi Ereğli bölgesinin de İtalyanlara verilmesiyle bölgenin tamamen elden çıkacağı endişesi Vekil üzerinde hassasiyet yaratmaya yetmiştir. Eski Nafia Nazırı Hallaçyan'ın da bölgede bir madenin bulunduğu bilgisini veren ve Nazırın İtalyanlarla görüşme halinde olduğunu ifade eden Celal Bey, İtalyanların Ereğli limanı imtiyazını almaya çalıştıklarını da sözlerine eklemiştir. Sermaye düşmanı olmadığını tekrarlayan İktisat Vekili, memleketin iktisadi durumunu geliştirmek için her türlü girişimin yanında olduğunu söyleyerek maden imtiyazları konusu dışında kendisine sorulan diğer soruları cevaplamaya yönelmiştir(TBMM.ZC.,1945:411-412).

Memleketteki orman ve orman işletmeleriyle alakalı konuşmalar tamamlanınca Mehmet Şükrü Bey, Ferit Bey'in konuşmasına atıfta bulunarak onun Adliye Encümeninin Celalettin Arif Bey'in tesiri altında kalarak karar verdiğini ima ettiğini ifade etmiş ve bu yaklaşımına itirazda bulunmuştur. Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey teklifin hükümetten geldiğini söylemiş, Mehmet Şükrü Bey de onaylamakla birlikte o tarihte Celalettin Arif Bey'in Adliye Encümeninde olmadığını söylemiştir.³ Herkesin fikrini serbestçe belirtebileceğini fakat o tarihlerde Celalettin Arif Bey ya da başka bir ismin söz konusu olmadığını söyleyen Şükrü Bey asıl müdafaanın Yusuf Kemal Bey tarafından yapıldığını hatırlatmıştır. Oysa müzakere tutanakları incelendiğinde oturum başkanı olarak Celalettin Arif Bey'in; " Şimdi efendim, bu takrirleri arzu ederseniz Adliye Encümenine havale edelim. Bu hususta bir şey yazsınlar" dediği mebusların Layiha Encümenine sesleri karşısında "Layiha Encümenine söylemiyorum. Çünkü Layiha Encümeni çok meşgul, yapılacak nizamname ile Adliye Encümeni iştigal eder. Müstaceliyet kararıyla Adliye ve Hariciye Encümenine gönderelim"(TBMM.ZC.,1959:145-146) sözleri"Söz uçar yazı kalır"hakikati ile zabıtlardaki yerini hâlâ korumaktadır.

Mehmet Şükrü Bey'in; "...Encümende bulunmayan bir arkadaşın hukukuna hürmet edilmek lazımdır. Her mesele bu Meclisi Ali'de şahısların menfaatleri noktai nazarından düşünülmez. Mesele; meselei kanuniye olarak düşünülüyor. Memlekette, memleketin idaresinde esas adalettir"sözleri zabıttaki tespitlerle örtüşmediğinden ayrıca tahlile muhtaçtır. Zaten Ferit Bey de Mehmet Şükrü Bey'in muvaffak olmak için mugalâta(saptırma) yaptığını söyleyerek durumu özetlemiştir. Konular bu şekilde tartışılmaya devam ederken Hüseyin Avni Bey bu kez İktisat Vekilini hedef tahtasına koymuş, mevzuattan hareketle bir Vekilin yokluğunda yerine vekâlet edenin asıl Vekil geldiğinde görevinin bitmesi gerektiğini ve Celal Bey'i bu makam için şahsen zayıf bulduğunu söylemiştir. Bu sözler sonrasında gerçekleşen diyalog ise ilginç bir hal almıştır. Celal Bey, eleştiriye hak vermekle birlikte bu görevin kendisine Meclis tarafından verildiğini ve Meclis henüz görevi geri almadığı için de kendisinin büyük bir özveriyle çalıştığını, tek kusurunun da bu olduğunu söylemiştir. Konuşmaların böyle bir vaziyet alması karşısında Mustafa Kemal Paşa; " Bu hususta bir kusur ve tehhür varsa doğrudan doğruya bendenize aittir. Bu meselenin bütçenin tetkiki esnasında mevzubahis edilmesi doğru değildir. Bendenizin de henüz yeni bir namzet göstermeye muvaffak olamayışım, cümlelerin malumu olduğu veçhile, şu günlerde mühim işlerle meşgul olmağımıdır...yeni göstereceğim namzetler meyanında Celal Beyefendinin de ismi bulunacaktır...itimatımı tasavvur ettiğimden istical etmedim...Bütçe ile alakası yoktur"(TBMM.ZC.,1945:415)açıklamasını yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın bu açıklaması karşısında Hüseyin Avni Bey;"Bütçe ile alakasını görmek benim hakkı takdirime menuttur (bağlı) ve arz ettiğim makam, Meclisi Ali'dir. Vekilin vaziyetini arz etmek istiyorum, Meclisi Ali de bu husus için zatı Samilerine müracaatı tabii muvafık bulur" (TBMM.ZC.,1945:415)şeklinde sert bir üslupla cevap vermiştir. Görüşmelerin devamında yine başka konular ele alınmış ve nihayet,

³Bu konuda bir yanlışlık olmalıdır çünkü 27.04.1336/1920 tarihli beşinci toplantının üçüncü oturumunda Katip Haydar, Celalettin Arif Bey ismini Adliye Encümeni üyesi olarak zikretmiştir bkz. (TBMM.ZC.,1959:98).

oturum başkanı İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey'in, " ...İktisat Vekâletinden sual edilen bir demiryolu imtiyaz meselesi mevzubahis edildi, bu da pek kıymetli bir arkadaşımızın, vaktiyle usulü kaidesine tevofkan aldığı bir imtiyazın refi hakkındadır. Tensip buyurursanız meseleyi evvela İktisat bütçesinden ayrı olarak halledelim ve bu mesele esnasında tadil edilmek lazım gelirse, bir meselei hukukiye olmak itibariyle, ait olduğu encümünde tetkik edildikten sonra bir kararı katiye istinat etmesi lazım gelir. Binaenaleyh bu zat burada değildir" (TBMM.ZC.,1945:416)diyerek oturumu sonlandırmak istemiştir. Bu arada bir teklif daha verilmiş ve bu teklifte, "Ereğli madeni meselesinde Celalettin Arif Bey'in yalnız hisseye iştiraki mevzuubahis olmayıp, vatanın bir cüzü mühimminde ecnebi nüfuzu iktisadisini müeddi (eda eden) olmak hususu da mevcut olduğundan Celalettin Arif Bey'in huzuruyla ayrıca mevzuubahis edilmesi..."(TBMM.ZC.,1945:416)talep edilmiş ve bu teklif kabul edilmiştir.

V. Celalettin Arif Bey'in Savunması

Mecliste sert tartışmalara yol açan konunun muhatabı olan Celalettin Arif Bey, yüz elli yedinci toplantının birinci oturumunda kürsüdeki yerini almış ve kendi zaviyesinden olayın gelişim sürecini anlatmaya çalışmıştır. Evvela kıymetli zamanlarını aldığı için Meclistekilerin affına sığınan Celalettin Bey, konuşmasının başında kendisinin yokluğunda aleyhinde konuşanları Hz. Ali'yi bıçaklayan "İbni Melcem"e benzeterek savunmayı saldırıyla yapacağını sinyali vermiştir. Bu konuşmanın içeriğinin bilinmesi olayın iç yüzünün daha iyi anlaşılmasında ve olası bir yanlış anlaşılmanın önüne geçmede etkili olacağından bazı kelimelerin anlamları verilerek alıntılanacaktır. Celalettin Arif Beyin ilk ifadeleri maden ocağı ile olan ilişkisinin nasıl başladığını izah eden şu sözlerle olmuştur:

"...Notacı Emin Bey namında bir zat 314 (1898)senesinde Ereğli Havzasındaki kömürleri Bahriye Nezaretinde iken 336 ve 371 numaralı iki tezkere ile bu kömürlerin hakkı imarını uhdesine almıştı. Devri esbaktaki gerek Bahriye Nazırı Hasan Paşa'nın, sonra Kâtibi Sani Arap İzzet'in vesairenin işe müdahaleleriyle bu adamın madenini elinden almışlar. Nihayet 1324 (1908) senesinde meşrutiyetin ilânı üzerine bu madenler kendisine iade edilmiş. Ben de o zamanlar bu zatla iştirak ettim. Vakia keramet sahibi değilim. Affedersiniz. Çünkü buraya iştirak eylediğim zamanda Devletimin kavaidi umumiyesine muhalif bir harekette bulunmadım, ona ittibaan (uyarak) hareket ettim ve bu madenden bir hisse aldım. Eğer keramet sahibi olsaydım, yani Harbi umumiden maalesef şu suretle çıkacağımızı bilseydim, 16 Mart' tan sonra İstanbul işgal edilecek; Meclisi Mebusan toplanacak, ben de oraya reis intihap edileceğim, sonra Meclis dağıtılacak ve oradan Anadolu'ya geçmek mecburiyetinde bulunacağım; yolda gelirken birçok mezahim (zahmet) ve müşkülâta duçar olacağım; sonra intihabat icrası için ahaliyi intihabata davet edeceğim; nihayet burada bir Meclis toplanacak ve bu meselenin burada mevzuubahis olacağını bilseydim o zaman bu işe girişmezdim. Fakat yine arz ediyorum; keramet sahibi değilim".

Celalettin Arif Bey Meclis zabıtlarından Ferit Bey'in konuya ilişkin konuşmalarını çıkardığını söyleyerek yöneltilen eleştiriler çerçevesinde maden işletmesinin bakanlıklar nezdindeki gelişim sürecini ve kendisinin işe müdahil olup olmadığına dair şu açıklamayı yapmıştır:

"...Yalnız Ferit Beyefendiye şurasını hatırlatmak isterim ki; bu mesele vakia Şûrayı Devlete gitti. Fakat hangi tarihte? Burada demişler ki; gittim dosyayı karıştırdım, tetkik ettim. Eğer dosyayı tamamıyla tetkik etmiş olsa idiler görürlerdi ki, harp esnasında; yani 1333(1917) senesi gayesinde hatırıma geldiğine göre o zaman Ticaret Nazırı bulunan Mustafa Şeref Bey bu madenlerin mefsuh(fesh) addedilmesini Şûrayı Devlete yazmış. Şûrayı Devlet de yine 1334(1918) senesi Mart veya Nisanında Nafia ve Maliye dairesi işi tetkik ediyor ve görüyor ki, bizim şunda hakkımız vardır ve hakkımızı teslim ediyor. Her iki ruhsatnamenin de mefsuh addedilemeyeceğini açıktan açığa bildiriyor ve bir karar veriyor. Bu karar ile bendeniz iktifa etmiyorum ve diyorum ki, karar nihai olsun. Çünkü malumu âliniz Şûrayı Devletin maadin mesailinde vermiş oldukları mukarrerat, doğrudan doğruya bir kararı kazai(yargısal) mahiyetindedir Yalnız kaza mahiyetinde olan Şûrayı Devletin kararları maadin işleri hakkındaki kararlardır. Onun için son derecesinden geçmesini de talep ediyorum ve işi heyeti umumiyeye sevk ediyorum. Buna Ticaret Nezareti yeniden birtakım cevaplar ihzar ediyor ve yeniden gidiyor, Şûrayı Devlet heyeti huzurunda murafaa(mahkeme) olunuyoruz. Fakat bu murafaa zamanı 1334(1918) Kânunuevvel(Aralık) veya Kânunusani(Ocak) bidayetlerindedir. Yani mütarekeden bir buçuk iki mah sonradır. Öyle der hatır ediyorum. O vakit ecnebi nüfuzu altında ve Ferit Paşa'nın hüküm ve tesiri altında - ki öyle

söyleniyor - Şûrayı Devlet karar veriyor ve diyor ki: 336 numaralı tezkerenin mefadı(fayda vermek) mefsuttur. Fakat 371 numaralı tezkerenin hükmü de sulhun akdinden bir sene sonraya kadar bunu yapmakla mükelleftir. O zaman mevkii iktidarda Ferit Paşa Hükümeti yok idi. Zannediyorum, İzzet Paşa Hükümeti zamanında idi veyahut Teofik Paşa'nın ilk sadaretinde idi, geçmiş gündür der hatır edemiyorum ve böyle bir suale maruz kalacağımı der hatır eylemediğim için bunları not etmedim. Bendeniz eğer dosyayı kendileri gibi görmüş olsaydım, kendileri gibi bunların tarihlerini daha sarih bir surette söyleyebilirdim. Fakat görmediğim içindir ki, yine tekrar ediyorum, ya İzzet Paşa sadaretinin son zamanlarında veyahut Teofik Paşa'nın sadaretinin ilk zamanlarında idi. O vakit Şûrayı Devletin vermiş olduğu karar ki: Maliye Dairesi iki madeni de benim olmak üzere tanıdı ve ecnebler memleketimize girmemişti - böyle vermiş olduğu kararı tadil ediyordu. 336 numaralı ruhsatnamenin ahkâmı mefsuttur. 371 numaralı için size sekiz ay müddet veriyoruz".

Celalettin Arif Bey'in İstanbul hükümetlerinin yapmış olduğu anlaşmaların geçersiz sayılması yönündeki yasal düzenleme ve düzenlemenin hangi tarihten itibaren başlayacağı yönündeki kararın alınması yönündeki eleştirilere verdiği cevap ise şöyle olmuştur: "... Diğer taraftan ben sözde 16 Mart olması için burada ısrar etmişim. İstanbul'daki mukarreratın 16 Mart'tan sonra makbul ve muteber olmaması için ısrar etmişim. Rica ederim, bu teklifi yapan arkadaşımız Cami Bey idi. Cami Bey'in bu teklifi Heyeti Vekileye geldiği zaman Yusuf Kemal Bey burada mevcut idi. Yusuf Kemal Beyle beraber burada biz müdafaa ettik. Heyeti Vekilenin vermiş olduğu karar üzerine ve o suretle müdafaa ettik ve zannediyorum ki, eğer mütareke mebdei kabul edilmiş olsaydı bu benim lehimde çıkardı. Çünkü mütarekenin akdinden sonra Şûrayı Devletin vermiş olduğu karar - ki, feshede aittir - onun da keenlemyekün (yok hükmünde) olması lazım gelecekti. O vakit Maliye Dairesinin kararı veçhile iki madenin de birden imtiyaz sahibi bulunmaması lâzım gelirdi ve bunda da benim iştirakim ancak yüzde ondan ibarettir".

Celalettin Arif Bey yaptığı konuşmada kendisine yöneltilen eleştirilere cevap verirken bir taraftan da adeta alaycı bir tavırla, "Eğer bu memlekette siyaseti Devletle iştigal edebilmek için dikili ağacı olmamak lâzım ise affedersiniz, benim dikili ağacım vardır. Yalnız bu değil, daha bundan başka birçok madenlerim ve emlâkim de vardır. Onun için bunlarla iştigal etmemek lâzım gelirse, maksat dikili ağacı bulunmamak ise ben bu cinayeti irtikâp ettim. Tekrar ediyorum. Bu cinayeti irtikâp ettim çünkü dikili ağacım vardır" demekten imtina etmemiştir.

Celalettin Arif Bey'in İtalyanlarla olan maden ortaklığının ne zaman ve ne şekilde başladığına ve Ereğli bölgesine gelen ekibin girişimlerine ve böylece kendisinin işe müdahil olmasına ilişkin açıklamaları ise: "...1334(1918) senesi Teşrinisanisinde(Kasım)⁴ mütareke akdedildi. 1335(1919) senesinde bendeniz İtalya'ya gittim. İtalya'da İtalyanlarla müşareket(ortaklık) akdettik. Yalnız ben değilim, benim ancak yüzde on hissem vardır. Bu işi asıl sahibi takip etmiştir. Onu takip etmek ve onun arkasından gitmek yüzde doksan beş onundur. Benim için de, Maden Nizamnamesinin vazettiği esasat dâhilinde olduğu için ben de onların yapmış olduğu şeraiti kabul etmişimdir. Bu suretle 1335(1919) senesi Temmuz veyahut Ağustosunda yapılmış olan bir mukaveleden dolayı benim bulunmadığım bir zamanda bu adamlar bir vapurla gelmişler ve dedikleri gibi ameliyata mübaşeret(işe başlama) etmek istemişler ve bana da, ameliyat için geldik, rica ederiz, teshilât(kolaylık) gösterilsin demişler. Ben de bir teshilâtiraesi(kolaylık gösterilmesi)için arkadaşım Celâl Bey'e diyorum ki; bunlara teshilâtı mümkünede bulununuz" cümleleriyle olmuştur.

Celalettin Arif Bey'in açıklamalarına göre Celal Bey ile olan telgraf haberleşmesinin başlangıcı ve kendisinin hukuk mücadelesine kalkışması ise şöyle bir seyir göstermiştir: "Aradan bir hayli zaman geçiyor, nihayet bakıyorum Celâl Bey'den bir telgraf alıyorum. Celal Bey bana diyor ki: Şûrayı Devletin vermiş olduğu karar keenlemyekündür, sudan bir karardır, onun için onu feshettim. Bakıyorum efendiler, bu mahkemedden sâdır olmuş bir karar, nasıl olurda bir vekilin keyfi reyî ile fesh olunabilir? Kendisine ben burasını söylüyorum, diyorum ki: Şûrayı Devletin verdiği karar bir kararı kazaidir, siz bunu reyî hudinizle feshedebilmek salâhiyetini haiz değilsiniz ve bu ittihaz edilmiş olan karar da zaten 16 Mart'tan evveldir. Bu telgraftı veriyorum ve buraya geldikten sonra da tabiidir ki, itiraz etmek salâhiyetim idi. Çünkü bu bir hak idi. Ben bir hak sahibiyim. Hakkımın iptal edildiği haber veriliyordu. Ben şayet itiraz etmezsem bana diyeceklerdi ki; bunu kabul ettiniz. Bunu itiraz mahiyetinde olmak üzere reddettim ve buraya geldim.

⁴ Sehven söylenmiş olmalıdır. Çünkü mütareke Teşrinievvel'de (Ekim) imzalanmıştır.

Efendiler, buraya 24 Kânunuevvel'de(Aralık) geldim, bugüne kadar ne Nafia Dairesine ve ne de Maadin Dairesine veyahut başka bir yere; bu iş ne oldu diye sormadım ve arkasından koşmadım ve koşmaya da tenezzül etmedim. Çünkü benim hakkım manfuzdur(korunmuş, saklanmış). Sonra bu karar böyle ceffelkalem(düşünüp taşınmadan, bir çırpıda) reddedebilmek salâhiyetini görebilen zata yalnız benim verdiğim, bir cevabı kanuniden ibarettir" (TBMM.ZC.,1945:428-431).

Celalettin Arif Bey'in açıklamalarında bazı tarihleri hatırlayıp bazılarını hatırlamaması, hele hele kendisi yokken söylenenlerin içeriğinden pek haberdar olmadığını söylemesi ikna edici değildir. Oturum tutanaklarına bakılacak olursa görüşmelere ara verildiğinde; "Ereğli madeni meselesinde Celalettin Arif Bey'in yalnız hisseye iştiraki mevzuubahis olmayıp, vatanın bir cüzü mühimminde ecnebi nüfuzu iktisadisini müeddi (eda eden) olmak hususu da mevcut olduğundan Celalettin Arif Bey'in huzuruyla ayrıca mevzuubahis edilmesi..."(TBMM.ZC.,1945:416) kararının alındığı görülecektir. Celalettin Arif Bey'in bu karardan habersiz olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Zaten kendisi de tutanakları okuduğunu söylemiştir. Bu çerçeveden bakıldığında bazı tarihleri hatırlamaması ve Meclisin karşısında savunma yapacak olan bir hukuk adamının gerekli belgeleri yanında buldurumaması da ayrıca düşündürücüdür.

Celalettin Arif Bey konuşmasını tamamlayınca Bursa Milletvekili Operatör Emin Bey kendisine Erzurum'a gitmeden Celal Bey ile görüşüp görüşmediğini sormuş ve o asla böyle bir şey olduğunu hatırlamıyorum diyerek cevap vermiştir. Bu sorular karşısında bazı milletvekilleri "bu gibi âdi şeyler için mi toplandık" sözleriyle rahatsızlıklarını gösterirken kimisi meselenin aydınlatılması gerektiğini ifade etmiştir (TBMM.ZC.,1945:430).

Madenler meselesini gündeme getirmiş olan Ferit Bey, tekrar kürsüye gelerek kendisinin Celalettin Arif Bey'in şahsına yönelik bir niyet taşımadığını, İtalyan şirketinin orada elde edeceği ayrıcalığa karşı olduğunu, Celalettin Arif Bey'in bu meseleyi takip etmesinin hukuki hakkı olduğunu ancak kendisinin de vatana zarar verebilecek ve vatanın bir parçasını koparmaya matuf olacak bir girişimi hangi hukuk kuralı çerçevesinden olursa olsun kabul etmeyeceğini belirterek Celalettin Arif Bey'in bu konuyu şahsi algılamaması ricasında bulunmuştur.

Salih Efendi'nin Ferit Bey'i şahsi davranışta bulunmakla suçlaması üzerine bu ikili arasında bir tartışma yaşanmış, nihayetinde ise Emin Bey, dedikodunun sonlandırılarak memleket meselelerinin ele alınmasını söylemiştir.

Bu sözlerden sonra Ferit Bey, Celalettin Bey'in kendisini meseleyi tahrif etmekle suçladığını belirterek hakkını savunmak istediğini söylemiştir. Ferit Bey muhatabının imtiyaz tarihi olarak 9 Teşrinievvel (Ekim) 1326 (1910) tarihini işaret ettiğini, oysa bunun tarihinin 1314((1898) olduğunu belirtmiştir. Ferit Bey, Celalettin Arif Bey'in, "Benim kerametim yok idi bilseydim bu işe girişmezdim" açıklamasına önceki konuşmalarında olduğu gibi imtiyaz tarihlerinin 1313(1897) ve 1314(1898)olduğunu tekrarlayarak imtiyazların çeşitli dönemlerde uzatıldığını ve en son uzatmanın da 1326 (1910) tarihinde yapıldığını, sonraki süreçte ister taahhütname verilmiş olsun isterse yeniden ruhsatname alınmış olsun bunun kelime oyunundan başka bir şey olmadığını ifade etmiştir.

Ferit Bey, Celalettin Arif Bey'in söylediklerine atıfta bulunarak eleştirilerini devam ettirmiştir. Celalettin Arif Bey'in 16 Mart tarihinin esas alınması halinde kendisinin fayda elde edeceği yönündeki sözlerini hatırlatan Ferit Bey, "Buyurdukları 366 numaralı ruhsatname ile verilen, fakat bizce şayanı ehemmiyet olan kısmı; 371 numaralı ruhsatnamedir ki bunda ocak işletmekle beraber 15 kilometre mesafede bir şimendifer hattı inşası meselesi vardır ve bunun tarafeyninde birer kilometre sahadaki maden damarlarına sahip olmak demektir. Zaten bütün mesele, yani şu imtiyazdan istifade edilecek bütün mesele; 371 numaralı ruhsatname meselesidir" (TBMM.ZC.,1945:431) tespitinde bulunmuştur.

Celalettin Arif Bey'in 16 Mart tarihinin kabulü konusunda kendisinin savunucu olmadığı yönündeki sözlerine de yer veren Ferit Bey, onun on yedinci toplantıdaki konuşmalarına bakılması ricasında bulunmuştur ki esasen bu konuşmaya bakıldığında onun meselenin yönlendirilmesindeki rolü açıkça görülmektedir.

Ferit Bey'in dikkat çektiği bir konu da Celalettin Arif Bey'in yirmi beşinci toplantıda Amasya Milletvekili Ömer Lütfi Bey'in sözlerine karşı; "...Bunlar meyhanında Müslüman Osmanlı tebaası vardır ki onların da demek imtiyazlarını feshediyorsunuz? Bendenizce doğru değildir. Yalnız bir madenden bahsediliyor, bunun için doğru bir esas olmaz, hak ve adalet ayakaltına alınmış oluyor" sözünü hatırlatmıştır. Celalettin Arif Bey'in kerametiyile bu sözlerin bir ilişkisi olmadığı ironisini yapan Ferit Bey, maden meselesinin ele alındığı 7 Haziran 1336(1920)tarihli yirmi beşinci toplantıya değinerek Celalettin Arif Bey'in 14 Ağustos 1336(1920) tarihli vekâletini de her halde aynı ironiyle dile getirmiş olmalıdır (TBMM.ZC.,1945:431).

Ferit Bey, Celalettin Arif Bey'in bu vekâleti kardeşi Necmettin Arif Bey'e verdiğini onun da diğerleriyle beraber Mösyö Orlandude ve onun vekil tayin ettiği Mösyö Biyenkotto'yu vekil tayin ettiği bilgisini vermiştir. Bu bilgiler sonrasında Celalettin Arif Bey 1336(1920) tarihli vekâletnameden haberdar olmadığını ama kardeşine verdiği bir vekâletnamenin olduğunu söylemiştir(TBMM.ZC.,1945:432).

Müzakereler neredeyse Ferit Bey ile Celalettin Arif Bey arasında diyalog şeklinde devam ederken Ferit Bey, "...14 Ağustos 1336' da bir İtalyan kumpanyasının iştirak ettirilmesi artık kendi kerametleri midir? Yahut kendi hukukunun müdafası kastiyle midir? O, takdiri âlinize aittir" diyerek meselenin Celalettin Arif Bey ya da Notacı Emin Bey varislerinin hukukunun iptali meselesi olmadığını, meselenin basına da yansıyan Fransız-İtalyan ortaklığından kaynaklandığını, bu anlaşmaya göre Zonguldak ve Ereğli-Kilimli arasının iki devlet arasında paylaşılmış olduğundan bahisle sömürü düzeninin gelişim sürecine değinmiştir. Herhangi bir devletin istilasının şirketlerle, iktisadi yöntemlerle başlatıldığı vurgusunu yapan Ferit Bey, Celalettin Arif Bey'in hamiyetinden memleket menfaati için yüzde onluk hissesinden (ki yoktur/olsa bile diyerek)vazgeçmesini istemiştir. İtalyanların yapacağı demiryolunun memleketi siyasi ve ekonomik bir İtalyan nüfuzu altına sokacağına işaret eden Ferit Bey, kısacası ister Celalettin Bey ister Notacı Enin varisleri sahip olsun ama İtalya'ya ait Terni şirketi sahip olmasın demiştir (TBMM.ZC.,1945:432). Ferit Bey'in bu sözlerine Celalettin Arif Bey'in vermiş olduğu cevap ise az gelişmiş ülke aydınlarında görülen yaklaşımlara benzerliği nedeniyle ayrıca irdelenmeye muhtaçtır.

Celalettin Arif Bey'in, Ferit Bey'in eleştirilerine verdiği cevap şöyledir: "...Hükümeti Seniyenin ruhsatnamelere vazeylemiş olduğu kaide ve esasatta der ki "Kavaninihaliye ve müstakbelei devlete tamamıyla riayet etmek şarttır. Kavaninihaliye ve müstakbelei devlete riayet edilmediği takdirde bu gibi şeylerin kâffesi feshedilir". Bu esas tamamıyla vazolunmuştur. Bugün paylaşabilirler, öteki Zonguldak'ı almış olabilir. Keza yine bakacak olursak Fransızların mıntakai nüfuzu o kadarla da kalmıyor. Fransızların kendilerine tayin ettikleri mıntakai nüfuzun bir ucu ta Diyarbakır'a kadar gidiyor. Bir ucu Kayseri'den ileriye, bilmem Sivas'a kadar gidiyor. Anadolu'nun ortası tamamıyla İtalyanlara verilmiştir. Efendiler; biz bunları veriyor muyuz? Biz bunları vermeme için buraya toplandık ve bugün efradı milletin kanı dökülüyor ve hepimizin kanı dökülecek. O halde gelip burada bir çevirme hareketi yaparaktan; öbür tarafta bir mıntakai nüfuz varmış, beride mıntakai nüfuz olacakmış demekte mana yoktur. Efendiler; buna millet kanıyla, canıyla ve her gün yaptığı fedakârlıkla mâni olacaktır. Burada bir İtalya meselesi çıkarsa ben hakkımdan şimdiden feragat eylediğimi ilân ediyorum".

Ferit Bey, Celalettin Arif Bey'in gerekirse feragat ederim sözlerinden duyduğu memnuniyeti belirtmiş olmakla beraber, yine onun, "Eğer kavaninihâliye ve mustakbelei Devlete riayet edilmezse münfesih olur"sözlerini tekrarlayarak bu konuda bugüne kadar böyle bir fesih işleminin gerçekleştiğine dair örnek göstermesini istemiştir. Millet olarak birlikte mücadele etme kararının alındığına değinen Ferit Bey, yabancıların bir yere mikrop gibi girip çoğaldıklarını ve memleketi harap ettiklerini, dini unutturduklarını, eğitimde gedik açtıklarını da sözlerine eklemiştir. Ferit Bey'in konuya ilişkin son sözleri ise "... Bu mesele ya kâfi görülsün veyahut tamik (araştırma) etmek isterse Heyeti Aliyeniz bir encümen yapsın, dosyaları tetkik etsin, ya kabul ya reddeder" (TBMM.ZC.,1945:433) şeklinde olmuştur.

Erzurum Milletvekili Salih Efendi söz alıp, Celalettin Arif Bey'i savunarak bunun bir namus meselesi olduğunu, İtalyanlarla iş ortaklığı yapılmış olsa ve hükümette bunu zararlı görüp reddetmiş olsa ne olur? Daha önce de Cami Bey döneminde İtalyanlara, Fransızlara Ereğli bölgesinde kömür imtiyazı vermek için uğraşılırdı mı? Sorularını sormuştur. Salih Bey bununla yetinmeyip, "...Celalettin Arif Bey namuslu bir

adamdır. Memleketini ziyade sevdiğine bendeniz kailim. Çünkü tecrübem vardır. Fakat kömür meselesi hakkında Fransızlarla uzun muhaberetatta bulunduğunu" (TBMM.ZC.,1945:433) da ifade etmiştir.

Kütahya Milletvekili Besim Atalay Bey'in müzakerenin son kısmında, "Hindistan böyle işgal edildi, Sudan böyle işgal edildi" sözleri de dünyadaki sömürü düzeninin gelişim sürecinin tespitlerindedir.

Meclisin ele aldığı bu konuyu oturum başkanı olan Hasan Fehmi Bey, "Efendiler! Mesele usulü veçhile tavazzuh(açıklanma) etti. Mevzuu müzakere, bu imtiyazın feshi hakkında verilen takrir üzerine yevmi ahara talik edilmiştir. İmtiyazın feshi bir meselei hukukiyedir. Meclisi Âliniz bir mahkeme değildir. Müzakereyi kâfi görürseniz takrirleri reyinize vazederim. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü" sözleriyle bitirmek istemiştir.

Bu meseleyi ortaya çıkaran Ferid Bey son anda, "1314 tarihinde Notacı Emin Beye verilip muhtelif tarihlerde ve nihayet 9 Teşrinievvel 1336 tarihinde üç sene müddetle temdit edilmiş ve müddeti münkazi olduğu halde Şûrayı Devletçe ecnebi tahtı tesirinde verilen karar üzerine gerek Emin Bey verese ve gerek Celâlettin Arif Bey tarafından işletilmesine (Terni) kumpanyası başmühendisi Mösyö Biyenkotto'ya vekâlet verilmiş olan İlisu havzası dâhilindeki maden işletme ve şimendifer inşası ruhsatnamesinin keenlemeykün addedilmesinin tahtı karara alınmasını" teklif etmişse de bu kabul edilmemiştir.

Teklifin reddedilmesi sonrasında oturum başkanı, "...İzahat da kâfi görüldü. Tarafeyn arasında bir şey varsa mahkemeye müracaat edilir" (TBMM.ZC.,1945:433) sözleriyle konuyu ve oturumu kapatmıştır.

Böylece günlerdir Meclisi meşgul eden, bazen hakaretlere kadar varan onca söze rağmen imtiyazın ortadan kaldırılmasına yönelik bir "iptal" kararına varılmamış, ortaklık ve buna dair ilişkiler sanki üçüncü kişilerde bireysel bir sürtüşmeye yol açıyormuş gibi "mahkemeye müracaat" yoluyla çözümü ifade edilerek süreç tarihsel akışa terk edilmiştir⁵.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgal edilmesi adı geçen devletin aczini apaçık bir şekilde ortaya koymuştur. Son Osmanlı Meclisi Mebusanında kabul edilen Misakı Milli, bu aczi İstanbul'un resmi işgali öncesinde aleniyete taşıyan fakat aynı zamanda umut yeşertmeye aday bir manifesto olmuştur. Uzun ve meşakkatli çabalar sonrasında milli iradenin merkezi konumuna gelen TBMM, açıldığı günden itibaren Misakı Milli'de ifade edilen ana gaye etrafında işleri yürütmeye çalışmıştır.

TBMM'de toplanan milletvekilleri arasında kendi devletleriyle veya yabancı yatırımcılarla ticaret-sermaye ilişkisi içinde bulunan milletvekillerinin olduğu malumdur. Devletlerde yabancı sermaye arayışı ve bu sermayeye ulaşabilme imkânı genel olarak devlet yöneticilerinin her daim memnuniyetini celp etmiştir. Genel olarak bu tür ilişkilerden beklentiler devlet ve kişi merkezli olmak üzere o kadar çoktur ki, yabancı sermaye ve yatırımların keyfiliklerinden, yüzyıllarca süren sömürsünden, tahakkümünden kurtulma adına bir araya gelen topluluklar, meclisler hatta liderler savaş sürecinde bolca düşmanlıktan, ölmek ve öldürmekten, kurtuluştan bahsedebilirken ve bir milli iktisat politikasını ön plana çıkarabilirken aynı anda ya da çok kısa bir zaman sonrasında her şeyi unutabilmekte ve aynı ilişki sarmalına "kontrol" gibi kelimeleri vurgulayarak yeniden girebilmektedir.

Hukuk nedir, nerede başlar ve nerede biter? Devletlerarası hukuk savaş durumunda nasıl çalışır, nasıl karar verir? İki devlet arasında ya da bu devletlerin vatandaşları arasında yapılan bir ortaklık taraflar arasında yaşanacak bir savaş durumunda mevcut anlaşmaların akıbetini nasıl etkiler? Bir tarafta iç hukuk, bir tarafta uluslararası hukuk, bir tarafta her yönüyle egemen bir devlet hayali ve özlemi, bir tarafta geçmişin biriktirdiği acılarla yokluğa rağmen dünyaya kafa tutan milli duygular ve bir tarafta her şeye rağmen kâr, kazanç, para diyen müteşebbis ve bütün bu ilişkiler yumağında oluşan bir dünya düzeni.

⁵ Emperyalizmden kurtulma adına başlayan bir hareket zamanla başka bir akışa kapılabilmektedir. Bu belki de her şeye rağmen devletlerarası ilişkilerin devamını sürdüren bir yaklaşımdır.

"İyileşir pek çok acı,

Zaman her şeyin ilacı,

Zaman denilen hallacı,

Deva deyip içirdiler"(Sema Güzel Kara, 2021:10) dörtlüğü ise bu durumun sanki özetidir.

Celalettin Arif Bey, özelinde ele alınan bu konu hukuki, siyasi, ekonomik ve hatta sosyolojik yönüyle Meclis müzakerelerinde yer bulmuştur. Konunun ele alınması ve bazı milletvekillerinin bahsi geçen anlaşmanın yapılış zamanı, şekli ve içeriğinden çok gereksiz ayrıntılara takılması, sonucun hukuk yoluyla değil, hamaset içerikli sözlerle özverisi ile elde edileceği beklentisinin oluşturulması ve en nihayetinde basit bir olaya indirgenmesi hatta geçiştirilmesi sözün değil eylemin esas alınması gerektiğini göstermiştir.

Toplumların neredeyse her kesiminde dünyaya meydan okuyan, emperyalizmi, kapitalizmi lanetleyen, sömürü düzenine karşı çıkan, din, vatan, bayrak, namus kavramlarını sıkça vurgulayan insanlara sıkça rastlamak mümkün olduğu gibi, şahsi menfaatler söz konusu olduğunda yerli veya yabancı sermaye ayırt etmeksizin her türlü işbirliğine hazır kişi ve gruplarla ve hatta yöneticilerle karşılaşmak da mümkündür. Bu nedenle kişilerin ve toplumların ürettiği sözlerden çok eylemlerine bakmak daha sağlıklı bir ölçüttür.

Bu çalışmada karşılaşılan bazı milletvekillerinin şahsi hizmetlerini ön plana çıkarma gayreti ve bunu vatansızlık duygusu ile sunmaya çalışmaları ve buna karşı milletvekillerinin “*paranı aldım*” şeklindeki sözleri ise her ağızdaki dilde gerekene, gerektiği zaman verilmesi gereken bir cevap olarak tutulmalıdır.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

Adivar, H. E.(2018).*Türk’ün Ateşle İmtihani*. İstanbul: Can Yayınları.

- Arıkan, Z. (2005). 1536 Kapitülasyonları ve Cumhuriyet İdeolojisi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(37), 11-28.
- Atatürk, K. (1982). *Nutuk 1919-1920*, (C.I). İstanbul: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitim Basımevi.
- Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Cem, İ. (1989). *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Çağlar, G. (2010). Bahr-i Siyah Ereğlisi Kömür Havzası ve Asayiş (1918-1919). *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 0(2), 15-28.
- Çavdar, T. (1995). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Gençoğlu, A. Y. (2016). "Batı Avrupa'da Sosyokültürel Dönüşümler Ve Bir Bilim Dalı Olarak Sosyoloji", *International Journal of Social and Educational Sciences – Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Volume 3, Issue 5, Cilt 3, Sayı 5, s. 39-54.
- Huberman, L.(2005). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, (Çeviren: Murat Belge). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kadri, H. K. (1991). *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, (Hazırlayan: İsmail Kara). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kara, B. (2019). "Payitaht'tan Kaçış: Anadolu Ajansı Kurucularının Kalemine Ve Mustafa Kemal Paşa'nın Yazışmalarına Göre İstanbul'dan Anadolu'ya Aydın-Mebus-Subay Gizli Geçişleri". *Tarih Ve Siyaset Bilimi Araştırmaları*,(Editör: Aydın Efe), Ankara: Akademisyen Kitapevi, s.177-203.
- Güzel Kara, S. (2021). *Dilim Kırdı Zincirini*. Ankara: Alç Yayınları.
- Kaştan, Y. (2016). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kömür Ocaklarının İşletilmesi (1839- 1918)".*Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.2, s.1-26.
- MM.ZC., D.4, C.1, (İçtimai Fevkalade) , İçtima Senesi I, TBMM Kütüphanesi.
- Öztürk, S.&Yıldırım, F. (2009). "Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Çöküşü ve Atatürk Dönemi İktisat Politikaları". *CÜ. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.10, S.2, s.145-165.
- Özüçetin Y. & Kara, B. (2016). "İstiklâl Harbi" ne Yönelik TBMM'de Ortaya Konulan Algı (1920-1923) Ve "İstiklâl Harbi" Adının Kullanılması".*The Journal of Academic Social Science Studies (Jass)*, No:52, Kış II, s.51-64.
- Özüçetin Y. & Filiz, İ. (2013). "Meclis Zabıtlarına Göre Millî Mücadele'de İstanbul Hükümeti'nin Tutumuna Karşı Tepkiler Ve Yorumlar". *Journal of Turkology Research / Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 18, S.34, s. 179-206.
- Tamzok, N."Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Çok Partili Döneme Madencilik Politikaları 1861-1948". *SBF Dergisi*, 63-4, s.179-204.
- TBMM. ZC., (1945). C.8, D.I, İçtima Senesi I. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMM. ZC., (1981). C. 2, İçtima Senesi I. Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM.ZC., (1959). C.1, Devre I, İçtima Senesi I. Ankara: TBMM Basımevi.
- Torun, İ.(2003). "Endüstri Toplumu'nun Oluşmasında Etkili Olan İktisadi Ve Sinai Faktörler". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s.181-196.
- Tunaya, T. Z. (1981). *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk Ve Atatürkçülük*. İstanbul: Turhan Kitapevi.

1919 Sonbaharında İstanbul'da Görülen Veba Vakaları ve Vebaya Karşı Alınan Önlemler*

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Türker

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6250-5341>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İzmir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 16.08.2023

Kabul: 22.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

İstanbul

Veba

Aşı

Fare

Kordon

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71808>

Öz

Veba altıncı yüzyıldan başlayarak yirminci yüzyıla kadar Asya, Avrupa ve Kuzey Afrika'da milyonlarca insanın ölümüne yol açmış korkunç bir hastalıktır. İstanbul, bu korkunç hastalığa tarihinde birçok kez tanık olduktan sonra, 1919 sonbaharında bir kez daha yüzleşmiştir. İlk vakalar İstanbul Galata'da Haşim Bey Un Fabrikasında ortaya çıkmıştır. Vakaların ortaya çıkmasından sonra sağlık kuruluşları hemen harekete geçmişler ve uluslararası kararlara uygun olarak bazı önlemler almaya başlamışlardır. Alınan ilk önlem Şişli Etfal Hastanesi pavyonlarının veba hastaları için tahsis edilmesi olmuştur. Ardından ilgili sağlık kurumlarınca, halkın evlerde alması gereken önlemler gazeteler aracılığıyla duyurulmaya çalışılmıştır. Bu önlemler fare zehri kullanmak, fareleri itlaf etmek, farelerin barınmasına olanak sağlayacak delik deşik yerleri kapamak, temizlik yapmak gibi uygulamalardan ibarettir. Vebanın görüldüğü haneler boşaltılmış, hanelerin bulunduğu mahalleler kordon altına alınmış ve mahalle halkı aşılanmıştır. Aşı, Şişli Etfal Hastanesi'nde veba hastalarına ayrılan altı pavyonda görevli sağlık çalışanlarıyla güvenlik görevlilerine, hapishanedeki mahkumlara ve kırsaldaki askerlere de uygulanmıştır. Veba, genellikle gemi ambarlarında barınan farelerin üzerinde yaşayan pirelerden bulaştığı için, liman çalışanları da aşılanmış, İstanbul limanlarına giren ve çıkan gemilerde fare itlafı ve tahaffuz uygulamaları yapılmış, yolcular sağlık kontrolünden geçirilerek aşılanmışlardır. Gelen yolcular 12-15 gün tecrit altında tutulmuşlar ve veba belirtisi görülmemesi durumunda kendilerine vesika verilmiştir. İstanbul dışına çıkmak isteyen yolculara da resmi doktorların yaptığı muayeneden sonra çıkış izni verilmiştir. Bu çalışmada 1919 sonbaharında İstanbul'da görülen veba vakaları ve vakalara karşı yürütülen mücadele arşiv belgelerine ve dönemin gazete koleksiyonlarına dayanılarak incelenmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Türker, H. (2023). 1919 Sonbaharında İstanbul'da Görülen Veba Vakaları ve Vebaya Karşı Alınan Önlemler. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 419-440.

*Plague Cases Observed in Istanbul During the Autumn of 1919 and the Measures Taken Against the Plague**

Asst. Prof. Dr. Hasan Türker

Dokuz Eylul University, Buca Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, İzmir – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 16.08.2023

Accepted: 22.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Istanbul
Plague
Vaccine
Rat
Quarantine

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71808>

Abstract

Plague is a terrible disease that killed millions of people in Asia, Europe and North Africa from the 6th century until the 20th century. After having witnessed this terrible disease many times in its history, Istanbul faced it once again in the autumn of 1919. The initial cases of plague were reported at Haşim Bey's flour factory in Galata, Istanbul. Following the emergence of cases, health authorities promptly took action and implemented certain measures in compliance with international decisions. The first measure taken was the allocation of the Şişli Etfal Hospital barracks for plague patients. Subsequently, relevant health institutions attempted to disseminate preventive measures that citizens should adopt at home through newspapers. These preventive measures mainly included the use of rat poison, extermination of rats, sealing off rat-infested areas, and maintaining cleanliness. Affected households were evacuated, and the neighborhoods where the households were located were placed under quarantine, with the residents receiving vaccinations. The vaccine was administered not only to plague patients in the barracks designated at the Şişli Etfal Hospital but also to healthcare workers and security personnel assigned to these facilities, prisoners in detention, and soldiers in barracks. Since the plague was primarily transmitted by fleas living on rats found in ship cargo holds, port workers were also vaccinated. Rat extermination and preventive measures were implemented in ships entering and leaving Istanbul's ports, and passengers were subjected to health checks and vaccinations. Incoming passengers were isolated for 12-15 days and issued certificates if no signs of plague were observed. For those wishing to leave Istanbul, exit permits were granted after examinations conducted by authorized physicians. This study examines the 1919 plague cases observed in Istanbul and the efforts carried out against the cases based on archival documents and periodical newspaper collections.

GİRİŞ

Veba ya da Taun Arapça kökenli olan bu iki sözcük arasında anlam farkı vardır. Taun hıyarcıklı veba için, veba ise salgın hastalıkların tümü için kullanılmıştır (Varlık, 2018a: 35). Fakat bu anlam farkı dikkate alınmaksızın uygulamada bu iki kelime eş anlamlı kullanılmıştır. Geçmiş yüzyılların hastalığı vebanın bir bulaşıcı hastalık olduğu keşfedilmeden önce her bulaşıcı hastalığa veba adı verilmiştir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan vebayla ilgili çalışmalarda genellikle üç büyük salgından söz edilir. Birincisi 540-541 de görülen "*Justinian vebası*", ikincisi 1347-1352 arasında görülen "*Kara Ölüm*", üçüncüsü de 1894'te Çin'de başlayan ve 1960'lara kadar devam eden salgındır. Oysa veba, bu salgınlarla sınırlı olmayıp, başlangıcı çok daha eskilere dayanır (Kaplan, 2021: 26-27). Tarihte bilinen ilk veba salgını M.S. 430 sene önce Atina'da görülmüştür. İkinci salgın M.S. 165 yıl önce Roma'dan başlayarak bütün Avrupa'yı ve İmparatorluğun bütün vilayetlerini etkisi altına almıştır. Üçüncüsü ise, M.S. 251 yıl sonra görülmüş ve altı sene boyunca bütün Avrupa'da, Mısır'da çok sayıda ölümlere sebep olmuştur. Bu salgınlar sonraki yüzyıllardakilere benzemediğinden ve de tamamen sönmüş olmasından dolayı hastalığa "*Veba-yı Atik*" adı verilmiştir. "*Veba-yı Atik*" bir tarafa bırakılırsa, gerçek hıyarcıklı veba hastalığının birinci büyük istilası milattan 542 sene sonra İstanbul'da imparator Justinian zamanında görülmüştür. Filistin Kayseryalı tarihçi Prokopios bu hastalığa "*Justinian Vebası*" adını vermiştir (Galip Ata, 1919:3). "*Justinian Vebası*", Mısır, Kuzey Afrika, Filistin, Suriye, İstanbul ve Avrupa'nın bazı bölgelerinde yirmi yıl boyunca etkili olmuş ve pek çok insanın ölümüne sebep olmuştur (Akyay, 1974: 210). Hastalık İstanbul'dan, İtalya'ya ve Fransa'ya geçmiş, Batıyı etkisi altına alarak çok sayıda ölüme sebep olmakla birlikte, ölüm miktarını açıklayabilmek mümkün olmamıştır. Bu ilk istiladan Osmanlıların İstanbul'u fethine kadar geçen sürede Avrupa'da otuz iki kez veba istilası görülmüştür. Konumu itibarıyla İstanbul, bunların hiçbirinden uzak kalmadığı gibi, pek çoğunun da kaynağı olmuştur. Fakat bunların en büyüğü İstanbul tarihinde olduğu gibi bütün dünya tarihinde en kötü hatıra bırakmış olanı on dördüncü yüzyıl ortasında, yani Osmanlıların İstanbul'u fethinden bir yüzyıl evvel, görülen "*Kara Ölüm*" istilasıdır. Bu istila Çin'den başlayarak Tataristan'a, Kırım'a yayıldıktan sonra İstanbul'dan Anadolu'ya, Suriye'den Mısır'dan Avrupa'ya geçmiş büyük tahribatlara yol açmıştır. Hastalığa yakalanan Avrupa'da 25. 000.000 o zamanki Avrupa'nın yarısı) Asya'da ise, 22.000.000 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Birçok sıradan insanın yanında kraliyet ailesi mensuplarının da vebadan öldüğü bilinmektedir. Hatta o yıllarda savaş halinde olan İngiltere ve Fransa salgın yüzünden mütareke yapmak zorunda kalmışlardır. Vebaya karşı Yahudilerin katledilmesi gibi vahşiyane, faydasız ve gereksiz önlemlere de başvurulmuştur. On dördüncü yüzyıldaki bu korkunç istiladan sonra veba şiddetini azaltmıştır. On beşinci yüzyılda, yani Türklerin İstanbul'u fethettiği dönemde, Batı'da birçok veba istilaları görüldüğü halde İstanbul'da vebaya dair kayıt yoktur. Fakat 1511 yılından başlayarak yüz sene boyunca İstanbul'da yedi kez veba görülmüştür. Bunlardan 1591-1592 senelerinde görüleni önemlidir. Galip Ata'nın, Hammer'in Devlet-i Osmaniye Tarihi'ne atıfta bulunarak verdiği bilgiye göre (Galip Ata, 1919:3), bu salgında İstanbul'da dükkanlar kapanmış, bütün halk Ok Meydanı'nda duaya çıkmış, III. Murat sarayını terk ederek boğaz içindeki kasırlara gitmiştir. On altıncı asırdaki bu salgında Milan'ın nüfusu 250.000'den 70.000'e inmiştir. On yedinci yüzyılda Londra'da, on sekizinci yüzyılda Marsilya'da veba ortaya çıkmış ve o tarihlerde Mısır'da, Suriye'de, Arabistan'da yerel bir hastalık halinde tahribatlara sebep olmuştur. 1803 senesinde İstanbul'da vebadan 150.000, 812 senesinde 110.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Veba,1832'den 1845'e kadar Mısır ve Asya'da azalarak devam etmiş ve daha sonra Hindistan'da ve İran'da görülmüştür. Veba 1875'te Çin'de, 1901'de Madagaskar ve Güney Afrika'da da görülmüştür. II. Abdülhamit 'in son senelerinde İstanbul'da veba hastalığı görülmüşse de bu çabuk atlatılmıştır (İstanbul'da Yeni Bir Tehlike: Veba Afeti,1919:1). 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Mütarekesi gereğince

mayınlardan arındırılan Çanakkale ve İstanbul boğazlarının deniz ulaşımına açılması sonrasında, uzun süredir İstanbul'da görülmeyen veba 3 Ekim 1919'da yeniden ortaya çıkmıştır.

1919 Sonbaharında İstanbul'da Baş Gösteren Veba Vakaları

Veba, *pasteurella pestis* veya *yersinia pestis* adlı bir mikro organizmanın neden olduğu bulaşıcı ve ateşli bir hastalıktır (Turna, 2011:2). Vebanın yayılmasına sebep olan mikroorganizma 1894 yılında keşfedilmiştir. O yıl Hong Kong'ta hüküm süren veba hakkında incelemelerde bulunmak üzere Pastör laboratuvarları tarafından gönderilen bakteriyolog Dr. Alexandre Yersin ve Japon bakteriyolog Şibasaburo Kitasatu mikrobunu, aynı zamanda fakat ayrı ayrı keşfetmişlerdir (İstanbul'da Veba Baş Gösterdi, 1919:2). Hastalık hayvanlarda şiddetli enfeksiyonla akut olarak ortaya çıkar. Bu hayvanlar sıçanlar, fareler ve sincaplar gibi vahşi kemiricilerdir (Akbaba, 1999:98). Hastalık insanlara ya bu kemirgenler üzerinde yaşayan pirelerden ya da insandan insana tükürük damlacıklarıyla geçer. Bir anlamda insanlar bu hastalığın tesadüfü taşıyıcılarıdır (Varlık, 2018a:31). Mikrobu bulaştığı bir pire insanı ısırduğunda bakteri kan dolaşımına girer ve lenf bezine saldırır, genellikle kasıklarda, koltuk altlarında veya boyunda hıyarcık denilen ağrılı yumrulara yol açar. Eğer bakteri akciğerlere erişirse zatürreli veba gelişir ve o zaman hastalık, öksürme sonucu olarak havaya yayılan tükürük parçacıkları yoluyla insandan insana taşınabilir. Eğer bakteriler kan dolaşımında hızla çoğalırlarsa ölümcül kan zehirlenmesi gelişebilir ve inmeye, organ yetmezliğine ve ani ölümlere yol açabilir (Varlık, 2015b:146). Hıyarcıklı veba, pirelerin üremesi için uygun iklim şartlarını içeren ilkbahar ve yaz aylarında görülür. Kan ve iltihap dolu şişlikler hastalığın genel özelliğidir. Akciğer vebası bakterinin akciğerlerde gelişmesi sonucu solunum sıkıntısı, göğüs ağrısı, kanlı öksürük ve hapsirikle ortaya çıkan ve insandan insana bulaşıcılığı en fazla olan türdür. En tehlikeli ve en nadir görülen ise bakterinin kan dolaşımına sızdığı septisemik türdür (Keçiş ve Bodur, 2021:26-27). 3 Ekim 1919'da İstanbul'da görülen veba, hıyarcıklı vebadır.

Yapılan ilk değerlendirmelere göre veba İstanbul'a, mütareke sonrasında Çanakkale Boğazı'nın gemi geçişlerine açılmış olması nedeniyle Akdeniz havzasından gelen gemilerle taşınmış olmalıdır (Mehmet Kâmil ve Asistan Zühtü, 1335:138). Hastalarda vebanın teşhis edilmesinden hemen sonra İstanbul Sıhhiye Müdüriyetinden bir yetkilinin gazetelere yaptığı açıklama da bu düşünceyi destekler niteliktedir. Yetkilinin açıklamasına göre, İzmir'de Yunan işgalinden sonra zaman zaman veba hastalığı görülmüştür. Bu nedenle hastalık İzmir'den gemiyle gelen mallar arasındaki fareler ve pireler vasıtasıyla taşınmış olmalıdır (İstanbul'da Yeni Bir Tehlike: Veba Afeti, 1919:1) O tarihlerde veba yalnızca İzmir'de değil Selanik, Pire, İskenderiye gibi Akdeniz'in liman şehirlerinde de görülmekteydi. Vebanın bu limanlardan yola çıkan ve İstanbul'a gelen gemilerle taşınmış olması da bir hayli güçlü olasılıktır.

Veba vakasının ilk çıkış noktası Beyoğlu'nda Haşim Bey Un Fabrikasıdır. Fabrikada rahatsızlanan işçiler doktor karşısına çıkarılmışsa da hastalığın başlangıçta veba olduğu anlaşılammıştır. Haşim Bey Un Fabrikasında rahatsızlanan iki işçi, Diyojen namındaki bir doktor tarafından muayene edilmişler, o ana kadar şehirde herhangi bir veba vakası görülmediğinden olsa gerek, bu iki hastaya bronkopnömoni teşhisi konulmuş herhangi bir ihbara gerek görülmemiştir. Birkaç gün sonra hastalardan biri ağırlaşınca Kumkapı'daki Rum Hastanesine nakledildiği sırada yolda vefat etmiş, belediye tabibi cenazeyi muayene etmiş ve o da bronkopnömoni teşhisi koyup mevtanın defnedilmesine izin vermiştir (Veba İlet-i Müthişesi, 1919:1). Fakat çok geçmeden hastalığın bir akciğer rahatsızlığı olan bronkopnömoni değil veba olduğu anlaşılmıştır. Haşim Bey Un Fabrikasında ortaya çıkan veba vakalarının teşhisinde neden geç kalındığını Veba ile Mücadele Komisyonunun bir üyesi şöyle açıklamıştır: "Böyle ilk defa zuhur eden bir hastalığın yeniden teşhisi o kadar kolay bir iş değildir. Avrupa'da (bile) buna birdenbire hüküm olunamaz. Fakat fabrikada vukuat tekrar edince muayeneye yine o doktor çağrılmış. İşte doktorun bu mükerrer vukuattan şüphe etmesi icap ederdi. Maalesef etmemiş. Aynı zamanda

Yunan/Rum hastanesinde ölen hastayı oradaki doktorlar da teşhis edememişler. Şimdi bunda hükümet tabiplerinin ne kabahati var? İhbar edilecek yerde edilmemiş. Hatta vebaya tutulan ikinci hastanın çocuğuna da aynı doktor bronşit teşhisi koymuş” (Veba İlet-i Müthişesi, 1919:1). Aynı yetkili, hastalığın veba olduğunun nasıl anlaşıldığını da şu cümlelerle açıklamıştır: “Bir gün Haşim Efendi Un Fabrikası civarında İngiliz Tabibesi Miss Hulvey ile nezafet-i fenniye müfettişi geçerken ahaliden biri fabrika civarında fena kokular olduğunu söylemiş ve son günlerde fabrikadan birkaç cenaze çıktığını ilave etmiştir. Bunlar da doğruca altıncı daire-i belediyyeye giderek mücadele tabibi doktor İbrahim Bey’i meseleden haberdar etmişler. İbrahim Bey ile belediye tabibi mahal-i vakaiyyeye gitmişler ve o esnada kilisede bulunan cenazeyi de muayene ederek veba arazi müşahede eylemişlerdir. İşte bunun üzerine mesele meydana çıkmış ve bittabi cenazeye vaziyet edilmiştir” (Veba İlet-i Müthişesi, 1919:1).

Haşim Bey Un Fabrikasında çalışan işçilerin ölüm sebebinin veba kaynaklı olduğunun kesinleşmesi üzerine, 4 Ekim Cumartesi günü Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi bünyesinde kurulan bir komisyon, Şişli Etfal Hastanesinin dışındaki pavyonların veba hastalarının tedavisinde kullanılmasına karar vermiştir (Mehmet Kâmil ve Asistan Zühtü, 1335:139). 5 Ekim’e kadar toplam dokuz veba vakası görülmüş olup vakaların tümü Galata’da ortaya çıkmıştır. Vebaya yakalananların yedisinin Mumhane Caddesindeki Haşim Bey Un Fabrikası çalışanları olduğu anlaşılmıştır. Vebaya yakalanan dokuz hastadan altı tanesi vefat ederken, ilk önlem olarak Haşim Bey Un Fabrikası çalışanlarına tecrit uygulanmış (İstanbul’da Veba Baş Gösterdi, 1919:2), ardından da söz konusu fabrika 12 Ekim’de İstanbul Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi kararı ile kapatılmıştır (BOA, DH. HMŞ, 2-14). Vakaların ortaya çıkmasından iki gün sonra İstanbul Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi yayınladığı bir tebliğ ile alınan önlemleri açıklamış ve hastalarda görülen türün, veba türleri arasında en az tehlikeli olan hıyarcıklı veba olduğunu, bu nedenle telaş ve endişeye gerek olmadığını duyurmuştur (Şehrimizde Veba, 1919:1). Aynı müdüriyet, hastalığın kaynağının Galata’da Mumhane Sokağında Haşim Bey Un Fabrikası olduğunu teyit ederek, hastalığın buradan Haşim Bey’in Nişantaşı’ndaki hanesine de sıçradığını ve Haşim Bey’in kızında da hastalık belirtilerinin görüldüğünü, bundan başka Azapkapı’da bir bakkal dükkânı üstündeki odada oturan Arnavutlar arasında da vebaya rastlandığını açıklamıştır (Veba Afet-i Müthişesi, 1919:1).

Vebalılarının tedavilerine tahsis edilen Etfal Hastanesinin Baştabibi İbrahim Paşa da 8 Ekim’de bir açıklama yaparak hastaneye getirilen veba hastalarıyla ilgili bilgi paylaşımında bulunmuştur: “4 Teşrin-i Evvelden beri hastanemize 19 kişi geldi. Bunlardan 23 yaşında Yorgi ile 8 yaşında Şaziye isminde bir kız çocuğu öldü. 3 tane de ağır hasta vardır. Diğer 13’ü taht-ı müşahededir. Bunların bazıları Haşim Bey’in un fabrikasında amele ise de diğerleri bakkal ve bakkal çırağı, kâtip, kapıcı, taşçı ve marangoz esnafındandır. Bunların çoğu gençtir. 17 yaşında üç, 40 yaşında bir hasta vardır. Şu hal gösteriyor ki hastalık mikrobu Galata cihetlerinde yayılmıştır” (Veba Tehlikesine Karşı, 1919:1). Veba, ilk çıkış noktası Galata’daki Haşim Bey Un Fabrikasından itibaren sahili takip ederek evvela Azapkapı’ya, buradan da Tophane’ye doğru yayılmıştır. Hastalık bir ay içerisinde başta Haşim Bey Un Fabrikası olmak üzere, dükkân ve hanelerde toplamda sekiz farklı noktada ortaya çıkmıştır. Vebanın asıl kaynak noktası, yukarıda da söz edildiği gibi 3 Ekim’de keşfedilen Haşim Bey Un Fabrikasıdır. Şişli Etfal Hastanesi Dahiliye Mütahhasısı Mehmet Kâmil ve Asistan Zühtü’nün verdikleri bilgiye göre (1335: 138- 140), burada sekiz kişi hastalanmış hastalardan biri Rum Hastanesine götürülürken Kumkapı’da, ikincisi Kalyoncu kulluğu hanesinde, üçüncüsü Parmakkapı’da Yunan Salib-i Ahmer hastanesinde, dördüncüsü Mumhanede evinde, beşincisi Etfal Hastanesine nakledildikten sonra, altıncısı Cerrah Paşa Hastanesinde, yedincisi değirmende vefat etmişlerdir. Sekizincisi de Etfal Hastanesinde tedavi altına alındıktan sonra iyileşmiştir. Bundan sonraki vakalar, Haşim Bey Un Fabrikası çevresindeki mahallelerde görülmeye devam etmiştir. Haşim Bey Un Fabrikasına 750 metre mesafedeki Bakır Sokağında 5 kişinin vebaya

yakalandıkları anlaşılmış ve hastaların tümü Etfal Hastanesine nakledilmiştir. Nakledilen hastalardan üçü iyileşirken ikisi vefat etmiştir.

10 Ekim'de Galata'da, Arap Camisinde Yemeniciler'de 89 numaralı hanede yaşayan ve veba görülen Bakır Sokağındaki bakkal dükkânı sakini ile temasta bulunan Şerbetçi 18 yaşındaki Davut oğlu İsmet ile 30 yaşındaki Tahir oğlu Sadık'ın vebaya yakalandıkları anlaşılmış ve her iki hasta da Şişli Etfal Hastanesine sevk edilmişlerdir (BOA, DH.KMS, 56-47). Etfal Hastanesine kaldırılan hastaların ikisi de iyileşmiştir. 12 Ekim'de Makaracılar'da bir kişi Etfal Hastanesine sevk edilerek tedavi altına alındıktan sonra iyileşmiştir. Bundan başka Yağkapanı'nda da bir kişinin hastalandığı saptanmış ve o da aynı şekilde başarıyla tedavi edilmiştir. 31 Ekim'de Tophanede Nusretiye Camisi karşısında iki vaka keşfedilmiştir. Bunların ikisi de vefat etmiştir. 1 Kasım'da Haşim Bey Un Fabrikası üstündeki tiyatrodaki iki kişinin hastalandığı anlaşılmış ve onlar da hastaneye sevk edilmişlerdir. 2 Kasım'da Haşim Bey Un Fabrikası bitişiğindeki hanede bir buçuk yaşında bir çocuğun hastalığa yakalandığı anlaşılmış fakat çocuk bir günde vefat etmiştir. 3 Kasım günü, Kasımpaşa'da Kılıç Ali Paşa Camisi civarı Tekfurdağı Otelinde bir vakaya rastlanılmış ve hasta Etfal Hastanesine sevk edilmiştir. Bu noktalarda 3 Kasım'a kadar tespit edilen toplam vaka sayısı 24 olup, bunlardan 13 tanesi vefat ederken diğerleri ya iyileşmiştir ya da tedavi altında tutulmaya devam edilmiştir. (Mehmet Kâmil ve Asistan Zühtü. 1335:139- 140)

Sihhiye Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından yapılan duyurularında, 14-23 Ekim tarihleri arasında, vebadan yeniden hastalık ya da vefat görülmediği açıklanmıştır (BOA, DH.KMS,56-47). Ekim ayının ortalarından itibaren veba vakalarının durma noktasına gelmesi, kasım ayı yaklaşırken kamuoyunda hastalığın sona erdiği fikrini doğurmuştur. Nitekim İkdâm gazetesi, 27 Ekim tarihinde "*Vebanın Önü Alındı*" alt başlığı altında verdiği haberde, 13 günden beri İstanbul'da yeni veba görülmediğini ve bu nedenle Haşim Bey Un Fabrikası ve fabrika civarında yaşayan mahalle ahalisine uygulanan tecridin kaldırıldığını duyurmuştur. Gazete, vebanın menedilmesi hususunda gösterdiği gayretten dolayı Emraz-ı Sariye Mücadele Heyetini tebrik etmeyi de ihmal etmemiştir. (Veba Hakkında Şayan-ı Dikkat Vesaya, 1919:3)

Ne var ki kasım ayı başından itibaren yeni vakaların ortaya çıkmasıyla, vebanın sona erdiğine yönelik umutların yerini, yeniden endişeye bıraktığı anlaşılmaktadır. 1 Kasım'da, Etfal Hastanesinde vebalıların kaldığı dairenin güvenliğinden sorumlu polis memuru Mustafa Sami Efendi, Tophane'de Kılıncı Ali Cami karşısındaki aşçı dükkanının üstünde oturan Galata Rıhtımında hamal ve küfeci Bitlisli Şerif, Trabzon'dan gelip Yemiş'te bir odada ikamet eden Laz Ömer, Yağkapanı'nda Bolulu Ali Ağanın kahvesinde ikamet eden kayıkçı Laz Hasan'ın vebaya tutuldukları anlaşılmıştır. Sihhiye Müdürlüğünün 3 Kasım'da yaptığı açıklamaya göre, belirti gösterdikten sonra Etfal Hastanesine kaldırılan Galata'da Cerrah Paşa Sokağında Amerikan Tiyatrosu bitişiğindeki numaralı hanede oturan Yanni'nin oğlu Kostantin ile Hoca Paşa Camisinde oturan muhacir çocuğu 1,5 yaşındaki Dursun'un da vebaya yakalandıkları kesin olarak anlaşılmıştır. Dursun'un hastalığının veba olduğunun anlaşılmasıyla birlikte vebaya, ilk ortaya çıktığı 3 Ekim tarihinden beri, İstanbul tarafında ilk kez rastlanılmıştır. Ailesiyle birlikte 28 Ekim'de tarihinde İzmit'ten gelen ve Yeni Camiye yerleştirilmiş olan 1,5 yaşındaki Dursun'da, geldikten bir gün sonra, veba hastalığının görülmesini Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti Başkanı Dr. Ekrem Bey, hastalığın İstanbul'a dışarıdan geldiğinin kesin bir göstergesi olarak yorumlamıştır (Veba İstanbul Tarafına Atladı, 1919:1). Galata Tramvay Caddesinde, Alkazar adındaki tiyatronun karşısındaki dükkânın üstünde bir odada yaşayan iki kişinin daha vebaya yakalandığı anlaşılmış ve diğer odalarda yaşayan on dokuz kişi derhal kordon altına alınmıştır. Vebaya yakalananlar arasına son olarak Şişli Etfal Hastanesi hasta bakıcısı Hatice Hanım'da katılmıştır (Veba Afeti Yine Canlandı, 1919:3). Vakit gazetesi Etfal Hastanesinde vebalıları muhafazaya memur olan polis ve hasta bakıcının hastalığa tutulmalarına dikkat çekerek haklı bir eleştiri getirmiştir. Gazeteye göre,

hasta bakıcı ile muhafızlar bu hastalığın ne demek olduğundan habersizdiler. Salgın hastalıklara karşı uyulması gereken önlemlere riayet etmemişlerdir. Bu davranışlarıyla herkesi tehlikeye atmaktadırlar. Bu haliyle hastalığın önüne geçmek mümkün görünmemektedir (Veba İstanbul Tarafına Atladı, 1919:1).

Daha önce veba tehlikesinin geçtiğini duyuran İkdam gazetesi, son gelişmeler üzerine veba tehlikesinin geçmediğini, son iki günde vakaların yeniden görüldüğünü duyurmuş ve “dikkatimizi terk etmemeliyiz” uyarısında bulunduğu görülmüştür (Veba Tehlikesi Mündefi Olmamıştır, 1919:1). Hastalık sonraki günlerde de görülmeye devam etmiştir. 4 Kasım’da Galata’da Mumhane Caddesinde Haşim Bey Un Fabrikası yakınında 62 numaralı apartmanın birinci katında oturan Lokumcu Mihail’in çocuğu dört yaşındaki Penayut ile bir Rus vapuruyla Samsun’dan İstanbul’a gelen ve Tophanede Kılıç Ali Paşa Caddesinde Tekfurdağı Otelinde kalan koyun tüccarı elli beş yaşındaki Ali oğlu Hüseyin Efendi’nin vebaya yakalandıkları anlaşılmış ve Eftal Hastanesine sevk edilerek tedavi altına alınmışlardır. Penayut kurtarılamayarak vefat etmiştir. Ali oğlu Hüseyin Efendi’nin kaldığı otel ise tecrit edilmiştir. Bir şüpheli vaka da Kabataş Sultanisinde ortaya çıkmıştır. Okulun yatılı öğrencilerinden altıncı sınıf öğrencisi Cemil Efendi cuma günü izinli olarak okuldan ayrılmış ve Galata’da Azapkapısı’nda Yolcuzade Mahallesi, Servi Sokağında 6 numaralı hanede oturan biraderi Hüseyin Avni Efendi’nin evine giderek geceyi orada geçirmiştir. Cemil Efendi ertesi gün okula döndükten sonra, başında bir ağrı ve vücudunda bir kırıklık hissetmişse de korkusundan hastalığını iki gün saklamıştır. Nihayet dayanamayarak rahatsızlığını okulun doktoru Cevdet Bey’e anlatmış, Cevdet Bey çocuğun hastalığının veba belirtileri gösterdiğini fark ederek mücadele baştabibine durumu bildirmiştir. Beyoğlu mücadele doktorlarından Doktor Dimitraki Efendi, okula gönderilmiş ve şüpheli öğrenci kontrol altına alınmıştır. Yapılan muayene neticesinde öğrencide veba ihtimali olduğu anlaşılmış, bunun üzerine derhal Emraz-ı Sariye Mücadele Baştabibi vakadan haberdar edilmiştir. Sultani Mektebi öğrencileri de kordon altına alınarak dışarı ile temasları kesilmiş ve okulun kapısına polis yerleştirilmiştir. Ayrıca okuldaki tüm öğrencilerin aşılacağı da duyurulmuştur. Mücadele Baştabibi Ekrem Bey, vakanın veba olup olmadığının anlaşılabilmesi için hastadan alınan kültür örneğinin bakteriyolojihaneye gönderildiğini, öğrencinin cuma gecesi misafir olduğu hanenin civarında bulunan diğer bir hanede de bir veba vakasının görülmesinin önem arz ettiğini açıklamıştır (Veba Vukuatı Tevali Ediyor, 1919:3).

8 Kasım’da Eftal Hastanesinde hademe olarak çalışan Ahmet adındaki bir görevlinin yapılan muayenesi neticesinde vebaya tutulduğu anlaşılmıştır (Veba Komisyonu, 1919:2) 11 Kasım’da da şüpheli vakalar görülmeye devam etmiştir. Karagümrük’te Muhtesip İskender Mahallesinde oturan eniştesine misafir olan Behzat oğlu İsmail, Tophane’de Kaderiler yokuşu Yağcı Sokağında Selahattin Efendi’nin ve Kabataş İskelesi mavnacılarından olan Yakup Reis’in Emirgan’da veba belirtileri göstermeleri üzerine üç şüpheli derhal Eftal Hastanesine sevk edilmişlerdir. Eftal Hastanesine sevk edilen hastaların ilk muayeneleri sonucunda Karagümrük’ten getirilen Behzat oğlu İsmail’in hastalığının veba olduğu anlaşılırken, diğer iki hastanın neticelerinin menfi olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte kesin sonuçların hastalardan alınan kültür örneklerinin neticesinde alınacağı açıklanmıştır (Veba Afeti, 1919:1). Hastalardan Behzat oğlu İsmail Efendi bir gün sonra vebadan vefat etmiştir. Galata’da Sultan Beyazıt Mahallesi Kafesçi Sokağında 22 numaralı hanede oturan genelev çalışmanı 19 yaşında Katina’da veba belirtisi görülmesi üzerine Eftal Hastanesine sevk edilmiş, yapılan muayene ve kültür incelemesi neticesinde hastalığın veba olduğu kesinleşmiştir. Bundan başka Kabataş’tan Eftal Hastanesine sevk edilen Kamiyap Hanım’ın hastalığının da veba olduğu kesin olarak anlaşılmıştır. Ayrıca Galata Mumhane eski şarap iskelesinde Yorgi’de de veba belirtileri görülmüşse de hastalığın veba olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır. Aynı gün tevkifhaneye getirilen bir şahıssın veba belirtisi göstermesi üzerine hasta Şişli’deki veba tecrithanesine gönderilmiştir. Şüpheli tutuklu,

İstanbul'a Navroski'den gelmiş ve bir gün önce tevkifhaneye konulmuştur. Yapılan açıklamada tevkifhanede bulunan diğer tutuklular ile memur ve hizmetlilerin aşıllı olduklarına dikkat çekilmiştir (Veba Afeti, 1919:2). Kasımpaşa'da job sokağında 11 yaşındaki Münşa'nın oğlu Samuel ile Galata'da topçular Caddesinde Yeni Dünya Otelinde Eftimya adlı şahıslarda da veba belirtileri gözlenmiş ve derhal Eftal Hastanesine sevk edilip tedavi altına alınmışlardır. Bunların İkametgahları da koruma altına alınmış ve içindekiler tecrit edilmişlerdir (Veba Afeti, 1919:3).

Ekim ayında veba vakalarının ilk görüldüğü alan yalnızca Galata'da Haşim Bey Un Fabrikası ve civarı ile sınırlı iken, kasım ayında Tophane, Kabataş ve Sirkeci taraflarında da veba vakalarının görülmesi hastalığın yayıldığı endişelerini de beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. İkdam gazetesi, vebanın tarihte yol açtığı felaketlere göre bir değerlendirme yapıldığında hastalığın, İstanbul'da sebep olduğu ölümlerin abartılmaması gerektiğini savunmuş ve halkı sükunete davet etmiştir. Gazete, Sıhhiye Müdüriyetinin aldığı önlemlerin yararlı sonuçlar doğurduğunu da iddia ettikten sonra, veba ile mücadelede tedbirin elden bırakılmaması gerektiğini savunmuştur (Veba Tehlikesi Mündefi Olmamıştır, 1919:1).

Vebanın kasım ayında askeri kurumlara da sıçradığı görülmüştür. Vebanın askeri kurumlara sıçraması üzerine Sıhhiye-i Askeriye Reisi İbrahim Paşa vakalarla ilgili bir açıklama yapmış ve alınan önlemler hakkında bilgi paylaşımında bulunmuştur: *"Maalesef veba hastalığı asker içinde de bir iki musap vermiştir. Bunlardan biri Kadıköy itfaiye bölüğünde diğeri Nuh Kapısındaki muhafız ikinci alayı birinci taburunda zuhur etmiş ve hastalar derhal tecrit edilerek mensup oldukları kıtalar kordon altına alınmıştır. Bu kıtalar on beşer gün kordon beklemek mecburiyetindedirler. Düin tekrar bir musap haber verdiler. Fakat bunun hastalığı henüz tahakkuk etmemiştir. Biz mülkiye-i sıhhiye dairesiyle itilaf hasil ettik. Anadolu'da kavağa kadar olan mahallerdeki gerek asker ve gerek sivillerden musap olacaklar Çamlıca'daki askeri tecrithanesine sevk edileceklerdir. İstanbul cihetinde ise Rumeli kavağına kadar olan mahallerde zuhur edecek veba musabını Eftal Hastanesine sevk edilecektir. Bunların seokini temin üzere Anadolu cihetinde Haydar Paşa Hastanesinde ve Rumeli de Yıldız Hastanesinde müteaddit arabalar ve suret-i mahsusada telbis edilmiş memurlarımız vardır. Tedabir-i iptidaiye olmak üzere hastalık haber verilen kıtadan musap tecrit edilerek oradan vaz olunur ve bütün kıta -i askeriye derhal aşılanır. Askerden şimdiye kadar vebaya tutulan iki hasta hemen hemen kesb-i ifakat etmek üzere dir"* (Veba Dal Budak Salmaya Başladı, 1919:3).

22 Kasım'da yeni veba vakasına rastlanılmamışsa da Eftal Hastanesinde tecritte tutulan Matmazel Marika'nın ve Cerrahpaşa Hastanesinden Eftal Hastanesine gönderilen Giritli Şükrü Efendi'nin, evvelce tecrit altına alınan Kadıköy'deki asker Ahmet ve Kasımpaşa'da Ethem'in veba oldukları anlaşılmıştır. Boyacı köyünde oturup Galata'da hamallık eden Lefter ile oğlu Stelyo'da görülen şüpheli durumun veba olup olmadığı anlaşılamamıştır. Vebanın görülmesi üzerine Kadıköy İtfaiyesi Kışlasında 150 asker tecrit edilerek aşılanmışlardır (Veba Afeti, 1919:2). Sabah gazetesi vebanın İstanbul'da işgalci bir hal aldığını ve hastalığın, şehrin her tarafına yayıldığını iddia etmiştir (Veba Afeti, 1919:2). Tasvir-i Efkâr gazetesi ise, aksi bir görüşle vebanın, İstanbul'da Kasımpaşa ve Galata'dan ibaret iki noktada sınırlı kaldığını yazmıştır (Veba Dal Budak Salmaya Başladı, 1919:3).

3 Ekim tarihinden 19 Kasım tarihine kadar geçen bir buçuk aylık süre zarfında vebadan 32 kişi hastalanmış ve bu hastalardan 13'ü vefat etmiştir. Bu vefat rakamlarına, ölüm sebeplerinin veba olduğunun anlaşılmasından önce hayatını kaybeden Haşim Bey Un Fabrikası çalışanı iki kişi de dahildir (Vebalılar Nasıl Tedavi Ediliyorlar? 1919:4).

Kasım ayının sonlarında İstanbul'da yeni veba vakasına rastlanmazken 3 Aralık günü 3 vaka birden ortaya çıkmıştır. Yedikule Ermeni Hastanesinde veba belirtileri gösteren bir hasta bulunduğu bildirilmiş, bunun üzerine hastaneye, Araz-ı Sariye Mücadele Heyeti tarafından doktorlar gönderilmiştir. Yapılan incelemeler sonrasında hastanede şüpheli belirtiler gösteren bir değil, dört hasta olduğu anlaşılmıştır. Bu dört hasta hemen Eftal Hastanesine sevk edilmişlerdir. Hastalardan Kostantin,

Olga vapuru tayfası olup başka bir hastalıktan Yedikule Ermeni Hastanesine yatırılmıştır. Kostantin'in yapılan ilk muayenesinde veba belirtileri gözlemlenmiş ve laboratuvar incelemesi sonrasında hastalık kesinlik kazanmıştır. Yine aynı hastanede Konstantin'in kızı Katyana'nın da veba olduğu anlaşılmıştır. Diğer hasta Katyana Todori'nin rahatsızlığının da veba olduğu kesinleşmiştir. Başka bir veba hastası da Galata'da Beyzade Sokağında oturup, Yedi Kule Ermeni Hastanesine yatırılmış olan madam Dora'dır. Unkapanı'nda oturan Osman Çavuş'da da veba belirtileri gözlemlenmiş ve o da Etfal Hastanesine sevk edilmiştir (Veba Afeti, 1919:3). Aralık ayının yedisinde hiçbir vaka görülmezken aynı gün 1.543 kişinin aşılandığı açıklanmıştır (Veba Afeti, 1919:3).

Şişli Etfal Hastanesine, 3 Kasım'dan itibaren aralık ayının sonuna kadar çoğunluğu Galata bölgesinden 22 hasta gönderilmiştir. 22 vakanın dördü hastaneye ölü olarak getirilmiştir. Hastaneye ölü olarak getirilenler incelenmek üzere gönderilmişlerdir. Hastaneye canlı gelen 18 vakadan yedisi hastanede vefat ederken 11 hasta iyileşmiştir (Mehmet Kâmil, 1336:287).

Aralık ayında gazetelerde sevindirici haberlerin yer almaya başladığı görülmüştür. Sabah gazetesi, 4 Aralık'ta Balıklı Rum Hastanesinde iki ve Galata'da görülen bir vakadan sonra son yedi gündü beri hiçbir vaka görülmediğini, 5.094 kişinin de aşılandığını yazmıştır (Veba Afeti, 1919:2). Nitekim 15 Aralık 1919 tarihinden 8 Ocak 1920 tarihine kadar geçen sürede İstanbul'da herhangi bir veba vakası görülmemiştir. Bu da vebanın ortadan kalktığı görüşünü doğurmuştur. (Lüleci, 2009: 48)

Vebanın Belirtileri ve Vebadan Korunma Yöntemleri Üzerine Yapılan Açıklamalar

İstanbul'da veba vakalarının ortaya çıkması üzerine halkın telaşlandığı anlaşılmaktadır. Acaba veba yaygınlaşıp bir salgına dönüşecek midir? Sorusu zihinlerde dolaşmaya, zihinleri meşgul etmeye başlamıştır. İşte bu noktada gazetelerin devreye girdiği ve halkı bilgilendirmeye, gelişmelerden haberdar etmeye çalıştıkları görülmüştür. Gazete nüshalarında hemen her gün vebanın nasıl bir hastalık olduğu, vebadan korunma yöntemlerinin neler olduğu, yanı sıra sağlık kurumlarının duyurularına ve sağlık kurumlarının veba ile nasıl mücadelede ettiklerine dair bilgi ve açıklamalara yer verilmiştir. Gazeteler, zaman zaman bu konuda işin uzmanı olan kişilerin yazılarına da yer vermişlerdir. Buna Doktor Rusçuklu Hakkı Bey ve Bakteriyolog Doktor Osman Şerafettin Bey örnek olarak gösterilebilir. Doktor Hakkı Bey, Sabah gazetesinde veba hakkında, halkı bilgilendirmek amacıyla, kaleme aldığı dört serinin üçüncüsünde vebanın belirtileri hakkında şunları yazmıştır: Vebanın belirtileri farklı şekillerde kendini gösterebilir. Bazen asıl veba belirtileri ortaya çıkmadan evvel birkaç saat yahut birkaç gün evvel genel kırıklık, baş dönmesi, iştahsızlık, bulantı, titremeler, yürek çarpıntısı, simanın bozulması, kasıklarda ve koltuk altlarında sancılar gibi hastalık habercisi olan rahatsızlıklar belirir. Ekseriyetle hastalık birdenbire şiddetli titreme ile başlıyor ki bu titreme yerine derhal şiddetli ateş ve bir baş ağrısı gelir. Baş ağrısıyla beraber bel ağrısı, midenin üstünde, boğazda, burunda yanma gibi sancılar hissedilir. Çehre solgun ve süzgündür. Sima bozulmuş, göz bebekleri genişlemiş, gözler kanlı ve bakışlar sabit ve parlak ya da sönüktür. Hasta güçlükle konuşur, sözleri karışıktır. Yürürken sendeler, uyuklar, sayıklar, karışık rüyalar görür. Bazen gözüne korkunç hayaletler görüldüğü için sayıklama esnasında intihara kalkışır. Şiddetli bir ateş ile yanar, dudaklar kurumuş, kirlenmiştir. Dil başlangıçta biraz büyükçedir. Kenarlarında dişlerin yeri görünür, baş ve kenarları ile ucundan başka tarafları sedef gibi beyaz bir dal ile örtülmüştür. Lakin çok geçmez kurur, siyahlanır, çatlar, ortasında mavi bir çizgi peyda olur ki hastalığın ayırıcı özelliklerindedir. Bulantı, kabızlık ya da ishal olur. Karın şişkin, karaciğer ve dalak büyümüştür. Ateş çok yüksektir, 40-41 hatta 42 dereyi bulur. Nabız 130-140'tır. Hasta zorlukla, sık sık nefes alır ve öksürür. Çok gelmeyen idrarı gittikçe azalır, esmer sarı bir renk alır (Dr. Rusçuklu Hakkı, Veba-Kara Ölüm nedir? 1919:3).

Bakteriyolog Doktor Osman Şerafettin Bey ise, Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayınlanan yazısında, hıyarcıklı vebaya yakalanan bir hastanın tehlikeli olmadığını, hastalığın ilk günlerinde bunlardan bulaşık kapmanın söz olamayacağını söylemiştir. Ona göre mikroplar lenf derinliklerinde mahpustur.

Son günlere doğru mikroplar kana karışsa bile insan üzerinde görülen pirelerden vebanın geçmesi sık görülen bir durum değildir. Asıl bulaştırıcı büyük gemi fareleri üzerindeki pirelerdir. Bu sebepten herhangi bir kişide hastalık belirtisi görüldüğünde hemen resmi doktorlara haber verilmeli fakat hasta terk edilmemelidir. Hükümet vazifesini yapıncaya kadar hastanın ihtiyaçları karşılanmalıdır. Yalnız hariçten bir kimsenin hane/bina içine girmesine müsaade edilmemelidir. Vebalı bir hastaya temas eden şahıs hakikaten tehlikeye maruz kalır. Fakat bu tehlike hastaya temastan kaynaklanmaz. Tehlike, hastanın vebaya yakalandığı eve girmektedir. Farelerinde veba hastalığı çıkmış böyle evlerde birçok veba pireleri vardır. Ve bu pireler sağlam insanların üzerine gelerek hastalığı naklederler. Bu sebepten hastadan çok daha tehlikeli olan ev ve onun içinde bulunan farelerdir. Bütün aileyi kurtarmak için hemen haneyi tahliye etmek lazımdır. İki ay sonunda hanelerin fenni temizliği icra edilerek açılır. Sıhhi ve muntazam hanelerde yalnız bir veba vakası çıkar ve hiç şüphesiz hasta marazı başka bir yerden almıştır. Bubonlu(hıyarcıklı) vebaya yakalanmış bir hastanın sıhhi bir hane içindeki mevcudiyeti hiçbir zaman hastalığın aile bireylerine bulaşmasına sebep olmaz. Vebaya karşı ilk çare korunma, temizlik ve sıhhi evlerdir. Bir şehirde lağımalar muntazam olur ise ve haneleri farelere daima bir yuva olacak surette inşa edilmemiş ise o şehirde veba dikiş tutturamaz. Evlerde taharet ve nezafete dikkat edildiği takdirde kapan fare zehri kullanmak ve kedi bulundurmak suretiyle vebadan korunmak mümkündür. Her aile veba esnasında hanesinin taharet ve nezafetini temin etmelidir. Görülüyor ki burada genel önlemlerden ziyade özel önlemler yarar sağlıyor. Hanelerde ölü bulunan veyahut kapana tutulan fareleri bir şehirde veba görüldüğünde ellemek veyahut bir maşa ile tutmak tehlikelidir. Zira bu fare leşlerinde bulunan pireler üzerinize sıçrar ve vebaya yakalanırsınız. Leşlerin üzerine evvela gaz yağı dökülmeli ve sonra tehlikesiz bir mahalde yakılmalıdır. Hanelerinde fare ölüleri görülenler süratle aşılmalıdır. Veba aşısı bu hastalığa karşı kıymetli bir korunma sağlar. Aşı, veba çıkan mahallerde veba görülen gemilerde kullanıldığı takdirde iyi neticeler verir. Fakat aşının verdiği muafiyet kesin değildir. Bazen aşılana dahi vebaya tutuldukları ve nadiren öldükleri de vardır. Yalnız aşılana arasında vukuatın miktarı az olduğu gibi hastalığın ölümlerle neticelenmesi de nadirdir. Veba aşısının muafiyeti sekiz gün sonra başlar ve altı ay kadar devam eder. Aşılama hiçbir zaman korunmadan vazgeçmeyi gerektirmez (Osman Şerafettin, Vebaya Karşı Nasıl Mücadele Etmeli? 1919:2).

Vebaya Karşı Alınan Önlemler

1.Şişli Hamidiye Etfal Hastanesinin Veba Hastanesi Olarak Seçilmesi

İstanbul, Galata'da 3 Ekim'de Haşım Bey Un Fabrikasında veba vakasına rastlanması üzerine, Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından 5 Ekim'de Dahiliye Nezaretine gönderilen bir yazı ile vebaya karşı acil ve sert önlemler almak ve uygulamak üzere, Sıhhiye Müdüriyetinde bir komisyon kurulduğu bildirilmiştir (BOA, DH.KMS, 56-47). Söz konusu komisyon Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi Müfettiş-i Umumisi Zeki Bey'in başkanlığında, Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti Reisi Doktor Ekrem Hayri, Hıfzı's- sıhha Şubesi Müdürü Doktor Refik, İstanbul Sıhhiye Müdürü Doktor Bahattin Vasıf beylerden oluşturulmuştur (Veba İlet-i Müthişesi, 1919:1).

Komisyonun, 5 Ekim'de gerçekleşen toplantısında, vebaya karşı mücadelede alınacak önlemler görüşülmüş ve bazı kararlar alınmıştır.

Buna göre;

1. Şehirdeki birçok sağlık kuruluşunun İtilaf Devletlerinin işgali altında olması ve bina bulmanın zorluğundan ve veba hastalığına karşı ve de ileride doğabilecek muhtemel vakalarda müşahede altında bulundurulması gereken hastalar için oy birliği ile Şişli Hamidiye Etfal Hastanesinin veba hastanesi olmasına,

2.Bundan başka Etfal Hastanesinin asıl pavyonlarından ayrı olarak seçilmiş pavyonların idare tarzı hakkında da İstanbul Vilayeti Sıhhiye Müdüriyetince özel tedbirler alınması için keyfiyetin ilgili müdürlüğe bildirilmesine,

3.Veba vakasının görüldüğü binalarda uygulanacak temizlik işlerini, fabrika ve bakkal dükkanının tahliyesi konusunda alınacak kararın ileri bir tarihe ertelenmesine,

4.Aşılamanın cebren uygulanmasının uygun olmadığına, yalnızca vakaların görüldüğü hanelerle, hastalarla temas edenlere aşı yapılması gerektiğine, bundan başka serum elde edilebildiği takdirde hastalar ile temas eden doktor ve hasta bakıcılara serum uygulanmasına,

5. İstanbul'dan çıkan yolcuların tıbbi muayeneye tabi tutulmalarına, vardıkları noktalarda 5 gün süreyle müşahede altında bulundurulmalarına, keyfiyetin liva ve vilayetlere bildirilmesine karar vermiştir (BOA, DH-KMS, 56-47).

Komisyunun Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi pavyonlarının veba hastalarına tahsis edilmesi kararına hastane başhekimî İbrahim Paşa itirazda bulunmuştur. Başhekim İbrahim Paşa, Dahiliye ve Sıhhiye Nezaretine gönderdiği yazıda, hastanede 200'e yakın hasta varken, İstanbul'da görülen veba vakalarının Etfal Hastanesine getirilmesiyle, hastane çalışanlarının ve hastaların tehlikeye atılacağını iddia etmiştir. İbrahim Paşa, Sultan Abdülhamit zamanında vebaya yakalanan hastaların Beykoz'un ilerisindeki Servi Burunu barakalarına nakledilerek şehrin bu şekilde salgından korunduğunu hatırlatmıştır. İbrahim Paşa, bundan başka, İstanbul Vilayeti Sıhhiye Müdüriyeti ile Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti'nin Etfal Hastanesi için aldığı bu kararla, Etfal Hastanesine veba hastalığını taşımanın önünün açılacağını, bundan sonrasında da vebanın şehrin her tarafına yayılacağını ileri sürmüş ve bundan doğacak sorumluluğu kabul etmeyeceğini bildirmiştir (BOA, DH. KMS, 56-47).

İbrahim Paşa, yaptığı bu itirazdan birkaç gün sonra Tasvir-i Efkâr gazetesine bir açıklama yaparak, Etfal Hastanesinde aldıkları önlemler ve hastaların durumları hakkında bilgi paylaşımında bulunmuştur. *"Bütün pavyonları dezenfekte ettik. Abdesthaneleri krezil mahlul ile yıkadık. Vebalılara üç pavyon tahsis ettik.¹ Ve bu pavyonların etrafını tellerle kuşatıp hastaları tecrit ettik. Kordonun muhafazası için her gün her saat bir polis memuru nöbet beklemektedir. Pavyonların etrafına kapanlar ve müteaddid fosforlu pastalar koyduk. Vebalılar için 8 hademe ve bir doktor tefrik ettik. Bunlar hiçbir suretle kordondan dışarıya çıkmıyorlar. Doktor tahsisatından maada 3 bin guruş maaş ita edilecek, hademelere ve doktora veba serumu aşılacak, yakında bütün hastanedekileri de aşılacağız. Ayrıca hastalara icap eden tedavi de yapılmaktadır"* (Veba Tehlikesine Karşı, 1919:1).

İbrahim Paşa, Etfal Hastanesine 4 Ekim'den itibaren 19 hastanın getirildiğini, bunlardan Yorgi ile Şaziye isminde bir kız çocuğunun öldüğünü, diğerlerinin gözlem altında tutulduğunu, hastalığın Galata'da yayıldığını ve Emraz-ı Sariye Heyetinin yeterince çalışmadığını, bu nedenle vebaya karşı çok bir şey yapılacağına inanmadığını açıklamalarına eklemiştir. İbrahim Paşa, bundan başka veba hastalığının iki şekilde görüldüğünü, birincisinin kasıkta, boyunda, koltuk altında hıyarcık belirtisi şeklinde olup buna yakalanan hastaların serumla yüzde elliye kadar kurtulması ihtimali olduğunu, ikincisinin ise, Zatürre (akciğer iltihabı) şeklinde olduğunu ikinciye yakalananların mutlaka öleceğini, Şişli Etfal Hastanesindeki hastaların ikinci türden olduklarını ve yaralarının pansuman edildiğini söylemiştir. İbrahim Paşa, daha önce Dahiliye Nezaretine yazmış olduğu gibi veba hastalarının gerek Etfal ve gerekse Cerrah Paşa hastanelerine yatırılmasının çok tehlikeli olduğunu tekrarlar şunları da söylemiştir. *"İttihaz ettiğimiz tedabire rağmen hastaların pavyonundan kaçacak bir farenin bütün şişli ve Beyoğlu, Beşiktaş cihetlerini aşılacağı der-kardır. Binaenaleyh vebalıları Beykoz gerisinde ve Servi Burnundaki barakalara kaldırmalıdır. Bu barakalar, vaktiyle veba için yapılmıştı. Ve hastalık o zaman bu sayede ortadan kalkmıştı. Bu barakalar 150 kişi alır. Aynı zamanda Cevizlik de bulunan emraz-ı saire barakalarından istifade edilmelidir"* (Veba Tehlikesine Karşı, 1919:1).

¹ Vebalılar pavyonunda görevli Bakteriyolog Dr.Zühtü Bey, 20 Kasım'da yaptığı açıklamada vebalıları tahsis edilen pavyon sayısının altı olduğunu söylemiştir. (Vebalıları Nasıl Tedavi Ediliyorlar? Tasvir-i Efkâr 20 Teşrin-i Sani 1919:4) Bu açıklama veba hastaları için başlangıçta tahsis edilen pavyon sayısının ilerleyen günlerde üçten altıya çıkarıldığını gösteriyor.

İbrahim Paşa'nın daha önce Dahiliye Nezaretine² yazarak dile getirdiği itiraz ve eleştirilerini, Tasvir-i Efkâr gazetesine yapmış olduğu açıklamalarla sürdürmesi üzerine Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi bir tezkip yayınlamıştır.

"1.Hastalık evvelce de bildirildiği veçhile Galata Mumhane Caddesinde Haşim Bey Un Fabrikasıyla Azapkapı'da Bakır Sokağında bir bakkal dükkanında zuhur etmiş olup musabının kaffesi de fabrika amelesi ile bakkal dükkanında çalışan birkaç kişidir. Binaenaleyh hastalığım bütün Galata'ya yayıldığı hakkındaki ifade tamamıyla yalandır.

2.Emraz-ı Sariye Mücadele Heyetinin hastalık hakkında ittihaz ettiği tedabirlerin kâfi olmadığı sözü mahz-ı iftiradır. Veba hastalığıyla mücadele etmek üzere Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesinde teşekkül eden komisyon şimdîye kadar tedabir-i lazımevi takrir etmiş ve derakap tatbikatına da başlanılmıştır. Binaenaleyh halkı bu müthiş afetin intişar ve tevsünden kurtarmak için İngiliz ve Fransız etibbasıyla müştereken fedakârane bir suretle çalışan memurin-i sıhhiye hakkında mevcut itimat-ı umumiyevi an- kasdin selbe matuf bu beyanat tamamıyla yalandır.

3.Vebanın araz ve eşkal-i seriryesi hakkında beyanat ise mumaillehyin bu babdaki malumatının pek ziyade noksanına delail eder. Çünkü esasen hilaf-ı hakikat olarak hastanede mevcut hastaların ikinci nevi zatürreye musap olduğu ifade edildiği halde iki satır aşağıda yaralarının pansuman edildiğinden ve hastaneden kaçacak bir farenin hastalığı her tarafa neşrecedeğinden bahsetmektedir ki bunlar tamamıyla birbirini nakz sözlerdir.

Hakikat şudur ki: Şimdîye kadar görülen musaplar kamilen hıyarcıktır ve bunlar tecrit olundu. Etfal hastanesindeki pavyonlar bunun için lazım gelen bütün evsaf ve şeraiti haizdir. Mumaillehy İbrahim Paşa bu babda pek beyhude telaş ve endişeye kapılarak evvelce tecavüz veçhile Dahiliye Nezaret-i celilesine müracaat ve şikâyette bulunmaya kadar varmış olduğundan memurin nizamnamesinin madde-i mahsusuna tevfikkan tevbih edildiği gibi kendisinin bu ifadatı da gayr-i fenni olup ezhan-ı umumiyevi beyhude tedhiş ve tahdiş ve umur-u sıhhiye hakkında itimatsızlığa sevk edecek bir takım manasız mütaleat ihtiva ettiğinden bu kere de başkaca tecziyesi takarrür etmiştir" (Veba Hakkında, 1919:3) Etfal Hastanesi pavyonlarının veba hastaları için tahsis edilmesi kararının karşılıklı yapılan bu açıklamalar devlet bürokratlarını ve kurumlarını karşı karşıya getirmiş gibi görünmektedir. Fakat bu tartışmalar Etfal Hastanesinin, veba hastanesi olarak kullanılmasını önlememiş, hastanenin veba hastanesi olarak kullanımı daha sonraları da devam etmiştir.

Kasım ayında veba vakalarında yeniden görülen artışlar sonrasında İstanbul gibi büyük bir kentte salgın hastalıklara karşı bir tek emraz-ı sariye hastanesinin bulunmamasının eleştiri konusu olamaya devam ettiği anlaşılmaktadır (Veba İstanbul Tarafına Atladı, 1919:1). Gelen tepkilerden sonra 12 Kasım'da Abdullah Cevdet Bey'in başkanlığında toplanan Veba Komisyonu, Anadolu ve Rumeli taraflarında birer salgın hastanesi açılmasına karar vermiştir. Bunun için Küçük Çamlıca'da bulunan eski Serasker Rıza Paşa köşkünün hastaneye dönüştürülerek sivil ve askeri hastaların burada tedavi edilmelerine, Rumeli yöresinde de Şişli dışında barakalardan oluşan bir hastane yapılması kararlaştırmıştır. Bu durumda Etfal Hastanesindeki vebalılar bölümünün kapatılmasına ve dezenfekte edilerek gerek duyulduğunda tecrit hane olarak kullanılmasına karar verilmiştir (Veba Afeti, 1919:3).

Kamuoyunda merak edilen sorulardan biri de Etfal Hastanesine getirilen vebalıların nasıl tedavi edildikleriydi. Bu konudaki merakları giderici açıklamayı Etfal Hastanesi vebalıları pavyonunda görev yapan bakteriyolog Dr. Zühtü Bey yapmıştır. Dr. Zühtü Bey'in açıklamasına göre, Etfal Hastanesinin vebalılarına tahsis edilen altı pavyonu tellerle tecrit edilmişti. (Zühtü Bey'in yanında bir yardımcı doktor, üç hasta bakıcı ve üç hizmetli görevliydi.) Tel örgülerin etrafında iki polis memuru görev yapmaktaydı. Hastaneye getirilen vebalıların ilk muayeneleri otomobilde (ambulans) yapıldıktan sonra, hastalığın kesin olarak veba olduğu anlaşılırsa, hasta vebalıları koğuşuna, veba olduğu kesinlik

² O yıllarda sağlık hizmetleri Dahiliye Nezaretine bağlıydı.

kazanmazsa tecrit odasına ya da pavyona alınmaktaydı. Ardından hastanın kanı alınıp bakteriyolojihaneye tahlile gönderiliyor ve veba olduğu kesinleşen hastaya ilk tedavi olarak yüz santimetre serum veriliyor ve bu uygulama üç gün sürüyordu. Tasvir-i Efkâr gazetesi veba pavyonunda bulunan doktor ve hizmetlilerin görevlerini layıkıyla yerine getirdikleri halde, hastanenin bazı önemli eksikliklerin bulunduğu yönünde ihbarlar aldıklarını, yaptıkları araştırma sonrasında veba pavyonlarına serum gönderilmediğini öğrendiklerini yazmıştı. Gazeteye göre doktorların günlük otuz şişe seruma ihtiyaçları vardı. Hastalarla tecrit edilenlerin çamaşır ihtiyaçları karşılanmamaktaydı. Pavyonların çevresindeki kordonda altı saat nöbet tutan polislerin, bu görevlerini yağmur altında kaputsuz olarak yerine getirdikleri görülmüştü. Gazete bütün bu olumsuzluklara Sıhhiye Müdüriyetinin kayıtsız kalmasının hayret verici olduğuna da dikkat çekmişti. Daha önceki yıllarda hükümet tarafından veba hakkında incelemelerde bulunmak üzere Bombay'a gönderilen ve on beş yıl kadar da Paris'te tıbbi çalışmalarda bulunan ve nihayet 9 Kasım'da Etfal Hastanesi Vebalılar Pavyonu Başhekimliğine atanan Dr. Nihat Bey'in, pavyonlardaki bu eksiklikler ve olumsuzluklar yüzünden görevinden istifa ettiği bile ileri sürülmüştü (Vebalılar Nasıl Tedavi Ediliyorlar, 1919:4).

Veba vakalarında görülen artışın, vebanın kontrolden çıkabileceği endişelerine yol açması, bu nedenle kamuoyunda gösterilen tepkiler ve Müttefik Fevkalade Komisyonun isteği de dikkate alınarak vebalıların şehir içinde Etfal Hastanesinde tutulmaları yerine başka çözüm yollarının da tartışılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti Başkanı Ekrem Bey, Veba Komisyonu Başkanı Abdullah Cevdet Bey'in yapmış olduğu açıklamaların benzeri bir açıklama yapmıştır. Buna göre, Anadolu ve Rumeli cihetleri için 2 veba hastanesi açılması ve Anadolu tarafı için Çamlıca'daki Rıza Paşa Konağında bulunan askeri nekahet-hanenin idaresi yine askeriyede kalmak üzere tüm askeri ve sivil vebalıları tahsisi, Rumeli yöresi için de Şişli haricinde müsait barakalar tesisi ile askeri ve sivil vebalıların buralara yatırılması kararlaştırılmıştır. Vebalıları Etfal Hastanesinden kaldırılacaktır. Anadolu sahilinde Nevh yokuşundaki tecrit hane de vebalıları tecrithanesi olarak kullanılacaktır. Etfal Hastanesinin şimdiki veba pavyonları ise çok acil durumlarda veba tecrithanesi olarak kullanılacaktır. Servi Burnundaki barakalardan yararlanılacağı gibi Ayastefanos'ta da yeni barakalar kurulması kararlaştırılmıştır (Veba Mücadelesi, 1919:2). Ekrem Bey daha sonraki günlerde Şişli Bulgar Hastanesinin veba koğuşu haline getirileceğini, buradaki hastaların Cerrah Paşa ve Haseki hastanelerine nakledileceğini, böylece Fevkalade Komisyonunun istediği şehir dışında barakalardan oluşan hastane tesisine ihtiyaç kalmadığını açıklamışsa da (Veba Afeti ,1919:3) bir hafta bile geçmeden Bulgar Hastanesinin vebalıları tahsisinden vazgeçilmiştir. (Vebalıları Nasıl Tedavi Ediliyorlar, 1919:4) Zaten tüm bu kararların hayata geçirilebilmesi için gerekli irade ve tahsisatın olup olmadığı da bir başka tartışma konusu olmuştur.

2.Aşı Uygulaması

Dünya üzerinde çeşitli tarihlerde görülen ve milyonlarca insanın yaşamına son veren vebanın sırrını, 1894 senesinde Fransız bakteriyolog Alexandre Yersin ve Japon bakteriyolog Şibasaburo Kitasato hemen hemen aynı zamanda veba basiliğini keşfederek çözmüşlerdi. Bakteriyolog Alexandre Yersin vebaya yol açan bakteriyelle mücadele etmiş ve onu izole ederek, tanımlamış, sonra da hastalığa karşı bağışıklık sağlayan etkili bir serum hazırlamıştı (Akbaba, 1999:98). Yersin, serumu itlaf edilen veba basillerinde mevcut toksinden elde etmişti. Yersin, 58 derecelik bir sıcaklıkta tutarak itlaf edilen veba basillerini tavşanlar üzerinde denemiş ve tavşanların vebaya yakalanmadıkları görülmüştü. Yersin, bundan sonra daha fazla miktarda serum elde edebilmek için yöntemini beygirler üzerinde de denemiş ve başarılı olmuştu. Rus bilim insanı Waldemar Haffkine ise, 1897 yılında veba basiliğini mikroptan arındırılmış kültürlerinden bir aşı geliştirmişti (İstanbul'da Veba Baş Gösterdi, 1919:2). Haffkine, aşığı ilk olarak kendi üzerinde, daha sonra da mahkumlar üzerinde yaptığı gönüllü denemelerde başarılı olmuştu (Keçiş ve Bodur, 2021:29). Görüldüğü gibi 20. Yüzyıla

girerken insanlık bu öldürücü hastalığa karşı yeni silahlar kuşanmıştı. Bundan böyle vebanın ne olduğu, nasıl yayıldığı bilindiği için onunla savaşmak, mücadele etmek de biraz daha kolaylaşmıştı.

İstanbul'da ortaya çıkan bu son veba vakalarına karşı Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesince ilk önlemlerden biri olarak aşı uygulamasının başlatılmasına karar verilmişti. İlk aşığı da gazetecilerin önünde poz vererek Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiye Reisi Abdullah Cevdet Bey yaptırmıştı. Tasvir-i Efkâr gazetesinin aşı hakkında görüşlerine başvurduğu Bakteriyojihaneye Müdürü Müderris Refik Bey aşı üretimi, uygulaması ve serum hakkında bilgiler vermişti. Buna göre Bakteriyojihanede tifo, kolera, dizanteri ve az miktarda da veba aşısı üretimi yapılmaktaydı. İstanbul'da görülen vebadan dolayı bundan sonra daha çok veba aşısı üretimi yapılacaktı. Aşılar, hastalardan alınan basillerden üretilmekteydi. Aşı, ilk olarak cilt altına bir santimetre mikap/küp olarak enjekte ediliyordu. Sekiz gün sonra aynı oranda ikinci kez uygulanıyordu. Aşılamanın üzerinden sekiz on gün geçtikten sonra aşının vebaya karşı koruyuculuğu başlıyor ve bu koruyuculuk süresi altı ayı geçmiyordu. Aşıdan başka bir de serum geliştirilmişti. Serum beygirden elde edilmekteydi. Bunun için beygire veba mikrobu kültürleri zerk ediliyor, sonra da kanı alınıp serumu ayrılıyordu. Buna veba serumu deniliyordu. Hastalara zerk edildiği gibi, hastalarla temasta bulunanlara da uygulanabiliyordu. Serumun sağlayacağı muafiyet süresi üç hafta kadardı. Muafiyetin devamı arzu edildiği takdirde yeniden uygulanabiliyordu (Veba Tehlikesine Karşı, 1919:1)

Ekim ayının ikinci yarısında görülen duraklamanın ardından, kasım ayı başlarında veba vakalarında tekrar görülmeye başlanan artış üzerine, Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesince halk, mücadelede iki kısma ayrılmıştı. Birinci kısım veba görülen hanelerde oturmakta olup şüpheli görülenlerdi. Bunlara cebren aşılama yapılmaya başlanmıştı. İkinci grup ise, temiz muntika sakinleriydi. Bunların genel halk sağlığı adına aşılama da gerekli olmakla birlikte, aşılama kendi isteklerine bırakılırken, Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti de müracaatta bulunanlara, ücretsiz aşı yapılmasını kararlaştırmıştı. Aşı yukarıda da belirtildiği gibi bir hafta arayla birer santimetre mikap/küp olmak üzere iki defada iki santimetre mikap /küp olarak yapılmaktaydı. Aşı ateşin yükselmesi gibi bazı sıkıntılar oluşturmakla beraber bu önemli bir durum değildi. Aşının etkisi, ikinci defa aşılandıktan yaklaşık sekiz on gün sonra başlayıp üç ila beş ay arasında devam etmekteydi. Hastalığa yakalananlara ya da hasta ile irtibatla bulunanlara serum uygulaması gerekliydi. Serum daha önce de değinildiği gibi beygir kanından sağlanmakta olup, İstanbul'da üretimi yapılamamaktaydı. Vebanın yayılmasına engel olabilmek için vebanın merkezi olarak bilinen yerlerde tedbir almak üzere doktorlardan ve sıhhiye memurlarından on grup oluşturulmuştu. Gruplar veba görülen mahallere yakın evlerde temizlik yapılmasına eşlik edecekler, hasta buldukları takdirde derhal tecrit ve aşılama gerekenlere aşı uygulayacaklardı. Bu gruplardan başka fare ile mücadelede bulunmak üzere Galata'da başka gruplar da oluşturulmuştu. Veba Mücadele Heyetine başvuranlara ücretsiz aşı uygulanmaktaydı. Aşı on sekiz yaşından küçük ve altmış yaşından büyüklere uygulanmıyordu. Hapishanedeki 475 mahkûma da aşı uygulaması yapılmış ve dışarıyla ilişkileri kesilmişti. Vebanın görüldüğü tehlikeli muntikalarda halkı zorla aşılama için oluşturulan aşı grupları görevlerini yerine getirebilmeleri konusunda birtakım zorluklarla karşılaşıyorlardı. Bazı kişilerin, sağlık memurlarının gayretlerine önem vermeyerek aşılama inat ettikleri görülmüştü. Bunun üzerine aşı gruplarının yanına 20 İngiliz askerinin verilmesi ve grupların sabah erkenden Galata muntikasında caddeleri keserek zorla aşı uygulanmasına karar verilmişti (Vebaya Karşı, 1919:1). Bu uygulamada Osmanlı ve ecnebi polisleri de memurlara eşlik edeceklerdi (Veba Afeti, 1919:3). Veba ile mücadele ekiplerince Tophane civarında hamal, kayıkçı ve balıkçılara aşı uygulamasına başlanırken, Kabataş'ta bir günde iki yüz hamala aşı yapılmıştı (Veba Afetinin Son Safhası, 1919:3). Diğer yandan Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi yatılı öğrencilerin dışarıyla ilişkilerinin kesilmesi ve öğrencilerin toplu olarak birlikte bulunmama için Maarif Nezaretinden İstanbul'daki tüm okulların kapatılmasını istemişti. Yatılı öğrenciler okullarında kalabilecekler, fakat dışarıyla her türlü ilişkileri kesilecekti. Bundan başka öğrenciler her gün Sıhhiye Müdüriyetinden gönderilecek doktorlar tarafından muayeneden geçirileceklerdi. Galata'da mevcut sinema, tiyatro gibi eğlence mekanlarının kapatılması Sıhhiye Müdürlüğünce Dahiliye Nezaretinden talep edilmiş ve Dahiliye Nezareti gereken yerlere bu konuda talimatlar vermişti (Veba Afeti Tevsi Ediyor, 1919:1). Galata civarındaki

kahvehanelere gidecek olanlardan da veba aşısı belgesi talep edileceği ve vesikası olmayanların kahvehanelerde oturmalarına izin verilmeyeceği de duyurulmuştu (Veba ve Tifüs, 1919:3)

Veba aşısının, hastalığa karşı yüzde 85 oranında koruma sağladığına dikkat çeken Tasvir-i Efkâr gazetesi, şehirde aşı merkezlerinin açılması konusunda Hilal-i Ahmer ile Sıhhiye Müdüriyeti arasında görüşmelerin devam ettiğini haber verdikten sonra, halkı aşı olmaya çağırıyordu. Aşılama isteyen herkesin Mücadele Ser-tababeti karşısındaki iki odaya müracaat edebilecekleri de bilgi olarak paylaşılmıştı (Veba Afeti, 1919:2). Vebaya karşı aşı etkili bir mücadele yöntemi olmakla birlikte İstanbul'da Bakteriyojihanede üretilen aşı miktarı günlük 3 kg civarındaydı. Bu da ancak 2.500 kişiye yetecek bir orandı. Oysa aşının herkese uygulanabilmesi için günlük 60 litreye ihtiyaç vardı (Vebaya Karşı, 1919:1). Nitekim Mücadele Ser-tabibi Ekrem Bey yaptığı açıklamada, *"Maalesef bugün umumi aşı yapmak için elimizde lazım geldiği kadar aşı yoktur. Böyle umumi aşı ameliyesi yapmak la akıl yeomiyeye 60 litre aşığıya ihtiyaç vardır. Halbuki biz ancak yeomiyeye 2-5 litre aşı alabiliyoruz"* (Veba Afeti, 1919:3), diyerek bunu doğrulamıştı. Aşı konusunda yaşanan diğer bir sorun yassı şişe sorunudur. Bakteriyojihaneye, ihtiyaç nispetinde aşı verebilmek için yassı hardal şişesine ihtiyaç duyulduğunu, bu şişelere sahip olmadıkça fazla üretim yapılamayacağını, bu nedenle halka çağrıda bulunarak, ellerinde yassı şişe bulunduranların bunları Bakteriyojihaneye göndermelerini istemişti (Veba Afeti, 1919:3). Kasım ayı sonunda aşı üretiminde artış görülmeye başlanmıştı. 25 Kasım'da aşı üretiminin 5 litreye çıktığı, 1.180 kişinin aşılandığı (Veba Afeti, 1919:2), 27 Kasım'da ise, aşı üretiminin 8 litreye çıktığı ve 3.750 kişinin de aşılandığı açıklanmıştı (Veba ve Tifüs, 1919:3) Aşı üretimi biraz daha artırılabilirse, İstanbul'un çeşitli mahallerinde aşı merkezlerinin açılması mümkün olabilir, tüm halk aşılama mecbur tutulabilirdi (Veba Afeti, 1919:2). Bakteriyojihanenin kasım ayında aşı üretimini bir miktar artırmış olmasına rağmen askeri kışlalarda da veba vakalarının görülmesi üzerine, kışlalarda da aşılama başlamış ama bakteriyojihaneye askeriye ihtiyacını tam olarak karşılayamamıştı. Bunun üzerine atıl durumdaki Gedik Paşa Hamamı, Harbiye Nezaretinin girişimleriyle modern bir laboratuvara dönüştürülmüş ve Dr. Bakteriolog Miralay Tefik Salim Bey'in başkanlığındaki bir grup askeri hekim veba aşısı üretmeye başlamıştı. Aralık ayında faaliyete geçen Laboratuvarın ihtiyacı olan şişe, alet, makine, tıbbi malzemelerin tümü Harbiye Nezareti tarafından karşılanmıştı. Laboratuvar, günlük 30-35 kg aşı üretebiliyordu (Veba Aşısı, 1919:3). Bu laboratuvarın bundan sonraki süreçte vebaya mücadeleyi kolaylaştırdığı düşünülebilir.

3.Veba ile Mücadelede Evlerde Alınması Gereken Önlemler ve Kamuoyunu Bilgilendirme Çabaları

On dokuzuncu yüzyıl sonunda vebanın fareler üzerinde yaşayan pireler vasıtasıyla farelere ve insanlara bulaştığı kesinlik kazanmıştı. Farelerle baş edilebilirse veba ile de baş edilebileceği artık Osmanlı sağlık otoritelerince de bilinen bir gerçektir (Ayar ve Kılıç 2017:172). Bu nedenle daha ilk vakaların ortaya çıktığı günden itibaren sağlık örgütlerinin ve gazetelerin, kamuoyunun tüm dikkatini fareler ve temizlik konusu üzerine çekmeye çalıştığı görülmüyordu. Yapılan çağrılar ve temizlik konusunda verilen bilgiler birbirine çok benziyordu. Hastalığı önleyebilmenin çaresinin evlerin temiz tutulması ve fareler ile yapılacak mücadelede elde edilecek başarıya bağlandığı anlaşılıyordu. Nitekim Vakit gazetesi, hastalığın yayılmasına umumi sefalet, pislik ve farelerin ortam hazırladığını, halkın ve şehremanetinin el ele vererek farelere karşı etkin bir mücadele vermeleri durumunda kısa sürede hastalığın ortadan kalkacağını umduğunu yazmıştı (İstanbul'da Veba Baş Gösterdi, 1919:2). Şehremaneti Sıhhiye Müdüriyeti de hemen bir duyuru yayınlarak, vebanın gayet tehlikeli ve son derece bulaşıcı olmasından dolayı sağlık personeli tarafından yürütülecek mücadelenin başarısının, halkın da bu mücadeleye katılımına bağlı olduğuna dikkat çekmişti. Sıhhiye Müdüriyetinin duyurusunda ayrıca, vebaya karşı alınması gereken önlemlere ve tavsiyelere de yer verildiği görülmüyordu: *"Vebanın başlıca vasıta-yı sirayeti pirelerdir. Pireler gerek insanlardan ve gerekse bu hastalıkla pek ziyade münasebeti olan farelerden mikropları alarak sağlam insanlara naklederler. Bunun için tedabir-i tahaffuziyede pireleri ve fareleri pek büyük bir ehemmiyetle nazar-ı dikkate almalı ve herkes evindeki fareleri öldürmeli, pirelerden tevakkii etmelidir. Fareleri öldürmek için en iyi çare fare zehri namı verilen fosforlu maddedir. Bunu biraz ekmek içi ile karıştırarak farelerin zuhur ettiği yerlere koymak lazım gelir. Aynı zamanda evlerde kapan istimaliyle fareleri yakalamak hususuna itina kılınmalıdır."*

Bu sırada ölü olarak bulunan farelerin vebadan ölmüş olmaları melhuz olduğundan fare leşlerine dokunulmamalı ve evveleminde pirelerini imha etmek üzere, üzerlerine kaynar su veya petrol dökülmeli sonra cesedi bir yere atmayıp yakılmalıdır. Pirelere karşı odaları asit fenikli suyla ıslatıp süpürmeli ve her zamandan ziyade nezafet ve taharete itina kalınmalıdır.” (İstanbul'da Yeni Bir Tehlike, 1919:1).

Sabah gazetesi de yaptığı çağrıda evlerde, dükkân ve mağazalarda kedi bulundurulmasını ve delik deşikleri çimento ve cam kırıntısından yapılacak bir macun ile sıvayarak kapatılmasını öneriyordu. Ayrıca pireler için evler temiz tutulmalı, tahtalar kaynar su ve fırça ile yıkanmalı, mümkünse %10 kretil mahlülü(erişik) ile silinmeli, yatak ve yorganlar havalandırıp güneşe çıkarılmalı, sık sık çamaşır değiştirilmeli kısacası her hususta taharet ve nezafete riayet edilmeliydi (İstanbul'da Veba, 1919:3). Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesi, vebaya karşı korunabilmenin çaresinin öncelikle fare itlafı olduğunu, bunun içinde külliyetli miktarda fare kapanı sağladıklarını ve bu kapanların herkese dağıtılacağını, veba aşısını uygulamak için de 8 Ekim Çarşamba gününden itibaren aşı merkezlerinin açılacağını açıklamıştı (Veba İlet-i Müthişesi, 1919:1). Vebanın ortaya çıkması ve gazetelerin vebaya ilgili yaptıkları yayınlar sonrasında bazı ecza depolarında ve özellikle Mısır Çarşısında şişesi 15 kuruştan bulunabilen fare zehri, hemen ortadan kaldırılarak yüksek fiyatlardan satılmaya başlandığı görülmüştü (Veba, 1919:3).

Kamuoyunu bilgilendirme kampanyasına katılan İkdâm gazetesi de şu uyarılarda bulunmuştu: *“Veba mikrobu pirenin vücudunda yaşar. Pire de vebaya tutulan farenin üzerinde bulunur. Vücudunda veba mikrobu taşımakta olan pirenin evvela bir insanın kanına zerk etmesi lazımdır. Buna inanmak, inanmamak için düşünmeye ihtiyaç yoktur. Bu bir din hakkında düşünerek bir tercih sahibi olmaya benzemez. Çünkü vebanın sebebini izah etmek için yalnız bir tarz-ı itikat vardır. Bütün hareketimiz bu hakikatin kabulü üzerine müstenit olmalı ve insanı ısırtıp vebayı tevhit eden pireleri taşıyan fareleri itlaf etmelidir...Bu husus için herkes muavenet edebilir. Bunları öldürmek için elinizden gelen her şeyi yapınız ve derhal işe başlayınız. Veba taşıyan fareler pis, karanlık ve kapalı yerlerde saklanırlar, delikler ve köşeler fareler için bir yuva oluşturur. Buralara biriken süprüntü ve pislikler fareler için bir gıda kaynağı yaratır ve farelerin buralarda hızla çoğalmalarını sağlar” (Veba Hakkında Şayan-ı Dikkat Vesaya, 1919:3). Gazete bu bilgilendirmenin ardından vebaya karşı mücadelenin kazanılabilmesi için üç yöntem bulunduğunu açıklıyordu. Söz konusu bu yöntemler, evde kedi beslemek, kapan ve saire bulundurmak ve zehir kullanmaktı. Farelerin zehirlenmesi durumunda, borularda ölüp kalabilecekleri, bu durumda da boruların tıkanabilecek olmasından dolayı zehir kullanımını çok da tavsiye etmediği görülmüyordu. Son olarak, eşyası olan sıkışık durumdaki odalarda kükürt yakılması öneriliyordu (Veba Hakkında Şayan-ı Dikkat Vesaya, 1919:3).*

Veba vakalarının kasım ayı başında yeniden tırmanışa geçtiği günlerde harekete geçen Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi, farelerle mücadele için altı çalışma grubu oluşturmuştu. Bu gruplar Sirkeci, Küçük Pazar, Galata, Tophane, Azap Kapısı, Arap Camii bölgelerinde görev yapmaya başlamışlardı. Grupların her birinde bir doktor ile iki sıhhiye memuru görev alıyordu. Her grup kendi bölgesinde dolaşarak, fare bulunan mahallelerde farelerin itlafı için ahaliye uyarılarda bulunuyordu. Grupların bir başka görevi de halka fare zehri dağıtmaktı (Veba Afeti,1919:1).

Galata'da görev yapan grup harap binaları dolaşarak buralardaki farelerin itlafı hususunda önlemler almıştı. Haşim Bey Un Fabrikası civarındaki lağımın içlerine varillerle sülfürik asit dökülmüş ve bazı binaların helaları kapatılmıştı (Veba Mücadelesi, 1919:1). Bu arada Müttefik Devletler Sıhhiye Komisyonu, bir duyuru yayınlayarak; hangi millet ve tabiiyetten olursa olsun, her aile reisinin evinde görülen ve yirmi dört saatten fazla süren hastalığı özel ya da belediye doktoruna haber vermeye mecbur olduğunu, buna muhalefet eden aile reisinin hapis cezası ile cezalandırılacağını ilan etmişti (Vebaya Karşı, 1919:2). Vebanın Kabataş ve Galata yöresinde yayıldığı iddiaları üzerine, mücadeleyi yetersiz bulan Tasvir-i Efkâr, 16 Kasım'da *“ Sıhhiye Müdüriyeti Ne yapıyor?”* diye sorarak, Sıhhiye Müdüriyetinin bütün iyi niyetine rağmen halkı aşlayamadığı gibi bu konuda gerekli önlemleri alamadığını, halkı vebaya karşı gerektiği kadar uyarmadığını, ucuza fare zehri ve kapan almak isteyenlere de bir kolaylık gösterilemediğini, hükümetin ve halkın boş vermişliğinin devam etmesi halinde veba afetinin İstanbul'un her yanına yayılmakta gecikmeyeceğini iddia etmişti (Veba Afeti, 1919:2). Benzer bir eleştirinin İkdâm gazetesi tarafından da yapıldığı görülmüyordu. İkdâm gazetesi,

Sihhiye Müdüriyetinin sürekli görüşmelere, tartışmalara ve komisyonların kurulmasına zaman harcadığını, sahada yapılması gereken uygulamalar konusunda alınması gereken önlemleri ihmal ettiğini yazmıştı. Gazete ayrıca, veba vakalarına ilk koşanların polisler olduğu halde polislerin ve Eftal Hastanesindeki hizmetlilerinin aşılmadıkları için vebaya yakalandıklarını iddia etmişti (Veba Afetinin Son Safhası, 1919:3).

Azapkapı'dan Kabataş'a kadar olan bölgede fare leşlerine tesadüf eden ve haber verene mükafat olarak 20 kuruş verileceği söylentileri üzerine, bir açıklama yapan yeni Sıhhiye Müdür-i Umumisi Arifi Paşa³, buna taraftar olmadığını, bunun su-i istimal ve büyük masrafa yol açabileceğini söylemiştir. Buna karşın Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti Reisi, bulaşık mıntikalarda fare mücadelesini hayata geçirebilmek için fare leşlerine tesadüf edenlere cüzi miktarda mükafat verilmesinin uygun olabileceğini savunmuştur (Veba Afeti, 1919:2). Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti Reisinin bu düşüncesi aralık ayı başında hayata geçirilmiştir. Fare ile mücadelede yeni bir yöntemeye başvurmaya karar veren Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti Riyaseti yayınladığı bir ilanla, Sahili takiben Kasımpaşa'dan Kabataş'a kadar olan bölgede kapanla tutulmuş diri fareleri Kasımpaşa, Azapkapı ve Galata için Galata'da tramvay mevkiindeki, Unkapanı ve Sirkeci için Eminönü belediye mevkiindeki veya doğrudan doğruya Beyoğlu Belediyesinde mücadele Ser-tababetine ihbar edebileceklerini duyurmuştur. İhbarda bulunanlara 15 kuruş mükafat verilecekti (Veba Afeti, 1919:3). Bu amaçla bölgede evlere fare zehri ve kapan dağıtılmıştır. Fakat çok geçmeden halkın bu projeye ilgi göstermediği anlaşılmıştır. Kontrol memurları her gün düzenli olarak bölgede inceleme yapıyorlar ve her seferinde fare tutulmadı yanıtını alıyorlardı. Bu duruma şaşırان görevlilere, bir ev sahibinin yaptığı açıklama gerçeğin ortaya çıkmasını sağlamıştır: *"Biz aptal mıyız ki tutulan fareleri size verelim. Ya tuttuğumuz farede veba varsa? Hemen hanemize kordon koyacaksınız"* (Veba Afeti, 1919:2). Bu açıklamadan, halkın, yakaladıkları farelerde veba bulunması durumunda evlerinin kordona alınmasından ve tecrit edilmelerinden çekindikleri anlaşıyordu. Bunun üzerine Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti mensubu bir yetkili halkı yatıştırmak için bir hanede ya da farede veba bulunması durumunda nasıl bir işlem uygulandığını açıklama gereği duymuş ve şunları söylemiştir. *"İhbar olunup muayene edilen bireyde hastalık görülmesi durumunda kendisini hemen hastaneye sevk ediyoruz ve ertesi güne kadar kordon uyguluyoruz. Bir gün sonra hanede fenni temizlik yapıldıktan sonra serbest bırakıyoruz. Yalnız genel sağlık için hane içinde ikamet edenlerin 12 gün süreyle doktora müracaat etmelerini ve haneden eşya çıkarmamalarını ve geceyi başka mahallerde geçirmelerini ihtar ve buna nezaret ediyoruz. Buna bizi mecbur eden mihraktan firar edilmesidir"* (Veba Afeti, 1919:2).

4. Deniz ve Kara Yolları Ulaşımı İçin Alınan Önlemler

Galata'da veba vakalarının görülmesi üzerine Osmanlı hükümetinin uluslararası kararlara uygun olarak hemen önlemler almaya koyulduğu anlaşılmaktadır. Önlem alınacak ilk yerlerin başında o yıllarda taşımacılığın ve ticaretin en önemli ulaşım merkezini oluşturan deniz yolları ve limanlar gelmekteydi. Yük ve eşya taşıyan gemilerin ambarlarında fareler barındırmaları ve farelerin üzerlerinde konaklayan pireler vasıtasıyla veba hastalığını bir yerden başka bir yere taşıyarak insanlara bulaştırmaları sebebiyle ilk önlem alınması gereken yerler gemiler ve gemilerin yanaştığı limanlardı. Bu konuda harekete geçen Meclis-i Umur-ı Sıhhiye Müdürlüğüne alınan kararları, görevi, başka ülkelere deniz yolu ile Osmanlı topraklarına gelebilecek, Osmanlı topraklarından da başka ülkelere yayılabilecek kolera, veba vb. gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için tedbir almak olan Hudut Sıhhiye Müdüriyet-i Umumisinin, 1897 Venedik Konferansına⁴ uygun olarak, alınan kararları 5 Ekim 1919'da ilan ettiği görüldü. Buna göre:

³ Arifi Paşa, görevinden azledilen Abdullah Cevdet Paşa'nın yerine tayin olmuştur. Tasvir-i Efkâr gazetesi, Görevden azledilen Abdullah Cevdet Paşa hakkında yaptığı değerlendirmede: *"Abdullah Cevdet Bey, esnayı memuriyetinde pek çok beyanatta bulunarak fikirlerini ve tasavvurlarını neşir ve ilan etmişse de vazifesine ait mesai-i ruzmerre ile işigalden başka esaslı icraatı görülmemiş, son zamanlardaki mesaisi de kafi ve şayan-ı takdir addedilemez"* yorumunda bulunmuştur. (Sıhhiye Müdüriyetinde Tebeddül, 1919, s.1)

⁴ Karantina uygulamalarının ticarete yarattığı sıkıntılar üzerine Avrupa ülkeleri on dokuzuncu yüzyılda dünya ve özellikle de Avrupa sağlık güvenliği sağlamak amacıyla bir dizi konferanslar düzenleyip kararlar almışlardır. Bunlardan biri de Venedik Konferansı olmuştur. Venedik Konferansında vebanın ortaya çıktığı mahallerde kalmasını sağlamak, bulaşığın yayılmasının önüne geçebilmek ve genel sağlık önlemlerinin alınabilmesi için vebanın görüldüğü ülkenin hükümeti tarafından diğer hükümetlere bildirilmesine karar verilmiştir. Konferansta esas olarak vebanın Hindistan'daki kaynağı ve Avrupa sınırlarının korunması görüşülüp karara bağlanmıştır. Buna göre her hükümet uygulamada serbesttir. Yolcular ve emtia-i ticariye sınırlarını

1. İstanbul'dan çıkacak gemiler ilk uğrayacağı Osmanlı limanında tıbbi muayeneye tabi tutulacaktır. Karantina tabii bulunmayan limanlarda bu işi belediye tabipleri yerine getireceklerdir.

2. İstanbul'dan çıkarak boğazlar haricine gidecek gemiler Tuzla ya da Manastır Ağzı tahaffuzhanelerinden birinde ya da Dersaadet limanında azami 24 saati geçmemek üzere 180 numaralı talimatname gereğince fare temizliği işlemine tabi tutulacaklardır.

3. Dersaadetle Marmara sahili arasında işleyen gemiler bu kararın tebliğinden itibaren beş gün içerisinde karantina mevkilerinde boş olarak fare temizliği işlemini gerçekleştirecekler, bu işlemin yapıldığına dair belgesi olmayanların hiçbir limanda işlemleri yapılmayacaktır. Marmara sahilinde işleyen gemiler için fare temizliği işleminin her yirmi günde bir kere tekrarlanması mecburidir.

4. Fare temizliği belgesine sahip olan gemilerin, rıhtıma ancak palamar ve halatlarına dikenli çalı ve huni gibi cisimler koymaları şartıyla yanaşmalarına izin verilecektir.

5. İstanbul'dan hareket eden küçük deniz taşıtları arasında ambarı bulunmayanlar fare temizliğine tabi değildir (BOA, DH. İUM, 22-23).

Kasım ayı başında veba vakalarında görülen artıştan sonra, Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti, birçok ilan bastırarak gelen yolculara uygulanacak kuralları duyurmaya çalışıyordu. Buna göre dışarıdan gelecek bütün yolcuların pasaport ve seyahat varakası gibi vesikalar ellerinden alınarak derhal ikametgahlarında 12 gün süreyle muayeneye tabi tutulacaklardı. Hastalık belirtisi göstermeyenlerin vesikaları iade edilecek ve kendilerine ilmühabere verilecekti. Şüpheli mahallerden gelen yolcular mutlaka aşılacaktı (Veba Mücadelesi, 1919:1).

Unutmamak gerekir ki Mondros Mütarekesi sonrasında İtilaf Devletleri başta Çanakkale ve İstanbul boğazları olmak üzere birçok sahil noktasını işgal etmişlerdi. İtilaf Devletleri işgal altına aldıkları sahillerde "Bejne'l Milel Hıfz-üs sıhha ve Beynel Milel Sıhhiye" adında iki büyük komisyon kurmuşlar ve bunlar aracılığıyla gerek kendi askerlerinin ve gerekse Osmanlı halkının sağlığını korumak için karar alıp uygulayabiliyorlardı. Aldıkları kararları ve önlemleri Osmanlı Hudut-ı Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesine yani Osmanlı karantina ve tahaffuzhanelerine de uygulattırıyorlardı. Esasen tahaffuzhane ve karantinaların iş ve işlemlerini, çalışmalarını İtilaf Devletlerinin sağlık memurları kontrol ediyorlardı (Veba Hakkında, 1919:1).

Deniz yollarından sonra önemli miktarda yük ve yolcu taşımacılığında kullanılan unsurlardan birisi de elbette demiryollarıydı. Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti Riyaseti demiryolu ile seyahat edecekler için de uyulması gereken birtakım kararlar almıştı. Alınan kararları gazeteler aracılığıyla kamuoyuna duyurmuştu.

İstanbul'dan çıkacak tüm yolculara:

1. Her ne suretle olursa olsun İstanbul'dan hareket edecek yolcular için önceden seyahat belgesi alma zorunluluğu yoktur.

2. Galata ve Sirkeci salonunda ve Sirkeci ile Haydar Paşa şimendifer istasyonlarında yolcuların sıhhi muayeneleri için özel oda ve doktor tahsis edilmiştir. Muayeneler orada yapılacaktır.

3. Ancak Haydar Paşa Şimendifer İstasyonundaki yoğunluk sebebiyle, trenin hareketi esnasında sıhhi muayenenin mümkün olmamasından dolayı Haydar Paşa İstasyonundan trene binecek yolcuların hareketlerinden bir gün önce öğleden sonra istasyondaki tabip odasına bizzat müracaat etmeleri gerekmektedir.

4. Sağlık kontrolünün sonucu, seyahat varakası veya Tezkere-i Osmaniye ya da pasaport üzerine işaretleneceğinden yolcuların bu evraklardan birini yanlarında bulundurmaları gerekmektedir (Veba Hakkında, 1919:3).

kapatabilir. Transit muamelesi icra olunan noktalarda sıhhi muayene mevkileri tesis kurulabilir. Yolcular, bu mevkilerde tıbbi muayeneye tabi tutulurlar. Sınırdan bulunan tıbbi muayene noktalarına gelen yolcuların kirli çamaşırlarının ve elbiselerinin temizliği mecburidir. Kirli olduğundan şüphe edilirse emtia-i ticariye de dezenfeksiyon yapılır. Paçavra, kırntı, eski çuval, eski elbise, turnak, kıl, tüy, yün gibi dezenfeksiyonu güç şeylerin ithali menedilebilir. Hastalığın deniz yoluyla yayılmasına engel olacak tedbirler, gemi limanı terk etmeden önce yapılır. Mürettebat ve yolcular sıkı bir muayeneden geçirilir, şüphe edilenler gemiden çıkarılır. Bulaşık ve şüpheli olan eşya dezenfekte edilir. (Doktor Rusçuklu Hakkı, "Veba-Kara Ölüm Nedir?", 1919:3).

Veba Komisyonu tarafından dışarıdan İstanbul'a gelecek yolcuların da zorunlu tıbbi muayeneye tutulmaları kararlaştırılmıştı. Bunun için gelen yolcuların kimlikleri ve pasaportları ellerinden alındıktan sonra veba mücadelesinde beş gün süreyle tıbbi muayeneye tutulmalarının ardından getirecekleri ilmühaberle, pasaport ve kimlikleri kendilerine polis müdüriyetinden iade edilecekti. Muayeneden kaçanlar hakkında ise, şiddetle cezai işlem uygulanacaktı (Veba Mücadelesi, 1919:3).

Yolculara gittikleri limanlarda veba aşısı vesikası sorulduğundan İstanbul dışına çıkacaklar Mücadele Sertabibine başvurmaları halinde aşılanıyorlar ve kendilerine vesika veriliyordu. İstanbul'da Düvel-i İtilafiye Heyet-i Sıhhiyesiyle, sıhhiye müdürlükleri ve Mücadele Sertabibinden başka hiçbir doktor aşı vesikası vermeye yetkili değildi. O nedenle yolcular için geçerli olan vesika, ancak anılan kurumlardan alınabiliyordu. Yolcuların buna da dikkat etmeleri özellikle istenmişti (Veba Afeti, 1919:2).

Hudut Sıhhiye Müdür-i Umumiyesi tarafından 6 Ocak 1920 tarihinde Dahiliye Nezaretine gönderilen bir yazı ile, 15 Aralıktan sonra İstanbul'da veba vakasının görülmediğine dikkat çekilmiş ve bundan böyle İstanbul'dan çıkacak yolcu ve gemilere uygulanan tedbirlerin kaldırıldığı bildirilmiştir (BOA, DH. İUM 22-40). Aynı müdüriyet, 29 Ocak 1920'de Dahiliye Nezaretine gönderdiği bir başka yazı ile Galata'da yeniden birkaç veba vakasının görülmesi üzerine İstanbul'dan çıkacak gemilerin 7 Aralık 1919 tarih ve 9 numaralı veba talimatnamesine göre uğrayacakları ilk Osmanlı limanında tıbbi muayeneye, Sinop, Kavak, Tuzla tahaffuzhanelerinden birinde veba, İzmir limanında İtlaf-ı far ameliyesine tabi tutulmasına karar verildiğini bildirerek kısıtlamalara geri dönüldüğünü duyurmuştur (BOA, DH. İUM, 22-43). 7 Şubat 1920 de yayınlanan bir başka bildiri de ise, İstanbul'da 20 Ocaktan beri veba vakasına rastlanmadığı ve bu sebepten dolayı, İstanbul'dan çıkacak yolculara ve gemilere uygulanan sıhhi tedbirlerin kaldırıldığı açıklanmıştır (BOA, DH.İ.UM, 22-48).

Bundan sonra da zaman zaman İstanbul'da veba vakaları ortaya çıktıkça kısıtlamalara geri dönülmüş, veba tehlikesinin ortadan kalktığı durumlarda önlemler yeniden kaldırılmıştır. Kısacası münferit vakalar görüldükçe kısıtlama uygulamalarının birkaç yıl daha bu şekilde devam ettiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Deniz ticaret yollarının önemli geçiş noktalarından birisi üzerinde yer alan İstanbul, altıncı yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar birçok veba istilasına tanıklık etmiş ve bu istilalardan oldukça da etkilenmiş ve zarar görmüş bir kenttir. İstanbul, yirminci yüzyıl başında veba tehlikesi yaşayıp bunu kısa sürede atlattıktan sonra 1919 sonbaharında bir kez daha aynı tehlike ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun en önemli sebebi olarak Mondros Mütarekesi sonrasında Çanakkale ve İstanbul boğazlarının mayınlardan arındırılıp yeniden deniz ulaşımına açılması gösterilmektedir. Vebanın yoğun olarak gemilerde barınan fareler ve farelerin üzerinde yaşayan pireler aracılığıyla insanlara bulaştığı bilinmektedir. İşte bu sebeple İstanbul'da ortaya çıkan vebaya gemi ambarlarında yaşayan farelerin sebep olduğuna inanılmaktadır. İstanbul'un bu anlamda vebanın kaynağı olmayıp, veba illetine dışarıdan gelen tehditler sonrasında maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Ekim ayı başında ortaya çıkan veba vakalarının önlenmesi için Dahiliye Nezareti, Emraz-ı Sariye Mücadele Heyeti ve Sıhhiye Müdüriyetinin hemen harekete geçerek önlemler almaya koyuldukları görülmüştür. Bu çerçevede ilk olarak Şişli Etfal Hastanesi pavyonları vebalıların tecrit ve tedavilerine tahsis edilmiştir. Pavyonlar tel örgülerle çevrilmiş, çevresine fareleri yakalayacak kapan ve zehirli maddeler yerleştirilmiştir. Pavyonlarda görev alan sağlık çalışanları ve hastalara koruma yapan güvenlik görevlileri aşılanmıştır. Aşılanmış olmalarına rağmen bazı görevlilerin yine de vebaya yakalandıkları görülmüştür. Bunun sebebi olarak ya aşının etkili olmaması ya da aşının etkili olabilmesi için yeterli sürenin dolmaması gösterilebilir. Şişli Etfal Hastanesine getirilen hastaların tedavisinde serum ve aşı kullanılmış ve bu sayede birçok hastanın yeniden sağlığına kavuştuğu anlaşılmıştır. Aşı, hastalığı önlemede etkili olmakla birlikte bakteriyolojihanenin günlük üretiminin çok kısıtlı olmasından kaynaklı olarak herkesi aşılama başarı sağlanamamıştır. Mücadelede daha çok farelere karşı temizlik kurallarına uygun davranarak, kapan ve zehir kullanılarak başarı elde edilmeye çalışılmıştır. Bu konuda kamuoyu gazeteler

aracılığıyla bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Başka limanlardan İstanbul limanına gelen ve İstanbul limanından çıkan gemilere sıkı tıbbi denetim ve fare itlaflı uygulamalarının yanı sıra, yolculara yapılan sağlık kontrolü ve aşı uygulamalarının vebanın önünün alınmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Vebanın, ilk çıktığı bölgede hemen kontrol altına alınmasının vebanın yayılmasını önlediği söylenebilir. Fakat yaşanmış birçok tecrübeye karşın yirminci yüzyılda İstanbul'da hala bir salgın hastanesinin olmaması haklı bir eleştiri konusu olarak dikkat çekmiştir. Mücadeleyi zorlaştıran bir başka sebep de İstanbul'daki birçok sağlık kurumu binalarının Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf Devletleri kontrolü altında girmiş olmasıydı. Sonuç olarak kısıtlı olanaklar içerisinde yürütülen mücadele birçok eleştiri almasına rağmen, vebanın bir salgına dönüşmesini önlediği anlaşılmaktadır. Diğer yandan görevi kamuoyu adına denetim yapmak ve kamuoyunu bilgilendirmek olan basın bu süreçte başarılı bir gazetecilik sınavı verdiği anlaşılmıştır.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- BOA, DH. HMŞ, 2/14
 BOA, DH. İ.UM, 22/23
 BOA, DH. İ.UM, 22/40
 BOA, DH. İ.UM, 22/43
 BOA, DH.İ.UM, 22/48

BOA, DH.KMS, 56/47

- (5 Teşrin-i Evvel 1919). "Şehrimizde Veba". *İkdam*. 1.
- (5 Teşrin-i Evvel 1919). "İstanbul'da Veba". *Sabah*. 3.
- (5 Teşrin-i Evvel 1919). "İstanbul'da Yeni Bir Tehlike: Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*. 1.
- (6 Teşrin-i Evvel 1919). "Veba Afet-i Müthişesi". *Tasvir-i Efkâr*.1.
- (6 Teşrin-i Evvel 1919). "İstanbul'da Veba Baş Gösterdi". *Vakit*. 2.
- (7 Teşrin-i Evvel 1919). "Veba İllet-i Müthişesi". *Tasvir-i Efkâr*.1.
- (8 Teşrin-i Evvel 1919). "Veba Hakkında". *İkdam*. 1.
- (8 Teşrin-i Evvel 1919). "Veba". *Sabah*. 3.
- (9 Teşrin-i Evvel 1919). "Veba Tehlikesine Karşı". *Tasvir-i Efkâr*. 1.
- (10 Teşrin- Evvel 1919). "Veba Hakkında". *Sabah*. 3.
- (27 Teşrin-i Evvel 1919). "Veba Hakkında Şayan-ı Dikkat Vesaya". *İkdam*. 3.
- (3 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Tehlikesi Mündefi Olmamıştır". *İkdam*. 1.
- (3 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*. 3.
- (4 Teşrin-i Sani 1919). "Veba İstanbul Tarafına Atladı". *Vakit*. 1.
- (5 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Vukuatı Tevali Ediyor". *Tasvir-i Efkâr*. 3.
- (6 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti Tevsi Ediyor". *İkdam*.1.
- (7 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*.1.
- (8 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Mücadelesi". *Tasvir-i Efkâr*.1.
- (9 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Komisyonu". *Tasvir-i Efkâr*.2.
- (2 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*.1.
- (13 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afetinin Son Safhası". *İkdam*.3.
- (13 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti". *Sabah*.3.
- (13 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Mücadelesi". *Tasvir-i Efkâr*.3.
- (16 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*.2.
- (17 Teşrin-i Sani 1919). "Vebaya Karşı". *İkdam*.1.
- (17 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti". *Sabah*.2.
- (17 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*.3.
- (21 Teşrin-i Sani 1919). "Vebalılar Nasıl Tedavi Ediliyorlar". *Tasvir-i Efkâr*. 4.
- (21 Teşrin-i Sani 1919). "Sihhiye Müdüriyetinde Tebeddül". *Tasvir-i Efkâr*.1.
- (23 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Dal Budak Salmaya Başladı". *Tasvir-i Efkâr*.3.
- (24 Teşrin-i Sani 1919). "Vebaya Karşı". *Sabah*.2.
- (24 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Mücadelesi". *Tasvir-i Efkâr*.3.
- (24 Teşrin-i Sani 1919). "Dün Yine Dört Vaka Tahakkuk Etmiştir". *Vakit*. 2.
- (26 Teşrin-i Sani 1919). "Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*.2.
- (27 Teşrin-i Sani 1919). "Veba ve Tifüs". *Tasvir-i Efkâr*. 3.
- (7 Kanun-ı Evvel 1919). "Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*.3.
- (8 Kanun-ı Evvel 1919). "Veba Afeti". *Tasvir-i Efkâr*.3.
- (11 Kanun-ı Evvel 1919). "Veba Afeti". *Sabah*.2.
- (24 Kanun-ı Evvel 1919). "Veba Aşısı". *Vakit*.3.
- Akbaba, G. (1999). Pusudaki Tehlike. *Bilim ve Teknik*, 32(377), 98-101.
- Akyay, N. (1974, Nisan). Türkiye'de Veba Salgınları ve Veba Hakkında Eski Yayınlar. *Mikrobiyoloji Bülteni*, 8(2), 209-219.
- Ayar, M. & Kılıç, Y. (2017). Osmanlı'da Vebanın Sona Erişine Dair Bir Değerlendirme. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17(2), 163-181.
- Galip Ata. (26 Teşrin-i Evvel 1919). "İstanbul'da Büyük Vebalar." *Vakit*. 3.
- Kaplan, K. A. (2021). Geç Orta Çağ'dan Modern Döneme Avrupa'da Veba (1340'lar-1800'ler). *Tarihsel Süreçte Anadolu'da Veba*. (Ed.: Akçiçek, E. vd.). Ankara: Gece Kitaplığı.

- Keçiş, M. & Bodur, S. (2021), Orta Çağ'da Kara Veba: Bir Son mu? Yeni Bir Başlangıç mı? *Tarihsel Süreçte Anadolu'da Veba*. (Ed.: Akçiçek, E. vd.). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Lüleci, A. (2009). İşgal İstanbul'unda Salgın Hastalıklar (1918-1922). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mehmet Kâmil ve Asistan Zühtü. (1335), İstanbul'da Teşrin-i Evvel Vebası. *Dar'ül Fünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, 2 (3), 138-143.
- Mehmet Kâmil, (1336), İstanbul'da Teşrin-i Evvel Vebası. *Dar'ül Fünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, 2 (5), 286-297.
- Osman Şerafettin. (22 Teşrin-i Evvel 1919). "Vebaya Karşı Nasıl Mücadele Etmeli?" *Tasvir-i Efkâr*. 2.
- Ruşçuklu Hakkı. (11 Teşrin-i Sani 1919). "Veba-Kara Ölüm Nedir? 3". *Sabah*. 3.
- Turna, N. (2011, Ağustos), İstanbul'un Veba ile İmtihanı: 1811-1812 Veba Salgını Bağlamında Toplum ve Ekonomi. *Studies Of The Ottoman Domain*, 1(1), 1-34.
- Varlık, N. (2015b), İstanbul'da Veba Salgınları. (Çev. A. Aydoğan). *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. (Ed.: Yılmaz, C.). İstanbul: İBB Kültür A.Ş, 4, 146-151.
- Varlık, N. (2018a). Osmanlılar 'da Veba Salgınları. *Toplumsal Tarih*, 296, 30-36.

Almanya ve Türkiye'deki Okullarda Yaşanan Güvenlik Sorunlarının Karşılaştırılması* **

Dr. Öğr. Üyesi Halil Karadaş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0855-3702>

Mardin Artuklu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Mardin- TÜRKİYE

Uzm. Figen Karaca

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7666-8064>

Kızıltepe Milli Eğitim Müdürlüğü, Mardin – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 13.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Okul Güvenliği

Güvenlik

Öğretmen

Türkiye

Almanya

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu araştırma, Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 12.04.2023 tarihli ve 5 sayılı oturumunda, E-79906804-050.06.04-93520 belge sayı numarası ile izin alınarak gerçekleştirilmiştir.

** Bu makale 02-07 Mayıs 2023 tarihleri arasında düzenlenen 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumu EYFOR-14'te sunulan "Almanya ve Türkiye'deki Okullarda Yaşanan Güvenlik Sorunları" isimli bildirinin geliştirilmiş halidir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71689>

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkiye'deki ve Almanya'daki okullarda yaşanan güvenlik sorunlarının karşılaştırılması ve değerlendirilmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'den 13 kadın, 7 erkek olmak üzere 20 öğretmen, Almanya'dan 11 kadın, 7 erkek 18 öğretmen olmak üzere toplam katılımcı sayısı 38 kişiden oluşmaktadır. Araştırma verilerinin toplanması amacı ile 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırmanın Almanya verileri Almanca diline hâkim öğretmenler tarafından tercüme edilmiş ve veriler analiz edilmiştir. Araştırma verilerinin analiz edilmesinde içerik analiz yöntemi kullanılmış olup ortaya çıkan katılımcı görüşleri sonucunda tema ve kodlar oluşturulmuştur. Araştırma sonuçları doğrultusunda Türkiye ve Almanya'daki okullarda benzer ve farklı güvenlik sorunlarına ulaşılmıştır. Okul ve okul çevresinde karşılaşılan benzer güvenlik sorunlarının okullarda güvenlik görevlilerinin bulunmaması, okul ve sınıf içindeki eşyaların güvenli olarak bulunmaması, yabancı insanların okula girmesi hırsızlık yapması ve tehlike oluşturması, şiddet olaylarının yaşanması, okulun çevresinde tehlikeli insanların bulunması ve okul çevresinde trafik yoğunluklarının yaşanması, trafik, işaret ve levhalarının yeterli düzeyde bulunmaması gibi güvenlik sorunlarına ulaşılmıştır. Türkiye ve Almanya'daki okullarda alınan benzer güvenlik önlemlerinin okul güvenliğine ilişkin bilgilendirme yapılması, güvenlik görevlisi-nöbetçi öğretmen uygulamasının yapılması, kamera sisteminin kullanılması, yabancı insanların giriş çıkışına dikkat edilmesi gibi önlemlerin alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin okul güvenliğine ilişkin ortak anlayış oluşturma ve öğrencileri okuldan teslim alma gibi katkılarının benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye ve Almanya'daki öğretmenlerin okul güvenliğine ilişkin benzer önerilerinin kaldırım sorunlarının giderilmesi, trafik yoğunluğu azaltılması gibi öneriler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarından hareketle okul güvenliğine katkı konusunda ailelerin daha fazla işin içine sokulması, şiddet ile ilgili konularda öğrencilere seminerler verilmesi, öğretmen-veli ve öğrencilere okul güvenliği konusunda bilgilendirici çalışmaların yapılmasının okul güvenliğine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Karadaş, H. & Karaca, F. (2023). Almanya ve Türkiye'deki Okullarda Yaşanan Güvenlik Sorunlarının Karşılaştırılması. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 441-472.

Schools in Germany and Turkey Comparison of Experienced Security Problems ***

Asst. Prof. Dr. Halil Karadaş

Mardin Artuklu University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development, Mardin – TÜRKİYE

Msc. Figen Karaca

Kızıltepe National Education Directorate, Mardin– TÜRKİYE

Article History

Submitted: 13.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

School Safety

Security

Teacher

Türkiye

Germany

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. This research, was carried out with the permission of the Scientific Research and Publication Ethics Board of Mardin Artuklu University, at the session numbered 5, dated 12.04.2023, with the document number E-79906804-050.06.04-93520.

** This article is an improved version of the paper titled "Security Problems in Schools in Germany and Turkey" presented at the 14th International Education Management Forum EYFOR-14, held between 02-07 May 2023.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71689>

Abstract

The purpose of this research is to compare and evaluate the security problems in schools in Turkey and Germany. The case study model, one of the qualitative research methods, was used in the research. The study group of the research consists of 20 teachers, 13 women and 7 men from Turkey, and 18 teachers from Germany, 11 women and 7 men, with a total number of 38 participants. In order to collect the research data, a semi-structured interview form consisting of 6 questions was created. The German data of the research were translated by the teachers who have a good command of the German language and the data were analyzed. Content analysis method was used in the analysis of the research data, and themes and codes were created as a result of the participant opinions. In line with the results of the research, similar and different security problems have been reached in schools in Turkey and Germany. Similar security problems encountered in school and around the school are the absence of security guards in schools, the absence of security in the school and the belongings in the classroom, theft by foreign people and their danger, the occurrence of violent incidents, the presence of dangerous people around the school and the traffic density around the school, traffic Security problems such as the lack of sufficient level of signs and plates have been reached. It was concluded that similar security measures were taken in schools in Turkey and Germany, such as informing about school security, applying security guard-teacher on duty, using the camera system, paying attention to the entrance and exit of foreign people. It was concluded that the contributions of families such as creating a common understanding of school safety and picking up students from school were similar. It has been concluded that similar suggestions of teachers in Turkey and Germany regarding school safety are suggestions such as eliminating pavement problems and reducing traffic density. Based on the results of the research, it is thought that involving families more in contributing to school safety, giving seminars to students on issues related to violence, and conducting informative studies on school safety for teachers, parents and students will contribute to school safety.

GİRİŞ

Gelişmiş bir toplum oluşturabilmek için psikolojik yönden sağlam ve sağlıklı bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bireylerin her yönden geliştirilmesi ve eğitilmesi görevi okullara verilmiştir. Bireylerin yetiştirilmesi, topluma uyum sağlayabilmek için kendisine uygun bir rol sahiplenmesi, ilgi duyduğu alanlara yönlendirilmesi okulun sorumlulukları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca sosyal kişiliğin kazanıldığı yerler okullardır. Okullar toplumun beklentilerine, ihtiyaçlarına göre bireyleri yetiştirmekte ve bireylerin sosyalleşmesini sağlamaktadır (Şişman, 2004). Okulların çeşitli varlık amaçları bulunmaktadır (Dönmez, 2004). Okul doğası gereği sürekli gelişme gösterdiği için varlık amaçlarının kesin olmamasına neden olmakta ve sık sık değişiklik göstermesine neden olmaktadır (Aydın, 2000). Okulun amaçlarının kesin olmamasına rağmen örgütsel, yönetsel ve eğitimsel amaçlarının olduğu söylenebilir. Okulun örgütsel amacına bakıldığında varlığını sürdürmesi, yönetsel amacına bakıldığında verdiği hizmeti verimli ve daha geniş kesimlere uygulaması, eğitimsel amacına bakıldığında ise eğitilen bireylerde değiştirilmesi gereken davranışların belirlenip değiştirilmesidir (Dönmez, 2004). Eğitim sisteminde eskiden geleneksel sistem temel alınırken günümüzde çağdaş eğitim sistemi ile öğrencilerin akademik başarılarının yanında fiziksel duygusal, sosyal beceriler edinme gibi kazanımları da içerisinde barındırmaktadır. Zaman içerisinde değişikliklerin olması toplumun okullardan beklentilerinde de değişiklik göstermesine neden olmuştur. Toplumun geleceğini oluşturma görevinin okullarda olması toplumun okullardan beklentileri üzerinde taleplerinin oluşmasına neden olmuştur. (Başar ve Çetin, 2013).

Okulların belirlenen hedeflere ulaşabilmesi için hem öğretmenlere hem de öğrencilere rahat, huzurlu ve de güvenli bir ortam oluşturmaları gerekmektedir (Turhan ve Turan, 2012; Memduhoğlu ve Taşdan, 2007; Özer ve Dönmez, 2007). Öğrenci ve öğretmenlerin böyle bir ortamda eğitime devam etmesi öğretmenlerin verimli eğitim vermesini öğrencilerin de başarılarının artmasını sağlayacaktır. Çünkü güvenlik faktörü başarıyı etkileyen en önemli sorunlardan bir tanesidir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine bakıldığında bir öğrencinin öğrenmeye güdülenebilmesi için kendini güvende hissetmesi gerekmektedir. Kendini güvende hissetmeyen bireyin öğrenmesi çok zor, hatta imkânsız olabileceği düşünülmektedir (Işık, 2004). Sağlık bir toplum yetiştirmenin farklı bir yolu da geleceğin yetişkinleri olacak olan çocuklarımızın eğitildiği okulların güvenli olmasıdır. Okullarda verilen eğitimin sağlıklı, nitelikli, verimli olabilmesi için okulların güvenli ve huzurlu olması bir gerekliliktir (Kahraman, Şermin ve Uğurlu, 2019). Okullar, öğrencinin gerek psikolojik gerekse fiziksel açıdan bir bütün olarak güvenli olmasını sağlamalı, okulun diğer paydaşlarının güvenliği de bu sürece dâhil edilmelidir. Korku, şiddet ve kaygıdan uzak olan bireylerin güdülenmeleri daha kolay olacaktır. Motivasyonu güçlü olan bireyin başarı düzeyinde de artış olacaktır.

Okulların etrafında var olan problemler Okullardaki güvenlik durumu birçok faktörden oluşmaktadır. Fiziksel ve duygusal şiddet, cinsel istismar, okulun fiziksel özellikleri ve doğal afetlere karşı alınan önlemlerin yetersiz oluşu gibi birçok durum okulda güvenlik sorununa neden olmaktadır (Işık, 2009; Türkmen 2004; Verdugo ve Schinder, 2005; Memduhoğlu ve Taşdan, 2007; Özer ve Dönmez, 2007). Okul güvenliği kavramına bakıldığında öğrencilerin, öğretmenlerin, okulda çalışan personelin okul içinde ve çevresinde oluşan şiddet olaylarından, saldırganlık davranışlarından, kötü alışkanlıklardan korunması, istenmeyen olaylara karşısında ve okulda yaşanan kriz durumlarında can güvenliklerinin en üst seviyede sağlanması olarak ifade edilebilir (Dönmez ve Özer, 2009).

Okullarda yaşanan sorunlara genel çerçevede bakıldığında okul içinde veya çevresinde yaşanan kavgalar, öğretmen ve öğrencilerin şiddet davranışlarını göstermesi, saldırgan davranışlarda bulunması, zorba davranışlar sergilemesi, sigara, uyuşturucu, alkol kullanımı, hırsızlık, çeteleşme gibi durumların yaşanması, kesici, delici, ateşli aletlerin kullanılması, argo ve küfürlü konuşmaların yaşanması, tehditlerin yaşanması, okul giriş çıkışlarının yeterince kontrol edilmemesi gibi durumlar

olduğu görülmektedir. Okullarda böyle durumların yaşanması eğitim-öğretime zarar vermekte ve bu davranışlara tanık olan öğretmen ve öğrencilerde korku ve kaygıyla neden olmaktadır. Okullarda böyle durumların yaşanması öğretmen ve çalışan diğer personelin performansının düşmesine sebep olmakta öğrencilerin akademik başarılarının düşmesine neden olmaktadır (Brookmeyer, Fanti ve Henrich, 2006; Goldstein, Young ve Boyd, 2008).

Zamanın değişmesi ile birlikte okul güvenliğinde oluşan sorunlar gün geçtikçe farklılaşmakta ve sorunların çözümünde yeni çözüm arayışlarının yapılmasını gerekli kılmaktadır. Okulda ve çevresinde güvenliği tehdit eden durumların analiz edilmesi ve bu sorunların en alt düzeye indirilmesi okulların hedeflerine ulaşmasında önem arz etmektedir. Görevli kişilerin sorumluluklarının tanımlanması ve oluşan sorunlar karşısında gerekli önlemlerin alınması öğretmenlerin, çalışan personelin performanslarını ve de öğrencilerin başarılarını arttırması açısından önem taşımaktadır (Karal, 2011). Bu durumdan dolayı okul güvenliğini tehlikeye sokan faktörlerin araştırılıp belirlenmesi okulların devamlılığı, belirlenen hedeflere ulaşması açısından önem arz etmektedir. Türkiye'deki okullarda zorbalık yapan öğrenciler, zararlı madde kullanan öğrencilerin bulunması, öğrencilerin okula tehlikeli madde getirmesi, okullarda olağanüstü kriz durumlarının yaşanması gibi okul güvenliğini tehlikeye düşüren durumlar meydana gelebilmektedir (Yılmaz, 2010).

Küreselleşen dünya düzeninde her şeyde bir yenilenme gerçekleşmekte ve bu yenilenmenin hızlı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Yaşanan bu hızlı yaşam düzeni çocuğun kişisel, duygusal gelişiminin kontrolünü sağlamada zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Televizyon, bilgisayar telefon gibi teknolojik araçlar çocukların şiddet içerikli şeylerle karşılaşmasına neden olmakta ve çocukların da kendi akranlarını etkilemesine ve de şiddet durumlarını uygulamasına neden olmaktadır. Çocuğun kontrolsüz bir şekilde çevreden aldığı bu olumsuz durumlar okul ortamına da etki etmekte ve hem öğretmenlere hem de öğrencilere fiziksel veya psikolojik olumsuzluk olarak kendini gösterebilmektedir. Bu durum hem çocukların hem de öğretmenlerin güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Okul içi ve dışında güvenlik sorunlarının iyi bir şekilde gözlenip belirlenmesi öğretmenlere eğitimler verilmesi okuldaki tüm personelin bu konuda bilgilendirilmesi ve güvenlik önlemlerinin alınması güvenlik sorunlarının azalmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca ülkemizin okul güvenliğine ilişkin yaşadığı sorunların farklı ülkelerle karşılaştırması okul güvenliğine ilişkin eksiklerin belirlenmesinde ve buna yönelik çözüm önerilerinin oluşturulması açısından bu çalışmanın literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Güvenlik kavramı geniş kapsamlı bir kavram olmakla birlikte birçok disiplin açısından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Psikoloji, Antropoloji, Sosyoloji, Tarih, Yönetim Bilimleri, Ekonomi, Politik Bilimler gibi birçok disiplin tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Sosyal süreçlerde değişimlerin yaşanması farklı tanımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Güvenlik tanımlarına bakıldığında TDK'ye göre korku, kuşku, çekinme gibi duyguların oluşmasına izin vermeden kişilerde inanma, bağlanma ve itimat etme duygularını oluşturma (TDK, 2022), güvenlik kişinin başkalarına zarar verebilecek davranışlar gerçekleştirmeyeceğine ve zarar görmeyeceğine ilişkin gerekli tedbirlerin alınması durumu (Hoy ve Tschannen-Moren, 2007), güvenlik kişinin veya grubun adil, dürüst olmasına, hak-hukuk gözetmesine, kişi veya grubun dostluğuna inanmasına ve itaat etmesi durumunu oluşturmaya (Louis, 2007), güvenlik bir kişi veya grubun yardımseverlik, güvenilirlik, yeterlik, dürüstlük, açıklık unsurlarını barındırmasına (Tschannen-Moran, 1998), güvenlik herkesçe bilindiği düşünülen yalnız açıklanması ve tanımlanması güç olan bir kavram olduğunu ve güvenin güvenilir insanların sahip olduğu bir özellik olduğunu kaliteye duyulan saygı (Bökeoğlu ve Yılmaz, 2008) olarak ifade edilmişlerdir.

Genel olarak güvenlik kavramına bakıldığında Worchel (1979) tarafından bu kavramın üç başlık altında toplandığını görmekteyiz, birinci başlık kişilik kuramcıları tarafından oluşturulmuş olup

güven kavramının kişiliğin köklerinden ve kişilerin önceki psiko-sosyal gelişimlerinden oluştuğunu ifade etmektedirler. İkinci başlık sosyolog ve ekonomistler tarafından oluşturulmuş ve güvenin kurumsal bir olgu olduğunu ifade etmişlerdir. Üçüncü başlığa bakıldığında ise sosyal psikoloji kuramcıları bu başlığı oluşturmuş ve güvenin kişiler arası ilişkilerden oluştuğunu ya da güvenin kişiler arası ilişkilerden yok olduğunu ifade etmişlerdir (Tüzün, 2007).

Güvenlik geçmişten günümüze insanlar için her zaman önemini koruyan bir kavram olmuştur. Literatürde güven kavramının özelliklerine bakıldığında bazı araştırmacıların toplumda güvenlik seviyesinin yüksek olması insanlar arası işbirliğini arttırdığını (Sargut, 2003), güvenliğin kişiler arası ilişkileri etkileyen önemli unsurlardan biri olduğunu (Tecim, 2011), bireylerde sağlıklı kişilik oluşması için önemli bir unsur, sosyal kurum ve kişiler arası ilişkilerin temel yapı taşı olduğunu (Lewicki, Mcallister ve Bies, 1998), kişiler arası ilişkileri oluşturan ve yok eden faktör olduğunu (Erdem, 2003), insanlarda emniyette olma hissi oluşturan ve insanların psikolojik olarak bir arada olmasını sağlayan olgu olduğunu (Ünsal, 2004) ifade etmişlerdir. Güvenlik kavramının genel özelliklerine bakıldığında insan ilişkilerine yön veren insanlar arası iş birliğini arttıran, sosyal kurumların oluşmasını sağlayan önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Güvenli Okul ve Güvenli Okulun Özellikleri

Birçok yönden farklı özellikler barındıran insanların ayrımsal özelliklerine bakılmadan bir araya getirilip eğitildiği yerler okullardır. Ayrıca Durkheim, sosyal kişiliğin kazandırıldığı yer olduğu, Weber ise kişilere birtakım özelliklerin kazandırıldığı ve toplumsal rollere hazırlandıkları yer olarak ifade etmişlerdir (Şişman, 2004). Okullarda belli amaçlarla bir araya gelen insanların eğitim öğretime uygun olarak devam edebilmesi için okulların güvenilir ortamlar olmasını gerekli kılmaktadır.

Okulların güvenliğinin sağlanmasında fiziksel, sosyal ve psikolojik faktörler vardır. Bu faktörlerin yeterli miktarda yerine getirilmesi okullarda olumlu bir iklimin yerleşmesini, eğitim-öğretimin verimli olmasını, öğretmen ve öğrenci ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak okullar için en önemli gerekliliklerdendir (Çankaya, Yücel, Tan ve Demirkol, 2014).

Güvenli okul uyumlu okuldur ve bu okullardaki çalışanlar arasında olumlu ilişkiler mevcuttur (Ögel, Tan ve Eke, 2006). Güvenli okul tanımlarına bakıldığında okulun programlarını düzgün bir şekilde yerine getirebilmeleri için okul çevre bütünleşmesini sağlama süreci (Buckner ve Flanary, 1996), öğrenci öğretmen ve çalışan personelin fiziksel ruhsal olarak kendilerini özgür hissetmesi (Dönmez, 2001), istenmeyen öğrenci davranışlarının azaltılması ile okulun çekici hale getirilmesine yönelik uygulamalar bütünü (Çankaya, 2010), öğrenci ve öğretmenlerin haklarını bilmesi, koruması ile birlikte öğrenci, ebeveynlerin okula karşı bağlılıklarını olumlu yönde artırma ve geliştirme süreci (Greene, 2005), öğrenme için uygun ortamların oluşturulması (Güven, 2002), okul güvenliği çocuğun evden ayrılmasından eve dönene kadar geçen sürede yapılan tüm aşamalar (Işık, 2004), olarak ifade edilmektedir. Güvenli okul kavramı konusunda yapılan tanımların ortak niteliklerine bakıldığında güvenli okulun öğrenci, öğretmen, çalışan personel vb. paydaşlar açısından fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak huzur, güven içinde bulunan yerler, mekânlar olarak ifade edildiği görülmektedir. Özetle güvenli okul, korku, stres, şiddet, kaygı, tedirginlik, baskı, endişe, zorlama, ötekileştirme, aşağılama, taciz, Vandalizm, okul içi ve dışında gerçekleşen saldırılar, doğal afet riskleri, yaşanan iletişimsizlikler, yapılan ihmaller, istismarlıklar ve bağımlılık gibi problemlerin bulunmadığı yaşanmadığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır (Demircioğlu vd., 2020).

Bir okulun güvenli olup olmadığını belirlemek kolay bir durum değildir. Çünkü güvenlik pek çok faktörden etkilenmektedir. Okulların güvenilir olup olmadığını belirlemek için yapılan istatistiksel göstergelerden, hükümet ve sivil toplum örgütleri raporlarına başvurularak sonuçlar çıkarılmalı ve bu sonuçlara göre değerlendirmeler yapılması güvenilir okul tanımlanmasının yapılmasında önem

taşımaktadır (Bucher ve Manning, 2005). Genel olarak güvenli okulların özelliklerine bakıldığında okul yönetim kadrosunun güçlü olması, kendisini işine adanmış öğretmenlerin bulunması, okulun üst düzeyde toplumsal katılımında bulunması, fiziksel düzenlemeler konusunda güvenilir olması, sorunları önlemeye yönelik faktörlerin bulunması, okulda güvenliğini devam ettirmeye yönelik politikaların olması ve bu politikalarda tutarlı olunması, okul güvenliğini oluşturmada önleyici programlar özellikle öğrenciler dikkate alınarak belirlenmeli, öğrenci ve öğretmenler okul güvenliği konusunda sürekli bilgilendirilmeli, desteklenmeli şeklinde tanımlanmaktadır (Taşdan ve Memduhoğlu, 2007).

Okul Güvenliğini Etkileyen Faktörler

Okul güvenliğini etkileyen birçok faktör bulunmakla birlikte bu faktörler okul içi ve okul dışı faktörler olarak sınıflandırılabilir. Okulda bulunan tüm personelin güvenliğinin tehdit edilmesi durumunda şiddet ve saldırganlık gibi olaylarla okul içinde karşılaşması durumundaki faktörler okul içi faktörler olarak belirlenmektedir. Okul dışı faktörler ise okulun bulunduğu çevreden kaynaklanır okuldaki personeli etkileyen faktörler olarak tanımlanmaktadır. Okul içi faktörler fiziksel etkenler, psikolojik etkenler (okul iklimi), sosyal etkenler (okul kültürü) olarak belirlenmiştir. Okul dışı faktörler ise bireyden-akrandan kaynaklanan faktörler, ailesel faktörler, toplumsal faktörler olarak belirlenmektedir.

Okul güvenliğinin oluşturulmasında okul içi etkenlere bakıldığında fiziksel etkenlerin okul binasının yapıldığı zaman yerinin tespit edilmesi iyi bir eğitim öğretim oluşturma sürecinin ilk adımıdır. (Işık, 2004; Türkmen 2004; Dönmez, 2004). Okulun yapıldığı yer öğrenci başarısı üzerinde olumlu veya olumsuz etkide bulunmaktadır (Uludağ ve Odacı, 2002). Okul yerinin tespit edilmesinde ulaşım açısından uygun olmasına, hazırlanan eğitim öğretim planına uygun olmalı, olabildiğince trafikten, hava kirliliğinden, gürültüden uzak olmalı, okulun ihtiyacının olabileceği alt yapıya sahip olmalı, okulun gelişimine imkan verebilen bir yer olması gerekmektedir. Okullar yapıldığı zaman fiziki güvenliklerinin düşünülmesi okul yöneticilerinin alacağı tedbirler ve çevreden gelebilecek tehditlere karşı önlem alınmasını sağlamaktadır (Işık, 2004; Dönmez 2004). Okul içi psikolojik etkenlere bakıldığında öğrencilerin psikolojik açıdan kendilerini güvende hissetmeleri olumlu bir okul iklimi oluşturma açısından önem taşımaktadır. Okul iklimi ayrıca sosyo-duygusal sağlığı ve öğrencilerin akademik başarısı açısından önem taşımaktadır (Bradshaw vd., 2014). Okul içi etkenlerden sosyal etkenlere bakıldığında okulda oluşturulan kültürün aktarılan inanç, değer, varsayım, ideoloji vb. özelliklerin okulda çalışan kişiler tarafından benimsenmesi ve okula özgü inançlara dönüşmesi durumudur (Ayık ve Ada, 2009). Okul kültürü ayrıca çalışan kişilerin performansını etkileyerek okulun öğrenci velilerini diğer insanlar karşısında iyi bir imajının oluşmasını sağlayan durumdur (Yılmaz, 2016).

Okul güvenliğini etkileyen okul dışı faktörlerden akran ilişkilerine bakıldığında aynı yaş, gelişim, olgunluk seviyesinde bulunan kişilerin birbirlerini karşılıklı olarak etkilemesi durumudur (Gülay, 2010). Çocuklar hangi yaşta olursa olsun akranlarından sürekli yeni davranışlar öğrenirler. Okul hayatından özellikle ergenlik yıllarında bu davranışların edinmesi en üst seviyeye çıkmaktadır. Çocukların aileleri ile yaşayamadığı sosyal ortamları akran ilişkileri ile yaşamaktadırlar (Koç, 2011). Çocuğun akran grubunun olumsuz özelliklere sahip olması çocuk üzerinden olumsuz etkinin oluşmasına neden olmakta ve çocukların çeteleşerek suç unsurları göstermelerine neden olabilmektedir. Ailenin neden olduğu faktörlere bakıldığında aile içi şiddet, aile yönetiminde yaşanan sıkıntılar, ebeveynlerin alkol ve uyuşturucu kullanması durumudur (Kadel vd., 1999). Toplumun neden olduğu faktörlere bakıldığında uyuşturucu, silah kullanımı, medyanın yansıttığı şiddet örnekleri, yoksulluk, nüfus hareketliliği vb. olarak gösterilebilir (Özer ve Dönmez, 2007). Okul dışında yaşanan bu durumlar okulların güvenliğini etkileyen dış faktörler içerisinde yer almaktadır.

Okul Güvenliği Sorununun Çözümüne Yönelik Teoriler

Çevre, okul ve sınıf içi ortamlar öğrencilerin olumsuz davranışları üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerini tanıma düzeyi olumsuz davranışların önlenmesi üzerinde etkili olabilmektedir. Öğrenci olumsuz davranışlarının önlenmesi okul güvenliğinin sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Literatüre bakıldığında genel olarak okul güvenliği kuramlarının sosyal kontrol teorisi, sosyal düzensizlik teorisi ve okul iklimi teorisi olduğu görülmektedir (Welsh, Greene ve Jenkins, 1999; Işık, 2004).

Sosyal düzensizlik teorisi suçun çevresel sebeplerinin incelenmesi üzerine 1920 yılında Shaw ve Mckay tarafından ortaya çıkarılmıştır (Kızmaz, 2005). Sosyal kontrol teorisi kişinin suça neden olan davranışlarında kişisel özelliklerinin yanı sıra kişinin yaşadığı sosyal çevrenin özelliklerinin önemine dikkat çekmektedir. Sosyal düzensizlik teorisinde etnik farklılıklar, yapılan düzensiz göçler ve ekonomik sıkıntı konuları ele alınmaktadır. Bu teoride suç işleyen kişilerin suç işlenmesine neden olan sosyal faktörlerin ortadan kaldırılması ile suçun önlenilebileceği ifade edilmektedir (Cantillon, 2006; Stewart, 2003).

Okul iklimi teorisi soyut bir kavram olmakla birlikte insanlar için kişilik ne ise okullar için de iklim o olduğu belirtilmektedir (Welsh, 2000). Okul iklimi okuldaki kişilerin ortam algılarına göre oluşan, okuldaki tüm kişileri etkileyen, ve okuldaki kişilerin tutum ve davranışlarını etkileyen bir kavramdır (Hoy, 2003). Okul iklimi teorisine göre öğrencilerini norm ve değerler açısından destekleyebilen okullar birliktelik hissi yaratır ve öğrenci davranışlarının düzene sıkılmasını yardımcı olur ve okulda oluşan diğer sorunların çözümüne katkı sunmaktadır (Adelmen ve Taylor, 2002). Okul ikliminde olumsuz bir havanın olması okuldaki yenileşmenin düşük olmasına, okulda çalışan kişilerin performanslarının ve mesleki doyumunun düşmesine, okuldaki kişilerin birbirlerinden yabancılaşmasına ve okuldaki kişilerde yılgınlık oluşmasında payı olduğu söylenmektedir (Welsh, 2000).

Sosyal kontrol teorisi ise bireyin eylemlerinde topluma olan bağları ele alınmaktadır. Bu teori bireyin toplumla bağının zayıflaması durumunda suçun gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bundan dolayı kişileri sosyal hayata bağlayan faktörlerin artması suçun işleme düzeyini de azaltacağı düşünülmektedir (Çankaya ve Arabacı, 2010). Toplumsal bağlar insanların toplumla bağ kurması topluma ait olması açısından önem taşımaktadır. Toplumsal bağlara sahip çıkılmaması okullarda güvenlikte risk teşkil eden durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Ayyıldız, 2015). Kişinin suça karışmasını önlemek için okul ve sosyal mekanizmalar aktif rol oynamaktadır (Karal, 2011). Bu durumdan dolayı okullarda öğrenci, öğretmen, aile, çalışan personel arasındaki ilişkilerin sağlam olması ve bu ilişkilere önem verilmesi öğrencilerin okula olan bağlılığını arttıracak suçun azalmasını sağlayacak ve okul güvenliğinde oluşan sorunların önlenmesini sağlayacaktır (Özer ve Dönmez, 2007).

Türk Eğitim Sisteminde Kurumların Eğitim ve Güvenliğinin Denetlenmesi

Türk eğitim sisteminde eğitim öğretim anayasanın 42.maddesine göre devletin gözetimi ve denetimi altında Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Eğitimin yürütülmesinde devlet adına milli eğitim bakanlığı eğitimi yürütmektedir. Türk eğitim sisteminde eğitim kurumlarının güvenliğinin ve eğitiminin denetlenmesinde teftiş kurulları görev yapmaktadır. Bu denetleyici sistemler kurum teftişi ve ders teftişi olmak üzere iki teftiş grubundan oluşmaktadır. Kurum teftişinde okulun güvenliği, işlevi, okula kaynak sağlanması, yararlanılma durumunun gözetilmesi gibi görevleri yerine getirmektedir. Ders teftişinde ise eğitim verilen öğretmenler denetlenir. Türkiye'deki eğitim kurumlarının hem güvenliğinin denetimi hem de eğitiminin denetimi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır (Taymaz, 2005).

Yapılan bu denetimler yetkililer tarafından eğitim kurumlarının ziyaret edilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Yetkililer denetimler sırasında güvenliğe ve eğitime ilişkin eksikleri tespit edip aksaklıkların giderilmesi için raporlar düzenlemektedir. Düzenlenen bu raporların incelenmesi ve değerlendirilmesi ile birlikte sorunların çözümü sağlanmaya çalışılmaktadır (MEB, 2018).

Alman Eğitim Sisteminde Kurumların Eğitim ve Güvenliğinin Denetlenmesi

Almanya'daki eğitim kurumlarının güvenliği ve eğitiminin denetiminde ikili bir yapılanma bulunmakta bu yapılanma eyalet eğitimi ve kültür bakanlıklarına bağlı olarak üst birimler ile birlikte yerel, bölge, topluluk düzeyindeki eğitim müdürlüklerinden oluşmaktadır. Oluşturulan bu yapılanma ile temel eğitim düzeyindeki kurumların eğitim ve kültür bakanlığı tarafından güvenliğinin sağlanması ve denetlenmesi görevi bulunmaktadır. Yerel düzeyde bulunan bazı yapılanmalarda ise eğitim müdürlükleri okul güvenliği ve denetimlerini gerçekleştirmektedir (Euriydice, 2003).

Almanya'daki bu eğitim yapılanmasında gözetim ve denetim sorumluluğu hükümette bulunmakta hükümet adına da yukarıda belirtildiği gibi yerel düzeyde birimler sağlamaktadır (Turan, 2005). Almanya'daki okul güvenliği ve eğitiminin denetiminde ayırım bulunmamakta özel ve devlet okullarının denetimi devlet tarafından yapılmaktadır (Aytaç, 1999). Devlet tarafından görevlendirilen yetkililer okulları ziyaret ederek hem eğitim kurumunun güvenliğini hem de eğitimini denetleyerek gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaktadırlar (Eurydice, 2007).

Bu araştırma Almanya'daki ve Türkiye'deki okullarda yaşanan güvenlik sorunlarının incelenip karşılaştırılması amacı ile yapılmaktadır. Bu genel amaçtan hareketle görüşme formunda yer alan sorulara cevaplar alınmaya çalışılmıştır:

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Türkiye'de ve Almanya'daki okullarda görev yapan öğretmenlerin okullarda yaşanan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşlerini değerlendirmeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma yöntemi, bir problemle ilgili insanların amaçlarını keşfetmeye yönelik oluşturulan araştırma soruları üzerinde çalışmaya dayalıdır (Creswell, 2020). Araştırmada nitel yöntemlerden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Merriam'a (2013) göre durum çalışmasına dayalı araştırmalar belirli bir konu alanına sistematik olarak toplanan verilerle sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesidir. Bu araştırmada Türkiye ve Almanya'daki öğretmenlerin okul güvenliğine ilişkin görüşlerini derinlemesine ortaya çıkartılmak istendiği için durum çalışması modeli seçilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî okullarda görev yapmakta olan 20 öğretmen ile Almanya'da devlet okullarına bağlı olarak çalışan 18 öğretmen toplam 38 öğretmenden oluşmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin detaylı veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Veriler

Değişken		f		
Türkiye'deki Katılımcılar	Cinsiyet	Kadın	13	
		Erkek	7	
	Hizmet Yılı	0-5 Yıl	2	
		6-10 Yıl	8	
		11-15 Yıl	5	
		16 Yıl ve Üstü	5	
	Görev Unvanı	Öğretmen	15	
		Okul Yöneticisi	5	
	Okul Kademesi	Okul Öncesi	10	
		İlkokul	2	
		Ortaokul	2	
		Lise	6	
	Almanya'daki Katılımcılar	Cinsiyet	Kadın	11
			Erkek	7
		Hizmet Yılı	0-5 Yıl	7
6-10 Yıl			6	
11-15 Yıl			3	
16 Yıl ve Üstü			2	
Görev Unvanı		Öğretmen	15	
		Okul Yöneticisi	3	
Okul Kademesi		Okul Öncesi	2	
		İlkokul	6	
		Ortaokul	3	
		Lise	7	

Tablo 1'deki veriler incelendiğinde Türkiye'deki katılımcılara ilişkin 13 kadın, 7 erkek olmak üzere toplam 20 katılımcı olduğu görülmektedir. Hizmet yılına ilişkin 0-5 arası hizmet yılı olan 2, 6-10 hizmet yılı olan 8, 11-15 hizmet yılı olan 5, 16 ve üstü hizmet yılı olan 5 katılımcının olduğu görülmektedir. Katılımcıların 15'inin öğretmen, 5'inin okul yöneticisi olduğu görülmekte ve katılımcıların 10'unun okul öncesi, 2'sinin ilkokul 2'sinin ortaokul ve 6'sının lise öğretmeni olduğu görülmektedir. Tablo 1'deki verilere bakıldığında Almanya'daki katılımcılara ilişkin 11 kadın, 7 erkek olmak üzere toplam 18 katılımcı olduğu görülmektedir. Hizmet yılına ilişkin 0-5 arası hizmet yılı olan 7, 6-10 hizmet yılı olan 6, 11-15 hizmet yılı olan 3, 16 ve üstü hizmet yılı olan 2 katılımcının olduğu görülmektedir. Katılımcıların 15'inin öğretmen, 3'ünün okul yöneticisi olduğu görülmekte ve katılımcıların 2'sinin okul öncesi, 6'sının ilkokul 3'ünün ortaokul ve 7'sinin lise öğretmeni olduğu görülmektedir. Katılımcılara ilişkin toplam katılımcı sayısına bakıldığında 24 kadın 14 erkek olmak üzere 38 katılımcı olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracını iki aşamadan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturmaktadır. Nitel yöntemle dayalı araştırmalarda görüşme formu sıklıkla başvurulan bir

yöntemdir (Seidman, 2006). Görüşme formunun birinci kısmında kişisel veriler yer alırken ikinci kısmında görüşme soruları yer almaktadır.

Kişisel veriler kısmında öğretmenlerin cinsiyet, görev yaptığı okul kademesi, görev unvanı, görev yaptığı şehir, hizmet yılı bilgileri yer almaktadır.

Görüşme soruları kısmında ise araştırmacının alt amaçlarını oluşturan yarı yapılandırılmış altı soru yer almaktadır. Soruların oluşturulmasında alan yazın taraması yapılarak benzer çalışmalar incelenmiş ve araştırmacı tarafından bazı sorular ortaya konulmuştur. Bu sorulardan hareketle soru havuzu oluşturulmuştur. Bu soruların uygunluğu için iki alan uzmanından görüş alınmıştır. Sorular uzmanlara sunularak eleme yapılmıştır. Uzman görüşlerinden hareketle bazı sorular elenmiştir. Kalan soruların araştırmayı temsil etmede yeterli olacağı görüşünden hareketle görüşme soruları üstünde karar kılınmıştır. Görüşme soruları belirlendikten sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu yazım ve dil kontrolü için bir Türkçe öğretmenine sunulmuştur. Türkçe öğretmenin öneri ve düzeltmelerinden sonra görüşme formuna son hâli verilmiştir. **Görüşme formunda aşağıdaki sorular yer almaktadır:**

1. Okulunuzda veya çevrenizdeki okullarda ne gibi güvenlik sorunları yaşanmaktadır, örnekler ile açıklayabilir misiniz?
2. Okulların çevresinde meydana gelen güvenlik sorunları nelerdir, açıklayabilir misiniz?
3. Okul yolunda ne gibi güvenlik sorunları yaşamaktadırlar? Örnek verip açıklayabilir misiniz?
4. Görev yaptığınız okulda güvenliği sağlamak için neler yapıyorsunuz?
5. Okul ve okul yolu güvenliğine ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir, açıklayabilir misiniz?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması sürecinde Türkiye'de ve Almanya'da bulunan devlet okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşme formu doldurmadan önce öğretmenlere gerekli açıklamalar yapılmış ve çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğretmenlere görüşme formları sunulmuştur. Formları doldurma sürecinde öğretmenlerden gelen sorulara cevap verilmiş, takıldıkları hususlarda açıklamalarda bulunulmuştur. Araştırma için Almanya'dan elde edilen görüşme formları Almanca diline hâkim devlet okullarına bağlı Almanca öğretmenleri tarafından çevirileri yapılmış ve sonrasında veriler analiz edilmeye başlanmıştır. Araştırma sürecinde Türkiye ve Almanya'daki öğretmenlerden toplanan veriler içerik analizi ile açıklanmıştır. Araştırma verilerini belirleme, tanımlama, açıklama ve toplanan bulguları ortaya çıkartmak amacıyla içerik analizi çeşitli aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013):

Verilerin geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için her tema ile ilgili doğrudan alıntılar sunulmuştur. Araştırma verilerinin toplanması sürecinde öğretmenlerden tanımlayıcı veri talep edilmediği için veri analizi sürecinde görüşme formlarına kod isimler verilmiştir. Kod isimlerin oluşturulması sürecinde Türkiye'deki katılımcılara T1, T2, T3 vb. şeklinde kodlama yapılmış Almanya'daki katılımcılara ise A1, A2, A3 vb. şeklinde kodlama yapılmıştır.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 12.04.2023 tarihli ve 5 sayılı oturumda, E-79906804-050.06.04-93520 belge sayı numarası ile izin alınarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR**Türkiye'deki Katılımcılara İlişkin Bulgular***Türkiye'deki Okullarda ve Çevrelerinde Yaşanan Güvenlik Sorunlarına Ait Bulgular*

Türkiye'deki Öğretmenlerin "Okulunuzda veya çevrenizdeki okullardaki güvenlik sorunlarına ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Türkiye'deki Okullarda Yaşanan Güvenlik Sorunlarına İlişkin Bulgular

<i>Öğrenciden Kaynaklanan Sorunlar</i>		f
Arkadaş grupları arasında yaşanan kavgalar	(T2,T3,T4,T5, T9)	5
Hırsızlık olayları	(T3,T13, T15, T19)	4
Okula getirilen zarar verici aletler	(T17)	1
<i>Okuldan Kaynaklanan Sorunlar</i>		
Güvenlik görevlisi ve personelin olmayışı	(T3, T4, T6, T11, T7)	5
Sınıf içindeki eşyaların güvenli olmayışı	(T1, T5, T8, T16)	4
Okul bahçe duvarından kaynaklanan sorunlar	(T5,T12, T16, T19)	4
Tuvaletlerin sınıftan uzakta oluşu ve öğrencilerin tek başına gidememeleri	(T1, T5,)	2
Nöbetçi öğretmenlerin görevlerini yapmaması	(T4)	1
<i>Okul Dışından Kaynaklanan Sorunlar</i>		
Yabancıların okula girmesi	(T1, T5, T6, T10)	4
İşlek yol çevresinde okulun kurulması	(41, T7, T8, T18)	4
Velilerin saldırgan davranışları	(T5,T12, T13)	3
Okul çevresinde tehlikeli insanların bulunması	(T5,T11, T19)	3
Trafiği düzenleyen görevli ve sistemlerin olmaması	(T2,T14)	2
Okula giren hayvanlar	(T5)	1

Tablo 2'de Türkiye'deki öğretmenlerin okul ve çevresinde olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğrenciden kaynaklanan, okuldan kaynaklanan ve okul dışından kaynaklanan temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'deki öğretmenlerin okul ve çevresinde olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

"Okulda güvenlik görevlisinin olmayışı velilerin ya da yabancıların rahat bir şekilde okul bahçesi ve okul içine girebilmeleri sorun teşkil ediyor. Peteklerde koruyucuların olmaması sınıf içerisinde güvenlik

açığı oluşturuyor. Okul bahçe duvarının ortak duvar olması ve kısa oluşundan dolayı çocukların bahçeye kaçmaları kolay oluyor. Yabancıların da okul bahçesine gizlice girmeleri kolay oluyor ve sınıf içerisinde hırsızlık vakası olabiliyor" (T2).

"Okulumuz yol kenarı olduğu ve 2 başka okulun da ortak ulaşım yeri olduğu için diğer okuldaki öğrencilerle kendi aralarında sürtüşmeler yaşanabiliyor" (T5).

"Okulun etrafında sorun yaratabilecek insanlar çok rahat gezebiliyor insanları tehdit edebiliyorlar. Okul bahçelerine ya da sınıflara girmek isteyen çok rahat girebiliyor. İşlek cadde kenarlarında yapılan okullar paydos saatlerinde büyük tehlikeler yaşıyor kazalar yaşanıyor. Trafiki düzenleyici herhangi bir görevli ya da sistem bulunmamaktadır" (T9).

"Okulumuzdaki en büyük güvenlik problemi okulun içerisine ya da okulun bahçesine giren yabancılar oluyor. Bunun yanı sıra okulun bahçesine giren sokak hayvanları da ısırma, yaralama benzeri olaylar açısından risk oluşturuyor. (T15).

"Okul bahçesinin duvarlarının alçak olması nedeniyle okula dışarıdan kolaylıkla yabancılar girebiliyor. Sınıf içerisinde hırsızlık vakası oluyor. Komşu okulun çıkış saatlerinin aynı olması nedeniyle çıkışta yoğunluk yaşanması ve araçların kazalara sebep sınıflarda peteklerin koruyucuların olmaması da sınıf içinde tehdit oluşturuyor" (T17)

Türkiye'deki Okulların Çevresinde Meydana Gelen Güvenlik Sorunlarına Ait Bulgular

Türkiye'deki Öğretmenlerin okulların çevresinde meydana gelen güvenlik sorunlarına ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Türkiye'deki Okulların Çevresindeki Güvenlik Sorunlarına İlişkin Görüşler

Okulun Bulunduğu Yer Sorunu		F
Ana cadde veya işlek yerde bulunma	(T2, T12, T17, T18, T20)	5
Trafik ile ilgili sorunlar	(T6)	1
Köy okullarında okul duvarının olmaması sorunu	(T10)	1
Doğal afetlere karşı korunmasız yerde bulunma	(T14)	1
Trafik, Araç ve Servis Sorunu		
Okula araçla gelen veliler ve servis sorunu	(T1)	1
Geçitlerin bulunmaması	(T12, T18)	2
Yabancı İnsan Sorunu		
Yabancı insanların içeri girmesi	(T3, T4, T5, T9)	4
Okul çevresindeki tehlikeli insanların bulunması öğrencileri rahatsız ediyor olması	(T3, T13, T15, T19)	4
Güvenlik görevlisi okula güvenliği konusunda yetersiz	(T3, T4, T7)	3

Uyuşturucu satan, hırsızlık yapan kişilerin bulunması	(T6, T11)	1
Akran zorbalığı yapan kişilerin olması	(T8)	1
Hırsızlık yapan bağımlılık yapıcı madde kullanan kişilerin geceleri okulu kullanması	(T16)	1

Tablo 3'te Türkiye'deki öğretmenlerin okul çevresinde olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, okulun bulunduğu yer sorunu , trafik, araç ve servis sorunu ve yabancı insan sorunu (f=15) temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'deki öğretmenlerin okul ve çevresinde olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

"Köy okullarının çoğunda okul duvarlarının olmaması ya da yetersiz oluşu çevreden gelen hayvanlara karşı korunmasız ve tarla orman yangınlarında okul bahçesinin ve binaların hasar görmesine neden olmaktadır" (T10).

"Bölgesel olarak farklılık gösterse de bazı okullarda konumu itibarıyla sel, deprem, heyelan gibi doğa olaylarında ciddi yaralanmalar yaşanmaktadır" (T14).

"Okulumuz çevresindeki zararlı insanlardan dolayı çocukların tek başına yürüyüş yapabilmesine veya eve gidebilmesini uygun değildir" (T13).

"Okulun çevresindeki en büyük güvenlik riskimiz okulumuzla ve öğrencilerimizle ilgisi bulunmayan yabancı kimselerin öğrencilerle diyaloga girmek, iletişim kurmak istemeleridir" (T15).

"Hırsızlık, madde bağımlısı gençlerin geceleri madde kullanımı için okulun bahçesini kullanması şeklindedir" (T16).

453

Türkiye'deki Okul Yollarında Yaşanan Güvenlik Sorunlarına Ait Bulgular

Türkiye'deki öğretmenlerin "Okul yolunda ne gibi güvenlik sorunları yaşamaktadırlar? Örnek verip açıklayabilir misiniz?" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Türkiye'deki Okul yollarında Olan Güvenlik Sorunlarına İlişkin Görüşler

Başboş Hayvan ve Köpek Saldırıları		F
Köpek saldırıları	(T1, T8, T9, T16, T20).	5
Köpek saldırılarının korkusu	(T3, T4, T11, T16).	4
Trafik, Araç ve Servis Sorunu Sorunu		
Servis araçlarının çok hızlı gitmesi	(T1, T3, T7, T18)	4
Servis araç şoförlerinin mobbing uygulaması	(T2, T3, T6)	3
Servis araçlarının güven vermemesi	(T4, T18)	2
İşlek yol, yoğun trafiğin olması	(T3, T4, T5, T6, T7, T9, T11, T12, T19)	9
Trafik levhaları, kaldırım ve yaya geçidinin olmayışı	(T7, T8, T10, T14, T17, T20)	6

Yeterli ulaşım araçlarının olmayışı	(T14)	1
Coğrafi Şartlar ve Okula Giriş Çıkış Saatleri		
Erken okula giriş-çıkış saatleri	(T8, T9, T17, T20)	4
Okulun olduğu bölgede yaşanan doğal afetler	(T15)	1
Tehlike Oluşturan İnsan Sorunu		
Kötü alışkanlıkları olan insanlarla karşılaşma ihtimali	(T2, T9, T13, T16)	4

Tablo 4'te Türkiye'deki öğretmenlerin okul yolunda yaşanan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, Başboş hayvan ve köpek saldırıları , Trafik, araç ve servis sorunu (f=21), Coğrafi şartlar ve okula giriş çıkış saatleri ve Tehlike oluşturan insan sorunu temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'deki öğretmenlerin okul ve çevresinde olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

"Bizim okul تنها bir mahallede olduğu için genelde köpekler sürü halinde dolaşır ve ilere saldırebiliyorlar. Ayrıca servis araçlarının çok hızlı gitmeleri de çok büyük tehlikeler yaratabiliyorlar" (T1).

"Okul yolunda görülen güvenlik sorunu okula yakın çocuk parkının oluşudur. Orda zaman zaman sigara vb. madde bağımlısı şahıslar olabiliyor ve bunlar tehdit oluşturuyor" (T2).

"Okul çevresindeki yollarda -özellikle sabah saatlerinde- trafik çok yoğun oluyor ve trafik ışığı, yaya kaldırımı olmadığı için kazalar kaçınılmaz oluyor" (T3).

"Okulun giriş ve çıkış saatleri erken ve geç olduğu zaman öğrenciler eve تنها vakitlerde eve gidip geliyor sokaklar bomboş olabiliyor. Hem sokak hayvanları hem sokak serserileri bazen tehlike yaratıyor. Okulun önünden akan hızlı trafik her zaman bir sıkıntı bir sorun" (T9).

"Özellikle sonbahar ve kış aylarında öğrenci servislerinin kullandığı yollar heyelan, kaya düşmesi, buzlanma gibi risk faktörlerine sahiptir" (T15).

"Okul yolunda kaldırım olmaması yaya olarak gelen öğrencilerimiz bu konuda zorluk yaşıyor aynı şekilde sabahçı gruplar. Okula gelirken havanın henüz aydınlanmamış olması köpek saldırılarına neden oluyor. Bu da çocuklar için büyük tehlike oluşturuyor" (T20).

Türkiye'deki Okullarda Öğretmenlerin Okul Güvenliği İçin Yaptığı Uygulamalara Ait Bulgular

"Görev yaptığınız okulda güvenliği sağlamak için neler yapıyorsunuz" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Türkiye'deki Öğretmenlerin Güvenlik İçin Aldıkları Önlemlere İlişkin Görüşler

<i>Giriş-Çıkış Kapısına İlişkin Önlem</i>		F
Giriş kapısına sürekli dikkat ediliyor	(T1, T13, T16)	3
Ziyaretçi giriş-çıkışını takip etme	(T3, T4, T6, T9)	4
<i>Bilgilendirme Sorunu</i>		
Teneffüslerde yoğunluk yaşanmaması için bilgilendirme	(T3)	1
Tehlikeler hakkında öğrencileri bilgilendirme	(T7, T12, T19)	3
Tehlikeler hakkında okul yönetimi ve velileri bilgilendirme	(T14, T15, T19, T20)	4
<i>Güvenlik Kamerası Sistemi</i>		
24 saat kamera ile izleniyor	(T1, T4, T11, T16, T20)	5
<i>Okul ve Sınıf İçi Düzenlemeler</i>		
Güvenlik için sınıf içi düzenlemeler yapılması	(T8, T10, T20)	3
Güvenlik için okul içi düzenlemeler	(T10, T20)	2
<i>Görevli Uygulaması</i>		
Nöbetçi öğretmen uygulaması (T2, T9)	(T2, T9)	2
Güvenlik görevlisi	(T5, T6, T18)	3

Tablo 5'te Türkiye'deki öğretmenlerin okul güvenliğini sağlamada yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşleri incelendiğinde, Giriş çıkış kapısına ilişkin önlem, Bilgilendirme, Güvenlik kamerası sistemi, Okul ve sınıf içi düzenlemeler ve Görevli uygulaması temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'deki öğretmenlerin okul güvenliğini sağlamada yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

"Görev yaptığım okulda kapıda bekleyen bir güvenlik görevlimiz var gelenleri o karşılıyor. Okuldaki öğrenciler dışında okula ders saatleri içinde hiçbir öğrencinin arkadaşını akrabasını misafir öğrenci olarak kabul edilmiyor ve ziyaretçi giriş çıkışlarına dikkat ediliyor" (T6).

"Olası tehlikeler ve yaşanmış üzücü olaylar hakkında öğrencilerimi bilgilendiriyorum" (T7).

"Çocukların düşüp yaralanmamaları için sınıf içi önlemler alıyorum. Tehlikeli, kırık, ellerine batacak eşya, oyuncak vb sınıfta bulundurmuyorum. Okul içi koşma, yüksek bir yere çıkma, atlama vb. düşmeye neden olabilecek faaliyetleri sadece öğretmen ve yetişkin rehberliğinde yapmalarına fırsat sağlıyorum" (T8).

"Güvenliği sağlamak için nöbetçi öğrenci öğretmen uygulaması var. Yabancı insanları izinsiz okula sınıflara girişlerini önlemeye çalışıyor" (T9).

"Bulduğumuz okulda çocukların merdivenlerden ve lavabolardan kayıp yaralanmaması için yumuşak plastik kaydırmazlar kullanıyoruz. Dolapların devrilmesini önlemek için duvarlara monte yapıyoruz. Masa dolap gibi eşyaların köşe kısımlarını oval olmasına özen gösteriyoruz. Elektrik priz ve düğmelerinin çocuklarının ulaşamayacağı yüksek olmasına özen gösteriyoruz. Merdiven ve pencerelerin korkuluklu olmasını sağlıyoruz. İki katlı okul olması nedeniyle gerekli yerlere file çekilmesini sağladık" (T10).

"Kameralarımızın aktif çalışmasına gayret ediyoruz. Okulun giriş kapısını değiştirdik. Demir kapı yaptırдық. Dış kapıların tamamına asma kilit yaptırдық. Giriş çıkışlara dikkat ediyoruz" (T16).

"Kamera sistemi kullanılıyor okul ve sınıf içinde dolapların devrilme riskine karşı duvarlara sabitleniyor" (T17).

Türkiye'deki Okul ve Okul Yolu Güvenliğine İlişkin Önerilere Ait Bulgular

"Okul ve okul yolu güvenliğine ilişkin çözüm önerilere ilişkin bulgular Tablo 7'de şeklinde sunulmuştur.

Tablo 7. Türkiye'deki Okulların Güvenliğine İlişkin Öneriler

<i>Okul Güvenliğine İlişkin Önlemler</i>		F
Her okulda güvenlik personeli bulunmalı	(T1, T2, T4, T6, T8, T16)	6
Okulda kamera sistemi olmalı	(T1, T6)	2
Disiplin kuralları devreye sokulmalı	(T6)	1
Ders saatlerinde düzenlenmeye gidilmeli	(T9)	1
Sınıfların yerinin belirlenmesinde kademesine dikkat edilmeli	(T12)	1
Okul güvenliğine ilişkin veli ve öğrencilere eğitici seminerler verilmeli	(T14)	1
Materyallerin okul ve sınıf içinde düzenlenmesi gerekli	(T17)	1
Okul güvenliği için denetleyiciler olmalı	(T19)	1
<i>Okul Yolu Güvenliğine İlişkin Öneriler</i>		
Trafik ışıkları, yaya geçidi, üst geçit, kaldırım ve trafik levhaları bulunmalı	(T1, T2, T3, T7, T10, T11, T13, T17, T18, T20)	10
Polis ve trafik polisleri uygun zamanlarda okul çevresinde olmalı	(T2, T5, T6, T7, T11, T12, T20)	7
Servislerde görevli kişiler bulunmalı, servis araçları iyileştirilmeli ve denetlenmeli	(T6, T15, T18)	3
Yaz-kış saati uygulaması öğrencilere göre ayarlanmalı	(T9)	1

Tablo 7’de Türkiye’deki öğretmenlerin okul ve okul yoluna ilişkin görüşleri incelendiğinde, okul güvenliğine ilişkin önlemler (f=14), okul yolu güvenliğine ilişkin önlemler (f=21) temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Okul ve okul yoluna ilişkin Türkiye’deki öğretmenlerin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

“Her okula mutlaka bir güvenlik personelinin verilmesi kesinlikle gerekiyor. Bağlı olduğumuz il veya ilçe milli eğitim müdürlükleri kesinlikle her okula kamera desteği vermelidir. Okul yolları ile de ilgili merkezde olan okullar için mutlaka yaya geçitleri olmalı ve arabaların yavaşlaması için kasislerin olması gerekiyor. Okul bölgesinde ana yol varsa kesinlikle üst geçit olmalıdır” (T1).

“Okul yolunda mutlaka trafik tabelaları olmalı. Öğrencilerin fazla olduğu okullarda gerekirse polis veya güvenlik görevlileri giriş ve çıkışları kontrol etmelidir” (T7).

“Yaz kış saat uygulamasının iyi ayarlanması gerekmekte. Kışın günlerin kısa olduğu zamanlarda 6 saat yerine resmî olarak derslerin 5 saate indirilmesi gerekmektedir” (T9).

“Okul yolunda hız sınırı olabilir bunun için trafik ışık ve levhaları olabilir özellikle akşam çıkış saatinde trafik polisleri görev alabilir” (T11).

“Okul yolu olduğuna dair trafik tabelaları çoğaltılabilir ve trafik için güvenlik görevlisi tutulması gerekiyor” (T13).

Almanya’daki Katılımcılara İlişkin Bulgular

Almanya’daki Okul ve Okul Çevrelerindeki Güvenlik Sorunlarına Ait Bulgular

Almanya’daki öğretmenlerin “Okulunuzda veya çevrenizdeki okullarda ne gibi güvenlik sorunları yaşıyor” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Almanya’daki Okullarda Olan Güvenlik Sorunlarına İlişkin Görüşler

Kodlar	Frekans	Öğretmen	Yönetici	Toplam
Güvenlik Sorunu Yok				
Herhangi bir sorun yok	(A1, A4, A5, A7, A11, A14, A18)	5	2	7
Güvenlik Sorunu Var				
Çevrede bulunan çöp sorunu	(A2)	1	0	1
Yabancı insanların okula girmesi	(A3, A9, A13, A17)	3	1	4
Okul ve sınıf kurallarına uyma sorunu	(A6, A10)	2	0	2
Okulun çevresinde trafik yoğunluğu olması	(A8, A12, A15, A16)	4	0	4
Güvenlik görevlisinin olmaması sorunu	(A9, A13)	1	1	2
Hırsızların okula girmesi	(A9)	0	1	1
Şiddet olayları	(A9, A10)	1	1	2
Okul ve sınıf materyallerinin güvenli olmaması	(A10)	1	0	1

Tablo 8'de Almanya'daki öğretmenlerin okullarında veya çevredeki okullarda olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, güvenlik sorunu yok , güvenlik sorunu var temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Almanya'daki öğretmenlerin okullarında veya çevredeki okullarda olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

"Okulumda yaşanan güvenlik sorunu yoktur. Okul çevresinde kamu binaları olduğu için çevresel güvenlik problemimiz yoktur" (A1).

"Okula yabancı insanların girmesi. Örnek: haziran ayında bir hafta sonu okulumuza hırsız girdi ve dolaplara zarar verdi" (A3).

"Çalıştığım şehir nispeten küçük bir şehir olduğundan görünür bir güvenlik problemiyle karşılaşmadım" (A5).

"Yakınlarda çok fazla trafik var. Üst sınıf öğrenciler güvenliği sağlamaya çalışıyor. Üst sınıf öğrenciler okul başlamadan ışıkların önünde durup güvenliği sağlamaktadır. (A8).

"Eski ve kırık eşyalar mesela kırık gardıroplar (ceket asılan yer).Eski yırtık Perdeler eski dolaplar, çöplerin köşeleri çok sivri. Zor ve kurallara uymayan öğrenciler bazen sınırlarına hâkim olamıyorlar ve başkalarına zarar veriyorlar" (A10)

Almanya'daki Okulların Çevresindeki Güvenlik Sorunlarına Ait Bulgular

"Okulların çevresinde meydana gelen güvenlik sorunları nelerdir, açıklayabilir misiniz?" alt amacı hakkındaki görüşleri Tablo 9'da tema ve kodlar şeklinde sunulmuştur.

Tablo 9. Almanya'daki Okulların Çevresindeki Güvenlik Sorunlarına İlişkin Görüşler		
Güvenlik Sorunu Yok		F
Herhangi bir sorun yok	(A1, A3, A4, A5, A7, A18)	6
Güvenlik Sorunu Var		
Okulun çevresinde trafik yoğunluğu olması	(A2, A12, A9, A10, A12A,13, A16)	7
Şiddet olayları	(A6)	1
Trafik, işaret ve levhalarının olmaması	(A8, A15)	2
Tehlikeli insanların okul çevresinde bulunması	(A9, A10, A11, A12, A13, A14, A17)	7
Köpek saldırılarının olması	(A17)	1
Trafik kazalarının olması	(A17)	1

Tablo 9'da Almanya'daki öğretmenlerin okulların çevresinde olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, *Güvenlik Sorunu Yok*, *Güvenlik Sorunu Var*, temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Almanya'daki öğretmenlerin okulların çevresinde olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

"Yakın çevrede bisiklet yolu var ve bu yüzden çocuklar bunu görmüyor trafik işaret ve

levhaları lazım çoğu fark etmediğinden çok dikkatli olmuyorlar ve çok sık kazalar oluyor” (A8).

“Okulun etrafında zaman zaman okul bahçesini gözetleyen pis sapıklar oluyor. Gözümüzü dört açıp onları okul çevresinden uzaklaştırıyoruz. Ebeveynlerin çocukları okula bırakma sürecinde okul önünde trafik yığılması oluyor ve bu sorun teşkil ediyor” (A9).

“Semtte kötü insanlar var ve sokakta çok araba geçiyor, trafik oluşuyor” (A10).

“Okulların çevresinde kötü insanlar var onları uzaklaştırmak için polis devriye geziyor” (A11).

“Okulun çevresinde tehlikeli kötü madde kullanan insanlar var. Ayrıca okul çevresindeki caddelerden gelen öğrencilerde kaldırım, alt ve üst geçit yeterli düzeyde olmadığı için okul çevresinde yeterli bir güvenlik olmadığını düşünüyorum” (A15).

Almanya’daki Okul Yollarındaki Güvenlik Sorunlarına Ait Bulgular

“Okul yolunda ne gibi güvenlik sorunları yaşamaktadırlar? Örnek verip açıklayabilir misiniz?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Almanya’daki Okul yollarında Olan Güvenlik Sorunlarına İlişkin Görüşler

Güvenlik Sorunu Var	
Kaldırım ve ışıklandırma sorunu	3
Tehlikeli insanların okul çevresinde bulunması	5
Trafik yoğunluğu	2
Trafik, işaret ve levhaları	3
Scooter ve bisikletle ulaşımında kazaların olması	3
Servis sisteminin olmayışı	1
Köpek Saldırılarınun olması	1

Tablo 10’da Almanya’daki öğretmenlerin okul yollarında olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, *güvenlik sorunu yok, güvenlik sorunu var* temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Almanya’daki öğretmenlerin okul yollarında olan güvenlik sorunlarına ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

“Çocukların yabancı kişiler tarafından rahatsız edilmeleri. Örnek: Mayıs ayında okulumuzdan bir çocuk (10 yaşlarında) yabancı kişi tarafından arabaya binmesi için rahatsız edildi” (A3).

“Roller (scooter) ve bisiklet ile gelen çocuklar var. Yağmur yağdığına yerdeki yapraklar çok kaygan olduğundan okula giderken kaza ve yaralanmalara sebep olabiliyor” (A8).

“Öğrencilerin Okul yolunda yabancı kişilerden rahatsız edilmeleri bir sorundur” (A11).

“Genelde trafikten kaynaklı sorunlar oluyor. Trafikğin yoğun olması vb. Bisiklet ile gelen öğrencilere araçların çarpması söz konusu olabilir” (A12).

“Okul yolunda yabancı, tehlikeli, bağımlılık yapıcı madde kullanan insanların bulunması büyük sorun

yaşatabiliyor. Öğrenciler bu durumdan dolayı ebeveyn gözetiminde çocuklarını okula getirmek zorunda kalıyorlar" (A14).

Almanya'daki Okullarda Okul Güvenliğine İlişkin Yapılan Uygulamalara Ait Bulgular

"Görev yaptığınız okulda güvenliği sağlamak için neler yapıyorsunuz" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Almanya'daki Öğretmenlerin Güvenlik İçin Aldıkları Önlemlere İlişkin Görüşler

	F
Giriş-çıkış kapısına ilişkin önlem	
Yabancı giriş çıkışına dikkat etme	(A1, A3, A4, A9) 4
Ders başladığı zaman okul kapılarını kilitleme	(A3, A4, A9) 3
Güvenliğe İlişkin Bilgilendirme	
Güvenlik hakkında bilgilendirme	(A2, A7, A9, A10, A13, A17, A15, A18) 8
Ortak iş birliği sağlama hakkında bilgilendirme	(A8) 1
Kurallar hakkında bilgilendirme	(A9, A13, A18) 3
Güvenlik Kamerası Sistemi	
Okul kamera sistemi	(A4) 1
Kolluk Kuvvetlerine Bildirme	
Şüpheli ve tehlikeli durumda polise bildirme	(A1, A9, A14, A16, A17, A18) 6
Görevli Uygulaması	
Güvenlik görevlisi bulunmakta	(A1, A2, A3, A4, A6, A9, A11, A12, A14, A15) 10
Nöbetçi öğretmen bulunmakta	(A11, A12, A15) 3
Anahtar Uygulaması	
Acil durumlar karşısında sınıfı içeriden kilitleme sistemi	(A2, A5, A9, A18) 4

Acil Uyarı Sistemi		
Zil sistemi	(A4)	1
Uyarı sistemi	(A5, A6, A18)	3

Tablo 11’de Almanya’daki öğretmenlerin okullarda güvenliği sağlamaya ilişkin görüşleri incelendiğinde, *Giriş çıkış kapısına ilişkin önlem, Güvenliğe ilişkin Bilgilendirme, Kamera sistemi, Kolluk kuvvetlerine bildirme, Görevli uygulaması, Anahtar uygulaması ve Acil uyarı sistemi* temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Almanya’daki öğretmenlerin okullarda güvenliği sağlamaya ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

“Okulumuza yabancı kişiler alınmamaktadır. Etrafta şüpheli veya sorunlu biri görüldüğü zaman polise bildirilir. Okulumuzda tüm problemleri gözetleyen ve çözen bir görevlimiz vardır (güvenlik görevlisi)” (A1).

“Okulumuzda ders başladığı anda okul kilitleniyor. Yabancı kişilerin girmesi yasak. Yabancı biri gelirse zil sistemi var. Bir de kamera sistemi var. Gelen kişiler bu şekilde tespit ediliyor. Okula girişler güvenlik görevlisi ile gözetim ve denetimle oluyor” (A4).

“Görevli olduğum okullarda bütün öğretmenlere derslikleri kullanmak (açmak-kapatmak) için anahtar verilir. Ders saatleri dışında derslikler kapalıdır. Burada da herhangi bir güvenlik tehlikesi durumunda gerekirse öğretmenin anahtarıyla dersliği içeriden kilitlemesi ve acil uyarı sistemiyle yardım talep etmesi mümkün olmaktadır” (A5).

“Bütün öğretmen ve öğrenciler ortak iş birliği içerisinde bilgilendirilerek protokol üzerinde hareket ediyoruz” (A8).

“Çocuklar açıklamaya çalışıyorum, kırık olan yerleri söylüyorum üst düzeye, tehlikeleri öğrencilere konuşuyorum anlatmaya çalışıyoruz, elimizden geldiği kadar tehlikesiz ortam yapmaya çalışıyoruz. Metroda nasıl hareket edeceklerini anlatmaya çalışıyoruz. Yolları nasıl sağlam geçeceklerini anlatmaya çalışıyoruz” (A10).

“Okulun güvenliğinin sağlanmasında okulda bulunan güvenlik personelleri bulunuyor. Ayrıca herhangi bir sıkıntı olması durumunda polise haber veriliyor. Güvenlik görevlisi ve polis tam zamanında müdahale etmesini sağlıyoruz” (A14).

“Görev yaptığım okulda yönetici olarak şunu diyebilirim. Her öğretmen sorumluluk sahibi olup sınıf anahtarları ile sınıflarına giriş yaparlar. Herhangi acil bir durum söz konusu olursa sınıflarda acil durum butonları var. Okulda zorbalık vb. durumlar söz konusu değildir. Kurallar açık bir şekilde ifade edilir. Öğrencilere birçok bilgilendirmeler eğitim yoluyla aktarılır ve her çocuk güvenlik ile ilgili bilgi sahibidir. Yabancılara karşı uzak durulur. Herhangi bir durumda polise bildirimde bulunulur. (A18).

Almanya’daki Okul ve Okul Yolu Güvenliğine İlişkin Önerilere Ait Bulgular

“Okul ve okul yolu güvenliğine ilişkin çözüm önerilerine ilişkin bulgular tablo 12’te sunulmuştur.

Tablo 13. Almanya'daki Okulların Güvenliğine İlişkin Öneriler

Okula İlişkin Öneriler		F
Görevlendirmeler yapılabilir	(A3, A14)	2
Güvenliğe ilişkin açık görüldüğünde bildirimde	(A8)	1
Okulda dinlenme odası kurulmalı	(A10, A13)	2
Güvenlik için polisle sürekli irtibat halinde olunmalı	(A17)	1
Ebeveyn katılımı sağlanmalı	(A11, A17)	2
Okul Çevresine İlişkin Öneriler		
Kaldırım ve ışıklandırma	(A2, A9, A18)	3
Görevlendirmeler yapılabilir	(A3, A14)	2
Öğrenciler trafikte fark edilmesi için ona göre yelekler yapılmalı	(A5, A6, A9, A16)	4
Veliler öğrencileri almaya gelirken trafik yoğunluğu önlenmeli	(A5, A16)	2
Öğrencilere alışkanlık kazandırması açısından okula geliş-gidişlerde yürüyerek, bisikletle veya scooterle gelmeleri sağlanmalı (A6)	(A6)	1
Güvenliğe ilişkin açık görüldüğünde bildirimde bulunulmalı	(A8)	1
Okul servisi tüm öğrencilere yönelik olmalı	(A9)	1
Coğrafi şartların yoğun olduğu zamanlarda eğitime ara verilmeli	(A12)	1
Ebeveyn katılımı sağlanmalı	(A11)	1
Okul çevresinin emniyete alınması için polisle sürekli irtibat halinde olunmalı	(A17)	1

Tablo 13'te Almanya'daki öğretmenlerin okulların güvenliği konusundaki önerilerine ilişkin görüşleri incelendiğinde *Okula İlişkin Öneriler*, *Okul Çevresine İlişkin Öneriler* ve *Öneri Yok*, temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Almanya'daki öğretmenlerin okulların güvenliği konusundaki önerilerine ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan aktarım yapılarak aşağıda sunulmuştur:

"Şu anda bununla ilgili bir şey söylemem çünkü güvenlik basitçe garanti edilmiştir. Yani okul yolları iyi. Bina güvenlidir. Acil çıkışlarımız var. Bisiklet yollarımız var. Özel bisiklet park yerimiz var. Schutz'muz var, yani otobüsler okulun ön kapsının hemen dışında. Ana yoldayız. Bu biraz daha tehlikeli olabilir, ancak 30'luk bir bölgede var yani güvenlik gerçekten garantili. O yüzden öneri sunamayacağım" (A7).

"Okul yolu üzerinde güvenlik için çocuklar açık renk giymelerini ve okul yol ve kaldırımlarında ışıklandırma olmasını istiyoruz. Özellikle karanlıkta geliş gidişlerde araçlar yayayı rahat ayırt etsin diye" (A9).

"Dinlenme odası olabilir. Öğrenciler sinirlenince kendilerine gelmeleri için" (A10).

"Okul ve okul yolu güvenliğinde anneler ve babalar katkı sunabilir katılım sağlayabilir.

“(A11).

“Öğretmenler yeterince dinlenme fırsatı bulamıyor. Dinlenme odası olması öğretmenlerin dinlenmesine ve bazı güvenlik konularında daha tedbirli davranmalarını sağlayabilir” (A13).

“Okul güvenliği için güvenlik personeli görevlendirmeleri yapılabilir. Yani bir tane varsa bunun sayısı artırılabilir. Güvenlik personelinin fazla olması herhangi bir durumda yaşanabilecek kaza riskini de en aza düşürülebilir” (A14).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın birinci alt amacını oluşturan Türkiye’deki Öğretmen görüşlerine ilişkin okulunuzda veya çevrenizdeki okullarda ne gibi güvenlik sorunları yaşanmaktadır alt problemine ilişkin görüşler incelenmiş olup öğrenciden kaynaklanan, okuldan kaynaklanan ve okul dışından kaynaklanan temalar ortaya çıkmıştır. Araştırmanın temaları sonucunda okullardaki güvenlik sorunlarının öğrenciden kaynaklanan temasında arkadaş grupları arasında yaşanan kavgaların, okulda yaşanan hırsızlık olaylarının ve okula getirilen zarar verici aletlerin okulda güvenlik sorunlarının oluşturduğunu göstermektedir. Güvenlik sorunlarının okuldan kaynaklanan temasında okulda güvenlik görevlisinin bulunmaması ve güvenlik personelinin olmayışı, sınıf içindeki eşyaların güvenli olmayışı, okul-bahçe duvarından kaynaklanan sorunlar yaşandığı, okulun fiziki şartlarının güvenlik açısından yetersiz oluşu, tuvaletlerin sınıftan uzakta oluşu ve öğrencilerin tek başına gitmeleri, nöbetçi öğretmenlerin görevlerini yeterince yapmamasının güvenlik sorunları oluşturduğunu söylemektedirler. Okul dışından kaynaklanan sorunlara bakıldığında ise yabancı kişilerin okula girmesi, okul dışından gelen insanların hırsızlık olaylarını yaşatması, sosyo-kültürel özellikler işlek yol çevresinde okulun kurulması, velilerin saldırgan davranışları, okul çevresinde tehlikeli insanların bulunması, trafiği düzenleyen görevli ve sistemlerin olmaması okula giren hayvanların olması güvenlik sorunlarını oluşturduğu görülmektedir. Araştırmanın ilk alt problemine ilişkin Almanya’daki öğretmen görüşlerine bakıldığında güvenlik sorunu var ve güvenlik sorunu yok temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Okullarda yaşanan güvenlik sorunlarının çevrede bulunan çöp sorunu, yabancı insanların okula girmesi, öğrencilerin okul ve sınıf kurallarına uyma sorunu olması, okulun çevresinde trafik yoğunluğu olması, okulda güvenlik görevlisinin olmaması sorunu, hırsızların okula girmesi sorunu, okulda şiddet olaylarının yaşanması, okul ve sınıf materyallerinin güvenli olmaması sorunlarının olduğu görülmektedir. Türkiye ve Almanya’daki benzer güvenlik sorunlarının okullarda güvenlik görevlilerinin bulunmaması, okul ve sınıf içindeki eşyaların güvenli olarak bulunmaması, yabancı insanların okula girmesi hırsızlık yapması ve tehlike oluşturması, şiddet olaylarının yaşanması, okulun çevresinde tehlikeli insanların bulunması ve okul çevresinde bulunan trafik yoğunlukları sorunları olduğu görülmektedir. Can (2014), Geyin (2007) yaptığı çalışmada okula getirilen zarar verici aletlerin, arkadaş grupları arasında yaşanan kavgaların, hırsızlık olaylarını yaşanması, yabancı insanların tehlike oluşturmasının okullarda güvenlik sorunu oluşturduğu bulgusuna ulaşılmış bu çalışmanın Türkiye bulguları ile tutarlılık göstermekte yabancı insanların okula girmesi, öğrencilerin okul ve sınıf kurallarına uyma sorunu, hırsızlık olaylarının yaşanması bulguları çalışmanın Almanya bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Ayyıldız (2015) yaptığı çalışmada okulun fiziki şartlarının düzenlenmesinin okul güvenliğini artırabileceği bulgusuna ulaşılmış ve Türkiye bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Özer (2006), Erol (2009), Schneider, Walker ve Sprague (2000) yaptığı çalışmalarda yabancı kimselerin okula giriş çıkışlar yapabildiği giriş-çıkış kapısının denetlenmesi gerektiği ve okulda güvenlik sorunu oluşturduğu bulgusuna ulaşılmış ve bu çalışmanın Türkiye ve Almanya bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Ergüder (2004) çalışmasında okul ve sınıf içi eşyaların güvenli olmamasının sorunlara kazalara yol açtığını belirtmiş ve bu bulgu çalışmanın Türkiye bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Karadaş (2020) yaptığı çalışmada öğrencilerin güvenlik sorunu oluşturan sebeplerine

ait öğrenciden kaynaklanan sorunlar temasına ulaşmış ve çalışmanın Türkiye bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Baumann (2012) Almanya'da beden eğitimi öğretmenlerinin görüşleri üzerinde okul güvenliğine ilişkin yaptığı çalışmada okulun ve sınıfın içindeki eşyaların güvenli bir şekilde okul ve sınıf içerisine yerleştirilmemesi okulda güvenlik sorunu oluşturduğu sonucuna ulaşmış okul içinde kullanılan bu nesnelerin güvenli bir şekilde yerleştirilmesinin güvenliğe katkı sunduğu sonucuna ulaşmış ve çalışmanın Türkiye bulguları ile benzerlik göstermektedir. Ehlert (2021) Almanya'da okullarda güvenlik sorunları üzerine yaptığı çalışmada okullarda güvenlik personelin bulunmamasının güvenlik sorunlarına yol açtığı sonucuna ulaşmış ve çalışmanın Almanya, Türkiye bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

Araştırmanın ikinci alt amacını oluşturan Türkiye'deki öğretmenlerin okulların çevresinde meydana gelen güvenlik sorunları nelerdir alt amacına ilişkin görüşler incelenmiş olup okulun bulunduğu yer sorunu, trafik-araç-servis sorunu ve yabancı insan sorunu temaları ortaya çıkmıştır. Okulun bulunduğu yer sorunu teması incelendiğinde okulların ana cadde veya işlek yerde bulunması, trafik yoğunluğu olan yerde bulunma ile ilgili sorunlar, köy okullarında okul duvarının olmaması sorunu, doğal afetlere karşı korunmasız yerde bulunmasının okulların çevresinde meydana gelen sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Trafik-araç-servis sorunu temasına bakıldığında okula gelen velilerin ve servislerin sorun olduğu, üst veya alt geçitlerin bulunmamasının sorun oluşturduğunu belirtmişlerdir. Yabancı insan sorunu temasına bakıldığında yabancı insanların içeri girmesi, okul çevresindeki tehlikeli insanların bulunmasının öğrencileri rahatsız ediyor olması, güvenlik görevlisi okul güvenliği konusunda yetersiz olması, uyuşturucu satan-hırsızlık yapan kişilerin bulunması, akran zorbalığı yapan kişilerin olması, hırsızlık yapan bağımlılık yapıcı madde kullanan kişilerin geceleri okulu kullanmasının okulların çevresinde yaşanan sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin Almanya'daki öğretmen görüşlerine bakıldığında okulların çevresinde güvenlik sorununun olduğu ve olmadığı temaları ortaya çıkmıştır. Okulların çevresinde güvenlik sorunlarının olduğu temasına bakıldığında okulun çevresinde trafik yoğunluğu olması, şiddet olayları, trafik, -işaret ve levhalarının olmaması, tehlikeli insanların okul çevresinde bulunması sorunlarının olduğu görülmektedir. Türkiye ve Almanya'da okul çevrelerinde meydana gelen benzer sorunlar okulların çevresinde trafik yoğunluğu bulunması, trafik, işaret ve levhalarının olmaması ve tehlikeli insanların okul çevresinde bulunması sorunlarının olduğu görülmektedir. Gedik (2013) yaptığı çalışmada okulların çevresinde trafik denetlemelerinin olmasının okul güvenliğini arttıracığı bulgusuna ulaşmış ve çalışmanın Türkiye ve Almanya bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Turhan ve Turan (2012) yaptıkları çalışmada okul çevresinde üst geçit ve kaldırımların yetersiz olduğu sonucuna ulaşmış çalışmanın bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Ehlert (2021), Zschocher (2020) Almanya'daki okulların güvenliği ile ilgili yaptığı çalışmada okulların çevresinde yabancı insanların bulunmasının, tehlike oluşturan insanların bulunmasının okulların güvenliğinin sağlanmasında sorunlar yarattığı sonucuna ulaşmış bu sonuç çalışmamızın Türkiye ve Almanya bulgusu ile tutarlılık göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü alt amacını oluşturan Türkiye'deki öğretmenlerin "Okul yolunda ne gibi güvenlik sorunları yaşamaktadırlar? Alt problemine ilişkin görüşler incelenmiş olup başıboş hayvan ve köpek saldırıları sorunu, trafik-araç ve servis sorunu, coğrafi şartlar ve okula giriş çıkış saatleri sorunu ve tehlike oluşturan insanlar sorunu temaları ortaya çıkmıştır. Trafik-araç ve servis sorunu temasına bakıldığında Servis araçlarının çok hızlı gitmesi, servis-araç şoförlerinin mobing uygulaması, servis araçlarının güvenliksiz olması, okulun işlek yollarda bulunması, yoğun trafiğin olması, trafik levhaları, kaldırım ve yaya geçidinin olmayışı, yeterli ulaşım araçlarının olmayışı sorunlarının olduğu görülmektedir. Coğrafi şartlar ve okula giriş çıkış saatleri sorunu temasına bakıldığında erken okula giriş-çıkış saatlerinin olması, okulun olduğu bölgede yaşanan doğal afetlerin sorun oluşturmaları sorunlarının olduğu belirtilmektedir. Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin Almanya'daki

öğretmen görüşlerine bakıldığında okul yolunda güvenlik sorununun olduğu ve olmadığı temaları ortaya çıkmıştır. Okul yollarında olan güvenlik sorunlarına bakıldığında kaldırım ve ışıklandırılarda sorun olması, tehlikeli insanların okul çevresinde bulunması, trafik yoğunluğu olması, trafik-işaret ve levhaları sorunu, scooter-bisikletle ulaşımda kazaların olması ve servis siteminin olmaması sorunlarının olduğu görülmektedir. Türkiye ve Almanya’da okul yollarında meydana gelen benzer sorunların trafik yoğunluğu olması, trafik-işaret ve levhaları sorunu, kaldırım sorunları, tehlikeli insanların okul çevresinde bulunması sorunlarının olduğu görülmektedir. Yapılan birçok araştırmada öğrencilerin okula gidiş gelişlerinde sıkıntı yaşadıkları bulgusuna ulaşmış ve bu çalışmanın Türkiye ve Almanya bulgusu ile tutarlılık göstermektedir (Ayvaz vd., 2009; Erkal ve Yurdakul, 2010).

Araştırmanın dördüncü alt amacını oluşturan Türkiye’deki Öğretmenlerin “Görev yaptığınız okulda güvenliği sağlamak için neler yapıyorsunuz? Alt problemine ilişkin görüşler incelenmiş olup giriş çıkış kapısına ilişkin önlem, güvenliğe ilişkin bilgilendirme, kamera sistemi, okul ve sınıf içi düzenlemeler, görevli uygulaması temaları ortaya çıkmıştır. Giriş-çıkış kapısına ilişkin önlem temasına bakıldığında Giriş kapısına sürekli dikkat edilme ve ziyaretçi giriş çıkışını takip etme şeklinde güvenlik sağlandığını belirtmişlerdir. Güvenliğe ilişkin bilgilendirme temasında öğrencilere teneffüslerde yoğunluk yaşanmaması için bilgilendirme yapıldığı, tehlikeler hakkında öğrenciler bilgilendirildiği, tehlikeler hakkında okul yönetimi ve velileri bilgilendirme yoluna gidilerek güvenliğe ilişkin önlem aldıkları görülmektedir. Görevli uygulamasında ise okullarda güvenlik görevlisi ve nöbetçi öğretmen sistemlerinin olduğu ve güvenliğe karşı bu önlemleri kullandıklarını belirtmektedirler. Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin Almanya’daki öğretmen görüşlerine bakıldığında giriş çıkış kapısına ilişkin önlem, güvenliğe ilişkin bilgilendirme, kamera sistemi, kolluk kuvvetlerine bildirme, görevli uygulaması, anahtar uygulaması, acil uyarı sistemlerini kullandıkları görülmektedir. Giriş-çıkış kapısına ilişkin önlem temasına bakıldığında Yabancı insanların giriş çıkışına dikkat edildiği, ders başladığı zaman okul kapılarının kilitlendiği görülmektedir. Güvenliğe ilişkin bilgilendirme temasına bakıldığında güvenlik hakkında bilgilendirme, ortak iş birliği sağlama hakkında bilgilendirme, kurallar hakkında bilgilendirme önlemlerinin alındığı görülmektedir. Görevli uygulamasında ise okullarda güvenlik görevlisi ve nöbetçi öğretmen sistemlerinin olduğu ve güvenliğe karşı bu önlemleri kullandıklarını belirtmektedirler. Türkiye ve Almanya’da okul güvenliğine ilişkin alınan önlemlere bakıldığında benzer önlemlerin güvenliğe ilişkin bilgilendirme, güvenlik görevlisi-nöbetçi öğretmen uygulamasının yapıldığı, kamera sisteminin kullanıldığı, yabancı insanların giriş çıkışına dikkat edilmesi gibi önlemlerin olduğu görülmektedir. Can (2014), okul güvenliğinde güvenliğe ilişkin bilgilendirme bulgusuna ulaşılmış bu çalışmanın hem Türkiye hem de Almanya bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Turhan ve Turan (2012) yaptığı çalışmada okul güvenliğini sağlamada güvenlik görevlisinin etkili olduğu bulgusuna ulaşılmış ve bu bulgu Türkiye ve Almanya bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Nezihoğlu ve Sabancı (2010), Gür ve Yıldız (2009), yaptıkları çalışmada okulda nöbetçi öğretmen uygulamasının kullanılmasının okulda güvenliği sağlamada etkili olduğu sonucuna ulaşılmış ve çalışmanın Türkiye ve Almanya bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

Araştırmanın beşinci alt amacını oluşturan Türkiye’deki öğretmenlerin, Aileler okul güvenliğine ilişkin okul yönetimine nasıl katkı sağlıyorlar? Alt problemine ilişkin görüşler incelenmiş olup katkı var ve katkı yok temaları orta çıkmıştır. Ailelerin katkısı temasına bakıldığında okul çevresinde yaşanan sıkıntıları kolluk birimlerine bildirme, ortak anlayış oluşturma, ekonomik katkı sunma, öğrencileri okuldan teslim alma şeklinde katkı sundukları öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Araştırmanın beşinci alt problemine ilişkin Almanya’daki öğretmen görüşlerine bakıldığında katkı var ve katkı yok temaları orta çıktığı görülmektedir. Almanya’daki ailelerin katkılarında bakıldığında güvenlik konusunda kararlara katılım sağlamada, diğer velilerle bağlantı kurma konusunda ve ortak iş birliği sağlama konusunda katkı sağladıkları belirtilmektedir. Türkiye ve Almanya’daki ailelerin benzer

katkılarına bakıldığında ortak anlayış oluşturma ve öğrencileri okuldan teslim alma katkıları olduğu görülmektedir. Ayar (2010) yaptığı çalışmada ailelerin ekonomik olarak katkıda bulunduğu sonucuna ulaşmış ve Türkiye bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

Araştırmanın altıncı alt amacını oluşturan Türkiye'deki öğretmenlerin "Okul ve okul yolu güvenliğine ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir? Alt probleminin ilişkin görüşler incelenmiş olup okul güvenliğine ilişkin öneriler, okul yolu güvenliğine ilişkin öneriler temaları ortaya çıkmıştır. Okul güvenliğine ilişkin önerilere bakıldığında her okulda güvenlik personeli bulunmalı, her okulda kamera sistemi olmalı, disiplin kuralları devreye sokulmalı, ders saatlerinde düzenlenmeye gidilmeli, sınıfların yerinin belirlenmesinde kademesine dikkat edilmeli, okul güvenliğine ilişkin veli ve öğrencilere eğitici seminerler verilmeli, materyallerin okul ve sınıf içinde düzenlenmesi gerekli, okul güvenliği için denetleyiciler olmalı önerilerinin olduğu görülmektedir. Okul yolu güvenliğine ilişkin öneriler trafik ışıkları, yaya geçidi, üst geçit, kaldırım ve trafik levhaları bulunmalı, polis ve trafik polisleri uygun zamanlarda okul çevresinde olmalı, servislerde görevli kişiler bulunmalı, servis araçları iyileştirilmeli ve denetlenmeli, yaz kış saati uygulaması öğrencilere göre ayarlanmalı önerilerinin olduğu görülmektedir. Almanya'daki öğretmen görüşlerine bakıldığında okula ilişkin öneriler, okul çevresine ilişkin öneriler ve öneri yok temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Okula ilişkin önerilere bakıldığında görevlendirmeler yapılabilir, güvenliğe ilişkin açık görüldüğünde bildirimde bulunulmalı, okulda dinlenme odası kurulmalı, ebeveyn katılımı sağlanmalı önerilerinin olduğu görülmektedir. Okul çevresine ilişkin önerilere bakıldığında kaldırım ve ışıklandırma, görevlendirmeler yapılabilir, öğrenciler trafikte fark edilmesi için ona göre yelekler yapılmalı, veliler öğrencileri almaya gelirken trafik yoğunluğu önlenmeli, öğrencilere alışkanlık kazandırması açısından okula geliş-gidişlerde yürüyerek, bisikletle veya scooterle gelmeleri sağlanmalı, güvenliğe ilişkin açık görüldüğünde bildirimde bulunulmalı, okul servisi tüm öğrencilere yönelik olmalı, ebeveyn katılımı sağlanmalı, coğrafi şartların yoğun olduğu zamanlarda eğitime ara verilmeli önerilerinin olduğu görülmektedir. Türkiye ve Almanya'daki benzer önerilere bakıldığında kaldırım sorunlarının giderilmesi, trafik yoğunluğu azaltılması gibi önerilerin olduğu görülmektedir. Dunn (1999), Can (2014), yaptığı çalışmada okul çevresinde uygun zamanlarda polislerin bulunması Türkiye bulguları ile okul giriş-çıkışlarına dikkat edilmesi okul güvenliğinin sağlanmasında önemli olduğunu belirtmiş ve bu bulgu Türkiye ve Almanya bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Özer ve Üstün (2022) yaptıkları çalışmada okul güvenliğini sağlanmasına ilişkin önerilerde güvenlik görevlilerin olmasının ve görevlendirmeler yapılmasının okul güvenliğine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşmış ve çalışmanın Türkiye ve Almanya bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Ayar (2010), Bahçi (2014) yaptığı çalışmada okul güvenliği için denetleyicilerin olmasının, Pişkin (2002), Bahçi (2014), Ayyıldız (2015) okullarda güvenlik görevlisinin bulunmasının okul güvenliğini arttırdığı sonucuna ulaşmış ve bu çalışmanın Türkiye bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Alp (2012) kamera sisteminin okullarda bulunması ve tüm kör noktaları görecekte ayarlanmasının okul güvenliğine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşmış ve çalışmanın Türkiye bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Karadaş (2020) servis araçlarında personelin olmamasının, yayalar için alt-üst geçit bulunmamasının, trafik ışıkları, trafik levhalarının olmamasının güvenlik sorunu oluşturduğu sonucuna ulaşmış bu sorunun giderilmesi okul ve okul yolu güvenliğine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşmış ve çalışmanın bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Sullivan ve Hausman (2017), Ehlert (2021) Almanya'da okul güvenliği üzerine yaptıkları çalışmada okullarda güvenlik açısından denetleyici kişilerin olması, teftişlerin sürekli yapılmasının okul güvenliğine katkı sağladığı sonucuna ulaşmış ve çalışmanın Türkiye bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Öneriler

Okul güvenliği konusuyla ilgili araştırmalar farklı kademelerde güvenlik sorunlarının araştırılması okul güvenliğine katkıda bulunabilir. Araştırma sonucunda okullarda bazı güvenlik sorunlarının yaşandığı belirlenmiştir. Yaşanan bu güvenlik sorunlarının önlenmesi veya azaltılabilmesi için her bir okul için okul güvenlik planları oluşturabilir. Okul güvenliği ile ilgili okul yöneticileri, öğretmen, öğrenci ve velilere hizmet içi eğitimler verilmesi okul güvenliğine katkı sağlayabilir. Araştırmanın örnekleminin sınırlı olması sebebi ile benzer çalışmaların daha büyük örneklem gruplarına uygulanması araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğine katkı sağlayacaktır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yapılacak olan benzer çalışmaların nicel araştırmalarla desteklenmesi daha güvenilir, geçerli ve de ayrıntılı bakış açısı kazandıracaktır. Okula kesici ve delici aletlerin getirilmesini önlemek için metal detektör, kamera gibi güvenlik araçlarından faydalanılması okul güvenliğine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin şiddet, hırsızlık gibi davranışlarını engellemek için öğrencilere seminerler verilebilir. Okul güvenliğine katkı konusunda ailelerin daha fazla işin içine sokulması okul güvenliğine katkı sunabilir. Okul güvenliğini araştırmada tek yönlü çalışmalar (öğretmen, öğrenci, veli) yerine çok yönlü çalışmalar yapılmalı tüm paydaşların işin içerisine sokulması okul güvenliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Okulun içinde ve dışında güvenlik sorunlarının en çok yaşandığı yerlerde denetimlerin artırılması okul güvenliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Farklı ülkelerle okul güvenliğine ilişkin karşılaştırma çalışmaları yapılmalı ve eksik yönlerin belirlenmesi buna uygun çözüm önerilerinin geliştirilmesi okul güvenliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu araştırma, Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 12.04.2023 tarihli ve 5 sayılı oturumunda, E-79906804-050.06.04-93520 belge sayı numarası ile izin alınarak gerçekleştirilmiştir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %60 – 2. yazar: %40
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Dr. Öğr. Üyesi Halil Karadaş
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":	
Ethics Committee Approval:	This research, was carried out with the permission of the Scientific Research and Publication Ethics Board of Mardin Artuklu University, at the session numbered 5, dated 12.04.2023, with the document number E-79906804-050.06.04-93520.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %60 – 2 st author: %40
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Asst. Prof. Dr. Halil Karadaş
Double-Blind Peer Review:	External-independent
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.	

KAYNAKÇA

- Adelman, H.S. and Taylor, L. (1998). Reframing mental health in schools and expanding school reform. *Educational Psychology*, 33, 135–152.
- Aydın, M. (2000). *Eğitim Yönetimi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Aytaç, K. (1999). *Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Okul Sistemi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Alp, K. (2012). *İlköğretim okullarında güvenlik (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Ayar, N. (2010). *Okul güvenliği sorununa farklı bir yaklaşım: okul polisi*. Sakarya Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Ayık, A., ve Ada, Ş. (2009). İlköğretim okullarında oluşturulan okul kültürü okulların etkililiği arasındaki ilişki. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 429-446.
- Ayyıldız, A. (2015). *Okul güvenliğinin sağlanmasında nöbetçi öğretmen uygulamasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Başar, M., ve Çetin, Ö. (2013). İlk ve ortaöğretim öğrencilerinin zorba davranışlara başvurma düzeyleri bu davranışları öğrenme ortamları üzerine bir araştırma. *NWSA- Education Sciences*, 8(4), 471-488.
- Baumann, I. K. (2012). *Eine qualitative Studie zum Umgang von Sportlehrkräften mit Sicherheitsregeln und Sicherheitsmaßnahmen*. na.
- Can, E. (2014). Liselerde çalışan öğretmen ve yöneticilerin okul güvenliği konusundaki görüşleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bradshaw, C. P., Waasdorp, T. E., Debnam, K. J., & Johnson, S. L. (2014). Measuring school climate in high schools: A focus on safety, engagement, and the environment. *Journal of School Health*, 84(9), 593-604.
- Brookmeyer, K. A., Fanti, K. A., & Henrich, C. C. (2006). Schools, parents, and youth violence: A multilevel, ecological analysis. *Journal of Clinical Child And Adolescent Psychology*, 35(4), 504-514.
- Bökeoğlu, Ö. Ç., & Yılmaz, K. (2008). İlköğretim okullarında örgütsel güven hakkında öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54(54), 211-233.
- Buckner, K.G. ve Flanary R. A. (1996), Protecting your school and students: the safe schools handbook, *Nassp Bulletin*, 80, 44-48.
- Bucher, K. T., & Manning, M. L. (2005). Creating safe schools. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 79(1), 55-60.
- Cantillon, D. (2006). Community social organization, parents, and peers as mediators of perceived neighborhood block characteristics on delinquent and prosocial activities. *American Journal of Community Psychology*, 37(1-2), 111-127.
- Creswell, J. W. (2020). *Qualitative inquiry and research design* (Translator: M. Bütün, & S. Beşir Demir). Ankara: Siyasal Bookstore.
- Çankaya, İ., Yücel, C., Çetin, T. A. N., & Demirkol, A. (2014). Lise müdürlerinin görüşlerine göre okul güvenliği açısından kampüs okulların önemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 65-72.
- Çankaya, İ. (2010). *Okul güvenliğinin ilköğretim okulu öğretmenlerinin kaygı, motivasyon ve iş doyumunu düzeyleri üzerindeki etkisi* (Doktora Tezi). (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) Tez No: 285881. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Çankaya, İ.H. ve Arabacı, İ. (2010). Algılanan okul güvenliğinin öğretmen adaylarının öfke düzeylerine etkisi. *İlköğretim Online*, 9(3), 876-883.
- Demircioğlu, İ. H., Avşar, Z., Demircioğlu, E., & Tuncer, C. O. (2020). Güvenli Okul.
- Dönmez, B. (2004). Bir Eğitim Kurumu Olarak Okul. Y. Özden (Ed.), *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (s. 85-114). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ehlert, C. (2021). School Resource Officer-für mehr Sicherheit an Schulen. *Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis*, 18(3), 51-65.
- Erdem, F. (2003). Örgütsel yaşamda güven. F. Erdem (Editör). *Sosyal bilimlerde güven içinde* (1. Basım, s.153-182). Ankara: Vadi Yayınları.
- Ergüder, B. (2004). *İlköğretim okullarında öğrencilerin uğradıkları kazaların incelenmesi*. (Bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erkal, S. ve Yertutan, C. (2010). Çocukların okulda kaza geçirme durumu ve okulda kaza geçirmelerini önlemeye yönelik ebeveyn davranışlarının incelenmesi.
- Erol, F. (2009). *Okulda güvenlik sorununa yol açan etkenlerin belirlenmesi*. Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Eurydice- Structures of Education, Vocational Training, and Adult Education Systems in Education. (2003)
- Eurydice-Evaluation of Educational Institutions and the Education System. (2007).
- Gedik, İ. (2013). Okul servis araçlarının değerlendirilmesi Uşak ili örneği. (Yayınlamamış yüksek lisans tezi) Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Geyin, Ç. (2007). *Genel liselerde okul güvenliği algılarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) Tez No:210269.

- Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gülay, H. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Greene, M. B. (2005). Reducing violence and aggression in schools. *Trauma Violence Abuse*, 6(3), 236–253.
- Goldstein, S. E., Young, A., & Boyd, C. (2008). Relational aggression at school: Associations with school safety and social climate. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(6), 641-654.
- Güven, M. (2002). Okul güvenliğinde psikolojik danışmanların rolü ve görevleri. *Eğitim Araştırmaları*, 9, 67 -72.
- Hoy, W. K. (2003). School climate. In J.W. Guhtrie (Ed.), *Encyclopedia of Education*. New York: Thompson Gale
- Hoy, W. K., & Tschannen-Moran, M. (2007). The conceptualization and measurement of faculty trust in schools. *Essential ideas for the reform of American schools*, 87-114.
- Işık, H. (2009). Okul güvenliğinin boyutlarına ilişkin kavramsal bir analiz. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 25, 26-31.
- Işık, Halil" Öğrenme Ortamlarının Fiziksel Düzeni". Editörler: Mehmet Şişman-Selahatin Turan, Sınıf Yönetimi, Öğreti, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004, 11-24.
- Kadel, S., Watkins, J., Follman, J., and Hammond, C. (1999). *Reducing school violence: building a framework for school safety*. Florida State Department of Education.
- Karadaş, H. (2020). Öğrenci taşıma hizmetlerinde yaşanan güvenlik sorunlarına ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. (Doktora tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Karal, D. (2011). *Korkmadan öğrenmek: Okul Çevresi Güvenliği*. Ankara: Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Kurumu Yayınları.
- Koç, B. (2011), *Okullarda Şiddet*, Ankara: E Yazı Yayınları.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.
- Lewicki, R. J., McAllister, D. J. ve Bies, R. J. (1998). Trust and distrust: New relationships and realities. *Academy of Management Review*, 23(3), 438-458.
- Louis, K. S. (2007). Trust and improvement in schools. *Journal of educational change*, 8(1), 1-24.
- Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/108.html> adresinden 09/03/2018 tarihinde alındı.
- Memduhoğlu, H. B. ve Taşdan, M. (2007). Okul ve Öğrenci Güvenliği. *Çukurova Üniversitesi Dergisi*, 3(34), 69-83.
- Merriam, S.B. (2013). Nitel Araştırma. (Çeviri Editörü Selahattin Turan). 3. Basımdan Çeviri. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Nezihoğlu, G. Ö. ve Sabancı, A. (2010). İlköğretim okul yöneticilerinin görüşlerine göre öğrencilerin istenmeyen davranışları ve bu davranışlarla başa çıkma yöntemleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 41-53.
- Ögel, K., Tan, I. ve Eke, C. Y. (2006). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Özer, N. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Güvenliğine İlişkin Alguları. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Özer, N., & Dönmez, B. (2007). Okul güvenliğine ilişkin kurumsal etkenler ve alınabilecek önlemler. *Milli Eğitim*, 35(173), 299-313.
- Özer, D. Ö., & Üstün, A. (2022). Okullarda Nöbet Uygulaması Hakkında Öğretmen Görüşleri.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram*

- ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2(2), 531-562.
- Sargut, A., S. (2003). Kurumsal Alanlardaki örgüt yapılarının oluşmasında ve ekonomik işlemlerin yürütülmesinde güvenin rolü. F. Erdem, (Editör), *Sosyal bilimlerde güven içinde* (1. baskı, s.89-124) Ankara: Vadi Yayınları.
- Schneider, T., Walker, H., ve Sprague, J. (2000). *Safe School Design: A handbook for educational leaders applying the principles of crime prevention through environmental design*. ERIC Clearinghouse on Educational Management, 5207 University of Oregon, Eugene, OR 97403-5207
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. New York: Teachers College Press.
- Stewart, E. A. (2003). School social bonds, school climate, and school misbehavior: A multilevel analysis. *Justice Quarterly*, 20(3), 575-604.
- Sullivan, W. J., & Hausman, C. S. (2017). Kentucky high schools with SROs and without: An examination of criminal violation rates. *Journal of School Leadership*, 27(6), 884-910.
- Şişman, M. (2004). *Öğretmenliğe Giriş (7. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Taşdan, H. B. M. M., & Planlaması, E. Y. D. Okul ve Öğrenci Güvenliği: Kavramsal Bir Çözümleme.
- Taymaz, H. (2005). *Eğitim Sisteminde Teftiş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Tecim, E. (2011). *Sosyal Güven: sosyal sermaye ve dindarlık çalışması*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tschannen-Moran, M. (1998). *Trust and collaboration in urban elementary schools*. The Ohio State University.
- Turan, K. (2005). Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türk-Alman Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı: 167
- Turhan, M. & Turan, M. (2012). Ortaöğretim kurumlarında güvenlik. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(1), 121-142.
- Tüzün, İ. K. (2007). Güven, örgütsel güven ve örgütsel güven modelleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(2), 93-118.
- Uludağ, Z ve Odacı, H. (2002). Eğitim öğretim faaliyetlerinde fiziksel mekân. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 153-154.
- Ünsal, P. (2004). Örgütlerde güven algısı. *Kişisel Gelişimde Çağdaş Yönelimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s.225-237). Ankara: Ankara Eğitim ve Doktrin Komutanlığı.
- Verdugo, R. R., & Schneider, J. M. (2005). School quality, safe schools: An empirical analysis. *REICE. Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación*, 3(1), 96-117.
- Welsh, W. N. (2000). The effects of school climate on school disorder. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 567 (1), 88-107. Doi:10.1177/000271620056700107.
- Welsh, W. N., Greene, J. R., & Jenkins, P. H. (1999). School disorder: The influence of individual, institutional, and community factors. *Criminology*, 37(1), 73-116.
- Worchel, P. (1979). Trust and Distrust. In G.W. Austin ve S Worchel (Eds.), *The Social Psychology and Intergroup Relations*, Belmont, CA:Wadsworth.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, G. B. (2010). *Dikkat eksikliği ve Hiperaktivite bozukluğu Olan Bir öğrencinin teneffüs Saatlerinde akranları ile Olan iletişim davranışları:(kaynaştırma ortamında Bir Uygulama)* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Yılmaz, N. (2016). *Öğretmen Görüşlerine Göre Okul Kültürü Boyutları ile Lise*

Müdürlerinin Çatışma Yönetim Davranış Biçimleri Arasındaki İlişki.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi.

Zschocher, Andrea (2020). Cybergrooming: Online-Gefahr für unsere Kinder, Interview mit Dr. Thomas-Gabriel Rüdiger, Online: [https:// www.familie.de/schulkind/cybergroomingonline-gefahr-fuer-unsere-kinder](https://www.familie.de/schulkind/cybergroomingonline-gefahr-fuer-unsere-kinder) (28.12.2022).

Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı ve Dindarlık İlişkisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği*

Dr. Öğr. Üyesi İlyas Pür

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7795-8212>

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Nevşehir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 15.08.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Din Psikolojisi

Kaygı

Gelecek Kaygısı

Dindarlık

Din

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71789>

Öz

Araştırmanın amacı, gelecek kaygısı ve dindarlık arasındaki ilişki ve etkileşimleri tespit etmektir. Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı gün geçtikçe artmaktadır. Öğrencilerin kaygı düzeylerindeki bu artış, özellikle Covid 19 salgını ile birlikte daha da çok gözlenmektedir. Zira aileden ayrı kalma, sürecin belirsizliği, bulaşıcılık ve artan ders yükü gibi nedenler onların gelecek kaygısı düzeyini yükseltmektedir. Öğrenciler tüm bu etkenlerle mücadele ederken onların böylesi durumlarla başa çıkmalarını destekleyecek dindarlıkla ilgili hususlardan da beslenmektedirler. Bu sebeple onların psikolojik durumlarını besleyen dindarlık eğilimini incelemek önem kazanmaktadır. Bu araştırma, ilişkisel tarama modeline dayalı olarak oluşturulmuştur. Araştırmada öncelikle bazı demografik değişkenler ile gelecek kaygısı ve dindarlık arasındaki ilişkiye bakılmış, daha sonra ise dindarlık ve gelecek kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada yaş yükseldikçe örneklemin gelecek kaygı puanları düşmüş, ancak dindarlıklarında her hangi bir farklılık görülmemiştir. Bekâr katılımcıların gelecek kaygısı puanları evlilere göre yüksek çıkmıştır. Cinsiyet açısından bakıldığında kadınların daha dindar oldukları tespit edilmiştir. Fakat gelecek kaygısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Aylık gelir düzeyi göz önüne alındığında gelir düzeyi zayıf olan grubun gelir düzeyi orta ve iyi olanlara göre gelecek kaygısı puanları yüksek tespit edilmiştir. Araştırmaya Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde öğrenim gören 364 öğrenci katılmıştır. Bu katılımcıların 277'si kız ve 87'si ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcılara Kişisel Bilgi Formu, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Dini Yönelim Ölçeği uygulanmıştır. Katılımcıların veri analizleri, SPSS Statistics 21 paket yazılımında gerçekleştirilmiştir.

Atf Bilgisi / Reference Information

Pür, İ. (2023). Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı ve Dindarlık İlişkisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 473-488.

*The Relationship between Future Anxiety and Religiosity in University Students: The Case of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University**

Asst. Prof. Dr. İlyas Pür

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies,
Nevşehir – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 15.08.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Psychology of Religion

Anxiety

Future Anxiety

Religiosity

Religion

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71789>

Abstract

The aim of the research is to determine the relationship and interactions between future anxiety and religiosity. The future anxiety of university students is increasing day by day. This increase in students' anxiety levels is observed even more with the Covid 19 epidemic. Because reasons such as being separated from the family, the uncertainty of the process, contagiousness and increasing course load increase their level of future anxiety. While the students struggle with all these factors, they also feed on the issues related to religiosity that will support them in coping with such situations. For this reason, it is important to examine the religiosity tendency that feeds their psychological state. This research was created based on the relational screening model. In the study, first of all, the relationship between some demographic variables and future anxiety and religiosity was examined, and then the relationship between religiosity and future anxiety was examined. In this study, the future anxiety scores of the sample decreased as the age increased, but there was no difference in their religiosity. The future anxiety scores of the single participants were higher than the married ones. In terms of gender, it has been determined that women are more religious. However, no significant difference was found between future anxiety and gender. Considering the monthly income level, the group with a low income level has higher future anxiety scores than those with a medium and good income level. 364 students studying at Nevşehir Hacı Bektaş Veli University participated in the research. Of these participants, 277 are female and 87 are male students. Personal Information Form, Beck Hopelessness Scale and Religious Orientation Scale were applied to the participants. Data analyzes of the participants were carried out in SPSS Statistics 21 package software.

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan, günlük yaşamında karşılaştığı çeşitli olayların etkisi altında kalır. Bu etkilerin bir kısmı kişinin duygu dünyasında olumlu izler bırakırken diğer bir kısmı da kaygı, stres ve gelecek kaygısına sebep olabilir. Literatürde kaygı, çeşitli şekillerde ortaya çıkan fiziksel, duygusal ve bilişsel konuları da içeren yaygın ve olumsuz bir ruh hali olarak tanımlanır. Gelecek kaygısı, endişe, korku, üzüntü, sinirlilik ve benzeri duyguları kapsar (Cole, 2009: 60). Kaygı insanlarda görülme biçimlerine göre sürekli kaygı ve durumluk kaygı olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bireyler bazen kendilerini ilgilendiren durumluk olaylar karşısında kaygı yaşayabildikleri gibi bazen de hayatları boyunca kendi içlerinden kaynaklanan gelecek kaygısı yaşayabilmektedirler. Bu noktada durumluk kaygı, bireyin stresli durumlarda hissettiği öznel (sübjektif) korku; sürekli kaygı ise, kişinin kaygı yaşantısına dair olan eğilimi ve içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılaması, yorumlaması şeklinde ifade edilmektedir (Öner-Le Compte, 1983: 1-2).

İnsan hayatında en önemli ve en etkili faktörlerden biri olan dindarlık, bazı bireylerde endişe ve kaygının nedeni olabildiği gibi bazen de pek çok insan için kaygı ve endişeden kurtulmak için güvenli bir liman görevi görebilir (Uysal-Turan, 2019: 72). Burada yeri gelmişken Allport'u (2004: 75) hatırlamanın faydalı olacağı görüşündeyiz. Zira Allport önce olgunlaşmış ve olgunlaşmamış dindarlık şekillerinden daha sonra ise içe dönük ve dışa dönük dindarlık biçimlerinden bahsetmiştir. Ona göre içe dönük dindarlar dinini yaşarken dışa dönük dindarlar için din bir araç konumundadır. Diğer bir ifadeyle dışa dönük dindarlar dini kullanma eğilimindedirler. Zira iç güdümlü dindarlığın dış güdümlü dindarlığa oranla kaygı seviyesini azalttığı yönünde çalışmalar mevcuttur. Koç'un (2014: 55) yaptığı bir araştırmaya göre iç güdümlü dinsel yönelim düzeyi yüksek olan Almanya'lı Müslüman Türk göçmenlerin dış güdümlü dini yönelimi yüksek olanlara göre kaygı seviyesi daha düşük çıkmıştır. Diğer bir araştırmada ise maneviyat ve içsel dindarlığın kaygı ölçümlerinden en az biri ile negatif ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür (McMahon-Biggs, 2012: 18). Kuşkusuz dindarlık gruplandırmaları bunlarla sınırlı değildir. Yapıcı (2013: 39) tarafından ileri sürülen bir sınıflamada dindarlık, liberal, muhafazakâr, dogmatik ve fanatik olarak dört grupta ele alınmıştır. Bu sınıflamada dogmatik ve fanatik dindarlık sağlıklı dindarlık kategorisi içerisinde ele alınmaktadır. Dogmatik dindarlar, aşırı kaygılı, gelecekte endişe duyan, güvensiz ve hem kendileri ile hem de çevreleri ile barışık olmayan bir tutum içerisindedirler.

Dinin bireysel ve sosyal yönden insanların duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemesi bakımından bazı araştırmalar yapılmıştır. Genellikle bu araştırmalarda geleceğe yönelik endişeler, kaygılar, yalnızlık, çaresizlik, mutluluk-mutsuzluk, dogmatizm, fanatizm gibi olgular arasındaki ilişkiler araştırılmaktadır. Ancak bu konu ile ilgili empirik çalışmalar incelenecek olursa birbirleri ile çelişen ve çelişmeyen pek çok bulguya rastlanabilir (Yapıcı, 2013: 49). Örneğin; Moreira-Almeida, Lotufo ve Koenig (2006: 247) 20. yüzyıl süresince din ve ruh sağlığı konusunda yapılmış empirik ve meta analitik 850 çalışmanın sonuçlarını incelemişlerdir. Bu çalışma sonuçlarına göre, dini değerlerin yükselmesi ve dindarlık seviyelerinin artması ile ruh sağlığının göstergeleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre dindarlıkla yaşamdan memnuniyet, mutluluk ve pozitif duygulanım arasında olumlu ilişkiler bulunurken gelecek kaygısı, depresyon, stres ve intihar arasında olumsuz ve ters yönlü ilişkiler bulunmuştur. Mueller (2001: 1227) yaptığı meta analitik çalışmasında dindarlığın özellikle hastaların ruh sağlığı üzerinde pozitif sonuçlar doğurduğunu ifade etmektedir. Zira fiziksel ve ruhsal açıdan sıkıntılı olanlar hastalıkları boyunca dine daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Bu anlamda dinin gelecek kaygısı, stres, depresyon ve zorluklarla baş edebilmede ruhsal sağlık üzerinde büyük oranda olumlu etkilerde bulunduğu belirlenmiştir. Ross (1990: 236) ise dinin kaygı, stres ve depresyon gibi bazı psikosomatik rahatsızlıklara karşı kişiyi koruduğunu ifade etmiştir.

Dindarlık ile gelecek kaygısı arasında her zaman olumlu sonuçlar çıkmayabilir. Zira bu iki değişken arasında bazen olumsuz sonuçlar da görülebilmektedir. Hatta iki kavram arasında ilişkisizlik de ortaya çıkabilir. Buradan yola çıkarak bazı araştırmacılar her iki değişken arasında olumsuz yönde bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Örneğin; Khan'ın (2014: 269) çalışmasında maneviyat arttıkça kaygı düzeyinin de

arttığı görülmüştür. Yine Kurtulan ve Kararımak'ın (2016: 163) çalışmalarında da dini eğitim alanların dini eğitim almayanlara göre daha çok ölüm kaygısı yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre dindar bireylerde de gelecek kaygısı ortaya çıkabilmektedir. Bu durumun farklı sebepleri olabilir. Mesela; bireylerin Tanrı algıları veya dini yönelim biçimleri bu sebeplerden bazılarıdır. Zira cezalandırıcı, otoriter ve katı Tanrı algılarına sahip olan bireylerin gelecek kaygı düzeyleri daha yüksek çıkabilir. Buna ek olarak yanlış dini eğitim ve bilgiler de bireylerin gelecek kaygılarının yüksek çıkmasında etkili olabilir. Örneğin; Arslan'ın (2004b: 29) araştırmasında batıl inançlara eğilimi olan kişilerde kaygı seviyesi yüksek bulunmuştur. Batıl inançlar yerine getirilmediğinde kaygılar artmakta veya kaygılarının üstesinden gelemeyen kişiler de daha ziyade batıl inançlara kaymaktadır. Bu çalışmanın amacı dindarlık ile gelecek kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemek ve tespit etmektir. Araştırmanın konusu ise gelecek kaygısı ve dindarlık arasında nasıl ve ne yönde bir ilişki olduğunu.

Buraya kadar ifade edilen araştırma sonuçlarına bakıldığında kaygı ile dindarlık arasında olumlu veya olumsuz sonuçların olduğu görülmektedir. Bununla beraber kaygı ile dindarlık arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını tespit eden çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin; Shiah vd. (2015: 42) çalışmalarında kaygı ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Yapıcı ve Kayıklık'ın (2005: 177) yaptıkları bir çalışmaya göre de öznel dinsel bilgi düzeyi hariç dindarlık ile öz saygı ve kaygı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Uysal'ın araştırmasında da okul dışında alınan dini içerikli eğitimin sosyal kaygı ve umut düzeylerinde herhangi bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Diğer bir çalışmada ise dindarlık biçimleri ile kaygı ve nevroz arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür (Kavurkacı, 2021: 109).

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısının dindarlık eğilimine göre farklılaşp farklılaşmadığı temel problem olarak ele alınmıştır. Bu temel problemde hareketle alt problemler ise şu şekildedir:

1. Örneklemin yaş değişkenine göre gelecek kaygısı düzeyinde önemli bir farklılık var mıdır?
2. Örneklemin medeni durum değişkenine göre gelecek kaygısı düzeyinde önemli bir farklılık var mıdır?
3. Örneklemin cinsiyet değişkenine göre gelecek kaygısı düzeyinde önemli bir farklılık var mıdır?
4. Örneklemin gelir düzeyi değişkenine göre gelecek kaygısı düzeyinde önemli bir farklılık var mıdır?
5. Örneklemin yerleşim yeri değişkenine göre gelecek kaygısı düzeyinde önemli bir farklılık var mıdır?
6. Örneklemin öğrenim gördükleri fakülteye göre gelecek kaygısı düzeyinde önemli bir farklılık var mıdır?
7. Dindarlık gelecek kaygısını ne oranda yordamaktadır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı ve dindarlık arasındaki ilişkiyi ele alan bu araştırmanın modeli, ilişki tarama modelidir. Bu model geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeye çalışan bir araştırma modelidir. Modelde asıl amaç; var olan durumları, koşulları ve özellikleri olduğu biçimiyle ortaya çıkartabilmektedir. Kısacası çalışmaya konu olan değişkenler arasındaki ilişkiyi ve ilişkinin derecesini belirlemek amacıyla veri toplama ve değerlendirme çalışmasıdır (William vd., 2002: 18). Bu çalışma, belirli bir zamanla sınırlı olması ve yalnızca bir defaya mahsus olarak uygulanması bakımından kesitsel bir özelliğe sahiptir (Karasar, 1984: 82). Çalışmada tarama modeline uygun olarak demografik

özellikler, gelecek kaygısı ile dindarlık arasındaki ilişkinin var olup olmadığı, ilişki var ise ilişkinin ne yönde olduğu analiz edilerek duruma yönelik betimleme yapılması amaçlanmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini genel anlamda Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2023 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde öğrenim gören 364 öğrencidir. Bu öğrenciler seçilirken anketi doldurabilecek durumda olanlara başvurulmuştur. Örneklemin 93'ü (%25.55) 18-20 yaş grubunda, 177'si (%48.63) 21-23 yaş aralığında, 40'ı (%10.99) 24-26 yaş aralığında, 54'ü (%14.84) 27 ve üstü yaş aralığında yer almaktadır. Örneklemin 312'si (%85.71) bekâr, 49'u (%13.46) evli ve 3'ü (%0.82) ise duldur. Örneklemin 277'si (%76.10) kadın, 87'si (23.90) ise erkektir. Örneklemin 41'i (%11.26) zayıf gelir düzeyine sahip, 275'i (%75.55) orta gelire sahip, 48'i ise (%13.19) iyi gelir düzeyine sahiptir. Örneklemin 73'ü (%20.05) köyde, 94'ü (%25.82) ilçede, 90'ı (24.73) şehirde ve 107'si (%29.40) büyükşehirde yaşamaktadır. Öğrencilerin 219'u (%60.16) ilahiyat fakültesinde, 17'si (4.67) fen-edebiyat fakültesinde, 14'ü (%3.85) eğitim fakültesinde, 33'ü (%9.07) iktisadi ve idari bilimler fakültesinde ve 81'i (%22.25) ise diğer bölümlerde öğrenim görmektedirler.

3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma anketinin demografik bilgiler içeren bu kısmında katılımcıların yaş, medeni durum, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, yerleşim yeri ve öğrenim görülen bölüm ile ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Anketin hazırlanmasında konu ile ilgili teorik ve tecrübi araştırmalardan yararlanılmış ve konunun uzmanlarından görüş alınmıştır.

3.2. Beck Umutsuzluk Ölçeği

Beck vd. (1974: 861-865) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal adı "Beck Hopelessness Scale" dir. Ölçek toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 0-1 arasında puan almaktadır. Ölçeği dolduran kişilerden maddeler kendilerine uygunsa "evet", uygun değilse "hayır" seçeneğini işaretlemeleri istenmektedir. Ölçekte yer alan 11 madde "(2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 18 ve 20)" evet; 9 madde "(1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19)" ise hayır cevabı için 1 puan almaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 0 ile 20 arasındadır. Yüksek puan yüksek umutsuzluğa karşılık gelir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.93'tür ve madde-toplam korelasyon katsayıları 0.39 ile 0.76 arasında değişmektedir. "Gelecekle ilgili duygular", "gelecekle ilgili beklentiler" ve "motivasyon kaybı" adında üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği Seber vd. (1993: 139-142) tarafından majör depresyon ve distimik bozukluk tanılı ya da intihar girişiminde bulunan 37 hasta grubu ve 70 ruhsal ve fiziksel bozukluğu bulunmayan kontrol grubu üzerinde yapılmış olup ölçeğin toplamı için Cronbach Alfa katsayısı 0.86 olarak bulunmuştur. Madde-test korelasyonunun en düşük katsayısı 0.07, en yüksek katsayısı ise 0.71 olarak elde edilmiştir. Durak ve Palabıyıkoglu (1994: 311-319) da bu ölçek üzerinde 201 kişilik çalışma grubu (depresyon, alkol bağımlılığı, epilepsi vb. tanılı) ve 172 kişilik karşılaştırma grubu ile çalışarak, ölçeğe ilişkin daha ayrıntılı bilgiler elde edilmesini sağlamıştır. BDÖ ile BUÖ arasındaki korelasyon katsayısı tüm örneklem için 0.69 olarak elde edilmiştir. Çalışmaların sonucunda "gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler", "motivasyon kaybı" ve "umut" alt faktörleri elde edilmiştir. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach Alfa katsayısı "Gelecek ile İlgili Duygular ve Beklentiler" için 0.73, "Motivasyon Kaybı" için 0.67 ve "Umut" için 0.73 olarak bulunmuştur.

3.3. Dini Yönelim Ölçeği

Çalışmada Harlak ve Eskin (2018: 24-32) tarafından geliştirilen Dini Yönelim Ölçeği (DYÖ) kullanılmıştır. Dini yönelimi ölçmek için, İçten Dini Yönelim (İDY), Dıştan Dini Yönelim (DDY) ve Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) şeklinde üçlü model benimsenmiştir. Ölçeğin KMO değeri, 83 olarak tespit edilmiştir. Alt ölçek maddelerinin iç tutarlılığını belirtmek için yapılan analizlerde Cronbach alpha değerleri sırasıyla İDY (12 madde; 1, 3, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 20, 22, 23) için 76, DDY için (6 madde; 7, 16, 17, 18, 19, 21) 70 ve SDY için (7 madde; 2, 4, 6, 10, 14, 24, 25) 67 olarak bulunmuştur. Sonuçlar İDY ve DDY'nin geçerli ve güvenilir olduğunu, SDY'nin ise iç tutarlılığının biraz düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte

yapılan analizler ve çalışmalar DYÖ'nün geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. 5'li likert yapıda hazırlanan ölçek 25 maddeden oluşmaktadır. Maddeler "Kesinlikle katılmıyorum (1)", "Katılmıyorum (2)", "Kararsızım (3)", "Katılıyorum (4)", "Kesinlikle katılıyorum (5)" şeklinde değerlendirilmektedir. 6. ve 14. madde ters olarak kodlanmaktadır. Ters maddelerin puanlaması 1→5, 2→4, 3→3, 4→2, 5→1 şeklinde yapılmaktadır. Ölçeklerden alınabilecek en yüksek puanlar İDY için 50, DDY için 45, SDY için 30'dur.

3.4. Veri Toplama İşlemi ve Analizi

Bu çalışmada verilerin elde edilebilmesi için üniversiteden etik kurul kararı ve uygulama izni alınmıştır. Bu araştırma 2023 yılı haziran ayında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu da örneklem sayısının az olmasına yol açmıştır. Uygulama yapılmadan öncelikle toplanan bu verilerin gizli tutulacağı konusunda katılımcılar bilgilendirilmiştir. Çalışmada toplanan verilerin testi için "SPSS (v21)" yazılımı kullanılmıştır. Öncelikle yaş, medeni durum, cinsiyet, gelir düzeyi, yerleşim yeri ve bölüm değişkenlerine bakılmış, sonra gelecek kaygısı ve dindarlığın demografik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Son olarak ise dindarlık ile gelecek kaygısı arasındaki ilişki tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde "korelasyon, basit doğrusal regresyon, t-testi, tek yönlü ANOVA ve Pearson korelasyon" işlemleri uygulanmış ve anlamlı bulgulara çalışmada yer verilmiştir.

4. BULGULAR

Tablo 1. Demografik Verilerin Dağılımı

		N	%
Yaş	18-20	93	25,55
	21-23	177	48,63
	24-26	40	10,99
	27 ve üstü	54	14,84
Medeni Durum	Bekâr	312	85,71
	Evli	49	13,46
	Dul	3	0,82
Cinsiyet	Kadın	277	76,10
	Erkek	87	23,90
Aile sosyo-ekonomik durumu	Zavıf	41	11,26
	Orta	275	75,55
	İyi	48	13,19
Yerleşim yeri	Köv	73	20,05
	İlçe	94	25,82
	Şehir	90	24,73
	Büyükşehir	107	29,40
Bölüm	İlahiyat Fak.	219	60,16
	Fen-Edebiyat Fak.	17	4,67
	Eğitim Fak.	14	3,85
	İktisadi ve İdari Bilimler Fak.	33	9,07
	Diğer	81	22,25

Tablo 1'de katılımcıların demografik sorulara verdikleri yanıtların dağılımı görülmektedir. Buna göre, katılımcıların %48,63'ü 21-23 yaş aralığındadır. Bekâr katılımcılar toplamın %85,71'lik çoğunluğunu meydana getirmektedir. Katılımcıların %76,10'u kadın ve %23,90'ı erkektir. Katılımcıların %75,55'i ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu orta olarak tanımlamıştır. Yerleşim yerlerine bakıldığında, %29,40'lık kesim büyükşehirde yaşadığını ifade etmiştir. İlahiyat fakültesi öğrencileri toplam katılımcıların %60,16'sını meydana getirmektedir.

Tablo 2. Betimleyici İstatistikler

	\bar{x}	ss.	min.	maks.	Çarpıklık	Basıklık
<i>Geleceğe Ait Duygular</i>	1,53	1,69	0	5	0,800	-0,689
<i>Motivasyon Kaybı</i>	2,09	2,37	0	8	1,130	0,192
<i>Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler</i>	2,32	1,41	0	5	0,279	-0,795
Beck Umutsuzluk Ölçeği	6,70	5,36	0	20	0,873	-0,284
<i>İçten Dini Yönelim</i>	49,05	7,95	12	60	-1,844	3,119
<i>Dıştan Dini Yönelim</i>	20,90	4,73	6	30	-0,468	0,235
<i>Sorgulama Dini Yönelim</i>	22,24	3,69	10	34	-0,109	0,399

Katılımcılara ait ölçek verilerinin normal dağılım gösterip göstermediğinin tespit edilebilmesi için çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır. Ölçek puanlarına ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (Groeneveld-Meeden, 1984: 391-399; Moors, 1986: 283-284; Hopkins-Weeks, 1990: 717-729; De Carlo, 1997: 292-307). Tablo 2'de ölçeklerden ve alt boyutlarından elde edilen çarpıklık ve basıklık değerlerinin önerilen referans aralıklarında yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiş ve analizlerde parametrik yöntemler tercih edilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Yaşları Bakımından Karşılaştırılması

	18-20		21-23		24-26		27 ve üstü		F	p
	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.		
<i>Geleceğe Ait Duygular</i>	1,79	1,79	1,49	1,63	1,60	1,89	1,15	1,48	1,699	0,167
<i>Motivasyon Kaybı</i>	2,45	2,53	2,03	2,24	2,50	2,66	1,37	2,09	2,868	0,036*
<i>Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler</i>	2,55	1,37	2,39	1,38	2,33	1,59	1,69	1,26	4,768	0,003*
Beck Umutsuzluk Ölçeği	7,61	5,41	6,63	5,11	7,28	6,36	4,93	4,93	3,092	0,027*
<i>İçten Dini Yönelim</i>	48,81	8,39	48,98	7,93	47,55	9,78	50,78	5,14	1,363	0,254
<i>Dıştan Dini Yönelim</i>	20,49	5,28	21,18	4,38	20,75	5,18	20,78	4,59	0,45	0,718
<i>Sorgulama Dini Yönelim</i>	22,46	3,70	22,20	3,63	22,15	3,77	22,06	3,91	0,172	0,915

Tablo 3'te katılımcıların yaşları bakımından karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; Yaş grupları arasında Motivasyon Kaybı alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, 18-20 yaş grubundaki katılımcıların Motivasyon Kaybı alt boyut puanları 27 yaş ve üzeri katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir. Yaş grupları arasında Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, 27 ve üzeri yaş grubundaki katılımcıların Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler alt boyut puanları 18-20 ve 21-23 yaş grubundaki katılımcılara göre anlamlı düzeyde düşüktür. Yaş grupları arasında Beck Umutsuzluk Ölçeği puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, 18-20 yaş grubundaki katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları 27 yaş ve üzeri katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 3'te katılımcıların yaşlarına göre dini yönelim ve alt boyutlarının ANOVA testi sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre gruplar arasında dini yönelim ve alt boyutları skorları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p > 0,05$).

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumları Bakımından Karşılaştırılması

	Bekâr		Evli		t	p
	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.		
<i>Geleceğe Ait Duygular</i>	1,62	1,72	1,02	1,42	2,643	0,010*
<i>Motivasyon Kaybı</i>	2,25	2,43	1,22	1,75	3,588	0,001*
<i>Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler</i>	2,42	1,41	1,71	1,24	3,283	0,001*
Beck Umutsuzluk Ölçeği	7,04	5,44	4,78	4,45	2,776	0,006*
<i>İçten Dini Yönelim</i>	48,77	8,25	50,61	5,77	-1,504	0,133
<i>Dıştan Dini Yönelim</i>	20,93	4,78	20,71	4,63	0,294	0,769
<i>Sorgulama Dini Yönelim</i>	22,32	3,66	21,49	3,77	1,465	0,144

Tablo 4'te katılımcıların medeni durumları bakımından karşılaştırılması için yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; bekâr katılımcıların Geleceğe Ait Duygular alt boyut puanları evli katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir ($p < 0,05$). Bekâr katılımcıların Motivasyon Kaybı alt boyut puanları evli katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir ($p < 0,05$). Bekâr katılımcıların Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler alt boyut puanları evli katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir ($p < 0,05$). Bekâr katılımcıların Beck Umutsuzluk puanları evli katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir ($p < 0,05$).

Tablo 4'te katılımcıların medeni durumlarına göre dini yönelim ve alt boyutlarının ANOVA testi sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre gruplar arasında dini yönelim ve alt boyutları skorları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p > 0,05$).

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyetleri Bakımından Karşılaştırılması

	Kadın		Erkek		t	p
	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.		
<i>Geleceğe Ait Duygular</i>	1,46	1,63	1,75	1,86	-1,318	0,190
<i>Motivasyon Kaybı</i>	1,92	2,24	2,63	2,68	-2,234	0,027*
<i>Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler</i>	2,30	1,38	2,38	1,51	-0,460	0,646
Beck Umutsuzluk Ölçeği	6,41	5,08	7,63	6,08	-1,701	0,091
<i>İçten Dini Yönelim</i>	50,47	6,01	44,52	11,11	4,782	0,000*
<i>Dıştan Dini Yönelim</i>	21,33	4,37	19,52	5,55	2,786	0,006*
<i>Sorgulama Dini Yönelim</i>	22,41	3,48	21,70	4,28	1,402	0,164

Tablo 5'te katılımcıların cinsiyetleri bakımından karşılaştırılması için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; erkeklerin Motivasyon Kaybı alt boyut puanları kadınlara göre anlamlı düzeyde yüksektir ($p < 0,05$). Kadınların İçten Dini Yönelim alt boyut puanları erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksektir ($p < 0,05$). Kadınların Dıştan Dini Yönelim alt boyut puanları erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksektir ($p < 0,05$). Ancak Tablo 5'te gruplar arasında geleceğe ait duygular, gelecekle ilgili beklentiler ve değerlendirmeler ve sorgulama dini yönelim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 6. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumları Bakımından Karşılaştırılması

	Zayıf		Orta		İyi		F	p
	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.		
<i>Geleceğe Ait Duygular</i>	2,54	1,69	1,41	1,67	1,33	1,52	8,690	0,000*
<i>Motivasyon Kaybı</i>	3,29	2,53	2,02	2,36	1,50	1,88	7,155	0,001*
<i>Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler</i>	2,73	1,50	2,33	1,41	1,92	1,25	3,786	0,024*
Beck Umutsuzluk Ölçeği	9,61	6,07	6,49	5,25	5,42	4,50	7,932	0,000*
<i>İçten Dini Yönelim</i>	46,34	10,86	49,50	7,04	48,77	9,52	1,683	0,194
<i>Dıştan Dini Yönelim</i>	20,02	5,61	21,29	4,42	19,40	5,35	4,113	0,017*
<i>Sorgulama Dini Yönelim</i>	21,68	4,13	22,35	3,50	22,10	4,38	0,610	0,544

Tablo 6'da, katılımcıların aile sosyo-ekonomik durumları bakımından karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; Sosyo-ekonomik durum grupları arasında Geleceğe Ait Duygular alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, aile sosyo-ekonomik durumunu zayıf olarak tanımlayan katılımcıların Geleceğe Ait Duygular alt boyut puanları en yüksektir. Sosyo-ekonomik durum grupları arasında Motivasyon Kaybı alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, aile sosyo-ekonomik durumunu zayıf olarak tanımlayan katılımcıların Motivasyon Kaybı alt boyut puanları en yüksektir. Sosyo-ekonomik durum grupları arasında Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, aile sosyo-ekonomik durumunu zayıf olarak tanımlayan katılımcıların Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler alt boyut puanları aile sosyo-ekonomik durumunu iyi olarak tanımlayan katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir. Sosyo-ekonomik durum grupları arasında Beck Umutsuzluk Ölçeği puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, aile sosyo-ekonomik durumunu zayıf olarak tanımlayan katılımcıların Beck Umutsuzluk puanları en yüksektir. Sosyo-ekonomik durum grupları arasında Dıştan Dini Yönelim alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, aile sosyo-ekonomik durumunu orta olarak tanımlayan katılımcıların Dıştan Dini Yönelim alt boyut puanları aile sosyo-ekonomik durumunu iyi olarak tanımlayan katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 6'da gruplar arasında sosyo-ekonomik durum açısından İçten Dini Yönelim ve Sorgulama Dini Yönelim alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p > 0,05$).

Tablo 7. Katılımcıların Yerleşim Yerleri Bakımından Karşılaştırılması

	Köy		İlçe		Şehir		Büyükşehir		F	p
	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.		
<i>Geleceğe Ait Duygular</i>	1,70	1,83	1,49	1,63	1,36	1,63	1,58	1,69	0,609	0,610
<i>Motivasyon Kaybı</i>	2,37	2,59	1,99	2,35	1,70	2,10	2,33	2,41	1,579	0,194
<i>Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler</i>	2,60	1,26	2,30	1,47	2,09	1,30	2,34	1,52	2,186	0,091
Beck Umutsuzluk Ölçeği	7,44	5,73	6,46	5,32	5,93	4,95	7,06	5,43	1,303	0,273
<i>İçten Dini Yönelim</i>	49,97	5,44	50,67	5,97	48,93	7,82	47,08	10,33	3,428	0,018*
<i>Dıştan Dini Yönelim</i>	21,70	4,15	21,15	3,92	20,96	5,29	20,07	5,19	1,880	0,132
<i>Sorgulama Dini Yönelim</i>	22,47	3,77	22,56	3,76	21,90	3,41	22,08	3,82	0,648	0,584

Tablo 7’de katılımcıların yerleşim yerleri bakımından karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; Yerleşim yeri grupları arasında İçten Dini Yönelim alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre, ilçede yaşayanların İçten Dini Yönelim alt boyut puanları, büyükşehirde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksektir. Ancak Tablo 7’de gruplar arasında yerleşim yeri bakımından geleceğe ait duygular, motivasyon kaybı gelecekle ilgili beklentiler ve değerlendirmeler, dıştan dini yönelim ve sorgulama dini yönelim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo 8. Katılımcıların Eğitim Gördükleri Fakülte Bakımından Karşılaştırılması

	İlahiyat Fak.		Fen-Edebiyat Fak.		Eğitim Fak.		İktisadi ve İdari Bilimler Fak.		Diğer		F	p
	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.	\bar{x}	ss.		
<i>Geleceğe Ait Duygular</i>	1,32	1,62	1,35	1,58	2,36	1,91	2,06	2,08	1,74	1,60	2,354	0,067
<i>Motivasyon Kaybı</i>	1,93	2,30	1,29	1,40	2,29	2,13	3,24	2,93	2,21	2,38	2,731	0,039*
<i>Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler</i>	2,21	1,35	1,76	1,15	3,43	1,22	2,73	1,68	2,38	1,40	4,593	0,003*
Beck Umutsuzluk Ölçeği	6,15	5,16	5,29	3,69	9,07	5,09	9,03	6,88	7,12	5,21	2,884	0,032*
<i>İçten Dini Yönelim</i>	50,64	5,76	49,59	7,12	42,71	9,23	46,97	8,37	46,57	11,06	5,645	0,001*
<i>Dıştan Dini Yönelim</i>	21,41	4,41	19,35	5,00	19,00	5,28	21,30	4,77	19,99	5,22	2,508	0,042*
<i>Sorgulama Dini Yönelim</i>	22,24	3,64	23,12	2,96	22,64	3,63	22,21	4,23	21,99	3,81	0,374	0,827

Tablo 8’de katılımcıların eğitim gördükleri fakülte bakımından karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; Fakülte grupları arasında Motivasyon Kaybı alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim görenlerin Motivasyon Kaybı alt boyut puanları Fen-Edebiyat Fakültesinde eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Fakülte grupları arasında Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre Eğitim Fakültesinde eğitim görenlerin Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler alt boyut puanları İlahiyat Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesinde eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Fakülte grupları arasında Beck Umutsuzluk puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim görenlerin Beck Umutsuzluk puanları İlahiyat Fakültesinde eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Fakülte grupları arasında İçten Dini Yönelim alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre İlahiyat Fakültesinde eğitim görenlerin İçten Dini Yönelim alt boyut puanları “Diğer” grubunda yer alan fakültelerde eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Fakülte grupları arasında Dıştan Dini Yönelim alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre İlahiyat Fakültesinde eğitim görenlerin Dıştan Dini Yönelim alt boyut puanları “Diğer” grubunda yer alan fakültelerde eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Ancak Tablo 8’de gruplar arasında öğrenim görülen fakülte açısından geleceğe ait duygular ve sorgulama dini yönelim alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 9. Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Dini Yönelim Ölçeğinin Korelasyon Testi

		İçten Dini Yönelim	Dıştan Dini Yönelim	Sorgulama Dini Yönelim
Geleceğe Ait Duygular	r	-0,190	-0,044	0,033
	p	0,000*	0,397	0,532
Motivasyon Kaybı	r	-0,157	0,013	0,042
	p	0,003*	0,802	0,429
Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler	r	-0,138	0,057	0,092
	p	0,008*	0,281	0,078
Beck Umutsuzluk Ölçeği	r	-0,180	0,005	0,055
	p	0,001*	0,922	0,291

Tabloda Beck Umutsuzluk Ölçeği ile Dini Yönelim Ölçeği arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi için gerçekleştirilen Pearson Korelasyon testi sonuçları verilmiştir. Korelasyon testi neticesinde elde edilen korelasyon katsayısının alacağı değerlerden 0-0,19 çok zayıf, 0,20-0,49 zayıf, 0,50-0,69 orta, 0,70-0,89 yüksek, 0,90-1,00 ise çok yüksek ilişki anlamına gelmektedir (Schmidt vd., 2017: 150-162). Analiz sonuçlarına göre; İçten Dini Yönelim alt boyut puanı ile, Geleceğe Ait Duygular ($r=-0,190$), Motivasyon Kaybı ($r=-0,157$) ve Gelecekle İlgili Beklentiler ve Değerlendirmeler ($r=-0,138$) alt boyutları arasında negatif yönlü çok zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, İçten Dini Yönelim alt boyut puanı ile Beck Umutsuzluk Ölçeği ($r=-0,180$) arasında da negatif yönlü çok zayıf bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Dıştan Dini Yönelim ve Sorgulama Dini Yönelim alt boyutları ile Beck Umutsuzluk Ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo 10. Dini Yönelim ve Umutsuzluk Arasındaki Basit Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Katsayılar			Model		
		B	t	p	F	p	R ²
Beck Umutsuzluk Ölçeği	sabit	12,663	7,316	0,000	12,177	0,001	0,033
	İçten Dini Yönelim	-0,122	-3,489	0,001			

Tabloda, İçten Dini Yönelimin Umutsuzluk üzerindeki etkisinin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilen basit regresyon analizi görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre kurulan model anlamlıdır ($p<0,05$). İçten Dini Yönelim, Umutsuzluğu anlamlı düzeyde yordamaktadır. Umutsuzluk puanında meydana gelen değişimin %3,3'ü İçten Dini Yönelim ile açıklanabilmektedir.

5. BULGULARIN TARTIŞILMASI

Tablo 3'teki araştırmada 18-20 yaş grubundaki katılımcıların gelecek kaygısı ve umutsuzluk puanları 27 yaş ve üzeri olanlardan anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Bu durumun meydana gelmesinde yaş düzeyinin yüksek olması gelecek kaygısını azaltmaktadır. Çünkü yaş arttıkça birey olgunlaşmakta ve daha sakin bir döneme girmektedir. Bu sebeple de bireyin gelecekte beklenenleri de bir nebze olsun azalmaktadır. Bu hususta bulgularımızla örtüşen ve örtüşmeyen pek çok çalışma ile karşılaşmaktayız. Örneğin; Kayıklık (2003, 70) tarafından orta yaş ve yaşlılar üzerinde yapılan bir araştırmada yaş yükseldikçe ölüm kaygısı düşmekte, yaş düştükçe ise ölüm kaygısı yükselmektedir. Yine Kartopu (2012: 80), Argyle ve Beit-Hallahmi (1975: 2), Özyürek ve Demiray (2010: 247-256), Ayten'in (2009: 90) yaptıkları çalışmada da yaş ilerledikçe sürekli ve gelecek kaygı puanları düşmektedir. Bu durumu bireylerin yaşları ilerledikçe onların yaşam tecrübelerinin artmasına bağlayabiliriz. Bu araştırmalar bizim yaptığımız çalışma ile uyumluluk göstermektedir. Ancak Baynal (2015: 220) ve Gürsu (2011: 75) tarafından yapılan araştırmalarda ise

örneklem yaş yükseldikçe sürekli ve gelecek kaygılarında artış olmuştur. Tüfekçiyaşar (2014: 50), Dinç (2016: 88), Yıldız (2014: 66) tarafından yapılan araştırmalarda ise örneklem gelecek kaygısı ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Bulgularımızda örneklem dini yönelim ve alt boyutları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Köktaş (1993: 56) tarafından yapılan bir araştırmada örneklem inanç ile ilgili puanında 30'lu yaşlardan itibaren ilerleyen yaş ile birlikte bir artışın olduğu ancak 61 ve üzeri yaş grubunda ise azda olsa bir azalmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Karaca'nın (2000: 58) araştırmasına göre ise en dindar yaş 23-39 yaş aralığıdır. Yapıcı (2013: 260-262) 18-35 yaş arası yetişkin örneklemde yaptığı çalışmada örneklem dua etme sıklığı hariç, dindarlığın diğer boyutları arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamamıştır.

Tablo 4'teki araştırmada bekâr katılımcıların gelecek kaygısı ve umutsuzluk skorları evli olan katılımcılara göre anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Bu konuda çalışmamızı destekleyen ve desteklemeyen pek çok bulgular mevcuttur. Örneğin; Kaisa vd. (2004: 150) yaptıkları bir araştırmada evli ve birlikte yaşayanların gelecek kaygısı düzeyleri bekâr olanlardan düşük tespit edilmiştir. Ancak Şahin (2002: 151) tarafından yapılan araştırmada medeni durum ile gelecek kaygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yine buna benzer olarak Tanaka vd. (1996: 610) de yaptıkları çalışmada medeni durum ile gelecek kaygısı arasında herhangi bir ilişki bulamamışlardır. Dindarlık, medeni durum açısından ele alındığında ise farklı sonuçlarla karşılaşmaktayız. Örneğin; Karaca (2001: 42), Uysal (2006: 12-13), Köktaş (1993: 58) ve Arslan (2004a: 67) tarafından yapılan araştırmalarda evli bireyler bekârlara göre daha dindar bulunmuştur. Zira Batı'da yapılan birçok araştırmada da evlilik ile dindarlık arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Evliler bekârlara göre daha dindardırlar. Ancak Mehmedoğlu (2004) tarafından yapılan bir araştırmada dindarlık ile medeni durum arasında herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Bu ise yaptığımız çalışma ile örtüşmektedir.

Tablo 5'te yer alan araştırmada kadın katılımcıların dini yönelimleri erkeklerden anlamlı oranda yüksek bulunmuştur. Gelecek kaygısında ise erkeklerle kadınlar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Konu ile ilişkili literatüre bakıldığında cinsiyet faktörü, dindarlık düzeyini etkileyen önemli demografik değişkenlerdendir. Mesela; Yapıcı (2013), Gürsu (2011), Çelik (2002) ve Günay (1999) tarafından yapılan araştırmalarda kadınların dindarlık düzeyi erkeklerden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu çalışmalar bizim yaptığımız çalışma ile örtüşmektedir. Ancak Kızılgeçit (2015), Atalay (2005), Akdoğan (2004) ve Köktaş (1993) tarafından yapılan çalışmalarda kadın ve erkeklerin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamamıştır. Kadınların doğuştan getirdikleri cinsiyet özellikleri ile sosyo-kültürel yaşamda edindikleri toplumsal cinsiyet özellikleri çeşitli şekillerde dindarlık algılamalarına yansımaktadır. Bu sebeple de kadına özgü bir dindarlık biçimini ortaya çıkarmaktadır. Kadın dindarlığı bu açıdan kadınlık ve erkeklik algıları, anlayışları ve rolleri üzerine kültürden aktarılan değer ve normların içselleştirilme sürecinde somutlaşmakta ve şekillenmektedir. Kadına özgü bu dindarlık şekli dindarlığın bilhassa halk inanç ve uygulamalarına eğilim sağlamaktadır (Çelik-Şahin, 2006-2009: 150).

Tablo 6'da yer alan bulgulara göre gelir düzeyi zayıf olan grubun gelecek kaygısı puanları gelir düzeyi orta ve iyi olanlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu hususta araştırmamızla örtüşen ve örtüşmeyen birçok bulgulara rastlamaktayız. Örneğin; Gashi (2011), Kozacıoğlu (1982) ve Arslan (2004a) tarafından yapılan araştırmalarda gelir düzeyi düşük olan bireylerin gelecek kaygısı puanları anlamlı oranda yüksek bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle örneklem gelir düzeyi yükseldikçe gelecek kaygısı puanları düşmektedir. Bunun sebebi şu olabilir: Bireyler maddi yönden rahatladıkça isteklerine daha kolay ulaşabilmekte bu da onların gelecek kaygılarını azaltmaktadır. Ancak Yıldız (2014), Ülkü (2017), Aynacı (2018), Aydın ve Tiryaki (2017: 720) tarafından yapılan araştırmalarda gelir düzeyi ile gelecek kaygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 7'de gelecek kaygısı puanlarının katılımcıların yerleşim yerleri bakımından karşılaştırılması için yapılan analiz sonuçlarına göre; Yerleşim yeri grupları arasında İçten Dini Yönelim alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre, ilçede yaşayanların İçten Dini Yönelim alt boyut puanları, büyükşehirde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksektir. Bu hususta çalışmamızla ilgili örtüşen ve örtüşmeyen pek çok bulgulara rastlamaktayız. Örneğin; Tolun-Aktay (2020:

90), Aksakal (2022: 170), Turaç ve Donar (2017: 120) tarafından yapılan çalışmalarda gelecek kaygısı ile yerleşim yeri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak Gashi (2011) tarafından ölüm kaygısı üzerine yapılan bir çalışmada en çok ölüm kaygısı çekenlerin köye nazaran şehirlerde yaşayan bireylerde olduğu bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinde yerleşim yeri ve gelecek kaygısı üzerine Surat ve Ceran (2020) tarafından yapılan çalışmada da anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 8’de fakülte grupları arasında örneklemin gelecek kaygısı puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim görenlerin gelecek kaygısı puanları İlahiyat Fakültesinde eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Fakülte grupları arasında İçten Dini Yönelim alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre İlahiyat Fakültesinde eğitim görenlerin İçten Dini Yönelim alt boyut puanları “Diğer” grubunda yer alan fakültelerde eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Bu konuda çalışmamızla örtüşen ve örtüşmeyen birçok bulgulara rastlanmaktadır. Mesela; Yapıcı (2013) ve Yıldız (2014) tarafından yapılan çalışmalarda öğrenim görülen bölüm ile gelecek kaygısı arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ancak Aslan (2010: 80) tarafından yapılan bir çalışmaya göre iletişim fakültesi öğrencilerinin gelecek kaygısı puanının diğer fakültede öğrenim gören öğrencilere göre yüksek bulunmuş bu da anlamlılık düzeyine ulaşmıştır.

Tablo 10’daki çalışmada dini yönelim ile gelecek kaygısı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Basit Regresyon analizi sonucunda dini yönelimin gelecek kaygısı üzerinde %3,3 oranında etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre bireylerin dini yönelim düzeyleri arttıkça gelecek kaygısı düzeyleri azalmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Nihayetinde bu çalışmada dindarlığın ve içsel dini yönelimin üniversite öğrencilerinin gelecek kaygılarını ve umutsuzluklarını azaltmada önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Zira çalışmada dini yönelim ile gelecek kaygısı arasında negatif yönde bir ilişki ortaya çıkmıştır. Buna göre örneklemin dini yönelimi arttıkça gelecek kaygılarında bir düşüş olmaktadır. Dini yönelim sevgi, yardımlaşma, sabır ve saygı gibi pozitif duygu ve davranışları geliştirerek bireyin gelecek kaygısı duygusunun azalmasına katkıda bulunur. Eşsiz bir anlam sistemi olan din, hem hayat ve ölüm, gelecek kaygısı, umutsuzluk, hakikat gibi varoluşsal konularda, hem de hayatta yaşanan negatif veya olumsuz gibi görünen yaşamsal olaylara doyurucu cevaplar vererek, görev ve sorumluluklar yükleyerek teselli, umut, güven vadederek, sosyal anlamda destek sağlayarak kişinin manevi ve psikolojik ihtiyaçları karşılamakta ve yaşamsal krizler karşısında kişiyi kaygılara ve umutsuzluğa düşmekten korumaktadır. Araştırmamız belli bir yaş ve öğrenci grubundan oluşan bir örneklem üzerinde uygulanmış olması yönüyle sınırlıdır. Güncel bir sorun olan gelecek kaygısı ve dindarlık üzerinde dinin etkisinin daha net bir şekilde tespit edilebilmesi için bu araştırma farklı yaş ve öğrenci gruplarından oluşan bireyler üzerinde tekrar edilmelidir. Ayrıca gelecek kaygısını sadece üniversite öğrencileri yaşamamakta diğer meslek gruplarında da örneğin; asker, polis, din görevlisi, öğretmen vb. çalışan bireylerde de gelecek kaygısı görülebilmektedir. Dolayısıyla bu gruplar içinde araştırma ve rehberlik faaliyetleri yürütülebilir.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Etik kurul onayı alınmıştır.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (2004). *Sosyal Değişme ve Din*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Aksakal, İ. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Evlilikle İlgili Beklenti ve Tutumlarının Belirlenmesi: (Erzincan Örneği). *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 168-184.
- Allport, G. W. (2004). *Birey ve Dini*, (Çev.: Bilal Sambur). Ankara: Elis Yayınları.
- Argyle, M. & Beit-Hallahmi, B. (1975). *The Social Psychology of Religion*. London & Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Arslan, M. (2004a). *Türk Popüler Dindarlığı*. İstanbul: Dem. Yayınları.
- Arslan, M. (2004b). Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi* 2(6), 9-34.
- Aslan, B. Y. (2010). Genç İşsizliğe Yönelik Alan Araştırması: Üniversite Öğrencileri Arasında Kaygı ve Umutsuzluk. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6(2), 71-86.
- Atalay, T. (2005). *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma: Diyarbakır Örneği*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Aydın, A. & Tiryaki, S. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerini Etkileyen Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 17(4), 715-722.

- Aynacı, B. (2018). Aile Danışmanlığı Merkezine Başvuran Kişilerin Kaygı Düzeyleri ile Dindarlık Durumlarının İlişkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2009). Üniversite Öğrencilerinde Ölüm Kaygısı: Türk ve Ürdünlü Öğrenciler Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(4), 85-108.
- Baynal, F. (2015). Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 206-231.
- Beck, A. vd. (1974). The Measurement of Pessimism: The Hopelessness Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46(6), 861-865.
- Cole, A. H. Jr. (2009). Anxiety. (Eds: David Leeming, Kathryn Madden & Stanton Marian). In *Encyclopedia of Psychology and Religion* (pp. 59-62). New York: Springer.
- Crano, William D. vd. (2002). *Principles and Methods of Social Research*, (3. Ed). London: Routledge.
- Çelik, C. (2002). *Şehirleşme ve Din*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çelik, C. & Şahin, İ. (2006-2009). Kadın Dindarlığı: Bir Paradoksun Söyledikleri. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(3), 141-166.
- DeCarlo, L. T. (1997). On the Meaning and Use of Kurtosis. *Psychological Methods*, 0(2), 292-307.
- Dinç, A. (2016). *Lise Öğrencilerinin Sosyal Görünüş Kaygıları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Durak, A. ve Palabıyıkoglu, R. (1994). Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması. *Kriz Dergisi*, 2/2, 311-319.
- Gashi, F. (2011). Türk ve Kosovalı Öğrencilerin Ölüm Kaygısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Balkan Araştırmaları Dergisi*.
- Groeneveld, R. A & Glen M. (1984). Measuring Skewness and Kurtosis. *Journal of the Royal Statistical Society Series D: The Statistician*, 33(4), 391-399.
- Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Yaşayış*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı.
- Gürsu, O. (2011). *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Harlak, H. ve Eskin, M. (2018). Dini Yönelim ve Dindarlık Ölçeklerinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. *Yeni Sempozyum*, 56/2, 24-32.
- Hopkins, K. D & Douglas L. W. (1990). Tests For Normality and Measures of Skewness and Kurtosis: Their Place in Research Reporting. *Educational and Psychological Measurement*, 50(4), 717-729.
- Kaisa H. vd. (2004). Factors Associated with Hopelessness: A Population Study. *International Journal of Social Psychiatry*, 50, 142-152.
- Karaca, F. (2000). *Ölüm Psikolojisi*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Karaca, F. (2001). *Psiko-sosyal Açıdan Yabancılaşma ve Dinî Hayat*. İstanbul: Bil Yayınları.
- Karasar, N. (1984). *Bilimsel Araştırma Metodu*. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Kartopu, S. (2012). *Kaygının Kader Alguları ile İlişkisi (Kahramanmaraş Örneği)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Kavurkacı, E. Z. (2021). *Dini Takıntı ve Dindarlık İlişkisinde Düşünce-Eylem Kaynaşması, Suçluluk Duygusu ve Kaygının Rolü*. MS Thesis. İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kayıklık, H. (2003). *Orta yaş ve yaşlılıkta Dinsel Eğimler*. Adana: Baki Kitabevi.
- Khan, S. A. (2014). A Study of Religiosity in Relation to Spirituality and Anxiety. *International Journal of Advancements in Research Technology*, 3(4), 269-284.
- Kızılgeçit, M. (2015). *Yalnızlık, Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine: Psiko-sosyal Bir Çalışma*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.
- Koç, M. (2014). Dinsel Yönelim Kaygıyı Nasıl Etkiler: Almanyalı Müslüman Göçmenler Üzerine Bir Alan Araştırması. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 29, 39-72.
- Kozacıoğlu, G. (1982). *Çocukların Anksiyete Düzeyleri ile Annelerin Tutumları Arasındaki İlişki*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

- Köktaş, M. E. (1993). *Türkiye’de Dinî Yaşayış*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Kurtulan, M. H. ve Kararmak, Ö. (2016). Examination of The Relationship Among Death Anxiety, Spirituality, Religious Orientation and Existential Anxiety. *Spiritual Psychology and Counseling*, 1(2), 176-217.
- Mcmahon, B. T. & Herbert C. B. (2012). Examining Spirituality And İntrinsic Religious Orientation as A Means of Coping With Exam Anxiety. *Vulnerable Groups & Inclusion*, 3(1), 14918.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Moors, J. J. A. (1986). The Meaning of Kurtosis: Darlington Reexamined. *The American Statistician*, 40(4), 283-284.
- Moreira, A. A. vd. (2006). Religiousness and Mental Health: A Reivew. *Journal: Revista Brasileira de Psiquiatria*, 28(3), 242-250.
- Mueller, P. S. (2001). Religious Involvement, Spirituality and Medicine: Implications for Clinical Practice. *Mayo Clinic Proceedings*, 76(12), 1225-1235.
- Öner, N. ve Le Compte, A. (1983). *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özyürek, A. & Demiray, K. (2010). Yurtta ve Ailesi Yanında Kalan Ortaöğretim Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2), 247-256.
- Ross, C. E. (1990). Religion and Psychological Distress. *Journal for The Scientific Study of Religion*, 29(2), 236-245.
- Schmidt, J. S. & Osebold, R. (2017). 2 for Sustainability: State of Implementation, Benefits and Barriers in German Construction Companies. *Journal of Civil Engineering and Management*, 23, 150-162.
- Seber, G. vd. (1993). Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirliği. *Kriz Dergisi*, 1(3), 139-142.
- Shiah, Y. J. vd. (2015). Religion and Health: Anxiety, Religiosity, Meaning of Life and Mental Health. *Journal of Religion and Health*, 54, 35-45.
- Surat, A. ve Dilek, C. (2020). Üniversite Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı. *Journal of Social Science*.
- Şahin, A. (2002). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 143- 158.
- Tanaka, E. vd. (1996). Hopelessness in Acommunity Population in Japan. *Journal of Clinical Psychology*, 52, 609-615.
- Tolun, K. ve Emel G. A. (2020). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Konuşma Kaygıları. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 86-98.
- Turaç, İ. S. ve Gamze B. D. (2017). Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin İşsizlik Kaygılarını ve Yaşam Doyumlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 119-127.
- Tüfekçiyaşar, T. (2014). *Lise 10. ve 11. Sınıf Öğrencilerinde Kaygı, Umutsuzluk ve Benlik İmgesi Düzeylerinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Uysal, V. (2006). *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın: Geleneksellik Çağdaşlık Bağlamında*. İstanbul: Dem Yayınları, 2006.
- Uysal, V. ve Turan, Y. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Sürekli Kaygı, Dindarlık ve Saldırganlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler. *Bilimname*, 4, 67-104.
- Ülkü, H. (2017). *Gençlerde Sosyal Görünüş Kaygısı ile Sosyal Anksiyete Arasındaki İlişkinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yapıcı, A. (2013). *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*. Adana: Karahan Kitabevi Yayınları.
- Yapıcı, A. ve Kayıklık, H. (2005). Ruh Sağlığı Bağlamında Dindarlığın Öz Saygı ve Kaygı ile İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 177-206.
- Yıldız, M. (2014). *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Görsel Motor Becerilerinin İncelenmesi* **

Öğr. Gör. Dr. Seda Bektaş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9025-110X>

Trakya Üniversitesi, Keşan Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Edirne – TÜRKİYE

Doç. Dr. Zülfiye Gül Ercan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7532-5251>

Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Edirne – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 19.07.2023

Kabul: 10.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Görsel Algı
Görsel-Motor Koordinasyon
Görsel-Motor Entegrasyon
Okul Öncesi Eğitim
Sosyo-Demografik Özellikler

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığından 13/09/2021 tarih ve Belge Numarası: E-29563864-050.04.04-118013 ile Etik Kurul onayı alınmıştır.

** Bu çalışma, 7. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi'nde (IECEC-UOEK 2021) 24-25-26 Kasım 2021 tarihlerinde sunulan "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Görsel Motor Becerilerinin İncelenmesi" başlıklı bildirdiden türetilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71202>

Öz

Bu çalışmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının görsel motor becerilerini yaş, cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba mesleği, sosyo-ekonomik düzey ve okul öncesi eğitim alıp almama değişkenlerine göre incelenmesidir. Bu amaçla araştırmacı tarafından oluşturulan Genel Bilgi Formu ve 1995 yılında Adams ve Sheslow tarafından geliştirilen ve uyarlaması Bektaş ve Ercan (2021) tarafından yapılan Görsel Motor Becerilerin Geniş Kapsamlı Değerlendirilmesi Testi (WRAVMA) kullanılarak veriler toplanmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeline göre yapılan araştırmaya Edirne il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul öncesi eğitimine devam eden 5ve 6 yaşındaki 201 çocuk dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda 5 ve 6 yaşındaki çocukların WRAVMA Testinden aldıkları ortalama puan çizim alt boyutunda 78.56, eşleme alt boyutunda 55.33 ve çivi tahtası alt boyutunda 93.99 puan olduğu bulunmuştur. Çocukların görsel motor becerilerinin çivi tahtası alt boyutunda cinsiyete göre, tüm alt boyutlarda yaşa göre, çizim ve eşleme alt boyutlarında annenin mesleğine göre, çizim ve çivi tahtası alt boyutlarında babanın öğrenim durumuna göre, çizim alt boyutunda sosyoekonomik düzeyden etkilendiği bulunurken (p=0.05). Buna karşın annenin öğrenim durumu, babanın mesleği, okul öncesi eğitim almaya göre etkilenmediği bulunmuştur (p>0.05). Araştırma sonucuna göre çocukların görsel motor becerilerinin WRAVMA Testi'nin farklı alt boyutlarında yaşın, cinsiyetin, anne mesleğinin, babanın öğrenim durumunun ve sosyo-ekonomik düzeyin etki edebileceği söylenebilir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Bektaş, S. & Ercan, Z. G. (2023). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Görsel Motor Becerilerinin İncelenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 489-508.

A Study of Visual Motor Skills of Preschool Children ***

Lect. Dr. Seda Bektaş

Trakya University, Kesan Vocational School, Department of Child Care and Youth Services, Edirne – TÜRKİYE

Assoc. Prof. Dr. Zülfiye Gül Ercan

Trakya University, Faculty of Education, Department of Preschool Education, Edirne – TÜRKİYE

Article History

Submitted: 19.07.2023

Accepted: 10.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Visual Perception

Visual-Motor Coordination

Visual-Motor Integration

Preschool Education

Socio-Demographic Characteristics

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. From Trakya University Rectorate Social and Humanities Research Ethics Committee dated 13/09/2021 and Document Number: E-29563864-050.04.04-118013.

** This study is derived from the paper titled "Examination of Visual Motor Skills of Preschool Children" presented at the 7th International Preschool Education Congress (IECEC-UOEK 2021) on 24-25-26 November 2021.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71202>

Abstract

The aim of this study is to examine the visual motor skills of preschool children according to the variables of age, gender, education level of the parents, profession of the parents, socio-economic level and whether they have received pre-school education. For this purpose, data were collected using the General Information Form created by the researcher and the Comprehensive Visual Motor Skills Assessment Test (WRVMA) developed by Adams and Sheslow in 1995 and adapted by Bektaş and Ercan (2021). According to the descriptive survey model, one of the quantitative research methods, 201 children aged 5 and 6 who continue their pre-school education in the city center of Edirne, affiliated to the Ministry of National Education, were included. As a result of the research, it was found that the average score of 5 and 6-year-old children in the WRVMA Test was 78.56 in the drawing sub-dimension, 55.33 in the matching sub-dimension, and 93.99 in the nailboard sub-dimension. It was found that children's visual motor skills were affected by gender in the nail board sub-dimension, by age in all sub-dimensions, by the mother's profession in the drawing and matching sub-dimensions, by the educational status of the father in the drawing and nail board sub-dimensions, and by socioeconomic level in the drawing sub-dimension ($p \leq 0.05$). On the other hand, it was found that the mother's education level, father's occupation, and pre-school education were not affected ($p > 0.05$). According to the results of the research, it can be said that age, gender, mother's occupation, father's educational status and socio-economic level may affect the different sub-dimensions of the WRVMA Test of children's visual motor skills.

GİRİŞ

Görsel-motor entegrasyon (VMI), el-parmak hareketleri ve görsel algı becerisini iyi koordine etme olarak tanımlanır (Nicola & Watter, 2016: 742; Baker, Waliczek & Zajicek, 2015: 4; Lim, Tan, Koh, Koh, Guo, Yusoff, See & Tan, 2014: 214; Cui, Med, Zhu, Laukkanen & Rabin, 2012). VMI, birçok işlevsel becerinin performansı ile ilişkilendirildiği için çocukların gelişiminde önemlidir (Lim vd., 2014: 214). Çalışmalar görsel-motor bütünleşme ile el yazısı, akademik başarı, bilişsel yetenek ve fiziksel aktivite miktarları arasında pozitif ilişkiler olduğunu göstermiştir. Bu ince ve kaba motor beceriler, çocukların özgüveniyle ilişkilidir ve bu nedenle duygusal istikrar ve doyumda rol oynar ve bilişsel ve sosyal gelişimi teşvik eder (Baker vd., 2015: 4; Nicola & Watter, 2016: 743).

Görsel motor koordinasyon küçük parmak hareketlerini kontrol etme olarak tanımlanırken, görsel-uzamsal koordinasyon bir görüntünün zihinsel bir temsilini oluşturmayı ve kontrollü küçük kas hareketleri yapma becerisi olarak tanımlanır. Görsel-uzamsal koordinasyon becerileri, yazmayı ve kelimeleri ve resimleri bir kağıda kopyalamayı (yani takip etme) içermektedir. Bu konu ile ilgili yapılan son araştırmalara bakıldığında, okul öncesi dönem çocuklarının akademik başarıları ile ince motor becerileri arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür (Carlson, Rowe & Curby, 2013: 515).

Çocukların ilk öğrenmeleri, refleksiz kas hareketlerinin istemli ve bilinçli kas hareketlerine dönüşmesiyle gerçekleşmektedir. Gelişimin başlarında, çocukların hareketleri öncelikle çevrelerine karşı refleksif tepkilerdir. Çocukların gelişimi devam ettikçe refleksif hareketler, çocukların farklı motor becerileri yapmaya başlamasıyla daha kontrollü hale gelir. Çocuklar yeni motor becerileri öğrendiğinde, öğrendikleri her yeni beceride yer alan tüm adımları çevreye uygun hale getirmeye çalışırken yüksek bilişsel süreçleri kullanırlar. Bu durum, hareketin, çocukların gelişen beyinlerine gittikçe karmaşıklaşan bilgi yerleştirerek bilişi yönlendirdiğini göstermektedir. Öğrendikleri her yeni motor beceriyle, çocuklar motor bilgilere uyum sağlamaya devam ederek üst düzey bilişsel becerilerinin gelişimini sürdürürler (Carlson vd., 2013: 517).

Bushnell ve Boudreau (1993) çocukluğun ilk dönemindeki bilişsel gelişim için motor becerilerin ön koşul olduğunu öne sürmektedir. Araştırmacılara göre çocukların dünya ile bilişsel ilerlemelere yol açan etkileşim türlerine sahip olabilmeleri ancak hareketle olmaktadır (Carlson vd., 2013: 517). Motor gelişim diğer gelişim alanlarının doğal seyirleri için bir ön koşuldur. Bu görüşü, erken çocukluk dönemindeki motor performansın bilişsel yetenekler ile ilişkili olduğunu savunan çalışmalar desteklemektedir (Burns, O'Callaghan, McDonnell & Rogers, 2004; Piek, Dawson, Smith & Gasson, 2008). Bu çalışmaların tümü, Piaget'in bilişsel gelişim kuramında da belirttiği gibi bebeklik dönemindeki motor beceriler daha sonraki bilişsel yetenekleri de öngörebilmektedir (Carlson vd., 2013: 517). Nitekim Osorio-Valencia, Torres-Sánchez, López-Carrillo, Rothenberg & Schnaas (2018) çalışmalarında 3 yaşındaki çocukların motor performanslarının 5 yaşına geldiklerinde bilişsel yeteneklerinin oluşmasında katkısı olduğunu bulmuşlardır.

Bu çalışmada 5-6 yaşındaki okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin üzerinde cinsiyet, yaş, ebeveynlerin öğrenim durumları, meslekleri, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri ve çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının etkisi incelenmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırma günümüzden önce veya günümüzde olan bir durumu betimlemek olan tarama modeline göre desenlenmiştir. Karasar'a (1984: 80) göre tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımları olup araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu tipik gelişim gösteren 5 ve 6 yaşındaki Edirne il merkezinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 201 çocuk oluşturmaktadır.

Tablo 1: Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Demografik Özellikleri

Öğrenci Değişkeni		n	%	Toplam
Cinsiyet	Kız	103	51.2	201
	Erkek	98	48.8	
Yaş	5 yaş	113	56.2	201
	6 yaş	88	43.8	
Annenin Öğrenim Durumu	İlköğretim	38	18.9	201
	Ortaöğretim	85	42.3	
	Yükseköğretim	78	38.8	
Annenin Mesleği	Ev hanımı	92	45.8	201
	Memur	32	15.9	
	İşçi	39	19.4	
	Diğer	38	18.9	
Babanın Öğrenim Durumu	İlköğretim	28	13.9	201
	Ortaöğretim	79	39.3	
	Yükseköğretim	94	46.8	
Babanın Mesleği	Memur	59	29.4	201
	İşçi	57	28.4	
	Diğer	85	42.3	
Sosyo-ekonomik Düzey	Düşük	69	34.3	201
	Orta	132	65.7	
Okul Öncesi Eğitim Alma	Evet	112	55.7	201
	Hayır	89	44.3	

Tablo 1'den elde edilen verilere göre çalışma grubunda yer alan 201 çocuğun %51.2'sinin kız, %48.8'nin erkek olduğu, %56.2'sinin 5 yaşında ve %43.8'nin 6 yaşında olduğu görülmektedir. Annelerin %18.9'nun ilköğretim, %42.3'nün ortaöğretim, %38.8'nin yükseköğretim mezunu olduğu, babaların %13.9'nun ilköğretim, %39.3'nün ortaöğretim, %46.8'nin yükseköğretim mezunu olduğu, annelerin %45.8'nin ev hanımı, %15.9'nun memur, %19.4'nün işçi ve %18.9'nun kısmi zamanlı ya da kendi işlerinde çalıştıkları, babaların %29.4'nün memur, %28.4'nün işçi, %42.3'nün kısmi zamanlı ya da kendi işlerinde çalıştıkları bulunmuştur. Çocukların %34.3'ünün düşük, %65.7'sinin orta sosyo-ekonomik düzey ailelerden geldiği, çocukların %55.7'sinin okul öncesi eğitim aldıkları ve %44.3'nün okul öncesi eğitim almadıkları tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Genel Bilgi formu ve Görsel Motor Becerilerin Geniş Kapsamlı Değerlendirilmesi Testi (WRAVMA) kullanılarak veriler toplanmıştır.

Genel Bilgi Formu: Çalışma grubundaki çocuklar ve aileleri hakkındaki demografik bilgiler toplanmıştır.

Görsel Motor Becerilerin Geniş Kapsamlı Değerlendirilmesi Testi (WRAVMA): Wayne Adams ve David Sheslow tarafından 1995 yılında geliştirilen ve 3-17 yaş aralığındaki çocukların görsel motor becerilerini değerlendirmeyi amaçlayan Görsel Motor Becerilerin Geniş Kapsamlı Değerlendirilmesi

(WRAVMA-Wide Range Assessment of Visual Motor Abilities) Testi bireysel olarak uygulanmaktadır. Test çizim, eşleştirme ve çivi tahtası olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. WRAVMA Testinin çizim alt boyutu 24 maddeden ve eşleme alt boyutu 46 maddeden oluşmaktadır. Çocuğun doğru yaptığı her bir maddeye bir puan verilir. Çivi tahtası alt boyutu ile ince motor beceriler değerlendirilmektedir. Çivi tahtası alt boyutunda çocuk 90 saniye içinde tahtaya çivileri dizer ve dizilen çivi sayısı puan olarak hesaplanır. Testin uygulanması yaklaşık 15-20 dakika sürmektedir. Bu test geliştirilirken yapılan çalışmalarda iç tutarlılık katsayısının .90, test-retest güvenilirliğinin .81 ile .91 arasında olduğu ve yapı geçerliliğinin ise .99 olduğu tespit edilmiştir (Adams and Sheslow, 1995). WRAVMA Testinin Türk çocukları için geçerlik ve güvenilirlik çalışması Bektaş ve Ercan (2021) tarafından yapılmış, iç tutarlılık katsayısı çizim alt boyutu için .84, eşleme alt boyutu için .81 olarak, güvenilirlik katsayısı çizim alt boyutu için .93, eşleme alt boyutu için .96 ve çivi tahtası alt boyutu için .90 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Analizlerde parametrik ya da non-parametrik istatistiklerin kullanılıp kullanılmayacağına karar vermek için verilerin normal dağılım gösterip göstermediği test edilmiştir. Normallik değerlendirmesinde karşılaştırma yapılacak gruplar ve tüm puanlar için skewness, curtosis hesaplamaları yapılmıştır. -1 ve +1 arasında skewness ve curtosis değerlerine sahip veriler normal dağılıma sahip olarak değerlendirilmiştir (Uysal & Kılıç, 2022: 223).

Tablo 2: WRAVMA Testine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

Alt Boyutlar	n	En düşük	En yüksek	Ortalama	Standart sapma	Çarpıklık	Basıklık
Çizim testi	201	45	94	78.56	8.54	-.247	.356
Eşleme testi	201	45	80	55.33	6.98	.188	-.510
Çivi tahtası	201	59	146	93.99	14.45	.166	.491

Araştırmada toplanan veriler bir paket programa aktarılarak ilk olarak betimsel istatistiklerle incelenmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla yapılan testler sonucunda çarpıklık (Skewness) değeri -.247, .188 ve .166; basıklık (kurtosis) değeri ise .356, -.510 ve .491 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre verilerin normal dağılım gösterdiği varsayılabilir (Uysal & Kılıç, 2022: 223). Buna göre verilerin analizinde normal dağılım gösteren verilerde parametrik testler (bağımsız örneklem t testi, ANOVA ve Tukey) ve normal dağılım göstermeyen verilerde nonparametrik testler (Mann-Whitney- U testi ve Kruskal-Wallis testi) kullanılmıştır.

Araştırma Etiği

Araştırma kapsamında Edirne İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığından 13/09/2021 tarih ve Belge Numarası: E-29563864-050.04.04-118013 ile etik kurul izni alınmıştır.

BULGULAR

Araştırma verilerine uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular, 5-6 yaşındaki okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin üzerinde cinsiyet, yaş, ebeveynlerin öğrenim durumları, meslekleri, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri ve çocukların okul öncesi eğitim alıp almama durumuna göre sunulmuştur.

Okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin cinsiyetlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin veriler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: WRVMA Testinin Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	\bar{x}	Ssapma	Sd	t	p
Çizim Testi	Kız	103	79.43	7.86	199	1.48	.141
	Erkek	98	77.65	9.15			
Eşleme Testi	Kız	103	55.91	6.95	199	1.21	.228
	Erkek	98	54.72	6.98			
Çivi Tahtası	Kız	103	96.12	14.36	199	2.16	.032*
	Erkek	98	91.74	14.28			

*p<.05

Tablo 3 incelendiğinde okul öncesi dönem çocuklarının WRVMA Testinin Çivi Tahtası testinden kız çocuklarının elde ettikleri puan ortalamalarının (\bar{x} =96.12) erkek çocuklardan (\bar{x} =91.74) daha yüksek olduğu, yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu, farkın kız çocuklarının lehine olduğu tespit edilmiştir ($t_{(199)}=2.16$; $p<.05$). Çizim ($t_{(199)}=1.48$; $p>.05$).ve Eşleme ($t_{(199)}=1.21$; $p>.05$) testlerinden elde edilen puan ortalamaları arasındaki farkın ise istatistiksel açıdan anlamlı farklılık oluşturmadığı bulunmuştur.

Okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin yaşlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin veriler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: WRVMA Testinin Yaşa Göre t-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	n	\bar{x}	Ssapma	Sd	t	p
Çizim Testi	5 yaş	113	82.30	8.79	199	8.09	.000*
	6 yaş	88	73.76	5.18			
Eşleme Testi	5 yaş	113	60.47	4.17	199	21.51	.000*
	6 yaş	88	48.74	3.36			
Çivi Tahtası	5 yaş	113	98.07	13.57	199	4.78	.000*
	6 yaş	88	88.74	13.92			

*p<.05

Tablo 4 incelendiğinde okul öncesi dönem çocuklarının WRVMA Testinin Çizim ($t_{(199)}=8.09$; $p<.05$), Eşleme ($t_{(199)}=21.51$; $p<.05$) ve Çivi Tahtası ($t_{(199)}=4.78$; $p<.05$) testinde yaşa göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre 5 yaşındaki çocukların Çizim testi puan ortalamalarının (\bar{x} =82.30) 6 yaşındaki çocuklardan (\bar{x} =73.76), 5 yaşındaki çocukların Eşleme testi puan ortalamalarının (\bar{x} =60.47) 6 yaşındaki çocuklardan (\bar{x} =48.74), 5 yaşındaki çocukların Çivi Tahtası testi puan ortalamalarının (\bar{x} =98.07) 6 yaşındaki çocuklardan (\bar{x} =88.74) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin annelerinin öğrenim durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin veriler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: WRVMA Testinin Annelerin Öğrenim Durumuna İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Anne Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	Ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Çizim Testi	İlköğretim	38	5.84	7.64	Grup arası	422.94	2	211.47	2.96	.054
	Ortaöğretim	85	78.54	8.56	Grup içi	14168.53		71.56		
	Yükseköğretim	78	79.91	8.72	Toplam	14591.47				
Eşleme Testi	İlköğretim	38	4.21	5.36	Grup arası	185.05	2	92.53	1.92	.150
	Ortaöğretim	85	54.75	7.96	Grup içi	9549.62		48.23		
	Yükseköğretim	78	56.51	6.41	Toplam	9734.67				
Çivi Tahtası	İlköğretim	38	5.11	13.93	Grup arası	558.27	2	279.14	1.34	.264
	Ortaöğretim	85	92.05	15.40	Grup içi	41222.69		208.20		
	Yükseköğretim	78	95.55	13.54	Toplam	41780.96				

Tablo 5 incelendiğinde Okul öncesi dönem çocuklarının WRVMA Testinin Çizim, Eşleme ve Çivi Tahtası alt boyutlarından elde edilen puan ortalamalarının annelerinin öğrenim durumuna farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin annelerinin mesleklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin veriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: WRVMA Testinin Annelerin Mesleğine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Anne mesleği	n	\bar{x}	Ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	d	Kareler Ortalaması	F	p
Çizim Testi	Ev Hanımı	92	76.83	8.24	Grup arası	599.83	3	199.94	2.82	.040*
	Memur	32	80.94	7.70	Grup içi	13991.64		71.02		
	İşçi	39	78.85	9.00	Toplam	14591.47				
	Diğer	38	80.47	8.87						
Eşleme Testi	Ev Hanımı	92	53.34	6.73	Grup arası	710.45	3	236.82	5.17	.002*
	Memur	32	56.44	6.32	Grup içi	9024.22		45.81		
	İşçi	39	56.77	7.35	Toplam	9734.67				
	Diğer	38	57.76	6.61						
Çivi Tahtası	Ev Hanımı	92	92.45	15.77	Grup arası	460.64	3	153.55	.73	.534
	Memur	32	94.19	15.41	Grup içi	41320.32		209.75		
	İşçi	39	95.51	13.60	Toplam	41780.96				
	Diğer	38	95.97	10.79						

*p<.05

Tablo 6 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların WRVMA Testinin Çizim, Eşleme ve Çivi Tahtası alt boyutlarından elde edilen puan ortalamalarının annelerinin mesleklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan ANOVA Testi sonucuna göre Çizim testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F_3= 2.82$; $p<.05$). Farkın kaynağını bulmak için yapılan LSD testinin sonucuna göre annesi memur olan ($\bar{x}=80.94$) ve annesi diğer kısmi zamanlı çalışan ya da kendi işine sahip olan ($\bar{x}=80.47$) grubundaki annelerin çocuklarının puanlarının anneleri ev hanımı olan ($\bar{x}=76.83$) çocukların puanlarından yüksek bulunmuştur. Eşleme testine göre de istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_3= 5.17$; $p<.05$). Farkın kaynağını bulmak için yapılan LSD testinin sonucuna göre annesi işçi olan ($\bar{x}=56.77$) ve annesi diğer kısmi zamanlı çalışan ya da kendi işine sahip olan ($\bar{x}=57.76$) grubundaki annelerin çocuklarının puanları, annesi ev hanımı olan ($\bar{x}=53.34$) çocuklarından yüksek bulunmuştur. Çivi Tahtası ($F_3= .73$; $p>.05$) testinden alınan puanlar arasında

istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin babalarının öğrenim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Kruskal Wallis Testi ile analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: WRVMA Testinin Babaların Öğrenim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis Testi

Alt Boyutlar	Babaların Öğrenim Durumu	n	\bar{x}	Ss	X ²	Sıra Ortalaması	U	Z	p
Çizim Testi	İlköğretim	28	78.56	8.54	13.10	66.57	715.5	-3.682	.001*
	Ortaöğretim	79				100.76			
	Yükseköğretim	94				111.46			
Eşleme Testi	İlköğretim	28				85.25	1048.5	-1.665	.243
	Ortaöğretim	79	55.33	6.98	2.83	100.84			
	Yükseköğretim	94				105.82			
Çivi Tahtası	İlköğretim	28				83.45	894	-2.571	.007*
	Ortaöğretim	79				91.13			
	Yükseköğretim	94	93.99	14.45	9.92	114.53			

*p<.05

Tablo 7 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların WRVMA Testi sıra ortalamalarının babalarının öğrenim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis Test sonucunda baba öğrenim düzeyine göre Çizim ($\chi^2=13.10$, $p<.05$) ve Çivi Tahtası ($\chi^2=9.92$, $p<.05$) testleri sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunurken, Eşleme testi ($\chi^2=2.83$, $p>.05$) sıra ortalamaları istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Mann-Whitney-U Testine göre aradaki fark babaları yüksek öğretim ve orta öğretim mezunu olan çocuklar lehine bulunmuştur.

Okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin babalarının mesleklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin veriler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: WRVMA Testinin Babaların Mesleklerine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Baba Mesleği	n	\bar{x}	Ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Çizim Testi	Memur	59	79.00	7.74	Grup arası	36.32	2	18.16	.25	.781
	İşçi	57	78.84	8.97	Grup içi	14555.16				
	Diğer	85	78.07	8.85	Toplam	14591.47				
Eşleme Testi	Memur	59	54.75	7.14	Grup arası	38.42	2	19.21	.39	.676
	İşçi	57	55.89	7.32	Grup içi	9696.25				
	Diğer	85	55.36	6.68	Toplam	9734.67				
Çivi Tahtası	Memur	59	94.25	13.57	Grup arası	646.07	2	323.04	1.5	.214
	İşçi	57	91.28	16.63	Grup içi	41134.88				
	Diğer	85	95.61	13.35	Toplam	41780.96				

Tablo 8 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların WRVMA Testinin Çizim, Eşleme ve Çivi Tahtası alt boyutlarından elde edilen puan ortalamalarının çocukların babalarının mesleklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan ANOVA Testi sonucuna göre Çizim, Eşleme ve Çivi Tahtası testlerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin veriler Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9: WRVMA Testinin Ailelerin Sosyo-ekonomik Düzeylerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Sosyo-ekonomik Düzey	n	\bar{x}	Ssapma	Sd	t	p
Çizim Testi	Düşük	69	76.61	8.86	199	-2.371	.019*
	Orta	132	79.58	8.21			
Eşleme Testi	Düşük	69	53.99	6.55	199	-1.995	.047*
	Orta	132	56.04	7.11			
Çivi Tahtası	Düşük	69	92.51	15.97	199	-1.048	.296
	Orta	132	94.76	13.60			

*p<.05

Tablo 9 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocuklarının WRVMA Testinin Çizim($t_{(199)}=-2.371$; $p<.05$) ve Eşleme ($t_{(199)}=-1.995$; $p<.05$) testinde sosyo-ekonomik düzeye göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmuştur.

Buna göre sosyo-ekonomik düzeyi orta olan ailelerin çocuklarının puan ortalamalarının sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur (Çizim testi $\bar{x}=79.58$, Eşleme testi $\bar{x}=56.04$). Çivi Tahtası testinde ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin çocukların okul öncesi eğitimi alıp almamalarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin veriler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10: WRVMA Testinin Okul Öncesi Eğitim Alıp Almama Durumuna İlişkin t-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Okul Öncesi Eğitim Alma	n	\bar{x}	Ss	sd	t	p
Çizim Testi	Evet	112	78.69	8.22	199	233	.816
	Hayır	89	78.40	8.97			
Eşleme Testi	Evet	112	55.29	6.86	199	-.088	.930
	Hayır	89	55.38	7.16			
Çivi Tahtası	Evet	112	94.54	14.63	199	.615	.539
	Hayır	89	93.28	14.29			

Tablo 10 incelendiğinde Okul öncesi dönemdeki çocukların WRVMA Testinin alt boyutlarına ait puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır (Çizim testi ($t_{(199)}=233$; $p>.05$; Eşleme testi ($t_{(199)}=-.088$; $p>.05$; Çivi Tahtası ($t_{(199)}=.615$; $p>.05$) alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada 5-6 yaşındaki okul öncesi dönem çocukların görsel motor becerileri ve bu becerilere etki edebileceği düşünülen değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Okul öncesi dönem tipik gelişim gösteren çocukların görsel motor becerilerinin annenin öğrenim durumu, babanın mesleği ve okul öncesi eğitim alma değişkenlerine göre farklılık göstermediği, çocukların cinsiyetleri, çocukların

yaşları, annenin mesleği, babanın öğrenim durumu, ailenin sosyo-ekonomik durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3'ten elde edilen sonuca göre çalışma grubundaki çocukların görsel motor becerilerinin çivi tahtası alt boyutunda kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha iyi olduğu fakat çizim ve eşleme alt boyutlarında kız ve erkek çocuklar arasında fark bulunmamıştır. Görsel motor beceriler gözün ince ve kaba motor becerilerle koordinasyonunun gerektiren her türlü becerilerde kullanılmaktadır. Bu becerilerin gelişimi doğumla başlamakla birlikte okul döneminde akademik becerilerde daha da gelişmektedir. Araştırmamızda çocukların çizim ve eşleme alt boyutlarında farklılık çıkmamasının nedeninin okulda akademik becerilerin cinsiyetten bağımsız bir şekilde tüm çocuklara aynı şekilde sunulması olduğu düşünülmektedir. Çivi tahtası alt boyutunda kız çocukları lehine farklılık çıkması, kız çocuklarının oyun ve oyuncaklarında daha fazla ince motor becerileri içeren deneyimleri olduğu düşünülmektedir. Aynı dönemdeki erkek çocuklara bakıldığında ise daha fazla kaba motor beceriler içeren etkinliklere yöneldikleri görülmektedir. Ayrıca ince motor beceriler daha fazla konsantrasyon ve koordinasyon gerektirmektedir. Bu araştırmada kullanılan değerlendirme aracının çivi tahtası alt boyutunun kızlar ve erkekler arasındaki farkı ortaya koyması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Taştepe & Köksal-Akyol (2019), 36-47 aylık çocukların motor gelişimlerini değerlendirdikleri çalışmada, erkek çocukların "nesne yönlendirme" ve "kaba motor" becerilerde kız çocuklarından daha yüksek puan aldıkları, kız çocukların "kavrama" ve "ince motor" becerilerde erkek çocuklardan daha yüksek puanlar aldıklarını bulmuşlardır. Kıvanç (2020) da 24-36 aylık kız çocuklarının ince ve kaba motor gelişimlerinin erkek çocuklardan daha ileri olduğunu belirtmiştir. Morley, Till, Ogilvie & Turner de (2015) 4-7 yaş arasındaki çocukların kaba motor ve ince motor becerilerini incelediği çalışmada kızların ince motor becerilerde erkek çocuklardan daha iyi performans gösterdiğini, kaba motor becerilerde de erkeklerin kızlardan daha iyi performans gösterdiğini bildirmişlerdir. Dourou, Komessariou, Riga & Lavidas (2017), 3-6 yaş arasındaki kız çocukların görsel-motor entegrasyon, lokomotor, stationary becerilerinde, erkeklerin ise nesne manipülasyon becerisinde daha başarılı olduklarını bulmuştur. Samara, Sidharta, Mediana & Noviyanti (2012), 6-12 yaş arası çocukların motor gelişimlerinin üzerinde cinsiyet değişkeninin etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gaul & Issartel (2016), yaptıkları araştırmada 6-12 yaş aralığındaki çocukların ince motor becerilerinin kızların lehine olacak şekilde farklılık gösterdiğini bulmuştur.

Literatür araştırmalarına bakıldığında görsel motor becerilerin akademik beceriler ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Bezrukikh & Terebova, 2009; Ercan, 2009: 26; Görener, 2006: 90). Çalışmamızda akademik alanda oldukça yoğun kullanılan ve görsel motor becerilerin önemli bir boyutu olan eşleme ve çizim becerileri üzerinde cinsiyetin etkili olmadığı bulunmuştur. Bunun nedeninin okul öncesi eğitimde öğretmenin görsel motor beceri içeren akademik becerilerde cinsiyetten bağımsız bir yaklaşımla eğitim etkinlikleri ve fırsatları sunması olduğu söylenebilir.

Tablo 4'ten elde edilen sonuca göre okul öncesi dönemdeki 5 yaşındaki çocukların görsel motor becerilerinin çizim, eşleme ve çivi tahtası alt boyutlarında 6 yaşındaki çocuklardan daha iyi olduğu bulunmuştur. Çocukların algı ve motor becerilerindeki geriliklerin doğru bir şekilde tespit edilebilmesi için görsel motor becerilerinin değerlendirilmesinin görsel algı becerilerini ölçen testler uygulanmadan yapılabilmemesinin önemli olduğu söylenebilir. Türkiye'de görsel motor beceriler ile ilgili çalışmalar incelendiğinde ölçme araçlarının çok sınırlı olduğu dikkati çekmektedir (Yücelyigit & Aral, 2018: 29). WRAVMA Testinin çizim ve eşleme alt boyutları basitten zora doğru giderek zorlaşmaktadır. Araştırmaya dahil edilen 5 ve 6 yaşındaki çocukların çizim ve eşleme alt boyutlarının zorluk derecesi birbirinden farklıdır.

Memisevic & Hadzic (2013), yaşın çocukların ince motor beceriler ve görsel motor entegrasyonu gelişimi üzerindeki etkilerini değerlendirdikleri çalışmalarında yaşın ince motor gelişim üzerindeki

etkisinin okul öncesi çağda anlamlı olduğunu doğrulamıştır. Araştırmaya dahil edilen 276 adet 3-6 yaş aralığındaki çocuk yaşlarına göre dört gruba ayrılmıştır. Birinci grupta yaşları 2 yaş 8 ay-3 yaş 6 ay arasında olan çocuklar, ikinci grupta yaşları 3yaş 7 ay-4 yaş 5 ay arasında olan çocuklar, üçüncü grupta yaşları 4 yaş 6 ay-5 yaş 5 ay arasında olan çocuklar ve dördüncü grupta yaşları 5yaş 6 ay-6 yaş 5 ay arasında olan çocuklar yer almaktadır. Çocuklara Beery VMI-6 (Kısa Hali) ile Lafayette Pegboard Beceri ve Motor Koordinasyon testinde uygulanmıştır ve çocukların puanları ilk üç grupta dört puan artış gösterirken son grupta iki puan artış göstermiştir. Okul öncesi çocuklarda ince motor gelişiminin bu yavaşlaması, hızlı gelişim dönemlerinin ardından ince motor becerilerinde daha yavaş artış dönemleri olabileceğini göstermektedir. Aynı eğilim Lafayette Pegboard Beceri ve Motor Koordinasyon testinde de görülmüştür. Bu çalışmanın sonuçları, ince motor koordinasyonunun ve görsel motor entegrasyonunun okul öncesi çağda aynı gelişimsel eğilimlere sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu çalışmadaki bulgular, ince motor gelişimi ile yaş arasındaki ilişkinin, okul öncesi yıllarda bile doğrusal olmadığını göstermektedir.

Küçük çocuklar arasında çizim becerisi gelişmeye devam etmektedir. Erken çocukluk döneminde, çizim becerisini iki faktör etkileyebilir. Birinci faktör, farklı yaşlardaki çocukların, yaş gruplarına göre aralarındaki farklı çizim performansı ile kendini gösteren farklı beceri düzeylerine sahip olmalarıdır. İkinci etkileyen faktör ise, her bir çocuğun motor kontrol ile ilişkili olan nöral yapıların farklı gelişim seviyesine sahip olmasıdır (Cohen, Bravi & Minciacci, 2021: 607). Çalışmamızla benzer sonucu paylaşan Fang, Wang, Zhang & Qin (2017) de 4 ila 6 yaş arasındaki 151 Çinli çocuğun görsel motor koordinasyon becerilerinin 4 yaşta hızlı bir şekilde artış gösterdiğini, 5 yaşta zirveye ulaştığını, 5 ile 6 yaş arasında azaldığını bildirmişlerdir. Zhang, Lin, Tao & Dong (2001), yaptıkları çalışmada Beery Visual Motor Integration 4th Edition Testini (Beery VMI-4) çocuklara uygulayarak çocukların görsel motor bütünleştirme becerilerinin 4 yaşından 6 yaşına yavaş yavaş büyüdüğünü ancak sonraki iki yıl içinde hızla geliştiğini bulmuştur. Ganapathy- Sankar, Monisha & Suresh (2020), yaptıkları çalışmada 4 -6 yaşındaki 50 çocuğun görsel motor entegrasyon becerilerinin, görsel algı, motor koordinasyonu ve yürütücü işlevler üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Sonuç olarak görsel motor entegrasyonunun 5 yaşta geliştiğini fakat 6 yaşta azaldığı bulunmuştur. Çalışmanın sonucuna bakarak 4-6 yaş arasındaki çocukların görsel motor entegrasyon becerilerinin sürekli dalgalandığı ve sabit olmadığı sonucuna varılmıştır. Cui vd. (2012), yaptıkları çalışmada 3-12 yaş arasındaki 356 çocuğa Beery VMI-4 uygulayarak görsel motor bütünleştirmesinin 4 ila 5 yaş arasında hızlı olduğunu ve 6 ila 7 yaş arasında yavaşladığı sonucuna ulaşmıştır. Bu arada Ng, Chui, Lin, Fong & Chan (2015), Beery VMI-5 Testi 3 yaş 6 ay-5 yaş 11 ay arasındaki 288 çocuğa uygulayarak, görsel motor bütünleştirme becerilerinin 4 yaş ile 4,5 yaş arasında oldukça hızlı arttığını ve 4,5 yaş ile 5 yaş arasında hızla azaldığını göstermiştir. Araştırma sonuçlarına bakarak, erken çocukluk dönemindeki çocukların görsel motor bütünleştirme becerileri dinamik olarak geliştiğini söylemek mümkündür.

Çalışmamızın aksine literatürdeki çalışmalarda görsel motor becerilerin yaşla birlikte ilerleme gösterdiğini ortaya koymaktadır (Manna, Pal & Dhara, 2018; Usbas, 2020; Yavuz, Güney & Taştepe, 2021). Araştırmacılar çocukların yaşlarının ilerlemesiyle birlikte çevresel uyaranların çeşitlenmesinin ve maruz kalma sürelerinin artmasının motor becerilerin gelişimini desteklediğine dikkat çekmişlerdir.

Tablo 5'ten çalışma grubundaki çocukların görsel motor becerilerinin annelerinin öğrenim durumuna göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların gelişimini, çocukların kişisel özelliklerinin dışında annenin kişilik özellikleri, karakteri, tutum ve davranışları, sosyo-demografik özellikleri gibi faktörler etkilemektedir (Atmaca, Gültekin-Akduman & Şepitci-Sarıbaşı, 2021: 159). Eğitimin de bu faktörler içerisinde olduğu düşünülmekle birlikte bu çalışmada annelerin eğitim seviyelerinin, çocukların görsel motor becerileri üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur. Bununla ilgili olarak Keskin'in (2019) araştırmasına bakıldığında 7-9 yaşlarındaki çocukların motor becerilerinde ve

nesne kontrolü becerisinde annelerinin öğrenim durumunun etkili olmadığını bildirmiştir. Benzer sonuç Turan (2006), aileleri alt sosyo-ekonomik düzeyde olan ve okul öncesi eğitim kurumlarından eğitim alan ve almayan 60-71 aylık çocuklar üzerinde yaptığı çalışmadan da elde edilmiştir.

Tablo 6'dan okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin çizim ve eşleme alt boyutlarında annelerinin mesleklerine göre değişiklik gösterdiği, çivi tahtası alt boyutunda değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Annesi memur olan, kısmi zamanlı çalışan ya da kendi işine sahip olan annelerin çocuklarının puanları ev hanımı olan çocuklardan yüksek bulunmuştur. Aradaki bu farkın annelerin mesleğinden ziyade çalışıp çalışmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü annenin çalışıyor olması annelerin çocuklarıyla geçirdikleri zamanı ve bu zamanın niteliğini de etkilemektedir. Annelerin çocuklarından ayrı geçirdikleri bu zamanı telafi etme gayretleri çocuklarının gelişimlerini ve becerilerini desteklemektedir. Çalışan annelerin herhangi bir işte çalışmayan annelere göre günlük rutinlerini daha iyi organize etmeleri gerekmektedir. Bu da annelerin çocuklarına evle ve kendi öz bakımlarıyla ilgili sorumluluklar vermesine yol açmaktadır. Bu sorumluluklar çocukların görsel motor becerilerini geliştirmeleri ve pekiştirmeleri için fırsat yaratmaktadır. Öte yandan nitelik olarak daha fazla eğitim (akademik beceriler) gerektiren işlerdeki annelerin çocukları, erken dönemden itibaren akademik beceriler gerektiren etkinliklerle daha fazla karşılaşmaktadırlar. Bu da çocukların çizme yazma boyama eşleştirme ayırt etme gibi görsel motor becerilerini desteklemektedir. Alan yazınında da bu duruma dikkat çeken çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Hoffman (1998) çalışan annelerin kız çocuklarının akademik başarılarının, sosyal duygusal değerlerinin anneleri çalışmayan annelerin çocuklarından yüksek olduğunu, ileriki kariyer seçimlerini daha özgür yaptıklarını bulmuştur. Demiriz & Dinçer (2000) ve Özdemir (2019), çalışan annelerin çocuklarının duygusal gelişim özelliklerinin ve öz bakım becerilerinin anneleri çalışmayan çocuklardan daha iyi olduğunu bulmuştur. Araştırmacılara göre annelerin çalışmalarından dolayı çocuklarının erken dönemden itibaren kendi sorumluluklarını almaya başladıkları ve problem çözme becerileri gelişmektedir. Öte yandan annelerin çalışıyor olması çocuklarının erken çocukluk eğitiminden daha erken faydalanması zorunluluğunu oluşturmaktadır. Bu da çocukların çizim ve eşleştirme gibi görsel motor beceri içeren akademik becerilerini daha fazla desteklediği kanaatini oluşturmaktadır. Nitekim Avşar (2014), farklı sosyo-ekonomik koşullarda yaşayan 6-7 yaşlarındaki çocukların temel motor becerilerinin annelerin mesleklerine göre farklılaştığını, annesi işkadını memur, yönetici olanların motor becerilerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Tablo 7'de okul öncesi dönemdeki çocukların görsel motor becerilerinin çizim ve çivi tahtası alt boyutlarında babaların öğrenim durumuna göre görsel motor becerilerin değişiklik gösterdiği; eşleme alt boyutunda değişiklik olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aradaki fark orta ve yükseköğretim mezunu olan babalar lehine çıkmıştır. Baba eğitiminin çocukların görsel motor becerileri üzerindeki etkisinin çocuğa sunulan fırsatlarla ve çocuğa yaklaşımla ilgili olduğu düşünülmektedir. Birçok çalışmada ebeveynlerin eğitim, meslek ve aylık gelirin sosyo-ekonomik durumu oluşturduğu belirtilmektedir. Eğitim seviyesinin, daha nitelikli meslek edinimine ve daha iyi ve düzenli kazanca ulaştırma ihtimali vardır. Bu da ailenin çocuğa sağlayacağı imkanları etkilemektedir (Afolabi, Mukhopadhyay & Nenty, 2015: 39). Avşar (2014), sosyo-ekonomik koşulları farklı olan 6-7 yaşlarındaki çocukların motor becerilerini incelediği çalışmasında babalarının öğrenim durumunun çocukların motor becerilerinde farklılık yarattığı bulunmuştur. Benzer bir sonuç Keskin'in (2019), 7-9 yaşlarındaki çocuklar üzerinde yürüttüğü çalışmasında da bulunmuştur. Araştırmada üniversite mezunu olan babaların çocuklarının nesne kontrol ve yer değiştirme becerilerinin ilköğretim ve ortaöğretim mezunu babaların çocuklarından daha ileri olduğunu bulmuştur. Gadžić, Milojević & Vučković (2015), babaların eğitim seviyelerinin çocukların motor ve bilişsel beceriler üzerinde etkili olduğunu bulmuşlardır. Benzer şekilde Matarma, Lagström, Löyttyniemi & Koski (2020), yaptıkları araştırmada üniversite mezunu

babaların 5 yaşındaki kız ve erkek çocuklarının motor becerilerinin daha düşük eğitim seviyesinde olan babaların çocuklarının motor becerilerinden daha iyi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Memiş & Harmankaya (2012), da ilköğretim birinci sınıf öğrencileri üzerinde yürüttükleri çalışmada babaları üniversite mezunu olan çocukların görsel algı becerilerinin diğer çocuklardan daha ileri olduğunu bildirmişlerdir.

Tablo 8’de okul öncesi dönemdeki tipik gelişim gösteren çocukların görsel motor becerilerinin babaların mesleklerine değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi araştırmadan elde edilen bu sonucun meslekten ziyade babaların çalışıp çalışmaması ile alakalı olabileceği düşünülmektedir. Annelerden elde edilen bulgu ile bu bulgu birlikte değerlendirildiğinde babaların çocuklarının gelişimleri ve eğitimleri konusunda anneler kadar etkin olmadıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Alan yazınında konuyla ilişkili araştırmaya ulaşılacakla birlikte, Cools, De Martelaer, Samaey & Andries (2011), 4-6 yaş arasındaki çocukların babalarının mesleklerinin, çocukların temel motor becerileri üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 9’da çalışma grubundaki çocukların görsel motor becerilerinin, çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarına göre çizim ve eşleme alt boyutlarında orta sosyo-ekonomik ailelerden gelen çocuklar lehine anlamlı farklılık gösterirken, çivi tahtası alt boyutunda anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların görsel motor becerileri ile sosyo-ekonomik düzeyin arasındaki ilişkinin olası açıklaması, yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin genellikle daha fazla kaynağa sahip olmalarıdır ki bu durum düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere kıyasla daha iyi performans göstermelerini sağlamaktadır (Uys & Pienaar, 2010). Görsel motor koordinasyon, algı ve motor becerilerle ilgilidir. Algı, edinilmiş bir beceridir ve bu beceriyi daha da geliştirmek için öğrenmeye ve deneyimlere dayanmaktadır. Okulda ve evde yetersiz uyarılma ve yetersiz öğrenme fırsatlarının, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerde gözlenen algısal eksikliklere yol açmaktadır. Haywood & Getchell (2019) ve Venetsanou & Kambas (2010), düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelmenin öğrencilerin genel ve akademik gelişimlerini olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır. Ayrıca Izci & Jones (2021), 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların çocuklarıyla olan ilişkilerini niteliğini inceledikleri çalışmada babaların aylık gelirlerinin çocukları ile olan ilişkinin niteliğini ve kapsamını etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Van Wyk, Coetzee & Pienaar (2017), 9 ve 10 yaşındaki çocukların görsel-motor entegrasyonu üzerindeki cinsiyet, ırk ve sosyo-ekonomik durum faktörlerini incelediği araştırmasında, düşük sosyo-ekonomik düzeyin çocukların görsel-motor entegrasyon ve motor koordinasyon becerilerini olumsuz yönde etkilediğini bulmuştur. Hairol, Nordin, P’ng, Sharanjeet- Kaur, Narayanasamy, Mohd-Ali, Ahmad & Kadar (2021), yaptıkları çalışmada, Malezyalı okul öncesi çocuklar üzerinde yürüttüğü çalışmada aylık geliri yüksek olan ailelerin çocuklarının görsel motor becerilerinin diğer çocuklardan daha iyi geliştiği sonucuna ulaşmıştır. Avşar (2014), da çalışmasında ailelerin gelir düzeyine göre çocukların motor becerilerinde farklılık olduğunu vurgulamıştır. 4 yaşındaki çocukların ince motor becerileri üzerinde aile faktörünün incelendiği bir çalışmada ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının çocukların ince motor becerileri üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Comuk-Balci, Bayoğlu, Tekindal, Kerem-Gunel & Anlar, 2016). Aiman, Yusof, Kadir & Sabturanı (2016), 6 yaşındaki çocukların sosyo-ekonomik düzeylerinin ince motor beceriler üzerinde etkisi olduğunu, Krombholz (2006), da 43-84 aylık aileleri yüksek sosyo-ekonomik düzeyde olan çocukların motor gelişim özelliklerinin, aileleri düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan çocuklardan daha iyi olduğuna dikkat çekmişlerdir. Literatür çalışmalarından elde edilen bu sonuçların çalışmamızın bu bulgusunu desteklediği söylenebilir.

Tablo 10’da okul öncesi dönemdeki tipik gelişim gösteren çocukların görsel motor becerilerinin okul öncesi eğitim alıp almamalarına göre görsel motor becerilerinde anlamlı farklılık göstermediği

sonucuna ulaşılmıştır. Görsel motor beceriler büyüme ve gelişmenin etkisinde olan, doğumla birlikte başlayan, gelişen bir süreçtir. Öncelikle ev ortamında doğal yollarla ve ebeveynlerin çocuklara sunduğu deneyimler ile gelişmektedir. 3-10 yaş arasında özellikle görsel algılamının algıda sabitlik, şekil-zemin ayırımı, mekanda konum, mekânsal ilişkiler ve el-göz koordinasyonu gibi alt alanlarında çocuklar giderek yetkinlik kazanmaya başlamaktadırlar ve okuldaki etkinlikler ise bu becerilerin geliştirilmesine ve pekiştirilmesine hizmet etmektedir (Ercan, Ahmetoğlu & Aral 2016). Çalışma grubundaki çocukların gelişimsel olarak benzer özellikler göstermesi, gerek daha önceden eğitim alan çocukların gerekse almayan çocukların eğitim hayatının başında olması, görsel motor becerilerin sadece okul eğitimine bağlı olarak farklılaşamayacağını düşündürmektedir.

Günümüzde çalışan anne sayısının fazla olması nedeniyle çocukların birçoğu çok küçük yaşta okul öncesi eğitim veren kurumlara gitmeye başlamaktadırlar. Çocukların çoğu günün büyük bir bölümünü bu kurumlarda geçirmektedir. Bu durumdan dolayı okul öncesi eğitim kurumlarının niteliklerinin çocukların gelişimi üzerindeki etkisinin araştırılması önemlidir (Venetsanou & Kambas 2010: 322). Barros, Fragoso, Oliveira, Cabral-Filho & Castro (2003), bir özel okul ile iki kreşe devam eden 5 yaşındaki 100 çocuğun ince motor becerilerini inceledikleri çalışmada, özel okuldaki çocukların ince motor performanslarının daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun nedeni, kreşe devam eden çocukların çizim yaparken, oyun oynarken vb. durumlarda ellerini kullanmalarıyla ilgili yetersiz eğitim almaları olabilir. Temel işlevleri çocuklara bakmak ve çocukların beslenme ihtiyaçlarını karşılamak olan çocuk kreşlerinde uygun bir pedagojik eğitim eksikliği olmaktadır. Bu araştırma sonucu çocukların ince motor becerilerinin farklı seviyelerde olma sebebinin okul öncesi eğitim kurumlarının özellikleri olabileceğini göstermektedir. Giagazoglou, Karagianni, Sidiropoulou & Salonikidis (2008), devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının çocukların kaba motor gelişimi üzerindeki etkisini incelemiştir. 300 okul öncesi çocuğa Griffiths Testi 2 Numara'nın (Griffiths 1984) Lokomotor kısmı uygulanmıştır. Büyük ve geniş açık oyun alanı, jimnastik salonu, kortları olan ve günlük olarak fiziksel etkinliklere yer veren özel anaokuluna devam eden çocukların kaba motor puanlarının daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir çalışmada Chow & Louie (2013), tarafından 3 ile 6.5 yaş arasındaki 239 okul öncesi çocuğun devam ettiği devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının motor beceriler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Özel okul öncesi eğitim kurumlarına giden çocukların hareket becerilerinin daha iyi olduğu bulunmuştur. Sonuçlar, okul öncesi çocukların hareket becerilerinin performansının okullarının fiziksel ortamından etkilendiğini göstermektedir.

Waelvelde, Peersman, Lenoir, Smits, Bouwien & Henderson (2008), 2 yıl 6 ay ile 4 yaşında olan Flaman ve Amerikalı çocukların motor becerilerini incelediği çalışmada Flemen çocukların boyama, çizme vb. gibi görevlerde, el becerisi görevlerinde ve statik denge görevlerinde daha iyi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun sebebinin Flanders'da okul öncesi sınıflarındaki beden eğitimi derslerinin ve altı yaşındaki çocuklara resmi el yazısı eğitiminin verilmesi ile açıklanabilir. Bu çalışmanın sonucu bize farklı kültürdeki çocukların motor becerilerinin ve el becerilerinin farklı olabileceğini göstermektedir.

İnce motor becerilerdeki farklılığın nedeni olarak ince motor etkinliğin miktarının yanı sıra ince motor etkinliklerin türünün de etkili olduğu düşünülmektedir (Venetsanou & Kambas 2010: 320). Rule and Stewart'ın (2002), yaptıkları çalışmada, 101 çocuktan oluşan bir deney grubu, 6 aylık bir süre boyunca 50 farklı etkinlik setine katılmıştır. Öğretmenler, deney grubundaki öğrencilere cımbız, maşa ve kaşık gibi çeşitli nesnelere kullanarak ince motor beceriler ile ilgili etkinliklere rehberlik etmişlerdir. Deney ve kontrol grubunda yer alan çocuklara öğretmenleri tarafından eşit miktarda ince motor aktiviteleri uygulanmalarına rağmen, deney grubundaki çocukların ince motor becerileri kontrol grubundan daha iyi olduğu görülmüştür. Etkinlikler sırasında öğrencilere verilen yönergelerin ve

yapılan etkinliklerin doğasının ince motor beceriler üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Çocukların motor becerilerinin gelişimleri üzerinde fiziksel aktivitelerin de etkili olduğu bilinmektedir. Çocukların fiziksel aktivite düzeyleri, gittikleri anaokuluna bağlı olarak değişmektedir (Venetsanou & Kambas 2010: 320). Çocukların fiziksel aktivitelerinin farklı türdeki okul ortamlarına bağlı olarak değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan araştırmaların sonucu bize çocukların devam ettikleri anaokullarının fiziksel aktivite üzerinde etkisi olduğunu göstermiştir. Bower, Hales, Tate, Rubin, Benjamin & Ward (2008), Dowda, Pate, Trost, Almeida & Sirard (2004), Pate, Pfeiffer, Trost, Ziegler & Dowda (2004), yaptıkları çalışmalar örnek olarak gösterilebilir.

Üç ile beş yaşındaki çocukların motor becerilerinde hızlı ve kapsamlı bir gelişme yaşanır. Bu yaş döneminde denge, hareket ve nesne kontrolü gibi temel motor becerilerin kazanılması, günlük yaşam ve fiziksel aktiviteler için gerekli olan daha karmaşık motor becerilerin öğrenilmesine temel oluşturur. Farklı türdeki motor becerilerin uygulanması bilişsel ve sosyal becerilerin gelişimine katkı sağlar. Daha spesifik olarak, çocukların motor becerilerine yeni beceriler eklenmesi, küçük çocukların çevresel keşif, algısal öğrenme ve sosyal etkileşime dahil olmaları için birçok fırsatı sağlamaktadır (Veer, Kamphorst, Minnaert, Cantell, Kakebeeke & Houwen, 2021: 2016).

Bu çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının görsel motor becerileri ve bu becerilere yaş, cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba mesleği, sosyo-ekonomik düzey ve okul öncesi eğitim alma gibi değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Sonuç olarak çocukların görsel motor becerilerinin yaş, cinsiyet, anne mesleği, babanın öğrenim durumu ve sosyo-ekonomik düzey üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Burada sunulan bulgular, çocuğun görsel motor gelişiminde hassas dönemlerin olabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, erken çocukluk döneminde çocukların görsel motor becerilerini geliştirme konusunda araştırmacılara veya sağlık uzmanlarına rehberlik edebilir. Ayrıca, bulguların çıkarımları araştırmacılar, mesleki terapi, eğitim, özel eğitim ve rehabilitasyon uygulamaları için çok önemlidir. Görsel motor becerilerin gelişimi ve etki eden faktörlerin araştırılması gerekmektedir. İkinci olarak, görsel motor becerilerin ilk yıllardaki gelişimi çok hassas ve dinamiktir; ayrıca farklı yaşlarda farklı faktörlerle ilişkilidir, bu nedenle araştırmacılar, sağlık uzmanları, ebeveynler ve öğretmenler görsel motor becerilerin gelişimsel zorluklarına daha fazla dikkat etmeleri ve gelişimle ilgili temel faktörlerini bulmaları gerekmektedir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığından 13/09/2021 tarih ve Belge Numarası: E-29563864-050.04.04-118013
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Öğr. Gör. Dr. Seda Bektaş
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	From Trakya University Rectorate Social and Humanities Research Ethics Committee dated 13/09/2021 and Document Number: E-29563864-050.04.04-118013
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %50 – 2 st author: %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Lect. Dr. Seda Bektaş
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

REFERENCES

- Adams, W. & Sheslow, D. (1995). *Wide Range Assessment of Visual Motor Abilities*. Wilmington, DE: Wide Range.
- Afolabi, O. E., Mukhopadhyay, S. & Nenty, H.J. (2015). Linking Parents' Role Belief for Involvement With Success of Inclusive Education: Do Gender, Marital Status and Education Matters. *Educational Research Journal*, 5(3), 36-55.
- Aiman, S., Yusof, S. M., Kadir, Z. A. & Sabturani, N. (2016). The Relationship Between Socioeconomic Status and Fine Motor Skills Among Six-Year-Old Preschool Children. (Eds: S. Ismail; N. Sulaiman & R. Adnan). In *Proceedings of the 2nd International Colloquium on Sports Science, Exercise, Engineering and Technology 2015 (ICoSSEET 2015)*. Singapore: Springer.
- Atmaca, R. N., Gültekin-Akduman, G. & Şepitçi-Sarıbaş, M. (2021). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Annelerinin Empati Becerileri ile İlişkisi. *Electronic Journal of Social Sciences*, 20(77), 134–151.
- Avşar, S. (2014). 6-7 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Temel Motor Becerilerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baker, M. R., Waliczek, T. M. & Zajicek, J. M. (2015). The Effect of School Gardening Activities on Visual-Motor Integration of Pre-School and Kindergarten Students. *Journal of Therapeutic Horticulture*, 25 (2), 4-14.
- Barros, K. M. F., Fragoso, A. G. C., Oliveira, A. L. B. D., Cabral-Filho, J. E. & Castro, R. M. D. (2003). Do Environmental Influences Alter Motor Abilities Acquisition? A Comparison Among Children From Day-Care Centers and Private Schools. *Arquivos de Neuro-psiquiatria*, 61, 170-175.
- Bezrukikh, M. M. & Terebova, N. N. (2009). Characteristics of The Development of Visual Perception in Five To Seven Year Old Children. *Human Physiology*, 35 (6), 37-42.

- Bower, J. K., Hales, D. P., Tate, D. F., Rubin, D. A., Benjamin, S. E. & Ward, D. S. (2008). The Childcare Environment and Children's Physical Activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 34 (1), 23-29.
- Burns, Y., O'Callaghan, M., McDonnell, B. & Rogers, Y. (2004). Movement and Motor Development in ELBW Infants at 1 Year Is Related to Cognitive and Motor Abilities at 4 Years. *Early Human Development*, 80 (1), 19-29.
- Bushnell, E. W. & Boudreau, J. P. (1993). Motor Development and The Mind: The Potential Role of Motor Abilities As a Determinant of Aspects of Perceptual Development. *Child Development*, 64 (4), 1005-1021.
- Carlson, A. G., Rowe, E. & Curby, T. W. (2013). Disentangling Fine Motor Skills' Relations to Academic Achievement: The Relative Contributions of Visual-Spatial Integration and Visual-Motor Coordination. *The Journal of Genetic Psychology*, 174 (5), 514-533. doi: 10.1080/00221325.2012.717122
- Chow, B. C. & Louie, L. H. T. (2013). Difference in Children's Gross Motor Skills Between Two Types of Preschools. *Perceptual and Motor Skills*, 116 (1), 253-261. <https://doi.org/10.2466/25.06.10.PMS.116.1.253-261>
- Cohen, E. J., Bravi, R. & Minciacci, D. (2021). Assessing The Development of Fine Motor Control in Elementary School Children Using Drawing and Tracing Tasks. *Perceptual and Motor Skills*, 128 (2), 605-624. DOI: 10.1177/0031512521990358
- Comuk-Balci, N., Bayoglu, B., Tekindal, A., Kerem-Gunel, M. & Anlar, B. (2016). Screening Preschool Children for Fine Motor Skills: Environmental Influence. *J. Phys. Ther. Sci.*, 28, 1026-1031. doi: 10.1589/jpts.28.1026
- Cools, W., De Martelaer, K., Samaey, C. & Andries, C. (2011). Fundamental Movement Skill Performance of Preschool Children in Relation to Family Context. *Journal of Sports Sciences*, 29 (7), 649-660.
- Cui, Y., Zhu, Y., Laukkanen, H. & Rabin, J. (2012). Evaluation of Visual-Motor Integration Skills in Preschool and Elementary School-Aged Chinese Children. *Journal of Behavioral Optometry*, 23 (5-6), 123-128.
- Demiriz, S. & Dinçer, Ç. (2000). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Öz Bakım Becerilerinin Annelerinin Çalışıp Çalışmama Durumlarına Göre İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (19), 58-65.
- Dourou, E., Komessariou, A., Riga, V. & Lavidas, K. (2017). Assessment of Gross and Fine Motor Skills in Pre-School Children Using The Peabody Developmental Motor Scales Instrument. *European Psychomotricity Journal*, 9 (1), 89-113.
- Dowda, M., Pate, R.R., Trost, S.G., Almeida, M.J.C.A. & Sirard, J.R. (2004). Influences of Preschool Policies and Practices on Children's Physical Activity. *Journal of Community Health*, 29 (3), 183-196.
- Ercan, Z.G. (2009). Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarına Verilen Görsel Algı Eğitiminin Görsel-Motor Koordinasyon Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ercan, Z., Ahmetoğlu, E. & Aral, N. (2016). Görsel Algı Eğitiminin Beş-Altı Yaş Grubundaki Çocukların Görsel-Motor Bütünlük Becerilerine Etkisi. *International Journal of Social Science*, 48, 319-332.
- Fang, Y., Wang, J., Zhang, Y. & Qin, J. (2017). The Relationship of Motor Coordination, Visual Perception, and Executive Function to The Development of 4-6-Year-Old Chinese Preschoolers' Visual Motor Integration Skills. *Biomed Research International*, 2017, 6264254. <https://doi.org/10.1155/2017/6264254>

- Gadžić, A., Milojević, A. & Vučković, I. (2015). Influence of Certain Socio-Demographic Factors on The Relationships Between Motor and Cognitive Abilities of Primary School Children. *TEME*, r. XXXIX, 6 (1), 143-155.
- Ganapathy-Sankar, U.; Monisha, R & Suresh, R. (2020). Training Program on Eye-Hand Coordination For a Child With Developmental Coordination Disorder: Single Case Study. *International Journal of Pharmaceutical Research*, 15 (3), 3844–3848. <https://doi.org/10.31838/ijpr/2020.SP2.471>
- Gaul, D. & Issartel, J. (2016). Fine Motor Skill Proficiency in Typically Developing Children: On or Off The Maturation Track? *Human Movement Science*, 46, 78–85. doi: 10.1016/j.humov.2015.12.011
- Giagazoglou, P., Karagianni, O., Sidiropoulou, M. & Salonikidis, K. (2008). Influences of Preschool Quality and Physical Activity Programs on Children's Gross Motor Skills. *European Psychomotricity Journal*, 1 (2), 54-60.
- Görener, Ö. (2006). Beş-Altı Yaş Grubu Çocuklarda Yapılandırılmış Görsel Sanat Eğitiminin Görsel Algılamaya Etkisinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Hairol, M. I., Nordin, N., P'ng, J., Sharanjeet-Kaur, S., Narayanasamy, S., Mohd-Ali, M., Ahmad, M. & Kadar, M. (2021). Association Between Reduced Visual-Motor İntegration Performance and Socioeconomic Factors Among Preschool Children in Malaysia: A Cross-Sectional Study. *PLoS ONE*, 16 (3), 1–16. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0246846>
- Haywood, K. M. & Getchell, N. (2019). *Life Span Motor Development* (5th ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Hoffman, L. W. (1998). The Effects of The Mother's Employment on The Family and The Child. Erişim tarihi: Mayıs 2021. <http://parenthood.library.wisc.edu/Hoffman/Hoffman.html>.
- Izci, B. & Jones, I. (2021). An Exploratory Study of Turkish Fathers' Involvement in The Lives of Their Preschool Aged Children. *Early Years: Journal of International Research & Development*, 41 (2/3), 248–261. <https://doi.org/10.1080/09575146.2018.1521384>
- Karasar, N. (1984). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd.
- Keskin, E. Ç. (2019). Seçilmiş Bazı İlköğretim Okulu Öğrencilerinin TGMD- II Testine Göre Temel Motor Özelliklerinin Araştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Çorum: Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kıvanc, R. (2020). 24-36 Aylık Çocuğu Olan Annelerin Özyeterlik Algıları ve Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Çocuğun Motor Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Krombholz, H. (2006). Physical Activity in Relation to Age, Sex, Birth Order, Social Class, and Sport Activities of Preschool Children. *Perceptual and Motor Skills*, 102: 477–484.
- Lim, C. Y., Tan, P.C., Koh, C., Koh, E., Guo, H., Yusoff, N. D., See, C. Q. & Tan, T. (2014). Beery-Buktenica Developmental Test of Visual-Motor İntegration (Beery-VMI): Lessons From Exploration of Cultural Variations in Visual-Motor İntegration Performance of Preschoolers. *Child: Care, Health and Development*, 41 (2), 213–221. doi:10.1111/cch.12190
- Manna, S., Pal, A. & Dhara, P. C. (2018). Fine Motor Skills And Its Growth Pattern in Variation to Age and Gender on Bengali (Indian) Primary School Children: A Cross Sectional Study. *International Journal of Health Sciences and Research*,. 8 (5), 51-61.
- Matarma, T., Lagström, H., Löyttyniemi, E. & Koski, P. (2020). Motor Skills of 5-Year- Old Children: Gender Differences and Activity and Family Correlates. *Perceptual and Motor Skills*, 127 (2), 367–385.
- Memisevic, H. & Hadzic, S. (2013). Development of Fine Motor Coordination and Visual-Motor İntegration in Preschool Children. *The Journal of Special Education and Rehabilitation*, 14 (1), 45-53.

- Memiş, A. & Harmankaya, T. (2012). İlköğretim Okulu Birinci Sınıf Öğrencilerinin Görsel Algı Düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 27-46.
- Morley, D., Till, K., Ogilvie, P. & Turner, G. (2015). Influences of Gender and Socioeconomic Status on The Motor Proficiency of Children in The U.K. *Hum. Mov. Sci.*, 44, 150-156. doi: 10.1016/j.humov.2015.08.022
- Ng, M., Chui, M., Lin, L., Fong, A. & Chan, D. (2015). Performance of The Visual-Motor Integration of Preschool Children in Hong Kong. *Hong Kong Journal of Occupational Therapy*, 25, 7-14.
- Nicola, K. & Watter, P. (2016). Visual-Motor Integration Performance in Children With Severe Specific Language Impairment. *Child: Care, Health and Development*, 42 (5), 742-749. doi:10.1111/cch.12365
- Osorio-Valencia, E., Torres-Sánchez, L., López-Carrillo, L., Rothenberg, S. J. & Schnaas, L. (2018). Early Motor Development and Cognitive Abilities Among Mexican Preschoolers. *Child Neuropsychology*, 24 (8), 1015-1025. <https://doi.org/10.1080/09297049.2017.1354979>
- Özdemir, S. (2019). 60-72 Aylık Çocukların Bilişsel, Sosyal-Duygusal ve Özbakım Yeterliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Kuzey Kıbrıs Örneği. *Folklor/Edebiyat*, 25 (97-1). doi: 10.22559/folklor.967
- Pate, R. R., Pfeiffer, K. A., Trost, S. G., Ziegler, P. & Dowda, M. (2004). Physical Activity Among Children Attending Preschools. *Pediatrics*, 114 (5), 1258-1263.
- Piek, J. P., Dawson, L., Smith, L. M. & Gasson, N. (2008). The Role of Early Fine and Gross Motor Development on Later Motor and Cognitive Ability. *Human Movement Science*, 27 (5), 668-681.
- Rule, A. C. & Stewart, R. A. (2002). Effects of Practical Life Materials on Kindergartners' Fine Motor Skills. *Early Childhood Education Journal*, 30 (1), 9-13.
- Samara, D., Sidharta, N., Mediana, D. & Noviyanti, N. (2012). Gender Impacts on Motor Skill Proficiency-Physical Activity Relationship in Children. *Universa Medicina*, 31 (3), 192-199. <https://doi.org/10.18051/Univmed.2012.V31.192-199>
- Taştepe, T. & Köksal-Akyol, A. (2019). 36-47 Aylık Çocuklarda Peabody Motor Gelişim Ölçeği-2'nin Uyarlama Çalışması ve Motor Gelişimin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48 (223), 61-82.
- Turan, D. E. (2006). Alt Sosyo-Ekonomik Düzeyde Anasının Devam Eden ve Etmeyen 60-71 Ay Çocuklarında Görsel Algılama Davranışının İncelenmesi (Konya İli Örneği). (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Usbas, H. (2020). Miller Fonksiyon ve Katılım Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması ve 48-95ay Arası Çocukların Motor Gelişimlerinin İncelenmesi. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uys, P. L. & Pienaar, A. E. (2010). Die Fisieke En Motoriese Ontwikkeling Van Voorskoolse Kinders Vanuit Verskillende Sosio-Ekonomieomstandighede: Thusano-Studie. *South African Journal For Research in Sport, Physical Education And Recreation*, 32 (2), 131-144.
- Uysal, I., & Kılıç, A. F. (2022). Normal Distribution Dilemma. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12 (1), 220-248.
- Van Waelvelde, H., Peersman, W., Lenoir, M., Smits-Engelsman, B. & Henderson, S. E. (2008). The Movement Assessment Battery for Children: Similarities and Differences Between 4- and 5-Year-Old Children From Flanders and The United States. *Pediatric Physical Therapy*, 20 (1), 30-38. doi: 10.1097/PEP.0b013e31815ee2b2
- Van-Wyk, Y., Coetzee, D. & Pienaar, A. E. (2017). Die Invloed Van Geslag, Ras En Sosio-Ekonomie Status Op Visueel-Motoriese Integrasie Van Nege- Tot 10-Jarige Leerders: Die NW-CHILD Studie. *Tydskrif Vir Geesteswetenskappe*, 57 (2-2), 649-666.

- Veer, G., Kamphorst, E., Minnaert, A., Cantell, M., Kakebeeke, T. H. & Houwen, S. (2021). Assessing Motor Performance in Preschool Children: The Zurich Neuromotor Assessment-2 and The Movement Assessment Battery for Children-2. *Perceptual and Motor Skills*, 128 (5), 2014–2032. doi: 10.1177/00315125211025246
- Venetsanou, F. & Kambas, A. (2010). Environmental Factors Affecting Preschoolers' Motor Development. *Early Childhood Education*, 37, 319–327.
- Yavuz, E. C., Güney, M. & Taştepe, T. (2021). 60-71 Aylık Çocukların İnce Motor Beceri Düzeylerinin Yaş ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4 (7), 1-11.
- Yücelyiğit, S. & Aral, N. (2018). Görsel Motor Becerileri Testi-3'ün Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2 (2), 27-38. doi: 10.36731/Cg.423124
- Zhang, H., Lin, L., Tao, S. & Dong, Q. (2001). Development of Visual- Motor Integration and It's Relation to Academic Achievement in 4-8 Year-Old Children (in Chinese). *Psychological Development and Education*, 17 (3), 5-8.

Milli Mücadele Döneminde Dr. Mazhar Bey*

Öğr. Gör. Dr. İsrail Karataş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4940-9344>

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Gazipaşa Mustafa Rahmi Büyükbali Meslek Yüksekokulu, Antalya –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 09.06.2023

Kabul: 04.08.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Dr. Mazhar Bey

Milli Mücadele

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Kuva-yı Milliye

Müdafaa-i Hukuk

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.70562>

Öz

Mazhar Bey (Germen), Osmanlı Devleti'nin son döneminde Aydın'da dünyaya gelmiştir. Osmanlı'nın en modern okullarında oldukça iyi bir eğitim almış ve 20 yaşında hekim olmuştur. Katıldığı Balkan Savaşları'nda ve Birinci Dünya Savaşı'nda hekim olarak görev yapmıştır. İzmir'in işgali sonrasında memleketi Aydın'a gelerek Yunan'a karşı kutsal milli direnişin başlatılması için en ön saflarda olağanüstü mücadeleler vermiştir. Bütün çabalarına rağmen Aydın işgal edilince Denizli'deki milli direnişe katılarak hekimlik mesleğini kullanmak suretiyle önemli yararlılıklar göstermiştir.

34 yaşında Aydın'dan mebus seçilerek 1920 yılında Büyük Millet Meclisi'ne katılmıştır. Meclis'te aktif biri olan Dr. Mazhar Bey, Milli Mücadele için önemli faydalar sağlamıştır. Başta savaşın finansmanı ile ilgili olmak üzere birçok meseleyle ilgi yaptığı konuşmalarda Milli Mücadele'nin bir an önce başarıya ulaştırılması noktasında pragmatist bir yaklaşım sergilemiştir. Bu bağlamda yaşanan olağanüstü dönemi öne sürerek hukuk kaidelerinin çok fazla gözetilmemesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca uzun ve gerilimli tartışmalarda uzlaşmacı bir rol üstlenmiştir. Cephe gerisine de oldukça önem veren Dr. Mazhar Bey, sivil halkın mağdur olmaması ve asayişin temini için önemli katkılar sunmuştur.

Dr. Mazhar Bey, Meclis içerisinde bazı ilklere de imza atmıştır. Milli Mücadele'nin en zor sürecinde bugünkü Meclis Kütüphanesi'nin kurulması için bir kanun teklifi vermiş ve kütüphanenin kurulmasını sağlamıştır. Başkomutanlık meselesinin görüşüldüğü Meclis oturumunda, Başkomutanlığa geçmesi gereken kişi olarak Mustafa Kemal Paşa'nın ismini açıkça zikreden ilk kişi olmuştur. Bu araştırmada amaçlanan; Dr. Mazhar Bey'in Milli Mücadele dönemindeki faaliyetlerini detaylıca incelemektir. Aynı zamanda Meclis içerisindeki faaliyetlerinden yola çıkarak Milli Mücadele'ye ne gibi katkılar sunduğunu ve mücadele ile ilgili tutumunu ortaya koymaktır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Karataş, İ. (2023). Milli Mücadele Döneminde Dr. Mazhar Bey. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 509-530.

Dr. Mazhar Bey During the National Struggle Period*

Lect. Dr. İsrail Karataş

Alanya Alaaddin Keykubat University, Gazipasa Mustafa Rahmi Buyukballi Vocational School, Antalya-
TÜRKİYE**Article History**

Submitted: 09.06.2023

Accepted: 04.08.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Dr. Mazhar Bey

National Struggle

Grand National Assembly of Turkey

National Forces

Defence of The National Rights

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.70562>**Abstract**

Mazhar Bey (Germen) was born in Aydın during the last period of the Ottoman Empire. He received a very good education in the most modern schools of the Ottoman Empire and became a physician at the age of 20. He served as a physician in the Balkan Wars and the First World War. After the occupation of Izmir, he came to his hometown Aydın and fought at the forefront of the holy national resistance against the Greeks. Despite all his efforts, when Aydın was occupied, he joined the national resistance in Denizli and showed significant benefits by using his profession as a physician.

At the age of 34, he was elected as a deputy from Aydın and joined the Grand National Assembly in 1920. Dr. Mazhar Bey, who was active in the Assembly, provided important benefits for the National Struggle. In his speeches on many issues, especially on the financing of the war, he displayed a pragmatist approach to the success of the National Struggle as soon as possible. In this context, he argued that the rules of law should not be observed too much, citing the extraordinary period. He also assumed a conciliatory role in long and tense debates. Dr. Mazhar Bey, who also attached great importance to the frontline, made important contributions to ensure that the civilian population was not victimised and public order was maintained.

Dr. Mazhar Bey also achieved some firsts in the Parliament. During the most difficult period of the National Struggle, he proposed a law for the establishment of today's Parliament Library and ensured the establishment of the library. He was the first person to openly mention Mustafa Kemal Pasha's name as the person who should be the Commander-in-Chief in the Assembly session where the issue of the Commander-in-Chief was discussed. The aim of this study is to examine Dr. Mazhar Bey's activities during the War of Independence in detail. At the same time, based on his activities in the Assembly, it is to reveal what kind of contributions he made to the National Struggle and his attitude towards the struggle.

GİRİŞ

Milli Mücadele dönemi, Türkiye'nin en zorlu ve kritik kesitidir. Dönemin önemine binaen çok sayıda araştırma yapılmıştır. Devrin ve mücadelenin daha iyi anlaşılabilmesi ve anlamlandırılması adına Milli Mücadele dönemi şahsiyetlerinin biyografilerine de ayrı bir önem verilmiştir. Ne yazık ki, Milli Mücadele'nin önemli isimlerinden ve devletin kurucu kadrosunda bulunan Aydın Mebusu Dr. Mazhar Bey ile ilgili doğrudan bir çalışma kaleme alınmamıştır.

Bu çalışma ile kaleme alınan Dr. Mazhar Bey, Aydın ve çevresinde Yunan'a karşı kutsal direnişin başlatılmasında oldukça büyük emeği olan ve aynı zamanda Birinci Meclis'te Milli Mücadele lehine yararlılıklar gösteren mühim bir şahıstır. Onun Milli Mücadele dönemindeki faaliyetlerinin ortaya konulması Türkiye'nin Milli Mücadele evresinin daha iyi anlaşılabilmesine katkı sunacaktır. Araştırmanın hedefi; Dr. Mazhar Bey'in Milli Mücadele dönemindeki faaliyetlerini detaylıca incelenmesinin yanı sıra Meclis içerisindeki faaliyetlerinden yola çıkılarak Milli Mücadele'ye ne gibi katkılar sunduğunu ve mücadele ile ilgili tutumunu ortaya koymaktır. Çalışma inşa edilirken hatıratlar başta olmak üzere telif eserler, makale ve Meclis Zabıtlarından istifade edilmiştir. Meclis'teki faaliyetleri ele alınırken Milli Mücadele açısından mühim görülen bazı Meclis konuşmaları analiz edilmiştir. Öte yandan doğrudan Dr. Mazhar Bey ile alakalı arşiv belgelerinin olmaması sebebiyle bu tür kaynaklardan yararlanılamamıştır.

1. Mazhar Bey'in Hayat Hikâyesi

Mazhar Bey,¹ 1887² yılında Aydın'da dünyaya gelmiştir. Babası, Aydın'ın eşraflarından Hacı Mehmet Emin Efendi, annesi Nihat Hanım'dır (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, No:34). Ailenin altı çocuğundan biridir (Milliyet, 6 Kasım 1967: 7)³. Mazhar Bey ve ailesi, 1934 soyadı kanundan sonra Germen soyadını almıştır (Çoker, yayın yılı yok: 134).

İlköğretimine Aydın'da özel Feyziye okulunda başlayan Mazhar Bey, lise eğitimini de başlangıçta burada sürdürmüş, fakat daha sonradan 1899 yılında İzmir İdadisine geçmiştir. İzmir İdadisindeki iki yıllık eğitiminin ardından 1901 yılında mezun olmuştur. Bir yıl bekledikten sonra 1902 yılında eğitimini İstanbul'da Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiyye'de devam ettirmiştir. Buradaki eğitim hayatında oldukça başarılı olan Mazhar Bey, sınava girerek birinci sınıf derslerinden muaf olmuş ve direkt ikinci sınıftan başlamıştır. 1907 yılında yani 20 yaşında hekim olarak mezun olmuştur. Çekilen kura sonucu ilk görev yeri olarak Baalbek ilçesi Hükümet Tabipliği'ne atanmışsa da görev yerine gitmeye sağlığı elvermemiştir. Bunun üzerine Balıkesir'de görevli Çekin Efendi ile becayiş yapmıştır. Burada 22 ay görev yaptıktan sonra Soma Belediye Tabipliği'ne atanmıştır (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, No:34).

Balkan Savaşları'nın Ekim 1912 yılında başlamasıyla (Sediroğlu, 2017: 481) birlikte önce Soma Redif Tabur hekimi olarak Karacaali Kolordusuna katılmıştır. Gelibolu muharebesine ve ileri yürüyüş harekâtına da katılan Dr. Mazhar Bey, sınır taburlarında hekim olarak çalışmıştır (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, No:34).

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda seferberlik kararı aldıktan (Sediroğlu, 2018: 231) iki gün sonra, 4 Ağustos'ta silahaltına alınan Dr. Mazhar Bey, dört yıl sürecek olan bu savaşta çeşitli görevlerde bulunmuştur. Önce 11. Fırka Topçu Alayı'na, ardından Birinci Menzil Ordu Orta

¹ Tarhan Toker, Mazhar Bey'in adını Denizli Tarihi isimli kitabında Mazhar Müfit olarak aktarmaktadır (Toker, 1968: 162).

² TBMM Albümü'nde Mazhar Bey'in doğum yılı olarak 1884 yılı olarak ifade edilmiştir (TBMM Albümü 1920-2010, 1.Cilt: 1920-1950: 310, 452).

³ Kardeşleri; Ragıp, Murat, Feyzi, Mustafa ve Faik idi (E. Burkut, Kişisel Görüşme, 3 Nisan 2023). Bunlardan 1881 doğumlu Murat Bey, hukuk mektebini bitirdikten sonra bazı bidayet mahkemelerinde ve polis müdürlüklerinde çalışmıştır. Ardından sırasıyla Ankara (1923-1928), Kastamonu (1928-1933) ve Manisa (1933-1936) valiliği görevlerinde bulunmuştur (Göksu, 2018: 55). 1890 doğumlu Faik Bey ise, eczalık mezunu olup Aydın'da eczane işletmecisiydi (E. Burkut, Kişisel Görüşme, 3 Nisan 2023).

Başhekimliği'ne atanmıştır. 5. Ordu'nun kurulması üzerine baştabip yardımcılığına ve ardından Müessesat-ı Sıhhiyenin Müfettişliği'ne görevlendirilmiştir. Sonraki günlerde ise, sırasıyla Uzun Köprü Nokta Tabipliği ile Karapınar Nokta Tabipliğinde hasta ve nakil işlerinde bulunmuştur. Eskişehir baştabipliğinde çalışırken Mondros Mütarekesi'nin imzalanması, dolayısıyla savaşın bitmesi nedeniyle terhis olmuştur (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, No:34).

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunan tarafından işgali üzerine Aydın'a gelerek Kuva-yı Milliye teşkilatlarının içerisinde yer almıştır (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, No: 34). Bu dönemde Aydın Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin üyeleri arasında bulunmuş ve Aydın'ın savunulması için mücadele etmiştir (Ganiz, 2009: 58). Aydın'ın işgaline müteakip Denizli'ye geçerek buradaki Denizli Heyeti Milliyesi'nin bazı şubelerinde önemli görevler üstlenmiştir (Sarıkoyuncu ve Tomalı, 2019b: 205).

23 Nisan 1920 yılında açılan Büyük Millet Meclisi'ne (Kurtcephe ve Beden, 2015: 167) Aydın'dan mebus seçilen Dr. Mazhar Bey, kesintisiz sekiz dönem boyunca yani 1950 yılına kadar Aydın'ı temsil etmiştir. Bu arada Meclis içerisinde önemli bazı komisyonlarda üye olarak çalışmıştır. Başkomutanlığın emriyle Batı cephesinde askeri kurumların teftişine memur edilmiş ve 3 ay cephede bulunmuştur. Bu haliyle cephede görev yapan mebus olması nedeniyle 25 Aralık 1925 tarih ve 202 sayılı Meclis kararıyla Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir (Çoker, yayın yılı yok: 134-135).

Dr. Mazhar Bey, Meclis'in ikinci döneminde Cumhuriyetin ilan edilmesi için önerge veren 16 mebusun biridir (Yalçın, 1999: 577-580). Fethi Okyar kabinesinde kısa bir süreliğine Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekilliği (22 Kasım 1924-2 Mart 1925) (Çoker, yayın yılı yok: 135) görevinde bulunan Dr. Mazhar Bey, kendi vekillik döneminde sağlık hizmetlerinin halka ulaştırılması noktasında oldukça önemli katılarda bulunmuştur (Tekir, 2019a: 1325). Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin altıncı dönemi boyunca Meclis Reis Vekili olarak çalışmıştır (Günay, yayın yılı yok: 68).

Dr. Mazhar Bey, 27 yıllık CHP iktidarını sona erdiren 14 Mayıs 1950 genel seçiminde (Sediroğlu, 2021: 23) milletvekilliğine adaylığını koymuş, (CHP Milletvekilleri Aday Listesi, Ulus, 23 Nisan 1950) fakat seçilememiştir. Böylece 30 yıllık parlamento hayatı sona ermiştir. Bundan sonraki hayatında siyasetle meşgul olmamış ve 6 Kasım 1967'de geçirdiği bir trafik kazası sonucu vefat etmiştir (Çoker, yayın yılı yok: 135; Milliyet, 6 Kasım 1967, s. 7). Cenazesi Ankara Asri Mezarlıkta toprağa verilen Dr. Mazhar Bey, Mürşide Hanım ile evliydi. Bu evliliklerinden Türkân, Perihan ve Yüksel adlarında üç çocuğu dünyaya gelmişti (E. Burkut, Kişisel Görüşme, 3 Nisan 2023; Çuvalı, 2012: 179).

2. Aydın'ın İşgali ve Dr. Mazhar Bey

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf devletleriyle imzaladığı Mondros Mütarekesi ile Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmıştır (Jaeschke, 1989, 1; Yiğit, 2020: 190). 25 maddeden oluşan metne İtilaf devletleri, Osmanlı Devleti'ne savaş tehdidinde bulunarak devletin geri kalan topraklarının paylaşılmasını ve özerk, bağımsız devletlerin ortaya çıkmasını sağlayıcı hükümleri koydurmuştur. İtilaf devletleri, işlerinin kolaylaştıran Mütareke sonrasında hemen harekete geçmiştir (Turan, 2008: 75-76). Başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu'da yaşayan Rumlar, Yunanistan'ın tarihi Megali İdeasını gerçekleştirmek için faaliyetlerini hızlandırmıştır (Albayrak, 2021: 10). Bu doğrultuda bu bölgede yaşayan Rum halkı, Türkleri göçe zorlayıcı bazı gösteriler düzenleyerek adeta bir isyan provası yapmışlardır. Yerli Rum basını da bunu destekleyici yayınlara başlamıştır (Tekir ve Ural, 2017: 127). Bölgede yetkili bulunan Osmanlı görevlilerinin seyirci ve etkisiz kalması karşısında 6 Kasım 1918'de İzmir'de aydınlar, İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'ni kurmuşlardır (Albayrak, 1998: 41-42). Amacı "*Batı Anadolu Bölgesi'nin Yunan egemenliğinin altına girmesini önlemek*" olan bu cemiyet, Mütareke sonrası İzmir'de kurulan ilk sivil örgüt idi (Güneş, 2007: 24). 18 Ocak 1919 tarihinde toplanan Paris Barış Konferansı'nda (Sediroğlu, 2022: 29) Yunanistan, Batı Anadolu'daki emellerine bir adım

daha yaklaşmış ve bunun üzerine örgüt, 17-19 Mart 1919 tarihleri arasında başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu bölgesini içerisine alan büyük bir kongre düzenlemiştir. Bölgedeki Müslüman Türklerin haklarını ve geleceğini savunmak ve bir durum değerlendirmesi amaçlı toplanan kongrenin sonucunda önemli kararlar alınmıştır. Bunlardan birisi, hiç şüphesiz bölgenin her sancağında örgütün birer şubesinin açılmasıydı (Albayrak, 2021: 11-13, 16). Aydın şubesi, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının liderliğinde kurulmuştur (Aydinel, 1990: 30).

Yunanistan Başbakanı Venizelos'un barış görüşmeleri esnasından kâğıt üzerindeki nüfus istatistiklerinden yola çıkarak Batı Anadolu bölgesindeki Rumların mağdur edildikleri yönündeki propagandası etkili olmuş (Tekir, 2019b: 52-53) ve 12 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunan tarafından işgaline karar verilmiştir (Güneş, 2007: 23). İşgal haberinin duyulması üzerine İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'nin öncülüğünde 14 Mayıs gecesi yapılan miting, İzmir'in işgaline engel olamamıştır. 15 Mayıs sabahı İngiliz gözetiminde Yunanistan tarafından işgal gerçekleştirilmiştir (Aydinel, 1990: 33-35). İşgal esnasında çok sayıda Türk katledilmiş ve malları yağmalanmıştır (Güneş, 2007: 27). Yerli Rumlarla birlikte Türklere karşı başlatılan mezalim, Anadolu'nun birçok noktasında tepkiler doğurmuştur. Zaten İzmir Redd-i İlhak Heyeti, yurdun birçok yerine çektiği telgraflarla İzmir'in işgalini haber vermiş ve işgale karşı tepki gösterilmesini, mitingler yapılmasını istemiştir (Köstüklü, 1999: 51).

İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'nin işgali haber veren ve hemen bütün Türklerin milli orduya iltihak edilmesi gerektiğini belirten telgrafı 14 Mayıs'ı 15 Mayıs'a bağlayan gece cemiyetin Aydın şubesine ulaşmıştır (Gökbel, 2018: 79). İzmir'in işgali üzerine Aydın'a gelen Dr. Mazhar Bey (TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, No:34) Aydın Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin üyeleri arasında yer almaktaydı (Ganiz, 2009: 58). Aydın'da bulunan 57. Tümenin başındaki Albay Şefik Bey, (Selek, 1976: 237) telgrafın kendisine ulaşması üzerine derhal Tümen kurmayı Selahattin Bey'i ve diğer subayları karargâha çağırmıştır. Daha sonradan Aydın Mutasarrıf Vekili ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası Aydın şubesinin bazı ileri gelenleri de toplantıya dahil olmuştur (Gökbel, 2018: 79-80). Toplantıya davet edilenler arasında hükümet tabibi Mazhar Bey de bulunmaktaydı (Sarıkoçuncu, 2011: 52-53). Albay Şefik Bey, toplantıda bulunanlara düşmana karşı silahlı bir mukavemetin gerekliliğinden söz etmiş ve bunun için de mutlaka sivillerin yardımına ihtiyaç duyulduğunu anlatmıştır. Fakat, toplantıda bulunanların bir kısmı silahlı bir direnişe taraftar görünürken bir kısmı bunun karşısında bir tutum sergilemişlerdir (Güneş, 2007: 48; Gökbel, 2018: 81). Dr. Mazhar Bey, silahlı mücadele taraftarları arasında yerini almıştır. Mutasarrıf Vekili ve arkadaşları, bir mitingle işgalin protesto edileceğini ve sonra da Hürriyet ve İtilaf Kulübünde toplanarak silahlı mücadele meselesini müzakere edeceklerini belirtmişler ve toplantıdan ayrılmışlardır. Ertesi gün Mutasarrıf Vekili Yenişehirli Fuat Bey, *"halkın heyecana kapılarak bazı taşkınlıklar yapması ve bu yüzden asayişin bozulması ihtimalini"* gerekçe göstererek mitinge izin vermek istememiştir. Başta Dr. Mazhar ile Şefik Beylerin ve Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi'nin ısrarı üzerine mitingin yapılması sağlanmıştır (Güneş, 2007: 48; Apak, 1990: 76).⁴

Albay Şefik ile Dr. Mazhar Beylerin de içerisinde yer aldığı Aydın ve Havalisi Redd-i İlhak Heyeti Milliyesi sokaklara tellal salarak halkı istasyon meydanına davet etmiştir (Güneş, 2007: 48). Acele yapıldığından dolayı mitinge katılım az olmuş ve bu yüzden istenen amaca ulaşılamamıştır. 19 Mayıs sabahı bugünkü Yedi Eylül İlkokulu'nun bulunduğu yerde yapılan mitingde konuşma yapan Sultani Mektebi muallimlerinden Sabri Bey, halkı işgallere karşı silahlı direnişe davet etmiş ve mitinge katılanlar, *"vatanın her karış toprağı için kanlarının son damlasına kadar akıtılacağına ve İzmir'in işgaline asla razı olunmayacağına"* belirterek dağılmışlardır (Buğdaycı,1996: 43). Ayrıca miting sonrası Müdafaa-i

⁴ Bu toplantıdan sonra Aydın Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'nin adı Aydın ve Havalisi Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi olarak değiştirilmiştir (Ganiz, 2009: 58).

Hukuk Cemiyetlerine birer telgraf çekilerek yardım istenmiştir (Albayrak, 1998: .91). Sonrasında Dr. Mazhar Bey, milli direnişi oluşturmak için İngiliz temsilcilerinin gözleri önünde halkın arasında açıktan propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 48: 221).

Dr. Mazhar Bey'in de içerisinde yer aldığı milli direnişçilerin çalışmaları daha sonraki günlerde Aydın'da pek başarılı olamamıştır. İzmir'den kaçıp Aydın'a gelen halkın, İzmir'de çıkan olayların nedeni olarak Türklerin Yunan'a direnmesini göstermesi ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası üyelerinin bu yönde yaptıkları propagandalar Aydın'da direnişin oluşmamasının ardında yatan nedenler olarak gösterilebilir (Apak, 1990: 76). İzmir Valisi Kambur İzzet Paşa'nın işgalin geçici olduğuna dair açıklamaları, Kuşadası'ndaki İtalyan işgal kuvvetleri komutanının Aydın'ın asla işgal edilmeyeceğini ifade etmesi ve Aydın'da bazı ileri gelenlerin yerli Rumlarla işbirliği yapmaları da buna ilave edilebilir (Güneş, 2007: 49).

Dr. Mazhar Bey'e göre, Aydın'da bu dönemde milli bir direnişin oluşturulamamasının altında yatan başka nedenler de bulunmaktadır. Bu sebepleri, Aydın'ı temsilen mebus seçilince Meclis'te anlatmıştır. 500 kişiden oluşan bir grup, Albay Şefik Bey'e başvurarak kendilerine kumandanlık etmesini ve böylece Aydın'ı savunmayı önermiş, fakat Albay, *"ben resmi bir kumandanım, bu gibi harekâta iştirak edemem ve sizinle hiçbir surette teşriki mesai edemem"* diyerek öneriyi reddetmiştir. Bu cevap halkta oluşmaya başlayan heyecanın sönmesine sebep olmuştur (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 48: 221).

Yunan işgalinin İzmir ile sınırlı kalmayacağı kısa bir süre sonra anlaşılmıştır. Yunan Başbakanı Venizelos, bölgedeki yerli Rumların güvenliklerini gerekçe göstererek müttefiklerini ikna etme yoluna girmiştir. Neticede 23 Mayıs'ta ordusuna Aydın'ı işgal etme emrini vermiştir (Pancar, 2010: 65). Yunan kuvvetleri karşısında Aydın'ı savunacak kadar gücü bulunmayan ve halkta mücadele için bir direniş göremeyen 57. Tümen, Çine'ye çekilmek zorunda kalmıştır (Başaran, 2006a: 72;Turan, 2006: 144). Dr. Mazhar Bey'in Meclis kürsüsündeki konuşmalarına bakılırsa Aydın'ın işgalinden birkaç gün önce bir grup Aydınlı, mühimmat deposunun daha güvenilir bir yere taşınmasını Albay Şefik Bey'den istemişler, fakat O, tam tersine deponun yok edilmesi emrini vermiştir. Aynı zamanda Dr. Mazhar Bey, 57. Tümenin, Aydın'ın asıl müdafaa mıntıkası olacak olan Aydın demiryolu güzergâhı yerine İtalyanların işgal mıntıkası Çine'ye çekilmesini çok büyük bir hata olarak görmüş ve ağır bir şekilde eleştirmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 48: 221). Aydın'daki Yunan aleyhindeki faaliyetleri nedeniyle Dr. Mazhar Bey, işgalden birkaç gün önce şehri terk etmek zorunda kalmıştır (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 48: 221).

Yunan kuvvetleri, 27 Mayıs 1919'da hiçbir mukavemetle karşılaşmadan Aydın'ı olaysız işgal etmişlerdir (Apak, 1990: 79; Aydınel, 1990: 86-87).⁵ Arkasından Nazilli, 4 Haziran 1919'da Yunan'a teslim olmuştur (Kocatürk, 2000: 52). Aydın'da kurulamayan Kuva-yı Milliye teşkilatı Albay Şefik Bey'in girişimleriyle Çine'de 12 Haziran 1919'da Çine Heyet-i Milliyesi adıyla kurulmuştur. Kurucuları arasında Dr. Mazhar Bey, bulunmamaktaydı (Başaran, 2006b: 39-43). 30 Haziran 1919 tarihinde Kuva-yı Milliye'nin taarruzu sonucunda düşman Aydın'dan çekilmek zorunda kalmış ve geri çekilişte yangınlar çıkartmışlardır (Aydın, 1990: 186). Aydın'a geri dönen Dr. Mazhar Bey, yangınlar karşısında 57. Tümen'in kumandanı Albay Şefik Bey'e yangınların söndürülmesi için bizzat müracaat ettiğini, ancak onun hiçbir şey yapmadığını ve yangının kendiliğinden söndüğünü iddia etmektedir. Yaralı bulunan Kuva-yı Milliyecilerin yaralarını saracak sargı malzemelerinin bitmesi üzerine yine Albay Şefik Bey'e başvurmuş, ancak yine Albay ilgilenmemiştir. Meclis konuşmasında Aydın'ın işgaliyle ilgili hatıralarını

⁵ Denizli'deki milis kuvvetlerden aldığı destekle Çine Heyeti Milliyesi, 30 Haziran 1919 tarihinde Aydın'ı işgalden kurtarmıştır. Kuva-yı Milliye'nin ihmalleri nedeniyle 4 Temmuz 1919 tarihinde Aydın tekrar Yunan tarafından işgal edilmiştir (Aydın, 1990: 178-179; Apak, 1990: 99-101).

anlatmaya devam eden Dr. Mazhar Bey, Albay Şefik Bey'i ilgisiz, dirayetsiz ve sorumsuz davranmakla suçlamaktadır. Hatta Dr. Mazhar Bey ve beraberindekiler Yunan kuvvetlerinin toplanarak tekrar Aydın'a doğru gelmekte olduğu haberini kendisine ulaştırdıklarında Albay Şefik Bey, kendileriyle alay ederek dinlememiştir. Israr etmeleri üzerine ise, kendisinin fırka kumandanı olduğu, resmi olarak bu harekâta katılmadığını, sorumlu kişinin Kuva-yı Milliye Kumandanı Binbaşı Hacı Şükrü Bey olduğunu söylemiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 48: 222).

Aydın, kurtarıldıktan dört gün sonra yani 4 Temmuz 1919'da ikinci kez Yunan tarafından işgal edilmiştir (Turan, 2006: 154). Dr. Mazhar Bey'e göre, işgalden önce 30 bin sandığa yakın mühimmat trenlerle güvenli yerlere sevk edilmesi mümkünken Albay Şefik Bey'in hataları nedeniyle düşmana terk edilmek zorunda kalınmıştır. Şefik Bey, mühimmatların sevkiyle ilgilenmek yerine sadece 500 Hristiyan ailesini Denizli'ye nakletmek ve kendi özel eşyalarını taşımakla meşgul olmuştur. Dr. Mazhar Bey, Aydın'da milli direnişin oluşturulamamasında ve işgalin çok hızlı bir şekilde gerçekleşmesinde sorumlu gördüğü Albay Şefik Bey'i, İstanbul'a giderek hükümete şikâyet etmiştir. 57. Tümenin başına başka bir ismin görevlendirilmesini talep etmiş, fakat başarılı olamamıştır. (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 48: 222-223).

Dr. Mazhar Bey'in Aydın'ın 4 Temmuz günkü ikinci işgalinden sonra Denizli'deki milli mücadeleye katılmak üzere Denizli'ye geçtiği düşünülmektedir (Tekir ve Ural, 2017: 131; Tütenk, 1949: 22). Hatta kendisi 1919 yılının Temmuz ayında kurulan Denizli Heyet-i Heyeti Milliyesinin kurucuları arasında yer alacaktır.

3. Denizli Heyet-i Milliyesi ve Dr. Mazhar Bey

İzmir'in işgal edildiği haberi diğer şehirlerde olduğu gibi Denizli'de de büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. İşgal haberi alınır alınmaz Denizli⁶ Mutasarrıfı Faik Bey ile Müftü Ahmet Hulusi Efendi ve şehrin diğer ileri gelenleri 15 Mayıs 1919'da belediye binasının bulunduğu Bayramyerinde bir protesto mitingi düzenlemeye karar vermişlerdir. İzmir'in işgalinden yaklaşık dört saat sonra düzenlenen Denizli mitingi, işgale karşı İzmir dışında yapılan ilk miting özelliğini taşımaktaydı (Toker, 1983: 28-29). Mitingde konuşan Müftü Ahmet Hulusi Efendi, halkı düşmana karşı silahlı direnişe davet etmiştir. Mitingden hemen sonra ise, Denizli'nin ileri gelenleri toplanarak çevre il ve ilçelerle haberleşmek suretiyle bir direniş cephesi kurulması kararını almışlardır. Ahmet Hulusi Efendi'nin imzasını taşıyan bir telgraf Aydın'a da ulaştırılmıştır. Bu telgraf ve miting ile ilgili anısını Dr. Mazhar Bey, şöyle anlatmaktadır: *"Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin imzasını taşıyan telgraf, bu saatlerde Aydın'a geldi. Ben Milli Heyette yemini ilk kez bu telgrafta gördüm. Mutasarrıf olmadığı için bu makama da vekâlet eden 57. Tümen Komutanı Miralay Şefik (Aker) Müftü Efendi'nin telgrafını okuyarak dedi ki: 'Denizli Müftüsü tutulacak en sağlam, vatanseverce yolu bize göstermektedir. Ben asker olarak, elimdeki bütün olanaklarla vatanımı korumak için namus ve şeref andı içtim. Fakat bunu, Denizli'deki hareketi örnek alarak yapmak, akıl mantık gereğidir' demiştir (Toker, 1983: 29-30).*

Halka Milli Mücadele yönünde ikna etmeyi başaran Müftü Ahmet Hulusi Efendi, 57. Tümen'e bağlı 57. Topçu Alay Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey'in de desteğini almıştır. Yunan askerlerinin Ege'nin iç kısımlarına doğru işgallerini sürdürmesi üzerine Denizli ve çevresini korumak için Ahmet Hulusi Efendi'nin liderliğinde 29 Mayıs 1919'da Denizli Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyeti kurulmuştur (Toker, 1983: 33). Toplanan yardımlar ve gönüllüler sayesinde hızla güçlenmiştir (Sarıkoynucu, 2011: 56-58). Denizli'yi koruma yönteminin Aydın ile Nazilli'nin düşman işgalinden kurtarılmasından geçtiğinin bilincinde olan Hulusi Efendi, oradaki Kuva-yı Milliye teşkilatlarıyla da işbirliği yapmıştır (Sarıkoynucu, 2011: 60; Toker, 1983: 33).

⁶ Mondros Mütarekesi sonrası dönemde Denizli; idari olarak Aydın'a, askeri bakımdan karargâhu Aydın'da yer alan 57. Tümen'e bağlıydı (Sarıkoynucu ve Tomalı, 2019b: 117).

Söz konusu Redd-i İlhak Cemiyeti, ilerleyen günlerde daha planlı çalışabilmek adına lağvedilmiş ve 12 Temmuz 1919 tarihinde yerine Denizli Heyet-i Milliyesi kurulmuştur (Tütenk, 1949: 23; Müftüler, 1947: 10-11). Çok sayıda ismin görev aldığı bu yeni teşkilatta Dr. Mazhar Bey de yer almıştır (Toker, 1983: 37). Bir başkanlık ve 6 şubeden oluşan yeni teşkilatın başkanı Müftü Ahmet Hulusi Efendi idi (Köstüklü, 1999: 67). Bu şubeler; (1) irşadiye, (2) istihbariye, (3) gönüllü ve silah, (4) göçmen, (5) ulaştırma ve satın alma ve (6) sağlık şubelerinden oluşmaktaydı (Albayrak, 1998: 97-99). Dr. Mazhar Bey, bu şubelerden kendi mesleği ile ilgili olan 6. şubedeki sağlık şubesinden görev yapmıştır. Dr. Kâzım Bey ile nöbetleşe görev yaptığı 6. şube; (Tütenk, 1949: 26) sağlık kontrol şubesi ismi ile de ifade edilebilir. Cepheye gönderilecek olanların sağlık kontrolleri ve bekletilecekleri yerleri düzenleyen bu şube için bir hastanenin açılması planlanmış ve bu doğrultuda Denizli’de iki hastane faaliyete geçirilmiştir (Albayrak, 1998: 100). Milli Mücadele öncesi katıldığı savaşlarda da hekimlik mesleği ile katkı sunmaya çalışan Dr. Mazhar Bey’in burada aynı şekilde bir hekim olarak faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Öte yandan Dr. Lütfü Müftüler’in ifadesine göre, Dr. Mazhar Bey, 4. şube olan göçmen şubesinde görev almıştır. Bu şubede Dr. Mazhar Bey, Dr. Kazım Ali ve ismi bilinmeyen başka bir kişi daha görev yapmıştır. Bu şubenin görevi; Denizli’ye gelen Türk ve Türk olmayan göçmenlerin iskân ve iâşe ihtiyaçlarını karşılamaktır (Müftüler, 1947: 11). Bir diğer görevi ise, işgal esnasında kötü muameleye maruz kalmış olanların yazılı ifadelerini almak ve fotoğraflarının çekilmesi için 2. şubeye göndermektir (Albayrak, 1998: 98). İşgal bölgesinden göç eden insan sayısının binlerle ifade edildiği göz önünde bulundurulursa (Çapa, 1994: 383). Dr. Mazhar Bey’in de içerisinde yer aldığı iddia edilen bu şubenin önemi ve yaptığı iş çok daha iyi anlaşılabilir.

Dr. Mazhar Bey’in yer aldığı Denizli Heyet-i Milliyesi ilk toplantısını 18 Temmuz 1919’da yapmış ve önemli kararlar almıştır. Toplantı sonunda yayınlanan beyannamede müftülerin, hocaların ve bütün milletin vatan savunması için yardıma koşmaya zorunlu oldukları ve buna uymayan erlerin idam edilecekleri bildirilmiştir. Öte yandan seferberlik ilan edilerek 1884-1894 arası doğumlular, askerlik vazifesini yapmaya çağırılmıştır (Tütenk, 1949: 26).

Denizli ve Aydın başta olmak üzere çevre illerdeki milli teşkilatlanmanın önderliğini yapan Denizli Heyet-i Milliyesi, (Köstüklü, 1999: 69; Müftüler, 1947: 14) 4 Eylül 1919’da toplanan Sivas Kongresi’nin kararlarına uyararak Heyet-i Temsiliye’ye bağlanmıştır (Sarıkoyuncu, 2011: 73). Ağustos 1920’de ülkedeki bütün cemiyetlerin Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adını almasıyla Denizli Heyet-i Milliyesi lağvedilmiş ve yukarıdaki isimle yeniden teşkilatlanmıştır (Köstüklü, 1999: 71).

Denizli Heyet-i Milliyesi’nin faaliyet dönemi boyunca Denizli’de sağlık kuruluşlarının açılmasına büyük bir önem verdiği görülmektedir. Söz konusu teşkilatın 6. şubesinin görevlerinden biri Denizli’de kurulması planlanan hastane ile ilgili çalışma yapmasıydı (Sarıkoyuncu ve Tomalı, 2019a: 8). Denizli’de 1913 yılında inşaatına başlanan ve 1916 yılında kısmen tamamlanan Denizli Menzil (Memleket) Hastanesi bulunmaktaydı (Toker, 1968: 32-33). Bu sağlık kuruluşu; başlangıcında olduğu gibi yine yardımseverlerden toplanan bağışlarla 23 Eylül 1919 tarihinde 50 yataklı bir hastane olarak hizmete girmiştir. Hastanenin ilk doktoru olarak Dr. Mazhar Bey, 800 kuruş maaşla işe başlamıştır. 600 kuruş maaşla Ali Kahyaoğlu Nuri Bey idare memurluğuna ve 500 kuruş maaşla da Hasan Efendi Eczacı olarak tayin edilmiştir (Akşit, 1944: 10-11; Önen, 2005: 10-14). Kayıtlara göre, hastaneye yıl sonuna kadar iki hasta yatmış olup biri taburcu olmuş, diğeri vefat etmiş ve 80 hasta muayene edilmiştir (Sarıkoyuncu ve Tomalı, 2019a: 10).

Dr. Mazhar Bey’in 1920 Genel Seçimlerinde Aydın Mebusu seçilmesi üzerine hastanedeki görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine hastane, bir süre hükümet tabibi Samanlızade Kazım Bey ve Belediye tabibi Haydar Bey tarafından yönetilmiştir. Ardından 12 Ağustos 1920’de tabip binbaşılıktan emekli Mustafa Kerim Bey, 800 kuruş maaşla başhekim olarak görevlendirilmiştir

(Coşkun, 2005: 13, Akşit, 1944: 11).

4. TBMM'nin Açılması ve Dr. Mazhar Bey'in TBMM'deki Bazı Faaliyetleri

İstanbul'un 16 Mart 1920'de resmen işgal edilmesi ve Meclis-i Mebusan'ın çalışamaz duruma gelmesi üzerine Ankara'da bir kurucu meclisin toplanması gündeme gelmiştir. Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa, silah arkadaşlarıyla yaptığı istişareler sonucunda 19 Mart 1920 tarihinde bir genelge yayınlamıştır. Genelgeyle bütün yurda, Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin açılacağı ve bunun için yeni seçimlerin yapılacağı duyurulmuştur. Ayrıca, seçim kanunda yer alan iki dereceli seçimin ilk aşaması uygulanmayacak ve doğrudan ikinci aşama gerçekleştirilecektir. 1919 yılı sonunda Meclis-i Mebusan'ın mebusları belirlemek üzere seçilen ikinci seçmenlere ilave olarak, vilayetlerle livaların idare ve belediye meclis üyeleri, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin üyeleri ikinci seçmen vazifesi göreceklerdi. Yeni seçilecek bu mebusların yanı sıra Meclis-i Mebusan'dan gelmek isteyen kişiler de yeni mecliste görev yapabileceklerdi (Demirel, 2017: 73-75). Görüldüğü üzere, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin girişimleriyle İstanbul'da çalışma şartları ortadan kalkan meclis, başka bir isimle Ankara'da toplanmıştır.

19 Mart 1919 tarihli seçim genelgesine göre, her livadan (mutasarrıflıklar ve sancaklar) beş kişi seçilerek Ankara'ya gelecekti (Tuncer, 2002: 458-459). Bu esnada Denizli Heyet-i Milliyesi'nde görev yapan Dr. Mazhar Bey, Aydın'dan aday olmuş ve yapılan seçimleri 29 oyla kazanarak 34 yaşında mebus olmuştur. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'ye katılan Dr. Mazhar Bey'in mazbatasını 24 Nisan günü onaylanmıştır (TBMM Arşivi, Mazhar Bey'in 24 Nisan 1920 Tarihli Seçim Mazbatası).

Birinci Meclis döneminde (1920-1923) Dr. Mazhar Bey; Sağlık ve Sosyal Yardım, İrşad, Program, İktisat ve Kütüphane Komisyonlarında görev yapmıştır. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Batı Cephesi'nde birinci ordu askeri sağlık kurumlarının teftişine görevlendirilerek 3 ay cephede bulunmuştur. Meclis'in Birinci ve üçüncü yasama yıllarında sağlık komisyonu kâtipliği yapan Dr. Mazhar Bey, bu 3 yıllık Meclis dönemi içerisinde 14'ü gizli oturumda olmak üzere toplam 72 konuşma yapmıştır. Aynı zamanda bir soru ve kanun önergesi de vermiştir (Çoker, yayın yılı yok: 135). Osmanlı Devleti'nin en zorlu savaşları Balkan savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda görev alan Dr. Mazhar Bey, Aydın ve Denizli'deki Milli Mücadele saflarında gösterdiği yararlılıklarla ön plana çıkmış biri isimdi. Nihayetinde Milli Mücadele'nin tek merkezden yönetildiği TBMM'ye genç bir mebus olarak girmeyi başarmış ve "Gazi Meclis" olarak nitelendirilen bu ilk Mecliste oldukça aktif siyasi bir rol oynamıştır. Milli Mücadele'nin önemli meselelerine dair sunduğu görüşlerle Meclis'in öne çıkan mebuslardan biri olmuştur.

4.1. TBMM'nin Birinci Yasama Yılındaki Faaliyetleri

Birinci TBMM döneminin ilk yasama yılı 23 Nisan 1920 tarihinden başlamış ve 28 Şubat 1921'e kadar sürmüştür. Bu süre zarfında Aydın Mebusu Dr. Mazhar Bey, Meclis'te Milli Mücadele'yi ilgilendiren çok sayıda konuşma yapmıştır. Meclis'in 23.04.1920-28.02.1921 tarihlerini kapsayan bu dönemde, Milli Mücadele açısından oldukça önemli olarak görülen bazı konuşmaları değerlendirilmiştir.

5 Nisan 1920'de kurulan Damat Ferit Paşa Hükümeti, Kuva-yı Milliye'yi tamamen ortadan kaldırmak için önemli kararlar almaya başlamıştır. Bunlardan en önemlileri, Milli Mücadele'ye karşı Kuva-yı İnzibatiye ayaklanmasını çıkartmak olmuştur. Anadolu harekâtına katılanların öldürülmesinin vacip olduğuna ilişkin İngiliz uçaklarıyla fetvalar yayınlanmıştır. İngilizler ve diğer karşı gruplardan da destek alan Damat Ferit Paşa, (Erdem, 2004: 26-28) 11 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal Paşa ve bazı arkadaşları hakkında idam cezası kararı aldırıştır (Turan, 1998: 169). Öte yandan bu esnada barış görüşmeleri için İtilaf devletlerinin davetlisi olarak Mayıs 1920'de Paris'te bulunan Osmanlı Hükümeti, Türkiye aleyhine önemli kararlar almaktaydı. Bütün bunların neticesinde Mersin Mebusu İsmail Safa Bey tarafından 13 Mayıs 1920'de Damat Ferit Paşa'nın vatandaşlıktan çıkartılmasına dair bir önerge verilmiştir. Önergede, sulh konferansında Toros'un güneyindeki 4 milyona yakın Türk'ün yabancı

olarak gösterildiği ve Fransızlara peşkeş çekildiği, ayrıca Anadolu'nun çeşitli noktalarında milli direnişi kırmak için fesada kalkışıldığı suçlaması yer almaktaydı. Bu suçların büyük bir ihanet olduğundan söz edilerek Ferit Paşa'nın vatandaşlıktan çıkartılması istenmekteydi. Önerge karşısında ilk sözü Aydın Mebusu Dr. Mazhar Bey almış ve önergenin genel olarak kabul gördüğünü, kendisinin de onayladığını aktarmıştır (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:1, İçtima Senesi:1, İçtima: 15: 289). Meclis'te 19 Mayıs'ta yapılan oylamada, Damat Ferit Paşa, vatandaşlıktan çıkartılmıştır (Selek, 1976: 345; BCA, 30.18.1.1/1.1.16/ (Dosya Ek) 92-2). Buradan Dr. Mazhar Bey'in, Milli Mücadeleyi yok etmek isteyenlere karşı en sert duruşu sergileyen bir mebus olduğu kanısına varılabilir.

Muhacirin Müdüriyeti Umumiyesi'nin Sıhhiye Vekâletine bağlanmasında dair kanun tasarısı görüşmeleri sırasında önemli tartışmalar yaşanmıştır. Bazı mebuslar söz konusu müdüriyetin Sıhhiye vekâletine bağlanmasını isterken bazıları Dâhiliye Vekâletine bağlanması gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Tartışmalar esnasında söz alan Dr. Mazhar Bey, bu müdüriyetin Sıhhiye Vekâleti'ne bağlanmasını fikrini savunmuştur (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:2, İçtima Senesi: 1, İçtima: 38: 370-371).

Meclis'in 18 Temmuz 1920 tarihli gizli oturumunda mebus harcırahı ve tahsisatları hakkında bir önerge verilmişti. Gerek İstanbul'dan gerekse Türkiye'nin diğer yerlerinden Meclis'e katılan mebusların ne kadar harcırah ve ödenek alacağı belirsizlik içerisindeydi. Bu tür ödemeler konusunda Meclis'in yeni açılması sebebiyle pek çok eşitsizlikler yaşanmaktaydı. Ödemelere belirli kurallar getirmek suretiyle adaleti sağlamak için bir önerge verilmiştir. Önergenin görüşüldüğü sırada yaşanan tartışmalara katılan Dr. Mazhar Bey, kürsüye gelerek kendi görüşünü dile getirmiştir. Bazı mebuslar İstanbul'dan gelenlere Meclis-i Mebusan'dan aldıkları peşin 4 aylık ödenekleri öne sürerek birinci yasama yılı bitinceye kadar tekrar ödeme yapılmamasını istemekteydiler. Dr. Mazhar Bey, İstanbul'dan gelen mebuslara belli bir orandan ödenek verilmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Diğer bir tartışma konusu ise, mebusların harcırahları meselesiydi. Meclis'e katılan mebuslara harcırahlar, geldikleri mesafeye göre verilmemesi nedeniyle mebuslar arasında huzursuzluklar çıkmıştır. Uzak mesafeden gelenlere çok az harcırah verilirken, yakın bir şehirlerden gelenlere daha fazla para ödenmiştir. Dr. Mazhar Bey, ancak gerçek masrafların hesaplanarak harcırahların ödenmesi durumunda adaletin sağlanabileceği fikrindedir (TBMM GCZ, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima: 1, Cilt: 2, İn'ikat: 37, Celse: 2: 92-97). Mebus tahsisatları ve harcırahları meselesi, Meclis'in gündemini uzun süre meşgul etmiştir. Meselenin gündeme geldiği 19 Ağustos 1920 oturumunda da söz alan Dr. Mazhar Bey, benzer görüşlerini ifade etmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 53: 351-352).

Milli Mücadele'nin en zorlu sürecinde askerlik hizmetinden kaçanların sayısında ve Meclis'e karşı isyanlarda büyük artışlar yaşanmaktaydı. Bunları önlemek için Meclis, 29 Nisan 1920 tarihinde Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkartmasına rağmen sorun büyüyerek devam etmiştir. Bunun üzerine 1920 yılının Eylül ayında daha sert tedbirler düşünülmüş ve Firariler Hakkında Kanun tasarısı hazırlanarak Meclis'e gönderilmiştir (Ülker, 2015: 181-182). Tasarının yasalaşmasından iki gün önce Meclis'te, "Firariler hakkında kanun layihası ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatası" müzakere edilmiştir. Dr. Mazhar Bey, görüşmeler sırasında söz alarak fikirlerini aktarmıştır. En çok tartışılan, kanun tasarısının birinci maddesi olmuştur. Birinci maddede; "Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının haneleri tahrip ve emval ve mevasisi müsadere olunur" denilmekteydi. Dr. Mazhar Bey, bu kanunun lehinde olduğunu ifade etmekle birlikte birinci maddeyle ilgili anlayamadığı hususların olduğunu aktarmıştır. Birinci maddedeki cezasının; firarinin, firar suçundan dolayı mı yoksa ailesinin firariyi korumasından dolayı mı uygulanacağını sorgulamıştır. Kişinin, firar etmesi dolayısıyla verilecek bir ceza ise, tasarının üçüncü maddesine göre firariye idam cezasının verileceği belirtilmesinden dolayı birinci maddedeki cezasının uygulanmaması gerektiğini savunmuştur. İkinci nedenden dolayı yani ailenin firariyi korumasından dolayı bu ceza verilecek ise, üçüncü maddeden bunlar hakkında idam cezası öngörüldüğünden dolayı birinci maddedeki cezanın gereksiz olduğunu

bildirmiş ve gerekli açıklamaların yapılmasını istemiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 62: 46-50). Dr. Mazhar Bey'in üzerinde durduğu karmaşıklığın daha sonra giderildiği görülmektedir. 11 Eylül 1920 tarihinde firariler hakkındaki kanun tasarısı, yasalasmıştır (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 63: 87).

11 Eylül 1920 tarihli Firariler Hakkında Kanunu'na göre, asker kaçaklarını yargılamak üzere istiklal mahkemelerinin kurulması öngörülmekteydi. Mahkemelerin 3 üyesi bulunacak ve bunlar Meclis'te mebuslar arasından salt çoğunlukla seçilecekti (Turan, 1998: 172). Üye seçiminde salt çoğunluğun sağlanamaması nedeniyle seçimler, günlerce devam etmiştir. 22 Eylül'de yapılan oturumda, 144 mebus oy kullanmış ve 67'sinin rengi çekimserdir. Bu seçimde tüzük gereği en çok oy alanların seçilmesi gerektiğinden dolayı 15 üyenin tamamı seçilmişlerdir. Fakat sonuçlar açıklanır açıklanmaz seçilen bazı mebuslar aldıkları oyların çekimser sayısından bile az olduklarını, her seçimde çekimser sayısının gittikçe arttığını ve böyle bir sorumluluğu kabul edemeyeceklerini söyleyerek istifa etmişlerdir. Böylece istifa edilmesi gerektiğini savunanlarla bunun karşısında yer alanlar arasında büyük tartışmalar yaşanmıştır. Tartışmalara Dr. Mazhar Bey de dahil olmuş ve mevcut kanunlara atıfta bulunarak seçilen mebusların istifa etmemelerini istemiştir. Yaptığı arabulucu konuşmalarla gerginliğin azalmasını sağlamıştır. Neticede istifa edenlerin istifaları kabul edilmemiş, seçilenlere güvenoyu verilmesi kararı alınarak görüşmeler 25 Eylül'e ertelenmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 70: 274-283). 25 Eylül'deki Meclis oturumunda da bir sonuç elde edilemeyince ertesi gün TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın da dahil olduğu Meclis'te istiklal mahkemelerin görev alanı genişletilmiş ve seçilen üyelere bazı güvenceler verilmiştir. Böylece istifa edenlerin bazıları istifalarını geri çekmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 73: 361-374). Milli Mücadele'nin önüne engel olarak çıkan diğer meselelerde olduğu gibi bu meselenin çözümünde de Dr. Mazhar Bey'in katkısı oldukça büyük olmuştur. Tartışmalarda uzlaşmacı ve Milli Mücadele'nin lehinde bir rol oynamıştır.

Dr. Mazhar Bey, 27 Nisan 1920'de kurulan İrşat Encümeni'nin üyesiydi (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 1, İçtima: 5: 94-99). Gerek İstanbul Hükümeti'nin gerekse İtilaf devletlerinin Milli Mücadele hareketini başarısızlığa uğratmak için başlattığı propagandalar halk üzerinde etkili olmaya başlamış ve çeşitli yerlerde Meclis'e karşı isyanlar başlamıştı (Aslan, 2004: 126). Meclis'e karşı başlatılan bu olumsuz propagandaların ancak halkı aydınlatmak ve bilgilendirmek suretiyle engellenebileceğinin farkında olunarak Meclis'in ilk günlerinde böyle bir encümen kurulmuştu (Aslan, 2004: 127-128). Yurt dışındaki olumsuz propagandalara karşı da mücadele eden İrşat Encümenine yardımcı olması amacıyla, 7 Haziran 1920'de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi meydana getirilmişti.

Yeni müdüriyetin iki büyük hedefi bulunmaktaydı. Birincisi; yurt dışına karşı milli mücadelenin haklılığını kanıtlamaya çalışmak, ikincisi ise; içeride milli mücadele etrafında birlik sağlamaktı. Fakat İrşat Encümeni ve ona bağlı olan bu kuruluş, kısa bir süre sonra yurt içinde ve dışında etkin bir faaliyet yürütemediği, yetersiz kaldığı eleştirilerine sıkça maruz kalmıştır (Aslan, 2004: 141-142).

İrşat Encümenine karşı eleştirilerden birisi, Meclis'in 25 Eylül 1920 tarihli oturumunda meydana gelmiştir. Milli Mücadele'nin neden yapıldığı konusunda halkın aydınlatılmadığı bazı mebuslar tarafından dile getirilmiş ve bunun sorumlusu olarak görevini yerine getirmeyen İrşat Encümeni gösterilmiştir. Bolu Mebusu Tunalı Hilmi gibi mebuslar tarafından İrşat Encümeninin suçlanması üzerine Karahisar Mebusu Mehmet Şükrü Bey, encümene gerekli bütçenin tahsis edilmemesinden dolayı görevini tam olarak yerine getiremediğini ifade ederek encümeni savunmuştur. Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey, İrşat Encümeni'nin dış propagandalar karşısındaki yetersizliğinden örnekler vererek söz etmiş ve çözüm olarak halkı aydınlatacak daha fazla kaliteli gazeteler çıkartılması gerekliliğini göstermiştir. "Propaganda için sarfedeceğiniz 50 bin lira, emin olun, 50 milyon liralık zarardan

bizi kurtarır” demek suretiyle encümenine verilecek bütçenin artırılmasını talep etmiştir. Öte yandan İzmit Mebusu Hamdi Namık Bey, sorunun ardında yatan nedenin bütçe eksikliğinden ziyade teşkilatın çalışmamasından kaynaklandığını savunmuş ve Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'nin Posta ve Telgraf Müdüriyeti'yle birleştirilmesinin önermiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 72: 328-332).

Yaşanan tartışmalara Dr. Mazhar Bey de dâhil olmuş ve görüşünü belirtmiştir. İrşat Encümeninin yetersizliği iddialarına hak vermiş ve çözüm olarak önerilerde bulunmuştur. “...Efendiler! Hamdullah Suphi Beyin buyurdukları gibi, hariçten ziyade dahilde muhtaç bulunduğumuz bu propagandaya layık olan ehemmiyeti, kıymeti verelim ve bunu bugün, mümkün ise, müstakil vasi bir bütçe halinde kabul edelim. Kıymetli arkadaşlarımız toplansınlar. Matbuat Müdüriyetinde geçen hususi toplanmışlardı, yine böyle içtima yapsınlar, aralarında tertibat tamamen çizilsin, bir şube değil, belki üç dört encümen olarak, adeta vasi bir şekilde teşekkül etsin, ümit ederim ki, memleketin halâsına hizmet edecektir” (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 72: 328-333). Anlaşıldığı gibi Milli Mücadele'nin önemli propaganda aracı misyonuna sahip İrşat Encümeni'nde görev yapan Dr. Mazhar Bey'in bu alanda da önemli katkılara sunduğu görülmektedir. Öte yandan İrşat Encümenini daha aktif hale getirmek için ortaya attığı öneri oldukça kıymetli olduğu söylenebilir.

Milli Mücadele'nin en karışık döneminde Dr. Mazhar Bey, Meclis bünyesinde bir kütüphanenin kurulması için bir önergede bulunmuştur. 25 Eylül 1920 tarihli kanun önergesinde, Meclis adına bir kütüphane kurulması için Meclis bütçesinden 4 bin liranın verilmesini talep etmiştir. Acilen bir kütüphanenin kurulmasının gerekçesini ise, “Meclisimizin hemen bilcümle mesaisi ilmi ve fenni tetkikata muhtaç olduğundan ve azayi muhteremenin hususi kitapları bu ihtiyacı katiyen temine kâfi olmadığından” şeklinde açıklamıştır (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 72: 334). Dr. Mazhar Bey'in önergesi, 28 Eylül 1920'de görüşülmüştür. Görüşme sırasında oturum reisi tarafından 5 kişilik bir kütüphane encümeninin oluşturulması ve bu encümenin idaresinde kütüphanenin kurulması önerilmiştir. Encümen'in iki idare memurlarından, üçü de mebuslardan seçilecekti. Encümen gerekli çalışmaları yaparak hangi kitapların acil olduğunu rapor halinde Meclis'e bildirecek ve böylece gerekli bütçeler çıkartılacaktı. Bu şartlar altında Dr. Mazhar Bey'in önergesi kabul edilmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 74: 387).⁷

29 Eylül'de yapılan kütüphane encümeni seçiminde Mazhar Bey, Canik Mebusu Hamdi Bey ile Trabzon Mebusu Hüsrev Bey seçilmişlerdir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 75: 416). Oluşturulan bu encümen 1923 yılına kadar görev yapmıştır. Böylece Dr. Mazhar Bey'in girişimleriyle kurulan bu ilk kütüphane Meclis-i Mebusan Kütüphanesi olarak adlandırılmıştır (Anameriç, 2012: 31). Türkiye'nin mücadelesinin akıbetinin ne olacağına henüz tam bilinemediği bir sırada Dr. Mazhar Bey'in kütüphane kurma teklifi ve bu teklifi kabul ettirmesi oldukça önemlidir. Buradan Dr. Mazhar Bey'in bilim ve kültüre ne kadar önem verdiği sonucu çıkartılabilir. Aynı zamanda onun, mebusların çalışmalarında bilim ve teknikten faydalanmasını gerektiğinin farkında olduğu söylenebilir.

Meclis'in ilk yıllarında gündemi meşgul eden en önemli meselelerden biri de ülkenin asayiş ile ilgilidir. Her ne kadar bir jandarma teşkilatı kurulmuş olsa da özellikle eşkıyaların faaliyetlerine bir türlü son verilememişti. Meclis'in 13 Ekim 1920 tarihli oturumunda Sivas ve Erzincan civarında bazı mebusların eşkıyalar tarafından soyulduğu belirtilerek Dahiliye Vekaleti'nden bu konuda bilgi istenmiştir. Böylece asayiş meselesi tartışılmıştır. Bazı mebuslar bu tür olaylardan yola çıkarak ülkede

⁷ Kütüphane Encümeni, Meclis içerisinde görev yapan 23 encümen içerisine girmiştir (Sevgisunar, 2007: 74). Eğitim ve kültüre önem veren Dr. Mazhar Bey, 31 Ocak 1928 tarihinde Atatürk'ün himayesinde kurulan Türk Maarif Cemiyeti (Türk Eğitim Derneği)'nin kurucu üyeleri arasındaydı (<https://www.ted.org.tr/ted-hakkında/kurucu-uyeler/>).

asayişin olmadığı ve dolayısıyla hükümetin buna bir çare bulması gerektiğini aktarmışlardır. Hükümetin eleştirilmesi üzerine söz alan Dr. Mazhar Bey, asayişten sorumlu olan kuruluşun, jandarma teşkilatının olduğunu hatırlatmış ve kuruluşun içinde bulunduğu çürümüşlüğe değinmiştir. Jandarma teşkilatının yeniden yapılandırılması durumunda asayiş sorununun halledilebileceğini öne sürmüştür (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 5, İçtima Senesi: 1, İçtima: 82: 35-37).

Milli Mücadele hareketine oldukça fazla isyan çıkmıştı. Bunlardan Konya İsyanı, milli kuvvetlerin devreye girmesiyle bastırılmış ve isyanda dahli bulunanlar, Konya'da kurulan Divan-ı Harp Mahkemesi'nde yargılanmışlardır. Hatta mahkeme, Konya Mebusları Abdülhalim Çelebi ile Kazım Hüsnü Bey'i yargılamış ve isyanın çıkışında rolleri olduğu kararına vararak Erzurum'a sürgün kararı vermiştir (Akandere, 2004: 60-61). Mahkemenin verdiği bu karar; Meclis'in 23 Ekim 1920 tarihli gizli oturumunda tartışılmış ve Dr. Mazhar Bey, söz alarak görüş beyan etmiş ve hükümetin yanında bir tavır sergilemiştir (TBMM GCS, Devre: 1, Cilt: 5, İçtima Senesi: 1, İn'ikat: 88, Celse: 2: 198-209).

4.2.TBMM'nin İkinci Yasama Yılındaki Faaliyetleri

Meclis'in ikinci yasama yılında (01.03.1921-28.02.1922) pek çok mesele görüşülerek karara bağlanmıştır. Dr. Mazhar Bey de zaman zaman bazı görüşmelerde fikirlerini beyan etmekten çekinmemiştir. Meclis'in 18 Haziran 1921 tarihli oturumunda İçel Mebusu Hacı Ali Efendi ve arkadaşlarının yük araçlarından gümrük vergisi alınmamasına ilişkin önergelerinin encümende reddedilmesine dair tutanağı okunmuştur. Tutanağın okunmasının ardından Bursa Mebusu Emin Bey ile Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey, önergenin görüşülmeden reddedilmiş olmasına itiraz etmişlerdir. Bu mebuslar hükümetin politikasını ağır bir şekilde eleştirmişlerdir. Bu tür araçlardan vergi alınmasının modern lastikli araçların ülkeye girmesine engel olacağını savunmuşlardır. Üçüncü sırada söz alan Dr. Mazhar Bey de ticaret için kullanılacak yük araçlarından gerek gümrük vergisi gerekse ithalat vergisinin alınmaması gerektiğini anlatmıştır. Türkiye'de modern araçların bulunmadığını, var olanların da kullanılmaz hale geldiğini aktarmış ve yük araçlarının bulunmamasının ticari hayatı olumsuz yönde etkileyeceğini savunmuştur (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 10, İçtima Senesi: 2, İçtima: 39: 387-388).

Dr. Mazhar Bey, yük araçlarından vergi alınmasının hazineye faydadan çok zarar getireceğini ifade etmiştir. Yük araçlarının bulunmamasının tarım ürünlerinin ambarda çürümmesine, dolayısıyla hazineye daha az verginin ulaşmasına neden olacağını altını çizmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 10, İçtima Senesi: 2, İçtima: 39: 388). Dr. Mazhar Bey'in bu tavrından yola çıkarak Milli Mücadele'nin finansmanı hususunda akılcı bir duruş sergilediği söylenebilir.

Meclis'in gündemine taşınan önemli konulardan biri de muhacir ve mültecilerin silahaltına alınmasıdır. *"Seyyar bir halde bulunan ve henüz iskân edilmeyen ve memleketlerine gitmek üzere olan muhacir ve mültecilerin"* çoğunluğunun silahaltına alındığı veya alınmak istendiği Müdafaa-i Milliye Encümeni tarafından gündeme getirilmiş ve konuyla ilgili bir kanun teklifi verilmiştir. Bu durumda olanların silahaltına alınmasının ailenin sahipsiz kalmasına ve mağdur olmasına neden olacağı belirtilerek muhacir ve mültecilerin iskânından ancak altı ay sonra silahaltına alınması teklif edilmiştir. Teklifin görüşülmesi sırasında Dr. Mazhar Bey söz alarak muhacir ve mültecilerin mağduriyetine son verecek esaslı bir düzenlemenin yapılmasını talep etmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 11, İçtima Senesi: 2, İçtima: 41: 27-32).

Ülkenin 7 ayrı muntkasında Müfettiş-i Umumiliklerin kurulması için 4 Ağustos 1921'de kanun teklifi getirilmiştir. Geçici olarak kurulması planlanan bu genel müfettişliklerin amacı; cephe ve cephe arkasındaki düzenin sağlanmasını ve cepheye gerekli yardımın en hızlı şekilde aktarılmasını organize etmektir. (Bulut, 2015: 90). Bu teklifin kabul edilmesinden dolayı Dr. Mazhar Bey, söz alarak Meclis'i şu sözlerle kutlamıştır: *"Müfettişi Umumilik ihdasının kabulünden dolayı Heyeti Umumiyenizi tebrik ederim. Beyefendiler! Müdafaa-i memleket suretiyle başlayan bu harekât hiç şüphesiz her zaman zikredildiği gibi hakiki bir*

inkılap ise bütün teşkilat ve kavanini aynen mer'i olarak kabul eden kararlar, inkılabı teksif mahiyetinde olduğuna göre, bütün yeni bir şekilde olan müfettişi umumilerin kabulü şayanı şükrandır..."(TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 12, İçtima Senesi: 2, İçtima: 61: 9-10).

Milli Mücadele'nin en kritik süreçlerini 1921 yılının Temmuz ve Ağustos ayları oluşturmaktadır. Kütahya-Eskişehir Savaşlarının sonucunda Ankara, tehlike altına girmiş ve tedbir olarak Meclis'in 4 Ağustos 1921 tarihli gizli oturumda Başkumandanlık makamı oluşturulması fikri ortaya atılmıştır (Demirel, 2020: 205; Karataş & Metin, 2023: 41). Başkumandanlık teklifinin Meclis'te görüşülmesi esnasında yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Muhaliflerin lideri Mersin Mebusu Selahattin Bey, Meclis başkanına veya hükümetin başında bulunan kişiye sınırsız yetkilerin verilmesini, ancak görev sonunda hesap sorulmasını önermiştir. Bu konudaki tartışmaların çok uzamasını istemeyen Dr. Mazhar Bey söz almış ve ordunun kumandası hususunda; *"mevkiinden, isminden, şöhretinden, istifade edilen bir zatı mesela Meclis Reisini Başkumandan mevkiine getirmeyi"* önermiştir. Ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için de *"tekâlif-i harbiye kanunun"* uygulanmasını istemiştir. Selahattin Bey'in aksine Başkumandan olarak açıkça isim zikreden Dr. Mazhar Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın bu işi başarabileceğini vurgulamıştır (Ortak, 2022: 30-31; TBMM GCZ, Devre: 1, Cilt: 2, İçtima:2, İn'ikat: 61, Celse:3: 162). 5 Ağustos'ta Başkumandanlık Kanunu kabul edilmiş ve Mustafa Kemal Paşa, 3 ay süreyle Meclis'in yetkilerini üzerine almıştır. Başkumandan, 7-8 Ağustos'ta Tekâlif-i Milliye Emirlerini yayınlamıştır (Kocatürk, 2000: 274-275). Meclis'teki muhalif mebusların bile kimin başkomutan olacağı hususunda isim zikretmediği bir sırada Dr. Mazhar Bey'in açıkça isim zikrederek Mustafa Kemal Paşa'yı göstermesi çok önemlidir. Bunun yanı sıra Tekâlif-i Milliye Emirlerinin yayınlanmasından önce Dr. Mazhar Bey'in, tekâlif-i harbiye kanunun uygulanmasını istemesi de bir hayli enteresandır.

20 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşması'nın hükümleri, Meclis'e 12 Ekim 1921 tarihinde sunulmuş ve 18 Ekim 1921'de onaylanmıştı. Meclis'in 15 Ekim 1921 tarihli gizli oturumunda Dr. Mazhar Bey, Ankara Anlaşmasının hükümleri hakkında değerlendirme yapmıştır. Genel olarak Dr. Mazhar Bey, anlaşmanın aleyhinde olduğunu bildirmiştir. Özellikle Antakya-İskenderun sancağı ve onun güneyinde yer alan ve çoğunluğu Türklerden oluşan bölgenin Suriye'ye bırakılmasını eleştirmiştir. Anlaşma ile Adana ve Kilikya gibi yerlerin kurtarılmasını önemli bir kazanç olarak değerlendirmiştir (TBMM GCZ, Devre:1, Cilt:2, İçtima:2, İn'ikat: 93: 322-324; Metintaş, 2019: 7, 9).

Milli Mücadele döneminde, Yunan işgalinden kaçan çok sayıda muhacir bulunmaktaydı. Muhacirlerin sorunları oldukça fazlaydı. Dr. Mazhar Bey, muhacirlerin sıkıntılarını Meclis'e taşıyan mebuslardan birisiydi. Örneğin, işgal altında bulunan bölgelerden göç eden muhacirlerin terk edilmiş gayrimenkullerden ücretsiz olarak faydalandırılması için 11 Kasım 1921 tarihinde bir takrir vermiştir. Bu takrir, hükümetin benzer bir teklifiyle birleştirilerek kabul edilmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:14, İçtima Senesi:2, İçtima:108: 157-161).

Heyet-i Vekile'nin görev ve sorumluluklarını özel bir kanun ile belirleyecek özel bir komisyon oluşturulmuş ve komisyonda kanun tasarısı çalışmalarına başlanmıştır. Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey ve Mersin Mebusu Selahattin Bey gibi önde gelen muhalif isimler komisyonda yer almış ve hazırlanan kanun teklifi 24 Kasım 1921'de Meclis'te görüşülmeye başlanmıştır. 18 maddelik teklif, esas olarak kuvvetler ayrılığı ilkesinden hareket ederek yasama ve yürütmeyi birbirinden ayırmakta, kabine sistemine geçişi öngörmekteydi. Teklifin savunuculuğunu Meclis'te Hüseyin Avni Bey ile Selahattin Bey yapmışlardır. Muhaliflerin karşısında iktidar grubu olarak bilinen birinci grup, kuvvetler ayrılığını öngören kanun teklifinin karşısında yer almışlardır. Birinci Grup içerisinde yer alan Dr. Mazhar Bey de Meclis'in 28 Kasım 1921 tarihli oturumunda söz alarak yasama ve yürütme yetkilerinin Meclis'te kalmasının doğru olacağını, özel komisyonun bu güçleri ayırarak yetkisini aştığını öne sürmüştür. Dr. Mazhar Bey gibi daha sonra diğer Birinci Grup üyeleri de teklifin karşısında konuşmalar yapmışlardır. Mustafa Kemal Paşa'nın da karşı çıktığı kanun teklifi kabul edilmemiştir (Demirel, 2020: 186-192;

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:14, İçtima Senesi:2, İçtima:118: 369-375).

Sakarya Zaferi'nden sonra Türkiye, Milli Mücadele'yi kesin zafere ulaştırmak için yoğun bir hazırlık sürecine girmiştir. Bu bağlamda Meclis'te ordunun ihtiyaçları ve Sakarya Zaferi sonrası askeri vaziyete dair Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisi Fevzi Paşa'dan açıklama istenmiştir. Fevzi Paşa'nın gerekli açıklamalarının ardından bazı mebuslar görüşlerini ifade etmişlerdir (TBMM GCZ, Devre:1, Cilt: 2, İçtima Senesi:2, İni'kat:126: 454-466). Günler süren görüşmeler esnasında, Dr. Mazhar Bey de söz alarak fikirlerini aktarmıştır. Fevzi Paşa'nın açıklamalarının kendisi üzerinde herhangi bir olumsuz ve umutsuzluk yaratmadığını ifade eden Dr. Mazhar Bey, hükümetin dış politikasını eleştirmiştir. Batı'nın iktisadi çıkarının Doğuda yer aldığı tespitinde bulunmuş ve dolayısıyla Türkiye'ye karşı düşmanlığının altında yatan nedenin İslamlık meselesi değil, iktisadi olduğunu vurgulamıştır. Durum böyle iken geçen 6-7 aylık bir dönemde Doğu ile özellikle Rusya ile ilişkilerin bozulduğunu belirten Dr. Mazhar Bey, bunun altında yatan nedenin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'in Rusya aleyhinde İngiltere ile yaptığı gizli anlaşma olduğunu öne sürmüştür. İlişkilerin bozulma nedeninin Fransa ile imzalanan 1921 Ankara Anlaşması olmadığını özellikle belirtmiştir. Devamında Bekir Sami Bey'in yanlış politikasının Milli Mücadele'ye büyük oranda zarar verdiğini ifade etmiştir (TBMM GCZ, Devre:1, Cilt: 2, İçtima Senesi:2, İni'kat:127: 468-472).

14 Aralık'taki gizli oturumda da aynı mesele üzerine görüşme olmuş ve Dr. Mazhar Bey söz almıştır. Görüşmenin sonunda ordunun ihtiyaçlarını her bakımdan incelenmesi karara bağlanarak Meclis'e sunulmak üzere özel bir encümen kurulması kabul edilmiştir (TBMM GCZ, Devre:1, Cilt: 2, İçtima Senesi:2, İni'kat:128: 486-509).

4.3.TBMM'nin Üçüncü ve Dördüncü Yasama Yıllarındaki Faaliyetleri

Meclis'in üçüncü yasama yılı 1 Mart 1922'de Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasıyla açılmıştır (Kocatürk, 2000: 312). Bu yasama yılını meşgul eden önemli konulardan birisi Milli Mücadele'nin finansmanıdır. Meclis'in 20 Temmuz 1922 tarihli oturumunda "*Müecceliyeti Askeriye Vergisi*" kanununun tadil edilmesi gündeme gelmiştir. 2 Mayıs 1922 Tarih ve 228 Sayılı bu kanun; "*cephe gerisindeki hizmetlerle ilişkileri nedeniyle silahlıta alınmaları geri bırakılan ya da çeşitli sebeplerle silahlıta alınmayanları konu edinmektedir*". Kanunun birinci maddesine göre, bazı özel sebeplerden dolayı askere alınmayanlara vergiye tabi tutulacaklardır (Yereli, vd., 2021: 85).

Söz konusu kanunun tadil görüşmeleri sırasında bazı mebuslar, tadilin karşısında yer almışlardır. Birinci maddede yer alan, özellikle ziraatçıların verdikleri verginin azaltılmasının karşısında yer alan bazı mebuslar çıkmıştır. Bunun yanında Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Bey, ziraat ile uğraşanlardan yüksek askerlik vergisinin alınmasının cephe gerisinde ziraat ile uğraşacak kişilerin sayısının azalmasına, dolayısıyla cepheye gönderilecek tarım ürünlerinde düşüşe neden olacağını savunmuştur. Çiftçilerden alınan askerlik vergisinin düşürülmesini isteyen Mazhar Müfid Bey'e en büyük destek, Dr. Mazhar Bey'den gelmiştir. Çiftçiden kazancının yarısını askerlik vergisi olarak almanın bir zulüm olduğunu belirten Dr. Mazhar Bey, hükümetin çiftçilerin ürettiklerini çok fazla ihtiyacının olduğunu savunmuş ve duygusal hareket edilmemesini talep etmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:21, İçtima Senesi:3, İçtima:77: 440-443). Dr. Mazhar Bey, Milli Mücadele'nin finansmanını içeren birçok vergi konusunda olduğu gibi burada da akılcı ve pragmatist bir yaklaşım sergilemiştir. Bu bağlamda Milli Mücadele'nin finanse edilmesinde oldukça önemli rol oynadığı ifade edilebilir.

Öte yandan 19 Temmuz 1922 tarihli gizli celsede Müdafaa-i Milliye Vekâleti Bütçesi görüşmeleri yapılmış ve Dr. Mazhar Bey, yaptığı uzun değerlendirmesinde tasarruf tedbirlerine değinerek önemli katılar sunmuştur (TBMM GCZ, Devre:1, Cilt: 3, İçtima Senesi:3, İni'kat:76: 534-540).

Büyük Millet Meclisi'nin 1920 yılında açılmasından sonra ülkedeki olağanüstü koşullar nedeniyle bütçe yapılamamıştır. Bütçe yapılamayışının doğuracağı olumsuzluklar avans kanunları şeklinde geçici bütçelerle giderilmeye çalışılmıştır (Uçar, 2020: 826-827). Bu bağlamda Meclis'te 21

Ağustos 1922 tarihinde dördüncü avans kanunu görüşmeleri yapılmıştır. 28 Şubat 1922, 6 Mayıs 1922 ve 3 Temmuz 1922 tarihli avans kanunlarıyla verilmiş olan 34 milyon liralık tahsisata ilaveten Bahriye ve Müdafaa-i Milliye ve Askeri Fabrikaları için 13 milyon ve diğer daireler için 7 milyon lira olmak üzere toplam 20 milyon lira bütçe verilmesine dair yetki istenmiştir. Bu kanun görüşmeleri sırasında Dr. Mazhar Bey söz alarak çeşitli değerlendirmelerde bulunmuş ve bütçe yapımına katkı sağlamıştır (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:22, İçtima Senesi:3, İçtima:88: 252-272). Yine 1922 yılına ait Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti Bütçesi, 7 Eylül 1922'de müzakere edilirken Dr. Mazhar Bey, söz alarak fikirleriyle bütçeye önemli katkılarda bulunmuştur (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:22, İçtima Senesi:3, İçtima:98: 539-542).

26 Ağustos 1922 tarihinde başlatılan Büyük Taarruzun bir sonucu olarak Batı Anadolu Bölgesindeki birçok nokta düşman işgalinden kurtarılmıştır. Kurtarılan bu bölgeler için ilk etapta Meclis'in neler yapması gerektiğine ilişkin soru işaretleri vardı. Bu bağlamda 11 Eylül 1922'de Meclis'e Burdur Mebusu İsmail Subhi Bey ve arkadaşları kurtarılmış bölgeler için alınması gereken tedbirlere ilişkin 5 maddeden oluşan bir tahrir vermişlerdir. (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:22, İçtima Senesi:3, İçtima:100: 609-610).

Tahririn görüşülmesi sırasında Dr. Mazhar Bey, uzun bir konuşma yapmıştır. 5 maddede sıralanan işleri sağlıklı bir şekilde yerine getirmek için mutlaka özel bir komisyonun görevlendirilmesi gerekliliğinin üzerinde durmuştur. Hükümet memurlarının bu işi yapamayacağını, geçmişteki olaylardan örnekler vererek açıklamış ve Meclis'in üyelerini şu sözlerle ikna etmeye çalışmıştır: *"...Daha on beş gün evvel istirdad edilen ve hemen şuradaki livaların hiçbir şeyini dahi ikmal etmemişlerdir. Edememişlerdir. Maksadım Hükümetin, büyük müşkülata maruz kaldığını söylemektir. Mutlaka edemiyorlar demiyorum. Yaptık dedikleri işin gayri mümkün olduğunu arz ediyorum. Burnumuzun dibinde olan Kütahya, bilmem ne livalarının işleri daha temin etmemişlerdir. Memurlarını gönderemediler. Gözümüzün önündekiler böyle olursa İzmir'e, Manisa'ya gelinceye kadar aylara geçecek. Binaenaleyh, Meclisi Âlinin bu işi layık olduğu veçhile elde etmesi, elde tutması, herhangi bir komisyon ile, encümeniyle bu işle ciddi bir suretle meşgul olarak takip etmesi ve bu işi halletmesi lazımdır. Yoksa halkın vekâletini de her şeyini de suiüstimal etmekten başka bir işe yaramayız"* (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:22, İçtima Senesi:3, İçtima:100: 617-618).

Kurtarılmış bölgeler meselesi ilerleyen aylarda da Meclis'in gündemini meşgul etmiştir. 26 Mart 1923 tarihli oturumda Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey'in kurtarılmış bölgelerin ihtiyaçlarını tetkik etmek üzere özel bir encümenin teşkil edilmesine dair tahriri görüşülmüştür. Özel encümen, kurtarılmış bölgelerin bütün sorunlarıyla ilgilenebilecek ve daha etkin çalışacaktır. Tahrir karşısında bazı mebuslar; Meclis'in usul ve nizamnamesini öne sürerek bu şekilde özel bir encümenin kurulmasının karşısında tavır sergilemişlerdir. Özel encümenler kurulmak suretiyle bölgedeki işlerin daha hızlı ve etkin olarak yürütülemeyeceğini düşünen muhalif mebuslar, asıl sorunun encümenlerin çalışmamasından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Özel encümen ihtiyacı olduğunu düşünen mebuslar da bölgenin olağanüstü şartlarını ifade ederek en azından bu bölge için özel encümen ihtiyacı olduğunu savunmuşlardır. Böyle bir encümenin kurulmasının nizamnamelere aykırı olmadığını dile getirmişlerdir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:28, İçtima Senesi:4, İçtima:11: 184-187).

Tartışmaların uzaması üzerine Dr. Mazhar Bey söz alarak özel encümenlere karşı çıkan mebuslara karşı sert bir savunmada bulunmuştur. Özel bir encümenin bulunmaması nedeniyle Aydın gibi kurtarılmış bölge halklarının zarar gördüğünü ifade etmiştir. Bölgenin taleplerinin bir encümeninden diğer encümenlere geçişi sırasında geçen uzun süre nedeniyle bölgeye yardım için vakit kaybedildiğini belirten Dr. Mazhar Bey, Aydın'ın veya Manisa'nın sorunlarının Konya ile aynı görmenin ve özel encümen kurulmasına karşı çıkmanın kesinlikle yanlış olduğuna dikkatleri çekmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:28, İçtima Senesi:4, İçtima:11: 187-188). Savaşın halk üzerindeki kötü izlerini bir an evvel silmek için Dr. Mazhar Bey'in Meclis içerisinde oldukça önemli faaliyet yürüttüğü görülmektedir. Onun

bazı olağanüstü şartlarda halkın yararını gözeterek bazı hukuk kaidelerinin rafa kaldırılmasının mümkün olabileceğini düşündüğü söylenebilir.

Kurtarılmış bölgelerde işgal süresinde meydana gelmiş davaların akıbeti de Meclis'te çok büyük tartışmalara neden olmuştur. Bununla ilgili kapsamlı bir düzenlemeyi içeren bir kanun tasarısı, 26 Mart 1923'te Meclis'e geldiğinde Dr. Mazhar Bey, söz alarak İzmir ve çevresinde işgal süresince vatana büyük hizmetler ederken birçok cinayet işlemiş kişilerle ilgili vicdanlı karar verilmesini talep etmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:28, İçtima Senesi:4, İçtima:11: 171).

Savaşın tahribatını ortadan kaldırmak ve savaş esnasında ortaya çıkmış meseleleri çözüme kavuşturmak için Meclis'e önemli kanun tasarıları gelmekteydi. Bunlardan biri 31 Mart 1923 tarihinde gelmiştir. Doğu bölgesi muhacirlerinin memleketlerine sevk ve idareleri, savaş nedeniyle zarar görmüş meskenlerin inşası için Sıhhiye ve Maliye Vekâletlerinin 1922 bütçelerine ek ödeme yapılmasına dair kanun tasarısı sunulmuştur. Tasarının görüşmeleri sırasında yaşanan tartışmalara dahil olan Dr. Mazhar Bey, sunduğu farklı önerilerle önemli katılar sunmuştur (TBMM ZC, Devre:1, Cilt:28, İçtima Senesi:4, İçtima:14: 171).

Öte yandan Milli Mücadele sonrası tarımı iyileştirmek ve geliştirmek için Meclis'e kanun teklifleri gelmiştir. Bu bağlamda 12 Nisan 1923'te Meclis'e getirilen kanun teklifi; ithal edilecek kullanılan ziraat malzemelerinden Gümrük ve İstihlak vergisinin alınmamasını ve aynı zamanda ithal edilecek hayvanlardan iki yıl müddetle Gümrük vergisinden muaf tutulmasını içermekteydi. Meclis'te yaptığı konuşmalarla tasarıyı destekleyen isimlerden biri de Dr. Mazhar Bey'dir. Türk tarımının ilerlemesi için makineye olan ihtiyacın önemine vurgu yapmıştır. Zirai ürünlerin azalmakta olduğunu ifade etmiş ve bu tehlikeyi önlemenin yollarından birinin yurt dışından çiftçiye ucuz makine sağlamak olduğunu anlatmıştır. Teklifin bir an önce kabul edilmesini Meclis'ten talep etmiştir (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:29, İçtima Senesi:4, İçtima:23: 69-76). Netice olarak kanun teklifi, görüşmelerin sonunda kabul edilerek kanunlaşmıştır (TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:29, İçtima Senesi:4, İçtima:23: 99-101).

SONUÇ

Dr. Mazhar Bey'in hayatının en kritik devresinin Milli Mücadele yılları olduğu söylenebilir. İzmir'in işgali sonrasında memleketi Aydın'a gelmiş ve işgallere karşı başlatılan kutsal direnişin en ön saflarında yer almıştır. Aydın Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir azası olarak Aydın'da halk arasında milli direnişin oluşması için olağanüstü gayret sarf eden isimlerden biriydi. Aydın'da milli direnişin başlatılmasında ve savunulmasında zaman zaman bazı kumandanlarla fikir ayrılığına düşmesi; azminin derecesini göstermektedir.

Bütün olumsuzluklara rağmen Dr. Mazhar Bey'in, milli direnişten umudunu kesmediği söylenebilir. Aydın'ın işgali sonrasında Denizli'ye gelerek Denizli Heyet-i Milliyesi'nin kurucuları arasında yer alması bunu anlatmaktadır. Denizli'deki mücadelesinde cephede bizzat savaşmaktan ziyade bir hekim olarak cephe gerisinde önemli yararlılıklar göstermiş ve Denizli'deki faaliyetleriyle Aydın'ın kurtuluşu için mücadele etmiştir.

1920 yılında Aydın Mebusu olarak seçilmesi, Dr. Mazhar Bey'in hayatında bir dönüm noktası olmuş ve kesintisiz 30 yıllık parlamento yaşamını başlatmıştır. Birinci Meclis'te yaptığı konuşmalar ve takrirleriyle Meclis'in en aktif mebusları arasında yer almış ve Meclis'teki faaliyetleriyle Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasına katkı sunmaya çalışmıştır. İktidarı temsil eden ve Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğini yaptığı Birinci Grubun içerisinde yer almıştır.

Meclis'teki konuşma ve diğer faaliyetlerine bakılırsa onun pragmatist bir bakış açısına sahip olduğu çok rahat söylenebilir. Özellikle Milli Mücadele'nin finansmanına ilişkin tartışmalarda Milli Mücadele'nin bir an önce başarıya ulaştırılması gerekliliği olduğundan yola çıkarak hukuk kurallarının esnetilebileceğini savunmuştur.

Dr. Mazhar Bey'in, cephe gerisindeki halkın, özellikle muhacir ve mültecilerin hakları için önemli mücadeleler vermesi, Milli Mücadele'yi sadece bir cephe savaşı olarak görmediğini kanıtlamaktadır. Aynı zamanda Milli Mücadele'nin sona ermesinden sonra kurtarılmış bölgelerin sorunlarına büyük ilgi gösterdiği ve bu sorunların halkın lehine bir an önce çözümlenmesi için yaptığı çalışmalar da gözden kaçırılmaması gereken hususlardır.

Milli Mücadele'nin en kritik ve zorlu bir döneminde Dr. Mazhar Bey'i diğer mebuslardan farklı kılan özelliği, Meclis'te bir kütüphane kurulması için kanun teklifi vermesi ve böylece her şartta bilime ve kültürün kıymetli olduğunu hatırlatmasıdır.

Son olarak Dr. Mazhar Bey'in, Milli Mücadele hareketinin yok olma tehlikesiyle karşılaştığı ve bu yüzden Meclis'teki tartışmaların çıkmaza girdiği bazı süreçlerde ortaya attığı görüşleriyle ülke için önemli katılarda bulunduğu iddia edilebilir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

BCA, 30.18.1.1/1.1.16/ (Dosya Ek) 92-2 (26.05.1920).

TBMM Arşivi

Mazhar Bey'in 24 Nisan 1920 Tarihli Seçim Mazbatası.

TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, No:34.

TBMM Zabıt Cerideleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC), Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 48 (14 Ağustos 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:1, İçtima Senesi:1, İçtima: 15 (13 Mayıs 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:2, İçtima Senesi: 1, İçtima: 38 (21 Temmuz 1920).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları (TBMM GCZ), Devre: 1, Cilt: 1, İçtima: 1, Cilt: 2, İn'ikat: 37, Celse: 2 (18.07.1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, İçtima: 53 (19 Ağustos 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 62 (9 Eylül 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 63 (11 Eylül 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 70 (22 Eylül 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 73 (26 Eylül 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 1, İçtima: 5 (27 Nisan 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 72 (25 Eylül 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 74 (28 Eylül 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, İçtima: 75 (29 Eylül 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 5, İçtima Senesi: 1, İçtima: 82 (13 Ekim 1920).

TBMM GCZ, Devre: 1, Cilt: 5, İçtima Senesi: 1, İn'ikat: 88, Celse: 2 (23 Ekim 1920).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 10, İçtima Senesi: 2, İçtima: 39 (18 Haziran 1921).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 10, İçtima Senesi: 2, İçtima: 39 (18 Haziran 1921).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 11, İçtima Senesi: 2, İçtima: 41 (23 Haziran 1921).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt: 12, İçtima Senesi: 2, İçtima: 61 (4 Ağustos 1921).

TBMM GCZ, Devre: 1, Cilt: 2, İçtima:2, İn'ikat: 61, Celse:3 (4 Ağustos 1921).

TBMM GCZ, Devre:1, Cilt:2, İçtima:2, İn'ikat: 93 (15 Ekim 1921).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:14, İçtima Senesi:2, İçtima:108 (10 Kasım 1921).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:14, İçtima Senesi:2, İçtima:118 (28 Kasım 1921).

TBMM GCZ, Devre:1, Cilt: 2, İçtima Senesi:2, İn'ikat:126 (12 Aralık 1921).

TBMM GCZ, Devre:1, Cilt: 2, İçtima Senesi:2, İn'ikat:127 (13 Aralık 1921).

TBMM GCZ, Devre:1, Cilt: 2, İçtima Senesi:2, İn'ikat:128 (13 Aralık 1921).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:21, İçtima Senesi:3, İçtima:77 (20 Temmuz 1922).

TBMM GCZ, Devre:1, Cilt: 3, İçtima Senesi:3, İn'ikat:76 (19 Temmuz 1922).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:22, İçtima Senesi:3, İçtima:88 (21 Ağustos 1922).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:22, İçtima Senesi:3, İçtima:98 (7 Eylül 1922).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:22, İçtima Senesi:3, İçtima:100 (11 Eylül 1922).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:28, İçtima Senesi:4, İçtima:11 (26 Mart 1923).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:28, İçtima Senesi:4, İçtima:14 (31 Mart 1923).

TBMM ZC, Devre: 1, Cilt:29, İçtima Senesi:4, İçtima:23 (12 Nisan 1923).

Resmi Yayınlar

Çoker, F. (Yayın Yılı Yok). *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, (III. Cilt). Ankara: TBMM Vakfı Yayınları No:6.

Çuvalı, M. (2012). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, (III. Cilt). Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:146.

Günay, Ş. Ş. (tarıhsız). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM VI. Dönem*, (V. Cilt). Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, No:39.

TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt: 1920-1950.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

- Akandere, O. (2004). 3 Numaralı Konya İstiklal Mahkemesi'nin Konya İsyanı ile İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na Sunduğu Raporu. *Atatürk Dergisi*, 4(2), 59-96.
- Akşit, A. (1944). *Denizli Memleket Hastanesi*. Denizli: Yeni Basımevi.
- Albayrak, M. (1998). *Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919-2 Ağustos 1920)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Albayrak, M. (2021). Milli Mücadele'de Batı Anadolu Kongrelerinin Yeri ve Önemi. *Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-45.
- Anameriç, H. (2012). Tanzimat'tan Mütareke Dönemine Kadar Kütüphanelere Yönelik Çalışmalar (1839-1922). *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 0(63), 1-46.
- Apak, R. (1990). *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aslan, B. (2004). Milli Mücadele Döneminde Halkı Aydınlatma ve Propaganda Faaliyetleri Yürüten Önemli Bir Komisyon: İrşad Encümeni. *Atatürk Dergisi*, 4(2), 125-148.
- Aydinel, S. (1990). *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başaran, M. (2006a). Aydın'ın İşgalinde Heyet'i Milliyelerin Sağlık Sorunlarına Bakışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, V/12: 67-80.
- Başaran, M. (2006b). *Milli Mücadele'de Çine Heyet-i Milliyesi (1919-1920)*. Aydın: Emre Dijital-Baskı.
- Buğdaycı, A. (1996). Milli Mücadele'de Nazilli 1919-1922. Nazilli: Karacasu Matbaası.
- Bulut, E.Ç. (2015). Devletin Taşradaki Eli: Umumi Müfettişlikler. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Y/S. 11 (21): 83-110.
- Çapa, M. (1994). Anadolu'da Yunan İşgalinin Sebep Olduğu İç Göçler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C/S. 10 (29): 379-390.
- Demirel, A. (2017). *İlk Meclis'in Vekilleri: Milli Mücadele Döneminde Seçimler*. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirel, A. (2020). *Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdem, Ş.C. (2004). Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Kuvayı Milliye Karşı Takip Ettiği Siyaset. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Y/S. 2 (4): 23-29.
- Ganiz, H.G. (2009). *Milli Mücadele Başlarında Aydın Sancağı (1919-1920)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Gökbel, A. (2018). *Milli Mücadele'de Aydın*. Sadeleştiren: Hüseyin Kuruüzüm, Aydın: Efeler Belediyesi Kültür Yayınları:11.
- Göksu, K. (2018). *Kastamonu Belediyesi'nin Verdiği Fahri Hemşehrilikler (1922-2017)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Güneş, G. (2007). İzmir'in İşgali ve Aydın'daki Yankıları. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, S/Y. 9 (5): 23-55.
- Jaeschke, G. (1989). *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karataş, M. ve Metin, M. (2023). Atatürk'ün Esir Aldığı Yunan General Nikolaos Trikupis ve Talas Üsera Garnizonu. *Journal of Universal History Studies*, 6(1): 39-60.
- Kocatürk, U. (2000). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Köstüklü, N. (1999). *Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kurtcephe, İ. ve Beden, A. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. 5. Baskı, Konya: Eğitim Yayınları.
- Metintaş, M.Y. (2019). Ankara Antlaşması'nın Türkiye Büyük Millet Meclisinde Tartışılması. *Eskişehir*

Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi, C/S. 3(5): 1-26.

- Müftüler, L. (1947). Denizli Heyeti Milliyesi, Yayınevi yok: Balıkesir.
- Ortak, Ş. (2022). Başkumandanlık Kanunu Hakkında TBMM’de Yaşanan Tartışmalar. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, 100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı: 27-59.
- Önen, C. (2005). Bir Zamanlar Denizli Memleket Hastanesi. *Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi*, Sayı 6, (Nisan-Mayıs-Haziran): 10-14.
- Pancar, E. (2010). *Aydın ve Muğla Kuva-yı Milliyesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Sarıkoyuncu, A. (2011). Milli Mücadele’de Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi. *Milli Mücadele’de Denizli ve Ahmet Hulusi Efendi Sempozyumu*, Denizli 1992, İkinci Baskı, Denizli: Denizli Belediyesi Kültür Yayınları No:9.
- Sarıkoyuncu, A. ve Tomalı, A. (2019a). Milli Mücadele Dönemi’nde Denizli Sağlık Hizmetleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.34: 1-20.
- Sarıkoyuncu, A. ve Tomalı, A. (2019b). *Osmanlı’dan Cumhuriyete Denizli’de Sağlık Hizmetleri (1839-1938)*. Denizli: Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sediroğlu, S.C. (2017). Balkan Savaşları Arifesinde Ordunun Siyasetle İştigali ve Politizasyonunun Balkan Savaşlarının Sonucuna Olan Etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y/S. 5 (63): 470-490.
- Sediroğlu, S.C. (2018). I. Dünya Savaşı Yıllarında Psikolojik Harp Vasıtası Olarak Harb Mecmuası. *History Studies*, C/S. 10(1): 223-246.
- Sediroğlu, S.C. (2021). Soğuk Savaş Başlangıcı ve Türkiye’de Demokrasi Yansımaları (1947-1950). *Türk Demokrasi Tarihi (1945-1980) Liderler, Partiler ve Seçimler*, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Efe Akademi Yayınları: 13-38.
- Sediroğlu, S.C. (2022). Lozan Görüşmelerine Giden Süreçte ve Lozan’da Batı Trakya (1877-1878 Harbi-1923). *Troyacademy International Journal of Sociaial Sciences*, C/S. 7(1): 17-46.
- Selek, S. (1976). *Anadolu İhtilali*. 6. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sevgisunar, M.K. (2007). *Türkiye’de Siyasi Gelişmeler ve İdeolojik Yaklaşımların Bilgi ve Belge Yönetimi Alanına Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekir, S. (2019a). Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti’nin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920-1930). *Belgi Dergisi*, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, C/S. 2 (18): 1301-1326.
- Tekir, S. (2019b). Yunan İşgali Öncesi İzmir ve Çevresinde Rum Faaliyetleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX/Özel Sayı: İzmir’in İşgali: 29-61.
- Tekir, S. ve Ural, S. (2017). Batı Anadolu’da Yunan İşgali ve Aydın Muhacirleri (1919-1920). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Y/S.13 (26): 125-148.
- Toker, T. (1968). *Denizli Tarihi*. Denizli: Yenigün Matbaası.
- Toker, T. (1983). *Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadelede Denizli*. Denizli: Denizli Sanayi Odası Yayınları.
- Tuncer, E. (2002). *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler 1877-1999*. Ankara: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Turan, M. (2006). *Yunan Mezalimi: İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Turan, Ş. (1998). *Türk Devrim Tarihi 2. Kitap Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti’ne*. İkinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan, Ş. (2008). *Türk Devrim Tarihi 1.Kitap İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe*. 3. Basım, Ankara:

Bilgi Yayınevi.

Tütenk, A.A. (1949). *Milli Mücadelede Denizli*. İzmir: Denizli Öğretmenler Yardımlaşma Derneği Yayınları No:1.

Uçar, F. (2020). TBMM'nin İlk Bütçe Görüşmelerinde Maarif Vekâleti Hakkında Yapılan Tartışmalar. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 26: 823-841

Ülker, İ. (2015). İstiklal Mahkemelerinin Kuruluşu ve Çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C/S. 23 (1): 177-200.

Yalçın, E.S. (1999). Cumhuriyetin İlanında Emegi Geçenler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C/S. 15 (44), Yıl:1999: 467-602.

Yereli, A.B.; Köktaş, A.M. ve Gölçek, A.G. (2021). Milli Mücadele Döneminde Çıkarılan Vergi Kanunlarının Vergi Adaleti ve Vergi Zihniyeti Açısından Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Y/S. 17 (33): 67-94.

Yiğit, A. (2020). Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet Bey'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Y/S. 16 (31): 173-207.

Sürelî Yayınlar

"CHP Milletvekilleri Aday Listesi", *Ulus*, 23 Nisan 1950

"Vefat", *Milliyet*, 6 Kasım 1967.

İnternet Kaynakları

<https://www.ted.org.tr/ted-hakkinda/kurucu-uyeler/> (Erişim tarihi: 05.05.2023).

Kişisel Görüşmeler

Enis Burkut (Ragıp Bey'in Kızı Nuran Hanım'ın Oğlu), Kişisel Görüşme, 3 Nisan 2023.

Edmund Burke ve Thomas Paine'de Meşruluk Düşüncesi* **

Öğr .Gör. Fevzi Yahşi

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6105-7332>

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Tokat – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 19.07.2023

Kabul: 09.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Edmund Burke

Thomas Paine

Meşruluk

Demokrasi

Gelenek

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

** Bu çalışma, Doktora Tezi'nden türetilmiştir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71171>

Öz

Bu makale çalışmada Batı'da siyasal düşünce tarihi içerisinde 18. yüzyılda ortaya çıkan ve düşünceleri ile iki farklı akım olan Muhafazakarlık ve Liberalizmin iki ayrı temsilcisi konumundaki Edmund Burke ve Thomas Paine'in siyaset felsefelerindeki siyasal otorite/güç ve meşruluk düşünceleri okuyucuya aktarmak amaçlanmaktadır. Edmund Burke ve Thomas Paine'in meşruluk düşüncelerinin incelenmesindeki temel neden her iki düşünürün aynı süreçte yaşamış ve birbirlerine karşı bazı yazılar ve kitaplar yazarak eleştirilerde bulunmasıdır. Bununla birlikte her iki düşünürün meşruluk anlayışları ise kök itibariyle farklılık arz etmektedir. Edmund Burke meşruluk düşüncesi açısından geleneksel bir meşruiyet anlayışına sahip olmakla birlikte din, monarşi, gelenek ve kurumlar onun için temel meşruluk kaynaklarıdır. Thomas Paine ise meşruluk düşüncesi açısından rasyonel/ussal bir meşruiyet anlayışına sahip olmakla birlikte, toplumsal sözleşme, doğal hukuk, demokrasi, anayasa onun için temel meşruluk kaynaklarıdır. Muhafazakarlığın kurucusu Edmund Burke, rasyonalizme, aydınlanmaya ve Fransız devriminin getirdiklerine karşı bir eleştiri yapar. Thomas Paine ise liberal bir rasyonalist aydınlanma düşünürü olarak Fransız devrimi savunusu yapar. Edmund Burke Fransa'daki Devrim Hakkında Düşünceleri adlı kitabında devrim ve getirdikleri üzerine eleştiriler yazdıktan sonra, Thomas Paine'de bu kitaba ve Burke'ün düşüncelerine eleştiri bağlamında İnsan Hakları kitabını yazmıştır. Dolayısıyla bu minvalde her iki filozofun meşruluk temelinde siyasal alandaki zıt görüşleri bu makalede detaylıca irdelenip okuyucuya aktarılmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Yahşi, F. (2023). Edmund Burke ve Thomas Paine'de Meşruluk Düşüncesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 531-550.

*Legitimacy Thought in Edmund Burke and Thomas Paine**

Lect. Fevzi Yahşı

Tokat Gaziosmanpasa University, Erbaa Vocational School, Property Protection and Security Division, Tokat –
TÜRKİYE

Article History

Submitted: 19.07.2023

Accepted: 09.09.2023

Published Online: 30.09.2023

Keywords

Edmund Burke

Thomas Paine

Legitimacy

Democracy

Tradition

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.71171>

Abstract

In this article, it is aimed to convey to the reader the political authority/power and legitimacy ideas in the political philosophies of Edmund Burke and Thomas Paine, who are two different representatives of Conservatism and Liberalism, which emerged in the 18th century in the history of political thought in the West. The main reason of examining the legitimacy ideas of Edmund Burke and Thomas Paine is that both thinkers lived in the same period and criticize each other by writing some articles and books. However, the understanding of legitimacy of both thinkers differs in roots. Although Edmund Burke has a traditional understanding of legitimacy in terms of legitimacy, religion, monarchy, tradition and institutions are the main sources of legitimacy for him. Although Thomas Paine has a rational understanding of legitimacy in terms of legitimacy, social contract, natural law, democracy and constitution are the main sources of legitimacy for him. Edmund Burke, the founder of conservatism, criticizes rationalism, enlightenment and what the French revolution brought. Thomas Paine, on the other hand, defends the French revolution as a liberal rationalist enlightenment thinker. After Edmund Burke wrote criticisms of the revolution and its implications in his book *Reflections on the Revolution in France*, Thomas Paine also wrote the book *Human Rights* in the context of criticism of this book and Burke's ideas. Therefore, in this context, the opposing views of both philosophers in the political field on the basis of legitimacy are examined in detail in this article and transmitted to the reader in an original way.

GİRİŞ

Edmund Burke ve Thomas Paine'in meşruluk düşüncelerinin incelendiği ve irdelendiği bu makale çalışmasında her iki düşünürü anlamak için öncelikle onların siyaset felsefelerine hakim olmak gerekir. Ayrıca dönemin Avrupa'sında gerçekleşen olayları da incelemek yerinde olacaktır. Liberal karakterli Whig partisi ile politik hayatına başlayan Burke, sonrasında 18. yüzyılın Avrupa'sında gerçekleşen keskin değişim, dönüşümleri ve yaşadığı deneyimler üzerine muhafazakar düşüncenin kurucusu olma yolunda temel fikirlerini Batı'da geliştirmeye başlayacaktır. Karşısında ise yine aynı ülkeden olan ve ona yönelik eleştiriler sunan, liberal bir düşünür olan Thomas Paine bulunmaktadır. 18. yüzyılda yaşanan radikal değişim sürecinde her iki filozofun da birbirine karşı ileri sürdüğü eleştiriler bu makalede temelde meşruiyet temelinde ifade edilmeye çalışılacaktır. Edmund Burke'ün "Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceleri"nde, yer alan Fransız devrimine karşı eleştirilerine karşı Thomas Paine ise "İnsan Hakları" kitabını yazar. Bu bağlamda her iki filozofun bu doğrultuda birbirine ve felsefi düşüncelerine karşı ileri sürdükleri eleştiriler ve savunular bu makalede meşruluk temelinde sunulmaya çalışılacaktır.

Burke, bilhassa Fransız devrimine karşıydı. 1790'da yazdığı, *Devrim Üzerine* adlı kitabında "insan hakları" sloganı üzerine kurulu olan soyut halk egemenliği düşüncesine karşı çıkmıştır. Tüm gelenek, töre ve değerlerin altüst oluşu onu endişelendirmişti. Ona göre yönetimler İngiltere'de olduğu gibi anayasal monarşiye dönüşmeliydi (Perkins, 2013: 31). Burke, Parisli filozoflara, bilhassa Rousseau'ya, yeni ahlak anlayışını hayata geçirmeye çalışanlara karşı nefret duymaktadır. O halk egemenliğini ve toplum sözleşmesi düşüncesini asla kabul etmez. Burke, akıl ve teorinin toplumların hayatı için temel referanslar olmadığını, tarihin spekülasyonlardan ziyade, gelenekler, temkinli olma ve hayat ve uygarlıklar içinde görülen bir ahlak birikimi olduğuna inanmaktadır. Burke, metafizik hakları, rasyonel bir inançla özdeşleştiren meşruiyetçiliği reddeder (Touchard, 2015: 485-486). Kısaca Burke, aydınlanmaya, insan haklarına, rasyonalizme ve Fransız devriminin getirdiklerine karşıdır.

18. yüzyıldaki bazı düşünürler gibi Paine de toplumsal sözleşmenin hükümetin meşruiyetini kazanmasında temel faktör olduğunu belirtmekteydi. Paine için bu sözleşme yöneten-yönetilen arasında değil, halkın kendi arasında yaptığı bir sözleşmedir (Thomson, 2000: 133). Bununla birlikte "Benim din kurumum aklımdır." (Paine, 2021b) diyen Paine, aydınlanma dönemi temsilcisi olarak gelenekçi meşruiyeti reddeder. Dolayısıyla onun meşruluk anlayışı ise çalışma içerisinde rasyonelist/akılcı minvalde açıklanmaya çalışılacaktır.

Edmund Burke ve Thomas Paine'in meşruluk düşüncelerinin aktarılacağı bu makale çalışmasında meşrulukla ilintili kavramlar olan anayasa, gelenek, din, monarşi, demokrasi, toplumsal sözleşme, doğal hukuk üzerinden irdelenmeye çalışılacaktır. Aynı dönemde yaşayan iki düşünürün ele alınmasının temel gerekçesi ise Batı'da yaşanan değişim ve dönüşüm sürecinde hem birbirlerinin düşüncelerine karşı yazdıkları eserlerin hem de meşruluk anlayışlarının farklılığı üzerine günümüz siyasal düşüncelerine etkilerini okuyucuya aktarmaktır.

1. Meşruluk Kavramı Üzerine

Tüm siyasi topluluklarda, devlet denilen aygıtlarda mutlaka bir siyasal iktidar ve bu iktidarı kullanan, yürütme gücünü elinde bulunduran bir kişi veya kişiler hep mevcut bulunmuştur. "Evrensel bir olgu olan bu durum ile ilgili şu sorular akla gelebilir: siyasal iktidarı kullananlar başkalarına emretme ve onları bu emirlere uymaya zorlama yetkisini nereden alırlar ? İktidarlarının kaynağı ve dayanağı nedir ? " (Kapani, 1988: 67) gibi soruların yanıtı "siyasal iktidarın bulunduğu her yerde var olan, meşruluk olgusunun, kendisini siyasal bir otoriteye dönüştürmek arzusunda olan her siyasal iktidarın temel dayanağı" (Çetin, 2007: 5) olmasında yatmaktadır.

Siyasal iktidar kavramıyla da bağlantılı olan egemenlik ve meşruiyet kavramları incelenecek

olursa, egemenliğin yönetmek kavramından türediği, meşruiyetin ise siyasal iktidarın, iktidar olmasının ve iktidar yetkilerini kullanmasının haklı olduğunun yönetilenler tarafından kabul edilmesi anlamlarında kullanıldığı ifade edilebilir. Bu anlamda meşruiyet ile rıza kavramı iç içe geçmiştir. Dolayısıyla meşruiyet kavramı bizi siyasetin en mühim konularından olan siyasal itaat yükümlülüğüne götürür (Yayla, 2016: 30-31). Siyasal yükümlülük sorunuyla bağlantılı olan meşruiyet kavramı bir rejimin yahut yönetim sisteminin yasallığı olarak ifade edilmekle birlikte, aynı zamanda bir kural sistemine itaat etmeye rıza gösterme ve yönetme hakkına olan inanç olarak da düşünülmektedir (Heywood, 2013: 276-278). “Siyasal iktidarın sürekliliği, ahlaki birlik, siyasal ve toplumsal kültür gibi unsurların ortak rızasını içeren gelenekler, toplumsal alanda aile, soy, Tanrı, ülke, ulus gibi bağlarla bir tür meşruiyet kaynağıdır. Siyasal iktidar bu sayede kendisine tarihsel bir meşruiyet sağlamış olur. Topluma, siyasal iktidarın varlık sebebi ve meşruluk kaynağı olarak gelenekler arz edilir” (Çetin, 2015: 86).

Meşruiyet kavramı şer’i ve şeriat kelimeleriyle yakınlığı olmakla birlikte edebi olarak şeriata uygun olan demektir. Bunun yanı sıra yasaya, dine veya kamu vicdanına uygun olan, uygunluk gibi anlamlara da gelmektedir. Şiddet kullanarak değil şiddeti reddeden bir kavram olarak meşruiyet, karşılıklı benimsemeye ve içselleştirmeye yönelik razı olma hali olarak da ifade edilmektedir. Siyasal iktidarın, eylemlerinde meşru olması, onun toplum nezdinde paylaşılan bir dizi değerler kümesine uygun olduğunu gösterir ki bir yasa ve yasalara, dine yahut din temelli değerlere, kamu vicdanının onayına sahipse siyasal iktidarın meşruluğundan söz edilebilir (Oktay, 2012: 16-17).

Meşruiyet bir siyasal düzene veya rejime bağlayıcı bir karakter sağlar ve bu sayede iktidarın otoriteye dönüşmesini sağlar. Bu kavram siyaset bilimi ve siyaset felsefesinde farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Siyaset bilimciler meşruiyeti bir kurallar sistemine boyun eğme isteği olarak görürlerken, siyaset felsefecileri meşruiyeti yönetimlerin vatandaşlarından itaat etmelerini talep etmelerini sağlayan bir dayanak, ahlaki yahut rasyonel bir unsur olarak görmektedirler (Heywood, 2015: 49). Meşruluk ayrıca siyasal sistem hususundaki hakkaniyet duygusu olarak ifade edilmekle birlikte siyaset bilimciler tarafından devlet yönetiminin haklı olduğuna dair halk kanaatini belirtmektedir. Bir siyasal sistem büyük oranda bir meşruluk sağladığında da halk genel olarak ona itaat eder (Roskin, 2016: 63).

Geleneksel meşruiyet düşüncesinin en net özelliği, siyasal iktidarın emirlerine rıza göstermenin temelinde geleneklerin yatmasıdır. Bunun nedeni olarak bu geleneklere çok uzun zamandan beri uyulması durumu ön plana çıkarılır. Bu aileden ve atalardan devralınmış bir mirası devam ettirme durumu, geçmişe saygı durumu, kutsallık durumu taşıdığı ifade edilir. Bunun bir tür anlayış birliğinden oluştuğu belirtilir. Meşruiyeti sağlayan şeyin de bu anlayış birliğinde yattığı düşünülür (Oktay, 2012: 20). Bu bağlamda site devletlerinde toplumsal birlik ve bütünlük anlayışına, monarşi ve imparatorlukların kutsal görevlerine, hatta ulus devletlerin kurtuluş ve kuruluşuna, demokratik rejimlerin genel iradelerine, bir yücelik sağlaması açısından din en önemli meşruluk kaynağıdır. Platon’un ideal devletinde mutluluğun kaynağının ortak bir Tanrı inancında yattığı, Machiavelli’de prensinde prensliklerin gücünü uzun süre sürdürmesinde ve sağlam kalmasında dinin etkin rolüne, Hobbes’un “Leviathan”ında egemenin sadece Tanrıya hesap vermesi gerektiği iddiası ve Weber’in “Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu” eserinde dinlerin maddi ve manevi teselli işlevine ve siyasal, toplumsal birleştiricilik rolüne inilecek olursa, “din” meşruiyet açısından önemli bir kaynaktır (Çetin, 2015: 84).

Modern dönem meşruluk savunucuları tarafından, modern devletten önceki meşruiyet kaynaklarının rasyonel olmayan nedenlere dayandığı ve modern devletin ortaya çıkması ile rasyonel olmayan meşruluğun yerine bilimsel gerçekliğin egemen olduğu savunulmaktadır. Modernizm öncesindeki devletlerde meşruluğun doğaüstü güç, din, gelenek, mitoloji ve liderlerin etkileri ile

toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlandığı ifade edilmektedir. Bu noktada modern siyasal düşüncünün öncüsü kabul edilen Machiavelli ile yeni bir toplum, yeni bir insan ve yeni bir iktidar-meşruiyet ilişkisi kurulmaya başlanır. Dinsel olanın, dünyevi olandan dışlandığı, dinin hâkimiyetinin parçalanıp yok edildiği, tek bir iktidar ve meşruluk düşüncesinin ortaya çıktığı bir süreç başlamıştır. Machiavelli sonrası modern teorisyenler ise egemenliğin birliği ve bölünmezliğini toplum sözleşmesi ile tamamlamışlardır. Toplum sözleşmeciler ise siyasal iktidarın meşruluk kaynaklarını devlet, toplum ve birey üzerine kurgulamışlardır. Modern zamanlarda, modern teorisyenlerce meşruluğun bir diğer kaynağı dadinin yerine ikame yapılmış olan ideolojilerdir (Çetin, 2015: 90-99).

Modern dönem meşruiyet türü olarak yasal-ussal meşruiyetin temelinde, değişim bulunmakta ve yaşanan durumun gerekleri mühim görülmektedir. Bu meşruiyet anlayışında rıza gösterme yani uyma, rasyonel bir süreç gereği kabul edilen yasalara ve kurumlara yöneliktir. Burada itaat eden kuralların ya da kurumun akılcılığı ve dünyeviliğine dair bir kanaati bulunduğu için itaat eder. Bu anlayışta kurallar kutsal kaynaklı değil dünyevi kaynaklıdır (Oktay, 2012: 51).

2. Edmund Burke'te Anayasa, İhtiyatlılık, Gelenek ve Monarşi Üzerine

Burke, "teorik açıklama yapmak yerine, insan işlerinin yönünün ihtiyata yani sağduyuya ait olduğunu savunmuştur. Ve en iyi ya da meşru devletin ne olabileceğini belirlemek yerine, Burke İngiliz anayasasının dehasını kutlamaktadır. Burke'ün siyaset felsefesi, bu iki şeyin, ihtiyatın ve İngiliz Anayasasının detaylandırılmasından ortaya çıkar. İhtiyat, Burke'e göre, bu alçaltılmış dünyanın tanrısıdır, çünkü elindeki her güç üzerinde tüm egemenliğe sahiptir. Burke, akıllılık ya da kurnazlıktan bahsetmek yerine, bahsettiği ihtiyatlılığın, bencil ihtiyatlılığın aksine ahlaki bir ihtiyatlılık ya da kamusal ve genişletilmiş bir ihtiyatlılık olduğunu" vurgulamaktadır (Mansfield, 1987: 692-693).

Böylece Burke, ihtiyatlılık problemini ihtiyatlılık içinde çözer. Ahlaki sağduyuyu salt akıllılıktan ayrı tutar, ancak zaman zaman daha yüksek sağduyunun müdahalesi dışında zeki teorisyenler üzerindeki egemenliğini korur. İngiliz Anayasası, yüksek erdem iddialarını savuşturmak veya bunlara boyun eğdirmek için gerekli varsayımı sürdürerek hem egemenliği hem de sağduyulu ahlaki garanti eder. Bu anayasanın ya da onun içindeki teori, sağduyunun bu teori üzerinde egemen kalmasını sağlayan teoridir (Mansfield, 1987: 694).

Ona göre Avrupa yıllardır iki temel üzerineydi. Bunlar dinin ruhu ve insanların ruhu idi. Hükümetler bu iki temel oluşumundan ziyade nedenleri ile ilgilenirken, soylular ve ruhban sınıfı ise biri meslek olarak diğer ise müşterisi olarak kargaşa ve silahların ortasında dahi varlığını sürdürdü. Burke bu ikisinin ayrılmaz birlik ve beraberliklerini sürdürselerdi mutlu olabileceklerini söyler (Burke, 2017: 45-46).

Korunma ve düzeltmenin iki ögesi, yenileme ve devrimin iki ciddi döneminde, İngiltere kendini yönetecek bir kral olmadan da kuvvetli bir biçimde işlemiştir. Anılan iki dönemde de ulus, tüm dokusunu korumuştur. Tam tersine her iki durumda da zarar verilmemiş olan kısımlar yoluyla eski anayasanın eksik kısımlarını tekrar oluşturmuşlardır. Eski kısımlara bağlı kalarak ve ihtiyaca göre yeni kısımları eskiye bağlayarak sağlıklı bir bünye meydana getirmişlerdir.. Veraset kurumu, devrimden çok önce bazı değişiklikleri kabul etmesine rağmen, devrimden sonra veraset sisteminin yasal ilkeleri nedeniyle birçok mesele oluşmuştur. Kişilerin ya da hanedanın genelinin mirasçı belirlenmesi ortaya bir şüphe meselesi doğursa da, veraset sistemi ile miras bırakılabilme niteliğini elde eden ilkeler, yapılan göçlere rağmen hayatta kalabilmiştir. Başa kim gelirse gelsin, ister kanuni yollarla veya ister güç kullanıp kanunların üstüne çıkarak, veraset sistemi devam ettirilmiş veya benimsetilmiştir. Burke, bunun İngiliz anayasasının oturmuş düzeninde ve devrimlerin içinde de yerleşmiş bir ruhu olduğunu ifade eder (Burke, 2018: 15-16).

Tahtın veraset biçiminde bırakılması ilkesini Burke, ölümden sonra ruhun başka bir bedende

can bulması gibi bir çeşit ölümsüzlük biçiminde ayakta kalması olarak yorumlamıştır. İngiliz Anayasası'nın ruhunun da bu şekilde olduğunu belirtir. Anayasanın takip ettiği sabit istikamette ve bu istikamette gerçekleşen değişikliklerde de aynı ruh mevcuttur. Dolayısıyla tahtın veraset aracılığıyla devri düşüncesi aynen sürdürülmüştür. Ancak devrim cemiyeti üyeleri, 1688 devrimini anayasadan sapılma olarak nitelemektedirler. Bu cemiyet üyeleri yalnızca seçimle elde edilen bir tahtın meşru olabileceğini iddia ederler. Ve bu kural kabul edilirse, seçim döneminden önceki hükümdarların usul ve uygulamaları geçersiz sayılacaktır (Burke, 2016: 45).

Bazı kimselerin tahtın tek sahibi olan ve seçim yapılması için gerekli tahrikleri yaptığını belirten Burke, İngiliz anayasasının adil ilkelerinden destek alan bu kimselerin bazı oyunlarından bahseder. Bu insanların, tahtın verasetle devredilmesini savunmaya kalktığını da kendinizi uğruna adadığınızı varsaydıkları o hayali ve sahte karakterlerin yerini alacağını belirtir. Bir dönem tahtın ilahi bir soydan gelenlerin hakkı olduğunu iddia eden, köleliğin ateşli taraftarlarıyla sözde ihtilaf içindeymişçesine tartışmak bu kimseler arasında yaygın bir durumdur. Tek kişinin keyfi iktidarının bu eski taraftarları, günümüzün halkın keyfi iktidarını savunan taraftarlarının halkın oy kullandığı bir seçimin meşru tek otorite olduğunu savunmaları gibi, verasetle idare edilen bir kraliyet sisteminin dünyadaki tek meşru hükümet biçimi olduğunu ifade ederek, bu hususta herhangi bir tartışma kabul etmemektedirler. Eskinin bu ayrıcalıklı taraftarları, monarşinin diğer bütün yönetim biçimlerinden daha çok ilahi müeyyide getirdiğini dile getirmektedirler. Ayrıca verasetle tahta geçiş imkânı olan herkesin kesin ve devredilmez hakkı olduğu buna karşın herhangi bir biçimde sivil veya siyasi bir hakkın söz konusu olamayacağını düşünmektedirler (Burke, 2016: 50-51).

Burke, İngiliz anayasasının gayesinin kralın halka itaat etmesi değil, halkın kralın kurallarına itaat etmesi olduğu için bu hususta herhangi bir kararın meydana gelmediğini söyler. İngiliz anayasasının Arragonun adaleti gibi bir sulh hakimi hakkında hiçbir şey bilmediğini ifade eden Burke, hem yasal olarak atanmış bir mahkemeden hem de tüm hizmetkarlara ait olan sorumluluk gereği krala itaat edilmesi için yasal olarak hazırlanmış herhangi bir süreçten haberi olmadığını beyan eder. Kralların, halk tabakasından ve lordlardan ayrı tutulduğu burada aşikardır. Krallar ona göre farklı halk mevkilerinde yönetimleri için kesinlikle suçlayarak hesap verdirilemezler. Devrim toplumu ise İngiliz anayasasının ilgili kısımlarını taban tabana zıt olacak biçimde, bir kralın, halkın oluşturduğu ve halka karşı sorumlu olan birinci hizmetkardan daha fazlası olmadığı savunusunu yapmaktadır. (Burke, 2018: 23).

Krallar bir nevi halkın hizmetkâridirler. Onların güçlerini kullanmada kamu yararı dışında başka bir amacı bulunamaz. Fakat kralların anayasa gereği, asli görevleri başka birinin verdiği emirlere uymak olan ve önemsiz bir biçimde azledilebilen hizmetkârlar olması iddiası da doğru değildir. Kral nezdinde halk, hukuka uymak durumundadır. İngiliz anayasasında kralın hizmetkâr niteliğiyle herhangi bir mevkide görev yapmasına dair herhangi bir hüküm yoktur. Devrim cemiyetinin İngiliz anayasasına aykırı biçimde kralın halkın oluşturduğu ve halka karşı sorumlu olan halkın baş hizmetkârlarından başka bir şey olmadığını iddia etse de, kral yaptığı kamusal görevler itibarıyla Avam ve Lordlar kamarası gibi hesap verme sorumluluğuna sahip değildir (Burke, 2016: 54-55).

Lordlar kamarasının, Avam kamarasını ahlaki bakımdan hem dağıtmaya hem de tahttan çekmeye yetkisi yoktur. Bunu krallık meclisinde bir hakkı olsaydı dahi tek başına yapamazdı. Avam kamarasının paylaştığı yetkisinden hiçbir şekilde feragat edemezdi. Anayasa adına yürürlüğe giren toplumun örf ve adetleri ihlal de edilemez, vazgeçilemezdi de. Burke, devleti meydana getiren parçaların halkın tüm kesimlerinden farklı inançları olan insanları tek çatı altında birleştirmek zorunda olduğunu düşünür. Yoksa yetki ve iktidarın kısa bir süre içinde yıkılacağını savunmaktadır. Veraset sisteminin geçmişte olduğu gibi şimdi de babadan oğula geçen bir kural olduğunu ifade eder. Eskiden örf ve âdete dayanan sistem, yeni kanunla beraber aslına dokunmadan tekrar düzenlenerek yerini yazılı

hukuka bırakmıştır. Burke, değişimin yalnızca onu isteyen tarafla sınırlı tutulacağı ve bu bağlamda da bütün sivil ve siyasi topluluğun dağılmadan, toplumun ilk unsurlarından yeni bir sivil düzen meydana getirme amacı olduğunu düşünmektedir (Burke, 2017: 16).

Burke, devrim derneğinin beylerinin, 1688 devriminde kendi ilkeleri uğruna anayasanın ilkelerinden ayrıldıklarını söyler. Diğer derneklerden olumlu tepkiler alsalar da bu ilkelerinin neye mal olacağını göz önünde bulundurmazlar. Çünkü bu durumdaki yasa dışı bir ilke bir defa uygulandığında taht kanuni olmaz ancak seçilmiş olur. Ve bu şekilde göstermelik seçim dönemine liderlik yapmış prenslerden hiç biri taht için elverişli değildi. Burke bu devrimcilere yönelik olarak şu düşüncelere kapılmıştır: "Krallarımızın tüm haklarını geçersiz kılmaya, feshetmeye ya da bu haklara gölge düşürmeye çalışan bu kişiler, muhteşemliğin vücut bulmuş hali olan hukukumuzla karşı zorba gibi davranıyorlar ve devrim döneminden beri bize özgürlük veren paha biçilemez kanunlarımızı feshetmek mi istiyorlar? Veraset sisteminin kurallarına göre kan bağıyla tahta gelen Kral II. James'in söylediklerine cüret eden insan haklarının yeni savunucuları mı?" Burke, Kral II. James olmasa idi, devrimci beylerin ilgili dönemde Parlamento da çok fazla soruna sebep olacaklarına savunmaktadır. Kaldı ki Kral II. James iyi şöhretli ve gaspçı olmayan bir kraldır (Burke, 2017: 17-18).

Kralın tahttan indirilmesi olayı çok nadiren güç kullanmadan gerçekleşir. Bu bağlamda tahttan indirme anayasal bir sorun değil, bir savaş sorunu halini alır. 1688 devrimi Burke'e göre bir nevi, bir savaş ne kadar adil olabilirse o kadar adil biçimde adil bir savaşla kazanılmıştır. Dolayısıyla tahttan indirme olayı veya devrimcilerin deyimiyle kralın görevden uzaklaştırılması durumu devletin olağan dışı bir sorunu, hukuk dışı bir konu olarak görülmektedir (Burke, 2016: 56).

Burke, güç ve fırsattan elde edilmiş kuvvetlerle, yardım edilerek, ulusun o sıralarda bir bağlamda tahtın doldurulması için istedikleri yolu seçme konusunda özgür olduklarına belirtir. Buna rağmen bu şekildeki cesur değişiklikleri hiçbir zaman düşünmediklerini ekler. Manevi bir gücün, etkinin sınırları ülkede herhangi bir isim veya unvan altında olanlar üzerinde emir komuta zinciri dışında bağlayıcı olduğunu söyleyen Burke, bunu şu örnekle açıklar: lordlar kamarasının manevi açıdan avam kamarasına son verme yetkisi olmadığı gibi kendine son vermeye veya tahttan çekilmeye de hakkı bulunmamaktadır. Bir kral kendi başına tahttan çekilebilse bile, monarşi için çekilemez. Kuvvetli bir neden ile avam kamarası yetki paylarından, hakkından kendi isteği ile vazgeçemez. Toplumun bağlılığı ki bu genellikle anayasanın ismiyle hareket eder ve bu gibi bir hakkından vazgeçmeyi yasak eder. Devletin kurucu öğeleri, devletin bütününe inancına farklı topluluklarla tutmaya zorunlu olması kadar, bağlılıkları altındaki herkesle uzlaşmak zorundadır. Yoksa yetkinlik, güç kısa sürede bozulacak ve egemen bir güç isteğinden başka hiçbir kanun geriye kalmayacaktır (Burke, 2018: 14).

3. Thomas Paine'de Toplum, Sözleşme ve İnsan Hakları Üzerine

Hiçbir insan, toplumun yardımı olmadan ihtiyaçlarını giderebilme imkânına sahip değildir. Bütün bireylerin üzerinde etkili olan bu ihtiyaçlar, aynı yerçekimi kanunu gibi onların bir toplum halinde bir araya gelmesini zorunlu kılar. Bu, doğanın insanı yalnızca karşılıklı yardımlaşmayla karşılayabildikleri farklı ihtiyaçları aracılığıyla bir toplum haline gelmeye zorlamakla kalmadığını, insanın içine bir toplumsal sevgi de eklediğini ifade eder. Paine insanların bir toplum haline gelme eğilimi ve bunun neticesi olan avantajları koruma dürtüsü incelendiğinde hükümet olarak isimlendirilen şeyin büyük kısmının yalnızca bir dayatma olduğunu söyler. Ona göre hükümet, temelde toplumun ve uygarlığın yeterli olmadığı bazı çok nadir durumlarda ihtiyacı karşılamak dışında gerekli olan bir şey değildir. Hükümetin katkı yaptığı herşeyin, hükümet olmadan da yalnızca toplumun ortak rızası ile yapılabileceğine dair çok örneğin olduğunu belirtir. Resmi hükümetin ortadan kalktığı zaman toplumun harekete geçeceğini, genel bir birleşme eğilimi oluşacağı ve ortak menfaatlerin ortak

güvenliği sağlayacağını aktarır (Paine, 2013: 275-276).

Paine, toplumu iki kısım halinde görmektedir. Ona göre erkek ve kadın doğuştan gelen bir bölünmedir, iyi ve kötü ayrımı ise Tanrı'nın bölmesidir. Ancak, zenginle fakir arasındaki sınıf ayrımı, kral ile tebaası arasındaki ayrımla paraleldir, der (Paine, 2013: 27).

Ona göre halkın güvenliği, rahatı ve ilerlemesi hükümetten çok topluma bağlıdır. Toplumsal gelenek ve görenekler, insanların karşılıklı ilişkileri ve karşılıklı çıkarları, ne kadar mükemmel bir şekilde inşa edilmiş veya ustaca işletilmiş olursa olsun, herhangi bir siyasi kurumdan çok daha büyük etkiye sahiptir. Ona göre hükümete, yalnızca toplumun rahatça hareket edemediği birkaç durumda ihtiyaç duyulur. Devrim Savaşı'nın ilk yıllarında Amerikan kolonilerinde olduğu gibi, hükümetin tüm olağan işlevlerinin yalnızca toplum tarafından yerine getirildiği durumlar bile olduğunu söyler. Genel olarak, Paine için toplum "isteklerimizin yarattığı bir yaratıktır". Ona göre toplum bir "hami", hükümet bir "cezalandırıcı"dır. Toplumdan hükümete geçiş, toplum üyeleri arasındaki bir sözleşme ile gerçekleştirilir. Bu anlaşmanın şartlarına göre, her birey, "akıl hakları" gibi uygulayabileceği tüm haklara ve başkalarının mutluluğuyla çelişmediği sürece kendi mutluluğu için hareket etme hakkına sahiptir. Ve Paine'in dediği gibi, birey "toplumun otoritesini kendi otoritesine tercih eder." Hükümet kurulduktan sonra her insanın iki sınıf hakkı vardır: insan ırkına mensubiyeti nedeniyle doğal haklar; sivil topluma üyeliği nedeniyle medeni haklar (alıntulayan, Merriam, 1899: 392).

Paine'de toplum ve yönetim, bazı yazarlarda olduğu gibi birbirine karışmış vaziyette değildir, ona göre toplum ve yönetim ayrı şeyler olup, kökenleri itibarıyla de farklıdır. Paine, toplumun insan ihtiyaçlarının bir ürünü olduğunu, yönetimin ise insanların kötülüklerinin bir ürünü olduğunu ifade eder. Ona göre toplum, bütün insanların üzüntülerini birleştirip, insanların mutluluğuna olumlu yönde etki ederken, yönetimin ise eksikliklerimizi sınırlandırarak, insanların mutluluğunu olumsuz yönde etkiler. Toplumu ilişkileri özendir, yönetimin ise ayrılıklar meydana getiren bir yapı olarak ele alır. Toplumun koruyucu rolüne vurgu yaparken, yönetimin cezalandırıcı rolüne vurgu yapar. Toplum ona göre önemli bir nimet iken, yönetimse zorunlu olarak kötüdür (Paine, 2021a: 1).

Paine, bir yönetim şeklinin tasarımı ve gayesine ilişkin açık ve doğru bir düşünce geliştirmek için dünyanın çok uzak bir köşesine yerleşen küçük bir insan grubu üzerinden bir düşünce tasarlaması yapar ve şöyle bir tasavvur geliştirir: bu küçük insan grubunun dünyanın geri kalanı ile herhangi bir ilişkisi olmasın, herhangi bir ülkede veya dünyada ilk yerleşen insan grubunu temsil etsinler, der. Paine'e göre bu insan grubunda doğal özgürlük durumunda akıllarına ilk gelecek şeyin toplum olma düşüncesi olduğunu ifade eder. Birçok saikin insanları bu düşünceye yönelteceğini söyler. Bunlardan biri olan, insanların ihtiyaçlarının, yer çekimi gücü gibi yeni gelenleri kendine çekerek, onları toplum olmaya sevk edeceğini belirtir. Ve onların elde ettiği karşılıklı nimetler, birbirlerine karşı mükemmelen adil oldukları sürece, yasanın ve yönetimin koyduğu zorunluluklara karşı üstün gelecektir. Fakat sadece Tanrı zaafan yoksun olduğu için, bu insan grubunu bir araya getiren ilk ortak güçlükleri aştıklarında kaçınılmaz olarak bir gün görevlerini ihmal ettiklerinde, birbirine olan bağlarını göz ardı etmeye meyledeceklerdir. Dolayısıyla bu savsaklamalar, ahlaki erdemlerdeki kusurları telafi etmek gayesiyle bir çeşit yönetim kurmanın gereğine vurgu yapacaktır. Daha sonra bu koloni sahipleri bir ağacın altında toplanıp, kamusal meseleleri konuşacaktır. Kurallar belirlenecek ve kuralları çiğneyenlere uygulanacak ceza toplum dışına itilmek olacaktır. Toplum büyüdükçe kamusal meseleler çoğalacak ve sakinlerin aralarında mesafe artacaktır. İlk günlerdeki gibi insanların birbirine yakın oturduğu, kamusal sorunların az ve basit olduğu ve herkesin her şartta katılabildiği oturumlar artık imkânsız olmaya başlayacaktır. Dolayısıyla kendi rızalarıyla nüfusun tamamından seçtikleri temsilcileri yasama işleri için meclise göndermelerine neden olacaktır. Toplum büyümeyi sürdürürse, temsilcilerin sayısının artırılması ve toplumun tüm kesimlerinin menfaatlerinin gözetilmesi ihtiyacı oluşacaktır. Bu bağlamda Paine burada bütünü uygun parçalara bölmenin en iyi yaklaşım olacağını savunur. Ve her

parçanın da uygun görülen sayıda temsilci göndereceğini ifade eder. Ona göre seçilenler kendi bireysel menfaatlerini öne çıkarmamalıdır. Bu merhalede öngörü, sık sık seçim yapılmasını zorunlu kılar. Zira bu yolla seçilenler birkaç ayda bir seçenlerden meydana gelen genel nüfusa dönüp, aralarına karışıp, kendi işime bakarım düşüncesinden uzaklaşacak ve kamuya karşı içten bağlılık sağlanacaktır. Bu bağlamda sıklıkla temsilci değişimi, topluluğun her kesiminde ortak menfaatlerin oluşmasını sağlayıp, insanların doğal biçimde birbirlerini desteklemelerine neden olacaktır. Ona göre yönetimin gücü ve yönetilenlerin mutluluğu içi boş bir kral yerine buna bağlı olacaktır. Dolayısıyla Paine için yönetimin kökeni ve yükselişinin kaynağı budur (Paine, 2021a: 2-4).

İnsanın eşit haklara sahip olduğu düşüncesi ile hareket eden Paine, aydınlıkçı ve ilahi prensibin yalnızca yaşayan insanlarla değil, birbiri ardından gelen insan nesilleri ile de ilgili olduğunu dile getirir. Ona göre her nesil, kendisinden önce gelen nesillerle haklar açısından eşittir ve aynı kurala göre her insan çağdaşları ile haklar açısından eşit doğmuştur (Paine, 2013: 166).

18. yüzyıldaki bazı düşünürler gibi Paine de toplumsal sözleşmenin hükümetin meşruiyetini kazanmasında temel faktör olduğunu belirtmekteydi. Paine için bu sözleşme yöneten-yönetilen arasında değil, halkın kendi arasında yaptığı bir sözleşmedir (Thomson, 2000: 133).

Rousseau, Fransız Aydınlanmasının temel taşları haline gelecek pek çok fikrin ortaya çıkmasında etkili olan ve sonra onların karşı tezlerini ilan etmek, bir çağ ve onun yıkımının tohumlarını somutlaştıran bir insandı. Rousseau'nun etkisi, Thomas Paine'in bir sonraki yazacağı sansasyonel çalışmada, özellikle de hükümetin halkına güvenlik, özgürlük ve eşitlik sağlamak için bir sözleşme olduğu ve insanların şefkatli doğdukları, ancak zalim ve bencil hale getirildikleri tezlerinde ortaya çıkacaktı. Yozlaşmış bir toplum olgusu hem Rousseau hem de Montesquieu tarafından desteklenen ve Fransa'da iki kat değer verilen bir kavramdır (Nelson, 2007: 185).

Burke'ün hükümetlerin insan hakları üzerine kurulmadığı iddiası üzerine, Paine şu çıkarımda bulunur: hükümet, insan hakları değilde bazı haklar üzerine kuruluyorsa, o zaman bundan hükümetlerin insan olmayan başka bir şeyin hakları üzerine kuruldukları neticesi çıkar. O halde bu şeyin ne olduğu sorusunu sorar. Paine, dünyada insan ve hayvan dışında başka bir yaratığın yaşamadığını, bu bağlamda iki seçeneğin olduğunu, iki seçenekten birinin seçilmesi durumunda diğerinin inkâr edilmesi anlamına geleceğini belirtir. O yüzden Burke'ün İnsan Haklarını çürütmeye çalışmasının esasında hayvanın tarafını desteklediğini gösterdiğini ifade eder. Bu nedenle de böyle bir hükümetin bir çeşit hayvan olduğunu kanıtlamış olacağını söyler (Paine, 2013: 314).

Burke ve Paine'in anlaşmazlığı, her birinin devlet kavramıyla başlayacaktı. Dr. Price'ın İngiliz vatandaşlarının "kendi valilerimizi seçme, kendimize bir hükümet kurma ve suistimalleri için onların işine son verme" hakkına sahip olduğu iddiası üzerine, Paine, Burke'ün "böyle bir hakkın ulusta tamamen ya da kısmen var olduğunu ya da herhangi bir yerde var olduğunu inkâr etmesine ve İngiltere halkının böyle bir hakkı tamamen reddetmesine ve bu hakkın pratik iddiasına hayatları ve servetleriyle direnecekler" biçimindeki söylemine şaşırmişti. Paine'e göre insanların haklarını korumak için değil, ancak hakları olmadığını savunmak için silaha sarılmaları ve hayatlarını ve servetlerini harcamaları, tamamen yeni bir keşif türüdür ve Bay Burke'ün paradoksal dehasına uygundur. (Nelson, 2007: 199).

4. Edmund Burke ve Thomas Paine'in Din, Gelenek, İnsan Hakları ve Demokrasi Üzerinden Meşruluk Düşünceleri

"Kadim kurumları ortadan kaldırmak için başvuru iktidar gasbı, aynı zamanda kadim ilkeleri de yıkmıştır. İktidar gasbı ise iktidarı ele geçirenlerin başvurduğu benzer oyunlarla gerçekleştirilecektir. Kadim düşünceler ve yaşamın kuralları kaybolursa meydana gelecek kaybın boyutları oldukça büyük olur. Kaybın başladığı andan itibaren bizi yönetecek bir bir pusula bulunmaz

ve böylece dümeni hangi limana çevrileceğini de bilemeyiz” (Burke, 2016: 116-117) diyordu muhafazakâr düşüncenin kurucusu Burke.

Paine ise bu kadim kurumlardan olan monarşinin ve krallığın kökeni hakkında şu yorumda bulunmaktadır: “Dünyanın ıssız ve erken çağlarında insanların en önemli uğraşının hayvanlarına bakmak olduğu dönemlerde, zorbalardan meydana gelen bir soyguncu çetesi tarafından bir ülkeyi yönetip halkını haraca bağlaması ona göre zor değildir. Çetelerin iradesi bu biçimde yerleştikten sonra çetenin lideri artık soyguncu sıfatını bırakıp hükümdar olduğunu açıklayacağını savunur” (Paine, 2013: 281). Antik döneme kadar gidildiğinde kralların ilk ortaya çıktığı süreçte, ilk örneklerde başkalarına hükmetmek için vahşi davranışlar sergileyen ve bu sayede diğer yağmacılar arasında kendilerine şef unvanı elde eden bazı zorbalardan oluştuğunu söyler. Bu sayede gittikçe kuvvetlenen ve yağmalarını genişleten zorbalardan sessiz ve savunmasız kalabalıklar üzerinde kurdukları hâkimiyet neticesinde insanlara güvenliklerini belli bir ödeme karşılığında sunduklarını savunmaktadır (Paine, 2013: 72).

Burke bir devrim kurumunun geleneksel kurumları ve hayat tarzını parçalayıp, nasıl merkezleşmiş ve sorumsuz bir güç olacağını şu dizelerle ifade etmiştir (Cameron, 2000): Eğer bir Cumhuriyetin mevcut projeleri başarılı olamazsa, modern hürriyete güvence veren bütün şeyler onunla birlikte düşer. Despotizmi hafifleten dolaysız bütün sınırlamalar kaldırılınca; eger krallık bu veya herhangi bir hanedanlık altında Fransa’da tam bir egemenlik kurarsa ve bu hükümlerlik, hükümdarın akıllı ve faziletli danışmanlarının kendiliklerinden giriştikleri hareketle yumuşatılmazsa, yeryüzünde şimdiye kadar görülmemiş tamamen keyfi bir rejimin ülkede yerleştiğini göreceğiz.

Paine’e göre ise Bay Burke’ün Fransız devrimine karşı bir suçlama olarak belirttiği şey, gerçekte devrimin en büyük onurlarından biridir. Diğer Avrupa ülkelerinde yaşanan devrimlerin kişisel nefretlerle yapıldığını, halkın öfkesinin ilgili şahsa yönelik olduğunu söyler. Lakin Fransa örneğinin rasyonel bir biçimde İnsan Hakları hedefinin ortaya konduğunu ve şahıslarla prensipleri başından birbirinden ayırdığını ifade eder. Burke’ün hürmet ettiği şeyin ise prensipler değil, iktidar olduğunu söylemektedir (Paine, 2013: 146-147).

Muhafazakâr reformun ise farklı olduğunu ifade eden Burke, eski bir kurumun lüzumlu parçaları korunarak yeniliklerin uyum sağlayacak biçimde eklenmesi içinde sağlam bir akıl, ciddi bir dikkat, türlü karşılaştırma ve birleştirme kabiliyeti ve tedbirli bir anlayışa gereksinim duyulacağını söylemektedir. Yöntemde değişimin yavaş olacağını ve ayrıca hissedilmez durumda olacağını da dile getirir. Mühim olmayan şeylerle bile nasıl çalışırken önlem ve dikkat alınıyorsa ki bunu bilgeliğin gereği olarak gören Burke, önlem ve dikkatin görevin bir parçası olduğunu düşünür. Buna örnek olarak, insanların alışkanlıklarının bir anda değişmesi durumunda çoğunun acınacak bir durumda olacağını belirtir (Burke, 2017: 63-64).

Burke’ün duruşunun sonuçları çok geniş kapsamlıdır. Paine ve Sieyes, mutlak hükümetin meşruiyetini bir prensip meselesi olarak sorgulamaya çalışmışlardı. Burke için bu soru anlamsızdır. Herkes hükümetlerin bazen kötü davrandığını, herhangi bir rejimde yolsuzluk ve gücün kötüye kullanılması örneklerinin olduğunu bilir. Ancak bu vakalar ortaya çıktıkça, bir dizi koşullarla yüzleşiriz. Devlete karşı sorumluluğumuzun sınırlarını belirlemek için tek bir eyleme, tek bir olaya odaklanamayız. Burke, hükümetlerin, düzenli bir sivil yaşam olasılığını baltalayarak feci bir şekilde çöktüğünden şüphe duymuyor. Ancak onun amacı, kesin teorik çizgilerin çizilemeyeceğidir. Aşırı durumlarda, tebaalar ve vatandaşlar kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalabilirler. Burke için bu, bir doğa durumunun gerçek çağrışımdır. Hükümet, kendisine verilen güveni kavramsal anlamda kötüye kullanmamıştır (alıntılayan Haddock, 2005:30).

Paine’in vardığı sonuç, seküler binyıllılığın klasik bir ifadesiydi: “Şimdi gördüğümüze göre, siyasi dünyada hiçbir reform olasılığı düşük tutulmamalıdır. Bu, her şeyin aranabileceği bir devrimler çağıdır.” (alıntılayan Foner, 2005: 216). Bu seküler düşüncenin ve devrimler çağı sürecinin özgürlük

ruhuna dair tek belirti ona göre Fransız filozoflarının yazılarındadır. Montesquieu kanunlar ile ilgili bilgi sunarken, Voltaire ince zekasıyla, Rousseau ve Abberaynal usullarıyla, Quesnay ve Turgot ahlaki özdeyiş ve sınırlama sistemleriyle fikirlerini aktarmışlardır. Paine'e göre XIV. Louis'in despotizmi, hükümdarlığın eğlenceleriyle ve kralın gösterişli azametiyle birleştiğinde ülkenin aklını büyülemiş ve onu basite indirgemıştır. Kendi itibarlarına dair tüm fikirlerini kaybeden insanların, yalnızca azametli monarşilerini düşündüklerini anlatır. (Paine, 2013: 197-198).

Burke'ün centilmen anlaşmalar ve şövalyelik tarihi yerine, Haklar (Rights), Yeni Dünya'da yazılı bir anayasa, seçilmiş bir yasama organı, tüm yetişkin erkeklere oy verme, aristokratlar ve din adamları için feodal faydaların sona ermesi dahil, üstün olan her şeyi ithal etmeye çağırdı ve ticaret, ticari politikasının müdahaleleri tarafından serbest bırakıldı. Aynı zamanda, Rights, Paine'in pragmatik Newton mantığını, hükümdarlar ve lordlar tarafından yönetilen bir halkın saçmalığını tasvir etmek için kullandığını belirtir. Burke, Paine'in atalarımızın övünen bilgeliğinin altı ya da yedi yüzyıldır mükemmelleştirmek için uğraştığı şeyi "altı ya da yedi günde yok etmeyi" umduğunu söyler (Nelson, 2007: 202).

Burke'ün Fransız devrimini anlamadığını dile getiren Paine, devrimin bir kaostan birdenbire patladığını kabul eder. Ancak Fransa'da o zamana kadar meydana gelmiş zihinsel devrimin neticesinden başka bir şey olmadığını da ekler. Halkın aklının daha önceden değiştiğini, olayların yeni düzeni, doğal olarak düşüncelerin yeni düzeni takip ettiğini savunmaktadır (Paine, 2013: 196). O halde der Paine, Fransız devrimine çamur atılmasına şaşılmalı, eğer devrim kendisini yalnızca rezil despotizmin bertaraf edilmesiyle sınırlanmış olsa idi, Bay Burke ve diğer bazıları sessiz kalırlardı der. Ancak şimdi "Bu iş çok ileri gitti" biçimindeki bir söylemle devrimin onlar için çok ileri gittiğini anlatmaktaydılar. Devrimin yozlaşmayla doğrudan yüzleştiğini, rüşvet yiyici olarak nitelendirdiği takımın da diken üstünde olduğunu belirtir. Yayımladıkları metinlerle Fransız devriminin bu tür bir muhalefetten yara almayacağını, aksine saygınlığının artacağını dile getirir. Devrime ne kadar vurulursa vurulsun onun çıkaracağı kıvılcımında çok fazla olacağını, asıl korkularının devrime yeterince saldırı olmamasından yakını. Devrimin temelini hakikatle atıldığını bu yüzden de saldırılardan korkulmaması gerektiğini söyler (Paine, 2013: 221).

Burke ise Fransa'daki hükümetin, suistimallere uğramış olduğunu, bu suistimallerin de zamanla biriktiğini söyler. Fransa'da bozulan hükümetin hatalarını ve eksikliklerine yabancı olmadığını belirten Burke, Fransız hükümetinin reformun yeteneksizliği ve hak etmeyişi özelliğini barındırması nedeniyle, bütün yapının ilk defasında düşürülmesi gerektiğini ifade eder. 1789 Fransa'sında farklı düşünceler bulunmaktaydı. Krallığa her bölgeden devlet meclisine temsilciler yoluyla verilen yönergeler, onu yıkmak için yapılan bir tasarının en uzak önerisi olmadan hükümetin reformasyonuna dair projeler ile doldurulmuştur. Yönergeler ve bu devrim arasındaki şeyler bu sürede bu değişimin bir sonucu olarak biçimlerini değiştirmiştir (Burke, 2018: 62-63).

Ayrıca Fransa'da yasaya uygun hareket eden ve ılımlı bir monark olan krala karşı başlatılan isyanın, en yasa tanımaz gaspçılara veya en kanlı tirana karşı bile olmadığı biçimde büyük bir öfke, zulüm ve hakaret içerdiğini ifade eden Burke'e göre, gösterdikleri direncin teslimiyetten kaynaklandığını ve isyanlarının korunma gayesi taşıdığını belirtmiştir. Durumun doğal olmadığını belirten Burke, onların başarılarının gerçekte cezaları olduğunu söylemiştir. Kanunlar saf dışı bırakılmış, mahkemeler, ticaret ve sanayi çökmüş, maaşlarda ödenmeyince halk fakirleşmiştir. Kilise yağmalansa da devlet feraha eremedi. Monarşi'nin anayasası, sivil ve askeri anarşinin eline geçmiştir. İnsani ve ilahi olan her şey "kamu itibarı" denen put uğruna gözden çıkarıldı (Burke, 2016: 66). Bu puta imanı *Von Aster* şu şekilde açıklar: devrim sırasında doğan yeni toplum düzeni, sadece yeni bir imana dayanarak ileri sürebilir. Fransız devriminin bu yeni imanına temel olan şey, "insan ve vatandaş hakları"nın ilanındır (Aster, 2004: 72). Burke, bununla birlikte devrimcilerin liderlerinin ayaklarının

altında hedefledikleri her şeyi yıktığını ve yere serdiklerini dile getirerek, kanlarının bir damlasını yıktıkları ülkenin uğruna dökmemişlerdir. Devrimcilerin krallarını hapse attırırken, yurttaşlarını öldürürken ve gözyaşları ile yıkanırken ve binlerce değerli insanı ve aileyi yoksulluğa ve sıkıntıya sokarken hiçbir şey feda etmediklerini de ekler. Gaddarlıklarının hiçbir zaman temel bir korkunun neticesi olmadığını, hainliklerine, soygunlarına, tecavüzlerine, suikastlarına, katliamlarına ve hücumları ile bezdirilen bölgenin bütününde yangınlarına izin verilmesi onların mükemmel güvenlik algılarının sonucuydu (Burke, 2018: 32).

Amerikan ve Fransız devrimlerinden ve diğer ülkelerde meydana gelen belirtilerden, dünyanın hükümet sistemlerine dair düşüncenin değişmekte olduğu sonucunu çıkararak Paine için devrimler politik hesaplamaların sınırlarını aşar. Tüm eski yönetimlerin şimdiden gündeme gelen ve bir zamanlar olanaklı gözüken gelişmeler karşısında şaşkınlık yaşadığını, Avrupa'da gerçekleşecek genel bir devrimden bile daha büyük bir şaşkınlık konusu olduğunu ifade eder. Eskiden devrim denen gerçek, esasında yalnızca insanlardaki bir dönüşüm ya da koşullardaki bazı değişimlerden biraz fazlası olarak görülmüştür. Fakat günümüzde Amerikan ve Fransız devrimlerinden etkilenen dünyada görülen şeyin, olayların doğal düzeninde bir yenilenme, hakikat ve insanın varlığı kadar evrensel bir ilkeler sisteminin ortaya çıkması ve politik memnuniyet ile ulusal refahın, ahlaki değerlerle bütünleşmesi olarak görüldüğünü söyler (Paine, 2013: 252-253).

Burke ve Maistre başta olmak üzere muhafazakârlar ise, özellikle Fransız devrimini tanrısal düzene karşı girişilmiş uğursuz bir eylem olarak görmüşlerdir. Muhafazakârların düzen ve kurumlara bu bakışı bu yüzyılda da devam etmektedir. Ayrıca Burke'ün bir ulusun gerçek anayasasının bir parça kâğıtta değil, onun kurumlarında yattığı görüşü günümüze kadar tekrar edile gelmektedir (Vural, 2011: 63).

Burke, Maistre'in geliştireceği bir temanın taslağını çizerken Fransız devriminde insanların günahının Tanrı tarafından cezalandırılmasını görür. Son mektuplarında bu devrimin zaferinin Tanrı tarafından kararlaştırıldığını ve bunun sonucu olan devletin "dünyada yüzyıllarca var olabilecek bir zarar" olabildiğini kabul eder. Kötümserdir, çok güçlü bir akıntıya karşı insanların yeteri kadar erdemli ve bir engel oluşturabilecek kadar kararlı olamayacaklarını iddia edecek kadar ileri gider (Touchard, 2015: 490).

Paine ise bu konu hakkında Sağduyu adlı eserini Amerika'da yayınladıktan sonra, yönetim sistemleri alanındaki devrimleri, din alanında gerçekleştirilecek devrimlerin izleme olasılığının gittikçe arttığını söylemektedir. Dini kurumların ve devletin Yahudi, Hristiyan ya da Müslüman nerde olursa olsun aralarındaki çok yakın ilişki sebebiyle mevcut dini akidelerin, dinin ilk ilkelerinin tartışılmasını türlü baskılar ve cezalar yoluyla yasaklandığını savunmaktadır. Hali hazırdaki hükümet sistemlerinin değişmediği sürece bu hususların insanların önüne net ve adil bir şekilde getirelemeyeceğini söyler. Fakat bu gerçekleştiği zaman dini sistemde de bir devrim yaşanabileceğini savunmuştur (Paine, 2021b: 4-5).

Paine'e göre Fransız devrimi, kilisenin mucize oluşturma gücünü yok etmiştir. Kilise'nin devrim başladıktan sonra, azizlerin desteğini de alarak en çok ihtiyacı olan dönemde herhangi bir mucize meydana getirememiş olmasını bundan önce ilahi güçlerin yardımı olmadan ortaya çıkan mucizelerin birer göz boyama ve yalan olduğunu söylemektedir (Paine, 2021b: 154).

Paine, ayrıca kral, başpiskopos, kilise, devlet veya parlamento vb. hiçbir şahıs veya kurum, insanın ruhuyla onun yaratıcısı arasına fani varlığını yerleştirme hakkına sahip olmadığını dile getirir. Paine dinlerdeki mezhepler hususunu, herkes kendi dinini yargılayacak olsa ortada yanlış din diye bir şey olmazdı şeklinde ele alır. Ancak insanların birbirlerinin dinlerini yargılamaya kalktıklarında ortada doğru din diye bir şeyin kalmayacağını savunur. Burke'ün kitabında devamlı bir şekilde dile getirilen şeylerden birinin Kilise ve Devlet olduğunu söyleyen Paine, belli bir kiliseyi veya belli bir devleti değil

herhangi bir kiliseyi ve devleti kastettiğini ifade eder. Burke'ün bu kavramları her ülkede kiliseyle devleti sürekli birleştiren siyasal öğretiyi öne çıkartmak için genel bir kavram olarak kullandığını, Ulusal Meclisi de Fransa'da bunu yapmadığı için kınadığını söylüyor (Paine, 2013: 189).

Burke devletin, insanların fedakârlığı üzerine inşa edilmesi gerektiğine inanır. Ve bunu Tanrı'nun isteği olarak kabul etmeleri gerektiğini düşünür. Biz bu nedenle onun iyiliğinin ifadesiyiz diyen Burke'te mevcut düzenin doğal haklılığını koruduğu söylenebilecek gerçek bir his vardır. Tamamen mülkiyetin metafizik konseptine dair dini bir saygı pelerini attığı kesindir; Gerçeğin aksine barışın değeri konusundaki ısrarı da kesinlikle aynı tavrın bir parçasıdır. Bu arka planı Fransız devrimine olan düşmanlığıyla ilişkilendirmek hatalı değildir. Onu en çok üzen şey, Kilise'nin devrilmesiydi ve çok çarpıcı bir biçimde, devrimci düşüncüyü sadakatsizlikle ilişkilendirmekten çekinmedi. "Gerçekten de, Burke, Locke gibi bir ateistte sosyal bir duygunun imkânsız olduğuna ikna olmuş görünüyor ve onun *Bir Rahip Barışı Üzerine Mektuplarında*, de Maistre'yi ultramontanizmden ilk muhalefet işaretine, her türlü inancın inkârına giden yol ile ilişkilendiren o amansız mantıksızlıktan bolca var. İlham almış bir düşünürle uğraşmaktan daha zor bir şey yoktur. Ve evrenin, insan tarafından neredeyse incelenemeyecek kadar ilahi bir gizem olduğu duygusu, sonraki yıllarında Burke üzerinde büyük ölçüde büyüdü. Çünkü onun ilk ilkesi, aklın yabancı olduğu gerçeklerin karşısında duyduğu korkuydu" (Laski, 2006: 133-134).

Paine, Akıl Çağı kitabında 1793 yılı Fransa'sından bahsederken, başta felsefesiyle yayılan devrimin adil ve hümanist ilkelerinin yolundan saptığını da açıkça ifade eder. Toplum için tehlikeli, Tanrı için de aşağılayıcı fikirlerin azalmış gibi görünse de toplumun duygularını körleştirmiş olduğunu ve insanlarda her türlü suçu rahatlıkla işleyebilecek bir umursamazlık oluşturduğunu da ekler. Ona göre kilisenin hoşgörüsüz zulmü siyasete bulaşmış, sonrasında devrimcilerin kurduğu mahkemeler engizisyonu, giyotin de diri diri yakma cezasının yerini almıştır (Paine, 2021b: 67).

Fransız ve İngiliz yürütme güçleri Kral adı verilen kişinin ellerindedir. Ancak Fransız anayasası kral ile egemeni birbirinden ayırır. Kralın pozisyonunu resmi olarak onayladığını, egemenliği ise ulusa verdiğini ifade eder. Yürütme gücünü ve Ulusal Meclisi meydana getiren ulusun temsilcileri seçim aracılığıyla oluşmaktadır. Bu hak ona göre insanlarda doğuştan gelen bir hak şeklinde bulunur. İngiltere'deki durumun ise monarşi denen kurumdan kaynaklı olarak farklı bir yapısının olduğunu belirtir. Fransa'da insanların ya da ulusun hakları olarak kabul edilen hususlar, İngiltere'de tahtın insanlara lütfettiği şeyler olarak algılanır. Paine, İngiltere'deki parlamentonun iki bölümünün de işgalci olarak nitelendirdiği kralın soyundan gelenlerin izinleriyle kurulduğunu söyler. Fransız anayasasının ise daima ulusu kralın önünde konumlandığını, Haklar Deklarasyonunun üçüncü maddesinde ise tüm egemenliğin kaynağının temelde ulus olduğunu göstermektedir. Burke ise İngiltere'de bu pınarın kaynağının kral olduğunu söyler. Fransa'da ise anayasa, yasamayı, yürütmenin, kanunu kralın önünde konumlandırmaktadır (Paine, 2013: 192).

Burke, Fransa kralının ve kraliçesinin acımasız, insafsız ve zalim oldukları, Ulusal Meclisi kılıçtan geçirecekleri gibi iddiaların yersiz olduğunu ve bu durumun gerçeği yansıttığı bilgisine ulaşsaydı eger, gerçekten de onların esir alınmalarının adil bir hüküm olduğuna dair inanca sahip olacağını açık bir dille ifade eder. Hatta bu durum gerçeği yansıtsaydı suçun intikamını almayı onurlu bir görev sayacağını da ekler (Burke, 2016: 123-124).

Sonunda Burke'ün *Reflections*'ı, Fransız devriminin her türlü zorbalığı kanla bitireceğini doğru bir şekilde tahmin ederken, Paine'in *Hakları*, günümüz dünya uluslarının neredeyse yarısı için hükümet tarzını, zamanının iki yüz yıl ötesinde açık bir şekilde öngördü. İngiliz siyasi tarihindeki bu destansı mücadelenin büyük ironisi, konu yaşlı Albion'a geldiğinde her ikisinin de haklı olacağıdır. İngiliz siyaseti, önümüzdeki on yıllar boyunca, Burke'ün önerdiği gibi, kendisini buzul bir şekilde reforme edecek, ancak İnsan haklarının tasavvur ettiğinden çok da farklı olmayan bir yapıya kavuşacaktı

(Nelson, 2007: 202-203).

Burke'ün, Fransa anayasası üzerine inşa edilen ve Fransa Ulusal Meclisi tarafından yayımlanan İnsan Hakları Deklarasyonuna saldırdığını söyleyen Paine, Burke'ün bu deklarasyon için değersiz bir kağıt parçası olduğu düşüncesini eleştirerek, onun acaba insanın herhangi bir hakkı olduğunu mu yadsıdığı sorusunu yöneltir. Böyle bir düşüncede ise bu durumda hiçbir yerde bunun gibi haklar olmadığını kastettiğini, bu bağlamda kendisinin de böyle bir hakkı olmadığı anlamına geleceğini söyler (Paine, 2013: 164-165).

Fransa'yı insan hakları savunucularının düşüncesi ve anlayışıyla, Romalıların Yunanistanı, Makedonların diğer milletleri özgürleştirilmesi gibi özgürleştirmişlerdir. Ayrıca bu insan hakları savunucuları Fransa'daki şehirlerin, bağımsızlık kisvesi altında birliklerini sağlayan bağların zarar görmesine neden olmuşlardır. Bilerek karmaşa yoluyla oluşturulan kanton, komün ve bölgelerin yeni yapılarının üyeleri gerçekte birbirlerine yabancıdır. Bilhassa kırsal kantonlarda yaşayan seçmenler ve seçilen temsilciler alışkanlık, bağlar ve cumhuriyet ruhunu meydana getiren doğal disiplinden yoksundur. Burke, bu yeni insan hakkı kolonilerinin, Tacitus'un Roma'nın başarısız politikalarına konu olan askeri koloni türüyle ciddi benzerlikler taşıdığını ifade etmektedir (Burke, 2016: 252).

Monarşide bazı iyi şeyler ve dinden, yasadan, töreden, fikirlerden kaynaklanan düşmanları için birtakım düzeltici tarafları da bulunmaktadır. Ancak özgür olmayan ve bu nedenle hiçbir şekilde iyi bir yapı olmamasına karşın Fransız monarşisi görünüşte bir despotizmdir (Burke, 2018: 64). Paine de bu hususta ulusun başkaldırdığı şeyin XIV. Louis olmadığını, yönetimin despotik ilkeleri olduğunu söylemektedir. Bahsedilen ilkelerin kökünün kralda değil yüzlerce yıl geriye giden bu kurumda bulunduğunu ifade eder. Ona göre bu kökler artık çıkarılamayacak kadar derinlere batmış ve tam ve evrensel bir devrim dışında hiçbir şekilde temizlenemeyeceğini düşünmektedir. Kralın ulusun dostu olarak bilinmesinin, bu hareketin lehine olduğunu söyler. Hükümdar ve hükümdarlık birbirinden farklı şeyler olup, bu hareketin, yani devrimle sonuçlanan ayaklanmanın başlaması, ilkinin prensiplerine veya kişiliğine değil, ikincisinin despotizmine karşıdır. Paine, burada Burke'ün insanlar ve prensipler arasında bir ayırım gözetmediğini, dolayısıyla ilkinin despotizme karşı herhangi bir yaptırım söz konusu olmazken, bir isyanın ikincisinin despotizmine karşı çıkabileceğini anlamamakta olduğunu söylüyor (Paine, 2013: 144-145).

Bununla birlikte Fransa'da yüzlerce alt despotizm bulunduğunu da savunan Paine, bu despotizmlerin çok kökleştğine değinerek, önemli oranda yönetimden bağımsız halde olduklarını söyler. Ona göre monarşi, parlamento ve kilise arasında despotizm alanında rekabette bulunmaktaydı. Feodal despotizmin bölgesel olarak hüküm sürdüğünü, papazlık despotizminin ise hemen hemen her yerde olduğunu savunmuştur (Paine, 2013: 146).

Burke'e göre özgürlük ve iyi bir anayasa olmadan monarşiyi görüntüden çok, fiiliyatta despotizme dönüştüren Fransız monarşisinin, monarşiden kaynaklanan kötülükleri düzelten dinden, kanundan, görgü kurallarından, kanaatten nasibini alması gerekirdi (Burke, 2016:180-181). Ancak Fransa'da son dönemlerde keyfi bir monarşi oluşturan devrimciler, yeni dönemde de keyfi bir Paris cumhuriyeti meydana getirdiler. Akli eksikliklerini güç kullanarak telafi etmeye çalışmaktadırlar. Es geçtikler zorluklar, bunları aynı yolda tekrar birleştirmektedir. Karmaşık bir labirentin içinde yönünü kaybetmiş biçimde ilerlemektedirler. Yaptıkları her şey zayıf, kötü ve içi boş şeylerdir. Keyfi hareket eden Fransa Meclisini herşeyi tahrip ve yok etme projelerini uygulamaya koymaya zorlayan şey de bu zorluklarla mücadele etme hususundaki kabiliyetsizlikleridir. Bu konuda Burke bir örnekle, Ulusal Meclisin önde gelen üyelerinden biri olan Rabaud de St. Etienne'in yaptıkları bütün işlerin dayandığı temel unsuru şu şekilde açıkladığını belirtmektedir: "Fransadaki tüm kurumlar, halkın mutsuzluğunu taçlandırıyor; halkı mutlu etmek için halkı yenilemek lazım; kanunları değiştirmek lazım; insanları değiştirmek lazım; nesnelere değiştirmek lazım; kelimeleri değiştirmek lazım, herşeyi yıkmak lazım;

evet herşeyi yıkmak lazım...madem ki her şey yeniden yaratılacak.” (Burke, 2016) Konuyla ilgili devrimci Jakoben dönemin bu yolda olduğuna dair, Ağaoğullarının ifadesiyle şu metin önemlidir: “Okullar ve bayramlar gibi din de, dinsel duygular da jakobenler tarafından yurttaşlık bilincinin oluşturulmasına yarayan bir araç olarak kullanılır. Robespierre, Yüce Varlık kültürünü ortaya atarak her şeyi birbirinin içine sokar, daha açıkçası dinsel inancı, ahlaksal değerleri ve kamusal erdemi ya da Cumhuriyet sevgisini birbirine karıştırır. Bununla güttüğü amaç, toplumda yaygın olan bir dinsel inançtan hareketle insanları erdeme ve Cumhuriyet sevgisine yöneltmektir”(Ağaoğulları, 2006).

Burke, monarşi sürecinde Paris parlamentosunun yönetime karşı itirazda bulunma yetkisinin, kral olarak bilinen ancak bir tür asli icra memuru biçiminde çalışan kişiye verilmesini saçmalık olarak bulur. Fransızlara ithafen “kral dediğiniz kişi ya bu yetkiye sahip olmamalı yahut kralın olacağı daha fazla yetkisi olmalı” şeklinde bir öneride bulunur. Yine Fransızların monarşilerinde yargıçları bağımsızlık koltuğunda oturtsa bile, aslında bunun yargıçların körü körüne bir itaate indirgenme amacını taşıdıklarını söyler. Onların herşeyi değiştiren, gerçekte yeni bir düzen inşa ettiklerini savunur (Burke, 2016: 285-286).

Paine şöyle bir soruyla devam eder: insanların korktuğu bir güce sahip olan bir krala nasıl güvenilecek ve o kontrol edilmeye nasıl mecbur bırakılacaktır ? Paine, böylesi bir gücün bir halkın bir armağanı olamayacağını, bununla birlikte kontrol edilmesi gereken hiçbir gücün Tanrı’dan geliyor olamayacağını söyleyerek bu konudaki meşruluk düşüncesini ortaya koyar. Bununla birlikte anayasanın ortaya koyduğu hükmün böyle bir gücün mevcut olduğunu da varsaydığını ekler. Ancak hükmün görevle denk olmadığını ve bu araçların amaçları gerçekleştiremeyeceğini ifade eder (Paine, 2013: 64).

Burke, kadim demokrasilerin kusurunun ve yok olmalarının nedenlerinden birinin *psephismata* yani eski Atina meclisinde rütbe verme gibi tesadüfi yönetim şekilleriyle yönetilmiş olması olarak görür. Ona göre ilgili uygulama kanunların niteliği ve yeknesaklığı açısından sekteye uğramış, bu durumun ayrıca halkın yönetime olan saygısını azaltmış ve neticede sistemi bütünüyle yıkmıştır (Burke, 2016: 285).

Burke’ün demokrasi ve temsiliyeti birbirine karıştırdığını söyleyen Paine, temsiliyetin antik demokrasilerde bilinmeyen bir mefhum olduğunu, insanların birinci şahıslar kapsamında toplandığını belirtir. Paine’e göre demokrasiler nüfus çoğaldıkça ve ülkeler genişledikçe hantal ve kullanışsız bir duruma dönüşmüştür. Temsili sisteminde bilinmemesi nedeniyle bunların monarşilere katılarak yozlaştığını veya o zaman var olan diğer biçimler içinde kaybolduğunu ifade eder. Bu bağlamda temsili sistem o zamanlarda anlaşılmalı olsaydı monarşik veya aristokratik hükümet sistemlerinin ortaya çıkmayacağını savunur (Paine, 2013: 293).

Burke, temsil olayını halkın bir kısmından kaynaklanmakta olduğunu ve ayrıca herkesi eşit olarak gören bir durum olduğunu söyler. Meclise gönderilen her bir vekil, her kesim ve özellikten insanın, çoğunluğun veya azınlığın, büyük ya da küçük ilçelerin, Fransa’nın temsilcisi olacaktır. Fransa’da seçimle göreve gelen Meclis, egemen güçtür, tek egemendir ve meclisin bütün üyeleri, bu tek egemenin ayrılmaz parçalarıdır. İngiltere’de ise temsilcinin herhangi bir faaliyeti yoktur, zaten böyle bir temsilci de bulunmamaktadır. Hükümet İngiltere’de temsilin çeşitli üye ve bölgelerinin referans noktasıdır. İngiltere’deki birliğin kaynağı burada yatmaktadır. Referans alınan hükümet, yalnızca toplumun bir kesimi için değil, tamamı için bir güvencesi olarak görülmektedir. İngiltere’de kral ve lordlar, her bir ilçenin, bölgenin, kentin eşitliğinin ortak ve zincirleme bir güvencesi olarak görülmektedir. Burke, Büyük Britanya’nın bölgelerinden herhangi birinin, temsil sisteminin eşitsizliğinden yakınılmadığını ifade eder. İngiltere’deki birliğin dayanağı olan eşitliği, monarşi ve soylu zümre ile birlikte Avam Kamarasının ruhu güvence altına almaktadır (Burke, 2016: 257-258).

Paine’de temsili hükümetin yalnızca daha uygun olduğu için doğrudan demokrasiye tercih

edildiğinde ısrar ederek temsili hükümeti defalarca olumlu anlamda kullanmıştır. Gerçekte Paine, izleyicilerini Eski Dünya'daki hükümetleri Yeni Dünya modeline göre yeniden şekillendirmeye çağırdı. Amerikan yazılarında olduğu gibi, Paine yeni bir politik dil oluşturdu. "Cumhuriyetçi hükümeti" basitçe "halkın çıkarı için kurulan hükümet" olarak yeniden tanımlamakla kalmadı, aynı zamanda - genellikle tüm halkın anarşik yönetimi olarak düşünülen- "demokrasi"nin geleneksel aşağılayıcı imalarını da terk etti (Foner, 2005: 217).

Burke, sınırsız demokrasinin dehşetini tasvir ederken, Fransız devriminin çetelerinin yalnızca kendi hükümetlerini değiştirmekle kalmayıp, tüm Avrupa uygarlığını yok edebilecek bir güç olduğunu ifade etti. Paine, devlet gücünün tek meşru kaynağının bir ulusun yurttaşı olduğunu söyledi-Fransa örneğinde, tam da bu grup- ve mevcut İngiliz monarşi sisteminin adaletsiz, aşağılayıcı ve açıkça saçma olduğunu söyledi: Ona göre insan haklarına saygı göstererek antik çağlardan gelen emsallerle akıl yürütenlerin yanlısı, antikiteye yeterince girmemeleridir. Bütün yolu gitmezler. Yüz veya bin yıllık ara aşamaların bazılarında dururlar ve kural olarak günümüze kadar o zaman yapılanları üretirler. "Bu Burke için hiçbir biçimde otorite değildir. Antik çağda daha da ileri gidersek, doğrudan karşıt bir görüşün ve uygulamanın hüküm sürdüğünü görürüz; ve antikite otorite olacaksa, birbiri ardına çelişen bu türden binlerce otorite üretilebilir"(Nelson, 2007: 200-201).

Eski ve yeni hükümet sistemlerini karşılaştıran Paine ise, eski sistemde hükümetin kendisini zenginleştirmek için kullanacağı bir gücün sahibi olduğunu varsaydığını, yeni sistemde hükümetin ise toplumun ortak yararı için bir yetkilendirme durumuna sahip olduğunu belirtir. Eski sistemde hükümetin kendisini bir savaş sistemi vasıtasıyla varlığını sürdürdüğünü belirtirken, yenisinde bir ulusu zenginleştirmenin gerçek vasıtası olarak bir barış sistemi oluşturduğunu belirtir. İlkinin ulusal önyargıları körüklediğini, ikincisinin ise evrensel ticaretin araçları olarak evrensel toplumu oluşturduğu savunmaktadır. Bahsedilen iki sistem arasındaki ilk genel farkın, eski sistemin bütünüyle veya kısmen verasete dayanması, yeni sistemin ise tamamen temsili bir sisteme dayanmasıdır. Ona göre yeni sistem, tüm veraset yönetimlerini, ilk olarak insanlık üzerinde bir dayatma oluşturduğu için, ikinci olarak bir hükümeti gerekli kılan amaçlar bakımından yetersiz olduğu için reddetmektedir (Paine, 2013: 285-286).

Paine, mevcut hükümet biçimlerini demokrasi, aristokrasi, monarşi ve temsili sistem olarak sıralar. Ona göre cumhuriyet belirli bir yönetim biçimi değildir. *Res-Publica* olarak adlandırılan bu kelime, kamu meseleleri, kamu yararı veya halkın meselesi olarak tanımlanır. Onun için monarşi kelimesinin zıddı olarak nitelendirilir. Monarşiyi keyfi idarenin bir şahusta toplanması olarak nitelendirirken, uygulamada amacın *res-publica* olmadığını, şahsın kendisi olduğunu belirtir. Bu bağlamda bir cumhuriyet ilkesi üzerinde yürümeyen ya da tek amacı *res-publica* olmayan, hiçbir hükümeti iyi bir hükümet olarak görmez. Cumhuriyet hükümetini toplumsal ve bireysel açıdan halkın faydasına kurulan ve yürütülen bir hükümet olarak görmektedir. Ve amacı yerine getirmek bakımından temsili sistemle uyum sağladığını söyler. Cumhuriyetin çok geniş topraklara sahip ülkeler için uygun olmadığını savunanlar için onların bir hükümetin göreviyle, hükümetin biçimini karıştırdığını bu yüzden de yanıldıklarını belirtir (Paine, 2013: 293-294).

Burke bu süreçte Fransa'daki yönetim gücünü sıfatlandırmada biraz zorlanır. Fransa'daki yönetimi kaba bir biçimde şeytani ve onursuz bir oligarşi olarak ya da saf bir demokrasi numarası yapan bir yönetim olarak niteler. Eskilerin demokrasiyi yakinen tanıdığını ancak şimdiye değin ciddi demokrasinin bir örneğinin dünya üzerinde görülmediğini belirtir. Burke onların demokrasiyi, halka ait sağlam bir anayasadan daha çok yolsuzluk ve yozlaşma biçiminde gördüklerini ifade eder. Hatta Aristo'dan da misal vererek, Aristo'nun demokrasinin despotizmle bağdaşan çok fazla benzerliklerinin bulunduğunu söylemektedir. Demokraside yurttaşların çoğunluğu, azınlığı en gaddar biçimde ezebilme olanağına sahiptir. Süreç içerisinde ezilen azınlığın sayısı artacak ve düzen, tek bir saltanat

egemenliği altında çok daha büyük bir öfke ile devam ettirilecektir. Ezilen ve bu durumdan acı çeken insanlar acınası bir durumla yüzleşecektir (Burke, 2016: 176-177).

Fransa'daki idari otoriteyi sınıflandırmak isteyen Burke, zorlansa da özetle onu zararlı ve rezil bir oligarşi olarak tanımlar. Burke soyut ilkeler üzerine kurulu olan hiçbir hükümeti de beğenmediğini ekler. Yalnız demokratik şeklin gerekli olabileceği bir durum olabileceğini düşünür. Ve bunun açıkça talep edilebileceği bir yer olduğunu da söyler. Bu durumun sadece Fransa'nın değil diğer ülkelerinde bir sorunu olmadığını ifade eder. Bugüne kadar kayda değer bir demokrasi örneği de görmediklerini açıklar. Bu konuda yazan yazarların cumhuriyetin sağlam kurulumundan çok, bir tür soysuzlaştırma ve çöküş olduğunu düşündüklerini belirtir. Aristo, zorba bir yönetim ve demokrasinin birçok noktadan benzerlikleri olduğunu söyler. Burke'e göredemokraside halkın çoğunluğu bir yönetim içerisinde üstün geldikleri zaman, azınlık üzerinde en zalim baskıyı uygulayabilirler. Azınlığa uygulanan bu baskı ciddi sayılara ulaşacak ve tek bir kraliyet esasının yönetiminden neredeyse endişelenebilecek kadar büyük bir öfkeyle açığa çıkacaktır. Dolayısıyla böylesi bir zulümde, bireysel mağdurlar diğerlerine nazaran acınacak haldedir. Kalabalık altındaki hataya tabi olanlar, bütün yüzeysel avuntulardan yoksundurlar. Bir nevi boyun eğdirilen insanlık tarafından terkedilmiş gibidirler (Burke, 2018: 61-62).

Paine ise monarşiyi yalnızca para sağlamak amacıyla düzenlenmiş, dışı pırlıtlı boş ve manasız bir hayal, sahte bir yönetim biçimi olarak görmektedir. Temsili hükümeti rasyonel olarak gören Paine, monarşideki harcamaların temsili sistemde görülmeceğini söylemektedir. Temsili sistemde herşeyin nedeninin halka açık olması gerektiğini ifade ederken, herkes hükümette söz sahibidir. Bu sistemde halkın harcamaları inceleyip, onları hizmetlerle karşılaştırabileceğini söyler. Monarşilerdeki lider denilen kişileri bir köle gibi takip etme tutumunu temsili sistemin benimsemediğini ifade eder. Ona göre hür bir ülkenin hükümeti kişilerde değil, yasalardadır (Paine, 2013: 299-301).

Burke insanların doğal dürtülerinin peşinde koştukları vakit; monarşik yahut demokratik bir despotluğa gidişi sağlasın ya da sağlamasın, makyavelci bir politikanın tiksindirici kurallarına tahammül edemeyeceklerini belirtir. Ayrıca Burke, eski despotluk cürümlerine karşı hesap defterine kaydedilen yeni demokrasi cürümlerine tahammül edemeyeceklerini söyler. bununla birlikte demokrasinin halen borç batağında olduğunu ve borç bakiyesini hiçbir surette kapatamayacak olduğunu ya da kapatma niyetinde olmadığını düşünen saymanları görmeye tahammül edemeyeceklerini söyler (Burke, 2016: 120-121).

Burke'e göre hürs duyulacak mevzuatlar arttıkça ve demokratik bir hal aldıkça, bu düzenlemede esasen zenginler tehlikeye atılmaktadır. Esas itibariyle bu yapının tam da tersi olacak şekilde, kendi iç ilişkileri çerçevesinde, aristokrat sayılan bir bölgede yoksulla zengin arasında gidilip gelmek durumundadır. Diğer bölgelerle olan ilişkisine bakıldığında, kitlelere bir nevi dünya malı şeklinde verilen eşit bir anlayışa da dayalı olmayan temsil konusunun, nasıl olup da toplumun mevcut dengesini ve huzurunu korumanın yolu yöntemi haline geldiğini anlayamadığını ifade eder. Şayet bu mevzuat, zayıf güçlü tarafından ezilmeye karşı koruyan meselelerden biri olsaydı, bu kitlelere mensup küçük ve yoksul kesimler, daha zengin olanların despotluğundan nasıl korunacaktı. Servet sahibi zenginlerin servetine biraz daha ekleyip, yoksul kitleleri sistemli yollarla daha fazla ezerek mi ? şeklinde bir soru da yönelterek, tüzel kişiler arasında temsilde bir dengeye ulaştığımız vakit, tüzel kişiler arasında bireyler arasında olduğu gibi bölgelerin menfaatleri, öykünmeler ve kıskançlıklar peyda olmakta, aralarındaki ayrımlar, daha hararetle bir çekişmeye hatta neredeyse savaşa kadar gidebilmekte olduğunu belirtir. Bu aristokrat kitlelerin doğrudan vergi ödeme prensibi denilen bir anlayışa bağlı hareket ettiklerini söyleyen Burke, bundan daha haksız bir standart olamayacağını savunur (Burke, 2016: 246).

SONUÇ

Bu makale çalışmasında Edmund Burke ve Thomas Paine'in meşruluk düşüncelerinin irdelenmesi ve farklı meşruluk kaynaklarına dayalı bir siyaset felsefesine sahip olduklarını göstermek amaçlanmıştır. İhtiyatlılık, gelenek, din ve monarşi üzerine bir geleneksel meşruiyet tasavvuru bulunan Edmund Burke'te korumak ve reform yapmak farklı durumları belirtir. Bu bakımdan Thomas Paine ile ayrılırlar. Paine'de korumak, ihtiyatlılıktan ziyade kökten radikal değişim esastır. Bu bağlamda Edmund Burke, rasyonaliteye, aydınlanmaya, Fransız devrimine ve onun getirdiklerine karşıdır. Burke'te değişim düşüncesi yoktur denilemez ancak Fransız devriminin radikal değişimine eleştiri ile bakar. Ona göre değişim olgusu ihtiyatlılık, korumave bozulan kısımları değiştirmekten ibarettir. İngiltere'deki monarşi ile Fransa'daki monarşiyi ayrı ayrı ele alan Burke, devrimleri de ayrı ayrı ele alır. Örneğin 1688 İngiliz devriminin, Fransız devriminden bilhassa sonuçları bakımından farklı olduğunu ifade etmiştir.

Toplum, toplumsal sözleşme, insan hakları ve demokrasi üzerine rasyonel bir meşruiyet tasavvuru bulunan Thomas Paine ise, toplumu doğal ve ihtiyaçların karşılanması açısından zorunlu olarak görür. Hükümeti ise bir dayatma olarak kötü bir araç olarak görmektedir. Toplumdan hükümete geçişi toplum üyeleri arasındaki bir sözleşme ile meydana geldiğini düşünür. Toplumsal sözleşmenin hükümetin meşruiyetini kazanmasında temel etken olduğunu savunan Paine, monarşinin doğal ve dini bir nedenle açıklanamayacağını ifade eder. Burke'ün hükümetlerin insan hakları üzerine kurulmadığı savunusuna karşı, Paine insan hakları üzerine bir meşruluk düşüncesi oluşturmuştur.

Burke rasyonalist siyaset eleştirisi yaparken en temel aldığı noktalardan biri de kadim kurumların ve kadim ilkelerin yıkılmasıdır. Bu kurumları yıkmayı pusulasını kaybeden bir gemiye benzetir. Paine ise ona karşı bu kadim kurumlardan olan monarşinin ve krallığın eleştirisini sunmuştur. Burke, devrim kurumunun geleneksel kurumları ve hayat tarzını parçalayıp yok etmesi sonucunda merkezileşmiş, sorumsuz ve tamamen keyfi bir rejimin oluşturulacağını öngörmüştür. Nitekim Fransız devrimi sonrasında da bu durumun görüldüğü aşikardır. Burke'ün Fransız devrimine karşı eleştirisine karşı Paine, bunun devrimin en büyük onurlarından biri olduğunu söyler. Paine, devrimin kişisel nefretle, şahsa yönelik olmadığını, insan hakları hedefi doğrultusunda yapıldığını ifade etse de, Burke bunu kralın giyotine gönderilmesi sürecini örnek vererek ve devrimin muhafazakar bir reformdan farklı bir biçimde insanların alışkanlıklarının bir anda değişmesi ile acınacak duruma gelmelerini misal vermiştir.

Seküler düşünce yapısını, devrimler çağının özgürlükçü düşünce anlayışını Voltaire, Rousseau, Montesquieu gibi Fransız filozoflarının yazılarında bulan ve bu minvalde bir meşruluk anlayışına sahip olan Paine, Burke'ün Fransız devrimini anlamadığını düşünür. Burke ise insani ve ilahi olan her şeyin genel iradeye ya da "kamu itibarı" denilen şeye kurban edildiğini söyleyerek ulusal iflasın meydana geldiğini savunmuştur. Burke ve Maistre gibi muhafazakârlar Fransız devrimini tanrısal düzene karşı girişilmiş bir faaliyet olduklarını savunurlar. Burke ayrıca ulusun gerçek anayasasının bir parça kağıtta değil, o ulusun kurumlarında olduğunu belirtmiştir. Paine ise yönetim alanındaki bu devrimlerin dini alanda da devam edeceğini söylemiştir. Bununla birlikte Paine, bir dönem devrimin adil ve hümanist ilkelerinin yolundan saptığını da belirtmiştir.

Fransa ve İngiliz yürütmesinin kralın elinde olduğunu fakat Fransız anayasasının kral ve egemeni birbirinden ayırdığını belirten Paine, kralın resmen tanındığını, ulusun ise egemenliğin sahibi olduğunu belirtmiştir. İngiltere'deki durumun ise çok farklı olduğunu söylemiştir. Fransız anayasasında her zaman ulusun kraldan önce konumlandırıldığını ifade etmiştir. Burke İngiltere'de bu pınarın kaynağını yani meşruluğun temelini kral olduğunu söylerken, Paine Fransa'da anayasanın yasamayı yürütmenin, kanunu kralın önünde konumlandığı belirtmiştir. Burke devrimcilerin Fransa kralına yönelik iddialarının iftiradan başka birşey olmadığını savunmuştur. Ayrıca Burke Fransız

kralının noterden farkı olmayan, sembolik bir görevli olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda Burke için monarşi dinden, yasadan, töreden gelen bazı düzeltici yönere sahip olsa da, Fransız monarşisi yapı itibarıyla bir despotizmdir. Ve devrimcilerin özellikle monarşinin son döneminde keyfi bir monarşi oluşturduğunu söylemiştir. Devrimin gerekçesini ise Paine, kökleri yüzlerce yıl geriye dayanan kurumların despotik ilkelerinde yattığını, bu doğrultuda kralın asıl gaye olmadığını söylemiştir. Paine bu noktada Burke'ün prensipler ile kişiler ayrımını yapmadığını ifade etmiştir.

Meşruluk düşüncesini demokratik temsili sisteme göre açıklayan Paine, Burke'ün temsiliyet ile demokrasi birbirine karıştırdığını söylemiştir. Burke ise temsil sisteminin herkesi eşit görmesi ve halkın bir kısmından kaynaklanması nedeniyle eleştirir. Demokrasiyi çoğunluğun azınlığı her zaman en ağır biçimde ezibilme ihtimalinin bulunması açısından eleştirmiştir. Aristo'dan da alıntı yaparak demokrasinin bu bağlamda despotizmle bağdaşan çok fazla yönü olduğunu savunmuştur. Burke ayrıca soyut ilkeler üzerine kurulu hiç bir hükümeti onaylamamıştır.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (2006). *Ulus Devlet ya da Halkın Egemenliği*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Aster, V. E. (2004). *Fransız İhtilali'nin Siyasi ve Sosyal Fikirleri*, (Çev. Ş. Şenel). Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Burke, E. (2016). *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler*, (Çev. O. Arslan). Ankara: Kadim Yayınları.

- Burke, E. (2017). *Devrimin Şeytanları*, (Çev. Ö. Koyuncu). İstanbul: Tefrika Yayınları.
- Burke, E. (2018). *Devrimin Kötülükleri*, (Çev. O. Basat). İstanbul: İkinci Adam Yayınları.
- Cranston, M. (2000). *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, (Çev. N. Muallimoğlu). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Cameron J. M. (Ed). (2000). *Edmund Burke İçinde* (s. 93-104). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Çetin, H. (2007). *Çağdaş Siyasal Akımlar*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çetin, H. (2015). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Orion Kitabevi. (Ed.: H. Çetin). *Siyasal İktidar ve Meşruiyet İçinde* (s. 66-115). Ankara: Orion Kitabevi.
- Foner, E. (2005). *Tom Paine and Revolutionary Amerika*. Newyork: Oxford University Press.
- Haddock, B. (2005). *A History of Political Thought 1789 to the Present*. America. Malden: Polity Press.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2015). *Siyasetin Temel Kavramları*, (Çev. H. Özler). Ankara: Adres Yayınları.
- Kapani, M. (1988). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Laski, H.J. (2006). *Political Thought in England from Locke to Bentham*. BiblioBazaar. Newyork: Harvard University.
- Merriam, C. E. (1899). Thomas Paine's Political Theories. *Political Science Quarterly*. *The Academy of Political Science*, 14(3), 389-403.
- Nelson, C. (2007). *Thomas Paine: Enlightenment, Revolution and the Birth of Modern Nations*. London: Profiles Book.
- Oktay, C. (2012). *Siyaset Bilimi İncelemeleri*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Paine, T. (2013). *Ortak Akıl, İnsan Hakları ve Tarımsal Adalet*, (Çev. F. Gültekin). İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Paine, T. (2021a). *Sağduyu*, (Çev. Ç. Öztekin). İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.
- Paine, T. (2021b). *Akıl Çağı*, (Çev. A.İ. Dalgıç). İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.
- Perkins, A. (2013). *Siyaset*. Ankara: Liman Kitapları.
- Roskin, M. (2016). *Çağdaş Devlet Sistemleri, Siyaset, Coğrafya, Kültür* (Çev. B. Seçilmişoğlu). Ankara: Liberte Yayınları.
- Strauss, L. & Cropsey, J. (Ed). (1987). *History of Political Philosophy*. (Ed.: H. Mansfield). *Edmund Burke İçinde* (s. 687-709). Third Edition. Chicago: The University of Chicago Press.
- Thomson, D. (2000). *Siyasi Düşünce Tarihi*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Touchard, J. (2015). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, (Çev. İ. Yerguz). İstanbul: Işık Yayınları.
- Vural, M. (2011). *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakarlık*. Ankara: Elis Yayınları.
- Yayla, A. (2016). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Adres Yayınları.

Kitap Tanıtımı: Çeviri Eleştirisi - Olanaklar ve Sınırlılıklar: Çeviri Kalitesinin Değerlendirilmesi İçin Kategoriler ve Kriterler- Katharina Reiss*

Öğr. Gör. Dr. Berrin Demir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4746-2785>

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Rektörlük, Kütahya- TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 02.07.2023

Kabul: 22.09.2023

On-line Yayın: 30.09.2023

Anahtar Kelimeler

Kitap Değerlendirmesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72244>

Öz

Atıf Bilgisi / Reference Information

Demir, B. (2023). Kitap Tanıtımı: Çeviri Eleştirisi - Olanaklar ve Sınırlılıklar: Çeviri Kalitesinin Değerlendirilmesi İçin Kategoriler ve Kriterler. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(96), 551-555.

Book Review: Translation Criticism – The Potentials and Limitations: Categories and Criteria for Translation Quality Assessment- Katharina Reiss*

Lect. Dr. Berrin Demir
Kutahya Dumlupinar University, Rectorate, Kutahya– TÜRKİYE

Article History

Submitted: 02.07.2023
Accepted: 22.09.2023
Published Online: 30.09.2023

Keywords

Book Review

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.72244>

Abstract

GİRİŞ

İlk olarak 2000 yılında okurla buluşan "Çeviri Eleştirisi - Olanaklar ve Sınırlılıklar: Çeviri Kalitesinin Değerlendirilmesi için Kategoriler ve Kriterler" adlı kitap, çeviribilim için ufuk açıcı bir çalışmadır. Bu kitapta Katharina Reiss, çeviri eleştirisinin inceliklerini, potansiyellerini ve sınırlılıklarını araştırırken, çevirinin kalitesini değerlendirmek için dikkat edilmesi gereken hususları kapsamlı bir şekilde sunmaktadır. Bu bağlamda Reiss, gerek alandaki uzmanlığı, gerek bilimsel öngörülerıyla hem çevirmenlere hem de araştırmacılara rehberlik etmektedir.

Kitap, giriş ve ilk bölümleri itibarıyla okuyucuları çeviri kuramı ve eleştirisiyle ilgili olarak çeviri kalitesini çevreleyen temel kavramlar ve gündemdeki tartışmalar konularında bilgilendirmektedir. Reiss, dilbilimsel, edebi ve işlevsel bakış açısıyla okurlara çeviri eleştirisine yönelik farklı yaklaşımlar sunmaktadır. Bir çevirinin kalitesini değerlendirirken bağlamın, kültürel faktörlerin ve hedef kitlenin önemine vurgu yapmaktadır. Kitabının ilerleyen bölümlerinde ise çeviri kalitesini değerlendirmek için gerekli kriterleri sistematik bir çerçevede ele almakta ve çok boyutlu analizin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bunun yanı sıra Reiss, kaynak metne sadakat, okunabilirlik, üslup tutarlılığı ve kültürel farklılıkları aktarabilme yeterliği gibi bir çevirinin farklı yönlerini değerlendirmek için uygulanabilecek temel kategorileri ve ölçütleri tanımlamakta ve incelemektedir. Bu yaklaşımıyla Reiss, çevirmenleri ve akademisyenleri kapsamlı ve yapıcı bir çeviri değerlendirme sürecine davet etmektedir.

Reiss, çeviri eleştirisinin sınırlılıklarını kabul etmekte, bununla birlikte çeviri kalitesinin değerlendirilmesi için evrensel ölçütler ortaya koymaktadır ve ortaya çıkan zorlukları tartışmaktadır. Bu bağlamda, çevirinin değerlendirilmesindeki özneliliği kabul ederek çoklu bakış açılarını dikkate önemine vurgu yapmaktadır. Bu farklılaştırılmış analiz yöntemi sayesinde okuyucuların süregelen tartışmalara katılmaları ve bir disiplin olarak çeviri eleştirisinin gelişimine katkı sağlamaları yönünde teşvik etmektedir.

Reiss'in çalışmasının en güçlü yanlarından biri, kuramsal terimleri pratik uygulamalarla dengeleme becerisidir. Bu kavramları açık ve erişilebilir bir şekilde sunarak okuyucuların çeviri eleştirisinin karmaşık yapısını kolaylıkla kavrayabilmesini sağlamaktadır. Bunu yanı sıra, kitap boyunca çok sayıda örnek çalışmaya yer vererek önerilen kategori ve ölçütlerin çeviri etkinliklerinde nasıl uygulanabileceğini göstermektedir. Reiss'in kapsamlı araştırmaları, analizlerinin derinliğinde ve referanslarının zenginliğinde açıkça görülmektedir. Çeviri eleştirisi alanında çok çeşitli kuramları ve yöntemleri daha önce yapılan çalışmalarla bağlantılı olmakla birlikte yeni ve farklı bakış açılarını biraraya getirerek mevcut bilgilerle bütünlemektedir. Bu kapsamlı yaklaşımı da çalışmasının güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmaktadır. Kitabın bir diğer değerli yanı da hem deneyimli çevirmenlere hem de çeviriye yeni başlayanlara yönelik olmasıdır. Deneyimli çevirmenler Reiss'in kuramsal görüşlerinden ve sunduğu kapsamlı çerçeveden faydalanabilirken, çeviri ile ilgilenen yolun başındaki kişiler de çeviri becerilerini geliştirmek ve çeviri kalitesine dair çeviri kalitesi ile ilgili bilgi edinmek için bu kitabı bir rehber olarak kullanabilmektedir. Diğer yandan, kapsamlı teorik tartışmalar ve çeviri eleştirisinin incelikleri, çeviribilim veya ilgili alanlarda ön okuması ya da deneyimi olmayan okuyucular için zorlayıcı olabilir.

İki ana başlıktan oluşan kitabın ilk bölümü "Çeviri Eleştirisinin Potansiyeli" ismini taşımakta ve kendi içerisinde de dört alt başlıktan oluşmaktadır: 'Eleştiri ve Hedef Dil Metni', 'Çeviri ve Kaynak Dil Metni', 'Dilbilimsel Unsurlar ve Dışarı Belirleyiciler'. Öncelikle Reiss, çeviri eleştirisinin kuram ve uygulama arasındaki boşluğu doldurmada önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Çeviri eleştirisi, çeviribilimin kuramsal çerçevesini ve kavramlarını çevirmenlerin karşılaştığı zorluklarla birleştiren bir köprü görevi görmektedir. Reiss, çeviri eleştirisi sürecinde çeviri sürecinin karmaşıklığı hakkında bilgi edinilebileceğini ve bu doğrultuda geliştirilebileceğini öne sürmektedir.

Ayrıca Reiss, çeviri eleştirisinin çevirmenler ve araştırmacılar arasında da eleştirel bir bilincin gelişmesine yardımcı olduğunu savunmaktadır. Böylelikle, onları kendi çeviri yöntemleri ve stratejilerini sorgulamaya, analiz etmeye teşvik etmektedir. Bu çalışma aracılığıyla çevirmenler, çeviri çalışmalarını farklı açılardan inceleyerek ve farklı perspektifleri göz önünde bulundurarak çalışmalarının güvenilirliğini, doğruluğunu, güçlü ve zayıf yönlerini daha iyi anlayabilirler. Bu eleştirel öz farkındalık, çevirmenlerin becerilerini sürekli olarak geliştirmelerini ve çeviri çalışmalarında daha etkinlik kazanmalarını sağlayacaktır.

Bu bölümde vurgulanan bir diğer husus da, çevirinin güvenilirliği ve doğruluğu için bilimsel, nesnel ölçütleri ön plana alan çeviri eleştirisinin profesyonel çevirmenler arasındaki fikrîsel iletişimi ve işbirliğini teşvik etmedeki rolüdür. Bu işbirlikçi yaklaşım, çeviri çalışmalarının, çevirmenlerin bir bütün olarak gelişmesine ve ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Reiss, bununla birlikte, farklı amaç ve kitlelere yönelik çevirilerin değerlendirilmesinde çeviri eleştirisinin önemini altını çizmektedir. Çeviri eleştirisi, sistematik değerlendirme yoluyla çevirmenlere, yayıncılara ve diğer paydaşlara bir çevirinin kalitesi ve etkililiğine ilişkin önemli geri bildirimler sağlamaktadır. Bu değerlendirme süreci, çeviri çalışmalarının hedef okuyucu kitlesinin beklenti ve gereksinimlerini karşılama da olanaklı kılmaktadır. Bu bölümde Reiss, çeviri eleştirisinin akademik bir disiplin olarak çeviribilimi çok daha ileri noktalara götüreceğini de ortaya koymaktadır. Çeviri eleştirisi, çeviri çalışmalarını eleştirel bir gözle analiz ederek, uygulanan kuram ve yöntemleri inceleyerek bu çalışmaların kuramsal temellerine katkıda bulunmaktadır.

"Çeviri Eleştirisinin Sınırlılıkları" isimli ikinci bölüm ise dört alt başlıktan oluşmaktadır: 'Çeviri Eleştirisinde Özne ve Nesnel Sınırlılıklar', 'Çevirinin Özel İşlevi', 'Özel Olarak Hedeflenmiş Okuma Grupları' ve 'Çeviri Eleştirisinin Nesnel Sınırlılıkları'. Reiss, bu bölümde çeviri eleştirisi yaparken karşılaşılan doğal zorlukları ve sınırlamaları incelemektedir. Çeviri çalışmalarının değerlendirilme sürecinde ortaya çıkan karmaşa ve kısıtlamaları ortaya koymaktadır. Bu bölümde tartışılan temel konulardan biri de çeviri eleştirisinin öznelidir. Reiss, çeviri kalitesinin değerlendirmesinin kişisel tercihler, kültürel önyargılar ve bireysel bakış açılarından etkilenen öznel yargılar içerdiğini kabul etmektedir. Eleştirmenler, başarılı bir çevirinin nasıl olması gerektiği ile ilgili farklı görüş ve değerlendirmelere sahip olabilmektedir. Bu nedenle, çeviri kalitesi için bir fikir birliği sağlamak veya evrensel ölçütler oluşturmak bu bağlamda zor olabilir.

Reiss, çeviri eleştirisinin genellikle belirli bir sosyo-kültürel bağlam dahilinde ortaya çıkmasına dikkat çekmektedir. Bir çevirinin başarısının değerlendirilmesi büyük ölçüde hedef kitleye, amaca ve kültürel unsurlara bağlıdır. Farklı hedef kültürlerin ve okur kitlelerinin farklı beklentileri ve tercihleri olabilir, bu da çeviri kalitesinin değerlendirilmesinde belirli bir yaklaşım oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Bu bölüm aynı zamanda çeviri eleştirisinde dilbilimsel analiz sınırlılıklarına da vurgu yapmaktadır. Dilbilgisi, sözdizimi ve sözcük seçimleri gibi dilbilimsel unsurlar önemli olmakla birlikte, çeviri kalitesinin tam bir resmini sunmamaktadır. Çeviri çalışmaları, dilsel doğruluğun ötesine geçen karmaşık sosyo-kültürel ve iletişimsel unsurlar içermektedir. Bu durumda daha derin ve geniş boyutlarının ihmal edilmesi, çevirinin eksik değerlendirilmesine neden olabilmektedir.

Reiss tarafından ele alınan bir diğer kısıtlılık da bir çevirinin aslına uygunluğunu değerlendirilmesinin zorluğudur. Çevirmenler genellikle kaynak metne sadakat ile erek kültüre ve dile uyum sağlama ikilemiyle karşı karşıya kalmaktadır. Reiss, 'aslına uygunluk' kavramının hem biçimsel hem de dinamik eşdeğerliğini kapsayan çok boyutlu bir kavram olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca Reiss, çeviri eleştirisinde kullanılan kuramsal çerçevelerin ve modellerin potansiyel sınırlılıklarını da tartışmaktadır. Bu kavramlar önemli bir kılavuzluk yapsa da, tüm çeviri çalışmalarında geçerli olmayabilir. Farklı metin türleri ve kültürel bağlamlar, mevcut örneklerin tam olarak ele alamayacağı özel hususlar gerektirebilir. Bu nedenle, çeviri eleştirmenleri bu çerçevelerin sınırlılıklarının farkında

olmalı ve yaklaşımlarını buna göre uyarlamalıdır. Bu sınırlamalara rağmen Reiss, zorlukları kabullenmenin ve çeviri eleştirisi alanında süregelen tartışmaların önemini vurgulamaktadır. Çevirmenler ve araştırmacılar, sınırlılıkların farkına vararak yöntemlerini geliştirmeye, çoklu bakış açılarını dahil etmeye ve değerlendirme sürecini sürekli olarak geliştirmeye çalışmalıdırlar.

Reiss'in çeviri kalitesini değerlendirmeye yönelik sunduğu kapsamlı yaklaşımı ve çeviri eleştirisinin potansiyelleri ve sınırlılıklarına ilişkin incelikli analizi, bu kitabı çeviribilim alanının pratiği, araştırması veya öğretimi ile ilgilenen herkes için temel bir kaynak kitap haline getirmektedir. Çeviri alanında araştırma ve gelişmeyi teşvik eden bu kitap, çevirinin doğasında var olan karmaşa ve zorluklara ilişkin anlayışımızı değiştiren aydınlatıcı bir çalışmadır.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayımlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

Reiss, K. (2014). Translation Criticism – The Potentials and Limitations: Categories and Criteria for Translation Quality Assessment. (trans. by Erroll F. Rhodes). New York: Routledge.